RÛHU'L - FURKĀN

TEFSÎRİ

20. Cild

Hûd Sûresi:1-60

HAZIRLAYANLAR

Mahmûd USTAOSMANOĞLU

riyâsetindeki ilmî bir heyet

Bu cildde emeği geçen ***Cübbeli Ahmed Efendi*** *ve arkadaşlarına* ***Alîm*** *ve* ***Habîr*** *olan* ***Mevlâ Te'âlâ****'dan ecr-i azîm niyâz ederim.*

Müceddid Mahmûd Efendi Hazretleri

ahıska yayınevi

ahıska
yayın grubu

Ahıska Basım Yayın Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Çengeldere Mah. Çavuşbaşı Cumhuriyet Cad. no:186
Beykoz / İSTANBUL - 0216 479 79 79

RÛHU'L - FURKĀN TEFSÎRİ

Baskı Tarihi: 2026

ISBN Takım: 978-625-5945-09-9

ISBN 20. Cilt: 978-625-5633-73-6 (20.c Rahle)

Mizanpaj ve Redaksiyon: Hasan Kuduoğlu
Kapak: Yusuf Güz

Baskı: Sistem Matbaacılık
Yılanlı Ayazma Yolu, No:8 Davutpaşa / İstanbul
Tel: 0212 482 11 01 Matbaa sertifika no: 49687

Satış ve Dağıtım:
Ahıska Yayınevi

Tel & Whatsapp:
0216 479 79 79
www.ahiskayayinevi.com

E-Kitap Satış:
www.ahiskaekitap.com

9 786255 633736

© Bu eserin bütün hakları Ahıska Yayınevi'ne aittir. Tamamı yahut bir bölümü izin alınmadan, fotokopi dahil, optik, elektronik veya mekanik herhangi bir yolla çoğaltılamaz, basılamaz, yayımlanamaz.

وَاِنْ يَمْسَسْكَ اللّٰهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهٗٓ اِلَّا هُوَ ۚ وَاِنْ يُّرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَآدَّ
لِفَضْلِهٖ ؕ يُصِيْبُ بِهٖ مَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ ؕ وَهُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ﴿١٠٧﴾ قُلْ
يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَآءَكُمُ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّكُمْ ۚ فَمَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَدِيْ
لِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۚ وَمَآ اَنَا عَلَيْكُمْ بِوَكِيْلٍ ؕ ﴿١٠٨﴾ وَاتَّبِعْ
مَا يُوْحٰٓى اِلَيْكَ وَاصْبِرْ حَتّٰى يَحْكُمَ اللّٰهُ ۚ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِيْنَ ﴿١٠٩﴾

سُوْرَةُ هُوْدٍ

مَكِّيَّةٌ وَهِيَ مِائَةٌ وَثَلَاثٌ وَعِشْرُوْنَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

الٓرٰ ۚ كِتٰبٌ اُحْكِمَتْ اٰيٰتُهٗ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَّدُنْ حَكِيْمٍ خَبِيْرٍ ۙ ﴿١﴾
اَلَّا تَعْبُدُوْٓا اِلَّا اللّٰهَ ؕ اِنَّنِيْ لَكُمْ مِّنْهُ نَذِيْرٌ وَّبَشِيْرٌ ۙ ﴿٢﴾ وَّاَنِ اسْتَغْفِرُوْا
رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوْبُوْٓا اِلَيْهِ يُمَتِّعْكُمْ مَّتَاعًا حَسَنًا اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى
وَّيُؤْتِ كُلَّ ذِيْ فَضْلٍ فَضْلَهٗ ؕ وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنِّيْٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ
يَوْمٍ كَبِيْرٍ ﴿٣﴾ اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ ۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿٤﴾
اَلَآ اِنَّهُمْ يَثْنُوْنَ صُدُوْرَهُمْ لِيَسْتَخْفُوْا مِنْهُ ؕ اَلَا حِيْنَ يَسْتَغْشُوْنَ
ثِيَابَهُمْ ۙ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّوْنَ وَمَا يُعْلِنُوْنَ ۚ اِنَّهٗ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ﴿٥﴾

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

سورة هود

مكية

ON BİRİNCİ SÛRE-İ CELÎLE

HÛD SÛRE-İ CELÎLESİ *(9 Zülka'de 1446 - 7.5.2025)*

Mekkî'dir (Mekke-i Mükerreme döneminde inmiştir).
123 âyet-i kerîmedir.

Sûre-i Celîlenin İniş Yeri

İmâm-ı Nehhâs ve **Ebu'ş-Şeyh** *(Rahimehümellâh)*ın, **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Anhümâ)*dan nakilleri vechile; Hûd Sûre-i Celîlesi hiçbir âyeti istisnâ olmaksızın Mekke-i Mükerreme'de inmiştir. **(en-Nehhâs,** *en-Nâsih, sh:531;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/5)*

Cumhûr bu görüştedir. **Katâde** *(Radıyallâhu Anh)* gibi bâzı müfessirlerden nakledildiğine göre ise üç âyet istisna edilmiştir ki bunlar da 12, 17 ve 114. âyet-i kerîmelerdir. **İmâm-ı Süyûtî** *(Rahimehullâh)*: "114. âyet-i kerîmenin **Medîne**'de **Ebu'l-Yeser** *(Radıyallâhu Anh)* hakkında nâzil olduğunun birçok tarikten sahîh olarak rivâyet edilmiş olması bu âyetin **Mekke**'de nâzil olmadığına delâlet etmektedir" demiştir. **(el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/319)*

Sûre-i Celîlenin Âyetlerinin, Kelimelerinin ve Harflerinin Sayısı

Âyetleri: Yüz yirmi üçtür.

Kelimeleri: Bin dokuz yüz on birdir.

Harfleri: Yedi bin altı yüz beştir. **(el-Fîrûzâbâdî,** *Besâiru zevi't-temyîz, 1/246)*

Hûd Sûresi'nin İsmi ve Kendisinden Önce Geçen Yûnus Sûresi ile Münâsebeti

Fîrûzâbâdî *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; bu sûre **Hûd** *(Aleyhisselâm)*ın kıssasına şâmil olduğu için "Hûd Sûresi" olarak isimlendirilmiştir. **(el-Fîrûzâbâdî,** *Besâiru zevi't-temyîz, 1/246)*

Âlûsî *(Rahimehullâh)* beyânı vechile; Yûnus Sûresi'nde **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın kıssası cidden muhtasar olarak zikredilmişken, bu sûrede bu kıssa başka hiçbir sûrede geniş anlatılmadığı kadar şerhedilmiştir.

Nitekim uzun olmasına rağmen A'râf Sûresi'nde, hattâ bu kıssanın beyânı için tahsîs edilen (ve özellikle bu kıssayı anlatan) Nûh Sûresi'nde bile buradaki îzâhât bulunmamaktadır. Ayrıca bu sûrenin başı o sûrenin başıyla çok irtibatlıdır.

Zîrâ Yûnus Sûresi'nin başında bu Kitâb'ın "Hakîm" olduğu zikredilmiş, burada "Muhkem" olduğu açıklanmıştır. Yine böylece bu sûrenin başıyla o sûrenin sonu arasında çok kuvvetli irtibat vardır.

Nitekim Yûnus Sûresi şirkin nefyi ve vahye ittibâ emriyle sona erdirilmiş, bu sûrenin başı ise vahyin beyânı ve şirkten sakındırma emri ile başlatılmıştır. **(el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/320)*

Sûre-i Celîlenin Maksatları

Fîrûzâbâdî *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; bu sûreden kastedilen mevzûlar icmâlen şöyle sıralanmıştır; **Kur'ân**'ın hak olduğunun beyânı, **Hakk Sübhânehû**'nun mahlûkātın sırlarına vâkıf olduğu, canlıların rızıklarına kefil olduğu, **Arş**'ın yaratılmasının ibtidâsı, kâfirlerin hâllerinin ve sözlerinin ihtilâfı, **Nebî** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in **Kur'ân**'ın mislini getirebilmeleri husûsunda kâfirlere meydan okuması, âhiretten yüz çeviren dünyâcıların zemmi, zâlimlerin lânet ve tardı (rahmetten kovulması), **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın tafsîlatlı kıssası, özellikle tûfânın beyânı, **Hûd** *(Aleyhisselâm)*ın kavmi olan **Âd**'ın helâk edilmesi, **Sâlih** *(Aleyhisselâm)*ın **Semûd** kavmi ile olan kıssası, meleklerin **İbrâhîm** *(Aleyhisselâm)* ve eşi **Sâre** vâlidemize **İshâk** *(Aleyhisselâm)*ı müjdelemesi, **Lût** kavminin helâk ediliş kıssası, **Şu'ayb** *(Aleyhisselâm)*ın kavmi ile münâzarası, **Mûsa** *(Aleyhisselâm)* ile **Firavun**'un kıssasına işâret, kıyâmet hâllerinin beyânı, **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e zulüm ehlinden uzak durma ve istikāmet emri, beş vakit namazı muhâfaza emri, **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in kalbine sebât vermek için peygamberlerin kıssalarının bildirildiği ve her hâlükârda **Allâh**'a itâat emri! **(el-Fîrûzâbâdî,** *Besâiru zevi't-temyîz, 1/247)*

Hûd Sûresi'nin Ehemmiyetine Dâir Hadîs-i Şerîfler

İbnü Abbâs *(Radıyallâhu Anhümâ)* şöyle anlatmıştır: Bir kere **Ebû Bekr** *(Radıyallâhu Anh)*: "Yâ **Rasûlellâh**! Gerçekten sen ihtiyarladın" deyince **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: يَا رَسُولَ اللهِ! قَدْ شِبْتَ، قَالَ: «شَيَّبَتْنِي هُودٌ، وَالْوَاقِعَةُ، وَالْمُرْسَلَاتُ، وَعَمَّ يَتَسَاءَلُونَ، وَإِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ.»

"Hûd, el-Vâkı'a, el-Mürselât, 'Amme yetesâelûn ve İze'ş-şemsü küvvirat (sûreleri) **beni ihtiyarlattı"** buyurdu. **(et-Tirmizî,** *es-Sünen, rakam:3297, 5/325;* **et-Taberânî,** *el-Mu'cemu'l-Kebîr, rakam:10091, 10/102;* **el-Hâkim,** *el-Müstedrek, 3353, 4/278;* **el-Beyhakî,** *Şu'abu'l-îmân, rakam:756, 2/221;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/7)*

Enes *(Radıyallâhu Anh)* şöyle anlatmıştır: Bir kere **Ebû Bekr** *(Radıyallâhu Anh)*: "Yâ **Rasûlellâh**! Yaşlılık sana çabuk geldi" deyince **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*:

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: يَا رَسُولَ اللهِ!
أَسْرَعَ إِلَيْكَ الشَّيْبُ قَالَ: أَجَلْ! شَيَّبَتْنِي هُودٌ وَأَخَوَاتُهَا: اَلْوَاقِعَةُ،
وَالْقَارِعَةُ، وَالْحَاقَّةُ، وَإِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ وَسَأَلَ سَائِلٌ.»

"Evet! Hûd ve kardeşleri olan (sûrelerden) **el-Vâkı'a, el-Kāri'a, el-Hâkka, İze'ş-şemsü küvvirat ve Seele sâil** (el-Me'âric sûreleri) **beni kocalttı"** buyurdu. **(İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Medîneti Dimeşk, 4/175;* **İbnü Sâd,** *et-Tabekātü'l-kübrâ, 1/436;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/6;* **el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/319)*

Atâ *(Radıyallâhu Anh)*: "Hûd Sûresi'nin kardeşleri: Kamer, Mürselât ve Tekvîr sûreleridir" **(es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/7)* demiştir.

Sa'lebî *(Rahimehullâh)*ın tahrîc ettiği diğer bir hadîs-i şerîfte ise bu sûrelere ilâveten el-Ğâşiye Sûresi ilâve edilmiştir. **(es-Sa'lebî,** *el-Keşfü ve'l-beyân, rakam:1493, 14/310, 311;* **İbnü'l-Cevzî,** *Zâdü'l-mesîr, 2/355)*

Amr el-'Abdî *(Rahimehullâh)* şöyle anlatmıştır: Bir kere (Enes İbnü Mâlik *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyetler yapan) **Yezîd İbnü Ebân** (er-Rakkāşî) *(Radıyallâhu Anh)* bana şöyle anlattı: "Bir kere ben **Nebî** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*i rüyamda gördüm ve ona Hûd Sûresi'ni okudum, bitirdiğim zaman bana:

قَالَ يَزِيدُ بْنُ أَبَانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي مَنَامِي فَقَرَأْتُ
عَلَيْهِ سُورَةَ هُودٍ فَلَمَّا خَتَمْتُهَا قَالَ: «يَا يَزِيدُ! هٰذِهِ الْقِرَاءَةُ فَأَيْنَ الْبُكَاءُ.»

"Ey Yezîd! İşte bu okuma (kısmı) **ama** (bu kadar tesirli âyetleri okuduğuna göre) **ağlamak nerede** (niye ağlamadın)**?"** buyurdu." **(el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 9/2;* **es-Sa'lebî,** *el-Keşfü ve'l-beyân, rakam:1493, 14/311)*

İşte bütün bu rivâyetler bu sûrenin ehemmiyetine, ihtivâ ettiği konuların büyüklüğüne ve işâret ettiği hususların ciddiyetine delâlet etmektedir. İşte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in çabuk yaşlanmasına sebeb olan konu budur. Ulemâdan bâzısı ise; bu sûrelerde geçen ümmetlerin kıssalarının ve kıyâmet gününün dehşetlerinin zikrinin bu hususta etkili olduğunu söylemişlerdir ki bâzı rivâyetler de buna şâhidlik etmektedir. **(el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/321)*

Hûd Sûresi'ni Okumanın Fazîletine Dâir Hadîs-i Şerîfler

Ke'ab *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ كَعْبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

«اِقْرَأُوا سُورَةَ هُودٍ يَوْمَ الْجُمُعَةِ.»

"Cumâ günü Hûd Sûresi'ni okuyun!" (**ed-Dârimî,** *es-Sünen, rakam:3447, 4/2142;* **Ebû Dâvûd,** *el-Merâsîl, rakam:59 sh:103-104;* **el-Beyhakî,** *Şu'abu'l-îmân, rakam:2438;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/5)*

Abdülhak ed-Dehlevî *(Kuddise Sirruhû)*nun nakli vechile; sahâbede **"Ke'ab"** isminde çok zât vardır, bunun hangisi olduğu bilinmez.

Eğer **Ke'abu'l-Ehbâr** ise, o sahâbeden olmadığı için hadis mürseldir, eğer râvî sahâbeden ise o zaman bu isim mutlak anıldığında zâhir olan **Ke'ab İbnü Mâlik** *(Radıyallâhu Anh)*dır. (**'Abdülhak ed-Dehlevî,** *Lema'âtü't-tenkîh, rakam:2174, 4/575)*

İbnü Hacer *(Rahimehullâh)* ise; râvînin **Ke'abü'l-Ehbâr** olup, hadîsin "Mürsel", senedinin ise "Sahih" olduğunu zikretmiştir. (**el-Münâvî,** *Feyzu'l-Kadîr, rakam:1343, 2/67)*

Übeyy İbnü Ke'ab *(Radıyallâhu Anh)*ın şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir:

عَنْ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: «مَنْ قَرَأَ سُورَةَ هُودٍ أُعْطِيَ مِنَ الْأَجْرِ عَشْرَ حَسَنَاتٍ بِعَدَدِ مَنْ صَدَّقَ بِنُوحٍ وَكَذَّبَ بِهِ وَبِهُودٍ وَصَالِحٍ وَشُعَيْبٍ وَلُوطٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى عَلَيْهِمُ السَّلَامُ، وَكَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ اِنْ شَاءَ اللهُ مِنَ السُّعَدَاءِ.»

"Her kim Hûd Sûresi'ni okursa, ecir olarak kendisine **Nûh, Hûd, Sâlih, Şu'ayb, Lût, İbrâhîm** ve **Mûsâ** *(Aleyhimüsselâm)*ı tasdîk edenler ile (onları) tekzîb edenler adedince (her şahsa mukābil) on hasene verilir ve o kişi kıyâmet gününde inşâellâh (cennete girecek) sa'îdlerden olur!"

(**el-Müstağfirî,** *Fezâilü'l-Kur'ân, rakam:1177, 2/778;* **'Ömer en-Nesefî,** *et-Teysîr, 8/151;* **el-Beyzâvî,** *Envâru't-Tenzîl, 3/153;* **el-Vâhidî,** *el-Vesît fî tefsîri'l-Kur'âni'l-Mecîd, 2/563;* **ez-Zemahşerî,** *el-Keşşâf, 2/439;* **Ebu's-Su'ûd,** *İrşâdü'l-'akli's-selîm, 4/249; Benzeri rivâyet için bakınız:* **Fîrûzâbâdî,** *Besâiru zevi't-temyîz, 1/254)*

Alî *(Radıyallâhu Anh)*ın şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir:

عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: «مَنْ قَرَأَ سُورَةَ هُودٍ يَخْرُجُ مِنَ الدُّنْيَا كَمَا يَخْرُجُ يَحْيَى بْنُ زَكَرِيَّا طَاهِرًا مُطَهَّرًا، وَكَانَ فِي الْجَنَّةِ رَفِيقَ يَحْيَى، وَلَهُ بِكُلِّ اٰيَةٍ قَرَأَهَا ثَوَابُ أُمِّ يَحْيَى.»

"Her kim Hûd Sûresi'ni okursa Yahyâ *(Aleyhisselâm)* **dünyâdan tertemiz ve arındırılmış vaziyette çıktığı gibi o da** (öyle temiz ve îmânlı) **çıkar ve cennette Yahyâ** *(Aleyhisselâm)***ın refîkı olur.**

Ayrıca okuduğu her âyete mukābil kendisi için Yahyâ *(Aleyhisselâm)***ın annesinin sevâbı vardır!"** (**el-Fîrûzâbâdî,** *Besâiru zevi't-temyîz, 1/254)*

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

O Rahmân ve O Rahîm (olan) **Allâh'ın ismiyle!**

BİRİNCİ ÂYET-İ KERÎME

﴿ الٓرۚ كِتَٰبٌ أُحۡكِمَتۡ ءَايَٰتُهُۥ ثُمَّ فُصِّلَتۡ مِن لَّدُنۡ حَكِيمٍ خَبِيرٍ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (1)

(الٓرۚ) **Elif! Lâm! Râ!** Müfessirler bu gibi hurûf-u mukatta'anın tefsîrinde şöyle demişlerdir: (اَللّٰهُ اَعْلَمُ بِمُرَادِهِ بِذٰلِكَ) "Bu harflerden murâdının ne olduğunu ziyâdesiyle bilen ancak Allâh'tır." İşte bu Kur'ân nedir? (كِتَابٌ) **büyük bir Kitâb'tır,** bu mânâya göre bu kelime mahzûf bir mübtedânın haberidir ki takdîri: (هٰذَا كِتَابٌ) "İşte bu Kur'ân büyük bir Kitâb'tır" şeklindedir, öyle kitab ki, (اُحْكِمَتْ) **muhkem kılındı** (hatâsız ve sağlam olarak vahyedildi), ne? (اٰيَاتُهُ) **onun âyetleri,** (ثُمَّ فُصِّلَتْ) **sonra tafsîl edildi** (ayrıntılı bir şekilde açıklandı), kim tarafından? (مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ) **Hakîm** (olan Allâh-u Te'âlâ) **tarafından,** daha kim nezdinden? (خَبِيرٍ) **Habîr** (nezdin)**den.**

MEÂL-İ ŞERÎF

"Elif! Lâm! Râ! (Bu harflerden murâdının ne olduğunu ziyâdesiyle bilen ancak Allâh'tır. İşte bu Kur'ân-ı Kerîm) **çok büyük bir Kitâb'tır ki;** (tüm yaptıklarında hikmet ve isâbet sâhibi olan bir) **Hakîm ve** (tüm kullarının bütün hâllerini ve kendilerine yarayan şeyleri çok iyi bilen bir) **Habîr tarafından âyetleri**(nin nazmına ve mânâsına hiçbir noksan ve halel yol bulamayacağı şekilde sağlam ve) **muhkem kılınmıştır.**

(Dolayısıyla bu Kitâb-ı Kerîm içerisinde herhangi bir çelişki barındırmaktan, gerçeklere ve hikmetlere ters bir şey bulundurmaktan, fesâhat ve belâğatını ihlâl edecek ifâdelere sâhib olmaktan ve kendisinden sonra gelecek başka bir kitab ile nesholunmaktan korunmuştur.) **Sonra** (da inanç, hüküm, öğüt ve kıssaları ihtivâ eden ayrı ayrı sûreler hâlinde ayrıntılı bir şekilde âyetleri açıklanarak) **tafsîl edilmiştir."**

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

Allâh-u Te'âlâ bir önceki sûrenin son âyet-i kerîmesini **"Vahyedilen Kur'ân'a tâbi olma"** emriyle bitirdikten sonra bu sûre-i celîlesinin ilk âyet-i kerîmesini o vahyedilen Kitâb'ın muhkem ve mufassal olma gibi bâzı faziletlerini açıklamakla başlatmıştır. **(Fahruddîn er-Râzî,** *et-Tefsîru'l-Kebîr, 17/194)*

Müfessir ve müevvillerin sultânı (tefsîr ve te'vîl ehlinin pâdişâhı) **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Anhümâ)* bu sûrenin başında geçen üç harf hakkında:

عَنْ سُلْطَانِ الْمُفَسِّرِينَ وَالْمُؤَوِّلِينَ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا «الٓرٰ» قَالَ: «أَنَا اللهُ أَرَى.»

"Ben Allâh'ım! (Her şeyi) **görürüm"** mânâsında olduğunu söylemiştir. **(İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:1, 9/32;* **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân,4/140)*

'Ikrime *(Radıyallâhu Anh)* şöyle anlatmıştır:

عَنْ عِكْرِمَةَ، سَمِعْتُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ «الٓرٰ حُرُوفُ الرَّحْمٰنِ مَعْرُوفَةٌ فَحَدَّثْتُ بِهِ الأَعْمَشَ فَقَالَ: عِنْدَكَ مِثْلُ هَذَا وَلا تُخْبِرُنَا.»

"Bir kere ben **A'meş**'e: **'Elif, Lâm, Râ** (harfleri var ya); **er-Rahmân**'ın harfleri olarak bilinmektedir' diye **İbnü Abbâs**'tan işittim" deyince, o bana: "Demek ki senin yanında böyle ilim var da bize söylemiyorsun (hâ)" dedi. **(İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:3, 9/33)*

Katâde *(Radıyallâhu Anh)* şöyle demiştir:

عَنْ قَتَادَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: «الٓرٰ مِنْ أَسْمَاءِ الْقُرْآنِ.»

"Elif, Lâm, Râ **Kur'ân**'ın isimlerindendir" **(İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:5, 9/33)*

Bu hususta daha geniş mâlûmat için Bakara Sûre-i celilesinin 1. âyet-i kerîmesi ile, Âl-i İmrân Sûre-i celîlesinin 7. âyet-i kerîmesinin tefsîrine, ayrıca Yûnus Sûresi'nin 1. âyet-i kerîmesinin tefsîrine bakınız! *(Rûhu'l-Furkān Tefsîri, 1/117-123; 3/330-344; 18/489-490)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; (sûrelerin başlarında zikredilen) hurûf-u mukatta'a gizlenmiş sırlardandır.

Nitekim bu harfler **Şa'bî** *(Radıyallâhu Anh)*a sorulduğunda:

قَالَ الشَّعْبِيُّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ حِينَ سُئِلَ عَنْهَا: «سِرُّ اللهِ فَلَا تَطْلُبُوهُ. وَاللهُ تَعَالَى لَا يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا إِلَّا مَنِ ارْتَضَى مِنْ رَسُولٍ أَوْ وَارِثِ رَسُولٍ.»

"Bunlar **Allâh**'ın sırrıdır, onları(n mânâlarını) aramayın!

Allâh-u Te'âlâ râzı olduğu rasüller yâhut vârisleri dışında kimseyi ğaybına vâkıf etmez" buyurdu. **(İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/139)*

"et-Terğîb" isimli eserde zikredildiğine göre; **Ebû Mansûr ed-Deylemî** *(Rahimehullâh)*ın **Ebû Hureyre** *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet ettiği bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
إِنَّ مِنَ الْعِلْمِ كَهَيْئَةِ الْمَكْنُونِ لَا يَعْلَمُهُ إِلَّا الْعُلَمَاءُ بِاللهِ، فَإِذَا نَطَقُوا بِهِ
لَا يُنْكِرُهُ إِلَّا أَهْلُ الْغِرَّةِ بِاللهِ عَزَّ وَجَلَّ.»

"Şüphesiz ki ilimden, (haddi zâtında ehline âşikâr olsa da nâehillere) **gizli görünen gibi olanı vardır ki onu ancak Allâh**(-u Te'âlâ'y)**ı bilen** (ârif) **âlimler bilir. Onu anlattıklarında ise ancak Allâh Azze ve Celle'den gâfil olanlar onu inkâr ederler"** buyurmuştur.

(**ed-Deylemî,** *Müsnedü'l-Firdevs, rakam:802, 1/210;* **es-Süyûtî,** *Cem'ul'-cevâmi', rakam:7867, 3/155;* **'Alî el-Müttakî,** *Kenzü'l-ummâl, rakam:28942, 10/181;* **Hâfız Münzirî,** *et-Terğîb, rakam:140, 1/82; 'Irâkî, el-Muğnî, rakam:71, 1/23;* **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân,4/140)*

(et-Terğîb Şerhi) ***"Fethu'l-karîb"***de zikredildiği üzere; (İmâm-ı Ahmed) **el-Kuraşî** (en-Neysâbûrî, v:241) *(Kuddise Sirruhû)* şöyle demiştir:

قَالَ (اَحْمَدُ) الْقُرَشِيُّ (النَّيْسَابُورِيُّ) قُدِّسَ سِرُّهُ: «هِيَ أَسْرَارُ اللهِ يُبْدِيهَا
إِلَى أُمَنَاءِ أَوْلِيَائِهِ وَسَادَاتِ النُّبَلَاءِ مِنْ غَيْرِ سَمَاعٍ وَلَا دِرَاسَةٍ وَهِيَ
مِنَ الْاَسْرَارِ الَّتِي لَمْ يَطَّلِعْ عَلَيْهَا إِلَّا الْخَوَاصُّ.»

"Bu harfler **Allâh-u Te'âlâ**'nın sırlarıdır ki bunları, hiç(bir kimseden) duyma ve ders okuma olmaksızın emîn (ve güvenilir) olan velîlerine ve çok yüce sâdâta (Allâh dostlarına) açıklar. İşte bunlar (çok seçkin velîlerden) havâss dışında kimsenin muttalî (vâkıf) olamayacağı sırlardandır." **(es-Sühreverdî,** *'Avârifü'l-me'ârif, sh:307;* **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/140)*

Ebû Hureyre *(Radıyallâhu Anh)* şöyle demiştir:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: «حَفِظْتُ مِنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وِعَائَيْنِ،
فَأَمَّا اَحَدُهُمَا فَبَثَثْتُهُ، وَاَمَّا الْاٰخَرُ فَلَوْ بَثَثْتُهُ قُطِعَ هٰذَا الْبُلْعُومُ.»

"Ben Rasûlüllah *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)***den iki kap** (iki çeşit ilim) **ezberledim. Bunlardan birisini yaydım, diğerine gelince onu yayacak olsaydım bu boğaz kesilirdi** (o ilimler insanlara çok ağır geleceğinden beni öldürürlerdi)**."** **(el-Buharî,** *es-Sahîh, rakam:120, 1/56;* **el-Bezzâr,** *el-Müsned, rakam:8517, 15/165;* **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/140)*

Âyetlerin "Muhkem" ve "Müteşâbih" olmalarının mânâları hakkında Âl-i İmrân Sûresi'nin 7. âyetinin tefsîrine bakınız! *(Rûhu'l-Furkān Tefsîri, 3/332-333)*

Âyet-i Kerîmede Geçen: (كِتَابٌ اُحْكِمَتْ اٰيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ) "(İşte bu Kur'ân-ı Kerîm) **çok büyük bir Kitâb'tır ki; âyetleri**(nin nazmına ve mânâsına hiçbir noksan ve halel yol bulamayacağı şekilde sağlam ve) **muhkem kılınmıştır.**

(İçerisinde herhangi bir çelişki barındırmaktan, gerçeklere ve hikmetlere ters bir şey bulundurmaktan, fesâhat ve belâğatını ihlâl edecek ifâdelere sâhib olmaktan ve kendisinden sonra gelecek başka bir kitab ile nesholunmaktan korunmuştur.)

Sonra (da inanç, hüküm, öğüt ve kıssaları ihtivâ eden ayrı ayrı sûreler hâlinde ayrıntılı bir şekilde âyetleri açıklanarak) **tafsîl edilmiştir"** kavl-i şerîfindeki: "İhkâm" ve "Tafsîl" fiilleri şöyle tefsîr edilmiştir:

Katâde *(Radıyallâhu Anh)*: **"Allâh-u Te'âlâ, Kur'ân**'ın âyetlerini bâtıldan uzak tutmuş, sonra da ilmiyle onları tafsîl ederek helâl-haram, tâat ve mâsiyetleri tek tek açıklamıştır" diye tefsîr etmiştir. **(İbnü Cerîr et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân,12/310;* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:8, 9/35-36)*

Hasen *(Radıyallâhu Anh)* bu âyeti tefsîr ederken şöyle demiştir: **"Kur'ân** âyetleri(nin yapısı) emir ve nehiylerle tahkîm edilmiş (sağlamlaştırılmış), vaad ve va'îdlerle de tafsîl edimiştir. **Allâh-u Te'âlâ** indirdiği şeyler hakkında üstün hikmet sâhibidir, emirleriyle amel edenler veyâ ondan yüz çevirenler hakkında ise ziyâdesiyle haberdârdır." **(es-Sülemî,** *Hakâiku't-Tefsîr, 1/312)*

İmâm-ı Taberî *(Rahimehullâh)*: "Bir şeyi muhkem yapmak onu düzgün ve sağlam yapmak demektir. **Kur'ân** âyetlerinin ihkâmı ise; **Allâh-u Te'âlâ**'nın, onların içerisinde en ufak bir bâtılın ve kendisi yüzünden tenkit alacağı yanlış bir şeyin bulunmasına mâni olmasıdır.

Âyetlerin tafsîline gelince; helâl-haram, emir ve yasak konularının birbirinden ayrı şekilde açıklanmış olmasıdır" demiştir. **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân,12/310;* **'Abdürrezzâk,** *et-Tefsîr, 1/301)*

Bâzı müfessirler: **"Kur'ân** âyetleri îtikâd, fıkıh, vaaz ve misaller açıklama gibi muhtelif maksatlar ve birbirinden ayrı mânâlar hakkında tafsîl edildi (fasıl fasıl birbirinden ayrıldı)" demişlerdir. **(İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/140)*

Diğer bir kavle göre ise; **Kur'ân** âyetlerinin ihkâmı; (yeni gönderilecek) başka bir kitab ile hiçbir âyetinin neshe mâruz bırakılmamasından ibârettir. Bu mânâya göre "İhkâm", "Koruma ve men etme" mânâlarına gelmektedir. **(el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/323)*

Yine böylece "Âyetlerin tafsîli"; "Birbirinden ayrı fasıl fasıl olan sûrelerde inzâl edilmiş olmaları" mânâsına gelebileceği gibi, "Hepsi birlikte indirilmeyip hikmet ve maslahatın iktizâsı hasebince peyderpey indirilmiş olması"mânâsı ile de tefsîr edilmiştir. **(el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/324-324)*

İbnü Abbâs *(Radıyallâhu Anhümâ)* **Kur'ân** âyetlerinin muhkem kılınması hakkında: "Geçmiş kitablar ve şerîatler **Kur'ân** ile neshedildi ama **Kur'ân** âyetleri başka bir kitabla neshedilmedi" demiştir. **('Ömer en-Nesefî,** *et-Teysîr, 8/154;* **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/65;* **el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 2/372)*

İşte bu sözden anlaşıldığına göre; **Kur'ân**'ın muhkem kılınması âyetlerinin içinde müteşâbih bulunmadığı anlamına gelmediği gibi, kendi âyetlerinden bâzısının yine kendi âyetleri ile neshedilmediği mânâsı da taşımaz.

Nitekim:

﴿ مِنْهُ اٰيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ اُمُّ الْكِتَابِ وَاُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ ﴾

"O (Kur'â)**ndan bir kısmı,** (mânâsı anlaşılamayacak derecede kısalıktan ve farklı mânâlara ihtimâlli olmaktan korunmuş olmaları hasebiyle) **muhkem** (ve sağlam kılınmış) **birtakım âyetlerdir ki onlar o Kitâb'ın anası** (ve esâsı olduklarından, helâl ve haram gibi hükümlerde başvurulacak yegâne kaynak olma özelliğini taşımakta)**dır**(lar)**.**

Bir de (kısalığından veyâ lügat îtibârıyla muhkem bir âyete muhâlif gözüktüğünden dolayı farklı tefsîrlere müsâit bulunan) **diğerleri** (vardır) **ki;** (onlar) **müteşâbih** (âyet)**ler**(dir)**."** *(Âl-i İmrân Sûresi:7'den)* kavl-i şerîfi ile:

﴿ مَا نَنْسَخْ مِنْ اٰيَةٍ اَوْ نُنْسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَآ اَوْ مِثْلِهَا ﴾

"Biz herhangi bir âyeti(n lafzını yâhut hükmünü veyâ her ikisinin geçerliliğini kaldırarak onu) **neshedersek veyâ** (hâfızalardan silerek) **onu unuttururs**ak**,** (onun yerine, hem kullara fayda ve kolaylık açısından, hem de sevâb bakımından) **ondan daha iyisini veyâ** (yükümlülük ve sevâb kazandırma yönünden) **onun** (bir) **benzerini getiririz."** *(Bakara Sûresi:106'dan)* âyet-i celîlesi bu hakîkati beyân etmektedir.

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; **Kur'ân** âyetlerinin muhkem kılınması birkaç şekilde tefsîr edilmiştir.

Birincisi; bu kitabın mânâlarının en mühimleri olan tevhîd, adâlet, nübüvvet ve me'âd (âhiret) ile ilgili konular neshi kabûl etmediğinden hepsi son derece muhkemdirler.

İkincisi; **Kur'ân**'da bulunan âyetler tenâkuz (ve çelişki) barındırmaz, birbirine zıt mefhumlar barındırmak ihkâm sıfatının zıttıdır, onun âyetleri tezaddan hâlî olduğuna göre muhkemlik sıfatı hâsıl omuştur. *-(Nitekim:*

﴿ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللّٰهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا ﴾

*"**Eğer** (kâfirlerin iddiâ ettiği gibi) **o** (Kur'ân-ı Kerîm), **Allâh'tan başkası tarafından** (yazılmış) **olsaydı elbette onun içerisinde** (nazım bozukluğu ve mânâ çelişkisi gibi) **pek çok ihtilaf bulurlardı."** (en-Nisâ Sûresi:82) kavl-i şerîfi bu hakîkati açıklamaktadır.)-*

Üçüncüsü; Kur'ân âyetlerinin lafızlarının fesâhat ve belâğatta mu'ârazayı (mislini meydan getirmeyi) kabûl etmeyecek dereceye ulaşmış olması da kuvvet ve ihkâm sıfatını iş'âr etmektedir. (Nitekim birçok âyet-i kerîmede bu hususta müşriklere meydan okunduğu hâlde bir âyetle bile mukābelede bulunamamışlardır.)

Dördüncüsü; dînî ilimler nazarî (düşünme ve inanma ile alâkalı) ve amelî (fiilî tatbikle alâkalı) olmak üzere ikiye ayrılır; nazarî ilimler **Allâh-u Te'âlâ**'yı tanımak, melekleri, kitabları, rasülleri ve âhiret gününü bilmekten ibârettir.

İşte **Kur'ân-ı Kerîm** bu konuda en şerefli ve derin ilimlere müştemil bulunmaktadır.

Amelî olanlar ise ikiye ayrılır; ilki, zâhirî amelleri tatbikten ibârettir ki buna fıkıh denilir, diğeri ise (kibir ve riyâ gibi) bâtınî hâlleri tehzîbten (gözden geçirip onlardan arınmaktan) ibârettir ki buna da nefsi terbiye ve (kalbi) tasfiye (yâni tasavvuf) ilmi denilir.

İşte âlemde bu gâyeleri beyan husûsunda **Kur'ân-ı Kerîm**'e müsâvî olacak hiçbir kitab bulamayız. Dolayısıyla bu kitabın ruhânî matleplerin en şereflilerine ve İlâhî mebhaslerin en üstünlerine şâmil bulunduğu sâbit olduğuna göre artık bu kitabın çözülüp bozulmayı ve yıkımı kabûl etmeyecek derede muhkem (ve sağlam) hakîkate sâhib olduğu sâbit olmuş demektir.

Kur'ân âyetlerinin tafsîli ise birkaç vecih ile tefsîr edilmiştir. **Birincisi**; "Fasıl fasıl indirilmesi" mânâsıdır ki bundan maksat; âyetlerin sûre sûre ve âyet âyet birbirinden ayrı indirilmiş olmasıdır. **İkincisi**; bir kerede toptan indirilmeyip, tenzîlde tâkip bulunmasıdır.

Bunun nazîri ise:

﴿ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالدَّمَ آيَاتٍ مُفَصَّلَاتٍ ﴾

"(Kavminin inat ve inkârı üzerine Mûsâ kulumuzun yaptığı bedduâyı kabûl ederek) **Biz de hemen** (zaman bakımından) **birbirinden ayırt edilmiş âyetler hâlinde; tûfânı, çekirgeleri,** (buğday güvesi, pire ve kene gibi) **haşereleri, kurbağaları ve** (kullandıkları suları kana dönüştürerek o) **kanı onların üzerine saldık.**" *(el-A'râf Sûresi:133'den)* âyet-i kerîmesidir.

Nitekim burada âyetlerin birbirinden ayrı ve peşpeşe gönderilmiş olduğu açıklanmıştır.

Üçüncüsü ise konuların; helâl, haram, terğîb, terhîb (teşvîk ve korkutmaya), emir, nehiy ve darb-ı meseller (örneklerle açıklama) olarak tafsil edilip her mânâya bir fasıl ayrılarak birinin diğeri ile karıştırılmamasıdır ki böylece her birinin faydalarından tam mânâsıyla istifâde sağlanması ve en mükemmel şekilde her konuya özel vukûfiyet hâsıl olması hedeflenmiştir.

Cümle-i celîlede geçen (ثُمَّ) tâbîri, vakitte terâhî (sonralık ifâdesi) için değildir, lâkin hâlde terâhî için olup mânâsı: "**Kur'ân** âyetleri son derece güzel bir ihkâm ile muhkem kılındı, aynı zamanda ahsen-i tafsîl ile mufassal kılınmıştır" demektir. (**Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/185)*

Âyetlerin "Muhkem" ve "Müteşâbih" olmalarının mânâları hakkında Âl-i İmrân Sûresi'nin 7. âyetinin tefsîrine bakınız! *(Rûhu'l-Furkān Tefsîri, 3/330-350)*

Âyet-i Kerîmenin Sonunda Geçen: (حَكِيمٌ) ism-i şerîfi: "Varlıkları yönetme ve takdîr konularında çok hikmetli, isâbetli ve sağlam iş yapan" mânâlarıyla îzah edilmiş, (خَبِيرٌ) ism-i şerîfi ise: "Her şeyin âkıbetinin nereye varacağını çok iyi bilen" şeklinde tefsîr edilmiştir. (**et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/311)*

Tıybî *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; aslında burada (حَكِيمٌ) ism-i şerîfi, âyetlerin ihkâmına, (خَبِيرٌ) ism-i şerîfi ise âyetlerin tafsîline işâret etmektedir.

Buna göre **Allâh-u Te'âlâ**, eşsiz hikmetine binâen **Kur'ân** âyetlerini muhkem kılmış, ziyâdesiyle haberdâr olma sıfatıyla da **Kur'ân**'da her konuyu tafsîl etmiştir. (**el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/326)*

Allâh-u Te'âlâ'nın bu âyet-i kerîmenin sonunda (خَبِيرٌ) ism-i şerîfini zikretmesi, Kitâb'ındaki emirlerine yönelenler ile onlardan yüz çevirenlerin yaptıklarından haberdâr olduğunu ifâde ederek bir nevî emirlerine itâate teşvîk ve isyandan sakındırma mânâları ihtivâ etmektedir. (**İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/141)*

"Sülemî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **Hasen** *(Radıyallâhu Anh)* bu âyet-i kerîmeye şöyle mânâ vermiştir: "**Kur'ân** âyetleri emir ve nehiylerle tahkîm edilmiş, vaad ve va'idlerle tafsîl edilmiş olup indirdikleri hakkında hikmet sâhibi olan, emirlerini yerine getirip getirmeyecek olanlardan ziyâde haberdâr olan tarafından indirilmiştir." (**es-Sülemî,** *Hakāiku't-Tefsîr, 1/312)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Te'vîlât-ı Necmiyye Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **Allâh-u Te'âlâ** Kendisinden başka kimsenin Kādir olamayacağı hikmet-i bâliğası ile **Kur'ân** âyetlerine ledünn ilmi yerleştirmiştir ki bu da, **Kur'ân**'ın i'câzının (kulları âciz bırakan mûcizesinin) esrârından olan büyük bir sırdır.

Zîrâ O, ledünn ilmini kullarından kimlere öğreteceğinden ziyâde haberdârdır. Nitekim:

﴿ فَوَجَدَا عَبْدًا مِنْ عِبَادِنَآ اٰتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا ﴾

"Derken o ikisi (kayanın yanına geldiklerinde) **Bizim seçkin kullarımızdan** (Hızır adındaki) **büyük bir kulu buldular ki, Biz ona tarafımızdan** (ilhâm, dînî ilimler ve uzun ömür gibi) **büyük rahmet**(ler) **vermiştik.**

Ve kendisine nezdimizden olmak üzere üstün ve farklı bir ilim öğretmiştik (ki Bize mahsus olan ve Bizim öğretmemiz dışında bilinmesi mümkün olmayan o 'Ledünnî ilim' vâsıtasıyla o kulumuz gayba âit bâzı konuları bilmekteydi)." *(el-Kehf Sûresi:65)* âyet-i celîlesi şuna işâret etmektedir.

İşte **Kur'ân**'ın bir zahrı (zâhirî mânâsı) vardır ki lügat ehli ona vâkıf olabilir, bir de batnı (bâtınî mânâsı) vardır ki ona ancak **Allâh-u Te'âlâ**'nın ledünn ilmi ve hikmet sermâyesi ile ikramda bulunmuş olduğu erbâb-ı kulûb muttalî olabilir. **(Necmüddîn Dâye er-Râzî,** *et-Te'vîlâtü'n-Necmiyye, 3/256)*

MÜNÂSİB ÂYET-İ KERÎME

Kur'ân Âyetlerinin Muhkem Olduğu

﴿ هُوَ الَّذِى اَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ اٰيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ اُمُّ الْكِتَابِ ﴾

"Ancak O (Allâh-u Te'âlâ)**, öyle** (kudretli) **bir Zat'tır ki; sana o** (eşsiz bir) **kitab** (olan Kur'ân)**ı indirmiştir.**

O (Kur'â)**ndan bir kısmı,** (mânâsı anlaşılamayacak derecede kısalıktan ve farklı mânâlara ihtimâlli olmaktan korunmuş olmaları hasebiyle) **muhkem** (ve sağlam kılınmış) **birtakım âyetlerdir ki onlar o kitabın anası** (ve esâsı olduklarından, helâl ve haram gibi hükümlerde başvurulacak yegâne kaynak olma özelliğini taşımakta)**dır**(lar)**."** *(Âl-i İmrân Sûresi:7'den)*

İKİNCİ ÂYET-İ KERÎME

﴿ اَلَّا تَعْبُدُوٓا اِلَّا اللّٰهَ ۜ اِنَّنِى لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (2)

Bu büyük Kitâb ne buyurmaktadır? (اَلَّا تَعْبُدُوٓا) **ibâdet etmeyin,** (اِلَّا اللّٰهَ) **ancak Allâh'a** (ibâdet edin), (اِنَّنِى) **muhakkak ki ben,** kim için? (لَكُمْ) **özellikle sizin için,** kim tarafından? (مِنْهُ) **O**(nun tarafı)**ndan,** kimim? (نَذِيرٌ) **tam bir uyarıcı,** daha? (وَبَشِيرٌ) **büyük bir müjdeleyici.**

M E Â L - İ Ş E R Î F

"(Bu büyük Kitâb sizlere) **şöyle**(ce ferman buyurmaktadır) **ki; Allâh'tan başkasına ibâdet etmeyin! Şüphesiz ki ben O**(nun tarafı)**ndan özellikle sizin için tam bir uyarıcı ve büyük bir müjdeleyiciyim."**

Î Z Â H Â T - I M Ü F Î D E

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede **Hazret-i Kur'ân**'ın âyetlerinin muhkem ve tafsîlatlı bir şekilde indirildiğini beyân ettikten sonra bu âyet-i kerîmede niçin indirildiğini beyân etmiştir.

Kurtubî *(Rahimehullâh)*ın **Zeccâc** *(Rahimehullâh)*dan nakline göre burada mânâ: (لِئَلَّا تَعْبُدُوٓا) "**Allâh**'tan başkasına ibâdet etmeyesiniz için" demektir.

İbnü Kesîr *(Rahimehullâh)* **şöyle demiştir:** "Bu muhkem ve mufassal olan **Kur'ân** hiçbir ortağı bulunmayan bir tek **Allâh**'a ibâdet için indirilmiştir.

Nitekim:

﴿وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا نُوحِى اِلَيْهِ اَنَّهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنَا۠ فَاعْبُدُونِ﴾

"(Habîbim!) **Biz senden önce elçi olarak hiçbir rasül göndermedik ki, mutlaka ona: 'Şu bir gerçektir ki; Benden başka hiçbir ilâh yoktur. O hâlde** (sâdece) **Bana kulluk edin' diye vahyediyorduk"** *(el-Enbiyâ Sûresi:25)* âyet-i kerîmesi ile:

﴿ وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِى كُلِّ اُمَّةٍ رَسُولًا اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ ۚ ﴾

"(Evet, peygamberlerin vazîfesi ancak açık seçik bir duyurudur. Bu yüzden) **andolsun ki; elbette Biz: '**(Ey insanlar! Sâdece) **Allâh'a kulluk edin ve** (sapıklığa çağıran her türlü insan ve cin şeytanlarını temsil eden) **tâğut**(a uymak)**tan sakının'** (şeklindeki hükmümüzü, gönderildikleri kullara ulaştırsınlar) **diye her bir ümmet içerisinde gerçekten bir rasül gönderdik."** *(en-Nahl Sûresi:36)* âyet-i kerîmesi de bu mânâyı ifâde etmektedir." **(İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 7/411)*

İmâm-ı Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)*ın beyân-ı vechile; bu âyet-i kerîmede geçen (اَلَّا تَعْبُدُوٓا اِلَّا اللّٰهَ) **"Allâh'tan başkasına ibâdet etmeyin"** kavl-i şerîfi mef'ûlün leh olup (لِاَجْلِ اَلَّا تَعْبُدُوا) şeklindedir.

Bu mânâya göre bu şerefli kitabın indirilmesinin yegâne gâyesinin **Allâh-u Te'âlâ**'ya ibâdet yapmak olduğu anlaşılır. Demek ki ömrünü başka istek ve gâyelere harcayan kişi kesinlikle hüsrâna uğramıştır.

Bu âyet-i kerîme **Allâh-u Te'âlâ**'dan gayrine ibâdetten nehyederek sâdece O'na ibâdeti emretmiş olmaktadır. **Allâh-u Te'âlâ**'dan gayri her şey muhdes ve merbûbtur, yâni sonradan yaratılmıştır ve O'nun terbiye ve yönetimi altındadır.

Yaratılanların hepsi O'nun tekvînî ve îcâdıyla var olmuştur. İbâdet ise; nihâî derece tevâzu, tezellül (alçalma), hudû' (boyun eğme) ve huşû' (kalpten gelen derin saygı)dan ibârettir ki bunun ise yaratan, yöneten, çok acıyan ve iyilik yapan **Allâh-u Te'âlâ**'dan başkasına yapılması aslâ lâyık olmaz. Böylece sâbit olmuştur ki; **Allâh-u Te'âlâ**'dan gayrine ibâdet yapmak gayr-i meşrûdur, **Allâh**'a ibâdet yapmamak da münker ve gayr-i meşrûdur.

Şu bilinmelidir ki; **Allâh-u Te'âlâ**'ya ibâdet, kulluk yapmadan önce O'nun marifetini tahsîl (tanınmasını öğrenme) şartıyla kayıtlanmıştır. Zîrâ ma'bûdunu (taptığı Zât'ı) tanımayan kişi O'na yaptığı ibâdetten faydalanamaz. Dolayısıyla **Allâh-u Te'âlâ**'ya ibâdet ve kulluk emri ilk önce O'nu tanıma ilmini tahsîli emretmiş olmaktadır.

Bunun nazîri ise Bakara Sûresi'nin evvelinde geçen:

﴿يَآ اَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمْ﴾

"Ey insanlar! Rabbinize ibâdet yapın" *(Bakara Sûresi:21'den)* kavl-i şerîfidir. İşte burada ibâdeti emrettikten sonra yaratıcının varlığına delâlet eden delîlleri peşisıra zikretmek üzere:

﴿ اَلَّذِى خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ ﴾

"O Zât'a (ibadet edin) **ki, sizi de O yaratmıştır, sizden öncekileri de!"** *(el-Bakara Sûresi:21'den)* buyurmuştur.

Demek ki ibâdeti emretmek mârifeti tahsîli emretmeyi tazammun etmektedir (ilk önce Allâh'ı tanıma emrini içinde barındırmaktadır).

<u>Âyet-i Kerîmenin Sonunda Geçen</u>: (اِنَّنِى لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ) **"Şüphesiz ki ben O**(nun tarafı)**ndan özellikle sizin için tam bir uyarıcı ve büyük bir müjdeleyiciyim"** kavl-i şerîfinde geçen (مِنْهُ) zamîri, bir önceki âyet-i kerîmede geçen **Hakîm** ve **Habîr** sıfatlarıyla mevsûf olan **Allâh-u Te'âlâ**'ya râcidir.

"Tefsîr-i Kebîr"de zikredildiğine göre; **"Allâh'tan gayrine ibâdet etmeyin"** cümle-i celîlesi, **Allâh-u Te'âlâ**'dan başkasına ibâdeti men ettiği gibi **Allâh-u Te'âlâ**'ya ibâdeti de emretmekte olduğu için **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* birinci emre göre nezîrdir.

Yâni **Allâh**'tan gayrine ibâdet edenleri kendilerine şiddetli azâb yapılacağına dair korkutucudur, ikinci emri yerine getirerek **Allâh-u Te'âlâ**'ya ibâdet edenlere de büyük bir sevâb verileceğine dâir beşîrdir (müjdecidir).

Bundan anlaşıldığına göre **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* ancak bu iki iş için gönderilmiştir.

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; bu âyet-i kerîmede **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e: "Eğer **Allâh**'tan gayrine ibâdet ve şirk üzerine kalırsanız sizi O'nun azâbından korkutuyorum, ama îmân ederseniz sizi onun sevâbıyla müjdeliyorum" diye teblîğ yapması emredilirken, inzâr ve korkutma sıfatı takdîm edilmiştir (önce zikredilmiştir).

Çünkü (müjdelemeye nisbetle) korkutmak daha mühimdir. Nitekim (اَلتَّخْلِيَةُ) tahliye (kötü şeyleri boşaltmak), (اَلتَّحْلِيَةُ) tahliyeden (güzel şeylerle donatmaktan) önce gelmektedir. **(İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/141)*

İbnü Kesîr *(Rahimehullâh)*ın nakli vechile; (Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* bu vazîfelerini hakkıyla yerine getirmiştir.

Özellikle bu sûre-i celîlenin nâzil olduğu Mekke döneminde hemen uyarı vazîfesini en yakınlarından başlayarak îfâ etmiştir.

Nitekim İbnü Abbâs *(Radıyallâhu Anhümâ)*dan nakledilen) sahîh hadîste zikredildiği üzere:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ: ﴿ وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الأَقْرَبِينَ ﴾ صَعِدَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الصَّفَا، فَجَعَلَ يُنَادِي: «يَا بَنِي فِهْرٍ، يَا بَنِي عَدِيٍّ» - لِبُطُونِ قُرَيْشٍ - حَتَّى اجْتَمَعُوا فَجَعَلَ الرَّجُلُ إِذَا لَمْ يَسْتَطِعْ أَنْ يَخْرُجَ أَرْسَلَ رَسُولًا لِيَنْظُرَ مَا هُوَ، فَجَاءَ أَبُو لَهَبٍ وَقُرَيْشٌ، فَقَالَ: «أَرَأَيْتَكُمْ لَوْ أَخْبَرْتُكُمْ أَنَّ خَيْلًا بِالوَادِي تُرِيدُ أَنْ تُغِيرَ عَلَيْكُمْ، أَكُنْتُمْ مُصَدِّقِيَّ؟» قَالُوا: نَعَمْ، مَا جَرَّبْنَا عَلَيْكَ إِلَّا صِدْقًا، قَالَ: ﴿ فَإِنِّي نَذِيرٌ لَكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴾

"(Allâh-u Te'âlâ'nın) **"En yakın akrabânı korkut"** *(eş-Şu'arâ Sûresi:214)* âyeti nâzil olduğu zaman **Nebî** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* **Safâ** (tepesi) üzerine yükselerek **Kureyş** boylarından bâzılarına hitâben:

"Ey Fihroğulları! Ey Adiyyoğulları!" diye seslenmeye başlayınca onlar toplandılar, çıkıp gelmeye güç yetiremeyen adam bile: 'Ne oluyor?' diye bakması için bir elçi göndermişti.

O sırada **Ebû Leheb** ve **Kureyş**(in ileri gelenleri) gelince **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)*:

"Söyleyin bakayım; eğer ben size bu vâdide (gizlenen) **atlılar size baskın yapmak istiyorlar diye haber verecek olsaydım siz beni tasdîk eden kimseler olur muydunuz?"** buyurdu.

O zaman: "Biz senin hakkında doğruluktan başka bir şey dene(yip gör) medik" dediklerinde **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*:

"İşte (İslâm'a girmemeniz hâlinde başınıza gelecek) **çok şiddetli bir azâbın önünde ben gerçekten sizin için çok büyük bir korkutucuyum"** buyurdu." **(el-Buhârî,** *es-Sahîh, rakam:4770, 6/111;* **Müslim,** *es-Sahîh, rakam:208, 1/193;* **Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:2801, 5/17;* **İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 7/411)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

Bu ve sonrasında gelen üç âyet-i kerîmeyle ilgili ***"Te'vîlat-ı Necmiyye"***de nakledilen işârî manalar 4. âyet-i kerîmenin sonunda zikredilecektir.

ÜÇÜNCÜ ÂYET-İ KERÎME

﴿ وَاَنِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوٓا اِلَيْهِ يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى وَيُؤْتِ كُلَّ ذِى فَضْلٍ فَضْلَهُۥ وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنِّٓى اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (3)

Kur'ân size daha ne emremektedir? (وَاَنِ اسْتَغْفِرُوا) **ve şunu ki;** (geçmiş günahlarınız için) **mağfiret taleb edin,** kimden? (رَبَّكُمْ) **Rabbinizden,** daha şöyle yapmanızı ki? (ثُمَّ تُوبُوٓا) **sonra** (her günah işlediğinizde) **tevbe edin,** kime? (اِلَيْهِ) **O'na,** (يُمَتِّعْ) **O da metâlandırsın** (faydalandırsın), kimi? (كُمْ) **sizi,** ne yapmak ile? (مَتَاعًا) **tam bir faydalandırma ile,** öyle metâlandırma ki, (حَسَنًا) **çok güzel olucu,** ne zamâna kadar? (اِلٰٓى اَجَلٍ) **bir süreye kadar,** öyle süre ki, (مُسَمًّى) **adı konulmuş** (belirlenmiş), daha ne yapsın? (وَيُؤْتِ) **ve versin,** kime? (كُلَّ ذِى فَضْلٍ) (amel bakımından) **fazlalık sâhibi her bir kimseye,** neyi? (فَضْلَهُ) **fazlalığını**(n mükâfâtını), (وَاِنْ تَوَلَّوْا) **ama eğer yüz çevirirseniz,** (فَاِنِّٓى) **muhakkak ki ben,** (اَخَافُ) **endişe ediyorum,** kim üzerine? (عَلَيْكُمْ) **sizin üzerinize,** neden? (عَذَابَ يَوْمٍ) **dehşetli bir günün azâbından,** öyle gün ki, (كَبِيرٍ) **çok büyük olucu.**

M E Â L - İ Ş E R Î F

"Yine (Kur'ân) **şöyle** (buyurmaktadır) **ki;** (geçmiş günahlarınız için) **Rabbinizden mağfiret taleb edin. Sonra da** (her günah işlediğinizde geciktirmeksizin hemen) **O'na tevbe edin ki O sizi** (ömürlerinizin nihâyeti için) **belirlenmiş bir ecele kadar** (sıhhat, âfiyet, emniyet ve bitmez tükenmez nîmetler içerisinde) **güzel bir faydalandırma ile yaşatsın ve** (sâlih amel bakımından) **fazlalık sâhibi her bir kimseye** (dünyâda da âhirette de) **o fazlalığını**(n mükâfâtını tastamam) **versin.**

Ama eğer (getirdiğim hidâyetten) **yüz çeviri**(p de eski kâfirliğinizi sürdürü)**rseniz, muhakkak ki ben sizin üzerinize o** (dehşeti) **çok büyük bir günün azâbın**(ın gelip çatmasın)**dan endişelenmekteyim."**

Î Z Â H Â T - I M Ü F Î D E

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede **Kur'ân**'ın indiriliş hikmetinin kulların ancak **Allâh-u Te'âlâ**'ya ibâdet etmeleri olduğunu açıkladıktan sonra bu âyet-i kerîmede ikinci bir hikmet olarak günahlarından tevbe ve istiğfâr emri olduğunu beyân etmiştir.

Âyet-i Kerîmede Geçen: (وَاَنِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوٓا اِلَيْهِ) **"Yine** (Kur'ân) **şöyle** (buyurmaktadır) **ki;** (günahlarınız için) **Rabbinizden mağfiret taleb edin.**

Sonra da (her günah işlediğinizde geciktirmeksizin hemen) **O'na tevbe edin**" kavl-i şerîfinde tevbenin istiğfâra atfedilmesi hakkında birkaç vecih vardır:

1) Sa'lebî *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; **İmâm-ı Ferrâ** *(Rahimehullâh)* buradaki (ثُمَّ) harfinin (وَاوْ) mânâsında olduğunu söylemiştir, zîrâ istiğfâr ile tevbe aynı şeylerdir. **(es-Sa'lebî,** *el-Keşfü ve'l-beyân, 14/313;* **İbnü'l-Cevzî,** *Zâdü'l-mesîr, 4/75;* **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/141-142)*

2) Diğer bâzı ulemâ ise tevbe ve istiğfârın aynı şey olmadığını söylemişlerdir ki; bunlara göre iki tâbir arasındaki fark hakkında birkaç mânâ vardır:

a) Taberî *(Rahimehullâh)*ın zikrettiği bir mânâya göre: "İstiğfâr, şirkten mağfiret taleb etmek; tevbe ise İslâm'dan sonra Allâh'a itâat ile amel etmeye dönüş" demektir.

Bundan dolayı (وَاوْ) ile atıf yapılmayıp (ثُمَّ) ile atıf yapılmıştır. Zîrâ bir amelin **Allâh** için hâlis olması ancak O'na şirk koşmayı bıraktıktan sonra hâsıl olur. Şirk ile yapılan amel ise ancak şeytanın nasîbi olur.

Ama şirk ehli **Allâh**'a ortak koşmaya devâm ettikleri hâlde birçok fiilleriyle **Allâh**'a itâat ettiklerini düşündükleri için burada onlara: "Önce ortakları terkedip onlara ibâdetten berî olduğunuzu ifâde ettikten sonra ibâdeti sâdece **Allâh-u Te'âlâ**'ya hâlis kılarak Rabbinize dönün" buyurulmuş olmaktadır. **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/312-313)*

b) ***"İbnü Kesîr Tefsîri"***nde zikredildiğine göre; istiğfâr, geçmiş günahlara dâir mağfiret talebi, tevbe ise ileride bu hâl üzere sebât etme emridir.

Böylece kullara günahlardan bağışlanma istedikten sonra tevbede ihlâs (ve samîmiyet) ve şerîat hükümleri üzere istikâmette bulunmaları şartıyla ecellerine kadar dünyâda çok güzel bir hayat sürecekleri vaad edilmiş olmaktadır. **(İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 7/411-412;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Ruhu'l-beyân, 4/141)*

c) İmâm-ı Mâverdî ve **İmâm-ı Hıyrî** *(Rahimehumellâh)*ın naklettikleri bir mânâya göre ise; istiğfâr, geçmiş günahlardan bağışlanma talebi olup sonra tevbe etmek ise her ne zaman günah vâki olsa onda ısrarcı olmayıp hemen tevbeye mürâcaat etmektir.

Bundan dolayı bâzı ulemâ:

قَالَ بَعْضُ الْعُلَمَاءِ: «اَلْإِسْتِغْفَارُ بِلَا إِقْلَاعٍ تَوْبَةُ الْكَذَّابِينَ.»

"Günahlardan vaz geçmeksizin istiğfâr etmek çok yalancı olanların tevbesidir" demişlerdir. **(el-Mâverdî,** *en-Nüket, 2/456;* **İsmâ'îl el-Hîrî,** *el-Kifâye fi't-Tefsîr, 3/330)*

Bu hususta **Ebû Hureyre** *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ:
«لَيْسَ صَغِيرٌ بِصَغِيرٍ مَعَ الْإِصْرَارِ، وَلَيْسَتْ كَبِيرَةٌ بِكَبِيرَةٍ مَعَ الْاسْتِغْفَارِ،
طُوبَى لِمَنْ وُجِدَ فِي كِتَابِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ اسْتِغْفَارٌ كَثِيرٌ.»

"(Bir günaha devâm ve) **ısrâr ile birlikte hiçbir küçük** (günah) **aslâ küçük değildir** (zîrâ bu günah büyük sayılır). **Ama** (günahtan tevbe edilip) **istiğfâr ile birlikte olunca** (silineceği için) **büyük de aslâ büyük** (olarak kalıcı) **olmaz!** (Dünyâda yaptığı amellerin yazıldığı) **kitabında** (amel defterinde) **kıyâmet gününde çok istiğfâr bulunan kimseye müjdeler olsun!"** **(et-Taberânî,** *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn, rakam:3606, 4/380;* **İsmâ'îl el-Hîrî,** *el-Kifâye fi't-Tefsîr, 3/330; Benzeri rivâyet için bkz.:* **İbnü'ş-Şecerî,** *el-Emâlî, 1/320;* **İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Medîneti Dimeşk, 6/394)*

Diğer bir kavle göre ise; istiğfârın takdîminin vechi şudur: Günahlardan dönüş mânâsına gelen tevbe bağışlanmaya sebeb olsa da istenilen maksat mağfiret olunmak olduğu için burada matlûb olan gâye önce zikredilmiştir. **(el-Mâverdî,** *en-Nüket, 2/456)*

d) Yine **Mâverdî** *(Rahimehullâh)*ın zikrettiğine göre burada mânâ: "Seğâirden (küçük günahlardan) mağfiret taleb edin, kebâirden (büyük günahlardan) ise tevbe edin" şeklindedir. **(el-Mâverdî,** *en-Nüket, 2/456)*

e) İsmâ'îl Hakkî *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: **Şeyh Raziyy**(üdîn Esterâbâdî'n)in zikrettiğine göre; burada geçen (ثُمَّ), ta'kîb ve terâhî (birbirinin peşine gelme) mânâsı mülâhaza edilmeksizin iki işin arasındaki farklılığa ve mertebenin uzaklığına delâlet etmek için olabilir. Zîrâ günahlardan mağfiret taleb etme ile kulun bilkülliyye (bütünüyle) her şeyden kesilip **Allâh-u Te'âlâ**'ya yönelmesi mânâsına gelen tevbe arasında çok uzak bir mesâfe vardır. Bundan dolayı ulemâ bu ikisi arasında fark olduğunu açıklamışlardır.

Nitekim **Haddâdî** *(Rahimehullâh)*:

﴿وَمَنْ يَعْمَلْ سُوءًا أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللهَ﴾

"Her kim kötü bir iş yaparsa yâhut nefsine zulmederse sonra da Allâh'tan mağfiret taleb ederse (Allâh'ı mağfiret edici bulur)" *(en-Nisâ Sûresi:110'dan)* kavl-i şerîfinin tefsîrinde: "Sâdık bir tevbe ile" diyerek tevbe şartı getirmiş ve: "Bir kimse:

«تُبْتُ وَأَسَأْتُ وَلَا أَعُودُ إِلَيْهِ أَبَدًا فَاغْفِرْ لِي يَا رَبِّ!»

'Ben kötü iş yaptım, ondan tevbe ettim, bir daha ebediyyen ona dönmeyeceğim. Yâ Rabbi! O hâlde günahımı bağışla' demedikçe sâdece istiğfâr etse ulemânın icmâ'ı ile bu yaptığı tevbe sayılmaz!" **(İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/141-142)*

Bu âyet-i kerîmeden anlaşıldığı üzere; günahların panzehiri tevbe ve istiğfarda bulunmaktır.

Nitekim **Enes** *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «...وَإِذَا كَثُرَتْ ذُنُوبُ أَحَدِكُمْ فَلْيُكْثِرْ مِنَ الْإِسْتِغْفَارِ، فَإِنَّهَا تَأْكُلُ الْخَطِيئَةَ كَمَا يَأْكُلُ الْمَاءُ النَّارَ.»

"Sizin birinizin günahları çok olduğu zaman istiğfârı çok yapsın. Zîrâ şübhesiz su ateşi yediği (ve söndürdüğü) **gibi o** (tevbe ve istiğfâr) **da hatâları** (ve günahları) **ye**(yip bitiri)**r!"** **(İsmâ'îl el-Hîrî,** *el-Kifâye fi't-Tefsîr, 3/331)*

Kuşeyrî *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: İstiğfâr mağfiret taleb etmek demektir ki bu âyet-i celîlenin mânâsı: "Güzel tefekkür ederek ve özellikle **Allâh-u Te'âlâ**'nın hiçbir günahkârı cehennemde ebedî bırakmayacağına ve netîcede mutlaka onu oradan çıkaracağına güvenerek ümit taşıyıp tevbe etmeden önce O'ndan mağfiret (günahlarınızı örtmesini) taleb edin ve böylece istiğfâr ile işe başlayıp sonra günahlarınızı terkederek ve ısrârınızdan arınarak tevbe edin" demektir.

Yine buranın mânâsı hakkında: "Geçmiş günahlarınızdan şu anda âcil mağfiret taleb edin sonra başka bir zelleye düşerseniz hemen ondan da tevbe edin" denilmiştir.

Yine başka bir mânâ olarak: "Geçmişte işlediğiniz kötü amellerinizden şu anda hemen istiğfâr edin sonra da tevbeyi devâm ettirerek günah irtikâbına avdet etmeyin" denilmiştir. **(el-Kuşeyrî,** *Letâifü'l-işârât, 2/302)*

Tevbe ve istiğfâr hakkında diğer bâzı mâlûmât, Âl-i İmrân Sûresi'nin 135. âyet-i kerîmesinin tefsîrinde ve Enfâl Sûresi 33. âyet-i kerîmesinin tefsîrinde *(Rûhu'l-Furkān Tefsîri, 4/200-212; 15/662-670)* zikredilmiştir. Bura ile birlikte mütâlaasında çok fâideler vardır!

Âyet-i Kerîmede Geçen: (يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى) **"O sizi** (ömürlerinizin nihâyeti için) **belirlenmiş bir ecele kadar** (sıhhat, âfiyet, emniyet ve bitmez tükenmez nîmetler içerisinde) **güzel bir faydalandırma ile yaşatsın"** kavl-i şerîfinin tefsîrinde **Taberî** *(Rahimehullâh)*: "Siz tevbe ve istiğfâr ile meşgul olursanız **Allâh** size dünyâdan nîmetlerini döşeyecek, onun ziynetleriyle sizi rızıklandıracak ve ölümünüzü takdîr ettiği vakte kadar sizi rahat yaşatacak" mânâsını zikretmiştir. **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/313)*

Burada geçen: (اَلتَّمْتِيعُ), bir şahsı bir şeyden metâlandırıp faydalandırmak anlamına gelmektedir ki buna göre mânâ:

"Eğer siz sadece **Allâh-u Te'âlâ**'ya ibâdet yapar ve günahlarınızdan tevbe-istiğfâr ederseniz O sizi makbûl bir hayat ile yaşatacaktır ki böylece canınızın çektiği hiçbir şeyden geri kalmayacaksınız ve takdîr edilen ömürlerinizin sonuna kadar hayâtınızı bulandıracak hiçbir şey sizi rahatsız etmeden yataklarınızda öleceksiniz" demektir.

Naklolunduğu üzere; **Allâh-u Te'âlâ, Mûsâ** *(Aleyhisselâm)*a:

حُكِيَ: أَنَّ اللهَ تَعَالَى أَوْحَى إِلَى مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ: «قُلْ لِفِرْعَوْنَ إِنْ اٰمَنْتَ بِاللهِ وَحْدَهُ عَمَّرَكَ فِي مُلْكِكَ وَرَدَّكَ شَابًّا طَرِيًّا.»

"Sen Firavun'a: 'Eğer Allâh'ın tek olduğuna îmân edersen seni mülkün içerisinde uzun yaşatacak ve seni tâze ve genç hâline döndürecek' de" diye vahyedince **Hâmân** onun îmânına mâni olarak ona: "Ben seni genç hâline döndürürüm" diyerek sakalını siyaha boyadı ve böylece sakalını siyaha boyayan ilk kişi **Firavun** olduğu için siyaha boyamak haram oldu (diyenler olmuştur). **(İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/142)*

İmâm-ı Ebû Mansûr *(Rahimehullâh)* "Metâ'-ı hasen"in tefsîrinde: "Eğer siz tevbe-istiğfâr ederseniz O sizi dünyâda öyle şeylerle nîmetlendirecek ki âhirette onu güzel bulacaksınız" diye mânâ vermiştir.

Kâfirler ise dünyâda güzel bularak metâlandırıldıkları zevkleri(n cezâsını görünce) âhirette onları güzel bulmayacaklar (ve 'Keşke dünyada o nîmetlere kavuşmasaydık' diyecekler). Çünkü kâfirlerin dünyâdaki lezzetlenmeleri dünyâ içindi, Müslümanların nîmetlenmeleri ise âhirete azık olsun içindi!" **(el-Mâtürîdî,** *Te'vîlâtü Ehli's-Sünne, 6/95;* **'Ömer en-Nesefî,** *et-Teysîr, 8/156)*

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)* bu âyetin tefsîrinde şöyle demiştir: **Allâh-u Te'âlâ** bu üç mertebeyi, yâni sâdece **Allâh**'a ibâdet, sonra istiğfâr ve tevbe mertebelerini zikrettikten sonra bunlara terettüb eden faydalı etkileri, istenen netîceleri beyân etmek üzere böyle yapanların ecellerine kadar güzel yaşatılacağını bildirdi.

Mâlumdur ki; kulların istekleri iki şeyde toplanmıştır, çünkü bunların husûlü ya dünyâda ya âhirette olur.

Dünyevî menfaatler konusu bu âyet-i kerîmede:

﴿ يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى ﴾

"Muayyen bir ecele kadar sizi çok güzel metâlandırma ile rahat yaşatır" kavl-i şerîfi ile açıklanmıştır, işte bu mâna şuna delâlet eder ki **Allâh-u Te'âlâ**'ya ibâdete yönelip onunla meşgul olan kimse dünyâda düzeni yerinde ve hâli müreffeh olarak kalacaktır.

Bu durumda bu âyet-i kerîmede birtakım suâller vardır: Meselâ; birisi çıkıp diyebilir ki: **"Ebû Hureyre** *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
«اَلدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ وَجَنَّةُ الْكَافِرِ.»

"Dünyâ müminin zindanı, kâfirin ise cennetidir!" (**Müslim,** *es-Sahîh, rakam:2956, 4/2272;* **et-Tirmizî,** *es-Sünen, rakam:2324, 4/562;* **İbnü Mâce,** *es-Sünen, rakam:4113, 2/1378;* **Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:9065, 3/340;* **Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/189)* buyurmuştur.

Yine böylece **Sâd İbnü Ebî Vakkâs** *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*:

عَنْ سَعْدِ بْنِ اَبِى وَقَّاصٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَشَدُّ
النَّاسِ بَلَاءً الْاَنْبِيَاءُ ثُمَّ الْاَمْثَلُ فَالْاَمْثَلُ.»

"İnsanların belâ cihetinden en kuvvetlisi peygamberlerdir, sonra (derecesine göre Allâh nezdinde) **en sâlih** (olan velî)**ler, sonra en takvâ sâhibi olanlardır."** (**el-Hâkim,** *el-Müstedrek, rakam:5463, 3/386,* **et-Taberânî,** *el-Mu'cemu'l-Kebîr, rakam:626-631, 24/144-146; Mânâ için bkz.:* **el-Muzhirî,** *el-Mefâtîh Şerhu'l-Mesâbîh, rakam:1121, 2/406)* buyurmuştur.

Ayrıca **Allâh-u Te'âlâ:**

﴿وَلَوْلَآ اَنْ يَكُونَ النَّاسُ اُمَّةً وَاحِدَةً لَجَعَلْنَا لِمَنْ يَكْفُرُ بِالرَّحْمٰنِ لِبُيُوتِهِمْ سُقُفًا مِنْ فِضَّةٍ وَمَعَارِجَ
عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ ۞ وَلِبُيُوتِهِمْ اَبْوَابًا وَسُرُرًا عَلَيْهَا يَتَّكِؤُنَ ۞ وَزُخْرُفًا﴾

"Bir de (kâfirlerin tümüne dünyâ nîmetlerini bolca vermeyişimiz, dünyânın Bizim nezdimizdeki değerinden değildir. Bilakis buna engel olan, tüm insanların kâfirlikte birleşme tehlikesidir.)

(Yoksa) **bütün insanların** (kâfirliğe imrenerek şirke düşen) **tek bir ümmet olması**(nı hoş görmeyişimiz sâbit) **olmasaydı elbette Biz, Rahmân'ı inkâr etmekte bulunan o** (kâfir) **kimseler için;** (özellikle) **onların evleri için gümüşten** (mâmûl) **tavanlar ve bâhusus üzerlerinde yükseğe çıkacakları** (gümüşten) **merdivenler yapardık.**

Üstelik o (kâfir ola)**nların evleri için** (gümüşten yapılmış) **birtakım değerli kapılar ve üzerlerinde** (oturup arkalarına) **yaslanacakları kıymetli tahtlar da** (yapardık). **Ayrıca** (onların tüm ev eşyâsını) **altın ziynetleri**(nden yapardık)." *(ez-Zühruf Sûresi:33-35'den)* buyurmaktadır.

İşte bu delîllerden dünyâda ibâdetle meşgul olanın zorluk ve belâlara dûçâr olacağı anlaşılmaktadır.

Bu âyet-i kerîmeden anlaşılan ise; ibâdet ve tâat ile meşgul olanların dünyâda rahat yaşayacağıdır, o hâlde bunların arasını cem etmek nasıl olacaktır?"

Buna birkaç yönden cevâb verilmiştir; bir veche göre mânâ: "Bu vazîfeleri yapan kimseleri **Allâh-u Te'âlâ** azâb-ı isti'sâl (kökünü kazıma cezâsı) ile cezâlandırmayacak ve evvelce kâfir olmuş karyeler ahâlîsine yaptığı gibi ve onlardan geriye hiçbir fert bırakmadığı azablara çarptırdığı gibi onlara böyle bir muâmele yapmayacaktır" demektir.

Diğer veche göre mânâ: "Onlara her hâlükârda rızıklarını ulaştıracak" demektir ki:

﴿ وَأْمُرْ اَهْلَكَ بِالصَّلٰوةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا ؕ لَا نَسْـَٔلُكَ رِزْقًا ؕ نَحْنُ نَرْزُقُكَ ؕ ﴾

"(Habîbim!) **Ayrıca sen âilene o** (farz) **namazları** (kılmalarını) **emret! Sen de on**(lar)**a devâm et!** (Geçim derdi seni namazdan alıkoymasın, zîrâ) **Biz senden** (ne kendini ne de başkasını) **rızıklandırma**(nı) **istemiyoruz. Biz seni** (de, onları da) **rızıklandırıyoruz.**" *(Tâhâ Sûresi:132'den)* âyet-i kerîmesiyle buna işâret edilmiştir.

En kuvvetli olan üçüncü veche göre ise; bunun îzâhı şöyle yapılmıştır: **Allâh**'ın ibâdeti ve muhabbeti ile meşgul olan kişi öyle bir şeyle meşgul olmaktadır ki onun değişmesi ve yok olması imkânsızdır. İşte bu sevgide derinliği artanın halktan kopması daha fazla olur.

Bu babta mükemmeliyet arttıkça ferâhı ve sevinci daha ziyâde tamam olur, zîrâ o kişi matlûbunun değişmeyeceğine emîn olmuş ve mahbûbunun zâil olmayacağına güvenmiştir.

Ama **Allâh**'tan gayri şeylerin sevgisi ile meşgul olanlar ebediyyen sevdikleri şeyin ellerinden çıkacağı hakkında taşıdıkları korkunun elemi içinde kalacakları için onların yaşantısı dâimâ kederlerle karışık ve kalbleri muzdarip olacaktır. Bundan dolayı **Allâh-u Te'âlâ** yüce Zât'ının hizmeti ile meşgul olanların sıfatı hakkında:

﴿ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيٰوةً طَيِّبَةً ۚ ﴾

"Erkek veyâ dişiden her kim, kendisi (îmân şartlarına şübhesiz bir şekilde inanmış) **mümin bir kişi olarak sâlih amelleri işlerse, kasem olsun ki; kesinlikle Biz onu** (dünyâda da, kabirde de, cennette de) **çok hoş olan bir hayatla** (ebediyyen yaşatarak) **ihyâ edeceğiz."** *(en-Nahl Sûresi:97'den)* buyurmuştur **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/189-190)*

"Rûhu'l-beyân" sâhibi **Fahrurrâzî** *(Rahimehullâh)*ın geride zikredilen sorusunu naklettikten sonra şöyle demiştir:

Dünyânın mümin için zindan olması demek; âhirette kendisi için hazırlanan nîmetlere nisbetle dünyâ hayâtında sıkıntı çekeceği anlamına gelmektedir ki bu durum dünyâda rahat etmesine zıt düşmez.

Nitekim naklediliğine göre; **Bağdat** ehlinden bir kadı efendi hizmetçileri ile birlikte vezir gibi etbâ'ı bulunduğu hâlde (hamam ateşi yakmakla uğraşan) külhanların sokağından geçerken her tarafından katran damlayan (kan ter içinde ve) darmadağınık bir hâlde bulunan cehennemlik sûretindeki bir hamamcı onun karşısına çıkarak, kadı efendinin katırının geminden yakaladı ve: "Sizin peygamberinizin: **'Dünyâ müminin zindanıdır, kâfirin ise cennetidir'** sözünün mânâsı nedir? Sen görmüyor musun ki, dünyâ senin için cennettir, hâlbuki sen mümin ve Muhammedîsin! Ben ise Yahûdî bir kâfirim ama dünyâ benim için zindandır" dedi.

Bunun üzerine kadı efendi: "Dünyâ ve görebildiğin bütün ziynetleri ve haşmetleri müminlerin gideceği cennete ve orada kendileri için hazırlanan derecelere nisbetle zindan sayılır. Kâfirlerin varacağı cehenneme ve orada onlar için hazırlanan derekelere nisbetle ise dünyâ onlar için cennet sayılır" diye cevâb verince o Yahûdî bu sırrı anlayarak samîmi bir Müslüman oldu. **(İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/142-143)*

İkinci suâl olarak; dünyâ menfaatlerine, basit bir eşyâ mânâsına gelen "Metâ'" ismi verilmesiyle ilgili soruya şöyle cevâb verilmiştir:

(Dünyâ nîmetleri ne kadar çok ve büyük olsa da fânî ve zâil oldukları için) onların hakirliğine, azlığına ve nihâyetinde tükenecek olduklarına dikkat çekmek için bu tâbir kullanılmıştır.

Zâten **Allâh-u Te'âlâ**'nın:

﴿ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى ﴾

"Belirlenmiş bir süreye kadar" kavl-i şerîfi, dünyâ nîmetlerinin tükenmişliği hasebiyle çok basit ve hasîs (değersiz) olduğuna delâlet etmektedir. **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/190)*

"Kurtubî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; bu âyet-i kerîmede geçen **"Güzel metâ'"** kavl-i şerîfi hakkında: "İstenmedik her şeyden ve korkulan her işten korunmak" mânâsı verilmiştir.

İşte bu, kabirde karşılaşılacak dehşetli hâller ve kıyâmet gününde yaşanacak sıkıntıların hepsine şâmildir. Velâkin ölüme kadar güzel yaşatılma mânâsında olması daha ziyâde zâhirdir.

Nitekim:

﴿ وَيٰقَوْمِ اسْتَغْفِرُوْا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوْبُوْٓا اِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَآءَ عَلَيْكُمْ مِّدْرَارًا ﴾

"Bir de ey kavmim! (Îmân ederek) **Rabbinizden bağışlanma isteyin. Sonra da** (evvelce işlemiş olduğunuz şirk koşma günahınızdan) **O'na tevbe edin ki, göğü**(n yağmurunu) **üzerinize bolca akar vaziyette salsın"** *(Hûd Sûresi:52'den)* kavl-i şerîfinde vaad edilen müjdeler ölümle bitecek şeylerdir. Bundan anlaşıldığına göre; **"Ecel-i müsemmâ"** ölümden ibârettir. **(el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/68)*

Sehl İbnü Abdillâh et-Tüsterî *(Kuddise Sirruhû)*: **"Güzel metâ'**; halkı terkedip **Hakk**'a yönelmek"tir demiştir. **(el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/68)*

Beğavî *(Rahimehullâh)*ın naklettiği bir mânâya göre ise; "Metâ'-ı hasen; mevcûd (elde var olan) ile kanâat etmek, mefkûd (yanında bulunmayan şey)den dolayı da üzüntüyü terketmek"ten ibârettir. **(el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 2/373)*

*"Âlûsî Tefsîri"*nde zikredildiğine göre; bu emirleri tutanlara vaad edilen **"Güzel hayat"**; "Onların **Allâh**'tan gayrinden bir şey ummaktan emîn olmaları" mânâsında tefsîr edilirse bu durumda peygamberlerin ve müminlerin dünyâda çektikleri belâların buna zıt düşmeyeceği daha iyi anlaşılır. Zîrâ:

﴿ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللهِ فَهُوَ حَسْبُهُ ﴾

"Kim Allâh'a tevekkül ederse işte O ona yeter" *(et-Talâk Sûresi:3'den)* âyet-i kerîmesi tevekkül ehlinin sıkıntıya düşmeyeceklerini beyân etmektedir.

Burada geçen "Rahatlık"; **"Allâh-u Te'âlâ**'ya ümit bağlama ve mânen yakınlaşmaya çalışma" mânâsında kabûl edildiği zaman anlaşılmayacak bir şey kalmaz. Zîrâ bu durumda mihnet (ve meşakkat) minhat (ve lütuf) sayılır.

(Nitekim âşıkların sultanı İbnü'l-Fârız *(Kuddise Sirruhû)*:)

وَتَعْذِيبُكُمْ عَذْبٌ لَدَيَّ وَجَوْرُكُمْ عَلَيَّ بِمَا يَقْضِي الْهَوٰى لَكُمْ عَدْلٌ

"Sizin azâb etmeniz bence çok tatlıdır, bana olan cevriniz (ve cefânız) **ise, Aşkın sizin lehinize verdiği karara göre tam bir adâlettir."**

(İbnü'l-Fârız, *ed-Dîvân, sh:135)* (sözünde sevenin sevdiğinden gelen her türlü azaptan lezzet aldığını ifâde etmiştir.

Dolayısıyla **Allâh-u Te'âlâ**'ya bağlı olan bir kimse de dünyâda O'ndan gelen bütün sıkıntılara seve seve katlanır, bundan dolayı hayâtının tadı kaçmaz ve onun her türlü yaşantısı burada vaad edilen **"Güzel metâ'"** vasfına dâhil olur)! **(el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 1/249)*

Bu âyet-i kerîmenin müjdesine muvâfık (uygun) olarak meşâyihtan bâzısı: "Bir insan nâfile (ibâdet)leri vakti vaktinde yaparsa, dedikodu olmadan (ona buna dil dökerek yorulmadan), **Mevlâ** onun rızkını zahmetsiz olarak gönderir" demişlerdir.

İşte bun(un doğruluğun)a şâhid olarak **Ma'kîl İbnü Yesâr** *(Radıyallâhu Te'âlâ Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)* **Efendimiz** şöyle buyurmuştur:

عَنْ مَعْقِلِ بْنِ يَسَارٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «قَالَ رَبُّكُمْ تَعَالَى: اِبْنَ اٰدَمَ! تَفَرَّغْ لِعِبَادَتِي أَمْلَأْ قَلْبَكَ غِنًى، وَامْلَأْ يَدَيْكَ رِزْقًا، اِبْنَ اٰدَمَ! لَا تَبَاعَدْ عَنِّي فَأَمْلَأْ قَلْبَكَ فَقْرًا، وَأَمْلَأْ يَدَيْكَ شُغْلًا.»

"Rabbiniz Te'âlâ: 'Ey Âdemoğlu! (Bütün işlerini bir kenara koyarak Bana) **ibâdet yapmak için boş kal** (ve sâdece ibâdetle meşgul ol) **ki kalbini zenginlikle doldurayım ve iki elini rızıkla doldurayım.**

Ey Âdemoğlu! Benden uzaklaşma, sonra kalbini fakirlikle doldururum, iki elini de meşgûliyetle doldururum' buyurmuştur." **(et-Taberânî,** *el-Mu'cemü'l-Kebîr, rakam:500, 20/216;* **el-Hâkim,** *el-Müstedrek, rakam:8124, 8/657;* **Ebû Nu'aym,** *Hılyetü'l-evliyâ, 2/303)*

Âyet-i Kerîmede Geçen: (اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى) **"Ecel-i müsemmâya kadar"** kavl-i şerîfinde geçen "Ecel", her insanın ömür müddetidir. **Allâh-u Te'âlâ, Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın, kendi (ümmetine) kavli olarak:

﴿ اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاتَّقُوهُ وَاَطِيعُونِۙ ۞ يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرْكُمْ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّىۜ ﴾

(Ben size ancak) **Allâh'a ibâdet edin, O'n**(a karşı çıkmak)**dan hakkıyla sakının ve bana itâat edin diye** (duyuru yapmak için gönderildim).

(Böyle yaparsanız Allâh-u Te'âlâ) **sizin için günahlarınızdan bir kısmını** (ve kul haklarına tealluk etmeyenleri) **mağfiret eder ve adı konulmuş bir süreye kadar sizi** (sıhhat ve âfiyet içerisinde hayırlı uzun ömürle yaşatarak hiçbir azâba uğratmadan dünyâda isyankârlardan sonraya bırakıp) **te'hîr eder."** *(Nûh Sûresi:3-4)* buyurmuştur.

Diğer bir yerde de yine **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın kavli olarak:

﴿ اِسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ اِنَّهُ كَانَ غَفَّارًاۙ ۞ يُرْسِلِ السَّمَٓاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًاۙ ۞
وَيُمْدِدْكُمْ بِاَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ اَنْهَارًاۜ ﴾

"(Îmân ederek) **Rabbinizden mağfiret** (ve bağışlanma) **isteyin. Şüphesiz ki O dâimâ** (tevbe edenlerin günahlarını çokça bağışlayan bir) **Gaffâr olmuştur. Göğü**(n yağmurunu) **üzerinize bolca akan bir hâlde göndersin ve çok mallarla ve oğullarla size yardım etsin, üstelik sizin** (faydalanmanız) **için çok kıymetli bostanlar yaratsın ve yine sizin için ırmaklar vâr etsin."** *(Nûh Sûresi:10-12)* buyurmuştur ki işte bütün bunlar **"Metâ'-ı hasen"**(in tefsîrin)-dendir. **('Ömer en-Nesefî,** *et-Teysîr, 8/156)*

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: Burada birisinin: "Kulların iki eceli olduğunu ve bu ecelde takdîm te'hîr (ileri geri olma diye bir şey) vâki olacağını" düşünmesi doğru olmaz.

Çünkü bu âyet-i kerîmenin mânâsı şöyle îzah edilmiştir: **Allâh-u Te'âlâ**: 'Şu kul ibâdetle meşgul olursa eceli felan zamanda olacak, ama ibâdetten yüz çevirirse eceli başka vakitte (daha erken) gelecek' diye bir hüküm verir (ama melekler bile o kişinin ileride ne yapacağını bilemez)! Lâkin **Allâh-u Te'âlâ** o kişinin ibâdetle meşgul olup olmayacağını ezelde bildiği için O'nun ilminde bir değişiklik olmaz ve eceli yine muayyen vakitte gelir. Demek ki her insan için sâdece bir ecel vardır. **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/190)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; (Ehl-i Sünnet dışı bâzı fırkaların, özellikle Mûtezile'den olan) **Kâ'bî**'nin: "Öldürülen kişinin iki eceli vardır; biri öldürülme eceli, diğeri ise ölme ecelidir ki o kişi öldürülmeseydi ölüm eceline kadar yaşayacaktı" şeklindeki görüşü aslâ doğru değildir.

Ayrıca felsefecilerin: "Canlıların iki eceli vardır; biri bedenlerindeki harâretin sönmesi ve rutûbetin çözülmesi sebebiyle doğal olarak ölecekleri ecel, diğeri ise başına gelecek bir âfet ve hastalık sebebiyle onu hayattan koparacak ecel" sözleri de dînimize muhâliftir, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaate göre ecel bir tânedir. Evet, rızıklar ve ömürler(in artıp eksilmesi) bu âyette zikredildiği üzere istiğfâr ve tevbe ile alâkalıdır.

Yine böylece **Ebû Ümâme** *(Radıyallâhu Te'âlâ Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in:

عَنْ أَبِي أُمَامَةَ رَضِيَ اللهُ تَعَالٰى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «وَصِلَةُ الرَّحِمِ تَزِيدُ فِي الْعُمُرِ.»

"Sıla-i rahim ise ömrü artırır" **(et-Taberânî,** *el-Mu'cemü'l-kebîr, rakam:8014, 8/261;* **Şîreveyh ed-Deylemî,** *el-Firdevs bi me'sûri'l-hitâb, rakam:3770, 2/398;* **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/142-143)* buyurduğu üzere; bâzı ameller ömrün uzamasına sebeb olur.

Lâkin bunlar herkes hakkında nisbî (göreceli)dir. Ama **Allâh-u Te'âlâ** ömrü uzatacak sâlih amellerle kimin meşgul olup olmayacağını ezelde bildiği için **Allâh-u Te'âlâ**'nın ilmine nisbetle ecelin teaddüdü sâbit olmaz (birkaç tâne olması düşünülemez). **(İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/142-143)*

Âyet-i Kerîmede Geçen: (وَيُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ) **"Ve** (sâlih amel bakımından) **fazlalık sâhibi her bir kimseye** (dünyâda da âhirette de) **o fazlalığını**(n mükâfâtını tastamam) **versin"** kavl-i şerîfinde **Allâh-u Te'âlâ** dünyâda fazîletli ameller işleyenlere âhiret yurdunda onun karşılığı olarak cenneti vereceğini ve hiçbir amellerini karşılıksız bırakmayacağını bildirmiştir.

Ebu'l-'Âliye *(Radıyallâhu Anh)* şöyle demiştir:

قَالَ أَبُو الْعَالِيَةِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: «مَنْ كَثُرَتْ طَاعَاتُهُ فِي الدُّنْيَا زَادَتْ دَرَجَاتُهُ فِي الْجَنَّةِ لِأَنَّ الدَّرَجَاتِ تَكُونُ بِالْأَعْمَالِ.»

"Kimin dünyâda tâat (ve ibâdet)leri çok olursa onun cennette dereceleri ziyâde olur, zîrâ (cennete girmek amelle olmayıp sâdece **Allâh**'ın fazl-ı keremi ile ise de) dereceler (kazanmak) amellerle olacaktır!" **(es-Sa'lebî,** *el-Keşfü ve'l-beyân, 14/315;* **İsmâ'îl el-Hîrî,** *el-Kifâye fi't-Tefsîr, 3/331;* **el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 4/260;* **'Ömer en-Nesefî,** *et-Teysîr, 8/157)*

İmâm-ı Vâhidî *(Rahimehullâh)*ın nakline göre; fazîlet sâhiblerinden maksat; sevapları günahlarından fazla gelenlerdir.

Bunlara vaad edilen "Fazl(-u kerem)" ise cennetten ibârettir. Zîrâ cennet (amellerle değil) ancak **Allâh**'ın fazl-ı (keremi ile kazanılacak)dır. **(el-Vâhidî,** *el-Vecîz, 1/379)*

İbnü Mes'ûd *(Radıyallâhu Anh)* bu cümle-i celîlenin tefsîrinde şöyle demiştir:

عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فِي قَوْلِهِ: ﴿ وَيُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ ﴾ قَالَ: «مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً كُتِبَتْ عَلَيْهِ سَيِّئَةٌ، وَمَنْ عَمِلَ حَسَنَةً كُتِبَتْ لَهُ عَشْرُ حَسَنَاتٍ. فَإِنْ عُوقِبَ بِالسَّيِّئَةِ الَّتِي كَانَ عَمِلَهَا فِي الدُّنْيَا بَقِيَتْ لَهُ عَشْرُ حَسَنَاتٍ، وَإِنْ لَمْ يُعَاقَبْ بِهَا فِي الدُّنْيَا أُخِذَ مِنَ الْحَسَنَاتِ الْعَشْرِ وَاحِدَةٌ وَبَقِيَتْ لَهُ تِسْعُ حَسَنَاتٍ. ثُمَّ يَقُولُ: هَلَكَ مَنْ غَلَبَ اٰحَادُهُ أَعْشَارَهُ.»

"Her kim kötü bir şey yaparsa, o şey kendisinin aleyhine bir seyyie (günah) **olarak yazılır. Her kim de güzel bir amel işlerse o da kendisi için on hasene** (sevap) **olarak yazılır.**

Eğer kişi dünyâda yapmış olduğu kötü işe karşılık (yine dünyâda) **cezâlandılırsa o kişi için on hasene** (hiç eksiltmeksizin) **bâkî kalır.**

Ama dünyâdayken ona karşılık cezâlandırılmadıysa o zaman on haseneden bir tâne alınır, yine de kendisi için dokuz hasene bâkî kalır. Artık bir (olarak yazılan kötü iş)**leri on** (olarak yazılan iyi davranış)**larına gâlip gelen kimse helâk olmuştur!"** **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân,12/315;* **es-Sa'lebî,** *el-Keşfü ve'l-beyân, 14/314;* **İsmâ'îl el-Hîrî,** *el-Kifâye fi't-Tefsîr, 3/332;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/11)*

Mâtürîdî *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; bu âyet-i kerîmenin mânâsı: "**Allâh-u Te'âlâ** dünyâda iyilik yapan herkese âhirette o fazîletini(n karşılığı olarak mahşerde de muhtaçlara şefâat ederek iyilik yapma hakkı) verecektir" **(el-Mâtürîdî,** *Te'vîlâtü Ehli's-Sünne, 6/96)* demektir ki bu mânâ **Kabîsa İbnü Bürme el-Esedî** *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen:

عَنْ قَبِيصَةَ بْنِ بُرْمَةَ الْأَسَدِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَهْلُ الْمَعْرُوفِ فِي الدُّنْيَا هُمْ أَهْلُ الْمَعْرُوفِ فِي الْآخِرَةِ.»

"Dünyâda (insanlara karşı hayır ve) **iyilik ehli olanlar** (var ya)**; âhirette iyilik yapacak olanlar da ancak onlardır"** (**el-Buhârî,** *el-Edebü'l-müfred, rakam:221, sh:115-116;* **İbnü Ebi'd-Dünyâ,** *Mevsû'atü'l-İmâm-ı İbnü Ebi'd-Dünyâ, rakam:18, 4/155;* **Ahmed İbnü Hanbel,** *ez-Zühd, rakam:2368;* **İbnü Ebî Şeybe,** *el-Musannef, rakam:25429, 5/221;* **el-Bezzâr,** *el-Bahrü'z-zehhâr, rakam:5979, 12/239;* **el-Hâkim,** *el-Müstedrek, rakam:429, 1/213;* **'Ömer en-Nesefî,** *et-Teysîr, 8/158;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürrü'l-mensûr, 7/434)* hadîs-i şerîfi gibidir ki bu:

"(Dünyada fakir ve muhtaçlara iyilik yapan) o kimseler (âhirette de cehennemden kurtulmak için vesîle arayanlara) şefâat ehli kılınacaklar, böylece (orada da) kullara (yardım ve) iyilik yapacaklardır" mânâsına gelmektedir. (**'Ömer en-Nesefî,** *et-Teysîr, 8/158)*

İbnü Abbâs *(Radıyallâhu Anhümâ)* bu âyet-i kerîmenin tefsîrinde şöyle demiştir:

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: «مَنْ زَادَتْ حَسَنَاتُهُ عَلَى سَيِّئَاتِهِ دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَمَنْ زَادَتْ سَيِّئَاتُهُ عَلَى حَسَنَاتِهِ دَخَلَ النَّارَ، وَمَنِ اسْتَوَتْ حَسَنَاتُهُ وَسَيِّئَاتُهُ كَانَ مِنْ أَهْلِ الْأَعْرَافِ، ثُمَّ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ بَعْدُ.»

"Kimin (mîzânda) **güzel amelleri kötü amellerinden fazla gelirse o kişi cennete girer, kimin de kötü amelleri güzel amellerinden fazla gelirse o kişi cehenneme girer, ama kimin hasene ve seyyieleri eşit gelirse o kişi A'râf ehlinden olur, bir zaman sonra onlar da cennete girerler!"** (**es-Sa'lebî,** *el-Keşfü ve'l-beyân, 14/314;* **İsmâ'îl el-Hîrî,** *el-Kifâye fi't-Tefsîr, 3/331-332;* **el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 4/260;* **'Ömer en-Nesefî,** *et-Teysîr, 8/157)*

Mücâhid *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: "O (fazîletli ameller); insanın diliyle söylerken sevâbını **Allâh**'tan beklediği (hayırlı) sözler yâhut eliyle ve ayağıyla yaptığı ameller veyâ malından nâfile olarak çıkarttığı sadakalardır ki işte bunlar îmân eden bir kula **Allâh-u Te'âlâ**'nın karşılığını vereceği bir fazl-u keremdir. Ama eğer kâfir ise **Allâh-u Te'âlâ** bunların hiçbirini ondan kabûl etmez." (**es-Sa'lebî,** *el-Keşfü ve'l-beyân, 14/315; Tefsîru Mücâhid, 1/384;* **İbnü Ebî Hâtim,** *et-Tefsîr, rakam:6/1997;* **et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 15/231;* **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/68-69)*

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)* bu makamda şu îzâha yer vermiştir: Bu cümle-i celîlede geçen: **"Fazîlet"**ten murâd; âhiret saâdetleridir ki bunlar hakkında bâzı faydalı ilimler beyân edilebilir.

Birinci faydalı ilim; insan **Allâh-u Te'âlâ**'nın gayri ile meşgul olmaktan son derece uzak kalıp **Allâh-u Te'âlâ**'yı tanıma sebeblerini elde etmeye iyice rağbetli olursa, o zaman onun kalbi melekût âleminin kendisine nakşedilebilmesi için bir yüzük taşı ve mukaddes lâhût âleminin kutsallığının kendi-

sinde tecellî edeceği bir ayna (mesâbesinde) olur.

Lâkin cesediyle ilgilenmesinden dolayı beliren karanlık ilişkiler o rûhânî nurları bulandırır.

İşte **Allâh-u Te'âlâ**'dan başkasıyla kurulan kalb alâkaları kaybolduğu zaman o nurlar parlar, o ışıklar inci gibi parıldar ve (iki cihan) saâdetleri(ni) gerektiren fazîletler art arda gelir.

İşte **Allâh-u Te'âlâ**'nın:

﴿ وَيُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُۥ ﴾

"**Ve** (sâlih amel bakımından) **fazlalık sâhibi her bir kimseye** (dünyâda da âhirette de) **o fazlalığını**(n mükâfâtını tastamam) **verir"** kavl-i şerîfinden maksat budur.

Bu bapta **ikinci faydalı ilim** şudur ki; âhiretteki saâdet mertebeleri farklı olacaktır, zîrâ onlar dünyâda elde edilen derecelerin ölçüsüne göre takdîr edilecektir.

Allâh-u Te'âlâ'dan gayri her şeyden yüz çevirip **Hakk**'a ubûdiyete yönelme mertebeleri sonsuz derecelerden ibâret olduğuna göre, demek ki uhrevî saâdet mertebeleri de sonsuzdur.

İşte bu sebeble **Allâh-u Te'âlâ**:

﴿ وَيُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُۥ ﴾

"Ve (sâlih amel bakımından) **fazlalık sâhibi her bir kimseye** (dünyâda da âhirette de) **o fazlalığını**(n mükâfâtını tastamam) **verir"** buyurmuştur.

Üçüncü faydalı ilme gelince; Allâh-u Te'âlâ dünyâ menfaatleri hakkında:

﴿ يُمَتِّعْكُم مَّتَاعًا حَسَنًا ﴾

"O sizi güzel bir metâlandırmayla yaşatacak" buyururken, âhiret saâdetleri hakkında ise:

﴿ وَيُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُۥ ﴾

"**Ve** (sâlih amel bakımından) **fazlalık sâhibi her bir kimseye** (dünyâda da âhirette de) **o fazlalığını**(n mükâfâtını tastamam) **verir**" buyurmuştur ki, işte bunlar, dünyâ ve âhiret hayırlarının cümlesinin ancak **Allâh-u Te'âlâ**'nın îcâdı, oluşturması ve cömertçe vermesi sebebiyle meydana geldiğine delâlet etmektedir.

Babam (Ömer er-Râzî) *(Rahimehullâh)*:

«لَوْلَا الْأَسْبَابُ لَمَا ارْتَابَ مُرْتَابٌ.»

"Sebepler (devrede) **olmasa şübhe eden hiçbir kimse şekke kapılmazdı"** derdi. İnsanların ekserîsinin akılları zayıftır, işte onların akıllarının bu fânî vâsıta (ve aracı)larla meşgul olması, her şeyin (yaratılmak cihetinden) **Allâh**'tan olduğunu müşâhededen onları kör bırakmaktadır.

Ama İlâhî mârifetlere derin dalıp, hakîkat nurlarının deryâlarına daldıranlar şu gerçeği iyi bilmişlerdir ki; **Allâh**'tan gayri her şey haddi zâtında (varlığı ve yokluğunun düşünülmesi) mümkin olup O'nun îcâdıyla mevcûd olan varlıklardır. İşte bu nedenle onların nazarları **Allâh**'ın mâsivâsından (ve O'ndan başka her şeyden) kopar. Çünkü onlar zarar dokunduranın, fayda yaratanın, verenin ve engelleyenin ancak **Allâh-u Te'âlâ** olduğunu bilmişlerdir. **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/190-191)*

Kuşeyrî *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: "Metâ'-ı hasen; bir insanın hırs ve tamâ'ını giderip ona kifâyet (yeterlilik) miktârı (rızık) vermektir."

Diğer bir kavle göre: "Kişiyi hiçbir mahlûka muhtaç etmeyip, hiçbir kimse için, özellikle de kötü huylular için ona yapacakları bir iyilikten dolayı başa kakma hakkı vermemesidir."

Yine denilmiştir ki bunun mânâsı: "Kişiyi hak edenlere iyilik yapma fazîletine muvaffak kılması ve insanların ihtiyaçlarını onun eliyle görmesidir." **(el-Kuşeyrî,** *Letâifü'l-işârât, 2/303)*

Âyet-i Kerîmenin Sonunda Geçen: (وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ) **"Ama eğer** (getirdiğim hidâyetten) **yüz çeviri**(p de eski kâfirliğinizi sürdürü)**rseniz, muhakkak ki ben sizin üzerinize o** (dehşeti) **çok büyük bir günün azâbın**(ın gelip çatmasın)**dan endişelenmekteyim"** cümle-i celîlesinin tefsîrinde **İmâm-ı Mukātil** *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: **"Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* müşriklere bu teblîği yaptıktan sonra onlar İslâm dâvetine icâbetten yüz çevirince onlara bedduâ etti. Bu sebeble **Mekke** ehli yedi sene kuraklığa mübtelâ kılındılar, nihâyet yanmış kemikleri, pislikleri, leşleri ve köpekleri yemeye başladılar." **(Ebu'l-Leys es-Semerkandî,** *Bahru'l-'ulûm, 2/116)*

Burada geçen: (عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ) **"Büyük günün azâbı"**ndan maksat; bir kavle göre kıyâmet günüdür. Diğer bir kavle göre ise; **Bedir** günü ve diğer helâk günleridir. **(el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/69)*

İbnü Kesîr *(Rahimehullâh)* bu cümle-i celîle hakkında: "İşte **Allâh-u Te'âlâ**'nın bu kavl-i şerîfi O'nun rasüllerini tekzîb ederek O'nun emirlerinden yüz çevirenler için şiddetli bir tehdittir. Zîrâ gerçekten bu kimseler âhirete döndükleri zaman **Allâh**'ın azâbı mutlaka onlara ulaşacaktır" demiştir. **(İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 7/412)*

Fahruddîn er-Râzî *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: **Allâh-u Te'âlâ, Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e kullara ancak **Allâh**'a ibâdeti ve tevbe istiğfâr emirlerini teblîğ etmesini emrettikten sonra onlara:

﴿ وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنِّیٓ اَخَافُ عَلَیْكُمْ عَذَابَ یَوْمٍ كَبِیرٍ ﴾

"Ama eğer (getirdiğim hidâyetten) **yüz çeviri**(p de eski kâfirliğinizi sürdürü)**rseniz, muhakkak ki ben sizin üzerinize o** (dehşeti) **çok büyük bir günün azâbın**(ın gelip çatmasın)**dan endişelenmekteyim"** demesini emretmiştir.

Gerçekten **Allâh-u Te'âlâ**'nın bu emirlerinden yüz çevirenin başına büyük azablar gelir. Zîrâ **Allâh-u Te'âlâ**'dan başkasına ibâdetle meşgul olan kişi dünyâda kör olur. Nitekim **Allâh-u Te'âlâ** bu hususta şöyle buyurmuştur:

﴿ وَمَنْ كَانَ فِی هٰذِهٖٓ اَعْمٰی فَهُوَ فِی الْاٰخِرَةِ اَعْمٰی وَاَضَلُّ سَبِیلًا ﴾

"**Ama her kim işte bu** (dünyâsı)**nda** (Rabbinin kendisine bahşettiği nîmetleri düşünerek hakîkati görecek yerde, kurtuluş yoluna eremeyen bir) **kör olduysa, o kimse âhirette** (kendisini kurtaracak yollara erişmekten daha ziyâde mahrum ve) **daha ziyâde kördür, yol bakımından da** (dünyâdakinden) **daha ziyâde sapıtan biri** (olarak mahşere gelecek)**dir."** *(el-İsrâ Sûresi:72)*

Bunun beyânı şöyle yapılmıştır: Dünyâyı, onun lezzetlerini ve hoş nîmetlerini taleb etmeye yönelen kişinin ona karşı sevgisi güçlenir, tabîatı ona karşı meyleder ve ona dâir rağbetleri büyük olur, öldüğü zaman ise o şiddetli sevgisi ile güçlü meyli onunla birlikte kalır ama o kişi sevdiklerine ulaşmaktan âciz hâle düşer. İşte o zaman belâsı büyük ve şekâveti (bedbahtlığı) kâmil olur. O güne dâir azaptan bizce mâlum olan (bilinen) bu kadardır. Ama bu dünyâ hayâtında kaldığımız sürece o hâllerin tafsîlatları bizden ğâib (ve gizli)dir. **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/191)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Sülemî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; meşâyihtan bâzısı burayı şöyle tefsîr etmiştir: "(Yüksek makam sâhibi olduğunuza dâir) iddiâlar yapmaktan dolayı Rabbinizden mağfiret taleb edin, (kalbinize gelen) kötü düşüncelerden dolayı O'na tevbe edin!"

(Zünnûn-u Mısrî *(Kuddise Sirruhû)*nun ashâbından yüce velî) **Yûsuf** (İbnü'l-Huseyn er-Râzî) *(Kuddise Sirruhû)* şöyle demiştir: "Avâmmın (sıradan insanların) istiğfârı günahlardandır, havâssın istiğfârı yaptığı amelleri görmekten ve kendinde bir fazîlet bilmektendir. (En husûsî mertebe sâhibi) büyüklerin istiğfârı ise **Hakk Te'âlâ**'dan gayri herhangi bir şeyi (etkili) görmektendir."

(Cüneyd *(Kuddise Sirruhû)*nun ashâbından Muhammed İbnü'l-Ferğânî) **el-Vâsıtî** *(Kuddise Sirruhû)* şöyle demiştir:

"(İstiğfâr edenlere vaad edilen metâ'-ı hasen) nefs hoşluğu (kalp huzûru), rızık genişliği ve kadere rızâdır."

Ebu'l-Huseyn el-Verrâk *(Kuddise Sirruhû)* şöyle demiştir: "(İstiğfâra devâm ederseniz) **Allâh** size sadâkatli dervişlerle sohbet (arkadaşlık) nasîb eder!"

Cüneyd *(Kuddise Sirruhû)* **"Metâ'-ı hasen"**in tefsîri hakkında şöyle demiştir: "Bir kul hakkında hakîkate mülâzemet (ve devâm) etmekten ve sırrını **Allâh** ile muhâfaza (ederek dâimâ kalbi **Mevlâ Te'âlâ** ile meşgul olma hâlini kazanmak)dan daha güzel bir şey olamaz!"

(Şiblî *(Kuddise Sirruhû)*nun ashâbından Ebu'l-Kāsım İbrâhîm) **en-Nasrâbâzî** *(Kuddise Sirruhû)* şöyle demiştir: "(Kendinde bir) fazîlet görmek (insanı) **Mütefaddil** (olan lütuf sâhibi Mevlâ'sının iyiliğini görmek)den keser. Nitekim lütfu görmek de **Mennân** (olan lütuf sâhibini bulmak)dan (insanı) engeller."

(Hakîm-i Tirmizî *(Kuddise Sirruhû)*nun ashâbından Hasen) **el-Cûzecânî** *(Kuddise Sirruhû)* **"Her fazîlet sâhibine fazlını verir"** kavl-i şerîfinin tefsîrinde şöyle demiştir: "Ezelde kimin hakkında bir fazîlet takdîr edildiyse **Allâh-u Te'âlâ** onu yarattığı zaman o makāma ulaştırır."

Ebû Osmân (el-Hîrî) *(Kuddise Sirruhû)* **Hazretleri**'ne bu cümle-i celîlenin mânâsı sorulduğunda: "Yüce Zât'ına hüsn-ü zanda (güzel inançta) bulunanların emellerini tahkîk eder (ümitlerini gerçekleştirir)" demiştir.

Meşâyihtan bâzısı bu makamda şöyle demiştir: "**Allâh-u Te'âlâ** hak eden herkesi (yüce Zât'ına mânevî yakınlık ve) kurbet meclislerinden ve yüksek menzilelerden neyi hak ediyorsa o makāma ulaştırır!" **(es-Sülemî,** *Hakāiku't-Tefsîr, 1/312-313)*

"Kuşeyrî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; istiğfâr; tevbe edip bütün günahlardan arınmak demektir.

Bundan sonra tekrar **"Sonra tevbe edin"** buyurulması ise: "Siz tevbeniz sebebiyle icâbet (ve kabûl) olunduğunuzu düşünmekten tevbe edin, bilakis O'nun size amelleriniz sebebiyle değil de keremiyle icâbet ettiğini bilin" demektir.

Denilmiştir ki: ("Fazîlet sâhibine fazlını verir" kavl-i şerîfi) "Bu nîmet **Allâh-u Te'âlâ**'nın bir kuluna fazl-u keremini (verirken o hâli kendisine göstermeyip) setretmesi (örtmesi) ve böylece o kulun kendi bulunduğu hâlini ve makāmını (güzel) görmemesi, bilakis nefsine ve kendisinden südûr eden amellere, ayrıca kendisine âit olan tüm güzel hâllere istihkār ve istisğâr (değersiz ve küçük) görme nazarıyla bakmasıdır."

Yine denilmiştir ki, bunun mânâsı: "**Allâh-u Te'âlâ**'nın, bir kuluna, himmet ve azminin (kazanmak için) yükseldiği makamları tahkîk buyurması ve onu bulunduğu konumun (kazandırması ile) hak ettiği mertebenin fevkine ulaştırmasıdır." **(el-Kuşeyrî,** *Letâifü'l-işârât, 2/302, 303)*

MÜNÂSİB ÂYET-İ KERÎMELER

İstiğfârdan Sonra Tevbeyi Emreden ve Bunu Yapanlara Bolluk Bereket Vaad Eden Diğer Âyet-i Kerîmeler

﴿ وَاسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوٓا اِلَيْهِ اِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ وَدُودٌ ﴾

"**Bir de siz** (İslâm'a îmân edin ve) **Rabbinizden bağışlanma isteyin. Sonra da** (evvelce işlemiş olduğunuz şirk koşma günahınızdan) **O'na tevbe edin.**

Gerçekten benim Rabbim (tevbe edenlere karşı rahmeti çok büyük olan bir) **Rahîm'dir,** (dostlarını çok seven ve seven bir kişinin sevdiğine yaptığı lütuf ve ihsânları onlara revâ gören bir) **Vedûd'dür."** *(Hûd Sûresi:90)*

﴿ وَيَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوٓا اِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَٓاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا
وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً اِلٰى قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِينَ ﴾

"(Hûd *(Aleyhisselâm)* dedi ki:) '**Bir de ey kavmim!** (İslâm'a îmân edin ve) **Rabbinizden bağışlanma isteyin. Sonra da** (evvelce işlemiş olduğunuz şirk koşma günahınızdan) **O'na tevbe edin ki, göğü**(n yağmurunu) **üzerinize bolca akar vaziyette salsın ve** (olanca) **kuvvetinizle birlikte kuvvetinizi artırsın. Ama siz** (şirk ve inkâr günahında ısrâr eden) **suçlu kimseler olarak** (benim bu dâvetimden) **yüz çevirmeyin.'"** *(Hûd Sûresi:52)*

﴿ اِسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ اِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا ۞ يُرْسِلِ السَّمَٓاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا ۞
وَيُمْدِدْكُمْ بِاَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ اَنْهَارًا ﴾

"(Îmân ederek) **Rabbinizden mağfiret** (ve bağışlanma) **isteyin. Şüphesiz ki O dâimâ** (tevbe edenlerin günahlarını çokça bağışlayan bir) **Ğaffâr olmuştur.** (İstiğfâr edin ki; yetmiş sene süren kuraklık ve kısırlıktan sonra Rabbiniz) **göğü**(n yağmurunu) **üzerinize** (bardaktan boşanırcasına) **bolca akan bir hâlde** (art arda) **göndersin.**

(İstiğfâra devâm edin ki) **çok mallarla ve oğullarla** (lütufta bulunarak) **size yardım etsin** (ve geniş imkânlar versin), **üstelik sizin** (faydalanmanız) **için çok kıymetli bostanlar yaratsın ve yine sizin için** (gürül gürül akan) **ırmaklar var etsin."** *(Nûh Sûresi:10-12)*

DÖRDÜNCÜ ÂYET-İ KERÎME

﴿ اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ ۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (4)

(اِلَى اللّٰهِ) **Ancak Allâh**(ın hesap yurdun)**adır,** ne? (مَرْجِعُكُمْ) **dönüşünüz,** (وَهُوَ) **ve O,** (عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ) **her bir şey üzerine,** kimdir? (قَدِيرٌ) **Kadîr'dir.**

M E Â L - İ Ş E R Î F

"(Öldürülüp diriltilmenizin ardından) **dönüşünüz ancak Allâh**(ın mânevî huzûrun)**a** (olacak)**dır. Zâten O, her şeye** (hakkıyla gücü yeten bir) **Kadîr'dir."**

Î Z Â H Â T - I M Ü F Î D E

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede **Kur'ân**'dan yüz çevirenleri **"Büyük bir günün azâbı"** ile tehdîd ettikten sonra bu âyet-i kerîmede ise kimsenin **Allâh-u Te'âlâ**'nın azâbından kaçamayacağını, zîrâ dönüşlerinin ancak O'na olacağını beyân etmiştir.

Âyet-i Kerîmede Geçen: (اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ) **"Dönüşünüz ancak Allâh**(ın mânevî huzûrun)**a** (olacak)**dır"** kavl-i şerîfine **İmâm-ı Tâberî** *(Rahimehullâh)* şöyle mânâ vermiştir: "Ey kullar! Sonunda dönüşünüz ancak **Allâh**'a olacaktır, o hâlde siz putlara tapmaktan tevbe husûsunda dâvet edildiğiniz tevhidden yüz çevirirseniz ve tevbe etmeden önce şirkiniz üzere ölürseniz şübhesiz **Allâh-u Te'âlâ** sizi cehennem ateşinde ebedî bırakacaktır. Zâten O sizi öldürdükten sonra diriltmeye, şirkinizden dolayı size azâb etmeye ve herkese yapmak istediği her şeyi yapmaya hakkıyla gücü yetendir." **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/316)*

Fahruddîn er-Râzî *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: "Bil ki; **Allâh-u Te'âlâ**'nın: (اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ) **"Dönüşünüz ancak Allâh'adır"** kavl-i şerîfinde çok büyük incelik vardır, o da şudur:

(Burada bulunan takdîm yâni haber cümlesinin öne alınması îtibârıyla) bu lafız hasr mânâsı ifâde ettiği için bizim dönüşümüzün **Allâh**'tan gayrine değil ancak **Allâh-u Te'âlâ**'ya olacağını ifâde etmektedir ki bu da âhirette **Allâh-u Te'âlâ**'dan başka müdebbir ve mutasarrıf (yönetici ve yetkili) bulunmadığına delâlet etmektedir.

Aslında dünyâ hayâtında da iş böyledir, lâkin bâzıları vâsıtalara (ve aracılara) bakmakla meşgul olup (sebeblerdeki etkileri yaratan) **Müsebbibü'l-esbâb**'a ulaşmaktan âciz kaldıkları için kendilerinin dünyâda bir şey yapmaya güçleri olduğunu sandılar.

Âhirette ise bu fâsid hâlleri de zâil olacak (ve onlar dünyâdayken de hiçbir şeye güçleri olmadığını anlayacaklar)dır. İşte bu mânâdan dolayı **Allâh-u Te'âlâ** burada hasr ifâdesi ile: **"Dönüşünüz ancak Allâh'a olacaktır"** buyurmuştur." **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/191)*

Âyet-i Kerîmenin Sonunda Geçen: (وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ) **"Zâten O, her şeye** (hakkıyla gücü yeten bir) **Kadîr'dir"** kavl-i şerîfi hakkında **İbnü Kesîr** *(Rahimehullâh)*: "Kıyâmet gününde dönüşünüz ancak **Allâh**'a olacaktır. Zâten **Allâh-u Te'âlâ** kıyâmet gününde mahlûkâtı tekrar diriltip dostlarına ihsanda bulunma ve düşmanlarından intikam alma dâhil dilediği her şeyi yapmaya Kādir'dir.

İşte önceki âyet-i kerîmelerde ibâdete ve tevbe-istiğfâra terğîb (teşvîk) olunduğu gibi bu âyet-i kerîmelerde de (bu vazîfeleri ihmâl edenler için) terhîb ve korkutma vardır." **(İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 7/412)*

Fahrüddîn er-Râzî *(Rahimehullâh)* bu makamda şöyle demiştir: Bu âyet-i kerîmede bâzı yönlerden büyük bir tehdit, bâzı cihetlerden ise büyük bir müjde vardır, nitekim dönüşümüzün ancak **Allâh**'a olacağı (ve her yaptığımızdan O'nun bizi hesâba çekeceğini düşündürmek) büyük bir tehdittir.

Allâh-u Te'âlâ'nın her şeye Kādir olduğu ifâdesi ise; kudretin tealluk ettiği her şeye O'nun Kādir olduğuna, hükmünü defedecek ve irâdesini engelleyecek hiçbir şeyin de bulunmadığına delâlet eder. Bizde bulunan bunca ayıplara ve büyük günahlara sâhib olarak bu sıfatlarla mevsûf olan **Hâkim-i Mutlak**'ın huzûruna varmak tabî ki müşkildir.

Lâkin burada büyük bir müjde de vardır, çünkü aynı zamanda bu, O **Hâkim** olan Zât'ın büyük heybetine ve gâlip olan kudretine delâlet ettiği gibi kulun ise tamâmen zâfiyetini ve büyük bir acziyeti içinde olduğunu ifâde eder. (Ezici güce sâhib olan) kāhir, âlî (yüce) ve ğâlib bir melik (hükümdâr) helâk olmaya yaklaşmış âciz birini gördüğü zaman onu helâkten kurtarır.

Nitekim meşhur meselde geçen (ve Âişe *(Radıyallâhu Anhâ)*nın Cemel vakasında Alî *(Radıyallâhu Anh)*a söylediği bilinen): (مَلَكْتَ فَاسْجِحْ) **"Gücü ele geçirdin, artık kolaylık yap ve af yolunu tut"** **(İbnü'l-Esîr,** *en-Nihâye, 2/342;* **Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/191)* sözü de bu kabildendir.

Bu kitabın (Tefsîr-i Kebîr'in) musannifi (olan ben) der(im) ki: "Gerçekten ben ömrümü ilme hizmet ve kitabları mütâlaa ile tükettim. Benim son derece zillet ve kusur hâlinde bulunduğunu îtiraftan başka hiçbir şeyden ümîdim yoktur. Kerem sahibi olan Zât gücü ele aldığı zaman bağışlar!

Ey kerem sâhiblerinin Ekrem'i! Ey acıyanların Erham'i! Ey kusurluların ayıplarını örten ve darda kalmışların duâsına icâbet eden (Allâh'ım)!

Senden niyâzım odur ki; rahmetinin deryâlarını ciğerpârem olan oğlumun üzerine akıtasın ve günahlarımıza cezâ vermekten vaz geçerek fazl-u kereminle ve cömertliğinle bizi kurtarasın!" (**Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/191-192)*

"Rûhu'l-beyân" sâhibi bu âyet-i kerîmenin tefsîrinde şöyle demiştir: Bilinmelidir ki; bu âyet-i kerîme tevhîdin fazîletine ve istiğfârın şerefine delâlet etmektedir. Nitekim istiğfâr eden bir muvahhid (ve mümin)in dünyâda çok lezzetli (ve mutlu) bir hayâta, âhirette ise yüksek derecelere nasıl kavuşacağı iyice görülmelidir. Çünkü bu iki amel iki cihan saâdetinin anahtarıdır. Nitekim (Enes *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte) **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

(عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ:) قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
«ثَمَنُ الْجَنَّةِ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ.»

"Cennetin parası ('Allâh'tan başka hiçbir ilâh yoktur' mânâsını ifâde eden) **Lâilâhe illâllâh** (kelime-i tevhîdini kalb ile tasdîk ederek okumak) **dır!"** (**İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/144; Benzeri rivâyetler için bkz.:* **Ebû Nu'aym,** *Sıfatü'l-cennet, rakam:51, 1/73;* **eş-Şecerî,** *el-Emâlî, rakam:186, 1/55;* **İbnü Ebî Şeybe,** *el-Musannef, rakam:35313, 7/199)*

(Mu'âz İbnü Cebel *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen) diğer bir hadîs-i şerîfte ise (Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*):

(عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ):
«مِفْتَاحُ الْجَنَّةِ شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ.»

"Cennetin anahtarı; Allâh'tan başka ilâh olmadığına şâhidlik etmektir" (**el-Bezzâr,** *el-Bahr, rakam:2660, 7/103;* **İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Medîneti Dimeşk, 18/195;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/144)* buyurulmuştur.

(Abdullâh İbnü 'Ubeyd İbnü 'Umeyr *(Radıyallâhu Anhüm)*den rivâyet edilen) bir haberde şöyle vârid olmuştur:

وَفِي الْخَبَرِ: (عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُبَيْدِ بْنِ عُمَيْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ قَالَ): «قَالَ اٰدَمُ صَلَوَاتُ اللهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ: يَا رَبِّ إِنَّكَ سَلَّطْتَ عَلَيَّ إِبْلِيسَ، وَلَا أَسْتَطِيعُ أَنْ أَمْتَنِعَ مِنْهُ إِلَّا بِكَ، قَالَ: لَا يُولَدُ لَكَ وَلَدٌ إِلَّا وَكَّلْتُ عَلَيْهِ مَنْ يَحْفَظُهُ مِنْ مَكْرِ إِبْلِيسَ، عَلَيْهِ اللَّعْنَةُ، وَمِنْ قُرَنَاءِ السُّوءِ، قَالَ: يَا رَبِّ! زِدْنِي، قَالَ: اَلْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا وَأَزِيدُهَا، وَالسَّيِّئَةُ بِوَاحِدَةٍ وَأَمْحُوهَا، قَالَ: يَا رَبِّ زِدْنِي. قَالَ: اَلتَّوْبَةُ مَقْبُولَةٌ مَا دَامَتِ الرُّوحُ فِي الْجَسَدِ، قَالَ: يَا رَبِّ زِدْنِي، قَالَ: ﴿قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللهِ إِنَّ اللهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ﴾

"Âdem -Salevâtüllâhi ve selâmühû Aleyh- (Allâh-u Te'âlâ'ya mürâcaat ederek) **'Yâ Rabbi! Şüphesiz Sen bana İblîs'i musallat ettin ama Senin** (yardımın) **ile olmadıkça ben ondan kaçınmaya güç yetiremiyorum' deyince Allâh-u Te'âlâ:**

'Sana (ve zürriyyetine âit) **herhangi bir çocuk doğurulursa mutlaka -üzerine lânet olasıca- İblîs'in hîlesinden ve** (şeytanın zürriyyetinden olup insanın yakınında bulunarak ona musallat olacak) **kötü karînlerden onu koruyacak** (meleklerden) **birini mutlaka ona görevlendireceğim' buyurdu.**

O zaman Âdem *(Aleyhisselâm)*: **'Yâ Rabbi!** (İblîs'ten korunmam için) **bana** (müjdelerini) **ziyâde et!' deyince Allâh-u Te'âlâ: 'Güzel bir amel**(i) **on misli ile** (sevaplandıracağım)**!**

Ayrıca onu (katlayarak) **artıracağım! Kötü bir amel**(i) **ise bir** (cezâ) **ile** (karşılık bulacaktır)**! Ama** (tevbe edildiği zaman) **Ben onu da sileceğim!' buyurdu.**

Bu sefer Âdem *(Aleyhisselâm)*: **'Yâ Rabbi! Bana** (müjdelerini) **ziyâde et!' deyince Allâh-u Te'âlâ: 'Ruh cesedin içinde durduğu** (ve sâhibi hayatta olduğu) **sürece tevbe kabûl edilmiştir!' buyurdu.**

Âdem *(Aleyhisselâm)* **yine: 'Yâ Rabbi! Bana** (müjdelerini) **ziyâde et!' deyince Allâh-u Te'âlâ**: '(Kullarıma) **de ki: 'Ey kendileri** (en büyük günahları işleyerek) **nefislerinin aleyhine haddi aşmış kullarım! Allâh'ın rahmetinden ümitsiz olmayın.**

Zîrâ şübhesiz ki Allâh (şirk dışındaki tüm) **günahları hep birlikte olarak bağışlar. Gerçekten ancak O,** (en büyük günahları dahî çokça bağışlayan ve acıyan bir) **Ğafûr'dur, Rahîm'dir' buyurdu."** **(Ebu'l-Leys es-Semerkandî,** *Tenbîhü'l-ğâfilîn, sh:102*; **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/144)*

Sonra şu bilinsin ki; istiğfâr sâdece günahlardan dolayı yapılmaya mahsus değildir, doğrusu lâyıkı vechile yapılmayan ibâdetlerden dolayı da mağfiret talèb edilmelidir.

Nitekim ulemâdan bâzısı:

قَالَ بَعْضُهُمْ: «إِنَّ الصَّحَابَةَ كَانُوا يَسْتَغْفِرُونَ مِنْ عِبَادَتِهِمُ اسْتِقْلَالًا لَهَا وَمَا يَقَعُ فِيهَا.»

"Şüphesiz sahâbe-i kirâm yaptıkları ibâdetleri az görerek ve onlarda vukû bulan hatâları düşünerek ibâdetlerinden de istiğfâr ederlerdi" demiştir. **(İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/143-144)*

Tevbe ve istiğfâr hakkında diğer bâzı mâlûmât, Âl-i İmrân Sûresi'nin 135. âyet-i kerîmesinin tefsîrinde ve Enfâl Sûresi 33. âyet-i kerîmesinin tefsîrinde *(Rûhu'l-Furkān Tefsîri, 4/200-212; 15/662-670)* zikredilmiştir. Bura ile birlikte mütâlaasında çok fâideler vardır!

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

İmâm-ı Kuşeyrî *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: "**Allâh-u Te'âlâ**'ya dönüldüğü zaman bütün iddialar tükenir, zanlar (ve tahminler) yok olur, **Allâh-u Te'âlâ**'dan gayri her şeyden her yönüyle ümit kesme hâsıl olur.

Artık kul intizâr vasfı içinde (kendisine ne yapılacağını bekleme hâlinde ve) ızdırâr sıfatıyla (çâresizlik içinde) kalakalır. **Hakk Te'âlâ** ise ezelde geçmiş olan kısmetinden kaynaklanan türlü türlü kaderlerini onun hakkında icrâ eder." **(el-Kuşeyrî,** *Letâifü'l-işârât, 2/304)*

"Te'vîlât-ı Necmiyye Tefsîri"nde zikredildiğine göre; bu âyet-i kerîmenin mânâsı: "Ledünn ilmine ulaşmak istiyorsanız **Allâh**'tan başkasına ibâdet yapmayın; şeytana da, dünyâya da, hevâya da, mâsivallâha (Allâh'tan başkasına) da kulluk etmeyin.

Eğer böyle yaparsanız gerçekten ben sizin için bir uyarıcıyım ki **Allâh**'tan gayrini severseniz, O'na ibâdet ve itâat ederseniz o takdirde sizi dünyâda **Allâh**'tan katî'a (kopukluk), âhirette ise cahîm içerisinde bu'd (ve rahmetten uzak kalma) azâbıyla korkutuyorum.

Ama **Allâh-u Te'âlâ**'yı severseniz ve sâdece O'na ibâdet yapıp itâat ederseniz o zaman da sizi vusûl (ve yüce Zât'ına mânen ulaşma) ile ve dâr-ı celâlde visâl nîmeti ile müjdeleyiciyim!

Allâh'tan, **Allâh**'tan gayrini taleb etmeyin, ömrünüzün günlerinden hangilerini **Allâh**'ı terk ve O'ndan gayrini taleb etme, O'nunla aranıza perdeler sokma ve (Allâh-u Te'âlâ'yı arayıp bulma husûsunda yaratılışınıza konulan kâbiliyeti ve) fıtrî istidâdınızı iptal etme uğrunda geçirdiyseniz onlardan dolayı Rabbinizden mağfiret taleb edin ki o istiğfâr nefisleriniz için bir tezkiye (temizleme) ve kalbleriniz için bir tasfiye (arındırma) olabilsin!

Daha sonra (tasavvuf yoluna intisâb ederek) sülûk kademiyle **Allâh**'a tevbe ederek O'na dönün ki, istiğfarla kazandığınız tezkiyeden (nefsi temizleme muâmelesinden) sonra bu tevbe (ve dönüş) sizin için bir (تَحْلِيَة) tahliye (ve kalbi süsleme) olsun!

İşte böyle yaparsanız **Allâh** sizi güzel bir metâ ile yaşatacaktır ki o da süflî (düşük) makamlardan ulvî (yüce) mertebelere terakkî etmeniz, yüce makamlardan da **'Aliyyü'l-Kebîr**'in mânevî huzûruna yükseltilmenizle olacaktır ve bu metâlandırma sülûk makamlarının nihâyetine erme ve vuslat derecelerinin bidâyetine (başlangıcına) kavuşma eceline kadar sürecektir.

Üstelik **Allâh-u Te'âlâ** yüce Zât'ını taleb uğrunda sadâkat ve ziyâde gayret sâhibi olan her fazîlet sâhibine vusûl derecelerine ulaştırma hususunda fazl-u keremini verecektir.

Zîrâ müşâhedeler, hiç şübhesiz ki mücâhedeler miktârıyla verilmektedir. (Nitekim sâlik vuslat uğrunda ne kadar cehd-ü gayret gösterirse Allâh-u Te'âlâ'yı görür gibi olma makāmından ibâret olan müşâhedelere o derece nisbetinde vâsıl olur.)

Ama eğer siz **Allâh-u Te'âlâ**'yı talebten yüz çevirip seyr-i ilâllâhı bırakırsanız (tarîkat derslerinizi ihmâl ederek manevî yolculuğa ara verirseniz) şübhesiz ben sizin adınıza büyük bir günün azâbından endişe duyuyorum ki o da **Kebîr** olan **Allâh-u Te'âlâ**'dan inkıtâ' gününün (ve O'na ulaşmaktan uzak kalma ânının) azâbıdır.

Zîrâ gerçekten bu (şekilde Allâh-u Te'âlâ'ya vuslattan mahrum bırakılmak, mânevî günahlar içinde) kebâirin en büyüğüdür, bunun azâbı da musîbetlerin en büyüğüdür.

İsteseniz de istemeseniz de dönüşünüz ancak **Allâh**'a olacaktır. Eğer (mânevî yolda ilerlemek sûretiyle) **Allâh-u Te'âlâ**'ya isteyerek dönerseniz inâyet (ve yardım) cezbeleriyle O size tekarrubda (ve mânen yaklaşımda) bulunacaktır. Nitekim yüce Zât'ı:

«وَإِنْ تَقَرَّبَ إِلَيَّ بِشِبْرٍ تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ ذِرَاعًا.»

"Eğer o (kul) **bana** (mânen) **bir karış yakınlaşırsa Ben ona bir arşın yakınlaşırım"** **(el-Buhârî,** *es-Sahîh, et-Tevhîd:15, rakam:6970, 6/2694;* **Müslim,** *es-Sahîh, rakam:2675, 4/2061)* buyurmuştur.

Yok, eğer istemediğiniz hâlde (diriltildikten sonra mecbûren O'na) döndürülecek olursanız o zaman da sizi cehennemde yüzüstü süründürecektir. Zîrâ O, lütuf ve kahır dâhil her şeye hakkıyla Kādir'dir." **(Necmüddîn Dâye er-Râzî** *et-Te'vîlâtü'n-Necmiyye, 3/256-257)*

BEŞİNCİ ÂYET-İ KERÎME

﴿ اَلَآ اِنَّهُمْ يَثْنُونَ صُدُورَهُمْ لِيَسْتَخْفُوا مِنْهُ ۜ اَلَا حِينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْ ۙ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ۚ اِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (5)

(اَلَآ اِنَّهُمْ) **Haberdâr olun ki; gerçekten onlar,** ne yapıyorlar? (يَثْنُونَ) **eğip büküyorlar,** neyi? (صُدُورَهُمْ) **göğüslerini,** ne için? (لِيَسْتَخْفُوا) (sırlarını) **gizlemeyi istedikleri için,** kimden? (مِنْهُ) **O** (Allâh-u Azîmüşşâ)**ndan,** (اَلَا حِينَ يَسْتَغْشُونَ) **iyice bilin ki; onlar büründükleri zaman,** neye? (ثِيَابَهُمْ) **elbiselerine,** (يَعْلَمُ) (Allâh-u Te'âlâ) **bilmektedir,** neyi? (مَا) **o şeyleri ki,** (يُسِرُّونَ) **gizli yapıyorlar,** daha? (وَمَا) **o şeyleri de ki,** (يُعْلِنُونَ) **açık yapıyorlar,** (اِنَّهُ) **şübhesiz ki O,** kimdir? (عَلِيمٌ) **ziyâde bilicidir,** neyi? (بِذَاتِ الصُّدُورِ) **sînelerin sâhib olduğu şey**(ler)**i.**

M E Â L - İ Ş E R Î F

"Haberdâr olun ki; gerçekten onlar (kendi bâtıl ve gülünç inançlarına göre güyâ) **O** (Allâh-u Azîmüşşâ)**ndan** (sırlarını) **gizlemeyi istedikleri için** (ve Allâh onların konuştuklarını ve niyetlerini öğrenip de, peygamberine ve müminlere bildirmesin diye evlerine girip) **göğüslerini eğip bükerler** (ve elbiselerini üzerlerine çekerler). ***/Onlar*** *(Rasûlüllâh (Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)e)* ***görünmemeleri için ondan göğüslerini çeviri****(p arkalarını döne)****rler./***

İyice bilin ki; onlar (Allâh ve Rasûlünden gizlenmek ve Kur'ân'ı duymamak için yataklarına girip, yorganlarına ve) **elbiselerine büründükleri zaman** (bile) **O** (Allâh-u Te'âlâ)**, gizli yapmakta oldukları şeyleri de, açıkça yapmakta oldukları şeyleri de bilmektedir.**

Zîrâ şübhesiz ki O, sînelerin sâhib olduğu şey(ler)**i** (de, kalblerin barındırdığı tüm sırları, niyet ve inançları da hakkıyla bilen bir) **Alîm'dir."**

Î Z Â H Â T - I M Ü F Î D E

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede kulların ancak Kendisinin muhâsebesine döneceğini açıkladıktan sonra bu âyet-i kerîmede ise bâzı kâfir ve münâfıkların gizli-kapalı işler yaparak **Allâh**'tan kurtulabileceklerini sandıklarını ama **Allâh-u Te'âlâ**'nın onların gizli-âşikâr her şeylerini bildiğini beyân etmiştir.

<u>Âyet-i Kerîmede Geçen</u>: (اَلَآ اِنَّهُمْ يَثْنُونَ صُدُورَهُمْ لِيَسْتَخْفُوا مِنْهُ) **"Haberdâr olun ki; gerçekten onlar** (kendi bâtıl ve gülünç inançlarına göre güyâ) **O** (Allâh-u Azîmüşşâ)**ndan** (sırlarını) **gizlemeyi istedikleri için** (ve Allâh onların ko-

nuştuklarını ve niyetlerini öğrenip de, peygamberine ve müminlere bildirmesin diye evlerine girip) **göğüslerini eğip bükerler**" kavl-i şerîfinde geçen (مِنْهُ) zamîrinin mercii hakkında iki kavil vardır,

Birinci Kavle Göre; Allâh-u Te'âlâ'nın ism-i şerîfine râcidir ki **Taberî** *(Rahimehullâh)* bunu evlâ görerek şöyle demiştir:

"Bu âyet-i kerîme hakkındaki tefsîrlerin en uygunu ((مِنْهُzamîrinin **Allâh** ism-i şerîfine râci olmasıdır. Zîrâ **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in daha önce bahsi geçmemiştir.

Müşrikler **Allâh-u Te'âlâ**'yı bilmedikleri için yaptıkları işleri O'ndan gizleyebileceklerini sanmışlardır. İşte bu âyet-i kerîme ile **Allâh-u Te'âlâ** onlara elbiseleri ile örtündüklerinde bile gizli ve âşikâr yaptıkları her şeyi bildiğini haber vermiştir." **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân,12/322-323)*

"Teysîr Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **Allâh-u Te'âlâ** bu âyet-i kerîmede müşriklerin **Nebî** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e düşmanlığından haber vermiş ve **Allâh**'tan gizleneceklerini zannetmeleri husûsunda, **Allâh**'ı hiç bilmediklerini bildirmek üzere âyet-i kerîmenin başında harf-i tenbîh (uyarı harfi olan أَلَآ harfi) ile bu husûsa dikkat çekmiştir ki buna göre mânâ:

"Ey müminler! Müşriklerin hâllerine karşı âgâh olun ve onların cehâletine vâkıf olun. Nitekim onlar göğüslerini eğip bükerek kalblerinde Benim peygamberime karşı düşmanlık gizliyorlar ve bunu da Benden gizlemek istiyorlar. Hâlbuki Ben onları elbiseleriyle örtündüklerinde ve başlarını o (yorga) nların içine soktukları zamanda bile murâkebe etmekteyim ve gizli ve âşikâr yaptıkları her şeyleri bilmekteyim.

Lâkin onlar **Allâh**'ın sıfatlarını bilmeyen cehâlet ehli kimseler oldukları için şirk koşmaları uzak bir şey değildir" demektir.

Müşrikler hakkındaki diğer bir mânâya göre; onların **Kur'ân-ı Kerîm**'i dinlememek için göğüslerini eğip büktükleri anlatılmıştır ki bu husus: "**Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* **Kur'ân** okuduğu zaman müşrikler başları eğilsin de kulakları çok işitmesin ve böylece **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* in okuduğu **Kur'ân** onlara ulaşmasın diye göğüslerini eğer(ek büzüşür)ler" mânâsına uygun gelmektedir. Nitekim bu durum **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın:

﴿ وَإِنِّي كُلَّمَا دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ جَعَلُوا أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ ﴾

"Yine muhakkak ki ben, (îmân etsinler de bu sâyede) **Sen onlar için** (günahlarını) **mağfirette bulunasın diye her ne zaman onları** (dîne) **dâvet ettiysem,** (vaazımı duymamak için) **parmaklarını**(n uçlarını) **kulaklarının içerisine yerleştirdiler ve elbiselerine tamâmen büründüler."** *(Nûh Sûresi:7'den)* kavli gibidir. **('Ömer en-Nesefî,** *et-Teysîr, 8/161)*

İbnü Abbâs *(Radıyallâhu Anhümâ)* buraya: "Onlar göğüslerinde **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e karşı kin ve düşmanlık beslemektedirler" **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/321;* **İbnü Ebî Hâtim,** *et-Tefsîr, 6/1998)* mânâsı vermiştir.

Nitekim (ثَنَى الشَّيْءَ) demek, "Bir şeyi eğdi ve dürdü" mânâsına gelmektedir ki bu da: "O esnâda içinde bulunan şey gizli kaldı" demek olduğundan **Allâh-u Te'âlâ** bunu müşriklerin, kendi kalblerinde gizledikleri düşmanlığa bir misâl yaptı. **('Ömer en-Nesefî,** *et-Teysîr, 8/160-161)*

Nitekim **Sa'lebî** ve **Beğavî** *(Rahimehümellâh)*ın **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Anhümâ)*dan naklettiği; "Bu âyet-i kerîme **Ahnes İbnü Şerîg es-Sekafî** hakkında nâzil olmuştur. Bu kişi çok güzel konuşan, tatlı dilli bir adam idi.

Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* ile karşılaştığında onun sevdiği şeyleri söylerdi ama kalbinde onun istemediği şeyleri saklardı." şeklindeki rivâyet bunu teyîd etmektedir. **(es-Sa'lebî,** *el-Keşfü ve'l-beyân, 5/157;* **el-Beğavî,** *4/160;* **İbnü'l-Cevzî,** *Zâdü'l-mesîr, 4/76;* **es-Semerkandî,** *Bahru'l-'ulûm, 2/138;* **el-Vâhidî,** *Esbâbü'n-nüzûl, sh:65;* **'Ömer en-Nesefî,** *et-Teysîr, 8/162)*

Şu bilinsin ki; ***"Rûhu'l-Furkān"*** tefsîrimizde En'âm Sûresi:33. âyet-i kerîmenin tefsîrinin îzâhında **Ahnes İbnü Şerîg**'in daha sonra Müslüman olduğuna dâir bir rivâyet zikredilmiştir.

İbnü'l-Esîr ve **İbnü Hacer** *(Rahimehümellâh)* da onu sahâbe arasında zikretmiştir. Dolayısıyla bu hususta konuşurken ihtiyatlı olmaya çalışmak îcâb eder. **(İbnü'l-Esîr,** *Üsdü'l-ğâbe, 1/60, 70;* **İbnü Hacer,** *el-İsâbe fî temyîzi's-sahâbe, terceme rakam:61, 1/192)*

Molla Kûrânî *(Rahimehullâh)* da: "**Ahnes** sahâbeden sayıldı" demiştir. **(Molla Kûrânî,** *Ğâyetü'l-emânî, 7/606-607)*

Hafâcî *(Rahimehullâh)* **İbnü'l-Cevzî** *(Rahimehullâh)*dan naklen: "Fetih senesi Müslüman oldu ve İslâm'ı güzel yaşadı" demiştir. **(İbnü'l-Cevzî,** *el-Muntezam, 4/152;* **Şihâbüddîn el-Hafâcî,** *Hâşiyetü'ş-Şihâb 'ale'l-Beyzâvî, 5/467)*

İkinci Kavle Göre ise burada (مِنْهُ) zamîrinin mercii **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*dir. Bu görüşü destekleyen rivâyetler de vardır.

Nitekim **Abdullâh İbnü Şeddâd İbni'l-Hâdî** *(Radıyallâhu Anh)* bu âyetin tefsîrinde şöyle demiştir:

"Münâfıklardan biri **Nebî** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e uğradığı zaman onu görmemek için göğsünü döndürür ve elbisesine bürünürdü. İşte onlar hakkında bu âyet-i kerîme nâzil oldu." **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/319;* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:49, 9/52;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/12)*

Diğer bir mânâ ise: "Münâfıklar herhangi bir işlerinden dolayı **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in yanından geçme mecburiyetinde kaldıkları zaman **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* onları görüp de onlar da onun yanına gitme ve selâm verme durumunda kalmasınlar diye başlarını eğip elbiselerini yüzlerine çekerek giderlerdi.

İşte **Allâh-u Te'âlâ** onların bu hâlini haber vermek üzere bu âyet-i kerîmeyi inzâl ederek şöyle buyurmuştur:

"Onlar şahıslarını **Nebî** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*den gizlemek için böyle yaptıkları zaman **Allâh** onları bilmektedir.

Zâten O, evlerinde gizli yaptıklarını da (dışarıda) açık yaptıklarını da bilmektedir." **('Ömer en-Nesefî,** *et-Teysîr, 8/161)*

İmâm-ı Ebû Mansûr *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: "Eğer bu âyet-i kerîme münâfıklar hakkında nâzil olmuş ise buradaki istihfâ (gizlenme) tâbîri, **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*den gizlenme mânâsına gelir.

Çünkü onlar zâhirde muvâfakat izhâr ediyorlar (uyum açıklıyorlar) ama kalblerinde muhâlefet izmâr ediyorlardı (karşı gelmeyi gizliyorlardı). Ama âyet-i kerîme müşrikler hakkında nâzil olduysa o zaman **Allâh-u Te'âlâ**'dan gizlenme mânâsına gelir.

Zîrâ şirk koşanlar **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e muhâlefete bir önem atfetmiyorlardı, onlar ancak **Allâh**'ın onların sırlarına vâkıf olmadığını sanıyorlardı." **(el-Mâtürîdî,** *Te'vîlât-ı Ehli's-Sünne, 6/97;* **'Ömer en-Nesefî,** *et-Teysîr, 8/162-163)*

Âyet-i Kerîmede Geçen: (أَلَا حِينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْ) **"İyice bilin ki; onlar** (Allâh ve Rasûlünden gizlenmek ve Kur'ân'ı duymamak için yataklarına girip, yorganlarına ve) **elbiselerine büründükleri zaman"** kavl-i şerîfinde zikredilen **"Elbiseye bürünme"** fiili herhangi bir zamanda olabilirse de özellikle uyku ânında olmaktadır.

Nitekim **İbnü Abbâs, Mücâhid, Hasen** *(Radıyallâhu Anhüm)* ve diğerlerinden rivâyet edildiğine göre; burada, günahlar yaparken **Allâh-u Te'âlâ**'nın görüp görmediğinden şübhe edenlere ve bir şey söyledikleri veyâ yaptıkları zaman onu **Allâh**'tan gizleyebileceklerini sananlara **Allâh-u Te'âlâ**: "Siz gece karanlığında uyurken elbiselerinize (ve yorganlarınıza) büründüğünüzde o Rabbiniz sizin gizlediğiniz sözleri de kalblerinizde gizlediğiniz niyetlerinizi de bilmektedir. Artık siz gizlenerek O'nun azâbından kurtulamazsınız" buyurmuş olmaktadır. **(İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 7/412)*

Fahruddîn er-Râzî *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: "Bu âyet-i kerîmede geçen (أَلَا) harfi, tenbîh (uyarıda bulunma) içindir ki burada iki kere tekrar edilmiştir.

Birincisi, onların **Allâh**'tan gizlenmek için göğüslerini döndürdüklerini beyân ederken zikredilmiştir, ikincisi ise bunu ne zaman yaptıklarına dikkat çekerken bu uyarı tekrar edilmiştir.

Sonunda ise gizli-âşikâr yapılan her şeyi **Allâh-u Te'âlâ**'nın bildiği açıklanarak bu yaptıklarının hiçbir faydası olmadığı beyân edilmiştir. **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/192)*

Âyet-i Kerîmede Geçen: (يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ) **"O** (Allâh-u Te'âlâ)**, gizli yapmakta oldukları şeyleri de, açıktan yapmakta oldukları şeyleri de bilmektedir"** kavl-i şerîfinin tefsîrinde **Katâde** *(Radıyallâhu Anh)* şöyle demiştir:

"Müşrikler **Allâh**'ın Kitâbı'nı duymamak için göğüslerini çeviriyorlardı. İşte Âdemoğlunun elbisesine bürünüp niyetini içinde gizlediği en gizli ânında dahî **Allâh-u Te'âlâ**'nın onun gizlediği şeyleri bildiği bu âyet-i kerîme ile bildirilmiştir." **(es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/13)*

Âyet-i Kerîmenin Sonunda Geçen: (إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ) **"Zîrâ şübhesiz ki O, sînelerin sâhib olduğu şey**(ler)**i** (de, kalblerin barındırdığı tüm sırları, niyet ve inançları da hakkıyla bilen bir) **Alîm'dir"** kavl-i şerîfinin tefsîrinde ***"Rûhu'l-beyân"*** sâhibi şöyle demiştir: "Bilinmelidir ki; kalbin ıslâhı (düzeltilmesi) her şeyden daha önemlidir. Zîrâ o (kalb), beden ikliminde hükmü geçerli olan ve sözü dinlenen hükümdâr gibidir.

Diğer uzuvlar ise ona hizmet eden işçilere benzer. Nifâk ise kalbin zemmedilen sıfatlarından biridir ki o (münâfık), zâhirin bâtına (görünen tarafın görünmeyen yöne) ve sözün fiile muvâfakat etmemesinden (uyum sağlamamasından) ibârettir.

Bir adam **İbnü Ömer** *(Radıyallâhu Anhümâ)*ya: 'Biz sultanlarımızın (yöneticilerimizin) yanına girdiğimiz zaman onlara bir şeyler söylüyoruz, çıktığımızda ise onun tersini söylüyoruz' deyince o:

قَالَ رَجُلٌ لِابْنِ عُمَرَ: إِنَّا لَنَدْخُلُ عَلَى سَلَاطِينِنَا فَنَتَكَلَّمُ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ بِشَيْءٍ، إِذَا خَرَجْنَا قُلْنَا غَيْرَ ذٰلِكَ، فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: «كُنَّا نَعُدُّ هٰذَا نِفَاقًا عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.»

"Biz Nebî *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)***in zamânında bunu nifâk** (amel münâfıklığı) **sayardık"** demiştir. **(Ebû Dâvûd et-Tayâlisî,** *el-Müsned, rakam:2067, 3/461;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/147)*

(Münâfıkların listesini bilen) **Huzeyfe** *(Radıyallâhu Anh)*:

عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: «إِنَّ الْمُنَافِقِينَ الْيَوْمَ شَرٌّ مِنْهُمْ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، كَانُوا يَوْمَئِذٍ يُسِرُّونَ وَالْيَوْمَ يَجْهَرُونَ.»

"Bugün münâfıklar **Nebî** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* zamanında olduklarından daha şerlidirler. Çünkü o gün nifaklarını gizliyorlardı, bugün ise açık yapıyorlar" demiştir. **(el-Buhârî,** *es-Sahîh, rakam:7113, 9/58;* **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/147)*

Buhârî şârihlerinden **İbnü Battâl** *(Rahimehullâh)* bunu şöyle şerhetmiştir: "Münâfıklar **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* zamânında korku içinde olduklarından konuşmak istedikleri lafı söylemiyorlardı.

Şimdi ise (hâricî fırkaları zuhûr ettiğinden dolayı sahâbe) cemaaet(in)e karşı görüşlerini açıkça söylüyorlar ve insanları hıziblere bölüyorlar." (**İbnü Battâl,** *Şerhu'l-Buhârî, 10/57*)

Kalbin âfet (ve musîbet)lerinden biri de insanlara düşmanlık yapmaktır. **Alî** *(Radıyallâhu Anh)* bu hususta:

عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ: «اَلْعَدَاوَةُ شُغْلٌ.»

"Düşmanlık yapmak (kalp için) **büyük bir meşgûliyettir** (kalbi yoran ve uğraştıran ağır bir yüktür)" demiştir. (**İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/147*)

Bu ifâde insanlara düşmanlıkla meşgul olanın, faydalı işlerle uğraşmaktan mahrum olacağı gerçeğini ortaya koymaktadır, zîrâ bir kalb iki zıt şeyle meşgul olmaya imkân bulamaz. (**İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 2/340*)

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Sülemî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; (Cüneyd *(Kuddise Sirruhû)*nun ashâbından Ebu't-Tayyib) **Fâris** *(Kuddise Sirruhû)* şöyle demiştir: **"Allâh-u Te'âlâ** sizin gizlediğiniz hâllerinizi de açık yaptığınız fiillerinizi de bilmektedir. Zâten O, sizi ilk baştan yaratmadan önce de sizi çok iyi bilmekteydi." (**es-Sülemî,** *Hakāiku't-Tefsîr, 1/313*)

"Kuşeyrî Tefsîri"nde zikredildiği üzere; **Allâh-u Te'âlâ, Rasûlü** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*i düşmanlarının gizledikleri şeylere ya vahiyle bildirerek veyâ kuvvetli bir nûr ile şâhid ederek vâkıf kılıyordu.

İşte müminler de böylece isâbetli ferâset ile seçkin kılınmışlardır. Her mümin için **Allâh-u Te'âlâ** ile olan hâli (ve yakınlığı) nisbetinde bir hidayet yâni **Allâh-u Te'âlâ**'nın ona doğruyu göstermesi (ikrâmı) vardır.

Nitekim **Ebû Sa'îd el-Hudrî** *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)*:

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اِتَّقُوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ فَإِنَّهُ يَنْظُرُ بِنُورِ اللهِ.»

"Müminin ferâsetinden (üstün anlayışından) **sakının. Çünkü o** (gerçek mümin)**, Allâh'ın nûru ile bakar"** buyurmuştur. (**et-Tirmizî,** *es-Sünen, rakam:3127, 5/298;* **el-Buhârî,** *et-Târîhu'l-Kebîr, rakam:1529, 7/354;* **Ebû Hanîfe,** *el-Müsned, sh:566;* **el-Kuşeyrî,** *Letâifü'l-işârât, 2/304*)

(Meşâyihın) sözcüleri bu hususta:

أَبِعَيْنِي أَرَاكَ أَمْ بِفُؤَادِي؟ ... كُلُّ مَا فِي الْفُؤَادِ لِلْعَيْنِ بَادِي

"Seni gözümle mi göreyim yoksa gönlümle mi?
Zâten gönülde olan her şey (benim) **göz**(üm) **için zâhirdir!"**

(**el-Kuşeyrî,** *Letâifü'l-işârât, 2/304)*

"Te'vîlât-ı Necmiyye Tefsîri"nde zikredildiğine göre; onların dünyâda göğüslerini eğip bükmeleri ve gizlemeleri âlem-i ervâhta üzerlerine serpilen nurdan mahrum olmalarının netîcelerindendir. (**Necmüddîn Dâye er-Râzî,** *et-Te'vîlâtü'n-Necmiyye, 3/257-258)*

Necmüddîn-i Dâye *(Kuddise Sirruhû)* bu işârî tefsîrle **Abdullâh İbnü Amr** *(Radıyallâhu Anhümâ)*dan rivâyet edilen:

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنَ عَمْرٍورَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ خَلَقَ خَلْقَهُ فِي ظُلْمَةٍ، فَأَلْقَى عَلَيْهِمْ مِنْ نُورِهِ. فَمَنْ أَصَابَهُ مِنْ ذٰلِكَ النُّورِ اهْتَدٰى. وَمَنْ أَخْطَأَهُ ضَلَّ. فَلِذٰلِكَ أَقُولُ: جَفَّ الْقَلَمُ عَلَى عِلْمِ اللهِ.»

"Şüphesiz Allâh-u Azze ve Celle yaratıklarını bir karanlık içerisinde yarattı, sonra onlara Kendi nûrundan bir ışık salıverdi.

Artık o nurdan kime bir şey isâbet ettiyse, o hidâyete erdi. Ama o (nur) **kimden şaştıysa o da sapıttı! İşte bundan dolayı ben:**

'Kalem Allâh'ın ilmi üzere (O'nun ezelî ilminde bildiklerini yazıp) **kurudu** (artık yazılan bozulmaz)**' diyorum."** (**et-Tirmizî,** *es-Sünen, rakam:2642, 5/26;* **Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:6871, 2/634)* hadîs-i şerîfine dikkat çekmiştir.

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; bu âyet-i kerîmede (tasavvuf ve tarîkati) inkâr edenlerin hâline bir işâret vardır.

Nasıl ki şerîatı inkâr edenler **Kur'ân**'ı ve **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* in sözlerini duymamak için elbiseleriyle suratlarını örtüyorlardıysa (tarîkati ve) hakîkati inkâr edenler de sûfiyyenin zikrine kulak vermezler, meşâyihın gizli ilimlerini ve **Kur'ân**'ın hakîkatlerini dinlemeye yönelmezler.

Bilakis haktan yüz çevirdikleri ve ehl-i hakka düşmanlık ettikleri için **Allâh-u Te'âlâ**'nın onları cezâlandırmayacağını zannederek göğüslerini çevirirler (de ters yöne giderler). (**İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/147)*

وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِى الْاَرْضِ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا
وَمُسْتَوْدَعَهَا ؕ كُلٌّ فِى كِتَابٍ مُبِينٍ ۝٦ وَهُوَ الَّذِى خَلَقَ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ فِى سِتَّةِ اَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَآءِ
لِيَبْلُوَكُمْ اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا ؕ وَلَئِنْ قُلْتَ اِنَّكُمْ
مَبْعُوثُونَ مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوٓا
اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ۝٧ وَلَئِنْ اَخَّرْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ
اِلٰٓى اُمَّةٍ مَعْدُودَةٍ لَيَقُولُنَّ مَا يَحْبِسُهُ ؕ اَلَا يَوْمَ يَاْتِيهِمْ لَيْسَ
مَصْرُوفًا عَنْهُمْ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِءُونَ ۝٨
وَلَئِنْ اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ ۚ اِنَّهُ
لَيَـُٔوسٌ كَفُورٌ ۝٩ وَلَئِنْ اَذَقْنَاهُ نَعْمَآءَ بَعْدَ ضَرَّآءَ
مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ ذَهَبَ السَّيِّـَٔاتُ عَنِّى ؕ اِنَّهُ لَفَرِحٌ فَخُورٌ ۙ ۝١٠
اِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ؕ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ
وَاَجْرٌ كَبِيرٌ ۝١١ فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحٰٓى اِلَيْكَ وَضَآئِقٌ
بِهٖ صَدْرُكَ اَنْ يَقُولُوا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ كَنْزٌ اَوْ جَآءَ
مَعَهُ مَلَكٌ ؕ اِنَّمَآ اَنْتَ نَذِيرٌ ؕ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ وَكِيلٌ ؕ ۝١٢

12. CÜZ

ALTINCI ÂYET-İ KERÎME

﴿ وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِى الْاَرْضِ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا ۚ كُلٌّ فِى كِتَابٍ مُبِينٍ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (6)

(وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ) **Hafifçe yürüyen hiçbir canlı da olmadı,** nerede yürüyen? (فِى الْاَرْضِ) **yer**(yüzün)**de,** (اِلَّا عَلَى اللّٰهِ) **ancak Allâh'a âittir,** ne? (رِزْقُهَا) **onu rızıklandırmak,** (وَيَعْلَمُ) **zâten O bilmektedir,** neyi? (مُسْتَقَرَّهَا) **onların yerleştiği yerleri,** daha? (وَمُسْتَوْدَعَهَا) **ve emânet bırakıldığı yerleri,** (كُلٌّ) **her biri,** nerededir? (فِى كِتَابٍ) **büyük bir Kitâb'tadır,** öyle Kitâb ki, (مُبِينٍ) (kendisine bakanlara muhtevâsı) **çok açık olucu.**

M E Â L - İ Ş E R Î F

"Yer(yüzün)**de hafifçe yürüyen hiçbir canlı da yoktur ki, mutlaka onu rızıklandırmak Allâh'a âittir. Zâten** (ancak) **O, onların** (babalarının sulplerindeki yerlerini de, dünyâya çıkışlarının ardından hayatlarını sürdürecekleri mesken ve) **karargâhlarını da,** (ana rahimlerinde ve ölümlerinin ardından defnedilip) **emânet bırakıldıkları yerleri de bilmektedir.** (Tüm canlıların sayısı, rızıkları, yerleri, kaderleri ve ecelleri dâhil, işte bunların) **her biri** (kendisine bakan melekler için) **çok açık olan** */(içinde bulunanları kendisine bakanlara)* ***açıklayıcı olan/*** (Levh-i Mahfûz nâmındaki) **bir Kitâb'tadır."**

Î Z Â H Â T - I M Ü F Î D E

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)*ın beyân-ı vechile; **Allâh-u Te'âlâ** bir önceki âyet-i kerîmede herkesin gizli ve açık yaptıkları her şeyi bildiğini beyân ettikten sonra peşisıra bütün mâlûmâtı bildiğine delâlet eden bu âyet-i kerîmeyi getirdi ve böylece her canlının rızkının ancak **Allâh-u Te'âlâ** tarafından o canlıya ulaştığı hakîkati sâbit oldu. Eğer bütün mâlûmâtı bilmeseydi her canlıya rızkını ulaştıramazdı.

Zeccâc *(Rahimehullâh)*ın beyân-ı vechile; (دَآبَّةٍ) kelimesi, her canlıya âit bir isim olup, erkek veyâ dişi her ruh sâhibi (canlı) hakkında kullanılır.

Arab örfünde özellikle at hakkında kullanılsa da bu âyet-i kerîmede bu lafızdan murâd lügat mânâsı olduğundan bütün canlılar bu mefhûma dâhildir.

Bu husus müfessirler arasında ittifaklıdır. Canlıların kısımları ve türleri çok olup kara, deniz ve dağlarda bu cinsler yaşamaktadır.

Bunların (adetlerini), tabîatlarını, uzuvlarını, hâllerini, gıdâlarını, (taşıdıkları zehirlerini), meskenlerini, onlara uygun veyâ muhâlif düşen şeyleri **Allâh**'tan başka kimse bilip sayamaz.

Dolayısıyla göklerin ve yerlerin tabakalarını, canlıların ve bitkilerin tabîatlarını hakkıyla yöneten O yüce İlâhın onların hâlini bilmemesi nasıl düşünülebilir? **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/193)*

"Kurtubî, İbnü 'Atıyye ve Tibyân" tefsîrlerinde zikredildiğine göre; burada geçen (عَلٰى) harf-i cerri (مِنْ) mânâsında olup her mahlûkun rızkının **Allâh-u Te'âlâ**'dan geldiğini ifâde etmektedir.

Nitekim **İmâm-ı Mücâhid** *(Radıyallâhu Anh)*dan nakledilen:

«مَا جَاءَهَا مِنْ رِزْقٍ فَمِنَ اللهِ.»

"Herhangi bir mahlûka gelen rızıkların hepsi Allâh tarafından gönderilmektedir" **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/324;* **el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 2/440;* **el-Kāzî Senâullâh,** *et-Tefsîru'l-Mazharî, 4/375)* sözü bu mânânın doğruluğuna delâlet etmektedir. **(el-Vâhidî,** *el-Vesît fi tefsîri'l-Kur'âni'l-Mecîd, 2/565;* **es-Sa'lebî,** *el-Keşfü ve'l-beyân, 14/319)*

Ama eğer kendi mânâsında kabûl edilecek olursa da o zaman bu, yarattıklarını rızıklandırmanın **Allâh-u Te'âlâ** üzerine vâcip olacağını ifâde etmez. Ancak fazl-u keremi ile bunu vaad ettiğini ve üstlendiğini ifâde etmiş olur. Zîrâ **Allâh-u Sübhânehû** üzerine hiçbir şey vâcip olmaz ve hiçbir mahlûkun, yaratan üzerinde hiçbir hakkı bulunamaz! Bundan dolayı hadîs-i şerîflerde geçen: **"Peygamberinin hakkı için"** **(et-Taberânî,** *el-Mu'cemü'l-Kebîr, rakam:871, 24/351)* gibi tâbirler ancak "Onun hürmeti (ve Allâh nezdindeki değeri)" mânâsında anlaşılmalıdır. **(el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/71;* **İbnü 'Atıyye,** *el-Muharrarü'l-vecîz, 5/265;* **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/148)*

Ebû Muhammed İbnü Abdillâh İbni'l-Fazl *(Rahimehullâh),* senedini zikrederek, **Enes İbnü Mâlik** *(Radıyallâhu Te'âlâ Anh)*ın rivâyet ettiği şu hadîs-i şerîfi nakletmiştir:

"Bir gün **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)* ile berâber bir iş için sahrâya çıkmıştık, o anda biz çok gür ve nağmeli bir sesle öten bir kuşla karşılaştık. **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)*:

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ تَعَالٰى عَنْهُ قَالَ: خَرَجْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمًا إِلَى الْمَفَازَةِ فِي حَاجَةٍ فَإِذَا نَحْنُ بِطَيْرٍ يَلْحَنُ بِصَوْتٍ جَهُورِيٍّ فَقَالَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَتَدْرِي مَا يَقُولُ هٰذَا الطَّيْرُ يَا أَنَسُ؟»، قُلْتُ: اَللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ بِذٰلِكَ. قَالَ صَلَّى

اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّهُ يَقُولُ: يَا رَبِّ! أَذْهَبْتَ عَنِّي بَصَرِي وَجَعَلْتَنِي أَعْمَى فَارْزُقْنِي فَإِنِّي جَائِعٌ»، قَالَ أَنَسٌ: فَبَيْنَمَا نَحْنُ نَنْظُرُ إِلَى الطَّيْرِ إِذْ جَاءَتْ طَائِرٌ اٰخَرُ وَهُوَ الْجَرَادُ وَدَخَلَ فِي فَمِ الطَّائِرِ فَابْتَلَعَهُ ثُمَّ رَفَعَ الطَّائِرُ صَوْتَهُ وَجَعَلَ يَلْحَنُ فَقَالَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يَا أَنَسُ! أَتَدْرِي مَا يَقُولُ الطَّيْرُ؟»، قُلْتُ: اَللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ «إِنَّهُ يَقُولُ: اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي لَا يَنْسَى مَنْ ذَكَرَهُ»، وَفِي رِوَايَةٍ: «مَنْ تَوَكَّلَ عَلَى اللهِ كَفَاهُ.»

"Yâ Enes! Bu kuşun ne dediğini biliyor musun?" deyince ben: '**Allâh** ve **Rasûlü** bunu hakkıyla bilendir' dedim.

O zaman **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)*: **"Şüphesiz o kuş: 'Yâ Rabbi! Benden görme** (hissi)**mi giderdin de beni kör yaptın, o hâlde bana rızık ver, çünkü ben açım' diyor"** buyurdu.

Tam biz o kuşa bakarken kuş cinsinden olan bir çekirge gelerek o kuşun ağzının içine girdi, o da onu yuttu. Sonra o kuş sesini yükseltip nağmeli bir şekilde ötmeye başlayınca **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)*: **"Ey Enes! Bu kuşun ne dediğini biliyor musun?"** diye sordu.

Ben: "**Allâh** ve **Rasûlü** hakkıyla bilendir" deyince: **"Şüphesiz o: 'Kendisini zikredeni unutmayan Allâh'a hamdolsun."** (diğer bir rivâyette:) **'Kim Allâh'a tevekkül ederse O ona kâfî gelir** (her bakımdan yeterli olur)' **diyor"** buyurdu." **(Huseyn İbnü Yahyâ el-Buhârî ez-Zendeviystî,** *Ravzatü'l-'ulemâ, bâb rakamı:87, sh:517-518;* **Nûruddîn el-Halebî,** *İnsânü'l-'uyûn, 1/266;* **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân, 4/150)*

Fakîh Ebû Hafs es-Sefkerdî *(Rahimehullâh)* şöyle anlatmıştır: "**İbrâhîm İbnü Edhem** *(Rahimehullâh)*ın **Horasan**'da bir yakını vefât etti ve çok büyük bir mal bıraktı. O da bir arkadaşıyla berâber **Horasan**'a gitmeye niyetlendi, yolculuk sırasında denizin sâhiline vardılar ve abdest almak için oturdular. O sırada **İbrâhîm İbnü Edhem** *(Kuddise Sirruhû)* denizin sâhilinde oturan kör bir kuş gördü. Çok geçmeden su hareketlendi ve ağzında bir tür yiyecek bulunan bir yengeç çıktı. Kuş bunu hissedince gagasını açtı, o yengeç yiyeceği onun ağzına bırakıp gitti.

Bunu gören **İbrâhîm İbnü Edhem** *(Kuddise Sirruhû)* arkadaşına: 'Bu kör bir kuştur ki **Allâh-u Te'âlâ** ona rızkını getirecek bir yengeç müsehhar etmiştir, şimdi biz **Horasan**'a gitmezsek O'nun bizden rızkımızı engelleyeceğini mi sanıyorsun?!' dedi. Böylece onlar yoldan geri döndüler ve **Horasan**'a gitmediler." **(Huseyn İbnü Yahyâ el-Buhârî ez-Zendeviystî,** *Ravzatü'l-'ulemâ ve nüzhetü'l-fuzelâ, bâb rakamı:87, sh:521-522)*

İmam Ebû Muhammed İbnü'l-Fazl *(Rahimehullâh)* şöyle anlatmıştır: "Bir gün **İbrâhîm İbnü Edhem** *(Kuddise Sirruhû)* bir şeyler yerken bir arı gelerek onun yiyeceğinden bir parça alıp harâbe bir yere girdi ve bunu birkaç kere yaptı.

Bunun üzerine **İbrâhîm İbnü Edhem** *(Kuddise Sirruhû)* onun peşine gidince o harâbenin içerisinde kör bir kuş gördü ki o arı kendisine yiyecek getiriyor, onun ağzına bırakıyor, o da yiyordu." **(Huseyn İbnü Yahyâ el-Buhârî ez-Zendeviystî,** *Ravzatü'l-'ulemâ ve nüzhetü'l-fuzelâ, bâb rakamı:87, sh:522)*

Ebû Abdillâh el-Muttavvi'î *(Rahimehullâh)* **Zünnûn el-Mısrî** *(Radıyallâhu Te'âlâ Anh)*ın şöyle anlattığını nakletmiştir:

"Bir kere denizde bir gemiye bindim, sonra bir adaya çıktım, orada bulunan bir mağarada bir genç vardı ki bir taşa tapıyor, **Allâh-u Te'âlâ**'ya ise secde etmiyordu.

Ben onu İslâm'a dâvet ettim, kendisine îmân saâdeti nasîb olarak dâvetime icâbet etti ve benim elimde Müslüman oldu. Sonra geminin ahâlisine giderek onun için dört yüz dirhem topladım ve ona getirip:

'**Rabbin**'e ibâdet için bunlardan yardım al, çünkü senin ne (yiyecek) ekinin var, ne de (sağacak hayvandan elde edeceğin) sütün var.' dedim.

O benim yüzüme gülerek: 'Ey dostum! Ben otuz senedir puta secde ederken O beni rızıklandırıyordu da şimdi bana sevgili **Rabbim**'e secde etmek nasîb olduğu hâlde O'nun benim rızkıma mâni olacağını mı düşünüyorsun?!' dedi." **(Huseyn İbnü Yahyâ el-Buhârî ez-Zendeviystî,** *Ravzatü'l-'ulemâ, bâb rakamı:87, sh:523)*

Yine böylece Mâverâünnehr ulemâsından **İmâm-ı Huseyn Zendeviystî** *(Rahimehullâh)*, **Edîb Ebû Yûsuf** *(Rahimehullâh)*ın, isnâdını zikrederek **Vehb İbnü Münebbih** *(Radıyallâhu Te'âlâ Anh)*dan naklettiği şu rivâyeti zikretmiştir:

رُوِيَ: «أَنَّ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ عِنْدَ نُزُولِ الْوَحْيِ عَلَيْهِ بِالذَّهَابِ إِلَى فِرْعَونَ لِلدَّعْوَةِ إِلَى الْإِيمَانِ تَعَلَّقَ قَلْبُهُ بِأَحْوَالِ أَهْلِهِ قَائِلًا: «يَا رَبِّ! مَنْ يَقُومُ بِأَمْرِ عِيَالِي»، فَأَمَرَهُ اللهُ تَعَالَى أَنْ يَضْرِبَ بِعَصَاهُ صَخْرَةً فَضَرَبَهَا فَانْشَقَّتْ وَخَرَجَ مِنْهَا صَخْرَةٌ ثَانِيَةٌ ثُمَّ ضَرَبَ بِعَصَاهُ عَلَيْهَا فَانْشَقَّتْ وَخَرَجَتْ مِنْهَا صَخْرَةٌ ثَالِثَةٌ ثُمَّ ضَرَبَهَا بِعَصَاهُ فَخَرَجَتْ مِنْهَا دُودَةٌ وَفِي فَمِهَا وَرَقَةٌ خَضْرَاءُ وَرَفَعَ الْحِجَابَ عَنْ سَمْعِ مُوسَى فَسَمِعَ الدُّودَةَ تَقُولُ: «سُبْحَانَ مَنْ يَرَانِي وَيَسْمَعُ كَلَامِي وَيَعْرِفُ مَكَانِي وَيَذْكُرُنِي وَلَا يَنْسَانِي»، فَأَوْحَى اللهُ تَعَالَى إِلَيْهِ: «يَا مُوسَى! إِنِّي لَا أَنْسَى هٰذِهِ الدُّودَةَ فِي وَسَطِ هٰذَا الْحَجَرِ وَأُوصِلُ إِلَيْهَا رِزْقَهَا أَفَأَنْسَى أَهْلَكَ وَعِيَالَكَ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ.»

Rivâyet edildiğine göre; îmâna dâvet için **Firavun**'a gitmesi **Mûsâ** *(Aleyhisselâm)*a vahyedildiği zaman onun kalbi âilesinin hâlleri(nin ne olacağı) ile alâkalı düşünceye dalınca: **"Yâ Rabbi! Benim âilemin işlerini kim üstelenecek?"** dedi.

Allâh-u Te'âlâ da ona (elindeki) asâsı (değneği) ile bir kayaya vurmasını emretti. O, ona vurunca kaya yarıldı, onun içinden ikinci bir kaya çıktı.

Sonra asâsı ile ona da vurunca o da yarılarak içinden üçüncü bir kaya çıktı, daha sonra asâsı ile ona da vurunca içinden bir kurt çıktı ki onun ağzında yeşil bir yaprak bulunuyordu.

O sırada **Mûsâ** *(Aleyhisselâm)*ın kulağından perde kaldırılınca o kurdun: **"Beni gören, sözümü işiten,** (bulunduğum) **yerimi bilen, beni zikreden** (anan) **ve beni unutmayan Zât'ı tesbîh ederim"** dediğini işitti.

O zaman **Allâh-u Te'âlâ** kendisine: **"Yâ Mûsâ! Ben bu** (üç kayanın içerisinde bulunan) **taşın ortasındaki bu kurdu unutmuyorum, ona da rızkını ulaştırıyorum da yerin üstünde bulunan eşini ve çocuklarını mı unutacağım?!"** diye vahyetti."

(**Huseyn İbnü Yahyâ el-Buhârî ez-Zendeviystî,** *Ravzatü'l-'ulemâ, bâb rakamı:87, sh:519;* **Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/193;* **Nizâmüddîn en-Nîsâbûrî,** *Ğarâibü'l-Kur'ân:4/7;* **el-Hatîb eş-Şirbînî,** *es-Sirâcü'l-münîr:2/46;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân, 4/96-97)*

Ebu'l-Hayr el-Basrî *(Radıyallâhu Anh)*dan nakledildiğine göre; **Allâh-u Te'âlâ Dâvûd** *(Aleyhisselâm)*a:

عَنْ أَبِي الْخَيْرِ الْبَصْرِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: «أَوْحَى اللهُ تَعَالَى إِلَى دَاوُودَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: تَزْعُمُ أَنَّكَ تُحِبُّنِي وَتُسِيءُ بِي الظَّنَّ صَبَاحًا وَمَسَاءً أَمَا كَانَتْ لَكَ عِبْرَةً أَنْ شَقَقْتُ سَبْعَ أَرَضِينَ فَأَرَيْتُكَ ذَرَّةً فِي فِيهَا بُرَّةٌ لَمْ أَنْسَهَا.»

"Sen beni sevdiğini sanıyorsun ama sabah-akşam Benim hakkımda (seni sanki unutup rızıklandırmayacağım diye) **sû-i zanda bulunuyorsun.**

Benim yedi kat yeri yarıp da sana ağzında küçük bir buğday bulunan en küçük bir mahlûku dahî unutmadığımı göstermem senin için büyük bir ibret olmadı mı?" diye vahyetti. **(es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/14;* **Ca'fer İbnü Muhammed el-Huldî,** *el-Fevâid, rakam:15, sh:27)*

Bütün bu rivâyetlerden anlaşıldığına göre; bir kişi ne kadar dara düşse de **Allâh-u Te'âlâ**'nın kendisini rızıklandıracağına dâir bildiği âyet ve hadîslere kuvvetli bir îmân ile (inanarak) ihtiyâcını insanlardan gizleyip sâdece **Allâh-u Te'âlâ**'ya arz ederse yâni hâcet namazı kılarak **Allâh-u Te'âlâ**'ya yalvarırsa **Rabbi** onu aslâ mahrum etmez ve kimseye muhtaç etmez.

Nitekim **Ebû Hureyre** *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* **Efendimiz** bu konuda şöyle buyurmuştur:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ جَاعَ أَوِ احْتَاجَ فَكَتَمَهُ النَّاسَ حَتَّى أَفْضَى بِهِ إِلَى اللهِ (تَعَالَى) فَتَحَ اللهُ (تَعَالَى) لَهُ رِزْقَ سَنَةٍ مِنْ حَلَالٍ.»

"Her kim aç kalır veyâ muhtaç kalır da onu insanlardan gizlerse ve onu(n giderilmesi hakkındaki talebini sâdece) **Allâh-u Te'âlâ'ya götürürse** (ve bu hususta Allâh-u Te'âlâ'ya duâ ederse) **Allâh-u Te'âlâ ona helâl**(in)-**den bir senelik rızık** (kapısı) **açar.** (Ve hiç ummadığı yerden ona rızkını gönderir)." (**et-Taberânî,** *el-Mu'cemü'l-evsat, rakam:2358, 3/25;* **et-Taberânî,** *el-Mu'cemü's-sağîr, rakam:214, 1/141;* **ed-Deylemî,** *el-Müsned, rakam:5516, 3/488;* **el-Heysemî,** *Mecma'u'z-zevâid, 10/256;* **es-Süyûtî,** *Câmi'u'l-ehâdîs, rakam:21938, 20/219;* **'Alî el-Müttakî el-Hindî,** *Kenzü'l-'ummâl, rakam:16782, 6/513;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân, 4/150)*

Rivâyet olunduğuna göre; **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in torunu **Huseyn İbnü Alî** *(Radıyallâhu Anhümâ)*nın kılıcının üzerinde şu dört kelime yazılmıştı:

اَلرِّزْقُ مَقْسُومٌ. وَالْحَرِيصُ مَحْرُومٌ. وَالْبَخِيلُ مَذْمُومٌ. وَالْحَاسِدُ مَغْمُومٌ.

"Rızık maksûmdur (ezelde taksîm edilmiştir), harîs mahrûmdur (dünyâya çok tamahkâr olan istediğine ulaştırılmayacaktır), bahîl mezmûmdur (cimri hem halk hem Hakk nezdinde kınanmıştır), hâsid mağmûmdur (başkasını kıskanan onun nîmetlerinin gitmesini gözlediği için devamlı gam çeker)." (**İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân, 4/150)*

Şu bilinsin ki; bâzıları bu âyet-i kerîmeyi yanlış anlayarak: "Dünyâda bu kadar açlıktan ölen var, **Allâh** onları niye rızıklandırmadı?" demeye kalkarsa buna şöyle cevâb verilir:

Burada **Allâh-u Te'âlâ**'nın tekeffül ettiği (göndermeyi üstlendiği) bildirilen rızıktan maksat; **Allâh-u Te'âlâ**'nın herhangi bir mahlûku hakkında rızık olarak göndereceğini ezelde bilip takdîr buyurduğu şeylerdir.

Dolayısıyla hadîs-i şerîfte de bildirildiği üzere; hiçbir mahlûk o rızkı tüketmeden ölemez. Ama **Allâh-u Te'âlâ** ezelde bir mahlûkun rızkının herhangi bir sürede biteceğini ve onun ölümünün açlık sebebiyle olacağını takdîr buyurduysa o canlı da açlıktan ölecektir.

Çünkü bir diğerinin eceli yanmakla, diğerinin ki boğulmakla tahakkuk ettiği gibi onun eceli de açlık sebebiyle takdîr edilmiştir. Dolayısıyla **Allâh-u Te'âlâ** onun rızkını göndermekten âciz kalmamış velâkin kaderini bu sûretle icrâ etmiştir. Nitekim **İmâm-ı Mücâhid** *(Radıyallâhu Anh)*dan nakledilen:

«مَا جَاءَهَا مِنْ رِزْقٍ فَمِنَ اللهِ، وَرُبَّمَا لَمْ يَرْزُقْهَا حَتَّى تَمُوتَ جُوعًا،
وَلٰكِنْ مَا كَانَ مِنْ رِزْقٍ فَمِنَ اللهِ.»

"Herhangi bir mahlûka gelen rızıkların hepsi **Allâh** tarafından gönderilmektedir, ama bâzen de (kazâ ve kaderini icrâ etmek için) ona rızık göndermez ve nihâyet o açlıktan ölür. Velâkin rızıktan ne mevcut olduysa hepsi **Allâh**'tandır." (**et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/324;* **el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 2/440;* **el-Kāzî Senâullâh,** *et-Tefsîru'l-Mazharî, 4/375)* şeklindeki ifâde bu konuya cevâb teşkîl etmektedir.

Kurtubî *(Rahimehullâh)*ın beyân-ı vechile; rızkın hakîkati (ve gerçek mânâsı) dirilerin kendisi ile gıdâlanarak cesetlerinin gelişmesine ve ruhlarının bekāsına vesîle olan herhangi bir şeydir.

Bir şeye mâlik olmak onunla rızıklanmak anlamına gelmez, zîrâ hayvanlar da, sütle gıdâlanan çocuklar da rızıklandırılmaktadır velâkin onların bu rızıkları kendileri için mülk sayılmaz.

Âyet-i kerîmede: (وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ) **"Rızkınız ancak göktedir"** *(ez-Zâriyât Sûresi:22)* buyurulmaktadır, ama gökte kimsenin mülkü bulunmamaktadır.

Ayrıca mülk (ve bir şeye sâhib olmak) rızık sayılsaydı başkasının mülkünden yiyen kimse başkasının rızkından yemiş sayılacaktı, bu ise muhâldir. Çünkü her kul ancak kendi rızkını yiyebilir.

Bir zâta: "Nereden yiyorsun?" denilince o: "Değirmeni yaratan öğüteceği şeyi de getirir! Çene kemiklerini yaratan kim ise rızıkları da yaratan O'dur" dedi.

Şâm ehlinin zâhidlerinden **Ebû Üseyd el-Fezârî** *(Rahimehullâh)*a: "Nereden yiyorsun (nasıl geçiniyorsun)?" diye sorulduğunda o: "Sübhânellâh ve'l-hamdülillâh Vellâhü Ekber! Şüphesiz **Allâh** köpekleri rızıklandırıyor, **Ebû Üseyd**'i mi rızıklandıramayacak?!" diye cevâb verdi. **(el-Fesevî,** *el-Ma'rifetü ve't-Târîh, 2/402)*

(Zühd ve hikmetli vaazlarda eşsiz sözleri bulunan ve Şakîk-i Belhî *(Kuddise Sirruhû)*nun mürîdi olan) **Hâtim el-Esamm** *(Kuddise Sirruhû)*ya: "Nereden yiyorsun (nasıl geçiniyorsun)?" diye sorulduğunda o: "**Allâh** tarafından" deyince ona: "**Allâh** sana gökten dînarlar ve dirhemler mi indiriyor?" denildi.

Bunun üzerine o: "Sanki **Allâh**'ın gökten başka bir şeyi yok be adam! Yer de O'nun, gök de O'nun! Rızkımı gökten vermezse benim için onu yerden gönderir" dedikten sonra:

كَيْفَ أَخَافُ الْفَقْرَ وَاللهُ رَازِقِي وَرَازِقُ هٰذَا الْخَلْقِ فِي الْعُسْرِ وَالْيُسْرِ

تَكَفَّلَ بِالْأَرْزَاقِ لِلْخَلْقِ كُلِّهِمْ وَلِلضَّبِّ فِي الْبَيْدَاءِ وَالْحُوتِ فِي الْبَحْرِ

"Beni rızıklandıran ancak Allâh iken fakirlikten nasıl korkarım,
Aynı zamanda O, zorlukta ve kolaylıkta bütün mahlûkātın Râzık'ıdır.

O kefil olmuştur bütün mahlûkātın rızıklarına,
Sahradaki kelere ve denizdeki balığa!"

(Hasen el-Yûsî, *Zeheru'l-ekem fi'l-emsâli ve'l-hikem, 2/51)* beytlerini inşâd etti. **(el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/72-73)*

Zeyd İbnü Eslem *(Radıyallâhu Anh)* şöyle anlatmıştır:

عَن زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: أَنَّ الْأَشْعَرِيِّينَ؛ أَبَا مُوسَى وَأَبَا مَالِكٍ وَأَبَا عَامِرٍ فِي نَفَرٍ مِنْهُمْ لَمَّا هَاجَرُوا قَدِمُوا عَلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَدْ أَرْمَلُوا مِنَ الزَّادِ فَأَرْسَلُوا رَجُلًا مِنْهُمْ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْأَلُهُ فَلَمَّا انْتَهَى إِلَى بَابِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَمِعَهُ يَقْرَأُ هٰذِهِ الْآيَةَ: ﴿ وَمَا مِن دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا كُلٌّ فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴾ فَقَالَ الرَّجُلُ: مَا الْأَشْعَرِيُّونَ بِأَهْوَنِ الدَّوَابِّ عَلَى اللهِ. فَرَجَعَ وَلَمْ يَدْخُلْ عَلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ لِأَصْحَابِهِ: أَبْشِرُوا أَتَاكُمُ الْغَوْثُ وَلَا يَظُنُّونَ إِلَّا أَنَّهُ قَدْ كَلَّمَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَوَعَدَهُ فَبَيْنَمَا هُمْ كَذٰلِكَ إِذْ أَتَاهُمْ رَجُلَانِ يَحْمِلَانِ قَصْعَةً بَيْنَهُمَا مَمْلُوَّةً خُبْزًا وَلَحْمًا فَأَكَلُوا مِنْهَا مَا شَاؤُوا ثُمَّ قَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ: لَوْ أَنَّا رَدَدْنَا هٰذَا الطَّعَامَ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِيَقْضِيَ بِهِ حَاجَتَهُ فَقَالُوا لِلرَّجُلَيْنِ: اِذْهَبَا بِهٰذَا الطَّعَامِ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَإِنَّا قَدْ قَضَيْنَا حَاجَتَنَا ثُمَّ إِنَّهُمْ أَتَوْا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ! مَا رَأَيْنَا طَعَامًا أَكْثَرَ وَلَا أَطْيَبَ مِن طَعَامٍ أَرْسَلْتَ بِهِ. قَالَ: «مَا أَرْسَلْتُ إِلَيْكُمْ طَعَامًا.» فَأَخْبَرُوهُ بِأَنَّهُمْ أَرْسَلُوا صَاحِبَهُمْ فَسَأَلَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَخْبَرَهُ مَا صَنَعَ وَمَا قَالَ لَهُمْ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

«ذٰلِكَ شَيْءٌ رَزَقَكُمُوهُ اللهُ.»

"(Yemen'in Eş'ar kabîlesinden olan) Eş'arîler, özellikle **Ebû Mûsâ, Ebû Mâlik** ve **Ebû 'Âmir** kendilerinden (toplanan ve sayıları elliyi geçen) bir cemâatle birlikte (İslâm dâvetini duyunca bir gemi ile) yola çıkarak **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e geldikleri zaman azıkları kalmadığı için (ayakta durmaya mecalleri olmadığından) kuma yapışmış gibi fakirlik içindeydiler.

Derken içlerinden bir adamı **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e gönderdiler. O kişi **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in kapısına vardığı zaman onun:

"Yerde hafifçe yürüyen hiçbir canlı da yoktur ki, mutlaka onu rızıklandırmak Allâh'a âittir. Zâten O, onların karargâhlarını da emânet bırakıldıkları yerleri de bilmektedir. Her biri çok açık olan bir Kitâb'tadır" âyetini okuduğunu işitince: 'Eş'arîler, **Allâh** nezdinde aslâ mahlûkātın en değersizi değiller (ki onları rızıksız bıraksın)!' diyerek **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in yanına girmeden geri döndü ve arkadaşlarına: 'Size müjde olsun, yardım geldi!' dedi.

Onlar da onun kesinlikle **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* ile konuşarak onun kendisine bir vaadde bulunduğundan başka bir şey düşünmediler. Tam onlar o hâldeyken ekmek ve et dolu bir çanağı aralarında (tutup) taşıyan iki adam yanlarına çıkageldi.

Onlar da ondan diledikleri kadar yediler, sonra birbirine: 'Bu yemeği **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e geri göndersek de o da onunla (açlık) ihtiyacını giderse' dediler ve iki adama: 'Bu yemeği **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* e götürün, çünkü gerçekten biz (doyduk ve) ihtiyacımızı giderdik' dediler.

Sonra kendileri **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e gelerek: 'Yâ **Rasulellâh**! Bize gönderdiğin yemekten daha çok ve daha lezzetli hiçbir yemek görmedik' dedikleri zaman **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*: **'Ben size hiçbir yemek göndermedim'** buyurunca onlar kendisine arkadaşlarını gönderdiklerini bildirdiler.

Bunun üzerine **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* o kişiye (ne yaptığını) sordu, o da yaptığı şeyi ve onlara ne dediğini bildirdi. O zaman **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*: **'İşte bu** (yemek) **öyle bir şeydir ki Allâh** (sebebsiz bir şekilde) **onu size rızık olarak göndermiştir'** buyurdu." **(el-Hakîm et-Tirmizî,** *Nevâdiru'l-usûl, asıl rakamı:216, hadis rakamı:1087, 3/433-434;* **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/73-74;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/15)*

Âlûsî *(Rahimehullâh)*ın beyân-ı vechile; sebeblere sarılmak tevekküle mâni değildir. Nitekim **Enes İbnü Mâlik** *(Radıyallâhu Anh)* şöyle anlatmıştır: "Bir adam (devesini göstererek): "Yâ Rasûlellâh! Onu bağlayayım da mı (kaçmayacağına dair) tevekkül edeyim yoksa salıvereyim de mi tevekkül edeyim?" deyince **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*:

عن أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ يَقُولُ: قَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللهِ أَعْقِلُهَا وَأَتَوَكَّلُ، أَوْ أُطْلِقُهَا وَأَتَوَكَّلُ؟ قَالَ: «اِعْقِلْهَا وَتَوَكَّلْ».

"Onu bağla da tevekkül et" buyurdu." **(et-Tirmizî,** *es-Sünen, rakam:2517, 4/668;* **İbnü Ebî 'Âsım,** *el-Âhâd ve'l-mesânî, 970, 2/215;* **İbnü Hibbân,** *es-Sahîh, rakam:731, 2/510;* **İbnü Ebi'd-Dünyâ,** *et-Tevekkül 'alellâh, rakam:11, sh:50;* **el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/343)*

Huzeyfe *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنِّي رَأَيْتُكُمْ تَطْلُبُونَ مَعَايِشَكُمْ، هٰذَا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ جِبْرِيلُ نَفَثَ فِي رُوعِي أَنْ لَا تَمُوتَ نَفْسٌ حَتَّى تَسْتَكْمِلَ رِزْقَهَا وإِنْ أَبْطَأَ عَلَيْهَا، فَاتَّقُوا اللهَ أَيُّهَا النَّاسُ وَأَجْمِلُوا فِي الطَّلَبِ وَلَا يَحْمِلَنَّكُمُ اسْتِبْطَاءُ شَيْءٍ مِنَ الرِّزْقِ أَنْ تَأْخُذُوهُ بِمَعْصِيَةٍ فَإِنَّ اللهَ لَا يُدْرَكُ مَا عِنْدَهُ إِلَّا بِطَاعَتِهِ.»

"Şüphesiz ben sizi gördüm ki, geçimlerinizi taleb etmektesiniz. İşte bu, âlemlerin Rabbi'nin elçisi Cibrîl (yanıma geldi ve) **kalbime: 'Rızkı gecikse de hiçbir nefis rızkını** (yemeyi) **tamamlamadan ölmeyecektir' diye üfledi** (vahyetti).

Ey insanlar! O hâlde siz Allâh(ın haramlarına bulaşmak)**tan sakının ve** (rızkınızı) **taleb husûsunda** (gayr-ı meşrû yollara sapmayıp) **güzel yol izleyin. Rızıktan bir şeyin geciktiğini düşünmeniz sakın sizi, onu bir günaha bulaşarak almanıza sevk etmesin.**

Zîrâ şübhesiz Allâh-u Te'âlâ nezdinde bulunan şeylere, ancak O'na itâat edilerek ulaşılabilir. (Günahlarla bir rızka ulaşılacak olursa, onun dünyâda faydasını göremezsiniz, âhirette ise acıklı azâbını çekersiniz.)"

(**el-Hakîm et-Tirmizî,** *Nevâdiru'l-usûl, 2/288;* **İbnü Mâce,** *es-Sünen, rakam:2144, 2/752;* **el-Hâkim,** *el-Müstedrek, rakam:3239, 8/32;* **İbnü Hibbân,** *es-Sahîh, rakam:3239, 8/32;* **Ebû Nu'aym el-İsbehânî,** *Hılyetü'l-evliyâ, 3/156;* **el-Beyhakî,** *Şu'abü'l-îmân, rakam:1186, 2/67;* **el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/343*)

Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus şudur ki; kişinin "Sebeplere tevessül etmeden rızık ele geçmez" şeklinde bir îtikāda sâhib olması aslâ câiz olmaz. Zîrâ **Allâh-u Sübhânehû** hiçbir sebebe sarılmayan birçok kişiye rızık göndermektedir.

Nitekim **Sakîf** kabîlesinden olan bir adamın **Osmân İbnü Affân** *(Radıyallâhu Anh)*ın dayısı(nın oğlu) **Abdullâh İbnü 'Âmir** ile yaşadığı kıssa buna yakın (bir misal) olur ki bu kıssa çok meşhur olup **İbnü Ebi'd-dünyâ** *(Rahimehullâh)* bunu zikretmiş ve birçokları da bunu nakletmiştir. (**el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/343*)

Nitekim **Süfyân İbnü Abdeh el-Hımyerî** ile **'Ubeyd İbnü Yahyâ el-Hecerî** *(Rahimehümellâh)* şöyle anlatmıştır:

"**Medîne** ehlinden iki adam **Osmân İbnü Affân** *(Radıyallâhu Anh)*ın **Irak** vâlîsi olan **Abdullâh İbnü Âmir İbni Küreyz**'e gitmek üzere yola çıktılar. İkisinden biri **İbnü Câbir İbni Abdillâh el-Ensârî** *(Radıyallâhu Anhüm)* idi, diğeri ise **Sakîf** kabîlesinden bir adam idi.

Bu ikisi **Basra** nâhiyesine ulaştıkları zaman **Ensârî** olan **Sekâfî** olana: "Bineklerimizi çökertip, tahâret aldıktan sonra abdest alarak iki rekât kılsak da yolculuğumuzu güzel geçirdiğimiz için **Allâh**'a hamdetsek" diye düşünüyorum, sen ne dersin?" deyince o: "Bu teklif reddedilemez" dedi.

Böylece ikisi abdest alıp ikişer rekât namaz kıldılar. Sonra **Ensârî** olan **Sekafî**'ye dönerek: "Ey **Sakîf**'in kardeşi! Ben bu iki rekâtı kıldıktan sonra düşündüm ve Rabbimin beni başkasından rızık taleb ederken görmesinden hayâ ettim" dedi ve:

"Ey **İbnü Âmir**'e rızkını gönderen **Allâh**! Fazlından beni de rızıklandır" diye duâ ettikten sonra **Medîne**'ye geri döndü.

Sekafî ise **Basra**'ya girdi ve birkaç gün bekledikten sonra (vâlî) **İbnü Âmir** onun huzûruna girmesine izin verdi, onu görünce "Merhaba" dedi sonra: "Haber aldığıma göre **İbnü Câbir** de seninle berâber yola çıkmış" dedi.

O da ona onun haberini bildirince **İbnü Âmir** ağlayarak: "Vallâhi o, o sözü şımarıklık veyâ kibir için söylemedi velâkin rızkı göndereni ve nîmeti çıkaran Zât'ı düşünerek, bunları **Allâh-u Te'âlâ**'nın yaptığını bildi ve O'nun fazlından talebte bulundu" dedi.

Bunun üzerine **Sekafî**'ye dört bin dirhem para, bir elbise ve kıymetli bâzı şeyler verilmesini emretti, **Ensârî** için de bunun kat kat fazlasını gönderdi." **(İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Medîneti Dimeşk, 29/327-328; ;* **İbnü Ebi'd-Dünyâ,** *el-Kanâ'atü ve't-te'affüf, sh:47-48)*

Tabî ki bu düşünce makbuldür ama:

مَثَلُ الرِّزْقِ الَّذِي تَطْلُبُهُ مَثَلُ الظِّلِّ الَّذِي يَمْشِي مَعَكَ

أَنْتَ لَا تُدْرِكُهُ مُتَّبِعًا وَإِذَا وَلَّيْتَ عَنْهُ تَبِعَكَ

"Senin peşine düştüğün rızkın ilginç hâli,
Seninle birlikte yürüyen gölgenin durumuna benzer.

Sen peşine düşersen ona yetişemezsin ama,
Ona arkanı verirsen o senin peşine düşer!"

(et-Tilmisânî, *Nefhu't-tîyb, 5/54)* diyen (Muhammed İbnü İdrîs isimli) kimse de sebeblerin işini (ve etkisini) hepten boşa çıkartmış olur.

Hâsıl-ı kelâm; **Allâh-u Te'âlâ**'ya güvenmek ve kalbi O'na bağlamak îcâb eder, O ne dilerse o olur, murâd etmediği şeyler ise gerçekleşmez! **(Şihâbüddîn Mahmûd el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/344)*

Âyet-i Kerîmede Geçen: (وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِى الْاَرْضِ اِلَّا عَلَى اللهِ رِزْقُهَا) kavl-i şerîfinden yola çıkan Ehl-i Sünnet ulemâsı haramın da rızık olduğu görüşüne sâhib olmuşlar ve: "**Allâh-u Te'âlâ**'nın vaadi ve kulun istihkâkı hasebiyle her canlıya rızık ulaştırmak **Allâh-u Te'âlâ** üzerine (yine Kendisi söz verdiği için) kesinleşmiş bir hükümdür, zîrâ **Allâh-u Te'âlâ** vaadini ihlâl etmez.

Ama biz ömür boyu hiç helâl yemeyen insanlar da gördüğümüze göre; haram, rızık olmasaydı **Allâh-u Te'âlâ** ona rızkını ulaştırmamış olurdu ve bu da **Allâh-u Te'âlâ**'nın vaadini bozduğu anlamına gelirdi ki böyle bir şeyin tahakkuku muhâl olacağından haramın da rızık olduğunu anlamış olduk." demişlerdir. **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/193;* **el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/342)*

Nitekim Ehl-i Sünnet akâidinin metinlerinden olan ***"Bed'ü'l-Emâlî"*** kasîdesinde bu husus:

وَإِنَّ السُّحْتَ رِزْقٌ مِثْلَ حِلٍّ وَإِنْ يَكْرَهْ مَقَالِي كُلُّ قَالِ

"Şüphesiz helâl gibi haram da (Allâh'ın yarattığı) **bir rızıktır** (ama azâbı mûcibtir),

Her kızgın kişi benim bu sözümü kerih görse de (ben doğruyu söylüyorum)**!"**

(**'Alî el-Ûşî,** *Bed'ü'l-Emâlî, beyt rakamı:50)* beyti ile açıklanarak: "Haram, rızık mefhûmuna dâhil değildir" diyen sapık Mûtezile fırkasına reddiye yapılmıştır.

Âyet-i Kerîmede Geçen: (وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَآ) kavl-i şerîfinde geçen: (مُسْتَقَرّ) ve (مُسْتَوْدَعٌ) kelimelerinin mânâları hakkında sahâbe-i kirâm ve sâir ulemâdan bâzı farklı mânâlar nakledilmiştir:

İbnü Abbâs *(Radıyallâhu Anhümâ)* şöyle demiştir: "Müstekarr, canlıların barınmak için sığındığı yerler, müstevda' ise öldükleri zaman (defnedilerek) emânet edildikleri yerler demektir." (**'Abdürrezzâk,** *et-Tefsîr, rakam:1184, 2/183;* **et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/325;* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:68 9/58;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr fi't-tefsîri bi'l-me'sûr, 8/16)*

Yine **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Anhümâ)*dan gelen bir rivâyete göre: "Müstekarr; (canlıların çiftleşmesinden sonra) rahimlerde (birleşmiş) olan (su)lardır. "Müstevda'" ise; (çiftleşmeden önce erkeklerin) sulbler(in)deki (emânet duran menî)lerdir." (**et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/326)*

İşte bu mânâ:

﴿ وَنُقِرُّ فِى الْاَرْحَامِ مَا نَشَآءُ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى ﴾

"Dilediğimiz şeyleri rahimlerde muayyen bir süreye kadar yerleştiriyoruz" *(el-Hacc Sûresi:5'den)* âyet-i kerîmesinden alınmış olsa gerektir. (**el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/344)*

Abdullâh İbnü Mes'ûd *(Radıyallâhu Anh)* şöyle demiştir: "**Müstekarr,** (canlıların yaratılmak için yerleştikleri) **rahim**(ler)**dir, müstevda' ise öldükleri zaman** (defnedilerek) **emânet edilecekleri mekân**(lar)**dır demektir."** (**et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân,12/327; Hâkim, 2/341;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/16)*

Bu mânâyı te'yîden yine **Abdullâh İbnü Mes'ûd** *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Nebî** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا كَانَ أَجَلُ أَحَدِكُمْ بِأَرْضٍ، أَوْثَبَتْهُ إِلَيْهَا الْحَاجَةُ، فَإِذَا بَلَغَ أَقْصَى أَثَرِهِ، قَبَضَهُ اللهُ سُبْحَانَهُ، فَتَقُولُ الْأَرْضُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: رَبِّ هٰذَا مَا اسْتَوْدَعْتَنِي.»

"Bir adamın eceli (geldiği zaman onun ölümü bulunduğu yerde değil de) **başka bir toprakta** (yazılmış) **olursa,** (o kişinin bir işi ve) **hâcet**(i) **onu oraya sıçratır** (ve götürür).

Nihâyet o (ölecek kişi gideceği yere varıncaya kadar atacağı adımların ve) **en son adımın**(ı atarak ömrünün sonu)**a ulaştığı zaman Allâh-u Sübhânehû onu**(n rûhunu oracıkta) **kabzeder.**

Kıyâmet gününde ise toprak: 'Yâ Rabbi! İşte bu Senin bana emânet etmiş olduğun şeydi (şimdi onu benden alabilirsin)**!' der."** (**İbnü Mâce,** *es-Sünen, rakam:4263, 2/1424;* **İbnü Ebî 'Âsım,** *Kitâbü's-sünne, rakam:392, 1/373;* **el-Hakîm et-Tirmizî,** *Nevâdiru'l-usûl, rakam:52, hadîs rakamı:302, 1/679;* **el-Hâkim,** *el-Müstedrek, rakam:1374, 2/274;* **el-Beyhakî,** *Şu'abu'l-îmân, rakam:9889, 7/172;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr,8/16; Parantezdeki mânâlar için bkz.:* **el-Etyûbî,** *Mürşidü zevi'l-hıcâ, 26/155)*

Tâbi'înden **Hayseme** *(Radıyallâhu Anh)* bu konuda örnek teşkil edecek bir kıssayı şöyle anlatmıştır:

عَنْ خَيْثَمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: «دَخَلَ مَلَكُ الْمَوْتِ إِلَى سُلَيْمَانَ فَجَعَلَ يَنْظُرُ إِلَى رَجُلٍ مِنْ جُلَسَائِهِ يُدِيمُ النَّظَرَ إِلَيْهِ، فَلَمَّا خَرَجَ، قَالَ الرَّجُلُ: مَنْ هٰذَا، قَالَ: «هٰذَا مَلَكُ الْمَوْتِ!» قَالَ: رَأَيْتُهُ يَنْظُرُ إِلَيَّ كَأَنَّهُ يُرِيدُنِي، قَالَ: «فَمَا تُرِيدُ؟» قَالَ: أُرِيدُ أَنْ تَحْمِلَنِي عَلَى الرِّيحِ حَتَّى تُلْقِيَنِي بِالْهِنْدِ، قَالَ: فَدَعَا بِالرِّيحِ فَحَمَلَهُ عَلَيْهَا فَأَلْقَتْهُ فِي الْهِنْدِ، ثُمَّ أَتَى مَلَكُ الْمَوْتِ سُلَيْمَانَ، فَقَالَ: «إِنَّكَ كُنْتَ تُدِيمُ النَّظَرَ إِلَى رَجُلٍ مِنْ جُلَسَائِي.» قَالَ: كُنْتُ أَعْجَبُ مِنْهُ، أُمِرْتُ أَنْ أَقْبِضَهُ بِالْهِنْدِ وَهُوَ عِنْدَكَ.»

"Bir kere ölüm meleği ('Azrâîl *(Aleyhisselâm)*) **Süleymân** *(Aleyhisselâm)*ın yanına girdi ve onun yanında oturanlardan bir adama bakmaya başladı, ona bakışını devamlı sürdürüyordu.

O (ölüm meleği Süleymân *(Aleyhisselâm)*ın yanından) çıkınca adam: 'Bu kimdi?' diye sordu. **Süleymân** *(Aleyhisselâm)*: **'İşte o ölüm meleği idi'** diye cevâb verince o adam: 'Ben onun sanki beni(m canımı almak) istiyormuşçasına bana baktığını gördüm' dedi.

O zaman **Süleymân** *(Aleyhisselâm)*: **'Peki, benden ne istiyorsun?'** deyince o: 'Senden istediğim, beni rüzgârın üzerine yükleyesin de o beni **Hindistan**'a bıraksın' dedi.

Bunun üzerine **Süleymân** *(Aleyhisselâm)* rüzgârı çağırarak adamı onun üzerine yükledi, o da onu **Hindistan**'a bırakıverdi.

Sonra ölüm meleği **Süleymân** *(Aleyhisselâm)*a (tekrar) gelince o: **'Gerçekten sen benim meclis arkadaşlarımdan bir adama sürekli bakıyordun** (bunun sebebi ne idi)**?'** dedi.

O da: 'Ben onun hâline şaşıyordum, çünkü ben onun canını **Hindistan**'da almakla emrolunmuştum, hâlbuki o (Kudüs'te) senin yanında bulunuyordu. (Sonra o senden Hindistan'a sevkini isteyince meseleyi anladım ve hemen orada onun canını aldım)' diye cevâb verdi." (**İbnü Ebî Şeybe**, *el-Musannef, rakam:35409, 13/205;* **Ebu'ş-Şeyh,** *Kitâbü'l-'Azame, rakam:451, 3/917; Uzun rivâyet için bkz.: rakam:440, 3/901)*

Âyet-i Kerîmenin Sonunda Geçen: (كُلٌّ فِى كِتَابٍ مُبِينٍ) kavl-i şerîfinde geçen (مُبِينٍ) kelimesi lâzım ve müte'addî olarak iki türlü tefsîr edilmiştir. Birincisine göre mânâ: **"Her biri** (kendisine bakan melekler için) **çok açık olan bir Kitâb'tadır"** demek olur.

Müte'addî kabûl edilmesine göre ise mânâ: "(İçinde bulunanları kendisine bakanlara) **açıklayıcı olan** (Levh-i Mahfûz nâmındaki) **bir Kitâb'tadır"** demektir.

"Taberî Tefsiri"nde zikredildiğine göre; "Bu cümle-i celîlenin mânâsı: "Her bir canlının sayısı, rızıklarının miktârı, karargâhlarında istikrâr zamânı, emânetgâhlarında bekleme müddeti dâhil her şey daha **Allâh-u Te'âlâ** onları yaratmadan önce (Levh-i Mahfûz nâmındaki) bir Kitâb'ta yazılarak tespit edilmiştir.

İşte bu ifâde-i celîle böyle büyük bir ilme sâhib olan bir Zât'tan gizlenmek isteyen müşriklere (ne kadar zavallı olduklarına ve yanlış düşündüklerine dâir) **Allâh-u Te'âlâ** tarafından bir ihbardır ki böylece **Allâh-u Te'âlâ** onlara kendilerini yaratmadan önce onların her şeylerini bilen bir Zât'a elbette elbiselerine büründükleri zaman içlerinde gizledikleri şeylerin aslâ kapalı kalmayacağını bildirmiş olmaktadır." (**et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/328)*

Bu hususta **İbnü Ömer** *(Radıyallâhu Anhümâ)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِىَ اللهُ عَنْهُمَا اَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَا مِنْ زَرْعٍ عَلَى الْاَرْضِ، وَلَا ثِمَارٍ عَلَى الْاَشْجَارِ، اِلَّا عَلَيْهَا مَكْتُوبٌ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ، هٰذَا رِزْقُ فُلَانِ بْنِ فُلَانٍ، وَهٰذَا قَوْلُ اللهِ تَعَالٰى فِى مُحْكَمِ كِتَابِهِ ﴿وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ اِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٍ فِى ظُلُمَاتِ الْاَرْضِ وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ إِلَّا فِى كِتَابٍ مُبِينٍ﴾.»

"Yeryüzünde bulunan bütün ekinlerin ve ağaçların üzerinde bulunan bütün meyvelerin üstünde mutlaka 'Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla! Bu, felan oğlu felanın rızkıdır' diye yazılıdır. İşte Allâh-u Te'âlâ'nın, muhkem olan Kitâbındaki: 'O'nun ilmi dışında hiçbir yaprak düşmez. Yerin karanlıkları içindeki tek bir tâne de yoktur ki (onu bilmesin)**! Yaş ve kuru ne varsa hepsi apaçık bir Kitab'tadır' kavl-i şerîfi bundan ibârettir."**
(el-Hatîb, *Târîhu Bağdâd, rakam:2123, 4/353,* **el-Vâhidî,** *el-Vesîd, 2/281;* **İsmâ'îl el-Hîrî,** *el-Kifâye fi't-Tefsîr, 3/334)*

*"Mazharî Tefsîri"*nde zikredildiğine göre; bu cümle-i celîle her şeyin ezelde **Allâh-u Te'âlâ** tarafından bilindiği üzere sâbit olduğuna ve daha sonra **Levh-i Mahfûz**'da ve Hafaza-i kirâmın (yazıcı meleklerin) kayıtlarında tesbît edildiğine delâlet etmektedir.

Nitekim **Abdullâh İbnü Amr İbni'l-Âs** *(Radıyallâhu Anhümâ)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Fahr-i Âlem Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* **Efendimiz:**

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «كَتَبَ اللهُ مَقَادِيرَ الْخَلَائِقِ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِخَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ، وَعَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ.»

"Allâh gökleri ve yeri yaratmadan elli bin sene önce mahlûkātın kaderlerini yazmıştır ki o zaman Arş'ı su üzerinde bulunmaktaydı." (**Müslim,** *es-Sahîh, rakam:2653, 4/2044;* **Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:6579, 11/144;* **et-Tirmizî,** *es-Sünen, rakam:2156, 4/30;* **el-Bezzar,** *el-Müsned, rakam:2456, 6/426;* **el-Hakîm et-Tirmizî,** *Nevâdiru'l-usûl, 4/198;* **el-Beyhakî,** *el-Esmâ ve's-sıfât rakam:798, 2/233;* **el-Kurtubî,** *et-Tefsîr, 9/52;* **el-Hâzin,** *et-Tefsîr, 4/450;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/17-18;* **İbnü Kesîr,** *et-Tefsîr, 6/458;* **el-Kāzî Senâullâh,** *et-Tefsîru'l-Mazharî, 4/376)* buyurmuştur.

Ulemânın beyânına göre kaderlerin, göklerin ve yerin yaratılışından elli bin sene önce yazılmasından maksat; sonsuza kadar olup biteceklerle ilgili takdirlerin **Levh-i Mahfûz**'daki tesbît vaktidir, yoksa kaderin aslı değildir. Zîrâ **Allâh-u Te'âlâ**'nın ilmi, ezelî olduğu için o bilginin başlangıcı yoktur.

Yine bu hususta **Abdullâh** (İbnü Mes'ûd) *(Radıyallâhu Anh)* şöyle demiştir: "Doğru söyleyen ve kendisine (vahiy ile) doğrular bildirilen **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* bize şöyle anlattı:

قَالَ عَبْدُ اللهِ (بْنُ مَسْعُودٍ) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: حَدَّثَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ الصَّادِقُ الْمَصْدُوقُ: «إِنَّ أَحَدَكُمْ يُجْمَعُ خَلْقُهُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا، ثُمَّ يَكُونُ عَلَقَةً مِثْلَ ذٰلِكَ، ثُمَّ يَكُونُ مُضْغَةً مِثْلَ ذٰلِكَ، ثُمَّ يَبْعَثُ اللهُ مَلَكًا فَيُؤْمَرُ بِأَرْبَعِ كَلِمَاتٍ، وَيُقَالُ لَهُ: اُكْتُبْ عَمَلَهُ وَرِزْقَهُ وَأَجَلَهُ وَشَقِيٌّ أَوْ سَعِيدٌ، ثُمَّ يُنْفَخُ فِيهِ الرُّوحُ.»

"Şüphesiz ki sizin birinizin yaratılış maddesi (olan menînin cüzleri, boşalma ânındaki atılganlıkla rahme dağınık vaziyette düştükten sonra) **annesinin karnında** (bulunan döl yatağında) **kırk günde toplanır.**

O cenîn (kırk günden) **sonra** (henüz kurumamış bir kan pıhtısı hâlini alır ve) **o kadar zaman** (ikinci bir kırk gün müddetince) **donuk kan ol**(arak rahimde dur)**ur,** (ikinci kırktan) **sonra** (ağızda çiğnenilecek kadar küçük bir et parçası hâlini alır ve) **o kadar zaman da** (üçüncü bir kırk gün süresince) **bir çiğnem et parçası ol**(arak rahimde dur)**ur.**

Sonra (yüz yirmi gün dolduğu zaman) **Allâh-u Te'âlâ ona bir melek gönderir ve o** (melek doğacak çocuk hakkında) **dört kelime**(yi yazmak) **ile emrolunur ki böylece o** (a)**na** (rahmiyle görevli meleğe):

'(Doğacak bu çocuğun hayâtı boyunca yapacağı) **amelini,** (yaşadığı sürece yiyeceği) **rızkını,** (ne kadar yaşayacağına dâir) **ecelini ve** (kâfir ölerek mahşere) **şakî mi** (gelecek)**dir, yoksa** (îmânlı ölerek âhirete) **sa'îd mi** (haşredilecek)**dir diye yaz.' denilir. Sonra da ona** (çocuğa) **ruh üflenir** (de artık o canlanır)." (**el-Buhârî,** *es-Sahîh, rakam:3208; 4/111;* **Müslim,** *es-Sahîh, rakam:2643;* **Ebû Dâvûd,** *es-Sünen, rakam:4708,* **et-Tirmizî,** *es-Sünen, rakam:2137;* **en-Nesâî,** *es-Sünenü'l-kübrâ, rakam:11246, 6/366;* **İbnü Mâce,** *es-Sünen, rakam:76, Parantez içi mânâlar için bakınız:* **İbnü Dakîk el-'Îd,** *Şerhu'l-erba'în, 1/37-39;* **İbnü Hacer el-Heytemî,** *el-Fethu'l-mübîn, sh:200, 208;* **el-Kāzî Senâullâh,** *et-Tefsîru'l-Mazharî, 4/376)*

Yine bu konuda **Ebu'd-Derdâ** *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerifte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ فَرَغَ إِلَى كُلِّ عَبْدٍ مِنْ خَلْقِهِ مِنْ خَمْسٍ مِنْ أَجَلِهِ وَعَمَلِهِ وَمَضْجَعِهِ وَأَثَرِهِ وَرِزْقِهِ.»

"Şüphesiz ki Allâh-u Te'âlâ, her bir kulu yarattığı zaman beş şeyden fâriğ olmuştur (ve şu beş şey hakkında hükmünü bitirmiştir ki bunlar da)**; eceli** (ne zaman öleceği)**, ameli** (yapacakları)**, yatacağı yeri** (mezarı)**, oturup kalkarak iz bırakacağı yerleri ve** (yiyeceği) **rızkıdır.**

(Dolayısıyla Allâh-u Te'âlâ ezelde neleri yaratacağını, kimleri ne kadar rızıklandıracağını ve her ümmetin ecelini takdîr etme işini netîcelendirmiştir)." (**Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:21781, 8/168;* **el-Kāzî Senâullâh,** *et-Tefsîru'l-Mazharî, 4/376)*

Sülemî *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: Bana ulaşan rivâyete göre; bir adam **Ebû Osmân el-Hîrî** *(Kuddise Sirruhû)*ya: "Nereden yiyorsun (geçiniyorsun)?" diye sorunca o: "Eğer sen mümin isen bu suâlden müstağnî kalmalıydın, yok eğer sen münkir isen zâten seninle muhâtaplık olmaz" dedi.

Sonra da: (وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِى الْأَرْضِ اِلَّا عَلَى اللهِ رِزْقُهَا) **"Yer**(yüzün)**de hafifçe yürüyen hiçbir canlı da yoktur ki, mutlaka onu rızıklandırmak Allâh'a âittir"** âyet-i kerîmesini ona karşı okudu. (**es-Sülemî,** *Hakāiku't-Tefsîr, 1/314)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; ulemâ ittifâk etmişlerdir ki; dört şey aslâ teğayyürü (değişmeyi) kabûl etmez, bunlar da ömür, rızık, ecel, saâdet ve şekāvet (îmânlı veyâ îmânsız ölmekle ilgili ezelî karar)!

O hâlde akıllı kimse rızık endişesi ile dert çekmemeli ve **Allâh-u Te'âlâ**'ya bu hususta tevekkül etmelidir. Zîrâ **Allâh-u Te'âlâ** ona bu hususta kâfî (ve yeterli) gelecektir.

(Bu bâbta Hâfız Sâdî *(Kuddise Sirruhû)* şöyle demiştir:)

مَکُنْ سَعْدِیَا دِیْدَه بَرْ دَسْتِ کَسْ کِه بَخْشَنْدَه پَرْوَرْدِگَارَسْتْ وَبَسْ

اَگَرْ حَقْ پَرَسْتِی زِ دَرْهَا بَسْتْ کِه گَرْ وَیْ بَرَانَدْ نَخَوَانَدْ کَسَتْ

"Ey Sâdî! Sen kimsenin eline bakma!
Mevlâ herkesin rızkını verir.

Hakk'a tapanlara başka kapı gerekmez, O'nun kapısı sana yeter;
Bu kapıdan kovulanı da zâten kimse kabûl etmez."

(**Sâdî-i Şîrâzî,** *Bustân, sh:301;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/149)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Sülemî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; (Zünnûn-u Mısrî *(Kuddise Sirruhû)*-nun ashâbından olan şeyhu's-sûfiyye) **Yûsuf İbnü'l-Huseyn** *(Kuddise Sirruhû)* bu âyet-i kerîmeyi okuduktan sonra şöyle demiştir:

"**Allâh-u Te'âlâ** kullarını ancak Kendisine tevekkül ve îtimâda teşvîk etmiş ama onların hepsi birden ancak mâlik oldukları şeylere îtimâd etmeyi tercîh etmişlerdir. Lâkin fukarâ-i muhâcirîn müstesnâ! Sonra bu bereket fukarâ-i sâdıkîn (samîmi dervişler)de devâm etmiş ve nihâyet tasavvuf ehlinden olup onlara tâbi olanlara kadar ulaşmıştır. Bütün mahlûkāt sebeblere îtimâd etmeye devâm ederken bu (bahtiyar) tâife (sebebleri yaratan) **Müsebbib**'ten gayrine îtimâd etmekten imtinâ etmişlerdir ki bu, menheclerin (tasavvufta izlenen usullerin) en zorlarından biridir."

Meşâyihtan biri şöyle demiştir: "**Allâh** kendisine söz verdiği hâlde kim rızık hususunda **Allâh**'a güvenmezse o mağbûndur (zarara uğratılmıştır)."

Başka biri şöyle demiştir: "Sen bilkülliyye (bütününle) **Allâh**'a âit olasın diye **Allâh-u Te'âlâ** senin ihtiyaçlarına kâfî gelmiş ve sana rızık ulaştırma husûsunda (Kendisinden başka) kimseye yol bırakmamıştır."

("Müstevda'" ve "Müstekarr"ın işârî mânâları hakkında) denilmiştir ki; müstekarr, kişinin İslâm'ının zâhiridir, müstevda' ise îmânının (hakîkati ve) bâtınıdır.

Yine denilmiştir ki: "Müstevdâ', (zâhiri) ibâdetler(i)dir; müstekarr ise (bâtınî) hâller(i)dir."

"Kuşeyrî Tefsîri"nde zikredildiği üzere; **Allâh-u Te'âlâ: "Onları rızıklandırmak ancak Allâh'a âittir"** buyurarak kalbleri taksîmin (neyi nasıl dağıtacağı planını yapmanın) yorgunluğundan, fikirleri de rızık bâbında düşünme yorgunluğundan rahata kavuşturmuştur. Artık kalbler rızkın **Allâh**'a âit olduğunu gerçekten anlayınca sükûnete ermiştir.

Denilmiştir ki: "Rızık **Allâh**'a âit olduğuna göre onu **Allâh**'ın gayrinden taleb etmek muhâldir."

Yine denilmiştir ki: "Rızık **Allâh**'a âit olduğuna göre dükkân sâhibinin yaptığı hesap ğalat olur."

Sonra **Allâh-u Te'âlâ** rızkın nerede olduğunu beyân etmek için: (وَفِى السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ) **"Rızkınız ancak göktedir"** *(ez-Zâriyât Sûresi:22)* buyurmuştur. Artık gökte olan bir şey elbette çarşıda da bulunmaz, doğuda batıda dolanmakta da bulunmaz.

Yine denilmiştir ki: "Bedenlerin rızkı gıdâdır ki onun yolu halktan geçer, kalblerin rızkı ise zıyâdır ki onun mûcidi ancak **Hakk**'tır."

Yine bu âyet-i kerîmede herkese istediği kadar ve yetecek kadar rızık verileceği taahhüd edilmemiş bilakis rızık işi **Allâh-u Te'âlâ**'nın meşîetine tevkîl edimiştir. Artık kimine genişlik yapılacak, kimine de darlık verilecektir.

("Müstevda'" ve "Müstekarr"ın işârî mânâları hakkında) denilmiştir ki: "Âbidlerin müstekarrı mescitlerdir, âriflerin müstekarrı ise müşâhedelerdir."

Yine denilmiştir ki: "Kalpler mârifetullâhın emânet bırakıldığı yerlerdir, ruhlar mehabbetin emânet bırakıldığı şeylerdir, sır latîfeleri ise (Allâh-u Te'âlâ'yı görür gibi olma hâllerinden ibâret olan) müşâhedelerin vedî'a bırakıldığı yerlerdir."

Yine denilmiştir ki: "Âşıkın müstekarrı, geçerken görürüm ümîdiyle mahbûbunun sokağının başıdır."

Bu bâbta yine denilmiştir ki: "Mürîdin müstekarrı şeyhinin kapısıdır. Nitekim bir sabî, velîsinin kapısında yerleştiği gibi o da öyle olmalı (ve şeyhini bırakmamalı)dır."

"Te'vîlât-ı Necmiyye Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **Allâh-u Te'âlâ** her canlının ademde (yâni yaratılmadan önceki yokluk hâlindeyken) müstekarrını (yerleştiği yeri) bilir.

(Yâni onu kendisine özgü hangi sûreti kabûl etmeye elverişli olarak yaratacağını bilir), sonra onun müstevda'ını yâni sûret ve mânâ ciheti kemâle erdiğinde âkıbetinin nereye varacağını da bilir. Zâten her insana âit bir husûsiyet vardır ki kendisi onunla rûhunun âlem-i ervâhta nerede yerleştiğini; birinci veyâ ikinci yâhut üçüncü ya da dördüncü safta olduğunu fark eder.

Nitekim **Âişe** *(Radıyallâhu Anhâ)*dan rivâyet edilen:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِىَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «اَلْاَرْوَاحُ جُنُودٌ مُجَنَّدَةٌ فَمَا تَعَارَفَ مِنْهَا ائْتَلَفَ وَمَا تَنَاكَرَ مِنْهَا اخْتَلَفَ.»

"Ruhlar, (bedenlerine gönderilmeden önce âlem-i ervâhta) **toplu ordular** (hâlinde dolaşmışlar)**dır.**

Artık onlardan (ezelde, Allâh yolunda) **birbiriyle tanışanlar i'tilâf eder** (anlaşır). **Ama** (Allâh uğrunda) **tanışmayanlar ise ihtilâf eder** (dünyâda zıtlaşır ve çekişir)**ler."** (**el-Buharî,** *es-Sahîh, rakam:3336, 4/133,* **Müslim,** *es-Sahîh, rakam:2638, 4/2031;* **Ebû Dâvûd,** *es-Sünen, rakam:4834, 4/260;* **Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:7935, 13/319)* hadîs-i şerîfinin mânâsı hakkında gelen rivâyete göre ruhlar dört safta yerleşmiştir.

Birinci safta enbiyânın ervâhı ve havâss-ı evliyânın (seçkin velîlerin) ruhları bulunmaktadır. İkinci safta velîlerin ervâhı ve seçkin müminlerin ruhları bulunmaktadır. Üçüncü safta umûmî mümin ve Müslümanların ruhları mevcuttur. Dördüncü safta ise kâfirlerin ve münâfıkların ruhları bulunur.

İşte **Allâh-u Te'âlâ** bunlardan her bir nefsin (durduğu yerde ilerleyerek) mertebesi kemâle erdiği zaman cehennem derekelerinden ve cennet derecelerinden (ibâret olan) "Müstekarr (ve karargâh)"larını, (kâmil zâtlar için ise cennetten de öte) **Melîk-i Muktedir** nezdinde bulunan **Mak'ad-i sıdk**(a varıncaya kadar her makām)ı bilmektedir. Çünkü bunların her biri **Kitâb-ı Mübîn**'de kaydedilmiştir.

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; meşâyiha göre rızık ve diğer hususlarda tevekkülün hakîkati; **Allâh-u Te'âlâ**'ya güvenerek sebeblerden bilkülliyye kopmaktır, ama bu, ehl-i husûs (seçkin velîler) içindir. Ehl-i umûma göre ise mutlaka sebebe sarılmak gerekir.

"Mesnevî"de şöyle buyurulmuştur:

گَرْ تَوَكُّلْ مِيكُنِى دَرْ كَارْ كُنْ كِشْتْ كُنْ پَسْ تَكْيِه بَرْ جَبَّارْ كُنْ

"Eğer tevekkül edeceksen amelde et.
Ekini ek, ondan sonra Cebbâr-ı Zî-iktidâr olan (Allâh)**a tevekkül et.**
(Bereketi O'nun lütf-u kereminden bekle.)"

(Tâhiru'l-Mevlevî, *Mesnevî Şerhi, 1/421; Mesnevî, rakam:947)*

"İbnü 'Acîbe Tefsîri"nde zikredildiğine göre; rızık derdi ile halktan korkmak kalb hastalıklarından olup, bir kişi ğayb ilmi ile yâni husûsî tevhîd ile mükâşef (keşfi açılmış) olana kadar bu iki dert ondan ayrılmaz.

Bundan kastım şudur ki; bir sâlik şühûd ve 'ayânda (yâni Allâh-u Te'âlâ'yı görür gibi olma hâlinde) râsih olmadıkça kurtulamaz.

Tabî ki kula zarar verecek hâl, kalbinde yerleşen endişelerdir. Ama arasıra parlayıp sonra kaybolan havâtır (düşünceler) zarar vermez, çünkü insan zayıf olarak yaratılmıştır.

Şu bilinsin ki; ruhlara ve bedenlere âit olmak üzere rızık iki kısımdır, ruhların rızkı mânevî olup azıkları mârifet (Allâh-u Te'âlâ'yı tanıma) ve yakîn (şüphesiz inanç) ilminden ibârettir.

Bedenlerin rızkı ise hissî olup yemek içmekten ibârettir. **Allâh-u Te'âlâ** bu iki rızka da kefil olmuş ve ikisinde de hikmeti iktizâsı sebeblere sarılmayı emretmiştir. Dolayısıyla **Allâh-u Te'âlâ**'nın kefâleti (bu rızıkları göndermeyi üstlenmesi) hakîkattir, sebebe sarılmak ise şerîattır.

Avâmm-ı nâs (sıradan insanlar) maddî rızkı arama husûsunda sebeblerle meşgul olmuşlar ama mânevî rızka hiç değer vermemişler ve ondan şiddetle yüz çevirdikleri için onu hiç tanımamışlardır. Hâlbuki onlar mânevî rızkı kaybettikleri zaman ruhları ölecektir.

Husûsî kullar ise mânevi rızık konusunda sebeblerle meşgul olurken maddî rızka önem vermemişlerdir, hâlbuki onlar hissî rızkı kaybetseler bedenleri ölecektir. Havâssu'l-havâss (özel kullarından en husûsî) olanlar ise bu iki rızkın temini konusunda sebeblere sarılmakta ve ikisinde de kendi irâdeleriyle birlikte bulunmamaktadırlar.

Onların hâli ancak ebediyyen Mevlâlarının irâdesiyle birlikte olmaktadır. Dolayısıyla Rableri onları hissî ya da mânevî hangi rızkı tahsîle (elde etmeye) sevkettiyse onlar hiç usanma göstermeksizin ve mâsivâya (Allâh-u Te'âlâ'dan başkasına) meyletmeksizin ona yönelirler.

*"Âlûsî Tefsîri"*nde bu âyet-i kerîmelerin îzâhında zikredilen işârî mânâlara göre; her bir canlının cesedinin ve rûhunun gıdâsı farklı olup her birinin rızkı havsalesine (kursağına) göredir.

Maddî rızık cesetler içindir, müşâhede rızkı ruhlara âittir, vuslat (Allâh-u Te'âlâ'ya mânen kavuşma) rızkı sırlar (kalpten de daha gizli olan mânevî latîfeler) içindir, rehbet (korku) rızkı nefisler içindir, rağbet (istek) rızkı akıllar içindir, kurbet (Allâh-u Te'âlâ'ya mânen yakınlık) rızkı ise kalbler içindir.

YEDİNCİ ÂYET-İ KERÎME

﴿ وَهُوَ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ فِى سِتَّةِ اَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَآءِ لِيَبْلُوَكُمْ اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلاً وَلَئِنْ قُلْتَ اِنَّكُمْ مَبْعُوثُونَ مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (7)

(وَهُوَ) **Ve ancak O** (Allâh-u Te'âlâ), kimdir? (اَلَّذِى) **öyle bir Zât'tır ki,** (خَلَقَ) **yarattı,** neyi? (اَلسَّمٰوَاتِ) **gökleri,** daha? (وَالْاَرْضَ) **ve yeri,** ne kadar zamanda? (فِى سِتَّةِ اَيَّامٍ) **altı gün**(e denk gelen bir müddet içerisin)**de,** (وَكَانَ) **hâlbuki idi,** ne? (عَرْشُهُ) **O'nun Arşı,** ne üzerinde? (عَلَى الْمَآءِ) **suyun üzerinde,** ne için yarattı? (لِيَبْلُوَ) **imtihan** (edenin muâmelesine tâbi) **etsin diye,** kimi? (كُمْ) **sizi,** ne diye imtihan etsin? (اَيُّكُمْ) **hanginiz?** nedir? (اَحْسَنُ) **daha güzeldir,** ne cihetinden? (عَمَلاً) **amel bakımından,** (وَلَئِنْ قُلْتَ) **andolsun ki; bir de sen diyecek olsan,** neyi? (اِنَّكُمْ) **şübhesiz siz,** kimsiniz? (مَبْعُوثُونَ) **diriltilecek kimselersiniz,** neden sonra? (مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ) **ölüm**(ünüz)**den sonra,** (لَيَقُولَنَّ) **yemîn olsun ki; elbette der,** kim? (اَلَّذِينَ) **o kimseler ki,** (كَفَرُوا) **kâfir oldular,** neyi derler? (اِنْ هٰذَآ) **işte bu değildir,** (اِلَّا سِحْرٌ) **ancak büyük bir sihirdir,** öyle sihir ki, (مُبِينٌ) (tesiri) **çok açık olucu.**

MEÂL-İ ŞERÎF

"Ancak O (Allâh-u Te'âlâ), **öyle** (kudretli) **bir Zât'tır ki; Arşı su üzerindeyken, gökleri ve yeri** (dünyâ günlerinden) **altı gün**(e denk gelen bir müddet içerisin)**de yaratmıştır. Tâ ki O** (Rabbimiz), **amel bakımından hanginiz daha güzel** (olacak) **diye sizi imtihan** (edenin muâmelesine tâbi) **etsin** (diye bu düzeni kurmuştur)**! Bir de andolsun ki; sen** (o müşriklere):

'Gerçekten de siz ölüm(ünüz)**den sonra diriltilecek kimselersiniz' diyecek olsan, yemîn olsun ki; o kâfir olmuş kimseler elbette: 'İşte bu** (Kur'ân'ın verdiği asılsız ve aldatıcı haberler), **ancak çok açık** (tesire sâhib) **olan büyük bir sihirdir' diyecektir."**

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede bütün mâlûmâtı hakkıyla bildiğini açıkladıktan sonra bu âyet-i kerîmede ise bütün makdûrâta (kudretin taalluk ettiği her şeye) ziyâdesiyle gücü yettiğini beyân etmiştir.

Hakîkatte bu iki delîlden her biri **Allâh-u Te'âlâ**'nın ilminin kemâline ve kudretinin mükemmelliğine delâlet etmektedir. **(er-Râzî,** *et-Tefsîru'l-Kebîr, 17/194)*

Âyet-i Kerîmede Geçen: (وَهُوَ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ) **"Ancak O** (Allâh-u Te'âlâ), **öyle** (kudretli) **bir Zât'tır ki; gökleri ve yeri** (dünyâ günlerinden) **altı gün**(e denk gelen bir müddet içerisin)**de yaratmıştır."** kavl-i şerîfinde geçen **"Gökler"** tâbîri hakkında müfessirler şu açıklamalarda bulunmuştur:

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; burada kastedilen **"Gökler"** tâbîri yedi kat semâdan ibârettir, semâ yedi kattır, felekler ise dokuzdur.

Birinci kat semâ; **Kamer**'in feleği (Ay'ın yörüngesi) olup, bir araya toplanmış mevc-i mekfûftendir (sarkmaktan ve bir damlası bile düşmekten İlâhî kudret ile engellenmiş büyük bir denizin dalgalarındandır) ve orası müminlerin rûhlarının makarrı (ve karargâhı)dır.

İkinci kat semâ; **Utârid**'in feleği (Merkür gezegeninin yörüngesi) olup, beyaz incidendir ve orası (çok ibâdet eden) âbidlerin rûhlarının makarrı (ve karargâhı)dır.

Üçüncü kat semâ; **Zühre**'nin feleği (Venüs gezegeninin yörüngesi) olup demirdendir ve orası (dünyâya soğuk duran) zâhidlerin rûhlarının makarrı (ve karargâhı)dır.

Dördüncü kat semâ; **Şems**'in feleği (Güneş'in yörüngesi) olup pirinçtendir ve orası (Allâh-u Te'âlâ'yı tanıma şerefine nâil olmuş) ehl-i mârifetin ervâhının makāmıdır (ruhlarının durduğu yerdir).

Beşinci kat semâ; **Merrîh**'in feleği (Mars'ın yörüngesi) olup bakırdandır ve orası evliyânın (velîlerin) rûhlarının makāmıdır.

Altıncı kat semâ; **Müşterî**'nin feleği (Jüpiter'in yörüngesi) olup gümüştendir ve orası enbiyânın ervâhının (peygamberlerin ruhlarının) makāmıdır.

Yedinci kat semâ; **Zuhal**'in feleği (Satürn gezegeninin yörüngesi) olup altındandır ve orası rasüllerin rûhlarının makāmıdır.

Sekizinci felek, bu yedi kat semânın fevkında olup (gezgin olmayan) **Sevâbit**'in feleğidir, ona **Kürsî** de denir ki orası rasüllerden Ülü'l-Azm olanların (Nûh, İbrâhîm, Mûsâ ve Îsâ *(Aleyhimüsselâm)*ın) ervâhının makāmıdır.

(Dokuzuncu felek) **Kürsî**'nin de fevkında olan **Arşu'r-Rahmân**'dır ki orası **Hâtemü'n-Nebiyyîn** olan **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in rûhunun makāmıdır. -**Allâh-u Te'âlâ**'nın salât ve selâmları hepsinin üzerine olsun!- **(İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/151)*

"Rûhu'l-beyân" sâhibinin bu îzâhı îtikādî konulara taalluk etmediği için ve göğün katmanlarının neden mâmul olduğu husûsunda daha farklı rivâyetler mevcut olduğundan dolayı bu konuda kesin konuşmak gerekmez.

Velâkin birinci kat semânın **"Mevc-i mekfûf"**ten yâni sarkmaktan ve bir damlası bile düşmekten İlâhî kudret ile engellenmiş büyük bir denizin dalgalarından oluştuğuna dâir sahîh hadîs-i şerîfler mevcuttur.

Nitekim **Katâde** *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerifte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ قَتَادَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
«هٰذِهِ السَّمَاءُ مَوْجٌ مَكْفُوفٌ، وَسَقْفٌ مَحْفُوظٌ.»

"İşte bu semâ, mevc-i mekfûftur (sarkmaktan ve bir damlası bile düşmekten İlâhî kudret ile engellenmiş büyük bir denizin dalgalarından oluşmuştur) **ve sakf-ı mahfûzdur** (her türlü yıpranma, çatlama ve bozulmadan korunmuş bir tavandır)!" *('***Abdürrezzâk,** *et-Tefsîr, rakam:3241, 3/319;* **Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:8828, 14/422-423;* **Mücâhid,** *et-Tefsîr, sh:717)*

Ehl-i Sünnet imâmımız olan **Mâtürîdî** *(Rahimehullâh)*ın beyânına göre; âyet-i kerîmenin zâhirinden anlaşıldığına göre; gökte, kendisinin içerisinde güneş ve ayın akıp gittiği ve onun içerisinde batıp, yine ondan doğuş yaptıkları bir deniz vardır. Çünkü **Allâh-u Te'âlâ**:

﴿ وَكُلٌّ فِى فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴾

"Her biri bir felekte yüzüyorlar" *(Yâsîn Sûresi:40'dan)* buyurmuştur. Sibâhat ise; insanlar indinde bilindiği üzere; bir kişinin ırmakta veyâ denizde yüzmesi demektir. İşte âyet-i kerîmenin zâhirî mânâsı budur. Haberler (ve rivâyetler) bu mânâda vârid olmuştur.

Nitekim **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Anhümâ)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

رُوِيَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: «خَلَقَ اللهُ بَحْرًا دُونَ سَمَاءِ الدُّنْيَا مِقْدَارَ ثَلَاثِ فَرَاسِخَ، فَهُوَ مَوْجٌ مَكْفُوفٌ قَائِمٌ فِي الْهَوَاءِ بِأَمْرِ اللهِ تَعَالَى، لَا يَقْطُرُ مِنْهُ قَطْرَةٌ، وَالْبُحُورُ كُلُّهَا سَاكِنَةٌ، وَذٰلِكَ الْبَحْرُ جَارٍ فِي سُرْعَةِ السَّهْمِ، ثُمَّ انْطِبَاقُهُ فِي الْهَوَاءِ مُسْتَوٍ كَأَنَّهُ حَبْلٌ مَمْدُودٌ مَا بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ، فَتَجْرِي الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالْخُنَّسُ فِي ذٰلِكَ الْبَحْرِ؛ فَذٰلِكَ قَوْلُهُ: ﴿ كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴾

"Allâh-u Te'âlâ birinci kat semânın (dünyâya bakan yüzünün) **önünde üç fersah miktârında bir deniz yaratmıştır ki o, Allâh-u Te'âlâ'nın emri ile havada duran** (ve bir damlasının bile düşmesi) **engellenmiş dalgalardan ibârettir ki ondan bir damla bile** (aşağı) **damlamaz.**

Bütün denizler sâkin iken o deniz ise bir ok süratinde akıcıdır. Sonra onun havada intıbâkı (duruşu ve uyumu) **doğu ile batı arasında uzatılmış bir ip gibi çok düzgündür. Güneş, ay ve gündüz batıp gece görünen yıldızlar o denizde akıp gitmektedir. İşte Allâh-u Te'âlâ'nın: 'Her biri bir felekte yüzüyorlar' âyet-i kerîmesi**(nin anlattığı) **budur!"** (**el-Mâtürîdî,** *Te'vîlâtü Ehli's-Sünne, 7/343;* **Ebu'ş-Şeyh,** *Kitâbü'l-'Azame, 4/1166;* **İbnü'l-Mulakkin,** *et-Tevzîh, 19/42)*

Yine **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Te'âlâ Anhümâ)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُمَا: عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ:
«وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْبَدَتِ الشَّمْسُ مِنْ ذٰلِكَ الْبَحْرِ، لَأَحْرَقَتْ كُلَّ شَيْءٍ
فِي الْأَرْضِ حَتَّى الصُّخُورَ، وَلَوْ بَدَا الْقَمَرُ مِنْ ذٰلِكَ الْبَحْرِ لَافْتُتِنَ بِهِ
أَهْلُ الْأَرْضِ كُلُّهَا يَعْبُدُونَهُ مِنْ دُونِ اللهِ إِلَّا مَنْ عَصَمَهُ اللهُ.»

"Canım tasarrufunda bulunan Zât'a yemîn ederim ki; eğer güneş(in ışınları) **bu denizden belirecek** (ve süzülmeden dünyâya direkt vuracak) **olsaydı elbette kayalara varıncaya kadar yeryüzündeki her şeyi yakardı.**

Eğer ay(ın ışınları) **bu denizden zuhûr edecek** (ve süzülmeden dünyâya ulaşacak) **olsaydı elbette Allâh**(-u Te'âlâ'n)**ın koruduğu kimseler dışında yer ehlinin hepsi onunla** (ve onun ışınlarının güzelliğiyle) **fitnelenir ve Allâh**(-u Te'âlâ'y)**ı bırakıp ona taparlardı."** (**el-Mâtürîdî,** *Te'vîlâtü Ehli's-Sünne, 7/343;* **Ebu'ş-Şeyh,** *Kitâbü'l-'Azame, 4/1166; Benzeri rivâyetler için bkz.:* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 5/171)*

Diğer bâzı rivâyetlerde ise:

وَفِي بَعْضِ الْأَخْبَارِ: «اَلْفَلَكُ مَاءٌ مَكْفُوفٌ يَجْرِي فِيهِ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ.»

"Felek; kendisinde güneşin, ayın ve yıldızların akıp gittiği (ve damlası bile aşağı düşmesin diye korunup) **engellenmiş bir sudur!"** buyurulmuştur. (**el-Mâtürîdî,** *Te'vîlâtü Ehli's-Sünne, 7/343)*

Burada yeri gelmişken Mevlid-i şerîften bir beyt okuyalım:

"Vâr iken Ol yok idi ins-ü melek,
Arş-ü ferş-ü ây-ü gün hem nüh felek.

Sun' ile bunları Ol vâr eyledi,
Birliğine cümle ikrâr eyledi."

Yâni; **Mevlâ Te'âlâ** vâr iken insan, melek, **Arş**, ferş (yer), ay, gün, nüh felek (dokuz felek; yedi kat gök, onların üzerinde bulunan Kürsî ve hepsinin üzerinde duran Arş'tan ibâret dokuz tabaka) yok idi. **Allâh** bunları Kendi sanatıyla vâr eyledi, birliğini her şey kabûl ve ikrâr eyledi.

*"Rûhu'l-beyân Tefsîri"*nde zikredildiğine göre; **Allâh-u Te'âlâ**'nın gökleri cemî olarak zikretmesi, ulviyyât (yâni yüksekteki cisimler) zâtı ve aslı îtibârı ile muhtelif olduğu içindir. (Nitekim geride zikredildiği üzere; her bir tabaka farklı maddeden yaratılmıştır.)

Bu hususta **İbnü Mes'ûd** *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edildiğine göre: "Gök tabakalarının her ikisi arasında beş yüz senelik mesâfe vardır. Yedinci ile **Kürsî** arasında ve **Kürsî** ile **Arş** arasında da yine bu kadar mesâfe vardır." **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/151)*

Abbâs İbnü Abdilmüttalib *(Radıyallâhu Te'âlâ Anh)* semâ tabakaları arasındaki mesâfe hakkında şöyle anlatmıştır:

عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: «كُنَّا جُلُوسًا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْبَطْحَاءِ «تَدْرُونَ كَمْ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ؟»، فَقُلْنَا: «اَللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ»، فَقَالَ: «بَيْنَهُمَا مَسِيرَةُ خَمْسِمِائَةِ سَنَةٍ، وَبَيْنَ كُلِّ سَمَاءٍ إِلَى السَّمَاءِ الَّتِي تَلِيهَا مَسِيرَةُ خَمْسِ مِائَةِ سَنَةٍ، وَكِثَفُ كُلِّ سَمَاءٍ مَسِيرَةُ خَمْسِ مِائَةِ سَنَةٍ، وَفَوْقَ السَّمَاءِ السَّابِعَةِ بَحْرٌ بَيْنَ أَعْلَاهُ وَأَسْفَلِهِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ، ثُمَّ فَوْقَ ذٰلِكَ ثَمَانِيَةُ أَوْعَالٍ بَيْنَ رُكَبِهِمْ وَأَظْلَافِهِمْ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ.»

"Bir kere biz **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* ile birlikte (Mekke vâdisi) **Bethâ**'da oturuyorken: **'Gök ile yer arasında ne kadar** (mesâfe) **var, bilir misiniz?'** diye sorunca biz: **'Allâh** ve **Rasûlü** en iyisini bilir' dedik. **'O ikisi** (gök ile yerin ikisinin) **arasında beş yüz senelik mesâfe vardır. Bir semâ ile onu tâkip eden diğer semâ** (gök katmanı) **arasında da beş yüz senelik mesâfe vardır. Her semânın** (kendi) **kalınlığı ise beş yüz senelik mesâfedir.**

Yedinci kat semânın üstünde bir deniz vardır ki onun üst tarafıyla aşağı kısmı arasında gök ile yer arasındaki kadar (beş yüz senelik) **mesâfe vardır. Sonra onların da üstünde sekiz ev'âl** (dağ keçisi görünümünde bulunan Arş'ı taşıyan melek) **vardır ki onların dizleri ile tırnakları arasında gök ile yar arasındaki mesâfe gibi** (uzaklık) **vardır.'** buyurdu." **(el-Hâkim,** *el-Müstedrek, rakam:3428, 3849, 2/410, 543;* **Ebû Dâvûd,** *es-Sünen, rakam:4723, 4/231;* **et-Tirmizî,** *es-Sünen, rakam:3320, 5/424;* **İbnü Mâce,** *es-Sünen, rakam:193, 1/69;* **Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:1770, 3/292;* **Ebû Sa'îd ed-Dârimî,** *en-Nakzu 'ale'l-Merîsî, rakam:112;* **Ebû Ya'lâ,** *el-Müsned, rakam:6712;* **İbnü Huzeyme,** *et-Tevhîd, sh:251;* **İbnü Ebî 'Âsım,** *es-Sünne, rakam:577;* **el-Lâlikâî,** *Şerhu Usûli'l-i'tikād, 3/389-390)*

Allâh-u Te'âlâ bu âyet-i kerîmede göklerin zikrini takdîm etmiştir (gökler konusunu öne almıştır). Zîrâ **Allâh-u Te'âlâ**'nın ahkâmının menşei (dîninin hükümlerinin kaynağı), kazâ ve kaderlerinin masdarı (çıktığı nokta), ayrıca emirlerinin, yasaklarının, rızıklarının, vaad ve va'îdlerinin (müjde ve tehditlerinin) indiği yer ancak semâdır.

Nitekim bu konulardaki bütün hükümler semâda mektûb (yazılı) ve mukadderdir. Üstelik semâvât ve onlarda bulunan ulvî eserler **Allâh-u Te'âlâ**'nın kudret-i bâhiresine delâlet bakımından daha açık ve kibriyâ ve azametine şâhidlik etme bakımından da daha ziyâde âşikârdır.

Yeryüzü de yedi tabaka olduğu hâlde **Allâh-u Te'âlâ**'nın onu müfred (tekil) olarak zikretmesi ise; süfliyyât (göğe nisbetle aşağıda olan katmanlar), aslı ve zâtı itibarı ile aynı (toprak) madde(sin)den oluştuğu içindir. Doğu ile batı arasında da gökle yer arasında olduğu gibi beşyüz senelik mesâfe vardır. Yeryüzünün ekseriyeti çöller, dağlar ve denizlerden oluşur.

(İnsanlar ile) mâmur olan kısmı azdır. Meskûn olan bölümün ekseriyetinde ise ehl-i küfür yaşar, onlar içerisinde ehl-i îmân ve İslâm azdır.

Ehl-i İslâm'ın ekseriyeti ise bid'at ve hevâ (kötü arzularına uyma) ehlidir ki bunların hepsi dalâlet ve bâtıl üzeredir. Bunlar içerisinde hak olan azdır ki onlar da Ehl-i Sünnet ve'l-cemâattir. Dünyânın etrâfında büyük bir karanlık mevcûd olup o karanlığın ötesinde ise **Kāf Dağı** vardır.

O dağ yeşil zümrütten olup dünyâyı kaplamıştır. Semânın etrâfı da ona bitişmiştir. Mâmur ve harap olan yer parçalarının ortası yeryüzünün kubbesi sayılır ki orası sıcakta ve soğukta zamanların mûtedil olduğu, gece ve gündüzün birinin diğerine artısı ve eksisi bulunmayarak eşit olduğu mekândır.

Kâ'be-i Muazzama ise meskûn olan arâzilerin ortasıdır. Yeryüzünün göğe en yakın olan yüksek yeri **Hind** topraklarında bulunan **Âdem** *(Aleyhisselâm)*ın (cennetten) indiği yer (olan Serendîb)dir. **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/151-152)*

"İnsânü'l-'uyûn / es-Sîratü'l-Halebiyye" isimli eserde zikredilen bâzı haberlerde nakledildiğine göre:

وَفِي بَعْضِ الْأَخْبَارِ: «وَكَانَ مَهْبِطُهُ بِأَرْضِ الْهِنْدِ بِجَبَلٍ عَالٍ يَرَاهُ الْبَحْرِيُّونَ مِنْ مَسَافَةِ أَيَّامٍ، وَفِيهِ أَثَرُ قَدَمِ اٰدَمَ مَغْمُوسَةٌ فِي الْحَجَرِ، وَيُرٰى عَلٰى هٰذَا الْجَبَلِ كُلَّ لَيْلَةٍ كَهَيْئَةِ الْبَرْقِ مِنْ غَيْرِ سَحَابٍ، وَلَا بُدَّ لَهُ فِي كُلِّ يَوْمٍ مِنْ مَطَرٍ يَغْسِلُ قَدَمَيْ اٰدَمَ. وَذِرْوَةُ هٰذَا الْجَبَلِ أَقْرَبُ ذُرَى جِبَالِ الْأَرْضِ إِلَى السَّمَاءِ.»

"Âdem *(Aleyhisselâm)* **Hind arâzisinde yüksek bir dağa inmiştir ki denizde bulunanlar kaç günlük mesâfeden onu görürler.**

O dağda Âdem *(Aleyhisselâm)***ın ayak izi vardır ki bir taşın içerisinde batmış hâldedir.**

Bu dağın üzerinde hiçbir bulut bulunmadığı zamanda da her gece şimşek şeklinde şeyler görülmektedir ve her gün oraya Âdem *(Aleyhisselâm)***ın iki ayağını**(n izlerini) **yıkamak üzere mutlaka bir yağmur yağar.**

Bu dağın zirvesi ise yeryüzünün dağlarının zirvelerinin semâya en yakın yeridir." (**Nûruddîn el-Halebî,** *İnsânü'l-'uyûn, 1/217;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/152)*

Âyet-i Kerîmede Geçen: (فِى سِتَّةِ اَيَّامٍ) kavl-i şerîfinde geçen **"Altı gün"** tâbîri hakkında müfessirler şöyle demiştir:

Ebu's-Su'ûd *(Rahimehullâh)*ın beyân-ı vechile; **Allâh-u Te'âlâ** Hâmîm es-Secde (Fussilet) Sûresi'nde tafsîl buyurduğu üzere; gökleri iki gün içerisinde, yerleri de iki gün içerisinde ve yer üzerinde bulunan türlü türlü canlıları ve bitkileri de iki gün zarfında yaratmıştır. Burada günlerden maksat vakitlerdir.

Nitekim: (وَمَنْ يُوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُ) **"Ama o gün her kim onlara arkasını döndürürse"** *(el-Enfâl Sûresi:16)* âyet-i kerîmesinde geçen **"Gün"** tâbîrinden de vakit mânâsı kastedilmiştir.

Yâhut burada mânâ "Altı gün miktârı" demek olur. Zîrâ örfte bilinen gün tâbîri güneşin yerin üstünde bulunduğu zamandan ibârettir ki yerin-göğün bulunmadığı o vakitte bu mânâda gün kastedilemez.

Allâh-u Te'âlâ'nın, bu halk ve îcâdlarını muayyen bir adetle tahsis etmesinin ise **Allâmü'l-ğuyûb** olan yüce Zât'ına hâs (özel) bir ilme dayandığı söylenebilir ki O'nun hikmeti (bizim kavrayamayacağımız kadar) yüce olmuştur. Göklerde cemî sîğasının tercîhi; gök tabakalarının tabîatları farklı, tesîr (etki) ve hükümleri değişik cisimler olduğu hakkında dâir meşhur olan rivâyete dayanmaktadır. (**Ebu's-Su'ûd,** *İrşâdü'l-'akli's-selîm, 4/187)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; bu âyet-i kerîmede geçen (أَيَّامٍ) tâbîri "Vakitler" demektir. Zîrâ:

﴿ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِى شَأْنٍ ﴾

"O her an önemli bir iştedir (ki, bu cümleden olarak; duâları kabûl etmekte, sıkıntıları gidermekte, kimilerini yaratmakta, kimilerini yok etmekte ve üstün hikmetlerine dayalı olan irâdesi gereği, her an birtakım hâller ortaya çıkarmakta, diğerlerini ise ortadan kaldırmaktadır)**"** *(er-Rahmân Sûresi:29)* kavl-i şerîfinde işâret olunan "An" mefhûmu bütün günlerin aslıdır ki bu tâbîr, bölünemeyen tek zaman ve vakit mefhûmunun kendisi hakkında kullanıldığı en az süre anlamındadır.

Buna göre **Allâh-u Te'âlâ** her an ve zaman bir şandadır yâni (önemli bir) icrâattadır. Yoksa bununla **Allâh-u Te'âlâ**'nın şanlarının ve fiillerinin yirmi dört saatten ibâret bir günde gerçekleştiği mânâsı kastedilemez.

Nitekim anlar dakîkaları, dakîkalar saatleri, saatler de günü meydana getirmektedir. Yâni ânın açılımı gün, günün açılımı ise haftalar, aylar ve seneler olarak tecellî eder.

Dolayısıyla bir gün vardır ki bir an gibidir, bunun misâli **Allâh-u Te'âlâ**'nın gökleri ve yerleri yarattığı zaman dilimleridir. Bir gün vardır ki bir sene gibidir. Nitekim **Allâh-u Te'âlâ** nezdinde mûteber olan âhiret günleri bu kadardır. Bir gün de vardır ki elli bin senedir, o da kıyâmet günüdür.

Demek ki bu âyet-i kerîmede geçen: **"Gökleri ve yerleri altı günde yarattı"** kavl-i şerîfi: "Altı günün en az süreleri olan altı an ve zamanda yarattı" demektir. Yoksa günün doğmasıyla başlayıp batışıyla son bulan "Bir gün" mefhûmunun **Allâh-u Te'âlâ**'nın gökleri ve yerleri yarattığı o güneş ve ayın bulunmadığı dönemde mûteber olması düşünülemez.

Allâh-u Te'âlâ kullarına yapacakları işlerde aceleci olmamaları gerektiğini öğretmek için göklerin ve yerlerin îcâdını bu anlara yaymıştır. Yoksa bir andan daha az bir zamanda da onları yaratmaya kādir olduğu muhakkaktır.

Dolayısıyla tevbe, borç ödeme, misâfir ağırlama, bekârı evlendirme, ölüyü defnetme ve cünüplükten yıkanma gibi bâzı özel konular dışında acelecilik güzel bir davranış sayılmaz. (**İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/152, 4/10*)

Bu altı günden hangisinde neyin yaratıldığı husûsuna gelince; **Ebû Hureyre** *(Radıyallâhu Anh)*: **"Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* elimden tuttu ve şöyle buyurdu" diyerek **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in bu konuda şunları söylediğini rivâyet etmiştir:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: أَخَذَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِيَدِي فَقَالَ: «خَلَقَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ التُّرْبَةَ يَوْمَ السَّبْتِ وَخَلَقَ فِيهَا الْجِبَالَ يَوْمَ الْأَحَدِ وَخَلَقَ الشَّجَرَ يَوْمَ الِاثْنَيْنِ وَخَلَقَ الْمَكْرُوهَ يَوْمَ الثُّلَاثَاءِ وَخَلَقَ النُّورَ يَوْمَ الْأَرْبِعَاءِ وَبَثَّ فِيهَا الدَّوَابَّ يَوْمَ الْخَمِيسِ وَخَلَقَ آدَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ بَعْدَ الْعَصْرِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فِي آخِرِ الْخَلْقِ فِي آخِرِ سَاعَةٍ مِنْ سَاعَاتِ الْجُمُعَةِ فِيمَا بَيْنَ الْعَصْرِ إِلَى اللَّيْلِ.»

"Allâh-u Te'âlâ toprağı (yeri) **cumartesi günü yarattı, dağları pazar günü halketti, ağaçları pazartesi günü yarattı,** (demir gibi) **sevimsiz şeyleri** (mâdenleri) **salı günü yarattı, nûru** (ışık kaynaklarını, bir rivâyet balık cinsini) **çarşamba günü yarattı.**

Yeryüzünde gezip dolaşan bütün canlıları perşembe günü yaydı, Âdem *(Aleyhisselâm)***ı ise cumâ gününün ikindisinden sonra tüm yaratılan şeylerin sonunda cumâ saatlerinden son saatte ikindiden geceye** (akşama) **uzanan sürede îcâd etti."**

(**Müslim,** *es-Sahîh, rakam:2789, 4/2149-2150;* **Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:8341, 14/82;* **en-Nesâî,** *es-Sünenü'l-kübrâ, rakam:11010;* **Ebû Ya'lâ,** *el-Müsned, rakam:6132;* **İbnü Hibbân,** *es-Sahîh, rakam:6161, 14/30;* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:304, 1/74*)

Eğer burada: "**Kur'ân-ı Kerîm** bütün varlıkların altı günde yaratıldığını beyân ederken bu sahîh hadîs-i şerîf yedi günde yaratıldığını beyân etti" denilecek olursa ***"Fethu'l-Karîb"*** isimli eserde buna şöyle cevâb verilmiştir: "Göklerle yerin ve arasındakilerin yaratılışı altı günde bitirilmiştir.

Âdem *(Aleyhisselâm)* bu altı günde yaratılan topraktan alınma olduğu için yaratılanlardan birinin fer'i (ve şûbesi) gibidir." (**Hasen el-Feyyûmî,** *Fethu'l-Karîb, rakam:1039, 4/565;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/11)*

"Altı Gün" tâbîri hakkında diğer bâzı izahlar ve hafta günlerinin özellikleri hakkında geniş mâlûmât için Yûnus Sûresi'nin 3. âyet-i kerîmesinin tefsîrine bakabilirsiniz: *Rûhu'l-Furkān Tefsîri, 18/512-524*

Âyet-i Kerîmede Geçen: (وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ) **"Arş'ı suyun üzerindeydi"** kavl-i şerîfi hakkında **Muhammed İbnü İshâk** *(Radıyallâhu Anh)*: "**Allâh-u Te'âlâ** kimseden yardım almaksızın gökleri ve yeri yoktan vâr etti, ezici gücüyle ve olmasını murâd ettiği şeye yönelttiği **"Vâr ol"** emriyle onları yaratmasına hiçbir şeyi ortak etmedi ve böylece altı vakitte gökleri ve yeri yaratmayı bitirdi" demiştir. (**İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:112, 9/71)*

Bu cümle-i celîlenin tefsîrinde **Katâde** *(Radıyallâhu Anh)*: "**Allâh-u Te'âlâ** gökleri ve yeri yaratmadan önce mahlûkātı yaratmaya nasıl başladığını size haber veriyor" demiştir. (**İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 7/417)*

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)*ın nakline göre: "**Allâh-u Te'âlâ**'nın gökleri ve **Arş**'ı su üzerine binâ ettiğini açıklaması, bu îcâdının misli görülmemiş ve çok acâyip bir sanat eseri olduğunu beyân etmektedir. **Arş**'ın, gökleri ve yerleri yaratmadan su üzerinde olduğunu açıklaması ise birkaç yönden kemâl-i kudretine ve gücünün mükemmelliğine delâlet etmektedir.

Birincisi; göklerden ve yerlerden büyük olan **Arş**'ın su üzerine binâsı **Allâh-u Te'âlâ**'nın en ağır şeyleri direksiz tutmaya Kādir olduğuna (ve her şeye gücü yettiğine) delâlet eder.

İkincisi; suyun altında bir şeyin bulunmaması (ve ondan hiçbir şeyin damlamaması) yine mükemmel kudrete delâlet eder.

Aksi takdirde (herşey başka bir şeye bitişik kılınsaydı) bu âlemin kısımlarının gayr-i mütenâhî (sonsuz) olması(nı kabullenmek) lâzım gelirdi (ki bunu düşünmek imkânsız bir şeydir, zîrâ Allâh-u Te'âlâ'dan başka her şeyin bir nihâyeti vardır).

Üçüncüsü; mahlûkātın en büyüğü olan **Arş**'ı **Allâh-u Te'âlâ**'nın yedi kat semânın fevkında yaratıp da altında bir direk ve üstünde bir çengel bulunmaksızın tutuyor olması yine eşsiz bir güce sâhib olduğunun en büyük delîlidir." (**Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/195)*

Ebu's-Su'ûd *(Rahimehullâh)*ın beyân-ı vechile: "Bu âyet-i kerîmeden anlaşıldığına göre; gökler ve yerler yaratılmadan önce **Arş** yaratıldığı zaman onun altında sudan başka bir şey yoktu, isterse de suyun sırtının üzerine konmuş olsun! Nitekim bu mânâ bir eserde (rivâyette) vârid olmuştur.

Dolayısıyla bu âyet (Kādî Beyzâvî *(Rahimehullâh)*ın dediği gibi) iki cisim arasında boşluk olmasının vâki olduğuna delâlet etmez. Zâten delâlet etseydi sâdece mümkün olduğuna değil mevcut olduğuna delâlet etmiş olurdu.

Yine bu âyet-i kerîme; âlemde **Arş**'tan sonra yaratılan ilk şeyin su olduğuna da delâlet etmez. Bu âyet-i kerîme ancak **Arş** ile suyun göklerin ve yerin yaratılışından önce yaratıldığına delâlet eder, ama **Arş** ile sudan hangisinin önce yaratıldığına temâs etmemektedir." **(Ebu's-Su'ûd,** *İrşâdü'l-'akli's-selîm, 4/187)*

İsmâ'îl Hakkî ve **Âlûsî** *(Rahimehümellâh)* **Şeyhulislâm Ebu's-Su'ûd Efendi** *(Rahimehullâh)*ın bu mânâsını naklederek tercîhlerini açıklamışlardır. **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/154;* **Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/359)*

"Teysîr Tefsîri"nde zikredildiğine göre: "**Arş**'ın su üzerine durup suyun ise altında bir şey olmadan durması **Melik-i Cebbâr**'ın kudretinin mükemmelliğine en büyük delîldir. Dileseydi altında bir şey bulunmasına en çok muhtaç olan suyu bir şeysiz tuttuğu gibi **Arş**'ı da bir şeye dayanmaksızın tutardı." **('Ömer en-Nesefî,** *et-Teysîr, 8/165)*

Ke'ab *(Radıyallâhu Anh)* şöyle demiştir:

وَقَالَ كَعْبٌ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: «خَلَقَ اللهُ تَعَالَى يَاقُوتَةً خَضْرَاءَ ثُمَّ نَظَرَ إِلَيْهَا بِالْهَيْبَةِ فَصَارَتْ مَاءً يَرْتَعِدُ ثُمَّ خَلَقَ الرِّيحَ فَجَعَلَ الْمَاءَ عَلَى مَتْنِهَا ثُمَّ وَضَعَ الْعَرْشَ عَلَى الْمَاءِ.»

"Allâh-u Te'âlâ yeşil bir yâkut yarattı sonra ona heybet (ve celâl sıfatı) **ile nazar etti. Bu sebeble o titreyen bir suya dönüşüverdi. Sonra rüzgârı yarattı ve suyu onun sırtının üzerine yerleştirdi, sonra da Arş'ı o suyun üzerine koydu."** **(es-Sa'lebî,** *el-Keşfü ve'l-beyân, 14/321, 322;* **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/75;* **el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 2/374;* **'Ömer en-Nesefî,** *et-Teysîr, 8/165-166;* **'Abdullâh en-Nesefi,** *el-Medârik, 2/48)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; bu sudan maksat tatlı sudur, ***"İnsânü'l-'uyûn"*** isimli eserde böyle zikredilmiştir.

"Fethu'l-Karîb" isimli eserde zikredildiğine göre: "**Allâh-u Te'âlâ**'nın tecellîsinden sonra su **Allâh** korkusundan sürekli titrer olmuştur. Bundan sonra şu anda dahî (hiçbir rüzgâr bulunmayıp hava) sâkin olsa da su titremeye devâm eder.

Burada suyun rüzgârın üstüne, **Arş**'ın da suyun üstüne konulmasının mânâsı birbirlerine bitişik olması anlamında değildir, lâkin **Allâh-u Te'âlâ** kudretiyle her birerlerini tutmaktadır." **(Hasen el-Feyyûmî,** *Fethu'l-Karîb, rakam:1354, 5/480)*

Ebû Bekr el-Esamm *(Rahimehullâh)*ın beyân-ı vechile; bu tâbir "Gök yerin üstündedir" demek gibidir, yoksa birbirine bitişik olma anlamında değildir. **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/194)*

Buna göre mânâ; gökler ve yerler yaratılmadan önce **Allâh**'ın **Arş**'ı suyun üzerinde bulunuyordu, aralarında görünen başka bir şey yoktu. Her ne kadar aralarında hava boşluğu olsa bile bu, araya giren bir şey sayılmaz.

Yine bu âyet-i kerîme delâlet etmektedir ki; **Arş** ve su gökle yerden önce yaratılmıştır. Cumhûr ulemânın kavline göre; **Allâh-u Te'âlâ**'nın cisimler içinde yarattığı ilk varlık **Arş**'tır, ruhlardan ise ilk yarattığı şey **Rûh-u Muhammedî**'dir ki ona **"Akl-ı evvel"** ve **"Felek-i a'lâ"** da denilmektedir. **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/153)*

Sa'îd İbnü Cübeyr *(Radıyallâhu Anh)* şöyle demiştir:

عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: سَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ عَنْ قَوْلِهِ: ﴿وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ﴾ قُلْتُ: «عَلَى أَيِّ شَيْءٍ كَانَ الْمَاءُ قَبْلَ أَنْ يُخْلَقَ شَيْءٌ؟» قَالَ: «عَلَى مَتْنِ الرِّيحِ.»

"Bir kere **İbnü Abbâs**'a: **"Arş'ı suyun üzerindeydi"** kavl-i şerîfinden suâl ettim ve: 'Hiçbir şey yaratılmadan önce su neyin üzerinde duruyordu?' dedim, o da: **'Rüzgârın sırtı üzerindeydi'** dedi." **('Abdürrezzak,** *el-Musannef, rakam:9089, 5/90;* **et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/333;* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:114, 9/71-72;* **el-Hâkim,** *el-Müstedrek, 2/341;* **el-Beyhakî,** *el-Esmâ, rakam:802, 2/237;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/18)*

(Basralı tâbi'inden olan) **Rabî' İbnü Enes** *(Radıyallâhu Anh)* şöyle demiştir:

وَقَالَ الرَّبِيعُ بْنُ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: «كَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ فَلَمَّا خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ قَسَمَ ذٰلِكَ الْمَاءَ قِسْمَيْنِ فَجَعَلَ نِصْفَهُ تَحْتَ الْعَرْشِ وَهُوَ الْبَحْرُ الْمَسْجُورُ فَلَا تَقْطُرُ مِنْهُ قَطْرَةٌ حَتّٰى يُنْفَخَ فِي الصُّورِ. فَيَنْزِلُ مِنْهُ مِثْلَ الطَّلِّ فَتَنْبُتُ مِنْهُ الْأَجْسَامُ وَجَعَلَ النِّصْفَ الْآخَرَ تَحْتَ الْأَرْضِ السُّفْلٰى.»

"Allâh-u Te'âlâ'nın Arş'ı suyun üzerindeydi, gökleri ve yeri yaratınca o suyu iki kısma böldü, sonra onun yarısını Arş'ın altına yerleştirdi ki (Tûr Sûresi'nde kendisine kasem edilen) **Bahr-i Mescûr** (sularla doldurulmuş deniz) **ondan ibârettir.**

Artık Sûr'a üfürülene kadar ondan hiçbir damla (dünyâya) **damlamayacaktır. Ancak kendisinden çise gibi şeyler iner ve onunla** (bitkilerden) **bâzı cisimler biter.** (O sudan) **diğer yarıyı ise en aşağı yerin altına yerleştirdi."** **(es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/19;* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:117, 9/72-73;* **el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/358)*

Vehb İbnü Münebbih *(Radıyallâhu Te'âlâ Anh)*ın nakline göre; **'Uzeyr** *(Aleyhisselâm)* (Allâh-u Te'âlâ'ya bir münâcâtında) şöyle demiştir:

عَنْ وَهْبِ بْنِ مُنَبِّهٍ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ يَقُولُ: قَالَ عُزَيْرٌ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «يَا رَبِّ! أَمَرْتَ الْمَاءَ فَجَمَدَ فِي وَسَطِ الْهَوَاءِ، فَجَعَلْتَ مِنْهُ سَبْعًا، وَسَمَّيْتَهَا السَّمَاوَاتِ ثُمَّ أَمَرْتَ الْمَاءَ يَنْفَتِقُ مِنَ التُّرَابِ، وَأَمَرْتَ التُّرَابَ يَتَمَيَّزُ مِنَ الْمَاءِ، وَكَانَ كَذٰلِكَ فَسَمَّيْتَ جَمِيعَ ذٰلِكَ الْأَرَضِينَ وَجَمِيعَ الْبِحَارِ.»

"Yâ Rabbi! Suya emrettin o da havanın ortasında dondu, sonra ondan yedi (kat semâ) **yaptın ve onlara semâvât** (gökler) **ismini taktın.**

Sonra suya topraktan ayrılmasını emir buyurdun, toprağa da sudan ayrışmasını emrettin ve böylece oldu. Sonra (onları) **yerler ve denizler diye tesmiye buyurdun!"** (**İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:111, 9/70*)

Ebû Hureyre *(Radıyallâhu Anh)* şöyle demiştir. "Bir kere ben: 'Yâ **Rasûlellâh**! Bu mahlûkāt hangi şeyden yaratıldı?' diye sorduğumda o:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ! مِمَّ خُلِقَ الْخَلْقُ؟ قَالَ: «مِنَ الْمَاءِ.»

"Sudan!" diye cevâb verdi." (**et-Tirmizî,** *es-Sünen, rakam:2526, 4/672;* **İbnü Mübârek,** *ez-Zühd, rakam:1075, sh:380; Benzeri rivâyetler için bkz.:* **Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:7932, 13/314;* **İshâk İbnü Rahûye,** *el-Müsned, rakam:133, 1/184*)

Vehb İbnü Münebbih *(Radıyallâhu Anh)* şöyle anlatmıştır:

عَنْ وَهْبِ بْنِ مُنَبِّهٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَقُولُ: «إِنَّ الْعَرْشَ كَانَ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ اللهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ، ثُمَّ قَبَضَ قَبْضَةً مِنْ صَفَاءِ الْمَاءِ، ثُمَّ فَتَحَ الْقَبْضَةَ فَارْتَفَعَ دُخَانٌ، ثُمَّ قَضَاهُنَّ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ فِي يَوْمَيْنِ، ثُمَّ أَخَذَ طِينَةً مِنَ الْمَاءِ فَوَضَعَهَا مَكَانَ الْبَيْتِ، ثُمَّ دَحَا الْأَرْضَ مِنْهَا، ثُمَّ خَلَقَ الْأَقْوَاتَ فِي يَوْمَيْنِ، وَالسَّمَاوَاتِ فِي يَوْمَيْنِ وَخَلَقَ الْأَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ، ثُمَّ فَرَغَ مِنْ اٰخِرِ الْخَلْقِ يَوْمَ السَّابِعِ.»

"Şüphesiz ki Arş, Allâh-u Te'âlâ gökleri ve yerleri yaratmadan önce de vardı. Sonra Allâh-u Te'âlâ (Arş'ın altında bulunan) **o suyun hâlis kısmından bir miktar aldı, sonra onu yayınca ondan bir duman yükseldi, sonra o dumanı iki zaman zarfında yedi kat gök olarak yarattı.**

Sonra su(yun topraklı kısmın)**dan bir çamur alarak onu Kâ'be'nin mekânına koydu.**

Daha sonra yeryüzünü ondan döşedi, sonra (yaratacağı canlıların) **azıkları**(nı) **iki vakitte yarattı, gökleri de iki anda, yeri de iki vakitte halkeyledi. Sonra yedinci vakit** (olmadan önce) **yaratacağı son şeye kadar hepsini bitirdi."** (**İbnü Cerîr et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/334*)

Göklerden ve yerlerden önce yaratılanlardan biri de **Levh-i Mahfûz**'dur. Nitekim **İbnü'l-Cevzî** *(Rahimehullâh)*ın nakline göre; **Abdullâh İbnü 'Amr İbni'l-'Âs** *(Radıyallâhu Te'âlâ Anhümâ)*dan rivâyet edilen:

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «كَتَبَ اللهُ مَقَادِيرَ الْخَلَائِقِ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِخَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ، وَعَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ.»

"Allâh gökleri ve yeri yaratmadan elli bin sene önce mahlûkātın kaderlerini yazmıştır ki o zaman Arş'ı su üzerinde bulunmaktaydı." **(Müslim,** *es-Sahîh, rakam:2653, 4/2044;* **Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:6579, 11/144;* **et-Tirmizî,** *es-Sünen, rakam:2156, 4/30;* **el-Bezzâr,** *el-Müsned, rakam:2456, 6/426;* **el-Hakîm et-Tirmizî,** *Nevâdiru'l-usûl, 4/198;* **el-Beyhakî,** *el-Esmâ ve's-Sıfât, rakam:798, 2/233;* **ed-Deylemî,** *el-Firdevs, rakam:4591, 3/208;* **el-Kurtubî,** *et-Tefsîr, 9/52;* **el-Hâzin,** *et-Tefsîr, 4/450;* **İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 13/430;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/17-18)* hadîs-i şerîfi buna delâlet etmektedir. **(İbnü'l-Cevzî,** *Keşfü'l-müşkil, 4/129)*

'Imrân İbnü Husayn *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen:

عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «كَانَ اللهُ قَبْلَ كُلِّ شَيْءٍ، وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ، وَكَتَبَ فِي اللَّوْحِ ذِكْرَ كُلِّ شَيْءٍ.»

"Her şey (halkedilme)**den önce Allâh mevcûd idi.** (Gökler yerler yaratılmadan önce) **O'nun Arş'ı suyun üzerinde bulunuyordu. Yine O** (Allâh-u Te'âlâ)**, Levh-i Mahfûz'da** (yaratacağı) **her şeyin bahsini yazmıştı!"** **(Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:19876, 33/107-108;* **el-Buhârî,** *es-Sahîh, rakam:6982, 6/2699;* **et-Tirmizî,** *es-Sünen, rakam:3951, 6/221;* **en-Nesâî,** *es-Sünenü'l-kübrâ, rakam:11176, 10/126;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/16)* hadîs-i şerîfi de bu mânâda değerlendirilir.

Nevevî *(Rahimehullâh)* gibi bâzı ulemânın beyânına göre: "Kaderlerin, göklerin ve yerin yaratılışından elli bin sene önce yazılmasından maksat; sonsuza kadar olup biteceklerle ilgili takdirlerin **Levh-i Mahfûz**'daki tesbît (ve yazılma) vaktidir, yoksa kaderin aslı(nı teşkîl eden ilm-î ezelî) değildir.

Zîrâ **Allâh-u Te'âlâ**'nın ilmi (ve her şeyi olmadan önce bilmesi), ezelî olduğu için o bilginin başlangıcı yoktur." **(en-Nevevî,** *Şerhu Sahîhi Müslim, 16/203)*

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)* bu makamda: "Gökleri yerleri yaratmadan önce Rabbimiz neredeydi?" sorusuna **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in verdiği cevâb hakkında rivâyet edilen: "(حَدِيثُ الْعَمَاءْ) 'Amâ hadîsi' sahîh midir?" sorusuna: "Bu rivâyet zayıftır (îtikāt bâbında huccet olmaz), kabûle şâyân olan hadîs-i şerîf ise haber-i meşhûr olan:

«كَانَ اللهُ قَبْلَ كُلِّ شَيْءٍ.»

"Kendisinden başka hiçbir şey yok iken O (Allâh-u Te'âlâ) **dâimâ vardı"** hadîs-i şerîfidir" diyerek yukarıda zikredilen hadîs-i şerîfi nakletmiştir. **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/195)*

Arş'ın Azameti ile İlgili Bâzı Rivâyetler

İbnü Abbâs *(Radıyallâhu Anhümâ)* şöyle demiştir:

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: «إِنَّمَا سُمِّيَ الْعَرْشُ عَرْشًا لِارْتِفَاعِهِ.»

"Arş'a, yüksekliğinden (ve göklerin üstünde bulunduğundan) **dolayı Arş denilmiştir."** **(İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 7/417)*

İsmâ'îl İbnü Ebî Hâlid *(Radıyallâhu Anh)* **Sâd et-Tâî** *(Radıyallâhu Anh)*ın:

وَقَالَ إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: سَمِعْتُ سَعْدًا الطَّائِيَّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَقُولُ: «اَلْعَرْشُ يَاقُوتَةٌ حَمْرَاءُ.»

"Arş(ın tamâmı) **kırmızı yâkuttur"** dediğini duyduğunu söylemiştir. **(İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 7/417)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre: **"Arş** lügatte serîr (ve taht) demektir. **Allâh-u Te'âlâ**'ya izâfe (ve nisbet) edilen **Arş** ise O'nun yaratmış olduğu şeylerin en büyüğü olan büyük bir mahlûktan ibârettir.

İmâm-ı Mukātil *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: **"Allâh, Arş** için dört tâne köşe yaratmıştır ki bunlardan her birinin arasında, göklerdeki yıldızlardan, yerdeki topraklardan ve ağaçların yapraklarından daha çok mevcûdât bulunmaktadır ki onların sayısını **Allâh-u Te'âlâ**'dan başka kimse bilemez.

Yine böylece onun uzunluğunu ve eninin nihâyetini **Allâh-u Te'âlâ**'dan başka kimse bilemez." **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/152)*

Bu hususta **Zeyd İbnü Eslem** *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerifte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَا السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ فِي الْكُرْسِيِّ إِلَّا كَدَرَاهِمَ سَبْعَةٍ أُلْقِيَتْ فِي تُرْسٍ. مَا الْكُرْسِيُّ فِي الْعَرْشِ إِلَّا كَحَلْقَةٍ مِنْ حَدِيدٍ أُلْقِيَتْ بَيْنَ ظَهْرَيْ فَلَاةٍ مِنَ الْأَرْضِ.»

"Kürsî'ye nisbetle yedi kat gökler büyük bir kalkanın içerisine bırakılan yedi kuruş gibidir. Arş'a nisbetle Kürsî ise dünyâdaki en büyük çölün ortasına bırakılmış bir demir halka (ve bilye) **gibidir."** **(İbnü Cerîr et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 4/539;* **Ebu'ş-Şeyh,** *Kitâbü'l-'Azame, no:222;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 7/619; Benzeri rivâyet için bkz.:* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/152)*

Allâh-u Te'âlâ Arş'a Muhtaç Olmadığı Hâlde Onu Yaratmasında Birtakım Hikmetler Bulunmaktadır

Birincisi; onu melekler için (yüce Zât'ına) hizmet (tavâf ve ibâdet) yeri olarak tâyîn etmiştir. Nitekim **Allâh-u Te'âlâ**:

﴿ وَتَرَى الْمَلٰٓئِكَةَ حَآفِّينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ ﴾

"Bir de (Habîbim! O kıyâmet günü) **sen melekleri, Arş'ın etrâfından doğru** (mahşerde bulunan tüm mahlûkātı çepeçevre) **kuşatıcılar olarak göreceksin!"** *(ez-Zümer Sûresi:75'den)* buyurmaktadır.

İkincisi; Allâh-u Te'âlâ Arş'ı kudret ve azametini ızhâr (gücünü ve büyüklüğünü açıklamak) için yaratmıştır.

Nitekim **İmâm-ı Mukātil** *(Rahimehullâh)*:

قَالَ مُقَاتِلٌ رَحِمَهُ اللهُ: «اَلسَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ فِي عِظَمِ الْكُرْسِيِّ كَحَلْقَةٍ فِي فَلَاةٍ وَالْكُرْسِيُّ مَعَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ فِي عِظَمِ الْعَرْشِ كَحَلْقَةٍ فِي فَلَاةٍ وَكُلُّهَا فِي جَنْبِ عَظَمَةِ اللهِ تَعَالٰى كَذَرَّةٍ فِي جَنْبِ الدُّنْيَا فَخَلَقَهُ كَذٰلِكَ لِيُعْلَمَ اَنَّ خَالِقَهُ أَعْظَمُ مِنْهُ.»

"Kürsî'nin büyüklüğüne nisbetle yedi kat gökler ve yerler bir ova içerisinde kalan bir halka (ve yüzük) **gibidir. Gökler ve yerlerle birlikte Kürsî de dâhil Arş'ın büyüklüğüne nisbetle bir halka** (ve bilye) **gibidir.**

Bunların hepsi (toplansa) **Allâh-u Te'âlâ'nın azametine** (büyüklüğüne) **nisbetle** (teşbihte hatâ olmasın) **dünyâya nisbetle bir zerre gibidir. Allâh-u Te'âlâ Arş'ı böyle yarattı ki onu yaratanın her şeyden büyük olduğu** (kullar tarafından) **bilinebilsin"** demiştir. **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/152)*

Üçüncüsü; Allâh-u Te'âlâ Arş'ı kullarını kendisine duâ yapmaları için izleyecekleri yola irşâd için yaratmıştır ki böylece onlar duâ ederken (ellerini) **Arş'**a doğru yukarı kaldırsınlar.

Dördüncüsü; Allâh-u Te'âlâ Arş'ı **Muhammed** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in şerefini izhâr için halketmiştir. Nitekim:

﴿ عَسٰٓى اَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَحْمُودًا ﴾

"(Habîbim!) **Rabbinin seni** (kıyâmet günü dirilterek, herkesin imrenip övgüler yağdıracağı şefâat makāmı olan) **Makām-ı Mahmûd'a yerleştirmesi kesinleşmiştir."** *(el-İsrâ Sûresi:79'dan)* âyet-i kerîmesinde geçen **"Makām-ı Mahmûd"** (cennetlerin tavanı mesâbesinde olan) **Arş'**ın altındaki bir makamdır (ki böylece Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in makāmının cennetlerin en üstünde olduğu anlaşılmış olur).

Beşincisi; Allâh-u Te'âlâ Arş'ı (Kendisine çok ibâdet eden) ebrârın Kitâb'ının mâdeni (ve ikāmetgâhı) kılmıştır. Nitekim:

﴿ إِنَّ كِتَابَ الْأَبْرَارِ لَفِي عِلِّيِّينَ ﴾

"**Şüphesiz ebrârın** (ve sâlih amel sâhibi iyi kulların yaptıkları güzel amellerin kayıtlı olduğu amel defterinden ibâret) **kitabı elbette** (yedi kat semânın fevkındeki ve üstündeki yüce makamda bulunan) **'Illiyyîn'dedir.**" *(el-Mutaffifîn Sûresi:18'den)* âyet-i kerîmesi bu hakîkati nâtıktır.

Katâde *(Radıyallâhu Anh)* Mutaffifîn Sûresi'nde geçen **"'Illiyyîn"** kavl-i şerîfinin tefsîrinde şöyle demiştir:

عَنْ قَتَادَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: عِلِّيِّينَ قَالَ:

«فَوْقَ السَّمَاءِ السَّابِعَةِ عِنْدَ قَائِمَةِ الْعَرْشِ الْيُمْنَى»

"**'Illiyyûn** yedi kat semânın üstünde, Arş'ın sağ direğinin yanında (bulunan yüce bir makam)dır!" (**'Abdürrezzâk,** *et-Tefsîr, rakam:3539, 3/405;* **et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 24/291;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/448)*

İşte **Allâh-u Te'âlâ**'nın, dostlarının amellerini o makāma yerleştirmesinde ebrâr kullara ve onların (iyi amellerinin yazılı bulunduğu yüce dîvândan ibâret olan) kitablarına tâzim (ve değer verme sırrı) bulunmaktadır.

Altıncısı; Allâh-u Te'âlâ, Arş'ı insanları ve hâllerini görmeleri ve böylece kıyâmet gününde onların hakkında şâhidlik yapmaları için meleklerin aynası (mesâbesinde) yapmıştır. (**İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/152-153)*

Cumhûr ulemânın kavli üzere; **Allâh-u Te'âlâ**'nın cisimler içinden yarattığı ilk şey **Arş**'tır. Ruhlar içinden yarattığı ilk şey **Rûh-u Muhammedî**'dir ki buna **"Akl-ı evvel"** ve **"Felek-i A'lâ"** denilir. (**İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/153)*

"Arş" tâbîri ile ilgili ***"Rûhu'l-Furkān Tefsîri"***mizde geride birçok konu zikredilmiştir. Bu konuların tafsîlâtını merak edenler her cildin alfabetik fihristinde **"Arş"** maddesini bulup ilgili bölümü okuyarak ilimlerini ziyâdeleştirebilirler.

Âyet-i Kerîmede Geçen: (لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا) **"Tâ ki O** (Rabbiniz)**, amel bakımından hanginiz daha güzel** (gayret edeceksiniz) **diye sizi imtihan** (edenin muâmelesine tâbi) **etsin"** kavl-i şerîfinin tefsîri hakkında vârid olan rivâyetlere gelince:

Abdullâh İbnü Ömer *(Radıyallâhu Anhümâ)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* "(Allâh-u Te'âlâ sizi) **amel bakımından hanginiz daha güzel olacak diye imtihan etsin için** (gökleri ve yeri yarattı)" âyet-i kerîmesini okuyarak:

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ تَلَا هٰذِهِ الْآيَةَ: ﴿ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ﴾ قَالَ: «أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَقْلًا، وَأَوْرَعُ عَنْ مَحَارِمِ اللهِ، وَأَسْرَعُ فِي طَاعَةِ اللهِ؟»

"Hanginiz akıl bakımından daha güzel (takvâya riâyet ederek)**, Allâh'ın haramlarından daha ziyâde kaçınan ve Allâh'a itâatte daha çabuk davranan kimse olacaksınız** (diye imtihan etmek için bu dünyâyı ve sizi yarattı)" **d**(iye tefsîr) **e**(t)**miştir.** (**et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/335;* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:124, 9/75;* **Hâris İbnü Ebî Üsâme,** *Müsnedü'l-Hâris, rakam:831, 2/809;* **es-Sa'lebî,** *el-Keşfü ve'l-beyân, 14/322;* **el-Beğavî,** *et-Tefsîr, 2/440;* **el-Beyzâvî,** *et-Tefsîr, 3/128;* **en-Nesefî,** *el-Medârik, 2/48;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/19;* **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/154;* **el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 6/211-212)*

İmâm-ı Mukātil *(Rahimehullâh)* buraya: "Hanginiz **Allâh** için (haramlarından sakınarak) daha ziyâde takvâ sâhibisiniz?" diye mânâ vermiştir.

Hasen ve **Süfyân** *(Radıyallâhu Anhümâ)* bu âyet-i kerîmenin tefsîrinde şöyle demişlerdir: "**Allâh-u Te'âlâ** hanginiz amel bakımından daha güzel olsun diye yâni dünyâya karşı hanginiz daha zâhid (soğuk) ve onu daha ziyâde terkedici (ve ibâdete karşı daha düşkün) olacak diye sizi imtihan etmek için (âlemleri ve sizi yaratmıştır)!" (**İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:126, 9/76;* **es-Sa'lebî,** *el-Keşfü ve'l-beyân, 5/159;* **'Ömer en-Nesefî,** *et-Teysîr, 8/166;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/20)*

Kurtubî *(Rahimehullâh)*ın zikrettiği bir rivâyete göre; "**Îsâ** *(Aleyhisselâm)* uyuyan bir adama rastladığında ona:

وَذُكِرَ: أَنَّ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ مَرَّ بِرَجُلٍ نَائِمٍ فَقَالَ: «يَا نَائِمُ! قُمْ فَتَعَبَّدْ.»
فَقَالَ: يَا رُوحَ اللهِ! قَدْ تَعَبَّدْتُ، فَقَالَ: «وَبِمَ تَعَبَّدْتَ؟»
قَالَ: قَدْ تَرَكْتُ الدُّنْيَا لِأَهْلِهَا، قَالَ: «نَمْ فَقَدْ فُقْتَ الْعَابِدِينَ.»

"Ey uyuyan kimse! Kalk, ibâdet yap" deyince o adam: "Yâ **Rûhallâh**! Ben çok ibâdet yaptım" dedi.

Bunun üzerine o: **"Hangi sûretle ibâdet yaptın?"** deyince: "Dünyâyı ehline bıraktım" diye cevâb verdi.

Bunun üzerine **Îsâ** *(Aleyhisselâm)*: **"**(O zaman) **uyu**(maya devâm et)**! Gerçekten sen** (zühd sâhibi olduığun için dünyânın şerrinden kurtularak) **bütün âbidlerden üstün oldun"** buyurdu." (**el-Kurtubî,** *Câmi'u'l-beyân, 11/46)*

Şu bilinsin ki; bir âyet-i kerîmenin tefsîri hakkında **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*den bir hadîs vârid olduysa önce o âyet, o hadîs-i şerîf ile tefsîr edilmelidir, hadîs-i şerîf yoksa sahâbe-i kirâmdan gelen rivâyetler arasında tercîh yapılabilir, o da yoksa tâbi'înden olan **İmâm-ı Mücâhid** ve **Katâde** *(Radıyallâhu Anhümâ)* gibi zâtların rivâyetleri takdîm edilir (öne alınır).

Bu yüzden bu cümle-i celîlenin tefsîrinde ilk olarak hadîs-i şerîfi esas aldık. Zâten bir âyet-i kerîmenin tefsîrinde bir hadîs-i şerîf olduğu zaman sahâbe ve tâbi'în hazarâtının tefsîrleri de ona muvâfık düşmektedir.

Ömer en-Nesefî *(Rahimehullâh)*ın beyân-ı vechile; âyet-i kerîmede geçen **"İbtilâ"**nın mânâsı: "Bir şey bilinse de onu ortaya çıkarmak için bir iş yapmak" demektir.

Nitekim bir adam gümüşünün (ve altınının) kıymetli veyâ düşük değerde olduğu husûsunda işin gerçeğini bildiği hâlde diğer bir adama muhâlefet edeceği zaman: "Gel onu ateşe sokalım; değerli mi düşük mü bakalım" der! (İşte Allâh-u Te'âlâ'nın imtihanı da bu kabildendir." *('Ömer en-Nesefî, et-Teysîr, 8/166)*

"İbnü Kesîr Tefsîri"nde bu âyet-i kerîmeye şöyle mânâ verilmiştir: "**Allâh-u Te'âlâ** sâdece Kendisine ibâdet etsinler diye yarattığı kullarına faydaları olsun diye gökleri ve yeri halketmiştir. Onları aslâ abesle iştigal ederek (boşuboşuna) yaratmamıştır. Nitekim **Allâh-u Te'âlâ**:

﴿ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَآءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا ۚ ذٰلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا ۚ
فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ ﴾

"Biz göğü yeri ve ikisi arasındakileri (gâyesiz ve maksatsız bir şekilde) **boş** (ve hikmetsiz) **bir şey olarak yaratmadık.** (Habîbim!) **İşte sana!** (Dirilmeyi ve hesâba çekilmeyi inkâr ederek) **bu**(nca yaratığın boşuna halk edildiğini ve herkesin yaptığının, yanına kâr kalacağını kabullenmek) **ancak o kâfir olmuş kimselerin düşüncesidir.**

Artık o kâfir olmuş kimseler için o (cehennem) **ateş**(ini hak etmelerin) **den dolayı büyük bir helâk** (ve şiddetli azap) **olsun."** *(Sâd Sûresi:27)* âyet-i kerîmesinde bunu açıklamıştır. Yine böylece:

﴿ اَفَحَسِبْتُمْ اَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَّاَنَّكُمْ اِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ۞ فَتَعَالَى اللّٰهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ ۚ
لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ ﴾

"**Yoksa siz** (yaratılış gâyesi hakkında kafa yormayıp bu konuda hiçbir doğru bilgiye ulaşmadığınız için) **sandınız mı ki; Biz sizi** (ve bütün yaratıkları bir hikmete mebnî değil de) **ancak bir abes**(le iştiğâl ve faydasız işlerle uğraşmak) **için** (boş yere) **yarattık da gerçekten siz** (ölümünüzün ardından) **Bize aslâ döndürülmeyeceksiniz?!**

İşte O (her şeyin mülkiyet ve hükümranlığı kayıtsız şartsız sâdece Kendisine âit olan) **Melik ve** (her şeyin mülkiyetine) **Hakk** (sâhibi) **Allâh**(ın işleri, hikmetsiz ve faydasız olmaktan) **dâimâ çok yüce olmuştur!**

O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur! Çok değerli Arş'ın Rabbi (de ancak Kendisi)**dir!"** *(el-Mü'minûn Sûresi:115-116)* âyet-i kerîmelerinde ve özellikle:

﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴾

"Ayrıca Ben, cinleri ve insanları (başka hiçbir hikmetle değil) **ancak** (ve ancak Beni tanısınlar ve) **Bana** (hakkıyla) **kulluk et**(mekle mükellef edil)**sinler diye yarattım."** *(ez-Zâriyât Sûresi:56)* âyet-i celîlesinde bu hakîkati açıkça ortaya koymuştur." **(İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 7/418)*

Görüldüğü üzere; **Allâh-u Te'âlâ** bu âyet-i kerîmesinde: "Ameli daha çok olan" dememiş, bilakis **"Ameli daha güzel olan"** buyurmuştur.

Bir amel ise ancak **Allâh** için hâlis (gösterişten ve kendini beğenmekten arınmış) ve **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in şerîati üzere (tatbik edilmiş) olursa güzel kabûl edilir. Herhangi bir amel bu iki şarttan birinden yoksun olursa habtolur ve bâtıl olur. **(İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 7/418)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; (لِيَبْلُوَكُمْ) **"Sizi imtihan etsin için"** cümle-i celîlesinde geçen "lâm" harfi, aklen (sebeb açıklama mânâsında) illet lâmı'dır ama şer'an (ve dînen yapılan bir işin neye yaradığını ifâde sadedinde zikredilen) hikmet ve maslahat "lâm"ıdır.

Bu demektir ki; **Allâh-u Te'âlâ** öyle bir iş yapmıştır ki, maslahat gözeten (ve menfaat için iş yapan) biri o işi yapsaydı ancak o faydayı temin için o işi yapardı.

Yâni: "Ey insanlar! **Allâh-u Te'âlâ** göklerle yeri ve içinde sizin de bulunduğunuz cümle mahlûkātı yaratıp, var olmanız için gereken mukaddimeleri ve hayâtınızı sürdürmeniz için gereken geçim sebeblerini tertîb etti ve dînî matleblerinize (ve îtikādınızı sağlamlaştıracak hâcetlerinize) delîl çıkartmanız için onların aralarına türlü türlü eşsiz sanat hârikaları ve ibretlik şeyler yerleştirdi.

Böylece sizi amel bakımından hanginiz daha güzel olacaksınız diye imtihana tâbi tutan birinin muâmelesine tâbi tuttu ve bunun sonucunda güzel amel işleyeni kötü iş yapandan ayırdıktan sonra size sevâb ve azâb olarak karşılığınızı verecektir" diye tefsîr etmişlerdir.

Eğer burada: "Güzel amel işleyen veyâ kötü amel yapan bütün kullar imtihana tâbi iken niçin âyet-i kerîmede "(Güzel amel işleyen) muhsin kimseler" tahsis edilmiştir?" diye sorulacak olursa buna şöyle cevâb verilmiştir: "İşte **Allâh-u Te'âlâ**'nın imtihanı herkese şâmil ise de bu kavl-i şerîfini muhsinlere tahsîs buyurması şuna dikkat çekmek içindir ki; bu mahlûkātın yaratılmasından nihâî maksat; en güzel ameller yapmaları vesîlesi ile en büyük sevaplara ulaşmalarıdır.

Ayrıca bu tahsîs onları çirkin ve (İslâm'a muhâlif düşen) münkerleri bırakmaya teşvîk etmek içindir. Bu âyet-i kerîmede geçen amelden maksat; uzuvlarla yapılan amellerle birlikte kalb amellerine de şâmildir.

Bundan dolayı (geride zikredilen) hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* bu ameli:

«أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَقْلًا، وَأَوْرَعُ عَنْ مَحَارِمِ اللهِ، وَأَسْرَعُ فِي طَاعَةِ اللهِ؟»

"Hanginiz akıl bakımından daha güzel, Allâh'ın haramlarından daha ziyâde kaçınan ve Allâh'a itâatte daha çabuk davranan kimse olacaksınız (diye imtihan etmek için bu dünyâyı ve sizi yarattı)" diye tefsîr etmiştir. **(İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/154, Diğer kaynaklar için bir önceki hadîs-i şerîfe bakınız!)*

Kalb ve kalıbın her birerlerine mahsus amelleri vardır, nasıl ki birincisi (olan kalp) ikincisinden daha şerefli ise amelde de böyledir. Nasıl böyle olmasın ki; bütün kulların üzerine vâcib (zorunlu) olan mârifetullâh (Allâh'ı tanıma) olmaksızın hiçbir amel kabûl olmaz. Bunu kazanmanın yolu ise **Allâh-u Te'âlâ**'nın sanatının acâyiplikleri hakkında tefekkür etmektir. Emir ve nehiyleri anlamadan da hiçbir tâat (ve ibâdet geçerli) olmaz.

Nitekim **Nebî** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in:

وَقَدْ رُوِيَ عَنِ النَّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ: «لَا تُفَضِّلُونِي عَلَى يُونُسَ بْنِ مَتَّى فَإِنَّهُ كَانَ يُرْفَعُ لَهُ كُلَّ يَوْمٍ مِثْلُ عَمَلِ اَهْلِ الْأَرْضِ.»

"Beni Mettâ oğlu Yûnus'a karşı üstün tutmayın! Zîrâ gerçekten, onun için her gün dünyâ halkının (tümünün) **amelinin bir misli** (göklerdeki kabûl makāmına) **yükseltiliyordu."** **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 9/461;* **ez-Zemahşerî,** *el-Keşşaf, 1/454;* **Ebu's-Su'ûd,** *İrşâdü'l-'akli's-selîm, 2/130;* **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/154)* buyurduğu rivâyet edilmiştir.

Ulemâ bu amelin, ancak **Allâh-u Te'âlâ**'nın işleri(nin acâyiplikleri ve hikmetleri) hakkında (ince düşünmekten ibâret olan) tefekkür olabileceğini söylemişlerdir ki tefekkür hiç şübhesiz kalb amelidir.

Zîrâ hiç kimse bir gün içerisinde uzuvlarıyla tüm yer halkının amelinin bir mislini işlemeye güç yetiremez. **Allâh-u Te'âlâ**'nın Zât'ına ise, zaten tefekkür O'na ulaşamaz!

Hazret-i Şeyhimiz (Osmân Fazlî Efendi) bâzı tahrîrâtında şöyle demiştir: "İnsan şu hâllerden (birinden) boş kalmaz; ya dilinde ve kalbinde müteallakı (ilgi alanı) sâdece dünyâ olur ki bu hâlde olan kişi hem niyet hem de amel bakımından kötü biridir veyâ dilinde ilgisi âhiret gözükür, kalbinde ise sâdece dünyâ bulunur ki böylesi kimse niyet ve amel bakımından en kötü olanıdır.

Yâhut dilinde ve kalbinde ilgilendiği şey sâdece âhiret olur ki bu kişi niyet ve amel bakımından güzel bir kimsedir, ya da lisânında ve cenânında (dilinde ve kalbinde) müteallakı (ilgilendiği yegâne Zât) **Allâh-u Te'âlâ**'nın Zât'ıdır ki bu kişi niyet ve amel bakımından en güzel olandır.

İşte bunlardan birincisi kâfirlerin hâlidir, ikincisi münâfıkların durumudur, üçüncüsü (iyi amel sâhibi) ebrârın vaziyetidir, dördüncüsü ise (seyr-i sülûk yaparak Allâh-u Te'âlâ ile aralarındaki tüm hicabları kaldırmış oldukları için O'na mânen son derece yakın kılınmış) mukarreblerin hâlidir.

Nitekim **Hakk Sübhânehû**:

﴿ اِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْاَرْضِ زِينَةً لَهَا لِنَبْلُوَهُمْ اَيُّهُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا ﴾

"Gerçekten (de) **Biz yerin üzerinde bulunan şeyleri ona** (ve kendisinde yaşayanlara) **âit bir ziynet yaptık.**

Tâ ki amel bakımından onların hangisi daha güzel (bir hayat sürecek) **dir** (ve onlardan hangisinin dünyânın ziynetlerine karşı daha zâhid ve soğuk olup dünyâya aldanmayarak farzları yerine getireceğini, haramlardan sakınarak, teşvîk edilen amelleri çokça işleyeceğini meydana çıkaralım) **diye o** (insa)**nları imtihan** (edenin muâmelesine tâbi) **edelim."** *(el-Kehf Sûresi:7)* âyet-i kerîmesinde bu hakîkate işâret etmiştir." **(İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/154-155)*

"Âlûsî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; burada geçen amelin kalb ve beden amellerine şâmil (ve hepsini kaplayıcı) olduğunu kabullenmek elbette evlâdır. Ama onların en fazîletli olanı kalb amelidir. Çünkü bedenle yapılan ibâdetlerin medârı (dönüp dolaştığı şey) ancak kalbe yerleşen mârifetullâhtır. İşte bir eserde (nakledilen bir rivâyette) zikredilen:

«تَفَكُّرُ سَاعَةٍ يَعْدِلُ عِبَادَةَ سَبْعِينَ سَنَةً.»

"Bir anlık tefekkür etmek yetmiş senelik (gâfilce yapılan) **ibâdete denk olur"** rivâyeti buna işâret etmektedir. **(el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/360; Benzeri rivâyetler için bkz.:* **Ebu'ş-Şeyh,** *Kitâbü'l-'Azame, rakam:43, 1/299;* **es-Süyûtî,** *el-Câmi'u's-sağîr, 2/179;* **el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî,* **5/209; İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 8/440)*

Bu rivâyet farklı lafzılarıyla hadîs-i şerîflerde vârid olmuştur.

Nitekim **Deylemî** *(Rahimehullâh)*ın **Enes** *(Radıyallâhu Anh)*dan tahrîc ettiği bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*:

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «تَفَكُّرُ سَاعَةٍ فِي اخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ ثَمَانِينَ سَنَةً.»

"Gece ve gündüzün birbiri ardınca gidip gelmesi(nin Allâh-u Te'âlâ'nın eşsiz kudretine delâleti) **hakkında bir an bile** (derin düşünüp) **tefekkür etmek** (gaflet içerisinde) **seksen sene ibâdet** (etmek)**ten daha hayırlıdır."** buyurmuştur. **(ed-Deylemî,** *Müsnedü'l-Firdevs, rakam:2397, 2/70;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 4/183-184;* **el-Ğazzî,** *Hüsnü't-tenebbüh limâ verade fi't-teşebbüh, 12/18)*

"Kuşeyrî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **"Allâh-u Te'âlâ'**nın ibtilâsından murâd; imtihana tâbi tuttuğu kimsenin rahat zamanda şükredip şükretmeyeceği, zor zamanda da sabredip sabretmeyeceği durumlarını meleklere (gösterip) tanıtmaktır." **(el-Kuşeyrî,** *Letâifü'l-işârât, 2/307)*

Âyet-i Kerîmenin Sonunda Geçen: (وَلَئِنْ قُلْتَ إِنَّكُمْ مَبْعُوثُونَ مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ) **"Ve andolsun ki; sen** (o müşriklere)**: 'Gerçekten de siz ölüm**(ünüz)**den sonra diriltilecek kimselersiniz' diyecek olsan, yemîn olsun ki; o kâfir olmuş kimseler elbette: 'İşte bu** (Kur'ân'ın verdiği asılsız ve aldatıcı haberler)**, ancak çok açık** (tesire sâhib) **olan büyük bir sihirdir' diyecektir"** cümle-i celîlesinin îzâhında ***"Teysîr Tefsîri"***nde zikredildiğine göre; **Allâh-u Te'âlâ** bu cümle-i celîleyi gökleri ve yeri yaratma beyânına ekleyerek onu buna esas yaptı ve **Habîbi** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e hitâben:

"Biz onları kudretli bir yaratıcının varlığına delîl olsunlar diye iyi bir nizam ve düzen üzere yarattık. Onlar fânî olduklarına göre kendileri (dâim olsunlar) için yaratılmadılar. Ancak imtihan yurdu olsun için halkedildiler. Eğer öyle olmasaydı yaratılmaları abes (boşuna) olurdu. İmtihan netîcesinde güzel amel işleyenler ile kötü iş yapanlar meydana çıkacak, bunların karşılıkları da diriltilmelerinin ardından karşılarına çıkacaktır.

Yâ **Muhammed**! Eğer sen müşriklere: 'Siz imtihan netîcesinde ortaya çıkan sonuçlarla cezâ görmeniz için diriltileceksiniz' diyecek olursan elbette onlar buna şaşıp kalarak inkâr edecekler ve: 'Bu açık bir sihirdir, yâni sizin bizi aldatmanız, dünyânın lezzetlerinden ve nîmetlerinden bizi menetmeniz ve size boyun eğerek emrinize girmemiz için bir hîledir' diyeceklerdir."

İmâm-ı Zâhid Ebû Mansûr el-Mâtürîdî *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: **"Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in, diriltilecekleri hakkında kâfirlere söylediği bu söz aslında sihir denilme ihtimâli olan bir şey değildir. Lâkin bunun mânâsı: **'Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* onlara bunu haber verdikten sonra buna dâir huccet ve burhanlar (delil niteliğinde mûcizeler) ikâme ettiği zaman gördükleri o delîllere: 'İşte bu sihirdir' derler" şeklinde anlaşılır.

Burada bir vecih daha vardır ki o da onların sefâhetinin (beyinsizliğinin) beyânı olarak müşriklerin sihre ihtimâli olmayan haberler (ve sözler) dâhil her şeyi büyüye nisbet etme alışkanlığı içinde olduklarının beyânıdır. Zîrâ sihir ancak bâzı şeyleri göründükleri hâlden başka şeylere döndürme konularında cârî olur, sözlerde ise vâki olmaz. **('Ömer en-Nesefî,** *et-Teysîr, 8/167)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

*"Kuşeyrî Tefsîri"*nde zikredildiği üzere; **"Amelleri en güzel olanlar"** kavl-i şerîfi hakkında meşâyih-ı kirâm hazarâtı tarafından bâzı mânâlar açıklanmıştır:

Denilmiştir ki: "Onlar amellerini mülâhazadan (ve yaptığı güzel işleri kendinden bilmekten ve onların kesinlikle kabûl olunacağına inanmaktan) en uzak olanlardır."

Yine denilmiştir ki: "Onlar (ne kadar ibâdet yapsalar da) amellerine küçük görme ve az sayma nazarıyla bakan kimselerdir."

Bir kavle göre de: "Amellerin en güzeli; sâhibinin ona karşılık olarak (ne maddî, ne mânevî) bir ivaz taleb etmediği şeylerdir."

Diğer bir kavle göre ise: "Amellerin en güzeli; sâhibinin (onu işlerken) **Mâbûd**'unun müşâhedesinde müsteğrak (boğulup kalmış) olduğu için yaptığı işin farkında olmadan yaptığı amellerdir." **(el-Kuşeyrî,** *Letâifü'l-işârât, 2/307)*

*"Te'vîlât-ı Necmiyye Tefsîri"*nde zikredildiğine göre; **"Allâh-u Te'âlâ** gökleri ve yeri insanın var olması, büyüyüp yetişmesi, hem kendini hem de yaratıcısını tanıması ve netîcede saâdet ve şekâvet (bahtiyarlık veyâ bedbahtlık) sırrına kavuşması için gereken şeyler(in maddeleri) olarak yaratmıştır. Zîrâ bu âlem, içinde bulunan her şeyle ibtilâ (ve imtihan olunma) mahalli, aynı zamanda sa'îd ya da şakî olacakların mekânıdır.

İbtilâ iki kısım üzeredir; bir kısmı sa'îdler içindir ki bu, güzel bir belâ (imtihan)dır. Çünkü (îmânlı ölüp âhireti kazanacak) sa'îd kimse bu mükevvenâtı yegâne isteği ve aslî maksadı yapmaz.

Bilakis **Hazret-i Mevlâ**'yı ve **Refîk-ı A'lâ**'yı maksûd-u aslîsi kabûl ederek **Mevlâsı**'nın izniyle **Mevlâsı**'ndan gayri her şeyi ve O'nun emir ve yasaklarını kurbetlere (mânevî yakınlıklara) ve kemâlât tahsîline vesîle yapar. İşte amel bakımından en güzel olan kimse budur!

İkinci kısım imtihan ise; (îmânsız ölecek) şakîler hakkında gerçekleşir ki bu da kötü bir imtihandır. Zîrâ bedbaht kimseler bu mükevvenâtı aslî maksadı kabûl ederek onun şehvet ve lezzetleriyle bağımlı kalır, dolayısıyla ona ulaşmaya karşı hırs ve tamahtan ve onu kaçırdığı zaman hasret ve nedâmetten hiçbir zaman kurtulamaz.

İşte böyle bir kişi **Allâh-u Te'âlâ**'nın kendisine lütfettiği nîmetleri, hattâ (âhiretteki) derece ve kurubâta (mânevî yakınlıkları kazanmaya) sebeb olacak ibâdet ve ilimleri bile fânî maksatlarına nâil olmaya ve nefsânî şehvetlerini bolca kullanmaya vesîle yapar.

İşte amel bakımından en kötü olan kimse ancak budur!" **(Necmüddîn Dâye er-Râzî,** *et-Te'vîlâtü'n-Necmiyye, 3/260)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; "Her bir amelin cezâsının, kendisini yapan kişiye ânında ulaşması kaçınılmazdır. Lâkin bu karşılık dünyâda yakînen görülmez. Ancak âhirette (kişiye):

﴿ فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَآءَكَ فَبَصَرُكَ ٱلْيَوْمَ حَدِيدٌ ﴾

"Biz senden perdeni açtık, bugün senin gözün çok keskindir" *(Kâf Sûresi:22'den)* buyurulduğu zaman açıkça görülecektir. Sen şunu görmüyor musun ki; (Allâh-u Te'âlâ'nın zikrinden uzak kalmış) gaflet ve hicâb ehli için (Allâh-u Te'âlâ'nın rahmetinden) uzaklık azâbı (her hâlükârda) vâkidir.

Lâkin onun acısını henüz tatmış değillerdir. Çünkü onlar (gaflet uykusuna dalmış) nâimlerdir. Ne zaman ölürlerse o zaman uyanacaklar ve bu acıyı hissen tadacaklardır.

(Habîbim!) Eğer sen onlara: 'Şerîatla amel ederek ve tarîkatle meşgul olarak tabîat (ve nefse göre hareket)ten (kurtularak ölmeden evvel) ölün ki hakîkat(e erme nîmeti) ile hayat bulasınız! Zîrâ hakîkî mânâda hayat (gerçek dirilik) nefsânî hayattan (uzaklaşıp) öldükten sonra gerçekleşir' diyecek olsan elbette mükevvenâta bağlanıp onun sevgisine tutulma sebebiyle (Allâh-u Te'âlâ'ya vâsıl olabilmeleri için kendilerine lütfedilen) o güzel fıtrî isti'datlarını (kābiliyetlerini) setretmiş (ve örtmüş) olan o eşkıyâ (ve bedbahtlar takımı): 'İşte bu (söylediğin sözler), hiç aslı olmayan mümevveh (yaldızlı ve boş) kelâmlardır' diyeceklerdir." **(İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/157)*

"İbnü 'Acîbe Tefsîri"nde zikredildiğine göre; "Bu âyet-i kerîmede ve hadîs-i şerîfte **Hakk Celle Celâlühû** ve **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* bize bildirmiş oldu ki; **Allâh-u Te'âlâ** ezelde mevcûd iken O'nunla birlikte hiçbir şey mevcûd değildi.

Sonra O, nûru (açığa çıksın) için nûrundan (tecellî buyurup) nûru ile (yaratma fiilini başlatarak) eşyâyı (bütün varlıkları) izhâr eyledi (açığa çıkardı). Ama (hakîkatte hiçbir varlığın bekāsı olmadığı için) şu anda da O (Allâh-u Te'âlâ), ezelde bulunduğu (tek olma sıfatı) üzeredir.

Demek ki; ekvân (tüm varlıklar) O'nun isbâtıyla (durdurmasıyla) sâbittir, ama Zât'ının ehadiyyeti (ve birliğinin tecellîsi) ile de mahve (ve silikliğe) mahkûmdur. **Hakk Te'âlâ** hakkında değişiklik (ârız olacağını düşünmenin imkânsız ve) muhâl olduğu sâbittir, O (Rabbimiz) dâimâ ezelde olduğu gibi (tek)dir. Ama bu sırları ancak ehl-i esrâr (mânevî sırların ehli) ile sohbet edebilenler bilebilir. Onların sohbetine kavuşamayanlara ise (onları sevip inanarak söylediklerini kabûl ve) teslîm yeterli olur.

Nitekim meşâyih bu sırra işâreten şöyle demişlerdir:

وَإِنْ لَمْ تَرَ الْهِلَالَ فَسَلِّمْ لِأُنَاسٍ رَأَوْهُ بِالْأَبْصَارِ

"Eğer sen hilâli görmediysen de hemen teslîm ol,
Birtakım insanlara ki onlar, onu gözleriyle gördüler!"

Velhâsıl; **Hakk Celle Celâlühû** sâbik-ı ezelinde (başlangıcı olmayan ilminde) akıllardan gizli olan letâfet sâhibi ve kâmil sıfatlarla muttasıf nûrânî bir **Zât-ı Mukaddese** idi, O'nunla birlikte hiçbir sûret ve şekil mevcûd değildi.

Sonra **Hakk Te'âlâ** (yüce) Zât'ına hâs nurdan hissî ve mânevî (görünen ve görünmeyen iki yüze sâhib) olan bir kabza (yaratarak onu) izhâr eyledi. Zîrâ mânânın zuhûru ancak his ile olur (görünmeyen bir şeyin açığa çıkması ancak maddî bir şeyin varlığı ile gerçekleşir).

İşte **Allâh-u Te'âlâ** o nûra hitâben: (كُونِي مُحَمَّدًا) **"Muhammed ol!"** buyurdu. Artık o nûrun maddî ciheti sınırlı ise de mânevî cihetinin nihâyeti yoktur. Zîrâ o Kendisinden bürûz (ve zuhûr) ettiği ezelî mânâlar deryâsına muttasıldır (ve eklidir). Ama onun maddî cihetiyle o, (mânevî cihetindeki) deryâya nisbeti ancak havadaki (fezâya nisbetle) bir hardal tânesi gibidir.

İşte (Sultânu'l-âşikîn) bu vasfa işâretle:

صَفَاءٌ وَلَا مَاءٌ، وَلُطْفٌ وَلَا هَوًا وَنُورٌ وَلَا نَارٌ، وَرُوحٌ وَلَا جِسْمٌ

تَقَدَّمَ كُلَّ الْكَائِنَاتِ حَدِيثُهَا قَدِيمًا وَلَا شَكْلٌ هُنَاكَ، وَلَا رَسْمٌ

وَقَامَتْ بِهَا الْأَشْيَاءُ ثَمَّ لِحِكْمَةٍ بِهَا احْتَجَبَتْ عَنْ كُلِّ مَنْ لَا لَهُ فَهْمٌ

"Bir safâ (arı duruluk) **ki hiçbir su yok, bir letâfet ki hiçbir havâ yok,**
Bir nur ki hiçbir nâr (ateş) **yok, bir rûh ki hiçbir cisim yok.**

Kıdemde onun hadîsi (ve konusu) **bütün kâinâta tekaddüm etmiş,**
Hâlbuki o zaman oralarda ne şekil ne de sûret mevcûd değilmiş.

İşte orada büyük bir hikmetten dolayı bütün eşyâ onunla kāim olmuş,
Anlayışı olmayan herkesten de varlıklar onun (nûru) **ile gizli kalmış!"**

Bu beytlerden anlaşıldığı üzere; eşkâl ve rüsûm (şekiller ve sûretlerden ibâret olan cümle mahlûkāt) o kabza-i **Muhammediyye**'den teferru' etmişlerdir (dallanıp budaklanarak yaratılmışlardır)!" (**İbnü 'Acîbe,** *el-Bahrü'l-medîd, 3/198-199*)

MÜNÂSİB ÂYET-İ KERÎMELER

Göklerin ve Yerin Altı Günde Yaratılışı

﴿ اَلَّذِى خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِى سِتَّةِ اَيَّامٍ ﴾

"(Allâh-u Te'âlâ) **öyle** (yüce bir) **Zât'tır ki; göklerle yeri ve ikisi arasında olan şeyleri** (dünyâ günlerinden) **altı gün** (miktârına denk gelecek vakit)**de** (yoktan) **yaratmıştır."** *(el-Furkān Sûresi:59'dan)*

﴿ اَللّٰهُ الَّذِی خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَیْنَهُمَا فِی سِتَّةِ اَیَّامٍ ﴾

"Ancak Allâh öyle (kudretli) **bir Zât'tır ki; göklerle yeri ve ikisi arasındakileri** (dünyâ günlerinden) **altı gün** (miktârına denk gelecek vakit)**de yaratmıştır."** *(es-Secde Sûresi:4'den)*

﴿ اِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذِی خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ فِی سِتَّةِ اَیَّامٍ ﴾

"Şüphesiz sizin Rabbiniz ancak O Allâh'tır ki; gökleri ve yeri altı gün (miktârına denk gelecek vakit)**de yaratmıştır."** *(el-A'râf Sûresi:54'den)*

﴿ اِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذِی خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ فِی سِتَّةِ اَیَّامٍ ﴾

"Şüphesiz sizin Rabbiniz ancak O Allâh'tır ki; gökleri ve yeri, (dünyâ günlerinden) **altı gün** (miktârına denk gelecek vakit)**de yaratmıştır."** *(Yûnus Sûresi:3'den)*

Göklerin ve Yerin Altı Günde Yaratılışının Tafsîlâtını Beyân Eden Âyet-i Kerîmeler

﴿قُلْ اَئِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذِی خَلَقَ الْاَرْضَ فِی یَوْمَیْنِ وَتَجْعَلُونَ لَهٗۤ اَنْدَادًا ذٰلِكَ رَبُّ الْعَالَمِینَ ۚ ۞ وَجَعَلَ فِیهَا رَوَاسِیَ مِنْ فَوْقِهَا وَبَارَكَ فِیهَا وَقَدَّرَ فِیهَۤا اَقْوَاتَهَا فِیۤ اَرْبَعَةِ اَیَّامٍ ؕ سَوَآءً لِّلسَّآئِلِینَ ۞ ثُمَّ اسْتَوٰۤی اِلَی السَّمَآءِ وَهِیَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْاَرْضِ ائْتِیَا طَوْعًا اَوْ كَرْهًا ؕ قَالَتَاۤ اَتَیْنَا طَآئِعِینَ ۞ فَقَضٰىهُنَّ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ فِی یَوْمَیْنِ وَاَوْحٰی فِی كُلِّ سَمَآءٍ اَمْرَهَا ؕ وَزَیَّنَّا السَّمَآءَ الدُّنْیَا بِمَصَابِیحَ ۖ وَحِفْظًا ؕ ذٰلِكَ تَقْدِیرُ الْعَزِیزِ الْعَلِیمِ ﴾

"(Habîbim! O yüce yaratıcıyı kabullenmeyen kimselere) **de ki: 'Yoksa hakîkaten yeri** (tüm katmanlarıyla birlikte, dünyâ günlerinden) **iki gün** (miktârı bir süreye denk gelecek az bir müddet) **içerisinde yaratmış olan o Zât'ı gerçekten siz**(in gibi âciz kimseler) **mi inkâr etmektesiniz ve O'nun için birtakım eşler edinmektesiniz?!**

(Ey insan!) **İşte sana! Ancak O** (Allâh-u Te'âlâ sâdece yeryüzünün değil) **bütün âlemlerin** (yaratıcısı ve yöneticisi olan) **Rabbidir.** (Hâl böyleyken yarattığı bir şeyin, Kendi mülkünde O'na ortak olması nasıl düşünülebilir?!)

O (Rabbiniz yeryüzünde kendilerinden çok yönlü istifâde edilebilsin diye) **orada; onun üzerinden başlayıp** (yukarı doğru yükselen) **sâbit birtakım dağlar yerleştirmiş, yine orada** (sular ve ekinler, ağaçlar ve ürünler yaratarak) **çokça bereket** (ve hayır) **yerleştirmiş ve orada** (hem insanlar hem de hayvanlar için uygun olan) **azıklarını**(n çeşitlerini ve miktarlarını) **takdîr etmiştir.**

(İşte Rabbiniz, yeryüzünün ve barındırdığı şeylerin yaratılma süresinden) **soranlar için** (bildirmiştir ki, yerin yaratıldığı iki günle birlikte hesap edildiğinde bütün bunlar) **tam olarak dört günde** (gerçekleşmiş)**dir.**

Sonra (Allâh-u Te'âlâ'nın irâdesi hiçbir şeye tealluk etmeden önce ilk olarak) **semâya, o** (henüz Arş'ın altında bulunan sudan yükselen) **bir** (buhar ve) **duman hâlindeyken** (onu yaratmaya) **yöneldi de hemen ona ve yere: 'İkiniz de** (Benim sizde yarattığım faydaları ortaya çıkarma husûsunda size yönelttiğim emirlerimi istekle ve) **itâat ederek ya da istemeyerek** (yerine getirmeye) **gelin' buyurdu, o ikisi de: 'Biz** (istekle) **itâat eden iki** (varlık) **olarak** (emirlerini tatbîke) **geldik' dediler.**

Sonra (dünyâ günlerinden) **iki gün** (kadar kısa bir zamâna denk gelecek müddet) **içerisinde o** (gök katma)**nları**(nı) **yaratmayı yedi** (kat) **gökler olarak tamamladı ve her semâ içerisinde ona âit** (yaratılış) **emrini vahyetti** (de, bu sûretle yaratmak istediği melekleri, aydınlatıcı gezegenleri ve Kendisinden başka kimsenin bilemeyeceği daha nice cisimleri irâde ettiği yerlerde meydana getirdi).

Biz o (yeryüzüne) **en yakın olan** (birinci kat) **semâyı da kandiller** (gibi parlayan yıldızlar ve gezegenler) **ile iyice süsledik. Bir de tam bir muhâfaza ile** (gökleri çatlama ve yıkılma gibi âfetlerden ve vahye kulak kabartan şeytanlardan koruduk). (Ey insan!) **İşte sana! Bu** (anlatılanlar), **ancak O** (dilediği her şeye son derece gücü yeten ve yarattıkları hakkındaki tüm mâlûmâtı hakkıyla bilen) **Azîz ve Alîm'in** (eşsiz ayarlaması ve üstün) **takdîri**(nin eseri) **dir."** *(Fussilet Sûresi:9-12)*

SEKİZİNCİ ÂYET-İ KERÎME

﴿ وَلَئِنْ اَخَّرْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ اِلٰٓى اُمَّةٍ مَعْدُودَةٍ لَيَقُولُنَّ مَا يَحْبِسُهُ ۗ اَلَا يَوْمَ يَأْتِيهِمْ لَيْسَ مَصْرُوفًا عَنْهُمْ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِءُونَ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (8)

(وَلَئِنْ اَخَّرْنَا) **Ve andolsun ki; eğer Biz geciktirsek,** kimden uzaklaştırarak? (عَنْهُمُ) **onlardan,** neyi? (اَلْعَذَابَ) (diriltildikten sonra karşılacakları) **o** (müthiş) **azâbı,** ne zamâna kadar? (اِلٰٓى اُمَّةٍ) **bir müddete kadar,** öyle müddet ki, (مَعْدُودَةٍ) **sayılmış,** (لَيَقُولُنَّ) **kasem olsun ki; elbette derler,** neyi derler? (مَا) **hangi şey,** (يَحْبِسُ) **durduruyor,** neyi? (هُ) **onu,** (اَلَا يَوْمَ يَأْتِى) **âgâh olun ki;** (azap) **geleceği gün,** kime? (هِمْ) **onlara,** (لَيْسَ) **olmadı,** nedir olmadı? (مَصْرُوفًا) **çevrilecek bir şey,** kimden? (عَنْهُمْ) **onlardan,** daha ne oldu? (وَحَاقَ) **ve kuşattı,** kimi? (بِهِمْ) **onları,** ne? (مَا) **o şey**(in cezâsı) **ki,** (كَانُوا) **olmuştular,** ne ile? (بِهٖ) **özellikle onunla,** nedir olmuştular? (يَسْتَهْزِءُونَ) **sürekli alay ederler.**

MEÂL-İ ŞERÎF

"Yine kasem olsun ki; Biz (diriltildikten sonra karşılacakları) **o** (müthiş) **azâbı sayılı bir müddete kadar onlardan geciktirsek, yemîn olsun; elbette onlar** (alay ederek)**: 'Hangi şey onu durduruyor** (gelebiliyorsa gelsin)**?!' diyeceklerdir.**

Âgâh olun ki; o (tehdit edildikleri azâb Bedir'de) **kendilerine geleceği gün, o** (azap) **onlardan çevrilecek** (kadar basit) **bir şey olmamıştır. Üstelik kendisiyle sürekli alay etmekte oldukları o şey** (işte o zaman) **onları çepeçevre kuşatmış** (olacak)**tır."**

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

"Fahrurrâzî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **Allâh-u Te'âlâ** bir önceki âyet-i celîlede müşriklerin **Kur'ân-ı Kerîm** hakkında: **"Bu ancak âşikâre bir sihirdir"** diyerek **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*i tekzîb ettiklerini açıkladıktan sonra bu âyet-i kerîmede onların bâtıl sözlerinden diğer biri olarak; onların **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in kendilerini tehdîd ettiği azâb geciktiği zaman alay etmeye başladıklarını ve: **"Azâbı bizden geciktiren sebeb nedir acaba!?"** dediklerini beyân etmiştir.

Allâh-u Te'âlâ da onlara cevâben bu âyet-i kerîmeyi inzâl ederek: **"Alay ettiğiniz azâbın nüzûlü için Allâh'ın tâyîn ettiği vakit geldiği zaman o azâb sizden aslâ geri dönmez ve sizi mutlaka kuşatır"** buyurmuştur.

Burada bâzı suâller bâkî kalmıştır:

Birinci suâl: Bu azâbın dünyâ azâbı mı yoksa âhiret azâbı mı olduğu hakkındadır. Müfessirler buna iki türlü cevâb vermişlerdir.

Hasen *(Rahimehullâh)*ın kavline göre; burada **Allâh-u Te'âlâ** (Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in) müşriklerden (bâzılarının nesilleri İslâm'a döner umûduyla yaptığı duâ hürmetine bu ümmetten) hiçbir topluma azâb-ı isti'sâl (kökünü kazıyarak zürriyet bırakmama cezâsı ile muâmele) yapmayacağını, bilakis cezâlarını kıyâmet gününe tehîr edeceğini açıklamıştır.

İşte **Allâh-u Te'âlâ** böyle yapınca onlar da istihzâ yolu üzere: **"Azâbın gelmesini ne durdurdu?"** demişlerdir.

İkinci veche göre ise; burada cihâd emrinin tehîri kastedilmiştir ki bu vechе göre âyet-i kerîmenin sonunda geçen: (وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ) **"Kendisiyle sürekli alay etmekte oldukları o şey** (işte o zaman) **onları çepeçevre kuşatmış** (olacak)**tır"** kavl-i şerîfi cihâd emri nâzil olduktan sonra **Bedir** günü müşriklerin başına gelen azâbın onları kuşatması ile tevîl edilmiştir.

İkinci suâl: Âyet-i kerîmede geçen: (أُمَّةٍ مَعْدُودَةٍ) **"Sayılı ümmet"** tâbîrindeki "Ümmet" kelimesinden kastedilen mânâ hakkındadır.

Bu hususta iki vecih vardır, birincisine göre; ümmet kelimesi aslında insanlardan bir fırka olduğu için bir insan: "Bana insanlardan bir ümmet geldi" dediği zaman aslında "Bir araya gelen bir tâife"yi kastetmiş olur. Burada da insanlardan bâzı ümmetlerin geçip gideceği zamâna kadar azâbın tehîri murâd edilmiştir.

İkinci veche göre ise; "Ümmet" kelimesi "Kastetmek" mânâsında olan (اَلْأَمُّ) masdarından müştak kabûl edilir ki böylece: "İlâhî tehdîdin icrâsı hakkında kastedilen vakit" mânâsı murâd edilmiş olur.

Üçüncü suâl: "Müşriklere va'îd (ve tehdîd) yapılan azâb vâki olmadığı hâlde (وَحَاقَ) cümle-i celîlesinde niçin mâzî lafzı kullanılmıştır?" denilecek olursa bunun cevâbı **Kur'ân-ı Kerîm**'de bu cinsten birçok âyet-i kerîmede geçmiştir ki bunun zâbıtı (genel kâidesine göre); **Allâh-u Te'âlâ** tekîd ve takrîrde mübâlağa (verdiği haberlerin gerçekleşeceğini bildirme husûsunda kuvvetlendirme ve ziyâde beyân olsun) için birçok âyet-i kerîmede kıyâmet hâllerini bahsederken ("Siz bunu oldu bitti bilin" mânâsına gelen) mâzî lafızları ile ihbarda bulunmuştur. **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/196-197)*

Ömer Nesefî *(Rahimehullâh)* bu âyet-i kerîmenin mânâsı hakkında: "Onlara vaad edilen azâb ne yardımcılarının çokluğu ile ne hîlekâr birinin bir çâre bulması ile ve ne onlar tarafından, ne de ilâhları cânibinden kullanılacak herhangi bir kuvvet ile döndürülecek bir şey değildir.

Böylece istihzâ eder oldukları şey onları kuşattı, yâni kuşatacaktır! Zîrâ tehdîd edildikleri azâb mutlaka gerçekleşeceği için **Allâh-u Te'âlâ** onu şu anda mevcut ve hâsıl olana ilhâk etti (meydana gelmiş azablara kattı)" demiştir. (**'Ömer en-Nesefî,** *et-Teysîr, 8/168)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; azâbı mûcib olan sebeb (ve kötü haslet) hiç şübhesiz ki istihzâ (ve dînî değerlerle dalga geçme günahı) olmuştur. Bu istihzâya sevkeden şey ise inkâr ve tekzîb (İslâmiyet'in hükümlerini yalan sayıp reddetmek)tir.

Âhiret yolunda insanlar iki sınıftır; bir sınıf îmân ve sâlih ameller vesîlesiyle canını **Allâh-u Te'âlâ**'nın azâbından satın almış tâifedir, diğer sınıf ise sâlih amelleri terkedip (nefsin kötü arzusundan ibâret olan) hevâya tâbi olarak onu helâk edicidir. İşte kâfirler **Allâh-u Te'âlâ**'nın azâbından ve gazabından (hiç korkmayıp kendilerini güvende hissederek) emîn olmuşlar ve bu sebeble de peşin ve gecikmeli gelecek bütün azablardan düşecekleri belâlara düşmüşlerdir. (**İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/156)*

Bu hususta (Hasen *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen) bir hadîs-i kudsîde:

عَنِ الْحَسَنِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يَقُولُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: وَعِزَّتِي لَا أَجْمَعُ عَلَى عَبْدِي خَوْفَيْنِ وَلَا أَجْمَعُ لَهُ أَمْنَيْنِ، إِذَا أَمِنَنِي فِي الدُّنْيَا أَخَفْتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَإِذَا خَافَنِي فِي الدُّنْيَا أَمَّنْتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.»

"İzzetime (ululuğuma ve şerefime) **kasem ederim ki; Ben bir kulumda iki korkuyu da cem etmem, onda iki emniyeti de bir araya getirmem!** (Bir kulun) **dünyâda Ben**(im ona azâb etmeyeceğim)**den emîn olursa kıyâmet günü onu korkuturum, ama dünyâda Ben'den korkarsa kıyâmet günü onu** (azâbımdan) **emîn kılarım!"** (**İbnü'l-Mübârek,** *ez-Zühd, rakam:157, sh:85;* **el-Hakîm et-Tirmizî,** *Nevâdiru'l-usûl, sh:120;* **el-Kurtubî,** *et-Tezkira, sh:172;* **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/156)* buyurulmuştur.

İşte (âhirette başa gelecek) işlerin zorluğundan dolayı (meşhur velî) **Fudayl İbnü 'Iyâz** *(Radıyallâhu Anh)* şöyle demiştir:

قَالَ الْفُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: «إِنِّي لَا أَغْبِطُ مَلَكًا مُقَرَّبًا، وَلَا نَبِيًّا مُرْسَلًا، وَلَا عَبْدًا صَالِحًا! أَلَيْسَ هٰؤُلَاءِ يُعَايِنُونَ الْقِيَامَةَ وَأَهْوَالَهَا وَإِنَّمَا أَغْبِطُ مَنْ لَمْ يُخْلَقْ لِأَنَّهُ لَا يَرَى اَحْوَالَ الْقِيَامَةِ وَشَدَائِدَهَا.»

"Şüphesiz ki ben ne mukarrreb bir meleğe, ne mürsel bir nebîye (peygambere)**, ne de herhangi bir sâlih kula gıpta etmiyorum** (ve onların makamlarına imrenmiyorum)**!**

Çünkü onlar kıyâmeti ve dehşetlerini gözleriyle görecek değiller mi? Ben ancak hiç yaratılmamış olana imreniyorum, çünkü o, kıyâmetin hâllerini ve şiddetlerini görmeyecek." (**İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/156)*

(Cüneyd-i Bağdâdî *(Kuddise Sirruhû)*nun dayısı ve şeyhi olan) **Seriyy-i Sekatî** *(Kuddise Sirruhû)*nun da:

وَعَنِ السَّرِيِّ السَّقَطِي قُدِّسَ سِرُّهُ: «اَشْتَهِى اَنْ أَمُوتَ بِبَلْدَةٍ غَيْرِ بَغْدَادَ مَخَافَةَ اَنْ لَا يَقْبَلَنِى قَبْرِى فَاَفْتَضِحَ عِنْدَهُمْ.»

"Ben kabrim(in toprağı) **beni kabûl etmez de insanlar nezdinde rezil olurum diye korkumdan dolayı Bağdat'tan başka bir beldede ölmek istiyorum"** dediği rivâyet olunmuştur. (**İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/156-157*

Artık akıllı kişiye düşen vazîfe, ecel gelmeden önce işlerini (düzeltip, âhiret için) tedârikte bulunması, Rabbinden ziyâdesiyle korkarak günahlarından mağfiret talebetmesi ve (günahlara) ısrâr etmekten sakınmasıdır.

Nitekim **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Anhümâ)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُما قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اَلْمُسْتَغْفِرُ مِنَ الذَّنْبِ وَهُوَ مُقِيمٌ عَلَيْهِ كَالْمُسْتَهْزِئِ بِرَبِّهِ.»

"Günahlara devâm ettiği hâlde (diliyle mağfiret taleb ederek) **istiğfâr eden kimse Rabbi ile alay eden kişi gibidir!"** (**İbnü Ebi'd-dünyâ,** *et-Tevbe, rakam:85, sh:86;* **Ebu'l-Leys es-Semerkandî,** *Tenbîhu'l-ğâfilîn, rakam:117, sh:108;* **el-Beyhakî,** *Şu'abu'l-îmân, rakam:6780, 9/362-363;* **'Alî el-Kārî,** *Mirkātü'l-mefâtîh, rakam:2353, 4/1631;* **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/157)*

Allâh-u Te'âlâ insan cüzlerinden her bir cüzden onu ne için yarattıysa ona çalışmasını murâd etmektedir.

Dolayısıyla kalpten mârifet ve tevhîdi (Allâh-u Te'âlâ'yı doğru tanıyıp O'nun birliğini ikrârı), lisandan (kelime-i) şehâdet (okumasını), (Kur'ân-ı Kerîm) tilâvet(ine devam etmesini istiyor) ve istihzâ ve diğer yollarla (insanlara diliyle) eziyeti terketmesini murâd ediyor.

Artık her uzvu yaratıldığı gâye için kullanacağına dair **Allâh**'a verdiği ahde (ve söze) vefâyı terkeden kimse muhakkak **Allâh-u Te'âlâ**'nın azâbına ve gazabına taarruz etmiş (kendini hedef etmiş) olur.

Nitekim rivâyete göre: **"Ebû Cehl** bâzı zamanlarda **Nebî** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* ile alay etmek için onun arkasında yürür ve burnunu, ağzını eğip bükerek onunla istihzâ ederdi.

Bir kere **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* buna vâkıf olduğunda:

«كُنْ كَذٰلِكَ.»

"(Devamlı) **böyle** (yaptığın hareket üzere) **ol**" buyurdu ve mel'ûn ölene kadar o şekilde (yamuk) kaldı." (**Nûruddîn el-Halebî,** *İnsânü'l-'uyûn, 1/446;* **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/157)*

Yine böylece (rivâyet olundu ki) "Müşriklerden **'Ukbe İbnü Ebî Mu'ayt** (kâfiri), **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* ile istihzâ ettikten sonra mübârek yüzüne doğru tükürme küstahlığında bulundu fakat tükürüğü kendi yüzüne avdet ederek değdiği yerde (renk değişikliği yaptı da) baras (alaca) hâline dönüştü." (**Nûruddîn el-Halebî,** *İnsânü'l-'uyûn, 1/447)*

Yine (naklolundu ki) "Bir kere **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* ehl-i **Mekke**'nin kâfirlerinden bir cemâatin yanından geçerken onlar onun arkasından kaş-göz işâreti yaparak: "Bu da kendisini peyğamber sanıyor" dediler.

O anda **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* ile birlikte **Cibrîl** *(Aleyhisselâm)* da bulunuyordu, o sırada **Cibrîl** *(Aleyhisselâm)* parmağını onların cesetlerinin içine batırınca hepsinde çok pis kokan yaralar açıldı ve ölene kadar kimse onlara yaklaşmaya güç yetiremedi." (**İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/157)*

İşte sen ehl-i Hakk'a istemedikleri bir şeyle taarruz etmeyi (ve laf söz dokundurmayı) buna kıyâs et!

Nitekim (tarîkat karşıtı olan) ehli inkâr, sâdât-ı sûfiyye (tasavvuf büyükleri) hakkında böyle yapmaktadırlar. Ama onlar bunun gazabı (İlâhî'yi) mûcib olduğunu bilmiyorlar.

Çoğu kere onlardan biri bedeninde korkunç bir hastalığa mübtelâ oluyor ama kendisi o belâ ona hangi cihetten indiğinin sebebinden gaflet içinde kalıyor.

Her bir amelin cezâsının, kendisini yapan kişiye ânında ulaşması kaçınılmazdır. Lâkin bu cezâ dünyâda yakînen görülmez.

Ancak âhirette (kişiye):

﴿ فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَآءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ ﴾

"Biz senden perdeni açtık, bugün senin gözün çok keskindir" *(Kāf Sûresi:22'den)* buyurulduğu zaman görülecektir. (**İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/157)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Kuşeyrî Tefsîri"nde zikredildiği üzere; **Allâh-u Te'âlâ** bu âyet-i celîlesinde şöyle buyuruyor:

"Biz onlara mühlet vererek azâbı geciktirsek (günahlarından) vaz geçmezler. Bilakis azâbı acele isterler ve hiç ibret almazlar. Biz onlara azâbı acele gönderecek olsak tevbe ve istiğfâr etmezler.

İki vaziyette de cehâlet onları istîlâ etmiş, kaderi müşâhededen ve ğayba îmândan gözleri kör olmuştur." (**el-Kuşeyrî,** *Letâifu'l-işârât, 2/308)*

"İbnü 'Acîbe Tefsîri"nde zikredildiğine göre; âsîlere imhâl (mühlet vermek) aslâ ihmâl (başıboş bırakmak anlamında) değildir.

Zîrâ **Allâh-u Te'âlâ** imhâl eder, ihmâl etmez. O'nun mühlet vermesi ise ya istidrâc (yâni günahkâr kulunu hiç beklemediği yerden derece derece helâke çekmek anlamında)dır. Ya da tevbesini beklemek içindir.

Artık kul fevâttan (fırsat kaçmadan) önce tevbeye koşmalı, memâttan (ölümden) önce de sâlih amele çalışmalıdır! Artık geçmişte kalan ne kadar uzak, gelecek olan da ne kadar yakındır!

Tevfîk (ve hayırlı amellere muvaffak kılınma nîmeti) ancak **Allâh-u Te'âlâ**(nın yardımı) ile (elde edilecek bir şey)dir! (**İbnü 'Acîbe,** *el-Bahrü'l-medîd, 3/200)*

DOKUZUNCU ÂYET-İ KERÎME

﴿ وَلَئِنْ اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ اِنَّهٗ لَيَؤُسٌ كَفُورٌ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (9)

(وَلَئِنْ اَذَقْنَا) **Ve andolsun ki; Biz tattırsak,** kime? (اَلْاِنْسَانَ) **insana,** kim tarafından? (مِنَّا) **Bizden,** neyi? (رَحْمَةً) **bir rahmeti,** daha ne yapsak? (ثُمَّ نَزَعْنَا) **sonra çekip alsak,** neyi? (هَا) **onu,** kimden? (مِنْهُ) **ondan,** (اِنَّهٗ) **gerçekten** (de) **o,** nedir? (لَيَؤُسٌ) **elbette tamâmen ümit kesicidir,** daha nedir? (كَفُورٌ) **çokça inkâr edicidir.**

MEÂL-İ ŞERÎF

"Yemîn olsun ki; insana Biz(im nezdimiz)**den bir rahmet**(in lezzetini hissedecek şekilde ona) **tattırsak da, sonra onu ondan çekip alsak, gerçekten** (de) **o** (insan sabrının kıtlığından ve Allâh'a güvensizliğinden dolayı) **elbette tamâmen ümit kesicidir ve** (evvelce sâhib olduğu nîmetlere nankörlük ederek onları Rabbinden bilmeyip) **çokça inkâr edicidir."**

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede kâfirlerin azâbı gecikse de mutlaka netîcede onları o azâbın kaplayacağını beyân ettikten sonra bu âyet-i kerîmede onların kâfirliğine delâlet eden hâllerini ve onların bu azâbı hak ettiklerini açıklamıştır.

Âyet-i Kerîmede Geçen: (اَلْاِنْسَانَ) **"İnsan"** tâbîrinden maksat; mutlak (genel mânâda tüm) insan(lar)dır ki buna delâlet eden bâzı vecihler vardır.

Birincisi: Âyet-i kerîmenin devâmında: (اِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ) **"O kimseler müstesnâ ki sabretmiştirler ve sâlih ameller işlemiştirler"** buyurularak bir istisnâ yapılmıştır ki bu da: "Bu sıfatları olmasa onlar da dâhil olacaktı" anlamına geldiğinden bu âyet-i kerîmedeki "İnsan" mefhûmuna mümin-kâfir herkesin dâhil olduğuna delâlet eder.

İkincisi: Bu âyet-i kerîme bu genelleme ile diğer sûre-i celîlede zikredilen:

﴿ وَالْعَصْرِ ۞ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَفِى خُسْرٍ ۞ اِلَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ﴾

"Asr'a yemîn olsun ki; gerçekten bütün insanlar elbette çok büyük bir zarar içindedir!

(Zîrâ en büyük sermâyeleri olan ömürlerini, âhirette kendilerine hiç faydası bulunmayacak, aksine zarar verecek olan nefsânî arzularını tatmin uğrunda harcamaktadırlar.)

Ancak o kimseler müstesnâ ki; îmân (şartlarına şübhesiz bir şekilde îtikād) **etmiştirler,** (namaz, oruç, hac ve zekât gibi) **sâlih ameller de işlemiştirler...**" *(el-Asr Sûresi:1-3'den)* kavl-i şerîfindeki takrîr ve beyâna (açıklamaya) muvâfık düşmektedir.

Yine böylece başka bir sûre-i celîdede zikredilen:

﴿ إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا ۞ إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا ۞
وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا ﴾

"**Şüphesiz ki insan** (cinsinin her ferdi) **çok hırslı** (ve) **çok sabırsız biri olarak yaratılmıştır. Kendisine** (hastalık ve fakirlik gibi) **şer dokunduğu zaman çokça tasalan**(ıp niyetlendiği bütün işleri bırakacak kadar ümitsiz ol)**an biri** (olarak yaratılmıştır)**!**

Kendisine (zenginlik ve sıhhat gibi) **hayır dokunduğu zaman ise** (cimriliğinden dolayı iyilik ve yardımı) **fazlaca engelleyici biri** (olarak yaratılmıştır)**!**" *(el-Me'âric Sûresi:19-21)* âyet-i celîlelerine de uygun düşmektedir.

Üçüncüsü: İnsan mîzâcı (ve yaratılışı) zâfiyet ve acziyet (zayıflık ve güçsüzlük) üzere mecbûl (yaratılmış) olması hasebiyle bu genel mânâ herkes hakkında geçerli olur.

İşte bu mânâda **İbnü Cüreyc** *(Rahimehullâh)* bu âyet-i kerîmenin tefsîrinde: "Ey Âdemoğlu! Sana **Allâh**'tan bir nîmet indiği zaman sen son derece nankör birisin, o nîmet senden alındığı zaman da çok ümit kesen birisin" demiştir. **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/198)*

Diğer bâzı ulemâ ise burada özellikle kâfir insanın kastedildiğini beyân etmişler ve buna dâir "Âyet-i kerîmede bu insanın çok ümit kesen ve ferahlanıp iftihâr eden kimseler olduğunun beyân edilmesi bu kişiden kâfirlerin kastedildiğini ifâde eder, çünkü bu huylar din ehlinin sıfatlarından değildir" şeklinde bâzı delîller açıklamışlardır.

Fakat bu sıfatların takvâ sâhibi Müslümanlarda olmayacağı sâbit ise de bâzı Müslümanlarda mevcut olduğu da inkâr edilemez.

Dolayısıyla **"İnsan"** tâbîrinin umûmî mânâda kabûl edilmesi daha zâhir (ve belirgin) olandır.

Lâkin **Kurtubî** *(Rahimehullâh)* gibi bâzı müfessirlerin: "Burada geçen **'İnsan'**dan maksat; **Velîd İbnü Muğîre** olduğu ve âyet-i kerîmenin onun hakkında nâzil olduğu söylenmiştir" **(el-Vâhidî,** *Tefsiru'l-Vasît, 2/566;* **el-Kurtubî,** *et-Tefsîr, 11/78-79)* şeklindeki beyanlarından bu **"İnsan"** tâbîrinden maksadın özel bâzı kâfirler olduğu anlaşılmaktadır velâkin mâlum kâideye göre sebeb-i nüzûlün husûsiyyeti hükmün umûmiyyetine zıt düşmez!

Âyet-i Kerîmenin Sonunda Geçen: (إِنَّهُ لَيَؤُسٌ كَفُورٌ) "**Gerçekten** (de) **o** (insan sabrının kıtlığından ve Allâh'a güvensizliğinden dolayı) **elbette tamâmen ümit kesicidir ve** (evvelce sâhib olduğu nîmetlere nankörlük ederek onları) **çokça inkâr edicidir**" kavl-i şerîfinin delâleti vechile; insan tabîatında (ve yaratılışında) genel mânâda sabırsızlık, acelecilik, elinden nîmeti çıktığı zaman tahammülsüzlük ve ümit kesme hâlleri mevcuttur ki bunlar **Allâh-u Te'âlâ**'nın bir insanda bulunmasını istemediği kötü sıfatlardır.

Elbette bu sıfatlar kâfirlerde daha belirgin olarak görülür. Zîrâ îmânsızlar kavuştukları nîmetlerin rastgele olduğunu ve bir daha denk gelmesinin uzak ihtimâl olduğunu düşündükleri için ümitsizliğe düşmeleri kaçınılmaz olur.

Yine böylece nîmete kavuştuklarında da o iyiliğe kendi gayretleri sebebiyle kavuştuklarını düşündükleri için bir yaratıcıya inanmayanın O'nun şükrüyle meşgul olması zâten tasavvur edilemez.

"Taberî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **İbnü Cüreyc** *(Rahimehullâh)* bu âyet-i kerîmenin tefsîrinde şöyle demiştir:

"**Allâh-u Te'âlâ** bu âyet-i kerîme ile kuluna:

'Ey Âdemoğlu! Sende rızık genişliği, emniyet (güvence) ve (belâlardan kurtularak) âfiyet bulunduğu zaman sen kendinde bulunan nîmetlere karşı (Allâh'a şükretmeyen) nankör birisin!

Ama akıllanasın ve (günahlardan) vazgeçesin diye o nîmetler senden sökülüp alındığı zaman **Allâh**'ın nîmetinden ve rahmetinden ümit kesen birisin' buyurmuş olmaktadır. İşte münâfık ve kâfir olan kimsenin hâli bundan ibârettir." **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/340;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/21)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Sülemî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **Ebû Sa'îd el-Harrâz** *(Kuddise Sirruhû)* şöyle demiştir:

"Her kime zikrin halâveti (tadı) ve sır latîfesinin safâsı (ve kalbin pâklanması) tattırılır da sonra o hâl ondan sökülüp alındığı zaman o kişide bu durumdan dolayı bir dertlenme ve kaybettiği nîmetten dolayı erime (ve zayıflama hâli) zuhûr etmezse ve onun sırrında (iç âleminde) kendisinden alınan yüce makamları ve hâlleri mutâlebe (geri isteme alâmeti) görülmezse, artık o kişi kalbinin öldüğüne ve sır latîfesinin hidâyet yolundan kör kaldığına karar versin." **(es-Sülemî,** *Hakâiku't-tefsîr, 1/314)*

"Te'vîlât-ı Necmiyye Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **Allâh-u Te'âlâ** kulları hakkında şöyle buyurmaktadır:

"Eğer Biz o gâfil insanlara mânevî yakınlığımızla alâkalı bâzı makamları ve müşâhedeleri (yüce Zât'ımızı görür gibi olma hâllerine kavuşma nîmetini) tattıracak olsak ama sonra bâzı hatâları ve zellelerinin uğursuzluğu sebebiyle ibtilâ ve imtihan olsun için, bir de sû-i edebe tekrar cesâret edemesinler diye (ihtâr vermek için) gayret ve izzet(imizi devreye sokmak sûreti) ile o nîmetleri onlardan söküp alacak olsak, elbette insanın husûsusiyeti şudur ki; bir hatâ ve günah isâbetine mübtelâ olduğu zaman, cehâletinden dolayı **Allâh**'ın ravhinden (rahatlatmasından) ve rahmetinden tamâmen ümit kesen ve nîmetlerimizi tanımayan biri olur.

Hâlbuki **Allâh-u Te'âlâ**'nın kuluna en büyük nîmet ve rahmeti şudur ki; bir kimse (en büyük günahlar işleyerek) nefsinin aleyhine ne kadar haddi aşsa da sonra tevbe edip Rabbine rücû ettiği zaman elbette O'nu, (günahlarını afveden ve kendisine acıyan) bir Ğafûr ve Rahîm olarak bulur.

Artık her kim (Allâh-u Te'âlâ ile arasına engel olarak giren) hicâbın verdiği alçaklığa ve kapıdan kovulma zilletine mübtelâ kılınırsa onun (riâyet etmesi gereken) ubûdiyyet (ve kulluğunun kabûlünün) şartlarından en mühimi, **İblîs** gibi (hareket edip de) **Allâh-u Te'âlâ**'nın rahmetinden ümit kesmemesi ve nîmetlerine karşı küfrânda (nankörlükte) bulunmamasıdır.

Bilakis Rabbinin rahmetini umarak hatâlarından tevbe etmeli, günahlarından mağfiret taleb etmeli ve (günahlar işleyerek) nefsine zulmettiğini **Âdem** *(Aleyhisselâm)* gibi îtirâf ederek Rabbine rücû etmelidir.

İşte bu vesîle ile Rabbi onu ictibâ ederek (özel rahmetine seçkin kılarak) kendisine tevbe nasîb edecek ve onu (doğru yola eriştirerek) hidâyet edecektir." **(Necmüddîn Dâye er-Râzî,** *et-Te'vîlâtü'n-Necmiyye, 3/261)*

ONUNCU ÂYET-İ KERÎME

﴿ وَلَئِنْ اَذَقْنَاهُ نَعْمَآءَ بَعْدَ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ ذَهَبَ السَّيِّـَٔاتُ عَنِّىٓ اِنَّهُ لَفَرِحٌ فَخُورٌ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (10)

(وَلَئِنْ اَذَقْنَا) **Yine andolsun ki; Biz tattırsak,** kime? (هُ) **ona,** neyi? (نَعْمَآءَ) **bir nîmeti,** öyle nîmet ki neden sonra olucu? (بَعْدَ ضَرَّآءَ) **bir zarardan sonra,** öyle zarar ki, (مَسَّتْ) **dokundu,** kime? (هُ) **ona,** (لَيَقُولَنَّ) **yemîn olsun elbette o der,** neyi der? (ذَهَبَ) **gitti,** ne? (اَلسَّيِّـَٔاتُ) **kötü şeyler,** kimden uzaklaşarak? (عَنِّى) **benden,** (اِنَّهُ) **muhakkak ki o kişi,** nedir? (لَفَرِحٌ) **elbette çok sevinçli biridir,** daha nedir? (فَخُورٌ) **çokça böbürlenicidir.**

MEÂL-İ ŞERÎF

"Yine andolsun ki; (hastalık ve fakirlik gibi) **kendisine dokunan bir zarardan sonra Biz, o** (insa)**na** (sıhhat ve zenginlik gibi) **bir nîmet tattırsak, yemîn olsun elbette o: 'Kötü şeyler** (ve tüm musîbetler) **benden** (uzaklaşıp) **gitti' der.**

Muhakkak ki o (nankör insan belâlardan kurtulduğu zaman) **elbette** (nîmetlere aldanarak nîmet vereni unutan) **çok** (şımarık ve) **sevinçli biridir,** (üstelik şükürle meşgul olacak yerde insanlara karşı kibirlenip) **çokça böbürlenicidir."**

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede nîmeti elinden alınan insanın ümitsizliğe kapıldığını açıkladıktan sonra bu âyet-i kerîmede belâdan sonra tekrar nîmete kavuştuğu zaman da şımarıp iftihâr ettiğini beyân etmiştir.

Vâhidî *(Rahimehullâh)*ın beyân-ı vechile; **"Na'mâ"** kelimesi; eseri sâhibinin üzerinde beliren nîmetlere denildiği gibi, **"Darrâ"** kelimesi de sâhibinin üzerinde etkileri belirgin olan zarar ve musîbetler hakkında kullanılır.

İşte **"Nîmet"** ile **"Na'mâ"** kelimeleri arasında ve **"Mazarrat"** ile **"Darrâ"** kelimeleri arasındaki fark budur. **(el-Vâhidî,** *el-Besît, 11/359;* **Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/199)*

Taberî *(Rahimehullâh)* bu âyet-i kerîmeyi şöyle tefsîr etmiştir: **"Allâh-u Te'âlâ** insana geçim darlığı ve bâzı zorluklar yaşattıktan sonra ona dünyâ maîşeti hakkında genişlik ve rızkına bolluk verdiği zaman insan (şükredeceği yerde): 'Artık zorluklar kayboldu ve istenmedik şeyler gitti' diyerek kendisine verilen nîmetlerle şımarır ve başkalarına karşı (hava atmak için) iftihâr eder.

Hâlbuki o, belâların tekrar döneceğini ve kendisine verilen nîmetlerin başına sıkıntılar açabileceğini unutur da (îmân edip amel-i sâlih işlemediği için) bâkî kalacak (âhiret) nîmetleri(ni) ve hiç zâyi olmayıp dâim kalacak sevinçleri taleb etmeyi terkeder." (**et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/340-341)*

İbnü Cüreyc *(Rahimehullâh)* bu âyet-i kerîmenin tefsîrinde şöyle demiştir: "Belâları kalkan insan (şükredip bunu Allâh'ın nîmeti kabûl edecek yerde) **Allâh**'ın mekrine aldanarak ve O'na karşı küstahlık yaparak: 'Bütün kötü şeyler artık (geri dönmemek üzere) benden gitti' der.

Çünkü o gerçekten şımarık biridir. Hâlbuki **Allâh** (nîmeti kendilerinden bilen) o şımarıkları sevmez! Yine o kişi **Allâh-u Te'âlâ**'ya şükretmeyip verilen nîmetlerle iftihâr edip durur!" (**et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/341;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/21)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; genel mânâda insanların huyu şudur ki; hastalıktan sonra sağlık, yokluktan sonra bolluk ve zorluktan sonra ferahlık görünce nîmet kıymeti bilmeyip şımararak iftihâr ederler.

Burada **Allâh-u Te'âlâ**'nın nîmet tattırma fiilini Zât-ı Kerîm'ine izâfe edip zarar dokundurma işini ise Zât-ı Ecell'ine değil de insanın nefsine nisbet etmesi şu hakîkate dikkat çekmek içindir ki **Allâh-u Te'âlâ**'nın aslî maksadı Kendisinin lütfu rahmeti olarak kullara hayır ulaştırmaktır. Onlara şerlerin dokunması ise kendi nefislerinin uğursuzluğu ve hâllerinin bozukluğu sebebiyle gerçekleşen cezâ ve intikāmın bir tezâhürüdür (göstergesidir).

Nitekim bu hususta **Allâh-u Te'âlâ**:

﴿ مَآ أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَآ أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَّفْسِكَ ﴾

"(Ey insan!) **Sana güzel bir şey ulaşacak olursa** (işte bu senin gayretinle olmayıp) **Allâh**(ın lütfun)**dandır.**

Ama sana kötü bir şey çatacak olursa (işte o da sebeb olma bakımından) **kendi nefsindendir."** *(en-Nisâ Sûresi:79'dan)* buyurmuştur.

İşte **Beyzâvî** *(Rahimehullâh)*ın: "İki fiilin ihtilâfında (farklı getirilmesinde akıl sâhiblerine) gizli kalmayacak bir nükte vardır" (**el-Beyzâvî,** *Envâru't-Tenzîl, 3/129)* sözünde kastettiği husus budur.

Ayrıca rahmet ve nîmetlerin ulaşması hakkında: "Tadı farketme" mânâsına gelen **"Zevk"** tâbîri getirilmişken, zararların bulaşması hakkında ise: "Ğayr-i ihtiyârî deriye dokunma" anlamına gelen ve bir şeye ulaşmanın başlangıç hâlinden ibâret olan **"Mess"** kelimesinin kullanılması şuna dikkat çekmektedir ki; insanın dünyâda bulduğu nîmetler ve mihnetler (sıkıntılar) âhirette bulacaklarına nisbetle bir numûne gibidir.

Şu bilinsin ki; nîmetle ferahlanıp, o iyiliği gönderen **Mün'im Te'âlâ**'yı unutmak gâfillerin ferahlanma (ve şımarıkça sevinme) hâlidir ki bu (tutumda olan kişilere ulaşan) nîmetler selâmetten çok felâkete daha yakındır ve bu durum ikramdan çok ihânete (kendisine nîmet verilen kişiyi alçaklığa mahkûm etmeye) uygun düşmektedir.

Hazret-i Şeyhimiz (Osmân Fazlî Efendi) bir tahrîrâtında: "**Allâh-u Te'âlâ** lütfu için değil Zât'ı için mahbûbtur, O'nun ikrâmı da o iyilik (fayda verdiği) için değil **Allâh-u Te'âlâ** mahbûb olduğu için hoş kabûl edilir.

Çünkü biz O'nu seviyoruz, atâ ve bahşişlerini de O'nu sevdiğimiz için seviyoruz" buyurarak insanın her hâlükârda (nîmetle değil) **Allâh-u Te'âlâ** ile ferahlanması gerektiğine işâret etmiştir. (**İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/159)*

"Mazharî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; iftihâr, **Allâh-u Te'âlâ**'nın râzı olmadığı sıfatlardandır.

Nitekim **'Iyâz İbnü Hımâr el-Mücâşi'î** *(Radıyallâhu Te'âlâ Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)*:

عَنْ عِيَاضِ بْنِ حِمَارٍ الْمُجَاشِعِيِّ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ:
قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «...وَإِنَّ اللهَ أَوْحَى إِلَيَّ
أَنْ تَوَاضَعُوا حَتَّى لَا يَفْخَرَ أَحَدٌ عَلَى أَحَدٍ، وَلَا يَبْغِي أَحَدٌ عَلَى أَحَدٍ.»

"Şüphesiz Allâh-u Te'âlâ bana: 'Tevâzulu olun; tâ ki kimse kimseye karşı iftihâr edemesin ve kimse kimseye karşı azgınlıkta bulunamasın' diye vahyetti" buyurmuştur. (**Müslim,** *es-Sahîh, rakam:2865, 8/160;* **İbnü Mâce,** *es-Sünen, rakam:4179, 5/276;* **el-Kāzî Senâullâh,** *et-Tefsîru'l-Mazharî, 4/379)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

Sülemî *(Kuddise Sirruhû)* bu âyet-i celîlenin tefsîrinde şu mânâyı zikretmiştir:

"Biz insandan bir nîmeti aldıktan sonra onu geri verecek olsak o kişi Bizim mekrimizden emîn olarak (ona azâb etmeyeceğimize güvenerek) ve dünyâya meylederek: 'Artık kötülükler benden gitti (ve bir daha geri dönmez)' der. Çünkü o sevinilmeyecek şeyle ferahlanan ve iftihâr edilmeyecek şeylerle gurur duyan biridir!" (**Muhammed es-Sülemî,** *Hakāiku't-tefsîr, 1/314-315)*

"Te'vîlât-ı Necmiyye Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **Allâh-u Te'âlâ** bir insana (mânevî huzurdan) reddedilişinden sonra kabûl (ve makbûliyet) ikrâm edip ona afvının serinliğini ve ibâdetinin halâvetini tattırdığı zaman o kişi kendini beğenip başkasına hor bakarak kendini mâsum (günahsız), mutahhar (hatâlardan arınmış) ve perdeleri kaldırılmış biri olarak zanneder ve böylece kendini beğenerek şımarır.

(Hâlbuki Allâh-u Te'âlâ:)

﴿ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ ﴾

"Şüphesiz ki Allâh şımarıkları sevmez!" *(Kasas Sûresi:76'dan)* (buyurmaktadır.)

Yine o (insan), **Rahmân**'ın mekrine (anlamadığı taraftan başına gelen ve nîmet gibi görülen belâlarına) mâruz kalarak arkadaşlarına karşı iftihâr etmeye başlar.

(Hâlbuki Allâh-u Te'âlâ:)

﴿ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا ﴾

"Şüphesiz ki Allâh kibirli ve iftiharcı olan kimseleri sevmez!" *(en-Nisâ Sûresi:36'dan)* (buyuruyor.)

Yine bu insan **Allâh**'ın mekrinden (nîmet gibi gösterip gönderdiği şeylerle azâba çekmesinden) emîn olur, (ama Allâh-u Te'âlâ:)

﴿ فَلَا يَأْمَنُ مَكْرَ اللّٰهِ اِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ ﴾

"Ama Allâh'ın mekrinden ancak (iki cihânı kaybederek) **hüsrâna uğramış kavimler emîn olabilir!"** *(el-A'râf Sûresi:99'dan)* (buyurmuştur.)

İşte böylesi insan ümitsizlik hâlinde de, nankörlük durumunda da, kendini beğenme hâlinde de ve **Allâh**'ın mekrinden emîn olduğu vakitlerde de mezmûmdur (kınanmıştır). **(Necmüddîn Dâye er-Râzî,** *et-Te'vîlâtü'n-Necmiyye, 3/261-262)*

ON BİRİNCİ ÂYET-İ KERÎME

﴿ اِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ كَبِيرٌ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (11)

(اِلَّا الَّذِينَ) **O kimseler müstesnâ ki,** (صَبَرُوا) **sabrettiler,** daha? (وَعَمِلُوا) **ve işlediler,** neyi? (اَلصَّالِحَاتِ) **sâlih amelleri,** (اُولٰٓئِكَ) **işte sana! Onlar,** (لَهُمْ) **ancak onlara âittir,** ne? (مَغْفِرَةٌ) **geniş bir mağfiret,** daha? (وَاَجْرٌ) **ve değerli bir ecir,** öyle ecir ki, (كَبِيرٌ) **çok büyük olucu.**

MEÂL-İ ŞERÎF

"O kimseler müstesnâ ki (Allâh-u Te'âlâ'ya gerçekten inanıp, kazâ ve kaderine tam mânâsıyla teslîm olarak başlarına gelen tüm belâlara) **sabretmiştirler ve** (geçmiş gelecek tüm nîmetlerine karşı Allâh-u Te'âlâ'ya şükür mâhiyetinde) **sâlih ameller işlemiştirler.**

(Habîbim!) **İşte sana! Onlar,** (beşeriyet gereği işlemiş oldukları tüm günahlar için) **geniş bir mağfiret ve** (güzel amellerine mükâfat olarak) **çok büyük bir ecir sâdece onlar içindir."**

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

Allâh-u Te'âlâ önceki âyet-i celîlelerde insanın, nîmeti elinden alındığında ümit kesme, geri verildiğinde ise şımarma ve iftihâr etme tabîatına sâhib olduğunu açıkladıktan sonra bu âyet-i kerîmede ise sabır ve sâlih amel sâhiblerinin bu kötü sıfatlardan müstesnâ olduklarını beyân etmiştir.

Taberî *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: **"Allâh-u Te'âlâ** (belâlara) sabreden ve sâlih ameller işleyen kullarını, geride kötü sıfatlarla nitelediği insan cinsinden bu âyet-i kerîmesi ile istisnâ etmiştir.

Çünkü geride geçen **"İnsan"** tâbîri cins ve cemî mânâsında olduğu için bu istisnâ yapılabilmiştir. Dolaysıyla bu âyet-i kerîme:

﴿ وَالْعَصْرِ ۞ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَفِى خُسْرٍ ۞ اِلَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ﴾

"Asr'a yemîn olsun ki; gerçekten bütün insanlar elbette çok büyük bir zarar içindedir! Ancak o kimseler müstesnâ ki; îmân etmiştirler, sâlih ameller de işlemiştirler" *(el-Asr Sûresi:1-3'den)* kavl-i şerîfi gibidir. **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/341)*

İşte bu âyet-i kerîmesinde **Allâh-u Te'âlâ**: "Kendilerine dünyâda bir zorluk ve şiddet gelecek olsa da sabreden kullarımı bu belâlar ibâdetten geri döndüremez velâkin onlar **Allâh-u Te'âlâ**'nın emrine ve hükmüne sabrederler.

Yine böylece onlar bolluk ve genişliğe kavuşsalar **Allâh-u Te'âlâ**'ya şükrederler ve kendilerine verdiği nîmetlerle O'nun haklarını öderler, işte bunlar geride zikredilen kınanmış sıfatlardan berîdirler (ve uzak kimselerdir)" buyurmuştur. **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/341)*

"Âlûsî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; bu âyet-i kerîmenin işâreti vechile; bollukta ve darlıkta bir kulun ancak Rabbine tevekkül edip O'na güvenmesi ve sebebleri görmeye takılıp O'nu bilmekten hicablı ve engelli olmamasıîcâb eder (gerekir) ki, bu sâyede varlıkta şımarma ve iftihâr, yoklukta da ümit kesme ve nankörlük kendisine ârız olmasın!

Artık **Allâh-u Te'âlâ** ona bir rahmet verecek olursa **ilk olarak;** kalbiyle onun **Allâh-u Te'âlâ**'dan geldiğini gördüğü için O'na şükreder. **İkinci olarak;** uzuvlarını **Allâh-u Te'âlâ**'nın râzı olduğu işlerde, tâat (ve ibâdet)lerinde ve o uzuvları hakkında **Allâh-u Te'âlâ**'nın sâbit olan haklarını yerine getirmekte kullanarak **Allâh-u Te'âlâ**'ya şükreder. **Üçüncü olarak** da; dilini **Allâh-u Te'âlâ**'ya hamd-ü senâda kallanarak yine O'na şükreder.

İşte **Allâh-u Te'âlâ**'nın:

﴿ وَقَلِيلٌ مِنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ ﴾

"Benim kullarım içerisinden hakkıyla şükreden çok azdır" *(Sebe' Sûresi:13'den)* kavl-i şerîfi ile işâret buyurulan şükür ancak bu üç sûretin birleşmesi ile tahakkuk eder (gerçekleşir). İşte bu şükür sâyesinde de nîmetler sürekli artışa geçer.

Nitekim **Allâh-u Te'âlâ**:

﴿ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ ﴾

"Andolsun ki eğer siz (her hâlinize) **şükrederseniz elbette size ziyâde** (nîmetler) **vereceğim"** *(İbrâhîm Sûresi:7'den)* buyurmuştur.

İşte bu mânâda **Alî** *(Kerremellâhu Te'âlâ Vechehû)*:

وَعَنْ عَلِيٍّ كَرَّمَ اللهُ تَعَالَى وَجْهَهُ: «إِذَا وَصَلَتْ إِلَيْكُمْ أَطْرَافُ النِّعَمِ فَلَا تُنَفِّرُوا أَقْصَاهَا بِقِلَّةِ الشُّكْرِ.»

"Size nîmetlerin kenarları (ve köşeleri) **ulaştığı zaman az şükrederek onların en uzak** (ve değerli) **olanlarını kaçırtmayın"** **(el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/376;* **el-Beyhakî,** *Şu'abü'l-îmân, rakam:4239, 6/308;* **ez-Zemahşerî,** *Rabî'u'l-ebrâr, 5/276;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr,* **1/372; İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 2/311)* demiştir.

Sonra **Allâh-u Te'âlâ** insandan bir nîmeti söküp aldığı zaman sabretmeli ve **Allâh-u Te'âlâ**'yı bir şeyle ithâm etmemelidir.

Zîrâ **Allâh-u Te'âlâ** kuluna karşı çok lütufkâr ve ziyâde merhametli olduğu gibi (ona neyin faydalı neyinse zararlı olduğuna dâir) maslahatlarından ziyâde haberdârdır ve çok bilgilidir.

Yine böylece aldığı nîmetleri geri verdiği zaman da gurura kapılıp şımararak insanlara karşı iftiharda bulunmamalıdır. Nitekim kendi elinde ve mülkiyetinde olmayan şeylere sâhib olmakla gurura kapılıp hava atmak câhilliğin çok yüksek bir yerindedir.

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; "Bu âyet-i kerîmede **Allâh-u Te'âlâ**'nın kazâ ve kaderine inanarak zorluklara sabredenler medh-ü senâ edilerek diğer insanlardan müstesnâ tutulmuşlardır.

Nitekim **Ebû Hureyre** *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «ثَلَاثَةٌ لَا تَمَسُّهُمْ فِتْنَةُ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ؛ اَلْمُقِرُّ بِالْقَدَرِ وَالَّذِي لَا يَنْظُرُ فِي النُّجُومِ وَالْمُتَمَسِّكُ بِسُنَّتِي.»

"Üç kimse vardır ki dünyânın ve âhiretin fitnesi (kargaşaları ve zararları) **onlara dokunamaz.**

(Bunlar da) **kaderi ikrar** (ve kabûl) **eden kimse, yıldızlar** (ve astroloji ilimleri) **hakkında** (akıl yorarak) **nazar** (ve fikir) **yürütmeyen kişi, bir de benim sünnetime sımsıkı sarılan kimsedir!"** **(ed-Deylemî,** *Müsnedü'l-Firdevs, rakam:2514, 2/96;* **İbnü Hacer el-'Askalânî,** *el-Ğarâibü'l-mültekata, rakam:1290, 4/18;* **es-Süyûtî,** *Câmi'u'l-ehâdîs, rakam:11248, 11/480;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/160)*

Kadere îmânın mânâsı; **Allâh-u Te'âlâ**'nın hiçbir mahlûku yaratmadan önce bütün hayır ve şerleri takdîr buyurduğuna, kâinâtın tümünün O'nun kazâ ve kaderiyle mevcut olduğuna ve O'nun, yarattığı her şey hakkında irâdesi olduğuna inanmaktır.

Yıldız ilimleri (astroloji) ile uğraşmaya gelince; bu ilim **İdrîs** *(Aleyhisselâm)* zamânında hak (olarak uygulanmakta) idi.

Nitekim **Allâh-u Te'âlâ**'nın, **İbrâhîm** *(Aleyhisselâm)*dan bahsederken buyurduğu:

﴿ فَنَظَرَ نَظْرَةً فِى النُّجُومِ ۞ فَقَالَ اِنِّى سَقِيمٌ ﴾

"Sonra o, bir bakışla yıldızlara baktı. Sonra 'Gerçekten ben hasta biriyim' dedi." *(es-Sâffât Sûresi:88-89)* kavl-i şerîfi buna delâlet etmektedir, çünkü burada **İbrâhîm** *(Aleyhisselâm)*ın yıldızlara bakarak bir zaman sonra hasta olacağına delîl çıkarttığı anlatılmaktadır.

Fakat ***"Bahru'l-kelâm"*** isimli eserde de zikredildiği üzere; sonra **Süleymân** *(Aleyhisselâm)* zamânında (bu ilmin îtibârı) neshedilmiştir (kaldırılmıştır).

"Ta'lîmü'l-müte'allim" kitabında zikredildiği üzere; (yıldıznâmelere ve gezegen haritalarına bakılarak kazâ ve kaderle ilgili ğaybtan haber araştırma husûsunda kullanılan) nücûm ilmi hastalık gibi bir şeydir.

Dolayısıyla bunu öğrenmek zararlı olup fayda vermeyeceğinden dolayı haramdır. Zâten **Allâh-u Te'âlâ**'nın kazâ ve kaderinden kaçış mümkün değildir (lâkin tedbir almak sünnette sâbittir)!

Artık bir Müslüman, nücûm ehlinin: "Felekteki (gezegenlerin) ictimâ ve ittisallerin(in bir araya gelip birbirine eklenmeleri) bu âlemde yaşanacak muayyen hâdiselere ve özel olaylara delâlet eder" şeklindeki yalan-yanlış iddialarını tasdîk etmemelidir.

İmâm-ı Yâfi'î *(Rahimehullâh)*ın **'Imâd el-Kâtib** *(Rahimehullâh)*dan nakline göre; müneccimler (hicrî) beş yüz seksen iki senesinin Şa'bân ayında altı gezegenin terâzi burcunda bir araya gelmesi ânında bütün âlemin kasırga tûfanıyla harâb olacağına karar verdiler ve **Acem** ve **Rûm** hükümdârlarını bu haberle korkuttular. Onlar da mağaralar kazarak oralara su ve azık nakliyatına başlayarak fırtınaya karşı hazırlandılar.

Müneccimlerin, **Âd** kavminin fırtınası gibi bir rüzgârla âlemin harâb olacağını haber verdikleri gece biz (memleketin) sultânın(ın) yanında oturuyorduk, bir yandan mumlar yanıyor ve hiç kıpırdamıyordu ve biz sâkinlik bakımından öyle bir gece hiç görmedik! (Böylece müneccimlerin sahtekârlığı ortaya çıkmış oldu.)" **(İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/160)*

"İnsânü'l-'uyûn" isimli eserde zikredildiğine göre; gezegenlerin iktirânı (birbirine yaklaşması) sebebiyle yeryüzünde olacak hâdiselerin bilinmesiyle alâkalı olan nücûm ilmini ilk olarak **İdrîs** *(Aleyhisselâm)* istihrâc etmiştir (meydana çıkartmıştır).

Şeyh Muhyiddîn İbnü 'Arabî *(Kuddise Sirruhû)*: "Bu ilim aslında sahîh (ve doğru) bir bilgi verir, haddi zâtında şaşmaz ama ona bakmayı hakkıyla beceremediği için bakan kimseler hatâ eder" demiştir. **(Nûruddîn el-Halebî,** *es-Sîratü'l-Halebiyye, 1/556)*

Günlerin ve gezegenlerin bu âlemdeki işlere tesîri hakkında geniş mâlûmât için bkz.: Rûhu'l-Furkān Tefsîri, 18/515-524

Âyet-i Kerîmede Geçen: (وَعَمِلُوا الصَّالِحاتِ) **"Sâlih ameller işlemiştirler"** kavl-i şerîfi: "**Allâh-u Te'âlâ**'nın zâhirî ve bâtınî (görünen-görünmeyen), geçmiş ve hâzırda mevcut olan bütün nîmetlerine şükür için sâlih ameller işlediler" demektir. Amel-i sâlih ise; **Allâh-u Te'âlâ**'nın vechi (ve sırf O'nun rızâsını kazanmak) için yapılan güzel amellerdir.

Hazret-i Ömer *(Radıyallâhu Te'âlâ Anh)*:

وَعَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: «لَوْ كَانَ الشُّكْرُ وَالصَّبْرُ
مَطِيَّتَيْنِ لَمَا بَالَيْتُ أَيَّهُمَا رَكِبْتُ.»

"Şükür ve sabır iki binek olsaydı elbette ben hangisine bineceğime aldırmazdım" (**Ebû Bekr Muhammed et-Turtûşî,** *Sirâcü'l-mülûk, sh:98;* **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/160)* sözü ile sabır ve şükür yollarından her birinin **Allâh-u Te'âlâ**'ya (ve rızâsına) ulaştıracağına işâret etmiştir. (**İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/160-161)*

(Meseleleri delîlleriyle inceleyen) Müdakkık (âlim İmâm-ı Tıybî, Keşşâf hâşiyesi olan ve bir ismi *"Fütûhu'l-ğayb fi'l-)**Keşf**(i an kınâ'ı'r-rayb"* isimli eserin)de şöyle demiştir:

"Ümit kesmek sabırsızlığı, nankörlük de şükürsüzlüğü zımnında bulundurduğundan dolayı bu sıfatlardan istisnâ edilenler elbette bunun zıttı iki sıfat olan sabır ve şükürle tavsîf edilmiştir."

İşte bu âyet-i kerîmede: **"Ancak sabredenler ve amel-i sâlih işleyenler"** buyurulması: "Ancak sabredenler ve şükredenler" demek menzilesindedir. Çünkü bu ikisi müminin sıfatlarındandır.

Bundan dolayı bâzı müfessirler bu istisnâyı: "Ancak îmân eden kimseler müstesnâ" diye tefsîr etmişlerdir. Çünkü onların âdeti, kendilerine bir rahmet geldiğinde şükretmek, nîmetleri zâil olduğunda ise sabretmekten ibâret olduğu için bu iki sıfatın îmândan kinâye olarak getirilmesi güzel (ve yerinde) olmuştur. (**el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/371-372)*

Tıybî *(Rahimehullâh)*ın beyân-ı vechile; bu âyet-i kerîmede **"Ancak sâlih amel işleyenler"** cümlesinin **"Sabredenler"** cümlesine atfı şuna delâlet etmektedir ki, sabırdan maksat îmândır.

Yine bu delâlet etmiştir ki sâlih amellerden maksat da özellikle şükürdür. Zîrâ hadîs-i şerîflerde bu ikisi birbirinin karîni (yakını) olarak zikredilmiştir.

Nitekim **Enes** (İbnü Mâlik) *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
«اَلْإِيمَانُ نِصْفَانِ؛ نِصْفٌ فِي الصَّبْرِ، وَنِصْفٌ فِي الشُّكْرِ.»

"Îmân iki parçadır; yarısı sabırdadır, yarısı şükürdedir.

(Zîrâ insan, hayâtı boyunca ya istediği ya da istemediği şeylerle karşılaşır, istemediği şeyle karşılaşan sabredip rızâ gösterecek, istediği bir şeye kavuşan da **Allâh-u Te'âlâ**'dan bilip şükredecektir.

Başına musîbet geldiğinde 'Beni mi buldu?' deyip îtiraz eden, bir nîmete mazhar olduğunda da **Allâh-u Te'âlâ**'nın lütfunu görmeyerek: 'Bunu ben hak ettim' diyen kişide îmândan hiçbir eser yoktur.)" (**el-Beyhakî,** *Şu'abü'l-îmân, rakam:9715, 7/123;* **Hamza es-Sehmî,** *Târîhu Cürcân, sh:410;* **et-Taberânî,** *el-Mu'cemü'l-Kebîr, rakam:8544;* **el-Hâkim,** *el-Müstedrek, 2/447;* **Ebû Nu'aym,** *Hılyetü'l-evliyâ, 5/34)*

Dolayısıyla bu âyet-i kerîmedeki istisnâyı ittisâle hamledenler şöyle mânâ vermişlerdir: "İnsanın cibilletinin gerektirdiği şânı ve ilginç hâli şöyledir ki; bolluktan sonra zarar görürse sabretmez, bu hâl tersine dönünce de şükretmez. Çünkü sevinç ve iftihar onu şükürden alıkoyar.

Sonra: **"Ancak sabredenler ve sâlih amel işleyenler müstesnâ"** buyurularak ve bu sıfatlara sâhib olanlardan müminler kastedilerek bu genel mefhumdan îmân sâhibi kimseler müstesnâ tutulmuştur.

Nitekim **Allâh-u Te'âlâ** Lokmân Sûresi'nde de:

﴿ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴾

"İşte sana! Şüphesiz ki (belâlara karşı) **çokça sabreden ve** (nîmetlere karşı) **ziyâde şükreden** (îmânlı) **her bir kimse için, elbette bu** (anlatıla)**n**(lar)**da pek çok ve çok büyük âyetler vardır."** *(Lokman Sûresi:31'den)* buyurmuştur ki sanki orada da: "Şüphesiz işte bunlarda her mümin için birçok âyet bulunmaktadır" buyurulmuş gibidir. (**Huseyn et-Tıybî,** *Fütûhu'l-ğayb fi'l-Keşfi 'an kınâ'ı'r-rayb, 8/26-27)*

"Mazharî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; sabır ve şükür müminlerin en büyük alâmetlerindendir.

Nitekim **Suheyb** *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ صُهَيْبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «عَجَبًا لِأَمْرِ الْمُؤْمِنِ! إِنَّ أَمْرَهُ كُلَّهُ خَيْرٌ. وَلَيْسَ ذَاكَ لِأَحَدٍ إِلَّا لِلْمُؤْمِنِ إِنْ أَصَابَتْهُ سَرَّاءُ شَكَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ، وَإِنْ أَصَابَتْهُ ضَرَّاءُ صَبَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ.»

"Müminin işine şaşılır; şübhesiz ki onun işlerinin tamâmı hayırdır. Bu (fazîlet)**, müminden başka hiçbir kimse için olmaz. Ona bir bolluk gelse şükreder, bu kendisi için hayır olur. Kendisine bir darlık** (ve belâ, musîbet) **isâbet edecek olsa sabreder, bu da onun için hayır olur."** (**Müslim,** *es-Sahîh, rakam:2999, 4/2295;* **el-Kāzî Senâullâh,** *et-Tefsîru'l-Mazharî, 4/378-379)*

Âyet-i Kerîmenin Sonunda Geçen: (أُولَٰئِكَ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ) **"İşte sana! Onlar,** (beşeriyet gereği işlemiş oldukları tüm günahlar için) **geniş bir mağfiret ve** (güzel amellerine mükâfat olarak) **çok büyük bir ecir sâdece onlar içindir"** kavl-i şerîfini **Taberî** *(Rahimehullâh)*:

"Bu sıfatlara sâhib olan kimseler için **Allâh-u Te'âlâ** tarafından büyük bir mağfiret vardır ki **Allâh-u Te'âlâ** onlar için günahlarını bağışlayacak ve onları o günahlar yüzünden âhirette rüsvay etmeyecektir. Bunun yanısıra dâr-ı dünyâda yapmış oldukları sâlih amellere karşılık bolca sevâb ve büyük mükâfatlar vardır" şeklinde tefsîr etmiştir. **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân,12/341)*

Tebe-'i tâbi'înden olan **İbnü Cüreyc** *(Rahimehullâh)* bu cümle-i celîlede geçen **"Büyük ecir"** tâbîri hakkında: "O mükâfât, cennetten ibârettir" demiştir. **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/341-342;* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:138-142, 9/79-80;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/21-22)*

"Rûhu'l-beyân" sâhibi bu âyet-i kerîmenin tefsîrinde şöyle demiştir: (Sabır ve aynı zamanda şükür mânâsını ihtivâ eden amel-i sâlih işlemek gibi) övgüye şâyân sıfatlarla mevsûf olanların günahları ne kadar çok olsa da onlar için büyük bir mağfiret (ve bağışlanma) vardır, güzel amelleri için de çok büyük ecirler vardır ki **Beyzâvî** *(Rahimehullâh)*ın da tefsîri vechile; onun en azı cennettir. **(el-Beyzâvî,** *Envâru't-Tenzîl, 3/129)*

(Kānûnî döneminin Şeyhulislâm'ı) **Sâdî el-Müftî** (Çelebî) *(Rahimehullâh)* bu cümle-i celîlenin tefsîrinde şöyle demiştir: "Bu âyet-i kerîmede sabır ve sâlih amel ehline vaad edilen **"Ecr-i kebîr"**den maksat; ebedî nîmetler, amellerle mükellefiyetin kalkması, **Allâh**'ın azâbından emîn olma, **Allâh-u Te'âlâ**'nın rızâsını kazanma ve O'nun vech-i kerîmine nazar (cemâl-i bâ kemâlini seyretmek) dâhil tüm âhiret nîmetleridir." **(Sâdî Çelebî,** *Hâşiyetü Tefsîri'l-Beyzâvî, Murâd Mollâ Ktp., rakam:245, verak:74a;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4//161;* **el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/372)*

Bu Fakîr (İsmâ'îl Hakkî) der ki; zâhir olan mânâya göre; burada zikredilen **"Ecr-i kebîr"**den murâd cennettir.

Zîrâ **Allâh-u Te'âlâ**'nın nîmetlerinin ednâsı dünyâ metâlarıdır, a'lâsı ise: (وَرِضْوانٌ مِنَ اللهِ أَكْبَرُ) **"Allâh'tan** (gelecek) **en ufak bir rızâ** (ve hoşnutluk cennet dâhil her şeyden) **daha büyüktür"** *(et-Tevbe Sûresi:72'den)* kavl-i şerîfinden dolayı rızâ-i İlâhîdir (Allâh-u Te'âlâ'nın kulundan hoşnut olmasıdır).

Nîmetlerin ortası ise cennet ve nîmetleridir. **Allâh-u Te'âlâ**'nın rızâsı ekberiyet (en büyük olma sıfatı) ile vasıflandığı zaman cennetin de kebîriyyet (büyüklük nitelemesi) ile sıfatlanması(nı düşünmek) lâzım gelir. **(İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/160-161)*

"İbnü 'Acîbe Tefsîri"nde zikredildiğine göre; mümin bir kul için yapması gereken şey, nîmetlere şükredici olması ve nikmetler (musîbetler) ânında sabredici olması, nîmetlerin yanında değil de (o nîmetleri bahşeden) **Mün'im Te'âlâ** ile (huzûr üzere) durmasıdır.

Elinden bir nîmet dönerse (ve giderse), onun dönüşünü beklemeli, bir belâ vurunca da dönüp gitmesine muntazır bulunmalıdır. Velhâsıl mümin kişi cümle hâllerinde **Allâh**'ın kulu olmalıdır.

Rivâyet olunduğuna göre:

حُكِيَ أَنَّ سَيِّدَنَا مُوسٰى عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: «يَا رَبِّ! دُلَّنِي عَلٰى عَمَلٍ إِذَا عَمِلْتُهُ رَضِيتَ عَنِّي. قَالَ: إِنَّكَ لَا تُطِيقُ ذٰلِكَ فَخَرَّ مُوسٰى سَاجِدًا مُتَضَرِّعًا، فَقَالَ: يَا ابْنَ عِمْرَانَ إِنَّ رِضَايَ فِي رِضَاكَ بِقَضَائِي.»

"**Mûsâ** *(Aleyhisselâm)* bir kere: **'Yâ Rabbi! Beni öyle bir amele delâlet et ki onu yaptığım zaman Sen benden râzı olasın'** deyince **Allâh-u Te'âlâ: 'Gerçekten sen buna tâkat getiremezsin'** buyurdu.

Bunun üzerine **Mûsâ** *(Aleyhisselâm)* secdeye kapanarak yalvarmaya başlayınca **Allâh-u Te'âlâ:**

'Ey İmrân'ın oğlu! Şüphesiz Benim (senden) **rızâm, senin Benim kazâma** (ve kaderime teslîm olup hiç îtirâz etmeden) **râzı olmandadır'** buyurdu." (**'Abdülkādir el-Geylânî,** *el-Ğunye, 2/330;* **İbnü 'Acîbe,** *el-Bahrü'l-medîd, 3/201)*

İbnü Abbâs *(Radıyallâhu Anhümâ)* şöyle demiştir:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ تَعَالٰى عَنْهُمَا، أَنَّهُ قَالَ: «أَوَّلُ شَيْءٍ كَتَبَهُ اللهُ تَعَالٰى فِي اللَّوْحِ الْمَحْفُوظِ: «أَنِّي أَنَا اللهُ لَا إِلٰهَ إِلَّا أَنَا وَمُحَمَّدٌ رَسُولِي، مَنِ اسْتَسْلَمَ لِقَضَائِي وَصَبَرَ عَلٰى بَلَائِي وَشَكَرَ لِي نَعْمَائِي، كَتَبْتُهُ صِدِّيقًا وَبَعَثْتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَعَ الصِّدِّيقِينَ، وَمَنْ لَمْ يَسْتَسْلِمْ لِقَضَائِي وَلَمْ يَصْبِرْ عَلٰى بَلَائِي وَلَمْ يَشْكُرْ لِنَعْمَائِي فَلْيَتَّخِذْ إِلٰهًا سِوَائِي.»

"Allâh-u Te'âlâ'nın Levh-i Mahfûz'da yazdığı ilk şey:

'Allâh ancak Benim! Benden başka hiçbir ilâh yoktur! Muhammed de Benim Rasûlümdür!

Artık her kim kazâma (ve kaderime hiç îtirâz etmeksizin) **teslîm olursa, belâlarıma sabrederse ve nîmetlerime şükrederse Ben onu** ('Illiyyîn'de) **sıddîk bir kimse olarak yazarım, kıyâmet gününde de onu sıddîklarla birlikte diriltirim.**

Ama her kim kazâma (ve kaderime îtirâz ederek) **teslîm olmazsa, belâlarıma sabretmezse ve nîmetlerime şükretmezse artık o kişi** (kendisi için) **Benden başka bir ilâh edinsin!'** (hükmünden ibârettir)!"

(**İbnü 'Acîbe,** *el-Bahrü'l-medîd, 3/201;* **Ebu'l-Leys es-Semerkandî,** *Tenbîhü'l-ğâfilîn, rakam:352, sh:263)*

İbnü Mes'ûd *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerifte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَنَّهُ قَالَ: «ثَلَاثٌ مَنْ رُزِقَهُنَّ فَقَدْ رُزِقَ خَيْرَيِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ؛ اَلرِّضَا بِالْقَضَاءِ، وَالصَّبْرُ عَلَى الْبَلَاءِ، وَالدُّعَاءُ عِنْدَ الرَّخَاءِ.»

"Üç şey vardır ki onlar kime nasîb edilirse gerçekten ona dünyâ ve âhiretin (bütün) **hayırları verilmiş olur.**

(Bunlar da) **kazâya** (ve kadere îtirazsız bir şekilde) **rızâ, belâya sabır ve** (hiçbir sıkıntı ve darlık olmadığı hâlde sırf Allâh'a şükür için) **bolluk ânında** (yapılan) **duâ**(dan ibârettir)**!"** (**Ebu'l-Leys es-Semerkandî,** *Tenbîhü'l-ğâfilîn, rakam:332, sh:252;* **İbnü 'Acîbe,** *el-Bahrü'l-medîd, 3/201)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Âlûsî Tefsîri"nde bu âyet-i kerîmelerin îzâhında zikredilen işârî mânâlara göre; **Allâh-u Te'âlâ** insan seciyyesinin (tabîatının ve yaratılışının) îcaplarından birinin de nîmetten sonra gelen zorluk ânında ümit kesip nankörlük yapmak, zarardan sonra gelen nîmet vaktinde ise sevinme ve iftihâr etme olduğunu, ancak bu hâllerin tümünde **Allâh** ile birlikte (olduğu mülâhazasıyla) sabredenler ve her türlü hâllerinde salâh (ve fayda) getirecek şeyler yapanların bundan müstesnâ olduğunu açıklamıştır.

Demek ki onlar nezdinde fakirlik ve zenginlik iki merkep gibi görüldüğü için onlar hangisine binseler önemsemezler.

İşte böyle kimseler için, ümitsizlik, nankörlük, şımarıklık ve iftihâr gibi nefsin zuhûrundan nâşî tüm günahlardan mağfiret, ef'âl ve sıfât (Allâh-u Te'âlâ'nın fiil ve sıfatlar)ın(ın) tecellîlerinin sevâbından hâsıl olan büyük bir ecir vardır.

Tevfîkın Velîsi (ve kulunu doğru yola muvaffak kılma sıfatının sâhibi) ancak **Allâh-u Te'âlâ**'dır! (**el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/376-377)*

ON İKİNCİ ÂYET-İ KERÎME

﴿ فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ وَضَائِقٌ بِهِ صَدْرُكَ أَنْ يَقُولُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ جَاءَ مَعَهُ مَلَكٌ ۚ إِنَّمَا أَنْتَ نَذِيرٌ ۚ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (12)

(فَلَعَلَّكَ) **Şimdi belki** (de) **sen,** nesin? (تَارِكٌ) **terkedici**(sin), neyi? (بَعْضَ مَا) **o şeylerin bir kısmını ki,** (يُوحَىٰ) **vahyolunuyor,** kime? (إِلَيْكَ) **sana,** daha? (وَضَائِقٌ) **ve daralıcıdır,** ne sebebiyle? (بِهِ) **onun sebebiyle,** yâni sana indirilenlerden bâzısı(nı teblîğ) sebebiyle (karşılaşacağın hakāretlerden dolayı) *(el-Bahru'l-muhît)*, ne daralıcıdır? (صَدْرُكَ) **senin göğsün,** neden dolayı daralacaktır? (أَنْ يَقُولُوا) **demelerinden dolayı,** burada bir muzâf mahzûftur ki takdîri: (مَخَافَةَ أَنْ يَقُولُوا) "Demeleri endişesinden dolayı" şeklindedir *(el-Beyzâvî, el-Medârik)*, neyi demeleri? (لَوْلَا أُنْزِلَ) **indirilseydi ya,** kimin üzerine? (عَلَيْهِ) **onun üzerine,** ne? (كَنْزٌ) **bir hazîne,** daha ne olsaydı? (أَوْ جَاءَ) **veyâ gelseydi ya,** kiminle berâber? (مَعَهُ) **onunla berâber,** kim? (مَلَكٌ) **bir melek,** (إِنَّمَا أَنْتَ) **sen ancak,** kimsin? (نَذِيرٌ) **bir uyarıcı**(sın), (وَاللَّهُ) **ama Allâh,** neyin üzerine? (عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ) **her bir şey üzerine,** kimdir? (وَكِيلٌ) **bir Vekîl'dir.**

MEÂL-İ ŞERÎF

"(Habîbim!) **Şimdi o** (müşrik ola)**nlar** (senin hakkında): '(Krallar gibi peşine insanları sürüklemesi için gökten) **onun üzerine** (bolca dağıtacağı) **bir hazîne indirilseydi ya!**

Ya da berâberinde (bizim de göreceğimiz şekilde onu doğrulayan) **bir melek gelseydi ya' diyecekler diye** (endişe ettiğinden dolayı) **belki** (de) **sen sana vahyolunmakta olan şeylerin bir kısmını** (insanlara teblîğ etmeyi) **bırakacaksın ve onu** (kendilerine okuduğun zaman karşılaşacağı)**n** (hakāret ve inkârlar) **sebebiyle göğsün daralıcı** (olacak)**dır.**

(Onlar seni reddetmişler ya da seninle alay etmişler diye sana ne oluyor ki bundan darlanıyorsun?!) **Sen ancak** (Allâh'a karşı gelenleri O'nun azâbından korkutan) **bir nezîr** (ve uyarıcı bir peygamber)**sin. Ama Allâh** (onların tüm sözlerini ve işlerini gözetip, gereken cezâyı vermek dâhil) **her şeye** (hakkıyla kefîl ve) **Vekîl'dir.**

(Öyleyse ancak O'na güven, işlerini sâdece O'na ısmarla. O müşriklerin câhilliklerine ve alay etmelerine aldırmaksızın, büyüklük taslamalarını da önemsemeksizin, geniş bir kalb ve huzurlu bir gönülle sana vahyedilenleri teblîğe devâm et.)"

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

Allâh-u Te'âlâ önceki âyet-i celîlelerde kâfirlerin **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*i mahzûn eden bâzı sözlerini açıkladıktan sonra bu âyet-i kerîmede onların diğer bâzı kelâmlarını nakletmiş ve o sözler sebebiyle Rasûlünün kalbinin darlandığını ama sonra kendisinin ona ikramda ve destekte bulunarak kalbini takviye ettiğini beyân etmiştir. **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/200)*

Âyet-i Kerîmede Geçen: (فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحَى إِلَيْكَ وَضَائِقٌ بِهِ صَدْرُكَ) **"Belki de sen sana vahyolunmakta olan şeylerin bir kısmını** (insanlara teblîğ etmeyi) **bırakacaksın ve onu** (kendilerine okuduğun zaman karşılaşacağı)**n** (hakâret ve inkârlar) **sebebiyle göğsün daralacaktır"** kavl-i şerîfinin sebeb-i nüzûlü hakkında bâzı rivâyetler vardır.

1) İbnü Abbâs *(Radıyallâhu Anhümâ)*dan rivâyet olunduğuna göre; **Mekke** müşriklerinin reisleri: "Yâ **Muhammed**! Eğer sen gerçekten rasül isen **Mekke**'nin dağlarını bizim için altın yap" dediklerinde, diğer bir kısmının ise: "Senin nübüvvetine şâhidlik etmeleri için bize melekleri getir" şeklinde laflar sarfetmeleri üzerine **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*: "Benim bunlara gücüm yetmez" deyince bu âyet-i celîle nâzil olmuştur.

Hasen *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyete göre; müşrikler **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*den kıyâmetin geleceğine dâir konuşmalar yapmamasını taleb ettiler. Diğer bir kavle göre ise; kendilerini cehâlete, körükörüne taklîde ve bâtılda ısrâra nisbet eden kelâmlar sarfetmemesini **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*den istediler (ve o zaman ona tâbi olacaklarını vaad ettiler.

Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* de bunları değerlendirerek îmân ederler ümîdiyle bir zaman için bu konuşmaları yapmamayı aklından geçirince bu âyet-i kerîme nâzil olarak kendisine vahyedilen her şeyi teblîğ etmeye teşvîk edildi). **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/200)*

2) Kurtubî *(Rahimehullâh)*ın nakl-i vechile; **Mekke** müşrikleri **Nebî** *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)*e: "Bize, içinde ilâhlarımıza sebb (ve hakâret) bulunmayan bir kitab getirseydin elbette sana tâbi olurduk" deyince **Nebî** *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)* (onların îmân etmelerine çok düşkün olduğu için bir süreliğine) onların ilâhları aleyhine konuşmayı terketmeyi aklından geçirince hemen bu âyet-i kerîme nâzil oldu. **(el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/81;* **el-Vâhidî,** *el-Vesît, 2/566;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/162)*

Bu cümle-i celîlede geçen ve şekk (şüphe ve olasılık) mânâsı ifâde eden (لَعَلَّ) kelimesinin burada kastedilen anlamı hakkında birkaç tefsîr yapılmıştır:

a) Burada istifhâm kastedilmiş olup mânâsı ise istib'âd (uzak görme) olabilir ki buna göre:

"Habîbim! Sen onların isteğine uyup da ilâhlarına hakāreti bırakacak biri misin, senin böyle yapman olacak şey değildir, bilakis sen, sana inzâl edilen her şeyi mutlaka teblîğ edersin" buyurulmuş olmaktadır ki böylece vahyi teblîğ husûsunda **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e:

﴿ يَا اَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ ﴾

"Ey Rasûl! Rabbinden sana indirilmiş olanları teblîğ et" *(el-Mâide Sûresi:67'den)* buyurulduğu gibi burada da kendisine indirilenleri insanlara ulaştırma emri konusunda bir tekîd (teyîd ve emri güçlendirme mânâsı) kastedilmiştir. **(el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/81)*

b) Râzî *(Rahimehullâh)*ın beyân-ı vechile; burada zecr (engelleme) mânâsı kastedilmiştir. Nitekim **Arablar** bir işten uzaklaştırmak istedikleri kişiye: "Herhâlde sen şöyle bir şeyler yapmak istiyorsun?" derler.

Hâlbuki bu söz onların şübhe içinde olduklarını ifâde etmez. Yine böylece bir kişi çocuğuna hitâben: "Herhâlde sana emrettiğim şeyler husûsunda bir eksiklik yapacaksın" derken şübhe mânâsı murâd etmeksizin emrini tekîd kastetmiş olur ki bu tâbîri kullanması ona: "Emrimi terketme" demekten daha tesirli (ve etkili) olur. **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/201)*

Âyet-i Kerîmede Geçen: (اَنْ يَقُولُوا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ كَنْزٌ اَوْ جَآءَ مَعَهُ مَلَكٌ) **"(Krallar gibi peşine insanları sürüklemesi için gökten) onun üzerine** (bolca dağıtacağı) **bir hazîne indirilseydi ya! Ya da berâberinde** (bizim de göreceğimiz şekilde onu doğrulayan) **bir melek gelseydi ya" diyecekler diye** (endişe ettiğinden dolayı bâzı vahiyleri teblîğ sen hiç terkeder misin?!)" kavl-i şerîfinde geçen sözü söyleyen kişi **Abdullâh İbnü Ebî Ümeyye İbni'l-Muğîre el-Mahzûmî**'dir. **(el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/81-82;* **el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 2/376)*

İbnü Sâd, İbnü'l-Esîr ve **İbnü Hacer el-Askalânî** *(Rahimehümullâh)* gibi hadis ve siyer ashâbının nakilleri vechile; bu sözü söyleyen **Abdullâh İbnü Ebî Ümeyye, Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in halasının oğludur, çünkü annesi **Âtîke Bintü Abdilmüttalib**'dir.

Ayrıca **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in zevcesi **Ümmü Seleme** *(Radıyallâhu Anhâ)*nın kardeşidir. Bu kişi, **Kureyş** içerisinde **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* e düşmanlığı en şiddetli olan, **Allâh** tarafından gelen vahiyleri reddetmeye en çok çalışan ve **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e eziyet için çok târîz (laf dokundurma) yapan biriydi, Müslümanlara da çokça eziyet ediyordu. **Allâh**'ın Kitâbı'nda birçok âyet-i kerîme onun hakkında nâzil olmuştu.

Nitekim İsrâ Sûresi'nde zikredilen (ve aşağıda meâllerini göreceğiniz): "Sen şunları şunları yapana kadar biz aslâ îmân etmeyeceğiz" *(el-İsrâ Sûresi:90-93)* sözlerini söyleyen de o idi.

Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* **Mekke** fethi için yola çıktığı zaman niçin çıktığını insanlardan gizlediği için **Mekke** ehli onun niyetinden habersiz idi.

O sırada **İbnü Ebî Ümeyye** yola çıkarak **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* ve onunla birlikte bulunan Müslümanlar hakkında istihbârat yapmaya başladı. Kime sorduysa her biri işi küçük göstermek için onların güçsüz olduğuna dâir bilgiler verdiler.

Nihâyet **Bekr İbnü Hevâzin** oğullarından bir adama sorunca o: "Doğruyu mu daha çok seviyorsun yalanı mı?" dedi. **İbnü Ebî Ümeyye** de: "Yalanda hayır olur mu, tabî ki doğruyu!" dedi.

Bunun üzerine o adam **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in ve Müslümanların çok güçlü oldukları, sağlık-sıhhat içinde bulundukları, topluluklarının kalabalıklığı ve işlerinin zirvede olduğu hususlarında bilgiler verince **İbnü Ebî Ümeyye**: "Adamın her dediğini anladım, benim etkileneceğim her yere tesîr etti, geçmişte yaptıklarıma pişman oldum ve İslâm kalbimin içine girdi ama **Muhammed**'in beni kabûl edecğini düşünmüyorum" dedi.

Sonra **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in yanına gitmeye karar verdi. O sırada **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in amcası **Hâris**'in oğlu **Ebû Süfyân İbnü'l-Hâris** ile karşılaştığında onun da aynı görüşte olduğunu anlayınca **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* ile buluşmak üzere yola çıktılar.

O sırada **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* (Mekke-Medîne arasında bulunan ve Mekke'ye 189 km. mesâfedeki) **Nîku'l-'Ukāb** isimli mevkide bulunuyordu, orada **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e rastladılar.

Yanına girmek istediklerinde **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* buna izin vermeyince **Ümmü Seleme** *(Radıyallâhu Anhâ)* devreye girerek ona: "Yâ **Rasûlellâh!** Dönürün ve halanın oğlu (olan İbnü Ebî Ümeyye) ile amcanın oğlu ve sütkardeşin (Ebû Süfyân İbnü'l-Hâris İbnü Abdilmüttalib) Müslüman olmak üzere geldiler. Amcaoğlunla halaoğlunu insanların senden en nasipsizi yapma, onların senin kavmin içinde kim oldukları belli!" diye konuşmalar yaptı.

Bunun üzerine **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*:

«لَا حَاجَةَ لِي بِهِمَا، أَمَّا أَخُوكَ فَهَتَكَ عِرْضِي، وَصِهْرِي وَقَالَ لِي بِمَكَّةَ مَا قَالَ.»

"Benim o ikisine ihtiyâcım yok; senin kardeşin benim ırzımı (haysiyetimi) **ve hısımlığımı çiğnedi ve Mekke** (dönemin)**de bana neler söyledi!?"** buyurunca **Ümmü Seleme** *(Radıyallâhu Anhâ)*: **"Kureyş**'in her biri neler söyledi ve hepsi hakkında **Kur'ân** (âyetleri) nâzil oldu. Sen ondan daha büyük cürmü (suçu) olanları afvettin, onun da suçunu afvetmeye insanların en lâyık olanı sensin!" diyerek **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)*i o ikisine karşı yumuşatmaya devâm eden sözler sarfetti.

O sırada **Abdullâh İbnü Ebî Ümeyye**: "Ben seni tasdîk etmek ve sana îmân etmek için geldim, ayrıca benim senin (halanın oğlu olmam münâsebeti) ile akrabâlığım ve seninle hısımlığım var" deyince **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* yumuşayarak huzûruna girmelerine izin verdi.

Daha önce **Alî** *(Radıyallâhu Anh)* **Ebû Süfyân İbnü'l-Hâris**'e:

وَقَالَ عَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ لِأَبِي سُفْيَانَ بْنِ الْحَارِثِ: «ائْتِ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ قِبَلِ وَجْهِهِ، فَقُلْ لَهُ مَا قَالَ إِخْوَةُ يُوسُفَ لِيُوسُفَ: ﴿تَاللهِ لَقَدْ آثَرَكَ اللهُ عَلَيْنَا وَإِنْ كُنَّا لَخَاطِئِينَ﴾

"**Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* ile karşılaştığın zaman ona yüzü tarafından yaklaş ve ona **Yûsuf** *(Aleyhisselâm)*ın kardeşlerinin, **Yûsuf** *(Aleyhisselâm)*a söyledikleri: **"Andolsun ki elbette Allâh seni bize karşı tercîh etti, gerçekten biz çok yanlış yapan kimseler olduk"** sözünü söyle" demişti.

O da böyle yapınca **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*:

﴿لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ﴾

"Bugün size karşı hiçbir kınama yok" buyurdu.

Sonra **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* onların Müslüman olmalarını kabûl buyurdu, o ikisi de gerçekten İslâm'ı çok güzel yaşadılar ve **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* ile birlikte **Mekke, Huneyn** ve **Tâif** fetihlerine katıldılar.

Abdullâh İbnü Ebî Ümeyye'ye **Tâif** kalesinden bir ok isâbet etti ve o gün şehit olarak öldürüldü. (**İbnü Sâd,** *et-Tabekatü'l-kübra, terceme rakamı:729, 5/45-46;* **İbnü'l-Esîr,** *Üsdü'l-ğâbe, terceme rakamı:2820, 3/176;* **İbnü Hacer,** *el-İsâbe, 4/11-12)*

Âyet-i Kerîmenin Sonunda Geçen: (إِنَّمَا أَنْتَ نَذِيرٌ وَاللهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ) **"Sen ancak** (Allâh'a karşı gelenleri O'nun azâbından korkutan) **bir nezîr** (ve uyarıcı bir peyğamber)**sin. Ama Allâh** (onların tüm sözlerini ve işlerini gözetip, gereken cezâyı vermek dâhil) **her şeye** (hakkıyla kefîl ve) **Vekîl'dir"** kavl-i şerîfini **Taberî** *(Rahimehullâh)*:

"Sen onlar ne diyecek diye düşünüp vahyin bâzısını ihmâl etme, sen ancak Beni inkâr etmelerinden dolayı çetin azâbımdan onları sakındıracak bir nezîrsin! İstedikleri mûcizeleri vermek ancak Benim gücüm dâhilindedir.

İstediğim zaman onları indiririm! Sana düşen ancak teblîğ ve inzârdır. Her şeyi yöneten ancak **Allâh**'tır. Sen Benim emirlerimi uygula, onların mûcize istemeleri vahyimi teblîğden seni men etmesin (ve alıkoymasın)" şeklinde tefsîr etmiştir. (**et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/342)*

Kurtubî *(Rahimehullâh)* da: "Yâ **Muhammed**! Sana düşen vazîfe ancak onları uyarmaktır, istedikleri mûcizeleri vermek senin vazîfen değildir. Her şeyi koruyup kollayan ve olup biten her şeye şâhidlik yapan ancak **Allâh**'tır" diye tefsîr etmiştir. **(el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/80-82)*

Tefsirlerde zikredildiğine göre; müşrikler bu âyet-i kerîmede geçen ve **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in niçin zengin olmadığını sorgulayan sözleriyle aslında:

"Eğer sen **Allâh**'ın **Rasûlü** olduğuna dâir iddianda sâdık (ve doğru konuşan) biri isen, o **Allâh**'ın da her şeye gücü yettiğini ve senin O'nun nezdinde çok kıymetli olduğunu söylüyorsan sen hâlâ niye fakir olarak yaşıyorsun, senin ve ashâbının ihtiyaçlarını giderecek bir şeyler size niye indirilmiyor?

Ya da senin hakkındaki şübhelerin kaybolması için **Allâh** (bizim de göreceğimiz şekilde) senin risâletine şâhidlik edecek bir melek niçin indirmiyor?" demek istemişlerdir.

Allâh-u Te'âlâ da buna cevâben: "Sen ancak bir nezîrsin (uyarıcısın), sana muhâlefet edip emirlerine isyân edenleri azâb ile korkutursun, sana îmân edip itâat edenleri de sevapla müjdelersin! Onların seni reddetmiş olmaları veyâ alay etmeleri yâhut uygunsuz taleblerde bulunmaları seni ilgilendirmemelidir. Artık göğsün niçin daralıyor?

Her şeye Vekîl olan, herkesin sözlerini ve amellerini (amel defterlerinde yazdırarak) zaptedip kıyâmet gününde onlara karşılıklarını verecek olan ise ancak **Allâh-u Te'âlâ**'dır! Artık sen ancak O'na tevekkül et! Zîrâ onların bütün hâllerini bilen ancak O'dur.

Sen onların ne yaptığına değer vermeksizin risâlet vazîfeni edâ et! Şüphesiz seni koruyacak ve onlara gâlip edecek ancak Benim!" buyurmuş olmaktadır. **(el-Hâzin,** *Mecmû'atü't-tefâsîr, 2/475;* **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/162-163;* **el-Kāzî Senâullâh,** *et-Tefsîru'l-Mazharî, 4/379)*

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)*ın beyân-ı vechile; kâfirlerin **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*den bu âyet-i kerîmede nakledilen uygunsuz şeyler istemesi ve **Allâh-u Te'âlâ**'nın onlara cevâbı diğer bâzı âyet-i kerîmelerde de zikredilmiştir. Nitekim **Allâh-u Te'âlâ** Furkān Sûre-i Celîlesi'nin:

﴿وَقَالُوا مَالِ هٰذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ لَوْلَآ أُنْزِلَ إِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونَ مَعَهُ نَذِيرًا
۞ أَوْ يُلْقَىٰٓ إِلَيْهِ كَنزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا ۚ وَقَالَ الظَّالِمُونَ إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا﴾

"Yine (o müşrikler) **dediler ki: 'İşte bu Rasûl** (olduğunu sanan kişiy)**e ne oldu ki;** (bizim gibi) **yemek yemektedir ve sokaklarda** (rızık temini için) **yürümektedir?!**

Kendisine bir melek indirilip, onunla berâber bir uyarıcı olmalı değil miydi (ki böylece biz de meleğin tasdîkiyle onun peygamber olduğunu kolayca anlardık)**?!**

Ya da ona (gökten) **bir hazîne atılmalı değil miydi** (ki onunla geçim derdinden kurtulurdu)**! Yâhut** (en azından) **kendisinden yiyeceği ona âit çok değerli bir bostan olmalı değil miydi'** (gibi laflar edip durdular)**!**

Ayrıca o zâlimler (müminlere)**: 'Siz büyülen**(erek delir)**miş bir adamdan başkasına uymuyorsunuz' dedi**(ler)**."** *(el-Furkān Sûresi:7-8)* âyet-i kerîmelerinde müşriklerin hezeyanlarını zikrettikten sonra:

﴿ اُنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْاَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ۞ تَبَارَكَ الَّذِى اِنْ شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذٰلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ وَيَجْعَلْ لَكَ قُصُورًا ﴾

"(Habîbim!) **Bak** (gör) **ki; senin için nasıl** (uygunsuz sözler söyleyerek ve kıyaslar yaparak) **bu misalleri açıkladılar da, böylece** (haktan tamâmen) **sapıttılar. Artık onlar** (gerçek peygamberi sahtekârdan ayırma husûsunda kendilerini doğruya iletecek) **hiçbir yol**(u bulmay)**a imkân bulamazlar.**

İşte; O Zât dâimâ çok yüce olmuştur ki, O dileseydi senin için (dünyâda onların) **bu** (anlattıkları)**ndan daha iyisini;** (ağaçlarının) **altlarından sürekli nehirler akmakta olan çok kıymetli bostanları yaratırdı ve** (orada) **senin için çok değerli köşkler yaratırdı."** *(el-Furkān Sûresi:9-10)* âyet-i kerîmelerinde ise onlara gereken cevâbı vermiştir.

Yine böylece Allâh-u Te'âlâ İsrâ Sure-i Celilesi'nin:

﴿ وَقَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتّٰى تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْاَرْضِ يَنْبُوعًا ۞ اَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مِنْ نَخِيلٍ وَعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الْاَنْهَارَ خِلَالَهَا تَفْجِيرًا ۞ اَوْ تُسْقِطَ السَّمَاءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفًا اَوْ تَأْتِىَ بِاللّٰهِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ قَبِيلًا ۞ اَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِنْ زُخْرُفٍ اَوْ تَرْقٰى فِى السَّمَاءِ وَلَنْ نُؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتّٰى تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتَابًا نَقْرَؤُهُ ﴾

"Bir de o (müşrik ola)**nlar** (Kur'ân gibi bir mûcizeyi müşâhede ettikten sonra ve kendi istedikleri bâzı diğer mûcizeleri de görmelerine rağmen hâlâ inatçılık yaparak) **dediler ki:**

'Sen (Mekke'de yaşadığımız) **bu yerden bizim için bir göze fışkırtıncaya kadar biz sana aslâ îmân etmeyeceğiz. Yâhut hurmalıktan ve asmalıktan sana âit çok kıymetli bir bahçe oluncaya ve sen o** (bosta)**nların aralarında bol bir akıtmayla nehirleri çokça akıtıncaya kadar** (biz aslâ sana îmân etmeyeceğiz).

Ya da sen (îmân etmemiz hâlinde başımıza belâlar geleceğini) **iddiâ ettiğin gibi, göğü üzerimize parçalar hâlinde düşürünceye veyâ sen** (iddiânın doğruluğuna) **bir kefîl olarak Allâh'ı ve melekleri getirinceye kadar** (biz aslâ sana îmân etmeyeceğiz).

Yâhut altından sana âit çok değerli bir evin oluncaya kadar ya da sen semâ (katmanların)**da yükselinceye kadar** (biz aslâ sana îmân etmeyeceğiz)! (Bunu yapsan bile) **sen bize kendisini okuyabileceğimiz** (ve içinde seni tasdîk eder mâhiyette âyetler göreceğimiz) **bir kitab indirinceye kadar sen** (göğe) **yükseldiğin için de** (sana) **aslâ îmân etmeyeceğiz.'"** *(el-İsrâ Sûresi:90-93)* âyet-i kerîmelerinde müşriklerin sözlerini nakletmiş ve onlara ne cevâb vereceğini **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e tâlim etmek üzere:

﴿ قُلْ سُبْحَانَ رَبِّي هَلْ كُنْتُ إِلَّا بَشَرًا رَسُولًا ﴾

"De ki: '(Bu uygunsuz istekleriniz karşısında o kadar şaşa kaldım ki; herhangi bir şeyden âciz kalmaktan) **Rabbimi** (tenzîh ve) **tesbîh ile** (meşgul olarak O'nu güçsüzlükten uzak tutarım)!

Ben (gönderilen diğer peygamberler gibi) **beşer olan bir Rasûl'den başkası değilim** (ki, benden insan tâkâtinin erişemeyeceği şeyler istiyorsunuz. Nasıl ki geçmiş peygamberler ümmetlerine her istedikleri mûcizeyi değil de, toplumlarının durumuna uygun şekilde Allâh-u Te'âlâ'nın izhâr ettiği mûcizeleri göstermekteydiler, ben de sizin keyfinize göre değil, ancak Rabbimin uygun gördüğü mûcizeleri açıklamaktayım)."' *(el-İsrâ Sûresi:93)* buyurmuştur. **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/202)*

"İbnü 'Acîbe Tefsîri"nde zikredildiğine göre; "Vaaz ve öğüt verme işiyle meşgul olan âlimlerin nasîhat bâbında insanları genel olarak uyarmaları ve tasdîk ehli ile inkâr ehli arasında ayrım yapmaksızın hepsine nasîhat (ve emr-i bi'l-ma'rûf) yapmaları îcâb eder.

Ayrıca reddedilecekler diye endişe taşıyarak öğüt vermeyi terketmemeleri gerekir. Yine böylece peygamber-i zîşânlarına ittibâ ederek inkârcılardan duydukları eziyet verici sözler sebebiyle göğüslerini darlatmamalıdırlar.

Nitekim **Lukmân** *(Aleyhisselâm)* oğluna vaaz-u nasîhat yapmasını emrederken:

﴿ وَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا أَصَابَكَ ۖ إِنَّ ذَٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴾

"(Ey oğulcağızım!) **Bir de sen** (bu emirleri yerine getirirken) **sana isâbet etmiş olan şeylere karşı sabret.**

(Ey oğul!) **İşte sana! Gerçekten bu** (emirleri sabırlı bir şekilde yerine getirmek), **azmedilmesi** (ve kararlılıkla uygulanması) **gereken işlerdendir."** *(Lokmân Sûresi:17'den)* demiştir.

Eğer nasîhat yapan kimseden delîl isterlerse o zaman o: "Ben ancak bir uyarıcıyım, her şeye vekîl olan ise ancak **Allâh**'tır" desin!" (**İbnü 'Acîbe**, *el-Bahrü'l-medîd, 3/202-203)*

"Âlûsî Tefsîri"nde bu âyet-i kerîmelerin îzâhında zikredildiğine göre; "Beşerin tabîatlarının gereği şudur ki; konuştuğu lafları anlamaya kâbiliyeti olan uygun bir zemin(de bulunan kimseler) bulamayınca konuşmaya çok hevesli olmaz ve bundan dolayı göğsü darlanır.

İşte bundan dolayı **Allâh-u Te'âlâ** bu âyet-i kerîmeyi indirerek **Nebî** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in teblîğ konusundaki neşâtını (ve hevesini) heyecana getirmek üzere:

"Sen ancak bir uyarıcısın, inzâr ise iki faydanın birinden aslâ boş kalmaz, sen vaaz ettiğin zaman muvaffak kılınan kişiden perde (ve engel) kaldırılmış olur, **Allâh**'ın tevfîkinden mahrum bırakılarak mahzûl olana karşı da (yarın âhirette 'Duymadım, bilmedim' diyememesi için) huccet ilzâm edilmiş (ve onlara ağız açtırmayacak şekilde delîl getirilmiş) olur.

Zâten her şey Kendisine ısmarlanacak olan **Vekîl** ancak **Allâh**'tır. Sen de hidâyet etme işini ona havâle et" buyurmuş oldu." (**el-Âlûsî**, *Rûhu'l-me'ânî, 11/498)*

Bu Âyet-i Kerîme ile İlgili Müşkil Bâzı Hususların Îzâhı

Birileri bu gibi âyet-i kerîmeleri yanlış anlayarak akıllarına: "Peygamberler mâsum olduğuna göre onlar(ın en büyüğü) hakkında vahyi teblîği terk konusunun bu âyet-i kerîmede zikredilmesinin hikmeti nedir?" şeklinde sorular ve hattâ îtirâz bâbında vesveseler gelebilir.

İşte **Fahrurrâzî** ve **Hâzin** *(Rahimehümellâh)* gibi müfessirler buna cevâb mâhiyetinde şu açıklamayı yapmışlardır:

"Bütün Müslümanlar **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in hatâ yâhut kasıt veyâ sehiv (yanılma) ya da ğalat (yanlış beyân) sûretlerinden herhangi biri sebebiyle kendisine gelen vahyi teblîğ husûsunda hakîkatin hilâfına (gerçeğin tersine) bir şey söylemekten veyâ hakkı gizlemekten mâsum (Allâh tarafından korunmuş) bir zât olduğu, dolayısıyla **Allâh-u Te'âlâ**'nın kendisine inzâl buyurduğu bütün âyetleri ümmetine teblîğ ettiği konusunda icmâ (ve söz birliği) etmişlerdir.

Yine bütün ümmet **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* hakkında vahiyde ve inzârda hıyânet, birinin sözünden sebeb vahiyden bâzısını terketme gibi şeyleri düşünmenin aslâ câiz olmadığı konusunda da ittifâk etmişlerdir.

Zîrâ bunu düşünmeyi câiz görmek şerîat hükümlerinin yerine getirilmesi husûsunda şübhelenmeye sebebiyet verir.

Hâlbuki rasüllerin irsâlinden maksat; gönderildikleri ümmetlere **Allâh**'ın hükümlerini ulaştırmalarıdır. Bu hâsıl olmadığı zaman risâletin faydası fevt olur (kaybolur).

İşte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* bütün bunlardan mâsum olduğuna göre bu âyet-i kerîmede geçen: (فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ) **"Belki de sen sana vahyedilenlerden bâzısını** (tebliğ etmeyi) **terkedicisin"** kavl-i şerîfinin mânâsı hakkında lügat olarak anlaşılan tercemenin dışında farklı mânâlar olduğunu düşünmek îcâb eder. İşte bu noktada ulemâ birkaç cevâb vermiştir:

1) İbnü'l-Enbârî *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: "**Allâh-u Sübhânehû ve Te'âlâ Nebî** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in kendisine vahyedilen hiçbir şeyi herhangi biri kızacak diye korkusundan terketmeyeceğini kesinlikle bildiği hâlde yine de vahiyleri teblîğ husûsunda tekîd (ve güçlendirme) yapmak için bu âyet-i kerîmeyi inzâl buyurmuştur.

Dolayısıyla bu âyet-i kerîme:

﴿ يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ ﴾

"Ey Rasûl! Rabbinden sana indirilmiş olanları teblîğ et" *(Mâide Sûresi:67'den)* kavl-i şerîfi gibidir."

2) Diğer bir cevâb olarak ise şöyle açıklamalar yapılmıştır: Kâfirler **Kur'ân**'ı hafife alarak onunla dalga geçiyorlar ve gülüp duruyorlardı.

Bu sebeble **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in kalbi daralıyor, kabûl etmeyip de alay edecekleri şeyleri onlara teblîğ etmekten darlanıyordu.

İşte bu âyet-i kerîme ile **Allâh-u Sübhânehû ve Te'âlâ** ona: "Sen vahyedilen şeyleri teblîğ et, onların istihzâlarını (ve alaycı tavırlarını) önemseme, çünkü bu zarara katlanman vahiyden bir şey gizlemenden ehvendir (daha hafiftir)" diye emir buyurmuş oldu.

Dolayısıyla bu kelamdan maksat; bu inceliğe dikkat çekmektir. Zîrâ bir insan bir işi yapıp yapmama taraflarından her birinin büyük bir zarar açacağını bildikten sonra o işi yapmaması durumundaki zararın daha büyük olduğunu anlarsa o kişiye yapma tarafına atılması kolay gelir." **(el-Hâzin,** *Mecmû'atü't-tefâsîr, 2/474-475;* **Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/200-201)*

اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ ؕ قُلْ فَاْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِّثْلِهٖ مُفْتَرَيٰتٍ
وَّادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿١٣﴾
فَاِلَّمْ يَسْتَجِيْبُوْا لَكُمْ فَاعْلَمُوْٓا اَنَّمَآ اُنْزِلَ بِعِلْمِ اللّٰهِ وَاَنْ
لَّآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ فَهَلْ اَنْتُمْ مُّسْلِمُوْنَ ﴿١٤﴾ مَنْ كَانَ يُرِيْدُ
الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَزِيْنَتَهَا نُوَفِّ اِلَيْهِمْ اَعْمَالَهُمْ فِيْهَا وَهُمْ فِيْهَا
لَا يُبْخَسُوْنَ ﴿١٥﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ لَيْسَ لَهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ اِلَّا النَّارُ ۖ
وَحَبِطَ مَا صَنَعُوْا فِيْهَا وَبٰطِلٌ مَّا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿١٦﴾
اَفَمَنْ كَانَ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِّنْ رَّبِّهٖ وَيَتْلُوْهُ شَاهِدٌ مِّنْهُ
وَمِنْ قَبْلِهٖ كِتٰبُ مُوْسٰٓى اِمَامًا وَّرَحْمَةً ؕ اُولٰٓئِكَ يُؤْمِنُوْنَ بِهٖ ؕ
وَمَنْ يَّكْفُرْ بِهٖ مِنَ الْاَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهٗ ۚ فَلَا تَكُ فِىْ مِرْيَةٍ
مِّنْهُ اِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّكَ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿١٧﴾
وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا ؕ اُولٰٓئِكَ يُعْرَضُوْنَ
عَلٰى رَبِّهِمْ وَيَقُوْلُ الْاَشْهَادُ هٰٓؤُلَآءِ الَّذِيْنَ كَذَبُوْا عَلٰى رَبِّهِمْ ۚ
اَلَا لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الظّٰلِمِيْنَ ۙ ﴿١٨﴾ اَلَّذِيْنَ يَصُدُّوْنَ عَنْ سَبِيْلِ
اللّٰهِ وَيَبْغُوْنَهَا عِوَجًا ؕ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كٰفِرُوْنَ ﴿١٩﴾

ON ÜÇÜNCÜ ÂYET-İ KERÎME

﴿ اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِثْلِهٖ مُفْتَرَيَاتٍ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (13)

(اَمْ يَقُولُونَ) **Yoksa diyorlar mı?!** neyi diyorlar mı? (اِفْتَرٰى) **o** (Muhammed) **uydurdu,** neyi? (هُ) **onu,** (قُلْ) (Habîbim!) **söyle,** neyi söyle? (فَأْتُوا) **öyleyse getirin,** neyi getirin? (بِعَشْرِ سُوَرٍ) **on sûreyi,** öyle on sûre ki, (مِثْلِهٖ) **onun** (okuduğu Kur'ân) **misli,** yine öyle on sûre ki, (مُفْتَرَيَاتٍ) (sizin tarafınızdan) **uydurulmuşlar,** daha ne yapın? (وَادْعُوا) **ve çağırın,** kimi? (مَنْ) **o kimseleri ki,** (اِسْتَطَعْتُمْ) **güç yetirdiniz,** onlar kimden oldukları hâlde? (مِنْ دُونِ اللّٰهِ) **Allâh'tan başka,** (اِنْ كُنْتُمْ) **eğer olduysanız,** nedir olduysanız? (صَادِقِينَ) **doğru söyleyen kimseler.**

MEÂL-İ ŞERÎF

"(Habîbim!) **Yoksa onlar** (senin okuduğun Kur'ân hakkında): **'Onu kendisi uydurdu' mu diyorlar?!**

Sen (onlara) **de ki: 'Öyleyse Allâh'tan başka gücünüzün yetmiş olduğu herkesi** (işlerinizde size yardımcı olduklarına inandığınız putlarınızı ve dara düştüğünüzde görüşlerine başvurduğunuz kâhinlerinizi) **çağırın da,** (fesâhat, belâğat ve eşsiz dizim hususlarında) **onun** (okuduğu Kur'ân'ın) **misli** (olabilecek derecede, sizin tarafınızdan) **uydurulmuş** (fesâhat ve belâğat içerikli) **on sûre** (meydana) **getirin. Eğer** (Kur'ân'ı benim uydurduğuma dâir iddiânızda) **doğru söyleyen kimseler olduysanız** (bunu ispatlamanız gerekir)!'"

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede müşriklerin **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e bir hazîne indirilmesi veyâ peygamberliğine şâhidlik edecek meleklerin kendilerine görünmesi gibi mûcizeler istediklerini açıkladıktan sonra bu âyet-i kerîmede onlara en büyük mûcizesinin **Kur'ân** olduğunu ve onların onun misli sûreler getirmekten âciz kaldıklarını beyân etmiştir.

Müfessirlerin beyân-ı vechile; bu âyet-i kerîmede yapılan tehaddî (Kur'ân'ın mislini getirme konusunda müşriklere yapılan meydan okuma) muayyen bâzı sûrelerde tekrarlanmıştır.

İşte bunlar da; Bakara, Âl-i İmrân, Nisâ, Mâide, En'âm, A'râf, Enfâl, Tevbe, Yûnus ve Hûd sûre-i celîleridir.

Elbette on sûre getiremeyeceklerine dâir meydan okumak, kendisinden önce de bir sûre ile meydan okuma konusunun geçmiş olduğunu düşünmeyi iktizâ eder.

Nitekim bir adam diğerine: "Benim yazdığımın misli on satır yaz da göreyim" der, sonra onu yapamadığı meydana çıkınca: "Hadi, bir satır yaz onu da kabûl edeceğim" der.

Buna göre bir sûre ile tehaddî Bakara Sûresi'nde ve geride geçtiği üzere Yûnus Sûresi'nde vâki olmuştur. Bu sûrenin Bakara Sûresi'nden önce nâzil olduğu ise açıktır. Çünkü bu sûre **Mekke**'de, Bakara Sûresi ise **Medîne**'de nâzil olmuştur. Yûnus Sûresi'ndeki işkâl ise zâildir (haddi zâtında sorun yapılacak bir şey değildir).

Zîrâ iki sûrenin her biri de **Mekke**'de nâzil olduğuna göre; geride zikrettiğimiz delîl muvâcehesinde değerlendirecek olursak Hûd Sûresi'nin nüzûl bakımından Yûnus Sûresi'nden önce olduğunu kabûl etmemiz gerekir ki o zaman bahsettiğimiz konu doğru anlaşılır.

(Yâni Hûd Sûresi'nde ilk önce on sûre ile tehaddî yapılmış, daha sonra Yûnus Sûresi nâzil olarak bir sûrenin mislini dahî yapamayacakları açıklanmıştır.) **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/202-203)*

Âyet-i Kerîmede Geçen: (اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِثْلِهِ مُفْتَرَيَاتٍ) **"(Habîbim!) Yoksa onlar** (senin okuduğun Kur'ân hakkında)**: 'Onu kendisi uydurdu' mu diyorlar?! Sen** (onlara) **de ki: 'Öyleyse onun misli olabilecek uydurulmuş on sûre** (meydana) **getirin'"** kavl-i şerîfini **İmâm-ı Kurtubî** *(Rahimehullâh)*:

"Habîbim! Gerçekten sen onların bu **Kur'ân** ile müşriklere peygamber olarak gönderildiğin husûsundaki bütün müşkil sorularını çözümledin, bahânelerini ortadan kaldırdın ve onlara gâlip geldin ama şimdi onlar **Kur'ân**'ı senin uydurduğunu iddiâ ediyorlarsa bu demektir ki onlara göre böyle bir şeyi bir beşer tertipleyebiliyor, o zaman onlar da (senin gibi fesâhat sâhibi Arablardan olduklarına göre) bunun misli bir şeyler meydana getirsinler" şeklinde tefsîr etmiştir. **(el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kurân, 11/ 82)*

Taberî *(Rahimehullâh)* ise bu âyet-i kerîmenin tefsîrinde şu mânâyı vermiştir: "Habîbim! Diğer mûcizeler arasından özellikle bu **Kur'ân** senin onlara getirdiğin dînin hak olduğuna dâir en büyük huccet ve nübüvvetinin doğruluğuna dâir en büyük delîl olarak kâfî gelmiştir.

Zîrâ her peygambere verilen mûcize, diğer halkı onun mislini meydana getirmekten âciz bırakması sebebiyle onun doğruluğuna delâlet etmiştir. Bu **Kur'ân** ise bütün kulları kendisinin mislini getirmekten âciz bırakmıştır. Onlar sana hazîne verilmesini veyâ tasdîkçi bir melek inmesini mûcize olarak getirmeni teklif ettiklerine göre sen de onlara de ki:

'Siz benim dilimden konuşan **Arab** kavmindensiniz, ben sizin içinizde yetiştim, sizin tümünüz toplansanız on sûre bile uydurmaya gücünüz yetmezken benim tek başıma yüz on dört sûre tertiplemeye güç bulmam düşünülecek şey değildir.

Hem de size bu hususta ilâhlarınızdan yardım almanız için **Allâh**'tan gayri herkesi dâvet etmenizi de teklif ettim.

Eğer siz hâlâ bunu yapamadıysanız artık sizin: '**Kur'ân**'ı **Muhammed** uydurdu' sözünüzde yalancı olduğunuz açığa çıkmış ve **Kur'ân**'ın **Allâh** tarafından indirildiği hakîkatinin sizce de doğru kabûl edildiği düşünülmüştür.

Dolayısıyla sizin **Allâh**'a karşı özel bâzı mûcizeler seçip istemeye hakkınız yoktur, çünkü denilen şeyi yapamadığınıza göre **Kur'ân**'ın mûcizesi ortaya çıkmıştır. Buna inanmadığınıza göre sizin istediğiniz de verilecek olsa ona da îmân etmeyeceğiniz anlaşılmıştır." (**İbnü Cerîr et-Taberî**, *el-Câmi'u'l-beyân, 12/343-344)*

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)*ın beyân-ı vechile; bu âyet-i kerîme dînin doğruluğunu isbât sadedinde (insanlara) delîl ve burhanların takrîr ve îzâhının mutlaka lâzım olduğuna delâlet etmektedir.

Görüldüğü üzere; **Allâh-u Te'âlâ** bu gibi âyet-i kerîmelerde **Muhammed** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in nübüvvetinin isbâtına dâir delîl ve huccetler açıklamıştır. Dînin doğruluğunun isbâtı için delîller lâzım gelmeseydi bunların açıklanması anlamsız olurdu.

Şu bilinsin ki; ulemâ-i kirâm hazarâtı **Kur'ân**'ın mu'ciz (mislini meydana getirmekten münkirlerini âciz bırakıcı) olma sıfatının îzâhı hakkında farklı görüşler açıklamışlardır.

Bir kısmı bunun fesâhat (belâğat, Arab dili ve edebiyatı bakımından ulaşılamayacak nihâî zirvede oluşundan ibâret) olduğunu söylemiştir.

İkinci bir kısmı ise üslûb (konuları açıklarken gözettiği eşsiz nizam ve intizam) vasfı olduğunu açıklamıştır.

Üçüncü bir kavle göre de; adem-i tenâkuz (içindeki ilimler arasında bir çelişki olmaması görüşü) tercîh edilmiştir.

-(Nitekim Allâh-u Te'âlâ'nın:

﴿ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا ﴾

*"**Eğer** (kâfirlerin iddiâ ettiği gibi) **o** (Kur'ân-ı Kerîm), **Allâh'tan başkası tarafından** (yazılmış) **olsaydı elbette onun içerisinde** (nazım bozukluğu ve mânâ çelişkisi gibi) **pek çok ihtilaf bulurlardı.**" (en-Nisâ Sûresi:82) kavl-i şerîfi bu hakîkate temâs etmektedir.)-*

Dördüncü kavle göre ise; (farklı konularda) birçok ilimler ihtivâ etmesi öne çıkarılmış ise de beşinci kavil, gayblarla ilgili haberlere iştimâli tercîh edilmiştir.

Bana ve diğer birçok ulemâya göre bu kaviller içerisinde muhtâr (seçilmiş) olan, **Kur'ân**'ın i'câz vasfının en ziyâde fesâhat ve belâğatıyla ortaya çıktığı görüşüdür. (Fesâhat; lafzın kusursuz, açık ve telaffuzunun kolay oluşudur. Belâğat ise; sözün maksada ve hâle en uygun ve en etkili biçimde ifâde edimesidir.)

Zîrâ içindeki ilimlerin çokluğu veyâ ğaybtan verdiği haberler sebebiyle bu sıfat belirgin olsaydı o zaman: **"Uydurulmuş sûreler getirin"** kavlinin anlamı kalmazdı. Ama i'câz vechi fesâhat olduğu zaman bu tehaddî (meydan okuma) daha ziyâde anlam kazanır.

Çünkü fasîh bir kimsenin fesâhatı, konuştuğu kelâmdan zuhûr eder ve bu durumda (sözün edebiyat yönüne bakıldığı için) söylenilen sözün doğru veyâ yalan olması farketmez. (**Fahruddîn er-Râzî**, *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/203)*

İşte böylece onların âciz kaldıkları konunun özellikle **Kur'ân**'a benzer fesâhatta bir kelâm ortaya çıkaramadıkları husûsudur. Çünkü farklı ilimler dalında veyâ ğaybtan haberler husûsunda bir şeyler ortaya atabilirlerdi ve bunların doğru olup olmadığı yıllar sonra meydana çıkacak şeyler olduğu için o anda âciz kaldıkları isbât edilmiş olmazdı.

Ama "Böyle fasîh ve belîğ on sûre, hadi yapamadınız bir sûre getirin" diye meydan okunduğunda **Arab** şiir ve edebiyatında zirve olan **Kureyş** müşriklerinin, bir de en büyük şâirlerinden yardım alabilecekleri düşünüldüğünde **Kur'ân**'ın misli bir sûre bile getiremedikleri âşikâr olduğuna göre bu noktada **Kur'ân**'ın i'câzı ve onların âcizliği daha ziyâde meydana çıkmış olur.

Zâten âyet-i kerîmede geçen: **"Uydurulmuş sûreler"** ifâdesinin kelâmla ilgili olması ve bundan maksadın da o kelâmın edebiyat cihetiyle alâkalı oluşunu kabûl etmek konumuz açısında daha münâsib düşmektedir.

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; bu âyet-i kerîmede **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in müşriklere şöyle demesi emredilmiştir:

"Ey müşrikler! Sizin dediğiniz gibi **Kur'ân**'ı ben uydurduysam siz de benim gibi fasîh insanlar, hattâ siz kıssaları ve şiirleri benden iyi bilen, nesir (düz yazı) ve nazım (manzûm şiir) konularında tecrübesi olan kimseler olduğunuza göre; haydi buyrun, belâğat ve güzel nazım husûsunda onun misli belâğat içeren on sûreyi kendiliğinizden uydurup açıklayın ve bu hususta zor zamanlarınızda fikrine mürâcaat ettiğiniz herkesten yardım isteyin ve özellikle size yardım edeceğine inandığınız bâtıl ilâhlarınıza dâvet çıkarın, eğer doğru konuşan kimseler iseniz bunu yapabilirsiniz.

Çünkü bir insanın uydurduğuna inandığınız bir şeyin mislini başka bir insanın da yapmaya gücü yettiğini kabûl etmeniz gerekir." **(İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/163-164)*

Âyet-i Kerîmede Geçen: (وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللهِ) **"Allâh'tan gayri gücünüzün yettiği kimseleri çağırın"** kavl-i şerîfinde zikredilen: **"Gücünüzün yettiği kimseler"** ifâdesinden, onların sıkıntıya düştüklerinde sığındıkları cansız putlar kastedildiği gibi, kâhinler (cinciler, büyücüler), özellikle de şiir ve edebiyatla uğraşan şâirlerden bu konuda yardımı umulan kimseler de kastedilmiştir. **(İbnü Cerîr et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/344;* **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kurân, 11/82;* **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/164)*

Âyet-i Kerîmenin Sonunda Geçen: (إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ) **"Eğer siz doğru konuşan kimseler iseniz"** kavl-i şerîfinde müşriklere hitâben:

"Ey müşrikler! Eğer siz **Kur'ân**'ı benim uydurduğuma dâir beyanlarınızda doğru söyleyen kimseler olduysanız belâğat ve güzel nazım husûsunda onun misli on sûreyi uydurup açıklayın. Çünkü bir insanın uydurduğuna inandığınız bir şeyin mislini başka bir insanın da yapmaya gücü yettiğini kabûl etmeniz gerekir." buyurulmuş olmaktadır. **(İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/163-164)*

MÜNÂSİB ÂYET-İ KERÎMELER

İns-ü Cinn Toplansa Kur'ân Gibi Bir Kitâb Getiremeyecekleri

﴿ قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَٰذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا ﴾

"(Habîbim! 'İstesek biz de bu Kur'ân'ın bir mislini meydana getirebilirdik' şeklinde laflar sarf eden Nadr İbnü'l-Hâris gibi kâfirlere) **de ki:**

'Andolsun; işte bu (fesâhat, belâğat, eşsiz düzenleme ve üstün mânâlara sâhib olan) **Kur'ân'ın bir benzerini** (meydana) **getirmek üzere tüm insanlar ve cinler bir araya gelseler** (de) **onun bir mislini getiremezler. Velev ki onların bir kısmı diğer bir kısma arka çıkan** (destekçi) **kimseler olsun.'"** *(el-İsrâ Sûresi:88)*

Allâh-u Te'âlâ'nın Müşriklere Kur'ân'ın Mislini Getirmelerine Dâir Meydan Okuduğu Âyet-i Kerîmeler

﴿وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾

"(Ey müşrikler!) **Eğer siz kulumuz** (Muhammed Mustafâ'y)**a peyder pey indirmiş olduğumuz şey**(in Bizim tarafımızdan gönderildiğin)**den bir şübhe içinde bulunuyor iseniz, haydi siz de** (güzel nazımda ve eşsiz beyanda) **onun misli olan bir sûre** (meydana) **getirin ve** (size bu konuda yardımcı olmaları için) **Allâh'tan başka şâhid** (önder, destekçi ve güvendik)**lerinizi**(n tümünü) **çağırın.**

Eğer (Benim Rasûlüm'ün, Kur'ân-ı Kerîm'i kendiliğinden uydurmuş olduğuna dâir sözlerinizde) **doğru söyleyen kimseler olduysanız** (haydi ne duruyorsunuz, siz de onun gibi fesâhat ve belâğat erbâbı Arablarsınız, o hâlde dâvânızı ispât edin de görelim)**!"** *(el-Bakara Sûresi:23)*

﴿اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ ۖ قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهٖ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ
مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾

"(Habîbim!) **Yoksa** (senin için:) **'Onu o uydurdu' mu diyorlar?! Sen** (onları rezil etmek ve bozuk sözlerini açıklamak üzere) **de ki: 'Öyleyse** (belâğat, güzel irtibat ve üstün mânâya sâhib olma husûsunda) **onun benzeri bir sûre** (uydurup) **getirin.**

(Zîrâ siz de benim gibi Arab kavmindensiniz ve fasîh kimselersiniz. Üstelik siz nesirde ve şiirde daha tecrübelisiniz. Öyleyse bu konuda size yardım etmeleri için) **Allâh'tan başka** (çağırmaya) **güç yetirmiş olduğunuz kimseleri de çağırın** (özellikle mühim işlerinizde size yardım edeceğine inandığınız ilâhlarınızı dâvet edin)**! Eğer** (benim bu Kur'ân'ı uydurduğuma dâir) **doğru söyleyen kimseler olduysanız** (bunu ispatlamanız gerekir)**!"** *(Yûnus Sûresi:38)*

ON DÖRDÜNCÜ ÂYET-İ KERÎME

﴿ فَإِلَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّمَا أُنزِلَ بِعِلْمِ اللَّهِ وَأَن لَّا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ فَهَلْ أَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (14)

(فَإِلَّمْ يَسْتَجِيبُوا) **Ama eğer icâbet edemiyorlarsa,** kime? (لَكُمْ) **siz**(in bu dâvetiniz)**e,** (فَاعْلَمُوا) **artık bilin,** neyi bilin? (أَنَّمَا أُنزِلَ) (o Kur'ân) **ancak indirilmiştir,** ne ile? (بِعِلْمِ اللَّهِ) **Allâh'ın** (hatâsız) **ilmi ile,** daha neyi bilin? (وَأَن لَّا إِلَٰهَ) **ve şu gerçeği ki; hiçbir ilâh yoktur,** (إِلَّا هُوَ) **ancak O** (vardır), (فَهَلْ أَنتُم) **artık sizsiniz değil mi,** kimler? (مُّسْلِمُونَ) **İslâm'a giren kimseler.**

M E Â L - İ Ş E R Î F - 14

"(Ey Habîbim ve ey Kur'ân'ın karşı konulmaz mûcizesini savunan Müslümanlar!) **Ama eğer** (onun benzeri bir kitab derlemek üzere çağırdığınız) **o kimseler siz**(in bu talebiniz)**e icâbet edemiyorlarsa, artık bilin ki; o** (Kur'ân-ı Kerîm) **ancak Allâh'ın** (ezelî ve ebedî olan eşsiz) **ilmiyle indirilmiştir.**

(Zîrâ Kur'ân-ı Kerîm'de bulunan âciz bırakıcı üslûba ve kimsenin bilemeyeceği gaybî meselelere Allâh-u Te'âlâ'nın ilmi dışında hiçbir bilgi erişemez.) **Ve** (yine) **şu gerçeği** (iyi bilin) **ki; O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur** (ki O'nun bildiklerini bilebilsin ve O'nun kudretinin eriştiği şeylere güç yetirebilsin).

(Ey Kur'ân'dan birkaç kısa sûrenin dahî mislini getirebilmekten âciz kalan müşrikler!) **Artık** (Kur'ân'ın hak oluşu ve şirk yolunuzun bâtıllığı husûsunda bir şübheniz kalmadığına göre) **siz İslâm'a giren kimselersiniz değil mi?!"**

Î Z Â H Â T - I M Ü F Î D E

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede müşriklere Kur'ân'ın sûrelerinin misli on sûre getirebilmeleri husûsunda meydan okuduktan sonra bu âyet-i kerîmede onların âciz kaldığı ortaya çıkınca ne yapılacağını açıklamıştır.

<u>Âyet-i Kerîmede Geçen</u>: (فَإِلَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّمَا أُنزِلَ بِعِلْمِ اللَّهِ) **"Ama eğer o kimseler size icâbet edemiyorlarsa, artık bilin ki; o ancak Allâh'ın ilmiyle indirilmiştir."** kavl-i şerîfindeki (لَكُمْ) zamîrinin muhâtapları ile (فَاعْلَمُوا) emrinin muhâtaplarının kimler olduğu hakkında birkaç görüş vardır:

Bir kavle göre; **Taberî, Nehhâs, İbnü'l-Cevzî** ve **Kurtubî** *(Rahimehümullâh)*ın nakilleri vechile; burada aslında hitâb **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e ise de tâzîm ve tefhîm (onun şânını yüceltmek) için hitab ifrâddan cem'e tahvîl edilerek (tekten çoğa döndürülerek) (لَكَ) denilecek yerde (لَكُمْ) buyurulmuştur.

Zâten reislere cemî lafzı ile hitâb edilir. (**İbnü Cerîr et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/346;* **en-Nehhâs,** *İ'râbu'l-Kur'ân, 2/275;* **İbnü'l-Cevzî,** *Zâdü'l-mesîr, 4/83;* **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/82;* **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/164)*

"Ebu's-Su'ûd ve Rûhu'l-beyân" tefsîrlerinde zikredildiğine göre; (لَكُمْ) zamîri ya sâdece **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)*e râci olup tâzim için cemî olarak getirilmiştir yâhut da başta **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)* olmak üzere bütün müminlere râci kabûl edilir.

Zîrâ tehaddî emrinde (müşriklere Kur'ân'ın mislini getiremeyeceklerine dâir meydan okuma emrinin muhâtabı olma husûsunda) bütün müminler **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e tâbi olmuştur ki bu mânâda özellikle **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* cihâda çıktığında yaptıkları gibi, inatçı kâfirlere muâraza (ve karşı çıkma) hususlarında da **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*den hiç ayrılmamaları ve onunla birlikte direnmeleri gerektiği konusunda latîf bir tenbîh (ince bir uyarı) bulunmaktadır. (**Ebu's-Su'ûd Efendi,** *İrşâdu'l-'akli's-selîm, 4/391;* **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/164)*

Mücâhid *(Rahimehullâh)*dan nakledilen diğer bir kavle göre; zamirler, müşrik-Müslüman herkese râci olup mânâ: "Ey insanlar! **Kur'ân**'a uydurma diyenler onun mislini getirme dâvetine icâbet edemiyorlarsa herkes bilsin ki **Kur'ân Allâh**'ın eşsiz ilmiyle indirilmiştir" demektir. (**el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/83;* **İbnü 'Atıyye,** *el-Muharraru'l-vecîz, 4/159)*

Bu iki mânâya göre: (فَإِلَّمْ يَسْتَجِيبُوا) **"Eğer onlar** (dâvetinize) **icâbet edemedilerse"** cümle-i celîlesinde geçen zamirden; yâni **"İcâbet edemeyenler"**den maksat; kendilerine **Kur'ân**'ın bir mislini uydurmaları teklîf edilen **Mekke** müşrikleridir.

Kurtubî ve **Taberî** *(Rahimehümellâh)*ın naklettiği farklı bir kavle göre ise; iki zamîr de müşriklere âittir ki buna göre mânâ:

"Ey müşriker! Sizin yardıma çağırdığınız kimseler bu dâvetinize icâbet edemediyse ve bu nedenle **Kur'ân**'a muârazada bulunmaya güç yetiremediyseniz artık iyi bilin ki; **Kur'ân**(-ı Kerîm) **Allâh**'ın eşsiz ilmiyle indirilmiştir (bu sebeble siz onun mislini getiremezsiniz)" demek olur. (**el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/83;* **İbnü Cerîr et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/345)*

Bu mânâya göre ise; (فَإِلَّمْ يَسْتَجِيبُوا) "Eğer onlar dâvetinize icâbet edemedilerse" cümle-i celîlesinde bahsi geçen "İcâbet edemeyenler"den maksat; müşriklerin yardıma çağırdıkları putlar, kâhinler ve şâirlerdir.

<u>Âyet-i Kerîmede Geçen</u>: (فَاعْلَمُوا أَنَّمَا أُنزِلَ بِعِلْمِ اللَّهِ وَأَنْ لَّا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ) **"Artık bilin ki; o ancak Allâh'ın ilmiyle indirilmiştir. Ve şu gerçeği** (de bilin) **ki; O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur."** kavl-i şerîfinin tefsîri, geride zikredilen zamirlerin kimlere rücû ettiğine dâir farklı tefsîrlere göre yapılmalıdır.

Eğer hitâb **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e ve ashâbına râci ise o zaman burada emredilen **"İlim"**den maksat; yeni öğrenmek anlamına gelmeyip "Bilgide sebât" mânâsı taşır.

Nitekim bâzı tefsîrlerde zikredilen: "Ey Müminler! **Kur'ân**'ın **Allâh** tarafından indirildiği ve **Allâh**'tan başka hiçbir ilâh mevcut olmadığına dâir îtikat ve ilminizde dâim olun, sâbit kadem olun ve bu konuda yakîninizi artırın" şeklindeki mânâ, zamîrlerin Müslümanlara râci kabûl edilmesine göredir. **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/204;* **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/164)*

Ebu's-Su'ûd Efendi *(Rahimehullâh)* bu cümle-i celîleyi: "Bilin ki; **Kur'ân** ancak Allâh'ın o eşsiz ilmiyle indirilmiştir ki akıllar ve anlayışlar (ona ulaşmak bir yana) onun etrâfında bile aslâ dolaşamazlar.

Çünkü o, hem üstün nazım (fesâhat ve belâğat) cihetinden hem de ğaybtan haber vermesi yönüyle mûcize olma husûsiyetlerini ihtivâ bakımından tamâmen müstakildir" şeklinde tefsîr etmiştir. **(Ebu's-Su'ûd Efendi,** *İrşâdu'l-'akli's-selîm, 4/391)*

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)*ın beyân-ı vechile; bu âyet-i kerîme tehdît mecrâsında vârid olmuştur ki sanki böylece müşriklere: "Mâdemki bu delîller ile **Muhammed** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in risâlet dâvâsında sâdık olduğu sâbit oldu ve böylece siz **Allâh**'tan başka hiçbir ilâh bulunmadığını anlamış oldunuz, o hâlde artık **Allâh-u Te'âlâ**'nın kahrından ve azâbından korkun, kâfirlikte ısrârı bırakın ve İslâm'ı kabûl edin" buyurulmuş olmaktadır.

Bunun bir nazîri de Bakara Sûre-i celîlesinde müşriklere **Kur'ân**'ın benzeri bir sûre getirebilmeleri hakkında meydan okunduktan sonra gelen ve kâfirler için hazırlandığı bildirilen "Ateşten sakınma" emridir.

Nitekim orada **Allâh-u Te'âlâ**:

﴿وَاِنْ كُنْتُمْ فِى رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهٖ
وَادْعُوا شُهَدَآءَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ فَاِنْ لَمْ تَفْعَلُوا
وَلَنْ تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِى وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ اُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ﴾

"(Ey müşrikler!) **Eğer siz kulumuz** (Muhammed Mustafâ'y)**a peyder pey indirmiş olduğumuz şey**(in Bizim tarafımızdan gönderildiğin)**den bir şübhe içinde bulunuyor iseniz, haydi siz de** (güzel nazımda ve eşsiz beyanda) **onun misli olan bir sûre** (meydana) **getirin ve** (size bu konuda yardımcı olmaları için) **Allâh'tan başka şâhid** (önder, destekçi ve güvendik)**lerinizi**(n tümünü) **çağırın.**

Eğer (Benim Rasûlümün, Kur'ân-ı Kerîm'i kendiliğinden uydurmuş olduğuna dâir sözlerinizde) **doğru söyleyen kimseler olduysanız** (haydi ne duruyorsunuz, siz de onun gibi fesâhat ve belâğat erbâbı Arablarsınız, o hâlde dâvânızı ispât edin de görelim)!

Artık (bunca gayretinize rağmen) **eğer** (onun bir benzerini) **yapamadıysanız, -zâten de** (böyle bir şeyi) **aslâ yapamayacaksınız- o hâlde** (İslâm'ı kabûl ederek) **tutuşturucusu ancak o** (kâfir) **insanlar ve o** (kibrit) **taşlar(ı) olan o** (cehennem) **ateş(in)den iyice sakının ki o** (ateş), (Kur'ân'ı inkâr eden sizin gibi) **kâfirler için hazırlanmıştır."** *(el-Bakara Sûresi:23-24)* buyurmuştur. **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/205)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; şu bilinsin ki; (لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ) kelime-i tevhîdindeki (هُوَ) kelimesi (evliyâullâha göre zamir gibi nâkıs kabûl edilmeyip) Lafza-i Celâl mesâbesinde tam bir isimdir. Onun için sûfiyye *(Kaddesellâhu Esrârahum)* hazarâtı (هُوَ) lafzını bâzı zamanlar kendileri için vird (dâimî zikir) kabûl etmişlerdir.

(*"Terğîb-ü Terhîb"*in meşhur şerhi) ***"Fethu'l-Karîb"***de zikredildiğine göre; **"Allâh"** isminin havâssından (başka isimlerde bulunmayan özelliklerinden) biri de şudur ki sen onun hattından bir harf hazfetsen (silsen) yine **Allâh-u Te'âlâ**'nın Zât'ına delâlet eden bir harf kalır.

Şöyle ki; "Elif" harfini hazfetsen (لِلّٰهِ) kalır, birinci "Lâm" harfini hazfedip elifi bıraksan (لِإِلٰهٌ) kalır, ikisini birden hazfetsen (لَهُ) kalır. Nitekim **Allâh-u Te'âlâ** (لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ) *(el-Hadîd Sûresi:2)* buyurmuştur. Üç harfi de hazfetsen (هُوَ) kalır. Zîrâ **Allâh-u Te'âlâ** (هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ) *(el-Bakara Sûresi:255)* buyurmuştur (ki burada Yüce Zât'ına (هُوَ) lafzı ile işâret etmiştir).

Diğer bir âyet-i celîlede ise (لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ) *(en-Nisâ Sûresi:87)* buyurmuştur (ki böylece kelime-i tevhîdde Lâfza-i Celâl yerine (هُوَ) lafz-ı şerîfini zikretmiştir). **(el-Feyyûmî,** *Fethu'l-Karîb, 1/137,* **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/166)*

Âyet-i Kerîmenin Sonunda Geçen: (فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ) **"Artık siz İslâm'a giren kimselersiniz değil mi?!"** kavl-i şerîfinde geçen istifhâmın mânâsı emirdir ki, zamirlerin müşriklere râci olduğunun kabûl edilmesine göre burada:

"Ey müşrikler! Fasîh dillere sâhip belâğatlı konuşan insanlar olduğunuz hâlde **Kur'ân**'a muârazada bulunamadığınıza göre artık **Muhammed** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in doğruluğunu ve **Allâh**'tan başka hiçbir ilâh bulunmadığını bilin ve hemen İslâm'ı kabûl edin" buyurulmuş olmaktadır. **(el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/82;* **el-Vâhidî,** *el-Vesît fi tefsîri'l-Kur'âni'l-Mecîd, 2/567;* **el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 2/376)*

Ama eğer zamîrler Müslümanlara râci kabûl edilirse o zaman geride emredilen "İlim"den maksat, ilimde sebât mânâsına geldiği gibi, buradaki istifhâm da Müslüman olma hakkında değil de İslâm'da sebât emri ve ihlâsta ziyâdelik kazanmaya teşvîk hakkında kabûl edilir. **(İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/165)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; bu âyet-i kerîmede bâzı önemli meseleler açıklanmıştır. Onlardan biri şudur ki: "Vahiy üç nevî üzeredir. Bir kısmı vardır ki; **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* onu gizlemekle emrolunmuştur, çünkü onu taşımaya ondan başka kimse kâdir olamaz.

Bir kısmı vardır ki; (o, nübüvvet ilmi olup) onu teblîğ husûsunda muhayyer (serbest) bırakılmıştır. (Tarîkat, tasavvuf ve ledünn ilmine dâir konuları teblîğde serbest bırakıldığı için ehil gördüğüne teblîğ etmiş, diğerlerinden gizlemiştir.)

Diğer bir kısmı vardır ki; ins-ü cinnden avâm-havâss herkese onu teblîğ etmesi ile memûr kılınmıştır." *(**İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** Rûhu'l-beyân, 4/165; Üç türlü vahiy ile ilgili hâdîs-i şerîf için bkz.: **el-Kastallânî,** el-Mevâhib, 2/482-483; **el-Halebî,** İnsânü'l-'uyûn, 1/566; **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** Rûhu'l-beyân, 4/208; **el-Hâdimî,** el-Berîka, 1/148; Bu konudaki hadîs-i şerîfin metni ve mânası için bkz.: Rûhu'l-Furkān Tefsîri, 7/317)*

İşte o da kulların dünyâ ve âhiretleriyle ilgili maslahat ve menfaatlerini ilgilendiren konular olduğu için onu teblîğden dolayı zarar görecek olsa da, göğsü daralsa da onu terketmesi câiz olmaz." Risâleti teblîğin tek yolu lisan (ve dil ile konuşma) olduğu için korksa da terkine ruhsat yoktur.

Nitekim **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Anhümâ)*nın rivâyet ettiği bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
«بَعَثَنِيَ اللهُ بِرِسَالَاتِهِ، فَضِقْتُ بِهَا ذَرْعًا، فَأَوْحَى إِلَيَّ: إِنْ لَمْ تُبَلِّغْ رِسَالَاتِي عَذَّبْتُكَ، وَضَمِنَ لِيَ الْعِصْمَةَ.»

"Allâh beni risâletleriyle (ve elçilik vazîfemi teblîğ ile kullarına peygamber olarak) **gönderdi, sonra benim gönlüm buna dâir** (zorluklardan dolayı) **darlanınca bana: 'Risâletlerimi teblîğ etmezsen sana azâb ederim' diye vahyetti. Ama** (kâfirlerden koruyacağına dâir) **bana ısmet** (ve muhafaza) **sözü verdi"** *(**el-Vâhidî,** el-Basît, 7/471; **ez-Zemahşerî,** el-Keşşâf, 1/659; **el-Beyzâvî,** Envâru't-Tenzîl, 2/136; **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** Rûhu'l-beyân, 4/165; **İshâk İbnü Rahûye,** el-Müsned, rakam:443, 1/402)*

İşte iyiliği emredip kötülükten nehyeden ulemâ da bu müjdeye dâhildir, zîrâ gerçekten onlar bildikleri ile amel edip (şerîat hükümlerini kullara) teblîğe kalkıştıkları zaman, başkasından değil ancak **Allâh**'tan korkarlarsa şübhesiz **Allâh** onları düşmanların hîlesinden muhâfaza eder.

Nakledildiğine göre; (dervişlerden olan) zâhid bir kimse, bir hükümdârın şarap küplerini kırınca cezâlandırılmak üzere yakalandı. Melikin bir katırı vardı ki yakaladığını öldürüyordu, o sırada vezirlerin görüşü, o zâhid kimsenin katırın önüne atılması husûsunda birleşti.

Derken onu katırın önüne attılar fakat katır onun önünde diz çöktü ve onu öldürmedi. Sabahleyin baktıklarında onu sapasağlam görünce **Allâh-u Te'âlâ**'nın o zâtı koruduğunu anladılar ve özür dileyerek serbest bıraktılar. (**'Ömer es-Senâmî,** *Nisâbü'l-ihtisâb, sh:328;* **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/164-165)*

Bu âyet-i celîleden çıkarılan önemli ilimlerden biri de şudur ki; sahâbe-i kirâm hazarâtı *(Rıdvânullâhi Te'âlâ Aleyhim Ecma'în)* cihâd vesâir dînî işlerde **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e tâbi olup ona destek çıktıkları gibi, müminlerin de hakkı tenfîz ve icrâ (gerçeği geçerli kılıp yürürlüğe sokma), hasmı ilzâm ve iskât (din düşmanlarını susturma) konularında başlarındaki yöneticilere ve tâbi oldukları zâtlara yardım etmeleri gerekir.

Nitekim **Ebû Mûsâ el-Eş'ârî** *(Radıyallâhu Anh)* şöyle demiştir:

عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
«اَلْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا»، وَأَدْخَلَ رَسُولُ اللهِ
صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَصَابِعَهُ بَعْضَهَا فِي بَعْضٍ.»

"(Bir kere) **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* parmaklarını birbirinin içine girdirerek: **'Bir mümin diğer bir mümin için,** (tuğlalarından) **bâzısı diğer bir kısmını güçlendiren muhkem bir binâ gibi** (hareket edip onu desteklemeli) **dir'** buyurdu." (**Abdullâh İbnü Mübârek,** *ez-Zühd, rakam:350, sh:118;* **İbnü Ebî Şeybe,** *el-Musannef, rakam:32362, 17/28;* **Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:19625, 32/400;* **el-Buhârî,** *es-Sahîh, rakam:467, 1/182;* **Müslim,** *es-Sahîh, rakam:2585, 4/1999;* **et-Tirmizî,** *es-Sünen, rakam:1928, 3/486;* **el-Bezzâr,** *el-Bahru'z-zehhâr, rakam:3182, 8/160;* **en-Nesâî,** *es-Sünenü'l-Kübrâ, rakam:2352, 3/62;* **Ebû Ya'lâ,** *el-Müsned, rakam:7321, 9/676;* **İbnü Hibbân,** *es-Sahîh, rakam:1484, 2/354;* **et-Taberânî,** *el-Mu'cemu'l-Kebîr, rakam:5718, 6/35;* **el-Beyhakî,** *Şu'abu'l-îmân, rakam:7205, 10/86)*

Bu demektir ki; binânın bir kısmı diğer bir kısımdan güç aldığı gibi bir mümin de din ve dünyâ işlerinde din kardeşinin yardımı olmadan güç kuvvet bulamaz.

İbnü'l-Melek *(Rahimehullâh)*a âit ***"Şerhu'l-meşârık"*** isimli eserde zikredildiğine göre; "Bu hadîs-i şerîf mâsiyet (ve günah) olmayan konularda Müslümanların birbirini desteklemesine teşvîk etmektedir.

Nitekim **Nebî** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* **Hassân İbnü Sâbit** *(Radıyallâhu Anh)*(ın müşrikleri hicveden beytler söylemesi) için **Mescid-i Nebevî**'de minber kurdurur, o da onun üzerine çıkarak **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*i hicvedenleri hicveder (beytlerle rezîl eder) ve böylece Müslümanlar adına savunma yaparak müşriklere karşı onları kuvvetlendirirdi.

Rûhu'l-kudüs olan **Cibrîl** *(Aleyhisselâm)* da ona doğru konuşmayı ilhâm ederek vereceği cevablarda ona imdâd (ve yardım) ederdi." (**el-Buhârî,** *es-Sahîh, rakam:442, 1/173;* **et-Tirmizî,** *es-Sünen, rakam:2846, 4/528-529;* **Ebû Dâvûd,** *es-Sünen, rakam:5015, 7/361)*

Yine bu âyet-i kerîmede tevhîd (îtikādı ve zikri) üzere sebâtın lüzûmuna (ve buna devâm etmenin gerekliliğine) dikkat çekilmiştir ki bunun alâmetlerinden biri de; (yerine göre) cemâatle ve münferid olarak, gizli ve âşikâr olarak kelime-i tevhîdin dil ile tekrar edilmesidir. Nitekim **Ebû Hureyre** *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerifte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
«جَدِّدُوا إِيمَانَكُمْ، أَكْثِرُوا مِنْ قَوْلِ: لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ.»

"Îmânlarınızı yenileyin. 'Lâ ilâhe illâllâh' sözünü (zikretmeyi) **çok yapın."** **(Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:8710, 14/328;* **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/166)*

Mollâ Câmî *(Kuddise Sirruhû)* şöyle demiştir:

دِلَتْ آيِينَهءِ خُدَايِ نُمَاسْتْ رُوىِ آيِينَهءِ تُو تِيرَه چَرَاسْتْ

صَيْقَلِي دَارْ صَيْقَلِي مِيزَنْ بَاشَدْ آيِينَه اَتْ شَوَدْ رُوشَنْ

صَيْقَلِ آنْ اَكَرْ نَه آگَاهْ نِيسْتْ جُزْ لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ

"(Ey sâlik!) Senin gönlün Mevlâ (Te'âlâ)**yı izleme aynasıdır,**
Senin aynanın yüzü neden kirlidir?

Cilâ sâhibi ol, (kirli aynana) **cilâ vur ki,**
Senin gönül aynan rûşen (ve parlak) **olsun.**

Eğer (kalp aynası Allâh'ın zikriyle) **uyanık değilse, onun cilâsı;**
'Lâ ilâhe illâllâh (okumak)**tan başkası değildir!"**

(Yâni gönlün kirliyse, Mevlâ Te'âlâ'yı müşâhede edemiyorsan şunu bil ki; 'Lâ ilâhe illâllâh'tan başka bir şey senin gönlünün cilâsı değildir.) **('Abdurrahmân Câmî,** *Heft Evreng, Silsiletü'z-zeheb Mesnevîsi, 1/78;* **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/166)*

Osmân *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerifte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ عُثْمَانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
«مَنْ مَاتَ وَهُوَ يَعْلَمُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ.»

"Her kim Allâh'tan başka bir ilâh bulunmadığını bilerek (ve bu îmân ile Müslüman olarak) **ölürse** (eninde sonunda) **cennete girdi!"** **(İbnü Ebî Şeybe,** *el-Musannef, rakam:11180, 6/449;* **Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:464, 1/509;* **Müslim,** *es-Sahîh, rakam:26, 1/55;* **el-Bezzâr,** *el-Bahru'z-zehhâr, rakam:415, 2/71-72;* **en-Nesâî,** *es-Sünenü'l-Kübrâ, rakam:10887, 9/409;* **el-Beyhakî,** *Şu'abu'l-îmân, rakam:95, 1/200;* **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/166)*

ON BEŞİNCİ ÂYET-İ KERÎME

﴿ مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ اِلَيْهِمْ اَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (15)

(مَنْ) **Her kim,** (كَانَ) **oldu** (ise), nedir oldu? (يُرِيدُ) **arzu eder,** neyi? (اَلْحَيٰوةَ) **o hayâtı,** öyle hayat ki, (اَلدُّنْيَا) **en âdî olucu,** daha neyi ister ise? (وَزِينَتَهَا) **ve onun ziynetini** (geçici süslerini), (نُوَفِّ) **tam olarak veririz,** kime? (اِلَيْهِمْ) **onlara,** neyi? (اَعْمَالَهُمْ) **amellerini**(n karşılığını), nerede? (فِيهَا) **orada,** (وَهُمْ) **ve onlar,** nerede? (فِيهَا) **özellikle orada,** ne olmazlar? (لَا يُبْخَسُونَ) **eksiltmeye uğratılmazlar.**

MEÂL-İ ŞERÎF

"Her kim (kâfir ve münâfık olduğu hâlde fakirlere yardım ve ana-babasına iyilik gibi, görünüş îtibârıyla sâlih ameller yaparken) **o âdî** (dünyâ) **hayâtı**(nı) **ve onun** (sıhhat, emniyet, çok mal, evlât ve riyâset gibi geçici süslerini ve) **ziynetini arzu etmekteyse, o kişilere amellerini**(n karşılığını) **orada tastamam veririz ve kendileri özellikle orada bir eksiltmeye uğratılmazlar."**

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

Allâh-u Te'âlâ önceki âyet-i celîlelerde müşriklerin ekserî hâllerde **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* ile münâzaada (çekişmede) bulunduklarını, sürekli kendilerinin haklı, **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in bâtıl üzere olduğunu söylediklerini ve bunu isbât için tartışmayı ileri derecede sürdürdüklerini ama bu sözlerinde yalancı olduklarını bilakis maksatlarının mahzâ haset ve başka birine tâbi olmaktan istinkâf (geri durma) olduğunu açıkladıktan sonra bu mânâyı takrîr (ve zihinlere yerleştirmek) için bu âyet-i celîleyi inzâl buyurdu. Nitekim bunun bir benzeri:

﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَآءُ لِمَنْ نُرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلٰيهَا مَذْمُومًا مَدْحُورًا ﴾

"Her kim(in tüm hedefi dünyâya kilitlenip sâdece) **o** (kazanılması da yitirilmesi de) **çarçabuk olan** (dünyây)ı **istemekte bulunmuşsa, Biz orada ona;** (tabî herkese değil) **o murâd ettiğimiz kimseye** (peşînen vermeyi) **murâd ettiğimiz kadarını çabucak veririz, sonra da cehennemi ona tahsis ederiz ki, o oraya kınanmış ve kovulmuş biri olarak girer."** *(el-İsrâ Sûresi:18)* kavl-i şerîfinde açıklanmıştır.

Yine böylece **Allâh-u Te'âlâ**:

﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ ۖ وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ﴾

"Her kim (dünyâda yaptığı sâlih amelleriyle) **âhiret mahsûlünü** (ve sevâbını) **arzular olduysa, onun için** (sevâbını bire ondan yedi yüze kadar katlayarak ürününde ve) **ekininde artış yaparız.**

Her kim de (âhirete inanmayıp, yaptığı iyi amellerle sâdece) **dünyâ ekinini** (ve menfaatlerini) **murâd eder olduysa, ona** (da ezelî takdîrimize göre) **ondan biraz veririz. Ama âhirette onun için hiçbir nasîb yoktur."** *(eş-Şûrâ Sûresi:20)* âyet-i celîlesinde bu husûsu açıklamıştır. **(Fahruddîn er-Râzî,** *et-Tefsîru'l-Kebîr, 17/194;* **İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 7/423;* **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/85)*

Müfessirlerin beyân-ı vechile; bu âyet-i kerîmenin kimlerden bahsettiği hakkında iki kavil vardır ki, birinci kavle göre kâfirler hakkındadır, ikinci görüşe göre ise riyâkâr Müslümanlar hakkındadır.

Birinci kavle göre de hangi çeşit kâfirler kastedildiği hakkında üç görüş vardır. **Bir kavle göre** bunlardan maksat; dirilmeyi inkâr eden kâfirlerdir.

Zîrâ onlar âhireti reddettikleri için dünyâ saâdetlerinden başka bir şeye rağbet etmezler. İşte bu görüş **Esamm** *(Rahimehullâh)*dan nakledilmiştir.

İkinci kavle göre ise; bu âyet-i kerîme münâfıklar hakkında nâzil olmuştur, zîrâ onlar âhiret sevaplarına inanmadıkları için kendilerini Müslüman göstererek **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* ile birlikte harplere iştirâk ederlerken ancak dünyâ ganîmetine kavuşma gibi süflî hedefler kastetmişlerdir.

Enes *(Radıyallâhu Anh)*dan nakledilen **üçüncü bir kavle göre** ise; burada özellikle (riyâsetleri ve nîmetleri ellerinden çıkmasın diye kitablarını tahrîf eden) Yahûdî ve Hristiyanlar kastedilmiştir. **(Fahruddîn er-Râzî,** *et-Tefsîru'l-Kebîr, 17/206-207;* **es-Semerkandî,** *Bahru'l-'ulûm, 2/141;* **el-Beyzâvî,** *Envâru't-Tenzîl, -Mecmû'atü't-tefâsîr- 3/310)*

Birçok müfessir ise bu âyet-i kerîmenin, zâhirî ifâdesi üzere bırakılarak bundan, umûm insanlar içerisinde yaptığı sâlih amelleri (desinler ve beğensinler) riyâ ve süm'a (gösteriş ve işittirme) yolu üzere icrâ eden her riyâkârın kastedildiğini, bu sıfatlara sâhib olan kâfirlerin de evleviyetle buna münderic olduğunu söylemişlerdir. **(Fahruddîn er-Râzî,** *et-Tefsîru'l-Kebîr, 17/206-207;* **el-Hâzin,** *Mecmû'atü't-tefâsîr, 3/309;* **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/83-85)*

Bu mânâya göre hayır işleri iki kısım olup bir kısmı **Allâh**'a kulluk anlamına gelen ibâdet ve tâatlerdir, diğeri ise canlılara menfaat ulaştırma (ve iyilik yapma) kabîlinden olan faydalı işlerdir.

İnsanlara iyilik yapmak, (akrabâyı arayıp sorarak) sıla-i rahim yapmak, sadaka vermek, köprüler binâ etmek, yolları düzeltmek, ırmaklar(ın ulaşamadığı yerlere suyun gelmesi için harklar açıp suyu) akıtmak ve şerleri defetme husûsunda sa'y-ü gayrette bulunmak gibi faydalı işlerin hepsi bu ikinci kısma dâhildir.

İşte bir kâfir dünyâda methedilme gâyesiyle bunları yaparsa elbette bu vesîle ile muhtaçlara hayır ve menfaatler ulaşacağı için bunlar kâfir veyâ Müslüman kimden sudûr etse de ulaştığı kimseler açısından hayır işleridir.

(Ama kâfirlerde Allâh'a ibâdet gâyesi düşünülemeyeceği için bunlar âhirette sevâb kazandırmaz, lâkin Allâh-u Te'âlâ hiçbir kulunu karşılıksız bırakmayacağından dolayı ona dünyâda bâzı güzellikler yapar.)

Ancak bunların (Müslümanlar tarafından yapılması hâlinde) ibâdet olması ve tâat sayılması özel niyetlere bağlıdır ki o da **Allâh-u Te'âlâ**'ya îmân ederek O'nun rızâsını tahsîl (elde etme) gâyesiyle yapılmalarıdır.

Her kim bu iyilikleri bu niyetle yapmaz da dünyâ ziynetini taleb ve riyâ ile süm'a (gösteriş ve işittirme) maksatlarını tahsîl kastıyla yaparsa bunların varlığı ile yokluğu eşit kabûl edilir ve hiçbiri tâatler (ve ibâdetler) bâbından kabûl edilmez. **(Fahruddîn er-Râzî,** *et-Tefsîru'l-Kebîr, 17/206-207)*

Allâh-u Te'âlâ'nın, kâfirlerin iyi amellerine âhirette sevâb vermeyeceği ama insanlara fayda ulaştıran iyilikleri dünyâda karşılıksız bırakmayacağı husûsunda **Dahhâk** *(Radıyallâhu Anh)* bu âyet-i kerîmeyi okuyarak şöyle demiştir:

عَنِ الضَّحَّاكِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَقُولُ فِي قَوْلِهِ: ﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَالَهُمْ فِيهَا﴾ اَلْاٰيَةَ. يَقُولُ: «مَنْ عَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فِي غَيْرِ تَقْوٰى - يَعْنِي أَهْلَ الشِّرْكِ - أُعْطِيَ عَلٰى ذٰلِكَ أَجْرًا فِي الدُّنْيَا؛ يَصِلُ رَحِمًا، يُعْطِي سَائِلًا، يَرْحَمُ مُضْطَرًّا، فِي نَحْوِ هٰذَا مِنْ أَعْمَالِ الْبِرِّ، يُعَجِّلُ اللهُ لَهُ ثَوَابَ عَمَلِهِ فِي الدُّنْيَا؛ يُوَسِّعُ عَلَيْهِ فِي الْمَعِيشَةِ وَالرِّزْقِ، وَيُقِرُّ عَيْنَهُ فِيمَا خَوَّلَهُ، وَيَدْفَعُ عَنْهُ مِنْ مَكَارِهِ الدُّنْيَا، فِي نَحْوِ هٰذَا، وَلَيْسَ لَهُ فِي الْاٰخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ.»

"Allâh-u Te'âlâ bu âyet-i kerîmede buyuruyor ki: "Takvâ (kelimesi olan tevhîd îtikādı) **üzere değil de yâni şirk ehlinden olduğu hâlde sâlih** (görünen) **bir amel işlerse Allâh-u Te'âlâ ona ecrini dünyâda verir.** (Meselâ) **sıla-i rahim yapar, dilenciye bir şey verir, darda kalmış birine merhametli davranır, işte bu gibi iyi ameller yaparsa** (kâfir olduğundan dolayı âhirette ona sevâb vermeyeceği için ama adâleti gereği hiçbir iyiliği de karşılıksız bırakmayacağından dolayı) **ona amelinin karşılığını peşin olarak dünyâda verir.**

Geçim ve rızkında ona genişlik yapar, kendisine verdiği nîmetler husûsunda (sıkıntı çektirmeyerek) **gözünü aydın eder ve dünyânın istenmedik şeylerinden bâzısını ondan defeder ve bu gibi iyilikler yapar. Ama onun için âhirette hiçbir nasîb bulunmaz."** (**İbnü Cerîr et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/349-350;* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:164, 9/87)*

Ömer İbnü'l-Hattâb *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen şu hadîs-i şerîf de bu konuda delîl teşkil etmektedir:

عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ: «رَفَعْتُ بَصَرِي فِي بَيْتِهِ، فَوَاللهِ مَا رَأَيْتُ فِيهِ شَيْئًا يَرُدُّ الْبَصَرَ، غَيْرَ أَهَبَةٍ ثَلَاثَةٍ، فَقُلْتُ: ادْعُ اللهَ فَلْيُوَسِّعْ عَلَى أُمَّتِكَ، فَإِنَّ فَارِسَ وَالرُّومَ وُسِّعَ عَلَيْهِمْ وَأُعْطُوا الدُّنْيَا، وَهُمْ لَا يَعْبُدُونَ اللهَ.» وَكَانَ مُتَّكِئًا فَقَالَ: «أَوَفِي شَكٍّ أَنْتَ يَا ابْنَ الْخَطَّابِ؟ أُولَئِكَ قَوْمٌ عُجِّلَتْ لَهُمْ طَيِّبَاتُهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا.»

"Bir kere Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)***in evinin içerisinde gözümü kaldır**(ıp etrâfa şöyle bir bak)**dım!**

Vallâhi orada gözü tekrar bakmaya sevkedecek üç tâne tabaklanmamış deriden başka bir şey görmedim.

Bunun üzerine: 'Allâh'a duâ et de (sana da) **ümmetine** (de) **genişlik versin, zîrâ Persler ve Rumlar Allâh'a ibâdet etmedikleri hâlde onlara çok genişlik yapıldı ve dünyâ onlara** (bolca) **verildi' deyince o sırada yaslanıyorken şöyle buyurdu:**

"Ey Hattâb oğlu! Yoksa sen (yaptığımız sâlih amellerin karşılığının bize dünyâda değil âhirette verileceğinden ve âhiret genişliğinin dünyâdan daha hayırlı olduğundan) **en ufak bir şübhe içinde misin?**

İşte Sana, o (kâfir ola)**nlar öyle bir topluluktur ki lezzetli şeyleri onlara dünyâ hayâtında peşin verilmiştir.** (Ama âhirette onların hiçbir nasîbi yoktur.)" (**el-Buhârî,** *es-Sahîh, rakam:2336, 2/873;* **İbnü Sâd,** *et-Tabekâtü'l-kübrâ, 8/148-149;* **İbnü Hibbân,** *es-Sîratü'n-Nebeviyye, 1/362;* **es-Sa'lebî,** *el-Keşfü ve'l-beyân, 9/347;* **el-Beyhakî,** *Delâilü'n-Nübüvve, 1/336;* **el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 5/120-121;* **el-Hâzin,** *Lübâbü't-te'vîl, 4/132)*

Meymûn İbnü Mihrân *(Radıyallâhu Anh)*: "Her kim kendisinin **Allâh** indindeki menzilesini (ve değerini) bilmek istiyorsa yaptığı amellere baksın. Zîrâ o kişi yapmış olduğu amellerine mutlaka kavuşacaktır.

Mümin veyâ kâfir kim sâlih bir amel işlediyse mutlaka **Allâh** onu (karşısına) getirecektir; mümine dünyâ ve âhirette dilediği şekilde karşılığını verecek, kâfire ise karşılığını dünyâda verecektir" demiş ve sonra bu âyet-i kerîmeyi okumuştur. (**es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/27;* **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/85;* **el-Mazharî,** *et-Tefsîr, 4/381-382)*

Bir mümin de sâlih bir ameli **Allâh-u Te'âlâ**'nın rızâsı için yapmayıp dünyâ talebi ile yapsa ona da karşılığı dünyâda verilir ama âhirette o ameli boşa çıkacağından hüsrâna uğrar.

İşte bu mânâda **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Te'âlâ Anhümâ)* bu âyet-i kerîmenin tefsîrinde şöyle demiştir:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا فِي قَوْلِهِ: ﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا﴾ الْآيَةَ: «وَهِيَ مَا يُعْطِيهِمُ اللهُ مِنَ الدُّنْيَا بِحَسَنَاتِهِمْ، وَذٰلِكَ أَنَّهُمْ لَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا.» يَقُولُ: «مَنْ عَمِلَ صَالِحًا الْتِمَاسَ الدُّنْيَا؛ صَوْمًا أَوْ صَلَاةً أَوْ تَهَجُّدًا بِاللَّيْلِ، لَا يَعْمَلُهُ إِلَّا لِالْتِمَاسِ الدُّنْيَا، يَقُولُ اللهُ: «أُوَفِّيهِ الَّذِي الْتَمَسَ فِي الدُّنْيَا مِنَ الْمَثَابَةِ، وَحَبِطَ عَمَلُهُ الَّذِي كَانَ يَعْمَلُ الْتِمَاسَ الدُّنْيَا، وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ.»

"Bu âyet-i kerîme Allâh-u Te'âlâ'nın, yaptıkları güzel ameller sebebiyle kullarına karşılık vereceğini ve onların hurmanın üzerindeki küçük oyuk kadar dahî zulme uğratılmayacaklarını beyân etmektedir.

Dolayısıyla bunun mânâsı: "Her kim namaz yâhut oruç veyâ gece teheccüd (namazı kılmak) **gibi sâlih bir ameli ancak dünyâlık aramak için yaparsa Allâh-u Te'âlâ onun hakkında:**

'Ben istediği şeyi ona dünyâda karşılık olarak tastamam veririm, ama dünyâ talebiyle yapmış olduğu o amelleri boşa çıkacağından o kişi âhirette hüsrâna uğrayanlardan olur' buyurmaktadır" şeklindedir. **(İbnü Cerîr et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/347;* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:159, 163, 9/85, 86;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr fi't-tefsîri bi'l-me'sûr, 8/23)*

İşte geride zikredilen kısımların her biri âyet-i kerîmede geçen: (مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا) **"Her kim dünyâ hayâtını ve zînetini murâd ediyorsa"** kavl-i şerîfinde zemmedilenlere genel mânâda dâhil bulunmaktadır.

Ama özel mânâda Müslümanların riyâkârlarından bahsedilecek olursa; ulemâ buna dâir birçok hadîs-i şerîf ve rivâyetler zikretmişlerdir.

Nitekim **Mücâhid** *(Radıyallâhu Anh)* bu âyet-i kerîme hakkında: "O (âhirette karşılıkları ancak ateş olacak ola)nlar; sâdece riyâ ehlidir, gösteriş ehlidir" demiştir. **(İbnü Cerîr et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/350;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/24)*

Yine böylece **Sa'îd İbnü Cübeyr** *(Radıyallâhu Anh)*a bu âyet-i kerîmenin tefsîri sorulduğunda: "Bu (âyette anlatılan) kişi (sâlih) amelleri sâdece dünyâ(yı kazanmak) için yapan ve onlarla **Allâh**'ı(n rızâsını) kastetmeyen kimsedir" demiştir. **(el-Beyhakî,** *ez-Zühdü'l-kebîr, rakam:11, sh:64;* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:157, 9/84;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr fi't-tefsîri bi'l-me'sûr, 8/23)*

Âyet-i Kerîmede Geçen: (نُوَفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ) **"Biz orada onlara amellerini tastamam veririz ve onlar orada eksikliğe uğratılmazlar"** kavl-i şerîfi gerideki cümle-i celîleden kâfir veyâ Müslüman kimselerin kastedildiğine göre arada bir çelişki bulunmaksızın iki türlü de tefsîr edilmiştir.

Nitekim **Katâde** ve **Mücâhid** *(Radıyallâhu Te'âlâ Anhümâ)* bu âyet-i kerîmeyi şöyle tefsîr etmişlerdir:

"(Kâfirlerden) her kim yaptığı sâlih amel ile sâdece dünyâyı arzuluyorsa; bütün derdi, maksadı, talebi ve niyeti dünyâ (çıkarı) olduysa **Allâh-u Te'âlâ** güzel amellerinin karşılığını onlara dünyâda verir ve onlar hiçbir sûretle zulme uğratılmazlar, ama sonra onları âhirete götürdüğünde orada kendilerine verilecek bir hasene (ve sevâb) kalmaz.

Lâkin mümin kişi yaptığı güzel ameller ile hem dünyâda karşılık bulur, hem de âhirette sevâba nâil kılınır, onlar(a) da âhirette (sevapları eksik verilmeyeceği için) haksızlığa uğratılmazlar." **(İbnü Cerîr et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12348-349;* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:166, 9/87-88;* **es-Sa'lebî,** *el-Keşfü ve'l-beyân, 14/327-328;* **İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 7/423;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/26)*

Mücâhid *(Radıyallâhu Anh)* bu cümle-i celîlenin tefsîrinde: "(Kâfir veyâ riyâkâr Müslüman olduğu için) ameli kabûl edilmeyen kimselere karşılıkları dünyâda verilecektir ki böylece **Allâh-u Te'âlâ**: "Amelini kabûl etmediğimiz kimselere karşılıklarını acele veririz" buyurmuş olmaktadır" demiştir. **('Abdürrezzâk,** *et-Tefsîr, rakam:1190, 2/184;* **İbnü Cerîr et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/348;* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:164, 9/87;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/27)*

Tâbi'înden olan bu zâtların bu âyet-i kerîme hakkında yaptıkları bu tefsîrler **Enes İbnü Mâlik** *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen:

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ اللهَ لَا يَظْلِمُ الْمُؤْمِنَ حَسَنَةً يُعْطَى عَلَيْهَا فِي الدُّنْيَا، وَيُثَابُ عَلَيْهَا فِي الْآخِرَةِ، وَأَمَّا الْكَافِرُ فَيُطْعَمُ حَسَنَاتِهِ فِي الدُّنْيَا، حَتَّى إِذَا أَفْضَى إِلَى الْآخِرَةِ، لَمْ يَكُنْ لَهُ حَسَنَةٌ يُعْطَى بِهَا خَيْرًا.»

"Şüphesiz Allâh mümin bir kimseye (onun yapmış olduğu) **güzel bir amele karşı aslâ zulüm yapmaz, o kişiye ondan sebeb dünyâda da** (istediği şeyler) **verilir, âhirette de onun sebebiyle** (ecir ve) **sevâba nâil kılınır.**

Kâfire ise (yapmış olduğu iyilik ve) **güzel şeyleri dünyâda yedirilir** (içirilir), **nihâyet âhirete vardığı zaman mukābilinde kendisine hayırlı bir şey verilecek hiçbir hasenesi** (ve karşılığı kalmış) **olmaz!"** **(Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:12237, 19/266;* **Müslim,** *es-Sahîh, rakam:2808, 4/2162;* **ed-Deylemî,** *el-Firdevs bi Me'sûri'l-Hıtâb, rakam:7028, 4/357;* **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 5/195;* **el-Hâzin,** *Lübâbü't-tevîl, 1/376;* **İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 8/353;* **es-Süyûtî, Câmi'u'l-ehâdîs,** *rakam:7972, 8/131;* **el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 4/166;* **el-Mazharî,** *et-Tefsîr, 4/382)* hadîs-i şerîfinden alınmış olsa gerektir.

Bu âyet-i kerîmeden anlaşıldığına göre; derdi dünyâ olanın âhirette nasîbi olmaz, ne kadar çalışıp çabalasa da dünyâda ona kaderinde yazılandan başkası ulaşmaz. Artık dünyâ menfaatleri için âhiretini satanlar iki cihanda da felâh (ve kurtuluş) bulmaz. Nitekim bu hakîkati ifâde etmek üzere **Enes İbnü Mâlik** *(Radıyallâhu Te'âlâ Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerifte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
«مَنْ كَانَتْ نِيَّتُهُ طَلَبَ الْآخِرَةِ جَعَلَ اللهُ غِنَاهُ فِي قَلْبِهِ، وَجَمَعَ لَهُ شَمْلَهُ،
وَأَتَتْهُ الدُّنْيَا وَهِيَ رَاغِمَةٌ، وَمَنْ كَانَتْ نِيَّتُهُ طَلَبَ الدُّنْيَا جَعَلَ اللهُ الْفَقْرَ بَيْنَ عَيْنَيْهِ،
وَشَتَّتَ عَلَيْهِ أَمْرَهُ، وَلَا يَأْتِيهِ مِنْهَا إِلَّا مَا كُتِبَ لَهُ.»

"Her kimin niyeti (kaygısı, azmi ve derdi) **âhireti taleb** (ve kazanmak) **olursa, Allâh onun zenginliğini** (elinde cebinde değil de) **kalbinin içinde** (gönlünde) **kılar, işlerini** (dağınık olmaktan kurtararak) **onun için cemeder ve** (peşine düşmese de) **dünyâ boyun eğerek ona gelir.**

Her kimin de niyeti (ve gâyesi) **dünyâyı taleb olursa,** (o ne kadar zengin olsa da) **Allâh onun fakirliğini iki gözü arasında kılar** (da o dâimâ kendisini bir şeylere muhtaç hisseder)**, işlerini ona dağınık eder, o** (dü)**n**(yâ)**dan da kendisine ancak onun için** (ezelde) **yazılmış olan gelir."** **(İbnü Ebi'd-dünyâ,** *ez-Zühd, rakam:332, sh:154;* **et-Tirmizî,** *es-Sünen, rakam:2465 4/642;* **İbnü Ebî 'Âsım,** *ez-Zühd, rakam:164, sh:79-80;* **İsbahânî,** *et-Terğib, rakam:1508, 3/23-24;* **el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 2/115;* **el-Hâzin,** *Lübâbü't-te'vîl, 1/305;* **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 2/106;* **el-Mazharî,** *et-Tefsîr, 4/382)*

Mazharî *(Rahimehullâh)* bu hadîs-i şerîfin şerhinde şöyle demiştir: "Âdemoğlu sonsuz isteklerde bulunsa da ona ancak kaderinde olan şeyler gelir ama ziyâdesi gelmez, böylece onun da isteği bitmez, çünkü Âdemoğlunun iki vâdi dolusu altını olsa yine de bir üçüncüsünü arar." **(el-Mazharî,** *et-Tefsîr, 4/382)*

"Kurtubî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; bu âyet-i kerîmede geçen kimselerden riyâkâr müminler kastedilmesine göre; bunun mânâsı **Ömer** *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen:

عَنْ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
«إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ...»

"Ameller ancak niyetlere göre (karşılık görecek)**dir"** **(el-Buhârî,** *es-Sahîh, rakam:1, 1/3;* **Müslim,** *es-Sahîh, rakam:1907, 3/1515)* hadîs-i şerîfi gibi olur.

Zîrâ kula ecri ancak maksadına göre ve kalbinde gizlediği niyet üzere verilecektir ki bu husus bütün ümmetlerde ittifâk edilmiş bir konudur. **(İbnü'l-'Arabî,** *Ehkâmü'l-Kur'ân, 3/1044;* **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/84)*

Bu âyet-i kerîmeden anlaşıldığına göre; bir mümin güzel amel işlerse onun karşılığını mutlaka ya dünyâda ya âhirette görecektir.

Nitekim (tâbi'înin büyüklerinden) **Muhammed İbnü Ke'ab el-Kurazî** *(Radıyallâhu Te'âlâ Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Nebî** *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ كَعْبٍ الْقُرَظِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ أَحْسَنَ مِنْ مُحْسِنٍ، فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللهِ فِي عَاجِلِ الدُّنْيَا وَاٰجِلِ الْاٰخِرَةِ.»

"Güzel amel işleyenlerden her kim (Kur'ân ve Sünnet'e uygun şekilde) **güzel bir amel işlemişse muhakkak peşin dünyâda ve gelecekteki âhirette onun ecri**(ni ve sevâbını vermek) **Allâh'a düşer."** *('Abdürrezzâk, et-Tefsîr, rakam:1189, 2/184; İbnü Cerîr et-Taberî, Câmi'u'l-beyân, 12/349;* **es-Sa'lebî,** *el-Keşfü ve'l-beyân, 14/328)*

"Sülemî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **Ebû Bekr el-Verrâk** *(Kuddise Sirruhû)* şöyle demiştir:

"Dünyâ hayâtı ümniyyeler irtikâb etmek (boş kuruntulara kapılmak), şehvetlere tâbi olmak (nefsin isteklerinin peşine düşmek), emellerin meydanlarında cevelân (beklenti sahalarında dolaşmak), ansızın gelebilecek ecellerden gaflet, helâl haram demeden onun içinde bulunan malları tüm yönleriyle toplamaktan ibârettir.

Dünyânın ziyneti ise **Allâh-u Te'âlâ**'nın dünyâ üzerinde açığa çıkarttığı mallardan ibâret olduğu gibi, **Allâh-u Te'âlâ**'nın:

﴿زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْاَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ذٰلِكَ مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا﴾

"O (aldatıcı fânî şeylerin ve nefse hoş gelen) **şehvetlerin;** (başta) **kadınların ve oğulların, bir de altın ve gümüşten yığın yapılmış çok malların, ayrıca** (yaratılışından alnı beyaz ve bedeni alacalı olarak) **alâmetlenmiş** (soylu ve güzel cins) **atların, yine** (böylece deve, sığır, koyun ve keçi cinsi) **davarların ve ekinlerin sevgisi insanlar için iyice süslü** (ve çekici) **kılınmıştır.**

(Ey insan!) **İşte sana! Bu** (sayılanlar)**, ancak o en âdî** (dünyâ) **hayâtın**(ın geçici) **metâı** (ve basit eşyâsı)**dır."** *(Âl-i İmrân Sûresi:14'den)* kavl-i şerîfinde bildirdiği her yönlü türlü türlü alâkalar da (ve kalbin kendilerine takılarak Allâh-u Te'âlâ'yı unuttuğu her türlü ilişkiler de) buraya dâhildir."

Meşâyihtan bâzısı ise; "Dünyâ hayatını murâd etmek, ölüme karşı isteksizlikten ve (dünyâdan ve sevdiklerinden ayrılma) korku(su) ile (âhirete karşı endişe ve) şübhe veren şeylerden (etkilenmekten) ibârettir" buyurmuştur.

Ebû Hafs *(Kuddise Sirruhû)* bu âyet-i kerîmenin tefsîrinde şöyle demiştir: "Dünyâ hayâtından murâd, dünyâ ehli ile sohbet (sürekli birliktelik), onlara meyledip onlarla ünsiyet kurmaktan ibârettir.

Kim dünyâyı severse muhakkak ki o, **Allâh-u Te'âlâ**'nın buğzettiği bir şeyi sevmiş olur.

Kim dünyâ ehli ile birlikte olursa muhakkak o onlara meyleder, kim de onlara meylederse gerçekten o, hak yoldan meyleder (sapar). Çünkü şübhesiz ki hak (ve hakîkat olan âhiret), dünyâ ve ehline ters ve uzaktır, zîrâ dünyâ eğlence ve oyundan ibârettir. Nitekim **Allâh-u Te'âlâ**:

﴿اِعْلَمُوا اَنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِى الْاَمْوَالِ وَالْاَوْلَادِ﴾

"(Ey dünyâ nîmetleriyle mağrur olup âhiret için çalışmayı ihmâl eden kullarım!) **Bilin ki; o en alçak olan** (dünyâ) **hayât**(ı) **ancak** (çocukların boş yere kendilerini yorduğu oyunlar gibi) **kıymetsiz bir oyundur ve** (gençlerin eğlenişi gibi kısa süren) **geçici bir eğlencedir.**

Ayrıca (kadınların kısa bir zaman içinde bozulacak süsleri gibi) **basit bir ziynettir ve** (yaşıtların birbirine karşı böbürlenmesi gibi) **aranızda büyük bir iftihâr** (vâsıtası)**dır, bir de** (esnaf ve tüccarın, tûl-ü emele kapılarak artırma gayretine girdikleri ama kendilerinden istifâde edecek kadar dahî yaşayamadıkları o) **mallar ve çocuklar hakkında çoklukla övünme** (sebebi)**dir.**" *(el-Hadîd Sûresi:20'den)* kavl-i şerîfinde bunu haber vermiştir. **(es-Sülemî,** *Hakâiku't-tefsîr, 1/315)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Kuşeyrî Tefsîri"nde zikredildiği üzere; **Allâh-u Te'âlâ** bu âyet-i kerîmede şöyle buyurmuş olmaktadır:

"Kim Bizi tercîh edeceği yerde sıfatları denî (alçak) olan dünyâ ile kanâat ederse Biz ona günlerini mutlu geçirtmekte cimrilik etmeyiz, lâkin dünyânın kemâlinin (ve mükemmelliğinin) mutluluğunu zevâlinin acılığı tâkip eder, balının tadını da hanzalinin (acı yiyeceklerinin) zehiri izler" buyurmuş olmaktadır. **(el-Kuşeyrî,** *Letâifu'l-işârât, 2/311)*

"İbnü 'Acîbe Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **Enes İbnü Mâlik** *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*:

عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ كَانَتِ الْاٰخِرَةُ هَمَّهُ جَعَلَ اللهُ غِنَاهُ فِى قَلْبِهِ وَجَمَعَ لَهُ شَمْلَهُ وَاَتَتْهُ الدُّنْيَا وَهِىَ رَاغِمَةٌ، وَمَنْ كَانَتِ الدُّنْيَا هَمَّهُ جَعَلَ اللهُ فَقْرَهُ بَيْنَ عَيْنَيْهِ، وَفَرَّقَ عَلَيْهِ شَمْلَهُ وَلَمْ يَأْتِهِ مِنَ الدُّنْيَا اِلَّا مَا قُدِّرَ لَهُ.»

"**Her kimin hemmi** (kaygısı, azmi ve derdi) **âhiret**(i kazanmak) **olursa, Allâh onun zenginliğini** (elinde değil de) **kalbinde kılar.**

İşlerini (dağınık olmaktan kurtararak) **onun için cemeder ve** (peşine düşmese de) **dünyâ boyun eğerek ona gelir.**

Her kimin de hemmi (ve gâyesi) **dünyâ olursa,** (o ne kadar zengin olsa da) **Allâh onun fakirliğini iki gözü arasında kılar** (da o dâimâ kendisini bir şeylere muhtaç hisseder), **işlerini ona dağınık eder, dünyâdan da kendisine ancak onun için takdîr edilmiş** (ve ezelde yazılmış) **olan gelir."** (**et-Tirmizî,** *es-Sünen, rakam:2465 4/642;* **İbnü 'Acîbe,** *el-Bahru'l-medîd, 2/203)* buyurmuştur.

Ama ehlullâh buna ilâveten şöyle demişlerdir: "Kimin hemmi (ulaşmak istediği gâyesi, dünyâ ve âhiretten hiçbiri olmayıp sâdece) **Allâh** olursa **Allâh-u Te'âlâ** iki cihanın dertlerine karşı ona kâfî gelir.

Dünyânın tâlibi esirdir (onun zevkleriyle tutsaktır). Âhiretin tâlibi ise (sâlih amelleri cennet kazanmak için yaptığından dolayı menfaat için çalışan işçi ve) ecîrdir, **Hakk Te'âlâ**'nın tâlibi ise (bütün isteklerine kavuşan ve herkesi yöneten bir) emîrdir.

Ey kul! Artık sen azmini ve himmetini bu fânî yurttan kaldırıp kalbini bâkî olan âhiret yurduna bağla! Sonra (çıtayı daha yukarı kaldırıp) himmetini **Zât-ı 'Aliyye**'nin müşâhedesine yükselt!

Sakın sen bütün himmetini bu dünyâya hasredip de âhirette ateşten başka nasîbi olmayanlardan olma!

Amellerini ihlâs ile muhâfaza et ve (ibâdet yaparken) insanları(n beğenmesini) mülâhazadan sakın ki hüsran ve iflâs ile (âhirete) dönmeyesin! (**İbnü 'Acîbe,** *el-Bahru'l-medîd, 2/203-204)*

ON ALTINCI ÂYET-İ KERÎME

﴿ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ إِلَّا النَّارُ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (16)

(أُولَٰئِكَ) (Habîbim!) **İşte sana! Onlar,** kimlerdir? (اَلَّذِينَ) **ancak o kimselerdir ki,** (لَيْسَ) **olmadı,** kim için? (لَهُمْ) **onlar için,** nerede? (فِي الْآخِرَةِ) **âhirette,** (إِلَّا النَّارُ) **ancak o** (cehennem) **ateş**(i cezâ oldu), onların hâli daha ne oldu? (وَحَبِطَ) **ve boşa çıktı,** ne? (مَا) **o şeyler ki,** (صَنَعُوا) **yaptılar,** nerede? (فِيهَا) **orada,** daha onların durumu nedir? (وَبَاطِلٌ) **zâten bâtıldır** (boşa çıkmıştır), ne? (مَا) **o şeyler ki,** (كَانُوا) **oldular,** nedir oldular? (يَعْمَلُونَ) **yaparlar.**

M E Â L - İ Ş E R Î F

"(Habîbim!) İşte sana! Onlar ancak o kimselerdir ki; âhirette kendileri için o (cehennem) **ateş**(in)**den başka bir şey yoktur.**

(Zîrâ onların bütün gâye ve gayretleri dünyâyı kazanma uğrunda tükendiğinden, dünyâda da bu muratlarına erdiklerinden kendileri için ebedî cehennem azâbından başka bir nasîb kalmamıştır.)

Onların (Allâh rızâsı için değil de, dünyevî maksatlarla) **yapmış oldukları o** (güzel görünümlü) **şeyler** (âhirete kavuştukları zaman) **orada boşa çıkmıştır. Onların sürekli yapmakta oldukları şeyler** (Allâh rızâsı için yapılmış olsaydı, kendilerine iki cihanda da yarayacaktı. Ama îmân ve ihlâs sâhibi olmadıkları için yaptıkları tüm iyilikler) **ise zâten bâtıl** (ve faydasız kalmış)**dır."**

Î Z Â H Â T - I M Ü F Î D E

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede dünyâ hayâtını ve ziynetini gâye edinenlere amellerinin karşılığını eksiksiz bir şekilde dünyâda vereceğini açıkladıktan sonra bu âyet-i kerîmede onların âhiretteki durumunun fecâetini beyân etmiştir.

<u>Âyet-i Kerîmede Geçen</u>: (أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ إِلَّا النَّارُ) **"Onlar ancak o kimselerdir ki; kendileri için âhirette sâdece ateş vardır"** kavl-i şerîfinde bir önceki âyet-i kerîmeye atıf yapılarak âhiret amellerini gösteriş için yapan kimselerin âhirette bir sevâb alamayacakları açıklanmıştır.

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)*ın beyân-ı vechile; bu âyet-i kerîmeyi anlamakta bir müşkil (ve zorlanma) vardır.

Şöyle ki; geride zikredilen dünyâ niyetiyle iyi işler yapanlardan kâfirler kastedilmiş ise bu âyet-i kerîmede bahsedilen tehdît yâni onlara âhirette ateşten başka bir şey verilmeyeceği ve sâlih amellerinin bâtıl olduğu (boşa çıkarılarak sevapsız bırakıldığı) konusunu anlamak zor olmaz.

(-Zîrâ:

﴿وَقَدِمْنَآ إِلَىٰ مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَآءً مَنْثُورًا﴾

*"(Ama) **Biz o** (kâfir ola)**nların** (misâfir ağırlamak ve sıla-i rahim gibi) **yapmış oldukları o** (iyi ve kendilerince) **büyük** (sanılan) **amel**(i iptal etmey)**e yöneldik de, nihâyet onu** (etrâfa) **tamâmen saçılmış değersiz bir toz** (gibi kendisinden fayda görülemeyen değersiz bir şey) **hâline getirdik."** (el-Furkān Sûresi:23) gibi birçok âyet-i kerîmede kâfirlerin dünyâda iken yaptıkları hayırlı işlerden âhirette mükâfat görmeyecekleri açıkça bildirilmiştir.-)*

Ama (geride zikredildiği üzere) bu kişilerden riyâkâr Müslümanların kastedildiği kavline göre; bu âyet-i kerîmede zikredilen: "Onlar için âhirette ateşten başka bir şey yoktur" hükmünü anlamak elbette müşkil olacaktır.

(Zîrâ bir Müslüman ne kadar günahkâr olsa da sonunda cehennemden çıkıp cennete girecektir.) O zaman bu müşkili çözmek için buraya:

"O Müslümanlar için yaptıkları bu fâsid ameller ve riyâ ile iç içe olan bâtıl fiillerinden dolayı âhirette hiçbir sevâb hâsıl olmayacak bilakis dış görünüşü sâlih olan bu ameller onlara özellikle ateş kazandıracaktır" diye mânâ verilir.

(İşte bu durumda onların riyâ üzere yaptıkları amellerden ateş kazanacakları açıklanmış olur ama îmânlarından ve iyi niyetle yaptıkları amellerinden dolayı eninde sonunda cennete girecekleri reddedilmiş olmaz.) **(Fahruddîn er-Râzî,** *et-Tefsîru'l-Kebîr, 17/207;* **el-Mazharî,** *et-Tefsîr, 4/382)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; kâfirlerin ana-babaya iyilik, (akrabâyı arayıp sorarak) sıla-i rahim yapmak, sadaka vermek, köprüler binâ etmek, yolları düzeltmek, şerleri defetme husûsunda sa'y-ü gayrette bulunmak, ırmaklar(ın ulaşamadığı yerlere suyun gelmesi için harklar açıp suyu) akıtmak gibi güzel işleri Müslüman olmalarından sonra makbûl olur, yâni sevâbı hasebiyle (kâfirken yaptıkları bu güzel işlerden dolayı Müslüman olduktan sonra sevâb alırlar ve) o zâyi olmaz.

Ama İslâm'dan önce (ölürlerse o zaman dünyâda yaptıkları) amellerinden dolayı ne kendilerine nîmet verilerek ne de azabları hafifletilerek karşılık bulamayacaklarına dâir icmâ (ulemânın görüş birliği) mün'akid olmuştur.

Lâkin kâfirlerden bâzısı cürümleri (ve suçları) hasebiyle diğer bâzısından azâb bakımından daha şiddetli olacaktır.

İmâm-ı Fakîh Ebû Bekr el-Beyhakî *(Rahimehullâh)*ın beyânına göre; bu âyetlerde ve hadîs-i şerîflerde kâfirlerin hayırlarının butlânı (boşa gitmesi) hakkında geçen hususta maksat; onların o hayırları sebebiyle cehennemden kurtulamayacakları hakkındadır.

Ama kâfirlik dışında irtikâb ettikleri cinâyetler (ve işledikleri suçlar) sebebiyle hak ettikleri azâb (dünyâda yaptıkları bâzı iyilikleri sebebiyle) onlardan hafifletilir.

İmâm-ı (Muhammed İbnü Alî el-)**Mâzerî** *(Rahimehullâh)* da bu görüşte ona muvâfakat etmiştir ki bu konu **İbnü'l-Melek** *(Rahimehullâh)*a âit ***"Şerhu'l-meşârık"***ta da zikredilmiştir.

İbnü Abbâs *(Radıyallâhu Anhümâ)* ise: "Bu âyet-i kerîme kıble ehlinden (Müslümanlardan) olan riyâ ehli (gösteriş yapanlar) hakkında nâzil oldu" **(İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/167)* demiştir ki buna göre: **"Onlar için âhirette ancak ateş var"** kavl-i şerîfinin mânâsı:

"Onlara ancak ateş yakışır ve riyâ için yaptıkları ameller sebebiyle ancak cehennemi hak ederler velâkin yine de **Allâh**'ın, rahmetiyle onları kapla(yıp sonunda cehennemden çıkar)ması düşünülür" demek olur.

Dolayısıyla bu âyet-i kerîmede, gösteriş için sâlih amel yapan Müslümanların cehennemde ve azâb içerisinde ebedî kalacaklarına dâir bir delâlet yoktur. Zâhir olan mânâya göre bu âyet-i kerîme, mümin-kâfir ve münâfık ayırt etmeksizin riyâ ehlinin umûmuna şâmildir, (İbnü'l-Cevzî'ye âit) ***"Zâdü'l-mesîr Tefsîri"***nde de böyle zikredilmiştir.

Riyâ kelimesi aslında (görme mânâsına gelen) ru'yet kelimesinden müştak (alınma)dır. Bunun aslı ise insanların bir kişinin yaptığı hayırlı hasletleri görmesi sebebiyle onların kalblerinden menzile (ve üstün mertebeye yerleşme) taleb etmekten ibârettir. (*"et-Terğîb"* şerhi) ***"Fethu'l-Karîb"*** isimli eserde böyle zikredilmiştir. **(İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/167)*

<u>Âyet-i Kerîmenin Sonunda Geçen</u>: (وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ) **"Onların orada yapmış oldukları şeyler habtoldu ve zâten onların yapar oldukları şeyler bâtıldı"** kavl-i şerîfinin tefsîrinde **Taberî** *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir:

"**Allâh-u Te'âlâ** bu âyet-i kerîmede dünyâdayken sâlih amelleri **Allâh** için yapmayanlara (adâleti gereği) amellerinin karşılığını dünyâda tastamam vereceğini, âhirette ise onları ancak ateşe girdireceğini ve böylece dünyâda yapmış oldukları amellerin (âhiret bakımından) boşa gideceğini açıklamış, sonunda ise onlar bu amelleri **Allâh**'tan gayrısı(nın rızâsını kazanmak) için yaptıklarından dolayı Kendisinin o amelleri iptal ettiğini ve sevâbını boşa çıkardığını beyân etmiştir." **(İbnü Cerîr et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/353)*

RİYÂYI ZEMMEDEN HADÎS-İ ŞERÎF VE RİVÂYETLER

Şu bilinsin ki; riyâyı zemmeden ve riyâkârları azâb ile tehdîd eden birçok hadîs-i şerîf ve rivâyet vârid olmuştur ki burada yeri gelmişken tefsîrlerde gördüğümüz bâzı rivâyetleri zikredeceğiz.

Sahâbeden olan **Ebû Sa'îd İbnü Ebî Fedâle el-Ensârî** *(Radıyallâhu Anh)*: **"Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*i şöyle buyururken işittim" demiştir:

عَنْ أَبِي سَعِيدِ بْنِ أَبِي فَضَالَةَ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، - وَكَانَ مِنَ الصَّحَابَةِ - أَنَّهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «إِذَا جَمَعَ اللهُ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ، نَادَى مُنَادٍ: مَنْ كَانَ أَشْرَكَ فِي عَمَلٍ عَمِلَهُ لِلهِ أَحَدًا، فَلْيَطْلُبْ ثَوَابَهُ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللهِ، فَإِنَّ اللهَ أَغْنَى الشُّرَكَاءِ عَنِ الشِّرْكِ.»

"Allâh(-u Te'âlâ) **kendisi**(nin geleceği) **hakkında hiçbir şübhe bulunmayan bir günde öncekileri ve sonrakileri topladığı zaman bir münâdî:**

'Her kim Allâh için yaptığı bir amele başkasını ortak ederse artık o kişi sevâbını Allâh'ın gayrinden taleb etsin. Zîrâ şübhesiz Allâh, ortağa muhtaç olmayanların en ziyâde ihtiyaçsız olanıdır' diye nidâ eder." **(Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:17888, 29/418;* **İbnü Mâce,** *es-Sünen, rakam:4203, 2/1406;* **et-Tirmizî,** *es-Sünen, rakam:3154, 5/220;* **et-Taberânî,** *el-Mu'cemu'l-Kebîr, rakam:778, 22/307;* **el-Beyhakî,** *Şu'abu'l-îmân, rakam:6398, 9/145;* **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 5/181;* **İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 9/209;* **es-Süyûtî,** *Cami'u'l-ehâdis, rakam:1766, 3/48;* **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 5/310;* **el-Mazharî,** *et-Tefsîr, 4/382)*

'Adiyy İbnü Hâtim *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يُؤْمَرُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِنَاسٍ مِنَ النَّاسِ إِلَى الْجَنَّةِ حَتَّى إِذَا دَنَوْا مِنْهَا وَاسْتَنْشَقُوا رَايِحَتَهَا وَإِلَى مَا أَعَدَّ اللهُ لِأَهْلِهَا نُودُوا: أَنِ اصْرِفُوهُمْ لَا نَصِيبَ لَهُمْ فِيهَا قَالَ: فَيَرْجِعُونَ بِحَسْرَةٍ مَا رَجَعَ الْأَوَّلُونَ بِمِثْلِهَا فَيَقُولُونَ يَارَبَّنَا! لَوْ أَدْخَلْتَنَا النَّارَ قَبْلَ أَنْ تُرِيَنَا مَا أَرَيْتَنَا مِنْ ثَوَابِكَ وَمَا أَعْدَدْتَ فِيهَا لِأَوْلِيَائِكَ كَانَ أَهْوَنَ عَلَيْنَا قَالَ: ذٰلِكَ أَرَدْتُ بِكُمْ كُنْتُمْ إِذَا خَلَوْتُمْ بِي بَارَزْتُمُونِي بِالْعَظَائِمِ وَإِذَا لَقِيتُمُ النَّاسَ لَقِيتُمُوهُمْ مُخْبِتِينَ تُرَاءُونَ النَّاسَ بِخِلَافِ مَا تُعْطُونِي مِنْ قُلُوبِكُمْ هِبْتُمُ النَّاسَ وَلَمْ تَهَابُونِي أَجْلَلْتُمُ النَّاسَ وَلَمْ تُجِلُّونِي وَتَرَكْتُمْ لِلنَّاسِ وَلَمْ تَتْرُكُوا لِي فَالْيَوْمَ أُذِيقُكُمْ أَلِيمَ الْعَذَابِ مَعَ مَا حَرَمْتُكُمْ مِنَ الثَّوَابِ.»

"İnsanlardan birtakımlarına kıyâmet günü cennete doğru gitmeleri emrolunur.

Onlar da cennete yanaşıp baktıklarında, onun kokusunu aldıklarında ve cennetin köşklerine ve Allâh(-u Te'âlâ'n)**ın cennet ehline hazırladığı nîmetlere baktıkları zaman: 'Onları geri çevirin, zîrâ onlar için orada hiçbir nasîb yoktur' diye kendilerine nidâ edilir** (seslenilir).

O zaman onlar öyle bir pişmanlıkla ve (üzüntüyle) **geri dönerler ki, evvelkiler**(den hiçbir kimse) **ona benzer bir şeyle** (pişmanlık ve üzüntüyle istedikleri şeye ulaşmaktan mahrum bırakılarak) **geri dönmemiştir. Bunun üzerine o** (münâfık ola)**nlar: 'Ey Rabbimiz! Eğer Sen bize gösterdiğin sevaplarını ve orada dostlarına hazırladığın mükâfatlarını göstermeden önce bizi cehenneme soksaydın bu bize daha kolay olurdu' derler.**

(Mevlâ Te'âlâ cevâben)**: 'Ben sizin hakkınızda özellikle böyle istedim.** (Zîrâ) **siz dünyâda** (kimse görmediği yerde) **Benimle yalnız kaldığınızda büyük günahlarla karşıma çıkardınız. İnsanlara kavuştuğunuzda ise onlara mütevâzı** (alçak gönüllü) **kimseler olarak kavuşurdunuz.**

Böylece siz kalblerinizden Bana verdiğiniz (ve Benim bildiğim)**in hilâfını** (tersini) **insanlara gösteriyordunuz. Siz insanları heybetli kabûl ettiniz, ama Benim heybet** (ve azamet)**imi** (büyüklüğümü) **takdîr etmediniz. İnsanlara tâzîm ettiniz, ama Beni yüce tutmadınız.**

Ayrıca siz (günahları) **insanlar**(ın yanında, onlar) **için terkettiniz, Benim için terketmediniz. Bugün ise, sizi mükâfâtımdan mahrum etmemle birlikte, bir de size azâbın en acıklısını tattıracağım' buyurur."** (**Ebû Nu'aym,** *Hilyetü'l-evliyâ, 4/125;* **et-Taberânî,** *el-Mu'cemü'l-Kebîr, rakam:199, 17/85;* **el-Beyhakî,** *Şu'abu'l-îmân, rakam:6809, 5/327-328;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/25-26)*

Enes İbnü Mâlik *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

قَالَ أَنَسٌ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ صَارَتْ أُمَّتِي ثَلَاثَ فِرَقٍ: فِرْقَةٌ يَعْبُدُونَ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ خَالِصًا، وَفِرْقَةٌ يَعْبُدُونَ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ رِيَاءً، وَفِرْقَةٌ يَعْبُدُونَ اللهَ يُصِيبُونَ بِهِ دُنْيَا. فَيَقُولُ لِلَّذِي كَانَ يَعْبُدُ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ لِلدُّنْيَا: بِعِزَّتِي وَجَلَالِي، مَا أَرَدْتَ بِعِبَادَتِي؟ فَيَقُولُ: الدُّنْيَا. فَيَقُولُ: لَا جَرَمَ، لَا يَنْفَعُكَ مَا جَمَعْتَ وَلَا تَرْجِعُ إِلَيْهِ، انْطَلِقُوا بِهِ إِلَى النَّارِ، وَيَقُولُ لِلَّذِي يَعْبُدُ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ رِيَاءً: بِعِزَّتِي وَجَلَالِي، مَا أَرَدْتَ بِعِبَادَتِي؟ قَالَ: الرِّيَاءَ. يَقُولُ: إِنَّمَا كَانَتْ عِبَادَتُكَ الَّتِي كُنْتَ تُرَائِي بِهَا لَا يَصْعَدُ إِلَيَّ مِنْهَا شَيْءٌ، وَلَا يَنْفَعُكَ الْيَوْمَ انْطَلِقُوا بِهِ إِلَى النَّارِ، وَيَقُولُ لِلَّذِي كَانَ يَعْبُدُ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ خَالِصًا: بِعِزَّتِي وَجَلَالِي، مَا أَرَدْتَ بِعِبَادَتِي؟ فَيَقُولُ: بِعِزَّتِكَ وَجَلَالِكَ، لَأَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي كُنْتُ أَعْبُدُكَ لِوَجْهِكَ وَلِدَارِكَ، قَالَ: صَدَقَ عَبْدِي انْطَلِقُوا بِهِ إِلَى الْجَنَّةِ.»

"Kıyâmet günü olduğu zaman benim ümmetim üç fırka olacak, bir fırka Allâh-u 'Azze ve Celle'ye hâlisan (sırf O'nun rızâsı için) **ibâdet edenler, bir fırka Allâh-u 'Azze ve Celle'ye riyâ** (gösteriş) **için ibâdet edenler, bir fırka da Allâh-u Te'âlâ'ya ibâdet edenler, ama onunla dünya** (malını bulma)**ya** (niyet edip ona da) **kavuşanlar.**

İşte (Allâh-u Te'âlâ o günde) **Allâh-u 'Azze ve Celle'ye dünya için ibâdet eden kişiye: 'Izzim, Celâlim** (yüceliğim ve heybetim) **hakkı için** (doğru konuş)**! Sen Bana yaptığın ibâdetle neyi kastettin?' buyuracak, o da: 'Dünyâyı** (arzuladım)**' diyecek.**

Bunun üzerine o (Allâh-u Te'âlâ)**: 'Artık şübhe yok ki** (dünyada) **toplamış olduğun şeyler sana fayda veremeyecek ve sen onlara dönemeyeceksin.** (Sonra meleklere) **bunu o** (cehennem) **ateş**(in)**e götürün' buyuracak.**

(Yüce Mevlâ) **daha sonra Allâh-u 'Azze ve Celle'ye gösteriş için ibâdet eden kişiye: 'Izzim, Celâlim** (ululuğum ve azametim) **hakkı için** (doğru konuş)**! Sen Bana yaptığın ibâdetle neyi kastettin?' buyuracak, o da: 'Riyâyı** (gösterişi)**' diyecek.**

Bunun üzerine o (Allâh-u Te'âlâ)**: 'Senin kendisiyle riyâ** (ve gösteriş) **yaptığın o ibâdetin var ya; zâten onlardan hiçbir şey Bana** (ulaşmıyordu ve kabûl edilen amellerin yükseldiği yere) **yükselmiyordu, bu gün de** (onlar) **sana fayda vermeyecek.** (Sonra meleklere) **bunu o** (cehennem) **ateş**(in)**e götürün' buyuracak.**

Daha sonra (Yüce Rabbimiz) **Allâh-u 'Azze ve Celle'ye** (sırf rızâsını kazanmak için) **ihlâs ile ibâdet eden kişiye: 'Izzim, Celâlim** (izzetim ve ululuğum) **hakkı için** (doğru konuş)**! Sen Bana yaptığın ibâdetle neyi kastettin?' buyuracak. O da: 'Izzetin ve Celâlin** (şerefin ve yüceliğin) **hakkı için** (söylüyorum ki)**; elbette Sen onu benden daha iyi biliyorsun ki ben Sana Zât'ın**(ın rızâsını kazanmak) **için, bir de** (cennet) **yurdun**(a girebilmek) **için ibâdet ediyordum' diyecek.**

Bunun üzerine o (Allâh-u Te'âlâ)**: 'Kulum doğru söyledi, bunu cennete götürün' buyuracak."** **(el-Beyhakî,** *Şu'abu'l-îmân, rakam:6389, 9/138;* **İbnü Ebi'd-dünyâ,** *ez-Zühd, rakam:494, sh:211;* **et-Taberânî,** *el-Mu'cemu'l-Evsat, rakam:5105, 5/209-210;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/25)*

Damra İbnü Habîb *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ ضَمْرَةَ بْنِ حَبِيبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ الْمَلَائِكَةَ يَرْفَعُونَ أَعْمَالَ الْعَبْدِ مِنْ عِبَادِ اللهِ، يَسْتَكْثِرُونَهُ، وَيُزَكُّونَهُ حَتَّى يَبْلُغُوا بِهِ إِلَى حَيْثُ شَاءَ اللهُ مِنْ سُلْطَانِهِ، فَيُوحِي اللهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيْهِمْ إِنَّكُمْ حَفَظَةٌ عَلَى عَمَلِ عَبْدِي، وَأَنَا رَقِيبٌ

عَلٰى مَا فِي نَفْسِهِ، إِنَّ عَبْدِي هٰذَا لَمْ يُخْلِصْ لِي عَمَلَهُ فَاجْعَلُوهُ فِي سِجِّينٍ، وَيَصْعَدُونَ بِعَمَلِ الْعَبْدِ يَسْتَقِلُّونَهُ، وَيَحْقِرُونَهُ حَتَّى يَنْتَهُوا بِهِ إِلٰى حَيْثُ شَاءَ اللّٰهُ مِنْ سُلْطَانِهِ، فَيُوحِي إِلَيْهِمْ إِنَّكُمْ حَفَظَةٌ عَلٰى عَمَلِ عَبْدِي، وَأَنَا رَقِيبٌ عَلٰى مَا فِي نَفْسِهِ، إِنَّ عَبْدِي هٰذَا أَخْلَصَ لِي عَمَلَهُ فَاكْتُبُوهُ فِي عِلِّيِّينَ.»

"Şüphesiz melekler Allâh'ın kullarından bir kulun amellerini (semâdaki kabûl makāmına) **yükseltirler, o sırada onu çok bulurlar ve onu çok makbûl görürler ve nihâyet onu Allâh**(-u Te'âlâ'n)**ın saltanatın**(a bağlı makamlar)**dan O'nun dilediği yere kadar ulaştırırlar.**

Bunun üzerine Allâh-u Azze ve Celle onlara: 'Şüphesiz ki siz kulumun ameli(ne şâhid olup yazmak) **üzere bekçilersiniz, Ben ise onun içinde** (ve kalbinde) **bulunan** (niyetlerden iyi veyâ kötü) **şeyler üzerine murâkıbım! Şüphesiz Benim bu kulum amelini sırf Benim için yapmadı! Artık siz onu** (yedi kat yerin dibinde bulunan) **Siccîn** (isimli yazı defterin)**de kaydedin.**

Yine onlar bir kulun amellerini (semâdaki kabûl makāmına) **yükseltirler, o sırada onu az bulurlar ve onu çok hakîr görürler ve nihâyet onu Allâh**(-u Te'âlâ'n)**ın saltanatın**(a bağlı makamlar)**dan O'nun dilediği yere kadar vardırırlar.**

Bunun üzerine (Allâh-u Azze ve Celle) **onlara: 'Şüphesiz ki siz kulumun ameli**(ne şâhid olup yazmak) **üzere bekçilersiniz, Ben ise onun içinde** (ve kalbinde) **bulunan** (niyetlerden iyi veyâ kötü) **şeyler üzerine murâkıbım! Şüphesiz Benim bu kulum amellerini** (sırf) **Benim için hâlis yaptı!**

Artık siz onu (yedinci kat semânın fevkında, Arş'ın direğinin yanında ve mukarreb meleklerin müşâhedesi altında bulunan) **'Illiyyîn'de** (yüce dîvanda) **yazın' diye vahyeder."** *('Abdullâh İbnü Mübârek, ez-Zühd, rakam:452, sh:1/309-310;* **İbnü Ebi'd-dünyâ,** *el-İhlâs ve'n-niyye, rakam:18;* **Ebu'ş-Şeyh,** *el-'Azame, rakam:520; Benzeri rivâyetler için bkz.:* **el-Münzirî,** *et-Terğîb, rakam:32, 1/74;* **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/168; "Siccîn" ve "Illiyyîn" kelimelerinin mânâları için bkz.:* **'Abdürrezzâk,** *et-Tefsîr, rakam:3535, 3539, 3/404)*

Ebû Hureyre *(Radıyallâhu Te'âlâ Anh)* şöyle anlatmıştır: "Bir kere **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)* (ashâbına):

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «تَعَوَّذُوا بِاللّٰهِ مِنْ جُبِّ الْحَزَنِ»، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللّٰهِ! وَمَا جُبُّ الْحَزَنِ؟ قَالَ: «وَادٍ فِي جَهَنَّمَ تَتَعَوَّذُ مِنْهُ جَهَنَّمُ كُلَّ يَوْمٍ مِائَةَ مَرَّةٍ». قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللّٰهِ! وَمَنْ يَدْخُلُهُ؟ قَالَ: «اَلْقُرَّاءُونَ الْمُرَاءُونَ بِأَعْمَالِهِمْ.»

"Üzüntü kuyusundan Allâh'a sığının" buyurdu. Bunun üzerine (sahâbe-i kirâm): "Yâ **Rasûlellâh**! Üzüntü kuyusu nedir?" dediler.

O da: **"Cehennemde bir vâdî**(nin ismi)**dir ki cehennem**(in diğer tabakaları bile) **her gün yüz kere on**(a atılmak)**dan** (Allâh'a) **sığınır"** buyurdu.

O zaman biz: "Yâ **Rasûlellâh**! Ona kimler girecek" dedik, o da: **"**(Kur'ân-ı Kerîm'i) **çokça** (ve güzel) **kıraat edenler** (ve) **amelleriyle gösteriş yapanlar!"** buyurdu. **(et-Tirmizî,** *es-Sünen, rakam:2383, 4/593;* **İbnü Mâce,** *es-Sünen, rakam:256, 1/94;* **Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/328;* **el-Hâzin,** *Lübâbü't-tevîl, 2/477)*

İbnü Ömer *(Radıyallâhu Anhümâ)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Nebî** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ تَعَلَّمَ عِلْمًا لِغَيْرِ اللهِ أَوْ أَرَادَ بِهِ غَيْرَ اللهِ فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ.»

"Her kim bir ilmi Allâh'tan gayrısı(nın rızâsını kazanmak) **için öğrenmeye çalışırsa yâhut onunla Allâh'tan gayrını murâd ederse işte o kişi cehennemden oturacağı yeri hazırlasın!"** **(et-Tirmizî,** *es-Sünen, rakam:2655, 5/33;* **en-Nesâî,** *es-Sünenü'l-Kübrâ, rakam:5879, 5/392;* **el-Hâzin,** *Lübâbü't-tevîl, 2/477)*

Tabî ki bir insanın, mühendislik, mîmarlık ve tıb gibi din konusu dışındaki ilimleri iş-güç bulayım veyâ çoluk-çocuğumu geçindireyim diye tahsîl etmesi buradaki tehdîde dâhil olmaz. Ama onları da **Allâh** rızâsı için insanlara hizmet etmek ve onlara yardım yapmak niyetiyle tahsîl ederse ilâve ecre (ve sevâba) nâil olur.

Lâkin buradaki ilimden maksat; hâfızlık yapmak, fıkıh, tefsîr ve hadîs ilimlerinde mahâret kesbetmek gibi ulûm-u şer'iyyeyi (şerîatla ilgili ilimleri) tahsîl ederken **Allâh** rızâsını hiç kastetmektir ki böylece sırf dünyâlık menfaat temîni maksadıyla ilim tahsîl edenler hedefe konulmuştur. Nitekim **Ebû Hureyre** *(Radıyallâhu Te'âlâ Anh)*dan rivâyet edilen:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهُ صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ تَعَلَّمَ عِلْمًا مِمَّا يُبْتَغَى بِهِ وَجْهُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَتَعَلَّمُهُ إِلَّا لِيُصِيبَ بِهِ عَرَضًا مِنَ الدُّنْيَا، لَمْ يَجِدْ عَرْفَ الْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.»

"Her kim, kendisi(nin tahsîli) **ile Allâh-u Azze ve Celle'nin Zât'ı**(nın rızâsı kastedilip) **taleb edilecek** (dînî ilimlere dâir) **şeyler içerisinden herhangi bir ilmi öğrenmeye çalışırsa ama onu ancak** (ve sâdece) **dünyâdan bir menfaate onun sebebiyle ulaşmak için öğreniyordu ise o kişi kıyâmet gününde cennetin kokusunu** (bile) **bulamaz."** **(Ebû Dâvûd,** *es-Sünen, rakam:3664, 3/323;* **İbnü Ebî Şeybe,** *el-Musannef, rakam:26216, 5/285;* **Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:8457, 14/169;* **İbnü Mâce,** *es-Sünen, rakam:252, 1/92;* **Ebû Ya'lâ,** *el-Müsned, rakam:6373, 8/524;* **el-Hâzin,** *Lübâbü't-te'vîl, 2/477)* hadîs-i şerîfi bu îzâhı teyîd etmektedir.

İbnü Ömer *(Radıyallâhu Anhümâ)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte de **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُما عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
«مَنْ طَلَبَ الْعِلْمَ لِيُمَارِيَ بِهِ السُّفَهَاءَ، أَوْ لِيُبَاهِيَ بِهِ الْعُلَمَاءَ،
أَوْ لِيَصْرِفَ وُجُوهَ النَّاسِ إِلَيْهِ، فَهُوَ فِي النَّارِ.»

"Her kim ilmi (tahsil ederken)**, onunla sefîh** (ve câhil) **kimselerle mücâdeleye tutuşsun diye yâhut onunla âlimlere karşı iftihâr etsin diye veyâ insanların yüzlerini kendine döndürsün diye taleb ettiyse işte o kişi o** (cehennem) **ateş**(in)**dedir."** **(İbnü Mâce,** *es-Sünen, rakam:253, 1/93;* **et-Tirmizî,** *es-Sünen, rakam:2654, 4/392;* **İbnü Receb el-Hanbelî,** *et-Tefsîr, 1/553)*

Câbir İbnü Abdillâh *(Radıyallâhu Te'âlâ Anhümâ)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte ise **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
«لَا تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ لِتُبَاهُوا بِهِ الْعُلَمَاءَ، وَلَا لِتُمَارُوا بِهِ السُّفَهَاءَ، وَلَا تَخَيَّرُوا بِهِ الْمَجَالِسَ،
فَمَنْ فَعَلَ ذٰلِكَ فَالنَّارُ النَّارُ.»

"İlmi, onunla diğer âlimlere karşı iftihâr edesiniz diye öğrenmeyin, onunla câhillerle mücâdele edesiniz diye de öğrenmeyin, onunla meclislerde kıymetli bir yer edinesiniz diye de öğrenmeyin. Her kim işte böyle yaparsa (onun gideceği yer) **o** (cehennem) **ateş**(i)**dir, o ateştir."** **(İbnü Mâce,** *es-Sünen, rakam:254, 1/93;* **İbnü Hibbân,** *es-Sahîh, rakam:2810, 3/491;* **el-Hâkim,** *el-Müstedrek, rakam:295, 1/419;* **el-Beyhakî,** *Şu'abü'l-îmân, rakam:1635, 3/269;* **İbnü Receb el-Hanbelî,** *et-Tefsîr, 1/554)*

İbnü Mes'ûd *(Radıyallâhu Anh)* bu konuda şöyle demiştir:

قَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: «لَا تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ لِثَلَاثٍ لِتُمَارُوا بِهِ السُّفَهَاءَ،
وَتُجَادِلُوا بِهِ الْعُلَمَاءَ، وَلِتَصْرِفُوا بِهِ وُجُوهَ النَّاسِ إِلَيْكُمْ، وَابْتَغُوا بِقَوْلِكُمْ
مَا عِنْدَ اللهِ، فَإِنَّهُ يَدُومُ وَيَبْقَى وَيَنْفَدُ مَا سِوَاهُ.»

"İlmi üç şey(i elde etmek) **için öğrenmeyin, onun vâsıtasıyla câhillerle mücâdele edesiniz diye, onun vesîlesiyle âlimlerle mücâdele edesiniz diye ve insanların yüzlerini kendinize çeviresiniz diye** (ilim öğrenmeye kalkmayın)**! Siz** (insanlara vaaz ederken ve ders okuturken sarfettiğiniz) **sözlerinizle Allâh nezdinde olan** (sevablar)**ı arayın, zîrâ gerçekten o devâm eder ve kalıcı olacaktır. Onun dışında kalan** (riyâ, iftihâr ve maddî menfaat talebi gibi gâyelerden oluşan) **şeyler ise tükenecektir."** **(ed-Dârimî,** *es-Sünen, rakam:261, 1/317;* **el-Hatîb el-Bağdâdî,** *el-Fakîh ve'l-mütefekkıh, 1/174-175;* **İbnü Receb el-Hanbelî,** *et-Tefsîr, 1/554)*

Şüfeyy el-Esbahî *(Radıyallâhu Anh)* şöyle anlatmıştır:

عَنْ شُفَيٍّ الْأَصْبَحِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ، دَخَلَ الْمَدِينَةَ، فَإِذَا هُوَ بِرَجُلٍ قَدِ اجْتَمَعَ عَلَيْهِ النَّاسُ، فَقَالَ: مَنْ هٰذَا؟ فَقَالُوا: أَبُو هُرَيْرَةَ، فَدَنَوْتُ مِنْهُ حَتّٰى قَعَدْتُ بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُوَ يُحَدِّثُ النَّاسَ، فَلَمَّا سَكَتَ وَخَلَا قُلْتُ لَهُ: أَسْأَلُكَ بِحَقٍّ وَبِحَقٍّ لَمَا حَدَّثْتَنِي حَدِيثًا سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَقَلْتَهُ وَعَلِمْتَهُ، فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: أَفْعَلُ، لَأُحَدِّثَنَّكَ حَدِيثًا حَدَّثَنِيهِ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَقَلْتُهُ وَعَلِمْتُهُ، ثُمَّ نَشَغَ أَبُو هُرَيْرَةَ نَشْغَةً فَمَكَثْنَا قَلِيلًا ثُمَّ أَفَاقَ، فَقَالَ: لَأُحَدِّثَنَّكَ حَدِيثًا حَدَّثَنِيهِ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي هٰذَا الْبَيْتِ مَا مَعَنَا أَحَدٌ غَيْرِي وَغَيْرُهُ، ثُمَّ نَشَغَ أَبُو هُرَيْرَةَ نَشْغَةً شَدِيدَةً، ثُمَّ أَفَاقَ فَمَسَحَ وَجْهَهُ فَقَالَ: أَفْعَلُ، لَأُحَدِّثَنَّكَ حَدِيثًا حَدَّثَنِيهِ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا وَهُوَ فِي هٰذَا الْبَيْتِ مَا مَعَنَا أَحَدٌ غَيْرِي وَغَيْرُهُ، ثُمَّ نَشَغَ أَبُو هُرَيْرَةَ نَشْغَةً شَدِيدَةً، ثُمَّ مَالَ خَارًّا عَلٰى وَجْهِهِ فَأَسْنَدْتُهُ عَلَيَّ طَوِيلًا، ثُمَّ أَفَاقَ فَقَالَ: حَدَّثَنِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ يَنْزِلُ إِلَى الْعِبَادِ لِيَقْضِيَ بَيْنَهُمْ وَكُلُّ أُمَّةٍ جَاثِيَةٌ فَأَوَّلُ مَنْ يَدْعُو بِهِ رَجُلٌ جَمَعَ الْقُرْاٰنَ، وَرَجُلٌ يَقْتُلُ فِي سَبِيلِ اللهِ، وَرَجُلٌ كَثِيرُ الْمَالِ، فَيَقُولُ اللهُ لِلْقَارِئِ: اَلَمْ أُعَلِّمْكَ مَا اَنْزَلْتُ عَلٰى رَسُولِي؟ قَالَ: بَلٰى يَا رَبِّ! قَالَ: فَمَاذَا عَمِلْتَ فِيمَا عُلِّمْتَ؟ قَالَ: كُنْتُ اَقُومُ بِهِ اٰنَاءَ اللَّيْلِ وَاٰنَاءَ النَّهَارِ. فَيَقُولُ اللهُ لَهُ: كَذَبْتَ. وَتَقُولُ لَهُ الْمَلَائِكَةُ: كَذَبْتَ. وَيَقُولُ اللهُ: بَلْ اَرَدْتَ أَنْ يُقَالَ: اِنَّ فُلَانًا قَارِئٌ، فَقَدْ قِيلَ ذَاكَ. وَيُؤْتٰى بِصَاحِبِ الْمَالِ فَيَقُولُ اللهُ لَهُ: أَلَمْ أُوَسِّعْ عَلَيْكَ حَتّٰى لَمْ أَدَعْكَ تَحْتَاجُ اِلٰى اَحَدٍ؟ قَالَ: بَلٰى يَا رَبِّ! قَالَ: فَمَا ذَا عَمِلْتَ فِيمَا اٰتَيْتُكَ؟ قَالَ: كُنْتُ اَصِلُ الرَّحِمَ وَأَتَصَدَّقُ فَيَقُولُ اللهُ لَهُ: كَذَبْتَ، وَتَقُولُ لَهُ الْمَلَائِكَةُ: كَذَبْتَ. وَيَقُولُ اللهُ تَعَالٰى: بَلْ اَرَدْتَ اَنْ يُقَالَ: فُلَانٌ جَوَادٌ، فَقَدْ قِيلَ ذَاكَ. وَيُؤْتٰى بِالَّذِي قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللهِ فَيَقُولُ اللهُ لَهُ: فِيمَاذَا قُتِلْتَ؟ فَيَقُولُ: أُمِرْتُ بِالْجِهَادِ فِي سَبِيلِكَ فَقَاتَلْتُ حَتّٰى قُتِلْتُ. فَيَقُولُ اللهُ تَعَالٰى لَهُ: كَذَبْتَ، وَتَقُولُ لَهُ الْمَلَائِكَةُ كَذَبْتَ. وَيَقُولُ اللهُ: بَلْ اَرَدْتَ اَنْ يُقَالَ: فُلَانٌ جَرِيءٌ، فَقَدْ قِيلَ ذَاكَ.» ثُمَّ ضَرَبَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلٰى رُكْبَتِي فَقَالَ: «يَا أَبَا هُرَيْرَةَ! أُولٰئِكَ الثَّلَاثَةُ أَوَّلُ خَلْقِ اللهِ تُسْعَرُ بِهِمُ النَّارُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.»

"Bir kere (Şüfeyy'in) kendisi, **Medîne**'ye girdiği zaman halkın, kendisinin etrâfında toplandığı bir adamla karşılaştı ve: 'Bu adam kimdir?' diye sordu.

'**Ebû Hureyre**'dir!' dediler. Bundan sonrasını kendisi şöyle anlattı: **Ebû Hureyre** *(Radıyallâhu Anh)* insanlara konuşma yaparken ben kendisine yaklaştım ve önünde oturdum.

Sözünü bitirdiği ve yalnız kaldığı zaman kendisine: 'Şunun ve şunun (İslâm kardeşliğinin ve suâl soran kişinin, sorduğu âlim kimse üzerindeki) hakkı için senden istiyorum! **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*den işittiğin, (iyice) anladığın ve (şu anda da hatırlayarak) bildiğin bir hadîsi mutlaka bana anlatacaksın?' dedim.

Bunun üzerine **Ebû Hureyre** *(Radıyallâhu Anh)*: '(İstediğini) yapacağım; elbette ben sana **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in bana anlattığı, benim de (iyice) anladığım ve (şu anda da) bildiğim mühim bir hadîsi anlatacağım' dedi.

Sonra **Ebû Hureyre** *(Radıyallâhu Anh)* derin bir şekilde içini çekti, böylece (bir ara daldı gitti) biz az bir süre bekledik, sonra ayıldı ve: 'Elbette ben sana **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in bana bu evin içinde; bizimle birlikte benden ve ondan başkasının bulunmadığı bir hâlde anlattığı önemli bir hadîsi andolsun ki sana anlatacağım' dedi.

Sonra **Ebû Hureyre** tekrar çok şiddetli bir şekilde içini çekerek bayılacak raddeye geldi, sonra ayılarak yüzünü sildi ve: '(Senin istediğini) yapacağım! Kasem olsun ki; ben **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in bana anlattığı önemli bir hadîsi sana elbette anlatacağım ki ben bu evin içinde idim, bizimle birlikte benden ve ondan başkası yoktu' dedi.

Sonra **Ebû Hureyre** tekrar çok şiddetli bir şekilde içini çekerek bayılacak raddeye geldi, sonra yüzünün üstüne düşerek yana yıkıldı, bunun üzerine ben onu uzun bir süre kendime yasladım, sonra ayılarak: '**Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* bana şöyle anlattı' diye konuşmaya başladı:

"Şüphesiz Allâh-u Tebâreke ve Te'âlâ kıyâmet günü olduğu zaman, kulları arasında hüküm vermek için onlara tecellî buyurur. O zaman her ümmet (bütün milletler) **diz çökmüştür** (ve Allâh'ın haklarında ne hüküm vereceğini bekleyecektir).

Akabinde Allâh(-u Te'âlâ'n)**ın çağıracağı ilk kişi bir adam** (olacak)**dır ki;** (hâfızlık yaparak) **Kur'ân'ı** (ezberinde) **toplamıştır ve** (ikinci olarak çağıracağı ise) **bir adamdır ki Allâh yolunda savaşmıştır** (ve zâhiren şehit düşmüştür)**, bir de** (üçüncü çağrılacak kişi) **malı çok olan bir adam** (olacak)**dır.**

Bunun üzerine Allâh(-u Te'âlâ) **Kur'ân okuyan** (hâfız)**a: 'Ben Rasûlüme indirdiğim Kitâb'ı sana öğretmedim mi?' buyurur, o da: 'Evet, yâ Rabbi' der.**

Allâh(-u Te'âlâ): **'Peki, sana öğretilen şeylerle ilgili ne amel yaptın?' buyurur,** o (da:) **'Gece ve gündüzün** (ekserî) **vakitlerinde** (Kur'ân okumaya devâm ederek) **onunla kāim oluyor** (ve onu elimden bırakmıyor)**dum' der.**

O zaman Allâh(-u Te'âlâ): **'Yalan söyledin' buyurur, melekler de ona: 'Yalan söyledin' derler.**

Allâh(-u Te'âlâ) **da ona: 'Doğrusu sen,** (kendi ismin anılarak) **felan** (kişi Kur'ân hakkında) **iyi bir kıraat sâhibidir' denilmesini istemiştin ve gerçekten bu da denildi' buyurur.**

Sonra mal (ve servet) **sâhibi** (Allâh-u Te'âlâ'ya hesap vereceği yere) **getirilir de Allâh**(-u Te'âlâ) **ona: 'Ben sana bol rızık vermiştim de seni kimseye muhtaç olmayacağın bir hâlde bırakmıştım değil mi?' buyurur. O** (da): **'Evet, yâ Rabbi!' der.**

Allâh(-u Te'âlâ): **'Peki sana verdiğim şeyler içerisinde sen ne yapmıştın?' buyurur. O** (da): '(Yakınlarımı arayıp sorarak) **sıla-i rahim yapıyordum ve** (yoksullara) **sadaka veriyordum' der.**

Bunun üzerine Allâh(-u Te'âlâ): **'Yalan söyledin' buyurur, melekler de ona: 'Yalan söyledin' derler. Allâh**(-u Te'âlâ) **da ona: 'Doğrusu sen,** (kendi ismin anılarak) **felan** (kişi) **çok cömert biridir' denilmesini arzulamıştın ve gerçekten bu da denildi' buyurur.**

Sonra Allâh yolunda öldürülmüş olan kişi (hesâba çekilmek üzere ortaya) **getirilir de hemen Allâh**(-u Te'âlâ) **ona: 'Sen ne şey uğrunda öldürüldün?' buyurur.** (O da:) **'Ben Senin yolunda cihâd etmekle emrolundum, böylece savaştım ve netîcede öldürüldüm' der.**

Bunun üzerine Allâh(-u Te'âlâ): **'Yalan söyledin' buyurur, melekler de ona: 'Yalan söyledin' derler. Allâh**(-u Te'âlâ) **da ona: 'Doğrusu sen,** (kendi ismin anılarak) **felan** (kişi) **çok cesur biridir' denilmesini arzulamıştın ve gerçekten bu da denildi' buyurur."**

(Ebû Hureyre *(Radıyallâhu Anh)* sözlerine şöyle devâm etti:) Sonra **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* dizime vurdu ve şöyle buyurdu: **"Yâ Ebâ Hureyre! İşte Allâh'ın, kıyâmet gününde o** (cehennem) **ateşi**(ni) **tutuşturacağı mahlûkātın ilkleri bu üç kişidir."**

(Tirmizî'nin bu hadîsi kendilerinden rivâyet ettiği kişilerden) **Velîd Ebû Osmân** *(Rahimehullâh)* **Alâ İbnü Ebî Hakîm** *(Radıyallâhu Anh)*ın kendisine şöyle anlattığını nakletmiştir: "Ben **Mu'âviye** *(Radıyallâhu Anh)*ın kılıçlı koruması idim; bir kere **Mu'âviye** *(Radıyallâhu Anh)*ın yanına (Ebû Hureyre *(Radıyallâhu Anh)*dan bu hadîsi dinleyen Şüfeyy el-Esbahî ismindeki) o adam girdi ve bu hadîsi ona **Ebû Hureyre**'den nakletti.

Bunun üzerine **Mu'âviye** *(Radıyallâhu Anh)*:

فَقَالَ مُعَاوِيَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: «قَدْ فُعِلَ بِهٰؤُلَاءِ هٰذَا فَكَيْفَ بِمَنْ بَقِيَ مِنَ النَّاسِ؟»

"Gerçekten o kişilere böyle muâmele yapıldı, ya peki geri kalan insanlara nasıl (muâmele edilecek)!" dedi ve peşine hüngür hüngür ağladı, hattâ o derece ki biz onun öleceğini sandık ve: "Bu (hadîsi nakleden) adam bize büyük bir şer getirdi" dedik.

Sonra **Mu'âviye** *(Radıyallâhu Anh)* ayıldı ve yüzünü silerek:

وَقَالَ مُعَاوِيَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: صَدَقَ اللهُ وَرَسُولُهُ: ﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ ۞ أُولٰئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ إِلَّا النَّارُ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾

"Kim dünyâ hayâtını ve bu hayâtın süsünü isterse, orada onlara amellerinin karşılığını tam olarak veririz ve kendileri orada zarara uğratılmazlar.

İşte sana! Onlar, âhirette kendileri için yalnız ateş bulunan kişilerdir. Dünyâda yaptıkları boşa gitmiştir ve yapmakta oldukları şey de bâtıldır." *(Hûd Sûresi:15-16)* buyuran **Allâh** ve (bunu bize duyuran) **Rasûlü** doğru söyledi!" dedi. **(et-Tirmizî,** *es-Sünen, rakam:2382, 4/189-191;* **İbnü Ebi'd-dünyâ,** *el-Ehvâl, rakam:194, sh:156-160;* **en-Nesâî,** *es-Sünenü'l-Kübrâ, rakam:11824, 10/395-396;* **İbnü Mübarek,** *ez-Zühd,* **rakam:469, sh:160-161; et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/350-352;* **İbnü Hibbân,** *es-Sahîh, 3/563-566;* **es-Sa'lebî,** *el-Keşf-ü ve'l-beyân, 14/329-332;* **Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/207;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/24-25; Muhtasar rivâyetler için bkz.:* **el-Hâkim** *el-Müstedrek, rakam:1541, 2/419-420;* **el-Beyhakî,** *Şu'abu'l-îmân, rakam:6805, 5/325-326;* **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/168)*

Bu hadîs-i şerîfin baş kısmında geçen "Nüzûl" tâbîri müteşâbihattan olduğu için lügat mânâsına göre "İnme" mânâsı verenler Ehl-i Sünnet îtikādından çıkmış olurlar, bu kelimeler hakkında selef-i sâlihînin izlediği yol "Nüzûl" tâbîrini kullanıp bırakmak ve hiç mânâ vermemektir. Halef-i sâlihînin tâkip ettiği yol ise; diğer hadîs-i şerîflerde de vârid olan "Tecellî" gibi münâsib mânâlar ile tevîl etmektir. Nitekim halefin ileri gelenlerinden olan ***İbnü Hacer el-Heytemî*** *(Rahimehullâh) büyük günahlara dâir yazdığı* ***"ez-Zevâcir"*** *isimli eserinde bunun şerhinde: "Hareketten, intikalden ve cisimlerle cihetlerin gereksinimlerinden olan her türlü noksan sıfattan münezzeh olarak onlara tecellî buyurur"diye mânâ vermiştir. (1/63)*

Mahmûd İbnü Lebîd *(Radıyallâhu Te'âlâ Anh)* şöyle anlatmıştır: Bir kere **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)*:

عَنْ مَحْمُودِ بْنِ لَبِيدٍ رَضِيَ اللهُ تَعَالٰى عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ أَخْوَفَ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمُ الشِّرْكُ الْأَصْغَرُ.» قَالُوا: وَمَا الشِّرْكُ الْأَصْغَرُ يَا رَسُولَ اللهِ؟

قَالَ: «الرِّيَاءُ، يَقُولُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِذَا جُزِيَ النَّاسُ بِأَعْمَالِهِمْ: اِذْهَبُوا إِلَى الَّذِينَ كُنْتُمْ تُرَاؤُونَ فِي الدُّنْيَا، فَانْظُرُوا هَلْ تَجِدُونَ عِنْدَهُمْ جَزَاءً.»

"Şüphesiz sizin hakkınızda korktuğum şeylerin en korkunç olanı en küçük şirk(e düşmeniz)**dir"** buyurdu. Bunun üzerine onlar: "Yâ **Rasûlellâh**! En küçük şirk nedir?" dediklerinde **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: **"Riyâdır; insanlar kıyâmet gününde amelleriyle cezâlandırıldığı zaman Allâh-u Azze ve Celle onlara: 'Dünyâda** (sâlih amel işlerken kendilerine) **gösteriş yapmakta olduğunuz kimselere gidin de bakın; onların yanında bir mükâfât bulabilecek misiniz?' buyuracak."** **(Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:23630, 39/39;* **el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 1/381;* **el-Münzirî,** *et-Terğib ve't-terhîb, 1/34;* **İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 8/88;* **el-Heysemî,** *Mecme'u'z-zevâid, rakam:375, 1/102;* **es-Süyûtî,** *Câmi'u'l-ehâdis, 6026, 7/157;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/167)*

"et-Terğîb Şerhi"nde zikredildiğine göre; "Müşrik" tâbîri; puta tapan, (ateşe tapan) Mecûsî, Yahûdî, Nasrânî, (İslâm'dan dönen) mürted, (Müslüman görünüp İslâm'ın inanılmasını zarûrî saydığı inanç meselelerinden birini dahî inkâr eden) zındık dâhil her kâfir hakkında kullanılır.

Ayrıca gizli şirk ve en küçük şirk diye bilinen riyâ sâhibi mürâîler hakkında da (dinsiz-kâfir mânâsında değilse de Allâh için yapılacak bir amele başkasının hoşnutluğunu ortak ettiği için büyük günaha bulaştığından lügat mânâsı îtibârıyla) bu tâbir ıtlâk olunur (kullanılır). **(el-Feyyûmî,** *Fethu'l-Karîb, 1/427)*

Tâbi'înden **Ebu'l-'Âliye** *(Radıyallâhu Te'âlâ Anh)* şöyle demiştir:

عَنْ أَبِي الْعَالِيَةَ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: جَاءَ جِبْرِيلُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «يَا مُحَمَّدُ! بَشِّرْ أُمَّتَكَ بِالسَّنَاءِ وَالدِّينِ وَالرِّفْعَةِ وَالنَّصْرِ وَالتَّمْكِينِ.» فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يَا جِبْرِيلُ! ثُمَّ مَهْ» ، فَقَالَ جِبْرِيلُ: «ثُمَّ مَنْ عَمِلَ مِنْهُمْ عَمَلَ الْآخِرَةِ لِلدُّنْيَا لَمْ يَكُنْ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ ذٰلِكَ نَصِيبٌ.» قَالَ: فَاسْتَرْجَعَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: «إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ.»

"Bir kere **Cibrîl, Nebî** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e gelerek 'Yâ **Muhammed**! Ümmetini (İki cihanda îtibâr ve) yücelik, dindarlık, yükseklik, yardım ve (maddi-mânevî) imkânlar(a kavuşmak) ile müjdele' dediğinde **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*: **"Ey Cibrîl! Sonra ne** (olacak)**?"** dedi.

Bunun üzerine **Cibrîl**: "Sonra onlardan kim âhiret için yapılacak ameli dünyâ(lık menfaat kazanmak) için işlerse kıyâmet gününde o kişi için o işten hiçbir nasîb olmaz." deyince **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* **'İnnâ lillâh ve innâ ileyhi raci'ûn'** diyerek (başına gelen bu musîbetten dolayı) istircâ'da bulundu. **(Mücâhid İbnü Cebr el-Mahzûmî,** *et-Tefsîr, sh:385)*

İbnü Ömer *(Radıyallâhu Anhümâ)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَشَدُّ النَّاسِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَنْ يَرَى النَّاسُ فِيهِ خَيْرًا وَلَا خَيْرَ فِيهِ.»

"Kıyâmet gününde azâb bakımından insanların en şiddetlisi o kimsedir ki; (milletin gördüğü yerde sâlih ameller işlediği için) **insanlar onda hayır var zanneder hâlbuki** (niyeti Allâh rızâsı olmadığı için) **kendisinde hiçbir hayır bulunmaz."** **(es-Sülemî,** *el-Erba'ûn, rakam:11, sh:6;* **İbnü Hacer,** *el-Ğarâibü'l-mültekata, rakam:480, 2/93* **el-Mâverdî,** *Edebü'd-dünyâ, sh:105;* **Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/328)*

Mu'âz *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerifte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ مُعَاذٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «... وَتَصْعَدُ الْحَفَظَةُ بِعَمَلِ الْعَبْدِ إِلَى السَّمَاءِ السَّابِعَةِ مِنْ صَوْمٍ وَصَلَاةٍ وَنَفَقَةٍ وَاجْتِهَادٍ وَوَرَعٍ لَهُ دَوِيٌّ كَدَوِيِّ الرَّعْدِ وَضَوْءٌ كَضَوْءِ الشَّمْسِ مَعَهُ ثَلَاثَةُ آلَافِ مَلَكٍ فَيُجَاوِزُونَ بِهِ إِلَى السَّمَاءِ السَّابِعَةِ فَيَقُولُ لَهُمُ الْمُوَكَّلُ بِهَا: قِفُوا وَاضْرِبُوا بِهٰذَا الْعَمَلِ وَجْهَ صَاحِبِهِ وَاضْرِبُوا جَوَارِحَهُ، أَقْفُلُوا عَلَى قَلْبِهِ، إِنِّي أَحْجُبُ عَنْ رَبِّي كُلَّ عَمَلٍ لَمْ يُرَدْ بِهِ وَجْهُ رَبِّي إِنَّهُ أَرَادَ بِعَمَلِهِ غَيْرَ اللهِ إِنَّهُ أَرَادَ بِهِ رِفْعَةً عِنْدَ الْفُقَهَاءِ وَذِكْرًا عِنْدَ الْعُلَمَاءِ وَصَوْتًا فِي الْمَدَائِنِ، أَمَرَنِي رَبِّي أَنْ لَا أَدَعَ عَمَلَهُ يُجَاوِزُنِي إِلَى غَيْرِي وَكُلُّ عَمَلٍ لَمْ يَكُنْ لِلّٰهِ خَالِصًا فَهُوَ رِيَاءٌ وَلَا يَقْبَلُ اللهُ عَمَلَ الْمُرَائِي. وَتَصْعَدُ الْحَفَظَةُ بِعَمَلِ الْعَبْدِ مِنْ صَلَاةٍ وَصِيَامٍ وَحَجٍّ وَعُمْرَةٍ وَخُلُقٍ حَسَنٍ وَصَمْتٍ وَذِكْرٍ لِلّٰهِ تَعَالَى وَتُشَيِّعُهُ مَلَائِكَةُ السَّمَاوَاتِ حَتَّى يَقْطَعُوا بِهِ الْحُجُبَ كُلَّهَا إِلَى اللهِ تَعَالَى فَيَقِفُونَ بَيْنَ يَدَيْهِ وَيَشْهَدُونَ لَهُ بِالْعَمَلِ الصَّالِحِ الْمُخْلَصِ لِلّٰهِ فَيَقُولُ اللهُ لَهُمْ: أَنْتُمُ الْحَفَظَةُ عَلَى عَمَلِ عَبْدِي وَأَنَا الرَّقِيبُ عَلَى نَفْسِهِ إِنَّهُ لَمْ يُرِدْنِي بِهٰذَا الْعَمَلِ وَأَرَادَ بِهِ غَيْرِي فَعَلَيْهِ لَعْنَتِي. فَتَقُولُ الْمَلَائِكَةُ كُلُّهَا: عَلَيْهِ لَعْنَتُكَ وَلَعْنَتُنَا. وَتَقُولُ السَّمَاوَاتُ كُلُّهَا: عَلَيْهِ لَعْنَةُ اللهِ وَلَعْنَتُنَا. وَتَلْعَنُهُ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَمَنْ فِيهِنَّ.»

"(Kulların amellerini yazan melekler amelleri göklerdeki kabûl makamlarına çıkarırlarken her semânın müvekkel meleği o kişinin bir günahı sebebiyle o amelin kabûl makāmına çıkmasına izin vermeyip sâhibinin suratına çarpılmasını emreder ve bu durum altı kat semânın her birinde farklı günahlar yüzünden gerçekleşir, nihâyet bir kulun ameli bu teftişlerden geçtiği zaman) **hafaza** (melekleri) **bir kulun, oruç, namaz,** (hayır yollarına)

infâk, ibâdette gayret ve (şüphelerden dahî sakınmaktan ibâret olan) **vera'dan oluşan** (fazîletli) **amellerini yedinci kat semâya yükseltirler, o amellerin gök gürültüsünün sesi gibi kuvetli sesi ve güneşin ziyâsı gibi çok parlaklığı vardır ve onunla birlikte** (ona refâkatçi olarak) **üç bin melek bulunmaktadır.**

Böylece o ameli (altıncı kattan alıp) **yedinci** (kat) **semâya geçirirler, tam o anda o semâ**(nın işlerini yönetme) **ile müvekkel** (görevli) **kılınmış olan** (melek) **onlara: 'Durun! İşte bu ameli sâhibinin suratına vurun, diğer uzuvlarına da vurun** (ve) **bunun sâhibinin kalbinin üzerine de kilit vurun!**

Çünkü muhakkak ben kendisiyle Rabbimin Zât'ı(nın rızâsını kazanma) **murâd edilmemiş olan her ameli Rabbim**(in kabûl makāmına erişmesin)**den engelliyorum. İşte şübhesiz bu adam bu amelleriyle Allâh'tan gayrini**(n övgülerini kazanmayı) **murâd etmiştir.**

Gerçekten de o kişi, yaptıklarıyla fıkıh âlimleri nezdinde yükseliş (ve îtibar)**, âlimler nezdinde** (şahsının şânının) **anılma**(sı) **ve şehirlerde ses** (getiren şöhret elde etmeyi) **istemiştir.**

Rabbim de bana onun amelini benden başkasına geçirmememi (ve daha yüksek makamlara çıkmasına izin vermememi) **emretmiştir. Zâten Allâh için hâlis olmayan her bir amel** (var ya)**; işte o riyâ** (için yapılmış)**dır, Allâh da mürâînin amelini kabûl etmez.' der.**

Yine (kulların amellerini yazan) **Hafaza** (melekleri)**, bir kulun namaz, oruç, hac, umre, güzel ahlâk,** (günahlardan kurtulmak için uzun süreli) **konuşmamak ve Allâh-u Te'âlâ'nın zikirlerinden oluşan** (sâlih) **amellerini** (yedinci kat semâdan yukarıya) **yükseltirler. Bütün semâvâtın melekleri de ona eşlik ederler.**

Nihâyet o amellere bütün hicabları (ve perdeleri) **kat ettirip onları Allâh-u Azze ve Celle**(nin kabûl makāmından ibâret yüce mevki)**ye ulaştırarak O'nun** (kabul makāmının) **önünde dururlar ve onların Allâh için hâlis kılınmış sâlih amel olduğuna şâhidlik ederler.**

Bunun üzerine Allâh-u Te'âlâ onlara: 'Siz kulumun amellerin(den görünenlerini kaydetmey)**e bekçisiniz, Ben ise onun kalbine murâkıbım** (ve içinden geçirdiği niyetleri dahî bilirim)**!**

Şüphesiz ki o kişi işte bu amelleriyle Beni(m rızâmı) **kastetmedi, Benden gayrını**(n övgülerine ve iyilikerine kavuşmak) **murâd etti, artık Benim lânetim onun üzerine olsun' buyurur.**

O zaman bütün melekler: 'Senin lânetin de, bizim lânetimiz de onun üzerine olsun' derler.

Sonra bütün semâvât (gökler ve ahâlîsi)**: 'Allâh'ın lâneti ve bizim lânetimiz onun üzerine olsun' derler de böylece yedi kat gökler ve onların içinde bulunanlar ona lânet** (ve bedduâ) **ederler."** **(el-Münzirî,** *et-Terğîb, rakam:56, 1/90-91;* **el-Ğazâlî,** *el-İhyâ, 3/296;* **İbnü'l-Cevzî,** *Bahru'd-dümû', sh:136-137;* **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/168;* **el-Feyyûmî,** *Fethu'l-Karîb, 1/448)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **Fudayl İbnü 'İyâz** *(Radıyallâhu Anh)* şöyle demiştir:

«تَرْكُ الْعَمَلِ لِأَجْلِ النَّاسِ رِيَاءٌ وَالْعَمَلُ لِأَجْلِ النَّاسِ شِرْكٌ وَالْإِخْلَاصُ الْخَلَاصُ مِنْ هٰذَيْنِ.»

"(Allâh için yapılacak) **bir ameli insanlar için terketmek riyâdır, insanlar için amel etmek de şirktir, ihlâs ise bu ikisinden de halâs** (ve kurtulmak) **dır."** **(İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/168)*

Onun bu sözünün mânâsı şudur: "Bir kişi **Allâh-u Te'âlâ**'ya ibâdet yapmaya azmetse sonra insanlar görür endişesiyle o ameli yapmayı terketse o kişi mürâîdir. Zîrâ onun (yapmaya azmettiği) ameli **Allâh** için olsaydı o ameli insanların görmesi(nden riyâya düşme endişesi) ona zarar veremezdi (ve o da o ameli terketmezdi). Zâten bir kişi insanlar kendisini görsün diye sâlih amel işliyorsa o kesinlikle tâat ve ibadette şirk koşmuştur.

Bir ameli insanlar için terketmenin riyâ sayılacağı hükmünden istisnâ edilecek şöyle bir mesele vardır ki; bir şahıs, insanların gördüğü yerde (nâfile) ibâdet yaparsa ona eziyet edeceklerini ve onun gıybetini yapacaklarını bilirse onlardan sebeb o ameli terketmesi riyâ olmaz.

Bilakis onlara (günah yaptırmamak için) şefkat ve rahmet olur. ***"Fethu'l-Karîb"***de böyle zikredilmiştir.

(*"Berîka"* ismi ile bilinen) ***"et-Tarîka****(tü'l-Muhammediyye)* ***Şerhi"***nde zikrediliğine göre; şeytanın hîlelerinden biri de şudur ki; bâzen bir adam kuşluk, teheccüd namazlarına, Kur'ân tilâvetine ve (hadîs-i şerîf ve rivâyetlerde zikredilen) bâzı me'sûr duâlar gibi virdlere dâim olurken bunları yapamayan bir kavmin arasına düşer de riyâ korkusundan dolayı o ibâdeti terkeder, ama onun bu yaptığı yanlıştır.

Çünkü onun evvelce (kimsenin görmediği yerde bile) buna devâm etmesi ihlâsının delîlidir. Dolayısıyla istek dışı olarak ve kabûl etmeksizin kalbine riyâ düşüncesinin düşmesi zarar vermez ve ihlâsı ihlâl etmez (bozmaz).

Buna göre; bu düşünceden sebeb ameli terketmesi şeytana uyum sağlamak ve onun hedefini gerçekleştirmek olur. Evet, eğer teşvîk edici özel bir şey bulmadıysa (evvelki) âdeti(ni gözeterek kıldığı rekâtlar ve Kur'ân'dan okuduğu sahîfeler) üzerine bir şey ilâve etmemelidir.

Bâzen de riyâdan korkarak değil de kendisine gösteriş nisbet edilerek: "Gerçekten bu kişi mürâîdir" denilmesinden korktuğu için o virdlerini terkeder ki işte bu riyânın ta kendisidir.

Zîrâ bu durumda o kişi, insanlar nezdinde mertebesinin düşmesinden korktuğu için o ibâdeti terketmiş olur. Ayrıca bunda Müslümanlara sû-i zanda (kötü düşüncede) bulunmak vardır.

Bâzen de hâtırına kendisinin o ibâdeti insanların tenkîdinden ve îtibârının düşmesinden sebeb değil de onları gıybetten korumak için terkettiği düşüncesi gelebilir, ama bu da onlara sû-i zan yapmak olur. Zîrâ başkasını mâsiyetten korumak ancak mübahların terki husûsunda (doğru) olabilir, yoksa sünnet ve müstehablerin terki husûsunda olmaz. **(el-Hâdimî,** *Berîka, 2/159-160;* **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/168)*

Not: Riyâ ile ilgili diğer mâlûmât ve rivâyetler için bkz.: *(el-Bakara Sûresi:139, Rûhu'l-Furkān Tefsîri, 1/752-756; el-Bakara Sûresi:264, Rûhu'l-Furkān Tefsîri, 3/106-110; el-Bakara Sûresi:266, Rûhu'l-Furkān Tefsîri, 3/118-120; el-Bakara Sûresi:271, Rûhu'l-Furkān Tefsîri, 3/154; en-Nisâ Sûresi:31, Rûhu'l-Furkān Tefsîri, 5/57-59; en-Nisâ Sûresi:36, Rûhu'l-Furkān Tefsîri, 5/102-107, 132-134; en-Nisâ Sûresi:38, Rûhu'l-Furkān Tefsîri, 5/139-142; en-Nisâ Sûresi:146, Rûhu'l-Furkān Tefsîri, 5/907-909; el-En'âm Sûresi:52, Rûhu'l-Furkān Tefsîri, 9/331-333; el-En'âm Sûresi:61, Rûhu'l-Furkān Tefsîri, 9/447-448; et-Tevbe Sûresi:122, Rûhu'l-Furkān Tefsîri, 18/399-401)*

İmâm-ı Ğazâlî *(Rahimehullâh)* ***"er-Risâletü'l-va'ziyye"*** isimli eserinde şöyle demiştir: "Ben vaaz işine kendimi ehil görmüyorum, çünkü vaaz bir zekâttır ki onun nisâbı itti'âzdır (kendi öğütlenip amel etmektir). Nûru kaybeden kişi ile başkası nasıl aydınlanabilir?!

(Nitekim hikmetli sözlerde) zikredildiği üzere:

«وَمَتٰى يَسْتَقِيمُ الظِّلُّ وَالْعُودُ أَعْوَجُ.»

"Odun eğriyken gölge nasıl doğru olabilir?"

Ben kendi nefsime hadîs-i şerîfte bildirildiği üzere; bize bırakılan iki vâizden biri olan ve nâtık olan **Kur'ân,** bir de sâmit (sessiz duran) ölüm ile vaaz ettim. Söz ve akıl bakımından nefsim (bu vaazları) tasdîk ettiyse de hakîkate geçirme ve icraat bakımından inat edip geri durdu.

Ben nefsime: "Sen **Kur'ân**'ın konuşan ve doğru söyleyen bir vâiz olduğunu ve ne önünden ne ardından ona hiçbir bâtılın yol bulamayacağı hakîkatini tasdîk ettin mi?" diye sordum, o da: "Evet!" dedi.

O zaman ben: "Peki **Allâh-u Te'âlâ**:

﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ اِلَيْهِمْ اَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ ۞ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ اِلَّا النَّارُ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾

"Kim dünyâ hayâtını ve bu hayâtın süsünü isterse, orada onlara amellerinin karşılığını tam olarak veririz ve kendileri orada zarara uğratılmazlar.

İşte sana! Onlar, âhirette kendileri için yalnız ateş bulunan kişilerdir. Dünyâda yaptıkları boşa gitmiştir ve yapmakta oldukları şey de bâtıldır." *(Hûd Sûresi:15-16)* buyurarak, dünyâyı irâde etmen ve ölümden sonra seninle birlikte olmayacak şeylerin peşine düş(erek Allâh'a ibâdeti terket)men netîcesinde cehennem ateşi ile seni tehdîd etti.

Peki, sen dünyâ irâdesinden ve sevgisinden tamâmen uzak durabildin mi? Hâlbuki Nasrânî bir tabîb seni canının en çok lezzet aldığı bir şeyi yemen durumunda ölmenle veyâ ağır hasta olmanla tehdîd etseydi elbette sen o şeyden sakınırdın! Bu durumda o Hristiyan doktor senin nezdinde **Allâh**'tan daha doğru konuşmuş biri mi oldu?

Eğer böyleyse sen ne büyük kâfirsin! Yoksa sana göre hastalık ateşte yanmaktan daha mı zor oldu? O zaman da ne büyük câhilsin!" dedim, o da bunu tasdîk etti. Ama sonra bu tasdîkinden hiç fayda görmeyip bilakis peşin dünyâ zevklerine meyletmekte ısrarcı oldu.

Bu sefer ona yönelip sessiz vâiz olan ölümü öne sürerek: "**Allâh-u Te'âlâ**:

﴿إِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُّونَ مِنْهُ فَإِنَّهُ مُلَاقِيكُمْ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَىٰ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾

"Şüphesiz sizin kendisinden sürekli kaçmakta olduğunuz o ölüm, gerçekten o size kavuşucudur.

Sonra (kıyâmet günü) **siz tüm gizlileri ve bütün görünenleri** (duyularla idrâk edilen ve edilemeyen her şeyi) **bilen** (Rabbinizin muhâsebesin)**e döndürüleceksiniz, O da size** (dünyâdayken) **sürekli yapar olduğunuz şeyleri**(n cezâsını vererek, onların gerçek yüzünü) **tam mânâsıyla haber verecektir."** *(el-Cümu'â Sûresi:8)* buyurdu.

Sen şimdi dünyâya meylettin, peki ölümün sana mutlaka geleceğini, tutunduğun herşeyle bağını koparacağını ve sâhib olduğun şeylerden rağbet ettiğin eşyâyı senden söküp alacağını, her gelenin yakın, her uzağın da artık gelmeyeceğini tasdîk ettin mi? Hâlbuki **Allâh-u Te'âlâ**:

﴿أَفَرَأَيْتَ إِنْ مَتَّعْنَاهُمْ سِنِينَ ۞ ثُمَّ جَاءَهُمْ مَا كَانُوا يُوعَدُونَ ۞ مَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يُمَتَّعُونَ﴾

"(Habîbim!) **Şimdi gördün mü** (söyle bakayım)?

Biz onları (nîmetlerimizle) **senelerce faydalandırıp yaşatacak olsak, sonra da o sürekli kendilerinin tehdîd edilmekte oldukları şey onlara gelse, onların** (geçmiş hayatları boyunca) **sürekli faydalandırılmakta oldukları o** (nîmet dolu) **şeyler onlardan** (azâbı aslâ savuşturup) **defedemez!** *(eş-Şu'arâ Sûresi:205-207)* buyurdu.

Peki, şimdi sen içinde bulunduğun bütün nîmetleri kendi (kalbi)nden çıkarabildin mi? Hâlbuki hikmet sâhibi olan hür bir kimse (bedenen) dünyâdan çıkmadan önce ondan (kalben) çıkar.

Sonunda pişman olacak kimse ise (ölüm geldiğinde) dünyâdan mahrum, hâsir ve mütehassir (zarara uğramış ve pişman) bir hâlde dünyâdan çıkana kadar dünyâya sımsıkı sarılır" dedim.

O da: "Doğru söyledin!" dedi, fakat bütün bunlar sözde kaldı, arkasından bir tahsîlât yapamadım.

Çünkü hâlâ dünyâ işlerini yönetmeye gayret ettiği gibi, âhiret için azık hazırlamaya çalışmıyor, nefsinin isteklerini tahsîle, hattâ başka insanların isteklerini yerine getirmeye çalıştığı kadar **Allâh**'ın rızâsını kazanmaya çalışmıyor ve mahlûkattan birinden utandığı kadar **Allâh**'tan utanmıyor, dahası; kışın evvelinde lâzım gelecek edevâtı yazın hazırlamak için kolu-paçayı sıvadığı gibi ölüm için hiç hazırlanmıyor. Hâlbuki ölüm onu ânîden kapacak, ama belki de o, kışa hiç ulaşamayacak!" **(el-Ğazâlî,** *er-Risâletü'l-va'ziyye, 4/54-56)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Te'vîlât-ı Necmiyye Tefsîri"nde zikredildiğine göre; bu âyet-i kerîmede **Allâh-u Te'âlâ** şöyle buyuruyor:

"İnsanların dünyâda sâdece dünyâ için yaptıkları hayırlı ameller haddizâtında doğru ameller olsa da onu işleyenler **Allâh-u Te'âlâ**'nın Zât'ının gayrısı(nın beğenisini kazanmak) için yaptıklarından dolayı onlar bâtıldır."

İşte böylece **Allâh**'tan gayrını taleb uğrunda amel işleyen herkesin amelinin de, matlûbunun (ve maksadının) da bâtıl (boş ve hükümsüz) olduğuna işâret buyuruyor.

Nitekim **Ebû Hureyre** *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهُ صَلَّى اللهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ أَصْدَقَ كَلِمَةٍ قَالَهَا الشَّاعِرُ كَلِمَةُ لَبِيدٍ:
«أَلَا كُلُّ شَيْءٍ مَا خَلَا اللهَ بَاطِلٌ.»

"Şâirlerin söylediği kelâmların en doğrusu hiç şübhesiz Lebîd'in: 'Âgâh olun ki, Allâh'tan başka herşey bâtıldır' sözüdür." (**İbnü Ebî Şeybe,** *el-Musannef, rakam:27696, 14/328;* **Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:9110, 15/54;* **el-Buhârî,** *es-Sahîh, rakam:3628, 3/1395;* **İbnü Mâce,** *es-Sünen, rakam:3757, 2/1236;* **el-Bezzâr,** *el-Bahru'z-zehhâr, rakam:8652, 15/227;* **Ebû Nu'aym el-İsbehânî,** *Hilyetü'l-evliyâ, 8/217;* **İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 10/492;* **es-Süyûtî,** *Câmi'u'l-ehâdîs, rakam:3561, 4/468; Harekeler için bkz.:* **İbnü'l-Mülakkın,** *et-Tevzîh)* buyurmuştur. (**el-Mâtûrîdî,** *et-Te'vîlât, 3/263;* **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/169)*

"Âlûsî Tefsîri"nde bu âyet-i kerîmelerin îzâhında zikredilen işârî mânâya göre; dünyevî perdelerle kalbleri muazzeb (mânevî sıkıntılarla azâb içerisinde) olan kimseler için âhirette ancak ateş vardır.

Zâten onların orada yaptığı iyi ameller de mahvolmuştur, artık o kimseler onlardan bir fayda göremediler.

Çünkü (Ömer *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte):

عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

«إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى.»

"(Kulların yaptığı iyi) **ameller**(in kabûlü) **ancak** (yapan kişinin) **niyetler**(inin güzelliğine bağlıdır ve tüm ameller kişinin o işi yaparkenki gâyesi) **ile** (karşılık görecek)**dir.**

Her kişi için ancak (yaptığına göre değil de) **niyet ettiği**(ne göre kabûl veyâ red) **vardır. "** (**el-Buhârî,** *es-Sahîh, rakam:1, 1/3;* **Müslim,** *es-Sahîh, rakam:1907, 6/48)* buyurulmuştur. (**el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/498)*

ON YEDİNCİ ÂYET-İ KERÎME

﴿ اَفَمَنْ كَانَ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهٖ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ وَمِنْ قَبْلِهٖ كِتَابُ مُوسٰٓى اِمَامًا وَرَحْمَةً ۜ اُولٰٓئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهٖ ۜ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهٖ مِنَ الْاَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهٗ ۚ فَلَا تَكُ فِى مِرْيَةٍ مِنْهُ اِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (17)

(اَفَمَنْ) **Yoksa o kimse** (gibi) **midir ki,** burada geçen (فَا) harfi, mahzûf bir cümleye atıf içindir ki takdîri (أَفَمَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا كَمَنْ كَانَ عَلٰى بَيِّنَةٍ) şeklindedir, yâni "Dünyâyı ve ziynetini murâd eden kimse, hiç o Abdullâh İbnü Selâm gibi, Ehl-i Kitâb'tan olup da Kur'ân'a inanan mümin kimse gibi olur mu?" *(el-Beyzâvî; Ebu's-Su'ûd; er-Râzî:17/209)* ki, o kişi (كَانَ) **oldu,** ne üzerine? (عَلٰى بَيِّنَةٍ) (kendisine doğruyu bulduran) **çok açık büyük bir delîl** (olan isâbetli anlayış) **üzere,** kim tarafından verilen delîl? (مِنْ رَبِّهٖ) **Rabbinden,** daha o kimse ki? (وَيَتْلُو) **ve sürekli tâkip ediyor,** neyi? (هُ) **onu,** yâni o kimseye verilen isâbetli anlayışı, bu zamîr geride geçen "el-Beyyine" kelimesinin mânâsı olan "Beyân" ve "Burhân (aklî delîl)" lafızlarına râci olması hasebiyle müzekker getirilmiştir. **(Fahruddîn er-Râzî,** *el-Câmi', 17/209)*, o delîli ne tâkip ediyor? (شَاهِدٌ) (o aklî delîlin doğruluğunu gösteren Kur'ân'dan ibâret) **büyük bir şâhid,** öyle şâhid ki kim tarafından gönderilmiş? (مِنْهُ) **O** (kulun Rabbi tarafı)**ndan,** (وَمِنْ قَبْلِهٖ) **zâten o** (şâhid olan Kur'â)**ndan önce de vardı,** ne vardı? (كِتَابُ مُوسٰى) **Mûsâ'nın kitâbı,** ne olduğu hâlde? (اِمَامًا) (onu Kur'ân'a ve Muhammed *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e îmâna yönlendiren) **bir imâm** (ve öncü) **olarak,** daha? (وَرَحْمَةً) **ve büyük bir rahmet**(in ulaştırıcısı) **olarak,** (اُولٰٓئِكَ) (Habîbim!) **işte sana! O** (delil üzere ola)**nlar,** ne yaparlar? (يُؤْمِنُونَ) **îmân ederler,** neye? (بِهٖ) **o** (Kur'â)**na,** (وَمَنْ) **ama her kim,** (يَكْفُرْ) **inkâr ederse,** neyi? (بِهٖ) **onu,** kimden olduğu hâlde? (مِنَ الْاَحْزَابِ) **o** (Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in aleyhine birleşerek) **hizib**(leşmiş kâfir)**lerden,** (فَالنَّارُ) **artık ancak o** (cehennem) **ateş**(i), nedir? (مَوْعِدُهٗ) **onun** (azâba uğratılması için) **vaad edildiği yerdir,** (فَلَا تَكُ) (Habîbim!) **o hâlde sen olma,** ne içerisinde? (فِى مِرْيَةٍ) **hiçbir şübhe içerisinde,** neden? (مِنْهُ) **o** (Kur'ân'ın hak olduğu)**ndan,** (اِنَّهُ) **çünkü şübhesiz o** (Kur'ân), nedir? (اَلْحَقُّ) **hakkın ta kendisidir,** kim tarafından gönderildiği hâlde? (مِنْ رَبِّكَ) **senin Rabbinden,** (وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ) **velâkin insanların çoğu,** ne yapmazlar? (لَا يُؤْمِنُونَ) **îmân etmezler.** *(Bu âyet-i kerîmenin tefsîri ve zamirlerin mercii hakkında özellikle Fahrurrâzî, Beyzâvî ve Nesefî tefsîrlerinden istifâde edilmiştir.)*

MEÂL-İ ŞERÎF

"Yoksa (sâdece dünyâ hayâtını gâye edinmiş ve birtakım asılsız fikirlere uymuş olan kişi, hiç) **o** (Abdullâh İbnü Selâm gibi Ehl-i Kitâb'tan olduğu hâlde Kur'ân gönderilince ona îmân ederek hidâyeti bulan) **kimse** (gibi) **midir ki o kişi, Rabbinden** (ihsân edilmiş olup kendisine doğru yolu gösteren) **apaçık ve çok büyük bir** (isâbetli anlayış ve aklî) **delîl üzere bulunmuştur, üstelik O** (Allâh-u Sübhânehû)**nun tarafından büyük bir şâhid** (olarak gönderilen Kur'ân-ı Kerîm, inandığı İslâm'ın doğruluğunu tasdîk ve onu yanlışa düşmekten koruyup kollamak için yanından hiç ayrılmayarak) **kendisini sürekli tâkip etmektedir.**

Zâten o (Kur'â)**ndan önce** (onu Kur'ân'a ve Muhammed *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e îmânâ yönlendiren) **bir** (öncü ve) **imâm ve** (kendilerine indirilen geçmiş ümmetler hakkında) **büyük bir** (nîmet ve) **rahmet olarak Mûsâ'nın kitabı vardı** (ki, o da Kur'ân'ın geleceğini o kişiye müjdelemiştir). (Habîbim!) **İşte sana!** (Bundan dolayı) **o** (açık delîle sâhib ola)**nlar o** (Kur'â)**na îmân ederler.**

Ama o (Ehl-i Kitâb'tan olduğu hâlde inkâr edenlerle, Mekke müşrikleri gibi İslâm aleyhine birleşen diğer) **hızıblerden her kim onu inkâr ederse, artık ancak o** (cehennemdeki) **ateş, onun** (azâba uğratılmak için) **vaad edildiği yerdir.O hâlde sen o** (Kur'ân'ın Allâh-u Te'âlâ tarafından indirilmiş olduğu) **ndan hiçbir şübhe içinde olma**(dığına göre, ümmetinden her biri de kendilerini şübheden kurtaracak sağlam inançlara sâhib olmaya gayret etsin)!

Çünkü gerçekten o (Kur'ân), **seni** (dînî ve dünyevî konularda terbiye ede)**n Rabbin** (nezdin)**den** (indirilmiş) **olan bir haktır. Velâkin insanların çoğu** (kimi anlayış noksanlığı sebebiyle, kimi de kibir ve inadı nedeniyle bu hakîkate) **îmân etmezler."**

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

Allâh-u Te'âlâ önceki âyet-i celîlelerde dünyâ hayâtını ve ziynetini hedefleyerek âhireti terkeden bahtsızların âkıbetini açıkladıktan sonra bu âyet-i kerîmede ise Rabbinden kendisine ihsân edilen aklî ve naklî delîllere tâbi olarak **Kur'ân**'a îmân eden kimselerin güzel durumunu beyân etmiştir. **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/194)*

"Taberî, İbnü Ebî Hâtim ve Dürru'l-mensûr" gibi (hadîs ve rivâyetleri esas alan) me'sûr tefsîrlerde bu âyet-i kerîmede geçen ve beyyine üzere olduğu bildirilen zâtın kim olduğu ve peşisıra zikredilen **"Şâhid"**den ne kastedildiği ve zamirlerin kimlere rücû ettiği konularında muhtelif rivâyetler zikredilmiştir. **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/360-361;* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:176, 189; 9/90, 92)*

Ama biz burada size İmâmü'l-müfessirîn **Fahrurrâzî** *(Rahimehullâh)*ın: "Bu âyetin tefsîrinde farklı kaviller varsa da lafza mutâbakat bakımından en yakın olan görüşlerin en güzeli" diye nitelediği mânâyı zikredeceğiz. Nitekim bu mânâ aşağıda ismi geçen diğer tefsîrlerde de yer almıştır.

"Fahrurrâzî, Ebu's-Su'ûd, Beyzâvî ve Nesefî" tefsîrlerinde zikredildiğine göre; bu âyet-i kerîmede geçen ve aklî delîl anlamına gelen beyyine ve burhân üzere olduğu bahsedilen kimselerden maksat; **Abdullâh İbnü Selâm** *(Radıyallâhu Anh)* gibi Yahûdîlerden İslâm'ı kabûl etmiş olan müminlerdir.

Burada **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in kastedilmesi mânâsı çok açık değildir, zîrâ âyet-i kerîmenin sonunda: (أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِۦ) buyurularak cemî sîğası kullanılmıştır ki **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e rücûu uygun olmaz.

"Beyyine"den maksat ise; Ehl-i Kitâb'dan olan mümin bir kimsenin, hak dîn (olan İslâmiyyet)in sıhhatini (doğru olduğunu) kendisi vesîlesi ile anladığı beyân ve burhân (aklî delîller ve açıklamalar)dır.

Âyet-i kerîmeden geçen: (وَيَتْلُوهُ) cümlesinde geçen: (هُ) zamîri, Beyyine kelimesinin mânâsına râci olduğu için müzekker getirilmiştir. Zîrâ onun mânâsı: "Beyân" ve "Burhân (aklî delîl)" demektir.

Yine burada zikredilen **"Şâhid"**ten maksat; (Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in getirdiği dînin hak olduğunu ifâde eden ve mûcizeleriyle isbât eden) **Kur'ân-ı Kerîm**'dir.

Âyet-i kerîmede geçen: (مِنْهُ) terkîb(-i şerîf)inde geçen zamîr **Allâh-u Te'âlâ**'ya râcidir.

(وَمِن قَبْلِهِۦ) terkîb-i şerîfinde geçen zamîr ise **Kur'ân** mânâsını ifâde eden "Şâhid" kelimesine râcidir.

(يُؤْمِنُونَ بِهِۦ) cümlesindeki (بِهِۦ) zamîri yine **Kur'ân-ı Kerîm**'e râcidir.

Velhâsıl; bu âyet-i kerîmede buyuruluyor ki; **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in getirdiği İslâm'ın ve **Kur'ân**'ın sahîh ve hak olduğu husûsunda üç şey bir arada toplanmıştır,.

Birincisi; "Aklî beyyinelerin (ve delîllerin) İslâm'ın doğruluğuna delâleti, **ikincisi**; **Kur'ân**'ın (mûcizevî âyetlerinin) onun sıhhatine şehâdeti (şâhidliği), **üçüncüsü** ise (özellikle âyet-i kerîmenin bahsetmiş olduğu Ehl-i Kitâb hakkında) **Tevrât**'ın, **Kur'ân** şerîatının doğru olduğuna şâhidlik etmesidir.

İşte bu üç delîl ictimâ ettiği anda elbette (Abdullâh İbnü Selâm *(Radıyallâhu Anh)* gibi Tevrât uleması nezdinde de) **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in dîninin sıhhati (ve hak oluşu) hakkında hiçbir şek ve irtiyâb (şüphe) kalmaz." **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/209)*

Zâten âyet-i kerîmede Ehl-i Kitâb müminlerinin önce akıllarını çalıştırıp sonra **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*i ve **Kur'ân**'ı inceledikleri zaman hidâyet bulacakları anlatılırken öncesinde de bir önder ve rehber olarak **Mûsâ** *(Aleyhisselâm)*ın kitâbı olan **Tevrât**'ın bulunduğunun bahse konu edilmesi, **Fahrurrâzî, Beyzâvî** ve **Ebu's-Su'ûd** *(Rahimehümullâh)* gibi tahkîk ehli müfessirlerin tercîh ettikleri bu mânânın lafız ve mânâ bakımından daha uygun olduğunu göstermektedir.

Zîrâ **Arab** müşriklerinden vesâir kavimlerden İslâm'a girenlerin **Mûsâ** *(Aleyhisselâm)*ın kitâbı olan **Tevrât**'ın şehâdet ve delâletinden (yol göstermesinden) istifâde etmeleri pek düşünülemez.

Ama **Abdullâh İbnü Selâm** *(Radıyallâhu Anh)* gibilerin zâten **Tevrât**'ta **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in ve **Kur'ân**'ın gönderileceğiyle müjdelenmiş oldukları, birçok âyet-i kerîmede beyân edilmiştir.

Nitekim **Allâh-u Te'âlâ Tevrât**'ta Ehl-i Kitâb'a **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in vasıflarını açıkça beyân ettiğini, dolayısıyla onların âhir zamanda gönderilecek **Nebiyy-i zîşân** hürmetine müşriklere karşı fetih ve zafer duâsı yaptıklarını ama sonra tanıyıp bildikleri o zât kendilerinden değil de Arablardan gönderilince onu kasten inkâr ettiklerini beyân etmiştir. Nitekim:

﴿وَلَمَّا جَاءَهُمْ كِتَابٌ مِنْ عِنْدِ اللهِ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ وَكَانُوا مِنْ قَبْلُ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَمَّا جَاءَهُمْ مَا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِ فَلَعْنَةُ اللهِ عَلَى الْكَافِرِينَ﴾

"(Yahûdîlerin) **berâberlerinde olan** (Tevrât kitabın)**ı doğrulayıcı büyük bir kitab Allâh nezdinden onlara geldiği zaman ise, işte o** (vasıflarını açık seçik bildikleri ve oğulları gibi) **tanımış oldukları** (âhir zaman peygamberi) **kendilerine geldiği vakit** (liderlikleri ellerinden çıkar endişesiyle, azgınlık ve kıskançlık yüzünden) **onu inkâr ettiler.**

Hâlbuki onlar bu (kitabımın ve Rasûlümün onlara ulaşması)**ndan önce o kâfir olmuş** (Arab müşriklerinden olan) **kimselere karşı** (âhir zamanda gönderilecek peygamberin ve getireceği Kur'ân'ın hürmetine) **fetih** (nusret ve zafer) **taleb etmekteydiler. Bu sebeble Allâh'ın lâneti o kâfirler üzerine** (çokça inmekte)**dir."** *(el-Bakara Sûresi:89)* âyet-i kerîmesinde **Allâh-u Te'âlâ** bu gerçeği beyân etmiş ve bu sebeble onları lânetlemiştir.

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: "Şu bilinsin ki; matlebler (yâni doğruluğunun bilinmesi istenen şeyler) iki kısım üzeredir. Bunlardan bâzısının sıhhati (doğru olduğu) bi'l-bedâhe yâni araştırmaya ihtiyaç duyulmadan bilinir. Diğer bir kısmı ise; kendisi hakkında ilim tahsîl etmek için araştırma ve gayret sarfetmeye ihtiyâç duyulan konulardır. Bu ikinci kısım da iki kısım üzeredir.

Zîrâ ilim ve ma'rifetleri tahsîl etmenin yolu ya akıl ile çıkarım yapılan huccet ve burhân (delîllere dayanmak)dır.

Ya da vahiy ve ilhâmdan istifâde etmek (sûretiyle elde edilecek)tir. İşte bu iki yol mechullerin ta'rîfi (bilinmeyen şeylerin tanıtımı) hakkında kendilerine başvurulması mümkün olan iki tarîktir. Ama bu ikisi birleşip biri diğerinden destek alırsa o zaman kuvvet ve güvenilirlikte zirveye ulaşırlar.

Şimdi **Allâh**'ın peygamberlerinin sayıları çok olduğuna göre; bir şeyin doğruluğuna dâir bütün nebîlerin sözleri birbirine uyum sağlarsa, ayrıca yakînî burhân (şüphe götürmeyen aklî delîl de) o şeyin sıhhatine dâir mevcut olursa işte bu mertebe, daha fazlası düşünülemeyecek derecede kuvvetin nihâyetine (güçlülüğün son noktasına) ulaşmış olur.

İşte bu âyet-i kerîmede geçen: (أَفَمَنْ كَانَ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ) **"Rabbinden gönderilen beyyine üzere olan kişi"** cümle-i celîlesindeki **"Beyyine"**den maksat, aklî ve yakînî (akılla çıkarılan şübhesiz) delîllerdir.

Sonra (وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ) **"Allâh'tan gelen bir şâhid onu tâkip eder"** cümlesi ile **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e gönderilen vahye işâret edilmiş, daha sonra (وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَىٰ إِمَامًا وَرَحْمَةً) **"Ondan önce de imâm ve rahmet olarak Mûsâ'nın kitâbı vardı"** kavl-i şerîfi ile de **Mûsâ** *(Aleyhisselâm)*a gönderilen vahiylere dikkat çekilmiştir.

İşte bu üç şey birleştiği anda yakînî îmân, kuvvet ve zuhûr (güç ve belirginlik) husûsunda öyle bir mertebeye ulaşır ki onun üzerine ziyâde bir şey eklemek mümkün olmaz. **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 210-211)*

"Ebu's-Su'ûd Tefsiri"nde zikredildiğine göre; **Kur'ân**'ın, **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in hak olduğuna ve kendisinin **Allâh** tarafından indirilmiş olduğuna dâir şâhidliği; kendisinde bulunan (ve fesâhat sâhibi bütün müşrikleri mislini meydana getirmekten âciz bırakması hasebiyle sâhib olduğu fesâhat ve belâğat -hatâsızlık ve edebiyât- cihetinden) i'câzı ve içinde bulunan ğayba dâir haberler (ve bunların vakti geldikçe peşpeşe zuhûru gibi sâir mûcizeler)den ibârettir. **(Ebu's-Su'ûd Efendî,** *İrşâdü'l-'akli's-selîm, 4/396)*

Tâbi'înin büyüklerinden **İmâm-ı Mücâhid** *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edildiğine göre; burada geçen **"Şâhid"**den maksat; **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*i koruyan bir melektir. **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/360;* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:205, 9/96-97;* **İbnü 'Atıyye,** *el-Muharraru'l-vecîz, 5/276)*

"Kurtubî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; ulemâdan bâzısı: **"Şâhid"**den maksat **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in sûret-i şerîfesidir, mübârek yüzü ve güzellikleridir. Zîrâ kendisinde fazîlet ve akıl bulunan herkes **Nebî** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e baktığı zaman onun **Allâh-u Te'âlâ**'nın **Rasûlü** olduğunu anlar" demişlerdir. **(el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 9/16-17)*

"Beğavî ve Mazharî" tefsîrlerinde zikredildiğine göre; **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Anhümâ)*dan rivâyet edildiği üzere; **"Şâhid"**den maksat; **Alî İbnü Ebî Tâlib** *(Radıyallâhu Anh)*dır. Nitekim **Alî** *(Radıyallâhu Anh)*ın:

رُوِيَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ قَالَ: «هُوَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ.» وَرُوِيَ عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ: «مَا مِنْ رَجُلٍ مِنْ قُرَيْشٍ إِلَّا وَقَدْ أُنْزِلَتْ فِيهِ الْآيَةُ وَالْآيَتَانِ.» فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: «أَيُّ شَيْءٍ نَزَلَ فِيكَ؟» فَقَالَ عَلِيٌّ: «وَيَتْلُوهُ شاهِدٌ مِنْهُ.»

"Kureyş'ten her bir adam hakkında mutlaka bir veyâ iki âyet inzâl edilmiştir" buyurduğu, daha sonra bir adamın ona: "Peki senin hakkında ne nâzil oldu?" deyince ona cevâben: **"Onu bir şâhid tâkip ediyor"** âyeti dediği rivâyet olunmuştur. **(el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 4/167;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/28;* **el-Mazharî,** *et-Tefsîru'l-Mazharî, 4/383)*

Mazharî *(Rahimehullâh)* bu rivâyeti zikrettikten sonra: "Eğer burada: 'Alî *(Radıyallâhu Anh)*ın **"Şâhid"** diye adlandırılmasının vechi (îzâhı) nedir?' diye sorulacak olursa buna şöyle cevâb veririm:

'Herhâlde bunun hikmeti onun insanlar içerisinde Müslüman olanların ilki olmasıdır. Çünkü (çocuklar içerisinde) **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in doğruluğuna şâhidlik edenlerin ilki odur. Bana göre en münâsib îzâh **Alî** *(Radıyallâhu Anh)*ın kemâlât velâyetinin kutbu oluşu ona şâhidlik sıfatını kazandırmıştır. Sâir velîler hattâ sahâbe *(Radıyallâhu Anhüm)* velâyet (velîlik) makāmında ona tâbidirler. Üç halîfenin efdaliyeti ise başka vecihlerledir.

Nitekim **Müceddid** (İmâm-ı Rabbânî) *(Radıyallâhu Anh)* ***"Mektûbât"***ının sonlarındaki bir mektubta bunu incelemiştir.

Buna göre âyet-i celîlede geçen: **"Rabbi tarafından beyyine üzere olan kimse"**den maksat; vâzıh huccet (apaçık güçlü delîl) ve kat'î burhân üzere bulunan zât **Muhammed** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*dir. Zîrâ onun **Allâh**'ın elçisi olduğuna dâir kesin ilim ifâde edecek delîllere sâhib olduğu kesindir ki o delîller de mûcizelerinden ibârettir.

Bu mûcizelerin en fazîletlisi ise **Kur'ân-ı Kerîm** ve onun vahye dayanan hadîslerden ibâret diğer ilimleridir. Buna göre onun doğruluğuna dâir **Allâh-u Te'âlâ**'nın şâhid olarak ona tâbi kıldığı zât **Alî** *(Radıyallâhu Anh)* ve ona benzeyen sâir velîlerdir. Zîrâ velîlerin kerâmetleri tâbi oldukları peygamberin mûcizeleri sayılırlar. Onların ilhâm ve keşfe dayanan ilimleri ise **Nebî** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in vahye dayanan ilimlerinin zılâli (gölgeleri)dir.

İşte bütün bu kerâmetler ve ilimler **Nebî** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in peygamberlik iddiâsında sâdık olduğuna en büyük şâhidlerdir. Nitekim **Alî** *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in:

عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
«أَنَا دَارُ الْحِكْمَةِ وَعَلِيٌّ بَابُهَا.»

"Ben hikmet (ve isâbetli ilimler)**in hânesiyim, Alî ise onun kapısıdır."** (**et-Tirmizî,** *es-Sünen, rakam:3723, 5/637;* **Ebû Nu'aym,** *Hilyetü'l-evliyâ, 1/64;* **İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Dimeşk, 42/378;* **el-Mazharî,** *et-Tefsîru'l-Mazharî, 4/384)* buyurmuş olması buna işâret etmektedir. Bu hadîs-i şerîfi **Tirmizî** *(Rahimehullâh)* sahîh bir senedle rivâyet etmiştir.

Yine böylece **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Anhümâ)*dan rivâyet edilen:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
«أَنَا مَدِينَةُ الْعِلْمِ وَعَلِيٌّ بَابُهَا، فَمَنْ أَرَادَ الْمَدِينَةَ فَلْيَأْتِ الْبَابَ.»

"Ben ilmin şehriyim, Alî ise onun kapısıdır. Artık o şehr(e girmey)**i arzulayan o kapıya gelsin"** (**el-Hâkim,** *el-Müstedrek, rakam:4637, 3/137;* **İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Dimeşk, 42/378;* **Şîreveyh ed-Deylemî,** *el-Firdevs bi Me'sûri'l-Hıtâb, rakam:106 1/44;* **es-Süyûtî,** *Câmi'u'l-ehâdîs, rakam:5742, 7/36;* **el-Mazharî,** *et-Tefsîru'l-Mazharî, 4/384)* hadîs-i şerîfi de (Alî *(Radıyallâhu Anh)*ın başlarını çektiği ve kendilerini temsil ettiği cümle) velîlerin ilimlerine işâret etmektedir. Yoksa fıkıhçıların ilimlerine temas etmiş değildir. Çünkü fukahânın ilimlerinden nasîb almak **Alî** *(Radıyallâhu Anh)*ın ilmine münhasır değildir.

Nitekim (Hakîm-i Tirmizî ve Âcurrî *(Rahimehümellâh)* gibi muhaddislerin rivâyet ettiği bir hadîs-i şerîfte) **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in bu hususta:

رُوِيَ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَصْحَابِي كَالنُّجُومِ بِأَيِّهِمُ اقْتَدَيْتُمُ اهْتَدَيْتُمْ.»

"Sahâbem yıldızlar gibidir, onlardan hangisine uysanız hidâyet bulursunuz" buyurduğu rivâyet olunmuştur. (**el-Hakîm et-Tirmizî,** *Nevâdiru'l-üsûl, asıl rakamı:222, 3/62;* **el-Âcurrî,** *eş-Şerî'a, rakam:1166, 4/1690;* **el-Hallâl,** *es-Sünne, rakam:768, 2/480-481;* **es-Sa'lebî,** *el-Keşfü ve'l-beyân, 10/435;* **el-Kāzî 'Iyâz,** *eş-Şifâ, 2/53;* **el-Mazharî,** *et-Tefsîru'l-Mazharî, 4/383-384; Benzeri rivâyetler için bkz.:* **İbnü Betta,** *el-İbânetü'l-kübrâ, rakam:700, 2/563;* **el-Beyhakî,** *el-Medhal ile's-Süneni'l-kübrâ, rakam:152, sh:162;* **el-Hatîb,** *el-Kifâye fî 'ılmi'r-rivâye, sh:48;* **Şîreveyh ed-Deylemî,** *el-Firdevs bi Me'sûri'l-Hıtâb, rakam:3400, 2/310, rakam:6497, 4/160; Bu hadîs-i şerîfin tarikleri ve sıhhati hakkında geniş mâlûmât için bkz.:* **ez-Zerkeşî,** *el-Mûteber fî tahrîci ehâdîsi'l-Minhâci ve'l-Muhtasar, rakam:32, sh:80-85)*

Büyük muhaddis **İmâm-ı Zerkeşî** *(Rahimehullâh)* bu hadîs-i şerîfi tahrîc ettikten sonra: "**Ahmed İbnü Hanbel** *(Radıyallâhu Anh)*ın bu hadîsi sahâbenin fazîleti bâbında delîl göstermesi bu hadîs-i şerîfin onun nezdinde sahîh olduğunu ifâde eder" demiştir. (**ez-Zerkeşî,** *el-Mûteber fî tahrîci ehâdîsi'l-Minhâci ve'l-Muhtasar, rakam:32, sh:85;* **el-Hallâl,** *es-Sünne, rakam:768, 2/480-481)*

Âyet-i Kerîmede Geçen: (أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِۦ) **"İşte onlar ona îmân ederler"** kavl-i şerîfi ise: "**Allâh-u Te'âlâ**'nın, Rablerinden gönderilen "Beyyine" üzere olduklarını beyân ettiği kişiler İslâmiyet'in hak olduğuna îmân ederler" şeklinde tefsîr edilmiştir.

İbnü Kesîr *(Rahimehullâh)* bu âyet-i kerîmenin tefsîrinde şöyle demiştir: "**Kur'ân**'dan önce gönderilen **Mûsâ** *(Aleyhisselâm)*ın kitâbı **Tevrât** o ümmete **Allâh**'ın bir rahmeti ve kendisine tâbi olacakları bir imâm ve önder olarak inzâl edilmiştir.

Dolayısıyla ona hakkıyla îmân edenlerin ona olan inançları kendilerini **Kur'ân**'a îmâna sevketmiştir.

Bundan dolayı **Allâh-u Te'âlâ**: (أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ) **"İşte o** (Tevrât'a inana)**nlar** (onda Kur'ân'ın gönderileceğini okudukları için) **Kur'ân'a da îmân ederler"** buyurmuştur. (**İbnü Kesîr**, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 7/425)*

(وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ مِنَ الْأَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ) **"Ama hızıblerden her kim onu inkâr ederse onun tehdîd edildiği yer ancak o ateştir"** kavl-i şerîfinde geçen: **"Ahzâb"**dan maksat; kâfirlerin türlü türlü sınıflarıdır ki **Katâde** *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyete göre; bunlardan maksat özellikle Yahûdî ve Hristiyanlardır. (**İbnü Cerîr et-Taberî**, *Câmi'u'l-beyân,12/365;* **İbnü Ebî Hâtim**, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:214, 9/100)*

Elbette bu ifâdeye Mecûsîler vesâir müşrikler de dâhildir. Nitekim **Sa'îd İbnü Cübeyr** *(Radıyallâhu Anh)* şöyle demiştir:

عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: مَا بَلَغَنِي حَدِيثٌ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى وَجْهِهِ إِلَّا وَجَدْتُ مِصْدَاقَهُ فِي كِتَابِ اللهِ تَعَالَى، حَتَّى قَالَ: «لَا يَسْمَعُ بِي أَحَدٌ مِنْ هٰذِهِ الْأُمَّةِ وَلَا يَهُودِيٌّ وَلَا نَصْرَانِيٌّ ثُمَّ لَا يُؤْمِنُ بِمَا أُرْسِلْتُ بِهِ إِلَّا دَخَلَ النَّارَ.» فَقُلْتُ: أَيْنَ هٰذَا فِي كِتَابِ اللهِ؟ حَتَّى أَتَيْتُ عَلَى هٰذِهِ الْآيَةِ: ﴿وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَىٰ إِمَامًا وَرَحْمَةً ۚ أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ ۚ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ مِنَ الْأَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ﴾

"Bana **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*den bir hadis ulaştıysa ve ben onu doğru anlayabildiysem mutlaka onu tasdîk eden bir delîli **Allâh-u Te'âlâ**'nın Kitâb'ında bulmuşumdur.

Nitekim bir hadîs-i şerîfinde: **"İşte bu ümmetten herhangi biri veyâ Yahûdî yâhut Hristiyan beni**(m peygamber olarak gönderildiğimi) **işitirse sonra da benim kendisiyle gönderildiğim dîne îmân etmezse mutlaka o kişi ateşe girecektir"** buyurmuştu.

Ben de (kendi kendime): "Şimdi bu, **Allâh**'ın Kitâb'ında nerede?" dedim.

Nihâyet: "**O** (Kur'â)**ndan önce de** (Kur'ân'a ve Muhammed *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e îmâna yönlendiren) **bir** (öncü ve) **imâm ve büyük bir rahmet olarak Mûsâ'nın kitabı vardı** (ki, o da Kur'ân'ın geleceğini müjdelemişti).

(Habîbim!) **İşte sana!** (Bundan dolayı) **o** (açık delîle sâhib ola)**nlar o** (Kur'â) **na îmân ederler.**

Ama o (Ehl-i Kitâb'tan olduğu hâlde inkâr edenlerle, Mekke müşrikleri gibi İslâm aleyhine birleşen diğer) **hızıblerden her kim onu inkâr ederse, artık ancak o** (cehennemdeki) **ateş, onun** (azâba uğratılmak için) **vaad edildiği yerdir"** kavl-i şerîfine geldim (ve bu hadîs-i şerîfin tasdîkini bu âyet-i kerîmede buldum)!" **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/364;* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:213, 9/100;* **Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/211;* **İbnü 'Atıyye,** *el-Muharraru'l-vecîz, 5/279)*

Sa'îd İbnü Cübeyr *(Radıyallâhu Anh)*ın rivâyet ettiği bu hadîs-i şerîf ***"Sahîh-i Müslim"*** gibi kaynaklarda da mezkûrdur.

Nitekim **Ebû Hureyre** *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: «وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَا يَسْمَعُ بِي أَحَدٌ مِنْ هٰذِهِ الْأُمَّةِ يَهُودِيٌّ وَلَا نَصْرَانِيٌّ، ثُمَّ يَمُوتُ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِالَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ إِلَّا كَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ.»

"Muhammed'in canı tasarrufunda (ve yönetiminde) **olan Zât'a yemîn ederim ki; işte bu ümmetten herhangi biri, Yâhûdî veyâ Nasrânî beni**(m hak dînimi) **işitir de sonra benimle gönderilen şeye îmân etmeden ölürse mutlaka cehennemin dâimî adamlarından olur."** **(Müslim,** *es-Sahîh, rakam:153, 1/134;* **Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:8609, 14/261;* **İbnü Cerîr et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân fi tefsîri'l-Kur'ân, 12/365;* **İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 7/425-426;* **el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 3/199;* **el-Hâzin,** *Lübâbü't-te'vîl, 2/478;* **el-Heysemî,** *Mecme'u'z-zevaîd, rakam:13962, 8/262;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/31-32)*

İbnü Kesîr *(Rahimehullâh)* bu cümle-i celîlenin tefsîrinde şöyle demiştir: "**Allâh-u Te'âlâ Kur'ân**'ın tümünü veyâ ondan herhangi bir şeyi tekzîb eden (yalan sayan) kişileri tehdîd etmek üzere:

﴿وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ مِنَ الْأَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ﴾

"O hiziblerden her kim Kur'ân'ı inkâr ederse ona vaad edilen yer ateştir" buyurmuştur ki bunun mânâsı: "Yer halkından, müşrik veyâ Ehl-i Kitâb olanlarından ve dahî renkleri, şekilleri ve cinsleri farklı olsa da Âdemoğullarının sâir tâifelerinden her kime **Kur'ân** ulaştı da o kişi **Kur'ân**'ı inkâr ettiyse onun yeri cehennemdir" demektir. Nitekim **Allâh-u Te'âlâ**:

﴿لِأُنْذِرَكُمْ بِهِ وَمَنْ بَلَغَ﴾

"(Habîbim! İnsanlara de ki) **Ben o Kur'ân ile sizi ve onun ulaştığı herkesi uyarmam için** (gönderildim)**"** *(el-En'âm Sûresi:19)* buyuruyor.

Diğer bir âyet-i kerîmesinde de **Allâh-u Te'âlâ**, (Habîbi) **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e hitâben:

﴿قُلْ يَا اَيُّهَا النَّاسُ اِنِّى رَسُولُ اللهِ اِلَيْكُمْ جَمِيعًا﴾

"De ki; ey bütün insanlar! Şüphesiz ben, Allâh'ın size; hepinize (gönderdiği) **elçisiyim"** *(el-A'râf Sûresi:158)* buyurmuştur. **(İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 7/426)*

İşte tefsîrinde bulunduğumuz bu âyet-i kerîme ve onun tefsîrinde müfessirlerin aktardıkları bu âyet-i kerîmeler ve hadîs-i şerîfler şunu açıkça göstermektedir ki; dinlerarası diyalog safsatasına dayanarak, **Kur'ân** kendilerine ulaştığı hâlde kendi dinlerinden teberrî ederek (uzaklaşarak) **Kur'ân** şerîatına tâbi olmayan Yahûdî ve Hristiyanlar dâhil kitablı-kitabsız hiçbir kâfir cennete ebediyyen giremez ve bunu iddiâ eden de bunca âyet ve hadîs-i şerîfleri inkâr ettiği için kâfir olacağından o da aslâ cennet yüzü göremez.

Bu konuda daha geniş mâlûmat için Mâide Sûresi'nin 69. âyet-i kerîmesine bakınız: *Rûhu'l-Furkān Tefsîri, 7/336-361*

Âyet-i Kerîmede Geçen: (فَلَا تَكُ فِى مِرْيَةٍ مِنْهُ اِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ) **"Artık sen ondan hiçbir şübhe içinde olma, muhakkak ki o, senin Rabbinden bir haktır"** kavl-i şerîfinde **Allâh-u Te'âlâ, Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e hitâb etmekteyse de ümmetini murâd ederek: "Ey Müslüman! Sakın sen, **Kur'ân**'ın **Allâh** tarafından indirildiği ve İslâm'ın hak olduğu husûsunda en ufak bir şübhe içerisinde bulunmayasın" buyurmuş olmaktadır.

Nitekim:

﴿الٓمٓ ۞ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾

"Elif! Lâm! Mîm! Kendisinde hiçbir şübhe bulunmayan bu Kitab'ın indirilişi âlemlerin Rabbindendir." *(es-Secde Sûresi:1-2)* âyet-i kerîmesinde, ayrıca:

﴿الٓمٓ ۞ ذٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ﴾

"Elif! Lâm! Mîm! İşte bu mükemmel bir Kitâb'dır, kendisinde hiçbir şübhe yoktur" *(Bakara Sûres:1-2)* âyet-i kerîmesinde **Hazret-i Kur'ân**'ın kendisinde ve âlemlerin **Rabbi** tarafından indirilmiş olduğu husûsunda hiçbir şübhe bulunmadığı **Allâh-u Te'âlâ** tarafından beyân edilip açıklanmıştır. **(İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 7/426)*

Âyet-i Kerîmenin Sonunda Geçen: (وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ) **"Velâkin insanların çoğu îmân etmezler."** cümle-i celîlesinde **Allâh-u Te'âlâ** biz müminlere Habîbi vâsıtasıyla: "Mâdemki hak son derece açık bir zuhûr ile meydana çıkmıştır, artık siz o hak olan **Kur'ân**'a tâbi olun, câhillerin îmân edip etmemelerini hiç önemsemeyin" buyurmuş olmaktadır.

Nitekim bu âyet-i kerîme:

﴿وَمَا أَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ﴾

"Sen (ne kadar) **harîs olsan da insanların ekserîsi aslâ mümin değildir"** *(Yûsuf Sûresi:103)* kavl-i şerîfi gibidir.

Yeryüzünde bulunanların ekserîsinin hak üzere olmadığını beyân sadedinde de **Allâh-u Te'âlâ**:

﴿وَإِنْ تُطِعْ أَكْثَرَ مَنْ فِي الْأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ﴾

"Yerde olan kimselerin ekserîsine itâat edecek olursan seni Allâh'ın yolundan saptırırlar" *(el-En'âm Sûresi:116)* buyurmuştur.

Ayrıca **Allâh-u Te'âlâ** insanların ekserîsinin hakka değil de **İblîs**'e tâbi olduğunu beyân etmek üzere:

﴿وَلَقَدْ صَدَّقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ إِلَّا فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾

"Andolsun ki elbette İblîs (insanların ekserîsinin kendisine uyacağı husûsundaki) **zannını** (ve düşüncesini) **onlara doğrulattı."** buyurmuştur. **(İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 7/426)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Sülemî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **Ebû Osmân el-Mağribî** *(Kuddise Sirruhû)* **İbnü'l-Kâtib** *(Kuddise Sirruhû)*nun şöyle anlattığını nakletmiştir:

"Bir kere **Cüneyd-i Bağdâdî** *(Kuddise Sirruhû)*ya bir adam gelerek: 'Sana kalbimde gizlediğim bir şey hakkında cevâb soracağım' demiş, o da: 'Sor' deyince adam: 'Sordum' demiş, bunun üzerine **Cüneyd** *(Kuddise Sirruhû)*: 'Sen şunları şunları sordun, cevâbı da şunlar şunlardır' buyurmuş.

O zaman o adam: 'Hayır onları düşünmedim' deyince **Cüneyd** *(Kuddise Sirruhû)*: 'Hayır sen onları sormuştun lâkin şimdi soruyu şuna şuna çevirdin onun da cevâbı şöyle şöyledir' buyurmuş."

Bunu anlattıktan sonra **Şeyh Ebû Osmân el-Mağribî** *(Kuddise Sirruhû)* şöyle demiştir: "İşte **Allâh-u Te'âlâ**'nın: **"Artık Rabbinden beyyine üzere olan kişi hiç başkası gibi olur mu?!"** kavl-i şerîfinin tefsîri budur, yâni beyyine üzere olan bir kimseye hiçbir sır gizli kalmaz demektir."

Meşâyihtan **Ruveym** *(Kuddise Sirruhû)* şöyle demiştir: "Burada geçen **"Beyyine"**; kalbler(deki gizli şeyler)e vâkıf olmak ve ğayblar(ın ne olduğu hakkınd)a hükmetmek (ve karar verebilmek)dir."

Sehl(-i Tüsterî) *(Kuddise Sirruhû)* ise: "Beyyine; birr-u takvâdır (yâni sâlih ameller işleyip haramlardan sakınmaktan ibârettir)" demiştir.

Âyet-i kerîmede geçen **"Şâhid"**den maksat hakkında yine **Sehl** *(Kuddise Sirruhû)*: "Beyyine; **Allâh-u Te'âlâ**'yı zikrettiği vakitte zikir ehli kul için hâsıl olan (ve ona doğruları anlaması için gereken nûru bahşeden mânevî bir) hâldir" demiştir.

Cüneyd *(Kuddise Sirruhû)*: "Beyyine; öyle bir (mâneviyât ve) hakîkattir ki zâhirî ilim de onu desteklemektedir" demiştir.

Ebû Bekr İbnü Tâhir *(Kuddise Sirruhû)* **Hazretleri** bu âyet-i kerîmenin tefsîrinde şöyle demiştir:

"Her kim Rabbinden gelen bir beyyine üzere bulunursa o kişinin bütün uzuvları tâatlara ve (Allâh-u Te'âlâ'nın rızâsına uygun düşen) muvâfakatlara bağlı kalır, dili dâimâ zikirle ve nîmetlerin (şükrünün) neşri ile meşgul olur, o kişinin kalbi (Allâh-u Te'âlâ'nın, kulunun işlerini rızâsına uygun kılması anlamına gelen) tevfîkın nurlarıyla ve (Allâh-u Te'âlâ'nın kuluna hakîkati buldurması mânâsına gelen) tahkîkin zıyâsıyla (ve ışığıyla) münevver olur.

İşte böyle bir kişinin sır ve ruh latîfeleri cümle vakitlerde **Hakk Te'âlâ**'yı müşâhid (ve görür gibi olma makāmına vasıl) olur, artık o kişi ğayblarda bulunan gizli ve örtülü şeylerden kendisine belirenleri (bilen bir) âlim olur ve onun (diğer) varlıkları görmesi, kendisinde hiçbir şübhe barındırmayan yakînî bir ru'yet ve halk hakkında verdiği hükümler, **Hakk** (Te'âlâ'n)ın hükmüne muvâfık olur.

Çünkü o zât ancak **Hakk** (Te'âlâ'nın konuşturması) ile konuşur ve ancak **Hakk** (Te'âlâ'y)ı görür. Zîrâ gerçekten o kişi **Hakk** (Te'âlâ'nın Zât'ının nurların)da (kendi benliğini eriterek mahv-u) müsteğrak olmuştur, bu yüzden de **Hakk**'tan gayrına rucûu (hiçbir işte mürâcaatı) kalmamış ve O'nun ğayrından haber verecek (ve bahsedecek) mecâli kalmamıştır." **(es-Sülemî,** *Hakāiku't-tefsîr, 1/315-316)*

"Kuşeyrî Tefsîri"nde zikredildiği üzere; âyet-i kerîmede geçen **"Beyyine"**; bâzı kavimler için ilmin burhânıdır (yâni zâhirî ilmin öğrettiği açık delîllerdir). Diğer bir kavim için ise kat'î ve kesin hüküm ifâde eden (mânevî ve ledünnî ilimlerle) işlerin beyânıdır ki **Hakk Te'âlâ** başkalarını vâkıf kılmadığı şeylere bu kullarını şâhid kılar.

Nitekim **Allâh-u Te'âlâ**:

﴿وَلَوْ نَشَآءُ لَأَرَيْنَاكَهُمْ فَلَعَرَفْتَهُمْ بِسِيمَٰهُمْ﴾

"Biz dileseydik elbette sana onları gösterirdik de sen de onları sîmâlarıyla şübhesiz tanırdın" *(Muhammed Sûresi:30)* (kavl-i şerîfinde bu hakîkate işâret) buyurmuştur.

"Beyyine"yi tâkip eden **"Şâhid"** ise; o velîlerin müşâhedesidir. Yâni onları görmek beyyineyi bilmeye vesîle olur, nitekim bir haberde (yâni İbnü Abbâs *(Radıyallâhu Anhümâ)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte):

«أَوْلِيَاءُ اللهِ الَّذِينَ إِذَا رُؤُوا ذُكِرَ اللهُ.»

"Allâh'ın velîleri ancak o kimselerdir ki görüldükleri zaman Allâh hâtırlanır." buyurulmuştur. **(el-Kuşeyrî,** *Letâifu'l-işârât, 2/312;* **İbnü Ebi'd-dünyâ,** *el-Evliyâ, rakam:15;* **el-Bezzâr,** *el-Müsned, rakam:5034;* **en-Nesâî,** *es-Sünenü'l-Kübrâ, rakam:11171;* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 6/1964;* **İbnü Mübârek** *ez-Zühd, rakam:217;* **et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/210;* **et-Taberânî,** *el-Mu'cemu'l-Kebîr, rakam:12325;* **ez-Ziyâ,** *el-Muhtâra, rakam:104; Benzeri rivâyetler için bkz.:* **Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, 27/599;* **el-Buhârî** *es-Sahîh, rakam:323;* **İbnü Mâce,** *es-Sünen, rakam:4119)*

"Te'vîlât-ı Necmiyye Tefsîri"nde zikredildiğine göre; bu âyet-i kerîmede: "Yanılma ve yanlış yapma ihtimali mevcut olan akla dayanan kimse" ile "Rabbinin sıfatlarından bir sıfatın tecellîsinden kaynaklı keşif ve beyân üzere olan kimse" kıyâs edilerek eşit olmadıkları açıklanmak istenmiştir.

Bunun peşine: (وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ) **"Onu bir şâhid tâkib eder"** buyurulması ise; keşfin hak olduğuna dâir **Hakk Te'âlâ**'nın şâhidlerinden bir şâhid peşine gelirse o keşfin daha gerçekçi olduğuna dikkat çekmiştir.

Zîrâ keşif bâzen müşâhede ile birlikte olur, bâzen de şuhûdsuz (ve şâhidsiz) gerçekleşir. İşte beyyine üzere olan kişi **Hakk Te'âlâ**'nın küşûfâtından ve şâhidlerinden anladığı üzere açık seçik hak üzere olduğunu bilen kimsedir.

Bu âyet-i kerîmeyi zâhirî mânâda **Nebî** *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)* ile **Ebû Bekr** *(Radıyallâhu Anh)*a hamletmek evlâ ve ehrâ (en münâsib olan mânâ)dır.

Zîrâ **Nebî** *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)* gerçekten Rabbinden gelen bir beyyine üzere idi. **Ebû Bekr** *(Radıyallâhu Te'âlâ Anh)* da dâimâ onu îmân ve tasdîk ile tâkib eden bir şâhid olmuştu.

Nitekim **Allâh-u Te'âlâ**'nın: (وَالَّذِى جَاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ) **"O zat ki doğrunun ta kendisi** (olan İslam dîni)**ni getirdi, bir de o zat ki onu tasdîk etti."** *(ez-Zümer Sûresi:33)* kavl-i şerîfi bu mânânın doğruluğuna delâlet etmektedir.

Zîrâ burada **"Doğruyu getiren zât" Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*dir, **"Onu tasdîk eden"** ise; **Ebû Bekr** *(Radıyallâhu Anh)*dır. **Allâh-u Te'âlâ** ondan râzı olsun ve onu râzı etsin.

O öyle bir zattır ki dâimâ **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in tâkipçisi olmuş, mağarada da ikincisi olmuş ve kendisi hasta olduğu zaman **Âişe** *(Radıyallâhu Anhâ)*dan rivâyete göre:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
«مُرُوا أَبَا بَكْرٍ، فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ.»

"Ebû Bekr'e emredin insanlara namaz kıldırsın" (et-Tirmizi, *es-Sünen, rakam:4003, 6/253)* buyurduğu vakitte de imâmette onun ikincisi olmuş, yine böylece sahâbe *(Rıdvânullâhi Aleyhim Ecma'în)*in icmâ'ı (ittifâkı ve söz birliği) ile hilâfette de onun ikincisi olmuştur.

Nitekim **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in **Ebû Bekr** ve **Ömer** *(Radıyallâhu Anhümâ)* hakkında:

«أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ السَّمْعِ وَالْبَصَرِ مِنَ الرَّأْسِ.»

"Başa göre kulak ve göz hangi menziledeyse Ebû Bekr ile Ömer bana öyle (yakın mertebede)**dir"** (**es-Süheylî,** *Ravzu'l-ünüf, 5/221;* **İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Dimeşk, rakam:9466, 44/67;* **Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 21/433;* **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kurân, 1/268; Benzeri rivâyetler için bkz.:* **et-Tirmizî,** *es-Sünen, rakam:4002, 6/252-253)* buyurduğu rivâyet olunmuştur. (**Necmüddîn Dâye er-Râzî,** *et-Te'vîlâtü'n-Necmiyye, 3/264)*

Ebû Bekr *(Radıyallâhu Anh)*ın **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in nübüvvetine şâhidliğinden önce de **Mûsâ** *(Aleyhisselâm)*ın kitabı olan **Tevrât** imam (insanlar için önder) ve rehber olmuştur.

Bundan dolayı o kitaba hakkıyla tâbi olan **Abdullâh İbnü Selâm** *(Radıyallâhu Anh)* gibi bâzı Yahûdî ulemâsı ve (evvelce İncîl ehlinden olan) **Selmân** *(Radıyallâhu Anh)* gerçek **Tevrât**'a tâbi olup ona uydukları için **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* gönderildiği zaman Yahûdîliği terkederek **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e tâbi olmuşlardır. Çünkü onlar **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in gönderileceğini önceden bildirmiş olan kendi kitablarına îmân ettikleri için **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* geldiği zaman aslında kendi kitablarına tâbi olarak ona îmân etmişlerdir.

"Onu inkâr eden hızibler ise" Ehl-i Kitâb da olsalar, cehennem onların tehdîd edildiği yerdir, dolayısıyla **Allâh-u Te'âlâ** burada:

"Habîbim! Sakın sen şu hususta şübhe içinde olma (ve şuna kesin inan) ki; Ben seni ve getirdiğin kitabı inkâr edenleri cehennem ehlinden yapacağım, çünkü sana îmân Bana îmândır, sana itâat da Bana itâattır.

Artık sakın ha Benim engin rahmetim sebebiyle kâfirlere acıyacağımı hâtırından bile geçirmeyesin.

Zîrâ Ben onlara aslâ merhamet etmeyeceğim, çünkü onlar (kendi özgür irâdelerini inkâra sarfettikleri için) Benim kahrımın mazharları (ve gazabımın eserlerinin kendilerinde belirdiği kimseler)dir.

Şu bir gerçek ki; (kullarımdan) bâzıları Benim lütuf sıfatlarımın mazharı olduğu gibi onlar da kahır sıfatlarımın mezâhiridir velâkin insanların çoğu mezmûm (kınanmış) beklentileri ve meşûm (uğursuz) aldanmaları yüzünden Benim bu sıfatlarıma îmân etmezler.

Çünkü (ziyâde aldatan) o ğarûr şeytan onları Benim keremim (ve onları afvedeceğime dâir vesveseleri) ile aldatmıştır. (**Necmüddîn Dâye er-Râzî,** *et-Te'vîlâtü'n-Necmiyye,* **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/171-172)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; şu bilinmelidir ki; **Hazret-i Kur'ân** ancak ve ancak lütuf ehli ile kahır ehli (yâni Allâh-u Te'âlâ'nın lütfuna mazhar olacak kimseler ile gazabına çarpılacak kişiler) birbirinden ayrılsın diye nâzil olmuştur.

Dolayısıyla o (Kur'ân), şânı yüce ve çok nurlu olan bir burhandır (ve âşikâre bir delîldir). Zâten tâat ehli ile isyân ehlinin kimler oldukları ancak onun açıklamaları ile bilinebilir. (**İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/172)*

"İbnü 'Acîbe Tefsîri"nde zikredildiğine göre; bir kulda iki iş tahakkuk etmedikçe o kişi Rabbinden gelen bir "Beyyine" üzere olamaz.

Bunlardan birincisi; tevbe-i nasûhtur, ikincisi ise tam mânâsıyla zühd (dünyâya karşı soğukluk) vasfıdır. İşte bu iki iş bir kimsede gerçekleştiği zaman o kul Rabbinden gelen büyük bir "Beyyine" (ve açık delîl) üzere olur ki, bu makam da bâzı dereceler üzeredir.

Birincisi; sahîh nazar (doğru düşünce) ve ibret almaktan kaynaklanan beyyinedir ki, bu hâl, aklî huccet ve burhanlara, bir de (âyet-hadîs gibi işitmeye dayalı) sem'î delîllere iyi bakarak **Hakk Te'âlâ**'nın varlığını gayba îmân tarîkinden elde eden bir kavme mahsustur. İşte onlar delîl ve burhan ehlidir.

İkinci mertebe ise; riyâzatlar, mücâhedeler (aç, susuz ve uykusuz kalarak nefisle yapılan cihadlar) ve halvet (tenhâ yerlerde ve çilehâne)lerde uzlete çekilerek yapılan ibâdetlerden neş'et eden (kaynaklanan) bir beyyinedir ki, bu vesîle ile o velîler için, alışılan maddî kavramlar (yırtılıp) delinir. Artık onlar **Hakk Te'âlâ**'nın varlığını, kerâmetler ve hârikulâde şeyler görerek tahkîk ve beyân vechi üzere (işin gerçeğine ererek âşikâre bir şekilde) idrâk ederler.

Dolayısıyla onlar kapıda dururlar ve hicâbları rakîk (yâni onları Allâh'tan engelleyen perdeleri ince) olur. İşte bunlar cidd-ü ictihâd (ciddiyet ve gayretle çalışma) ehlinden olan âbidler, zâhidler ve sâlihlerdir.

Üçüncü mertebe ise; zevk (tadarak bulma), vicdân (iç buluş), mükâşefe (keşfetme) ve ayân (beyan görme) makamlarından nâşî (neş'et edici)dir.

İşte bu makam meşâyihın terbiyesi içine dâhil olarak edeblenen, tezkiye olan (bütün huyları arınan) ve böylece hislerinden ve sûretlerinden geçerek mânen bütün âlemlerden (uzaklaşıp) kaybolan kimselere âittir.

İşte diğer kimseler başkalarını **Allâh**'ın varlığına delîl gösterirlerken bu makam sâhibleri ise (her şeyden önce Rablerini tanıdıkları için) **Allâh**'ın varlığını diğer şeylerin varlığına delîl gösterirler.

Çünkü onlar **Hakk Te'âlâ**'yı (ve O'nun varlığını) bir delîle muhtaç olmaktan takdîs (ve tenzîh) etmişlerdir.

İşte bu zatlar kulların havâssı (ve en seçkinleri) olan efrâd (tek ve münferid) velîlerdir ki şâir:

اَلطُّرُقُ شَتّٰى وَطَرِيقُ الْحَقِّ مُفْرَدَةٌ وَالسَّالِكُونَ طَرِيقُ الْحَقِّ أَفْرَادُ

لَا يُعْرَفُونَ وَلَا تُدْرٰى مَسَالِكُهُمْ فَهُمْ عَلٰى مَهَلٍ يَمْشُونَ قُصَّادُ

وَالنَّاسُ فِي غَفْلَةٍ عَمَّا يُرَادُ بِهِمْ فَجُلُّهُمْ عَنْ سَبِيلِ الْحَقِّ رُقَّادُ

"Yollar çeşitlidir, Hakk'ın yolu ise yalnız ve tenhâdır,
Böylece Hakk'ın yoluna sülûk edenler efrâd (tek tek şahıslar)**dır.**

Onlar tanınmazlar, gittikleri yollar da tam bilinemez,
Çünkü onlar kastettikleri cihete yürürler yavaş yavaş.

Kendileri hakkında ne murâd edildiğinden insanlar gaflet içindedir,
Çünkü onların toptanı Hakk'ın yolundan uyuyup kalmışlardır."

beytleriyle bu zatlara işâret etmiştir.

Meşâyihın büyüklerinden **İmâm-ı Vertecebî** *(Kuddise Sirruhû)* bu âyet-i kerîmeyi şöyle tefsîr etmiştir: "Rabbinden gelen bir beyyine üzere olan kişi hiç dalâlet ve cehâlet içinde kalmış kimse gibi olur mu?! Hiç Rabbinin mârifeti, velâyeti (dostluğu), selâmet (vermesi) ve kerâmet (bahşetmes)i üzere olan kişi bunlardan mahrum olan gibi olur mu?!

Herhangi bir ârif kalbiyle, rûhuyla, aklıyla ve sırr (latîfes)i ile **Hakk Sübhânehû**'yu müşâhede etmiş de O'nun cemâlinin ve yakınlığının nurlarının feyzine kavuşmuşsa, işte bu hâl onun sûretine de o derece tesîr eder ki artık **Allâh-u Te'âlâ**'nın parlayan nûru onun yüzünden zuhûr etmeye başlar ve mânevî nazara sâhib olan herkes onun yüzünde o nûru görür.

Dolayısıyla (âyet-i kerîmede geçen) **"Beyyine"**; mârifet (Allâh-u Te'âlâ'yı tanıma) hakkında yapılan konuşmalardan ibârettir.

(Yine âyet-i kerîmede geçen) **"Şâhid"** ise, (yapılan konuşmaların doğru olup olmadığını tesbit eden) Kitâb ve Sünnet'tir.

Bu hususta **Cüneyd**(-i Bağdâdî *(Kuddise Sirruhû)*):

«هِيَ حَقِيقَةٌ يُؤَيِّدُهَا ظَاهِرُ الْعِلْمِ.»

"Beyyine; öyle bir hakîkat (ve tasavvuftan ibâret bâtınî ilim)dir ki zâhirî ilim onu desteklemektedir." demiştir.

Velhâsıl; (burada geçen) **"Beyyine"**; (dış âlemde görünmeyen) bâtınî bir iştir ki o da mârifetten yâni **Allâh-u Te'âlâ**'yı tanımaktan ibârettir. İşte bu mârifet ya burhân (zâhirî huccet ve delîl) ile temin edilir ya da ayân (gözle görür gibi sahîh bir keşf yolu) ile tahsîl edilir.

Âyet-i kerîmede geçen **"Şâhid"** ise; o keşfi tâkib eden (izleyen ve Kur'ân ile Sünnet'e dayanan) ilm-i zâhirdir.

İşte bu noktada aklın veyâ mânevî zevkin idrâk ettiği mârifet (ve ilim), naklin ifâde ettiği ilimlerle birleşerek hakîkat ile şerîat, her biri kendi durduğu yerde bulunarak ittifâk ederler ki, bu durumda o ârifin bâtını (iç âlemi) hakîkatlerle münevver olurken, zâhiri de şerîat hükümleriyle müeyyed (desteklenmiş) olur.

İşte (iki cihanda) taleb edilecek ve rağbet edilecek şeylerin nihâî noktası bundan ibârettir. **Allâh-u Te'âlâ** menn-ü keremiyle bizlere bu en bol hazdan bir nasîb ihsân eylesin. Âmîn! **(İbnü 'Acîbe,** *el-Bahru'l-medîd, 3/205-206)*

"Âlûsî Tefsîri"nde bu âyet-i kerîmelerin îzâhında zikredilen işârî mânâlara göre; (âyet-i kerîmede geçen) **"Beyyine"**; ya aklî ve burhânî (maddî delîllere dayanan ve akılla anlaşılan) bir yakîn (şüphesiz inanç) demektir, ya da vicdânî ve keşfî (iç buluşla ve mânevî keşifle elde edilen) bir yakîn (kesin îtikâd) demektir.

(Yine âyet-i kerîmede geçen) **"Şâhid"** ise; bütün bunları tasdîk eden **Kur'ân-ı Kerîm**'den ibârettir, bundan dolayı aklî delîller dâimâ naklî ve **Kur'ânî** âyetlerle teyîd edilmektedir.

Bir keşfin (ve zuhûrâtın) sahîh olup olmadığı da naklin onun lehine şâhidlik yapması ve onun da nakle muvâfık düşmesi ile hükme bağlanabilir.

Bundan dolayı büyükler: "**Allâh-u Te'âlâ**'dan gelen vahiylere ters düşen herhangi bir keşif aslâ mûteber olmaz" demişlerdir.

Sûfiyye hazarâtı *(Kuddise Sirruhum)* "Beyyine" hakkında farklı ibâreler kullanmışlardır, onlardan **Ruveym** *(Kuddise Sirruhû)* şöyle demiştir: "Beyyine; kalbler(deki gizli şeyler)e vâkıf olmak ve ğayblar(ın ne olduğu hakkınd)a hükmetmek (ve karar verebilmek)dir!"

Cüneyd *(Kuddise Sirruhû)* ise:

«هِيَ حَقِيقَةٌ يُؤَيِّدُهَا ظَاهِرُ الْعِلْمِ.»

"Beyyine; öyle bir (mânevîyat ve) hakîkattir ki zâhirî ilim de onu desteklemektedir." demiştir. **(el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/498-499)*

ON SEKİZİNCİ ÂYET-İ KERÎME

﴿ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا ۭ اُولٰۗىِٕكَ يُعْرَضُوْنَ عَلٰي رَبِّهِمْ وَيَقُوْلُ الْاَشْهَادُ هٰٓؤُلَاۗءِ الَّذِيْنَ كَذَبُوْا عَلٰي رَبِّهِمْ ۚ اَلَا لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الظّٰلِمِيْنَ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (18)

(وَمَنْ) **Ve kim,** nedir? (اَظْلَمُ) **daha zâlimdir,** kimden? (مِمَّنِ) **o kimseden ki,** (افْتَرٰى) **uydurdu,** kime karşı? (عَلَى اللّٰهِ) **Allâh'a karşı,** neyi? (كَذِبًا) **bir yalanı,** (اُولٰۗىِٕكَ) (Habîbim!) **işte sana! Onlar,** (يُعْرَضُوْنَ) **arz edileceklerdir,** kime? (عَلٰي رَبِّهِمْ) **Rablerine,** (وَيَقُوْلُ) **ve diyecek,** kim? (اَلْاَشْهَادُ) **şâhidler,** ne diyecek? (هٰٓؤُلَاۗءِ) **işte bunlar,** kimlerdir? (الَّذِيْنَ) **ancak o kimselerdir ki,** (كَذَبُوْا) **yalan söylediler,** kime karşı? (عَلٰي رَبِّهِمْ) **Rablerine karşı,** (اَلَا لَعْنَةُ اللّٰهِ) **bilin ki; Allâh'ın lâneti,** kimlerin üzerinedir? (عَلَى الظّٰلِمِيْنَ) **o zâlimlerin üzerinedir.**

M E Â L - İ Ş E R Î F

"Ayrıca Allâh'a karşı (iftirâlarda bulunmak için: 'Melekler Allâh'ın kızlarıdır' ve 'Putlar Allâh nezdinde şefâatçilerdir' gibi sözler sarf ederek) **büyük bir yalan uydurmuş olan kimseden daha zâlim kimdir?! İşte sana! Onlar** (bu en büyük zulüm ve iftirâ damgasını yemiş olarak) **Rablerin**(in muhâsebesin)**e arz edileceklerdir.**

O (zaman melekler, peygamberler, müminler ve kendi uzuvları dâhil mahşerde hâzır bulunan tüm) **şâhidler de: 'İşte bunlar ancak o kimselerdir ki Rablerine karşı iftirâda bulunmuşturlar. Bilin ki; Allâh'ın lâneti bu zâlimlerin üzerine** (inmekte)**dir' diyecektir."**

Î Z Â H Â T - I M Ü F Î D E

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede **Kur'ân**'a îmân edenlerin beyyine üzere olduklarını beyan edip, inkâr edenleri ise cehennem ile tehdîd ettikten sonra bu âyet-i kerîmede ise şirk koşarak **Allâh**'a karşı yalan uyduranların zâlimliğini ve âhirette başlarına gelecekleri açıklamıştır.

Âyet-i Kerîmede Geçen: (وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا) **"Allâh**'a karşı yalan uydurandan daha zâlim kim olabilir?!" kavl-i şerîfinin sebeb-i nüzûlü hakkında **'Ikrime** *(Radıyallâhu Anh)* şöyle demiştir:

"**Abdüddâr** oğullarından olan **Nadr** isimli bir müşrik: 'Kıyâmet günü olduğu vakit Lât ve Uzzâ bana şefâat edecek' dediği zaman **Allâh-u Te'âlâ**: **"Allâh'a karşı yalan uydurandan daha zâlim kim olabilir?!"** âyet-i kerîmesini indirdi. **(İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:217, 9/101)*

Âyet-i Kerîmede Geçen: (وَيَقُولُ الْاَشْهَادُ هٰٓؤُلَآءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلٰى رَبِّهِمْ) **"Şâhitler: 'İşte bunlar ancak o kimselerdir ki Rablerine karşı iftirâda bulunmuşturlar."** kavl-i şerîfinin tefsîrinde **Zeyd İbnü Eslem** *(Radıyallâhu Anh)*:

عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَعْنِي قَوْلَهُ: ﴿وَيَقُولُ الْأَشْهَادُ﴾ قَالَ: «اَلْأَشْهَادُ أَرْبَعَةٌ: اَلْأَنْبِيَاءُ، وَالْمَلَائِكَةُ، وَالْمُؤْمِنُونَ، وَالأَجْسَادُ.»

"Şâhidler dörttür; peygamberler, melekler, müminler ve cesetler (eller, ayaklar ve deriler)" demiştir. **(İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:221, 9/103)*

عَنِ الضَّحَّاكِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَوْلُهُ: ﴿وَيَقُولُ الأَشْهَادُ﴾ «يَعْنِي: اَلْأَنْبِيَاءَ وَالرُّسُلَ.»

Dahhâk *(Radıyallâhu Anh)* şâhidlerin nebîler ve rasüller olduğunu zikretmiştir. **(İbnü Cerîr et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/368;* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:222, 9/103)*

Tâbi'înden olan **A'meş** *(Radıyallâhu Anh)* şöyle demiştir: "Bir kere **Mücâhid** *(Radıyallâhu Anh)*a **Allâh-u Te'âlâ**'nın:

عَنِ الْأَعْمَشِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: «سَأَلْتُ مُجَاهِدًا عَنْ قَوْلِ اللهِ: ﴿يَوْمَ يَقُومُ الْاَشْهَادُ﴾ قَالَ: الْمَلَائِكَةُ.»

"Şâhidlerin kāim olacağı gün" *(el-Mü'min Sûresi:51)* kavl-i şerîfinde (geçen şâhidlerin kim olduğunda)n sorduğumda o: "Meleklerdir" diye cevâb verdi." **(Süfyân-ı Sevrî,** *Tefsîru's-Sevrî,* **sh:263; İbnü Cerîr et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/368;* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:223, 9/103;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/32)*

Katâde *(Radıyallâhu Anh)* bu âyet-i kerîmenin tefsîrinde:

عَنْ قَتَادَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: ﴿وَيَقُولُ الْأَشْهَادُ﴾ «وَالْأَشْهَادُ الْمَلَائِكَةُ، يَشْهَدُونَ عَلٰي بَنِي اٰدَمَ بِأَعْمَالِهِمْ.»

"Şâhidler meleklerdir, Âdemoğullarının (dünyâdayken yaptıkları) **amellerine şâhidlik edeceklerdir."** **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/367;* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:223, 9/103;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/32)*

İbnü Cüreyc *(Radıyallâhu Anh)* bu âyete: "Dünyâda iken kulların amellerini (yazarak) muhâfaza eden melekler kıyâmet gününde müşriklerin aleyhine şâhidlik yapmak üzere **"İşte bunlar Rablerine karşı yalan uydurdular"** diyeceklerdir" diye mânâ vermiştir. **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/367-368)*

Tâbi'în hazarâtından **Dahhâk** *(Radıyallâhu Anh)* şöyle demiştir: "Âhirette şâhidler ortaya çıkarak: 'Ey Rabbimiz! Biz onlara hakkı getirdik, fakat onlar yalanladılar. İşte şu anda biz onların sana karşı yalan ve iftirâlarda bulunduklarına dâir onların aleyhine şâhidlik yapıyoruz' diyeceklerdir." **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/368;* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:226, 9/104)*

Safvân İbnü Muhriz el-Mâzinî *(Radıyallâhu Anh)* şöyle anlatmıştır:

عَنْ صَفْوَانَ بْنِ مُحْرِزٍ الْمَازِنِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: بَيْنَمَا أَنَا أَمْشِي مَعَ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا اٰخِذٌ بِيَدِهِ، إِذْ عَرَضَ رَجُلٌ فَقَالَ: كَيْفَ سَمِعْتَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي النَّجْوٰى؟ فَقَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «إِنَّ اللهَ يُدْنِي الْمُؤْمِنَ، فَيَضَعُ عَلَيْهِ كَنَفَهُ وَيَسْتُرُهُ، فَيَقُولُ: أَتَعْرِفُ ذَنْبَ كَذَا: أَتَعْرِفُ ذَنْبَ كَذَا؟ فَيَقُولُ: نَعَمْ أَيْ رَبِّ، حَتّٰى إِذَا قَرَّرَهُ بِذُنُوبِهِ، وَرَاٰى فِي نَفْسِهِ أَنَّهُ هَلَكَ، قَالَ: سَتَرْتُهَا عَلَيْكَ فِي الدُّنْيَا، وَأَنَا أَغْفِرُهَا لَكَ الْيَوْمَ، فَيُعْطٰى كِتَابَ حَسَنَاتِهِ. وَأَمَّا الْكَافِرُ وَالْمُنَافِقُ، فَيَقُولُ الْأَشْهَادُ: ﴿هٰؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى رَبِّهِمْ أَلَا لَعْنَةُ اللهِ عَلَى الظَّالِمِينَ﴾

"Bir kere ben **İbnü Ömer** *(Radıyallâhu Anhümâ)* ile berâber onun elinden tutmuş vaziyette yürüyorken karşısına bir adam çıkarak: "Sen **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in **Necvâ** (yâni kıyâmet gününde Allâh-u Te'âlâ'nın, kuluyla gizli konuşması) hakkında nasıl buyurduğunu işittin?" deyince o: "Ben "**Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*i şöyle buyururken işittim" demiştir:

"Şüphesiz Allâh (mekândan münezzeh olduğu hâlde mahşerde) **mümin bir kimseyi yaklaştıracak ve onun üzerine örtüsünü koyarak onu setredecek ve 'Şu günahı**(nı) **hatırlıyor musun? Şu günahı**(nı) **hatırlıyor musun?' buyuracak. O: 'Ey Rabbim! Evet' diyecek.**

Nihâyet ona günahlarını ikrâr ettirdiği zaman o, kendi içerisinde şahsının kesinlikle helâk olduğunu düşündüğü anda O: 'Dünyâda Ben senin hakkında bunları örttüm, bugün de senin için bunları ben mağfiret ediyorum' buyuracak, sonra da o kişiye hasenâtının defteri verilecek.

Ama kâfir ve münâfıklar hakkında (bütün mahlûkātın duyacağı şekilde) **şâhidler** (ortaya çıkacak ve)**: 'İşte bunlar ancak o kimselerdir ki Rablerine karşı iftirâda bulunmuşturlar. Bilin ki; Allâh'ın lâneti bu zâlimlerin üzerine** (inmekte)**dir' diyecektir."**

(**el-Buhârî,** *es-Sahîh, rakam:2309, 2/862;* **Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:5436, 9/318;* **İbnü Ebî Şeybe,** *el-Musannef, rakam:36938, 19/217-218;* **Müslim,** *es-Sahîh, rakam:2768, 4/2120;* **İbnü Mâce,** *es-Sünen, rakam:183, 1/65;* **en-Nesâî,** *es-Sünenü'l-Kübrâ, rakam:11802, 10/388;* **İbnü Cerîr et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân,12/368-369;* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:219, 9/102;* **et-Taberânî,** *el-Mu'cemu'l-Evsat, rakam:3915, 4/180;* **el-Beyhakî,** *el-Esmâ ve's-Sıfat, rakam:472, 1/545;* **el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl,* **4/168; İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm,7/427; Parantez içi mânâlar için bakınız:* **Kıvâmü's-Sünne,** *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî, 4/257)*

Sa'îd İbnü Cübeyr *(Radıyallâhu Anh)* şöyle anlatmıştır:

عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قُلْتُ لِابْنِ عُمَرَ: حَدِّثْنِي بِحَدِيثٍ سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:

«يَأْتِي اللهُ الْمُؤْمِنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيُقَرِّبُهُ مِنْهُ حَتّٰى يَجْعَلَهُ فِي حِجَابِهِ مِنْ جَمِيعِ خَلْقِهِ، فَيَقُولُ لَهُ: اِقْرَأْهُ، فَيُعَرِّفُهُ ذَنْبًا ذَنْبًا، فَيَقُولُ: أَتَعْرِفُ؟ أَتَعْرِفُ؟ فَيَقُولُ: نَعَمْ نَعَمْ، وَيَلْتَفِتُ الْعَبْدُ يَمْنَةً وَيَسْرَةً، وَيَقُولُ لَهُ الرَّبُّ: لَا بَأْسَ عَلَيْكَ يَا عَبْدِي، أَنْتَ فِي سِتْرِي مِنْ جَمِيعِ خَلْقِي، وَلَيْسَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ الْيَوْمَ مَنْ يَطَّلِعُ عَلٰى ذُنُوبِكَ، اِذْهَبْ فَقَدْ غَفَرْتُهَا لَكَ بِحَرْفٍ وَاحِدٍ مِنْ جَمِيعِ مَا أَتَيْتَنِي بِهِ، فَيَقُولُ: يَا رَبِّ مَا هُوَ؟ قَالَ: كُنْتَ لَا تَرْجُو الْعَفْوَ مِنْ أَحَدٍ غَيْرِي، فَهَانَتْ عَلَيَّ ذُنُوبُكَ، وَأَمَّا الْكَافِرُ فَيُقْرَأُ ذُنُوبُهُ عَلٰى رُؤُوسِ الْأَشْهَادِ، فَيَقُولُ الْأَشْهَادُ: ﴿هٰؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلٰى رَبِّهِمْ أَلَا لَعْنَةُ اللهِ عَلَى الظَّالِمِينَ﴾

"Bir kere **İbnü Ömer** *(Radıyallâhu Anhümâ)*ya: "Bana **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*den işittiğin bir hadîsi anlat" dediğimde o: "**Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*i şöyle buyururken işittim" demiştir:

"Kıyâmet gününde Allâh-u Te'âlâ mümin kulunu kastederek onu (hiçbir mesâfe söz konusu olmaksızın mânen) **Zât'ına yaklaştırır ve nihâyet onu bütün mahlûkātından** (gizleyecek) **perdesinin içerisine yerleştirir ve ona** (amel defterini göstererek)**: 'Onu oku' buyurarak o kişiye** (yaptığı kötülükleri bir bir) **günah günah tanıtır. Sonra O** (Allâh-u Te'âlâ)**: "**(Şu günahını) **biliyor musun?** (Bu günahını) **hatırlıyor musun?" buyurur, o** (kul) **da: 'Evet, evet' der.**

O sırada kul sağa sola döner (ve kimse duyuyor mu diye bakar)**. Rabb Te'âlâ ona: 'Senin üzerine hiçbir sıkıntı yok, sen bütün mahlûkatımdan** (gizlenesin diye) **Benim örtüm içerisindesin. Bugün seninle Benim aramda senin günahlarına vâkıf olacak kimse yoktur. Haydi, git! Bana getirdiğin kötü şeylerin hepsin**(in mesûliyetin)**den senin için tek bir harf sebebiyle mağfirette bulundum' buyurur.**

Bunun üzerine o kul: 'Yâ Rabbi! O şey nedir?' diye sorunca Allâh-u Te'âlâ: 'Sen Benden gayrı hiçbir kimseden afvedilme beklemiyordun, onun için senin günahların(ı bağışlamak) **Bana hafif geldi' buyurur.**

Kâfire gelince; o bütün şâhidlerin huzûrunda günahlarını oku(yup îtirâf ede)**r. O zaman şâhidler: 'İşte bunlar ancak o kimselerdir ki Rablerine karşı iftirâda bulunmuşturlar. Bilin ki; Allâh'ın lâneti bu zâlimlerin üzerine** (inmekte)**dir' derler."** **(Muhammed İbnü'l-Muhibb el-Makdisî es-Sâmit,** *Sıfâtü Rabbi'l-'âlemîn, rakam:24, 3/118;* **et-Taberânî,** *el-Mu'cemü'l-Kebîr, rakam:13728, 13/90;* **İbnü Receb el-Hanbelî,** *Esbâbü'l-mağfira, sh:2;* **el-Heysemî,** *Mecme'u'z-zevâid, rakam:11077, 7/37;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/33)*

"Mazharî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; âyet-i celîlede geçen şâhidler, geride zikredilen sınıflara münhasır ve onlarla sınırlı değildir. Zîrâ mükellefin uzuvları da şâhidlerden olacaktır.

Nitekim **Allâh-u Te'âlâ** bu hususta:

﴿اَلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلٰى أَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ﴾

"İşte bugün Biz onların ağızlarının üzerine mühür vuracağız, elleri Bizimle konuşacak, ayakları da (dünyâda) **kazanır oldukları şeylere dâir şâhidlik yapacaklar."** *(Yâsîn Sûresi:65)* buyurmuştur.

Yine bu hususta **Allâh-u Te'âlâ**:

﴿وَقَالُوا لِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدْتُمْ عَلَيْنَا قَالُوا أَنْطَقَنَا اللهُ الَّذِى أَنطَقَ كُلَّ شَىْءٍ وَهُوَ خَلَقَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾

"Bir de onlar derilerine: '(Biz sizi kurtarmak için günahlarımızı inkâr ederken, ya) **siz niçin bizim aleyhimize şâhidlikte bulundunuz?!' dediler. Onlar**(ın derileri ise dile gelerek)**: '**(Biz kendimiz isteyerek konuşmuş değiliz lâkin konuşturmak istediği) **her bir şeyi konuşturmuş olan O Allâh bizi de konuşturdu.** (Artık bu suâlinizin ne anlamı var?!) **Zâten sizi ilk defâ**(sında da) **O yaratmıştır ve** (şu anda) **siz** (cehenneme gönderilerek) **ancak O**(nun azâbı)**na döndürülüyorsunuz' dediler."** *(Fussilet Sûresi:21)* buyurmuştur.

Yine bu mevzûda **Allâh-u Te'âlâ**:

﴿يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنَتُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ﴾

"Dillerinin, ellerinin ve ayaklarının kendileri aleyhine şâhidlik edeceği günü (unutmayın)**."** *(en-Nûr Sûresi:24)* buyurmuştur.

Enes İbnü Mâlik *(Radıyallâhu Anh)* şöyle anlatmıştır:

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَضَحِكَ، فَقَالَ: «هَلْ تَدْرُونَ مِمَّ أَضْحَكُ؟» قَالَ قُلْنَا: اَللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: «مِنْ مُخَاطَبَةِ الْعَبْدِ رَبَّهُ، يَقُولُ: يَا رَبِّ! أَلَمْ تُجِرْنِي مِنَ الظُّلْمِ؟ يَقُولُ: بَلَى، فَيَقُولُ: فَإِنِّي لَا أُجِيزُ عَلَى نَفْسِي إِلَّا شَاهِدًا مِنِّي، فَيَقُولُ: كَفَى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ شَهِيدًا، وَبِالْكِرَامِ الْكَاتِبِينَ شُهُودًا، فَيُخْتَمُ عَلَى فِيهِ، فَيُقَالُ لِأَرْكَانِهِ: اِنْطِقِي، فَتَنْطِقُ بِأَعْمَالِهِ، ثُمَّ يُخَلَّى بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْكَلَامِ، فَيَقُولُ: بُعْدًا لَكُنَّ وَسُحْقًا، فَعَنْكُنَّ كُنْتُ أُنَاضِلُ.»

"Bir kere biz **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in yanında bulunuyorken birden bire gülüverdi ve: **"Ne şeyden sebeb güldüğümü biliyor musunuz?"** diye sordu.

Biz: '**Allâh** ve **Rasûlü** en iyi bilendir' deyince şöyle buyurdu: **"Kulun** (kıyâmet gününde) **Rabbi ile** (yapacağı) **şu muhâtaplığından sebeb** (gülüyorum)!

O: 'Yâ Rabbi! Sen beni zulme uğratılmaktan korumadın mı?' diyecek, O (Allâh-u Te'âlâ)**: 'Tabî ki** (zulme uğratılmayacağına dâir sana güvence verdim)' **buyuracak.**

Bu sefer o (günahlarına şâhidlik eden melekler yüzünden azaba düşeceğini anlayınca)**: 'Şüphesiz ben kendim hakkımda ancak benden** (parça olan) **bir şâhide izin veriyorum' diyecek.**

O da: 'Bugün sen kendin hakkında şâhid olarak yeterli geleceksin, Kirâmen Kâtibîn (çok şerefli olan yazıcı melekler) **de şâhidler olarak** (kâfî gelecek)**!' buyuracak, sonra onun ağzına mühür vurulacak da diğer uzuvlarına 'Konuşun' denilecek.**

Bunun üzerine onun uzuvları yaptıklarını söyleyecek. Sonra (ağzındaki mühür çözülerek) **onunla konuşmasının arası serbest bırakılacak ve o** (el ve ayakları gibi uzuvlarına hitâben)**: 'Sizin için tam bir uzaklık olsun** (uzak olun benden, defolun gidin)**! Ben sizin adınıza müdâfaada bulunuyordum** (siz ise benim aleyhime konuştunuz)' **diyecek."** (**Müslim,** *es-Sahîh, rakam:2969, 4/2280;* **el-Mazharî,** *et-Tefsîru'l-Mazharî, 4/385)*

Âhiretteki şâhidlerden biri de mekânlar ve zamanlardır.

Nitekim **Ebû Hureyre** *(Radıyallâhu Anh)* şöyle anlatmıştır: "Bir kere **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَرَأَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ﴿يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا﴾ قَالَ: «أَتَدْرُونَ مَا أَخْبَارُهَا؟» قَالُوا: اَللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: «فَإِنَّ أَخْبَارَهَا أَنْ تَشْهَدَ عَلَى كُلِّ عَبْدٍ أَوْ أَمَةٍ بِمَا عَمِلَ عَلَى ظَهْرِهَا أَنْ تَقُولَ: عَمِلَ كَذَا وَكَذَا يَوْمَ كَذَا وَكَذَا.» قَالَ: «فَهَذِهِ أَخْبَارُهَا»

"İşte o gün yeryüzü haberlerini anlatacak" *(ez-Zilzâl Sûresi:4)* âyet-i kerîmesini okuyarak: **"Onun haberlerinin ne olduğunu biliyor musunuz?'** diye sordu, onlar: '**Allâh** ve **Rasûlü** en iyi bilendir' deyince **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*: **"Şüphesiz onun** (vereceği) **haberleri: 'Şu, şu gün şöyle şöyle yaptı' diyerek her erkek veyâ kadın kulun kendisinin üzerinde yaptıklarına dâir şâhidlik yapmasıdır. İşte onun haberleri ancak bunlardır"** buyurdu." (**et-Tirmizî,** *es-Sünen, rakam:2429, 4/919;* **el-Mazharî,** *et-Tefsîru'l-Mazharî, 4/385)*

Ebû Sa'îd el-Hudrî *(Radıyallâhu Te'âlâ Anh)* şöyle anlatmıştır: "Bir kere **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)* ona:

عن أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَهُ: «إِنِّي أَرَاكَ تُحِبُّ الْغَنَمَ وَالْبَادِيَةَ، فَإِذَا كُنْتَ فِي غَنَمِكَ، أَوْ بَادِيَتِكَ، فَأَذَّنْتَ بِالصَّلاَةِ فَارْفَعْ صَوْتَكَ بِالنِّدَاءِ، فَإِنَّهُ لاَ يَسْمَعُ مَدَى صَوْتِ الْمُؤَذِّنِ، جِنٌّ وَلاَ إِنْسٌ وَلاَ شَيْءٌ، إِلَّا شَهِدَ لَهُ يَوْمَ القِيَامَةِ.»

"Şüphesiz ben seni koyunları ve çölü seven bir kimse olarak görüyorum. Artık sen koyunlarının içerisinde veyâ çölünde bulunduğun zaman namaza ezân okuyacağın vakit ezânı yüksek sesle oku.

Zîrâ şu bir gerçek ki; müezzinin sesinin ulaştığı yere kadar(ki alanda) **olup da** (uzaktan veyâ yakından) **onu işiten cin veyâ insân veyâ herhangi bir** (canlı-cansız) **varlık kıyâmet gününde o** (ezân okuyan) **kimse için şâhidlik eder' buyurdu."** (**el-Buhârî,** *es-Sahîh, rakam:609, 1/125;* **İmâm-ı Mâlik,** *el-Muvatta', rakam:62, 2/93;* **en-Nesâî,** *es-Sünen, rakam:644, 2/12;* **el-Mazharî,** *et-Tefsîru'l-Mazharî, 4/385)*

Abdullâh İbnü Amr İbni'l-Âs *(Radıyallâhu Anhümâ)* şöyle demiştir:

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: «مَنْ سَجَدَ فِي مَوْضِعٍ عِنْدَ حَجَرٍ، أَوْ شَجَرَةٍ شَهِدَ لَهُ عِنْدَ اللهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.»

"Her kim herhangi bir yerde; bir taşın veyâ ağacın yanında secde yaparsa o şey kıyâmet gününde Allâh-u Te'âlâ nezdinde onun lehine şâhidlikte bulunur." (**İbnü'l-Mübârek,** *ez-Zühd, sh:114;* **el-Mazharî,** *et-Tefsîru'l-Mazharî, 4/386)*

Ma'kıl İbnü Yesâr *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ مَعْقِلِ بْنِ يَسَارٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَيْسَ مِنْ يَوْمٍ يَأْتِي عَلَى ابْنِ اٰدَمَ إِلَّا يُنَادِي فِيهِ: يَا ابْنَ اٰدَمَ! أَنَا خَلْقٌ جَدِيدٌ وَأَنَا فِيمَا تَعْمَلُ عَلَيْكَ غَدًا شَهِيدٌ فَاعْمَلْ فِيَّ خَيْرًا أَشْهَدْ لَكَ بِهِ غَدًا فَإِنِّي لَوْ قَدْ مَضَيْتُ لَمْ تَرَنِي أَبَدًا وَيَقُولُ اللَّيْلُ مِثْلَ ذٰلِكَ.»

"Âdemoğlunun üzerine gel(ip geç)**en hiçbir gün yoktur ki mutlaka kendisinde: 'Ey Âdemoğlu! Ben yepyeni bir mahlûkum ve bende yapacakların hakkında yarın** (âhirette) **senin hakkında şâhid olacağım.**

Artık sen bende hayırlar yap ki yarın onlarla ilgili senin lehine şâhidlik yapayım. Zîrâ şu bir gerçek ki eğer ben geç(ip gid)**ecek olursam artık ebediyyen beni bir daha göremezsin' diye nidâ edilir. Gece de aynı bunun bir benzerini söyler."** (**Ebû Nu'aym,** *Hılyetü'l-evliyâ, 2/303;* **el-Mazharî,** *et-Tefsîru'l-Mazharî, 4/386)*

Ebû Sa'îd el-Hudrî *(Radıyallâhu Te'âlâ Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «وَإِنَّ هٰذَا الْمَالَ خَضِرٌ حُلْوٌ، وَنِعْمَ صَاحِبُ الْمُسْلِمِ هُوَ لِمَنْ أَعْطَى مِنْهُ الْمِسْكِينَ، وَالْيَتِيمَ، وَابْنَ السَّبِيلِ - أَوْ كَمَا قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَإِنَّهُ مَنْ يَأْخُذُهُ بِغَيْرِ حَقِّهِ كَانَ كَالَّذِي يَأْكُلُ وَلَا يَشْبَعُ، وَيَكُونُ عَلَيْهِ شَهِيدًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ.»

"Şüphesiz ki; şu mal yeşil ve tatlıdır (insanın canının çektiği ama uzun süre kalmayıp kısa zamanda tüketilen bir şeydir)**. Kendisinden fakîre** (yoksula)**, yetime ve yolda kalmışa veren için o** (mal) **Müslüman'ın ne güzel arkadaşıdır. Şu da bir gerçektir ki; her kim onu hakkı olmayan bir yolla alırsa** (bir hastalıktan dolayı çatlayana kadar) **yeyip de doymayan kimse gibi olur** (hırsı ve kanâatsizliği kendisine hâkim olduğu için dünyâda hiçbir zaman mutlu olamaz)**. Kıyâmet gününde o** (mal) **kendisinin aleyhine tam bir şâhid olur."** **(Müslim,** *es-Sahîh, rakam:1052, 2/728;* **el-Mazharî,** *et-Tefsîru'l-Mazharî, 4/386)*

İbnü 'Atıyye *(Rahimehullâh)*ın nakli vechile; bu âyet-i kerîmede geçen **"Şâhidler"** ifâde-i celîlesinden bütün mahlûkātın kastedildiğini söyleyen bir fırka da mevcuttur. Nitekim **Katâde** *(Radıyallâhu Te'âlâ Anh)*: "O gün her kim rezil rüsvay olursa onun düştüğü rezâlet durum mahlûkattan hiçbirine gizli kalmaz (yâni herkes onun bu kötü hâline şâhid olur)" demiştir. **(Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:5825, 10/85;* **İbnü Cerîr et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân,12/369;* **Ebû Nu'aym,** *Hılyetü'l-evliyâ, 2/216;* **İbnü 'Atıyye,** *el-Muharraru'l-vecîz, 5/281;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/33)*

Âyet-i Kerîmenin Sonunda Geçen: (أَلَا لَعْنَةُ اللهِ عَلَى الظَّالِمِينَ) **"Bilin ki; Allâh'ın lâneti bu zâlimlerin üzerine** (inmekte)**dir"** kavl-i şerîfinin tefsîrinde **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in **Necrân**'a muallim olarak ve zekât tahsîlâtı için gönderdiği **Amr İbnü Hazm** *(Radıyallâhu Anh)*ın torunu **Abdullâh İbnü Ebî Bekr İbni Muhammed** *(Radıyallâhu Anhüm)* şöyle demiştir:

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ قَالَ: هٰذَا كِتَابُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، عِنْدَنَا الَّذِي كَتَبَهُ لِعَمْرِو بْنِ حَزْمٍ حِينَ بَعَثَهُ إِلَى الْيَمَنِ فَقَالَ: «إِنَّ اللهَ كَرِهَ الظُّلْمَ وَنَهَى عَنْهُ وَقَالَ: ﴿أَلَا لَعْنَةُ اللهِ عَلَى الظَّالِمِينَ﴾

"İşte bu (yazı), **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in bizim yanımızda olan bir mektûbudur ki (büyük dedem) **Amr İbnü Hazm** *(Radıyallâhu Anh)*ı **Yemen**'e gönderirken ona yazmıştı. İşte o mektubta **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*: **"Şüphesiz Allâh zulmü kerih** (çok kötü ve çirkin bir iş olarak) **görmüş, ondan nehyetmiş ve: 'Bilin ki; Allâh'ın lâneti zâlimlerin üzerine** (inmekte)**dir' buyurmuştur."** diye yazılıdır." **(İbnü Ebî Hâtim,** *et-Tefsîr, rakam:227, 9/106;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürr, 8/34)*

Tâbi'în hazarâtının büyüklerinden olan **Meymûn İbnü Mihrân** *(Radıyallâhu Anh)* şöyle demiştir:

عَنْ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: «إِنَّ الرَّجُلَ لَيُصَلِّي وَيَلْعَنُ نَفْسَهُ فِي قِرَاءَتِهِ فَيَقُولُ: ﴿أَلَا لَعْنَةُ اللهِ عَلَى الظَّالِمِينَ﴾ وَإِنَّهُ لَظَالِمٌ.»

"Şüphesiz bir adam elbette namaz kılarken kırâat esnâsında kendine lânet okur. Şöyle ki o: 'Bilin ki; Allâh'ın lâneti o zâlimlerin üzerine (inmekte)**dir' âyetini okur, hâlbuki kendisi de elbette zâlim bir kimsedir.** (Dolayısıyla namazın içinde kendine lânet ve bedduâ etmiş olur.)" **(İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:229, 9/107;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/34;* **el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 6/232)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Sülemî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; meşâyihtan bâzısı şöyle demiştir:

"**Allâh**'a iftirâ eden kimse öyle bedbaht biridir ki; sâdâtın (büyük velîlerin) hâllerini kendisi için iddiâ eder yâhut müşâhede etmediği şeyleri gördüğünü izhâr eder (ve açıkça söyler).

İşte **Allâh-u Te'âlâ** bunları bu yalancılıklarından dolayı dünyâda rezil edecektir ve eşyânın (varlıkların) hakîkatini müşâhede eden dostlarını onlara vâkıf kılacak, onlar da bu (sahtekâr şeyhler ve yalancı) kimseler hakkında:

﴿هَٰؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَىٰ رَبِّهِمْ﴾

'İşte bunlar Rablerine karşı yalan ve iftirâda bulundular.' Kendilerinde bulunmayan hâlleri varmış gibi gösterdiler. Büyüklerin elbiselerini giymekten çıplak oldukları hâlde o libaslarla süslenmeye kalktılar' diye îlanda bulunacaklardır.

İşte onların, hakîkat ehlinin meclislerinde yaşayacakları rezillik bundan ibârettir ve nihâyet onlar **Hakk Te'âlâ**'nın meşhedinde (şâhidleri ortaya çıkaracağı mahşerde) yaşanacak en büyük rüsvaylığa uğrayacaklardır." **(es-Sülemî,** *Hakâiku't-Tefsîr, 1/316)*

"Kuşeyrî Tefsîri"nde zikredildiği üzere: "Her kim hakîkatine erişmiş olmadığı mânevî bir hâli **Allâh-u Te'âlâ**'dan aldığına dâir iddiâda bulunursa gerçekten o kişi **Allâh**'a karşı büyük bir yalan uydurmuş olur ve büyük bir buğzu (ve gazabı) hakeder. Bu kişinin ukûbeti (cezâsı) ise hâllerinin hiçbirinde bereket (ve hayr) bulamamasıdır.

Sonra (Allâh-u Te'âlâ'nın mânevî) **"Şâhitler"**(in)e onun ayıpları keşfettirilerek **Allâh-u Te'âlâ** onu halk arasında rezîl eder. (Nitekim) **"Şâhitler"**den maksat; evliyânın kalbleridir.

Velîlerin kalbleri kimin reddolunduğuna dâir şâhidlikte bulunursa işte o kişi **Hakk Te'âlâ** nezdinde gayri makbûl (kabul edilmemiş) bir kimse demektir." (**el-Kuşeyrî,** *Letâifü'l-işârât, 2/313)*

"Te'vîlât-ı Necmiyye Tefsîri"nde bu ve bir sonraki âyet-i kerîmenin işârî mânâları içerisinde zikredildiğine göre:

"Bir insan şâhid ve müşâhid olmadığı ve ayağının kendi sahasına adım atmadığı makamlar, keşifler, müşâhedeler (zuhûrât görmeler) ve mükâlemeler (Allâh-u Te'âlâ ile ilhâm tarîkiyle konuşup görüşmeler) hakkında **Allâh-u Te'âlâ** ile arasında bir rütbe (ve mertebe) olduğunu iddiâ ederse, işte o kişi **Allâh-u Te'âlâ**'ya iftirâ etmiş olacağı için ondan daha zâlim kimse bulunmaz.

Çünkü onlar reislik (baş olma) talebi için ve zühd sâhibi (dünyâya karşı soğuk tasavvuf ehlinden) görünerek ve şeyhlik iddiâ ederek dünyâyı kazanmayı hedeflemişlerdir.

İşte bunlar yarın âhirette Rablerinin huzûruna arz edildikleri zaman o makamda şâhidlik yapacak evliyâullah:

﴿هَٰٓؤُلَآءِ ٱلَّذِينَ كَذَبُوا۟ عَلَىٰ رَبِّهِمْ ۚ أَلَا لَعْنَةُ ٱللَّهِ عَلَى ٱلظَّٰلِمِينَ﴾

"İşte bunlar dünyâda iken Rablerine karşı yalan uydurmuş kimselerdir. Âgâh olun ki; Allâh'ın lâneti bu zâlimlerin -yâni kendilerini büyük velî ve seyyid gösteren zâlimlerin- **üzerine olsun."** diyerek onlara lânet edeceklerdir.

Çünkü bunlar şeyhlik iddiâ ederek müridleri hakkı taleb etmekten engellemişler ve insanları kendilerine dâvet ederek ve böylece müridleri, kendilerini **Hakk**'a hidâyet edecek ve onlara seyr-i sülûk yaptıracak gerçek velîleri aramaktan menederek **Allâh**'ın yoluna ulaşmak isteyenlerin yolunu kesmişlerdir. İşte bunlar gerçek mânâda âhireti inkâr edenlerdir.

Zîrâ âhirete îmân eden, **Allâh**'a kavuşacağını, (mahşerde) hesâba çekileceğini ve amellerine karşı cezâ göreceğini düşünen bir insan **Allâh**'a karşı bu gibi işler iddiâ etmeye cesâret edemez. (**Necmüddîn Dâye,** *et-Te'vîlâtü'n-Necmiyye, 3/265)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **Kâşifî** *(Rahimehullâh)*: "Dünyânın fânî metâını âhiretin bâkî nîmetlerine tercîh edenler işlerinde aldandılar ve ğabn-i fâhiş (aşırı bir aldanma) ile zarar ettiler." demiştir.

İbnü Ebi'd-dünyâ *(Rahimehullâh)*, **Dahhâk İbnü Müzâhim** *(Radıyallâhu Anh)*ın şöyle anlattığını rivâyet etmiştir:

وَرَوَى ابْنُ اَبِى الدُّنْيَا عَنِ الضَّحَّاكِ بْنِ مُزَاحِمٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ! مَنْ أَزْهَدُ النَّاسِ؟ قَالَ: «مَنْ لَمْ يَنْسَ الْقَبْرَ

وَالْبِلَى، وَتَرَكَ أَفْضَلَ زِينَةِ الدُّنْيَا، وَاْثَرَ مَا يَبْقَى عَلَى مَا يَفْنَى، وَلَمْ يَعُدَّ غَدًا مِنْ أَيَّامِهِ، وَعَدَّ نَفْسَهُ فِي الْمَوْتَى»

"**Nebî** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e bir adam gelerek: 'Yâ **Rasûlellâh**! İnsanların en zâhid (ve dünyâya karşı soğuk olup onun zevklerine rağbeti en az) olanı kimdir' diye sorunca **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*:

"(Zâhid) **o kimsedir ki; kabri ve çürümeyi unutmaz, dünyâ zînetinin en değerli olanlarını dahî terkeder, bâkî olanı fânî olana tercîh eder, yarını günlerinden saymaz ve kendisini ölüler arasında sayar** (farzeder)." buyurdu." (**İbnü Ebi'd-dünyâ,** *ez-Zühd, rakam:100, sh:60;* **İbnü Ebî Şeybe,** *el-Musannef, rakam:35459, 19/57;* **el-Beyhakî,** *Şu'abu'l-îmân, rakam:10565, 7/356;* **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/175)*

Ebû Hureyre *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «بَادِرُوا بِالْأَعْمَالِ فِتَنًا كَقِطَعِ اللَّيْلِ الْمُظْلِمِ، يُصْبِحُ الرَّجُلُ مُؤْمِنًا وَيُمْسِي كَافِرًا، وَيُمْسِي مُؤْمِنًا، وَيُصْبِحُ كَافِرًا، يَبِيعُ دِينَهُ بِعَرَضٍ مِنَ الدُّنْيَا قَلِيلٍ.»

"**Karanlık gece parçaları gibi** (kargaşalı, karışık ve karanlık) **fitne**(dönem) **ler**(i) **gelmeden önce** (sâlih) **ameller** (işlemey)**e sürat edin** (çabuk davranın)**!**

(O dönemler geldiğinde) **bir adam sabaha îmânlı olarak çıkacak, akşama kâfir olarak kavuşacak. Kimi de mümin olarak akşamlayacak, ama sabaha kâfir olarak çıkacak. Dünyâdan pek az bir araz** (metâ ve menfaat) **karşılığında dînini satacak."**

(**Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:8030, 13/400;* **Müslim,** *es-Sahîh, rakam:118, 1/110;* **et-Tirmizî,** *es-Sünen, rakam:2195, 4/487;* **İbnü Hibbân,** *es-Sahîh, rakam:6515, 11/396;* **et-Taberânî,** *el-Mu'cemü'l-Evsat, rakam:2774, 3/156;* **Ebû Ya'lâ,** *el-Müsned, rakam:6515, 11/396;* **Şîreveyh ed-Deylemî,** *el-Firdevs bi Me'sûri'l-Hıtâb, rakam:2074, 2/7;* **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/175)*

Dünyâyı alıp dînini satan kişilerden biri de tezehhüd (dünyâya karşı soğuk görünme) ve şeyhûhat (şeyhlik iddiâ etme) tarîki ile yâni bu işleri istismâr ederek reislik taleb etmek ve nefsin hazlarını celbetmek için **Allâh** nezdinde kendisinin özel bir rütbesi olduğunu iddiâ eden kimsedir.

İşte böyle kişiler yeryüzünde **Allâh**'ın şâhidleri olan cümle evliyânın dillerinde lânetlenmiştir. Çünkü o kişi nefsini büyük seyyidlerin (Allâh dostlarının) yerine koyarak zâlimlik yaptığı için bu lâneti hak etmiştir.

Şeyhlik iddiâ eden bu müdda'î (sahte şeyh)lerin sıfatlarından biri de, insanları hakka hidâyet edecek gerçek velîlere mürid olma eteğine yapışmaktan müridleri menederek kendi nefislerine dâvet etmeleridir.

İşte bunlar gerçek mânâda âhireti inkâr eden kimselerdir. Çünkü âhirete, **Allâh**'a kavuşacağına, O'nun muhâsebesine mârûz kalacağına ve bütün yaptıklarının karşılığını mutlaka göreceğine îmân eden bir kimse **Allâh**'a karşı bu gibi işler yapmaz.

İşte onlar dünyâyı (ve makamlarını) taleb edip (arzulayıp) onda önder olmak istedikleri için **Allâh**'ın yolundan sapmalarının gazabına çarpılacakları gibi, üstelik müridleri kendi peşlerine tâbi kılarak hak yoldan onları saptırmalarının azâbına da düşeceklerdir.

İşte böylece onlar hem kendi hüsranlarıyla hem de onlara tâbi olanların zararlarıyla karşılaşacaklar, bir de kendilerini güzel iş yapıyor sandıkları için en büyük zarar ve ziyâna mâruz kalacaklardır!

(Nitekim Hâfız Sâdî'nin *"Gülistân"* isimli eserinde geçen şu farsça beyt bu konuyu ne güzel anlatmıştır:)

تَرْسَمْ نَرَسِی بَه کَعْبَه اَیْ اَعْرَابِی کِینْ رَه کِه تُومِی رَوِی بَه تُرْکِسْتَانْ اَسْتَ

"Ey Bedevî! Korkarım sen Kâbe'ye ulaşamayacaksın,
Çünkü senin tuttuğun yol Türkistan'a doğru gider."

(**Hâfız Sâdî,** *Gülistan, bâb:2, sh:41;* **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/175)*

Yâni Kâbe'ye varacağım diye her adım atışında aslında Kâbe'den uzaklaşıyorsun. Hâlbuki sen yaklaştığını sanıyorsun. İşte böylece sahte şeyhe bağlanarak Allâh'a kavuşacağını zannedenler de aslında **Allâh**'tan uzaklaşırlar.

"İbnü 'Acîbe Tefsîri"nde zikredildiğine göre: "Her kim insanların yüzlerini kendine meylettirmek arzusuyla kendini **Allâh** dostlarının mertebelerine yükseltmeye kalkışırsa veyâ ulaşmadığı bir makāmı iddiâ ederse işte o kişi kıyâmet gününde bütün şâhidlerin huzûrunda rezîl-ü rüsvay edilecektir. İşte her kim ulaşmadığını bildiği bir makāmı iddiâya kalkarsa bu âyet-i kerîme ona seslenmekte (ve kendisinin lânetlenmiş zâlimlerden olduğunu bildirmekte)dir." (**İbnü 'Acîbe,** *el-Bahrü'l-medîd, 3/207)*

"Âlûsî Tefsîri"nde bu âyet-i kerîmelerin îzâhında şu işârî mânâlara yer verilmiştir:

"Bu âyet-i kerîme kendisini **Allâh-u Te'âlâ**'nın velîsi zannedip yüce velîlerin kıyâfetlerine bürünerek onların mânevî kelimeleriyle tekellümde bulunan (konuşmaya çalışan), ama bâtında (ve işin iç yüzünde) kendisi maymundan daha zararlı ve merkepten daha câhil olan kimselerin (ve sahte şeyhlerin kötü) hâllerine işâret etmektedir." (**el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/499)*

MÜNÂSİB ÂYET-İ KERÎMELER

Sahte Peygamberler Allâh'a İftirâ Ederken Rasûlüllâh (Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)in Her Buyurduğunun Vahye Dayandığını Beyan Eden Âyet-i Kerîmeler

﴿وَالنَّجْمِ اِذَا هَوٰى ۞ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوٰى ۞ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوٰى ۞ اِنْ هُوَ اِلَّا وَحْيٌ يُوحٰى﴾

"(Gökten haberler kapmak için birbirinin üstüne binen şeytanları taşlamak için peşlerine) **düştüğü zaman yıldızlara yemîn olsun ki; arkadaşınız** (olan Muhammed hak yoldan ayrılarak) **sapmamıştır ve bâtıla inanıp cehâlete düşmemiştir.**

O (âhir zaman nebîsi) **nefsânî bir arzu ile konuşmaz.**

O(nun söyledikleri) **ancak çok değerli bir vahiydir ki** (Allâh-u Te'âlâ tarafından Cebrâîl vâsıtasıyla kendisine) **vahyedilmektedir."** *(en-Necm Sûresi:1-4)*

ON DOKUZUNCU ÂYET-İ KERÎME

﴿ اَلَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (19)

O zâlimlerden bedel? (اَلَّذِينَ) **o kimseler**(in üzerine lânetler yağmaktadır) **ki,** (يَصُدُّونَ) **alıkoyarlar,** neden? (عَنْ سَبِيلِ اللهِ) **Allâh'ın yolundan,** daha ne yaparlar? (وَيَبْغُونَ) **ve ararlar,** neye? (هَا) **ona,** ne ararlar? (عِوَجًا) **bir eğrilik,** (وَهُمْ) **ve onlar,** neyi? (بِالْاٰخِرَةِ) **âhireti,** (هُمْ) **ancak onlar,** nedirler? (كَافِرُونَ) **inkâr edicilerdir.**

M E Â L - İ Ş E R Î F

"O (zâlim) **kimseler**(in üzerine lânetler yağmaktadır) **ki, onlar** (insanları) **Allâh'ın yolundan alıkoymaktadırlar ve ona** (girmek isteyenleri engellemek için o yol hakkında) **bir eğrilik** (ve çelişki) **ara**(yarak, dosdoğru gerçekleri eğri büğrü gösterip, insanların doğru yolu kabullenmesine engel çıkar) **maktadırlar. Onlar** (var ya)**; ancak onlar âhireti de inkâr edicilerdir."**

Î Z Â H Â T - I M Ü F Î D E

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede **Allâh** adına yalan uyduranların en büyük zâlim olduklarını açıkladıktan sonra bu âyet-i kerîmede ise o zâlimlerin bâzı sıfatlarını beyân etmiştir.

Âyet-i Kerîmede Geçen: (اَلَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا) **"O kimseler ki, onlar Allâh'ın yolundan alıkoymaktadırlar ve ona bir eğrilik aramaktadırlar."** kavl-i şerîfinde geçen **"Allâh'ın yolu"** tâbîri hakkında **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Te'âlâ Anhümâ)*nın:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، قَوْلُهُ: يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللهِ قَالَ:
«عَنْ دِينِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ.»

"Allâh-u 'Azze ve Celle'nin dîninden menederler" diye mânâ verdiği rivâyet edilmiştir. **(İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:231, 9/107)*

"Kurtubî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; bu âyet-i kerîmede müşriklerin insanları îmândan ve **Allâh**'a ibâdetten engelledikleri ve insanları mâsiyetlere ve şirke döndürmeye çalıştıkları beyân edilmiştir.

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; kâfirlerin şirkte ve inkârda çok ısrar ve sebât ettiklerine delâlet etmesi için bu âyet-i kerîmede (هُمْ) zamîri iki kere tekrâr edilmiştir.

Bu âyet-i kerîmenin îzâhı aynı bu meâlde A'râf Sûresi'nin 45. Âyet-i kerîmesinin tefsîrinde zikredilmiştir.

Geniş îzah için oraya bakınız. *(Rûhu'l-Furkān Tefsîri, 13/516-520)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Kuşeyrî Tefsîri"nde zikredildiği üzere: **"İşte bu âyette zikredilen sıfatlar Allâh'a karşı yalan uyduran müfterîlerin niteliklerinin cümlesinden bâzılardır.**

Onların **Allâh**'ın yolundan insanları menetmesinin yollarından biri de şerîat hükümlerini ihlâl eden bâzı hâlleri gösterip onları tarîkatta büyük bir günah olarak görmemeleridir.

Üstelik onlar kendilerine îtirâz eden ilmi zayıf kişilere bu hususta kendilerinin bir ruhsatı bulunduğunu vehmettirerek hem kendileri sapıtırlar hem de başkalarını saptırırlar.

Onların **Allâh**'ın yolundan engelleme usullerinden biri de insanları aldatarak yanlışa düşürmeleridir.

Onlar dünyâ mallarından ellerinde olan şeylerle bolca faydalanırlar ve hiçbir yönden haketmedikleri şeyleri almaktan hayâ da etmezler, üstelik onlar **Allâh**'ın dîni(ni yaşama ve yaşatma) husûsunda gevşeklik ve yağcılık ederler. **(el-Kuşeyrî,** *Letâifü'l-işârât, 2/313-314)*

"Te'vîlât-ı Necmiyye Tefsîri"nde zikredilen mânâ birbiriyle irtibatlı olduğu için bir önceki âyet-i kerîmenin işârî mânâlarının sonunda cemedilerek sizlere terceme edilmiştir.

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredilen mânâlar birbiriyle iç içe olduğu için bir önceki âyet-i kerîmenin işârî mânâlarının sonunda sizlere arz edilmek üzere terceme edilmiştir.

اُولٰٓئِكَ لَمْ يَكُونُوا مُعْجِزِينَ فِى الْاَرْضِ وَمَا كَانَ لَهُمْ
مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ اَوْلِيَآءَ يُضَاعَفُ لَهُمُ الْعَذَابُ ؕ مَا كَانُوا
يَسْتَطِيعُونَ السَّمْعَ وَمَا كَانُوا يُبْصِرُونَ ﴿٢٠﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ
خَسِرُٓوا اَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢١﴾ لَا جَرَمَ
اَنَّهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ هُمُ الْاَخْسَرُونَ ﴿٢٢﴾ اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصّٰلِحَاتِ وَاَخْبَتُٓوا اِلٰى رَبِّهِمْ ۙ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۚ
هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٣﴾ مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ كَالْاَعْمٰى وَالْاَصَمِّ
وَالْبَصِيرِ وَالسَّمِيعِ ؕ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا ؕ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾
وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِهٖٓ ۙ اِنِّى لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ ۙ ﴿٢٥﴾
اَنْ لَا تَعْبُدُٓوا اِلَّا اللّٰهَ ؕ اِنِّٓى اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ اَلِيمٍ ﴿٢٦﴾
فَقَالَ الْمَلَاُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهٖ مَا نَرٰيكَ اِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا
وَمَا نَرٰيكَ اتَّبَعَكَ اِلَّا الَّذِينَ هُمْ اَرَاذِلُنَا بَادِىَ الرَّاْىِ ۚ وَمَا نَرٰى
لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّكُمْ كَاذِبِينَ ﴿٢٧﴾ قَالَ يٰقَوْمِ
اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّى وَاٰتٰينِى رَحْمَةً مِنْ عِنْدِهٖ
فَعُمِّيَتْ عَلَيْكُمْ ؕ اَنُلْزِمُكُمُوهَا وَاَنْتُمْ لَهَا كَارِهُونَ ﴿٢٨﴾

YİRMİNCİ ÂYET-İ KERÎME

﴿ أُولَٰئِكَ لَمْ يَكُونُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَاءَ ۘ يُضَاعَفُ لَهُمُ الْعَذَابُ ۚ مَا كَانُوا يَسْتَطِيعُونَ السَّمْعَ وَمَا كَانُوا يُبْصِرُونَ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (20)

(أُولَٰئِكَ) **İşte sana! Onlar,** (لَمْ يَكُونُوا) **olmadılar,** nedir olmadılar? (مُعْجِزِينَ) **âciz bırakıcı kimseler,** nerede? (فِي الْأَرْضِ) **yer**(yüzün)**de,** daha? (وَمَا كَانَ) **ve olmadı,** kim için? (لَهُمْ) **onlar için,** kimden başka oldukları hâlde? (مِنْ دُونِ اللَّهِ) **Allâh'tan başka,** kimlerden hiçbiri? (مِنْ أَوْلِيَاءَ) **dostlardan hiçbiri,** (يُضَاعَفُ) **katlanacaktır,** kim için? (لَهُمُ) **onlar için,** ne? (الْعَذَابُ) **azap,** (مَا كَانُوا) **çünkü onlar olmadılar,** nedir olmadılar? (يَسْتَطِيعُونَ) **güç yetirmek isterler,** neye? (السَّمْعَ) **dinlemeye,** yâni güçleri olduğu hâlde duymak bile istemediler, daha ne olmadılar? (وَمَا كَانُوا) **yine onlar olmadılar,** nedir olmadılar? (يُبْصِرُونَ) **görebilirler.**

MEÂL-İ ŞERÎF

"(Habîbim!) **İşte sana! Onlar** (bunca genişliğine rağmen) **yer**(yüzün)**de** (nereye kaçarlarsa kaçsınlar, kendilerine azâb etmek istediği zaman Allâh-u Te'âlâ'yı) **âciz bırakıcı kimseler olmadılar!**

Onlar için Allâh'tan başka (yardım talebinde bulunabilecekleri) **dostlardan hiçbiri de yoktur.** (Bu kişiler kendi sapıklıklarına, bir de insanları saptırma suçunu ilâve ettiklerinden dolayı) **onlar için azâb katlanacaktır.**

Çünkü onlar (hakka karşı olan nefretlerinden dolayı istekle ve rağbetle dinleyecek olsalar Kur'ân'ın buyurduklarına tahammül edemeyeceklerini bildikleri için onun lâfzını) **dinlemeye güç yetirmeyi** (bile) **ister olmadılar.** (Zâten) **onlar** (içlerinde ve dışlarında bulunan bunca âyetlerden göz yumdukları için gerçekleri) **görmekte de olmadılar."**

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede insanları **Allâh**'ın yolundan menedenleri ve İslâm'dan soğutmak için din hakkında eğrilik arayanları beyân ettikten sonra bu âyet-i kerîmede ise onların **Allâh**'ı âciz bırakamayacaklarını ve azablarının katlanacağını açıklamıştır.

<u>Âyet-i Kerîmede Geçen</u>: (أُولَٰئِكَ لَمْ يَكُونُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ) **"İşte onlar yerde âciz bırakıcı kimseler olmadılar"** kavl-i şerîfinde geçen: **"Âciz bırakıcılar"** kavl-i şerîfini **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Anhümâ)*

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، فِي قَوْلِهِ: ﴿مُعْجِزِينَ﴾ قَالَ: «مُسَابِقِينَ».

"(**Allâh-u Te'âlâ**'yı) müsâbakada geçecek (ve onun azâbından sıvışacak) kimseler" diye tefsîr etmiştir. (**İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:235, 9/109;* **es-Sa'lebî,** *el-Keşfü ve'l-beyân, 18/385-386;* **Maverdî,** *et-Tefsîr, 4/433)*

Âyet-i Kerîmede Geçen: (وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللهِ مِنْ أَوْلِيَاءَ) **"Onlar için Allâh'tan başka velîler yoktur"** kavl-i şerîfinin tefsîrinde büyük müfessir **İmâm-ı Taberî** *(Rahimehullâh)* şu mânâları açıklamıştır:

"Övgüsü yüce olan **Allâh-u Te'âlâ**'nın bir önceki âyet-i kerîmede **"Allâh'ın yolundan engelleyenler"** diye nitelediği kimseler hakkında **Allâh-u Te'âlâ** bu âyet-i kerîmesinde şöyle buyuruyor:

"**Allâh-u Te'âlâ** onlara azâb etmek ve onlardan intikam almak istediği zaman onlar yeryüzünde kaçarak Rablerini âciz bırakacak kimseler olamadılar.

Lâkin onlar **Allâh-u Te'âlâ**'nın mülkü ve yönetimi altında bulundukları için (O Yüce Yaratıcının) onlar hakkında murâd ettiği bir şeyden kendilerini kurtaramazlar ve Rableri onlar hakkında bir şeyi taleb ettiği zaman onlar hiçbir yere kaçıp göçemezler.

Allâh-u Te'âlâ onlara azâb etmek murâd ettiği zaman bu müşriklerin **Allâh**'tan başka sığınacakları yardımcıları da yoktur ki onlara destek verebilsinler ve **Allâh-u Te'âlâ** onlara azâb ettiği zaman onlar ile **Allâh** arasına girerek azablarına mânî olabilsinler.

Bâzı kere dünyâda onlara kötülük yapmak isteyen insanlardan onları koruyacak yardımcıları bulunuyordu ise de dünyâda ve âhirette onlara **Allâh-u Te'âlâ**'ya karşı yardım edecek hiçbir dostları bulunamaz." (**et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân, 12/370)*

İbnü Kesîr *(Rahimehullâh)*ın beyân-ı vechile; bu âyet-i kerîmesinde, **Allâh-u Te'âlâ** önceki âyet-i celîlede kötü sıfatları anlatılan müşriklerin Kendisinden kaçıp kurtulamayacaklarını, bilakis onların **Allâh-u Te'âlâ**'nın kahır ve galebesinin (ezici gücünün) altında bulunduklarını, dolayısıyla yüce Zât'ının âhiretten önce dâr-ı dünyâda da onlardan intikam almaya kādir olduğunu, lâkin:

﴿إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ﴾

"O, ancak onları gözlerin kendisinde (yerinden fırlayarak) **açık kalacağı** (ve korkudan kapanamayacağı) **bir gün için tehir ediyor"** *(İbrâhîm Sûresi:42)* kavl-i şerîfinde buyurduğu vechile cezâlarını şimdilik tehir ettiğini beyân etmiştir.

Nitekim ***"Buhârî ve Müslim"***de **Ebû Mûsâ** *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*:

وَفِي الصَّحِيحَيْنِ: عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ اللهَ لَيُمْلِي لِلظَّالِمِ، حَتَّى إِذَا أَخَذَهُ لَمْ يُفْلِتْهُ.» قَالَ: ثُمَّ قَرَأَ: ﴿وَكَذٰلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرٰى وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ﴾

"Şüphesiz ki Allâh zâlime elbette (bir süreliğine) **mühlet verir, nihâyet onu yakaladığı zaman artık sertbest bırakmaz"** buyurmuştur.

Sonra da: **"İşte** (halkı) **zâlim olan kasabaları**(n ahâlisini azâb ile) **yakaladığı zaman Rabbinin yakalayışı böylece** (çok sert ve kuvvetli)**dir. Şüphesiz ki O'nun yakalaması ziyâde elem vericidir, çok şiddetlidir."** *(Hûd Sûresi:102)* kavl-i şerîfini okumuştur. **(el-Buhârî,** *es-Sahîh, rakam:4409, 4/1726;* **Müslim,** *es-Sahîh, rakam:2583, 4/1997-1998;* **et-Tirmizî,** *es-Sünen, rakam:3110, 5/186-187;* **İbnü Mâce,** *es-Sünen, rakam:4018, 2/1332;* **el-Bezzâr,** *el-Bahru'z-zehhâr, rakam:3183, 8/162;* **en-Nesâî,** *es-Sünenü'l-Kübrâ, rakam:11181, 10/129;* **Ebû Ya'lâ,** *el-Müsned, rakam:7322, 9/676,* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 12/562;* **el-Beyhakî,** *Şu'abu'l-îmân, rakam:7063, 9/534;* **ed-Deylemî,** *Müsnedü'l-Firdevs, rakam:630, 1/169)*

Âyet-i Kerîmede Geçen: (يُضَاعَفُ لَهُمُ الْعَذَابُ) **"Onlar için azâb katlanacak"** kavl-i şerîfine **Katâde** *(Radıyallâhu Anh)*: **"Allâh'**ın yolundan engelleyen müşrikler için dünyâda ve âhirette azablar kat kat uygulanacaktır." diye mânâ vermiştir. **(İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:236, 9/109)*

İbnü Kesîr *(Rahimehullâh)* bu cümle-i celîlenin tefsîrinde şöyle demiştir: "Bu âyet-i kerîmede azabları kat kat artırılacağı bildirilen kimseler bir önceki âyet-i kerîmede kötü sıfatları zikredilen müşriklerdir ki orada onların en belirgin sıfatları olarak; onların âhireti inkâr etmeleri ve İslâm'da eğrilik arayarak **Allâh**'ın yolundan insanları menetmeleri zikredilmiştir.

Burada da onların azâbının katlanacağı açıklanmıştır ki diğer bir âyet-i kerîmesinde de **Allâh-u Te'âlâ**:

﴿الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللهِ زِدْنَاهُمْ عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يُفْسِدُونَ﴾

"O kimseler ki kendileri kâfir oldular, bir de (insanları) **Allâh'ın yolundan engellediler, işte sürekli fesat çıkarmakta olmaları sebebiyle Biz onları azâb üstüne azâb bakımından ziyâdeleştirdik."** *(en-Nahl Sûresi:88)* buyurarak azablarının katlanmasının sebebini **"Allâh**'ın yolundan engelleme" olarak açıklamıştır. **(İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 7/428*

Âyet-i Kerîmenin Sonunda Geçen: (مَا كَانُوا يَسْتَطِيعُونَ السَّمْعَ وَمَا كَانُوا يُبْصِرُونَ) **"Onlar işitmeye güç yetirmek istemiyorlardı ve zâten** (hakkı) **görmekte olmamışlardı"** kavl-i şerîfinin tefsîri hakkında müfessirler şöyle demişlerdir:

Tâbi'înden **Katâde** *(Radıyallâhu Anh)* bunun tefsîrinde şöyle demiştir:

"Onlar hakkı ve hayırlı şeyleri işitmekten sağırdırlar, artık onu duyamazlar, duysalar da faydalanamazlar, hiçbir hayırlı şeyi de görmezler, görseler de onu alıp kabûl etmezler" demiştir. **(İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:237-238, 9/109-110;* **'Abdürrezzâk,** *et-Tefsîr, rakam:1198; 2/186;* **et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/371;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/34-35)*

Taberî *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: "Bu âyet-i kerîme hakkında zikredilen mânâlar içerisinde bizim nezdimizde en doğru olan mânâ **İbnü Abbâs** ve **Katâde** *(Radıyallâhu Anhümâ)*nın açıkladığı:

"O müşriklerin gözleri ve kulakları mevcut olduğu için hakkı işitirler, ama fayda temin eden bir kimsenin işitmesi ile gerçekleri duymazlar.

Yine onlar doğruyu görseler de hidâyet bulanın görmesiyle (bakmadıkları için) gerçekleri göremezler.

Çünkü ısrarcı oldukları kâfirlikle meşgul olmaları onları bu uzuvlarını **Allâh**'a itâat yolunda kullanmaktan alıkoymaktadır." şeklindeki îzâhtır. **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/372)*

İbnü Kesîr *(Rahimehullâh)* bu cümle-i celîlenın tefsîrinde şöyle demiştir:

"Gerçekte **Allâh-u Te'âlâ** müşriklere kulaklar, gözler ve gönüller vermiştir, ama işitmeleri, görmeleri ve gönülleri onlara hiçbir fayda temîn etmemiştir.

Çünkü onlar hakkı işitmekten sağır ve doğruya tâbi olmaktan kör kalmışlardır. Dolayısıyla işitmeleri ve akılları yok hükmünde kalmıştır. Nitekim **Allâh-u Te'âlâ** cehenneme girdikleri zaman o müşriklerin yapacakları îtirâf hakkında:

﴿وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ﴾

"Onlar 'Eğer biz işitseydik veyâ akıl sâhibi olsaydık (şimdi) **bu kızgın ateşin adamları arasında bulunmazdık'** dediler." *(el-Mülk Sûresi:10)* buyurmuştur. **(İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm,7/428)*

Büyük müfessir **İbnü 'Atıyye** *(Rahimehullâh)* bu cümle-i celîlenin tefsîri hakkında şöyle demiştir: "Burada iki mânâ vardır, **birinci mânâya göre; Allâh-u Te'âlâ**'nın bu kâfirleri işitmezlik ve görmezlik sıfatlarıyla nitelemesi, '(Müşrikler irâde ve kudretlerini hidâyet bulmaya değil de şirkte ısrâra harcadıkları için) **Allâh-u Te'âlâ**'nın onların kulaklarının ve gözlerinin üzerine mühür vurması anlamındadır ki bu yüzden onlar fayda sağlayacak şekilde hakkı işitip göremezler' demektir.

İkinci kavle göre ise mânâ şöyledir:

Müşrikler **Nebî** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e çok buğz ettikleri için kendilerini onu dinlemeye ve ona bakmaya sevketmeye tahammül edemiyorlardı.

Nitekim onlardan bâzısı **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*i duymamak için kulaklarını tıkıyordu.

Hudeybiye vaktinde de **Kureyş, Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in sözlerinden kendilerine nakledilenleri duymaktan bile imtinâ etmişlerdi. İşte bu mânâya göre; onların işitme ve görmelerinin nefyedilmesi **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* ile alâkalıdır. **(İbnü 'Atıyye,** *el-Muharraru'l-vecîz, 5/283)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Sülemî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; meşâyihtan bâzısı şöyle demiştir:

"Hakkı işitmesi için **Allâh-u Te'âlâ**'nın kulaklarını açmadığı kimse doğruyu duymaya nasıl güç yetirebilir?

Tevfîkin (Allâh-u Te'âlâ'nın doğruyu bulmaya muvaffak kılmasının) nûruyla gözü sürmelenmeyen kimse gerçeği nasıl görebilir?

Çünkü işittirme olmadan duymak, gösterme olmadan da görmek olmaz (dolayısıyla Allâh-u Te'âlâ'nın işittirmediği ve göstermediği kimseler hakkı duymaktan sağır ve gerçeği görmekten kör kalır)." **(es-Sülemî,** *Hakâiku't-tefsîr, 1/316)*

YİRMİ BİRİNCİ ÂYET-İ KERÎME

﴿ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (21)

(أُولَٰئِكَ) **İşte sana! Onlar,** kimlerdir? (الَّذِينَ) **ancak o kimselerdir ki,** (خَسِرُوا) **zarara uğrattılar,** kimi? (أَنفُسَهُمْ) **kendi nefislerini,** daha? (وَضَلَّ) **ve kayboldu,** kimden uzaklaşarak? (عَنْهُم) **onlardan,** ne? (مَا) **o şeyler ki,** (كَانُوا) **oldular,** nedir oldular? (يَفْتَرُونَ) **uydurur** (oldu)**lar.**

MEÂL-İ ŞERÎF

"(Ey insan) **İşte sana! Onlar ancak o kimselerdir ki** (sapıklığa karşı hidâyeti, dünyâya karşı da âhireti değiştiklerinden dolayı) **kendilerini** (zarar ve) **hüsrâna uğratmıştırlar. Ayrıca** ('Melekler ve putlar Allâh indinde bizim şefâatçilerimizdir' diyerek taptıkları bâtıl ilâhların şefâatlerine mazhar olacaklarına dâir) **sürekli uydurmakta oldukları şeyler** (de) **kendilerinden** (uzaklaşıp) **kaybolmuştur."**

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede müşriklerin **Allâh**'tan kaçıp kurtulamayacaklarını ve onlara kimsenin yardım edemeyeceğini, bir de onların kulaklarından ve gözlerinden faydalanamadıklarını açıkladıktan sonra bu âyet-i kerîmede ise âhirette uğrayacakları zarar ziyanları ve dünyâda **Allâh**'a ortak koşarak uydurdukları şeylerin onlara yaramayacağını beyân etmiştir.

Âyet-i Kerîmede Geçen: (أُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ) **"Onlar nefislerini hüsrâna uğrattılar"** kavl-i şerîfi: ve "Allâh'ın rahmetinden elde edecekleri hazlarını (ve nasiplerini) terketmiş oldular ve onlar (cenneti satıp cehennemi alarak) kendilerini zarara uğrattılar ve ziyâna soktular" şeklinde tefsîr edilmiştir. (**Mukâtil İbnü Süleymân,** *et-Tefsîr, 1/554;* **et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân,12/372;* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:239, 9/110;* **es-Sa'lebî,** *el-Keşfü ve'l-beyân, 12/53;* **el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 4/169;* **el-Hâzin,** *Lübâbü't-tevîl, 2/479;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/35;* **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 3/18)*

"İbnü Kesîr Tefsîri"nde zikredildiğine göre; kâfirlerin âhiretteki en büyük hüsrânı onların cehennem ateşine girmeleri olacaktır ki, onlar orada sürekli azâba uğratılacak ve göz açıp kapayıncaya kadar dahî azabları gevşetilmeyecektir. Nitekim **Allâh-u Te'âlâ**:

﴿كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا﴾

"Her ne zaman o ateş sönecek olsa biz onları tutuşturulmuş ateş bakımından ziyâdeleştiririz." *(el-İsrâ Sûresi:97)* buyurmuştur. (**İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 7/428-429)*

Âyet-i Kerîmenin Sonunda Geçen: (وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ) **"Uydurdukları şeyler onlardan kayboldu"** kavl-i şerîfinin tefsîrinde **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Anhümâ)* şöyle demiştir:

"(Putlarının âhirette kendilerine şefâat edeceğine dâir) dünyâda iken yalan yere uydurdukları şeyler kıyâmette onlardan kaybolacak (ve asılsız olduğu ortaya çıkacak)tır."

Katâde *(Radıyallâhu Anh)* da bu mânâyı nakletmiştir. **(İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:240, 9/110;* **el-Hâzin,** *Lübâbü't-tevîl, 3/94;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 3/471)*

Taberî *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: "Müşriklerin dünyâda **Allâh-u Te'âlâ**'nın ortakları olduğunu iddiâ ettikleri putların âhirette bir şeye yaramadığı ortaya çıkınca dünyâdaki yalan ve uydurmalarının bâtıl olduğu (boşa çıktığı) da ortaya çıkmış olacaktır.

Çünkü onların **Allâh**'tan başka ilâh olduğunu iddiâ ettikleri şeyler onları cehenneme sevkedince bâtıl ilâhlarının boş şeyler olduğu zuhûr edecektir (zîrâ hak olsalardı tapanları cehenneme gitmezdi)." **(İbnü Cerîr et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân, 12/372-373)*

"İbnü Kesîr Tefsîri"nde zikredildiğine göre; müşriklerin **Allâh**'ı bırakıp da uydurdukları putlar âhirette onlara fayda vermeyeceği gibi bilakis onlara tümden zarar verecektir.

Nitekim bu hususta **Allâh-u Te'âlâ**:

﴿وَإِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ أَعْدَاءً وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِرِينَ﴾

"**Bir de** (kıyâmet koptuğunda) **insanlar** (diriltilip kabirlerinden mahşere çıkartılarak) **haşrolunduğu zaman, o** (ibâdet oluna)**n** (put)**lar** (Allâh-u Te'âlâ'nın kendilerine vereceği bir idrâk ve konuşma kâbiliyeti netîcesinde) **özellikle o** (kendilerine tapa)**nlara kuvvetli düşmanlar olacaklar ve onların** (kendilerine) **tapmasını**(n doğru bir şey olmadığını açıklayarak bu şirki) **inkâr ediciler olacaklardır.**" *(el-Ahkâf Sûresi:6)* buyurmuştur.

Diğer bir âyet-i celîlesinde ise:

﴿وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللهِ اٰلِهَةً لِيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا ۞ كَلَّا سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا﴾

"Bir de o (müşrik ola)**nlar, kendileri için bir şeref** (ve azaptan kurtuluş vesîlesi) **olsunlar diye Allâh'tan başkasını birtakım ilâhlar hâline dönüştürdüler.**

Hayır! (İş onların sandığı gibi değildir!)

Kesinlikle onlar(ın taptıkları bâtıl ilâhlar, kıyâmet günü) **bunların ibâdetlerini tanımaya**(rak onlardan tamâmen uzaklaşa)**caklar ve onların aleyhine yardım edenler** (ve kendilerine düşman kesilenler) **olacaklardır.**

(İşte böylece müşrikler izzet ve şeref bekledikleri yerden tam aksine büyük bir zillet ve rezilliğe kavuşacaklardır.)" *(Meryem Sûresi:81-82)* buyurmuştur.

Diğer âyet-i kerîmelerinde ise **Allâh-u Te'âlâ**, (Halîli) **İbrâhîm** *(Aleyhisselâm)* ın, müşrik olan kavmine hitâben bu hususta:

﴿إِنَّمَا اتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِ اللهِ أَوْثَانًا مَوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا
ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُمْ بِبَعْضٍ وَيَلْعَنُ بَعْضُكُمْ بَعْضًا
وَمَأْوَاكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ﴾

"Siz ancak o en alçak (dünyâ) **hayât**(ın)**da** (sevdiklerinizi putlara tapar bir hâlde görünce) **aranızdaki sevgiden dolayı** (onlara uymak için) **Allâh'ı bırakıp birtakım putlar**(ı ilâhlar) **edindiniz.**

Sonra kıyâmet gününde (gerçek meydana çıktığında ise)**; bir kısmınız diğer bir kısmı tanımayacak, bâzınız da diğer bir kısma lânet edecektir.**

(İşte o zaman bâtıl ilâhlara tapanlar taptıklarından uzaklıklarını bildirecek de, böylece o gün siz birbirinizi tanımaz hâle geleceksiniz.)

Sizin sığın(maya mecbur bırakıl)**acağınız yer ise ancak o** (cehennem) **ateş**(i)**dir.** (Bugün sizin beni attığınız ateşten Rabbim beni kurtarmıştır ama o gün) **sizin için yardımcılardan hiçbir kimse de bulunmayacaktır."** *(el-Ankebût Sûresi:25)* buyurduğunu zikretmiştir.

Yine bu konuda Yüce **Rabbimiz**:

﴿إِذْ تَبَرَّأَ الَّذِينَ اتُّبِعُوا مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا وَرَأَوُا الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ﴾

"**O** (sapık önderler ve kendilerine uya)**nlar** (hep birlikte) **o azâbı görmüşlerken,** (şirk ve inkârda) **kendilerine uyulmuş olan o kimseler,** (dünyâdayken kendilerine) **tâbi olmuş bulunan o kişilerden tamâmen uzaklaştığında ve** (kurtuluş sebebi olarak gördükleri akrabâlık, yoldaşlık ve samîmî dostluk gibi irtibat) **bağlar**(ı) **onlar**(ın inkârı) **sebebiyle tümüyle koptuğu zaman** (işte o vakit bâtıl ilâhlarının kendilerine fayda vermeyeceğini keşke şimdiden anlayabilseydiler de, onlarla tüm ilişkilerini daha dünyâdayken kesebilseydiler)." *(el-Bakara Sûresi:166)* buyurmuştur.

İşte bu gibi birçok âyet-i kerîme **Allâh-u Te'âlâ**'ya ortak koşanların âhirette hüsrâna düşeceğini ve helâk olacağını beyân etmektedir. (**İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 7/428-429)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Kuşeyrî Tefsîri"nde zikredildiği üzere; "İşte bu sıfatlara sâhib olanlar (sâhib olmadıkları hâlleri iddiâ ederek sahte şeyhlik yapanlar ve velî olduklarını göstermeye çalışanlar maddî ve mânevî anlamda yaptıkları) ticâretlerinde kâr edemezler, istedikleri hiçbir gâyeye ulaşamazlar ve böylece **Hakk Te'âlâ**'dan uzak kalırlar.

Hakk'ın yakınlığını satarak yerini aldıkları halkla birliktelikleri ise onlar için hiç bereket getirmez. İşte onların pazarlıkları hüsrâna uğramış ve sermâyeleri helâk olmuştur.

Artık onlar hevâna (ve alçaklığa) kavuşmuşlar, yeis (ümitsizlik) ve mahrûmiyeti tatmışlardır." (**el-Kuşeyrî,** *Letâifü'l-işârât, 2/314)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredilen işârî mânâlar birbiriyle çok iltisaklı olduğu için 18. âyet-i kerîmenin işârî mânâlarında cemedilmiştir.

YİRMİ İKİNCİ ÂYET-İ KERÎME

﴿ لَا جَرَمَ أَنَّهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْأَخْسَرُونَ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (22)

(لَا جَرَمَ) **Hayır** (onların ilâhları kendilerine fayda vermeyecektir, bilakis) **kesinleşti,** bu terkîb hakkında çok kaviller varsa da bizim tercîh ettiğimiz mânâya göre; burada geçen (لَا) harfi nâfiyedir, sonrasında gelen (جَرَمَ) fiili ise (حَقَّ) mânâsındadır, bundan sonraki cümle-i ismiyye de onun fâilidir, (el-Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî)* ne kesinleşti? (أَنَّهُمْ) **şübhesiz onlar,** nerede? (فِي الْآخِرَةِ) **âhirette,** (هُمُ) **ancak onlar,** nedirler? (الْأَخْسَرُونَ) **en çok hüsrâna uğrayan kimselerdir.**

MEÂL-İ ŞERÎF

"Hayır! (Onların ilâhları kendilerine fayda veremeyecektir ve şu hakîkat) **kesinleşti ki; şübhesiz ancak onlar** (cennette bulunan yerlerini satıp, karşılığında cehennem derekeleri kazandıkları için) **âhirette en çok** (zarar ve) **hüsrâna uğraya**(cak ola)**nların ta kendileridir."**

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede müşriklerin kendilerini dünyâ ve âhirette maddî-mânevî zararlara uğrattıklarını açıkladıktan sonra bu âyet-i kerîmede ise onların özellikle âhiretteki hüsranlarının anlatılamayacak derecede ziyâde olacağını beyân etmiştir. (**Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/194)*

Taberî *(Rahimehullâh)*ın beyânına göre; bu âyet-i kerîme müşriklerin âhiretteki ahseriyetlerini (yâni en büyük zarar ve ziyâna uğrayacak kimseler olduklarını) açıklamıştır ki (Müslüman olsalardı) cennetten sâhib olacakları (yurt ve) menzillerini satarak, (kâfir öldükleri için) cehennemden satın aldıkları derekelerle değiştirenlerin hâli elbette ki âşikâre bir hüsrândan ibârettir. (**et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/373)*

"İbnü Kesîr Tefsîri"nde zikredildiğine göre; dünyâda şirk koşanların ne büyük ticârî zararlara düştükleri âhirette ortaya çıkacaktır.

Çünkü onlar dereceleri derekelerle değiştirmişler, cennet nîmetleri yerine kızgın ateşleri bedel almışlar, damgalı cennet şaraplarını cehennemin kaynar sularıyla değişmişler (cennetin eşsiz yemeklerini bırakıp cehennemin zakkumlarını tercîh etmişler), cennetin yüksek köşklerini cehennemin düşük yerleriyle değiştirmişler ve nihâyet **Rahmân Te'âlâ**'ya (mânen) yakınlığı ve O'nun ru'yetini (cemâlini görmeyi) **Deyyân Te'âlâ**'nın gazabı ve ukûbeti karşılığında satın almışlardır.

Artık hiç şübhe yoktur ki bu kimseler âhirette en büyük zarara uğrayanların ta kendileri olacaklardır. (**İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 7/429*)

Ulemânın verdiği bu mânâlar müvâcehesinde kâfir olarak ölenlerin âhiretteki zarar ve ziyânını en güzel şekilde açıklayan birçok âyet-i kerîmelerden biri de:

﴿يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ذٰلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ ۗ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّـَٔاتِهٖ وَيُدْخِلْهُ جَنّٰتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خَالِدِيْنَ فِيْهَآ اَبَدًا ۭ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ۞ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَكَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَآ اُولٰۗىِٕكَ اَصْحٰبُ النَّارِ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۭ وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ﴾

"(Habîbim!) **O** (Allâh-u Sübhânehû)**nun,** (evvelkileri ve sonrakileri mahşerde) **toplama** (vakti olan kıyâmet) **gününde sizi bir araya getireceği günü** (ümmetine anlat)**.**

(Ey insan!) **İşte sana! O** (gün) **ancak, teğâbün** (birbirini aldatma) **günüdür** (ve o gün aldatılanlar, cehennemlikler olacaklardır. Zîrâ îmânla ölmeleri durumunda cennette yerleşecekleri makamlarını Müslümanlara kaptıracaklar ve cehennemde yanarken, kendilerine o menziller gösterilince pişmanlığa boğulacaklardır)**.**

Ama her kim Allâh'a îmân eder ve (namaz, oruç, hac, zekât gibi) **sâlih ameller işlerse, O** (Rabbi) **ondan kötü işlerini tamâmen örter ve içlerinde sonsuza kadar ebedî kalıcı kimseler**(den) **olarak onu öyle değerli cennetlere girdirir ki, onların** (köşklerinin ve ağaçlarının) **altından sürekli ırmaklar akmaktadır**

(Ey mümin!) **İşte sana! Ancak bu** (şekilde günahlardan kurtulup, cennete girmek, dünyâdaki geçici kurtuluşlara nazaran) **çok büyük kurtuluştur.**

Ama o kimseler ki; kâfir olmuşturlar ve Bizim âyetlerimizi yalan saymıştırlar; (ey insan!) **işte sana! Ancak onlar, içerisinde ebedî kalıcı kimseler olarak o** (cehennem) **ateşin**(in) **ashâbı** (ve ayrılmaz arkadaşları)**dır. O son varılacak yer ne de kötü olmuştur!"** *(et-Teğâbün Sûresi:9-10)* âyet-i celîleleridir.

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Kuşeyrî Tefsîri"nde zikredildiği üzere; bu âyeti celîlenin işârî mânâsı şöyledir: "Hiç şübhe yok ki (Allâh adına mânevî hâller uydurarak Rablerine iftirâ etmiş olan ve evliyâ geçinip şeyhlik taslayan) bu kimseler âhirette (diğer kullara nisbetle) hüsran (ve zarar)ları en şiddetli, hayırlardan mahrûmiyeti de en fazla olacak kişilerdir." **(el-Kuşeyri,** *Letâifu'l-işârât, 2/314*)

YİRMİ ÜÇÜNCÜ ÂYET-İ KERÎME

﴿ اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَاَخْبَتُوٓا اِلٰى رَبِّهِمْ ۙ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۚ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (23)

(اِنَّ الَّذِينَ) **Muhakkak o kimseler ki,** (اٰمَنُوا) **îmân ettiler,** daha? (وَعَمِلُوا) **ve işlediler,** neyi? (اَلصَّالِحَاتِ) **sâlih amelleri,** daha ne yaptılar? (وَاَخْبَتُوٓا) **ve** (huzûrunda boyun bükerek) **alçaldılar,** (nitekim alçak bir mekânda konaklayan kimse için (أَخْبَتَ) tâbîri kullanılır ki bunun mânâsı (دَخَلَ فِى مَكَانٍ خَبْتٍ) "Alçak ve düşük yere girdi" demektir. **(es-Semîn el-Halebî,** *ed-Dürru'l-masûn, 6/306)* kime karşı alçaldılar? (اِلٰى رَبِّهِمْ) **Rablerine,** (اُولٰٓئِكَ) **işte sana! Onlar,** kimlerdir? (اَصْحَابُ الْجَنَّةِ) **ancak cennetin ashâbıdır,** (هُمْ) **onlar,** nerede? (فِيهَا) **orada,** nedirler? (خَالِدُونَ) **ebedî kalıcılardır.**

M E Â L - İ Ş E R Î F

Muhakkak o kimseler ki (tasdik edilmesi gereken tüm hakîkatlere) **îmân etmiştirler,** (Allâh-u Te'âlâ'nın rızâsına uygun ve kabûle elverişli olan namaz, oruç, hac ve zekât gibi) **sâlih ameller de işlemiştirler, bir de onlar Rablerine karşı** (boyun bükerek) **alçalmıştırlar** (ve O'na karşı derin saygı içinde olmuşturlar).

İşte sana! Onlar ancak cennetin (ayrılmaz) **yârânıdır. Kendileri orada ebedî kalıcı kimselerdir.**

Î Z Â H Â T - I M Ü F Î D E

Allâh-u Te'âlâ önceki âyet-i celîlelerde müşriklerin dünyâ ve âhiretteki hüsranlarını açıkladıktan sonra bu âyet-i kerîmede ise müminlerin iki cihandaki saâdetlerini beyân etmiştir. **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/194)*

Âyet-i Kerîmede Geçen ve **"Îmân edip amel-i sâlih işleyen"** kullara nisbet edilerek övgüye şâyân kılınan **"İhbât"** sıfatının mânâları hakkında müfessirler şu mânâları açıklamışlardır:

İbnü Abbâs *(Radıyallâhu Anhümâ)* bu cümleye: "Rablerinden korktular" diye mânâ vermiştir. **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân,12/374;* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:244, 9/111;* **es-Sa'lebî,** *el-Keşfü ve'l-beyân, 14/342;* **el-Mâverdî,** *en-Nüket ve'l-'ûyûn, 2/464;* **el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 4/170;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/35)*

Katâde *(Radıyallâhu Anh)* ise: "Rablerine inâbede bulundular" yâni her şeyden kopup ancak O'na yöneldiler" mânâsı vermiştir. **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/374;* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:246, 9/112)*

Yine **Katâde** *(Radıyallâhu Anh)*: "İhbât, tehaşşu' (huşû') ve tevâzûdur." **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/375;* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:247, 9/112;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/35)* demiştir ki bunun mânâsı **"Allâh-u Te'âlâ**'ya karşı derin saygı duymak ve O'na karşı son derece zillet ve meskenet takınarak alçalmak" demektir.

İmâm-ı Taberî *(Rahimehullâh)* ise: "Bu kelimenin tefsîri hakkında lâfızlar ihtilâf etse de mânâlar birbirine yakındır. Çünkü **Allâh-u Te'âlâ**'ya yönelmek **Allâh** korkusundan kaynaklanır.

Yine böylece **Allâh-u Te'âlâ**'ya karşı tevâzulu olup derin saygı duymak ancak ibâdet ve tâat ile meydana gelir, **Allâh-u Te'âlâ**'ya yönelerek mutmainlik ve sâkinlik kazanmak da **Allâh-u Te'âlâ**'ya karşı huşû sâhibi olmaktan neş'et eder (kaynaklanır)." demiştir. **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/375-376)*

Âyet-i Kerîmede Geçen: (أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ) **"İşte onlar ancak cennet ashâbıdır, onlar orada ebedî kalıcılardır"** kavl-i şerîfi hakkında **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Anhümâ)* şöyle demiştir:

"Ey müşrikler! Sizin inkâr ettiklerinize îmân edenler ve **Allâh**'ın dîninden terkettiklerinizle amel edenler (var ya); işte onlar için, içerisinde ebedî kalacakları cennetler vardır.

Yapılan hayır ve şerlerin karşılığı, yapanlar hakkında ebedî olarak sâbit kalacak ve o karşılıklar hiç kesilmeyecektir." **(İbnü Hişâm,** *es-Sîretü'n-Nebeviyye, 2/134;* **et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 2/187;* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:248,249, 9/113;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 1/209)*

Taberî *(Rahimehullâh)* bu cümle-i celîleyi: "İşte sıfatları bu (îmân, amel-i sâlih ve Allâh'a karşı tevâzu) olan kimseler cennetlerin sâkinleridir ki onlar oradan hiç çıkmayacaklar, orada ölmeyecekler velâkin onlar sonsuza kadar orada kalacaklardır." **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân,12/375-376)* diye tefsîr etmiştir.

İbnü Kesîr *(Rahimehullâh)* bu makamda şöyle demiştir: **"Allâh-u Te'âlâ** bir önceki âyet-i kerîmede şakîlerin (îmânsız olan bedbahtların) hâllerini açıkladıktan sonra bu âyet-i kerîmede ise ikinci olarak sa'îdlerin (îmân ehli bahtiyarların) bahsini yapmıştır ki onlar îmân edip sâlih ameller işleyenlerdir.

Onların kalbleri îmân etmiş, uzuvları da kavlî ve fiilî (hem sözlü hem de icrâat) olarak ibâdet ve tâatları yerine getirmişler, şerîatın reddettiği münkerleri (ve ğayr-i meşrû şeyleri) de terketmişlerdir.

İşte bu vesîle ile onlar o cennetlere vâris olmuşlardır ki orada kendileri için yüce köşkler, döşenmiş serirler, yiyenlerine çok yaklaşan meyveler, çok değerli yataklar, çok hayırlı güzel hûrîler, türlü türlü meyveler, çok can çeken yiyecekler ve lezzetli içecekler ve hepsinden üstün olarak göklerin ve yerin yaratıcısının cemâline bakma nîmetleri mevcuttur.

Dahası onlar orada ebedî kalacaklar, hiç ölmeyecekler, yaşlanmayacaklar, hasta olmayacaklar, (zevkleri kesilmeden devâm etsin diye) uyumayacaklar, abdest bozmayacaklar, tükürmeyecekler ve sümkürmeyeceklerdir.

Onların yedikleri ise ancak ter ile çıkacaktır ki onunla da en güzel misk kokusu hissedeceklerdir." **(İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 7/429)*

Üstâdımız Alî Hayder Efendi *(Kuddise Sirruhû)* **Hazretleri** bu âyet-i kerîmede geçen **"İhbât"** sıfatıyla ilgili olarak kendi **Mushaf-ı Şerîf**'inin 225. sayfasının kenarına, **el-Feyrûzâbâdî** *(Rahimehullâh)*a âit ***"el-Kāmûsü'l-Muhît"***ın **Ahmed Âsım Efendi** tarafından terceme edilen ve ***"el-Ukyânûsu'l-Basît fî Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhît"*** diye meşhur olan eserin 1. cildinin 301. sayfasından naklen:

«أَيْ: اِطْمَأَنُّوا إِلَيْهِ تَعَالَى وَهُوَ يُصَلِّي بِخُضُوعٍ وَخُشُوعٍ وَسُكُونٍ وَإِنْصَاتٍ.»

"'Rablerine yönelerek ihbât ettiler' demek yâni: '**Allâh-u Te'âlâ**'ya yönelerek mutmain oldular.

İşte böyle bir kişi huzû' (tâzim ile boyun eğme), huşû' (derin saygı), sükûn (uzuvların hareket etmeyip sâkin durması) ve insât (dünyâ kelâmı konuşmama sıfatları) ile namaz kılar' demektir." mânâsını yazmıştır.

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Sülemî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; (Ebû Türâb en-Nahşebî *(Kuddise Sirruhû)* gibi bir çok meşâyihın sohbet arkadaşı olan yüce velî) **Şâh** (İbnü Şücâ' el-Kirmânî) *(Kuddise Sirruhû)* şöyle demiştir: "Bu âyet-i kerîmede medhi geçen "İhbât" sıfatının alâmetleri üçtür. **Birincisi**; günahlarına tevbeyle birlikte bir daha o günahlara dönmeye karşı isteksizlikten dolayı (bu tehlikeyi düşünmenin getirdiği) gam (ve kederlere düşmek).

İkincisi; **Allâh-u Te'âlâ**'nın, kulunun yaptığı günahlara örtü çek(ip onları insanlara gösterme)mesi konusunda istidrâc (günahlarının açıklanmamasına aldanarak anlamadığı yerden helâka doğru sürüklenme) korkusu taşımaktır.

Üçüncüsü ise; **Allâh-u Te'âlâ**'nın adâletinden korkup hazer ederek (sakınarak) her vakitte (cezâyı hakettiğine inanarak) azâb beklemektir. **(es-Sülemî,** *Hakâiku't-tefsîr, 1/316)*

"Kuşeyrî Tefsîri"nde zikredildiği üzere; bu âyet-i kerîmede methedilen **"İhbât"** sıfatı devamlı inkisâr (boyun kırıklığı hâli) taşıyarak kalbin **Allâh-u Te'âlâ**'ya karşı huşû'udur (ve derin saygı duymasıdır) ki, bunun alâmetlerinden biri de sır (latîfesi) ile (gizlice) istiğâseye (Allâh-u Te'âlâ'dan yardım istemeye) devâm ederek kaderlerin akışı altında sol(up sarar)maktır." **(el-Kuşeyrî,** *Letâifü'l-işârât, 2/314)*

*"Te'vîlât-ı Necmiyye Tefsîri"*nde zikredildiğine göre: "**Allâh-u Te'âlâ**'yı taleb etmeye (ve bunun lüzûmuna) îmân edip de matlûba ulaşmak için sâlih ameller ve faydalı muâmeleler yaparak onu taleb etme yoluna girenler, bilkülliyye (bütünü ile) sâdece Rablerine inâbe edenler (kalben yönelenler) ve Rablerinden ancak Yüce Zât'ını taleb ederek **Allâh-u Te'âlâ**(nın zikri) ile mutmain olanlar (ve yatışanlar), işte onlar cennet erbâbıdır.

Aslında onlar cennetin tâlibleri değil cennetin matlubları (peşine düşüp aradıkları)dırlar. Çünkü onlar ancak **Allâh**'ın tâlibleridirler ve onlar (bu hâlleri üzere) **Allâh**'ı tâlib olarak ebedî kalacaklardır." **(Necmüddîn Dâye er-Râzî,** *et-Te'vîlâtü'n-Necmiyye, 3/266-267;* **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/176)*

MÜNÂSİB ÂYET-İ KERÎMELER

Allâh-u Te'âlâ'nın Cennetle Müjdelediği Muhbit Kimselerin Sıfatları

﴿وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ ۞ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَالصَّابِرِينَ عَلَىٰ مَا أَصَابَهُمْ وَالْمُقِيمِي الصَّلَاةِ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ﴾

"(Habîbim!) **Bir de sen** (İslâm'la huzur bulup yatışan, kadere râzı, ibâdette çok gayretli ve zulme uğrasa da intikāma kalkışmayan) **o** (ihlâslı, Allâh'ın emirlerine karşı teslimiyetli ve kullarına karşı) **tevâzulu kimseleri müjdele!**

Öyle kimseleri (müjdele) **ki, Allâh zikredildiği zaman** (eseri dışa vuracak şekilde) **kalbleri** (O'nun azametini düşünerek) **kork**(uyla dol)**ar, bir de kendilerine isâbet etmiş olan** (hastalık, mihnet, hicret ve gurbet gibi) **şeylere karşı sabredenleri ve o** (farz) **namazları** (vakti vaktine) **hakkıyla kılanları** (müjdele)**!**

(Çünkü onlar hem bedenî ibâdetlerini yapmaktadırlar) **hem de onlar kendilerine rızık olarak verdiklerimizden** (hayır yollarına) **harcamaktadırlar."***(el-Hacc Sûresi:34-35)*

YİRMİ DÖRDÜNCÜ ÂYET-İ KERÎME

﴿مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ كَالْأَعْمَىٰ وَالْأَصَمِّ وَالْبَصِيرِ وَالسَّمِيعِ ۚ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا ۚ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (24)

(مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ) **O iki fırkanın şaşılacak hâli,** ne gibidir? (كَالْأَعْمَىٰ) **kör** (kimse) **gibidir,** daha? (وَالْأَصَمِّ) **ve sağır** (kimse) **gibidir,** daha? (وَالْبَصِيرِ) **ve çok iyi gören gibidir,** daha? (وَالسَّمِيعِ) **ve çok iyi işiten gibidir,** (هَلْ يَسْتَوِيَانِ) **bu ikisi denk olabilir mi?!** ne bakımından? (مَثَلًا) **sıfat ve hâl bakımından,** (أَفَلَا تَذَكَّرُونَ) **hâlâ iyice düşünmeyecek misiniz?!**

MEÂL-İ ŞERÎF

"(Hakkı görüp duyan ve doğruya uyan müminlerle, Allâh'ın âyetlerine karşı kör ve sağır kalan kâfirlerin oluşturduğu) **o iki fırkanın şaşılacak hâli,** (yaratılıştan) **kör ve sağır kimse ile, çok iyi gören ve çok iyi işiten** (kimseler) **gibidir. Sıfat ve hâl bakımından bu ikisi** (hiç) **denk olabilir mi?! Siz hâlâ** (bu iki fırkanın hiçbir bakımdan eşit olmadığı konusunda şübhede kalıp da, size anlatılan misalleri) **iyice düşünmeyecek misiniz?!"**

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

Allâh-u Te'âlâ önceki âyet-i celîlelerde kâfirlerle müminlerin hâllerini ve sıfatlarını beyân ettikten sonra bu âyet-i kerîmede ise iki fırkanın hiçbir bakımdan eşit olmayacağını açıklamıştır.

Katâde *(Radıyallâhu Anh)* bu âyet-i kerîmenin tefsîrinde şöyle demiştir:

عَنْ قَتَادَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: قَوْلُهُ: ﴿مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ كَالْأَعْمَىٰ وَالْأَصَمِّ وَالْبَصِيرِ وَالسَّمِيعِ﴾ اَلْاٰيَةَ، «هٰذَا مَثَلٌ ضَرَبَهُ اللهُ لِلْكَافِرِ وَالْمُؤْمِنِ، فَأَمَّا الْكَافِرُ فَصُمَّ عَنِ الْحَقِّ، فَلَا يَسْمَعُهُ، وَعَمِيَ عَنْهُ فَلَا يُبْصِرُهُ. وَأَمَّا الْمُؤْمِنُ فَسَمِعَ الْحَقَّ، فَانْتَفَعَ بِهِ وَأَبْصَرَهُ فَوَعَاهُ وَحَفِظَهُ وَعَمِلَ بِهِ.»

"Bu âyet-i kerîme **Allâh-u Te'âlâ**'nın kâfir ve mümin için açıkladığı bir mesel (ilginç benzetme)dir.

Buna göre kâfir kimse haktan sağırdır, artık onu işitemez ve hakkı görmekten kördür, artık onu göremez.

Îmânlı kimse ise hakkı işitip ondan faydalanır, gerçeği görüp onu kavrar, korur ve onun (gerektirdikleri) ile amel eder." **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/377;* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:252-253, 9/113-114)*

Taberî *(Rahimehullâh)* şöyle tefsîr etmiştir: "Küfür ve îmân fırkalarının ilginç hâli iki gözü ile hiçbir şey görmeyen kör ile hiçbir şey işitmeyen sağır gibidir.

Çünkü kâfir kimse **Allâh**'ı inkâr ile meşgul olması sebebiyle **Allâh-u Te'âlâ**'nın hızlânı (tevfîk ve hidâyetten mahrum bırakması) onun hakkında galebe çaldığı için artık o hakkı görüp tâbi olamaz ve onunla amel edemez.

Yine bu sebeble **Allâh-u Te'âlâ** tarafından kendisini rüşde (isâbetli hak yola) dâvet edeni işitip de onun kendisini çağırdığı hidâyete icâbet ederek doğru yoldan istifâde edemez. Artık o kişi hayret ve şaşkınlık içerisinde bocalayarak düştüğü dalâlet içinde sâbit kalır.

Îmân fırkası ise; gören ve işiten kimse gibidir. Nitekim o kişi **Allâh-u Te'âlâ**'nın (varlık ve birliğine delâlet eden) huccetlerini iyi görür ve onların ifâde ettiği tevhîd inancı, eş ve ortaklara inanmaktan teberrî (uzak durma) ve nebîlerin peygamberliği gibi hususları ikrâr ederek **Allâh-u Te'âlâ**'nın dâvetçisini duyar da ona icâbet eder ve **Allâh**'ın tâatı (ve kulluğu) ile amel eder." **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/376)*

"İbnü Kesîr Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **Allâh-u Te'âlâ** bu âyet-i kerîmesinde kâfirlerle müminlerin ilginç hâllerini açıklarken ilk olarak şekāvetle vasıfladığı (bedbahtlıkla nitelediği) kâfirleri, kör ile sağıra teşbîh etmiş, sa'îd (ve bahtiyar) müminleri de görenle işitene benzetmiştir.

Kâfir kimse dünyâ ve âhirette hakkı görmekten kör kalıp hiçbir hayra hidâyet bulamayan ve gerçeği tanımayan kimsedir. Aynı zamanda o kişi, huccetleri duymaktan sağır kaldığı için faydalanacağı hiçbir şeyi işitemez.

Nitekim onlar hakkında **Allâh-u Te'âlâ**:

﴿إِنَّ شَرَّ الدَّوَآبِّ عِندَ اللهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ ۞ وَلَوْ عَلِمَ اللهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَّأَسْمَعَهُمْ وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوا وَّهُم مُّعْرِضُونَ﴾

"Gerçekten de (yeryüzünde) **depreşen** (canlı nesne)**lerin Allâh nezdinde** (en zararlısı ve) **şerlisi, o** (doğruları duymayan) **sağırlar ve** (gerçekleri konuşmayan) **dilsizlerdir ki, onlar** (hakkı) **anlamamaktadırlar.**

Eğer (bu sağır ve dilsiz kâfirlerde, doğru yolu arayıp bulma isteği olsaydı elbette Allâh onlara Kur'ân anlayışı nasîb ederdi, bu durumda) **Allâh onlarda** (böyle) **bir hayır yaratsaydı, elbette onlara** (düşünüp anlayacakları bir şekilde hakîkatleri) **duyururdu.**

Ama (kendileri hidâyete karşı isteksiz bir hâldeyken) **onlara** (anlayacakları bir sûrette) **işittirseydi bile,** (inatlarından dolayı) **elbette onlar** (duyduklarından faydalanmayıp, îmândan) **yüz çevirici kimseler olarak dön**(üp gid) **erlerdi.** *(el-Enfâl Sûresi:22-23)* buyurmuştur.

Mümin kimse ise fetânetlidir, zekîdir, çok akıllıdır, hakkı çok iyi gördüğü için doğru ile bâtıl arasını temyîz eder (iyice seçer) de böylece hayra tâbi olup şerri terkeder, (doğruya delâlet eden delîl ve) huccetleri iyice işittiği için onlar ile şübhelilerin arasını tefrîk eder (iyice ayırır), bu sebeble hiçbir bâtıl onun nezdinde revâc (ve îtibâr) bulamaz. Artık bu iki kimse hiç eşit olabilir mi?!

İşte **Allâh-u Te'âlâ** bu misalleri açıkladıktan sonra: (أَفَلَا تَذَكَّرُونَ) **"Artık siz hiç düşün**(üp kıyâs ederek bu iki fırkanın arasındaki farkı göre)**meyecek misiniz"** buyurmuş olmaktadır.

Nitekim diğer bir âyet-i kerîmede:

﴿لَا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَائِزُونَ﴾

"O (Rablerini unutarak cehennem) **ateşin**(in ayrılmaz arkadaşları ve) **ashâbı** (olan kâfirler) **ile** (îmân ve takvâya sarılarak) **cennetin ashâbı**(ndan olma şerefini kazanmış kimseler iki cihanda da hiçbir yönden) **eşit olamaz.**

(Zîrâ) **ancak o cennetin** (dâimî ehli olan) **ashâbı kurtuluşa erenlerin ta kendisidir.**

(Ama ey insanlar! Aşırı gafletinizden ve başınıza gelecekleri az düşündüğünüzden dolayı siz sonsuz nîmetlere mazhar olanlarla, ebedî azablara uğrayacak olanlar arasındaki büyük farkı anlamıyorsunuz.)" *(Haşr Sûresi:20)* buyurmuştur.

Yine **Allâh-u Te'âlâ** diğer âyet-i kerîmelerinde:

﴿وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ ۞ وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ ۞ وَلَا الظِّلُّ وَلَا الْحَرُورُ ۞ وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا الْأَمْوَاتُ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ مَنْ يَشَاءُ ۖ وَمَا أَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَنْ فِي الْقُبُورِ ۞ إِنْ أَنْتَ إِلَّا نَذِيرٌ ۞ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا ۚ وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ﴾

Bir de (şunu iyi bilin ki; kalb gözü) **kör** (olduğu için ibâdetin kime yapılacağını bilmeyen müşrik ve câhil kimse) **ile** (İlâhının bir olduğu gerçeğini) **iyice gören** (mümin ve âlim kişi) **bir olmaz!**

O (türlü türlü kâfirlik ve günahların sebebiyet verdiği) **karanlıklar ile o** (îmân ve tevhîd) **nûr**(u) **da** (eşit) **olmaz! O** (koyu) **gölge**(liğe sâhib cennet) **ile şiddetli harâret**(iyle yakıp kavuran cehennem) **de** (denk) **olmaz.**

Yine o (İslâm'a giren ve dînî ilimleri tahsîl eden) **dirilerle, o** (kâfirlikte ve câhillikte ısrâr eden) **ölüler de müsâvî olmaz.**

Şüphesiz Allâh dilediği kimselere (hakkı) **işittirir** (ve âyetlerini anlama kâbiliyeti vererek onu hidâyete muvaffak kılar).

Sen ise kabirlerde(ki ölüler mesâbesinde) **bulunan** (kâfir) **kimselere** (doğruları) **aslâ işittirici olamazsın. Sen ancak büyük bir uyarıcısın!** (Dolayısıyla elçiliğini teblîğden başka bir mesûliyetin yoktur. Hakkı kabûl ettirmek senin görevin değildir.)

Muhakkak Biz seni (îmân edip itâat edenler için) **büyük bir müjdeleyici ve** (inkâr edip isyân edenler hakkında) **önemli bir uyarıcı olarak hak** (ve gerçek olan âyet ve delîller) **ile birlikte** (kullarımıza) **rasûl** (ve elçi olarak) **gönderdik. Zâten hiçbir ümmet yoktur ki mutlaka onların içerisinde değerli bir uyarıcı** (peygamber ya da âlim gelip) **geçmiştir.** *(Fâtır Sûresi:19-24)* buyurmuştur. (**İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 7/429-430)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Sülemî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **Ebû Süleymân-ı Dârânî** *(Kuddise Sirruhû)* şöyle demiştir: "Gerçek mânâda âmâ (kör), tam ulaşmak istediği menzile yaklaşmışken seferinin sonunda kör olup (evvelce yaptığı) tüm sa'y-ü gayretleri boşa giden kimsedir. Artık böyle bir kişi ne bir görüşten delîl alabilir, ne de bir rehber ona delîl (yol gösterici) olabilir."

Bişr (İbnü'l-Hâris el-Hâfî) *(Kuddise Sirruhû)* şöyle demiştir: "Hakîkî mânâda kör olan kişi (dünyâ ve âhiret husûsunda doğruya isâbet anlamına gelen) rüşd yolundan kör kalandır. Gerçek sağır ise uyarıldığı şeyleri duymayan (ve ona göre tedbir almayan)dır."

Meşâyihtan bâzısı şöyle demiştir: "Hakîkî mânâda gören kişi, kendisinden ne istendiğini muâyene eden (gözlemleyen) ve bütün vakitlerde kendisinin lehine ve aleyhine cereyân edecek şeyleri iyice müşâhede edendir.

Gerçek mânâda işiten ise muhâtap olduğu sitemler, azarlar, edeblendirmeler, terğîb ve teşvikleri iyice işiten ve hâllerinden hiçbir vaziyet içerisinde hakkın hitâbından gaflet etmeyendir."

Yine (bâzı meşâyih tarafından) denilmiştir ki: "Semî' (ve hakkıyla işiten kişi, boş işlere değil, dünyâ ve âhirette) kendisini ilgilendiren şeyleri duymaya kulağını açan kimsedir."

Yine (evliyâullâh cânibinden) denilmiştir ki: "Âmâ (ve kör olan) aslında olayları ibret nazarıyla görmekten kör kalandır. Sağır ise **Allâh-u Te'âlâ**'nın hitablarındaki latîfeleri işitmekten engellenendir. Basîr (hakkıyla gören kimse) ise herşeye hakîkat gözüyle nazar edip hiçbir şeyi tanımazlık etmeyen ve hiçbir şeyden (gâfil vaziyette) şaşıp kalmayandır."

Yine (meşâyihtan biri tarafından) denilmiştir ki: "Hakkıyla işiten kimse duyduklarını **Hakk Te'âlâ**'dan işiten ve bu sebeble (meleklerden gelen) ilhâm ile (şeytandan gelen) vesveseyi birbirinden ayırabilendir."

Cüneyd *(Kuddise Sirruhû)* şöyle demiştir: "Gerçek mânâda kör olan kişi hakîkatleri idrâkten kör kalmış kimsedir." **(es-Sülemî,** *Hakâiku't-tefsîr, 1/317)*

"Kuşeyrî Tefsîri"nde zikredildiği üzere; bu âyet-i kerîme kâfirlerin inkârlarından sebeb kör ve sağır gibi oldukları, müminlerin de îmânları sebebiyle işiten ve gören gibi oldukları hakkında açıklanan bir misaldir.

Buranın işârî mânâsı ise şöyledir: "Gerçek mânâda âmâ ve esamm olan kişi (hakka isâbeti görecek) rüşd gözleri kör olan ve kalb kulağı sağır olan bir kimsedir ki; sırr (latîfesi) ile hakkı göremez, istidlâli (ve delîle uyması) olmadığı için de yaptığı işlerde İlâhî takdîrin sırrını müşâhede edemez, ferâset nûru olmadığı için ise kalbine gelebilecek gaybî keşiflerden ve vâkıf olabildiği şeylerden işâret alamaz.

Yine böylece o kimse kabûl kulağıyla işitmediği için şerîatın isteklerine icâbet edemez, insâf ile hüküm veremediği için de sır latîfesine parlayan hakîkat îmâları vesîlesiyle vaktin (ve içinde bulunduğu zamânın) kendisinden (yapmasını) istediği şeylerden ona yönelen (ve onu muhâtab alan) hükümlere boyun eğemez.

Ama (hakkıyla gören) basîr ise, bütün işlerini "İlme'l-yakîn (şüphesiz bir bilgi ve inanç)" ile **Hakk Te'âlâ**'dan (bilip) müşâhede eder, bütün sıfatlarını "Ayne'l-yakîn (şüphesiz bir görüş)" ile seyreder, kendi zâtını "Hakka'l-yakîn (hakettiği ve nasıl görmesi gerekiyorsa o şekilde gerçekci bir yaklaşım)" ile görür. Böylece o kişi göremediklerini görür hâle getirir, kendinden kapalı ve örtülü olan şeyleri de keşfeder.

(Gerçek mânâda işiten) semî' kimsenin sıfatı ise; nefsin fısıltılarını ve şeytanın vesveselerini işitmemesidir. Artık o kişi zâhirî ilmin istekleri içerisinden sâdece şerîatın hükümlerini işitir.

Sonra (mânevî ilimleri tanıtan) târifin hâtıralarından ise (her zuhûrâta tâbi olmayıp) ancak mûteber olanları işitir.

İşte bundan sonra **Hakk Te'âlâ**'nın sirrî (sır latîfesine ulaşan) hitabları vesîlesi ile mükâşefe ehlinden (ve herkesin göremeyeceği şeyleri keşfedenlerden) kılınır. İşte bu iki sınıf aslâ eşit olamazlar ve hiçbir yolda karşılaşamazlar." **(el-Kuşeyrî,** *Letâifü'l-işârât, 2/314-315;* **el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/500)*

"Te'vîlât-ı Necmiyye Tefsîri"nde zikredildiğine göre; "Âmâ (kör) o kimsedir ki hakkı hak olarak, bâtılı da bâtıl olarak görmez, bilakis bâtılı hak, hakkı batıl görür. Sağır o kimsedir ki; hakkı hak olarak, bâtılı da bâtıl olarak işitmez, bilakis bâtılı hak olarak, hakkı da bâtıl olarak işitir.

Basîr o kimsedir ki hakkı hak olarak görüp ona tâbi olur, bâtılı da bâtıl olarak görüp ondan sakınır.

Semî' o kimsedir ki; **Allâh-u Te'âlâ** onun işiten kulağı olmuştur da o sebeble o her şeyi O'nunla işitir.

Kimin görmesi ancak **Allâh** ile olursa artık o kişi **Allâh**'tan gayrini görmez olur, kimin de işitmesi **Allâh** ile olursa o da **Allâh**'tan başkasından hiçbir şey işitmez olur." (**Necmüddîn Dâye er-Râzî,** *et-Te'vîlâtü'n-Necmiyye, 3/267;* **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/177)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre:

"İşitmesi **Hakk Te'âlâ**'dan olan kişi varlık âleminde kendisine **Allâh**'tan gayri birinin hitâb ettiğini düşünmez. Yâni duyduğu her şeyi **Hakk Te'âlâ**'dan bildiği için kendisine emredilen her şeye imtisâl eder.

Naklolunduğuna göre; (yüce velî) **Hayru'n Nessâc** *(Kuddise Sirruhû)* (dokumacı ismini şu sebeble almıştır: bir kere onun karşısın)a bir adam çıktı ve ona: "Sen benim kölemsin, ismin de **'Hayr'**dır" dedi.

O bu hitâbı(n, kendisine) **Hakk Sübhânehu**'dan (geldiğini îtikâd ederek) duyduğu için (o adamın hizmetine girdi ve) o adam onu senelerce dokuma işinde istihdâm etti (hizmetçi olarak çalıştırdı).

Sonra o adam kendisine: "Sen benim kölem değilsin, ismin de **'Hayr'** değil" dedi (de ancak o zaman onun işinden sıyrılabildi).

İşte (tasavvuftaki) ru'yet ve semâ' (görme ve işitme) makamlarının her birinde bir ibtilâ ve imtihan vardır.

Sâdık olan tâlib (ve samîmi mürîd) kendisine tâyîn edilen sınırda durur, haramlara bakmaz ve birinin lisânı ile kendisine: "Şarab iç" dense de içki içmek gibi mahzûrları irtikâb etmez (sakıncalı şeyleri işlemez).

Zîrâ bu söz(ün kendisine söylenmesi) acabâ **Allâh-u Te'âlâ**'nın sınırlarında duracak mı durmayacak mı diye bir imtihandır.

Artık bu yolda mutlaka hakîkati iyi bilmek gerekir ki sâlik şehvetlerine esîr ve hevâsına (nefsinin kötü arzusuna) köle olmayıp her işte **Mevlâ**'sının emirlerine tâbi olabilsin.

İşte hakîkati bulma ve hakka tâbi olma sıfatları ancak ve ancak ehl-i irşaddan bir velînin eteğine sıkıca yapışıp ondan sonra (onun gösterdiği vazîfelere) çok çalışarak kazanılabilir." (**İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/177-178)*

"Âlûsî Tefsîri"nde zikredildiğine göre: "Semî', ancak sevgilisinin kelâmını işitendir, basîr ise ancak O'nun nurlarını müşâhede edendir. Dolayısıyla hakkıyla işiten ve gören kimse gece ve gündüz (hiç karanlıkta kalmayıp) dâimâ sevdiğinin ziyâsı (ve aydınlığı) içerisinde nurda kalandır.

Bu âyet-i kerîmede (işârî mânâlar olarak) basîr ve semî' (gören ve işiten) kimseler neyle tefsîr edildiyse âmâ ve esamm (kör ve sağır)lar da o mânâların zıttıyla tefsîr edilmiştir.

Allâh-u Te'âlâ'nın: **"Hiç bu ikisi eşit olur mu?"** kavl-i şerîfinden maksat; bu iki fırkanın aralarında bulunan zıtlık ve uzaklık nedeniyle o ikisinin birbirinin ateşini(n dumanını) dahî göremeyecek şekilde yanyana gelemeyeceklerinin beyânıdır. **(el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/500)*

MÜNÂSİB ÂYET-İ KERÎMELER

Kör ile Görenin Eşit Olmadığını İfâde Eden Âyet-i Kerîmeler

﴿وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ ۝ وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ ۝ وَلَا الظِّلُّ وَلَا الْحَرُورُ ۝ وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا الْأَمْوَاتُ﴾

"Bir de (şunu iyi bilin ki; kalb gözü) **kör** (olduğu için ibâdetin kime yapılacağını bilmeyen müşrik ve câhil kimse) **ile** (İlâhının bir olduğu gerçeğini) **iyice gören** (mümin ve âlim kişi) **bir olmaz!**

O (türlü türlü kâfirlik ve günahların sebebiyet verdiği) **karanlıklar ile, o** (îmân ve tevhîd) **nûr**(u) **da** (eşit) **olmaz! O** (koyu) **gölge**(liğe sâhib cennet) **ile şiddetli harâret**(iyle yakıp kavuran cehennem) **de** (denk) **olmaz.**

Yine o (İslâm'a giren ve dînî ilimleri tahsîl eden) **dirilerle, o** (kâfirlikte ve câhillikte ısrâr eden) **ölüler de müsâvî olmaz.** *(Fâtır Sûresi:19-22)*

YİRMİ BEŞİNCİ ÂYET-İ KERÎME

﴿وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِهٖٓ اِنِّى لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (25)

(وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا) **Ve andolsun ki; muhakkak Biz rasül** (ve elçi olarak) **gönderdik,** (burada (وَ) harfi, ibtidâiyye (yeni cümle başladığını ifâde etmek için getirilmiş)dir, (لَ) harfi, kaseme tevtie (hazırlık ve işâret etmek için)dir ve mahzûf bir kasemin (yemînin) cevâbıdır, (قَدْ) harfi ise tahkîk (muhakkak mânâsını ifâde etmek) içindir. (**İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/178)* kimi gönderdik? (نُوحًا) **Nûh'u,** kime? (اِلٰى قَوْمِهٖ) **kavmine,** burada bir fiil mahzûftur ki takdîri "فَقَالَ = dedi" şeklindedir; neyi dedi? (اِنِّى) **muhakkak ki ben,** kim için? (لَكُمْ) **sizin için,** kimim? (نَذِيرٌ) **büyük bir uyarıcı**(yım), öyle uyarıcı ki, (مُبِينٌ) (teblîğini) **iyice açıklayıcı.**

M E Â L - İ Ş E R Î F

"Andolsun ki; muhakkak Biz Nûh'u kavmine (bir) **rasül** (olarak) **gönderdik** (de o onlara şu teblîğlerde bulundu) **ki: 'Şüphesiz ben size** (Allâh tarafından gönderilen ve sizi azâba düşürecek kötü amelleri ve onlardan kurtuluş yönlerini) **iyice açıklamada bulunan büyük bir uyarıcıyım.'"**

Î Z Â H Â T - I M Ü F Î D E

Allâh-u Te'âlâ önceki âyet-i celîlelerde kâfirlerle müminlerin kıyaslamasını yaptıktan sonra bu sûre-i celîlede zikredeceği yedi (7) kıssadan birincisi olan Nûh kavminin kıssası hakkında bu ve sonrasında gelecek 25 âyet-i kerîmede ilk kâfir kavim olan **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın ümmetini ve **Nûh Nebî**'nin onlardan neler çektiğini açıklamaya başlamıştır.

Âyet-i Kerîmede Geçen: **"Nûh"** ism-i şerîfi ile müsemmâ olan **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın bu ismi almasının sebebi hakkında ve ayrıca neseb-i şerîfi ile diğer bâzı sıfatları hakkında tefsîrlerde şöyle rivâyetler zikredilmiştir:

"Beğavî, Hâzîn ve Âlûsî" tefsîrlerinde zikredildiğine göre; **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Anhümâ)* şöyle demiştir: "**Nûh** *(Aleyhisselâm)* kırk yaşında peygamber olarak gönderildi, dokuz yüz elli sene kavmini İslâm'a dâvet etti, tûfandan sonra da altmış sene yaşadı ki böylece ömrü bin elli sene sürdü." **(el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 4/170;* **el-Hâzin,** *Lübâbü't-te'vîl, 2/480;* **el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/412)*

Diğer bir kavle göre ise: "**Nûh** *(Aleyhisselâm)* iki yüz elli yaşında iken peygamber olarak gönderilmiş, kavmini dokuz yüz elli sene İslâm'a dâvet etmiş, tûfandan sonra da iki yüz elli sene yaşamıştır ki bu durumda ömrü bin dört yüz elli sene etmektedir.

Lâkin **Allâh-u Te'âlâ**:

﴿فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا﴾

"O, onlar içerisinde elli sene hâriç bin sene (dâvetçi olarak) **durdu"** *(el-Ankebût Sûresi:14)* buyurduğu için dâvet ve teblîğ müddetinin dokuz yüz elli sene olduğu hakkında ihtilaf söz konusu değildir. **(el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 4/170;* **el-Hâzin,** *Lübâbü't-te'vîl, 2/480;* **el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/412)*

İbnü'l-Esîr *(Rahimehullâh)*ın beyânına göre: **"Nûh** *(Aleyhisselâm)*; **İdrîs** *(Aleyhisselâm)*ın oğlu **Müteveşlih**'in oğlu **Lemk**'in oğludur. **Nûh** *(Aleyhisselâm)* ülül-azm (azîmet ve kararlılık sâhibi olmaları hasebiyle rasüller içerisinde özel bir üstünlüğe sâhib olan) rasülllerdendir.

Onunla **Âdem** *(Aleyhisselâm)* arasında bir kavle göre; bin iki yüz sene bulunmaktadır.

Kendisi **Âdem-i Sânî** (ikinci Âdem) sayılır, zîrâ onunla birlikte gemide olanlardan diğerlerinin zürriyeti olmadığı için kendisinden sonra gelen bütün insanlar onun üç evlâdı **Sâm, Hâm** ve **Yâfis**'den türemişlerdir. Nübüvvetinin müddeti dokuz yüz elli senedir.

Tûfanın müddeti altı ay sürmüş, sonu ise Âşûrâ günü olmuştur. Gemi Cûdî Dağı'na yerleştikten sonra **Nûh** *(Aleyhisselâm)* tûfanın ardından ilk olarak **Semânîn** isminde bir karye binâ etmiştir.

Kendisiyle gemide bulunan insanların sayısı seksen olduğu için bu kasaba seksen mânâsına gelen **"Semânîn** (seksenler)" kelimesiyle isimlendirilmiştir. **(el-Mübârek İbnül Esîr,** *Câmi'u'l-usûl, 12/112)*

Katâde *(Radıyallâhu Anh)*ın kavline göre:

عَنْ قَتَادَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: «أَوَّلُ نَبِيٍّ بُعِثَ نُوحٌ عَلَيْهِ السَّلَامُ.»

"(Kâfir kavme) peygamber olarak gönderilen ilk nebî **Nûh** *(Aleyhisselâm)*dır." **('Abdürrezzâk,** *et-Tefsîr, rakam:244, 1/330;* **et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 3/621;* **et-Tahâvî,** *Şerhu müşkili'l-âsâr, rakam:5695, 14/384;* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:256, 9/115;* **es-Sa'lebî,** *el-Keşfü ve'l-beyân, 5/365;* **el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 1/243;* **İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Dimeşk, 62/243;* **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 13/332;* **İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 1/569;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 3/479)*

Nûh *(Aleyhisselâm)*a Bu İsmin Verilmesinin Sebebi

İbnü Abbâs *(Radıyallâhu Anhümâ)* şöyle demiştir:

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: «سُمِّيَ بِذٰلِكَ لِكَثْرَةِ مَا نَاحَ عَلٰى نَفْسِهِ.»

"**Nuh** *(Aleyhisselâm)* kendi adına çok ağladığı için bu isimle adlandırılmıştır. (Çünkü Nûh kelimesi ağıt yakarak ağlama anlamındadır.)" **(es-Sa'lebî,** *el-Keşfü ve'l-beyân, 7/44;* **el-Kuşeyrî,** *letâifu'l-işârât, 2/131)*

Nûh *(Aleyhisselâm)*ın ağlamasının sebebinin ne olduğu hakkında farklı görüşler vardır. Bir kavle göre:

﴿رَبِّ لا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكافِرِينَ دَيَّاراً﴾

"Ey Rabbim! Yerin üzerinde kâfirlerden bir tâne bile gezip dolaşan bir fert bırakma" *(Nûh Sûresi: 26)* diye beddua ettiği için çok üzülüp ağlamıştır.

Diğer bir kavle göre ise şöyle rivâyet olunmuştur:

رُوِيَ: أَنَّ نُوحًا عَلَيْهِ السَّلَامُ مَرَّ بِكَلْبٍ مَجْذُومٍ، فَقَالَ: «اِخْسَأْ يَا قَبِيحُ!» فَأَوْحَى اللهُ سُبْحَانَهُ إِلَيْهِ: «أَعِبْتَنِي أَمْ عِبْتَ الْكَلْبَ؟!»

"Bir kere **Nûh** *(Aleyhisselâm)* cüzzamlı bir köpeğin yanından geçerken: **'Ey çirkin uzak ol'** demişti. Bunun üzerine **Allâh-u Sübhânehû** ona: **'Sen köpeği mi ayıpladın yoksa Beni mi ayıpladın'** diye vahyetti. (İşte bundan sebeb Nûh *(Aleyhisselâm)* yıllarca ağladı.)" **(es-Sa'lebî,** *el-Keşfü ve'l-beyân, 7/44;* **el-Kuşeyrî,** *Letâifu'l-işârât,* **2/131, İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân,* **4/178)**

"Kuşeyrî ve Nesefî Tefsîrleri"nde zikredildiği üzere; **Nûh** *(Aleyhisselâm)* peygamberler içerisinde ömrü en uzun ve belâsı en şiddetli olan bir **Nebîyy-i zîşân** idi. Kendi adına niyâhı (ağlaması) çok olduğu için **Nûh** diye isimlendirildi. Buna da şu hâdise sebeb oldu.

وَرُوِيَ: أَنَّ نُوحًا عَلَيْهِ السَّلَامُ مَرَّ بِكَلْبٍ فَقَالَ: «مَا أَقْبَحَهُ!» فَأَوْحَى اللهُ تَعَالَى إِلَيْهِ: «أَنِ اخْلُقْ أَنْتَ أَحْسَنَ مِنْهُ.» فَأَخَذَ يَبْكِي وَيَنُوحُ عَلَى نَفْسِهِ حَتَّى أَوْحَى اللهُ إِلَيْهِ: «يَا نُوحُ، كَمْ تَنُوحُ؟»

"Bir kere **Nûh** *(Aleyhisselâm)* bir köpeğin yanından geçerken ona: **'Ne kadar da çirkinmiş'** deyince **Allâh-u Te'âlâ** ona: **'O zaman sen ondan daha güzelini yarat'** diye vahyetti.

Bunun üzerine o kendi adına ağıt yakarak o kadar ağladı ki nihâyet **Allâh-u Te'âlâ** ona: **'Ey Nûh!** (Yeter) **daha ne kadar ağlayacaksın?'** diye vahyetti." **(el-Kuşeyrî,** *Letâifü'l-işârât, 2/316;* **en-Nesefi,** *et-Teysîr, 8/184)*

(Bin seneyi aşkın) uzun ömrü içerisinde **Allâh-u Te'âlâ**'dan izinsiz bir fiil yaptı diye yâhut bir kelime söyledi diye (ülü'l-'azm peygamberlerden olan) **Nûh** *(Aleyhisselâm)* niyâhat (kendi adına ağlama) ile adlandırılacak derecede ağladı ise ya bir de mükellef olarak yaşadığı geçen ömrü boyunca adı ancak bir çok günahlarla anılan (diğer kullar)ın hâli nice olur?! **(el-Kuşeyrî,** *Letâifü'l-işârât, 2/316;* **en-Nesefi,** *et-Teysîr, 8/184)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **"Nûh** *(Aleyhisselâm)* **Âdem** *(Aleyhisselâm)*ın cennetten inişinden bin altı yüz kırk iki sene sonra doğmuştur. **Dimeşk** (Şâm-ı Şerîf)de yaşamıştır, **Kûfe**'de defnedilmiştir.

Bâzısı ise **Kudüs**'te (el-Halîl Şehri'nde) **İbrâhîm** *(Aleyhisselâm)*ın medfûn bulunduğu mağarada defnedildiğini söylemişlerdir. Kendisinin asıl ismi **Şâkir** idi. Lâkin kendi adına (Allâh'tan korktuğu için) çok ağladığından dolayı **Nûh** diye isimlendirilmiştir.

Rivâyet olunduğuna göre **Allâh-u Te'âlâ Nûh** *(Aleyhisselâm)*ı kavmine peygamber olarak gönderdiği zaman o ilk olarak onların yanına kendilerine âit bir bayram gününde giderek teblîğde bulundu, onlar ise o sırada putlara tapıyorlar, şarap içiyorlar ve hiç örtüsüz bir şekilde kadınlarla hayvanlar gibi cimâ ediyorlardı.

Derken o yüksek bir sesle onlara nidâ ederek kendilerini tevhîd inancına dâvet edince panikleyerek onu delîliğe nisbet ettiler sonra dövmeye başlayarak tekzîb ettiler (yalanladılar). **(İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/178-180)*

Hasen-i Basrî *(Radıyallâhu Anh)* şöyle anlatmıştır. "Şüphesiz **Nûh** *(Aleyhisselâm)*, **Allâh**'ın (kâfir kavimlere) peygamber olarak gönderdiği ilk rasüldür.

İşte **Allâh-u Te'âlâ**'nın:

﴿وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِهٖ فَلَبِثَ فِيهِمْ اَلْفَ سَنَةٍ اِلَّا خَمْسِينَ عَامًا﴾

"Andolsun ki elbette Biz Nûh'u kavmine rasül olarak gönderdik, o da onların içerisinde elli sene müstesnâ bin sene (dokuz yüz elli sene dâvetçi olarak) **durdu."** *(el-Ankebût Sûresi:14)* kavl-i şerîfi bundan ibârettir.

Sonra onlar içerisinde günahlar yaygınlaştı, zorba kimseler çoğaldı ve onlar çok büyük bir azgınlık ile haddi aştılar. O sırada **Nûh** *(Aleyhisselâm)* gece gündüz, gizli ve âşikâr onları dîne dâvet ediyordu. **Nûh** *(Aleyhisselâm)* (çok sabırlı ve aceleci davranmayan) halîm bir kimse idi. Peygamberlerden hiçbiri **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın karşılaştığı şeylerle karşılaşmamıştı.

Azgın kavmi onun üstüne saldırıyorlar, onun boğazını sıkıyorlar sonra tek başına bırakıp gidiyorlardı. Meclislerde ona rastladıkları zaman dövüp kovuyorlardı.

Yine de o bu yaptıklarına karşı onlara beddua etmiyordu ve:

«يَا رَبِّ اغْفِرْ لِقَوْمِي فَإِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ.»

"Ey Rabbim! Kavmimi mağfiret et, çünkü onlar (hakîkati) **bilmiyorlar."** diye duâ ediyordu. Ama onun bu yaklaşımı onların ancak kendisinden kaçmalarını artırıyordu. O derece ki kendisi onlardan bir adamla konuştuğu zaman o adam onu görmemek için elbisesiyle başını örtüyor ve onun sözlerinden bir şey duymamak için parmaklarını kulaklarının içerisine tıkıyordu.

İşte **Allâh-u Te'âlâ**'nın:

﴿جَعَلُوا أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ﴾

"Parmaklarını kulaklarının içerisine yerleştirdiler ve elbiselerine tamâmen büründüler." *(Nûh Sûresi:7)* kavl-i şerîfi bundan ibârettir.

Onlar **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın bütün teblîğlerine karşı duymazdan gelir ve yanından hızlıca geçerek sürekli: 'Çabuk geçin, çünkü o çok yalancı biridir.' derlerdi.

Böylece **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın onlardan çektiği belâlar her geçen gün şiddetleniyordu. O dâimâ bir asır geçtikten sonra gelecek yeni asrı ve bir nesilden sonra türeyecek yeni nesli bekliyordu ama her gelen asır halkı öncekilerden daha pis ve daha azgın geliyordu.

O derece ki içlerinden her bir adam 'Bu kişi babalarımızla ve dedelerimizle de böyle mücâdele etmişti. Sakın buna kanmayın' diyordu. Hattâ onlar vefât edecekleri zaman çocuklarına: 'Bu deliden sakının, zîrâ babalarımın bana anlattığına göre insanların helâki bu adamın yüzünden olacak' diye vasiyet ediyordu. İşte onlar böylece vasiyet etmeyi birbirlerinden tevârüs ediyorlardı.

Hattâ bir adam çocuğunu omzunun üstünde taşıyarak getirip **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın yanında durduruyor ve: 'Ey oğlum! Ben ölürsem de sen yaşarsan bu yaşlı adamdan sakın, zîrâ bu gerçekten cinnet geçirmiş biridir ve insanlar bunun yüzünden helâk olacaktır' diyordu.

İşte bu durum yüzyıllar boyu böyle devâm edince onlar: 'Ey **Nûh!** Sen bize anlayabildiğimiz dilden hiçbir şey getirmedin, bizi çağırdığın din ancak bizim senden uzaklaşmamızı ve firâr etmemizi artırıyor. Demek ki sen ya delisin ya büyülüsün.' dediler.

İşte **Allâh-u Te'âlâ**'nın:

﴿قَالُوا يَا نُوحُ قَدْ جَادَلْتَنَا فَأَكْثَرْتَ جِدَالَنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ﴾

"Onlar: 'Ey Nûh! Gerçekten sen bizimle çok mücâdele ettin ve bizimle tartışmayı çok yaptın.

Eğer doğru konuşan kimselerden olduysan haydi (sana îmân etmediğimiz için başımıza gelecek azabla) **bizi tehdîd etmiş olduğun şeyi hemen bize getir.' dediler."** *(Hûd Sûresi32)* kavl-i şerîfi bunu anlatmaktadır.

O ise onlara:

﴿قَالَ إِنَّمَا يَأْتِيكُمْ بِهِ اللَّهُ إِنْ شَاءَ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ۞ وَلَا يَنْفَعُكُمْ نُصْحِي إِنْ أَرَدْتُ أَنْ

اَنْصَحَ لَكُمْ اِنْ كَانَ اللّٰهُ يُرِيدُ اَنْ يُغْوِيَكُمْ هُوَ رَبُّكُمْ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿

"Onu size ancak dilerse Allâh getirebilir. (O size belânızı acele göndermiyor diye O'ndan kaçıp kurtulacağınızı sanmayın çünkü o size azâb etmek istediği zaman) **siz aslâ O'nu âciz bırakacak kimseler değilsiniz. Ben ne kadar sizin için nasîhat etsem de** (ve iyilik istesem de sizin kötü yolu tercîh ettiğinizi görüp bildiği için) **Allâh sizi azdırmak istiyorsa benim nasîhatlerim size fayda vermeyecektir. Rabbiniz ancak O'dur ve ancak O**(nun hesap yurdu)**na döndürüleceksiniz. diyordu."** *(Hûd Suresi:33-34)* (**İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Dimeşk, 62/244;* **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ehkâmi'l-Kur'ân, 11/129-130)*

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; **Allâh-u Te'âlâ**'nın **Kur'ân-ı Kerîm**'deki âdeti şöyle cereyân etmiştir ki, kâfirlere İslam'ın hak olduğunu isbât eden türlü türlü delîlleri açıkladıktan sonra peşi sıra hemen kıssalar (ve özellikle nebîlerin, müşrik kavimleriyle yaşadıkları olayların bahsini) getirir ki, böylece onların zikredilmesi o delîlleri güçlendirici olur. İşte bu sûrede de bu âdetini icrâ buyurmuş ve birtakım peygamber kıssalarını zikretmiştir.

Bu sûre-i celîlede zikrettiği ilk kıssa **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın kıssası olmuştur. Aslında bu kıssayı ilk olarak Yûnus Sûresi'nde başlatmıştır ama tekrârında ziyâde faydalar ve eşsiz hikmetler bulunduğu için bu sûrede bu kıssayı daha tafsîlatlı bir şekilde iâde buyurmuştur. (**Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/218-219)*

Âyet-i Kerîmede Geçen: (اِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ) **"Şüphesiz ki ben sizin için âşikâre bir uyarıcıyım."** kavl-i şerîfinde zikredilen mânâların evlâ (ve en anlaşılır) olanı; **"Nezîr"** sıfatının, **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın günahkârları azabtan uyarma vasfına sâhib olduğu mânâsına geldiğidir.

"Mübîn" sıfatı ise kendisinin bu inzârı (ve uyarmayı) en mükemmel bir yol üzere yaptığını ve en güçlü ve belirgin bir usûl üzere kavmine uyarılarda bulunduğunu açıklamaktadır. Daha sonra **Allâh-u Te'âlâ** bu uyarının ve korkutmanın ancak **Allâh-u Te'âlâ**'dan başkasına ibâdetten (kulluk yapmaktan) nehiy ve yasaklama husûsunda hâsıl olduğunu açıklamıştır. (**Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/218-219)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; bu cümle-i celîlenin mânâsı: "Şüphesiz ben sizin için acık seçik bir uyarıcıyım, korkutucuyum ve bu uyarılarımı en mükemmel yolları izleyerek yapmaktayım. Ben size başınıza gelecek azablara sebeb olacak şeyleri ve onlardan kurtuluş sebeblerini hiç şübhe kaldırmayacak bir netlikle beyân etmekteyim" demektir.

Tabî ki burada: **"Beşîr** (müjdeleyici)**"** sıfatı zikredilmemiştir, çünkü **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın kavmi içerisinde îmânlı bir kimse bulunmadığından dolayı onlar müjdeyi haketmemişlerdir. Nitekim **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* peygamber olarak gönderildiği dönemin bidâyetinde kavmi müşrik olduğu için ona:

(قُمْ فَأَنْذِرْ) **"Kalk ve hemen uyarıda bulun!"** *(el-Müddesir Sûresi:2)* buyurularak kavmini müjdelemesi değil de sâdece korkutması emredilmiştir. Zîrâ (zararlı şeyleri boşaltma anlamına gelen) (تَخْلِيَة) tahliye, (süsleme mânâsını ifâde eden) (تَحْلِيَة) tahliyeden önce gelir. **(İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/179)*

"Âlûsî Tefsîri"nde zikredildiğine göre: "Ulemânın sözlerinin icmâ'ına bakılırsa umûmî risâlet (genel mânâda insanların ve cinlerin tümüne peygamber olarak gönderilme sıfatı) rasüllerden hiçbiri hakkında sâbit olmamıştır. Bu sıfat ancak bizim peygamberimiz hakkında sâbit olmuştur. **Nûh** *(Aleyhisselâm)*dan sonra gönderilenler hakkında da sâbit olmamıştır.

Nûh *(Aleyhisselâm)*ın dünyâ ehlinin tümüne gönderilmediği düşünüldüğünde bile bu gerekçe ile tûfanın herkesi helâk ettiği reddedilemez.

Zîrâ bâzı kere **Allâh-u Te'âlâ** suçsuzları da cinâyet işleyenlerle birlikte helâk edebilir.

Bütün bunlar **Allâh-u Te'âlâ**'nın, Kendisine hâs mülkündeki tasarrufları olduğu için yüce Zât'ına îtirâz edilemez, zîrâ O (Rabbimiz) yaptığından mesûl tutulamayacak yegâne Zât'tır.

Nitekim **Allâh-u Te'âlâ**'nın:

﴿وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً﴾

"Öyle bir fitneden sakının ki o, sizin içinizden sâdece zulüm işleyenlere özellikle vurmaz (bilakis hepinizi hedef alır)." *(el-Enfâl Sûresi:25)* âyet-i kerîmesinde bu mânâya bir nevî işâret vardır.

Evet, tûfandan sonra yeryüzünde **Nûh** *(Aleyhisselâm)* ile birlikte gemide bulunanlardan başkası kalmadığı için yer ehlinin cümlesi onlardan müteşekkil olması hasebiyle **Nûh** *(Aleyhisselâm)* hakkında netîce îtibârıyla umûmî mânâda risâlet sâbit olduysa da onun risâleti ile **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in elçilik vazîfesi arasındaki fark çok açıktır.

Çünkü **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in risâlet vazîfesi başından sonuna kadar umûmî verilmiştir. **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın risâleti ise bidâyetinde (başlangıcı îtibârıyla) umûmî olmasa da sonuç îtibârıyla genelleşmiştir.

Ayrıca **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in risâletinin kendisinden sonra kıyâmet gününe kadar gelecekler hakkında sâbit olup, bu sıfatın ondan başka kimse hakkında sâbit olmadığı tartışmasız kabûl edilen bir husustur.

Tabî ki bütün bunlar **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in risâletinin cinleri ve melekleri kapsadığı husûsu mülâhaza edilmeden konuşulduğu zaman geçerlidir ama **Allâh-u Te'âlâ'nın:**

﴿لِيَكُونَ لِلْعالَمِينَ نَذِيراً﴾

"O (Rasulüm) **bütün âlemlere tam bir uyarıcı olsun için** (ona Kur'ân'ı indirdik)**!"** *(el-Furkân Sûresi:1)* kavl-i şerîfi düşünüldüğü zaman umûmî risâlet makāmının **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e ihtisâsı (ve sâdece ona âit olduğu husûsu) ziyâdesiyle zâhir (ve belirgin) olur." **(el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/231-232)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nin sâhibi şöyle demiştir:

"**Dâvûd** *(Aleyhisselâm)*a vâki olduğu gibi bâzı zelleler ağlamaya sebeb olsa da enbiyâ ve evliyânın ağlaması ancak onların kalblerini yakalamış bulunan İlâhî celâl ve heybetten kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla ağlayıp inlemek âşıkların sıfatlarından ve âriflerin nişanlarındandır.

Nitekim **Yahyâ** *(Aleyhisselâm)*ın günah işlemek şöyle dursun, hiçbir günahı aklından bile geçirmediği (hadîs-i şerîflerde) sâbit olduğu hâlde kendi zamânında ondan daha çok ağlayan ve inleyen görülmemişti.

Ya'kûb *(Aleyhisselâm)*ın (kırk yıl) ağlaması sâdece **Yûsuf** *(Aleyhisselâm)*ın ayrılığından sebeb olmamıştı.

Bilakis o ayrılık sâdece görünen bir sebebten ibâretti. **Allâh-u Te'âlâ** bir kulunun ağlayıp inleyerek Kendine yönelmesini murâd ettiği zaman ayrılık veyâ açlık yâhut başka sebeblerle o kuluna belâ verir ki ehl-i kulûbe (kalb ve gönül ehli zatlara) bu durum gizli kalmaz.

İşte bu belâ ve ağlamalarda o zatlar için çok acîb terakkîler (ilginç mânevî yükselişler) ve garîb tecellîler bulunmaktadır, nitekim ben bâzı kemâl ehlinin bu hâllerine şâhid oldum!" **(İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/179)*

YİRMİ ALTINCI ÂYET-İ KERÎME

﴿ اَنْ لَا تَعْبُدُوٓا اِلَّا اللّٰهَ ۜ اِنِّٓى اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ اَلِيمٍ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (26)

Ne diye uyarıcıyım? (اَنْ لَا تَعْبُدُوٓا) **ibâdet etmeyin diye,** (اِلَّا اللّٰهَ) **ancak Allâh'a** (ibâdet edin), (اِنِّٓى) **gerçekten ben,** (اَخَافُ) **endişeleniyorum,** kime karşı? (عَلَيْكُمْ) **size karşı,** neden? (عَذَابَ يَوْمٍ) **büyük bir günün azâbından,** öyle gün ki, (اَلِيمٍ) (azâbı) **çok acı verici.**

MEÂL-İ ŞERÎF

"(Ey kavmim!) **Allâh'tan başkasına ibâdet etmeyin diye** (ben size uyarıcı gönderildim)**! Gerçekten ben** (Allâh-u Te'âlâ'dan başkasına tapmanız hâlinde başınıza gelip çatarak yöneldiği kişiye dünyâda da, âhirette de) **çok acı verici olan büyük bir günün azâbından size karşı endişelenmekteyim."**

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

Allâh-u Te'âlâ önceki âyet-i celîlede **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın kendi kavmini uyarmak için onlara peygamber olarak gönderildiğini beyân ettikten sonra bu âyet-i kerîmede ise **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın onları özellikle **Allâh-u Te'âlâ**'dan başkasına ibâdet ve kulluk etmekten uyarmak için gönderildiğini açıklamıştır.

"Tefsîr-i Kebîr"de zikredildiğine göre; bu âyet-i kerimede, bir önceki âyet-i celîlede geçen:

﴿ اِنِّى لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴾

"Şüphesiz ben sizin için apaçık bir uyarıcıyım." şeklindeki teblîğin devâmı zikredilmiş ve böylece kendisi hakkında uyarı yapılan konunun "**Allâh-u Te'âlâ**'dan başkasına ibâdet ve kulluk etmekten nehiy ve engelleme" husûsu olduğu açıklanmış, daha sonra ise:

﴿ اِنِّٓى اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ اَلِيمٍ ﴾

"Gerçekten ben (Allâh-u Te'âlâ'dan başkasına tapmanız hâlinde başınıza gelip çatarak yöneldiği kişiye dünyâda da, âhirette de) **çok acı verici olan büyük bir günün azâbından size karşı endişelenmekteyim."** kavl-i şerîfi ile bu uyarıcılık vasfı tekîd edilmiştir.

Elem (acı) verme sıfatı aslında azâba âit ise de bu âyet-i kerîmede bu sıfatın kıyâmet gününe izâfet (ve nisbet) edilmesi, o can yakıcı azâb o günde tahakkuk edeceği içindir. **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/219)*

MÜNÂSİB ÂYET-İ KERÎMELER

Allâh-u Te'âlâ'nın Nûh (Aleyhisselâm)ı Kavmine Göndermesi Netîcesinde Onlara Yaptığı Uyarılar

﴿اِنَّآ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِهٖٓ اَنْ اَنْذِرْ قَوْمَكَ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَّأْتِيَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ۞ قَالَ يَا قَوْمِ اِنِّى لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ۞ اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاتَّقُوهُ وَاَطِيعُونِ ۞ يَغْفِرْ لَكُمْ مِّنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرْكُمْ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى اِنَّ اَجَلَ اللّٰهِ اِذَا جَآءَ لَا يُؤَخَّرُ لَوْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾

"Şüphesiz ki Biz: 'Kendilerine çok acı verici büyük bir azâb gelmeden önce kavmini uyar' diye Nûh'u kavmine rasül gönderdik.

(Nûh kulumuz onlara) **dedi ki: 'Ey kavmim! Muhakkak ki ben sizin** (faydanız) **için** (gerçekleri beyân eden ve) **iyice açıklama yapan** (üstelik sizden hiçbir ücret istemeyen) **bir uyarıcıyım.**

(Ben size ancak) **Allâh'a ibâdet edin, O'n**(a karşı çıkmak)**dan hakkıyla sakının ve bana itâat edin diye** (duyuru yapmak için gönderildim)**!**

(Böyle yaparsanız Allâh-u Te'âlâ) **sizin için günahlarınızdan bir kısmını** (ve kul haklarına tealluk etmeyenleri) **mağfiret eder ve adı konulmuş bir süreye kadar sizi** (sıhhat ve âfiyet içerisinde hayırlı uzun ömürle yaşatarak hiçbir azâba uğratmadan dünyâda isyankârlardan sonraya bırakıp) **te'hîr eder.**

Şüphesiz ki (kâfir olmanız hâlinde) **Allâh'ın** (size azâb etmek için takdîr ettiği) **eceli geldiği zaman** (kimse tarafından) **geciktirilemez.**

Eğer siz (bu hakîkatleri) **bilmekte olsaydınız** (elbette emrettiğim şeylere çabucak icâbet ederdiniz)**!'**

(İşte bu vaazlarla Nûh *(Aleyhisselâm)* onlara uyarılarda bulunmuştur.)" *(Nûh Sûresi:1-4)*

YİRMİ YEDİNCİ ÂYET-İ KERÎME

﴿ فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا نَرٰيكَ اِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا
وَمَا نَرٰيكَ اتَّبَعَكَ اِلَّا الَّذِينَ هُمْ اَرَاذِلُنَا بَادِيَ الرَّأْيِ وَمَا نَرٰى
لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّكُمْ كَاذِبِينَ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (27)

(فَقَالَ) **Bunun üzerine dedi,** kim? (اَلْمَلَأُ) **ileri gelenler,** (اَلَّذِينَ) **öyle kimseler ki,** (كَفَرُوا) **kâfir oldular,** kimden oldukları hâlde? (مِنْ قَوْمِهِ) **onun kavminden,** neyi dediler? (مَا نَرٰى) **görmüyoruz,** kimi? (كَ) **seni,** (اِلَّا بَشَرًا) **ancak bir beşer** (olarak görüyoruz), öyle beşer ki, (مِثْلَنَا) **bizim gibi,** daha? (وَمَا نَرٰى) **yine görmüyoruz,** kimi? (كَ) **seni,** nedir görmüyoruz? (اِتَّبَعَ) **tâbi olmuş,** kime? (كَ) **sana,** (اِلَّا الَّذِينَ) **ancak o kimseleri** (sana tâbi olmuş görüyoruz) **ki,** (هُمْ) **onlar,** kimlerdir? (اَرَاذِلُنَا) **bizim en rezillerimizdir,** ne zamanda sana tâbi oldular? (بَادِيَ الرَّأْيِ) (hiç düşünmeksizin) **ilk görüşte,** (وَمَا نَرٰى) **zâten biz görmüyoruz,** kim için? (لَكُمْ) **sizin için,** kimin üzerine? (عَلَيْنَا) **bizim üzerimize,** neden hiçbir şey görmüyoruz? (مِنْ فَضْلٍ) **üstünlükten herhangi bir şey,** (بَلْ نَظُنُّ) **doğrusu biz sanıyoruz,** kimi? (كُمْ) **sizi,** nedir sanıyoruz? (كَاذِبِينَ) **yalan söyleyen kimseler.**

MEÂL-İ ŞERÎF

"Bunun üzerine onun kavmi içerisinden o ileri gelen kâfir olmuş kişiler: 'Biz seni ancak kendimiz gibi bir beşer olarak görüyoruz.

Yine seni görüyoruz ki, sana ancak kendileri bizim en rezillerimiz olan o (düşük) **kimseler** (iyice düşünmeksizin) **ilk görüşte tâbi olmuş**(lar, iyi araştıracak olsalardı, onların da sana uymayacak olduklarını biliyoruz).

Ayrıca (sen ve adamların dâhil) **sizin için bize karşı** (size uymamızı gerektirecek) **herhangi bir üstünlük de** ***/fazlalık da/*** **göremiyoruz. Doğrusu biz sizi** (aynı dâvâda söz birliği yapan) **yalancı kimseler sanıyoruz' dedi**(ler)."

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

Allâh-u Te'âlâ önceki âyet-i celîlelerde **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın kendi kavmini **Allâh**'tan gayrine ibâdet ve kulluk yapmaktan nehyedip uyarmak için çok teblîğde bulunduğunu beyân ettikten sonra bu âyet-i kerîmede ise onların kendisine verdikleri şirk dolu çirkin cevabları açıklamıştır.

"Kurtubî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **İmâm-ı Zeccâc** *(Rahimehullâh)*: **"Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın kavmi ona îmân eden müminleri örme ve dokuma sanatına nisbet ederek hakir gördüler. Hâlbuki onlar sanatların din işindeki doğruluğa bir tesiri olmadığını bilemediler" demiştir. **(ez-Zeccâc,** *Me'âni'l-Kur'ân, 4/95;* **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/98-99)*

Nehhâs *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir:

قَالَ النَّحَّاسُ رَحِمَهُ اللهُ: «اَلْأَرَاذِلُ هُمُ الْفُقَرَاءُ، وَالَّذِينَ لَا حَسَبَ لَهُمْ، وَالْخَسِيسُو الصِّنَاعَاتِ. وَفِي الْحَدِيثِ: أَنَّهُمْ كَانُوا حَاكَةً وَحَجَّامِينَ.»

"Âyet-i kerîmede geçen **"Erâzil"** kelimesi (asıl mânâsında rezil kimseler demek olup kastedilen mânâ) fakirler, hasebi îtibârı olmayanlar ve düşük sanat sâhibi kimseler demektir.

Nitekim hadîs-i şerîfte zikredildiğine göre: **"Onlar dokumacı ve hacamatcı idiler."** **(en-Nehhâs,** *İ'râbü'l-Kur'ân, 2/279;* **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/99)*

Kurtubî *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; müşrik kavminin **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ı, kendisine ancak kavmi içerisindeki düşük görülen insanların tâbi olmasıyla ayıplamaları, aslında onların cehâletinden kaynaklanmaktaydı.

Zîrâ onlar kendisinde hiçbir ayıp ve kusur bulunmayan bir şeyle **Allâh**'ın nebîsini ayıpladılar.

Nitekim nebîlerin *(Aleyhimüsselâm)* vazîfesi ümmetlerine açık delîller ve âyetler getirmektir, insanların sûret ve şekillerini değiştirmek onlara düşmemiştir. Çünkü onlar bütün insanlara peygamber olarak gönderilmişlerdir.

Dolayısıyla dünyâ bakımından düşük seviyede olan kimselerden birinin Müslüman olması yüzünden onlara bir noksanlık ulaşmaz. Çünkü onlara düşen vazîfe Müslüman olan herkesin İslâmiyet'ini kabûl etmeleridir.

İşte onlar **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a tâbi olan fakir ve zayıf insanları ayıplayarak câhilliklerini ortaya koymuşlardır. Nitekim (Rûm kralı) **Hirakl, Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* hakkında **Ebû Süfyân**'a:

قَالَ هِرَقْلُ لِأَبِي سُفْيَانَ: «أَشْرَافُ النَّاسِ اتَّبَعُوهُ أَمْ ضُعَفَاؤُهُمْ؟» فَقَالَ: «بَلْ ضُعَفَاؤُهُمْ.» فَقَالَ: «هُمْ أَتْبَاعُ الرُّسُلِ.»

"İnsanların eşrâfı (soylular) mı ona tâbi oldular yoksa zayıfları mı (Muhammed'e bağlandılar)?" diye sorunca o: "Doğrusu insanların zayıf (fakir ve güçsüz) olanları ona tâbi oldu" diye cevâb verdi. O zaman **Hirakl**: "Zâten rasüllere tâbi olanlar her zaman ancak onlar olmuştur" diye cevâb verdi. **(Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:2370;* **el-Buhârî,** *es-Sahîh, rakam:2941;* **Müslim,** *es-Sahîh, rakam:1773;* **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/99;* **İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 7/431)*

Kurtubî *(Rahimehullâh)* bu nakli yaptıktan sonra şöyle demiştir: "Ulemâmızın beyânı vechile; bunun böyle olmasının sebebi, eşrâf takımına riyâset (reislik ve baş olma) duygusu ağır basıp ondan ayrılmak kendilerine zor geldiği için kibrederek başkasına boyun eğmekten uzak dururlar.

Fakirler ise böyle engellerden hâlî (ve boş) oldukları için başkasının dâvetine süratle icâbet edip boyun eğerler. Dünyâ ehlinin ahvâlinin ekseriyeti böylecedir." **(el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/98)*

Âyet-i Kerîmenin Sonunda Geçen: (بَلْ نَظُنُّكُمْ كَاذِبِينَ) **"Doğrusu biz sizi yalancı kimseler zannediyoruz"** sözü, kavmi tarafından **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a yöneltilen bir hitabtır. Çünkü onlar **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın etbâ'ını (adamlarını) değil, aslında kendisini tekzîb etmiştiler. Zâten ona tâbi olanlar rasül değildiler. Dolayısıyla burada bir kişiye yapılan hitâb topluluğa yapılan hitâb yerinde vâki olmuştur. **(İbnü Cerîr et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/381)*

"İbnü Kesîr Tefsîri"nde zikredildiğine göre; kâfirlerin **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a ve ümmetine îtirazları onların cehâletine, ilimlerinin azlığına ve akıllarının kıtlığına en büyük delîldir. Zîrâ kendisine tâbi olanların dünyâlık bakımından sefil olmaları hak nâmına bir ar (ve utanç vesîlesi) değildir.

Çünkü hak ve gerçek hadd-i zâtında sahîh (doğru ve mûteber) bir şey olduğu için ona tâbi olanların eşrâf veyâ rezil (sefîl ve düşük) görülen kimseler olması bir şey değiştirmez.

Aslında kendisinde hiçbir şübhe bulunmayan hak ve gerçek: "Hakka tâbi olanlar fakir de olsalar eşrâftır, haktan geri duranlar zengin de olsalar erâzil (en rezil kimseler)dir."

Sonra ekseriyetle vâki olan durum şudur ki; hakka tâbi olanlar dâimâ insanların zayıfları olmuş, eşrâf ve küberâ (kodamanlar) takımı ise çoğu kere hakka muhâlefet etmişlerdir.

Nitekim **Allâh-u Te'âlâ**:

﴿وَكَذٰلِكَ مَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِى قَرْيَةٍ مِنْ نَذِيرٍ اِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَآ
اِنَّا وَجَدْنَآ اٰبَآءَنَا عَلٰٓى اُمَّةٍ وَاِنَّا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ مُقْتَدُونَ﴾

"(Habîbim!) **İşte sana!** (Bu kör taklitçilik sâdece senin dönemindeki müşriklere mahsus değildir, nitekim) **senden önce de hangi memleket içerisinde bir uyarıcıyı rasül göndermişsek, mutlaka oranın nîmetlendirilmiş kişileri** (dünyânın zevk-ü sefâsına dalarak gerçekleri araştırma ihtiyâcı duymamış ve) **böylece: 'Şüphesiz biz babalarımızı** (ve atalarımızı) **bir din üzere bulduk. Muhakkak biz de onların izleri üzere** (giden bir yola) **uymuş kimseleriz' demiş**(ler)**di."** *(Zühruf Sûresi:23)* buyurmuştur. **(İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 7/431)*

Âyet-i Kerîmede Geçen: (بَادِيَ الرَّأْيِ) **"Görüşün zâhir olanında** (ilk görüşte onların düşük kimseler olduğu hemen anlaşılıyor)" sözü, aslında hiçbir tenkit ve ayıp konusu değildir. Zîrâ hak ortaya çıktığı zaman görmenin ve düşünmenin mecâli kalmayıp hemen o hakka tâbi olmak gerekir.

Her zekî ve temiz tıynetli kimse hakkında durum budur. Hakkın karşısında ancak câhil veyâ ahmak kimseler düşünür.

Zîra rasüller *(Salevâtullâhi ve Selâmühû Aleyhim Ecma'în)* hazarâtı insanlara ancak çok âşikâr ve zâhir olan bir iş getirmişlerdir.

Nitekim **İbnü Mes'ûd** *(Radıyallâhu Te'âlâ Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)*:

عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَا عَرَضْتُ الْإِسْلَامَ عَلَى أَحَدٍ إِلَّا كَانَتْ لَهُ فِيهِ نَظْرَةٌ غَيْرَ أَبِي بَكْرٍ فَإِنَّهُ لَمْ يَتَلَعْثَمْ.»

"İslâm'ı her kime arzettiysem mutlaka o hususta kendisi için bir düşünme (payı) **vâki oldu, ancak Ebû Bekr müstesnâ! Zîrâ o, hiç durup düşünme**(den İslâm'ı kabûl et)**di."**

(ed-Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs, rakam:6286, 4/92;* **İbnü Betta,** *el-İbânetü'l-kübrâ, rakam:99-100, 9/452-454;* **Ahmed el-Belâzürî,** *Ensâbü'l-eşrâf, 10/53-54;* **er-Râğib el-İsfehânî,** *ez-Zerî'a ilâ mekârimi'ş-şerî'a, sh:157;* **İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Dimeşk, 30/128;* **er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 10/134;* **İbnü Hacer,** *el-Ğarâibü'l-mültekata, rakam:2341, 6/206;* **İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 7/431)*

Çünkü **Ebû Bekr** *(Radıyallâhu Anh)* **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in getirdiği dînin çok yüce, şübhesiz ve âşikâr bir iş olduğunu görünce hemen süratli davranarak ona icâbet etmiştir. **(İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 7/431)*

Âyet-i Kerîmede Geçen: (وَمَا نَرَى لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ) **"Biz sizin için bize karşı bir fazlalık** (ve üstünlük) **görmüyoruz"** kavl-i şerîfinin tefsîrinde **İbnü Kesîr** *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: "Onlar bu fazlalığı ve fazîleti göremediler, çünkü onlar hakkı görmekten ve işitmekten kör kalmıştılar.

Bilakis onlar cehâlet ve bilgisizlik karanlıkları içerisinde şaşkın şaşkın dolaştıkları için sürekli şübheler içerisinde tereddüt etmekteydiler. Zîrâ onlar son derece uydurukçu, ziyâde yalancı, sayıca çok olsalar da kıllet ve hakāret içerisinde olan erzel (en rezil) kimselerdi. Bu nedenle onlar âhirette de ahser (en fazla zarara uğrayacak) kimseler olacaktır." **(İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 7/431)*

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; **Allâh-u Te'âlâ, Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın kendi kavmini **Allâh**'a ibâdete dâvet ederken onların üç türlü şübhe ortaya atarak onun nübüvveti hakkında tenkitte bulunduklarını nakletmiştir.

Birinci şübhe: "**Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın onlar gibi bir beşer olduğudur." Çünkü beşerin ferdleri arasında farklılık hâsıl olsa da, bu farklılığın hiçbir zaman cümle âlemin (peygamberlerde olduğu gibi) onlardan birine itâatını vâcib kılacak noktaya ulaşması onlara göre imkânsız sayılmıştır.

İkinci şübhelerine gelince o da: "**Nûh** *(Aleyhisselâm)*a kavmi içerisinden ancak dokumacı gibi hasîs sanat sâhibleri olan rezil kimselerin tâbi olmasıdır."

Böylece onlar: "Eğer sen peygamberlik dâvanda sâdık bir kimse olsaydın, elbette insanlar içerisinde sana en zekî ve en şerefli olanlar tâbi olurdu" demiş olmaktadırlar.

Bunun bir benzeri de **Allâh-u Te'âlâ**'nın Şu'arâ Sûresi'nde bulunan:

﴿أَنُؤْمِنُ لَكَ وَاتَّبَعَكَ الْأَرْذَلُونَ﴾

"Bu rezil kimseler sana tâbi olmuşken biz hiç sana îmân eder miyiz?" *(eş-Şu'arâ Sûresi:111)* kavl-i şerîfinde onlardan naklettiği kelamdır.

Üçüncü şübheleri ise yine bu âyet-i kerîmede nakledilen: (وَمَا نَرَى لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ) **"Biz sizin için bize karşı bir fazlalık** (ve üstünlük) **görmüyoruz"** sözlerinde açıklanmıştır.

Böylece onlar: "Biz sizin bizden ne akıl konusunda, ne peşin dünyâ menfaatlerini gözetme husûsunda, ne de güçlü mücâdele mevzûunda herhangi bir üstünlüğünüzü görmüyoruz.

Mâdemki biz bu gibi görünen durumlardan hiçbir şeyde sizin fazîletinizi müşâhede etmedik, o hâlde biz senin, derecelerin en şereflisi ve makamların en yükseği olan **Allâh**'ın elçiliği konusunda bizden üstün olduğunu nasıl îtirâf edebiliriz" demiş olmaktadırlar ki, işte bu üç şübhenin îzâhı konusunda hulâsa-i kelâm bundan ibârettir.

Şimdi bunların cevablarına gelecek olursak:

İlk şübheleri olan: (مَا نَرَاكَ إِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا) **"Biz seni ancak bizim gibi bir beşer olarak görüyoruz"** sözü, **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* hakkında bâzı Arabların dediği nakledilen: (لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ) **"Onun üzerine niçin bir melek indirilmiyor"** *(el-En'âm Sûresi:8)* âyet-i kerîmesindeki sözlerinin bir nazîridir ki bu çok büyük bir cehâlettir.

Çünkü bir rasûle gereken şey, ümmetine delîllerle, açık isbatlarla ve huccetlerle yaklaşmasıdır. Yoksa sûret ve yaratılış yönlerinden onlara bir şeyler getirmesi gerekmez.

Hattâ biz şunu diyebiliriz ki, **Allâh-u Te'âlâ** beşer cinsine peygamber olarak melek gönderecek olsaydı onun risâleti hakkında yapılacak tenkitler ve şübheler daha güçlü olurdu.

Çünkü o zaman gösterdiği mûcizelerin **Allâh** tarafından değil de melek olması vâsıtasıyla sâhib olduğu üstün gücün etkisiyle ve mükemmel kuvvetin devreye girmesiyle ortaya çıktığı düşüncesi akla gelebilirdi.

İşte bu hikmetten dolayı **Allâh-u Te'âlâ** beşere ancak beşer ve insan cinsinden rasüller göndermiştir.

İkinci şübhenin cevâbına gelince; bu da onların:

﴿وَمَا نَرٰيكَ اتَّبَعَكَ اِلَّا الَّذِينَ هُمْ اَرَاذِلُنَا بَادِيَ الرَّأْيِ﴾

"Biz sana ancak ilk görünüşte bile en rezillerimiz olan kimselerin tâbi olduğunu görüyoruz" sözlerindeki şübheleridir ki bundan maksat; onların mallarının azlığı, îtibarlarının kıymetsizliği ve sanatlarının düşüklüğüdür. İşte bu bakış açısı da onların büyük bir cehâletini sergilemektedir.

Zîrâ din husûsunda rif'at ve yücelik, haseb (soy-sop îtibârı) ve mal ile de yüksek mansıb (ve makam)lar ile de hâsıl olmaz. Bilakis dînî konularda zenginliktense fakirlik daha uygun düşer.

Hattâ biz: "Nebîler (peygamberler) ancak dünyâyı terkedip âhirete yönelmek (ve insanlara bu hususta teşviklerde bulunmak) için âleme gönderildiler" diyebiliriz. Artık peygamberlerin gönderiliş gâyesi olan dünyâda az mala sâhib olma sıfatı onların nübüvvet ve risâletinin tenkit edilmesine nasıl vesîle yapılabilir?!

Üçüncü şübheleri ise: (وَمَا نَرٰى لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ) **"Biz sizin için bize karşı bir fazlalık** (ve üstünlük) **görmüyoruz"** kavl-i şerîfinde açıklanmış olup bu da onların cehâlet ve bilgisizliğinden neşet etmiştir.

Zîrâ **Allâh-u Te'âlâ** nezdinde mûteber olan fazîletler ancak ilim ve amel ile ulaşılabilecek kabîldendir. Onlar ise **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a tâbi olan insanların kalblerinde bulunan ilimlere nasıl vâkıf olabilmişlerdir ki onlarda bu fazîletlerin olmadığını anlayabilmişlerdir?! **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/219-221)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **Nûh** kavmi nezdinde câhı (makamı) ve malı olanlar eşraftan sayılırdı.

Nitekim sen bu zamânın ahâlîsinin ekserîsinin de bu îtikadda olduğunu ve ikrâm ve ihânetlerini (bir insana verecekleri değeri veyâ küçümsemeyi) buna binâ ettiklerini görmektesin.

Dalâlet ehlinin hâli ne kadar ilginçtir ki; beşerin peygamber olarak tâbi olunmayı hak etmesine râzı gelmediler ama hacerin (taşların) ilâh sayılıp tapınılmasına rızâ gösterebildiler! **(İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/181)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Sülemî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **Ebu'l-Ferac** (Yûsuf et-Tarsûsî) *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir:

"Nebîlere ve rasüllere muhâlif olanlar onların ancak beşeriyet sûretlerini görmüşler ama mânevî meydanlardaki hakîkatleri ile seçkin kılındıkları husûsiyetleri, kullara rahmet olarak gönderildikleri için maddî hazlarını tüketip rûhânî taraflarını yaşattıklarını görmekten kör kalmışlardır.

İşte bundan dolayı (Nûh *(Aleyhisselâm)*a): "Biz seni ancak yemek, tatmak ve içmek bakımından bizim gibi bir beşer olarak görüyoruz" dediler.

Eğer **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın **Hakk Te'âlâ** nezdindeki makāmını ve ona yakınlığını mülâhaza edebilseydiler elbette onların, onun mânevî tarafını müşâhede etmeleri o değerli **Nebî**'ye bu şekilde hitâb etmekten onları dilsiz ederdi." **(es-Sülemî,** *Hakāiku't-Tefsîr, 1/317)*

"Kuşeyrî Tefsîri"nde zikredildiği üzere: "**Nûh** *(Aleyhisselâm)* kendilerine sûrette benzediği için müşrikler onun nübüvvetinin (peygamberliğinin) doğruluğunu inkâr ettiler. Oysa onlar aradaki farkın sûret ile olmayıp serîret (iç âlemi ve kalb) ile olduğunu bilmediler. Sonra da:

﴿وَمَا نَرٰىكَ اتَّبَعَكَ اِلَّا الَّذِينَ هُمْ اَرَاذِلُنَا﴾

"Biz sana tâbi olanları en rezillerimiz olarak görüyoruz" *(Hûd Sûresi:27)* diyerek onun etbâ'ına küçük görme nazarı ile baktılar ve onları maddî anlamda tahsîlât (kazanımlarının) azlığına nisbet ettiler.

Hâlbuki her kim diğer birinden kendini üstün görerek onu küçük görürse mutlaka **Allâh** onu ona musallat eder ve ona kendi rezilliğini tattırır.

(Hâlbuki meşhûr kelâmda buyurulduğu üzere:) (وَإِنَّمَا الْمَرْءُ بِأَصْغَرَيْهِ) "Aslında kişi iki küçük uzvu (olan dili ve kalbi) ile değerlendirilir."

İmtiyâz (ve seçkinlik) ise (dış yapı anlamına gelen) mebnâlar ile değil (hakîkatı temsil eden) mânâlar ile ancak hâsıl olur." **('Abdülkerîm el-Kuşeyrî,** *Letâifü'l-işârât, 2/316-317)*

"İbnü 'Acîbe Tefsîri"nde zikredildiğine göre; (doğru ve dürüst yapılı, özü sözü bir olan) sâdık kimseleri tekzîb (ve yalanlamak) kadîm bir âdettir.

Seçkin kullara tâbi olanlar ve rasüller ile nebîlere ittibâ edenler her dâim zillet ve kıllet (hakirlik ve fakirlik) ile sıfatlanmış kimseler olmuştur. Ama aynı zamanda onlar cennet ehlinin ekseriyetini teşkîl etmektedirler.

Çünkü **Mustafâ** *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)* **Hârise İbnü Vehb el-Huzâ'î** *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfinde:

عن حَارِثَةَ بْنِ وَهْبٍ الْخُزَاعِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ الْجَنَّةِ؟ كُلُّ ضَعِيفٍ مُتَضَعَّفٍ.»

"Ben size cennet ehlini(n kimler olduğunu) **haber vereyim mi?** (İşte onlar haddi zâtında kendisi maddî anlamda) **zayıf ve** (başkaları tarafından da hor ve) **zayıf tutulan her kimsedir."** buyurmuştur.

(**el-Buhârî,** *es-Sahîh, rakam:4918, 4/307;* **İbnü Mâce,** *es-Sünen, rakam:4115, 2/1378;* **İbnü Ebi'd-dünyâ,** *el-Evliyâ, rakam:12, sh:13;* **et-Taberânî,** *el-Mu'cemu'l-Kebîr, rakam:3255, 3/235;* **el-Beyhakî,** *Şu'abu'l-îmân, rakam:10006, 13/93-94;* **el-Münzirî,** *et-Terğîb, 4/70;* **es-Süyûtî,** *Câmi'u'l-ehâdîs, rakam:4408, 5/418;* **İbnü 'Acîbe,** *el-Bahrü'l-medîd, 3/208;* (مُتَضَعَّف) *Müteza'af kelimesinin lafzı ve mânâsı için bakınız:* **en-Nevevî,** *Şerhu Müslim, rakam:2853, 17/186-187)*

(Yine bu konuda) **Ebû Hureyre** *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «... وَقَالَتِ الْجَنَّةُ: مَا لِي لَا يَدْخُلُنِي إِلَّا ضُعَفَاءُ النَّاسِ وَسَقَطُهُمْ، قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لِلْجَنَّةِ: أَنْتِ رَحْمَتِي أَرْحَمُ بِكِ مَنْ أَشَاءُ مِنْ عِبَادِي...»

"Bir kere cennet: 'Bana ne oldu ki insanların zayıfları (fakirleri) **ve sakatları** (düşükleri) **hâricinde bana kimse giremiyor' deyince Allâh-u Tebârake ve Te'âlâ cennete:**

'Sen ancak Benim rahmetimsin. Ben senin (kendisine ikrâm edilmen vesîlesi) **ile ancak kullarımdan dilediklerime rahmet ederim.' buyurdu.**

(**el-Buhârî,** *es-Sahîh, rakam:4850, 6/138, rakam:4569, 4/1836;* **Müslim,** *es-Sahîh, rakam:2846, 4/2186-2187;* **Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:8164, 13/500;* **Ebû Ya'lâ,** *el-Müsned, rakam:6290,8/469;* **İbnü Hibbân,** *es-Sahîh, rakam:5224, 6/272;* **İbnü 'Acîbe,** *el-Bahru'l-medîd, 3/208)*

YİRMİ SEKİZİNCİ ÂYET-İ KERÎME

﴿ قَالَ يَا قَوْمِ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّى وَاٰتٰىنِى رَحْمَةً مِنْ عِنْدِهٖ فَعُمِّيَتْ عَلَيْكُمْ اَنُلْزِمُكُمُوهَا وَاَنْتُمْ لَهَا كَارِهُونَ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (28)

(قَالَ) (Nûh *(Aleyhisselâm)* onlara cevâben) **dedi,** neyi dedi? (يَا قَوْمِ) **ey kavmim,** (اَرَاَيْتُمْ) **gördünüz mü?** (اِنْ كُنْتُ) **eğer ben oldu isem,** ne üzere? (عَلٰى بَيِّنَةٍ) **çok açık bir delîl üzere,** öyle delîl ki kim tarafından verilmiş? (مِنْ رَبِّى) **Rabbimden,** daha? (وَاٰتٰى) **ve** (Rabbim) **verdi** (ise), kime? (نِى) **bana,** neyi? (رَحْمَةً) **büyük bir rahmeti,** öyle rahmet ki kim tarafından gelici, (مِنْ عِنْدِهٖ) **O'nun nezdinden,** daha ne olduysa? (فَعُمِّيَتْ) **ama o** (açık delîl) **gizli bırakıldı** (ise), kime? (عَلَيْكُمْ) **size,** (اَنُلْزِمُ) **biz mi zorlayacağız?** kimi? (كُمُو) **sizi,** neye? (هَا) **ona** (inanmaya), (وَاَنْتُمْ) **hâlbuki siz,** niçin? (لَهَا) **özellikle onun için,** kimsiniz? (كَارِهُونَ) **istemeyici kimseler.**

MEÂL-İ ŞERÎF

"(Nûh *(Aleyhisselâm)* onlara cevâben) **dedi ki: 'Ey kavmim! Gördünüz mü?** (Söyleyin bakayım!) **Eğer ben Rabbimden** (gelen ve dâvâmın doğruluğuna şâhidlik yapacak nitelikte olan) **çok açık bir delîl üzere olduysam ve O bana Kendi nezdinden** (peygamberlik gibi) **büyük bir rahmet vermiş de, bu size** (değer verdiğiniz saltanat ve servet gibi şeyler yoluyla açıklanmayıp, bilakis fakir ve bayağı saydığınız kişiler vâsıtasıyla ulaştığı için) **gizli bırakılmışsa; biz mi sizi ona** (inanmaya) **zorlayacağız?! Hele de siz** (benim getirdiğim hidâyet ve rahmeti inceleyip tercîh etmeyen ve) **özellikle ona karşı isteksiz kimseler iken!'"**

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

Allâh-u Te'âlâ önceki âyet-i celîlede **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın müşrik kavminin fakirlerin kendisine tâbi olmasıyla onu ayıpladıklarını beyân ettikten sonra bu âyet-i kerîmede ise **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın onlara verdiği hikmetli cevabları açıklamıştır.

İbnü Cüreyc *(Rahimehullâh)* bu âyet-i kerîmede geçen: **"Eğer ben Rabbimden bir beyyine üzere isem"** cümle-i celîlesine şöyle mânâ vermiştir:

"(Ey kavmim!) Şüphesiz ben Rabbimin gönderdiği beyyineyi (açık delîlleri) anladım ve onlar vesîlesiyle **Allâh-u Te'âlâ**'nın hak olan işlerini ve O'ndan başka hiçbir ilâh bulunmadığını kesinlikle bildim.

Ayrıca o bana Kendi nezdinden büyük bir rahmet vermiştir ki o da; İslâm, hidâyet, îmân, hüküm (dinde fıkıh ilmi) ve nübüvvettten (peygamberlikten) ibârettir." (**et-Taberî**, *Câmi'u'l-beyân, 12/383;* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:373, 9/120;* **es-Süyûtî**, *ed-Dürru'l-mensûr, 8/36)*

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; **Allâh-u Te'âlâ** önceki âyet-i celîlede **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın nübüvvetini inkâr edenlerin ortaya attıkları şübheleri zikrettikten sonra bu âyet-i kerîmede o şübhelere cevâb mahiyetinde olacak bâzı sözleri **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın onlara söylediğini nakletmiştir.

Nitekim onların:

﴿مَا نَرٰىكَ اِلَّا بَشَرًا مِّثْلَنَا﴾

"Biz seni ancak bizim gibi bir beşer olarak görüyoruz" *(Hûd Sûresi:27)* sözüne karşı **Nûh** *(Aleyhisselâm)*:

﴿اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِّنْ رَّبِّىْ﴾

"Söyleyin bakalım, eğer ben Rabbimden gelen büyük bir beyyine üzere bulunuyorsam" *(Hûd Sûresi:28)* demiştir.

İşte böylece: "Beşer olmakta eşit olmamız nübüvvet ve risâlet sıfatında ayrı olmamızı engellemez.

Çünkü ben **Allâh-u Te'âlâ**'nın Zât'ı ve sıfatları hakkında nelere inanmanın vâcib (zarûrî), nelere inanmanın mümteni' (yasak), nelere inanmanın da mümkin olduğu konularında büyük bir mârifete (anlayış ve ilme) sâhibim. Siz ise buna mâlik değilsiniz. İşte aramızdaki fark budur!" diye cevâb vermiş olmaktadır. Sonra **Nûh** *(Aleyhisselâm)*:

﴿وَاٰتٰىنِىْ رَحْمَةً مِّنْ عِنْدِهٖ﴾

"Allâh-u Te'âlâ bana Kendi nezdinden büyük bir rahmet vermiştir" *(Hûd Sûresi:28)* buyurarak onlara:

"**Allâh-u Te'âlâ** bana Kendi nezdinden büyük bir rahmet ve acımasının eseri olarak nübüvvet (peygamberlik) ve onun doğruluğuna delâlet eden mûcizeler vermiştir ama bunlar sizin akıllarınızda şübheli ve karışık bir hâl aldığından bu hakîkatler size gizli ve kapalı kılınmıştır.

Artık ben isteseniz de istemeseniz de bunları anlamaya sizi ulaştıracak güce nasıl sâhib olayım.

Elbette ben buna güç yetiremem. Ama siz inatlaşmayı ve çekişmeyi bıraksaydınız da delîllere baksaydınız, elbette kastedilen şey ortaya çıkardı (ve siz hidâyete ererdiniz).

Lâkin bunu yapmadığınız için başkası hakkında şübheleri giderecek olan huccetler sizin hakkınızda daha ziyâde kargaşaya ve şübhelenmeye sebeb olmuştur ki böylece **Allâh-u Te'âlâ**'nın size karşı bize büyük lütuflarda bulunduğu ve çok büyük delîller verdiği açığa çıkmıştır." demiş olmaktadır. **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/221-222)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Kuşeyrî Tefsîri"nde zikredildiği üzere: "Bakanlar 'umyan (körler) diye sabahın ziyâsında (ve aydınlığında) hiçbir halel (ârıza ve noksanlık) olmaz. Vuranlar sıbyan (çocuklar) diye kılıcın keskinliğinde hiçbir halel olmaz.

Vaaz eden peyğamber de olsa **Allâh**'ın saptırdığını hidâyete hiçbir beşerin (gücü ve) kudreti olmaz.

Heyhât! Bilerek inkâr edene hiçbir nasîhat faydalı olmaz. Yanlışta ısrâr edene hiçbir vaaz tesirli olmaz." **(el-Kuşeyrî,** *Letâifü'l-işârât, 2/317)*

"İbnü 'Acîbe Tefsîri"nde zikredildiğine göre: "Rablerinden beyyine (ve kendilerine verilen açık delîller) üzere bulunan vaaz-u nasîhat ehli zatların tarîkatının usûlü şöyledir ki; onlar insanlara uyarı ve hatırlatmada bulunurlar ama hakîkatlerden kör kalmış kimselerden hiçbirini kendi tarîkatlerine girmeye zorlamazlar." **(İbnü 'Acîbe,** *el-Bahru'l-medîd, 3/209)*

Nitekim **Üstâdımız Alî Hayder Efendi Hazretleri** *(Kuddise Sirruhû)* bize: **"Sizin bir kimseyi bizim tarîkatimize dâvet ettiğinizi duysam sizi de kovarım"** buyururdu.

Çünkü bizim insanlara ulaştırmamız gereken şey şerîat ilimleridir. Tarîkat ise meşreb meselesidir. Onun için kimin kimde nasîbi varsa, o kişi mürşidine yönlendirilir.

وَيَا قَوْمِ لَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مَالًا ؕ اِنْ اَجْرِىَ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ
وَمَآ اَنَا بِطَارِدِ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ؕ اِنَّهُمْ مُّلٰقُوْا رَبِّهِمْ وَلٰكِنِّىْٓ اَرٰىكُمْ
قَوْمًا تَجْهَلُوْنَ ﴿٢٩﴾ وَيَا قَوْمِ مَنْ يَّنْصُرُنِىْ مِنَ اللّٰهِ اِنْ طَرَدْتُّهُمْ ؕ
اَفَلَا تَذَكَّرُوْنَ ﴿٣٠﴾ وَلَآ اَقُوْلُ لَكُمْ عِنْدِىْ خَزَآئِنُ اللّٰهِ
وَلَآ اَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَآ اَقُوْلُ اِنِّىْ مَلَكٌ وَّلَآ اَقُوْلُ لِلَّذِيْنَ تَزْدَرِىْٓ
اَعْيُنُكُمْ لَنْ يُّؤْتِيَهُمُ اللّٰهُ خَيْرًا ؕ اَللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا فِىْٓ اَنْفُسِهِمْ ۚ اِنِّىْٓ
اِذًا لَّمِنَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٣١﴾ قَالُوْا يٰنُوْحُ قَدْ جَادَلْتَنَا فَاَكْثَرْتَ
جِدَالَنَا فَاْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿٣٢﴾
قَالَ اِنَّمَا يَاْتِيْكُمْ بِهِ اللّٰهُ اِنْ شَآءَ وَمَآ اَنْتُمْ بِمُعْجِزِيْنَ ﴿٣٣﴾
وَلَا يَنْفَعُكُمْ نُصْحِىْٓ اِنْ اَرَدْتُّ اَنْ اَنْصَحَ لَكُمْ اِنْ كَانَ اللّٰهُ
يُرِيْدُ اَنْ يُّغْوِيَكُمْ ؕ هُوَ رَبُّكُمْ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ؕ ﴿٣٤﴾
اَمْ يَقُوْلُوْنَ افْتَرٰىهُ ؕ قُلْ اِنِ افْتَرَيْتُهٗ فَعَلَىَّ اِجْرَامِىْ وَاَنَا بَرِىْٓءٌ مِّمَّا
تُجْرِمُوْنَ ﴿٣٥﴾ وَاُوْحِىَ اِلٰى نُوْحٍ اَنَّهٗ لَنْ يُّؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ اِلَّا مَنْ
قَدْ اٰمَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوْا يَفْعَلُوْنَ ۚ ﴿٣٦﴾ وَاصْنَعِ الْفُلْكَ
بِاَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا وَلَا تُخَاطِبْنِىْ فِى الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا ۚ اِنَّهُمْ مُّغْرَقُوْنَ ﴿٣٧﴾

YİRMİ DOKUZUNCU ÂYET-İ KERÎME

﴿ وَيَا قَوْمِ لَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مَالًا ۖ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ وَمَآ اَنَا بِطَارِدِ الَّذِينَ اٰمَنُوٓا ۚ اِنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ وَلٰكِنِّيٓ اَرٰيكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (29)

(وَيَا قَوْمِ) **Ve ey kavmim!** (لَآ اَسْـَٔلُ) **Ben istemiyorum,** kimden? (كُمْ) **sizden,** neye karşı? (عَلَيْهِ) **on**(u duyurmay)**a karşı,** neyi? (مَالًا) **hiçbir malı,** (اِنْ اَجْرِيَ) **benim ecrim** (kimseye âit) **değildir,** (اِلَّا عَلَى اللّٰهِ) **ancak Allâh'a âittir,** (وَمَآ اَنَا) **ve ben değilim,** ne değilim? (بِطَارِدِ الَّذِينَ) **o kimseleri aslâ kovacak biri** (değilim) **ki,** (اٰمَنُوا) **îmân ettiler,** (اِنَّهُمْ) **şübhesiz onlar,** kimlerdir? (مُلَاقُوا رَبِّهِمْ) **Rablerine kavuşucu kimselerdir,** (وَلٰكِنِّيٓ) **velâkin ben,** (اَرٰى) **görüyorum,** kimi? (كُمْ) **sizi,** nedir görüyorum? (قَوْمًا) **bir toplum,** öyle toplum ki, (تَجْهَلُونَ) **câhillik ediyorsunuz.**

MEÂL-İ ŞERÎF

"Yine ey kavmim! (Şunu da bilin ki) **ben o** (tebliğin size ulaştırılması)**na karşılık sizden hiçbir mal istemiyorum.**

Benim ecrim(i ve mükâfâtımı vermek) **ancak Allâh'a âittir.** (Bana îmân eden fakirlerden hoşlanmıyorsunuz) **ama** (sizin hâtırınız için) **ben o îmân etmiş kimseleri aslâ kovacak biri değilim.**

Zîrâ şübhesiz ki onlar Rableri (nezdinde mertebe sâhibidirler, âhirette de O'nun nîmetleri)**ne kavuşucu kimselerdir.** (Dolayısıyla onları kovan kimse Rableri tarafından cezâya müstehak olur.)

Velâkin ben sizi öyle bir toplum olarak görüyorum ki (bilinmesi gereken şeyler hakkında, özellikle de Rabbinize kavuşacağınıza dâir ve O'nun huzûrunda bu kişilerin sizden daha hayırlı olduğu husûsunda) **câhillik etmektesiniz."**

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

Allâh-u Te'âlâ iki önceki âyet-i celîlede müşriklerin **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a, kendisine tâbi olan müminlerin çok fakir ve hakir kimseler olduklarını, dolayısıyla böyle rezil insanların inandığı şeylere onların inanamayacağını söylediklerini açıkladıktan sonra bu âyet-i kerîmede **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın onlara cevâben şirk ehli kodamanların hâtırı için yanındaki fakir ashâbını kovamayacağını söylediğini beyân etmiştir.

Âyet-i Kerîmede Geçen: (وَمَآ اَنَا بِطَارِدِ الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ) **"Ben îmân eden kimseleri aslâ kovacak biri değilim. Zîrâ şübhesiz ki onlar Rablerine kavuşucu kimselerdir."** kavl-i şerîfinin tefsîrinde tâbi'în hazarâtından **İbnü Cüreyc** *(Radıyallâhu Anh)* şöyle demiştir:

"Müşrikler **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a: 'Ey **Nûh**! Eğer bizim sana tâbi olmamızı istiyorsan yanından fakirleri kov, zîrâ biz onlarla bizim aynı seviyede müşterek olmamıza râzı gelemeyiz' dedikleri zaman **Nûh** *(Aleyhisselâm)* da onlara: 'Ben îmân edenleri kovamam, zîrâ onlar (yarın âhirette) Rablerine kavuşacak, o da onlara amellerinden soracaktır' diye cevâb vermiştir. **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/385;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr,8/37)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **Şeyhu'l-İslâm Sâdî Müftî** (Çelebî) *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; önceki âyet-i kerîmelerde kavminin **Nûh** *(Aleyhisselâm)*dan yanındaki fakirleri kovmasını istediğine dâir bir ifâde bulunmamakta ise de **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın burada ve sonrasında verdiği cevablardan onların böyle bir istekte bulunduğu anlaşılmaktadır. **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân, 4/184)*

Taberî *(Rahimehullâh)* bu âyet-i kerîmenin tefsîrinde şöyle demiştir: **"Nûh** *(Aleyhisselâm)* bu sözüyle 'Ben **Allâh**'a îmân etmiş, O'nun vahdâniyetini ikrâr etmiş ve putları terkederek onlardan teberrî etmiş kimseleri sırf sizin eşrâfınızdan ve ileri gelenlerinizden değiller diye aslâ yanımdan uzaklaştıramam.

Çünkü benim yanımdan kovmamı istediğiniz o kişiler gerçekten (yarın âhirette) Rablerinin huzûruna varacaklar, **Allâh** da onlara dünyâdaki şereflerini ve haseblerini (îtibârlarının nasıl olduğunu) sormayacak, bilakis onları ancak dünyâda işledikleri amellerden mesûl tutacaktır.' buyurmuş olmaktadır." **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/385)*

İbnü Kesîr *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; müşrikler fakirlerle birlikte oturmaktan kaçındıkları için **Nûh** *(Aleyhisselâm)*dan yanındaki fakir müminleri kovmasını taleb edince o da onlara fakir müminleri aslâ yanından uzaklaştırmayacağını bildirmiştir.

Nitekim **Mekke** müşrikleri de **Hâtemü'r-Rusül** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*den yanındaki zayıf ve fakir kimseleri kovmasını ve kendilerine özel bir meclis tahsis etmesini istemişlerdi.

Bunun üzerine **Allâh-u Te'âlâ**:

﴿وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُۥ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ
وَمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ الظّٰلِمِينَ ۞ وَكَذٰلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ
لِيَقُولُوٓا اَهٰٓؤُلَآءِ مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِنْ بَيْنِنَآ اَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَعْلَمَ بِالشّٰكِرِينَ﴾

"**Bir de** (Habîbim! Zengin kâfirlerin arzusuna uyup da sakın) **sen** (huzûrundan) **kovma o kimseleri ki;** (sırf) **O'nun Zât'ını**(n rızâsını) **murâd eder oldukları hâlde sabah-akşam** (devamlı) **Rablerine ibâdet etmektedirler.**

(Müşrikler onların, îmânlarında ihlâslı olmadıklarını, senin yanında geçinmek için durduklarını söylüyorlarsa da) **onların hesâbından hiçbir şey sana âit değildir, senin hesâbından hiçbir şey de onlara âit değildir ki onları kovasın da zâlimlerden olasın.**

İşte sana! Böylece (insanların maddî durumlarını farklı kılarak) **bir kısımlarını diğer bir kısımla imtihân** (edenin muâmelesine tâbi) **ettik ki, o** (kâfirlerden zengin ola)**nlar** (fakir Müslümanlar hakkında)**: 'İşte bunlar mı Allâh'ın aramızdan** (bula bula îmân ve hidâyet nîmetini) **kendilerine lütfetmiş olduğu kimseler?' desinler** (de imtihanı kaybetsinler).

Zâten Allâh o (îmân edip) **şükredenleri**(n kimler olacağını tâ ezelde) **gerçekten en iyi bilen değil midir?!**

(Elbette kimin ne olacağını en iyi bilen sâdece Allâh olduğu için, zengin-fakir olduğuna bakmaksızın, îmân ederek şükredeceğini bildiği kimseleri doğru yola kavuşturmaktadır, inkâr edeceğini bildiklerini ise tevfîkından mahrum bırakmaktadır.)" *(el-En'âm Sûresi:52-53)* buyurarak böylece zengin müşrikleri fakir müminlerle imtihan ettiğini beyân etmiştir. **(İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 7/432)*

Rivâyet edildiğine göre; **Ekra' İbnü Hâbis** gibi zengin insanlar bir kere **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in yanına geldiklerinde **Bilâl** ve **Ammâr** *(Radıyallâhu Anhümâ)* gibi fakir müminleri görünce **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e: "Bizim için ayrı bir meclis tahsîs etsen de üstünlüğümüz meydana çıksa! Zîrâ gelen heyetlerin bizi bu kölelerle birlikte görmesinden utanıyoruz" dediler.

Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* de bu teklife olumlu yaklaştı, fakat bu hususta bir yazı istediler, **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* de **Alî** *(Radıyallâhu Anh)*ı bir sayfayla birlikte yanına çağırtacaktı ki, hemen **Cebrâîl** *(Aleyhisselâm)* bu âyet-i kerîmeyi indirdi ve o günden sonra sahâbenin fakirleri **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in mübârek dizlerine dizlerini bitiştirecek kadar yakın mevkide bulundular. **(İbnü Mâce,** *es-Sünen, rakam:4127, 2/1382)*

Bu hususta inzâl buyurduğu diğer âyet-i kerîmesinde ise **Yüce Rabbimiz, Habîbi** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e hitâben:

﴿وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ اَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوٰيهُ وَكَانَ اَمْرُهُ فُرُطًا﴾

"(Rasûlüm!) **Bir de sen** (zengin müşriklerin uygunsuz tekliflerine aslâ iltifât etme. Bilakis sen) **sabah-akşam** (vakitlerinde) **Rablerine, O'nun Zât'ını**(n rızâsını) **arzuladıkları bir hâlde duâ etmekte bulunan** (ve 'Ashâb-ı Suffe' diye anılan) **o** (fakir) **kimselerle birlikte kendini sâbit kıl**(arak, onların meclisinden ayrılma)!

(Sakın) **sen o en alçak** (dünyâ) **hayât**(ın)**ın** (geçici) **ziynet**(ler)**ini arzu ederek, iki gözün bile onlardan aş**(ıp da, kâfir müşriklerin tarafına bak)**masın!**

Ayrıca o (Ümeyye İbnü Halef gibi sana fakirleri meclisinden kovmayı teklif eden) **kimseye itâat etme ki; Biz onun kalbini zikrimizden gâfil kılmışızdır ve** (bu sebeble) **o,** (isteklerine kavuşma uğrunda) **kötü arzusuna tamâmen uymuştur, işi** (gücü) **de** (hakkın sınırlarını çiğneyip) **aşırı gitmek olmuştur."** *(el-Kehf Sûresi:28)* buyurmuştur. (**İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 7/432)*

Selmân ve Habbâb *(Radıyallâhu Anhümâ)*dan rivâyet edildiğine göre; bu âyet-i celîle indikten sonra **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* fakir sahâbîlere: "O **Allâh**'a hamdolsun ki; beni öldürmeden önce ümmetim içerisinden, kendimi sürekli aralarında bulundurmamı emrettiği bir topluluk yarattı. Artık hayâtım da sizlerle berâberdir, ölümüm de sizlerle birlikte (iken) olacaktır" buyururdu. (**el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 2/99;* **el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 15/310)*

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın bu âyet-i kerîmede geçen: (لَا أَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ مَالًا) **"Ben teblîğime karşılık sizden hiçbir mal istemiyorum"** sözü müşriklerin ona tâbi olmama husûsunda ortaya attıkları bahânelerden bir diğerine cevâb mâhiyetindedir ki o da onların: "Sana ancak rezil insanlar tâbi oluyor, bu durumda biz sana nasıl uyalım" şeklindeki beyanlarıdır ki **Nûh** *(Aleyhisselâm)* böylece onlara üç yönden cevâb vermiş olmaktadır:

Birincisi; Nûh *(Aleyhisselâm)* böylece onlara: "Ben risâlet (elçilik) dâvetini teblîğe karşılık kimseden mal istemiyorum ki benim dâvetimi kabûl edecek kimsenin fakir veyâ zengin olmasına göre adam seçeyim.

Çünkü bu meşakkatli tâate karşı bana ecrimi vermek ancak âlemlerin Rabbine âittir. Bu durumda da muhâtablarımın fakir veyâ zengin olmalarına göre tavrım değişecek değildir."

İkincisi; Nûh *(Aleyhisselâm)* bu kavli ile onlara: "Siz işlerin dış tarafına bakınca beni fakir biri olarak buldunuz ve benim peygamberlik iddiâsını geçim sanatı edinerek bununla sizin mallarınızı almaya kalktığımı düşündünüz.

Ama sizin bu zannınız büyük bir hatâdır. Çünkü ben elçilik vazîfemi teblîğden dolayı sizden hiçbir ücret istemiyorum, benim ecrim ancak Rabbü'l-âlemîn'e âittir. O hâlde siz bu bozuk düşünceler sebebiyle kendinizi dîn saâdetinden mahrum etmeyin" demiş olmaktadır.

Üçüncü veche gelince; müşrikler **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a: **"Biz seni ancak kendimiz gibi bir beşer olarak görüyoruz. Yine seni görüyoruz ki; sana ancak kendileri bizim en rezillerimiz olan o** (düşük) **kimseler** (iyice düşünmeksizin) **ilk görüşte tâbi olmuş.**

Ayrıca (sen ve adamların dâhil) **sizin için bize karşı** (size uymamızı gerektirecek) **herhangi bir üstünlük de göremiyoruz. Doğrusu biz sizi yalancı kimseler sanıyoruz"** *(Hûd Sûresi:27)* deyince **Nûh** *(Aleyhisselâm)* da onlara: **"Ben sizden mal istemiyorum"** buyurarak aslında **Allâh-u Te'âlâ**'nın ona müşriklere karşı fazlaca fazîletler verdiğini, bu sebeble kendisinin dünyâ talebinde koşuşturmadığını, kendisinin ancak dîn(e dâvet) talebinde sa'y-ü gayret gösterdiğini açıklamıştır.

Nitekim bütün milletlerin ittifâkıyla sâbittir ki dünyâdan yüz çevirmek bütün fazîletli amellerin ve meziyetlerin ana meselelerindendir. İşte böylece **Nûh** *(Aleyhisselâm)* onlara, kendilerine karşı en büyük fazîletinin dünyâya meyletmemesi olduğunu açıklamış olmaktadır.

Nûh *(Aleyhisselâm)*ın: (وَمَآ اَنَا بِطَارِدِ الَّذِينَ اٰمَنُوا) **"Ben îmân etmiş kimseleri aslâ kovamam"** sözü, müşrik kavminin kendilerini fakirlerle ortak yönleri bulunmaktan terfi ettirmek için ondan, fakirleri yanından kovmasını istediklerinin delîli gibidir.

Nitekim **İbnü Cüreyc** *(Rahimehullâh)*dan buna dâir (geride zikredilen) bir rivâyet sâbit olmuştur.

Ayrıca onların: (وَمَا نَرٰيكَ اتَّبَعَكَ اِلَّا الَّذِينَ هُمْ اَرَاذِلُنَا بَادِيَ الرَّأْيِۚ) **"Biz sana ancak ilk baktığımızda bizim en düşüklerimizin tâbi olduğunu görüyoruz"** *(Hûd Sûresi:27)* sözleri de yine onların **Nûh** *(Aleyhisselâm)*dan fakirleri kovmasını taleb ettiklerinin delîli gibidir ki böylece sanki onlar **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a: "Kavmimizin eşrâfı sana tâbi olsaydı elbette biz de sana tâbi olurduk" demiş olmaktadırlar.

Sonra **Allâh-u Te'âlâ** bu âyet-i kerîmesinde **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın, yanındaki fakir sahâbesini kovmamasının hikmetini açıklarken onlara birkaç yönden bunu gerekçelendirdiğini zikretmiştir.

Birinci vecih; (اِنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ) **"Onlar Rablerine kavuşacak kimselerdir"** sözü ile verilen cevabtır ki bu cevâba göre; müşrikler **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a tâbi olan kimseler hakkında:

"Bunlar münâfık kimselerdir, kalblerinde olmayanı sana açıklıyorlar, sen onlara aldanma" demişler, **Nûh** *(Aleyhisselâm)* da onlara: "Onların iç yüzü âhirette Rablerine kavuştukları zaman açığa çıkacaktır, dolayısıyla bu benim onlara teblîğ yapmama mâni olamaz ve onları kovmamı îcâb etmez" şeklinde cevâb vererek bu konuyu kapatmıştır.

İkinci vecih; Nûh *(Aleyhisselâm)* yanındaki fakir sahâbesini kovamayacağını gerekçelendirirken bir illet olarak da: **"Onlar Rablerine kavuşacak kimselerdir"** diyerek: "Onlar Rablerinin kendilerine vaad ettiği mükâfâta kavuşacaklardır. Şimdi ben onları kovacak olursam âhirette bana hasım olurlar (ve benden haklarını alırlar, ben de bunu göze alamayacağım için onları yakınımdan uzaklaştıramam)" şeklinde gerçekçi bir açıklamada bulunmuştur.

Üçüncü vecih olarak; Nûh *(Aleyhisselâm)* bu sözü söylemesiyle müşriklere: "Onlar Rablerine kavuşacağı için biz âhirette bir araya getirileceğiz, o zaman ben onları yanımdan kovduğum için azâba çarptırılırsam bana yardım edecek kimse bulamam" demiş olmaktadır.

En sonunda ise; **Nûh** *(Aleyhisselâm)* (وَلَٰكِنِّي أَرَىٰكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ) **"Velâkin ben sizi câhilce işler yapan bir toplum olarak görüyorum"** buyurarak onlara işlerini zâhire aldanarak yürüttüklerini ve olayların âkıbetlerini bilmeksizin hüküm binâ ettiklerini açıklayarak onları uyarmıştır. **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/223-224)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **Nûh** *(Aleyhisselâm)* bu âyet-i kerîmede, risâleti teblîğ üzere hiçbir ücret almadığını beyân ederek onların hidâyete ermeleri karşılığında ona îmân edip tâbi olduktan sonra bir ücret ödemeyeceklerini açıklamak sûretiyle, aslında yaptığı teblîğ vazîfesini dünyâ maksatlarından herhangi birini gözeterek değil de sâdece **Allâh-u Te'âlâ**'nın rızâsını kazanmak için îfâ ettiğini beyân etmek için: (إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ) **"Benim ecrimi vermek ancak Allâh'a âittir"** demiştir.

Daha sonra ise fakir müminleri yanından kovamayacağını bildirmiştir. Çünkü **Kureyş**'in reisleri **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in meclis-i şerîfine müdâvim olan fakir müminlerle aynı seviyede görünmemek için, onları yanından kovarsa kendisinin meclisine geleceklerini söyledikleri gibi, **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın kavmi de ona fakir ve zayıf insanları yanından kovmasını teklif etmiştiler.

Ulemâ demiştir ki: **Allâh-u Te'âlâ**'nın **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* hakkında maddî mânâda fakirlik sıfatını seçmiş olması ümmetinin fakirlerinin kalbine nazar buyurarak onlara acıması nedeniyledir ki zenginler malıyla tesellî olduğu gibi bu vesîleyle fakirler de (Allâh-u Te'âlâ'nın, en sevdiği kulunu fakir yaşattığını görüp işiterek) fakirlikleriyle tesellî bulabilsinler. Ayrıca bu husus dünyânın **Allâh-u Te'âlâ** nezdindeki alçaklığına delâlet etmektedir. (Zîrâ değerli bir şey olsaydı en sevdiği zâtı ondan mahrum etmezdi.)

Nûh *(Aleyhisselâm)*ın: (إِنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ) **"Şüphesiz onlar** (kıyâmet gününde) **Rablerine kavuşacaklar"** sözünden maksat; dünyâda onlara zulmedenlerden kıyâmet günü haklarını alacaklarını açıklamaktır.

Ebu'l-Leys *(Rahimehullâh)*ın zikrettiği bir mânâya göre ise **Nûh** *(Aleyhisselâm)* bu sözüyle: "Bana îmân edenler âhirette **Allâh-u Te'âlâ**'ya kavuşma bahtiyarlığına erince güzel mükâfatlarla karşılaşacaklardır, bu nedenle ben onları kovamam ve meclisimden uzak tutamam.

Çünkü onlar o mukaddes huzurda (Allâh-u Te'âlâ'ya ziyâdesiyle mânevî yakınlık kesbetmiş) mukarreb kimselerdir.

Allâh-u Te'âlâ'nın azîz kıldığı kimseyi ben nasıl zelîl edebilirim?! Lâkin ben sizin benim getirdiğim dîne karşı cehâlet ettiğinizi (ve bilgisizce hareket ettiğinizi) görüyorum" demiş olmaktadır.

(Ebu's-Su'ûd *(Rahimehullâh)*a âit) ***"İrşâdü'l-'akli's-selîm"*** tefsîrinde zikredildiğine göre; **Nûh** *(Aleyhisselâm)* bu sözüyle onlara: "Bilinmesi gereken hiçbir şeyi bilmiyorsunuz" demiştir ki, bunların içerisine elbette onların **Allâh-u Te'âlâ**'ya kavuşacaklarını bilmedikleri, fakir müminlerin **Allâh** nezdindeki mertebesine vâkıf olmadıkları ve onları kovmasının **Allâh-u Te'âlâ**'nın gazabını gerektireceği gibi daha nice husûsu bilmedikleri dâhil olur. **(İsmâ'îl Hakkı,** *Rûhu'l-beyân, 4/182-183)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Sülemî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **Nuh** *(Aleyhisselâm)*ın bu âyet-i kerîmede geçen **"Ben îmân eden kimseleri aslâ kovacak biri değilim"** sözüne **Ebû Osmân** *(Radıyallâhu Anh)* şöyle mânâ vermiştir:

"Ben **Allâh**'a yönelen kişilerden aslâ yüz çevirecek değilim. Zîrâ her kim **Allâh**'a hakîkî mânâda yönelirse **Allâh-u Te'âlâ** da ona ikbâl (ve teveccüh ile tecellî) eder. Bu durumda **Allâh-u Te'âlâ**'nın kendisine ikbâl ettiği (velî) birinden yüz çeviren ise muhakkak ki o (aslında o kişiden yüz çevirmiş olmaz) ancak **Allâh-u Te'âlâ**'dan yüz çevirmiş olur." **(es-Sülemî,** *Hakâiku't-Tefsîr, 1/312)*

"Kuşeyrî Tefsîri"nde zikredildiği üzere; peygamberlerin sünneti (ve sürekli âdeti) şöyledir ki, risâlet vazîfelerini teblîğ etmeye mukâbil ücret istemezler ve halk nezdinde kendileri için îtibar beklemezler.

Çünkü onlar **Allâh** için amel ettiler, **Allâh**'ın gayrından hiçbir şey taleb etmediler. Artık ulemâdan her kim onların yoluna sülûk ederse (girerse) onların zümresinde haşredilir.

Ama her kim salâhı (kendi düzgün hâli ile yaptığı iyilikler) mukâbilinde herhangi birinden bir karşılık alırsa yâhut kendi sedâdı (istikâmetli görünüşü) karşılığında bir câh (ve îtibar) kazanmaya çalışırsa o kişi **Allâh** tarafından ancak hevân (alçaltıcı muâmele) ve sağâr (hakâret) görecektir.

Bu âyet-i kerîmede nebîlerin vârisleri olan âlimlere çok büyük bir tenbîh (ve uyarı) bulunmaktadır.

Böylece onlara kendi peygamberlerinin edebleri ile müteeddib olmaları, ilimlerini yaymaları karşılığında insanlardan bir şey istememeleri, tâlimleri (öğretmeleri) ve tezkîrleri (vaaz-u nasîhat etmeleri) vesîlesi ile kimseden bir fayda temin etmemeleri husûsunda büyük vaaz edilmiş olmaktadır.

Her kim bu niyetlerle vaaz ederse onun vaazlarını dinleyenlere **Allâh-u Te'âlâ** bereket vermez ve onları faydalandırmaz. Bu niyetle onlara ilim öğretenler **Allâh**'ın gazabını tahsîl etmiş olurlar. **(el-Kuşeyrî,** *Letâifü'l-işârât,* **2/317-318)**

İbnü 'Acîbe *(Rahimehullâh)* **İmâm-ı Kuşeyrî** *(Kuddise Sirruhû)*nun bu sözlerini naklettikten sonra şöyle demiştir:

"Bu söz(de geçen tehditler) âlimlerin, insanların malında gözü ve beklentisi olduğu zaman ve bu beklenti karşılanmadığında insanlara din öğretmemeleri yâhut vaaz etmemeleri durumunda kesinlikle sâbit olur.

Lâkin bir âlim **Allâh**(ın rızâsı) için din öğretiyor ve vaaz ediyorsa, sonra biri de çıkıp **Allâh** (ın rızâsı) için ona bir hayır yapıyorsa inşâallâh bunda bir beis (sakınca) olmaz.

Evvelden beri meşâyih ve evliyâ fakir ve dervişleri misâfir etmişler, onlara **Allâh** için vaaz-u nasîhatte bulunarak Rablerini tanıtmışlar, bu sırada gelen hediyeleri de kabûl etmişlerdir.

Zîrâ o hediye, veren için büyük bir kâr ve mânevî kurbete (yakınlığa) vesîledir. Tabî ki **Allâh** dostları mallarını, canlarını **Allâh** için cömertçe harcamışlar, bu vesîleyle insanlar onların hem paralarından, hem de nefeslerinden büyük kârlar elde etmişlerdir.

Allâh-u Te'âlâ da (verenin yerini dolduracağına dair İlâhî vaadi hasebiyle kendilerine yardım edecek kimseleri kendilerine müsehhar kılarak) onları fazl-u kereminden zengin (ve ihtiyaçsız) kılmıştır. **(İbnü 'Acîbe,** *el-Bahru'l-medîd, 3/209)*

MÜNÂSİB ÂYET-İ KERÎMELER

Peygamberler Kavimlerinden Ücret İstemedikleri Gibi Rasûlüllâh (Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)e de Aynı Sözü Söylemesinin Emredildiği

﴿قُلْ مَا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ اِلَّا مَنْ شَآءَ اَنْ يَّتَّخِذَ اِلٰى رَبِّهٖ سَبِيلًا﴾

"(Rasûlüm!) **De ki:** '(Îmân ve ibâdetle) **Rabbin**(in cennetin)**e** (ulaştıran) **bir yol edinmeyi istemiş olan kimse**(nin Allâh yoluna infakta bulunması) **dışında bu** (peygamberlik görevimin size ulaştırılması)**na karşılık ben sizden** (kendim için) **hiçbir ücret istemiyorum.** (Artık siz: 'Muhammed, dâveti karşılığında bizden mallarımızı istiyor. Bu da bize ağır geldiğinden kendisine tâbi olamıyoruz' diyemezsiniz.)'" *(el-Furkan Sûresi:57)*

OTUZUNCU ÂYET-İ KERÎME

﴿ وَيَا قَوْمِ مَنْ يَنْصُرُنِى مِنَ اللّٰهِ اِنْ طَرَدْتُهُمْ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (30)

(وَيَا قَوْمِ) **Ve ey kavmim!** (مَنْ) **kim?** (يَنْصُرُ) **yardım edebilir,** kime? (نِى) **bana,** kimden gelen azâba karşılık? (مِنَ اللّٰهِ) **Allâh'tan,** ne yaparsam? (اِنْ طَرَدْتُ) **eğer kovarsam,** kimi? (هُمْ) **onları,** (اَفَلَا تَذَكَّرُونَ) **hiç mi düşünmüyorsunuz?!**

MEÂL-İ ŞERÎF

"(Nûh *(Aleyhisselâm)* sözlerini şöyle sürdürdü:) **Bir de ey kavmim!** (Şunu bilin ki) **ben onları kovarsam, Allâh'tan** (gelecek azâba karşı) **bana kim yardım edebilir?! Peki siz hiç mi düşünmüyorsunuz** (da hâlâ îmân etmenizi onları kovma şartına bağlıyorsunuz)**?!**"

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın, yanındaki fakirleri kovmasını kendisinden taleb eden müşriklere, böyle bir şey aslâ yapamayacağını ve onların böyle bir istekte bulunarak câhillik yaptıklarını beyân ettikten sonra bu âyet-i kerîmede ise bu cevâbın devâmında onların sözüne uyarak fakirleri kovması durumunda **Allâh**'ın azâbına çarpılacağını açıklamıştır.

İmâm Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; **Nûh** *(Aleyhisselâm)* bu âyet-i kerîmede geçen:

﴿ وَيَا قَوْمِ مَنْ يَنْصُرُنِى مِنَ اللّٰهِ اِنْ طَرَدْتُهُمْ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴾

"Ey kavmim! Ben onları kovarsam Allâh'tan gelecek azâba karşı bana kim yardım edebilir? Peki siz hiç düşünmez misiniz?!" kavl-i şerîfindeki sözü ile aslında onlara:

"Hem akıl hem de dîn şu hususta görüş birliğine varmıştır ki; iyiliksever olan ve yasaklardan sakınan (takvâ sâhibi) müminlere tâzim ve hürmette bulunmak lâzım olduğu gibi, kâfir ve (her kötülüğü açıkça yapan) fâcir kimselere de alçaltıcı muâmele yapmak îcâb eder.

Şimdi ben bu kâideyi tersine çevirerek bu hükmün aksini tatbik etmek sûretiyle (sizin gibi) kâfir fâcirlere tâzim ve hürmet için onları kendime yakın etsem, ama takvâ sâhibi müminleri alçaltarak yanımdan kovsam, o zaman ben **Allâh-u Te'âlâ**'nın: 'Haklılara sevâb ve ödül ulaştırma, haksızlara ise cezâ uygulama' emrinin zıddına ve O'nun hükmünün aksine işler yapmış olurum ki o durumda ise en büyük azabları hak etmiş olurum.

O takdirde ise bana kimse yardım edip de beni **Allâh**'ın azâbından kurtaramaz. Siz düşünüp de benim böyle bir şey yapmamın doğru olmayacağını anlamıyor musunuz?!" demiş olmaktadır. (**Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/224)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **Nûh** *(Aleyhisselâm)* bu âyet-i kerîmenin sonunda kavmine: (أَفَلَا تَذَكَّرُونَ) **"Peki siz hiç mi düşünmüyorsunuz"** buyurarak, "Ben **Allâh-u Te'âlâ** nezdinde bunca ikrâm ve kurbiyet (mânevî yakınlık) sâhibi olan fakir ashâbımı kovduğum zaman **Allâh-u Te'âlâ**'nın bana yönelteceği ğazab ve intikāmı artık benden kimsenin defedemeyeceğini biliyorum.

Siz hâlâ bu konudaki cehâletinizi sürdürerek bana ısrâr ediyorsunuz. Yaptığınız işlerin doğrudan tamâmen uzak olduğunu daha ne zamana kadar idrâk edemeyeceksiniz?" demiş olmaktadır.

Fakirlerle birlikteliği sevmenin fazîleti hakkında birçok rivâyet vardır. Nitekim bir hadîs-i şerîfte:

وَفِي الْحَدِيثِ: «حُبُّ الْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ مِنْ اَخْلَاقِ الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ.
وَبُغْضُ مُجَالَسَتِهِمْ مِنْ اَخْلَاقِ الْمُنَافِقِينَ.»

"Fakirleri ve yoksulları sevmek nebîlerin ve rasüllerin ahlâkındandır. Onlarla otur(up kalk)**mayı istememek ise münâfıkların ahlâkındandır."** buyurulmuştur. (**İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/182-183)*

Bu hadîs-i şerîfin mânâsını teyîd mâhiyetinde hadîs kaynaklarında geçen bâzı rivâyetler vardır.

Nitekim **İbnü Ömer** *(Radıyallâhu Anhümâ)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
«إِنَّ لِكُلِّ أَمْرٍ مِفْتَاحًا، وَمِفْتَاحُ الْجَنَّةِ حُبُّ الْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَبِيدِ،
وَهُمْ جُلَسَاءُ اللهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.»

"Şüphesiz her bir iş(in görülebilmesi) **için** (gerekli) **bir anahtar vardır. Cennetin anahtarı ise fakirleri, yoksulları ve köleleri sevmektir. Zâten kıyâmet gününde Allâh**(-u Te'âlâ'n)**ın** (mânen en yakın tutacağı) **cülesâsı ancak onlardır."** (**İbnü'l-Mukri',** *el-Mu'cem, rakam:838, sh:255;* **İbnü'l-Muhibb es-Sâmit,** *Sıfât-ü Rabbi'l-âlemîn, rakam:4093, 5/2144;* **es-Süyûtî,** *Câmi'u'l-ehâdîs, rakam:45162, 41/353)*

"Rûhu'l-beyân" sâhibinin diğer bir yerdeki nakline göre; **Şeyh-i Attâr** *(Kuddise Sirruhû)* bu manada ne güzel buyurmuştur:

حُبُّ دَرْوِيشَانْ كِلِيدِ جَنَّتَسْتْ دُشْمَنِ اِيشَانْ سَزَايِ لَعْنَتَسْتْ

"Dervişlerin (ve fakirlerin) **sevgisi cennetin anahtarıdır, Bu zatların düşmanı ise lânete müstehaktır."**

(İsmâ'îl Hakkî, *Rûhu'l-beyân, 3/38)*

Allâh-u Te'âlâ'nın **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e, **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in de bize okumamızı emrettiği çok önemli bir duâda, **Allâh-u Te'âlâ**'dan fakirleri sevmemizi bize nasîb etmesini istememizin emredilmesi fakir sevgisinin ve ilgisinin ne kadar önemli bir iş ve fazîletli bir amel olduğunun en büyük delîlidir. Nitekim **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Anhüma)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَتَانِي اللَّيْلَةَ رَبِّي تَبَارَكَ وَتَعَالَى..... وَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ! إِذَا صَلَّيْتَ فَقُلْ: اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَتَرْكَ الْمُنْكَرَاتِ وَحُبَّ الْمَسَاكِينِ وَاَنْ تَتُوبَ عَلَيَّ وَإِذَا أَرَدْتَ بِعِبَادِكَ فِتْنَةً فَاقْبِضْنِي إِلَيْكَ غَيْرَ مَفْتُونٍ.»

"Ulu ve yüce Rabbimin (tecellîsi ve) **nidâsı bu gece bana geldi ve: 'Yâ Muhammed! Namaz kıldığın zaman** (selâm vermeden önce veyâ bitirdiğin zaman)**:**

«اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَتَرْكَ الْمُنْكَرَاتِ وَحُبَّ الْمَسَاكِينِ وَأَنْ تَتُوبَ عَلَيَّ وَإِذَا أَرَدْتَ بِعِبَادِكَ فِتْنَةً فَاقْبِضْنِي إِلَيْكَ غَيْرَ مَفْتُونٍ.»

'Ey Allâh(ım)**! Ben Senden hayırlı işleri yapmayı, kötülükleri bırakmayı ve fakirleri sevmeyi, bir de benim tevbemi kabûl etmeni isterim. Kullarına bir fitne dilersen beni o fitneye uğramamış olarak** (vefât ettirerek) **Kendine al' diye söyle** (bu duâyı yap)**' buyurdu."**

Âcurrî, Tirmizî ve **Hâkim** *(Rahimehümullâh)*ın, diğer rivâyetlerinde ise **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*:

«فَتَعَلَّمُوهُنَّ فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ اِنَّهُنَّ لَحَقٌّ»

"Bu duâları öğrenin (ve ders yaparak öğretin)**! Nefsim** (canım) **Kendi tasarrufunda olan Zât'a yemin ederim ki, bunlar elbette haktır** (ve istenilmeyi hak eden önemli konulardır)**."** buyurdu. **(Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:16621, 5/584;* **et-Tirmizî,** *es-Sünen, rakam:3233-35, 5/366-68;* **el-Âcurrî, eş-Şerî'a, rakam:1009, sh.397, el-Hâkim,** *el-Müstedrek, rakam:1912-13, 1/702;* **el-Hatîb,** *Tarîhu Bağdâd, rakam:4253, 8/146,* **İbnü Huzeyme,** *es-Sahîh, rakam:321, 2/542;* **Ebû Ya'lâ,** *el-Müsned, rakam:2608, 4/475;* **ed-Dârimî,** *es-Sünen, rakam:2073, 1/567;* **ed-Dârekutnî,** *Ru'yetullâh, rakam:260-267, sh:99-102;* **el-Hatîbü't-Tebrîzî,** *Mişkâtü'l-Mesâbîh, rakam:725-26, 1/230;* **'Abdülğanî el-Makdisî,** *et-Terğîb fi'd-du'â, rakam:130, sh:145)*

Silsile-i meşâyihımızdan **İmâm-ı Ma'sûm** *(Kuddise Sirruhû)* bu hadîs-i şerîfi zikretmiş ve sahîh olduğunu beyân sadedinde şöyle demiştir:

"Bunu **Ahmed** ve **Tirmizî** rivâyet ettiler ve **Tirmizî**: 'Ben **Muhammed İbnü İsmâ'îl**'e (yâni İmâm-ı Buhârî'ye) bu hadîsin hükmünü sorduğumda bana sahîh bir hadîs olduğunu söyledi' demiştir." **(Muhammed Ma'sûm es-Serhendî,** *el-Ezkâru'l-Ma'sûmiyye, fasıl:5, rakam:23, sh:39)*

Yemen ulemâsından **Ebû Bekr el-Attâs** *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir:

"Namazlardan sonra bu mübârek duâyı vird edinin, zîrâ **Allâh-u Te'âlâ** Mi'râc gecesinde en sevdiği kuluna vahyettikleri arasında, **Mele-i A'lâ**'nın (yüksek melek cemâatlerinin), fazîletlerini tartıştığı ameller içerisinde **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e en güzel bahşişlerinden biri olarak bu duâyı öğretmiştir." **(Ebû Bekr el- 'Attâs el-Habşî,** *et-Tezkîru'l-Mustafâ, sh:53)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Kuşeyrî Tefsîri"nde zikredildiği üzere; yarın âhirette **Hâkk Te'âlâ**'nın cülesâsı (mânevî meclis ashâbı) olacak (derviş ve mütevâzi) fakirlerle oturup kalkmak, yarın âhirette red ve helâk ehlinden olacak zengin kavimlerle dünyâda düşüp kalkmaktan kıyâs edilemeyecek derecede daha faydalıdır.

Allâh-u Te'âlâ'nın mânen Kendisine yakın kıldığı kimseleri kovmak ise çok kötü âkıbeti mûcibdir ki böyle yapmak, bu kişilere dünyâsında rüsvaylık, ukbâsında ise hakirlik kazandıracaktır. **(el-Kuşeyrî,** *Letâifü'l-işârât, 2/318)*

OTUZ BİRİNCİ ÂYET-İ KERÎME

﴿ وَلَآ اَقُولُ لَكُمْ عِنْدِى خَزَآئِنُ اللّٰهِ وَلَآ اَعْلَمُ الْغَيْبَ
وَلَآ اَقُولُ اِنِّى مَلَكٌ وَلَآ اَقُولُ لِلَّذِينَ تَزْدَرِى اَعْيُنُكُمْ لَنْ يُؤْتِيَهُمُ اللّٰهُ
خَيْرًا ۖ اَللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا فِى اَنْفُسِهِمْ ۖ اِنِّى اِذًا لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (31)

(وَلَآ اَقُولُ) **Ve ben demiyorum,** kime? (لَكُمْ) **size,** neyi demiyorum? (عِنْدِى) **ancak benim yanımdadır,** ne? (خَزَآئِنُ اللّٰهِ) **Allâh'ın hazîneleri,** daha ne yapmıyorum? (وَلَآ اَعْلَمُ) **ve bil**(diğimi söyle)**miyorum,** neyi? (اَلْغَيْبَ) **o** (vahiy gelmeyen konulardaki) **gaybı,** daha ne yapmıyorum? (وَلَآ اَقُولُ) **yine ben demiyorum,** neyi demiyorum? (اِنِّى) **gerçekten ben,** neyim? (مَلَكٌ) **bir meleğim,** daha ne yapmıyorum? (وَلَآ اَقُولُ) **yine demiyorum,** kim için? (لِلَّذِينَ) **o kimseler için ki,** (تَزْدَرِى) **sürekli küçümsüyor,** ne? (اَعْيُنُكُمْ) **gözleriniz,** neyi demiyorum? (لَنْ يُؤْتِيَ) **aslâ vermeyecek,** kime? (هُمْ) **onlara,** kim? (اَللّٰهُ) **Allâh,** neyi vermeyecek? (خَيْرًا) **hiçbir hayrı,** (اَللّٰهُ) **Allâh,** kimdir? (اَعْلَمُ) **hakkıyla bilendir,** neyi? (بِمَا) **o şeyleri ki,** nerededir? (فِى اَنْفُسِهِمْ) **onların içlerindedir,** (اِنِّى) **muhakkak ben,** (اِذًا) **o**(nları kovduğum) **takdirde,** kimlerden olurum? (لَمِنَ الظَّالِمِينَ) **elbette zâlimlerden.**

M E Â L - İ Ş E R Î F

"(Ey kavmim!) **Üstelik ben size: 'Allâh'ın** (rızkının) **hazîneleri sâdece benim yanımdadır' demiyorum** (ki, benim madden sizden üstün olmadığımı iddiâ ediyorsunuz). **Ben** (Allâh'ın bildirmediği) **o gaybı da** (kendiliğimden) **bil**(diğimi söyle)**miyorum** (ki, bana vahiy geldiğine dâir iddiâmı uzak görerek beni inkâr ediyorsunuz).

Yine ben (size): **'Gerçekten ben bir meleğim' de demiyorum** (ki, 'Sen ancak bizim gibi bir beşersin' diyerek benim peygamberliğime îtirâz ediyorsunuz). **Ayrıca ben** (sizi hoşnut edeyim diye) **gözlerinizin sürekli küçümsemekte olduğu o** (fakir) **kimseler için: 'Allâh bunlara** (iki cihanda da) **aslâ hiçbir hayır vermeyecektir' de diyemem. Allâh onların içlerinde bulunan şeyleri** (ve kalblerinin hayırdan ve şerden neler barındırdığını) **hakkıyla bilendir. Muhakkak ben o**(nların açıkladıkları ifâdelere îtibâr etmeyip, îmânlarını geçersiz sayarak kendilerini kovduğum) **takdirde elbette** (onlara haksızlık eden) **zâlimlerdenim** (demektir ki, ben böyle bir zulmü aslâ kendime yakıştıramam, artık bu tür bir muâmeleyi benden beklemeyin)."

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

Allâh-u Te'âlâ önceki âyet-i celîlelerde müşriklerin **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a kendisinin ve yanındakilerin fakir fukarâ takımından olduklarını söyleyerek hakâret ettiklerini ve kendisine tâbi olan hakir kimseleri kovmadıkça ona tâbi olmayacaklarını söylediklerini beyân ettikten sonra bu âyet-i kerîmede ise **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın onlara verdiği cevabları nasıl sürdürdüğünü açıklamıştır.

Âyet-i Kerîmede Geçen: (وَلَا أَقُولُ لَكُمْ عِندِي خَزَائِنُ اللَّهِ) **"Ben size Allâh'ın hazîneleri benim yanımdadır demiyorum"** sözü bundan önce (29. âyet-i kerîmede) geçen: (وَيَا قَوْمِ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مَالًا) **"Ey kavmim! Ben bu teblîğden dolayı sizden mal istemiyorum"** kavline mâtuftur.

Taberî *(Rahimehullâh)*a göre bunun mânâsı: "Ey kavmim! Ben **Allâh**'ın elçilik vazîfesini size teblîğ ediyorum diye sizden ücret istemiyorum ve ben size:

'Hiçbir şeyin bitirip tüketemeyeceği derecede sonsuz olan **Allâh**'ın hazîneleri benim yanımdadır, o hâlde bana tâbi olun ki o hazînelerden sizi faydalandırayım' da demiyorum" demektir. **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/386-387)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **Nûh** *(Aleyhisselâm)* bu kavliyle müşrik kavmine şöyle demiş olmaktadır:

"Ben nübüvvet iddiâ ederken size: '**Allâh**'ın hazîneleri, rızıkları ve malları benim yanımda bulunuyor, onun için bana tâbi olun ki çok menfaat kazanasınız' demiyorum ki zenginliğim yok diye bundan yalancı olduğuma delîl çıkarabiliyorsunuz ve: 'Sizin bize karşı hiçbir üstünlüğünüzü görmüyoruz, doğrusu biz sizi yalancı olarak düşünüyoruz' diyebiliyorsunuz.

Siz şunu bilmiyorsunuz ki nübüvvet (Allâh'ın elçisi olma makâmı) dünyevî sebeblerle elde edilemeyecek kadar değerli olup o makam sâhibi olduğunu iddiâ etmek ise mal ve câh (îtibâr) iddiâsıyla isbât edilmekten tamâmen uzak bir mertebedir." **(Necmüddîn Dâye er-Râzî,** *et-Te'vîlâtü'n-Necmiyye, 3/269-270;* **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/184)*

Şeyhu'l-İslâm Sâdî Müftî (Çelebî) *(Rahimehullâh)* **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın bu sözüne: "Ben sizin bana tâbi olmanız gerektiğini söylerken bunu çok mal ve dünyevî îtibâr sâhibi olduğuma dayandırmıyorum ki benim sizden fazîletli olduğumu fakirliğime dayanarak inkâr ediyorsunuz, ama ben sizin bana itâat etmenizin vâcib olduğunu iddiâ ederken size: 'Ben **Allâh** tarafından gönderilen bir elçiyim, doğruluğuma delâlet eden açık delîller getirdim' diyorum" şeklinde mânâ vermiştir. **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/184)*

Âyet-i kerîmede geçen: (وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبَ) **"Ben size gaybı bilirim de demiyorum"** kavl-i şerîfinin tefsîrinde **Taberî** *(Rahimehullâh)*:

"Ben size kulların gizli kapalı bütün işlerini bildiğimi söyleyerek rubûbiyyet (rablik ve ilâhlık) iddiâ edip de sizi kendime ibâdete (taptırmaya) dâvet etmiyorum. Çünkü **Allâh**'tan başka kimse bütün gaybları bilemez" diye mânâ vermiştir. (**et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/386-387)*

İbnü Kesîr *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; **Nûh** *(Aleyhisselâm)* (önceki âyet-i kerîmelerde geçen sözlerinde) kendisinin **Allâh-u Te'âlâ** tarafından gönderilen bir rasül olduğunu ve kavmini, hiçbir şerîki bulunmayan tek **Allâh**'a ibâdete dâvet ettiğini, bunu yaparken de kimseden bir ücret istemediğini, bilakis eşraftan veyâ fakir kime rastlarsa hepsini dîne çağırdığını, artık bu dâvetine icâbet edenin kesinlikle kurtulacağını beyân etmiştir.

Sonra bu âyet-i kerîmedeki sözleriyle ise onlara kendisinin **Allâh**'ın hazînelerinde tasarruf yetkisine sâhib olmadığını, gayb (insanlara gizli kapalı olan konu)larla ilgili olarak da **Allâh-u Te'âlâ**'nın kendisine bildirdiklerinden başka şeyleri bilemeyeceğini, kendisinin aynı zamanda melâikeden bir melek de olmadığını ve ancak mûcizelerle müeyyed (desteklenmiş), mürsel bir beşer (Allâh tarafından elçi gönderilen bir insan) olduğunu açıklamıştır. (**İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 7/432-433)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **Şeyhu'l-İslâm Sâdî Müftî** (Çelebî) *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; buradan anlaşılan şudur ki **Nûh** *(Aleyhisselâm)* nübüvvet iddiâ edince kavmi ona: "Eğer sen bu iddianda sâdık (doğru konuşan) bir kimse isen gelecekte neler olacağı ile ilgili şu şu konuları bize haber ver" diyerek ona muğayyebâtı (kimsenin bilemeyeceği gelecekle ilgili meseleleri) sordular.

Bunun üzerine **Nûh** *(Aleyhisselâm)* da: "Ben nübüvvet iddiâ ediyorsam size Rabbimden mûcizeler getirdim, ama gaybları bilmem O'nun bildirmesine bağlıdır (dolayısıyla bana vahiy gelmedikçe sizin her istediğinizi söylemek benim elimde değildir)" diye cevâb vermiştir.

Onların **Nûh** *(Aleyhisselâm)*dan böyle bir istekte bulundukları, âyet-i kerîmenin nazmında mezkûr (zikredilmiş) değilse de **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın cevâbından bu anlaşılmaktadır. Yine böylece önceki âyetlerde kavminin **Nûh** *(Aleyhisselâm)*dan yanındaki fakirleri kovmasını istediğine dâir bir ifâde bulunmamakta iken **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın verdiği cevablardan onların böyle bir istekte bulunduğu anlaşılmaktadır. (**İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/184)*

Âyet-i kerîmede geçen: (وَلَآ أَقُولُ إِنِّى مَلَكٌ) **"Şüphesiz ben bir meleğim de demiyorum"** kavl-i şerîfine **Taberî** *(Rahimehullâh)*: "Ben size melek olarak gönderildim demiyorum ki böyle bir iddiâda yalancı çıkmış olayım, bilakis ben sizin dediğiniz gibi bir beşerim (dolayısıyla aynı şeyi konuşuyoruz, neyimi inkâr ediyorsunuz?)

Ancak ben sizi **Allâh**'a dâvet etmekle emrolundum ve size kendisiyle gönderildiğim dîni de size gerçekten teblîğ ettim (ve ulaştırdım)" diye mânâ vermiştir. **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân,12/386-387)*

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; **Nûh** *(Aleyhisselâm)* fakirleri yanından kovmamasının hikmetlerini açıklarken evvelki âyet-i kerîmelerde bâzı sebebler ortaya koyduktan sonra bu âyet-i kerîmede diğer bâzı hikmetler açıklamıştır. Şöyle ki; burada müşrik kavmine: "Ben size kendimin melek olduğunu söylemiyorum ki bu vasfımla size karşı büyüklük taslayayım, bilakis benim izlediğim yol boyun kırıklığı ve tevâzudur. Hâli ve şânı böyle olan kişi ise fakir ve yoksullarla karışıp görüşmekten elbette çekinmez ve emîr ile de sultanlarla da oturup kalkmayı da istemez.

Böyle bir kimsenin sürekli yapacağı iş ancak din işlerini (öğrenip öğretmeyi) taleb etmek olup onun siyreti de (izlediği güzel yol da Allâh-u Te'âlâ'ya karşı boyun bükmüş ve derin saygı beslemiş) huşû' ve huzû' sâhibi kimselerle karışıp görüşmek olur.

Mâdemki benim tarîkatım (yolum ve mesleğim) fakirlerle iç içe olmamı îcâb ediyor, artık siz bunu benim adıma nasıl bir kusur sayabilirsiniz?" demiş olmaktadır. **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/224)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **Nûh** *(Aleyhisselâm)* bu cümle-i celîle ile kavmine şöyle demiş olmaktadır: "Ben size melek olduğumu söylemiyorum ki siz bana: (مَا نَرٰيكَ اِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا) **"Biz seni ancak bizim gibi bir beşer olarak görüyoruz"** *(Hûd Sûresi:27)* diyebiliyorsunuz.

Siz şunu bilmiyor musunuz ki beşeriyet (insan olmak) nübüvvete mâni şeylerden değildir. Bilakis onun mukaddimelerindendir. (Zîrâ Allâh-u Te'âlâ beşer ile melek birbirine uyum sağlayamayacağı için insanlara melek cinsinden peygamber göndermeyi uygun görmemiştir.) Ama siz, benim ve tâbîlerimin fakir olması, benim melek olmamam ve **Allâh**'ın hazînelerinin yönetimine mâlik olmamam gibi hususları benim yalancı olduğum iddiâsına vesîle ediniyorsunuz.

Hâlbuki ben bunlardan hiçbirini hiçbir zaman iddiâ etmedim, zâten peygamberlik makāmını hâiz olmam da benim iddiâ etmediğim (ve bende bulunmayan) şeylerin hiçbirini ilgilendirmiyor.

Nübüvvet mertebesi ancak insanın rûhunda bulunan mânevî fazîletlere tealluk ediyor ki zâten insanların fazîlet bakımından birbirinden farkı da ancak o üstün meziyetlerle ortaya çıkıyor." **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/184)*

Hâzin *(Rahimehullâh)*ın nakli vechile; bâzıları **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın: (وَلَآ اَقُولُ اِنِّى مَلَكٌ) **"Ben size melek olduğumu söylemiyorum"** sözünden yola çıkarak meleklerin nebîlerden üstün olduğu görüşüne gitmişlerdir.

Şöyle ki onlar: "İnsanın 'Ben şu makamda olduğumu iddiâ etmiyorum' demesi ancak o iddiâ etmediği şey kendi bulunduğu hâlden daha şerefli ve fazîletli olduğu zaman güzel bir anlam ifâde eder.

Mâdemki **Nûh** *(Aleyhisselâm)*: 'Ben melek olduğumu iddiâ etmiyorum' demiştir, o zaman meleğin ondan efdal olduğuna inanmak îcâb eder" demişlerdir.

Ehl-i Sünnet ulemâsı buna şöyle cevâb vermişlerdir: "**Nûh** *(Aleyhisselâm)* bu sözü durup dururken söylememiştir, bilakis onların: 'Biz seni ancak bizim gibi bir beşer olarak görüyoruz' sözüne mukābil söylemiştir. Çünkü o müşrikler rasüllerin beşerden olamayacağını, ancak meleklerden gönderileceğini düşünmekteydiler.

İşte bu sözüyle **Nûh** *(Aleyhisselâm)* onlara bu inancın bâtıl olduğunu ve insanlara gönderilecek rasüllerin ancak beşerden olacağını bildirmiştir. Dolayısıyla **Nûh** *(Aleyhisselâm)* bu sözüyle meleklerin derecesinin enbiyânın derecesinden efdal olduğu mânâsını kastetmemiştir. **(el-Hâzin,** *Lübâbü't-te'vîl, 2/482)*

Şu bilinsin ki; Ehl-i Sünnet'in cumhûrunun kavline göre; insanların peyğamberleri, meleklerin rasüllerinden ve diğer tabakalarından daha fazîletlidir.

Lâkin **Cebrâîl** *(Aleyhisselâm)* gibi meleklerin rasülleri, **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* gibi insanların rasüllerinden efdal olmamakla berâber sâir velîlerden daha fazîletlidir. Ama sıradan müminler de îmân ve ibâdetle mükellef oldukları için ibâdet ve tâatta hiç zorlanmayan meleklerden daha üstündürler.

Nitekim Ehl-i Sünnet akāidimizin metnini yazan **Ömer Nesefî** *(Rahimehullâh)*:

«وَرُسُلُ الْبَشَرِ أَفْضَلُ مِنْ رُسُلِ الْمَلَائِكَةِ، وَرُسُلُ الْمَلَائِكَةِ أَفْضَلُ مِنْ عَامَّةِ الْبَشَرِ، وَعَامَّةُ الْبَشَرِ أَفْضَلُ مِنْ عَامَّةِ الْمَلَائِكَةِ.»

"Beşerin rasülleri meleklerin rasüllerinden efdaldir. Meleklerin rasülleri sıradan beşerden daha fazîletlidir. (Müslümanlar içerisinden) avâm nâs umûmî meleklerden efdaldir" ifâdesiyle Ehl-i Sünnet'in bu hususdaki kāidesini zikretmiştir." **('Ömer en-Nesefî,** *el-'Akâidü'n-Nesefiyye, -Mütûnü'l-'Akâid zımnında-, sh:280)*

Âyet-i Kerîmede Geçen:

﴿وَلَآ اَقُولُ لِلَّذِينَ تَزْدَرِىٓ اَعْيُنُكُمْ لَنْ يُؤْتِيَهُمُ اللّٰهُ خَيْرًا ۭ اَللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا فِىٓ اَنْفُسِهِمْ ۚ اِنِّىٓ اِذًا لَّمِنَ الظّٰلِمِينَ﴾

"Ben sizin gözlerinizin hakir gördüğü kimseler hakkında: 'Allâh onlara hiçbir hayır vermeyecek' de demiyorum, onların içlerinde bulunan şeyi ancak Allâh bilir. O takdirde gerçekten ben elbette zâlimlerdenim"

kavl-i şerîfi hakkında **Taberî** *(Rahimehullâh)*, **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın dediklerini "**Allâh**'a tevhîd üzere îmân ederek bana tâbi olan kimselerden sizin gözlerinizin hakir görerek 'Rezil kişiler' diye vasıfladığınız kimselere **Allâh**'ın îmân gibi büyük bir hayrı fakirlikleri sebebiyle vermeyeceğini söyleyemem.

(Siz onların münâfık olduğunu ve îmânlarının samîmî olmadığını söylüyorsunuz) ama onların kalblerinde gizli olan inançları ancak **Allâh** bilir, bu hususta onların işlerini tâkip eden ancak O'dur.

Bana düşen ise onların görünen hâllerini izlemektir. Şimdi onlar **Allâh**'a îmân açıklayıp bana tâbi olduklarına göre artık ben onları yanımdan kovmayı helâl sayamam.

Zîrâ eğer ben **Allâh**'a îmân ettiklerini açıklayan bu kişiler hakkında: 'Böyle (fakir) kimselere **Allâh** îmân gibi bir hayrı nasîb etmez, (o hâlde bunlar münâfık olabilirler) diye düşünerek onların gizli inançları hakkında hüküm verip de kalblerindeki inançları hakkında bilgim olmadığı hâlde (hüküm vererek) dillerinin bana söylediğini îtibâra almazsam ve onları yanımdan uzaklaştırırsam, elbette bu durumda ben yapılmaması gereken şeyi yaparak **Allâh**'ın emrettiği sınırı aşan işler yapanlardan olurum. Zâten (bir şeyi hak ettiği yerin gayrına koyma anlamına gelen) zulüm de ancak bundan ibârettir" diye tefsîr etmiştir. **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/386-387)*

İbnü Kesîr *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; buranın mânâsı: "Ben sizin hakir gördüğünüz kimseler hakkında 'Onların sâlih amelleri karşılığında **Allâh** nezdinde sevapları yoktur' diyemem.

Onların kalblerinde bulunan niyetleri ancak **Allâh** bilir, eğer onların zâhirî görüntülerinden anlaşıldığı gibi, kendileri bâtınen (ve kalben) de mümin olduysalar elbette onlar için çok güzel mükâfatlar vardır.

Onların bu îmân hâli zuhûr ettikten (ve belirdikten) sonra bir kişi kalkıp kendileri hakkında kötü karar verecek olursa elbette o kişi, hakkında hiçbir bilgisi olmadığı şeyleri konuşan zâlim bir kimse olur" demektir. **(İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 7/432-433)*

Fahrurrrâzî *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın: "Sizin hakir gördüğünüz kimselere **Allâh**'ın (îmân gibi) bir hayır vermeyeceğini söyleyemem, onların kalbinde olan inancı ancak **Allâh** bilir" sözü müşrik kavminin, **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a tâbi olan müminleri fakir ve hakir olmakla ithâm ettikleri gibi aynı zamanda (özü sözü bir olmama ve inandığından başkasını açıklama anlamına gelen) nifak ile nitelendirdiklerine delâlet etmektedir.

Zâten bundan dolayı **Nûh** *(Aleyhisselâm)* gaybı bilmediğini ifâde ederek aslında: "Onların kalbindeki inanç gaybla ilgili konudur, gaybı ise **Allâh** bildirmedikçe kimse bilemez.

Ya bâtınları da zâhirleri gibi olup **Allâh** onları dünyâda fakir etse de ileride âhiretin sultanları yapacaksa ama ben dünyâdaki fakirliklerine aldanarak ve kalpten îmân etmemiş olduklarını varsayarak onlar hakkında yanlış ifâdeler kullanırsam hem kendime zulmetmiş olurum, hem de **Allâh**'ın âhirette en büyük hayırları vereceği kimseleri îmânsızlıkla vasıflayarak onlara zulmedenlerden olurum" demiş olmaktadır. (**Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/224)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; bu âyet-i kerîmede "İzdirâ (hakir görme)" sıfatının gözlere isnâd edilmesi onların fakirleri ziyâdesiyle hakir gördükleri anlamında bir mübâlağa ifâde ettiği gibi aynı zamanda onların bu hakāreti yaparken o zatların mânevî taraflarını ve üstünlüklerini hiç düşünmeksizin sâdece kılık kıyafetlerinin pejmürdeliğini ve dünyâ menfaatlerinin azlığını ölçü alarak onları rezil saydıklarını anlatmaktadır.

Tabî ki biri diğerine küçümseyerek baktığı zaman: "Felanca falana tâzim (hürmet) gözüyle değil de tahkîr nazarıyla baktı" denildiği gibi, bir insanı hor görmenin eseri de gözünün o kişiye bakışında zuhûr ettiği için bu âyet-i kerîmede hakir görme sıfatı gözlere nisbet edilmiştir.

Tabî ki bu durum aslında hakir görmenin kalbe âit sıfatlardan olduğu gerçeğini ortadan kaldırmaz. (Nitekim bir kimse kalbi ile saygı gösterdiği bir adama gözüyle kötü bakmaz.)

(Şu bilinsin ki) **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın bu âyet-i kerîmede geçen kavli tahakkuk ederek **Allâh-u Te'âlâ** onun mümin ashâbına iki cihan saâdeti vermiştir.

Çünkü peygamberler nefislerin(in istediğin)e göre konuşmazlar, onların beyanları ancak vahiy ve ilhâm tarîki ile olduğu için tehallüf etmesi (gerçekleşmemesi) düşünülemez. İşte **Allâh-u Te'âlâ Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın müşrik kavmini tûfan ile boğduktan sonra bütün dünyânın arâzilerine ve mallarına o fakir müminleri vâris etmiştir.

Bundan anlaşıldığına göre; fakirleri hakir görmek büyük bir zulümdür ki **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* Müslümanları bu huydan menetmiştir. Nitekim **Ebû Hureyre** *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا تَحَاسَدُوا، وَلَا تَنَاجَشُوا، وَلَا تَبَاغَضُوا، وَلَا تَدَابَرُوا، وَلَا يَبِعْ أَحَدُكُمْ عَلٰى بَيْعِ أَخِيهِ، وَكُونُوا عِبَادَ اللّٰهِ إِخْوَانًا، اَلْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ، لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ وَلَا يَحْقِرُهُ، اَلتَّقْوٰى هٰهُنَا... حَسْبُ امْرِئٍ مُسْلِمٍ مِنَ الشَّرِّ أَنْ يَحْقِرَ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ، كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ: دَمُهُ، وَمَالُهُ، وَعِرْضُهُ.»

"(Ey müminler!) **Birbirinize hased etmeyin** (ve Allâh'ın başkalarına verdiği nîmetleri kıskanarak onlara zarar vermeye kalkmayın). **Birbirinizden nefret etmeyin** (kendinizden soğutacak işler yapmayın, bilakis karşınızdakini hoş ederek size ısındıracak şeyler yapın).

Birbirinize (karşı içinizde öfke taşıyarak) **buğzetmeyin. Birbirinize sırt çevirmeyin. Sizden biri kardeşinin satışı**(nı bozmak için onun anlaştığı fiyattan daha fazlasını bâyiye teklif ederek onun) **üzerine satış yapmasın. Ey Allâh'ın kulları! Gerçek mânâda kardeşler olun.**

Müslüman diğer Müslüman'ın (din) **kardeşidir.** (Hakkını eksik ederek veyâ tamâmen engelleyerek) **ona zulüm yapamaz.**

(Bir zâlimin şerrini defetmesi için veyâ herhangi bir ihtiyâcı için ondan yardım istediği zaman) **onu yardımsız bırakamaz.** (Kendini ona karşı büyük görerek) **onu** (hor ve) **hakir göremez. Takvâ işte buradadır** (kalptedir)**! Müslüman kardeşini hakîr görmesi bir Müslüman kişiye** (isâbet edecek zarar ve) **şer olarak yeter.**

Müslüman'ın diğer Müslüman'a karşı (sâhib olduğu şeylerin) **bütünü; kanı da, malı da, ırzı** (ve korumaya çalıştığı îtibârı) **da haramdır** (hürmetli ve dokunulmazdır, bu yüzden kanını dökemeyeceği gibi malına da zarar veremez, gıybet ve iftirâ ederek haysiyetini de rencide edemez)."

(**Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:7727, 13/159,* **Müslim,** *es-Sahîh, rakam:2564, 4/1986;* **el-Beyhakî,** *Şu'a'u›l-îmân, rakam:6233, 9/42;* **Ebû Dâvûd,** *es-Sünen, rakam:4882, 4/270;* **et-Tirmizî,** *es-Sünen, rakam:1927, 4/325;* **İbnü Mâce,** *es-Sünen, rakam:4213, 2/1409;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/185; Parantez içi mânâlar için bakınız:* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/185;* (مُنَاجَشَة) *Münâceşe kelimesinin mânâsı için bkz.:* **el-Kurtubî,** *el-Müfhim, rakam:2471, 6/536)*

Bu hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* sadr-ı şerîfine üç kere işâret buyurarak **"Takvâ işte buradadır"** buyurmuştur.

Takvâ; bütün mâsiyetlerden ictinâb (ve günahlardan sakınmak) demektir. Luğat mânâsı îtibârıyla sakınmak mânâsı vardır ki, haramlardan sakınan kişi bu amelini kendisini **Allâh**'ın azâbından kurtarmak için bir vikâye edindiğinden dolayı günahlardan uzak durmaya "Takvâ" ismi verilmiştir.

Bu hususta şu hakîkate işâret vardır ki insanın yaptığı zâhirî amellerle takvâ hâsıl olmaz. Takvâ ancak kalbinde taşıdığı **Allâh** korkusu, **Allâh-u Te'âlâ**'nın kendisini gözettiğini bilmesi ve **Allâh-u Te'âlâ**'yı derin saygı ile yüce tutması gibi fazîletli sıfatlarla ele geçer.

(Nitekim beşe beş katan nice sofi sâlih geçinen kimselerin diğer bâzı kulların haklarına girmek gibi haramlara bulaştıklarının görülmesi kalblerinde takvâ olmadığına delâlet eder ki bu da zâhirî amellerin kişinin takvâsına dâir bir fikir veremeyeceğini ifâde eder.) Artık kimin kalbinde takvâ yerleşmiş ise o kişi aslâ hiçbir kimseye hakâret nazarıyla bakmaz.

İşte bu sebeble **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*: **"Takvâ işte buradadır"** buyurduktan sonra:

«بِحَسْبِ امْرِئٍ مِنَ الشَّرِّ أَنْ يَحْقِرَ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ.»

"Müslüman kardeşini hakir görmesi bir Müslüman kişiye (isâbet edecek zarar ve) **şer olarak yeter."** buyurmuştur. **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/185)*

Ama bundan: "Benim kalbimde takvâlık var, o hâlde namaz abdeste ihtiyâcım olmaz" gibi bir mânâ aslâ çıkarılamaz, çünkü takvâ sâhibi olan zâten namazsız abdestiz duramaz, zîrâ namaz kılmamak en büyük günah olup takvâ ise günahlardan sakınmaktan ibârettir.

"Te'vîlâtü-n-Necmiyye" ve "Rûhu'l-beyân" tefsîrlerinde zikredildiğine göre; şu bilinsin ki; sâdece nefsin îmân edip, rûhun ahlâkıyla ahlâklanması yâni kötü huylarını terkedip fazîletli insan olması, o kişinin kurtuluşu için yeter demek felsefe ehlinin ve inatçıların bozuk îtikâtıdır.

Çünkü onlar "Ubûdiyyetin (kulluğun) aslı rubûbiyyeti (Allâh'ın Rab oluşunu) tanımak, böylece iç âleminin huzur bulup güzel ahlâk ile donanmasıdır, dolayısıyla bedenle yapılan amellere îtibâr yoktur" demişlerdir.

Ama onlar vallâhi yalan söylemişlerdir, **Allâh** ve **Rasülü**'nü tekzîb etmişlerdir ve böylece hem kendileri sapmış hem de insanları saptırmışlardır.

Doğru görüş ise; meşâyih *(Rahimehümullâh)* hazarâtının:

«اَلظَّاهِرُ عُنْوَانُ الْبَاطِنِ.»

"Zâhir bâtının ünvânıdır" sözüdür ki bu: "İnsanın dış amelleri onun içinde bulunan niyetlerin ve inançların nişânıdır" mânâsına gelmektedir.

Nitekim (Enes *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen) bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
«لَا يَسْتَقِيمُ إِيمَانُ أَحَدِكُمْ حَتَّى يَسْتَقِيمَ قَلْبُهُ. وَلَا يَسْتَقِيمُ قَلْبُهُ
حَتَّى يَسْتَقِيمَ لِسَانُهُ. وَلَا يَسْتَقِيمُ لِسَانُهُ حَتَّى يَسْتَقِيمَ أَعْمَالُهُ.»

"Sizin birinizin kalbi(ndeki inançlar) **dosdoğru olmadıkça onun îmânı doğru** (ve düzgün) **olamaz. Onun dili doğru konuşmadıkça da kalbi**(ndeki şeyler) **doğru olamaz. Amelleri** (ve yaptıkları İslâm'a uygun olarak) **müstakim oluncaya kadar da dili doğru olamaz."** **(Necmüddîn Dâye er-Râzî,** *et-Te'vîlâtü'n-Necmiyye, 3/269-270;* **A. mlf.,** *Menârâtü's-sâirîn ve makāmâtü't-tâirîn, sh:176;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/183-184; Benzeri rivâyetler için bkz.:* **Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:13048, 20/343)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

*"İbnü 'Acîbe Tefsîri"*nde zikredildiğine göre; bir insanda velîlik husûsiyeti bulunması için onda kerâmet zuhûr etme şartı aranmaz.

Bâzı kere istikāmeti mükemmel olmayanlarda da kerâmet zuhûr edebilir.

Yine böylece bir kişinin velî olması için gayb hazînelerine vâkıf olması şart koşulamaz, onun için ancak noksanlık getirecek ayıplardan aklanmış olma şartı aranır.

Ayrıca bir insanı seçkin velî kabûl etmek için gayb hazînesinden millete para dağıtması aranamaz.

Velîde aranan sıfat ancak **Allâh**'ın gaybından kendisi için vermeyi üstlendiği rızka son derece güvenme sıfatına sâhib ol(arak rızık endişesine kapılıp tevekkülü bozma)masıdır. (**İbnü 'Acîbe,** *el-Bahru'l-medîd, 3/210)*

OTUZ İKİNCİ ÂYET-İ KERÎME

﴿ قَالُوا يَا نُوحُ قَدْ جَادَلْتَنَا فَأَكْثَرْتَ جِدَالَنَا فَأْتِنَا
بِمَا تَعِدُنَآ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (32)

(قَالُوا) **Onlar dediler,** neyi dediler? (يَا نُوحُ) **ey Nûh!** (قَدْ جَادَلْتَ) **muhakkak sen mücâdele ettin,** kiminle? (نَا) **bizimle,** (فَأَكْثَرْتَ) **ve çokça yaptın,** neyi? (جِدَالَنَا) **bizimle mücâdeleyi,** (فَأْتِ) **o hâlde getir,** kime? (نَا) **bize,** neyi? (بِمَا) **o şeyleri ki,** (تَعِدُ) (azapla ilgili) **vaad ediyorsun,** kime? (نَآ) **bize,** (إِنْ كُنْتَ) **eğer sen olduysan,** kimlerden? (مِنَ الصَّادِقِينَ) **doğru söyleyen kimselerden.**

MEÂL-İ ŞERÎF

"O (müşrik ola)**nlar: 'Ey Nûh! Gerçekten sen** (yolumuzdan dönmemiz için) **bizimle mücâdele ettin ve mücâdelemizi çok** (uzatarak) **yaptın** */bize karşı çok mücâdele çeşitleri ortaya koydun/.*

O hâlde bize vaad etmekte olduğun (peşin azabla ilgili) **şeyleri bize getir. Eğer sen** (bu tehdîdinde) **doğru söyleyen kimselerden olduysan** (dediğini yap da görelim)**' dediler."**

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın müşrik kavmine yönelttiği iknâ edici ve susturucu cevabları beyân ettikten sonra bu âyet-i kerîmede ise onların kendisinden bıktıklarını açıklamak üzere:

"Ey Nûh! Sen bizimle çok mücâdeleye girdin, artık eğer doğru konuşan kimselerden isen bize vaad ettiğin azabları getir de görelim" diyerek aslında onları tûfâna çarpılmalarına sürükleyerek helâk edecek bir mûcize istediklerini açıklamıştır.

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; **Allâh-u Te'âlâ** önceki âyet-i celîlelerde kâfirlerin **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın peygamberliğini sorgulatacak birçok şübhe ortaya attıklarını nakledip **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın da onlara çok doğru ve soruya mutâbık düşen cevablar verdiğini zikrettikten sonra bu âyet-i celîlede müşriklerin ona verdikleri cevâbı açıklamıştır ki kâfirler bu cevâbı iki noktaya döndürmüşlerdir.

İlk olarak, kâfirler **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a: **"Ey Nûh! Sen bizimle mücâdele ettin ve bizimle mücâdeleyi çok yaptın"** diyerek onu aşırı mücâdelecilikle sıfatladılar.

İşte bu, **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın onlarla tevhîd (Allâh-u Te'âlâ'nın varlığı ve birliği), nübüvvet (peygamberlik makāmının isbâtı) ve me'âd (âhiret hâllerinin vukûu) hakkında çok mücâdele ettiğini isbât eder.

Bu ise, dînin hak olduğuna dâir delîlleri ortaya koyma ve şübheleri ortadan kaldırma husûsunda muhâliflerle mücâdele etmenin peygamberlerin hırfeti (sanatı) olduğuna delâlet eder. Bundan ise körü körüne taklitçiliğin, câhilliği tercîh edip bâtılda ısrâr etmenin kâfirlerin en büyük sanatı olduğu gerçeği ortaya çıkar.

İkinci olarak, müşrikler: (فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ) **"Eğer sen doğru söyleyen kimselerden olduysan, bize vaad etmekte olduğun şeyleri getir."** diyerek **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın, kendisine îmân etmemeleri durumunda başlarına geleceğini söyleyerek kendilerini tehdîd ettiği azâbı getirmesi için ona meydan okumuşlardır. **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/226)*

İbnü 'Atıyye *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; mücâdele ve tartışma her zaman kötü anlam taşımaz. Bir insan bir kâfirin hidâyet bulacağını umuyorsa onunla ilmî tartışmalara girmesi mahmûd (beğenilen) bir şeydir. Böyle olmasaydı **Nûh** *(Aleyhisselâm)* kavmiyle dokuz yüz elli sene mücâdele etmezdi.

Yine böylece **Allâh-u Te'âlâ**'nın:

﴿وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ﴾

"Sen onlarla en güzel olan yol ile mücâdele et" *(en-Nahl Sûresi:25)* kavl-i şerîfi bâzı mücâdelelerin (ve ilmî tartışmaların) meşrû hatta me'mûr (emrolunan bir şey) olduğunu ifâde eder.

Bâzı tartışmalar ise ulemâ tarafından mekrûh sayılmıştır ki bu da şerîat hükümlerinin illet ve hikmetlerini araştırma konusunda Müslümanların aralarında vukû bulan tartışmalar, özellikle de İslâm'ın **Allâh-u Te'âlâ**'nın kudretine dâir haber verdiği (dirilme, cennet-cehennemin sonsuzluğu gibi) şeyleri(n nasıl vukû bulacağını sorgulama anlamındaki düşünceler ve bunları tehayyül ve) tasavvurdur. **(İbnü 'Atıyye,** *el-Muharraru'l-vecîz, 5/294-295)*

OTUZ ÜÇÜNCÜ ÂYET-İ KERÎME

﴿ قَالَ اِنَّمَا يَأْتِيكُمْ بِهِ اللّٰهُ اِنْ شَآءَ وَمَآ اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (33)

(قَالَ) (Nûh *(Aleyhisselâm)*) **dedi,** neyi dedi? (اِنَّمَا يَأْتِى) **ancak getirir,** kime? (كُمْ) **size,** neyi? (بِهِ) **onu,** yâni azâbı, kim? (اَللّٰهُ) **Allâh,** ne zaman? (اِنْ شَآءَ) **eğer murâd ederse,** (وَمَآ اَنْتُمْ) **ama siz olamazsınız,** nedir olamazsınız? (بِمُعْجِزِينَ) **aslâ** (Allâh'ı) **âciz bırakıcı kimseler.**

MEÂL-İ ŞERÎF

"(Nûh *(Aleyhisselâm)*) **dedi ki:** '(Çabucak istediğiniz azabları meydana getirmek benim gücüm dâhilinde değildir.) **Murâd ederse size onu ancak** (inkâr edip emrine karşı geldiğiniz O) **Allâh getirecektir.**

Ama (eninde sonunda azâb size peşînen veyâ gecikmeli olarak mutlaka gelecektir) **siz** (ise başınıza gelecek azâbı savuşturarak yâhut ondan kaçıp kurtularak Allâh-u Te'âlâ'yı size azâb etmekten) **aslâ âciz bırakıcı kimseler olamazsınız.'"**

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede müşriklerin **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a meydan okuyarak ondan acele azâb istediklerini beyân ettikten sonra bu âyet-i kerîmede ise **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın onlara verdiği cevâbı açıklamıştır.

"Taberî ve Hâzin" tefsîrlerinde zikredildiğine göre; **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın kavmi ondan kendilerine azâbı acele getirmesini taleb edince o da onlara: "İstediğiniz azâbı getirmek bana âit değildir, o ancak **Allâh**'a âittir ki O (Rabbiniz) azâbı sizin başınıza indirmek murâd ederse onu dilediği zaman dilediği kimselerin üzerine indirir.

Zâten O sizin üzerinize bir belâ indirmek dilerse siz aslâ ondan kaçıp kurtulacak kimseler olamazsınız.

Çünkü siz nerede bulunsanız da O'nun mülkü, saltanatı ve kudreti içinde kalacağınız için O'nun hükmü sizin hakkınızda devamlı câri (ve geçerli) olacaktır" diye cevâb vermiştir. **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/389;* **el-Hâzin,** *Lübâbü't-te'vîl, 2/482)*

Fahrurrrâzî *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; **Nûh** *(Aleyhisselâm)* ümmetine: **"Siz aslâ âciz bırakacak kimseler değilsiniz"** demiştir ki müfessirler buna birkaç türlü mânâ vermişlerdir.

Bir kavle göre mânâ: "Azap indirmek ancak **Allâh**'ın yarattığı bir şeydir ki O, dilediği zaman onu istediği şekilde yapar. Ama azâbın inzâlini murâd ettiği zaman hiç kimse de O'nu âciz bırakamaz.

Âciz bırakan kişi başkasının yapmak istediği şeyi engelleme gücüne sâhib olabilmelidir ki onu âciz bırakmakla nitelenebilsin!

Allâh-u Te'âlâ bir şey yapmak istediği zaman hiç kimsenin O'nun fiiline mâni olmaya gücü yetmeyeceğinden dolayı kimse O'nun murâdını engelleyemez" demektir.

Diğer bir kavle göre bunun mânâsı: "Siz **Allâh**'ın azâbından korunacak kimseler değilsiniz" şeklindedir.

Diğer bir kavle göre ise mânâ: "Siz kaçarak kurtuluş tarafına süratle geçecek kimseler olamazsınız" şeklindedir ki bütün bu mânâlar birbirine yakın düşmektedir. **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/226)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Kuşeyrî Tefsîri"nde zikredildiği üzere; **Nûh** *(Aleyhisselâm)* bu âyet-i kerîmede geçen sözleri ile ubûdiyetini ikrâr etmiş (Allâh'a karşı kulluğunu açıklamış), havl-i kuvvetten teberrî etmiş (kendinde bir güç görmekten uzak durmuş) ve bütün işleri meşîete (Allâh-u Te'âlâ'nın irâdesine) havâle etmiştir.

Zâten dâvâ ve iddiâlarında haddini tecâvüz etmeyen (sınırını aşmayan) kimse gerçekten insaf etmiştir.

Enbiyâ *(Aleyhimüsselâm)* muhâliflerine mûcizeleri ile (meydan okuma salâhayetine sâhib olan) tehaddî ashâbı iseler de onlar dâimâ (kendilerine tâyîn edilen) had (ve hudûd) noktasında durduklarını îtirâf edicidirler. **(el-Kuşeyrî,** *Letâifü'l-işârât, 2/319)*

OTUZ DÖRDÜNCÜ ÂYET-İ KERÎME

﴿وَلَا يَنْفَعُكُمْ نُصْحِيٓ إِنْ أَرَدْتُ أَنْ أَنصَحَ لَكُمْ إِنْ كَانَ اللَّهُ يُرِيدُ أَنْ يُغْوِيَكُمْ ۖ هُوَ رَبُّكُمْ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (34)

(وَلَا يَنْفَعُ) **Ve fayda vermez,** kime? (كُمْ) **size,** ne? (نُصْحِي) **benim nasîhatım** yâni sakınacağınız ve arayacağınız konulara sizi irşâd etmem, ne istersem? (اِنْ اَرَدْتُ) **arzularsam,** neyi? (اَنْ اَنْصَحَ) **nasîhatte bulunmamı,** kim için? (لَكُمْ) **sizin için,** ne zamanda fayda vermez? (اِنْ كَانَ) **eğer olduysa,** kim? (اَللّٰهُ) **Allâh,** nedir olduysa? (يُرِيدُ) **murâd ediyor,** neyi? (اَنْ يُغْوِيَ) **saptırmayı,** kimi? (كُمْ) **sizi,** (هُوَ) **ancak O,** kimdir? (رَبُّكُمْ) **sizin Rabbinizdir,** (وَاِلَيْهِ) **ve ancak O**(nun hesap yurdu)**na,** (تُرْجَعُونَ) **döndürüleceksiniz.**

MEÂL-İ ŞERÎF

"Allâh (sizin hür irâdenizle kötü yolu tercîh ettiğinizi bildiği için) **sizi saptırmayı murâd etmekte ise, ben size** (sakınmanız ve yapmanız gereken konuları anlatmak sûretiyle sizi doğruya irşâd ederek) **nasîhatte bulunmamı** (ne kadar) **arzulasam da bu nasîhatim size fayda vermez.**

(Zâten) **ancak O sizin Rabbinizdir** (sizi yaratan ve bütün işlerinizi yöneten ancak O'dur) **ve siz** (sonunda) **ancak O**(nun hesap yurdu)**na döndürüleceksiniz** (O da yaptıklarınızın karşılığını tastamam verecektir)."

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın, müşriklere, acele istedikleri azâbı, kendisinin değil de ancak **Allâh-u Te'âlâ**'nın getirebileceğini beyân ettikten sonra bu âyet-i kerîmede ise **Allâh-u Te'âlâ**'nın onlara hidâyet yaratmaması durumunda nasîhatlerinin kendilerine fayda vermeyeceğini açıklamıştır.

Büyük müfessir **Sem'ânî** *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; âyet-i kerîmede geçen **"Nush"** ve aynı mânâya gelen **"Nasîhat"** kelimeleri; bir kavle göre: "Ameli, fesattan hâlis kılmak" yâni "bir işi bozukluktan arındırıp düzgün hâle getirmek" anlamına gelir.

Bu kelimelerin diğer bir mânâsı ise:

وَقِيلَ: «اَلنُّصْحُ»: بَيَانُ مَوْضِعِ الْغَيِّ لِيُجْتَنَبَ، وَبَيَانُ مَوْضِعِ الرُّشْدِ لِيُطْلَبَ.

"Helâk ve fesâd yerlerini açıklayarak ondan sakınılmasını sağlamak, aynı zamanda rüşd, hidâyet ve doğru yerleri açıklayarak onun peşine düşülmesini temin etmek" şeklindedir ki burada **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın kastettiği mânâ bundan ibârettir. **(Mansûr es-Sem'ânî,** *Tefsîru's-Sem'ânî, 2/426)*

Taberî *(Rahimehullâh)* **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın bu sözüne şöyle mânâ vermiştir: "Ben ne kadar size uyarılarda bulunmak istesem de benim sizi **Allâh**'ın azâbından ve O'nu inkâr etmeniz sebebiyle gazabını sizin üzerinize indirmesinden sakındırmam size fayda vermeyecektir.

Çünkü **Allâh-u Te'âlâ** (ezelî olan hatâsız ilmiyle sizin hidâyeti tercîh etmeyeceğinizi bildiği için) azâbıyla sizi helâk etmek murâd ediyorsa siz benim nasîhatlerimi kabûl etmeyeceksiniz demektir. Rabbiniz ancak O'dur, dünyâda helâk edildikten sonra âhirette ancak O'nun muhâsebesine döndürüleceksiniz." **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/389)*

"Hâzin Tefsîri"nde zikredildiğine göre; âyet-i kerîmede geçen: (إِنْ كَانَ اللهُ يُرِيدُ أَنْ يُغْوِيَكُمْ) **"Allâh sizi iğvâ etmek murâd ediyorsa"** kavl-i şerîfinde zikredilen **"İğvâ"** fiili asıl lüğatı îtibârıyla **"İdlâl"** yâni saptırma anlamındadır.

Bâzı müfessirlerin bunu **"İhlâk** (helâk etme)" mânâsıyla açıklamaları tefsîr değildir, ancak iğvâ helâke sürükleyeceği için lâzımî (ve dolaylı) mânâdır. **(el-Hâzin,** *Lübâbü't-te'vîl, 2/482)*

Kurtubî *(Rahimehullâh)* bu makamda şöyle demiştir: "Bu âyet-i kerîmede geçen **"Allâh sizi iğvâ etmek murâd ediyorsa"** kavl-i şerîfindeki **"İğvâ"** kelimesi, **"İdlâl"** yâni doğru yoldan saptırma anlamına gelmektedir.

İşte bu da "**Allâh** âsînin günah işlemesini, kâfirin inkâr etmesini ve azgının sapıtmasını murâd etmez (dolayısıyla onlar bu fiillerini kendileri yaratmaktadır)" diyen **Mu'tezile, Kaderiyye** ve bu inançta onlara muvâfakat eden kimselerin mezhebinin bâtıl olduğuna açıkça delâlet etmektedir.

Çünkü **Allâh-u Te'âlâ**'nın nebîsi **Nûh** *(Aleyhisselâm)* müşrik olan kavmine hitâb ederken:

﴿إِنْ كَانَ اللهُ يُرِيدُ أَنْ يُغْوِيَكُمْ﴾

"Eğer Allâh sizi saptırmak murâd ediyorsa (benim nasîhatim size fayda vermez)" demiştir.

Allâh-u Te'âlâ da bu sözü kabûl ederek bizlere nakletmiştir. A'râf Sûresi'nde beyân ettiğimiz üzere; bu bâtıl ehli, şeyhleri olan melûn **İblîs**'i de yalancı çıkarmışlardır. Çünkü **İblîs Allâh-u Te'âlâ**'ya karşı: (فَبِمَا أَغْوَيْتَنِي) **"Senin beni azdırmana kasem olsun ki"** *(el-A'râf Sûresi:16)* diyerek **"İğvâ"** fiilini **Allâh-u Te'âlâ**'ya isnâd etmiştir. **Nûh** *(Aleyhisselâm)* da bu cümle-i celîlede kavminin iğvâsını **Allâh-u Te'âlâ**'ya isnâd etmiştir.

Zîrâ (hidâyet ve dalâlet yaratan) **el-Hâdî** ve **el-Mudıll** ancak **Allâh-u Te'âlâ**'dır. Münkirlerin ve zâlimlerin (yaratma fiilini Yüce Zât'ından başkasına isnâd etme) sözlerinden **Allâh-u Te'âlâ** son derece münezzehtir." (**el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/106)*

"Taberî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; A'râf Sûresi'nin 16. âyet-i kerîmesinde geçen **İblîs**'e âit: (فَبِمَا أَغْوَيْتَنِي) **"Senin beni azdırmana kasem olsun ki..."** *(el-A'râf Sûresi:16)* sözü, **Kaderiyye** (Mu'tezile) fırkasının inancının bozukluğuna açıkça delâlet etmektedir.

Çünkü onlar: "Her kim kâfir olduysa ya da îmân ettiyse, **Allâh**'ın kendisine ısmarladığı sebeblerle bu hâle ulaşmıştır!" diyerek, mümini îmâna ulaştıran sebeb ile, kâfiri inkâra götüren sebebin aynı şey olduğunu söylemektedirler.

Hâlbuki durum böyle olsaydı, iğvâ sebebi ile ıslâh sebebi aynı olacağı için mel'ûn şeytan: **"Beni azdırman hakkı için"** diyecek yerde: "Beni ıslâh etmen hakkı için" derdi.

Ama ikisinin sebebi farklı olduğundan ve kendisini azdıran sebeb yaratılma bakımından **Allâh** katından olduğu için bunu **Allâh**'a izâfe ederek: **"Sen beni azdırdığın için"** demiştir.

Bundan dolayı **Muhammed İbnü Ke'abi'l-Kurazî** *(Radıyallâhu Anh)*: **"Allâh Kaderiyye**'yi kahretsin! **İblîs** bile **Allâh**'ı onlardan iyi biliyor!" derdi. (**İbnü Cerîr et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 10/92-93)*

Tâbi'în hazarâtından olan **Erdât İbnü'l-Münzir el-Hımsî** *(Radıyallâhu Anh)* **Tâif** ehlinden bir zâtın bu âyetin tefsîrinde: "**İblîs** azgınlığının (yaratılma bakımından) **Allâh-u Te'âlâ**'dan geldiğini anlamış ve böylece kadere îmân etmiştir." dediğini rivâyet etmiştir. (**es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 6/337)*

"Sa'lebî ve Nesefî" tefsîrlerinde zikredildiğine göre; bir kere tâbi'în hazarâtından **Tâvûs** *(Rahimehullâh)* **Mescid-i Harâm**'da bulunuyorken, büyük fakîhlerden olduğu hâlde kaderi inkâr eden bir adam yanına geldiğinde **Tâvûs** *(Rahimehullâh)* ona: "Sen mi kalkıyorsun, yoksa kaldırılıyor musun?" diye sorunca, adam ânîden kalk(arak kendi başına kalktığını açıklamaya çalış)tı.

O zaman **Tâvûs İbnü Keysân** *(Rahimehullâh)*a: "Sen fakîh bir adama bu soruyu mu sorarsın?" denilince o: "**İblîs** ondan daha fakîhtir! Çünkü o: **'Ey Rabbim! Beni azdırmana yemin olsun ki!'** derken, bu: 'Ben kendi kendimi azdırıyorum!' diyor." diye cevâb verdi. (**es-Sa'lebî,** *el-Keşfü ve'l-beyân, 4/220,* **en-Nesefî,** *el-Medârik, 1/558)*

"Âlûsî Tefsîri"nde zikredildiği üzere; **Ehl-i Sünnet**'e göre; **İblîs**'in kasem ettiği iğvâ; **Allâh-u Te'âlâ**'nın dalâleti yaratma sıfatıdır ki, **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Anhümâ)*dan rivâyet edilen mânâ da budur.

İğvâ ve idlâlin (azdırma ve saptırmanın) bu mânâda **Allâh-u Te'âlâ**'ya isnâdı: (خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ) **"Her şeyin yaratıcısı O'dur!"** *(el-En'âm Sûresi:102, er-Ra'd Sûresi:16)* gibi birçok âyet-i kerîmenin genel mânâsının gerektirdiği bir husustur.

Sapık **Mu'tezile** fırkası ise, bu gibi fiilleri **Allâh-u Te'âlâ**'ya nisbet etmekten kaçındıkları için bâzen: "Bu, şeytanın sözü olduğundan delîl sayılmaz!" demekte, bâzen de: "Buradaki iğvâ, şeytanın azmasına sebeb olan secde emrini verme anlamındadır!" demektedirler.

Onların bu zorlamalara başvurmalarının nedeni: "Her şeyi yaratan ancak **Allâh**'tır ve **Allâh**'tan başka hiçbir yaratıcı yoktur!" diyememeleridir ki, onlar bununla da yetinmemiş, bu görüşte olan **Ehl-i Sünnet**'i de tenkitlerine hedef etmişlerdir.

Tabî ki, şeytanın bu sözündeki maksadı üzere; azgınlığa teşvîk ve azgınlığı emretme mânâsındaki bir iğvânın **Allâh-u Te'âlâ**'ya isnâdı, **Ehl-i Sünnet**'e göre de aslâ câiz görülmemiştir. **(el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 9/47-48)*

Nitekim şeytan: **"Beni azdırmana yemin ederim!"** sözüyle: "Bende azgınlık vasfını Sen yarattın!" mânâsını değil de: "Yapmayacağımı bildiğin şeyi bana emrederek, beni azgınlığa Sen teşvîk ettin!" mânâsını kastetmiştir. Ama o, bu mânâda da isâbetli değildir.

Çünkü **Allâh-u Te'âlâ** imtihan hikmetine binâen ona nefsine ağır gelecek bir şey emretmiştir, ama onu (Âdem *(Aleyhisselâm)*a) secde edip etmeme arasında serbest bırakmıştır.

O ise kıskançlığı nedeniyle secde etmemeyi tercîh edince, **Allâh-u Te'âlâ** da onda azgınlık vasfını halketmiştir ki, bu durumda yaratan ancak **Allâh-u Te'âlâ** ise de, sebeb olan şeytanın kendisi olmuştur. Yaratan mes'ûl değil, sebeb olan ise sorumludur.

İşte **Allâh-u Te'âlâ**'nın: (لَا يُسْئَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْئَلُونَ) **"O** (Allâh-u Te'âlâ) **yaptıklarından mes'ûl olmaz, ama onlar** (kendilerine verilen hür irâde ve kudreti nereye kullandıklarından) **sorumlu tutulacaktır"** *(el-Enbiyâ Sûresi:23)* kavl-i şerîfi bu mânâda anlaşılmalıdır.

Şu bilinsin ki; irâde ile rızâ aynı şey değildir. Nitekim "İrâde": "Bir şeyin olması veyâ olmaması yönünde teşebbüste bulunma" anlamına gelmekte, "Rızâ" ise "O işin olmasını isteme, ondan hoşnut olma" mânâsını ifâde etmektedir. **Allâh-u Te'âlâ** imtihan hikmetine binâen kulları hakkında onların kendi irâdelerini kullandıkları yönde irâdelerde bulunabilir.

Nitekim kâfirin inkârını ve günahkârın isyânını **Allâh-u Te'âlâ** murâd etmektedir. Zîrâ bu âlemde **Allâh-u Te'âlâ**'nın irâdesi dışında O'na rağmen hiçbir şey meydana gelemez.

Lâkin **Allâh-u Te'âlâ** kâfirin inkârını ve âsînin günahını rızâ göstererek yaratmaz, ancak herkese kendi istediğini yaratacağına dâir hükmüne binâen rızâsız da olsa yaratma fiilini o şirkin ve mâsiyetin meydana gelmesi yönünde kullanmasına "İrâde" denilir.

Nitekim **Allâh-u Te'âlâ**:

﴿إِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ ۖ وَإِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ﴾

"(Ey müşrikler!) **Eğer siz** (Benim dînimi inkâr ederek) **kâfir olursanız, şübhesiz ki Allâh** (hiçbir şeye muhtaç olmadığı için) **sizden** (de, îmânınızdan da müstağnî olan bir) **Ğaniyy'dir.**

Yine de O, (çok merhametli olduğundan) **kulları için** (onlar adına zararlı olacak) **kâfirliğe râzı olmaz! Ama şükrederseniz** (buna ihtiyâcı olduğu için değil ebedî saâdetinize sebeb olacağından dolayı) **sizin için ondan râzı olur** (ve bu yüzden sizi mükâfâtlandırır)." *(ez-Zümer Sûresi:7)* kavl-i şerîfinde küfre rızâsı olmadığını açıklamıştır.

Ama: (اَللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ) **"Her şeyi yaratan ancak Allâh'tır"** *(ez-Zümer Sûresi:62)* kavl-i şerîfinde şirk, küfür ve günah dâhil her şeyi Kendi Zât'ının yarattığını beyân etmiştir ki **Allâh-u Te'âlâ** bir şeyi yaratmayı önce irâde buyurur, daha sonra îcâd eder.

Dolayısıyla bu âlemde bir şey yaratılmışsa, demek ki o, **Allâh-u Te'âlâ**'nın irâdesinden geçmiş de yaratılmıştır. Bu îtibârla kulların kâfirliği ve günahları dâhil her şeye ilk **Allâh-u Te'âlâ**'nın irâde ve kudreti tealluk etmiş, bu iki sıfatın teallukundan sonra da onlar varlık sahasına çıkabilmiştir.

Nitekim **İmâm-ı Alî el-Ûşî** *(Rahimehullâh)* **Ehl-i Sünnet** îtikād metinlerinden olan ***"Bed'ü'l-emâlî"*** isimli eserinde bu husûsu:

مُرِيدُ الْخَيْرِ وَالشَّرِّ الْقَبِيحِ وَلٰكِنْ لَيْسَ يَرْضَى بِالْمُحَالِ

"O, hayrı da, kötü olan şerri de murâd edicidir,
Ama kötüye rızâ göstermez."

('Alî İbnü 'Osmân el-Ûşî, *Bed'ü'l-emâlî, beyt rakamı:4)* ifâdesiyle açıklamıştır.

Âyet-i Kerîmenin Sonunda Geçen: (هُوَ رَبُّكُمْ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ) **"Sizin Rabbiniz ancak O'dur ve siz ancak O'na döndürüleceksiniz"** cümle-i celîlesinin tefsîrinde **Kurtubî** *(Rahimehullâh)*: "Sizi yaratan ve yöneten Rabbiniz O'dur, dolayısıyla sizin iğvânız da hidâyetiniz de (doğru yoldan saptırılmanız da, hakka eriştirilmeniz de yaratılmak cihetinden) ancak O'na âittir" diye mânâ verdikten sonra: **"Siz ancak O'na döndürüleceksiniz"** cümle-i celîlesi müşrikler için va'îd ve tehdittir." demiştir. **(el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/106)*

Zîrâ **Allâh-u Te'âlâ**'nın hesâbına eninde sonunda mâruz kalacak kimseler içerisinde dünyâda iken O'nu inkâr etmiş ve rasüllerini tekzîb etmiş müşriklerin azaptan kurtulmaları düşünülemez.

Hâzin *(Rahimehullâh)* ise bu cümle-i celîleyi: **"Sizin Rabbiniz ancak O'dur"** yâni **Allâh-u Sübhânehû ve Te'âlâ** sizin her şeyinize mâlik ve sâhib olduğuna göre artık siz O'nun yüce saltanatından (ve hükümranlık alanından) çıkmaya güç yetiremezsiniz.

Zâten âhirette de ancak O'nun muhâsebesine döndürüleceksiniz, O da amellerinize karşılık size hak ettiğiniz cezâyı verecektir" diye tefsîr etmiştir. **(el-Hâzin,** *Lübâbü't-te'vîl, 2/482)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Kuşeyrî Tefsîri"nde zikredildiği üzere; **Allâh**'ın ezelî inâyeti hükmünce (ve bir kulunu muvaffak edeceğine dâir kararına göre) **Hakk** (Te'âlâ'n)ın târifi (doğruyu tanıtması) bir kimseye yardım etmezse nihâyette halkın nasîhati o kimseye fayda vermez. Kimin hakkında ilm-i ezelîde dalâlet (saptırma) karârı sebkat ettiyse nasîhat ve delâlet (yol göstermeler) ona nasıl fayda verebilir?! **(el-Kuşeyrî,** *Letâifü'l-işârât, 2/319)*

"İbnü 'Acîbe Tefsîri"nde zikredildiğine göre; vaaz-u nasîhat ehlini insanlar uzaklık ve inkâr ile karşılasalar da yine de onlar bıkıp usanarak irşâd vazîfesini bırakmamalıdırlar. Ama netîcede laf söz kâr etmeyenlere:

«وَلَا يَنْفَعُكُمْ نُصْحُنَا إِنْ أَرَدْنَا أَنْ نَنْصَحَكُمْ
إِنْ كَانَ اللهُ يُرِيدُ أَنْ يُغْوِيَكُمْ.»

"Eğer **Allâh** sizi saptırmak murâd ediyorsa biz sizi ne kadar irşâd etmek istesek de nasîhatimiz size fayda vermeyecektir" desinler. **(İbnü 'Acîbe,** *el-Bahru'l-medîd, 3/211)*

MÜNÂSİB ÂYET-İ KERÎMELER

Bu Âyet-i Kerîmede Buyurulan: "Eğer Allâh Sizi Azdırmak Murâd Ediyorsa Benim Nasîhatim Size Fayda Vermez" Kavl-i Şerîfine Münâsib Olarak, Allâh'ın Saptırdığı ve Fitneye Düşmesini Murâd Ettiği Kişiyi Kimsenin Hidâyet Edemeyeceğini Beyân Eden Âyet-i Kerîmeler

Rasûlüllâh** (Sallellâhu Aleyhi ve Sellem) **Hidâyetini İstese de Allâh'ın Saptırdığını Kimsenin Hidâyet Edemeyeceği

﴿إِنْ تَحْرِصْ عَلَى هُدٰيهُمْ فَإِنَّ اللهَ لَا يَهْدِي مَنْ يُضِلُّ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ﴾

"(Habîbim!) **Sen onların hidâyet**(e erişmeler)**ine** (ne kadar) **düşkün olsan** (da şunu iyi bilesin ki), **işte şüphesiz Allâh,** (sapıklığı seçtiğini ve hidâyet bulma yönünde hiçbir gayret göstermediğini bildiği için) **saptırmakta olduğu bir kimseyi** (zorla) **hidâyet etmez. Zâten onlar**(ı doğru yola ulaştırmak ve hak ettikleri azaptan kurtarmak) **için** (kendilerine) **yardımcı** (olacak şefâatçı) **lardan hiçbiri yoktur."** *(en-Nahl Sûresi:37)*

Allâh'ın Fitneye Düşmesini Murâd Ettiği Kişiyi Kimsenin Hidâyet Edemeyeceğini Beyan Eden Âyet-i Kerîmeler

﴿ يَآ اَيُّهَا الرَّسُولُ لَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِى الْكُفْرِ مِنَ الَّذِينَ قَالُوٓا اٰمَنَّا
بِاَفْوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوبُهُمْ ۛ وَمِنَ الَّذِينَ هَادُوا سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ سَمَّاعُونَ لِقَوْمٍ اٰخَرِينَ ۙ
لَمْ يَأْتُوكَ ۖ يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعِهِ ۖ يَقُولُونَ اِنْ اُوتِيتُمْ هٰذَا فَخُذُوهُ وَاِنْ لَمْ تُؤْتَوْهُ
فَاحْذَرُوا ۚ وَمَنْ يُرِدِ اللّٰهُ فِتْنَتَهُ فَلَنْ تَمْلِكَ لَهُ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا ۚ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ لَمْ يُرِدِ اللّٰهُ
اَنْ يُطَهِّرَ قُلُوبَهُمْ ۚ لَهُمْ فِى الدُّنْيَا خِزْىٌ وَلَهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴾

"Ey o Rasûl(-i zîşânım)**! Kalpleri îmân etmediği hâlde dilleriyle 'Îmân ettik' demiş olan o** (münâfık) **kişilerden ve o Yahûdî olmuş kimseler içerisinden, kendileri kâfirlik içinde** (alabildiğine) **koşuşan o kişiler**(in İslâm'a karşı takındıkları hîlekârca tutum) **seni üzmesin.**

(Bu kişiler hahamlarının uydurduğu) **yalanı çokça dinley**(ip kabûl ed)**enlerdir,** (kibir ve nefretlerinin aşırılığından dolayı) **sana gelmemiş diğer bir** (Yahûdî) **kavim** (hesâbına câsusluk yapıp, senden duyduklarını onlara bildirmek) **için de iyice dinleyenlerdir."** *(el-Mâide Sûresi:41)*

Mûsâ (Aleyhisselâm)ın, Sapıtan Kavmi Hakkında Söylediği "Yâ Rabbi! Bu Ancak Senin Fitnelendirmendir ki Onunla Dilediğini Saptırırsın" Sözü

﴿ وَاخْتَارَ مُوسٰى قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلًا لِمِيقَاتِنَا ۚ فَلَمَّآ اَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ اَهْلَكْتَهُمْ
مِنْ قَبْلُ وَاِيَّاىَ ۖ اَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَآءُ مِنَّا ۚ اِنْ هِىَ اِلَّا فِتْنَتُكَ ۖ تُضِلُّ بِهَا مَنْ تَشَآءُ وَتَهْدِى مَنْ تَشَآءُ ۖ
اَنْتَ وَلِيُّنَا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَاَنْتَ خَيْرُ الْغَافِرِينَ ﴾

"Böylece Mûsâ tâyîn ettiğimiz vakit(te Tûr-u Sînâ'ya gelip, buzağıya tapma günahından tevbe etmeleri) **için kavminden yetmiş adam seç**(ip onlarla birlikte belirlenen mekâna eriş)**ti.**

(Bu kişiler Mûsâ *(Aleyhisselâm)*a emir ve nehiyler buyuran Allâh-u Te'âlâ'nın kelâmını işitmeye mazhar oldukları hâlde, dönüp Mûsâ *(Aleyhisselâm)*a: 'Açıkça Allâh'ı görmedikçe sana aslâ inanmayacağız' dediler.)

Sonra o şiddetli zelzele kendilerini yakalayınca (Mûsâ *(Aleyhisselâm)*)**: 'Ey Rabbim! Sen murâd etseydin** (buzağıya tapmalarından) **daha önce bunları da,** (seni görmek istediğim zaman) **beni de helâk ederdin.**

İçimizden o (buzağıya tapan müşriklerin ve evvelce şirkten sakındıkları hâlde şimdi sapıtan bu) **beyinsizlerin yapmış olduğu bir şey yüzünden bizi helâk mi edeceksin?!**

Bu ancak Senin bir imtihanındır ki, (ezelde sapıklığı tercîh edeceğini bilerek, sapıtmasını) **murâd ettiğin kimseyi onunla dalâlete düşürürsün,** (ezelî ilminde hidâyeti seçeceğini bildiğin için doğru yola iletmeyi) **istediğin kimseyi de hidâyete erdirirsin.**

Ancak Sen bizim (bütün işlerimizi yöneten) **Velîmizsin. O hâlde** (yaptığımız günahları) **bizim için mağfiret et ve** (her şeyi kaplayan rahmetinle) **bize merhamet et. Zâten ancak Sen bağışlayanların hayırlısısın' dedi."** *(el-A'râf Sûresi:155)*

Allâh-u Te'âlâ'nın, Müşriklerin Kalplerini Îmândan Çevirdiği ve Onları Azgınlık İçerisinde Terkettiği

﴿وَنُقَلِّبُ اَفْـِٕدَتَهُمْ وَاَبْصَارَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا بِهٖٓ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَنَذَرُهُمْ فِى طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ﴾

"(İşte) **o**(müşrik ola)**nlar** (istedikleri her mûcizeyi görseler bile hidâyete erişmeyi arzulamadıklarından dolayı), **o** (Kur'â)**na ilk defâsında inanmadıkları için Biz de onların gönüllerini ve gözlerini** (her seferinde îmândan) **çevireceğiz ve** (neye inanıp neye inanmayacakları husûsunda karar veremeyen) **şaşıp kalmış** (kimseler) **oldukları hâlde kendilerini azgınlıkları içerisinde terk edeceğiz."** *(el-En'âm Sûresi:110)*

Allâh-u Te'âlâ'nın, Âyetlerden Yüz Çevirenlerin Kalplerinin Üzerine Kur'ân'ı Anlamasınlar Diye Perdeler Yerleştirdiği

﴿وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِاٰيَاتِ رَبِّهٖ فَاَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِىَ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ اِنَّا جَعَلْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ اَكِنَّةً اَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِٓى اٰذَانِهِمْ وَقْرًا وَاِنْ تَدْعُهُمْ اِلَى الْهُدٰى فَلَنْ يَهْتَدُوٓا اِذًا اَبَدًا﴾

"Artık kim daha zâlimdir o kimseden ki; Rabbinin âyetleriyle kendisine nasîhat olunmuştur da, hemen onlardan yüz çevir(ip, hiç öğütlenme)**miş ve iki elinin öne sürmüş olduğu** (kâfirlik ve günahlar gibi azâbı gerektiren) **şeyleri**(n âkıbetinin ne kadar fecî olacağını) **unutmuştur?!**

Şüphesiz ki Biz (o kâfirlerin sâhib oldukları duyuları, hakkı bulup hidâyete uyma yolunda kullanmadıklarını bildiğimiz için) **o** (senin okuduğu)**nu iyice anlayamasınlar diye onların kalpleri üzerinde birçok perdeler, kulakları içerisine de büyük bir ağırlık** (ve kuvvetli bir sağırlık) **yaratmışızdır. Zâten sen onları hidâyete** (ulaştıracak İslâm dînine) **çağırsan da, artık bu durumda onlar** (hayatları boyunca) **ebediyyen hidâyet bulamazlar."** *(el-Kehf Sûresi:57)*

Üstâdımız Alî Hayder Efendi *(Kuddise Sirruhû)* **Hazretleri**'nin kendi Mushaf-ı Şerîfi'nin kenarına bu âyet-i kerîmenin tefsîrinde kayıt düştüğü bu âyet-i kerîmelerin hepsinde müşterek nokta **Allâh-u Te'âlâ**'ya "İdlâl (saptırma)", "Fitneye düşmesini murâd etme", "Kalpleri îmândan çevirme", "Dilediklerini azgınlık içinde bırakma" ve "Kur'ân'ı anlamasınlar diye kalpler üzerine perde koyma" gibi sıfatların zikredilmiş olmasıdır ki bunların bu âyet-i kerîme ile münâsebeti bu âyet-i kerîmede **Hûd** *(Aleyhisselâm)* tarafından **Allâh-u Te'âlâ**'ya nisbet edilen "İğvâ (azdırma)" sıfatının zikredilmiş olmasıdır.

İşte bütün bunlar "**Allâh** âsînin günah işlemesini, kâfirin inkâr etmesini ve azgının sapıtmasını murâd etmez (dolayısıyla onlar bu fiillerini kendileri yaratmaktadır)" diyen Mu'tezile ve Kaderiyye'nin mezhebinin bâtıl olduğuna açıkça delâlet etmektedir.

Çünkü **Allâh-u Te'âlâ** bu âyet-i kerîmelerin hepsinde Yüce Zât'ının bâzı kullarını saptırmayı ve fitneye düşürmeyi murâd ettiğini beyân etmiştir.

Nitekim **Kurtubî** *(Rahimehullâh)*ın bu hususta beyânı geride zikredilmiştir **(el-Kurtubî,** *et-Tefsîr, 11/106)* sonrasında ise birçok îzâh yapılmıştır.

Lâkin bu âyet-i kerîmenin tefsîrinde zikredildiği üzere; irâde ile rızâyı birbirine karıştırmamak lazımdır. Zîrâ **Allâh-u Te'âlâ**'nın şerre irâdesi vardır ama rızâsı yoktur.

Bâzı kulları hakkında şer murâd etmesi ise ezelî ve hatâsız ilminde onların, kendilerine verilecek irâde ve kudreti hidâyet bulma yolunda sarfetmeyeceklerini bilmesinden dolayıdır, yoksa **Allâh-u Te'âlâ**'nın kullarını sapıklığı seçmeye cebretmesi söz konusu değildir.

OTUZ BEŞİNCİ ÂYET-İ KERÎME

﴿اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ قُلْ اِنِ افْتَرَيْتُهُ فَعَلَيَّ اِجْرَامِي وَاَنَا بَرِيٓءٌ مِمَّا تُجْرِمُونَ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (35)

(اَمْ يَقُولُونَ) **Yoksa diyorlar mı?!** neyi diyorlar mı? (اِفْتَرٰى) **o** (Nûh) **uydurdu,** neyi? (هُ) **onu,** (قُلْ) (ey Nûh!) **söyle,** neyi söyle? (اِنِ افْتَرَيْتُ) **eğer uydurduysam,** neyi? (هُ) **onu,** (فَعَلَيَّ) **sâdece benim aleyhimedir,** ne? (اِجْرَامِي) **benim günah işlemem**(in vebâli), (وَاَنَا) **ben de,** neyim? (بَرِيٓءٌ) **çok uzak biriyim,** neden? (مِمَّا) **o şeylerden ki,** (تُجْرِمُونَ) **günah olarak işlemektesiniz.** (Âyet-i celîlenin Nûh *(Aleyhisselâm)*dan bahsettiğini İmâm-ı Mâtürîdî *(Rahimehullâh)* nakletmiştir.) **(en-Nesefî,** *et-Teysîr;* **el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî)*

MEÂL-İ ŞERÎF

"Yoksa o (Nûh *(Aleyhisselâm)*ın müşrik kavminden ola)**nlar** (Nûh *(Aleyhisselâm)*ın getirdiği hak ve hakîkatler için)**: 'Onu o uydurdu' mu diyorlar?!**

(Ey Nûh!) **De ki: '**(Farz-ı muhâl) **ben onu uydurduysam benim günah işlemem**(in vebâli) **sâdece benim aleyhimedir. Ben de sizin** (bana iftirâ isnâd ederek) **işlemekte olduğunuz o günah**(ın cezâsın)**dan tamâmen uzak biriyim.'"**

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın, müşrik olan kavmine hitâben: **"Ben ne kadar size nasîhat etsem de Allâh sizi saptırmak murâd ediyorsa artık benim nasîhatim size fayda vermez"** dediğini beyân ettikten sonra bu âyet-i kerîmede ise müşriklerin **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ı **Allâh**'a iftirâ ile suçladıklarını ve **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın onlara verdiği cevâbı açıklamıştır.

Şu bilinsin ki; bâzı müfessirler bu âyet-i kerîmenin **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*den bahsettiğini ve **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın kıssası anlatılırken mûterize olarak araya girdiğini söylemişlerse de tercîh edilen kavle göre, bu âyet-i kerîme i'tirâzıyye olmayıp **Nûh** *(Aleyhisselâm)*dan bahsetmektedir. Nitekim ***"Beğavî Tefsîri"***nde zikredildiğine göre; **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Anhümâ)*:

﴿أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ﴾ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: «يَعْنِي نُوحًا عَلَيْهِ السَّلَامُ.»

"Bu âyet-i kerîmede müşriklerin, **Allâh**'a iftirâ ile suçladıkları zâttan maksat, **Nûh** *(Aleyhisselâm)*dır." demiştir. **(el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 4/173)*

Kurtubî *(Rahimehullâh)* da **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Anhümâ)*nın:

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: «هُوَ مِنْ مُحَاوَرَةِ نُوحٍ لِقَوْمِهِ.»

"Bu âyet-i kerîme **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın, kavmi ile olan muhâveresinden (karşılıklı konuşmasından) bir parçadır" sözünü naklettikten sonra: "Bu mânâ daha açıktır.

Zîrâ bu âyet-i kerîmenin öncesinde ve sonrasında **Nûh** *(Aleyhisselâm)* ve kavminin bahsinden başka bir konu yoktur. Dolayısıyla hıtablar onlardan gelmekte ve onlara yönelmektedir" demiştir. **(el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/107)*

"İbnü Kesîr Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **Allâh-u Te'âlâ** bu âyet-i kerîmesinde peygamberine hitâb ederek kendisinin müşriklere:

﴿إِنِ افْتَرَيْتُهُ فَعَلَيَّ إِجْرَامِي وَأَنَا بَرِيءٌ مِمَّا تُجْرِمُونَ﴾

"Eğer ben onu uydurduysam cürmümün cezâsı bana âittir ama ben sizin suçlarınızdan berîyim" diye cevâb vermesini emretmiştir ki bunun tefsîri: "Ben bana gönderildiğini iddiâ ettiğim vahyi kendiliğimden uydurduysam bunun günahı ve vebâli elbette bana âit olacaktır. Ama benim okuduklarım aslâ uydurulmuş şeyler değildir. Zîrâ ben **Allâh**'a karşı iftirâda bulunanlar hakkında **Allâh** nezdinde olan azabların ne kadar büyük olduğunu en iyi bilen kimseyim. Artık hiç **Allâh**'a karşı bir şeyler uydurmaya cesâret eder miyim?!" şeklindedir. **(İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 4/276)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Te'vîlât-ı Necmiyye Tefsîri"nde zikredildiği üzere; bu âyet-i kerîmede şu hakîkatlere işâret vardır ki; (nefis ne kadar günah yapsa da onlardan berî olduğu ve râzı olmayıp istiğfâr ettiği sürece) nefsin günahları rûhun safâsına (paklığına) zıt düşmez ve nefis günahlarından teberrî ettiği sürece ruh onun sebebiyle bulanmaz. Lâkin nefsin işlediği günahlarla diğer kuvvetler bulanık hâl alır.

Nitekim cehâlet (dîni bilmemek) rûhu bulandırır, **Allâh-u Te'âlâ**'dan mâsivâya (O'ndan başkasına) meyletmek kalbi bulandırır, (nefsin kötü arzusu anlamına gelen) hevâ nefsi bulandırır, (gayr-i meşrû istekler anlamına gelen) şehvet ise insanın tabîatını (fıtratını) bulandırır.

Artık akıllı kimseye lâzım gelen şey bu aynaları **Allâh-u Te'âlâ** için parlatıp cilâlamak, O yüce huzûra tam mânâsıyla teveccühte (yönelişte) bulunmak ve şehvet çeken şeyleri terkedip hidâyete muvâfık bir şekilde amel etmektir. **(Necmüddîn Dâye er-Râzî,** *et-Te'vîlâtü'n-Necmiyye, 3/271;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/187)*

"Rûhu'l-beyân" sâhibi şöyle demiştir: "Şeyhimiz (Kutub Osmân Fazlî Atpazârî) *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; insan ya hayevânî ya şeytânî ya melekî veyâ sâhibü'l-cânibeyn (iki taraflı kimse)dir ya da Rahmânîdir.

Hayevânî olanlar; kendilerine tabîatlarının evsâfı (ve fizikî vasıfları) ile bir de şehvet hâlleri gâlip gelenlerdir.

Şeytânî olanlar; kendilerine nefsin kötü sıfatları ile bir de şeytanlık hâlleri galebe çalanlardır.

Melekî olanlara gelince; onlar rûhun evsâfı ile bir de meleklerin hâlleri kendilerine gâlip gelenlerdir. İki cânibli olanlar ise; tabîat (yaratılışa konan huylar) ve nefsin kötü sıfatlarıyla melekiyyet ve rûhun güzel vasıfları kendilerinde eşit ve müşterek bulunanlardır. Rahmânî olanlar ise; sır latîfesinin sıfatları ve hâlleri kendilerine gâlip gelen kişilerdir.

Sonra geride zikredilen ilk üç sınıftan bâzıları dünyâdan îmânla çıkarlar da artık onlar **Allâh-u Te'âlâ**'nın fazl-ı keremiyle (hiç cehenneme uğramadan) cennete girerler veyâ kendileri hakkında adâlet icrâ edildikten sonra cennete girerler. İşte onlar (defterlerini sağ elinden alarak cemâl ve güzelliklere kavuşacak olan) ashâbü'l-yemîn ve erbâbü'l-cemâldir.

Bunların içinden her kim dünyâdan îmânsız olarak çıkarsa işte onlar da **Allâh-u Te'âlâ**'nın adâletini icrâsı sebebiyle cahîme gireceklerdir ki onlar da (defterlerini soldan alarak İlâhî celâl ve gazaba kavuşacak olan) ashâbü'ş-şimâl ve erbâbü'l-celâl'dir.

(İyi ve kötü hâlleri eşit olan) dördüncü fırka içerisinden her kim dünyâdan îmânla çıkabilirse işte onlar (bir süreliğine cennet ve cehennem arasında bekletildikten sonra cennete gidecek olan) Ehlü'l-A'râf'tır.

Beşinci tâife ise (hayırlarda en öne geçen ve Allâh-u Te'âlâ'ya mânen çok yakın kılınan) sâbikûn ve mukarrabûndur. (İşte onların sözü) (وَمَا مِنَّا إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَّعْلُومٌ) "Bizden her birimiz için mutlaka bilinen bir makam ve taksîm edilmiş bir nasîb vardır" *(es-Sâffât Sûresi:164)* (şeklinde olacaktır).

Sonra şu bilinsin ki; hayevânî tabîata (ve kötü huylara) sâhib olanlar dünyâdan çıktıktan sonra şeytanlarla birlikte haşrolunacaklar, melek tabîatlı olanlar melâike ile haşredileceklerdir. İki cânibli olanlar iki taraf arasında mahşere çıkarılacaklardır. Rahmânîler ise **Rahmân Te'âlâ**'ya mânevî yakınlık üzere haşrolunacaklardır. **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/187-188)*

Nitekim (Molla Kûrânî *(Rahimehullâh)*ın naklettiği) bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

وَقَدْ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «تَمُوتُونَ كَمَا تَعِيشُونَ وَتُحْشَرُونَ كَمَا تَمُوتُونَ.»

"Yaşadığınız gibi öleceksiniz, öldüğünüz gibi (mahşere) **haşredileceksiniz."** **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 2/156, 305, 3/147, 4/188; 5/397, 8/523;* **Mollâ Ahmed Kûrânî,** *el-Kevseru'l-cârî ilâ riyâzi ehâdisi'l-Buhârî, 3/213, 10/216;* **en-Neysâbûrî,** *Ğarâibu'l-Kur'ân, 6/92;* **'Abdülkādir el-Geylânî,** *el-Ğunye, 1/138;* **'Alî el-Kārî,** *Şemmü'l-'avâriz fi zemmi'r-revâfiz, sh:72)*

Yahya İbnü Mu'âz er-Râzî *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: "İnsanlar üç sınıftır. **Birincisi**; bir adamdır ki âhiretini düşünmek (ve onun için çalışmak) onu dünyâsı için çalışmaktan alıkoymuştur.

İkincisi; bir adamdır ki yaşama derdi ile uğraşması onu âhiret için çalışmaktan meşgul etmiştir. **Üçüncüsü** ise; ikisiyle de aynı anda meşgul olabilen kimsedir.

Birincisinin makāmı, fevz-ü necât bulanların (kurtulanların) derecesidir. İkincisinin yeri, helâk olmuşların derekesidir. Üçüncüsünün mekânı ise tehlikeye mâruz kalanların mahallidir.

Nitekim **Berâ İbnü 'Âzib** *(Radıyallâhu Te'âlâ Anh)* şöyle anlatmıştır: "Bir kere **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)*:

عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ لِلهِ عَزَّ وَجَلَّ خَوَاصَّ يُسْكِنُهُمُ الرَّفِيعَ مِنَ الْجِنَانِ، كَانُوا أَعْقَلَ النَّاسِ.» قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللهِ! وَكَيْفَ كَانُوا أَعْقَلَ النَّاسِ؟ قَالَ: «كَانَتْ هِمَّتُهُمُ الْمُسَابَقَةَ إِلَى رَبِّهِمْ عَزَّ وَجَلَّ، وَالْمُسَارَعَةَ إِلَى مَا يُرْضِيهِ، وَزَهِدُوا فِي فُضُولِ الدُّنْيَا وَرِيَاسَتِهَا وَنَعِيمِهَا، وَهَانَتْ عَلَيْهِمْ فَصَبَرُوا قَلِيلًا وَاسْتَرَاحُوا طَوِيلًا.»

"Şüphesiz Allâh-u 'Azze ve Celle'ye âit öyle husûsî (seçkin) **kullar vardır ki onları cennetten en yüksek yerlerde iskân edecektir. Çünkü onlar insanların en akıllıları olmuştular."** buyurdu.

O zaman biz: "Onlar nasıl insanların en akıllıları olabildiler?" diye sorunca **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: **"Onların bütün himmeti** (ve derdi) **Azîz ve Celîl olan Rablerine müsâbakat** (O'nun sevâbını kazandıracak amellere hızlıca yönelmek) **ve O'nu râzı edecek şeylere çabucak koşmaktı.**

Onlar dünyânın fuzûlî işleri, dünyânın reisliği ve nîmetleri hakkında çok soğuk ve isteksiz davranmıştılar.

Çünkü dünyâ onlara çok değersiz gelmişti. Böylece onlar az bir zaman sabrettiler ama uzun bir süre istirahat ettiler." **(Ebû Nu'aym,** *Hılyetü'l-evliyâ, 1/17;* **Hâris İbnü Ebî Üsâme,** *Müsnedü'l-Hâris rakam:844, 2/814;* **İbnü Hacer,** *el-Metâlibü'l-'âliye, rakam:3310, 13/724;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/188)*

İbnü 'Acîbe *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: "Her kim tekzîb ve inkâr ile (insanlar tarafından yalanlanmakla) karşılaşırsa onun yapması gereken şey, **Allâh-u Te'âlâ**'nın onun hakkındaki ilmiyle yetinmesi ve kendisini inkâr edenlere yönelerek: "Ben bir şey uydurduysam benim cürmümün cezâsı bana âittir, ama ben de sizin işlediğiniz suçlardan tamâmen berîyim" demesidir.

Nitekim (Şâzelî meşâyihının ulularından İbnü Atâillâh el-İskenderî *(Kuddise Sirruhû)*ya âit) ***"el-Hıkem(ü'l-'Atâiyye)"*** isimli eserde şöyle buyurulmuştur:

وَفِي الْحِكَمِ: «مَتَى أَلَمَكَ عَدَمُ إِقْبَالِ النَّاسِ عَلَيْكَ، أَوْ تَوَجُّهُهُمْ بِالذَّمِّ إِلَيْكَ، فَارْجِعْ إِلَى عِلْمِ اللهِ فِيكَ، فَإِنْ كَانَ لَا يُقْنِعُكَ عِلْمُهُ فَمُصِيبَتُكَ بِعَدَمِ قَنَاعَتِكَ بِعِلْمِهِ أَشَدُّ مِنْ مُصِيبَتِكَ بِوُجُودِ الْأَذَى مِنْهُمْ.»

"İnsanların sana (hürmetle) **yönelmemesi veyâ onların sana zem** (ve kötüleme) **ile yönelişi her ne zaman sana acı veriyorsa sen hemen Allâh'ın senin hakkındaki ilmine** (ve seni nasıl bildiğine) **mürâcaat et, eğer Allâh'ın senin hakkındaki bilgisi sana yeterli gelmiyorsa zâten senin O'nun ilmiyle kanâat etmemen insanlardan bulduğun eziyetler sebebiyle başına gelen musîbetinden daha şiddetlidir."** **(İbnü 'Atâillâh el-İskenderî,** *el-Hıkemü'l-'Atâiyye, hikmet rakamı:234, sh:44-45;* **İbnü 'Acîbe,** *el-Bahru'l-medîd, 3/211)*

(Şâzelî meşâyihının büyüklerinden ve Zerrûkiyye şûbesinin müessisi Şeyh Ahmed) **Zerrûk** *(Kuddise Sirruhû)* bu hikmetli ilmin şerhinde şöyle demiştir:

"Çünkü senin, **Allâh**'ın senin ne yaptıklarını bilmesiyle kanâat etmemen kalbine ve dînine isâbet eder (musîbet getirir). İnsanların sana yaptıkları eziyet ise senin bedenine, dünyâna ve haysiyetine çarpar.

Ayrıca onların eziyeti seni **Allâh**'a döndüreceği için sana fayda kazandırır. Ama senin, **Allâh-u Te'âlâ**'nın ilmiyle kanâat etmemen seni insanlara döndürür ki işte bu durum üç türlü musîbeti celbeder ki, işte onlar **Allâh-u Te'âlâ**'nın ilmiyle kanâat etmemenin alâmetleridir.

Birincisi; insanlara karşı yapmacık davranmak ve gösteriş yapmaktır. **İkincisi**; herhâlükârda mümkün olan her şeye teşebbüs ederek onların hoşnutluğunu aramaktır. **Üçüncüsü** ise; insanlar onun mertebesini bilsinler diye ilmini, amelini ve hâlini teşhir etmektir.

Allâh-u Te'âlâ'nın ilmiyle kanâat etmenin alâmetleri ise üçtür: **Birincisi**; insanların kendisini nerede ve nasıl gördüklerine hiç aldırış etmeksizin her işte sâdece **Allâh** rızâsını ve ihlâsı kastetmektir.

İkincisi; insanların rızâsına veyâ kızmalarına îtibâr etmeksizin **Allâh-u Te'âlâ**'ya itâatla ilgili amelleri yapmaktan hoşnut olmak ve O'nun râzı olmayacağı şeyleri bırakmaktır. **Üçüncüsü** ise; **Allâh-u Te'âlâ**'nın kendisi hakkında icrâ ettiği hüküm ve hikmetlerle ilgili olan ezelî ilmiyle yetinmektir.

İbrâhîm Teymî *(Radıyallâhu Anh)* bir arkadaşına: "İnsanlar benim hakkımda ne diyorlar?" deyince o: "Senin mürâî (gösterişçi) olduğunu söylüyorlar" diye cevâb vermiş, o zaman o: "Şimdi amellerim hoşuma gitti" demiştir.

Bişr-i Hâfî *(Kuddise Sirruhû)* şöyle demiştir: "Vallâhi ben **Allâh**'ın benim hakkımdaki bildikleriyle iktifâ ediyorum (yetiniyorum), **Allâh**'ın ilmiyle birlikte başkasının bilgisinin devreye girmesini istemiyorum."

Yine bir keresinde **Bişr-i Hâfî** *(Kuddise Sirruhû)*:

«سُكُونُ النَّفْسِ لِقَبُولِ الْمَدْحِ أَشَدُّ لَهَا مِنَ الْمَعَاصِي.»

"Bir nefsin kendisinin medhedilmesini kabûl etmeye meyletmesi elbette onun hakkında günahlardan daha zararlı bir şeydir" demiştir.

(Meşâyihın ulularından ve Ebû Süleymân-ı Dârânî *(Radıyallâhu Anh)*ın ashâbından) **Ahmed İbnü Ebi'l-Havârî** *(Radıyallâhu Anh)* şöyle demiştir:

وَقَالَ أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: «مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُعْرَفَ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَيْرِ، أَوْ يُذْكَرَ بِهِ، فَقَدْ أَشْرَكَ مَعَ اللهِ فِي عِبَادَتِهِ لِأَنَّ مَنْ عَمِلَ عَلَى الْمَحَبَّةِ لَا يُحِبُّ أَنْ يَرَى عَمَلَهُ غَيْرُ مَحْبُوبِهِ.»

"Her kim hayırlı şeylerle tanınmasını veyâ anılmasını severse muhakkak ki o kişi ibâdetinde Allâh ile berâber başkalarını ortak etmiş olur. Zîrâ muhabbet (ve sevgi) **üzere amel eden kişi mahbûbundan başkasının kendisinin amellerini görmesini istemez."**

Şeyh Ebu'l-Hasen eş-Şâzelî *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: "İlmini insanlar seni tasdîk etsin diye neşretme! Sen bildiklerini **Allâh** seni tasdîk etsin diye neşret ve teblîğ et!" **(Şeyh Ahmed Zerrûk,** *Şerhu'l-Hikem, Sh: 206-207,* **İbnü 'Acîbe,** *el-Bahru'l-medîd, 3/212)*

Şeyh-i Ekber (Muhyiddîn İbnü 'Arabî) *(Kuddise Sirruhu'l-Ather)* şöyle demiştir: "İnsanların eziyetlerinden rahatsız olmama ve sabrederek onlara tahammül etme ahlâkını takınacak kimse bu makāma kavuşmak için ilk vâsıta olarak onları kendisine eziyet verici olarak görmemelidir.

Zîrâ kendisi muvahhid (her şeyi bir olan Allâh'ın yarattığını bilen) bir kimse olduğu için; ona göre kötülük edenle iyilik eden eşit olmalıdır.

Hattâ işin nihâyetinde kendisine kötü davrananı, aslında kendisine güzellik yapan bir kimse olarak görmelidir.

Zîrâ o kişi İlâhî tecellînin hakîkatine eren biri olursa o zaman hakîkatleri bilir (ki böylece kendisine eziyet edenlerin aslında onu âhirette çok yüce derecelere çıkabilmesi için Allâh-u Te'âlâ tarafından ona eziyet etmekle görevlendirilen kimseler olduğunu anlamış olur).

İşte bu makāma ermek tahkîkin bidâyeti (ve hakîkate erişmenin henüz başlangıç mertebesi)dir." **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/189)*

OTUZ ALTINCI ÂYET-İ KERÎME

﴿ وَأُوحِيَ إِلَىٰ نُوحٍ أَنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ إِلَّا مَنْ قَدْ آمَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (36)

(وَأُوحِيَ) **Ve vahyolundu,** kime? (إِلَىٰ نُوحٍ) **Nûh'a,** ne diye? (أَنَّهُ) **şu bir gerçek ki,** (لَنْ يُؤْمِنَ) **aslâ îmân etmeyecek,** kimden? (مِنْ قَوْمِكَ) **senin kavminden,** (إِلَّا مَنْ) (ancak) **o kimse müstesnâ ki,** (قَدْ آمَنَ) **muhakkak** (bugüne kadar) **îmân etti,** (فَلَا تَبْتَئِسْ) **artık sen felâkete uğramış gibi üzülme,** neye? (بِمَا) **o şeylere ki,** (كَانُوا) **oldular,** nedir oldular? (يَفْعَلُونَ) **sürekli yapar** (oldu)**lar.**

M E Â L - İ Ş E R Î F

"Böylece (dokuz yüz elli sene süren uzunca ve çileli teblîğ vazîfesine sabrettikten sonra) **Nûh'a vahyolundu ki: 'Şu muhakkak ki;** (ne kadar teblîğ etsen de bundan sonra) **senin kavminden** (bugüne kadar) **gerçekten îmân etmiş olandan başkası aslâ îmân etmeyecektir. Artık sen onların sürekli yapmakta oldukları şeyler yüzünden** (onların inkâr, alay ve eziyetleri nedeniyle) **felâkete uğramış gibi üzülme!'"**

Î Z Â H Â T - I M Ü F Î D E

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede müşriklerin **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ı **Allâh**'a iftirâ ile ithâm ettiklerini, onun da onlara verdiği hikmetli cevabları beyân ettikten sonra bu âyet-i kerîmede ise **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a, artık kavminden kimsenin îmân etmeyeceğinin, dolayısıyla onlar adına dert çekmesinin gerekmediğinin vahyedildiğini açıklamıştır.

Muhammed İbnü Ka'b (el-Kurazî) *(Radıyallâhu Anh)* şöyle demiştir:

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ كَعْبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: «لَمَّا اسْتَنْقَذَ اللهُ مِنْ أَصْلَابِ الرِّجَالِ وَأَرْحَامِ النِّسَاءِ كُلَّ مُؤْمِنٍ وَمُؤْمِنَةٍ قَالَ: يَا نُوحُ! لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ إِلَّا مَنْ قَدْ آمَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ.»

"**Allâh-u Te'âlâ** (Nûh *(Aleyhisselâm)*ın kavminden) erkeklerin sulblerinden ve kadınların rahimlerinden (o günden sonra îmân edecek olan) her mümin ve mümineyi kurtar(ıp al)ınca o zamân (bu âyet-i kerîmede buyurulduğu üzere): **'Ey Nûh! Şu muhakkak ki;** (ne kadar teblîğ etsen de bundan sonra) **senin kavminden** (bugüne kadar) **gerçekten îmân etmiş olandan başkası aslâ îmân etmeyecektir.**

Artık sen onların sürekli yapmakta oldukları şeyler yüzünden (onların inkâr, alay ve eziyetleri nedeniyle) **felâkete uğramış gibi üzülme.'** buyurdu." **(İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:285, 9/123;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr fi't-tefsîri bi'l-me'sûr, 8/39)*

Hasen(-ı Basrî) *(Radıyallâhu Te'âlâ Anh)* şöyle demiştir:

عَنِ الْحَسَنِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: «أَنَّ نُوحًا عَلَيْهِ السَّلَامُ لَمْ يَدْعُ عَلَى قَوْمِهِ حَتَّى نَزَلَتْ هٰذِهِ الْآيَةُ: ﴿وَأُوحِيَ إِلَى نُوحٍ أَنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ إِلَّا مَنْ قَدْ آمَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾ فَانْقَطَعَ رَجَاؤُهُ عِنْدَ ذٰلِكَ مِنْهُمْ قَالَ: فَدَعَا عَلَيْهِمْ عِنْدَ ذٰلِكَ.»

"**Nûh** *(Aleyhisselâm)* kendisine: **"Böylece Nûh'a vahyolundu ki: 'Şu muhakkak ki; senin kavminden** (bugüne kadar) **gerçekten îmân etmiş olandan başkası aslâ îmân etmeyecektir.**

Artık sen onların sürekli yapmakta oldukları şeyler yüzünden felâkete uğramış gibi üzülme!'" âyeti ininceye kadar kavmine bedduâ etmemişti. Ama bu âyet-i kerîme nâzil olduğu vakit onlardan büsbütün ümîdi kesilince o zaman onlara bedduâ etti." **(Ahmed İbnü Hanbel,** *ez-Zühd, rakam:284, sh:46;* **el-Mâturîdî,** *et-Tefsîr, 6/128;* **Ebu'l-Leys,** *et-Tefsîr, 2/148;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/38)*

İbnü Abbas *(Radıyallâhu Anhümâ)* şöyle anlatmıştır:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ قَالَ: «إِنَّ نُوحًا كَانَ يُضْرَبُ ثُمَّ يُلَفُّ فِي لِبْدٍ فَيُلْقَى فِي بَيْتٍ مُظْلِمٍ يَرَوْنَ أَنَّهُ قَدْ مَاتَ ثُمَّ يَخْرُجُ فَيَدْعُوهُمْ، حَتَّى إِذَا أَيِسَ مِنْ إِيمَانِ قَوْمِهِ جَاءَهُ رَجُلٌ وَمَعَهُ ابْنُهُ وَهُوَ يَتَوَكَّأُ عَلَى عَصًا، فَقَالَ: يَا بُنَيَّ! انْظُرْ هٰذَا الشَّيْخَ لَا يَغُرَّنَّكَ، قَالَ: يَا أَبَتِ! أَمْكِنِّي مِنَ الْعَصَا،... فَأَخَذَ الْعَصَا، فَمَشَى إِلَيْهِ بِالْعَصَا فَضَرَبَهُ فَشَجَّهُ شَجَّةً مُوضِحَةً، وَسَالَتِ الدِّمَاءُ، قَالَ نُوحٌ: «رَبِّ قَدْ تَرَى مَا يَفْعَلُ بِي عِبَادُكَ فَإِنْ يَكُ لَكَ فِي عِبَادِكَ حَاجَةٌ فَاهْدِهِمْ وَإِنْ يَكُ غَيْرُ ذٰلِكَ فَصَبِّرْنِي إِلَى أَنْ تَحْكُمَ وَأَنْتَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ.» فَأَوْحَى اللهُ إِلَيْهِ وَايْسَهُ مِنْ إِيمَانِ قَوْمِهِ، وَأَخْبَرَهُ أَنَّهُ لَمْ يَبْقَ فِي أَصْلَابِ الرِّجَالِ وَلَا فِي أَرْحَامِ النِّسَاءِ مُؤْمِنٌ، قَالَ: «يَا نُوحُ! ﴿أَنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ إِلَّا مَنْ قَدْ آمَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾ يَعْنِي لَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ ﴿فَلَا تَبْتَئِسْ﴾ أَيْ: فَلَا تَحْزَنْ، ﴿بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾ فَإِنِّي مُهْلِكُهُمْ وَمُنْقِذُكَ مِنْهُمْ فَحِينَئِذٍ دَعَا نُوحٌ عَلَيْهِمْ فَقَالَ: ﴿رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا﴾

"**Nûh** *(Aleyhisselâm)* kavmi tarafından çokça dövülüyor, ondan sonra bir keçeye sarılarak öldü düşüncesiyle karanlık bir evin içerisine bırakılıyordu.

Sonra o yine çıkıyor onları dîne dâvet ediyordu, nihâyet kavminin îmân edeceğinden ümîd kestiği sırada değneğine dayanan bir adam yanında oğlu ile birlikte onun yanına geldi ve: "Ey oğlum! Bu yaşlı adama iyi bak, (ben ölürüm kalırım) sakın bu seni aldatmasın" dedi. O çocuk da: "Babacığım! Değneği bana ver!" diyerek o değneği aldı.

Sonra o değnekle birlikte gidip **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a öyle bir vurdu ki kemiğini açacak şekilde onu yaraladı.

Nûh *(Aleyhisselâm)*dan kanlar akınca o: **"Ey Rabbim! Kullarının bana yaptıklarını Sen kesinlikle görüyorsun. Eğer Senin bu kullarında** (düzeleceklerine dâir ilmin ve onları istihdâm edeceğin) **bir işin varsa hemen onları hidâyet et, değilse** (aramızda) **hüküm vereceğin zamâna kadar bana sabır ver, hüküm verenlerin en hayırlısı ancak Sensin"** dedi.

Bunun üzerine **Allâh-u Te'âlâ** vahiyde bulunarak onu kavminin îmân etmesinden ümitsiz etti ve ona erkeklerin sulblerinde ve kadınların rahimlerinde îmân edecek kimse kalmadığını haber verdikten sonra:

﴿فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾

"Artık sen onların yapmakta oldukları şeyler sebebiyle felâkete uğramış gibi mahzun olma" buyurdu.

Yâni: 'Onlar adına sakın üzülme! Yapmakta oldukları şeyler sebebiyle mahzûn da olma, gerçekten Ben onları helâk edeceğim ve seni onlardan kurtaracağım' buyurmuş oldu.

İşte o zamân **Nûh** *(Aleyhisselâm)*: **'Ey Rabbim! Yerin üzerinde kâfirlerden gezip dolaşan bir fert bırakma'** diye bedduâ etti."

(İbnü 'Asâkir, *Târîhu Dimeşk, 62/247-248;* **'Ömer en-Nesefî,** *et-Teysîr, 6/384;* **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-Ehkâmi'l-Kur'ân, 11/130;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/39;* **el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 4/173;* **el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 6/247;* **el-Hâzin,** *Lübâbü't-te'vîl, 2/482-483;* **el-Mazharî,** *et-Tefsîru'l-Mazharî, 5/83;* **el-Vâhidî,** *el-Vesît, 2/576)*

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: "Ehl-i Sünnet ulemâsı kazâ ve kader hakkındaki görüşlerinin doğru olduğuna dâir bu âyet-i kerîmeden delîl almışlardır ve: **'Allâh-u Te'âlâ, Nûh** *(Aleyhisselâm)*a o günden sonra kavminden kimsenin îmân etmeyeceğini bildirmiştir, eğer o saatten sonra birisi îmân edecek olsaydı elbette **Allâh**'ın haberi -hâşâ- yalan çıkmış olacak, bu husûstaki bilgisinin de cehâlet olduğu anlaşılacaktı, **Allâh-u Te'âlâ**'nın haberinin yalana, ilminin de cehâlete dönüşmesi(ni düşünmek) muhâl olduğuna göre demek ki **Allâh-u Te'âlâ**'nın îmân ve küfür dâhil kulları hakkındaki ezelî ilmi ve kazâ kaderi haktır.' demişlerdir. (İşte böylece: 'Allâh-u Te'âlâ bir şey olmadan önce onun nasıl olacağını bilemez' diyenlerin ne büyük kâfir oldukları ortaya çıkmıştır)." **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/229)*

Yine **Fahrurrâzî** *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; "En yakın tefsîr vechi şudur ki; **Nûh** *(Aleyhisselâm)* onların îmânını çok istediği için başta Rabbinden onları yaşatmasını istedi, ama **Allâh-u Te'âlâ** onun kalbindeki bu istek kaybolsun diye ona kavminden kimsenin bu saatten sonra îmâna gelmeyeceğini bildirdi. İşte onun için **Allâh-u Te'âlâ:**

﴿فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾

"Onların yapmakta oldukları şeylerden dolayı fecî şekilde üzülme, ğam çekme ve bunda senin için bir zillet (horluk ve hakîrlik) olduğunu düşünme, zîrâ dîne sarılanların sayısı az olsa da **Allâh**'ın dîni azîzdir, bâtılı konuşanların sayısı çok olsa da bâtıl zelil (ve hakîr)dir." buyurmuş oldu." **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/230)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; "**Allâh-u Te'âlâ** bu âyet-i kerîmede **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a: 'Sakın sen kavminin yaptığı tekzîb, inkâr ve eziyetlerden dolayı ezilip üzülme, zîrâ bu uzun müddet zarfında yaptıkları kötülüklerin sonu geldi ve onlardan intikâm alma zamânı yaklaştı' buyurmuştur". **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/188)*

(Ebû Hureyre *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerifte) **Nebî** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: «لَقَدْ كَانَ نُوحٌ يَضْرِبُونَهُ بِكُلِّ شَيْءٍ حَتَّى يُغْشَى عَلَيْهِ فَإِذَا أَفَاقَ قَالَ: اَللّٰهُمَّ اهْدِ قَوْمِي فَإِنَّهُمَ لَا يَعْلَمُونَ.»

"Andolsun ki; gerçekten Nûh *(Aleyhisselâm)* (kavmi ile tartıştığı zaman) **bayılıncaya kadar onu** (ellerine geçirdikleri) **her bir şeyle dövüyorlardı, o ayıldığı zaman** (yine de onlara bedduâ etmez, aksine)**: 'Ey Allâh! Kavmimi hidâyet eyle, gerçekten onlar** (hakîkati) **bilmiyorlar** (bilseler böyle yapmazlardı)**' derdi."** **(ed-Deylemî,** *el-Firdevs bi Me'sûri'l-Hıtâb, rakam:5326, 3/432;* **İbnü Cerîr et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/396;* **İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Dimeşk, 62/247;* **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/130;* **Ebû Bekr el-Haddâd,** *Tefsîru'l-Haddâd/Keşfü't-Tenzîl, 3/428;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/189)*

"Kuşeyrî Tefsîri"nde zikredildiği üzere; "**Hakk Te'âlâ, Nûh** *(Aleyhisselâm)*a ümmetinin îmânından müstağnî (ve ihtiyaçsız) olduğunu bildirerek ona müşriklerin âkıbetleri hakkındaki kararları ve onlar hakkında ezelde şekâvet (bedbahtlık ve îmânsız ölme) hükmü geçtiğini haber verince işte o zaman **Nûh** *(Aleyhisselâm)* onların helâk edilmesi için duâda bulundu.

Nitekim o (dokuz yüz elli sene içerisinde) onların îmânı hakkında en ufak bir tama'ı (ve beklentisi) varken onlara bedduâ etmedi.

Lâkin (Allâh-u Te'âlâ'nın bu vahyi ile artık onların îmân etmesinden) ümitsizlik hâsıl olunca helâk duâsını dile getirdi." **(el-Kuşeyrî,** *Letâifü'l-işârât, 2/320)*

MÜNÂSİB ÂYET-İ KERÎME

Bu Âyet-i kerîmede Nûh (Aleyhisselâm)a Kavminden O günden Sonra Kimsenin Îmân Etmeyeceği Vahyedildiği İçin Onun da Kâfirlerin Helâki İçin Beddua Ettiği

﴿وَقَالَ نُوحٌ رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا ۞ إِنَّكَ إِنْ تَذَرْهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا﴾

"Bir de (Allâh-u Te'âlâ) **Nûh** (Nebî'ye, o güne kadar inanan birkaç kişi dışında artık kimsenin kendisine îmân etmeyeceğini bildirince, onların bedduâyı hak ettiklerini anladı ve)**:**

'Ey Rabbim! Yer üzerinde kâfirlerden gezip dolaşan bir fert bile (sağ) **bırakma.**

Zîrâ gerçekten Sen onları (hayatta) **bırakırsan** (sayıları az da olsa îmân etmiş olan) **kullarını saptırırlar.**

Zâten onlar (bülûğa erdiği zaman inkârcı ve günahkâr) **bir fâcir** (olması kesin) **olan çokça kâfir bir kimseden başkasını** (da) **doğurmazlar' dedi."**
(Nûh Sûresi:27-28)

OTUZ YEDİNCİ ÂYET-İ KERÎME

﴿وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا وَلَا تُخَاطِبْنِى فِى الَّذِينَ ظَلَمُوا ۚ اِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (37)

(وَاصْنَعْ) **Ve sağlam bir şekilde yap,** neyi? (اَلْفُلْكَ) **o gemiyi,** ne ile? (بِاَعْيُنِنَا) **Bizim gözetimimizle,** daha? (وَوَحْيِنَا) **ve Bizim vahyimizle,** daha ne yap? (وَلَا تُخَاطِبْ) **ve muhâtab olma,** kiminle? (نِى) **Benimle,** kim hakkında? (فِى الَّذِينَ) **o kimseler hakkında ki,** (ظَلَمُوا) (şirk koşarak) **zâlim oldular,** (اِنَّهُمْ) **şübhesiz onlar,** kimdirler? (مُغْرَقُونَ) **suyla boğul**(malarına hükmolun)**muş kimselerdir.**

MEÂL-İ ŞERÎF

"(Ey Nûh!) **Bir de sen Bizim gözetimimizle** (nezâretimizde) **ve** (o gemiyi nasıl yapacağını tâlim eden) **vahyimizle o gemiyi sağlamca yap!**

O (şirk koşarak) **zulmetmiş olan kimseler**(in kurtuluşu) **hakkında ise** (ricâda ve duâda bulunmak sûretiyle) **Benimle muhâtab olma! Şüphesiz ki onlar suyla boğul**(malarına hükmolun)**muş kimselerdir."**

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a o saatten sonra kavminden hiç kimsenin îmân etmeyeceğini bildirdiğini beyân ettikten sonra bu âyet-i kerîmede ise onları tûfânla helâk edeceği için ümmetinin kurtulması adına gemi yapması gerektiğini vahyettiğini açıklamıştır.

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; **Allâh-u Te'âlâ**'nın önceki âyet-i celîlede **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a artık kavminden kimsenin îmân etmeyeceğini bildirmiş olması aynı zamanda **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a onlara azâb etmesinin yaklaştığını anlatma mânâsı taşımaktaydı.

Tabî ki azâb çeşitleri çok olduğu için bu âyet-i kerîmede **Allâh-u Te'âlâ, Nûh** *(Aleyhisselâm)*a onlara (su ile) boğma sûreti ile azâb edeceğini bildirmiş oldu.

Boğulmaktan kurtuluş ancak gemi yapmakla hâsıl olacağı için **Allâh-u Te'âlâ**, nebîsi **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a gemi hazırlamasını emretti. Tabî ki bu emir îcâb içindi, yâni **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a o gemiyi yapmak farz kılınmıştı. Zîrâ hem kendi canını hem de Müslümânların canlarını helâktan kurtarması ancak bu yolla mümkün olacaktı.

Bir insanın kendini helâktan koruması kesinlikle farzdır. Hangi şey ki; farz onsuz tamamlanmıyorsa onu yapmak da farzdır.

Hâsılı kelâm; **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın gemi yapmaya teşebbüs etmesi iki işe bağlıdır ki birisi düşmanlarının ona mânî olmamasını temin etmek, ikincisi ise ona gemiyi nasıl yapacağını öğretmektir.

İşte **Allâh-u Te'âlâ** bu âyet-i kerîmesinde ilk olarak: (بِأَعْيُنِنَا) **"Bizim gözetimimiz altında gemi yap"** buyurarak gemi yaparken **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ı düşmanlarından koruyacağına söz vermiş, peşi sıra: (وَوَحْيِنَا) **"Bizim vahyimizle** (sana öğretmemizle) **gemiyi yap"** buyurarak da kurtulmaları için yapması lâzım gelen geminin şeklini nasıl tertîb edeceğini kendisine bildireceğini tekeffül etmiş (üstlenmiş)tir. **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/230-231)*

Şu bilinsin ki; bu âyet-i kerîmede geçen: (أَعْيُنٌ) kelimesi, (عَيْنٌ) kelimesinin cemîsi olup lüğat mânâsı itibârı ile **"Gözler"** demektir.

Bu gibi âyet-i kerîmeler, Âl-i İmrân Sûresi'nde zikredildiği üzere; mânâsı hakkında kesin konuşulamayan müteşâbih âyetlerden olduğu için bunların tefsîri hakkında ulemâ iki yol izlemişlerdir. Bir kısmı hiç mânâ vermeyip sâdece kelimeyi okuyup geçmiştir.

Nitekim **Beyhakî** *(Rahimehullâh)*ın rivâyetine göre; büyük müctehid **Süfyân İbnü 'Uyeyne** *(Radıyallâhu Anh)* şöyle demiştir:

أَخْرَجَ الْبَيْهَقِيُّ رَحِمَهُ اللهُ عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: «مَا وَصَفَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى بِهِ نَفْسَهُ فِي كِتَابِهِ فَقِرَاءَتُهُ تَفْسِيرُهُ، لَيْسَ لِأَحَدٍ أَنْ يُفَسِّرَهُ بِالْعَرَبِيَّةِ وَلَا بِالْفَارِسِيَّةِ.»

"Allâh-u Tebârake ve Te'âlâ kendi Kitâbı'nda Yüce Zât'ını hangi sıfatla vasıfladıysa (ve o sıfat lüğat mânâsı itibâriyle mahlûkâta benzerlik anımsatıyorsa) **onun tefsîri onu okuyup geçmekten ibârettir. Hiç kimsenin onu ne Arabça ile ne de Farsça ile tefsîr etmesi câiz olmaz."** **(el-Beyhakî,** *el-Esmâ ve's-Sıfât, rakam:683;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/40;* **el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/440)*

Bu konuda diğer ulemânın kavli ise; başka âyet ve hadîslerden delîl alarak o sıfatlar hakkında te'vilde bulunmaktır. Nitekim **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Anhümâ)* dâhil, sahâbe ve tabi'înden ve daha sonra gelen ulemâdan birçoğu bu hususta bâzı te'viller açıklamışlardır.

İşte **Allâh-u Te'âlâ** hakkında uzuv düşünmek muhâl olduğu için bu âyet-i kerîmede geçen (أَعْيُنٌ) kelimesini sahâbe ve selef ulemâsı "Gözetim ve muhâfaza" mânâsıyla te'vîl etmişlerdir.

Nitekim **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Anhümâ)* buraya:

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: «بِحِرَاسَتِنَا»

"Gemiyi bizim korumamızla yap!" **(el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/108-109)* mânâsı vermiştir.

Rabî' İbnü Enes *(Radıyallâhu Te'âlâ Anh)*:

وَقَالَ الرَّبِيعُ بْنُ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: «بِحِفْظِنَا إِيَّاكَ حِفْظَ مَنْ يَرَاكَ.»

"Seni gören birinin koruması gibi, sen de Bizim seni korumamızla gemiyi yap." (**el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/108;* **el-Vâhidî,** *el-Vesît, 2/572;* **İbnü'l-Cevzî,** *Zâdü'l-mesîr, 4/101)* diye te'vîl etmiştir.

İmâm-ı Kurtubî, Mâverdî ve **İbnü 'Atıyye** *(Rahimehümullâh)* gibi büyük müfessirler: "Bizim gördüğümüz yerde o gemiyi yap ki sen ve îmân edenler seninle birlikte ona binsinler." (**el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/108;* **el-Mâverdî,** *en-Nüket ve'l-'uyûn, 2/469;* **el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 4/173;* **İbnü 'Atıyye,** *el-Muharraru'l-vecîz, 2/166)* diye te'vîl etmişlerdir.

Özellikle **İbnü 'Atıyye** (**Rahimehullâh**) bu makamda: "Burada geçen (أَعْيُنْ) kelimesi "Gözler"den değil, "Riâyet (gözetim)" ve "Hıfz (koruma)"dan ibârettir" demiştir. (**İbnü 'Atıyye,** *el-Muharraru'l-vecîz, 2/166)*

Yine bu husûsta **Kurtubî** *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: "**Allâh-u Te'âlâ** Kendi görmesini bu âyet-i kerimede: (أَعْيُنْ) ifâdesi ile açıklamıştır. Çünkü görmek göz ile olur. Ama **Allâh-u Te'âlâ** uzuvlardan münezzehtir.

Dolayısı ile burada geçen cemî (çoğul) ifâdesi azamet ve büyüklük ifâde eder, yoksa (burada herhangi bir uzuv sözkonusu olmadığı için) teksîr (ve çokluk) mânâsı ifâde etmez. Nitekim **Allâh-u Te'âlâ**:

﴿فَنِعْمَ الْقَادِرُونَ﴾

"Biz ne güzel Kādirleriz." *(el-Mürselât Sûresi:23)* kavl-i şerîfinde, yine böylece:

﴿فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ﴾

"Biz (yeryüzünü) **ne güzel döşeyicileriz"** *(ez-Zâriyât Sûresi:48)* cümle-i celîlesinde, ayrıca:

﴿وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ﴾

"Elbette Biz (yerle gök arasını) **elbette genişleticileriz"** *(ez-Zâriyât Sûresi:47)* âyet-i celîlesinde Zât'ından bahsederken hep cemî ifâdeler kullanmıştır (ki bütün bunlar Zât'ına tâzîmi ifâde etmektedir. Hâlbuki **Allâh-u Te'âlâ**'nın Zât'ının bir olduğunda hiçbir şübhe yoktur).

İşte (أَعْيُنْ) kelimesi hakkında açıklanan bu mânâların hiçbirinde aslâ bizde bulunan uzuv gibi göz mânâsı mülâhaza edilemez.

Bilakis bunun îzâhı; idrâk ve ihâtadan (bilmekten, anlamaktan ve kavramaktan) ibârettir.

Zîrâ **Allâh-u Te'âlâ** uzuvlardan (organlardan), yarattıklarına herhangi bir şekilde benzetilmekten ve herhangi bir keyfiyet ve şekille vasıflanmaktan son derece münezzehtir. O'ndan gayri hiçbir Rab yoktur." **(Muhammed el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/109)*

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)*ın beyânına göre; **Allâh-u Te'âlâ**'nın uzuvlardan, cüzlerden ve parçalardan münezzeh olduğu kat'î ve aklî delîllerle sâbit olduğuna göre; bu âyet-i kerîmeyi te'vîl etmek vâcib olmuştur.

Zîrâ (أَعْيُنْ) kelimesine lüğat mânâsı verecek olursak **Allâh-u Te'âlâ**'nın -hâşâ- çok gözleri olması îcâb eder.

Hâlbuki bu mânâ Tâhâ Sûresi'nin (otuz dokuzuncu):

﴿وَلِتُصْنَعَ عَلَى عَيْنِي﴾

âyet-i kerîmesinde geçen **"Tek göz"** ifâdesine de zıt düşer. Dolayısı ile burada te'vîl yapmak kaçınılmazdır.

Bir te'vîle göre burada meleklerin gözlerinin gözetimi kasdedilmiş olabilir. İkinci bir te'vîle göre ise burada **Allâh-u Te'âlâ**'nın **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın gemi yapmasına çok 'ınâyet (ve ihtimâm) gösterdiği ve onu gözetim altında bulundurduğu mânâsı kastedilmiş olabilir.

Bir şeyi devamlı gözlemek ona atfedilen önemi ifâde ettiği için burada da muhâfaza, son derece 'ınâyet (ilgi ve alâka) ve şerleri defetme mânâlarından kinâye olarak **"Göz"** tâbîri kullanılmıştır. **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/230-231)*

Âlûsî *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: "Eğer bu âyet-i kerîmenin mânâsı: 'Sen gemiyi seni koruyacağımız yerlerde senin üzerine gözcüler yaptığımız meleklerin korumasıyla yap' şeklinde olursa o zamân (أَعْيُنْ) kelimesi "Gözcüler" mânâsında "Melekler" olarak kabûl edileceği için cemî ifâdesi o takdirde mübâlağa için değil de hakîkati üzere meleklerin sayısının çokluğunu ifâde etmiş olur." **(el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/440)*

Bütün bu rivâyetlerden ve tefsîrlerden anlaşıldığı üzere; **Allâh-u Te'âlâ**'ya uzuv (ve organ) isnâd eden ve Selefî geçinen Vehhâbîler kesinlikle **Allâh-u Te'âlâ**'ya noksanlık isnâd etmiş olurlar ki onların bu îtikâdından **Allâh-u Te'âlâ**'ya sığınırız.

İbnü Abbâs *(Radıyallâhu Anhümâ)* bu âyetin tefsîrinde şöyle demiştir:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا﴾ قَالَ نُوحٌ: «يَا رَبِّ! وَمَا الْفُلْكُ؟ قَالَ: بَيْتٌ مِنْ خَشَبٍ يَجْرِي عَلَى وَجْهِ الْمَاءِ فَأُغْرِقُ أَهْلَ مَعْصِيَتِي وَأُطَهِّرُ أَرْضِي مِنْهُمْ. قَالَ: يَا رَبِّ! وَأَيْنَ الْمَاءُ؟ قَالَ: يَا نُوحُ! إِنِّي عَلَى مَا أَشَاءُ قَدِيرٌ.»

"**Allâh-u Te'âlâ, Nûh** *(Aleyhisselâm)*a: **'Bizim gözetimimiz altında gemi yap'** diye vahyedince o: **'Yâ Rabbi! Gemi nedir?'** diye sordu.

Allâh-u Te'âlâ: 'Tahtadan bir evdir ki suyun üstünde akıp gider. İşte Ben Bana isyân edenleri boğacağım ve arâzilerimi onlardan arındıracağım (seni ve îmân edenleri de o gemi ile kurtaracağım)' buyurunca **Nûh** *(Aleyhisselâm)*: **'Yâ Rabbi! Su nerede?'** dedi.

O zaman **Allâh-u Te'âlâ: 'Ey Nûh! Şüphesizki Ben dilediğim her şey**(i meydana getirmey)**e** (ziyâdesiyle gücü yeten bir) **Kadîr'im'** buyurdu." **(İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Dimeşk, 62/248;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/39)*

Yine **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Anhümâ)*dan rivâyet edildiğine göre:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَوْلُهُ: ﴿وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا﴾ «وَذٰلِكَ أَنَّهُ لَمْ يَعْلَمْ كَيْفَ صَنْعَةُ الْفُلْكِ، فَأَوْحَى اللهُ إِلَيْهِ أَنْ يَصْنَعَهَا عَلَى مِثْلِ جُؤْجُؤِ الطَّائِرِ.»

"**Nûh** *(Aleyhisselâm)* gemi yapma sanatını bilmediği için **Allâh-u Te'âlâ**'ya mürâcaat edince **Allâh-u Te'âlâ** da ona: **'Gemiyi kuşun göğsü** (ve omurgası) **gibi yap'** diye vahyetti." **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/392;* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:287;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/40)*

'Ubeyd İbnü 'Umeyr el-Leysî *(Radıyallâhu Anh)* şöyle anlatmıştır: "**Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın kavmi onu yakalıyorlardı sonra bayılıncaya kadar boğazını sıkıyorlardı, o ayıldığı zaman (yine de onlara bedduâ etmez, aksine):

«رَبِّ اغْفِرْ لِقَوْمِي فَإِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ.»

'Ey Allâh! Kavmimi mağfiret eyle, gerçekten onlar (hakîkati) **bilmiyorlar** (bilseler böyle yapmazlardı)' derdi. **(ed-Deylemî,** *el-Firdevs, rakam:5326, 3/432)*

Nihâyet onlar günahlarda aşırı gidip **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın başına büyük belâ oldukları zaman yine de o bir nesilden sonra diğer bir neslin gelmesini bekledi (ve yine de bedduâ etmedi).

Ama her gelen asır halkı kendisinden öncekinden daha pis geliyordu, hattâ onlardan biri: 'Bu adam bizim babalarımız ve dedelerimizle birlikte deli olarak yaşamış biriydi. Bizim atalarımız onun hiçbir şeyini kabûl etmiyorlardı' diyordu.

Bunun üzerine **Nûh** *(Aleyhisselâm)* onların bu yaptıklarından şikâyetçi olmak (ve onlara bedduâda bulunmak) üzere:

﴿رَبِّ إِنِّي دَعَوْتُ قَوْمِي لَيْلًا وَنَهَارًا ۞ فَلَمْ يَزِدْهُمْ دُعَائِي إِلَّا فِرَارًا ۞ وَإِنِّي كُلَّمَا دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ جَعَلُوا أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ وَأَصَرُّوا وَاسْتَكْبَرُوا اسْتِكْبَارًا ۞

ثُمَّ إِنِّي دَعَوْتُهُمْ جِهَارًا ۞ ثُمَّ إِنِّي أَعْلَنْتُ لَهُمْ وَأَسْرَرْتُ لَهُمْ إِسْرَارًا ۞ رَبِّ إِنَّهُمْ عَصَوْنِي
وَاتَّبَعُوا مَنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالُهُ وَوَلَدُهُ إِلَّا خَسَارًا ۞ وَمَكَرُوا مَكْرًا كُبَّارًا ۞ وَقَدْ أَضَلُّوا كَثِيرًا وَلَا
تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا ضَلَالًا ۞ رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا ۞ إِنَّكَ إِنْ تَذَرْهُمْ
يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا ۞ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِيَ مُؤْمِنًا
وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا تَبَارًا

"Ey Rabbim! Şüphesiz ki ben (hiçbir gevşeklik yapmaksızın) **gece ve gündüz kavmimi** (îmâna) **dâvet ettim. Ama benim dâvetim** (ve çağrım) **onların** (hakka tâbi olmaktan) **kaçmalarından başka bir şeylerini artırmadı.**

Yine muhakkak ki ben, (îmân etsinler de bu sâyede) **Sen onlar için** (günahlarını) **mağfirette bulunasın diye her ne zaman onları** (dîne) **dâvet ettiysem,** (benim vaazımı duymamak için) **parmaklarını**(n uçlarını) **kulaklarının içerisine yerleştirdiler ve** (hattâ bana karşı olan nefretlerinden dolayı beni görmesinler diye) **elbiselerine tamâmen büründüler.**

Böylece (kâfirlik ve günahlarda) **ısrarcı oldular ve** (benim dâvetime) **görülmemiş bir büyüklenme ile** (karşılık vererek bana itâat etmekten) **iyice kibirlendiler.**

Sonra şübhesiz ben (değişik teblîğ usulleri denemek üzere, hafif olan gizli dâvet usûlünü bir kenara bırakıp en güçlü şekle dönerek) **onları açık** (ve en yüksek sesle) **yapılan** (ulu orta bir çağrı) **ile** (îmâna) **dâvet ettim.**

Sonra (bu usûlün de tesîr etmediğini görünce üslûp değiştirip üçüncü bir yol deneyerek gizli ve açık dâvetin arasını birleştirdim ve böylece) **muhakkak ben onlara** (bâzen dâvetimi) **îlân ettim** (ve açık yaptım) **ve onlar için** (yaptığım teblîği yerine göre bâzen de) **tam bir gizlemekle gizli yaptım.**

Ey Rabbim! Gerçekten onlar bana isyân ettiler ve mallarıyla çocukları, kendisini ancak zarar bakımından artırmış olan kimseye iyice tâbi oldular. Böylece onlar görülmemiş çok büyük bir hîle yapmakla tuzak kurdular.

Böylece o kişiler gerçekten birçokları saptırdılar. (Ey Rabbim!) **Artık Sen o zâlimleri**(n) **tam bir sapıtmaktan başka** (bir şeylerini) **artırma.**

Ey Rabbim! Yer üzerinde kâfirlerden gezip dolaşan bir fert bile (sağ) **bırakma. Zîrâ gerçekten Sen onları** (hayatta) **bırakırsan** (sayıları az da olsa îmân etmiş olan) **kullarını saptırırlar. Zâten onlar** (bülûğa erdiği zaman inkârcı ve günahkâr) **bir fâcir** (olması kesin) **olan çokça kâfir bir kimseden başkasını** (da) **doğurmazlar.**

Ey Rabbim! Benim için de, anne-babam için de, evime îmânlı olarak girmiş olan kimseler için de, tüm mümin erkeklerle îmânlı kadınlar için de mağfirette bulun. Ama Sen o zâlimleri(n ise bugünden sonra hiçbir nîmetlerini artırmayıp bilakis) **büyük bir helâktan başka** (bir şeylerini) **artırma."** *(Nûh Sûresi:5-9; 21-22; 24; 26-28. âyet-i kerîmelerinden)* dedi.

Bunun üzerine **Allâh-u Te'âlâ Nûh** *(Aleyhisselâm)*a bu âyet-i kerîmede buyurulduğu üzere:

﴿وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا﴾

"Haydi, Bizim gözetimimiz üzere gemiyi yap" diye vahyetti". **(el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 4/173;* **el-Hâzin,** *Lübâbü't-te'vîl,2/483;* **el-Mazharî,** *et-Tefsîru'l-Mazharî, 5/83)*

İbnü 'Atıyye *(Rahimehullâh)*ın naklettiği bir hadîs-i şerîfe göre:

وَفِي الْحَدِيثِ: «كَانَ رَازُ سَفِينَةِ نُوحٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ.»
وَالرَّازُ: اَلْقَيِّمُ بِعَمَلِ السُّفُنِ.

"Nûh *(Aleyhisselâm)***ın gemisinin kayyimi** (yapımını üstlenen mîmârı) **Cibrîl** *(Aleyhisselâm)***dı."** **(İbnü 'Atıyye,** *el-Muharraru'l-vecîz, 5/301)*

Bu ibârede geçen 'Râz" kelimesi, gemi yapma işini üstlenen kimse demektir. **(İbnü 'Atıyye,** *el-Muharraru'l-vecîz, 5/301)*

"Vâhidî Tefsîri'nde zikredildiğine göre; **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Anhümâ)* şöyle demiştir: "Tûfandan beri bütün insanlar **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın zürriyetinden gelmiştir. Zîrâ **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ı tekzîb etmeleri sebebiyle dünyâ halkının hepsi boğularak helâk edildikten sonra dünyâda **Nûh** *(Aleyhisselâm)* ile birlikte gemide kurtulan zürriyetinden başkası kalmamıştır.

İşte **Allâh-u Te'âlâ**'nın:

﴿وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ﴾

"Biz ancak onun zürriyetini (dünyâda) **bâkî kalanlar yaptık"** *(es-Saffât Sûresi:77)* kavl-i şerîfi bu hakîkati beyân etmektedir. İşte bu âyet-i kerîmede **Mekke** müşrikleri gibi kâfirleri de âkıbetlerinin **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın kavminin döndüğü durumun bir benzeri ile helâk edilmeye dönmemesi için büyük bir sakındırma vardır." **(el-Vâhidî,** *el-Besîd, 11/272)*

İbnü 'Atıyye *(Rahimehullâh)*ın beyanı vechile; "**Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın bedduâsı o gün dünyâda bulunan bütün kâfirlere şâmil olmuştur yoksa kavmine özel değildir, bütün rivâyetler ve tefsîr kitabları tûfanın dünyâ halkının hepsine ulaştığı ve suların bütün dünyâyı kapladığı husûsunda birbirini destekleyen nakillerle doludur.

İbnü Abbâs *(Radıyallâhu Anhümâ)* ve diğerleri de bu görüştedir.

Zâten **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a bütün hayvan türlerinden birer çift alıp gemiye yüklemesi bunun için emredilmiştir. Eğer dünyâdaki bütün hayvan türlerinin yok olma endişesi olmasaydı hepsi gemiye doldurulmazdı". **(İbnü 'Atıyye,** *el-Muharraru'l-vecîz, 5/298-299;* **es-Se'âlibî,** *el-Cevâhiru'l-hısân, 2/126)*

İmâm-ı Fahrurrâzî ve **Hatîb-i Şirbînî** gibi büyük müfessirlerin birçoğu da **İbnü 'Atıyye** *(Rahimehullâh)* gibi, tûfânın bütün yeryüzünü kapladığı görüşündedirler. **(el-Hatîb eş-Şirbînî,** *es-Sirâcü'l-münîr, 2/61-62;* **Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 18/7-8)*

Nitekim **Mücâhid** *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen:

عَنْ مُجَاهِدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَقُولُ: «فَكَانَ قَدْرُ كُلِّ قَطْرَةٍ مِثْلَ مَا يَجْرِي مِنْ فَمِ الْقِرْبَةِ فَلَمْ يَبْقَ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ شَيْءٌ إِلَّا هَلَكَ يَوْمَئِذٍ إِلَّا مَا فِي السَّفِينَةِ وَلَمْ يَدْخُلِ الْحَرَمَ مِنْهُ شَيْءٌ.»

"Gökten inen her damlanın mikdârı büyük kırbanın ağzından akan su kadardı, artık o gün yerin üstünde helâk olmadık hiçbir şey kalmamıştı.

Ancak gemide olanlar kurtulabilmişti. Ama (Mekke'de bulunan) Harem'e ondan hiçbir şey girmedi." **(İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Medîneti Dimeşk, 62/250;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/58-59)* şeklindeki eser, ayrıca **Vehb İbnü Münebbih** *(Radıyallâhu Te'âlâ Anh)*dan rivâyet edilen:

قَالَ وَهْبُ بْنُ مُنَبِّهٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: «إِنَّ اللهَ تَعَالَى أَوْحَى إِلَيْهِ فَإِنِّي مُنْزِلُ الْمَطَرِ عَلَى الْأَرْضِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا وَأَرْبَعِينَ لَيْلَةً فَأُتْلِفُ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْتُهُ عَلَى الْأَرْضِ.»

"Şüphesiz **Allâh-u Te'âlâ, Nûh** *(Aleyhisselâm)*a: **'Muhakkak ki Ben yerin üzerine kırk gün ve kırk gece yağmur indireceğim ve yer üzerinde bulunan her şeyi telef edeceğim'** diye vahyetti." **(İbnü Kuteybe ed-Dînevrî,** *el-Me'ârif, 1/22;* **es-Semerkandî,** *Bahru'l-'ulûm, 2/149;* **Mekkî İbnü Ebî Tâlib,** *el-Hidâye ilâ bülûği'n-nihaye, 4/2414-2415;* **Sıbd İbnü'l-Cevzî,** *Mir'âtü'z-zamân, 1/319;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/198)* şeklindeki haber, tûfânın bütün dünyâyı kapladığına delâlet etmektedir.

Yine böylece Vehb (İbnü Münebbih) *(Radıyallâhu Te'âlâ Anh)*ın, **Allâh-u Te'âlâ**'nın buyurduğunu rivâyet ettiği:

عَنْ وَهْبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ اللهُ لِنُوحٍ: «يَا نُوحُ! إِنِّي خَلَقْتُ خَلْقِي لِعِبَادَتِي وَأَمَرْتُهُمْ بِطَاعَتِي فَعَصَوْنِي وَعَبَدُوا غَيْرِي وَاسْتَأْثَرُوا مَعْصِيَتِي عَلَى طَاعَتِي حَتَّى اسْتَوْجَبُوا غَضَبِي فَعَذَّبْتُ بِمَعْصِيَةِ الْعَاصِينَ مَنْ لَمْ يَعْصِنِي وَأَهْلَكْتُ بِهَلَاكِ الْخَاطِئِينَ جَمِيعَ خَلْقِي فَمَنْ مِثْلِي؟! وَمَنْ يَقْدِرْ مِثْلَ قُدْرَتِي؟! وَإِنِّي أَقْسَمْتُ بِعِزَّتِي الْيَوْمَ وَأَيُّ

شَيْءٍ مِثْلِي؟! وَمَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ مِنِّي إِنِّي لَا أُعَذِّبُ بِالْغَرَقِ الْعَامَّةَ بَعْدَ هٰذَا وَلَا أُعَذِّبُ بِمَعْصِيَةِ الْعَاصِينَ بَعْدَهَا جَمِيعَ خَلْقِي.»

"Ey Nûh! Şüphesiz Ben kullarımı Bana ibâdet etsinler diye yarattım ve onlara Bana itâat etmelerini emrettim, ama onlar Bana isyân ettiler, Benden gayrına kulluk ettiler ve Bana isyânı Bana itâata tercîh ettiler de nihâyet gazabımı hak ettiler.

Ben de âsîlerin günahları yüzünden Bana isyân etmeyenlere de azâb ettim ve (tüm dünyâyı tûfâna gark ederek) **hatâkârların helâkıyla birlikte bütün halkımı helâk ettim.** (Böyle yaptım diye kimse Bana hesap soramaz.)

Benim mislim (ve benzerim) **kim olabilir?! Kim Benim gibi kudrete sâhib olabilir?! Ama bugün izzetime** (ululuk ve yüceliğime) **kasem ettim ki -zâten hangi şey Benim mislim olabilir ve kim Benden daha ziyâde sözünde durabilir- artık bugünden sonra umum kullarıma boğmakla azâb etmeyeceğim ve âsîlerin günahları sebebiyle bütün kullarıma azâb etmeyeceğim."** (**İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Dimeşk, 62/268;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/82)* kavl-i şerîfi de tûfânın bütün dünya halkına şâmil olduğunu açıkça ifâde etmektedir.

Âyet-i kerîmede geçen: (وَلَا تُخَاطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ) **"Zâlimler hakkında Bana hitâb etme, şübhesiz onlar elbette boğulmuş kimselerdir"** kavl-i şerîfinin tefsîrinde müfessirler: "Ey **Nûh**! Şirk yaparak zâlim olmuş o kavmin hakkında Bana mürâcaatta bulunma ve onlardan azâbın savuşturulması husûsunda Bana duâda bulunma" diye mânâ vermişlerdir.

Burada: **"Onlar hakkında"** buyurularak zamîr getirilecek yerde: **"O zâlim olmuş kimseler hakkında"** buyurularak ism-i zâhir getirilmesi; **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın kavminin zâlimliğini tescîl etmek ve onlara kurtuluş duâsı yapmanın nehyedilmesinin sebebinin; onların tevbe etmeyip zulümde ısrarcı olduğunu açıklamak içindir.

Böylece **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a: 'Onların boğulması hakkında hüküm verilmiş, bu konuda kazâ (ve kader) kesinleşmiş ve kalem (yazıp) kurumuştur. Artık bunu engellemenin hiçbir yolu kalmamıştır.

Çünkü onlar hakkında huccet (ve aleyhlerine delîl) tamamlanmıştır. O vakitten sonra onların hâlinin ibret alacaklar için bir ders ve sonradan gelecekler için ibretlik bir kıssa olmasından başka bir yol kalmamıştır' buyurulmuş olmaktadır. (**İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/191)*

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)*ın beyanı vechile; **"Allâh-u Te'âlâ** bu cümle-i celîlesi ile **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a kâfirlerin azâbının tehîri husûsunda Kendisine başvurmamasını, zîrâ onlar hakkındaki hükmünün kesinleştiğini bildirmiştir.

Diğer bir kavle göre ise **Allâh-u Te'âlâ, Nûh** *(Aleyhisselâm)*a: "O zâlimlere acele azâb indirmem için bana mürâcaat etme, zîrâ Ben o azâbın onlara muayyen bir vakitte indirileceğine hükmettim, ondan önce gönderilmesi sâbit olmaz" buyurmuş olmaktadır.

Burada geçen zâlim kimselerden maksat; müşrik kavminin tamâmı olmakla berâber özellikle müşrike olan hanımı ve müşrik olan **Ken'ân** ismindeki oğludur." **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/230-231)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre: **"Ebu'l-Leys** *(Rahimehullâh)* ın nakli vechile; zâlimlerden maksat özellikle oğlu **Ken'ân**'dır. ***"Tibyân Tefsîri"***nde buna ilâveten **Ken'ân**'ın annesi olan **Vâli'a** isimli eşidir.

Diğer bir kavle göre ise ismi **Vâ'ıle**'dir.

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde rivâyet olunduğuna göre:

رُوِيَ: «إِنَّ الْأَرْضَ صَاحَتْ وَقَالَ: يَا رَبِّ! مَا أَحْلَمَكَ عَلَى هٰؤُلَاءِ الْكَفَرَةِ يَمْشُونَ عَلَى ظَهْرِي وَيَأْكُلُونَ رِزْقَكَ وَيَعْبُدُونَ غَيْرَكَ.»

"Yeryüzü: 'Yâ Rabbi! Bu kâfirlere karşı ne kadar sabırlı davranıyorsun, benim sırtımda geziyorlar, Senin rızkını yiyorlar ve Senden başkasına tapıyorlar' diye nâra atmış."

Sonra bütün hayvanlar da bu şekilde dile gelmiş, **Nûh** *(Aleyhisselâm)* da o saatten sonra kimsenin îmân etmeyeceğini **Allâh-u Te'âlâ** tarafından bilmiş ve onlara helâk bedduâsı yapmıştır.

Dolayısıyla **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın böyle bir müşrik kavmin azâbının tehîri için **Allâh-u Te'âlâ**'ya mürâcaat etmesini düşünmek pek uygun değildir.

Ama **Ken'ân** ile annesi ne kadar kâfir olsalar da eş ve çocuklara karşı insanın şefkati daha fazla olup diğer yabancılarla onları bir tutmayacağı düşünülürse **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın onlar hakkında bir muhâtaplık konusu açması mülâhaza edilebileceği için **Allâh-u Te'âlâ** daha böyle bir şey yapmadan önce **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ı bundan nehyetmiştir." **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/192)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Sülemî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **Serî es-Sekatî** *(Kuddise Sirruhû)* buraya şöyle mânâ vermiştir:

"Nefsinden kendi tedbir ve yönetimlerini iskât et (düşür). İşlerinden ne yapacaksan hepsini Bizim müşâhedemiz (ve Bizi görür gibi olma hâli) üzere yap. Nefsini görerek ve mahlûkattan herhangi birini müşâhede ederek hiçbir iş yapma."

Meşâyihtan bâzısı şöyle mânâ vermiştir: "Gemiyi yap ama ona îtimâd etme, zîrâ sen Bizim gözetimimizde ve korumamızdasın ama gemiye güvenirsen ona havâle edilirsin ve Bizim nazarımızdan düşersin."

Zünnûn-i Mısrî *(Kuddise Sirruhû)* şöyle demiştir: "Eğer sen ezelde **Allâh-u Te'âlâ**'nın 'ınâyetinden (ve seni gözetip şirkten korumasına dâir) bir şeyle varlığına başlamışsan muhakkak kurtulmuşsundur, değilse boğulacaklara duâ fayda vermez." **(es-Sülemî,** *Hakāiku't-Tefsîr, 1/318)*

"Kuşeyrî Tefsîri"nde zikredildiği üzere; **Allâh-u Te'âlâ** bu âyet-i kerîmesinde **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a:

"Bizim emrimizle gemi yaparken ubûdiyet şartıyla (ve kulluk vazîfelerini yapmaya şartlanarak) ibâdette kāim (ve dâim) ol.

Ayrıca sen Bizi müşâhedenin (görür gibi olma hâlinin) hakîkatine vâkıf ol. Çünkü gerçekten sen Bizim müşâhedemiz altındasın." buyurmuş olmaktadır.

İşte her kim **Hakk Te'âlâ**'nın dâimâ kendisine muttalî olduğunu bilirse artık ne kendisini ne de başkalarını göremez olur.

Özellikle de gemiyi yüzdürenin ancak **Allâh-u Sübhânehû** olduğu hakîkatine ermiş ise (artık o, Mevlâ'dan ğayri şeyleri mülâhaza edemez.)!

Allâh-u Te'âlâ bu âyet-i kerîmede **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a: "Edebin haddine riâyet et. Sana Bizden herhangi bir kimseye şefâat izni olmadıkça onlar hakkında bize bir hitâbda bulunma" buyurmuş olmaktadır.

Hulâsa; bu âyet-i kerîmede şöyle buyuruluyor: "**Nûh** kavmi için ezelde boğulma hükmü sebkat etmiştir (ve bu hususta karar geçmiştir).

Artık (kader denizinin ve) takdîr deryâsının dalgaları birbirine vurmaktadır. Böylece her biri kudret denizlerinde boğulmaktadır.

Ancak **Hakk**'ın, ezelî hükmü ile (kurtuluşa) ehil kılarak 'ınâyet (ve hakka hidâyet) gemisine yükledikleri müstesnâ!" **(el-Kuşeyrî,** *Letâifü'l-işârât, 2/320)*

"Te'vîlâtü'n-Necmiyye" *ve* ***"Rûhu'l-beyân"*** tefsîrlerinde zikredildiğine göre; bu âyet-i kerîmede bâzı işâretler vardır:

Şöyle ki; en büyük zâlim nefislerdir. Çünkü nefis son derece nankör ve câhil olduğu için hiçbir şeyi yerli yerince yapmaz.

Bundan dolayı **Allâh-u Te'âlâ**'nın hak ettiği ibâdeti kendi kötü arzularına, dünyâ ve şehvetlerini tahsîle harcar, çünkü nefiste **Hakk Te'âlâ**'nın gizli mekri (hîlesine karşılık vermesi) bulunduğu için ondan aslâ emin olmamak lâzımdır.

Allâh-u Te'âlâ'nın selâmete çıkarttıkları dışında bütün nefislerin sıfatları fitnelerin tûfanlarında boğulmaya müsâittir.

Selâmet ise ancak şerîat gemisine binmektedir. Zîrâ o gemiye binmeyen nefisler ve onlara tâbi olan ruhlar boğulanlardan olacaktır.

Nitekim bir hadîs-i şerîfte şöyle buyurulmuştur:

وَفِي الْحَدِيثِ: «مَثَلِي وَمَثَلُ أُمَّتِي كَمَثَلِ سَفِينَةِ نُوحٍ مَنْ تَمَسَّكَ بِهَا نَجَا وَمَنْ تَخَلَّفَ عَنْهَا غَرِقَ.»

"Benim acâyip hâlim ile ümmetimin (tutunduğu Ehl-i Sünnet îtikādının) **ilginç durumu Nûh'un gemisinin hâline benzer; ona** (binip) **sımsıkı tutunan kurtulur, ondan geri kalan ise boğulur."**

(**Ahmed İbnü 'Ömer Necmüddîn-i Kübrâ,** *et-Te'vîlâtü'n-Necmiyye, 3/273;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/192; Benzeri rivâyetler için bkz.:* **Ahmed İbnü Hanbel,** *Fezâilü's-sahâbe, rakam:1402, 2/785;* **et-Taberânî,** *el-Mu'cemü's-sağîr, rakam: 825, 2/84;* **A. mlf.,** *el-Evsat, rakam:5536, 5/354;* **el-Hâkim**, *el-Müstedrek, rakam:3351, 4/276;* **Ebû Nu'aym,** *el-Hılye, 4/306;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr fi't-tefsîri bi'l-me'sûr, 8/69)*

وَيَصْنَعُ الْفُلْكَ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَاٌ مِنْ قَوْمِهٖ سَخِرُوا مِنْهُ ؕ
قَالَ اِنْ تَسْخَرُوا مِنَّا فَاِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ كَمَا تَسْخَرُوْنَ ؕ ﴿٣٨﴾
فَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ۙ مَنْ يَّاْتِيْهِ عَذَابٌ يُّخْزِيْهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ
عَذَابٌ مُّقِيْمٌ ﴿٣٩﴾ حَتّٰٓى اِذَا جَآءَ اَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّوْرُ ۙ قُلْنَا احْمِلْ
فِيْهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَاَهْلَكَ اِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ
وَمَنْ اٰمَنَ ؕ وَمَآ اٰمَنَ مَعَهٗٓ اِلَّا قَلِيْلٌ ﴿٤٠﴾ وَقَالَ ارْكَبُوْا فِيْهَا بِسْمِ
اللّٰهِ مَجْرٖىهَا وَمُرْسٰىهَا ؕ اِنَّ رَبِّىْ لَغَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٤١﴾ وَهِىَ تَجْرِىْ
بِهِمْ فِىْ مَوْجٍ كَالْجِبَالِ وَنَادٰى نُوْحُ ِۨ ابْنَهٗ وَكَانَ فِىْ مَعْزِلٍ
يّٰبُنَىَّ ارْكَبْ مَّعَنَا وَلَا تَكُنْ مَّعَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿٤٢﴾
قَالَ سَاٰوِىْٓ اِلٰى جَبَلٍ يَّعْصِمُنِىْ مِنَ الْمَآءِ ؕ قَالَ لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ
مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ اِلَّا مَنْ رَّحِمَ ۚ وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ
مِنَ الْمُغْرَقِيْنَ ﴿٤٣﴾ وَقِيْلَ يٰٓاَرْضُ ابْلَعِىْ مَآءَكِ وَيٰسَمَآءُ اَقْلِعِىْ
وَغِيْضَ الْمَآءُ وَقُضِىَ الْاَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُوْدِىِّ وَقِيْلَ
بُعْدًا لِّلْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٤٤﴾ وَنَادٰى نُوْحٌ رَّبَّهٗ فَقَالَ رَبِّ اِنَّ ابْنِىْ
مِنْ اَهْلِىْ وَاِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَاَنْتَ اَحْكَمُ الْحٰكِمِيْنَ ﴿٤٥﴾

الحزب ٢

OTUZ SEKİZİNCİ ÂYET-İ KERÎME

﴿ وَيَصْنَعُ الْفُلْكَ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَأٌ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ ۚ قَالَ إِنْ تَسْخَرُوا مِنَّا فَإِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (38)

(وَيَصْنَعُ) **Ve** (Nûh *(Aleyhisselâm)*) **sağlamca yapıyordu,** neyi? (اَلْفُلْكَ) **o gemiyi,** (وَكُلَّمَا مَرَّ) **ve her uğradığı zaman,** kime? (عَلَيْهِ) **ona,** kim? (مَلَأٌ) **ileri gelenler,** öyle kimseler ki kimlerden olucu, (مِنْ قَوْمِهِ) **onun kavminden,** (سَخِرُوا) **alay ettiler,** kiminle? (مِنْهُ) **onunla,** (قَالَ) (Nûh *(Aleyhisselâm)*) **dedi,** neyi dedi? (اِنْ تَسْخَرُوا) **eğer alay ediyorsanız,** kiminle? (مِنَّا) **bizimle,** (فَاِنَّا) **şübhesiz biz de,** (نَسْخَرُ) **alay edeceğiz,** kiminle? (مِنْكُمْ) **sizinle,** ne gibi? (كَمَا تَسْخَرُونَ) **siz alay etmekte olduğunuz gibi.**

MEÂL-İ ŞERÎF

"Böylece O (Nûh), **o gemiyi sağlamca yapıyor; kavminden ileri gelenler ise kendisine her uğradıkça onunla alay ediyorlardı.** (Bunun üzerine o kendilerine) **dedi ki: 'Siz bizimle alay ediyorsanız, siz** (bizimle) **alay etmekte olduğunuz gibi, şübhesiz biz de sizinle** (dünyâda boğulurken, âhirette de yanarken) **istihzâ edeceğiz.'"**

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a gemi yapmasını emrettiğini beyân ettikten sonra bu âyet-i kerîmede ise **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın bu emre imtisâlen gemi yapmaya başladığını ve ondan sonra yaşanan bâzı hâdiseleri açıklamıştır.

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; âyet-i kerîmede geçen (مَلَأٌ) "Mele'" tâbiri hakkında iki görüş vardır. Bir kavle göre genel mânâda "Topluluk" mânâsında ise de diğer görüşte ise "Eşrâf ve küberâ (soylu kimseler) tabakası"dır. Müşrik kavminin **Nûh** *(Aleyhisselâm)* ile neden alay ettikleri hakkında birkaç görüş vardır.

Birinci veche göre; onlar: "Ey **Nûh**! Sen ilk başta **Allâh**'ın elçisi olduğunu iddiâ ediyordun, ondan sonra işi marangozluğa çevirdin" diyerek alay ediyorlardı.

İkinci veche göre; onlar: "Sen peygamberlik iddianda doğru konuşan bir kimse olsaydın elbette senin İlâh'ın seni böyle zor işlerden müstağnî bırakırdı (ve seni yormadan bütün işlerini görürdü)" diyerek alay ediyorlardı.

Üçüncü veche göre; onlar daha önce hiç gemi görmedikleri için ondan nasıl faydalanılacağını bilmediklerinden dolayı teaccüb ediyorlar (şaşıp kalıyorlar) ve dalga geçiyorlardı.

Dördüncü veche göre; Nûh *(Aleyhisselâm)*ın gemisi çok büyüktü, o onu sudan çok uzak bir yerde yaptığı için onlar: "Burada su yok, senin de bu gemiyi büyük ırmaklara ve denizlere nakletme imkânın yok" diyerek onun yaptığı bu işi sefâhat (beyinsizlik) ve cinnet (delilik) kabîlinden sayıyorlar (ve bu sebeble alay ediyorlar)dı.

Beşinci veche göre; Nûh *(Aleyhisselâm)*ın, kavmi ile yaşadığı süreç uzadığı için o dâimâ onları boğulmakla tehdîd ettiğinden dolayı uzun vakit geçtiği hâlde buna dâir hiçbir haber ve eser görmedikleri zaman onların zannına **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın bu sözünde yalancı olduğu görüşü galebe çaldı (ağır bastı).

Bir de onlar **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın gemi yapmakla meşgul olduğunu görünce ("Bu zamâna kadar boğulmakla bizi tehdîd etti ama bir şey çıkmadı, şimdi de su olmayan yerde gemi yapıyor" diye) kesinlikle bu durumdan dolayı onunla alay etmeye başladılar ki bu vecihlerin hepsi alay etmelerinin sebebi olarak açıklanması ihtimal dâhilinde olan kavillerdir.

Sonra **Allâh-u Te'âlâ Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın onlara cevâben:

﴿إِنْ تَسْخَرُوا مِنَّا فَإِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ كَما تَسْخَرُونَ﴾

"Siz bizimle alay ediyorsanız, sizin bizimle maskaralık yapmanız gibi biz de sizinle alay edeceğiz" buyurduğunu nakletmiştir ki bunun îzâhında da bâzı vecihler vardır.

Birinci veche göre; bunun mânâsı: "Siz bu anda bizimle dalga geçiyorsunuz ama dünyâda boğulduğunuz zaman âhirette de rüsvay olduğunuz anda biz de sizin bizimle eğlenmeniz gibi o zaman sizinle alay edeceğiz" demektir.

İkinci veche göre; bunun mânâsı: "Yaptığımız bu işten dolayı bizim câhil olduğumuza hükmederek bizimle dalga geçiyorsunuz ama içinde bulunduğunuz kâfirlik hâli sizi **Allâh**'ın gazabına ve azâbına çarptırdığı için aslında alay edilmeyi siz daha çok hak ediyorsunuz" demektir.

Eğer burada: "İnsanlarla dalga geçmek mâsiyet ve günah sayılıyorken **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın bu ifâdesinde geçen 'Suhriyyet' tâbiri enbiyâ *(Aleyhimüsselâm)*a nasıl lâyık olur (yakışır)?" denilecek olursa buna şöyle cevâb verilmiştir:

"Burada kâfirlerin yaptıkları alay ve maskaralıklara karşılık vermek 'Suhriyet (alay etme)' olarak isimlendirilmiştir. (Yoksa aslında burada dalga geçme muâmelesi yoktur.)

Nitekim **Allâh-u Te'âlâ**'nın:

﴿وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا﴾

"Kötü bir işin karşılığı onun misli kötü bir iştir" *(eş-Şûrâ Sûresi:40)* kavl-i şerîfinde de aynı durum söz konusudur.

(Zîrâ yapılan kötü muâmeleye verilen karşılık kötü iş sayılmaz, ancak kısas ve karşılık verme sayılır. Lâkin yapılan muâmelenin görünüşü iyi olmadığından mukābele tarîkiyle kötü olarak anılmıştır.) **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/232)* **el-Beğavî,** *Me'âlimü't-tenzîl, 4/175)*

Ehl-i Beyt imamlarından **Ca'fer İbnü Muhammed** (es-Sâdık) *(Radıyallâhu Anhümâ)* senedini zikrederek şöyle demiştir:

عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ قَالَ: «فَارَ الْمَاءُ مِنَ التَّنُّورِ مِنْ دَارِ نُوحٍ مِنْ تَنُّورٍ تَخْتَبِزُ فِيهِ ابْنَتُهُ فَكَانَ نُوحٌ يَتَوَقَّعُ ذٰلِكَ إِذْ جَاءَتْهُ ابْنَتُهُ فَقَالَتْ: «يَا أَبَتِ! قَدْ فَارَ الْمَاءُ مِنَ التَّنُّورِ.» فَآمَنَ بِنُوحٍ النَّجَّارُونَ كُلُّهُمْ إِلَّا نَجَّارًا وَاحِدًا فَقَالَ لَهُ: «أَعْطِنِي أَجْرِي»، قَالَ: «أُعْطِيكَ أَجْرَكَ عَلَى أَنْ تَرْكَبَ مَعَنَا.» قَالَ: «أَيُّهَا الْمَجْنُونُ! أَعْطِنِي أَجْرِي فَإِنَّ وَدًّا وَسُوَاعًا وَيَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا سَيُنْجُونِي مِمَّا يُرِيدُ بِكَ إِلٰهُكَ.» فَأَخَذَ نُوحٌ فِضَّةً مِنْ أَصْحَابِ السَّفِينَةِ فَدَفَعَهَا إِلَيْهِ فَقَالَ: «سَتَعْلَمُ أَيُّنَا الْمَجْنُونُ إِذَا حَلَّ الْعَذَابُ غَدًا.»

"**Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın evinde bulunan tandırda su kaynamaya başlayınca kızı onda ekmek pişiriyordu, **Nûh** *(Aleyhisselâm)* bu kaynamayı beklerken bir anda kızı geldi ve: 'Ey babacığım! Tandırdan su fışkırdı' dedi.

Marangozların hepsi **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a îmân etti, ancak bir marangoz: 'Bana ücretimi ver' dedi, o: **'Ücretini bizimle birlikte** (gemiye) **binmen olarak vereyim'** dedi ise de o marangoz: 'Ey deli adam! Sen bana ücretimi ver, zîrâ (benim taptığım) **Vedd, Süvâ', Yeğûs, Ya'ûk** ve **Nesr** (isimli putlar) yakında beni senin İlâhının sana yapmak istediğinden kurtarır' dedi. Bunun üzerine **Nûh** *(Aleyhisselâm)* gemide bulunanlardan bir parça gümüş alarak ona verdi ve: **'Yarın azap** (başına) **konduğu zaman hangimizin mecnun olduğunu anlarsın'** dedi. **(İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Dimeşk, 62/252-253;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr fi't-tefsîri bi'l-me'sûr, 8/63)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın kavmi, öncesinde gemiyi de, nasıl kullanılacağını da bilmedikleri için ona: "Ey **Nûh**! Ne yapıyorsun?" diye sorduklarında o:

«أَصْنَعُ بَيْتًا يَمْشِي عَلَى الْمَاءِ.»

"Suyun üzerinde yürüyecek bir ev yapıyorum" diye cevâb verince buna çok şaşıp kaldılar ve **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ı birbirine göstererek:

"Ey **Nûh**! Sen nebî olduktan sonra şimdi de marangoz oldun" diyerek alay etmeye başladılar ki bütün bu alay ve istihzâların dönüp dolaştığı nokta aslında **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın çektiği bunca meşakkatli işlerden sonra bu yaptığı şeyin ona güzel sonuç vermeyeceğini düşünmeleri idi.

Şu bilinsin ki; herkes amelinin cinsiyle cezâlandırılır, hılâfı cinsiyle cezâlandırılmaz. Yâni ne yapmışsa karşılığı yaptığı işe benzer verilir, başka şeyden verilmez.

Nitekim **Allâh-u Te'âlâ** oruçlular hakkında:

﴿كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِما أَسْلَفْتُمْ فِى الْأَيَّامِ الْخالِيَةِ﴾

"Geçmiş (dünyâ) **günler**(in)**de** (oruç yüzünden aç susuz kalarak) **geçirmiş olduğunuz** (zor) **şeyler sebebiyle** (bu gün cennette) **yeyin için, hazmı âsân olsun"** *(el-Hâkka Sûresi:24)* buyurmuştur.

Zîrâ kıyâmet günü oruçlulara:

«كُلُوا يَا مَنْ جَوَّعُوا بُطُونَهُمْ. وَاشْرَبُوا يَا مَنْ عَطَّشُوا أَكْبَادَهُمْ.»

"Ey karınlarını aç bırakan kullar! (Doya doya) **yeyin! Ey ciğerlerini susuz bırakanlar!** (Kana kana) **için"** buyurulacak.

Ama onlara: "Ey sabaha kadar teheccüd kılanlar! Yeyin! Ey harpte sebât edenler! İçin" denilmeyecek. Zîrâ bu amellerle karşılıkları arasında hiçbir münâsebet (ve ilişki) yoktur.

Dolayısıyla işte bu âyet-i kerîme **Allâh-u Te'âlâ**'nın:

﴿إِنَّ الَّذِينَ أَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ ۞ فَالْيَوْمَ الَّذِينَ آمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ ۞ هَلْ ثُوِّبَ الْكُفَّارُ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾

"O (zengin) **kimseler ki** (şirk) **suç**(unu) **işlemiştirler, şübhesiz onlar îmân etmiş olan** (fakir) **kimselerden bâzısı**(nın imkânsızlıklarını görmeleri) **sebebiyle gülerlerdi.**

İşte (dünyâda müşrikler müminlere güldükleri gibi) **o** (kıyâmet) **gün**(ünde)**; o îmân etmiş olan kimseler** (bukağılar içerisindeki rezil hâllerini gördükleri) **kâfirler**(in düştükleri kötü hâl)**den sebeb gülecekler.**

(Müminlerle alay eden) **o kâfirler** (azâba çarptırıldıkları zaman dünyâda) **sürekli yapar oldukları** (kötü) **şeyler**(in acı verici azâbı) **ile cezâlandırıldı değil mi?!"** *(el-Mutaffifîn Sûresi:29, 34, 36)* kavl-i şerîfinde buyurulanlar gibidir.

Nitekim sen dünyâda Müslümanlara gülenlerin âhiretteki cezâsının ne olacağını (bu âyetlerde) görmektesin! **(İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/192-193)*

Nûh *(Aleyhisselâm)*ın Gemiyi Yapmasıyla İlgili Tefsirlerde Geçen Rivâyetler

Mücâhid *(Radıyallâhu Anh)*ın şöyle buyurduğu rivâyet olunmuştur:

عَنْ مُجَاهِدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَقُولُ: «فَلَمَّا فَرَغَ (نُوحٌ) مِنْ كُلِّ شَيْءٍ يُدْخِلُهُ السَّفِينَةَ طَبَّقَ السَّفِينَةَ وَلَوْلَا ذٰلِكَ لَمْ يَبْقَ فِي السَّفِينَةِ شَيْءٌ إِلَّا هَلَكَ لِشِدَّةِ وَقْعِ الْمَاءِ حِينَ يَأْتِي مِنَ السَّمَاءِ قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿فَفَتَحْنَآ اَبْوَابَ السَّمَآءِ بِمَآءٍ مُنْهَمِرٍ﴾ فَكَانَ قَدْرُ كُلِّ قَطْرَةٍ مِثْلَ مَا يَجْرِي مِنْ فَمِ الْقِرْبَةِ فَلَمْ يَبْقَ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ شَيْءٌ إِلَّا هَلَكَ يَوْمَئِذٍ إِلَّا مَا فِي السَّفِينَةِ وَلَمْ يَدْخُلِ الْحَرَمَ مِنْهُ شَيْءٌ.»

"**Nûh** *(Aleyhisselâm)* gemiye girdireceği her şeyi bitirdikten sonra geminin üstüne tabaklama (ve çatı) yaptı.

Eğer böyle olmasaydı gökten gelen suyun vurmasının şiddetinden gemide helâk olmadık hiçbir şey kalmayacaktı.

Nitekim **Allâh-u 'Azze ve Celle** (bu hususta)**: "Nihâyet Biz** (bardaktan boşalırcasına) **bolca dökülen bir suyla semânın** (göğün) **kapılarını açtık"** *(el-Kamer Sûresi:11)* buyurmuştur.

Gökten inen her damlanın mikdârı büyük kırbanın ağzından akan su kadardı, artık o gün yerin üstünde helâk olmadık hiçbir şey kalmamıştı. Ancak gemide olanlar kurtulabilmişti. Ama (Mekke'de bulunan) **Harem**'e ondan hiçbir şey girmedi." **(Hâfız İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Medîneti Dimeşk, 62/250;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr fi't-tefsîri bi'l-me'sûr, 8/58-59)*

İmâm-ı Mekkî, İbnü Kuteybe ve **Semerkandî** *(Rahimehümullâh)* gibi müfessirler **Vehb İbnü Münebbih** *(Radıyallâhu Anh)*ın şöyle zikrettiğini nakletmişlerdir:

عَنْ وَهْبِ بْنِ مُنَبِّهٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: «إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ أَوْحَى إِلَيْهِ أَنِ اصْنَعِ الْفُلْكَ، وَلْيَكُنْ طُولُهَا ثَلَاثَمِائَةِ ذِرَاعٍ. وَعَرْضُهَا خَمْسِينَ ذِرَاعًا، وَارْتِفَاعُهَا فِي السَّمَاءِ ثَلَاثِينَ ذِرَاعًا، وَلْيَكُنْ بَابُهَا فِي عَرْضِهَا، وَادْخُلِ الْفُلْكَ أَنْتَ وَامْرَأَتُكَ وَبَنُوكَ وَنِسَاءُ بَنِيكَ، وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ مِنَ الْحَيَوَانِ اثْنَيْنِ اثْنَيْنِ ذُكُورًا وَإِنَاثًا، فَإِنِّي مُنْزِلُ الْمَطَرِ عَلَى الْأَرْضِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا وَأَرْبَعِينَ لَيْلَةً، فَأُتْلِفُ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْتُهُ عَلَى الْأَرْضِ. وَأَنْ تَعْمَلَ تَابُوتًا تَجْعَلُ فِيهِ جَسَدَ آدَمَ، وَتَصْنَعَ التَّابُوتَ مِنْ خَشَبِ الشِّمْشَارِ، وَتَجْعَلَ مَعَكَ زَادَ سَنَةٍ.»

"Şüphesiz Allâh-u Te'âlâ, Nûh *(Aleyhisselâm)*a: **'Gemiyi yap, uzunluğu üç yüz arşın, eni elli arşın, göğe doğru yüksekliği otuz arşın olsun.**

Kapısı eninde (yan tarafında) **olsun, sonra sen,** (Müslüman olan) **hanımın, oğulların, oğullarının kadınları ve her hayvandan erkekler ve dişiler hâlinde iki iki** (gemiye) **girin.**

Muhakkak ki Ben kırk gün ve kırk gece yerin üzerine yağmur indireceğim ve yer üzerinde bulunan her şeyi telef edeceğim.

Bir de tâbût yapasın da Âdem'in cesedini onun içine koyasın ve o tâbûtu şimşir ağacından yapasın. Ayrıca yanına bir senelik azık alasın.' diye vahyetti." (**İbnü Kuteybe ed-Dînevrî,** *el-Me'ârif, 1/22;* **es-Semerkandî,** *Bahru'l-'ulum, 2/149;* **Mekkî İbnü Ebi Tâlib,** *el-Hidâye ilâ Bülûği'n-nihâye, 4/2414-2415;* **Sıbt İbnü'l-Cevzi,** *Mir'âtü'z-zamân, 1/319;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân fi tefsîri'l-Kur'ân, 4/198)*

(Abdurrahmân) **İbnü Eşras** *(Rahimehullâh)* **İmâm-ı Mâlik** *(Radıyallâhu Anh)*ın şöyle dediğini nakletmiştir:

رَوَى ابْنُ أَشْرَسَ رَحِمَهُ اللهُ عَنْ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: «بَلَغَنِي: أَنَّ قَوْمَ نُوحٍ مَلَؤُا الْأَرْضَ، حَتَّى مَلَؤُا السَّهْلَ وَالْجَبَلَ، فَمَا يَسْتَطِيعُ هٰؤُلَاءِ أَنْ يَنْزِلُوا إِلَى هٰؤُلَاءِ، وَلَا هٰؤُلَاءِ أَنْ يَصْعَدُوا إِلَى هٰؤُلَاءِ فَمَكَثَ نُوحٌ يَغْرِسُ الشَّجَرَ، وَقَوْمُهُ يَسْخَرُونَ، وَذٰلِكَ لِمَا رَأَوْهُ يَصْنَعُ مِنْ ذٰلِكَ، حَتَّى كَانَ مِنْ قَضَاءِ اللهِ فِيهِمْ مَا كَانَ.»

"**Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın kavmi o kadar çoğaldılar ki, dağları düzleri (ovaları) doldurdular, o derece ki artık dağdakiler aşağıya inmeye, düzdekiler de yukarıya çıkmaya imkân bulamadılar.

O sırada **Nûh** *(Aleyhisselâm)* (gemi yapmak için) ağaçlar dikmeye başladı, kavmi de bu yaptığını gördükleri için (buna bir mânâ veremediklerinden dolayı) onunla alay ediyorlardı. Nihâyet onlar hakkında **Allâh-u Te'âlâ**'nın kazâsı (ve kaderi) vâki oldu." (**İbnü'l-'Arabî,** *Ehkâmü'l-Kur'ân, 3/1045-1046;* **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/110)*

Mâlikî fukahâsından **Kāzî Ebû Bekr İbnü'l-'Arabî** *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir:

وَقَالَ الْقَاضِي أَبُو بَكْرٍ بْنُ الْعَرَبِيِّ رَحِمَهُ اللهُ: «لَمَّا اسْتَنْقَذَ اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى مَنْ فِي الْأَصْلَابِ وَالْأَرْحَامِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَوْحَى اللهُ إِلَيْهِ: ﴿أَنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ إِلَّا مَنْ قَدْ اٰمَنَ ... وَاصْنَعِ الْفُلْكَ﴾ قَالَ: «يَا رَبِّ! مَا أَنَا بِنَجَّارٍ.» قَالَ: «بَلَى فَإِنَّ ذٰلِكَ بِعَيْنِي.» فَأَخَذَ الْقَدُومَ فَجَعَلَهُ بِيَدِهِ، وَجَعَلَتْ يَدُهُ لَا تُخْطِئُ، فَجَعَلُوا يَمُرُّونَ بِهِ وَيَقُولُونَ: «هٰذَا الَّذِي يَزْعُمُ أَنَّهُ نَبِيٌّ صَارَ نَجَّارًا.»

"**Allâh-u Te'âlâ** babalarının sulblerinde ve annelerinin rahimlerinde bulunanlardan îmân edecek olanları kurtardıktan sonra **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a:

"Senin kavminden bugüne kadar îmân etmiş olanlar dışında artık hiç kimse îmân etmeyecektir. Artık sen gemiyi yap" diye vahyetti.

O zaman **Nûh** *(Aleyhisselâm)*: **'Yâ Rabbi! Ben marangoz değilim'** deyince **Allâh-u Te'âlâ: 'Evet, ama bu Benim nezâretimde olacak'** buyurdu.

O da keseri eline alıp işe koyuldu. Artık eli hiç şaşmamaya başladı. O sırada kavmi onun yanından geçiyorlarken: 'İşte nebî olduğunu zanneden bu adam marangoza dönüştü' diyorlardı. (**İbnü'l-'Arabî,** *Ehkâmü'l-Kur'ân, 3/1046;* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:10847, 6/2027;* **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/110*)

İmâm-ı Kurtubî *(Rahimehullâh)*ın naklettiği bir rivâyete göre:

وَجَاءَ فِي الْخَبَرِ: «أَنَّ الْمَلَائِكَةَ كَانَتْ تُعَلِّمُهُ كَيْفَ يَصْنَعُهَا.»

"Gemiyi nasıl yapacağını Nûh *(Aleyhisselâm)***a melekler öğretiyordu."** (**el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/110;* **el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/441*)

İbnü Abbâs *(Radıyallâhu Anhümâ)*dan nakledildiğine göre:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: «كَانَ طُولُهَا ثَلَاثمِائَةِ ذِرَاعٍ، وَعَرْضُهَا خَمْسُونَ، وَسَمْكُهَا ثَلَاثُونَ ذِرَاعًا، وَكَانَتْ مِنْ خَشَبِ السَّاجِ.»

"Geminin uzunluğu üç yüz zirâ' (arşın), **eni elli arşın, yüksekliği ise otuz arşın idi ve gemi tik ağacından yapıldı.** (Bir arşın ise elden omuza kadar olan kısımdır.)"

Kelbî, Katâde ve 'Ikrime *(Radıyallâhu Anhüm)* de böyle demişlerdir. (**el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/110*)

İbnü Abbâs *(Radıyallâhu Anhümâ)* şöyle anlatmıştır:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «أَوَّلُ مَنِ اتَّخَذَ الْكَلْبَ (لِحِرَاسَةٍ) نُوحٌ، قَالَ: يَا رَبِّ! أَمَرْتَنِي أَنْ أَصْنَعَ الْفُلْكَ فَأَنَا فِي صِنَاعَتِهِ أَصْنَعُ أَيَّامًا فَيَجِيئُونِي بِاللَّيْلِ فَيُفْسِدُونَ كُلَّ مَا عَمِلْتُ فَمَتَى يَلْتَئِمُ لِي مَا أَمَرْتَنِي بِهِ قَدْ طَالَ عَلَيَّ أَمْرِي فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ: يَا نُوحُ! اتَّخِذْ كَلْبًا يَحْرُسُكَ، فَاتَّخَذَ نُوحٌ كَلْبًا، فَكَانَ يَعْمَلُ بِالنَّهَارِ وَيَنَامُ بِاللَّيْلِ، فَإِذَا جَاءَهُ قَوْمُهُ لِيُفْسِدُوا مَا عَمِلَ يَنْبَحُهُمُ الْكَلْبُ فَيَنْتَبِهُ نُوحٌ فَيَأْخُذُ الْهِرَاوَةَ لَهُمْ وَيَثِبُ عَلَيْهِمْ فَيَهْرُبُونَ مِنْهُ فَالْتَأَمَ لَهُ مَا أَرَادَ.»

"Korunmak için köpek edinen ilk insan **Nûh** *(Aleyhisselâm)*dır.

Şöyle ki o: **'Yâ Rabbi! Sen bana gemi yapmamı emrettin, ben günlerce onu yapmaya çalışıyorum, sonra onlar gece gelip bütün yaptıklarımı bozuyorlar.**

Bu durumda Senin bana emrettiğin şey nasıl uyuşacak, işim(i bitirmek) **bana uzun gelmeye başladı'** deyince **Allâh-u Te'âlâ** ona: **'Ey Nûh! Bir köpek edin de o seni korusun'** diye vahyetti.

Nûh *(Aleyhisselâm)* da bir köpek edindi. Gündüz çalışıp gece uyuyordu. Kavmi onun yaptıklarını bozmak için geldikleri zaman köpek havlıyor, **Nûh** *(Aleyhisselâm)* da uyanıyor ve sopasını alarak onların üzerine saldırıyordu, onlar da kendisinden kaçıyorlardı. Böylece istediği iş müyesser oldu." **(İbnü Ebî Şeybe,** *el-Musannef, rakam:38798, 20/202;* **ed-Demîrî,** *Hayâtü'l-hayevân, 2/415;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/191)*

İbnü Abbâs *(Radıyallâhu Anhümâ)* şöyle anlatmıştır:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُما قَالَ: «إِنَّ الْحَوَارِيِّينَ قَالُوا لِعِيسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ: «لَوْ بَعَثْتَ لَنَا رَجُلًا شَهِدَ السَّفِينَةَ يُحَدِّثْنَا عَنْهَا»، فَانْطَلَقَ بِهِمْ حَتَّى انْتَهَى إِلَى كَثِيبٍ مِنْ تُرَابٍ، فَأَخَذَ كَفًّا مِنْ ذٰلِكَ التُّرَابِ فَقَالَ: «أَتَدْرُونَ مَنْ هٰذَا؟»، قَالُوا: «اَللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ»، قَالَ: «هٰذَا كَعْبُ بْنُ حَامِ بْنِ نُوحٍ»، فَضَرَبَ الْكَثِيبَ بِعَصَاهُ فَقَالَ: «قُمْ بِإِذْنِ اللهِ»، فَإِذَا هُوَ قَائِمٌ يَنْفُضُ التُّرَابَ عَنْ رَأْسِهِ وَقَدْ شَابَ، فَقَالَ لَهُ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ: «أَهٰكَذَا أُهْلِكْتَ؟»، قَالَ: «لَا، مُتُّ وَأَنَا شَابٌّ، وَلٰكِنِّي ظَنَنْتُ أَنَّهَا السَّاعَةُ فَمِنْ ثَمَّ شِبْتُ»، قَالَ: «حَدِّثْنَا عَنْ سَفِينَةِ نُوحٍ»، قَالَ: «كَانَ طُولُهَا أَلْفَ ذِرَاعٍ وَمِائَتَيْ ذِرَاعٍ، وَعَرْضُهَا سِتُّ مِائَةِ ذِرَاعٍ، وَكَانَتْ ثَلَاثَ طَبَقَاتٍ؛ طَبَقَةٌ لِلدَّوَابِّ وَالْوُحُوشِ، وَطَبَقَةٌ لِلْإِنْسِ، وَطَبَقَةٌ لِلطَّيْرِ. فَلَمَّا كَثُرَ أَرْوَاثُ الدَّوَابِّ أَوْحَى اللهُ إِلَى نُوحٍ: «أَنِ اغْمِزْ ذَنَبَ الْفِيلِ» فَغَمَزَ، فَوَقَعَ مِنْهُ خِنْزِيرٌ وَخِنْزِيرَةٌ، فَأَقْبَلَا عَلَى الرَّوْثِ، فَلَمَّا وَقَعَ الْفَأْرُ بِحَبْلِ السَّفِينَةِ يَقْرِضُهُ، أَوْحَى اللهُ إِلَى نُوحٍ: «أَنِ اضْرِبْ بَيْنَ عَيْنَيِ الْأَسَدِ» فَخَرَجَ مِنْ مِنْخَرِهِ سِنَّوْرٌ وَسِنَّوْرَةٌ، فَأَقْبَلَا عَلَى الْفَأْرِ. فَقَالَ لَهُ عِيسَى: «كَيْفَ عَلِمَ نُوحٌ أَنَّ الْبِلَادَ قَدْ غَرِقَتْ؟» قَالَ: «بَعَثَ الْغُرَابَ يَأْتِيهِ بِالْخَبَرِ، فَوَجَدَ جِيفَةً، فَوَقَعَ عَلَيْهَا، فَدَعَا عَلَيْهِ بِالْخَوْفِ؛ فَلِذٰلِكَ لَا يَأْلَفُ الْبُيُوتَ. ثُمَّ بَعَثَ الْحَمَامَةَ فَجَاءَتْ بِوَرَقِ زَيْتُونٍ بِمِنْقَارِهَا، وَطِينٍ بِرِجْلَيْهَا، فَعَلِمَ أَنَّ الْبِلَادَ قَدْ غَرِقَتْ. فَطَوَّقَهَا الْخُضْرَةَ الَّتِي فِي عُنُقِهَا وَدَعَا لَهَا أَنْ تَكُونَ فِي أُنْسٍ وَأَمَانٍ، فَمِنْ ثَمَّ تَأْلَفُ الْبُيُوتَ. فَقُلْنَا: «يَا رَسُولَ اللهِ! أَلَا نَنْطَلِقُ بِهِ إِلَى أَهْلِينَا فَيَجْلِسَ مَعَنَا وَيُحَدِّثَنَا؟» قَالَ: «كَيْفَ يَتْبَعُكُمْ مَنْ لَا رِزْقَ لَهُ؟» فَقَالَ لَهُ: «عُدْ بِإِذْنِ اللهِ» فَعَادَ تُرَابًا.»

"Bir kere Havârîler **Îsâ** *(Aleyhisselâm)*a: '**Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın gemisini gören bir adamı bizim için diriltsen de bize ondan (bir şeyler) anlatsa.' dediler.

Bunun üzerine **Îsâ** *(Aleyhisselâm)* onları bir tarafa doğru götürdü. Nihâyet topraktan bir tepeye vardıkları zaman o **Îsâ** *(Aleyhisselâm)* topraktan bir avuç alarak: **'Bunun kim olduğunu biliyor musunuz?'** dedi.

Onlar: '**Allâh** ve **Rasûlü** en iyi bilendir.' dediler.

O zaman: **'İşte bu Nûh** *(Aleyhisselâm)***ın oğlu Hâm'ın oğlu Ke'ab'dır.'** diyerek o tepeye değneği ile vurduktan sonra: **'Allâh'ın izniyle kalk.'** dedi. İşte o anda **Ke'ab** başından toprakları silkerek ayağa dikildi ama çok ihtiyar olmuştu.

Îsâ *(Aleyhisselâm)* ona: **'Sen bu şekilde mi helâk edildin** (öldürüldün)**?'** deyince o: 'Hayır ben gençken öldüm lâkin (senin sesini duyunca) bunun kıyâmet (çağrısı) olduğunu zannettim de o sebeble ihtiyar oldum.' dedi.

Sonra **Îsâ** *(Aleyhisselâm)*: **'Bize Nûh** *(Aleyhisselâm)***ın gemisinden** (bir şeyler) **anlat.'** deyince o: 'Geminin uzunluğu bin iki yüz arşın, eni ise altı yüz arşın idi. Gemi üç tabaka (kat) olup, bir tabakası hayvanlar ve (yırtıcı) vahşîler içindi, diğer tabakası insanlar için olup, bir katı da kuşlara âit idi.' dedi.

Hayvanların pislikleri çoğalınca **Allâh-u Te'âlâ, Nûh** *(Aleyhisselâm)*a: **'Filin kuyruğunu dürt'** diye vahyetti. **Nûh** *(Aleyhisselâm)* onu dürtünce ondan bir erkek ve bir dişi hınzır düşerek pislikler(i yemey)e yöneldiler.

Sonra fâreler geminin halatlarını koparmaya başlayınca **Allâh-u Te'âlâ, Nûh** *(Aleyhisselâm)*a: **'Aslanın iki gözünün arasına vur'** diye vahyetti.

O anda aslanın burnundan bir erkek bir dişi kedi çıktı, o ikisi de fârelere yöneldiler (ve böylece gemideki fesatlar engellendi)."

Bunun üzerine **Îsâ** *(Aleyhisselâm)* ona: '**Nûh** *(Aleyhisselâm)* **şehirlerin sudan çıktığını nasıl anladı?'** diye sorunca o şöyle cevâb verdi: 'Nûh *(Aleyhisselâm)* ilk önce kendisine haber getirmesi için kargayı gönderdi, fakat karga bir leş bulunca onun üzerine düştü (geri dönmedi). **Nûh** *(Aleyhisselâm)* da ona devamlı korkması için bedduâ etti. Bundan dolayı o (ürkek olduğu için) evlere ülfet edemez.

Sonra güvercini gönderdi, o da gagasıyla bir zeytin yaprağı, ayaklarıyla da biraz çamur getirdi.

O zaman **Nûh** *(Aleyhisselâm)* şehirlerin sudan çıktığını anladı, güvercinin boynuna da o yeşilliği tasma gibi yerleştirdi. Ayrıca ona ünsiyet ve güven içerisinde olması için duâ etti. Bundan dolayı o, evlere ülfet eder (ve kaçmaz).

Havârîler sözlerine şöyle devam etti: "O zaman biz: 'Yâ **Rasûlellâh**! Onu (Nûh *(Aleyhisselâm)*ın torunu **Ke'ab**'ı) alıp âilemizin yanına götürsek de bizimle birlikte otursa ve bize bir şeyler anlatsa' deyince o: **'(Dünyâda) kendisi için rızık bulunmayan biri nasıl sizin peşinize gelecek?!'** buyurdu.

Sonunda **Îsâ** *(Aleyhisselâm)* ona: **'Allâh'ın izniyle** (evvelce olduğun hâle) **geri dön.'** dediği anda o tekrar toprağa döndü." **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/395-396;* **es-Sa'lebî,** *el-Keşfü ve'l-beyân, 14/354-355;* **Mahmûd el-Kirmânî,** *Lübâbü't-tefâsîr, 4/256-257;* **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/111, 121;* **İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 7/345-346;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/43-44;* **et-Tıybî,** *Fütûhu'l-ğayb, 8/71;* **el-Hatîb eş-Şirbînî,** *es-Sirâcü'l-münîr, 2/56;* **Mahmûd el-İsfehânî,** *Envâru'l-hakâiki'r-Rabbâniyye fî tefsîri'l-Letâifi'l-Kur'âniyye, 7/186-187;* **Şeyhu'l-İslâm Ebu's-Su'ûd,** *İrşâdü'l-'akli's-selîm, 4/206;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/191)*

"Tefsîru'l-Kevâşî"de zikredildiğine göre: "**Nûh** *(Aleyhisselâm)* gemiyi bitirdikten sonra onu ziftle sıvadı, nihâyet gemiyi bitirince **Allâh-u Te'âlâ** gemiyi dile getirdi de o:

«لَا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ فِى الْأَوَّلِينَ وَالْاٰخِرِينَ. أَنَا السَّفِينَةُ الَّتِي مَنْ رَكِبَنِى نَجَا،
وَمَنْ تَخَلَّفَ عَنِّى هَلَكَ. وَلَا يَدْخُلُنِى اِلَّا اَهْلُ الْاِيمَانِ وَالْإِخْلَاصِ.»

'Öncekiler ve sonrakiler içerisinde (hiçbir zaman) **Allâh'tan başka hiçbir ilâh yoktur. Ben o gemiyim ki bana binen kurtulur, benden geri kalan helâk olur. Ama bana ancak îmân ve ihlâs ehli girebilir'** dedi.

Geminin konuştuğunu duyan kavmi ise: 'Ey **Nûh**! Bu senin sihirlerine göre az bir büyüdür' dediler. **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/191)*

Taberî ve **Beğavî** *(Rahimehümallâh)*ın rivâyetlerine göre: "**Allâh-u Te'âlâ, Nûh** *(Aleyhisselâm)*a gemiyi tik ağacından yapmasını, onu meyilli yapmasını, içinden ve dışından zift çalmasını (sürmesini), uzunluğunu seksen arşın yapmasını ve onu alt, orta ve üst olmak üzere üç tabaka hâlinde yapmasını ve onda pencereler açmasını emretti. **Nûh** *(Aleyhisselâm)* da **Allâh-u Te'âlâ**'nın emrettiği üzere gemiyi yaptı." **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/397-398;* **el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 4/174)*

İbnü Abbâs *(Radıyallâhu Anhümâ)* şöyle anlatmıştır:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: «أَنَّ نُوحًا لَمَّا أُمِرَ أَنْ يَصْنَعَ الْفُلْكَ قَالَ: يَا رَبِّ! وَأَيْنَ الْخَشَبُ قَالَ: إِغْرِسِ الشَّجَرَ فَغَرَسَ السَّاجَ عِشْرِينَ سَنَةً وَكَفَّ عَنِ الدُّعَاءِ وَكَفُّوا عَنِ الْاِسْتِهْزَاءِ فَلَمَّا أَدْرَكَ الشَّجَرُ أَمَرَهُ رَبُّهُ فَقَطَعَهَا وَجَفَّفَهَا فَقَالَ: يَا رَبِّ! كَيْفَ أَتَّخِذُ هٰذَا الْبَيْتَ قَالَ: اِجْعَلْهُ عَلٰى ثَلَاثَةِ صُوَرٍ، رَأْسُهُ كَرَأْسِ الدِّيكِ، وَجُؤْجُؤُهُ كَجُؤْجُؤِ الطَّيْرِ، وَذَنَبُهُ كَذَنَبِ الدِّيكِ، وَاجْعَلْهَا مُطَبَّقَةً، وَاجْعَلْ لَهَا أَبْوَابًا فِي جَنْبِهَا وَشُدَّهَا بِدُسُرٍ - يَعْنِي مَسَامِيرَ الْحَدِيدِ - وَبَعَثَ اللهُ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ يُعَلِّمُهُ صَنْعَةَ السَّفِينَةِ فَكَانُوا يَمُرُّونَ بِهِ وَيَسْخَرُونَ مِنْهُ وَيَقُولُونَ: أَلَا تَرَوْنَ إِلٰى هٰذَا الْمَجْنُونِ، يَتَّخِذُ بَيْتًا لِيَسِيرَ بِهِ عَلَى الْمَاءِ وَأَيْنَ الْمَاءُ وَيَضْحَكُونَ وَذٰلِكَ قَوْلُهُ: ﴿وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَأٌ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ﴾ وَأُمِرَ أَنْ يَطْلِيَهَا بِالْقَارِ وَلَمْ يَكُنْ فِي الْأَرْضِ قَارٌ فَفَجَّرَ اللهُ لَهُ عَيْنَ الْقَارِ حَيْثُ يَنْحِتُ السَّفِينَةَ تَغْلِي غَلَيَانًا

حَتّٰى طَلَاهَا فَلَمَّا فَرَغَ مِنْهَا جَعَلَ لَهَا ثَلَاثَةَ أَبْوَابٍ وَأَطْبَقَهَا فَحَمَلَ فِيهَا السِّبَاعَ وَالدَّوَابَّ فَأَلْقَى اللهُ عَلَى الْأَسَدِ الْحُمّٰى وَشَغَلَهُ بِنَفْسِهِ عَنِ الدَّوَابِّ وَجَعَلَ الْوَحْشَ وَالطَّيْرَ فِي الْبَابِ الثَّانِي ثُمَّ أَطْبَقَ عَلَيْهَا وَجَعَلَ وَلَدَ اٰدمَ أَرْبَعِينَ رَجُلًا وَأَرْبَعِينَ امْرَأَةً فِي الْبَابِ الْأَعْلٰى ثُمَّ أَطْبَقَ عَلَيْهِمْ وَجَعَلَ الدُّرَّةَ مَعَهُ فِي الْبَابِ الْأَعْلٰى لِضَعْفِهَا أَنْ لَا تَطَأَهَا الدَّوَابُّ.»

"**Nûh** *(Aleyhisselâm)* gemi yapmakla emrolununca: **'Yâ Rabbi! Odun nerede?'** dedi. **Allâh-u Te'âlâ** da ona: **'Ağaç dik'** dedi. O da yirmi sene tik ağacı dikti.

O sırada kavmini dâvetten geri durdu, onlar da dalga geçmeyi bıraktılar. Ağaçlar yetişince **Allâh-u Te'âlâ**'nın emriyle onları kesti ve kuruttu ve: **'Yâ Rabbi! Bu** (gemiden olacak) **evi nasıl yapacağım'** dedi.

Allâh-u Te'âlâ da ona: **'Onu üç sûret üzere yap, başı horozun başı gibi olsun, göğüs kısmı kuşun göğsü gibi olsun, kuyruğu horozun kuyruğu gibi olsun. Sen onu katlar hâlinde yap ve yanlarında onun için kapılar yap. Bir de onu demir çivilerle sağlamlaştır'** buyurdu.

O sırada **Allâh-u Te'âlâ** (meleklerden) **Cibrîl** *(Aleyhisselâm)*ı göndererek ona gemi sanatını öğretiyordu.

Kavmi her ne zaman onun yanından geçseler: 'Şu deli adamı görmüyor musunuz. Suyun üzerinde yürüsün diye ev yapıyor. Su nerede?' diyerek gülüyorlar ve alay ediyorlardı.

İşte **Allâh-u Te'âlâ**'nın: **"Kavminden bir cemâat ne zaman onun yanından geçse onunla alay ediyorlardı"** kavl-i şerîfi budur.

Sonra **Nûh** *(Aleyhisselâm)* gemiyi ziftle sıvamakla emrolundu, ama o gün yeryüzünde zift yoktu. Bunun üzerine **Allâh-u Te'âlâ** onun için zift gözesi fışkırttı da onu kazdığı zaman galeyân ediyordu (göze gibi kaynıyordu).

Nihâyet gemiyi onunla ziftledi. Gemiyi yapma işini bitirince ona üç kapı yaptı ve onu katlara ayırdı, en alt kata yırtıcı hayvanları vesâir hayvanları yükledi. Sonra **Allâh-u Te'âlâ** (diğer hayvanlara zarar veremesin diye) aslan üzerine sıtma salarak onu hayvanlar (ile uğraşmak)dan meşgul etti.

İkinci kapının yanına vahşi hayvanları ve kuşları koydu, sonra o katı da kapattı. Sonra en üst kapıya kırk erkek, kırk kadın olmak üzere insanları koydu, sonra onların da kapısını kapattı.

Muhabbet kuşu çok zayıf olduğu için hayvanlar onu çiğnemesin diye onu üst katta berâberinde bulundurdu." **(İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Dimeşk, 62/248;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/42-43;* **el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/440-441)*

Sa'îd İbnü Meynâ *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edildiğine göre:

عَنْ سَعِيدِ بْنِ مَيْنَا رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: أَنَّ كَعْبًا قَالَ لِعَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ: «أَخْبِرْنِي عَنْ أَوَّلِ شَجَرَةٍ نَبَتَتْ عَلَى الْأَرْضِ؟» قَالَ عَبْدُ اللهِ: «اَلسَّاجُ وَهِيَ الَّتِي عَمِلَ مِنْهَا نُوحٌ السَّفِينَةَ.» فَقَالَ كَعْبٌ: «صَدَقْتَ أَنْتَ أَعْلَمُ النَّاسِ.»

"Bir kere **Ke'ab** *(Radıyallâhu Anh)* **Abdullâh İbnü Amr ibni'l-Âs** *(Radıyallâhu Anh*ümâ) ya: "Yer yüzünde biten ilk ağacı bana haber ver" deyince **Abdullâh** *(Radıyallâhu Anh)*: "Tik ağacıdır, **Nûh** *(Aleyhisselâm)* da gemiyi o ağaçtan yapmıştır" diye cevâb verdi. Bunun üzerine **Ke'ab** *(Radıyallâhu Anh)*: "Doğru söyledin, sen insanların en âlimisin" dedi. **(İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Dimeşk, 62/251;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/45-46)*

Atâ ve **Mukātîl** *(Radıyallâhu Te'âlâ Anhümâ)* **İmâm-ı Dahhâk** *(Radıyallâhu Te'âlâ Anh)*ın şöyle dediğini nakletmişlerdir:

عَنْ عَطَاءٍ وَمُقَاتِلٍ عَنِ الضَّحَّاكِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ: «وَكَانَ اٰدَمُ قَدْ أَوْصَى وَلَدَهُ أَنْ يَحْمِلُوا جَسَدَهُ فَوَرِثَهُمْ فِي ذٰلِكَ نُوحٌ فَتَوَارَثَ الْوَصِيَّةَ وَلَدُهُ حَتّٰى حَمَلَهَا نُوحٌ فَوَضَعَ جَسَدَ اٰدَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ بَيْنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ.»

"**Âdem** *(Aleyhisselâm)* çocuklarına bedenini (gittikleri yere yanlarında) taşımalarını vasiyet etmişti. **Nûh** *(Aleyhisselâm)* da bu hususdaki vasiyete vâris olduğu için onun çocukları da bu vasiyeti tevârüs ettiler (birbirinden mîrâs gibi aktarıp sâhiplendiler).

Nihâyet **Nûh** *(Aleyhisselâm)* gemiye binerken **Âdem** *(Aleyhisselâm)*ın beden-i şerîfini yanına alarak erkeklerle kadınlar arasında (sütre yerine) yerleştirdi." **(İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Dimeşk, 62/257-258;* **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/112;* **en-Nesefî,** *et-Teysîr, 8/197;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/52;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/199)*

İmâm Ömer Nesefî *(Rahimehullâh)* **Mâlik İbnü Süleymân el-Herevî** *(Rahimehullâh)*ın şöyle naklettiğini zikretmiştir:

رُوِيَ عَنْ مَالِكِ بْنِ سُلَيْمَانَ الْهَرَوِيِّ رَحِمَهُ اللهُ: «إِنَّ الْحَيَّةَ وَالْعَقْرَبَ أَتَيَا نُوحًا عَلَيْهِ السَّلَامُ، فَقَالَتَا: اِحْمِلْنَا، فَقَالَ نُوحٌ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ: «إِنَّكُمَا سَبَبُ الضُّرِّ وَالْبَلَاءِ، فَأَنَا لَا أَحْمِلُكُمَا.» قَالَتَا: «اِحْمِلْنَا فَإِنَّا نَضْمَنُ لَكَ أَنَّا لَا نَضُرُّ أَحَدًا ذَكَرَكَ». «فَمَنْ قَرَأَ حِينَ خَافَ مَضَرَّتَهُمَا: ﴿سَلَامٌ عَلَى نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ ۞ إِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ۞ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ﴾ مَا ضَرَّتَاهُ.»

"(Tûfan başladığında her hayvandan bir çift gemiye alınırken) yılan ve akrep de binmek için **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a geldiler ve: "Bizi de bindir" dediler.

Nûh *(Aleyhisselâm)* da onlara: **"Gerçekten siz zarar ve belâ sebebisiniz, onun için ben sizi gemiye bindiremem.'** deyince, onlar: 'Sen bizi bindir, biz de sana söz veriyoruz ki seni zikreden (salât ve rahmetle anan) hiçbir kimseye zarar vermeyeceğiz.' dediler. Bu nedenle onların zarârından korkan kişi:

﴿سَلَامٌ عَلَىٰ نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ ۞ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ۞ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ﴾

'Âlemler içerisinde Nûh'a selâm olsun. İşte sana! Muhakkak ki Biz (Nûh *(Aleyhisselâm)* gibi) **güzel amelde bulunanları** (iyiliklerine karşılık) **ancak böylece mükâfatlandırırız. Çünkü şübhesiz o Bizim** (gerçek mânâda) **îmânlı kullarımızdandı.'** *(es-Sâffât Sûresi:79-81)* âyet-i kerîmelerini okursa ona zarar vermezler." **(en-Nesefî,** *et-Teysîr, 8/198;* **el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 4/177;* **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/112;* **el-Hâzin,** *Lübâbü't-te'vîl, 2/485;* **es-Seffârînî,** *Tenâzulü'l-'ummâl, 7/529-530;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/197)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Kuşeyrî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **"Nûh** *(Aleyhisselâm)* **Allâh-u Te'âlâ**'nın kendisine emrettiği şeylerin hakîkatine vâkıf olunca mükellef tutulduğu şeyleri yerine getirirken ondan bundan işittiği yalanlara hiç îtibâr etmedi ve vaad olunan müjdeye tasdîk nazarı ile (inanma gözüyle) bakarak (düşmanlarının boğulup kendisinin kurtuluşu) var olmadan önce onu gözüyle görür gibi oldu." **(el-Kuşeyrî,** *Letâifü'l-işârât, 2/321)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; bu âyet-i kerîmenin işâreti vechile; nefis ehli ve onun hevâsına (kötü arzusuna) tâbi olanlar şerîatın zâhirî hükümleriyle amel eden kimselerle dalga geçerler ve onlar ibâdetlerle nefislerini yoruyorlar diye gülerler.

Çünkü onlar şerîatın sırlarından ve nurlarından kenarda kalmışlardır. Ama şerîat gemisine binenler kurtulup onlar helâk olduğu zaman dünyâda kendileriyle alay edenlerle o zaman o âbidler dalga geçecektir.

Allâme şeyhimiz (Kutub Osmân Fazlî Atpazârî) *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; ilmiyle amel etmeyen âlim ile, bilmediği için amel etmeyen câhilin ikisi de **Allâh-u Te'âlâ**'nın kapısından kovulmuş olmakta eşit oldukları gibi, amel etmeyen ârif ile amel etmeyen gâfil **Allâh-u Te'âlâ**'nın kapısından merdûd olmakta müsâvî (eşit)dirler.

Zîrâ (amelden soyutlanmış) mücerred ilim ve mârifet, Kitâb ve sünnetle amel ile birlikte olmadıkça kabûl ve felâh (kurtuluş) sebebi olamaz.

Bilakis bu iki şeyi kurtuluş sebebi kabûl etmek gayr-ı İslâmî olan felâsifenin (filozofların) görüşüdür.

O hâlde mutlaka **Kur'ân** ve Sünnet ile amel etmek lâzımdır ki ebedî kurtuluşa sebeb olabilsin.

Nitekim Ehl-i Sünnet'in ve hukemâ-i İslâmiyye'nin mezhebi bundan ibârettir. (**İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/193-194)*

İbnü 'Acîbe *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: "Bir velî halkın kendisinden yüz çevirdiğini anlayıp onların kendisine tâbi olmalarından ümit keserse aslâ mahzûn olmasın ve onlardan sebeb gam çekmesin. Zîrâ **Allâh** her şeyin yerine geçer, ama **Allâh**'ın yerine hiçbir şey geçemez.

Ayrıca insanların yüz çevirmesinde velînin hem kalbi hem bedeni için rahatlık vardır (ki bu sebeble onlarla uğraşma zahmetinden kurtulmuş olur).

Onlar kendisiyle alay ettikleri zaman o kendi kendine: 'Bugün siz bizimle dalga geçiyorsunuz ama hakîkatler meydana çıktığı zaman mukarrebler yükselip bâtıl ehli alçaldığında biz de sizinle alay edeceğiz' desin.

Meşâyihımızın şeyhi **'Alî el-'Umrânî** *(Kuddise Sirruhû)* çok kere: 'Keşke kıyâmet kopsaydı da gerçek erler diğerlerinden ayrılsaydı' derdi." (**İbnü 'Acîbe,** *el-Bahru'l-medîd, 3/213)*

MÜNÂSİB ÂYET-İ KERÎME

Nûh (Aleyhisselâm)ın Bu Âyet-i kerîmede Yaptığı Bildirilen Gemisinde Allâh-u Te'âlâ'nın Onunla Birlikte Diğer Müminleri Kurtardığı

﴿ فَكَذَّبُوهُ فَأَنْجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ وَأَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا ۖ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا عَمِينَ ﴾

"Artık (bunca vaaz-u nasîhatlere rağmen) **onlar onu yalanladılar da, netîcede Biz onu ve o gemide berâberinde bulunan kimseleri kurtardık, âyetlerimizi yalanlamış olan kimseleri ise suyla boğduk.**

Çünkü gerçekten de onlar (kalp gözleri) **körler olan** (bu nedenle îmân etmeyen) **bir toplum idiler."** *(el-A'râf Sûresi:64)*

OTUZ DOKUZUNCU ÂYET-İ KERÎME

﴿فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (39)

(فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ) **Artık yakında bileceksiniz,** kimi? (مَنْ) **o kimseyi ki,** (يَأْتِي) **gelecek,** kime? (هِ) **ona,** ne gelecek? (عَذَابٌ) **büyük bir azâb,** öyle azâb ki, (يُخْزِي) **rezil edecek,** kimi? (هِ) **onu,** daha o kimseyi bileceksiniz ki? (وَيَحِلُّ) **ve konacak,** kimin üzerine? (عَلَيْهِ) **onun üzerine,** ne? (عَذَابٌ) **korkunç bir azâb,** öyle azâb ki, (مُقِيمٌ) **ikāmet edici** (devamlı olan).

M E Â L - İ Ş E R Î F

"Artık yakında bileceksiniz o kimseyi ki, kendisini rezil edecek /*helâk edecek*/ büyük bir azap ona gelecektir ve dâimî olan korkunç bir azâp onun üzerine konacaktır."

Î Z Â H Â T - I M Ü F Î D E

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın kavminin, gemi yaparken onunla alay ettiklerini beyân ettikten sonra bu âyet-i kerîmede ise **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın önceki âyet-i kerîmede onlara verdiği cevabların devâmında onları **Allâh**'ın azâbıyla tehdîd ettiğini açıklamıştır.

'Ubeyd İbnü 'Umeyr el-Leysî *(Radıyallâhu Anh)* şöyle demiştir: "**Nûh** *(Aleyhisselâm)* kavmi ile uğraşmayı bırakıp gemi yapmaya başladı, bir yandan ağaç kesiyor, bir yandan demir dövüyor ve gemi için lâzım olan zift gibi şeyleri hazırlamaya devâm ediyordu.

O sırada kavmi ise onun yanına uğrayıp alay ediyorlardı, o ise onlara:

﴿إِنْ تَسْخَرُوا مِنَّا فَإِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ ۞
فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ﴾

"Siz bizimle alay ediyorsanız, siz (bizimle) **alay etmekte olduğunuz gibi, işte şübhesiz biz de sizinle** (dünyâda boğulurken, âhirette de yanarken) **istihzâ edeceğiz.**

Artık yakında bileceksiniz o kimseyi ki, kendisini rezil edecek büyük bir azap ona gelecektir ve dâimî olan korkunç bir azâp onun üzerine konacaktır." *(Hûd Sûresi:38-39)* diyordu.

O sırada **Allâh-u Te'âlâ** kadınların rahimlerini kısır yapmıştı, artık onlar için hiçbir çocuk olmuyordu." (**et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/396-397;* **es-Sa'lebî,** *el-Keşfü ve'l-beyân, 14/356-357)*

Geminin yapılması ile ilgili bir çok rivâyet bir önceki âyet-i kerîmenin îzâhında zikredilmiştir.

Ahmed Mürşidî *(Rahimehullâh)*ın manzûm olarak yazdığı ***"Pendnâme-i Ahmediyye"***de zikredildiği üzere: "**Nûh** *(Aleyhisselâm)* gemiyi bitirince müşrikler hep birlikte giderek geminin içini necâset doldurdular, **Allâh-u Te'âlâ** da o azgınların üzerine bir uyuz musallat etti ki çehreleri değişerek birbirlerinden nefret eder oldular.

O sırada biri gemiye pisleyeyim derken ayağı kayıp pisliğin içine düştü, üzerine sürülen pislik ile uyuzu geçince insanların yanına geldiğinde ona nasıl kurtulduğunu sordular. O da başına geleni anlatınca hepsi giderek pislikleri üzerlerine sürmeye başladılar. Bâzılarına yetmeyince (tahtaların arasında) kokusu bulunan yerleri bile süngerle üzerlerine buladılar (ve gemiyi pırıl pırıl yaptılar)." (**Ahmed Mürşidî,** *Pendnâme-i Ahmediyye, sh:193-195)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Kuşeyrî Tefsîri"nde zikredildiğine göre: "Kime rüsvay edici azap gelirse artık o mahlûk için **Allâh-u Te'âlâ**'nın takdîrinin şiddetlerini tahammüle hiçbir tâkat kalmaz.

Ancak **Allâh-u Te'âlâ**'nın hükmüyle (kazâ ve kaderini icrâ için) taşıması gereken zorluklara yine **Allâh-u Te'âlâ**'nın fazl-u keremiyle tahammül edebilecek olanlar müstesnâ!" (**el-Kuşeyrî,** *Letâifü'l-işârât, 2/321)*

KIRKINCI ÂYET-İ KERÎME

﴿ حَتّٰٓى اِذَا جَآءَ اَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّوْرُ قُلْنَا احْمِلْ فِيْهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَاَهْلَكَ اِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ وَمَنْ اٰمَنَ ۗ وَمَآ اٰمَنَ مَعَهٗٓ اِلَّا قَلِيْلٌ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (40)

(حَتّٰٓى اِذَا جَآءَ) **Nihâyet geldiği zaman,** ne? (اَمْرُنَا) **Bizim** (gemiye binmenize dâir) **emrimiz,** daha ne olduğu zaman? (وَفَارَ) **ve kaynadığı zaman,** ne? (اَلتَّنُّوْرُ) **o tandır,** (قُلْنَا) **Biz buyurduk,** neyi buyurduk? (اِحْمِلْ) **yükle,** nereye? (فِيْهَا) **onun içerisine,** yâni gemiye, hangi şeyden yükle? (مِنْ كُلٍّ) **her birinden,** neyi yükle? (زَوْجَيْنِ) (kendi cinsinden) **eş**(i) **olan ikiyi,** (el-Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî, 11//447)* (اِثْنَيْنِ) **ikiyi** (bir erkek bir dişiyi), bu kelime te'kîd için getirilmiştir. (el-Mazharî, *et-Tefsîru'l-Mazharî, 4/394)* daha kimi? (وَاَهْلَكَ) **ve ehlini** (âileni), (اِلَّا مَنْ) (ancak) **o kimse müstesnâ ki,** (سَبَقَ) **geçti,** kimin aleyhine? (عَلَيْهِ) **onun aleyhine,** ne geçti? (اَلْقَوْلُ) **o** (helâk) **söz**(ü), daha kimi gemiye bindir? (وَمَنْ) **o kimseyi de ki,** (اٰمَنَ) **îmân etti,** (وَمَآ اٰمَنَ) **zâten îmân etmedi,** kiminle berâber? (مَعَهٗٓ) **onunla berâber,** (اِلَّا قَلِيْلٌ) (ancak) **çok az** (kimse) **müstesnâ.**

MEÂL-İ ŞERÎF

"Nihâyet (gemiye binmenize dâir) **Bizim emrimiz geldiği zaman ve o** (taştan yapılmış) **tandır** (su ile dolarak) **kaynayıp taştığı vakit Biz** (Nûh'a):

'(Boğulmaktan selâmet bulacak kimselerin faydalanması için canlıların) **her bir**(in)**den** (kendi cinsinden) **eş**(i) **olan** (erkek ve dişilerden) **ikiyi;** (sâdece o) **ikiyi ve aleyhinde o** (helâk) **söz**(ü) **geçmiş olan kimseler dışındaki ehlini** (tüm âileni), **bir de îmân etmiş bulunan** (diğer) **kimseleri onun içerisine yükle' buyurduk. Zâten onunla birlikte çok az kimseden başkası îmân etmemişti."**

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın gemi yaparken kendisiyle alay eden kavmini azapla tehdîd ettiğini beyân ettikten sonra bu âyet-i kerîmede ise tûfân vakti geldiği zaman **Allâh-u Te'âlâ**'nın **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a gemiye kimleri bindirmesi gerektiğini açıklamıştır.

Tefsirlerde zikredildiğine göre; âyet-i kerîmede geçen **"et-Tennûr"** cumhûrun kavline göre; evlerde ekmek pişirmek için kullanılan tandır demektir.

Taberî *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: "(Tandırın mânâsı hakkında bâzı farklı görüşler varsa da) bizce sözlerin en mûteber olanı tandırın "Yemek pişirilen şey" olduğu görüşüdür.

Zîrâ **Arab** kelâmında bu kelimenin mânâsı böyle bilinmektedir. **Allâh-u Te'âlâ**'nın kelamı(nda geçen kelimeler) ise; **Arab** kavmi nezdinde bilinen mânâları içerisinde o kelimenin en meşhur ve en gâlip mânâsı ne ise ona tevcîh edilir (ve onunla tefsîr edilir).

Lâkin o kelimenin o mânâdan başka bir şekilde tefsîr edildiğine dâir (âyet ve hadîsten) bir huccet kāim (ve delil sâbit) olursa o zaman ona teslim olunur. Zîrâ **Allâh-u Celle Senâühû** insanlara hıtâb ettiği kelimelerin mânâsını anlatmak için o hitabları vahyetmiştir.

(Kur'ân-ı Kerîm Arabça indirildiğine göre âyetlerin ve kelimelerinin mânâlarının onlar nezdinde bilinen şeyler olması elbette onların **Kur'ân**'ı anlamaları için gereklidir.) **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/406-407)*

Hasen *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edildiğine göre:

عَنِ الْحَسَنِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: «كَانَ تَنُّورًا مِنْ حِجَارَةٍ كَانَ لِحَوَّاءَ حَتَّى صَارَ إِلَى نُوحٍ، فَقِيلَ لَهُ: إِذَا رَأَيْتَ الْمَاءَ يَفُورُ مِنَ التَّنُّورِ فَارْكَبْ أَنْتَ وَأَصْحَابُكَ.»

"O tandır **Havvâ** *(Radıyallâhu Anhâ)*ya âit olan taştan yapılma bir tandır idi ki nihâyet **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a intikāl etmişti. Sonra **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a: **"Şu tandırdan suyun kaynadığını gördüğün zaman sen ve arkadaşların gemiye binin"** diye vahyolundu." **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/404;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/46)*

"Rûhu'l-beyân" sâhibinin nakline göre: "**Nûh** *(Aleyhisselâm)* suyun tandırdan fışkırdığını görünce hemen gemiye bindi.

Suyun ondan fışkırmasının hikmeti ise onun ateş yanan yer olması hasebiyle sudan en uzak şey olduğu içindir ki bunda bir nevî hârikulâdelik vardır. Tandırın mekânı hakkında ihtilaf varsa da kuvvetli kavle göre **Kûfe**'de meşhur mescidin mahallinde kapıdan girenin sağındaki mekândır." **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/195)*

Nitekim **Alî** *(Radıyallâhu Te'âlâ Anh)*:

عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: «فَارَ التَّنُّورُ مِنْ مَسْجِدِ الْكُوفَةِ مِنْ قِبَلِ أَبْوَابِ كِنْدَةَ.»

"Tandır, Kûfe Mescidi'nden; (şehrin kapılarından olan) **Kinde'ye** (yâni mescidin batısının sağ cihetine) **bakan kapılar tarafından feverân etti** (ve ondan su fışkırdı)" demiştir." **(İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:311, 9/131-132;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr fi't-tefsîri bi'l-me'sûr, 8/47)*

Tâbi'în hazarâtından **Habbe el-'Uranî** *(Rahimehullâh)* şöyle anlatmıştır:

عَنْ حَبَّةَ الْعُرَنِيِّ رَحِمَهُ اللهُ قَالَ: «جَاءَ رَجُلٌ إِلَى عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَقَالَ: إِنِّي قَدِ اشْتَرَيْتُ رَاحِلَةً وَفَرَغْتُ مِنْ زَادِي أُرِيدُ بَيْتَ الْمَقْدِسِ لِأُصَلِّيَ فِيهِ فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ: «بِعْ رَاحِلَتَكَ وَكُلْ زَادَكَ وَصَلِّ فِي هٰذَا الْمَسْجِدِ فَإِنَّهُ قَدْ صَلَّى فِيهِ سَبْعُونَ نَبِيًّا وَمِنْهُ فَارَ التَّنُّورُ.» يَعْنِي مَسْجِدَ الْكُوفَةِ.»

"Bir adam **Alî** *(Radıyallâhu Anh)*a gelerek: 'Ben bineğimi aldım ve azık (toparlama) işlerimi bitirdim, şimdi de kendisinde namaz kılmam için **Beyt-i Makdis**'e (Mescid-i Aksâ'ya) gitmek istiyorum' deyince o:

'Bineğini sat, azıklarını ye ve bu (Kûfe) **mescid**(in)**de namaz kıl. Zîrâ gerçekten bu mescidde yetmiş peygamber namaz kılmıştır. O** (Nûh *(Aleyhisselâm)* ın) **tandır**(ı) **da oradan kaynadı'** demiştir ki bu mescid ile **Kûfe** Mescidi'ni kastetmiştir." **(es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/47)*

Serî İbnü İsmâ'îl el-Hemezânî *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir:

عَنِ السَّرِيِّ بْنِ إِسْمَاعِيلَ الْهَمَذَانِيِّ رَحِمَهُ اللهُ قَالَ: «لَقَدْ نَجَرَ نُوحٌ سَفِينَتَهُ فِي وَسَطِ هٰذَا الْمَسْجِدِ - يَعْنِي مَسْجِدَ الْكُوفَةِ - وَفَارَ التَّنُّورُ مِنْ جَانِبِهِ الْأَيْمَنِ وَلَصَلَاةٌ فِيهِ أَفْضَلُ مِنْ أَرْبَعٍ فِي غَيْرِهِ إِلَّا الْمَسْجِدَيْنِ؛ مَسْجِدَ الْحَرَامِ وَمَسْجِدَ الرَّسُولِ بِالْمَدِينَةِ.»

"Elbette **Nûh** *(Aleyhisselâm)* gemisini **Kûfe Mescidi**'nin ortasında yontmuştur, tandır da onun sağ cânibinden fışkırmıştır. Elbette onda kılınan bir namaz başkasında kılınan dört namazdan efdaldir. Ancak iki mescid müstesnâ ki onlar da **Mescid-i Harâm** ile **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in **Medîne**'de bulunan mescididir." **(es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr fi't-tefsîri bi'l-me'sûr, 8/47-48)*

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; âyet-i kerîmede geçen: (مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ) **"Her iki çiftten ikiyi"** tâbirinin tefsîrine gelince (şu bilinsin ki; Arab luğatında "Zevc" tâbiri çift ve eş mânâlarına gelmektedir); bu kelime hakkında **Ahfeş** *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir:

"(Kendi cinsinden karşılığı olan) her iki şey (birbirinin eşi olması îtibârıyla) çift sayılır, nitekim **Allâh-u Te'âlâ:** (وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ) **"Biz her bir şeyden eşi olan ikiyi yarattık"** *(ez-Zâriyât Sûresi:49)* buyuruyor.

Buna göre gök (karşılığı olan yere nisbetle takım sayılarak) eştir, yer de (mukābili olan gökle birlikte) eştir. Kış (mukābili olan yaz ile birlikte) eştir. Yaz (karşılığı olan kış ile birlikte) eştir. Gündüz (mukābili olan gece ile birlikte) eştir. Gece (karşılığı olan gündüz ile birlikte) eştir.

Nitekim kadına da (erkeğin karşı cinsi olması hasebiyle) zevce (erkeğin eşi) denilir. Erkek de onun zevci yâni eşidir.

Yine böylece **Allâh-u Te'âlâ** (Âdem *(Aleyhisselâm)*ın kaburgasından alıp yarattığı eşi Havvâ vâlidemiz hakkında): (وَخَلَقَ مِنْها زَوْجَها) **"Ondan zevcini** (eşini) **yarattı"** *(en-Nisâ Sûresi:1)* buyurmuştur ki bundan erkeğin çifti olan kadını yarattığını kastetmiştir.

Diğer bir âyet-i kerîmesinde ise: (وَأَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنْثى) **"Şüphesiz O** (Allâh-u Te'âlâ), (biri biriyle) **eş olan ikiyi; erkeği ve dişiyi yarattı"** *(ez-Zâriyât Sûresi:45)* buyurmuştur (ki burada da erkeğin ve dişinin birbirinin eşi olduğunu beyân etmiştir). Böylece sâbit olmuştur ki; zevc tâbiri (iki şey hakkında kullanıldığı gibi) bâzı kere de tek şey hakkında kullanılır.

İşte buna delâlet eden delillerden biri de:

﴿ثَمانِيَةَ أَزْواجٍ مِنَ الضَّأْنِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْمَعْزِ اثْنَيْنِ ۞ وَمِنَ الْإِبِلِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْبَقَرِ اثْنَيْنِ﴾

"(Davarlardan birbiriyle) **eş olan sekizi; koyundan ikiyi, keçiden de ikiyi** (Allâh-u Te'âlâ yaratmıştır). **Deveden de ikiyi, sığırdan da ikiyi** (Allâh-u Te'âlâ yaratmıştır)." *(el-En'âm Sûresi:143-144)* kavl-i şerîfidir.

(Bu âyet-i kerîmede geçen 'Ezvâc' kelimesine 'Eşler' mânâsı verirken her birinin çift olduğunu düşünecek olursak burada onaltı hayvandan bahsedilmesi îcâb eder. Oysa âyet-i kerîmede dört hayvan konu edilmektedir.)

İşte bunu anladığın zaman biz deriz ki; **"Zevceyn"** yâni birbiriyle eş olacak iki şey, her iki şeyden ibârettir ki onlardan biri erkek diğeri dişi olur.

Buna göre âyet-i celîlenin mânâsı: "Gemiye birbiriyle eş olacak her iki şeyi bindir ki biri erkek diğeri dişi olsun" şeklindedir.

Bu durumda: "O zaman peşisıra ('İki' mânâsına gelen) (اِثْنَيْنِ) kelimesinin getirilmesinin ne faydası var?" denemez. Zîrâ o kelime te'kîd için getirilmiş olduğundan ikiyi dörde çıkarma mânâsı ifâde etmez.

Nitekim: (لَا تَتَّخِذُوا إِلٰهَيْنِ اثْنَيْنِ) **"Edinmeyin iki ilâhı; ikiyi"** *(en-Nahl Sûresi:51)* âyet-i kerîmesinde de böylece (Allâh'tan başka tek ilâh edinebilirsiniz mânâsı çıkartılamaz. Bu ancak Allâh'tan gayrı ikinci bir ilâh edinilmemesini te'kîd için getirilmiş)dir. **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/235)*

Âyet-i kerîmede geçen: (وَأَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ وَمَنْ اٰمَنَ) **"Hakkında o** (azâb) **karar(ı) geçmiş olanlar müstesnâ; âileni de îmân etmiş kimseleri de** (gemiye bindir)" kavl-i şerîfinin tefsîrinde müfessirler **Nûh** *(Aleyhisselâm)* ile gemiye binenlerin sayısı hakkında ihtilâf etmişlerdir.

Bâzılarına göre bu sayı sekizdir. Nitekim **Katâde** *(Radıyallâhu Anh)*: "Bize rivâyet edildiğine göre; gemide ancak **Nûh** *(Aleyhisselâm)*, (Müslüman olan) eşi, üç oğlu ve eşleri olmak üzere toplam sekiz kişi bulunuyordu" demiştir." **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/410;* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:332, 9/139)*

*"Rûhu'l-beyân Tefsîri"*nde zikredildiğine göre; bu rivâyetlerde gemiye bindiği zikredilen **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın eşinden maksat; îmânlı olan hanımıdır, zîrâ onun iki eşi bulunuyordu ki biri mümine, diğeri kâfire idi. Gemiye binmeyen ise **Ken'ân**'ın annesi idi, ismi de **Vâ'ile** idi. **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/197)*

Nitekim Tahrîm Sûresi'nin 10. âyet-i kerîmesinde **Lût** *(Aleyhisselâm)*ın eşi ile birlikte **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın eşinin de cehennemlik olduğu bildirimiştir ki işte o kadından maksat budur.

Tâbi'în tabakasından **İbnü Cüreyc** *(Radıyallâhu Anh)* şöyle demiştir:

قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: «حُدِّثْتُ أَنَّ نُوحًا حَمَلَ مَعَهُ بَنِيهِ الثَّلَاثَةَ، وَثَلَاثَ نِسْوَةٍ لِبَنِيهِ، وَامْرَأَةَ نُوحٍ، فَهُمْ ثَمَانِيَةٌ بِأَزْوَاجِهِمْ. وَأَسْمَاءُ بَنِيهِ: يَافِثُ، وَسَامٌ، وَحَامٌ، وَأَصَابَ حَامٌ زَوْجَتَهُ فِي السَّفِينَةِ، فَدَعَا نُوحٌ أَنْ يُغَيِّرَ نُطْفَتَهُ فَجَاءَ بِالسُّودَانِ.»

"Bana gelen nakle göre; **Nûh** *(Aleyhisselâm)* kendisiyle berâber üç oğlunu, oğullarının hanımlarını bir de kendisinin (Müslüman olan) hanımını gemiye bindirmiştir. Dolayısıyla onlar eşleriyle birlikte sekiz kişi idiler.

Oğullarının isimleri **Yâfis, Sâm** ve **Hâm** idi. **Hâm** gemide eşi ile cimâ edince **Nûh** *(Aleyhisselâm)* (Allâh-u Te'âlâ'nın) onun nutfesini (menîsinden doğacak çocukların rengini) değiştirmesi için duâda bulundu ve ondan siyah ırk meydana geldi." **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/411;* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:10881, 6/2032;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/64;* **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/117)*

Vehb İbnü Münebbih *(Radıyallâhu Anh)* şöyle anlatmıştır:

عَنْ وَهْبِ بْنِ مُنَبِّهٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَقُولُ: «إِنَّ نُوحًا عَلَيْهِ السَّلَامُ لَمَّا رَكِبَ فِي السَّفِينَةِ فَلَمَّا أَتَى الْجُودِيَّ وَهُوَ جَبَلٌ بِالْجَزِيرَةِ أَرْسَتْ عَلَيْهِ ... ثُمَّ نَامَ فِي الشَّمْسِ فَتَكَشَّفَ وَأَتَيَا سَامٌ وَيَافِثُ بِشَيْءٍ يَسْتُرَانِ عَلَيْهِ، وَضَحِكَ حَامٌ وَمَشَيَا الْقَهْقَرِيَّ عَلَى أَدْبَارِهِمَا فَانْتَبَهَ نُوحٌ مِنْ نَوْمِهِ فَأُوحِيَ إِلَيْهِ مَا كَانَ مِنْ أَمْرِهِمَا فَدَعَا لِسَامٍ وَيَافِثَ أَنْ يَكُونَ النُّبُوَّةُ وَالْعِزُّ فِي أَوْلَادِهِمَا وَدَعَا أَنْ يَكُونَ السَّوَادُ وَالْعُبُودَةُ فِي وَلَدِ حَامٍ.»

"**Nûh** *(Aleyhisselâm)* gemiye bindiği zaman (altı ay geçtikten sonra) **Cizre**'de bir dağ olan **Cûdî**'ye gelince gemi orada oturdu... Sonra kendisi güneşte uyuya kaldı ve üstü başı açıldı. O sırada (oğullarından) **Sâm** ile **Yâfis** bir şey getirip üstünü örttüler.

Hâm ise (babasını çıplak görünce) güldü. Diğer ikisi arkalarına doğru geri geri yürüdüler. **Nûh** *(Aleyhisselâm)* uykusundan uyanınca ona iki oğlunun (yaptığı) işlerinden olan biten vahyedildi.

Bunun üzerine **Nûh** *(Aleyhisselâm)* **Sâm** ile **Yâfis** için "Nübüvvet ve izzet onların evlâdında devâm etsin" diye duâda bulundu. Siyahlık ve köleliğin de **Hâm**'ın çocuklarında olmasına duâ etti." **(İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:387, 9/157)*

Tâbi'înin büyüklerinden **Atâ** (İbnü Ebi Rabâh) *(Radıyallâhu Anh)* şöyle demiştir:

قَالَ عَطَاءُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: «وَدَعَا نُوحٌ عَلَى حَامٍ أَلَّا يَعْدُوَ شَعْرُ أَوْلَادِهِ اٰذَانَهُمْ، وَأَنَّهُمْ حَيْثُمَا كَانَ وَلَدُهُ يَكُونُونَ عَبِيدًا لِوَلَدِ سَامٍ وَيَافِثَ.»

"**Nûh** *(Aleyhisselâm)* **Hâm** isimli oğluna: **'Evlâdının saçları kulaklarını geçmesin ve her nerede bulunuyorlarsa onun çocukları Sâm ile Yâfis'in çocuklarına köle olsunlar'** diye bedduâ etti." **(el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/118;* **İbnü Cerîr et-Taberî,** *Târîhu'r-rusüli ve'l-mülûk, 1/210)*

Semüra *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Nebî** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ سَمُرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، أَنَّ نَبِيَّ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
«سَامٌ أَبُو الْعَرَبِ، وَحَامٌ أَبُو الْحَبَشِ، وَيَافِثُ أَبُو الرُّومِ.»

"Sâm Arabların babasıdır, Hâm Habeşlerin (ve siyah ırkın) **babasıdır, Yâfis Rûmların** (ve Türklerin) **babasıdır."** **(Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:20099, 33/292;* **İbnü Sâd,** *et-Tabekâtü'l-kübrâ, 1/26;* **et-Tirmizî,** *es-Sünen, rakam:3231, 5/280-281;* **el-Bezzâr,** *el-Bahru'z-zehhâr, rakam:4550, 10/408;* **et-Taberânî,** *el-Mu'cemü'l-Kebîr, rakam:6871, 7/210;* **ed-Deylemî,** *el-Firdevs bi Me'sûri'l-Hitâb, rakam:3512, 2/335)*

İbnü'l-Esîr *(Rahimehullâh)*ın beyânına göre: "**Sâm İbnü Nûh** *(Aleyhimesselâm)* **Türkler**'in, onların türünden olan bâzı ırkların ve siyâhîlerin dışında bütün ümmetlerin (ve ırkların) babasıdır.

Bu zât **Nûh** *(Aleyhisselâm)*'ın en sevdiği oğlu idi. Diğer kardeşlerinden ziyâde ona çok bereket duâsı yapmıştı.

Bu nedenle tüm peygamberler **Sâm** *(Aleyhisselâm)*'ın neslinden gelmiştir. **Sâm** *(Aleyhisselâm)* babası vefât ettiği zaman dört yüz yaşında idi, ondan sonra da iki yüz sene yaşadı.

Hâm İbnü Nûh *(Aleyhimesselâm)* bütün siyâhîlerin, **Habeşliler**'in ve **Sûdân**'ın babasıdır.

Yâfis İbnü Nûh *(Aleyhimesselâm)* ise **Türkler**'in ve **Ye'cûc ile Me'cûc**'un babasıdır. **Yâfis** kelimesi "Fâ" harfinin kesresi ile okunur." **(İbnü'l-Esîr,** *Câmi'ul-usûl, 12/112-113)*

Sa'îd İbnü'l-Müseyyeb *(Radıyallâhu Anh)* şöyle demiştir: "**Nûh** *(Aleyhisselâm)*'ın (kâfir olup boğulan Ken'ân oğlu hâricinde) üç oğlu vardı ki bunlar da **Sâm, Hâm** ve **Yâfis**'tir.

Her birinin de üç oğlu olmuştu. **Sâm**'ın çocukları **Arablar, Persler** ve **Rumlar**'dır. **Yâfis**'in çocukları **Ye'cûc Me'cûc, Türkler** ve **Sakālib**'dir (yâni; Slavlar; Ruslar, Ukraynalılar, Polonyalılar, Lehler, Çekler, Slovaklar, Boşnaklar, Hırvatlar, Sırplar, Pomaklar, Slovenler ve Makedonlardır).

Hâm'ın çocukları ise **Sûdân** (siyâhîler, zencîler), **Kıbtîler** ve **Berberî** ırkıdır. (**'Ömer en-Nesefî,** *et-Teysîr, 8/202)*

Müfessirlerin beyânına göre; **Nûh** *(Aleyhisselâm)* ile birlikte gemiye binenler hakkında birkaç görüş vardır: **Katâde, İbnü Cüreyc** ve **Muhammed İbnü Ke'ab el-Kurazî** *(Radıyallâhu Anhüm)* gibi âlimlerin beyânına göre; gemide bulunanlar sekiz kişi olup, bunlar da **Nûh** *(Aleyhisselâm)* ve Müslüman olan eşi ile, **Sâm, Hâm** ve **Yâfis** isimli üç oğlu ve eşleridir. (**'Ömer en-Nesefî,** *et-Teysîr, 8/201-202;* **el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 2/449)*

Sahâbe ve tâbi'înden oluşan bâzı müfessirlere göre ise; on, yetmiş ve seksen kişi olduklarına dâir rivâyetler zikredilmiştir. Nitekim **Muhammed İbnü İshâk** *(Rahimehullâh)*a göre; kadınlar hâriç on kişiydiler.

İmâm-ı Mukātil *(Rahimehullâh)*a göre; kadınlı erkekli yetmiş iki kişiydiler. **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Anhümâ)*dan rivâyete göreyse seksen kişiydiler. (**el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 4/177)*

Dolayısıyla bugün dünyâda yaşayanların tamâmı **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın oğullarından türemiş olması hasebiyle **Nûh** *(Aleyhisselâm)* **"Beşerin ikinci babası"** lakabıyla anılmıştır.

İbnü Cüreyc *(Radıyallâhu Anh)*ın nakline göre; **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Anhümâ)*:

قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ، قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ: «حَمَلَ نُوحٌ مَعَهُ فِي السَّفِينَةِ ثَمَانِينَ إِنْسَانًا، أَحَدُهُمْ جُرْهُمُ»

"**Nûh** *(Aleyhisselâm)* gemiye kendisiyle birlikte seksen insanı bindirdi ki bunlardan biri de (İsmâ'îl *(Aleyhisselâm)*ın kendilerinden evlenmiş olması hasebiyle Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in atalarından olan) **Cürhum** idi." demiştir. (**et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/412;* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:323, 9/135-136;* **İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Dimeşk, 62/261;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/65)*

İbnü Abbâs *(Radıyallâhu Anhümâ)* şöyle demiştir:

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: «آمَنَ مِنْ قَوْمِهِ ثَمَانُونَ إِنْسَانًا، مِنْهُمْ ثَلَاثَةٌ مِنْ بَنِيهِ، سَامٌ وَحَامٌ وَيَافِثُ، وَثَلَاثُ كَنَائِنَ لَهُ. وَلَمَّا خَرَجُوا مِنَ السَّفِينَةِ بَنَوْا قَرْيَةً وَهِيَ الْيَوْمَ تُدْعَى قَرْيَةُ الثَّمَانِينَ بِنَاحِيَةِ الْمَوْصِلِ.»

"**Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın kavminden seksen insan îmân etti ki bunlardan üçü oğullarından **Sâm, Hâm** ve **Yâfis**'tir, üç de onların eşleridir.

Onlar gemiden çıktıkları zaman bir kasaba binâ ettiler ki bugün o kasaba **Musul** taraflarında **Karyetü's Semânîn** (seksenler köyü) diye anılmaktadır." **(el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/117;* **en-Nisâbûrî,** *Ğarâibü'l-Kur'ân, 4/22;* **el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 4/177;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/198)*

Kurtubî *(Rahimehullâh)* bu rivâyeti zikrettikten sonra: 'Onlar gemiden çıktıktan sonra sayıları seksen olduğu için bu karyeyi binâ ettikleri zaman o köy bu isimle anıldı' demiştir. Şu anda bu kasaba **Türkiye**'nin sınırları içinde **Cizre**'ye yakın **Cûdî Dağı**'nın eteğinde bulunmakta olup adı **"Seksenler köyü"** olarak bilinmektedir.

Taberî *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; en doğru kavle göre gemiye binenlerin sayısının az olduğunu söyleyip, bu konuda bir âyet ve hadîs bulunmadığı için teferruâta girilmemelidir. Nitekim **Allâh-u Te'âlâ** (bu âyet-i kerîmede):

﴿وَمَآ اٰمَنَ مَعَهٗٓ اِلَّا قَلِيلٌ﴾

"Onunla birlikte ancak çok az kişi îmân etti" buyurarak bu hakîkati beyân etmiştir. **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/412-413)*

Gemiye Bindirilen Hayvan ve Eşyâ Hakkında Tefsîrlerde Geçen Rivâyetler

Âyet-i kerîmede geçen: **"Her çiftten ikiyi** (gemiye yükle)" kavl-i şerîfinin tefsîrinde sahâbe ve tâbi'în hazarâtından olan ve onlardan sonra gelen müfessirler *(Radıyallâhu Te'âlâ Anhüm)* gemiye alınan hayvanlar vesâir eşyâ hakkında tafsîlatlı bâzı rivâyetler zikretmişlerdir. Burada tefsîrlerde gördüğümüz bâzı rivâyetleri sizlere nakledeceğiz:

Zeyd İbnü Eslem *(Radıyallâhu Anh)*ın, **Ömer** *(Radıyallâhu Anh)*ın âzatlısı olan babası **Eslem** *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet ettiği bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* **Efendimiz** şöyle buyurmuştur:

عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِيهِ أَسْلَمَ مَوْلَى عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَمَّا حَمَلَ نُوحٌ فِي السَّفِينَةِ مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ قَالَ أَصْحَابُهُ: وَكَيْفَ نَطْمَأِنُّ أَوْ تَطْمَئِنُّ الْمَوَاشِي وَمَعَنَا الأَسَدُ؟ فَسَلَّطَ اللهُ عَلَيْهِ الْحُمَّى فَكَانَتْ أَوَّلَ حُمَّى نَزَلَتْ فِي الْأَرْضِ. ثُمَّ شَكَوُا الْفَأْرَةَ فَقَالُوا: اَلْفُوَيْسِقَةُ تُفْسِدُ عَلَيْنَا طَعَامَنَا وَمَتَاعَنَا. فَأَوْحَى اللهُ إِلَى الْأَسَدِ فَعَطَسَ فَخَرَجَتِ الْهِرَّةُ فَتَخَبَّأَتِ الْفَأْرَةُ مِنْهَا.»

"Nûh *(Aleyhisselâm)* **her çiftten ikiyi gemiye yükleyince onun ashâbı: 'Aslan bizimle berâber bulunuyorken biz ve hayvanlarımız nasıl rahat edebiliriz?' dediler. Bunun üzerine Allâh-u Te'âlâ aslanın üzerine sıtma musallat etti ki işte bu, yeryüzüne inen ilk sıtma oldu.**

Sonra onlar: 'Füveysika (zararlı küçük hayvan) **yemeklerimizi ve eşyâmızı ifsâd ediyor' diyerek fâreden şikâyetlenince Allâh-u Te'âlâ aslana hapşırmasını vahyetti. O hapşırınca** (burnundan) **kedi çıktı.**

Bunun üzerine fâreler ondan gizlendi (de zarar vermek için ortaya çıkamadılar)." (**İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:330, 9/138;* **İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 7/437;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/58;* **el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/449)*

Âlûsî *(Rahimehullâh)*ın nakli vechile; bu sıtma dünyâya inen ilk sıtma olmuştur. Bâzı rivâyetlerde sıtmanın aslana gemiye binmeden önce, bâzı rivâyetlerde ise bindikten sonra musallat edildiği zikredilmektedir.

Herhâlde aslanın vereceği sıkıntının sıtma ile defedilmesinin bizce bilinmeyen başka bir hikmeti daha vardır. (**el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/450)*

Ebû 'Ubeyde *(Radıyallâhu Anh)* şöyle demiştir:

عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: «لَمَّا أُمِرَ نُوحٌ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنْ يَحْمِلَ مَعَهُ فِي السَّفِينَةِ مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ لَمْ يَسْتَطِعْ يَحْمِلُ مَعَهُ الأَسَدَ حَتَّى أُلْقِيَتْ عَلَيْهِ الْحُمَّى فَحَمَلَهُ فَأَدْخَلَهُ.»

"**Allâh-u Te'âlâ, Nûh** *(Aleyhisselâm)*a her çiftten ikiyi gemiye berâberinde yüklemesini emredince aslanı yanında yüklemeye güç yetiremedi. Nihâyet aslanın üzerine sıtma salındı da o zaman onu taşıyarak gemiye girdirdi." (**İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:328, 9/137;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr fi't-tefsîri bi'l-me'sûr, 8/57-58;* **el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/449-450)*

İbni Abbâs *(Radıyallâhu Anhümâ)* şöyle demiştir:

رُوِيَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: «لَمَّا كَثُرَتِ الْأَرْوَاثُ وَالْأَقْذَارُ أَوْحَى اللهُ إِلَى نُوحٍ «اغْمِزْ ذَنَبَ الْفِيلِ»، فَوَقَعَ مِنْهُ خِنْزِيرٌ وَخِنْزِيرَةٌ فَأَقْبَلَا عَلَى الرَّوْثِ، فَقَالَ نُوحٌ: لَوْ غَمَزْتُ ذَنَبَ هٰذَا الْخِنْزِيرِ! فَفَعَلَ، فَخَرَجَ مِنْهُ فَأْرٌ وَفَأْرَةٌ فَلَمَّا وَقَعَا أَقْبَلَا عَلَى السَّفِينَةِ وَحِبَالِهَا تَقْرِضُهَا، وَتَقْرِضُ الْأَمْتِعَةَ وَالْأَزْوَادَ حَتَّى خَافُوا عَلَى حِبَالِ السَّفِينَةِ، فَأَوْحَى اللهُ إِلَى نُوحٍ أَنِ امْسَحْ جَبْهَةَ الْأَسَدِ فَمَسَحَهَا، فَخَرَجَ مِنْهَا سِنَّوْرَانِ فَأَكَلَا الْفَأْرَةَ. وَلَمَّا حَمَلَ الْأَسَدَ فِي السَّفِينَةِ قَالَ: يَا رَبِّ! مِنْ أَيْنَ أُطْعِمُهُ؟ قَالَ: سَوْفَ أُشْغِلُهُ، فَأَخَذَتْهُ الْحُمَّى، فَهُوَ الدَّهْرَ مَحْمُومٌ.»

"(Gemide) pislikler ve necâsetler çoğalınca **Allâh-u Te'âlâ Nûh** *(Aleyhisselâm)* a: **'Filin kuyruğunu dürt'** diye vahyetti. Böylece ondan erkek ve dişi iki hınzır düştü de onlar pislikler(i yemey)e yöneldiler (ve pislikleri bitirdiler).

O zaman **Nûh** *(Aleyhisselâm)*: **'Bir de şu hınzırın kuyruğunu dürtsem'** diyerek öyle yaptı. Ondan da erkek ve dişi iki fâre çıktı. Onlar gemiye düşünce bu sefer geminin iplerini kesmeye yöneldiler, bir yandan da bütün eşyâyı ve azıkları kesiyorlardı.

Nihâyet gemi halkı geminin ipleri hakkında endişe ettiler. Bunun üzerine **Allâh-u Te'âlâ Nûh** *(Aleyhisselâm)*a: **'Aslanın alnını sıvazla'** diye vahyetti. O da aslanın alnını meshedince ondan iki kedi çıktı ki onlar da fâreleri yediler.

Nûh *(Aleyhisselâm)* aslanı gemiye bindirdiği zaman: **'Yâ Rabbi! Ben bunu nereden yedireceğim** (de doyuracağım)**?'** deyince **Allâh-u Te'âlâ**: **'Yakında Ben onu** (kendi derdiyle) **meşgul edeceğim'** buyurdu ve nihâyet aslanı sıtma yakaladı. Artık o ömrü boyunca sıtmalıdır."

(**İbnü Cerîr et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 9/37;* **es-Sa'lebî,** *'Arâisü'l-mecâlis/Kasasu'l-enbiyâ, sh:58;* **A. mlf.,** *el-Keşfü ve'l-beyân, 14/354-355;* **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/121; Benzeri rivâyetler için bkz.:* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:329, 9/138;* **el-Hakîm et-Tirmizî,** *Nevâdiru'l-usûl, 2/14;* **es-Semerkandî,** *Bahru'l-'ulûm, 2/126;* **Mahmûd el-Kirmânî,** *Lübâbü't-tefâsir, 4/256-257;* **İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 7/345-346;* **et-Tıybî,** *Fütûhu'l-ğayb, 8/71;* **el-Hatîb eş-Şirbînî,** *es-Sirâcü'l-münîr, 2/56;* **Mahmûd el-İsfehânî,** *Envâru'l-hakâiki'r-Rabbâniyye fi tefsîri'l-Letâifi'l-Kur'âniyye, 7/186-187;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/50, 58;* **Ebu's-Su'ûd,** *İrşâdü'l-'akli's-selîm, 4/206;* **el-Mazharî,** *et-Tefsîru'l-Mazharî,4/393;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân fi tefsîri'l-Kur'ân, 4/191, 197;* **el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/449)*

Zeyd İbnü Sâbit *(Radıyallâhu Anh)* şöyle demiştir:

عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: «اِسْتَصْعَبَ عَلَيْهِ الْمَاعِزَةُ أَنْ تَدْخُلَ السَّفِينَةَ فَدَفَعَهَا فِي ذَنَبِهَا فَمِنْ ثَمَّ انْكَسَرَ ذَنَبُهَا فَصَارَ مَعْقُوفًا وَبَدا حَيَاؤُهَا وَمَضَتِ النَّعْجَةُ حَتّٰى دَخَلَتِ السَّفِينَةَ فَمَسَحَ عَلٰى ذَنَبِهَا فَسَتَرَ حَيَاءَهَا.»

"Erkek keçi (teke) gemiye binmemek için **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a zorluk çıkardı. Bunun üzerine **Nûh** *(Aleyhisselâm)* kuyruğundan tutarak onu zorla gemiye soktu. Bundan dolayı kuyruğu kırıldı, eğrik oldu ve avret yeri meydana çıktı.

Dişi keçi gelir gelmez hemen gemiye bindi, **Nûh** *(Aleyhisselâm)* da onun kuyruğunu sıvazladı ve avret yerini örttü. (Bundan dolayı dişi keçinin kuyruğu aşağıya doğru oldu.) (**İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Dimeşk, 62/255;* **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/131;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/51;* **el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/451)*

Nakşibendiyye Silsilemizin büyüklerinden ve Ehl-i Beyt'in imamlarından **Ca'fer İbnü Muhammed** (es-Sâdık) *(Radıyallâhu Anh)* şöyle demiştir:

عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: «أُمِرَ نُوحٌ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنْ يَحْمِلَ مَعَهُ مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ فَحَمَلَ مَعَهُ مِنَ التَّمْرِ الْعَجْوَةَ وَكَانَتِ الْعَجْوَةُ مِنَ الْجَنَّةِ مَعَ نُوحٍ فِي السَّفِينَةِ وَاللَّوْنَ (أَيِ الرَّدِيءَ مِنَ التَّمْرِ).»

"**Nûh** *(Aleyhisselâm)*a her çiftten iki şeyi gemiye yüklemesi emrolununca hurmalar içerisinden acveyi gemiye aldı.

Çünkü acve cennetten gelme olup **Nûh** *(Aleyhisselâm)* ile birlikte gemide bulundu. Çiftin diğeri olarak da daha değersiz bir hurmayı aldı." **(el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/132;* **İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Medîneti Dimeşk, 62/261;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/51;* **el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/448; Benzeri rivâyetler için bkz.:* **Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:8002)*

Vehb *(Radıyallâhu Anh)*ın şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir:

عَنْ وَهْبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: «لَمَّا أُمِرَ نُوحٌ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنْ يَحْمِلَ مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ قَالَ: رَبِّ! كَيْفَ أَصْنَعُ بِالْأَسَدِ وَالْبَقَرَةِ؟ وَكَيْفَ أَصْنَعُ بِالْعَنَاقِ وَالذِّئْبِ؟ وَكَيْفَ أَصْنَعُ بِالْحَمَامِ وَالْهِرِّ؟» قَالَ: «مَنْ أَلْقَى بَيْنَهُمَا الْعَدَاوَةَ؟» قَالَ: «أَنْتَ!» قَالَ: «فَإِنِّي أُؤَلِّفُ بَيْنَهُمْ حَتَّى لَا يَتَضَرَّرُونَ.»

"**Nûh** *(Aleyhisselâm)*a her çiftten ikiyi gemiye yüklemesi emredilince: **'Ey Rabbim! Aslan ile ineği ne yapacağım?' Oğlak ile kurdu ne yapacağım? Güvercin ile kediyi ne yapacağım?** (Bunların birbirini yemesini nasıl engelleyeceğim?)' dedi.

Bunun üzerine **Allâh-u Te'âlâ**: **'Onların arasına düşmanlığı kim saldı?'** buyurunca **Nûh** *(Aleyhisselâm)*: **'Sen** (yâ Rabbi)**!'** dedi.

O zaman **Allâh-u Te'âlâ**: **'Muhakkak ki Ben onların arasında** (gemide oldukları sürece) **ülfet** (ve kaynaşma) **yaratacağım da onlar birbirine zarar veremeyecekler'** buyurdu." **(Ebû Nu'aym,** *Hilyetü'l-evliyâ, 4/43;* **İbnü Kesîr,** *el-Bidâye, 9/279;* **es-Semerkandî,** *Bahru'l-'ulûm, 2/126;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/52;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/197;* **el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/449)*

Büyük muhaddis **İbnü 'Asâkir** *(Rahimehullâh)*ın rivâyetine göre; **Hâlid** (İbnü Ma'dân) *(Radıyallâhu Anh)* şöyle demiştir:

عَنْ خَالِدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: «لَمَّا حَمَلَ نُوحٌ فِي السَّفِينَةِ مَا حَمَلَ جَاءَتِ الْعَقْرَبُ تَحْجَلُ فَقَالَتْ: «يَا نَبِيَّ اللهِ! أَدْخِلْنِي مَعَكَ.» قَالَ: «لَا! أَنْتِ تَلْدَغِينَ النَّاسَ وَتُؤْذِيهِمْ.» قَالَتْ: «لَا! اِحْمِلْنِي مَعَكَ فَلَكَ عَلَيَّ أَنْ لَا أَلْدَغَ مَنْ يُصَلِّي عَلَيْكَ اللَّيْلَةَ.»

"**Nûh** *(Aleyhisselâm)* yüklediği şeyleri gemiye yüklediği zaman akrep seyirterek yürüyüp geldi ve: 'Ey **Allâh**'ın Nebîsi! Beni de berâberinde (gemiye) girdir' dedi.

O ise: **'Hayır, sen insanları sokuyorsun ve onlara eziyet ediyorsun'** deyince o: 'Hayır! Sen beni berâberinde yükle. Sana söz veriyorum ki hangi gece bir kimse sana salevât okursa onu sokmayacağım' dedi." **(İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Dimeşk, 62/257;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/52)*

Ebû Ümâme *(Radıyallâhu Te'âlâ Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ أَبِي أُمَامَةَ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ قَالَ حِينَ يُمْسِي: «صَلَّى اللهُ عَلَى نُوحٍ وَعَلَى نُوحٍ السَّلَامُ، لَمْ يَلْدَغْهُ عَقْرَبٌ تِلْكَ اللَّيْلَةَ.»

"Her kim akşama vardığında: 'Allâh-u Te'âlâ Nûh'a salât etsin, Nûh'a selâm olsun.' derse, o gece hiçbir akrep onu sokamaz." (**İbnü 'Asâkir,** *Târîhu-Medîneti Dimeşk, 62/256;* **İbnü 'Abdilberr,** *et-Temhîd, 21/241;* **İbnü 'Adiyy,** *el-Kâmil, 2/440;* **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/112;* **es-Süyûtî,** *Câmi'u'l-ehâdîs, rakam:23175, 21/146;* **A. mlf.,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/52;* **'Alî el-Müttakî,** *Kenzü'l-'ummâl, rakam:3564, 1/193)*

Ehl-i Beyt imamlarından **Ca'fer İbnü Muhammed** (es-Sâdık) *(Radıyallâhu Anhümâ)* senedini zikrederek şöyle demiştir:

عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ قَالَ: «فَلَمَّا جَمَعَهُمْ فِي السَّفِينَةِ رَأَتِ الْبَهَائِمُ وَالْوَحْشُ وَالسِّبَاعُ الْعَذَابَ فَجَعَلَتْ تَلْحَسُ قَدَمَ نُوحٍ وَتَقُولُ: اِحْمِلْنَا مَعَك. فَيَقُولُ: إِنَّمَا أُمِرْتُ مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ.»

"**Nûh** *(Aleyhisselâm)* hayvanları gemide topladığı zaman diğer hayvanlar, vahşîler ve yırtıcılar (boğulma) azâbı(nı) görünce **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın ayaklarını yalamaya başladılar ve: 'Bizi de berâberinde yükle' dediler. Ama o: **'Ben ancak eş olan ikiyi bindirmekle emrolundum'** dedi." (**İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Dimeşk, 62/252-253;* **el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 4/176;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/63)*

Alî İbnü Ebî Tâlib *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «كَانَ حَمَلَ نُوحٌ مَعَهُ فِي السَّفِينَةِ مِنْ جَمِيعِ الشَّجَرِ.»

"Nûh *(Aleyhisselâm)* **kendisi ile birlikte gemiye bütün bitki türlerini yüklemişti."** (**İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Dimeşk, 62/261;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/53)*

Hasen *(Radıyallâhu Anh)* şöyle demiştir:

قَالَ الْحَسَنُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: «لَمْ يَحْمِلْ نُوحٌ فِي السَّفِينَةِ إِلَّا مَا يَلِدُ وَيَبِيضُ، فَأَمَّا مَا يَتَوَلَّدُ مِنَ الطِّينِ مِنْ حَشَرَاتِ الْأَرْضِ كَالْبَقِّ وَالْبَعُوضِ فَلَمْ يَحْمِلْ مِنْهَا شَيْئًا.»

"**Nûh** *(Aleyhisselâm)* geminin içine ancak doğuran ve yumurtlayan şeyleri yükledi ama çamurdan yetişen sinek ve sivrisinek gibi toprağın haşerâtından (böceklerden) hiçbir şeyi yüklemedi." (**es-Sa'lebî,** *el-Keşfü ve'l-beyân, 7/46;* **el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 4/177;* **el-Hâzin,** *Lübâbü't-te'vîl, 2/485;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/195)*

Şeytanın Gemiye Binmesiyle İlgili Rivâyetler

Müslim İbnü Yesâr *(Radıyallâhu Anh)* **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın üzüm ağacını gemiye yüklemesi hakkında şöyle demiştir:

"**Allâh-u Te'âlâ** (Nebîsi) **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a her çiftten iki eşi gemiye bindirmesini emredince bunu tâkip eden bir melek her şeyi çift çift alıyordu, bir tek üzüm kalınca **İblîs** ona gelerek: 'Bunun hepsi bana âit' dedi.

O zaman **Nûh** *(Aleyhisselâm)* meleğe bakınca melek ona: 'Bu senin ortağındır, bununla ortaklığı güzel becer' dedi. Bunun üzerine **Nûh** *(Aleyhisselâm)*: **'Evet, bunun üçte ikisi benimdir, üçte biri ona âittir'** deyince melek yine: 'Bu senin ortağındır, bununla ortaklığı güzel becer' dedi.

O zaman **Nûh** *(Aleyhisselâm)*: **'Yarısı bana âittir, yarısı ona âittir'** deyince **İblîs**: 'Bunun tamâmı bana âittir' dedi. **Nûh** *(Aleyhisselâm)* yine meleğe bakınca melek ona: 'Bu senin ortağındır, bununla ortaklığı güzel becer' dedi.

Sonunda **Nûh** *(Aleyhisselâm)*: **'Evet, üçte biri bana âittir, üçte ikisi ona âittir'** deyince o melek: 'Güzel söyledin, sen onu yaş üzüm olarak yiyeceksin, kuru üzüm olarak yiyeceksin ve suyunu sıkıp (bekletmeden üzüm suyu ve şıra olarak) içeceksin' dedi.

Râvî **Müslim** *(Radıyallâhu Anh)* bu rivâyeti zikrettikten sonra: 'İşte insan üzümü bu şekilde yeyip içerse şeytanın onda hiçbir nasîbi olmaz' demiştir. **(İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:327, 9/137;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/49-50)*

İmâm-ı Etyûbî *(Sellemehullâh)* bu rivâyeti zikrettikten sonra: "Bu rivâyet **Enes** *(Radıyallâhu Anh)*a mevkûf olan **"Hasen"** bir eserdir.

Zîrâ böyle bir şey re'y (görüş) ile söylenemez. (Dolayısıyla "Merfû' Hadîs" hükmündedir)" demiştir. **(Muhammed el-Etyûbî,** *Zahîratü'l-'ukbâ fî Şerhi'l-Müctebâ, 40/369)*

Bu rivâyetin sıhhatini te'yîd (doğruluğunu destekleme) mâhiyetinde **Enes İbnü Mâlik** *(Radıyallâhu Anh)* şöyle demiştir:

عن أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَقُولُ: «إِنَّ نُوحًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَازَعَهُ الشَّيْطَانُ فِي عُودِ الْكَرْمِ، فَقَالَ هٰذَا: «هٰذَا لِي»، وَقَالَ هٰذَا: «هٰذَا لِي» فَاصْطَلَحَا عَلَى أَنَّ لِنُوحٍ ثُلُثَهَا وَلِلشَّيْطَانِ ثُلُثَيْهَا.»

"Şüphesiz şeytan üzüm ağacı (asması) hakkında **Nûh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* ile tartışmaya girdi ve işte bu (Nûh *(Aleyhisselâm)*): **'İşte bu** (ağaç) **bana âittir'** dedi. İşte o (şeytan) ise: 'İşte bu (üzüm ağacı) bana âittir' dedi ve nihâyet üçte biri **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a, üçte ikisi ise şeytana âit olmak üzere ikisi anlaştılar." **(en-Nesâî,** *es-Sünenü'l-kübrâ, rakam:5218, 5/122;* **es-Sa'lebî,** *el-Keşfü ve'l-beyân,5/450;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr fi't-tefsîri bi'l-me'sûr, 8/53)*

Bu hadîs-i şerîf ve rivâyetten anlaşıldığına göre; üzüm meyvesinin ekseriyeti sarhoş edici maddelere kullanılacağı için şeytanın işine yarayacak. Yaş, kuru olarak yenilmesi, şıra, şurup, şerbet ve pekmez gibi ürünlerinden yararlanılması ise ancak üçte biri ile sınırlı kalacak.

Nitekim günümüzde de üzümün ekseriyetle maalesef sarhoş edici maddelerde kullanıldığı müşâhede edilmektedir.

Taberî'nin nakline göre; **Abdullâh İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Te'âlâ Anhümâ)* şeytanın gemiye binmesi hakkında şu rivâyeti yapmıştır:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: «كَانَ أَوَّلُ مَا حَمَلَ نُوحٌ فِي الْفُلْكِ مِنَ الدَّوَابِّ الدُّرَّةَ، وَآخِرُ مَا حَمَلَ الْحِمَارَ؛ فَلَمَّا دَخَلَ الْحِمَارُ، وَأَدْخَلَ صَدْرَهُ مَسَكَ إِبْلِيسُ بِذَنَبِهِ، فَلَمْ تَسْتَقِلَّ رِجْلَاهُ، فَجَعَلَ نُوحٌ يَقُولُ: «وَيْحَكَ ادْخُلْ» فَيَنْهَضُ فَلَا يَسْتَطِيعُ. حَتَّى قَالَ نُوحٌ: «وَيْحَكَ ادْخُلْ وَإِنْ كَانَ الشَّيْطَانُ مَعَكَ.» قَالَ كَلِمَةً زَلَّتْ عَنْ لِسَانِهِ. فَلَمَّا قَالَهَا نُوحٌ خَلَّى الشَّيْطَانُ سَبِيلَهُ، فَدَخَلَ وَدَخَلَ الشَّيْطَانُ مَعَهُ، فَقَالَ لَهُ نُوحٌ: «مَا أَدْخَلَكَ عَلَيَّ يَا عَدُوَّ اللهِ؟» فَقَالَ: «أَلَمْ تَقُلْ: «اُدْخُلْ وَإِنْ كَانَ الشَّيْطَانُ مَعَكَ؟» قَالَ: «اُخْرُجْ عَنِّي يَا عَدُوَّ اللهِ» فَقَالَ: «مَا لَكَ بُدٌّ مِنْ أَنْ تَحْمِلَنِي»

"**Nûh** *(Aleyhisselâm)* hayvanlar içerisinde gemiye ilk olarak papağanı, son olarak da eşeği yükledi. Merkeb girerken tam göğsünü içeri soktuğunda **İblîs** kuyruğuna tutununca eşeğin ayakları çekmedi.

Bunun üzerine **Nûh** *(Aleyhisselâm)*: **'Vay sana! Girsene!'** demeye başladı. Fakat merkeb kalkıyor ama yürümeye güç yetiremiyordu.

Nihâyet **Nûh** *(Aleyhisselâm)*: **'Vay sana! Şeytan berâberinde olsa da gir'** deyiverdi ki bu kelime zelle (istem dışı) olarak lisânından çıktı. **Nûh** *(Aleyhisselâm)* bunu deyince şeytan eşeğin yolunu serbest bıraktı, o girdi, şeytan da onunla birlikte girdi.

Bunun üzerine **Nûh** *(Aleyhisselâm)* (birden şeytanla gemide karşılaşınca) ona: **'Ey Allâh'ın düşmanı! Seni benim yanıma ne soktu'** deyince **İblîs**: 'Sen şeytan berâberinde olsa da gir' demedin mi?!' dedi.

O zaman **Nûh** *(Aleyhisselâm)*: **'Ey Allâh'ın düşmanı! Hemen yanımdan çık'** dediyse de şeytan: 'Senin mutlaka beni de gemiye bindirmen lâzım (ki Allâh'ın imtihan hikmeti üzere Âdemoğullarını ifsâd etmeye devâm edeyim)' dedi!"

(**İbnü Cerîr et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/398;* **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/121-122;* **İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 7/437;* **el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 4/177;* **el-Hâzin,** *Lübâbü't-te'vîl, 2/485;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/58-59;* **el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/450)*

Şeytanın, hayvanlar içerisinde özellikle merkebin kuyruğuna takılması hakkında ***"Rûhu'l-beyân"*** sâhibi şöyle demiştir:

"Bütün hayvanların sesi tesbîhdir, ancak eşeğinki müstesnâ! Çünkü onun sesi şeytanı görmekten dolayıdır. İşte bu da eşeğin haddi zâtında çok hakîr olduğuna delâlet etmektedir ki zâten bundan dolayı şeytan onun kuyruğuna takılabilmiş ve ona dost olarak gemiye gelmiştir.

Horoz ise onun düşmanıdır. Zîrâ o, **Arş**'taki horozun sesini duyduğu zaman namaz vakitlerinde bağırır.

Nitekim **Ebû Hureyre** *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Nebî** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا سَمِعْتُمْ صِيَاحَ الدِّيَكَةِ فَاسْأَلُوا اللهَ مِنْ فَضْلِهِ، فَإِنَّهَا رَأَتْ مَلَكًا، وَإِذَا سَمِعْتُمْ نَهِيقَ الْحِمَارِ فَتَعَوَّذُوا بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ، فَإِنَّهُ رَأَى شَيْطَانًا.»

"Horozların bağırmasını işittiğiniz zaman Allâh(-u Te'âlâ)**dan, O'nun fazlından** (ve lütfundan size bir şeyler vermesini) **isteyin, zîrâ onlar şübhesiz melek görmüştür** (bu sebeble de o anda duâ kabûl edilir). **Ama eşeğin anırmasını duyduğunuz zaman hemen şeytandan Allâh'a sığının, çünkü muhakkak o** (eşek) **şeytan görmüştür."** **(el-Buhârî,** *es-Sahîh, rakam:3127, 3/1202;* **Müslim,** *es-Sahîh, rakam:2729,* 4/2092; **Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:8064, 13/427;* **Ebû Dâvûd,** *es-Sünen, rakam:5102, 7/429-430;* **et-Tirmizî,** *es-Sünen, rakam:3459, 5/403;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/196)*

İnsanlarda olduğu gibi dilsiz hayvanlarda da farklılık olması uzak görülemez. Nitekim sahîh rivâyetlerde zikredildiğine göre; **İbrâhîm** *(Aleyhisselâm)*ın ateşine odun taşımakta en süratli hareket eden hayvan katır olmuştur. Bundan dolayı **İbrâhîm** *(Aleyhisselâm)* ona bedduâ etmiş, **Allâh** da neslini kesmiştir. Kertenkele de onun ateşine (şiddetlensin diye) üflemiştir.

Bundan dolayı **Ebû Hureyre** *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Nebî** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ قَتَلَ وَزَغَةً فِي أَوَّلِ ضَرْبَةٍ فَلَهُ كَذَا وَكَذَا حَسَنَةً، وَمَنْ قَتَلَهَا فِي الضَّرْبَةِ الثَّانِيَةِ فَلَهُ كَذَا وَكَذَا حَسَنَةً، لِدُونِ الْأُولَى، وَإِنْ قَتَلَهَا فِي الضَّرْبَةِ الثَّالِثَةِ فَلَهُ كَذَا وَكَذَا حَسَنَةً، لِدُونِ الثَّانِيَةِ»

"Her kim kertenkeleyi ilk vuruşta öldürürse ona şu kadar şu kadar (yüz hasene ve sevab) **vardır. Ama her kim onu ikinci darbede öldürürse ona da birinciden aşağı olarak şu kadar şu kadar** (elli) **hasene** (ve ecir) **vardır.**

Kim de onu üçüncü vuruşta öldürürse işte ona da ikinciden aşağı olarak şu kadar vardır." (**Müslim,** *es-Sahîh, rakam: 2240, 4/1758;* **Ebû Dâvûd,** *es-Sünen, rakam:5263, 7/537-538,* **et-Tirmizî,** *es-Sünen, 3/149;* **el-Humeydî,** *el-Cem'u beyne's-sahîhayn, rakam:2674, 3/294;* **el-Beğavî,** *Şerhu's-sünne, rakam:3266, 12/196;* **el-Münzirî,** *et-Terğîb, 3/622;* **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 1/319;* **en-Nevevî,** *Riyâzu's-sâlihîn, rakam:1864, sh:518;* ***benzeri rivâyetler için bkz.*: İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân,* 4/196; **Parantez içi mânâlar için bakınız: el-Humeydî,** *el-Cem'u beyne's-sahîhayn, rakam:2674, 3/294;* **el-Münzirî,** *et-Terğîb, 3/622;* **Ahmed Zerruk,** *eş-Şerhu 'alâ metni'r-Risâle, 1/63)*

'Atâ ve Mukātîl *(Radıyallâhu Te'âlâ Anhümâ)* **İmâm-ı Dahhâk** *(Radıyallâhu Te'âlâ Anh)*ın şöyle dediğini nakletmişlerdir:

عَنْ عَطَاءٍ وَمُقَاتِلٍ عَنِ الضَّحَّاكِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ: «إِنَّ إِبْلِيسَ جَاءَ لِيَرْكَبَ السَّفِينَةَ فَدَفَعَهُ نُوحٌ فَقَالَ: يَا نُوحُ! إِنِّي مُنْظَرٌ وَلَا سَبِيلَ لَكَ عَلَيَّ، فَعَرَفَ أَنَّهُ صَادِقٌ، فَأَمَرَهُ أَنْ يَجْلِسَ عَلَى خَيْزُرَانِ السَّفِينَةِ.»

"**İblîs** gemiye binmek için geldiği zaman **Nûh** *(Aleyhisselâm)* onu kovdu, o ise: 'Ey **Nûh**! Ben (Allâh tarafından) tehirli (müsaadeli)yim, senin bana (bir şey yapmaya) yolun yoktur' deyince **Nûh** *(Aleyhisselâm)* onun doğru söylediğini anladı ve ona geminin arka tarafında oturmasını emretti." (**İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Dimeşk, 62/257-258;* **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/112;* **'Ömer en-Nesefî,** *et-Teysîr, 8/* 197; **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/52;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/199)*

Tabi'înden **Ebu'l-'Âliye** *(Radıyallâhu Anh)* şöyle demiştir:

عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: «لَمَّا رَسَتِ السَّفِينَةُ سَفِينَةُ نُوحٍ إِذَا هُوَ بِإِبْلِيسَ عَلَى كَوْثَلِ السَّفِينَةِ، فَقَالَ لَهُ نُوحٌ: «وَيْلَكَ! قَدْ غَرِقَ أَهْلُ الْأَرْضِ مِنْ أَجْلِكَ، وَقَدْ أَهْلَكْتَهُمْ.» قَالَ لَهُ إِبْلِيسُ: «فَمَا أَصْنَعُ؟» قَالَ: «تَتُوبُ.» قَالَ: «فَسَلْ رَبَّكَ، هَلْ لِي مِنْ تَوْبَةٍ؟» فَدَعَا نُوحٌ رَبَّهُ فَأَوْحَى إِلَيْهِ: «أَنَّ تَوْبَتَهُ أَنْ يَسْجُدَ لِقَبْرِ اٰدَمَ.» قَالَ: «قَدْ جُعِلَتْ لَكَ تَوْبَةٌ.» قَالَ: «وَمَا هِيَ؟» قَالَ: «تَسْجُدُ لِقَبْرِ اٰدَمَ.» قَالَ: «تَرَكْتُهُ حَيًّا وَأَسْجُدُ لَهُ مَيِّتًا؟»

"**Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın gemisi (dağın üzerine) yerleştiği zaman **İblîs**'in geminin arka tarafında oturduğunu gören **Nûh** *(Aleyhisselâm)*: **'Yuh sana! Bütün dünyâ halkı senden sebeb boğuldu, gerçekten sen onları helâk ettin'** deyince **İblîs** ona: 'Peki şimdi ne yapayım?' diye sordu.

O: **'Tevbe edeceksin'** diye cevâb verince şeytan: 'Rabbine sor ki benim için bir tevbe (imkânı) var mıdır?' dedi.

Bunun üzerine **Nûh** *(Aleyhisselâm)* Rabbine duâ edince **Allâh-u Te'âlâ** ona: **'Şüphesiz ki onun tevbesi Âdem'in kabrine secde etmesidir'** diye vahyetti.

O zaman **Nûh** *(Aleyhisselâm)*: **'Muhakkak senin için bir tevbe tâyîn edildi'** deyince **İblîs**: 'O nedir?' diye sordu.

Nûh *(Aleyhisselâm)*: **'Âdem'in kabrine secde edeceksin'** dediği zaman **İblîs**: 'Ben onu diriyken terk etmişim, şimdi ölüyken mi ona secde edeceğim' dedi." **(İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Medîneti Dimeşk, 62/259;* **İbnü Ebi'd-dünyâ,** *Mekâidü'ş-şeytân, rakam:45, sh:66;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/53;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/211)*

"Rûhu'l-beyân" sâhibi bu rivâyeti zikrettikten sonra şöyle demiştir: "Bu rivâyetin işâreti vechile; **Âdem** *(Aleyhisselâm)*a kabirde iken secde etmek, kabrin dışında iken secde etmek gibidir.

Çünkü enbiyâ *(Aleyhimüsselâm)* Rableri nezdinde diridirler. Kâmil velîler de *(Kuddise Sirruhum)* böyledirler. Şeytân-ı racîm ise bu hakîkatten gâfil olduğu için âşikâr olan hakkı kabûl etmekten imtinâ etmiştir.

İşte velîleri inkâr eden yâhut onların kabirlerini ziyâret edip onlardan meded istemeyi reddeden kimselerin durumu da **İblîs** gibidir. **Allâh-u Te'âlâ**'dan 'ısmet ve muhâfaza diliyor ve hızlândan (tevfîkinden bizi mahrum bırakmasından) O'na sığınıyoruz. **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/211)*

Abdullâh İbnü Ömer *(Radıyallâhu Anhümâ)* şöyle anlatmıştır:

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: «لَمَّا رَكِبَ نُوحٌ السَّفِينَةَ رَأَى فِيهَا شَيْخًا لَمْ يَعْرِفْهُ، قَالَ لَهُ نُوحٌ: «مَا أَدْخَلَكَ؟» قَالَ: «دَخَلْتُ لِأُصِيبَ قُلُوبَ أَصْحَابِكَ فَتَكُونَ قُلُوبُهُمْ مَعِي، وَأَبْدَانُهُمْ مَعَكَ.» قَالَ نُوحٌ: «اُخْرُجْ يَا عَدُوَّ اللهِ!» فَقَالَ: «خَمْسٌ أُهْلِكُ بِهِنَّ النَّاسَ، وَسَأُحَدِّثُكَ مِنْهُنَّ بِثَلاثٍ، وَلَا أُحَدِّثُكَ بِاثْنَتَيْنِ» فَأُوحِيَ إِلَى نُوحٍ: «لَا حَاجَةَ بِكَ إِلَى الثَّلاثِ، مُرْهُ يُحَدِّثْكَ بِالْاِثْنَتَيْنِ، فَإِنَّ بِهِمَا أَهْلَكَ النَّاسَ.» فَقَالَ: «هُمَا الْحَسَدُ، وَبِالْحَسَدِ لُعِنْتُ، وَجُعِلْتُ شَيْطَانًا رَجِيمًا، وَالْحِرْصُ أَبَاحَ لِاٰدَمَ الْجَنَّةَ كُلَّهَا فَأَصَبْتُ حَاجَتِي مِنْهُ بِالْحِرْصِ.»

"**Nûh** *(Aleyhisselâm)* gemiye bindiği zaman onun içerisinde tanımadığı bir ihtiyar gördü. **Nûh** *(Aleyhisselâm)* ona: **'Seni** (buraya) **ne şey girdirdi?'** diye sorunca o: 'Ben (bu gemiye) senin arkadaşlarının kalplerine isâbet ede(rek fitne ve vesvese vere)yim de onların kalpleri benimle berâber, bedenleri ise seninle berâber olsun' diye girdim' dedi.

O zaman **Nûh** *(Aleyhisselâm)*: **'Ey Allâh'ın düşmanı** (İblîs)! (Hemen bu gemiden) **çık'** deyince o: '(Sana bir şeyler bildireyim:) beş şey vardır ki insanları onlar vesîlesiyle helâk ediyorum, birazdan sana onlardan üçünü anlatacağım ama ikisini anlatmayacağım' dedi.

O zaman **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a: **'Senin o üç**(ü bilmey)**e ihtiyâcın yok, sen ona emret ki sana o ikiyi anlatsın, zîrâ gerçekten insanları ancak o ikisiyle helâk etti'** diye vahyolundu.

(Nûh *(Aleyhisselâm)* özellikle o ikiyi sorunca) o (ihtiyar kılığındaki İblîs):

'O ikisi(nden birincisi) hased (kıskançlıktan ibâret)dir; zâten ben ancak (Âdem'e karşı beslediğim) hased sebebiyle lânete uğratıldım ve kovulmuş bir şeytan kılındım. Bir de (ikincisi dünyâya karşı) hırs(ve tamahkârlık edip gözü doymamak)dır.

O (Allâh-u Te'âlâ) **Âdem**'e cennetin tamâmın(dan yararlanmay)ı mubah (serbest) etti, ama ben ondan istediğim şey (olan cennetten çıkmasını temin etmey)e (insan tabîatında bulunan) hırs sebebiyle ulaştım." dedi. **(İbnü Ebi'd-dünyâ,** *Mekâidü'ş-şeytân, rakam:44, sh:65;* **el-Ğazâlî,** *el-İhyâ, 3/32-33;* **İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Medîneti Dimeşk, 62/258-259;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/65-66;* **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/196)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Sülemî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; meşâyihtan bâzısı: (اِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ) **"Ancak kendisi hakkında o karar geçmiş olanlar** (gemiye binmekten) **müstesnâ** (kalacak)!" cümle-i celîlesinin tefsîrinde şöyle demişlerdir:

"Herkesin âkıbetlerinin kaydı (ezelde) geçmiştir, her kim hakkında (ezelde îmân ile öleceğine dâir) saâdet hükmü geçti ise onun âkıbeti saâdete (ve iki cihanda selâmete) varacaktır.

Ama kimin hakkında şekâvet (ve bedbahtlık üzere îmânsız ölme) hükmü (ezelde) icrâ edildiyse onun da sonu şekâvet ile bitirilecektir.

Peyğamberlerin ve velîlerin dilleri ezelde cereyân eden hükümlere ters düşecek şeyleri sormaktan âcizdir.

Zîrâ o hükümler (ezici güce sâhib ve istediğini zorla da olsa yaptırabilen) **Kâhir** ve **Cebbâr Te'âlâ**'nın kararlarıdır. **(es-Sülemî,** *Hakâiku't-Tefsîr, 1/318)*

"Kuşeyrî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **İblîs**(-i La'în) *(Aleyhillâne)*, **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a gelerek: "Beni de gemiye yükle" dedi.

Nûh *(Aleyhisselâm)* imtinâ edince (bundan geri durunca) **İblîs** ona: "Sen bilmedin mi ki ben mâlûm gün (olan âhiret)e kadar mühlet verilenlerdenim, bu gün ise benim için senin geminden başka bir mekân yok" dedi.

Bunun üzerine **Allâh-u Te'âlâ** (peyğamberi) **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a onu da berâberinde gemiye yüklemesini vahyetti.

Bu noktada şöyle denilmiştir: "Gemide **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın oğlu için bir mekân bulunmazken düşmanların en çetini olan **İblîs**'in bindirilmesi emredildi.

İşte bunda şuna işâret vardır ki takdîrin esrârı (kazâ ve kaderin sırları) halkın kıyâs ve mukâyesesi üzere cereyân etmez, sanki böylece **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a: 'Oğlunu bindiremezsin, ama düşmanını girdir.

Çünkü **Allâh-u Sübhânehû** murâd ettiği şeyleri ziyâdesiyle yapan bir Zât'tır."**Allâh-u Te'âlâ**'nın: (إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ) **"Ancak kendisi hakkında o karar geçmiş olanlar** (gemiye binmekten) **müstesnâ** (kalacak)!" cümle-i celîlesinden anlaşıldığına göre; ezelin hükmü reddedilemez, **Hakk Sübhânehû**(nun kaderi) ile münâzaa edilemez (çekişmeye girilemez).

Cebbâr (olan Allâh-u Te'âlâ'nın hüküm ve kararları) ile muhâsama edilemez (düşmanlığa girilemez).

Şu bir gerçektir ki Rabbinin uzaklaştırdığı kimseyi ne bir tenbîh (uyarı), ne bir iyilik, ne de bir vaaz yaklaştıramaz.

Evet, **Nûh** *(Aleyhisselâm)* ile birlikte çok az kimse îmân etmiştir ama **Hakk Sübhânehû** onun neslinden kurtardıkları kimselere çok bereket vermiştir de bütün dünyâ halkı helâk edildikten sonra bu cihânın işlerine hiçbir halel (ve düzensizlik) girmemiştir. **(el-Kuşeyrî,** *Letâifü'l-işârât, 2/322)*

MÜNÂSİB ÂYET-İ KERÎMELER

Allâh-u Te'âlâ'nın Nûh (Aleyhisselâm)a Gemi Yapmasını Vahyetmesi ve Tandırdan Su Fışkırdığında Gemiye Binmesi Lâkin Hakkında Azap Karârı Geçenleri Bindirmemesi Hakkında Diğer Âyet-i Kerîme

﴿فَأَوْحَيْنَآ إِلَيْهِ أَنِ اصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا فَإِذَا جَآءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ فَاسْلُكْ فِيهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ مِنْهُمْ وَلَا تُخَاطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ﴾

"Sonra Biz ona (Nûh'a)**: 'Bizim** (o kâfirlerin saldırısını önlemek ve yanlış bir sanat icrâ etmeni engellemek için sana tevcîh edeceğimiz özel) **gözetimimizle ve** (gemi yapma sanatını öğretmek üzere göndereceğimiz) **vahyimizle o gemiyi sağlamca yap.**

Nihâyet (gemiye binmenize dâir) **Bizim emrimiz geldiği zaman ve o** (taştan yapılmış) **tandır** (su ile dolarak) **kaynayıp taştığı vakit artık** (boğulmaktan kurtulacak kimselerin ve zürriyetlerinin faydalanması için, canlıların) **her birinden** (erkek ve dişi olmak üzere) **eş olan ikiyi, bir de** (Müslüman olan hanımınla üç oğlunun ve eşlerinin oluşturduğu) **ehlini** (âileni) **onun içerisine girdir.**

Lâkin onlar içerisinden (kâfir olan hanımın ve oğlun gibi) **aleyhinde o** (boğulma) **söz**(ü) **geçmiş olan**(lar) **müstesnâ!**

Ama kendileri (şirk koşarak) **zâlim olmuş o kimseler**(in kurtuluşu) **hakkında** (ricâcı olmak üzere sakın ha) **Bana hitapta** (ve duâda) **bulunma.**

Şüphesiz ki onlar suda boğul(malarına hükmolun)**muş kimselerdir.' diye vahyettik."** *(el-Müminûn Sûresi:27)*

Nûh (Aleyhisselâm)ın 950 Sene Peyğamberlik Yaptıktan Sonra Zâlim Olan Kavmini Tûfânın Yakalaması

﴿ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِهٖ فَلَبِثَ فِيهِمْ اَلْفَ سَنَةٍ اِلَّا خَمْسِينَ عَامًا فَاَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴾

"Andolsun ki; elbette Biz Nûh'u kendi kavmine rasül (olarak) **gönderdik de, muhakkak o, elli sene hâriç bin sene** (elçilik vazîfesini îfâ etmek üzere) **onların içinde kaldı.**

Nihâyet onlar (kâfirlik ve günahlardan vazgeçmeyen) **zâlim kimseler** (olmayı sürdürür)**ken o** (dünyâyı kaplayan büyük) **tûfan onları yakaladı."** *(el-'Ankebût Sûresi:14)*

KIRK BİRİNCİ ÂYET-İ KERÎME

﴿ وَقَالَ ارْكَبُوا فِيهَا بِسْمِ اللَّهِ مَجْرٖيهَا وَمُرْسٰيهَا ۚ إِنَّ رَبِّي لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (41)

(وَقَالَ) **Ve** (Nûh *(Aleyhisselâm)* ma'iyyetinde olan müminlere) **dedi,** neyi dedi? (اِرْكَبُوا) **binin,** nereye? (فِيهَا) **onun içerisine,** ne deyici olduğunuz hâlde? (بِسْمِ اللّٰهِ) **Allâh'ın ismiyledir,** ne? (مَجْرٖيهَا) **onun akışı,** daha? (وَمُرْسٰيهَا) **ve onun duruşu,** ***"el-Kevâşî Tefsîri"***nde zikredildiğine göre; buradaki: (بِسْمِ اللّٰهِ) mukaddem haber, (مَجْرَاهَا) ise müehhar mübtedâdır, (وَمُرْسَاهَا) ise onun üzerine mâtuftur, *(Rûhu'l-beyân, 4/199-200)*, (اِنَّ رَبِّي) **şübhesiz benim Rabbim,** kimdir? (لَغَفُورٌ) **elbette Ğafûr'dur,** daha kimdir? (رَحِيمٌ) **Rahîm'dir.**

MEÂL-İ ŞERÎF

"Bir de o (Nûh *(Aleyhisselâm)* ma'iyyetinde bulunan müminlere)**: '**(Allâh'ın emriyle) **onun içerisine binin. Onun akışı ve duruşu Allâh'ın adı**(nı zikretmek) **ile** (gerçekleşecek)**dir. Şüphesiz ki benim Rabbim, elbette** (îmân edenleri çokça bağışlayan bir) **Ğafûr'dur,** (kendilerine çokça acıdığı için onları tûfândan kurtaran bir) **Rahîm'dir.' dedi."**

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a gemiye kimleri bindireceğine dâir emir verdiğini beyân ettikten sonra bu âyet-i kerîmede ise ümmetinden mümin olanları o gemiye bindirdiğini ve geminin gidişinin ve duruşunun **Bismillâh** zikri ile olacağını bildirdiğini açıklamıştır.

Taberî *(Rahimehullâh)*ın nakline göre; tâbi'înin büyüklerinden **İmâm-ı Dahhâk** *(Rahimehullâh)* bu âyet-i kerîmenin tefsîrinde:

عَنِ الضَّحَّاكِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فِي قَوْلِهِ: ﴿اِرْكَبُوا فِيهَا بِسْمِ اللّٰهِ مَجْرَاهَا وَمُرْسَاهَا﴾ قَالَ: «إِذَا أَرَادَ أَنْ تُرْسِيَ قَالَ: «بِسْمِ اللهِ» فَأَرْسَتْ، وَإِذَا أَرَادَ أَنْ تَجْرِيَ قَالَ: «بِسْمِ اللهِ فَجَرَتْ.»

"**Nûh** *(Aleyhisselâm)* geminin durmasını isteyince **'Bismillâh'** derdi, gemi dururdu. Geminin yüzmesini isteyince de **'Bismillâh'** derdi, gemi akıp giderdi" demiştir. **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/416;* **el-Hâzin,** *Lübâbü't-te'vîl, 2/485;* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:345, 9/144;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/67)*

İmâm Ebû Mansûr el-Mâturîdî *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: "Bu âyet-i kerîmede muhtemel mânâlardan biri de o geminin diğer gemiler gibi insanlar tarafından yüzdürülüp durdurulan gemiler cinsinden olmadığıdır.

Nûh *(Aleyhisselâm)*ın gemisinin yüzmesi de durması da ancak **Allâh-u Te'âlâ**'nın (vâsıtasız) tasarrufuyla olduğundan dolayı gemi ehlinin bunda bir etkisi olmamıştır.

Zîrâ insanların yönettiği gemilerin böyle bir tûfânda selâmetle yüzmesi olacak şey değildir. **(el-Mâturîdî,** *Te'vîlâtü-Ehli's-Sünne, 6/133;* **'Ömer en-Nesefî,** *et-Teysîr, 8/204)*

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; bu âyet-i kerîmede geçen: (اِرْكَبُوا فِيهَا بِسْمِ اللهِ مَجْرَاهَا وَمُرْسَاهَا) **"Onun içine binin, onun akışı da duruşu da Allâh'ın ismiyledir"** cümle-i celîlesinin tefsîri hakkında iki görüş vardır.

Bir görüşe göre bu cümle-i celîle tek kelâm kabûl edilmiştir ki o zaman mânâ: "Gemiye binmeyi bu zikirle birlikte yapın" şeklinde olur. İkinci veche göre ise; bu cümle-i celîle iki kelâmdan müteşekkil kabûl edilir ki, bu takdîre göre; **Nûh** *(Aleyhisselâm)* önce onlara gemiye binmelerini emretmiş, sonra da kendilerine o geminin yüzmesinin ve durmasının ancak **Allâh-u Te'âlâ**'nın ismiyle, emriyle ve kudretiyle olacağını bildirmiştir.

Birinci mânâ şuna işâret etmektedir ki insan, işlerden herhangi birine başlarken mutlaka o işe girişme ânında mukaddes zikirlerle **Allâh-u Te'âlâ**'nın ismini zikredici olmalıdır ki o zikrin bereketi o işten maksadının tamamlanmasına vesîle olabilsin.

İkinci mânâya göre ise **Nûh** *(Aleyhisselâm)* geminin yüzmesinin ve durmasının ancak **Allâh-u Te'âlâ**'nın ismiyle olduğunu bildirerek aslında onlara: "Bu gemi, kurtuluşun hâsıl olması için bir sebeb değildir, bilakis size farz olan şey, himmetinizi ve kalbinizi **Allâh-u Te'âlâ**'nın fazl-ı keremine rabtedip bağlamanızdır. Zîrâ gemiyi yüzdürecek ve durduracak olan ancak **Allâh-u Te'âlâ**'dır. Sakın siz gemiye güvenip de **Allâh-u Te'âlâ**'nın lütfuna bağlanmayı unutmayın" demiş olmaktadır.

Dolayısıyla birinci mânâya göre **Nûh** *(Aleyhisselâm)* gemiye binme ânında zikir makāmında idi, ikinci takdîre göre ise gemiye binerken tefekkür, kendi havl-i kuvvetinden teberrî (güç gösterisinden uzak durma), sebeblerden kat'ı nazar etme ve (sebeblere tesir veren) Müsebbibü'l-esbâb (Te'âlâ'n)ın heybetinin nûru içerisinde kalbinin istiğrâkı (boğulup gitmesi ve kendini kaybetmesi) makāmında idi. **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/238-239)*

"Hâzin Tefsîri"nde zikredildiğine göre; bu âyet-i kerîme **Allâh-u Te'âlâ** tarafından kullarına şunu tâlim etmekte (öğretmekte)dir ki; kim bir iş yapmak isterse o kişinin o şeye teşebbüs ânında **Allâh-u Te'âlâ**'nın ismini zikretmeden başlaması yakışık almaz. Zîrâ zikir üzere işe başlarsa bu onun diğer işlerde de necâh ve felâhına (başarısına ve kurtuluşuna) sebeb olacaktır. **(el-Hâzin,** *Lübâbü't-te'vîl, 2/485)*

Tâbi'înden **Câbir İbnü Zeyd** *(Radıyallâhu Anh)* bu âyet-i kerîmenin tefsîrinde:

عَنْ جَابِرِ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فِي قَوْلِهِ: «بِسْمِ اللهِ» قَالَ: «اِسْمُ اللهِ الْأَعْظَمُ هُوَ اللهُ، أَلَا تَرَى أَنَّهُ فِي جَمِيعِ الْقُرْآنِ يَبْدَأُ قَبْلَ كُلِّ اسْمٍ.»

"**Allâh-u Te'âlâ**'nın **İsm-i Âzam'ı** (en büyük ismi) ancak (اَللهُ) **"Allâh"** ism-i şerîfidir. Görmez misin ki; **Allâh-u Te'âlâ Kur'ân**'ın tamâmında her isimden önce o isimle başlıyor" demiştir. **(İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:342, 9/143)*

Dahhâk *(Radıyallâhu Anh)* **"Bismillâh"** kavl-i şerîfi hakkında şöyle demiştir:

عَنِ الضَّحَّاكِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فِي قَوْلِهِ: «بِسْمِ اللهِ» قَالَ: «اَلْبَاءُ مِنْ بَهَاءِ اللهِ، وَالسِّينُ مِنْ سَنَاءِ اللهِ، وَالْمِيمُ مِنْ مُلْكِ اللهِ، وَاللهُ؛ يَا إِلٰهَ الْخَلْقِ.»

"(Bismillâh'daki) 'Bâ (harfi); (بَهَاءُ اللهِ) terkîbinde (bulunan 'Bâ' harfinden alı)n(mış olup O'nun güzelliğine ve heybetine işâret etmekte)dir.

'Sîn (harfi)'; (سَنَاءُ اللهِ) terkîbinde (bulunan 'Sîn' harfinden alı)n(mış olup O'nun nûruna işâret etmekte)dir. 'Mîm (harfi) de; (مُلْكُ اللهِ) terkîbinde (bulunan 'Mîm' harfinden alı)n(mış olup, O'nun mülk ve saltanatına işâret etmekte)dir. (اَللهُ) **'Allâh'** ism-i şerîfi ise "Ey bütün mahlûkātın İlâhı!' demektir." **(İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:343, 9/143)*

Tâbi'înin büyüklerinden **Sa'îd İbnü Cübeyr** *(Radıyallâhu Anh)* şöyle demiştir:

عن سعيد بن جبير رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: «إِذَا رَكِبْتَ فِي السَّفِينَةِ تَذْكُرُ نِعْمَةَ اللهِ وَإِنْ شَاءَ قَالَ كَمَا قَالَ نُوحٌ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ﴿بِسْمِ اللهِ مَجْرَاهَا وَمُرْسَاهَا إِنَّ رَبِّي لَغَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ فَمَنْ رَكِبَ دَابَّةً لَمْ يَذْكُرِ اسْمَ اللهِ جَاءَ الشَّيْطَانُ فَيَقُولُ: تَغَنَّ فَإِنْ لَمْ يَتَغَنَّ يَقُولُ لَهُ: تَمَنَّ.»

"Gemiye bindiğin zaman Allâh'ın (seni onunla uzak yerlere selâmetle ulaştırma) **nîmetini hatırlarsın. Dilerse de insan Nûh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in **dediği gibi:**

﴿بِسْمِ اللهِ مَجْرٰىهَا وَمُرْسٰىهَا ۚ إِنَّ رَبِّي لَغَفُورٌ رَحِيمٌ﴾

"Onun akışı ve duruşu Allâh'ın adı(nı zikretmek) **ile** (gerçekleşecek) **dir. Şüphesiz ki benim Rabbim, elbette** (günahları çokça bağışlayan bir) **Ğafûr'dur,** (onları boğulmaktan kurtaran bir) **Rahîm'dir."** der.

Artık her kim bir merkebe biner de Allâh'ın ismini zikretmezse şeytan gelir de (ona:) **'Çalgı söyle' der. Eğer çalgı söyleyemezse o zaman ona: 'Bâtıl şeyler** (boş laflar) **konuş' der."** **(İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:347, 9/145; Benzeri rivâyetler için bkz.:* **el-Heysemî,** *Mecme'u'z-zevâid, rakam:17097, 10/131;* **'Alî el-Müttakî,** *Kenzü'l-'ummâl, rakam:24995, 9/69;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 8/356)*

İbnü Abbâs *(Radıyallâhu Anhümâ)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُما، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «أَمَانٌ لِأُمَّتِي مِنَ الْغَرَقِ إِذَا رَكِبُوا السُّفُنَ أَنْ يَقُولُوا: «بِسْمِ اللهِ الْمَلِكِ الرَّحْمٰنِ ﴿وَمَا قَدَرُوا اللهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمٰوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾ ﴿بِسْمِ اللهِ مَجْرَاهَا، وَمُرْسَاهَا إِنَّ رَبِّي لَغَفُورٌ رَحِيمٌ﴾.»

"Ümmetim gemilere bindikleri zaman onlar için boğulmaktan emân (ve güvence):

«بِسْمِ اللهِ الْمَلِكِ الرَّحْمٰنِ ﴿وَمَا قَدَرُوا اللهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمٰوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾ ﴿بِسْمِ اللهِ مَجْرَاهَا، وَمُرْسَاهَا إِنَّ رَبِّي لَغَفُورٌ رَحِيمٌ﴾»

'(Yegâne hükümdâr ve ziyâde acıyan) **Melik ve Rahmân olan Allâh'ın ismiyle!'**

'Bir de o (Allâh'a ortak koşa)**nlar** (ve O'nu cisimlere âit vasıflarla niteleyen Yahûdîler) **hak ettiği takdîr** (ve tâzim) **ile Allâh'ı takdîr etmediler. Hâlbuki kıyâmet gününde yer**(yüzünün tamâmı yedi kat tabakasıyla) **hep birlikte olarak O'nun kabzasıdır** (ve sâdece O'nun yönetimi altındadır)**.**

Gökler de O'nun üstün kudretiyle dürülmüş şeylerdir. O'nu (herhangi bir şeye benzemekten) **tesbîh ile** (tenzîh edin)**. Zâten onların ortak koştukları şeylerden O dâimâ çok yüce olmuştur.'** *(ez-Zümer Sûresi:67)*

'Onun akışı ve duruşu Allâh'ın adı(nı zikretmek) **ile** (gerçekleşecek)**dir. Şüphesiz ki benim Rabbim, elbette** (îmân edenleri çokça bağışlayan bir) **Ğafûr'dur,** (kendilerine çokça acıdığı için onları boğulmaktan kurtaran bir) **Rahîm'dir.'** *(Hûd Sûresi:41)* **demeleridir."** **(et-Taberânî,** *el-Mu'cemü'l-kebîr, rakam:12661, 12/124;* **A. mlf.,** *Kitâbü'd-Du'â, rakam:803, sh:255;* **Ebû Ya'lâ,** *el-Müsned, rakam:6781, 9/175;* **ed-Deylemî,** *Müsnedü'l-Firdevs, rakam:1667, 1/412;* **İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Medîneti Dimeşk, 57/281;* **İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 7/439;* **el-Heysemî,** *Mecme'u'z-zevâid, rakam:17101, 10/132;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/67-68;* **İbnü's-Sünnî,** *'Amelü'l-yevm ve'l-leyle, rakam:500, sh:449)*

Tâbi'înin ulularından **Katâde** *(Radıyallâhu Anh)* şöyle demiştir: "Şüphesiz ki **Allâh-u Te'âlâ** size karada bir şeye bindiğiniz zaman ne diyeceğinizi ve denizde bir şeye bindiğiniz zaman ne diyeceğinizi beyân etmiştir. Karada (herhangi bir merkebe) bindiğiniz zaman:

﴿سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ ۞ وَإِنَّا إِلٰى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ﴾

"(Bütün noksan sıfatlardan) **O Zât'ı tesbîh ile** (tenzîh ederiz) **ki; işte bunu bize itâatkâr kılmıştır. Hâlbuki biz bun**(ca ağır vâsıtayı kullanmay)**a güç yetirebilen kimseler değildik.**

Ayrıca şübhesiz ki biz (bugün bu vâsıtalarla kısa yolculuklara çıkmaktaysak da, ölümle birlikte geri dönüşü olmayan bir yolculuğa çıkarak) **ancak Rabbimiz**(in bizi diriltip sevk edeceği âhiret)**e elbette dönücü kimseleriz."** *(ez-Zühruf Sûresi:13-14)* dersiniz.

Denizde bindiğiniz zaman:

﴿بِسْمِ اللهِ مَجْرٖيهَا وَمُرْسٰيهَا ؕ اِنَّ رَبّٖى لَغَفُورٌ رَحٖيمٌ﴾

'Onun akışı ve duruşu Allâh'ın adı(nı zikretmek) **ile** (gerçekleşecek)**dir. Şüphesiz ki benim Rabbim, elbette** (îmân edenleri çokça bağışlayan bir) **Ğafûr'dur,** (onları boğulmaktan kurtaran bir) **Rahîm'dir.'** *(Hûd Sûresi:41)* dersiniz." **(Yahyâ İbnü Sellâm et-Teymî,** *Tefsîru Yahyâ İbni Sellâm, 1/399;* **Muhammed İbnü Ebî Zemenîn,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 2/290)*

Âyet-i kerîmenin sonunda geçen: (إِنَّ رَبِّي لَغَفُورٌ رَحِيمٌ) **"Şüphesiz benim Rabbim elbette Ğafûr ve Rahîmdir"** kavl-i şerîfi hakkında **Fahrurrâzî** *(Rahimehullâh)*: "O vakit helâk edilme ve **Allâh**'ın kahrını izhâr etme (gazabını açıklama) zamânı iken **Allâh-u Te'âlâ**'nın mağfiret ve rahmetini ifâde eden **Ğafûr** ve **Rahîm** ism-i şerîflerinin burada zikredilmesi nasıl münâsebet alır?" diye bir soru yönelttikten sonra buna şöyle cevâb vermiştir:

"Herhâlde gemiye binen Müslüman topluluk kendi işlerinde kurtuluşlarını, ilimlerinin (ve anlayışlarının) bereketine bağlamış olacaklar ki **Allâh-u Te'âlâ** bu kelâm ile, içlerinde bulunan 'ucüb (kendini beğenme) hâlini onlardan gidermek için onlara tenbîhte bulunmuştur.

Zîrâ insan türlü türlü zellelerden ve şehvetlerin karanlıklarından hiçbir zaman ayrı duramaz. Dolayısıyla bütün hâllerinde herkes **Allâh-u Te'âlâ**'nın iânesine (yardımına) ve fazl-u ihsânına muhtaç olduğu için hiç kimse **Allâh-u Te'âlâ**'nın, günahlarını mağfiret etmesinden ve kendisine acıyıp azap etmemesinden müstağnî kalamaz." **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/238-239)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; (إِنَّ رَبِّي لَغَفُورٌ رَحِيمٌ) **"Şüphesiz benim Rabbim elbette Ğafûr ve Rahîmdir"** kavl-i şerîfi "Şüphesiz benim Rabbim elbette günahları ve hatâları çokça bağışlayıcıdır ve kullarına çok merhamet sâhibidir, onun için sizi bu büyük belâdan kurtarmıştır. Öyle olmasa bunu yapmazdı" demektir.

İşte bu şu mânâya delâlet etmektedir ki; onların kurtuluşu kendi istihkakları (kurtuluşu hak etmeleri) sebebiyle olmamıştır.

Bilakis **Allâh-u Te'âlâ**'nın hâlis fazl-u ğufrânı ve rahmeti (kendisine başka bir şey karışmamış olan katıksız lütfu, bağışlaması ve acıması) ile tahakkuk etmiştir. Nitekim Ehl-i Sünnet'in görüşü budur.

Nakledildiğine göre; **Nûh** *(Aleyhisselâm)* gemiyi yaparken, ona îmân etmiş olan yaşlı bir kadın yanına uğradığında kendisine ne yaptığını sormuştu, o da: **'Yakında Allâh-u Te'âlâ kâfirleri tûfânla helak edecek, müminleri de bu gemiyle kurtaracak'** demişti.

Bunun üzerine o kadın **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a tûfân vakti geldiği zaman kendisine haber vermesini vasiyet etmişti. Fakat o an geldiğinde **Nûh** *(Aleyhisselâm)* mahlûkātı gemiye bindirmekle meşgul olduğu için yaşlı kadının vasiyetini unutmuştu, çünkü o nene kendisinden çok uzakta yaşıyordu.

Sonra kâfirlerin helâk edilmesi ve müminlerin kurtuluşu ile ilgili yaşananlar bitip onlar gemiden çıkınca o yaşlı kadın gelerek:

"Yâ **Nûh**! Sen bana tûfân olacak demiştin, hâlâ vakti yanaşmadı mı?' deyince **Nûh** *(Aleyhisselâm)*:

«قَدْ وَقَعَ وَكَانَ أَمْرُ اللهِ مَفْعُولًا.»

'O iş oldu bitti, zâten Allâh'ın emri kesinlikle olup bitmiştir' diyerek o yaşlı kadının işine şaşıp kaldı.

Çünkü **Allâh-u Te'âlâ** onu gemiye binmediği hâlde evinde kurtarmıştı ve o hiç tûfân görmemişti. İşte **Allâh-u Te'âlâ**'nın mümin kullarını himâyesi böylece gerçekleşir.

Bâzı keşif ehlinin sahîh nakillerine göre: **Bursa** şehrindeki **Ulu Câmi**'nin yeri, bahsi geçen yaşlı kadının eviydi."

(Azîz Mahmûd-ü Hüdâyî *(Kuddise Sirruhû)* Hazretleri'ne âit) ***"el-Vâkı'âtü'l-Mahmûdiyye"*** isimli eserde böylece zikredilmiştir. **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/200)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Kuşeyrî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; "Damlalar sel olunca **Nûh** *(Aleyhisselâm)* anladı ki o damlalardan kurtuluş ne kadar türlü türlü ve çok olsa da hiçbir hîle ve çare ile hâsıl olmayacak.

O zaman anladı ki kendisinin selâmeti **Allâh**'ın ismiyledir, necâtı (kurtuluş) ve rahatı da **Allâh**'a tevekkülü iledir. Ama sonra anladı ki öyle değilmiş (aslında bunların hiçbiriyle kurtulmamış)!

Bilakis onun halâsı ve âfiyeti ancak **Allâh-u Sübhânehû**'nun tefaddulü (kulun istihkākını aşmış olan bir lütf-u kerem) ileymiş." **(el-Kuşeyrî,** *Letâifü'l-işârât, 2/323)*

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; insan **Allâh-u Te'âlâ**'nın mârifeti talebinde (ve Yüce Zât'ını tanıma istediğinde) delil ve huccet ile tefekküre başlarsa, sanki o kişi tefekkür ve tedebbür (tafsîlatlı bir şekilde inceden inceye düşünme) gemisinde oturmuş gibi olur.

Bu durumda (vahye dayanmaksızın akıl ve mantık ile delil arayıp bulayım derken) karanlıkların ve dalâletlerin dalgaları o dağların üstüne çıkar ve en yüksek tepelerin zirvelerinden dahî daha ziyâde mürtefî (yüksek) olur.

İşte akıl-fikir gemisi harekete başladığı zaman mutlaka onun îtimâdı (ve güveni) ancak **Allâh-u Te'âlâ**'ya olmalıdır, yalvarıp yakarması da ancak **Allâh-u Te'âlâ**'ya yönelmelidir.

İşte bu durumda insan kalp dili ile ve akıl nazarı ile dâimâ:

«بِسْمِ اللهِ مَجْرَاهَا وَمُرْسَاهَا.»

"Onun akışı da duruşu da ancak Allâh'ın ismiyledir" demelidir (ve Allâh-u Te'âlâ'yı bulmaya istidlâl ve nazar yolundan öte vahye ittibâ ve zikir yoluyla çalışmalıdır).

Tâ ki onun fikir gemisi kurtuluş sâhiline ulaşabilsin ve dalâletlerin dalgalarından kurtuluşa erebilsin. **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/238-239)*

KIRK İKİNCİ ÂYET-İ KERÎME

﴿ وَهِيَ تَجْرِي بِهِمْ فِي مَوْجٍ كَالْجِبَالِ وَنَادَىٰ نُوحٌ ابْنَهُ وَكَانَ فِي مَعْزِلٍ
يَا بُنَيَّ ارْكَبْ مَعَنَا وَلَا تَكُنْ مَعَ الْكَافِرِينَ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (42)

(وَهِيَ) **Ve o** (gemi), (تَجْرِي) **akıtıp götürüyordu,** kimi? (بِهِمْ) **onları,** nerede? (فِي مَوْجٍ) **dalgalar içinde,** öyle dalgalar ki, (كَالْجِبَالِ) **dağlar gibi,** (وَنَادَىٰ) **ve nidâ etti** (seslendi), kim? (نُوحٌ) **Nûh,** kime? (ابْنَهُ) **oğluna,** (وَكَانَ) **ve o idi,** nerede? (فِي مَعْزِلٍ) **ayrı bir yerde,** ne diye nidâ etti? (يَا بُنَيَّ) **ey oğulcağızım!** (ارْكَبْ) **bin,** kiminle birlikte? (مَعَنَا) **bizimle birlikte,** daha? (وَلَا تَكُنْ) **ve sen olma,** kimlerle berâber? (مَعَ الْكَافِرِينَ) **o kâfirlerle berâber.**

MEÂL-İ ŞERÎF

"Böylece o (gemi), **dağlar gibi dalgalar içinde onları akıtıp götürüyorken Nûh,** (kendilerinden) **ayrı bir yerde bulunan oğluna: 'Ey oğulcağızım! Bizimle birlikte** (îmân ederek bu gemiye) **bin ve sen o** (gemiye binmeyen) **kâfirlerle berâber olma' diye seslendi."**

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın Müslümanlara gemiye binmelerini emrettiğini beyân ettikten sonra bu âyet-i kerîmede ise geminin dağlar gibi dalgalar içerisinde onları götürürken **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın, oğluna îmân edip gemiye binmesi için nidâ ettiğini açıklamıştır.

"İbnü Kesîr Tefsîri"nde zikredildiğine göre; bu âyet-i kerîmede beyân edildiği üzere; **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın gemisi suyun üzerinde **Allâh-u Te'âlâ**'nın izniyle ve O'nun gözetimi, koruması, lütfu ve himâyesi altında akıp gitmekteydi. Nitekim **Allâh-u Te'âlâ** diğer âyet-i kerîmelerinde bu hususta:

﴿ إِنَّا لَمَّا طَغَا الْمَاءُ حَمَلْنَاكُمْ فِي الْجَارِيَةِ ۝ لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ تَذْكِرَةً وَتَعِيَهَا أُذُنٌ وَاعِيَةٌ ﴾

"(Nûh tûfânında) **su** (alışılagelen) **haddi aş**(ıp en yüksek dağın üzerine bile on beş arşın çık)**tığı zaman, şübhesiz ki Biz** (o vakit Nûh nebîyi ve oğullarını, bir de onların sulplerinde bulunmanız hasebiyle) **sizi o akıp giden** (gemi)**de taşı**(t)**dık. Tâ ki onu sizin için** (yaratıcının üstün gücüne ve engin rahmetine delâlet eden) **büyük bir** (ibret ve) **öğüt kılalım ve** (işittiklerini) **kavrayıcı kulaklar onu**(n sizi taşıyıp Nûh tûfânından kurtarma kıssasını) **muhâfaza etsin** (de o büyük nîmete şükretsin) **diye** (böyle yaptık)**!"** *(el-Hâkka Sûresi:11-12)* buyurmuştur.

Yine **Yüce Rabbimiz** bu gemi hakkında:

﴿وَحَمَلْنَاهُ عَلَىٰ ذَاتِ أَلْوَاحٍ وَدُسُرٍ ۝ تَجْرِي بِأَعْيُنِنَا جَزَاءً لِّمَن كَانَ كُفِرَ ۝ وَلَقَد تَّرَكْنَاهَا آيَةً فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ﴾

"Böylece (Nûh *(Aleyhisselâm)*ın gemiyi yaptıktan sonra) **Biz onu enli tahtalara ve çivilere sâhib bir şey** (olan gemi) **üzerine yükledik.**

O (gemi) **Bizim gözetimimizle** (suda) **akıp gitmekteydi. İnkâr edilmiş olan kişi için tam bir karşılık olsun diye** (Nûh kulumuzu gemiye bindirip tûfândan kurtardık)**!**

Andolsun ki; muhakkak Biz onu(n bindiği geminin kalıntısını uzun bir süre) **bir âyet** (ve mûcize) **olarak bıraktık. Ama hiç** (insanlar içinde) **iyice öğüt alan**(lar)**dan biri mi** (var)**?!"** *(el-Kamer Sûresi:13-15)* buyurmuştur. **(İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 7/439)*

Katâde *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edildiğine göre; **"Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın boğulan oğlunun ismi **Ken'ân** idi." **(İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:361, 9/150;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/68)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın boğulan oğlunun, üvey oğlu mu yoksa sulbünden oğlu mu olduğu husûsunda bâzıları ihtilâf etmişler, kimisi; mâsum bir rasûlün oğlunun kâfir olmasını uzak görerek kâfir olan karısı **Vâ'ile**'den üvey oğlu olduğunu söylemişlerdir.

Ama hakîkat ulemâsının cumhûru, âyet-i kerîmede **Allâh-u Te'âlâ**: (وَنَادَىٰ نُوحٌ ابْنَهُ) **"Nûh oğluna seslendi"** buyurduğu için, ayrıca **Nûh** *(Aleyhisselâm)* ona hıtâben: (يَا بُنَيَّ) **"Ey oğulcağızım!"** dediği için bu oğlunun kendi sulbünden gelen çocuğu olduğunu söylemişlerdir.

Zâten: "Bir peygamberin çocuğu nasıl kâfir olur" sözü **Âdem** *(Aleyhisselâm)*ın oğlu **Kābîl**(in kâfir olduğu) ile boşa düşmüştür. **Allâh-u Te'âlâ** ölüden diriyi, diriden ölüyü çıkarır ve **Celâl** ve **Cemâl** tecellîgâhlarında O'nun hikmeti böylece deverân edip durur. **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/201)*

İbnü Sâd, Nesefî ve **Taberî** *(Rahimehümullâh)*, **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Anhümâ)*nın şöyle buyurduğunu rivâyet etmişlerdir:

"Gök, kırk gün kırk gece yağmur yağdırdı, yerin suları da öylece topraktan çıktı. İşte **Allâh-u Te'âlâ**'nın:

﴿فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاءٍ مُّنْهَمِرٍ ۝ وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا فَالْتَقَى الْمَاءُ عَلَىٰ أَمْرٍ قَدْ قُدِرَ﴾

"Nihâyet Biz (bardaktan boşanırcasına) **bolca dökülen bir suyla göğün kapılarını açtık.**

Yeri de gözeler hâlinde (kırk gün) **fışkırttık da, böylece** (yerle gök sularının karışımından toplanan) **o sular, gerçekten** (ezelde) **takdîr edilmiş olan mühim bir iş**(in meydana gelmesi ve dünyâyı suya gark edecek tûfânın gerçekleşmesi) **için** (birbiriyle buluşup) **kavuştu.**" *(el-Kamer Sûresi:11-12)* kavl-i şerîfi bundan bahsetmektedir.

Böylece sular yeryüzünde bulunan en uzun dağın üzerinde bile onbeş arşın yükseldi ve o gemi altı ay içerisinde onlara bütün yeryüzünü dolaştırdı ki o sırada hiçbir şeyin üzerinde durmuyordu.

Nihâyet (Mekke'deki) Harem bölgesine geldi velâkin oraya girmedi, Harem'in etrâfında yedi kere döndü. **Allâh-u Te'âlâ Beytullâh**'ı (sellere ğark olarak) boğulmaktan âzâd etti." *('***Ömer en-Nesefî,** *et-Teysîr, 8/209;* **İbnü Sâd,** *et-Tabekātü'l-Kübrâ, 1/42;* **İbnü Cerîr et-Taberî,** *et-Târîh, 1/115;* **İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Dimeşk, 62/245-246;* **Ebu'l-Leys es-Semerkandî,** *Bahru'l-'ulûm, 2/152;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/70-72;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/204)*

"Semerkandî Tefsîri"nde zikredildiğine göre: "**Âdem** *(Aleyhisselâm)*ın binâ ettiği **Beytullâh** (Kâ'be tûfân zamânında) altıncı kat semâya kaldırıldı ki **Beyt-i Ma'mûr** ondan ibârettir. **Hacer-i Esved** de **İbrâhîm** *(Aleyhisselâm)*ın zamânına kadar **Ebû Kubeys** tepesin(de bulunan gizli bir yer)e emânet bırakıldı. **(Ebu'l-Leys es-Semerkandî,** *Bahru'l-'ulûm, 2/152;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/204-205; Benzeri rivâyetler için bkz.:* **Ebu'ş-Şeyh,** *Kitâbü'l-'azame, rakam:1189;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/76)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **Ebû Kubeys** tepesine bu ismin verilmesinin sebebi **Cürhum** kabîlesinden olan **Kubeys** isimli birinin orada vefât etmiş olması sebebiyledir.

(Nûruddîn el-Halebî *(Rahimehullâh)*a âit meşhur siyer kitabı olan) ***"İnsânü'l-'uyûn"*** isimli eserde böyle zikredilmiştir.

Üftâde Efendi diye meşhur olan **Hazret-i Şeyh** *(Kuddise Sirruhû)*: "**Nûh** tûfânının tesiri her otuz senede bir kere (tûfâna nisbetle) hafifçe zuhûr eder velâkin yine de çok yağmur yağdığı için bâzı şehirler ve evler sellere garkolur." demiştir. **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/205)*

Şu bilinsin ki; **Allâh-u Te'âlâ** bizim ümmeti sel felâketiyle toptan helâk olmaktan **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in duâsı bereketiyle kurtarmıştır. Nitekim **Sâd İbnü Ebî Vakkās** *(Radıyallâhu Anh)* şöyle anlatmıştır:

عَنْ سَعْدٍ (بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَقْبَلَ ذَاتَ يَوْمٍ مِنَ الْعَالِيَةِ، حَتَّى إِذَا مَرَّ بِمَسْجِدِ بَنِي مُعَاوِيَةَ دَخَلَ فَرَكَعَ فِيهِ رَكْعَتَيْنِ، وَصَلَّيْنَا مَعَهُ، وَدَعَا رَبَّهُ طَوِيلًا، ثُمَّ انْصَرَفَ إِلَيْنَا، فَقَالَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «سَأَلْتُ رَبِّي ثَلَاثًا، فَأَعْطَانِي ثِنْتَيْنِ وَمَنَعَنِي وَاحِدَةً، سَأَلْتُ رَبِّي: أَنْ لَا يُهْلِكَ أُمَّتِي بِالسَّنَةِ فَأَعْطَانِيهَا، وَسَأَلْتُهُ أَنْ لَا يُهْلِكَ أُمَّتِي بِالْغَرَقِ فَأَعْطَانِيهَا، وَسَأَلْتُهُ أَنْ لَا يَجْعَلَ بَأْسَهُمْ بَيْنَهُمْ فَمَنَعَنِيهَا.»

"Bir gün **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* (Kubâ tarafındaki) **el-'Âliye** (bölgesin)den (bize doğru) yönel(ip gel)di. O sırada **Mu'âviye oğulları Mescidi**'ne uğradığı zaman (ona) girerek iki rekât namaz kıldı, biz de onunla birlikte kıldık ve o *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* Rabbine uzunca duâda bulundu, sonra bize dönerek şöyle buyurdu:

"Rabbimden üç şeyi istedim; bana ikisini verdi, ama birinden beni menetti. Rabbimden ümmetimi(n tamâmını) **o** (kıtlık) **yıl**(ları) **ile helâk etmemesini istedim, onu bana verdi.**

Yine O'ndan ümmetimi(n tümünü) **boğarak helâk etmemesini taleb ettim, onu da bana verdi. Bir de O'ndan çetin harb**(ler)**i** (kâfirlerle yapmalarını nasîb etmesini ama) **kendi aralarına koymamasını** (ve onları iç savaşla birbirine kırdırtmamasını) **istedim ama beni ondan menetti** (onu bana vermedi)." (**Müslim,** *es-Sahîh, rakam:2890, 4/2216;* **Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:1574, 3/141-142;* **İbnü Mâce,** *es-Sünen, rakam:3951, 5/96-97* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/205)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Kuşeyrî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **"Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın oğlu zâhirî görünüş îtibârıyla babasından ve Müslümanlardan ayrı duruyordu.

Zâten o çocuk **Allâh-u Te'âlâ**'nın takdîrinin sırrında da ezelde **Nûh** *(Aleyhisselâm)* ve ümmeti hakkında geçmiş olan lütf-u kerem kararından uzakta idi. Sonra **Nûh** *(Aleyhisselâm)* ona şefkat diliyle konuşarak:

﴿ يَا بُنَيَّ ارْكَبْ مَعَنَا وَلَا تَكُنْ مَعَ الْكَافِرِينَ ﴾

"Ey oğulcağızım! Bizimle birlikte (îmân ederek bu gemiye) **bin ve sen o** (gemiye binmeyen) **kâfirlerle berâber olma"** deyiverdi. Ama ona: "Kâfirlerden olma" demedi. Çünkü oğlunun durumu **Nûh** *(Aleyhisselâm)* nezdinde karışık idi. Oğlu ona münafıklık yapıyordu. İşte bunun üzerine **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a: "Ey **Nûh**! O hiç şübhesiz kâfirlerdendir, çünkü o bizim ezelî takdirimizde kâfirlerdendir" buyuruldu. (**el-Kuşeyrî,** *Letâifü'l-işârât, 2/323)*

MÜNÂSİB ÂYET-İ KERÎME

***Nûh** (Aleyhisselâm)ın Oğlunun da Günahları Yüzünden Boğulup Cehenneme Girdirilenlerden Olduğu ve Kendisine Bir Yardımcı Bulamadığı*

﴿ مِمَّا خَطِيئَاتِهِمْ أُغْرِقُوا فَأُدْخِلُوا نَارًا فَلَمْ يَجِدُوا لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْصَارًا ﴾

"(İşte Nûh nebînin kavmi) **özellikle o** (şirkten ibâret) **büyük hatâlarından sebeb suyla boğuldular,** (sonra) **hemen** (berzah âleminde kabir azâbına çarptırılmak üzere) **büyük bir ateşe girdirildiler de artık kendileri için Allâh'tan başka yardımcılar bulamadılar."** *(Nûh Sûresi:25)*

KIRK ÜÇÜNCÜ ÂYET-İ KERÎME

﴿ قَالَ سَاٰوِی اِلٰی جَبَلٍ یَّعْصِمُنِی مِنَ الْمَآءِ ؕ قَالَ لَا عَاصِمَ الْیَوْمَ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ اِلَّا مَنْ رَّحِمَ ۚ وَحَالَ بَیْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِیْنَ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (43)

(قَالَ) **O** (Ken'ân isimli oğlu) **dedi,** neyi dedi? (سَاٰوِی) **yakında sığınacağım,** nereye? (اِلٰی جَبَلٍ) **bir dağa,** öyle dağ ki, (یَعْصِمُ) **koruyacak,** kimi? (نِی) **beni,** neden? (مِنَ الْمَآءِ) **sudan,** (قَالَ) (Nûh *(Aleyhisselâm)* ona) **dedi,** neyi dedi? (لَا عَاصِمَ) **hiçbir koruyucu yoktur,** ne zamanda? (اَلْیَوْمَ) **bugünde,** neden? (مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ) **Allâh'ın** (azâb) **emrinden,** (اِلَّا مَنْ) (ancak) **o kimse müstesnâ ki,** (رَحِمَ) **O** (Allâh) **acıdı,** (وَحَالَ) **ve** (derken) **girdi,** nereye? (بَیْنَهُمَا) **ikisinin arasına,** ne? (اَلْمَوْجُ) **dalgalar,** (فَكَانَ) **nihâyet o oldu,** kimlerden? (مِنَ الْمُغْرَقِیْنَ) **su ile boğulanlardan.**

MEÂL-İ ŞERÎF

"O (Ken'ân isimli oğlu ise)**: 'Birazdan beni sudan koruyacak bir dağa sığınacağım' dedi. O** (Nûh *(Aleyhisselâm)* da onu bu faydasız fikrinden çevirmek ve kendisine gerçeği açıklamak için)**: 'Bugün Allâh'ın** (azab) **emrinden koruyacak hiçbir şey yoktur;** (lâkin) **O** (ziyâde rahmet sahibi olan Allâh-u Sübhânehû)**nun merhamet ettiği kimseler müstesnâ!' dedi. Böylece** (baba-oğul konuşmayı henüz bitirmemişlerdi ki) **dalgalar o ikisinin arasına girdi de nihâyet o** (oğlu) **su ile boğulanlardan oldu."**

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın, oğlunu îmân ederek gemiye binmeye dâvet ettiğini beyân ettikten sonra bu âyet-i kerîmede ise **Ken'ân** isimli oğlunun dağa çıkarak kurtulacağını söyleyip bu dâvete icâbet etmeyerek sulara ğark olup boğulduğunu açıklamıştır.

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; **Nûh** *(Aleyhisselâm)* oğlunu îmân ederek gemiye binmeye dâvet edince oğlu: "Birazdan bir dağa çıkarım o beni sudan korur" dediği zaman **Nûh** *(Aleyhisselâm)*: **"Yanlış konuştun, bugün Allâh'ın rahmet ettiklerinden** (acıdıklarından) **başka Allâh'ın azâbından kurtaracak kimse yoktur"** buyurdu.

İşte bunun mânâsı: "Bugün kurtulacak olanlar ancak **Allâh**'ın rahmetine nâil olanlardır. Çünkü O, ancak (îmânları vesîlesiyle) rahmet ettiklerini boğulmaktan kurtaracaktır. Dolayısıyla bugün **Allâh**'ın azâbından ancak rahmet sâhibi **Allâh** kurtarabilir" demektir.

Bunun takdiri ise: (لَا فِرَارَ مِنَ اللهِ إِلَّا إِلَى اللهِ) "**Allâh**'(ın azâbın)dan kaçış yine ancak **Allâh**'a olur" demektir ki bu mânâ gâyet güzel bir te'vîl olup **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in duâlarında geçen:

«وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ.»

"Senden yine ancak Sana sığınırım" (**Müslim,** *es-Sahîh, rakam: 486, 1/352;* **Ebû Dâvûd,** *es-Sünen, rakam:879, 1/232;* **et-Tirmizî,** *es-Sünen, rakam:3493, 5/524)* sözünün bir nazîridir." (**Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/242)*

Humeyd İbnü Hilâl *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: "**Nûh** *(Aleyhisselâm)* kavminden bir adama gemi yapmakta kendisine yardım etmesi için bir ücret tâyîn etmişti, o da onunla birlikte çalışmıştı.

Gemi işi bitince **Nûh** *(Aleyhisselâm)* ona: **'Seni iki şey arasında serbest bırakıyorum, istersen ücretini tam vereyim, istersen de seni** (gemiye bindirerek) **zâlim kavim**(in başına gelecekler)**den koruyayım'** dedi.

O ise kavmine danışmak istediğini söyleyerek onlarla istişârede bulundu, onların fikri üzerine hareket ederek ücretinin tamâmını istedi.

O adam tam ücretini alıp gidiyordu ki **Allâh-u Te'âlâ** sulara (gökten-yerden boşalmaları husûsunda) emrettiği hükmü fermân etti.

Tam o sırada adam suda batmaya başlayınca: 'Bana verdiğin ücreti geri al (da beni kurtar)' dediyse de **Nûh** *(Aleyhisselâm)*: **'Sen ne istediysen o oldu'** buyurdu ve o adam boğulanlar içerisinde sulara garkoldu." (**es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr fi't-tefsîri bi'l-me'sûr, 8/69-70)*

Şu bilinsin ki; **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın ümmetini, o gemi dünyânın tûfânından kurtardığı gibi bu ümmeti de âhiret tûfânından kurtaracak amellerin başında **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in Ehl-i Beyt'ini sevmek, onlara hürmet etmek ve ihtiyaçlarını gidermek gelir.

Nitekim **Ebû Zerr** *(Radıyallâhu Anh)* "**Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*i şöyle buyururken işittim" demiştir:

قَالَ أَبُو ذَرٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «أَلَا إِنَّ مَثَلَ أَهْلِ بَيْتِي فِيكُمْ مَثَلُ سَفِينَةِ نُوحٍ، مَنْ رَكِبَهَا نَجَا، وَمَنْ تَخَلَّفَ عَنْهَا هَلَكَ.»

"Âgâh olun ki; gerçekten benim Ehl-i Beyt'imin sizin içinizdeki ilginç hâli, Nûh *(Aleyhisselâm)*ın **gemisinin acâyip hâli gibidir. Ona binen kurtulur, ondan geri kalan ise helâk olur."**

(**Ahmed İbnü Hanbel,** *Fezâilü's-sahâbe, rakam:1402, 2/785;* **et-Taberânî,** *el-Mu'cemü'l-evsat, rakam:5536, 5/354;* **el-Hâkim,** *el-Müstedrek, rakam:3351, 4/276;* **Ebû Nu'aym el-İsbehânî,** *Hilyetü'l-evliyâ, 4/306;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/69)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Sülemî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; bu âyet-i celîlenin mânâsı: "**Allâh**'ın emrinden (ve azâbından) **Allâh**'ın kurtaracağı kimseler o kişilerdir ki **Allâh** onları Kendisin(in şerîatin)e sarılmaya delâlet etmiştir" demektir. **(es-Sülemî,** *Hakâiku't-Tefsîr, 1/318)*

"Kuşeyrî Tefsîri"nde zikredildiğine göre:

"Nûh *(Aleyhisselâm)*ın oğlu iki vecihten hatâ etti, birincisi helâki sudan bildi, hâlbuki helâk ancak **Allâh**'tan gelmekte idi. İkincisi necâtı (ve kurtuluşu) dağdan bildi, hâlbuki o da ancak **Allâh-u Te'âlâ** tarafından olacak bir şeydi.

İşte bunun üzerine **Nûh** *(Aleyhisselâm)* ona:

'Bugün **Allâh**'ın emrinden herhangi bir kimseyi koruyacak hiçbir kimse yoktur, lâkin Rabbi kime rahmet etmişse ancak o mâsûm kalır. Çünkü onun **Âsım**'ı (ve koruyanı) vardır ki o da ancak **Allâh-u Te'âlâ**'dır' dedi.

İşte **Nûh** *(Aleyhisselâm)* oğluyla bu konuşmaları yaparken su dalgaları gelip aralarına girdi de oğlu boğulanlardan oldu.

Demek ki **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın vaaz-u nasîhatleri ona fayda vermedi, sözleri ve öğütleri de onu kurtaramadı. İşte böylece **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a:

'Ey **Nûh**! Senin duân ile âlemi tûfâna ğarkettik, onların arasında senin bir oğlunu da boğdu isek sen de çok tesirlenme' buyurulmuş oldu." **(el-Kuşeyrî,** *Letâifü'l-işârât, 2/323-324)*

"et-Te'vîlâtü'n-Necmiyye" ve ***"Rûhu'l-beyân"*** tefsîrlerinde bu ve bir önceki âyet-i kerîmelerin işârî mânâlarında zikredildiğine göre; şerîat gemisi kendisine binenleri dağlar gibi büyük fitnelerin dalgaları içerisinde yüzdürürken, **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ı temsil eden rûh, kendisiyle kalp arasında tevellüd etmesi hasebiyle onun oğlu mesâbesinde olan ve **Ken'ân**'ı temsil ederek **Allâh**'ın mârifetini taleb etmekten kenarda duran nefse:

'Bizimle birlikte şerîat gemisine gir de mel'ûn (lânetlenmiş) ve matrûd (kovulmuş) olan inatçı şeytanlardan oluşan kâfirlerden olma' dediği zaman **Ken'ân**'ı temsîl eden nefis: 'Yakında ben dağ gibi olan aklıma sığınacağım da o beni fitnelerin sularından koruyacak' deyiverir.

O zaman rûh: 'Beşeriyet toprağından şehvet suları fışkırdığı zaman, dünyânın lezzetlerinin ve fitnelerinin suları da kader semâsından boşaldığı zaman artık şerîat gemisinden başka bir şeyle ondan kimse kurtulamaz. Şerîattan başka hiçbir şey insanı koruyamaz.

Ancak **Allâh-u Te'âlâ** kime acıyarak şerîat gemisine sımsıkı tutunmaya onu muvaffak ederse onlar müstesnâ!' der.

Ama tam o sırada akıl dağına sarılan nefis ile aklının arasına nefsânî ve hayevânî şehvetlerin dalgaları ile birlikte bir de dünyâ yaldızlarının fitneleri girer de artık o nefis boğulanlardan olur.

Yâni hangi nefis şerîat gemisine tutunmayıp, helâk edici fitnelerin tûfânından kurtulmak için felsefecilerin yaptığı gibi akıl dağına (ve dayanağına) sarılmak isterse onun için arzuladığı şey aslâ müyesser olmaz ve o, helâk olanlardan olur." (**Necmüddîn Dâye er-Râzî,** *et-Te'vîlâtü'n-Necmiyye, 3/275-276;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/205-206)*

MÜNÂSİB ÂYET-İ KERÎME

Nûh (Aleyhisselâm)ın Oğlunun da Günahları Yüzünden Boğulup Cehenneme Girdirilenlerden Olduğu ve Kendisine Bir Yardımcı Bulamadığı

﴿مِمَّا خَطِيٓـَٔاتِهِمْ أُغْرِقُوا فَأُدْخِلُوا نَارًا فَلَمْ يَجِدُوا لَهُمْ مِنْ دُونِ اللهِ أَنْصَارًا﴾

"(İşte Nûh nebînin kavmi) **özellikle o** (şirkten ibâret) **büyük hatâlarından sebeb suyla boğuldular,** (sonra) **hemen** (berzah âleminde kabir azâbına çarptırılmak üzere) **büyük bir ateşe girdirildiler de artık kendileri için Allâh'tan başka yardımcılar bulamadılar."** *(Nûh Sûresi:25)*

KIRK DÖRDÜNCÜ ÂYET-İ KERÎME

﴿ وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَيَا سَمَاءُ أَقْلِعِي وَغِيضَ الْمَاءُ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ وَقِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (44)

(وَقِيلَ) **Ve** (Allâh tarafından) **buyuruldu,** ne buyuruldu? (يَا أَرْضُ) **ey yer**(yüzü)! (اِبْلَعِي) **yut,** neyi? (مَاءَكِ) **suyunu,** daha ne buyuruldu? (وَيَا سَمَاءُ) **ve ey gök!** (أَقْلِعِي) (yağmurunu) **tut,** (وَغِيضَ) **ve azaldı,** ne? (اَلْمَاءُ) **su**(lar), daha ne oldu? (وَقُضِيَ) **ve bitirildi,** ne? (اَلْأَمْرُ) **o** (helâk edilme) **iş**(i), sonra ne oldu? (وَاسْتَوَتْ) **ve o** (gemi) **yerleşti,** ne üzerine? (عَلَى الْجُودِيِّ) **Cûdî** (Dağı'nın) **üzerine,** sonra ne oldu? (وَقِيلَ) **ve** (Allâh tarafından) **buyuruldu,** ne buyuruldu? (بُعْدًا) (Allâh'ın rahmetinden) **tam bir uzak olmakla** (uzak olun)! Bu kelime bedduâ makāmında olup gizli bir fiil için mef'ûlü mutlakdır ki takdîri (أُبْعُدُوا بُعْدًا) şeklindedir, (**el-Halebî** *ed-Dürru'l-masûn, 6/334)* kim için denildi? (لِلْقَوْمِ) **o kavim için,** öyle kavim ki, (اَلظَّالِمِينَ) **zâlimler olan.**

M E Â L - İ Ş E R Î F

"Böylece (bütün kâfirler tûfâna gark olunca, Allâh-u Te'âlâ tarafından:) **'Ey yer**(yüzü)! (Üzerinde taşıdığın) **suyunu çek. Ey gök! Sen de** (yağmurunu) **tut' buyuruldu.**

Derken su(lar) **azaldı da** (kâfirlerin helâk edilip, müminlerin kurtarılmasıyla ilgili) **o iş bitirildi ve o** (gemi), **Cûdî** (Dağı'nın) **üzerine yerleşti de** (nihâyet) **o zâlimler toplumu için: '**(Allâh'ın rahmetinden) **tam bir uzak olmakla** (uzak olup helâk olun)**' buyuruldu."**

Î Z Â H Â T - I M Ü F Î D E

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın oğlunun, babasının îmân ederek gemiye binme teklifini reddederek boğulduğunu beyân ettikten sonra bu âyet-i kerîmede ise dünyâyı sular kapladıktan sonra **Allâh-u Te'âlâ**'nın suların çekilmesi için yere göğe emrettiğini ve ondan sonra yaşanan bâzı hâdiseleri açıklamıştır.

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; bu âyet-i kerîme bir çok lafızlara şâmildir ki onların her biri **Allâh-u Te'âlâ**'nın azametine (büyüklüğüne) ve kibriyâsının yüceliğine delâlet etmektedir.

Birinci olarak; âyet-i kerîmeye (وَقِيلَ) **"Buyuruldu ki"** diye başlanarak, buyuranın kim olduğunun mechûl (belirsiz) bırakılması şuna delâlet etmektedir ki **Allâh-u Sünhânehû** celâl, heybet, yücelik ve azamet husûsunda o

mertebededir ki her ne zaman **"Buyuruldu"** dense (ve önündeki kelâm herkesin âciz kalacağı şeylerden bahsetmekte ise) akıl ve fikir ancak o kelâmı buyuranın **Allâh-u Te'âlâ** olduğuna yönelir.

Çünkü (selîm) akıllarda, âlemlerde **Allâh-u Te'âlâ**'dan başka hiçbir hüküm sürenin olmadığı ve ulvî ve süflî âlemlerde O'nun Yüce Zât'ından başka mutasarrıf (yönetici) bulunmadığı hakîkati iyice yerleşmiştir.

İkinci olarak; âyet-i kerimede: (يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَيَا سَمَاءُ أَقْلِعِي) **"Ey yer! Suyunu yut. Ey gök! Sen de** (suyunu) **tut"** buyurularak yere göğe hitâb edilmesi iyi düşünülecek olursa yerin ve göğün büyüklüğü, şiddeti ve kuvveti his (ve duyu organları) ile anlaşıldığına göre; akıl işte bu büyük cisimleri ezici gücüyle yöneten, onları istîlâ eden ve onlar hakkında dilediği şekilde tasarrufta bulunan yüce bir zâtın varlığını anladığı zaman işte bu, onun akıl gücünün, **Allâh-u Te'âlâ**'nın heybetinin mükemmelliğine, kahrının (ezici gücünün) yüceliğine ve kudreti ile irâdesinin kemâline vâkıf olmasına sebeb olur.

Üçüncü olarak; gök ile yer (aklı ve hissi olmayan) cemâdâttandır ki **Allâh-u Te'âlâ**'nın onlara: **"Ey yer! Ey gök"** diye hitâb etmesi, zâhirî ifâdesi hasebiyle **Allâh-u Te'âlâ**'nın emir ve tekliflerinin cansız ve donuk varlıklarda da nâfiz (geçerli) olduğunu bildirir.

İşte bu anlaşıldığı zaman vehim (ve düşünce) şuna hükmeder ki; fermanları cansız şeylere tesir eden Zât'ın emirlerinin akıllılar hakkında geçerli olması daha evlâdır ki işte bu da akıl ve vehimde **Allâh-u Te'âlâ**'nın azamet ve celâlini kâmil mânâda yerleştirmiş olur. **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/243-244)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **Allâh-u Te'âlâ**'nın, donuk varlıklardan olan yere ve göğe bu âyet-i kerîmede yaptığı hitablar ulemâ-i Billâh (**Allâh**'ı bilen âlimler) nezdinde (mecaz olmayıp) hakîkattir.

Nitekim (*"Buhârî"* gibi sahîh hadîs kaynaklarında) Uhud Dağı'nın **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*i sevdiği bildirilmiştir **(el-Buhârî,** *es-Sahîh, rakam:3855, 1/1498)* ki bu sevginin gerçek mânâda o dağa yerleştirilmiş olmasına ne mâni vardır?! Yine böylece dağların **Dâvûd** *(Aleyhisselâm)* ile birlikte tesbîh ettiği *(Sâd Sûresi'nin 18.)* âyet-i kerîme(sin)de zikredilmiştir.

Ayrıca **Allâh-u Te'âlâ**'nın:

﴿وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللهِ﴾

"Elbette taşlardan öylesi vardır ki Allâh korkusundan (yukarıdan aşağıya doğru) **düşmektedir"** *(el-Bakara Sûresi:74)* kavl-i şerîfinde dağlara haşyet (Allâh korkusu) yerleştirildiği açıklanmıştır. ***"İnsânü'l-'uyûn"*** isimli eserde böylece zikredilmiştir. **(Nuruddîn el-Halebî,** *İnsânü'l-'uyûn, 2/295)*

Bu fakir der ki: "Ehlüllâh nazarında cemâdâta âit hakkânî bir hayat (ve dirilik) sâbit olmuştur. İşte böylece bu âyet-i kerîmede yere ve göğe yapılan nidânın da hakîkat olduğu anlaşılmıştır. (**İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/209)*

"Rûhu'l-beyân" sâhibi şöyle demiştir: "(*'Tefsîru Mukātil'* gibi) mûteber kitablarda gördüğüme göre; göğün suyu ile yerin suyu eşit olup biri diğerinden ziyâde olmadı. Göğün suyu kar gibi soğuk ve beyaz idi, yerin suyu ise kaynar su gibi sıcak idi.

Böylece yerin üzerindeki su ile dağların tepesindeki sular eşit oldu. Sonunda yer sularını yuttu. Göğün suları ise yer onları içmeksizin kırk gün kaldıktan sonra işte yer üzerindeki bu denizler ondan oluştu. Ama büyük okyanus böyle değildir.

Zîrâ o (okyanus), **Allâh-u Te'âlâ** yeryüzünü halkettiği zaman suyun köpüklerinden ayrılarak meydana gelmiştir. (**İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/207;* **Mukātil İbnü Süleymân,** *et-Tefsîr, 4/178-179)*

İmâm-ı Mukātil, İbnü Sâd ve **İmâm-ı Nesefî** *(Rahimehümullâh)* da dünyâdaki denizlerin tûfan zamânı gökten inen sulardan oluştuğunu zikretmişlerdir. (**Mukātil İbnü Süleymân,** *et-Tefsîr, 4/178-179;* **İbnü Sâd,** *et-Tabekātü'l-Kübrâ, 1/35;* **'Ömer en-Nesefî,** *et-Teysîr, 8/207)*

Rivâyet edildiğine göre:

رُوِيَ: «اَنَّهُ لَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ قَطْرَةٌ مِنْ مَاءٍ إِلَّا بِكَيْلٍ مَعْلُومٍ وَوَزْنٍ مَعْلُومٍ اِلَّا مَا كَانَ يَوْمَ الطُّوفَانِ فَأُنْزِلَ بِغَيْرِ كَيْلٍ وَوَزْنٍ.»

"Gökten inen her damla mutlaka belli bir tartı ve mâlûm bir ölçek ile inmektedir, lâkin tûfân günü olan müstesnâ! Çünkü o (gün) ölçüsüz ve tartısız olarak indirilmiştir." (**İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/207)*

İmâm-ı Kurtubî *(Rahimehullâh)*ın zikrettiği bir eserde şöyle rivâyet olunmuştur:

وَفِي الْأَثَرِ: «إِنَّ اللهَ تَعَالَى لَا يُخْلِي الْأَرْضَ مِنْ مَطَرِ عَامٍ أَوْ عَامَيْنِ، وَأَنَّهُ مَا نَزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءٌ قَطُّ إِلَّا بِحِفْظِ مَلَكٍ مُوَكَّلٍ بِهِ إِلَّا مَا كَانَ مِنْ مَاءِ الطُّوفَانِ، فَإِنَّهُ خَرَجَ مِنْهُ مَا لَا يَحْفَظُهُ الْمَلَكُ. وَذٰلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّا لَمَّا طَغَى الْمَاءُ حَمَلْنَاكُمْ فِي الْجَارِيَةِ﴾.»

"Şüphesiz ki Allâh-u Te'âlâ yeryüzünü bir veyâ iki sene yağmurdan boş bırakmaz (ve kuraklığı iki seneyi geçirtmez).

Şu bir gerçektir ki; gökten inen her su mutlaka onun (indirilmesi) **ile müvekkel** (görevli kılınmış) **bir meleğin zabtı** (ve hesab tutması) **ile inmektedir. Lâkin tûfân suyundan olanlar müstesnâ. Çünkü ondan çıkanları melek de zabtedememiştir.**

İşte Allâh-u Te'âlâ'nın: "(Nûh tûfânında) **su** (alışılagelen) **haddi aş**(ıp en yüksek dağın üzerine bile on beş arşın çık)**tığı zaman, şübhesiz ki Biz** (o vakit Nûh nebîyi ve oğullarını, bir de onların sulplerinde bulunmanız hasebiyle) **sizi o akıp giden** (gemi)**de taşı**(t)**dık." kavl-i şerîfi budur."** *(el-Hâkka Sûresi:11)* **(el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/126)*

Âyet-i kerîmede geçen: (وَقُضِيَ الْأَمْرُ) **"O iş bitirildi"** kavl-i şerîfinin tefsîri hakkında **Fahrurrâzî** *(Rahimehullâh)*: "**Allâh-u Te'âlâ**'nın ezelde kesin ve muhkem hükme bağlayıp takdîr buyurduğu o kâfirlerin tûfân ile helâk edilme işi muhakkak vâki oldu" mânâsı verdikten sonra: "İşte bu, şuna dikkat çekmektedir ki **Allâh-u Te'âlâ**'nın hükmettiği her şey, zamânı geldiğinde mutlaka vâki olur, O'nun hükmünü savuşturacak hiçbir güç yoktur, yerlerinde ve göklerinde O'nun kararlarının işlemesine mâni olacak hiçbir kuvvet yoktur." demiştir. **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/243-244)*

Âyet-i kerîmede geçen: (وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ) **"O gemi Cûdî üzerine yerleşti"** kavl-i şerîfinin tefsîrinde **İmâm-ı Taberî** *(Rahimehullâh)*: "**Cûdî** (Dağı), **Musul** ve **Cizre** nâhiyesinde bir dağdır" demiştir. **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/419)*

Süfyân *(Radıyallâhu Anh)* ise: "**Cûdî Cizre**'de bir dağdır ki **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın gemisi kendi üstüne konsun diye bütün dağlar heybetli görünmeye çalışırken o tevâzulu davrandı" demiştir. **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/423)*

Kurtubî ve **İbnü 'Atıyye** *(Rahimehümellâh)* şöyle bir rivâyet nakletmişlerdir:

وَرُوِيَ: «أَنَّ اللهَ تَعَالَى أَوْحَى إِلَى الْجِبَالِ أَنَّ السَّفِينَةَ تُرْسَى عَلَى وَاحِدٍ مِنْهَا فَتَطَاوَلَتْ، وَبَقِيَ الْجُودِيُّ لَمْ يَتَطَاوَلْ تَوَاضُعًا لِلّٰهِ، فَاسْتَوَتِ السَّفِينَةُ عَلَيْهِ، وَبَقِيَتْ عَلَيْهِ أَعْوَادُهَا.»

"**Allâh-u Te'âlâ** dağlara geminin onlardan birinin üzerine yerleştirileceğini vahyettiği zaman bütün dağlar (kendi üzerlerine çöksün diye) başlarını uzattılar, ama **Cûdî Allâh**'a karşı tevâzu için başını uzatmadı. O sebeble gemi onun üzerine oturdu ve tahtaları onun üzerinde (uzun zaman) kaldı."

(el-Kurtubî, *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/128;* **İbnü 'Atıyye,** *el-Muharraru'l-vecîz, 3/176;* **İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Dimeşk, 62/262; benzeri rivâyetler için bkz.:* **es-Sa'lebî,** *'Arâisü'l-mecâlis, sh:59;* **İbnü Cerîr et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/422;* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 6/2037;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/76)*

Buhârî'nin **Katâde** *(Radıyallâhu Anh***ümâ***)*dan nakline göre;

قَالَ قَتَادَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: «أَبْقَى اللهُ سَفِينَةَ نُوحٍ حَتَّى أَدْرَكَهَا أَوَائِلُ هٰذِهِ الْأُمَّةِ.»

"Allâh-u Te'âlâ Nûh *(Aleyhisselâm)***ın gemisini** (uzun zaman Cûdî Dağı'nın üzerinde) bıraktı ve nihâyet bu ümmetin öncekileri ona ulaştı (ve onu gördüler)." **(el-Buhârî,** *es-Sahîh, rakam:4868;* **'Abdürrezzâk,** *et-Tefsîr, rakam:3062, 3/260;* **İbnü Cerîr et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân,* 23/578; **İbnü 'Atıyye,** *el-Muharraru'l-vecîz, 3/176;* **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/128)*

İbnü Asâkir *(Rahimehullâh)*ın rivâyetine göre; **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Anhümâ)* şöyle anlatmıştır: "Gemi **Mekke**'ye doğru yol aldı. Oradan sağa doğru giderek **Habeşistan**'a ulaştı. Sonra dönerek **Cidde**'ye doğru yöneldi.

Sonra **Rûm** diyârına doğru yol aldı. Sonra **Rum** topraklarını geçerek **Arz-ı Mukaddes** (Kudüs) havâlîsine yöneldi. **Allâh-u Te'âlâ** (peygamberi) **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a o geminin bir dağın başında yerleşeceğini vahyetti.

Bunun üzerine bütün dağlar yükselerek bu iş için kendilerini gösterdiler ve köklerini topraktan dışarı çıkarttılar, ama **Cûdî Dağı Allâh-u 'Azze ve Celle** için tevâzu yapıyordu. Nihâyet gemi geldi ve bütün dağları geçti. **Cûdî**'ye varınca yerleşti ve oturdu." (**İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Dimeşk, 62/262-264*; **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/54-55)*

İbnü Asâkir ve **Kurtubî** *(Rahimehumellâh)*ın rivâyetlerine göre:

رُوِيَ: «أَنَّ الْجُودِيَّ مِنْ جِبَالِ الْجَنَّةِ، فَلِهٰذَا اسْتَوَتْ عَلَيْهِ.»

"Şüphesiz Cûdî cennet dağlarındandır, gemi onun için üzerine oturdu." (**İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Dimeşk, 62/262*; **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/128)*

Kurtubî *(Rahimehullâh)*ın naklettiği bir rivâyete göre:

رُوِيَ: «أَكْرَمَ اللهُ ثَلَاثَةَ جِبَالٍ بِثَلَاثَةِ نَفَرٍ: اَلْجُودِيَّ بِنُوحٍ، وَطُورَ سَيْنَاءَ بِمُوسٰى، وَحِرَاءَ بِمُحَمَّدٍ صَلَوَاتُ اللهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ.»

"**Allâh-u Te'âlâ** üç dağa üç zât ile şeref vermiştir; **Cûdî**'ye **Nûh** *(Aleyhisselâm)* ile, **Tûr-u Sînâ**'ya **Mûsâ** *(Aleyhisselâm)* ile, **Hirâ**'ya da **Muhammed** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*(e ilk vahyin onda gemiş olması) ile! **Allâh-u Te'âlâ**'nın salât-ü selâmları onların cümlesinin üzerine olsun." (**el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/128)*

Kurtubî *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir:

مَسْأَلَةٌ: «لَمَّا تَوَاضَعَ الْجُودِيُّ وَخَضَعَ عَزَّ، وَلَمَّا ارْتَفَعَ غَيْرُهُ وَاسْتَعْلٰى ذَلَّ، وَهٰذِهِ سُنَّةُ اللهِ فِي خَلْقِهِ، يَرْفَعُ مَنْ تَخَشَّعَ، وَيَضَعُ مَنْ تَرَفَّعَ.»

"Şu mesele çok önemlidir ki; **Cûdî Dağı** tevâzu yapıp boyun eğince azîz olmuştur, diğerleri yükselip baş uzatınca zelîl olmuştur. İşte **Allâh-u Te'âlâ**'nın, yarattığı şeyler içerisindeki sünneti dâimâ böyle cârî olmuştur ki (tevâzu edip) alçalanı yükseltir, (kibredip) yükseleni ise alçaltır. Nitekim şâir (Ebû İshâk es-Sâbî) ne güzel söylemiştir:

وَإِذَا تَذَلَّلَتِ الرِّقَابُ تَخَشُّعًا مِنَّا إِلَيْكَ فَعِزُّهَا فِي ذُلِّهَا

"Boyunlar bizden sana doğru huşû ile,
Alçaldığı zaman işte onların izzeti o zillettedir."

(**el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/129*; **'Abdülmelik es-Se'âlibî,** *Yetîmetü'd-dehr, 2/325)*

Enes *(Radıyallâhu Te'âlâ Anh)* şöyle anlatmıştır:

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَتْ نَاقَةٌ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تُسَمَّى: الْعَضْبَاءَ، وَكَانَتْ لَا تُسْبَقُ، فَجَاءَ أَعْرَابِيٌّ عَلَى قَعُودٍ لَهُ فَسَبَقَهَا، فَاشْتَدَّ ذٰلِكَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ، وَقَالُوا: سُبِقَتِ الْعَضْبَاءُ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ حَقًّا عَلَى اللهِ أَنْ لَا يَرْفَعَ شَيْئًا مِنَ الدُّنْيَا إِلَّا وَضَعَهُ.»

"Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in **Adbâ** diye adlandırılan bir devesi vardı ki (hiçbir yarışta) geçilmezdi. Derken bir bedevî henüz yeni binilecek bir deve üzerinde geldi ve onu geçti. Bu durum Müslümanlara çok zor geldi ve: 'Adbâ geçildi (ve yarışı kaybetti)' dediler.

Bunun üzerine **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*: **"Şüphesiz Allâh**(ın Kendi) **üzerine hak** (olarak verdiği bir karar)**dır ki; dünyâdan hangi bir şeyi yükselttiyse mutlaka onu alçak eder"** buyurdu." **(el-Buhârî,** *es-Sahîh, rakam:6501, 8/105;* **Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:12010;* **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/129)*

Ebû Hureyre *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَا نَقَصَتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ، وَمَا زَادَ اللهُ عَبْدًا بِعَفْوٍ إِلَّا عِزًّا، وَمَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ لِلهِ إِلَّا رَفَعَهُ اللهُ.»

"Sadaka (vermek) **hiçbir maldan** (bir şey) **eksik etmemiştir, Allâh bir kulu** (kendisine yanlış yapan birini) **afv**(etmesi) **sebebiyle ancak izzet bakımından artırmıştır. Bir kimse Allâh için tevâzuda bulundu ise mutlaka Allâh onu yüksek etmiştir."** **(Müslim,** *es-Sahîh, rakam:2588, 4/2001;* **et-Tirmizî,** *es-Sünen, rakam:2029, 4/376;* **Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:7206, 12/139;* **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/129)*

'Iyâz İbnü Hımâr *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ عِيَاضِ بْنِ حِمَارٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ اللهَ أَوْحَى إِلَيَّ أَنْ تَوَاضَعُوا حَتَّى لَا يَبْغِيَ أَحَدٌ عَلَى أَحَدٍ، وَلَا يَفْخَرَ أَحَدٌ عَلَى أَحَدٍ.»

"Şüphesiz Allâh bana: 'Tevâzulu olun, tâ ki bir kimse diğer birine karşı azgınlık etmesin ve hiçbir kimse diğer birine karşı iftihâr etmesin' diye vahyetti." **(el-Buhârî,** *el-Edebü'l-müfred, rakam:428, 1/153;* **Müslim,** *es-Sahîh, rakam:2865;* **Ebû Dâvûd,** *es-Sünen, rakam:4895, 4/274;* **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ehkâmi'l-Kur'ân, 11/129)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre: "Dağlar içerisinde **Cûdî Dağı**'nın tevâzuu (kendini alçak tutması) hakkındaki rivâyetlerden alçak gönüllü olmanın fazîleti anlaşılmıştır.

Tevâzu, ricâlullâhın ulaştığı makamların en sonudur ki, bu hakîkat insanın kendi nefsinin kul ve köle olduğunu idrâk etmesidir. Artık kulluk riyâsete zıt bir şey iken bir kölenin reis olması nasıl doğru olabilir?

Bundan dolayı meşâyih *(Kaddesellâhu Esrârahüm)*:

قَالَ الْمَشَايِخُ قَدَّسَ اللهُ أَسْرَارَهُمْ: «آخِرُ مَا يَخْرُجُ مِنْ قُلُوبِ الصِّدِّيقِينَ حُبُّ الرِّيَاسَةِ.»

"Sıddîkların kalplerinden en son çıkan şey, riyâset (baş olma) sevgisidir" demişlerdir. Sakın sen insanların ekserîsinde ve bâzı sâlih (zannedilen) kimselerde görünen hâlin gerçek mânâda tevâzu olduğunu zannetmeyesin!

O ancak senin bilmediğin bir sebebten dolayı yapılan temelluk (hoş görünme çabası ve dalkavukluk)dur. Herkes kendi istediği şeyin ve kendisinden istenilenin ölçüsüne göre yağcılık yapar. Tevâzu ise **Allâh-u Te'âlâ**'nın esrârından bir sırdır ki onu kâmil mânâda ancak nebîlere ve sıddîklara hibe eder (bağışlar). **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/208)*

Alî *(Radıyallâhu Anh)*ın şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir:

وَعَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: «أَشَدُّ الْخَلْقِ الْجِبَالُ الرَّوَاسِي، وَالْحَدِيدُ أَشَدُّ مِنْهَا، إِذْ يُنْحَتُ بِهِ الْجَبَلُ، وَالنَّارُ تَغْلِبُ الْحَدِيدَ، وَالْمَاءُ يُطْفِيءُ النَّارَ، وَالسَّحَابُ يَحْمِلُ الْمَاءَ، وَالرِّيحُ تَحْمِلُ السَّحَابَ، وَالْإِنْسَانُ يَغْلِبُ الرِّيحَ بِالْبُنْيَانِ، وَالنَّوْمُ يَغْلِبُ الْإِنْسَانَ، وَالْمَوْتُ يَغْلِبُ الْكُلَّ.»

"Yaratılanların en güçlüsü (ve kuvvetlisi) **sâbit dağlardır. Ama demir onlardan daha güçlüdür. Çünkü onunla dağ yontulur. Ateş ise demire galib gelir** (ve onu eritir)**. Su ise ateşi söndürür.**

Bulut suyu yüklenir. Rüzgâr bulutu yüklenir. İnsan binâ yaparak rüzgâra gâlib gelir. Uyku da insana gâlib gelir. Ölüm ise hepsine gâlib gelir." **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/209)*

"Hikmet ehlinin nakline göre; yedi iklimde bulunan meşhûr dağlar yüz yetmiş sekiz tânedir. ***"Zühretü'r-riyâz"*** isimli eserde zikredildiğine göre; (genel mânâda) tepeler dışında altı bin altı yüz yetmiş üç dağ vardır ki bunlardan kiminin uzunluğu yirmi fersah, kiminin yüz, kiminin bin fersahtır.

(Alî Dede el-Mevlevî *(Rahimehullâh)*a âit) ***"Es'iletü'l-hıkem"*** isimli eserde zikredildiğine göre; **Allâh-u Te'âlâ** dağları peygamberlerinin kürsîleri yapmıştır.

Nitekim **Uhud Dağı**'nı bizim peygamberimiz için, **Tûr Dağı**'nı **Mûsâ** *(Aleyhisselâm)* için, **Serendîb Dağı**'nı **Âdem** *(Aleyhisselâm)* için, **Cûdî Dağı**'nı da **Nûh** *(Aleyhisselâm)* için böyle yapmıştır ki bu (fazîlet), o dağlara şeref olarak yeter.

Şu da bir hakîkattir ki dağlar âlemde bulunan kâmil şahsiyetler menzilesindedir. Bundan dolayı kemâl sâhibi zâtlar hakkında "Dağ" tâbîri kullanılır.

Ulemâ, dağlardan hangisinin daha fazîletli olduğu hakkında ihtilâf etmiştir. Bir kavle göre (Ka'be-i Mu'azzama'ya en yakın dağ olan) **Ebû Kubeys**'tir. Zîrâ yer üzerine konan ilk dağ odur. Bir kavle göre ise **'Arafât Dağı**'dır. Bir rivâyete göre **Tûr Dağı**'dır. Bir kavle göre ise **Kāf Dağı**'dır.

İmâm-ı Süyûtî *(Rahimehullâh)* demiştir ki: 'Dağların en fazîletlisi **Uhud Dağı**'dır. O da **Medîne**'nin dağlarından olup orada bulunan diğer dağlardan tek ve münferid olması hasebiyle ona **"Uhud"** ismi verilmiştir.

Bu dağ, **Seyyidünâ Hamza** *(Radıyallâhu Anh)* ve orada bulunan şehîdleri ziyâret için özellikle gidilen bir ziyâretgâhtır ki **Medîne-i Münevvere**'ye iki veyâ üç mîl uzaklıktadır.

Onun efdaliyetine dâir **Sehl İbnü Sâd** *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen:

عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
«أُحُدٌ رُكْنٌ مِنْ أَرْكَانِ الْجَنَّةِ.»

"Uhud (Dağı), **cennetin erkânından** (ve kenar köşelerinden) **bir rukündür** (bir köşedir)" **(Ebû Ya'lâ,** *el-Müsned, rakam: 7516, 10/138;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/209)* hadîs-i şerîfi ile delîl alınmıştır.

Yine böylece **Enes İbnü Mâlik** *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* **şöyle buyurmuştur:**

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أُحُدٌ جَبَلٌ يُحِبُّنَا وَنُحِبُّهُ، فَإِذَا جِئْتُمُوهُ فَكُلُوا مِنْ شَجَرِهِ، وَلَوْ مِنْ عِضَاهِهِ.»

"Uhud bir dağdır ki o bizi sever biz de onu severiz. Ona geldiğiniz zamân onun ağaçlarından velev ki dikenli olanlarından da olsa yiyin!" **(et-Taberânî,** *el-Mu'cemü'l-Evsat, rakam: 1905, 2/255;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/209)*

Bu hadîs-i şerîften maksat; o dağdan teberrük (ve bereketlenme) için onun bir şeyinden yemeyi ihmâl etmemeye teşvîktir. **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/209)*

<u>Âyet-i Kerîmede Geçen</u>: (وَقِيلَ بُعْداً لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ) **"Ve: 'O zâlim kavm için tam bir uzaklık olsun' buyuruldu"** kavl-i şerîfinin îzâhı sadedinde **Fahrurrâzî** *(Rahimehullâh)* iki vecih zikretmiştir:

"Birinci veche göre; bu söz **Allâh-u Te'âlâ**'nın kelâmından olup **Allâh-u Te'âlâ** bunu kâfirleri rahmetinden tard etmek ve lânetlemek için buyurmuştur. **İkinci veche göre ise;** bu söz **Nûh** *(Aleyhisselâm)* ve ashâbının kelâmındandır.

Nitekim zâlim toplumların şerlerinden kurtulan kimseler hele bir de onların helâk olduğunu görünce bu gibi sözler sarfederler ki bu da onlara yapılacak bedduâ kabîlinden olur. Bu durumda bu sözü **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın sözü kabûl etmek daha uygun olur." **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/244)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; bu söz bedduâ mânâsında olup **Allâh-u Te'âlâ**'nın, zâlimlere bu şekilde bedduâ etmeleri hakkında kullarına bir tâlîmi (ve öğretmesi)dir.

Burada özellikle **"Zulüm"** vasfını zikretmek, onun helâkın yegâne sebebi olduğunu ifâde etmekle berâber, zulüm ve tekzîbde onların yolunu izleyenlerin de bu gibi helâk ve bedduâyı hak edeceklerine dâir târizde bulunmaktadır. **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/210)*

Nûh *(Aleyhisselâm)*ın kavminden küçük büyük demeden herkesin helâk edilmesi konusunda bâzıları günahsız çocukların boğulmasına bir mânâ veremedikleri için **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın kavmi yıllarca kısır bırakılarak tûfân zamânında hiçbirinin çocuğu olmadığı hakkındaki zayıf rivâyetlere tutunmaya çalışmışlardır. Lâkin sahîh (hadîs-i şerîf ve) rivâyetler küçük çocukların da boğulduğuna işâret etmektedir.

Nitekim **Nebî** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in zevcesi **Âişe** *(Radıyallâhu Anhâ)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَوْ رَحِمَ اللهُ أَحَدًا مِنْ قَوْمِ نُوحٍ لَرَحِمَ أُمَّ الصَّبِيِّ. كَانَ نُوحٌ مَكَثَ فِي قَوْمِهِ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا يَدْعُوهُمْ إِلَى اللهِ حَتَّى كَانَ اٰخِرُ زَمَانِهِ غَرَسَ شَجَرَةً، فَعَظُمَتْ وَذَهَبَتْ كُلَّ مَذْهَبٍ، ثُمَّ قَطَعَهَا، ثُمَّ جَعَلَ يَعْمَلُ سَفِينَةً، وَيَمُرُّونَ فَيَسْأَلُونَهُ، فَيَقُولُ: أَعْمَلُهَا سَفِينَةً، فَيَسْخَرُونَ مِنْهُ، وَيَقُولُونَ: تَعْمَلُ سَفِينَةً فِي الْبَرِّ فَكَيْفَ تَجْرِي؟ فَيَقُولُ: سَوْفَ تَعْلَمُونَ. فَلَمَّا فَرَغَ مِنْهَا، وَفَارَ التَّنُّورُ، وَكَثُرَ الْمَاءُ فِي السِّكَكِ خَشِيَتْ أُمُّ الصَّبِيِّ عَلَيْهِ، وَكَانَتْ تُحِبُّهُ حُبًّا شَدِيدًا، فَخَرَجَتْ إِلَى الْجَبَلِ حَتَّى بَلَغَتْ ثُلُثَهُ؛ فَلَمَّا بَلَغَهَا الْمَاءُ خَرَجَتْ حَتَّى بَلَغَتْ ثُلُثَيِ الْجَبَلِ، فَلَمَّا بَلَغَهَا الْمَاءُ خَرَجَتْ حَتَّى اسْتَوَتْ عَلَى الْجَبَلِ؛ فَلَمَّا بَلَغَ الْمَاءُ رَقَبَتَهَا رَفَعَتْهُ بِيَدَيْهَا حَتَّى ذَهَبَ بِهَا الْمَاءُ، فَلَوْ رَحِمَ اللهُ مِنْهُمْ أَحَدًا لَرَحِمَ أُمَّ الصَّبِيِّ.»

"Allâh-u Te'âlâ, Nûh kavminden bir kişiye acıyacak olsaydı elbette o sabînin annesine merhamet ederdi. Nûh *(Aleyhisselâm)* **kavmi içerisinde elli sene hâriç bin sene** (dokuz yüz elli sene) **kendilerini Allâh'a dâvet ederek durdu. Nihâyet zamânının sonu olduğunda bir ağaç dikti. O ağaç büyüdü ve** (dal budak sararak) **her tarafa gitti. Sonra onu kesti.**

Daha sonra bir gemi yapmaya başladı. Onlar yanına uğrayıp kendisine (ne yaptığını) **soruyorlardı.**

O da: 'Bir gemi yapıyorum' diyordu. Onlar ise onunla alay ederek: 'Karada bir gemi yapıyorsun, peki nasıl yüzecek?' diyorlardı. O da: 'Yakında bileceksiniz' diyordu.

Gemiyi bitirdiği zaman o tandır (su ile) **fışkırınca ve sokaklarda su çoğalınca bir çocuğun annesi onun adına endişelendi, çünkü onu şiddetli bir muhabbetle seviyordu.**

Derken dağa doğru çıktı ve dağın üçte birine ulaştı, su oraya ulaşınca yine çıktı, tâ ki dağın üçte ikisine ulaştı, su oraya da ulaşınca yine çıktı ve nihâyet dağın üzerine oturdu.

Sonunda su onun boynuna ulaşınca çocuğunu iki eliyle yukarı doğru kaldırdı ama netîcede su onu (aldı) **götürdü. İşte Allâh onlardan bir kimseye merhamet edecek olsaydı elbette o çocuğun annesine acırdı."** (**et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/394;* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:303, 9/129;* **el-Hâkim,** *el-Müstedrek, rakam:4010, 2/596;* **el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 4/179;* **el-Mazharî,** *et-Tefsîru'l-Mazharî,4/397;* **İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Dimeşk, 62/253-254;* **el-Hâzin,** *Lübâbü't-te'vîl, 2/486;* **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/127;* **İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 7/342-343;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/41;* **el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/442-443)*

Dahhâk *(Radıyallâhu Anh)* şöyle demiştir: "İnsanlar çocukların da babalarıyla berâber azap için boğulduğunu sanıyor, hâlbuki öyle değildir. Zîrâ çocuklar ve günahsız yere boğulan diğer mahlûkların ölümü kuşların ölümü gibidir.

Onların ecelleri geldiği için ecellerinden sebeb öldüler. Boğulmak ise ancak kadın ve erkeklerden ergenliğe ulaşmış olanlar hakkında azâb olmuştur." (**İbnü Cerîr et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/424-425;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/61)*

İbnü Cüreyc *(Rahimehullâh)* da bu konuda: "Nûh kavmi boğulduğu gün küçük çocuklar babalarının günahları sebebiyle helâk olmadı, nitekim onların durumu kuşlar ve hayvanlar gibidir. Lâkin boğulma vaktinde onların da eceli geldiği için hep birden öldüler" demiştir. (**et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân,12/439)*

Fahurrâzî *(Rahimehullâh)* bu makamda: "Kâfirlerin cürmü sebebiyle çocukları, kuşları ve hayvanları boğmak **Allâh-u Te'âlâ**'nın hikmetine nasıl yakışmıştır?" şeklindeki bir suâle şöyle cevâb vermiştir: "Hak olan cevâb şudur ki; **Allâh-u Te'âlâ**'nın hiçbir işine îtirâz edilemez.

Nitekim âyet-i kerîmede:

﴿لَا يُسْئَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْئَلُونَ﴾

"O (Allâh-u Te'âlâ) **yapar olduğu şeylerden mesûl tutulamaz ama onlar sorgulanacaklardır"** *(el-Enbiyâ Sûresi:23)* buyurmuştur." (**Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 17/243-244)*

Hâzin *(Rahimehullâh)* da bu makamda vârid olan suâli zikrettikten sonra şöyle demiştir: "Bâzı müfessirler **Allâh-u Te'âlâ**'nın kırk sene **Nûh** kavminin kadınlarının rahmini kısır yaptığını, dolayısıyla o müddet zarfında hiçbir çocuğun doğmadığını söylemişlerse de bu cevâb güçlü değildir.

Zîrâ o zamân günahsız hayvanların, böceklerin ve kuşların niçin boğulduğu sorusu akla gelir. Yine bu durumda **Nûh** kavminin dışındaki kâfir ümmetlerin çocuklarının babaları ile berâber helâk edilişi vârid olur.

İşte bu noktada sadra şifâ verecek en iyi cevâb: '**Allâh-u Sübhânehû Te'âlâ** mahlûkâtı hakkında yegâne mutasarrıftır (ve yöneticidir). Zâten ancak O, Mâlik-i Mutlak'tır (kayıtsız şartsız her şeyin sâhibidir). Dilediğini yapar, istediğine hükmeder. O yaptığından mesûl olmaz, kullar ise sorumludur' demektir." **(el-Hâzin,** *Lübâbü't-te'vîl, 2/486)*

Âlûsî *(Rahimehullâh)* bu konuda şöyle demiştir: "Günahsız çocukların boğulması anlaşılmayacak bir şey değildir. Zîrâ onlar hakkında boğulma, mücerred (sâdece) ölüm sebebidir.

Günahsız birini öldürmekte **Allâh** için ne sakınca olabilir ki, zâten her vakit **Allâh-u Sübhânehû** sayısız günahsız mahlûkunu öldürüyor. Gerçek mânâda her şeyin mâliki ve yöneticisi ancak O'dur.

Burada cevâb vermek için: '**Allâh** onları tûfândan kırk sene önce kısır yaptı da ölenler en azından kırk yaşındaydı' gibi sözler sarfetmeye hâcet yoktur. Çünkü bu cevâb zayıf olmakla berâber üstelik geride geçen: **'Allâh bir kimseye acısaydı elbette o çocuğun annesine merhamet ederdi'** hadîsine zıt düşmektedir. Hâsıl-ı kelâm; **Allâh-u Te'âlâ** hakkında hangi sebeble olursa olsun topluca veyâ tedrîcen dirileri öldürdüğünü mülâhazada hiçbir mahzûr yoktur ve mesûliyet yoktur." **(el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/469)*

Şu bilinsin ki; **Kur'ân-ı Kerîm** bütün sûreleriyle ve âyetleriyle birlikte fesâhat ve belâğat (edebiyât; açık ve akıcı anlatımda) tabakalarının nihâi noktasında olan mu'ciz (mislini meydâna getirmekten herkesi âciz bırakan) bir kitabtır.

Lâkin bâzı âyetleri arasında farklı husûsiyetlere ve meziyetlere şâmil olması hasebiyle birtakım farklılıklar vardır. İşte güzellik ve makbûliyet husûsunda zirveye ulaşmış âyetlerden biri:

﴿يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَيَا سَمَاءُ أَقْلِعِي﴾

"Ey yer! Suyunu yut. Ey gök! Sen de (suyunu) **tut"** âyet-i kerîmesidir. Bundan dolayı **Kahtânî** (hâlis Arab olan Yemen) ve (Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in dedesi Adnân efendimize intisâbı vechile) **'Adnânî** olan 'Arab-i 'urabâdan (hâlis Arablardan) ve ziyâde fasîh konuşan hutabâdan (konuşma

uslûbunu çok iyi bilen hatîb kimselerden) bunu dinleyenler fesâhatından dolayı secdeye kapandılar ve ('Ukâz gibi panayırlarda akdettikleri şiir yarışmalarında birinci olup Kâ'be'ye astıkları) mu'allaka kasîdelerini unuttular." (**İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/211)*

Âlûsî *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: "Şu bilinsin ki; bu âyet-i kerîme i'câz (mislini meydâna getirmekten âciz bırakma) mertebelerinin nihâî noktasına ulaşmıştır ve bütün Arabların perçemlerinden yakalayarak onları zelîl kılmış ve îzâh kemerinin kendisini kavramaktan dar kalacağı kadar güzellikleri kendisinde toplamıştır.

Nitekim rivâyet olunduğuna göre; **Kureyş** kâfirleri **Kur'ân**'a mu'ârazada bulunmak (ve ona karşı onun misli bir şey yazmak) üzere kırk gün bir yere çekildiler ve hâlis buğday, koyun eti ve şaraplarla kırk gün zihinlerini arındırmaya çalıştılar. Ne zaman ki kastettikleri işe koyulmuştular, işte tâm o anda bu âyeti duyunca birbirlerine: 'Bu kelâm, yaratılmışların sözüne benzemiyor' diyerek dağıldılar."

Yine rivâyet olunduğuna göre; **Fâris** mecûsîlerinden olup Müslümân olduktan sonra **Abdullâh** ismini alan **İbnü'l-Mukaffa'** çok fasîh ve belîğ (fesâhat ve belâğat sâhibi) bir kimse idi.

Hattâ onun, kendi vaktinde bulunan insanların en fasîhi (en düzgün ve edebiyatlı konuşanı) olduğu söylenirdi. (Meşhur masal) ***"Kelîle ve Dimne"***yi de o Arabçaya çevirmişti. İşte bu kişi **Kur'ân**'a mu'âraza yapmak istedi ve bâzı kelâmları nazmetti ve onları fasıl fasıl yaptı, bir de onlara sûre isimleri verdi.

Bir gün mektebte:

﴿يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَيَا سَمَاءُ أَقْلِعِي﴾

"Ey yer! Suyunu yut. Ey gök! Sen de (suyunu) **tut"** âyet-i kerîmesini okuyan bir çocuğun yanına uğradığında bu âyet-i kerîmenin fesâhatını görünce geri döndü ve yaptığı her şeyi sildi ve sonra:

«أَشْهَدُ أَنَّ هٰذَا لَا يُعَارَضُ أَبَدًا وَمَا هُوَ مِنْ كَلَامِ الْبَشَرِ.»

'Ben şâhitlik ederim ki gerçekten bu Kitâb'a ebediyyen bir karşılık yazılamaz ve o, beşer kelâmından olamaz' dedi. **(el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/469-470)*

Âlûsî *(Rahimehullâh)* bu sözlerinin devâmında şöyle demiştir: "Şu gizli değildir ki; bu âyet-i kerîmenin i'câz (âciz bırakma) vasfı **Kur'ân-ı 'Azîm**'in diğer âyetlerinin mu'ciz olmadığı anlamı taşımaz.

Zîrâ i'câzın sınırı o mertebedir ki, beşer (ve insan cinsi) onun mislini meydâna getirmekten âciz kalır ve aslâ ona güç yetiremez.

Bu da iki şeye şâmil olur: **Birincisi;** belâğatın en üst katıdır ki edebiyat ancak oraya kadar varır ve onu geçmesi düşünülemez. **İkincisi ise;** o uca yakın olur. Yâni beşerî kuvvetlerin, kendisinin mislini meydâna getirmekten âciz kaldığı yüksek mertebelere yakın düşer.

İşte **Kitâb-ı Mecîd**'in âyetlerinin tamâmının mu'ciz olmasının mânâsı; beşer gücünün onun bir mislini ortaya getirmekten âciz kalması demektir ki bunun birinci veyâ ikinci kısımdan olması bir şeyi değiştirmez. Dolayısıyla âyetlerin belâğatta birbirinden farklı olmaları hepsinin mu'cize (âciz bırakıcı) olmasına zarâr vermez.

Nitekim **Fars** âlimlerinden biri bu konuda şöyle demiştir:

دَرْ بَيَانْ وَ دَرْ فَصَاحَتْ كِى بُودْ يَكْسَانْ سُخَنْ
وَرْ چَه كُويَنْدَه بُودْ جُونْ جَاحِظْ وَ جُونْ أَصْمَعِى

دَرْ كَلَامِ اِيزَدِ بِيجُونْ كِه وَحْيِ مُنْزَلَسْتْ
كِى بُودْ تَبَّتْ يَدَا مَانَنْدِ يَا أَرْضُ ابْلَعِى

"Beyânda ve fesâhatte (açık ve akıcı anlatımda) **hangi söz o**
(Kur'ân'ın) **söz**(ün)**e denk olabilir ki?!**
O sözü söyleyen ister Câhız ister Asma'î (gibi büyük bir edebiyâtçı) **olsun!**

Eşi benzeri olmayan Allâh'ın indirdiği o vahiyde,
('Ebû Leheb'in elleri kurusun' mânâsına gelen) **'Tebbet yedâ' ile**
'Yâ ardu ibla'î (Ey yer! Yut suyunu)**' nasıl denk olabilir ki?!"**

Bâzı itkân (ve muhkem ilim) sâhibi mâhir âlimler bu âyet-i kerîmenin birtakım meziyetlerini anlatmışlarsa da yine de vasfedenlerin nitelemeye yaklaşamayacağı derecede ziyâde olan diğer fazîletlerini anlatamamışlardır.

Bu noktada câhilleri faydalandırmak ve fazîlet sâhibi ama gâfil (ve konudan habersiz) olanları uyarmak için bir şeyler anlatmakta bir sakınca olmaz.

Nitekim ulemâ bu konuda dört cihetten inceleme yapmıştır.

Birinci olarak: (Duygu ve düşünceleri değişik yollarla ifâde etme usûl ve kâidelerini inceleyen) İlm-i beyân cihetindendir ki; o bahiste; (asıl mânasından başka mânaya nakledilen lafızdan ibâret olan) mecâz, (teşbîhe mübâlağa sağlamak için bir karîneye dayalı olarak kelime ve terkîbi gerçek anlamı dışında kullanma demek olan) isti'âre ve (kelime veyâ terkîbi asıl anlamının yanında bir başka lâzımî mânâsıyla örtülü şekilde ifâde etme mânâsındaki) kinâye ve onlarla ilgili diğer mevzûları açıklamışlardır.

İkinci olarak: (Sözün muktezâ-i hâle göre yerli yerinde kullanılma şartlarını ve kelâmı duruma uyarlama kâidelerini inceleyen) İlm-i me'ânî cihetinden ele almışlardır ki orada da her kelimenin tek tek faydasını, cümleler arasındaki takdîm ve tehirlerin (önce ve sonra getirilmelerinin hikmet ve) cihetlerini ve cümlelerin tertîbini işlemişlerdir.

İşte bütün bunlar bu âyet-i kerîmeye (kelâmın fasîh ve açık seçik olmakla birlikte mânâsının çok güzel olması anlamına gelen) belâğat cânibinden bakmaktan ibârettir.

(**Üçüncü olarak:**) Bir de bu âyete (kelâmın bütün kusurlardan arınmış olması ve mânâsının güzel olması anlamında kullanılan) fesâhat-ı mâneviyye cânibinden bakılır ki o da mânâların latîf bir şekilde nazmı (dizilmesi), kastedilen şeyi bulmakta fikri yoracak muğlak (kapalı) ifâdeler içermeyip açık seçik ifâde ve özetli beyâna sâhib olmasından ibârettir.

(**Dördüncü olarak:**) Ayrıca bu âyet-i kerîmeye (cümle, kelime ve harflerinin münâsebeti, uyumu, birbirine ters düşmemesi ve akıcı üslûbu gibi) fesâhat-i lafziyye cânibinden bakılırsa; görüldüğü üzere lafızlarının hepsi de lügat kâideleri üzere cârî olan Arabça kelimelerden derlenmiş olup, birbirine zıtlaşmaktan sâlim (arınmış), kulağa çirkin gelmekten son derece uzak, lafızları çok akışlı, her bir kelimesi akışta su gibi, tatlılıkta bal gibi ve incelikte hoş esen rüzgâr gibi latîftir.

(Ey okuyucu!) Doğrusu sen onun kelimelerini işittiğin zamân mânâlarının lafızları ile yarıştığını bulursun. Sen onda bulunan her bir lafzı işittiğin vakit mutlaka mânâsının kalbine daha önce geldiğini anlarsın. Gerçekten **Allâh-u Te'âlâ**'nın âyetleri, ne kadar ziyâde meziyetleri cemetmiştir.

Nitekim şâir (İbnü'l-Fârız *(Kuddise Sirruhû)*):

وَعَلٰى تَفَنُّنِ وَاصِفِيهِ بِحُسْنِهِ يَفْنَى الزَّمَانُ وَفِيهِ مَا لَمْ يُوصَفِ

Onu güzelliği ile niteleyenlerin çeşitli uslûplar kullanmasına rağmen,
Zamân tükenir de onda hâlâ anlatılamayan şeyler kalır"

demiştir. **(İbnü'l-Fârız,** *Dîvân, sh:154)*

Bu âyet-i kerîmenin meziyetlerinin şerhi hakkında anlatılanlar onda bulunan üstünlüklere nisbetle büyük havuzlardan bir damla ve büyük bahçelerden bir çiçektir.

Nitekim bu âyet-i kerîme on yedi lafızdan ibâret olduğu hâlde **İbnü Ebi'l-Isba'** *(Rahimehullâh)* kendisinde (kelâm ve ifâdenin lafız bakımından kusursuz, mânâ bakımından da mâkûl ve âhenkli olmasının usûl ve kâidelerini inceleyen) bedî' ilmine dâir yirmi çeşit mevzû bulunduğunu zikretmiştir.

(Bu ilimleri zikrettikten sonra Âlûsî *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir:) Şeyhimiz **Alâuddîn** *(Rahimehullâh)* bu âyet-i kerîme hakkında müstakil bir risâle te'lîf etmiş ve kendisine zâhir olan ilimlerden bu âyetin meziyetlerine dâir vâkıf olduğu konuları onun içerisinde cemetmiştir ki onların toplamı yüz elli meziyete (üstün vasfa) ulaşmıştır. Ben onda bulunan latîf ilimlerden bâzısını naklet-mek için o risâleyi aradımsa da onu bulamadım." **(el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/471-480)*

Nûh *(Aleyhisselâm)*ın Gemisinin Cûdî Dağına Yerleşmesi ile İlgili Tefsîrlerde Geçen Rivâyetler

Ömer İbnü'l-Hattâb *(Radıyallâhu Anh)*ın şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir:

عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: «لَمَّا اسْتَقَرَّتِ السَّفِينَةُ عَلَى الْجُودِيِّ لَبِثَ مَا شَاءَ اللهُ ثُمَّ إِنَّهُ أُذِنَ لَهُ فَهَبَطَ عَلَى الْجَبَلِ فَدَعَا الْغُرَابَ فَقَالَ: «ائْتِنِي بِخَبَرِ الْأَرْضِ.» فَانْحَدَرَ الْغُرَابُ وَفِيهَا الْغَرْقَى مِنْ قَوْمِ نُوحٍ فَأَبْطَأَ عَلَيْهِ فَلَعَنَهُ وَدَعَا الْحَمَامَةَ فَوَقَعَ عَلَى كَفِّ نُوحٍ فَقَالَ: «اهْبِطِي فَائْتِينِي بِخَبَرِ الْأَرْضِ.» فَانْحَدَرَ فَلَمْ يَلْبَثْ إِلَّا قَلِيلًا حَتَّى جَاءَ يَنْفُضُ رِيشَهُ فِي مِنْقَارِهِ فَقَالَ: «اهْبِطْ فَقَدْ أَبْيَنَتِ الْأَرْضُ.» قَالَ نُوحٌ: «بَارَكَ اللهُ فِيكَ وَفِي بَيْتٍ يُؤْوِيكَ وَحَبَّبَكَ إِلَى النَّاسِ، لَوْلَا أَنْ يَغْلِبَكَ النَّاسُ عَلَى نَفْسِكَ لَدَعَوْتُ اللهَ أَنْ يَجْعَلَ رَأْسَكَ مِنْ ذَهَبٍ.»

"Gemi Cûdî üzerine yerleştiği zaman Nûh *(Aleyhisselâm)* **Allâh'ın dilediği müddet bekledi sonra ona izin verilince dağın üzerine indi, kargayı çağı-rarak: 'Bana yerin haberini getir' dedi, karga indi ama toprakta Nûh kav-minden boğulanlar**(ın leşleri) **oluğu için** (onların üzerine konarak) **gecikti, Nûh** *(Aleyhisselâm)* **da onu lânetledi.**

Sonra güvercini çağırınca o hemen Nûh *(Aleyhisselâm)*ın **avucunun üzerine kondu, ona da: 'İn! Hemen bana yeryüzünün haberini getir' dedi, o hemen indi, çok beklemeden hemen gagasının içerisinde tüylerini çırparak geldi ve: 'İnebilirsin! Yer** (sudan) **açıldı' dedi.**

Nûh *(Aleyhisselâm)* **da ona: 'Allâh sende de, seni barındıran evde de bere-ketler yaratsın ve seni insanlara sevdirsin. İnsanların sana gâlip gel**(erek seni öldür)**meleri** (tehlikesi) **olmasaydı elbette senin başını altından yap-ması için Allâh**(-u Te'âlâ'y)**a duâ ederdim' dedi."** *('Abdurrahmân es-Süyûtî, ed-Dürru'l-mensûr fi't-tefsîri bi'l-me'sûr, 8/75;* **A. mlf.,** *Câmi'u'l-ehâdîs, rakam:31253, 2/340;* **'Alî el-Müttakî,** *Kenzü'l-'ummâl, rakam:4428, 2/434;* **el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/491)*

Büyük muhaddis **Hâfız İbnü 'Asâkir** *(Rahimehullâh)*ın tahric ettiği bir rivâyette **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Anhümâ)* şöyle demiştir:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، قَالَ: «فَبَعَثَ نُوحٌ مَنْ يَأْتِيهِ بِخَبَرِ الْأَرْضِ فَجَاءَ الطَّيْرُ الْأَهْلِيُّ (أَيِ الدَّجَاجَةَ) فَقَالَ: «أَنَا» فَأَخَذَهَا وَخَتَمَ جَنَاحَهَا فَقَالَ: «أَنْتِ مَخْتُومَةٌ بِخَاتَمِي، لَا تَطِيرِينَ أَبَدًا، يَنْتَفِعُ بِكِ ذُرِّيَّتِي.» فَبَعَثَ الْغُرَابَ فَأَصَابَ جِيفَةً فَوَقَعَ عَلَيْهَا فَاحْتَبَسَ فَلَعَنَهُ فَمِنْ ثَمَّ يُقْتَلُ فِي الْحَرَمِ وَبَعَثَ الْحَمَامَةَ وَهِيَ الْقُمْرِيُّ وَذَهَبَتْ فَلَمْ تَجِدْ فِي الْأَرْضِ قَرَارًا فَوَقَعَتْ عَلَى شَجَرَةٍ بِأَرْضِ سَبَأٍ فَحَمَلَتْ وَرَقَةَ زَيْتُونٍ فَرَجَعَتْ إِلَى نُوحٍ فَعَلِمَ أَنَّهَا لَمْ تَسْتَمْكِنْ مِنَ الْأَرْضِ ثُمَّ بَعَثَهَا بَعْدَ أَيَّامٍ فَخَرَجَتْ حَتَّى وَقَعَتْ بِوَادِي الْحَرَمِ فَإِذَا الْمَاءُ قَدْ نَضَبَ (أَيْ نَقَصَ وَجَفَّ) وَكَانَتْ طِينَتُهَا حَمْرَاءَ فَخَضَبَتْ رِجْلَيْهَا ثُمَّ جَاءَتْ إِلَى نُوحٍ، فَقَالَتْ: «اَلْبُشْرَى! اِسْتَمْكِنِ الْأَرْضَ وَبُشْرَايَ مِنْكَ أَنْ تَهَبَ لِي الطَّوْقَ فِي عُنُقِي وَالْخِضَابَ فِي رِجْلَيَّ وَأَسْكِنِّي الْحَرَمَ.» فَمَسَحَ يَدَهُ عَلَى عُنُقِهَا وَطَوَّقَهَا وَوَهَبَ لَهَا الْحُمْرَةَ فِي رِجْلَيْهَا وَدَعَا لَهَا وَأَسْكَنَهَا بِالْحَرَمِ فَمَسَحَ يَدَهُ وَبَارَكَ عَلَيْهَا، فَقَالَ: «بَارَكَ اللهُ فِيكِ وَفِي سَبِيلِكِ وَجَعَلَكِ مُحَبَّبَةً أَنِيسَةً.» فَمِنْ ثَمَّ أُشْغِفَ بِهَا النَّاسُ وَدَعَا لِنَسْلِهَا، فَقَالَ: «جَعَلَ اللهُ فِي نَسْلِكِ شِفَاءً لِلْمَرِيضِ وَتُحْفَةً لِلصَّحِيحِ.» ثُمَّ خَرَجَ فَنَزَلَ بِأَرْضِ الْمَوْصِلِ وَهِيَ قَرْيَةُ الثَّمَانِينَ لِأَنَّهُ نَزَلَ فِي ثَمَانِينَ فَوَقَعَ فِيهِمُ الْوَبَاءُ فَمَاتُوا إِلَّا نُوحٌ وَسَامٌ وَحَامٌ وَيَافِثُ وَنِسَاءُهُمْ سِتَّةٌ وَسَابِعُهُمْ نُوحٌ وَطُبِّقَتِ الدُّنْيَا مِنْهُمْ وَذَلِكَ قَوْلُهُ: ﴿وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ﴾.»

"**Nûh** *(Aleyhisselâm)* (uzun zamân gemide gittikten sonra) kendisine yeryüzünün haberlerini getirmesi için birilerini gönderdi.

O sırada ehlî kuş (olan tavuk) gelerek: 'Ben (bu işi yaparım)' dedi.

Nûh *(Aleyhisselâm)* da onu aldı ve kanadını mühürleyerek: **'Sen benim mührümle mühürlenmişsin, ebediyyen uçamayacaksın, zürriyetim senden faydalanacak'** buyurdu.

Sonra kargayı gönderdi, o bir leş bulup onun üzerine düşerek (Nûh *(Aleyhisselâm)*a haber getirmekten) geri durunca onu lânetledi. Ondan dolayı **Harem**'de bile öldürülüyor.

Sonra kumrudan ibâret olan güvercini gönderdi. O gitti ama yeryüzünde (sular olduğu için toprakta) yerleşme (imkânı) bulamayınca (Yemen topraklarında bulunan) **Sebe'** arâzîsinde bir ağacın üzerine kondu. Ondan bir zeytin yaprağı taşıyarak **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a döndü.

Böylece **Nûh** *(Aleyhisselâm)* onun yeryüzünde mekân bulamadığını (dolayısıyla suların topraktan çekilmediğini) bilmiş oldu. Sonra birkaç günün ardından onu tekrar gönderdi.

Bu sefer o çıktı, **Harem** vâdîsine kondu, bir de baktı ki sular eksilip kurumuştu. Oranın çamuru kırmızı idi. Böylece o, ayaklarını (Harem toprağı ile) kırmızıya boyamış oldu.

Sonra o **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a gelerek: 'Müjde! Yeryüzünde mekân tutabilirsin. Benim senden istediğim müjde ise boynuma bir gerdanlık, ayaklarıma da bir boya bağışlayıp beni **Harem**'e yerleştir' dedi.

Bunun üzerine **Nûh** *(Aleyhisselâm)* elini onun boynunun üzerine sürerek ona bir gerdanlık (gibi işâret) verdi, ayaklarına kırmızılık bahşetti, onun için (bereket) duâ(sın)da bulundu ve onu **Harem-i Şerîf**'e yerleştirdi. Sonra elini sürerek ona bereket duâsı yaptı ve: **'Allâh sende de,** (gittiğin) **yollarında da bereket yaratsın ve seni** (insanlar nezdinde) **sevimli ve** (kendisinden kaçılmayan) **ünsiyetli** (bir mahlûk) **yapsın'** dedi.

Bundan dolayı insanlar ona çok düşkün olmuştur. Ayrıca nesline de duâ ederek: **'Allâh senin neslinde hastaya şifâ ve sağlama ikrâm yaratsın'** dedi. **Nûh** *(Aleyhisselâm)* sonra gemiden çıkarak (şu anda Cizre denilen) **Musul** arâzîsine kondu ki orası **Semânîn Karyesi** (Seksenler Beldesi)dir.

Çünkü o (Nûh *(Aleyhisselâm)*), seksen kişi içerisinde oraya yerleşti. Akabinde onlar arasında bir vebâ (salgını) vukû bularak hepsi öldüler. Ancak **Nûh** *(Aleyhisselâm)* ile (oğulları) **Sâm, Hâm, Yâfis** *(Aleyhimüsselâm)* ve bir de eşleri olmak üzere altı kişi kaldı ki yedincileri **Nûh** *(Aleyhisselâm)*dı.

İşte dünyâ onlardan (yetişen nesillerle) kaplandı. İşte **Allâh-u Te'âlâ**'nın: **'Biz ancak onun zürriyetini bâkî kalanların tâ kendileri yaptık'** kavl-i şerîfi bunu anlatmaktadır." **(İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Dimeşk, 62/263-264;* **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/132;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/56)*

Katâde *(Radıyallâhu Anh)*ın şöyle dediği rivâyet edilmiştir:

عَنْ قَتَادَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: «ذُكِرَ لَنَا أَنَّ الْغُرَابَ بُعِثَ؛ لِيَنْظُرَ إِلَى الْأَرْضِ فَرَأَى جِيفَةً، فَوَقَعَ عَلَيْهَا، فَبُعِثَتِ الْحَمَامَةُ، فَجَاءَتْ بِوَرَقِ الزَّيْتُونِ، فَأُعْطِيَتِ الطَّوْقَ الَّذِي فِي عُنُقِهَا، وَخِضَابَ رِجْلَيْهَا.»

"Bize nakledildiğine göre; yeryüzüne bakması için karga gönderildiğinde o bir leş görüp onun üzerine düşünce bu sefer güvercin gönderildi, o zeytin yaprağı getirince ona boynundaki gerdanlık (misâli bir çizgi) ve ayaklarındaki boya verildi." **('Abdürrezzâk,** *et-Tefsîr, rakam:1201, 2/187;* **et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/423;* **İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Dimeşk, 62/266;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/72)*

Müfessirlerin nakline göre; **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Anhümâ)* şöyle demiştir:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، قَالَ: «كَانَ مَعَ نُوحٍ فِي السَّفِينَةِ ثَمَانُونَ رَجُلًا مَعَهُمْ أَهْلُوهُمْ وَأَنَّهُمْ كَانُوا فِي السَّفِينَةِ مِائَةً وَخَمْسِينَ يَوْمًا وَأَنَّ اللهَ وَجَّهَ السَّفِينَةَ إِلَى مَكَّةَ فَدَارَتْ بِالْبَيْتِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا ثُمَّ وَجَّهَهَا إِلَى الْجُودِيِّ فَاسْتَقَرَّتْ عَلَيْهِ، فَبَعَثَ نُوحٌ الْغُرَابَ لِيَأْتِيَهُ بِخَبَرِ الْأَرْضِ فَذَهَبَ فَوَقَعَ عَلَى الْجِيَفِ، فَأَبْطَأَ عَلَيْهِ فَبَعَثَ الْحَمَامَةَ فَأَتَتْهُ بِوَرَقِ الزَّيْتُونِ، وَلَطَخَتْ رِجْلَهَا بِالطِّينِ، فَعَرَفَ نُوحٌ أَنَّ الْمَاءَ قَدْ نَضَبَ، فَهَبَطَ إِلَى أَسْفَلِ الْجُودِيِّ فَبَنَى قَرْيَةً وَسَمَّاهَا ثَمَانِينَ فَأَصْبَحُوا ذَاتَ يَوْمٍ وَقَدْ تَبَلْبَلَتْ أَلْسِنَتُهُمْ عَلَى ثَمَانِينَ لُغَةً أَحَدُهَا اللِّسَانُ الْعَرَبِيُّ فَكَانَ لَا يَفْقَهُ بَعْضُهُمْ كَلَامَ بَعْضٍ وَكَانَ نُوحٌ عَلَيْهِ السَّلَامُ يُعَبِّرُ عَنْهُمْ.»

"**Nûh** *(Aleyhisselâm)* ile birlikte gemide seksen kişi vardı ki onlarla birlikte eşleri de bulunuyordu. Böylece onlar yüz elli gün gemide bulundular.

Şüphesiz ki **Allâh** gemiyi **Mekke**'ye yönlendirdi, o da kırk gün **Beytullâh**'ı tavâf etti, sonra onu **Cûdî**'ye yönlendirdi ve gemi onun üzerine yerleşti.

Nûh *(Aleyhisselâm)* kendisine yeryüzünün haberlerini getirsin diye kargayı gönderince o gitti ama leşlerin üzerine düşerek gecikti.

Sonra güvercini gönderdiğinde o kendisine zeytin yaprağı getirdi, o sırada ayağını da çamura bulaştırmış oldu.

O zaman **Nûh** *(Aleyhisselâm)* suyun kuruduğunu anladı da **Cûdî**'nin aşağı kısmına inerek bir karye binâ etti ve ona **Semânîn** (seksenler) ismini verdi.

O sırada bir sabah kalktılar ki dilleri seksen lügat üzere bülbül gibi konuşuyordu. O lügatlardan biri de Arab lisânı idi ama artık bâzısı diğer bâzısının konuşmasını anlamıyordu. **Nûh** *(Aleyhisselâm)* onlar adına tâbir (terceme) yapıyordu." **(İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam: 10882, 6/2032;* **İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Dimeşk, 62/267;* **İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 7/441;* **el-Vâhidî,** *el-Vesît, 2/575;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/65)*

Tâbi'înin büyüklerinden **Vehb İbnü Münebbih** *(Radıyallâhu Anh)* şöyle anlatmıştır:

عَنْ وَهْبِ بْنِ مُنَبِّهٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَقُولُ: «إِنَّ نُوحًا عَلَيْهِ السَّلَامُ لَمَّا رَكِبَ فِي السَّفِينَةِ فَلَمَّا أَتَى الْجُودِيَّ وَهُوَ جَبَلٌ بِالْجَزِيرَةِ أَرْسَتْ عَلَيْهِ فَطَلَعَتِ الشَّمْسُ ثُمَّ أَخَذَ نُوحٌ مِنْ قُضْبَانٍ كَانَ فِي السَّفِينَةِ مِنَ الْعِنَبِ فَأَغْرَسَ فَنَبَتَ وَأَثْمَرَ وَنَضَجَ مِنْ سَاعَتِهِ فَعَصَرَ مِنْهُ فَشَرِبَ.»

"Nûh *(Aleyhisselâm)* **gemiye bindiği zaman** (altı ay geçtikten sonra) **Cizre'de bir dağ olan Cûdî'ye gelince gemi orada oturdu. O sırada güneş doğdu.**

Sonra Nûh *(Aleyhisselâm)* **gemide bulunan üzüm dallarından birini alarak dikti, o hemen yetişerek meyve verdi ve ânında olgunlaştı, o da ondan sıkarak** (üzüm suyu) **içti."** (**İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:387, 9/157)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"et-Te'vîlâtü'n-Necmiyye" ve ***"Rûhu'l-beyân"*** tefsîrlerinde zikredildiğine göre; bu âyet-i kerîmenin işârî mânâsı şöyledir:

"(Sâlike hitâben:) **'Ey** beşeriyete âit **toprak! Şehvetlerinin suyunu yut! Ey** kader **semâsı! Sen de** âfât **yağmurlarını** indirmeyi **tut!' buyuruldu"** da nihâyet şerîatın nûruyla fitnelerin suyu ve karanlıkları noksanlaştı ve artık (onların) şiddeti sâkinleşti.

Böylece imtihân için gönderilen fitneler tûfânından mukadder olan **işler nihâyete erdirildi. Artık o** şerîat gemisi **Cûdî üzerine yerleşti.**

İşte bu (makām) temkîn (mürîdin hâllerinin yerleşme) makāmıdır.

Yâni tûfân günlerinde âfetlere ve helâke mâruz kalan (sâlik) telvîn (renkten renge girme) makamlarında bulunuyorduysa da o günler geçince iş temkîn (ve sebât etme) makāmına rucû eder ki, işte kurtuluş, sebât ve derecelere nâiliyet ancak o makamdadır.

İşte sonra 'Şerîat gemisine binmekten geri kalarak nefislerine zulmetmiş olan **o zalimler** güruhu **için uzaklık** ve boğulma (takdîr) **olsun' buyuruldu."** (**Necmüddîn Dâye er-Râzî,** *et-Te'vîlâtü'n-Necmiyye, 3/276;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/212)*

KIRK BEŞİNCİ ÂYET-İ KERÎME

﴿ وَنَادٰى نُوحٌ رَّبَّهُ فَقَالَ رَبِّ اِنَّ ابْنِى مِنْ اَهْلِى وَاِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَاَنْتَ اَحْكَمُ الْحَاكِمِينَ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (45)

(وَنَادٰى) **Ve nidâ etti,** kim? (نُوحٌ) **Nûh,** kime? (رَبَّهُ) **Rabbine,** (فَقَالَ) **ve dedi,** neyi dedi? (رَبِّ) **ey Rabbim!** (اِنَّ ابْنِى) **muhakkak benim oğlum,** kimdendir? (مِنْ اَهْلِى) **benim ehli** (beyti)**mdendir,** (وَاِنَّ وَعْدَكَ) **şübhesiz Senin vaadin ise,** nedir? (اَلْحَقُّ) **hakkın** (ve gerçeğin) **ta kendisidir,** daha? (وَاَنْتَ) **zâten ancak Sen,** kimsin? (اَحْكَمُ الْحَاكِمِينَ) **hâkimlerin en doğru hüküm verenisin.**

MEÂL-İ ŞERÎF

"Bir de (gözü önünde çocuğunun helâk olduğunu gören) **Nûh** (Nebî), **Rabbine nidâ etti ve: 'Ey Rabbim! Şüphesiz ki oğlum benim ehlimdendir.** (Sen de bana âilemi kurtaracağına dâir söz vermiştin.) **Senin vaadin ise hakkın ta kendisidir.**

Zâten ancak Sen hâkimlerin en doğru hüküm verenisin. (Karar verenlerin hepsinden daha bilgili ve adâletli olduğun için, diğerlerinin hükmü iptâl edilebilir ama Senin karârın aslâ bozulamaz, ben de Senin karârına râzıyım.) ***/Zâten ancak Sen hikmet sâhiblerinin en hikmetlisisin.*** *(Hikmetinden sûal olmaz ama bana bunun hikmetini beyân eder misin?)/'* **dedi."**

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede dünyâ tûfâna garkolduktan sonra yere göğe emrederek suların çekildiğini ve geminin **Cûdî Dağı**'na yerleştiğini beyân ettikten sonra bu âyet-i kerîmede ise **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın, boğulan kâfir çocuğunun başına gelen bu helâkin hikmetine dâir Rabbine mürâcaat ettiğini açıklamıştır.

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; "Birçok delîl ile **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın boğulan oğlunun kendi sulbünden geldiği sâbit olduğuna göre o zamân bu âyet-i kerîmede geçen:

﴿ إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ ﴾

"Şüphesiz o senin ehlinden değildir" kavl-i şerîfini iki vecih üzere tefsîr etmek gerekir.

Birinci mânâya göre; burada maksat: 'O senin dîninin ehlinden değildir' demek olur. **İkinci kavle göre** ise mânâ: 'O Benim sana seninle birlikte kurtaracağımı vaadettiğim âilenden değildir' ki iki mânâda birbirine yakın düşmektedir. Bir de şu mesele vardır ki bu âyet-i kerîmenin delâleti vechile îtibar neseb karâbetine değil, din karâbetinedir.

Zîrâ bu sûrette **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın oğlunun ona neseb yakınlığı kuvvetli şekilde mevcut idiyse de dînî mânâda yakınlık bulunmadığı için **Allâh-u Te'âlâ** en belîğ (belâğatlı ve mübâlağalı) lafızlarla:

﴿إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ﴾

"Şüphesiz o (oğlun) **senin ehlinden değildir"** buyurmuştur." **(Fahruddîn er-Râzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 18/3)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın bu âyet-i kerîmedeki sözünde geçen:

﴿وَأَنْتَ أَحْكَمُ الْحَاكِمِينَ﴾

"Hâkimlerin en ziyâde hüküm sâhibi ancak Sensin" kavl-i şerîfi: 'Hâkimlerin en ziyâde ilim sâhibi ve en ziyâde adâletli olanısın' demektir. Zîrâ bir hâkimin diğerinden üstünlüğü ancak ilim ve adâleti sâyesinde olur.

(Ey okuyucu!) Hâlbuki senin zamânında hükümet taklitçilerinden nice câhil ve zâlimlere: 'Hâkimlerin en büyük hâkimi' mânâsına gelen: (أَقْضَى الْقُضَاةِ) tâbîri kullanılmaktadır. Artık ibret al ve ders çıkar!

Bu makamda **Büreyde** *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ بُرَيْدَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «اَلْقُضَاةُ ثَلَاثَةٌ: وَاحِدٌ فِي الْجَنَّةِ، وَاثْنَانِ فِي النَّارِ، فَأَمَّا الَّذِي فِي الْجَنَّةِ فَرَجُلٌ عَرَفَ الْحَقَّ فَقَضٰى بِهِ، وَرَجُلٌ عَرَفَ الْحَقَّ فَجَارَ فِي الْحُكْمِ، فَهُوَ فِي النَّارِ، وَرَجُلٌ قَضٰى لِلنَّاسِ عَلٰى جَهْلٍ، فَهُوَ فِي النَّارِ.»

"Hâkimler üçtür; biri cennettedir, ikisi o (cehennem) **ateş**(in)**dedir. Cennette olana gelince; o öyle bir adamdır ki, hakkı tanımış ve onunla** (adâlet üzere) **hüküm vermiştir.**

Ama bir adam ki, hakkı tanımış ama (verdiği karar ve) **hükümde zulüm yapmıştır o ateştedir. Yine bir adam ki** (ne hüküm vereceğini bilmeksizin helâli haramla karıştırarak) **insanlara cehâlet üzere hüküm**(ler) **vermiştir, o da o ateşin içindedir."** **(Ebû Dâvûd,** *es-Sünen, rakam:3572, 5/426;* **İbnü Mâce,** *es-Sünen, rakam:2315, 2/776;* **el-Bezzâr,** *el-Bahru'z-zahhâr, rakam:4468, 10/337;* **en-Nesâî,** *es-Sünenü'l-Kübrâ, rakam:5891, 5/397;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/213)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Sülemî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **Huseyn** (İbnü Mansûr el-Hallâc) *(Kuddise Sirruhû)* şöyle demiştir:

"Hiçbir kimse için hiçbir hâlükârda **Hakk Te'âlâ**'nın bisâtı (yaygısı) üzerinde inbisât (enine boyuna rahat yayılma) izni verilmemiştir.

Zîrâ **Hakk**'ın bisâtı çok değerlidir. Onun etrâfı ise kahır ve ceberût (azamet ve heybet saçaklarıyla dokunmuş)tur. Artık her kim o halı üzerinde rahat yayılırsa **Nuh** *(Aleyhisselâm)*: **"Şüphesiz oğlum benim ehlimdendir"** dediği zaman ona: **"Muhakkak ki o, senin ehlinden değildir"** buyurulduğu gibi o kişiye de reddiye yapılır." **(es-Sülemî,** *Hakâiku't-Tefsîr, 1/318)*

MÜNÂSİB ÂYET-İ KERÎME

Nûh** (Aleyhisselâm)**ın, Oğlunun Niye Kurtulmadığını Sormasının Cevâbını Allâh-u Te'âlâ'nın Daha Önce "Hakkında Azap Kararı Geçenler Müstesnâ" Kavli ile Ona Bildirdiği ve Bu Konuda Ona Mürâcaat Etmemesini Emrettiğini Açıklayan Âyet-i Kerîme

﴿ فَأَوْحَيْنَآ إِلَيْهِ أَنِ اصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا فَإِذَا جَآءَ أَمْرُنَا
وَفَارَ التَّنُّورُ فَاسْلُكْ فِيهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ
عَلَيْهِ الْقَوْلُ مِنْهُمْ ۖ وَلَا تُخَاطِبْنِى فِى الَّذِينَ ظَلَمُوٓا ۚ إِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ ﴾

"Sonra Biz ona (Nûh'a)**: 'Bizim** (o kâfirlerin saldırısını önlemek ve yanlış bir sanat icrâ etmeni engellemek için sana tevcîh edeceğimiz özel) **gözetimimizle ve** (gemi yapma sanatını öğretmek üzere göndereceğimiz) **vahyimizle o gemiyi sağlamca yap.**

Nihâyet (gemiye binmenize dâir) **Bizim emrimiz geldiği zaman ve o** (taştan yapılmış) **tandır** (su ile dolarak) **kaynayıp taştığı vakit artık** (boğulmaktan kurtulacak kimselerin ve zürriyetlerinin faydalanması için, canlıların) **her birinden** (erkek ve dişi olmak üzere) **eş olan ikiyi, bir de** (Müslüman olan hanımınla üç oğlunun ve eşlerinin oluşturduğu) **âileni onun içerisine girdir.**

Lâkin onlar içerisinden (kâfir olan hanımın ve oğlun gibi) **aleyhinde o** (boğulma) **söz**(ü) **geçmiş olan**(lar) **müstesnâ! Ama kendileri** (şirk koşarak) **zâlim olmuş o kimseler**(in kurtuluşu) **hakkında** (ricâcı olmak üzere sakın ha) **Bana hitapta** (ve duâda) **bulunma. Şüphesiz ki onlar suda boğul**(malarına hükmolun)**muş kimselerdir.' diye vahyettik."** *(el-Müminûn Sûresi:27)*

قَالَ يَا نُوحُ اِنَّهُ لَيْسَ مِنْ اَهْلِكَ ۚ اِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ ۖ
فَلَا تَسْـَٔلْنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ ۖ اِنِّىٓ اَعِظُكَ اَنْ تَكُونَ
مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٤٦﴾ قَالَ رَبِّ اِنِّىٓ اَعُوذُ بِكَ اَنْ اَسْـَٔلَكَ
مَا لَيْسَ لِى بِهٖ عِلْمٌ ۖ وَاِلَّا تَغْفِرْ لِى وَتَرْحَمْنِىٓ اَكُنْ
مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٤٧﴾ قِيلَ يَا نُوحُ اهْبِطْ بِسَلَامٍ مِنَّا وَبَرَكَاتٍ
عَلَيْكَ وَعَلٰٓى اُمَمٍ مِمَّنْ مَعَكَ ۖ وَاُمَمٌ سَنُمَتِّعُهُمْ ثُمَّ يَمَسُّهُمْ
مِنَّا عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٤٨﴾ تِلْكَ مِنْ اَنْبَآءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَآ اِلَيْكَ ۚ
مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَآ اَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هٰذَا ۛ فَاصْبِرْ ۛ
اِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ ۧ ﴿٤٩﴾ وَاِلٰى عَادٍ اَخَاهُمْ هُودًا ۛ قَالَ يَا قَوْمِ
اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ ۛ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا مُفْتَرُونَ ﴿٥٠﴾ يَا قَوْمِ
لَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا ۛ اِنْ اَجْرِىَ اِلَّا عَلَى الَّذِى فَطَرَنِى ۛ
اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٥١﴾ وَيَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُٓوا اِلَيْهِ
يُرْسِلِ السَّمَآءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً اِلٰى قُوَّتِكُمْ
وَلَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِينَ ﴿٥٢﴾ قَالُوا يَا هُودُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ
وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِٓى اٰلِهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٥٣﴾

KIRK ALTINCI ÂYET-İ KERÎME

﴿قَالَ يَا نُوحُ اِنَّهُ لَيْسَ مِنْ اَهْلِكَ اِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ
فَلَا تَسْـَٔلْنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ اِنِّى اَعِظُكَ اَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (46)

(قَالَ) (Allâh-u Te'âlâ) **buyurdu,** neyi buyurdu? (يَا نُوحُ) **ey Nûh!** (اِنَّهُ) **muhakkak ki o** (oğlun), (لَيْسَ) **olmadı,** kimden? (مِنْ اَهْلِكَ) **senin ehlinden,** (اِنَّهُ) **şüphesiz ki o,** nedir? (عَمَلٌ) **bir amel**(e sâhib)**dir,** burada bir muzâf mahzûf olup mânâ (ذُو عَمَلٍ غَيْرِ صَالِحٍ) "Sâlih olmayan (bozuk) amel sâhibidir" demektir. (ez-Zeccâc, *Me'âni'l-Kur'ân, 3/55)* öyle amel ki, (غَيْرُ صَالِحٍ) **sâlih** (ve iyi) **olmayan,** (فَلَا تَسْـَٔلْ) **artık sen sorma,** kime? (نِ) **Bana,** neyi? (مَا) **o şeyi ki,** (لَيْسَ) **olmadı,** kim için? (لَكَ) **senin için,** ne hakkında? (بِهِ) **onun hakkında,** ne olmadı? (عِلْمٌ) **hiçbir ilim,** yâni hikmetini sormanın câiz olduğuna dâir herhangi bir bilgi, (**en-Nesefî,** *el-Medârik)* (اِنِّى) **gerçekten Ben,** (اَعِظُ) **vaaz ediyorum,** kime? (كَ) **sana,** niçin? (اَنْ تَكُونَ) **olursun diye,** burada harf-i cerr mahzûftur ki takdîri (لِأَجْلِ اَنْ تَكُونَ) demektir. (**Ebû Hafs Sirâcüddîn,** *el-Lübâb fî 'ulûmi'l-kitâb, 10/502)* kimlerden? (مِنَ الْجَاهِلِينَ) **câhillerden.**

MEÂL-İ ŞERÎF

"(Allâh-u Te'âlâ) **buyurdu ki: 'Ey Nûh! Şu muhakkak ki o** (oğlun), **senin** (dîninin) **ehlinden değildir. Şüphesiz ki o**(nun tüm işleri), **sâlih olmayan** (şeyler olduğundan, artık büsbütün kendisi bozuk) **bir amel** (hâline gelmiş) **dir. Artık sen,** (hikmetini sormanın câiz olup olmadığı) **hakkında senin için hiçbir bilgi bulunmayan bir şeyi Bana sorma! Muhakkak ki Ben,** (bu gibi soruların uygunsuzluğunu) **bilmeyenlerden olursun** (da, onlar gibi hikmete muvâfık düşmeyen duâlarda bulunursun) **diye** (bir daha böyle bir şey yapmaman için) **sana vaaz ediyorum.'"**

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın, boğulan oğlu **Ken'ân**'ın helâkinin hikmeti hakkında **Allâh-u Te'âlâ**'ya mürâcaat ettiğini beyân ettikten sonra, bu âyet-i kerîmede ise **Allâh-u Te'âlâ**'nın ona verdiği cevabları açıklamıştır.

Bâzıları bir önceki âyet-i kerîmede geçen "İbn (oğul)" ifâdesinden; gerçek mânâda "Oğul" değil de, eşinin eski kocasından olan üvey oğlu kastedilmiş olduğunu söylemişlerse de bu görüş sahîh değildir.

Nitekim **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Anhümâ)*:

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: «وَإِنَّهُ كَانَ ابْنَهُ لِصُلْبِهِ.»

"Şüphesiz o (Nûh *(Aleyhisselâm)*ın boğulan oğlu olan Ken'ân) onun sulbünden (gelen öz) oğlu idi." demiştir. **(el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 9/46;* **İbnü Cerîr et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/429)*

Dahhâk, 'Ikrime, Sa'îd İbnü Cübeyr ve **Meymûn İbnü Mihrân** *(Radıyallâhu Anhüm)* gibi daha birçok âlim bu çocuğunun onun sulbünden gelen öz çocuğu olduğu görüşündedirler. **(el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/135)*

Bir kere **Sa'îd İbnü Cübeyr** *(Radıyallâhu Anh)*a: "**Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın: **"Oğlum benim ehlimdendir"** dediği oğlu, onun ehlinden mi idi? Onun gerçek oğlu mu idi?" diye sorulunca o uzun zaman **'Sübhânellâh'** dedikten sonra:

وَقِيلَ لِسَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: «يَقُولُ نُوحٌ: «إِنَّ ابْنِي مِنْ أَهْلِي» أَكَانَ مِنْ أَهْلِهِ؟ أَكَانَ ابْنَهُ؟ فَسَبَّحَ اللهَ طَوِيلًا ثُمَّ قَالَ: لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ! يُحَدِّثُ اللهُ مُحَمَّدًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ ابْنُهُ، وَتَقُولُ: إِنَّهُ لَيْسَ ابْنَهُ! نَعَمْ كَانَ ابْنَهُ، وَلٰكِنْ كَانَ مُخَالِفًا فِي النِّيَّةِ وَالْعَمَلِ وَالدِّينِ، وَلِهٰذَا قَالَ اللهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ﴾.»

"Lâ ilâhe illellâh! **Allâh-u Te'âlâ Muhammed** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e onun **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın oğlu olduğunu haber veriyor, sen ise 'O onun oğlu değil' diyorsun.

Evet, o onun oğlu idi lâkin niyet amel ve din konularında ona muhâlif idi, bundan dolayı **Allâh-u Te'âlâ**: **"Şüphesiz o senin ehlinden değildir"** buyurdu" diye cevâb verdi." **(el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/135)*

İbnü Abbâs *(Radıyallâhu Anhümâ)*: **"Şüphesiz o senin ehlinden değildir"** kavl-i şerîfinin tefsîrinde şöyle demiştir:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا فِي قَوْلِهِ: ﴿إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ اَهْلِكَ﴾ أَيْ «لَيْسَ مِنْ اَهْلِكَ الَّذِينَ وَعَدْتُكَ أَنْ أُنْجِيَهُ مَعَكَ.»

"Şüphesiz o, seninle birlikte kurtaracağıma dâir sana söz vermiş olduğum ehlinden değildir." diye mânâ vermiştir. **('Abdürrezzâk,** *et-Tefsîr, 1/310;* **İbnü Cerîr et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/429;* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 6/2030, 2039;* **İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Dimeşk, 62/265;* **el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 4/181;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/77)*

Kurtubî *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: "**Allâh-u Te'âlâ**'nın: **"Şüphesiz o senin ehlinden değildir"** kavl-i şerîfi, boğulan oğlunun **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın öz oğlu olduğunu nefy eden bir ifâde değildir.

Nitekim **Lût** *(Aleyhisselâm)* ile **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın eşleri hakkında **Allâh-u Te'âlâ**: (فَخَانَتَاهُمَا) **"O ikisi onlara hâinlik ettiler"** *(et-Tahrîm Sûresi:10)* buyurmuştur ki onun mânâsı: "Din husûsunda hıyânet ettiler" demektir.

Yoksa yatakta hâinlik değildir. Zîrâ o **Lût** *(Aleyhisselâm)*ın eşi insanlara kocasının deli olduğunu söylüyordu. Ayrıca evine yakışıklı genç misâfirlerin geldiğini, livatacı olan kavmine haber veriyordu. İşte onun hâinliği bundan ibâretti.

Nûh *(Aleyhisselâm)*ın karısı da ona: "Rabbin sana yardım etmeyecek mi?" diye sormuştu, o: **"Evet"** deyince onun zamânını sordu. **Nûh** *(Aleyhisselâm)*: **"Tandırdan su fışkırınca"** diye cevâb verince o kadın kavminin yanına çıkarak: "Ey millet! Vallâhi bu delidir. Rabbinin ona ancak şu tandırdan su fışkırınca yardım edeceğini sanıyor." demişti ki işte onun da hâinliği budur." **(el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/135-136)*

"Hâzin Tefsîri"nde zikredildiğine göre; âyet-i kerîmede **"Oğul"** tâbîrinin kullanılması, boğulan çocuğun **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın oğlu olduğuna delâlet husûsunda açık bir ifâdedir. Bir zarûret bulunmadığı hâlde kelâmı hakîkatten mecâza döndürmek câiz olmaz!

Bâzıları ise bir peygamberin çocuğunun kâfir olma ihtimâlini uzak görerek bu zâhirî mânâya muhâlefet etmişlerdir ama hatâ etmişlerdir.

Zîrâ **Allâh-u Te'âlâ** kullarını yaratırken (bazı kullarının kendilerine verilen özgür irâde ve kudreti inkâr ve isyân yönünde, kiminin de îmân ve itâat yolunda kullanacaklarını hatası olmayan ezelî ilmiyle bildiği için) bir fırkayı cennete ayırmıştır ki onlar müminlerdir, bir fırkanın da cehennemde olduğunu bildirmiştir ki onlar da kâfirlerdir.

Allâh-u Sübhânehû müminden kâfir, kâfirden de mümin çıkarır ki bu hususta peygamberlerle diğer insanlar arasında bir fark yoktur, nitekim yüce bir nebî olan **Âdem** *(Aleyhisselâm)*ın sulbünden **Kābîl** gibi bir kâfiri çıkartmıştır.

İşte böylece **Nûh** *(Aleyhisselâm)* gibi bir nebînin sulbünden de kâfir olan oğlu **Ken'ân**'ı çıkartmıştır, çünkü yarattığı şeyler hakkında dilediği gibi tasarruf (ve yönetim) sâhibi ancak O'dur. **(el-Hâzin,** *Lübâbü't-te'vîl, 2/487)*

Âyet-i kerîmede geçen: (إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ) **"Şüphesiz ki o, sâlih olmayan bir ameldir"** kavl-i şerîfinin tefsîri hakkında birkaç kavil vardır.

Bir kavle göre burada bir muzâf mahzûf olup mânâ: (ذُو عَمَلٍ غَيْرِ صَالِحٍ) "Sâlih olmayan (bozuk) amel sâhibidir" demektir ki burada **Allâh-u Te'âlâ** o çocuğun amellerinin çok kötü olduğunu anlatmak için şahsının tümünü sâlih olmayan bir amel olmakla vasfetmiş (nitelemiş)tir. **(ez-Zeccâc,** *Me'âni'l-Kur'ân, 3/55;* **el-Beyzâvî,** *Envâru't-Tenzîl, 3/136)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; burada: "Fâsid (bozuk) amel sâhibidir" buyurulmayıp da "Sâlih olmayan amel sâhibidir" kavl-i şerîfinin getirilmesi, necâtın (kurtuluşun) özellikle salâh (îman ve takvâ) sebebi ile kazanılacağını ifâde etmek için tercîh edilmiştir. **(İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân fi tefsîri'l-Kur'ân, 4/214)*

Diğer bir kavle göre ise burada muzâf mahzûf olmayıp çocuğun kendisine **"Amel"** denilmiştir.

Nitekim ***"Kurtubî ve Rûhu'l-beyân"*** tefsîrlerinde zikredildiğine göre; bu âyeti kerîmede çocuğa **"Amel"** ismi verilmiştir, çünkü bir hadîs-i şerîfte insanların kendi çocukları hakkında **"Kesb"** tâbîri kullanılmıştır. **(el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/136)*

Nitekim **Âişe** *(Radıyallâhu Anhâ)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ:
«إِنَّ أَطْيَبَ مَا أَكَلَ الرَّجُلُ مِنْ كَسْبِهِ، وَإِنَّ وَلَدَهُ مِنْ كَسْبِهِ.»

"Şüphesiz bir adamın yediği şeylerin en temiz (ve helâl) **olanı kendi kesbinden** (ve kazancından) **olanıdır.**

Muhakkak kişinin çocuğu da kendi kesbinden (ve kendisinin icraat yaparak dünyâya gelmesine sebeb olduğu kazancından ve amelinden)**dir."**

(Ahmed İbnü Hanbel, *el-Müsned, rakam:24032, 40/34;* **İbnü Mâce,** *es-Sünen, rakam:2137, 2/723;* **el-Bezzâr,** *el-Bahru'z-zahhâr, rakam:323, 18/268;* **en-Nesâî,** *es-Sünenü'l-Kübrâ, rakam:6003, 6/7;* **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/136;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/214)*

Yine bu konuda **Câbir İbnü Abdillâh** *(Radıyallâhu Te'âlâ Anhümâ)*dan rivâyet edildiğine göre; bir adam: "Yâ **Rasûlellâh**! Benim malım ve evlâdım var ama gerçekten benim babam malımın tümünü almak istiyor" deyince **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)*:

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَجُلًا قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ! إِنَّ لِي مَالًا وَوَلَدًا، وَإِنَّ أَبِي يُرِيدُ أَنْ يَجْتَاحَ مَالِي، فَقَالَ: «أَنْتَ وَمَالُكَ لِأَبِيكَ.»

"Sen de malın da babana âitsin." buyurmuştur." **(İbnü Mâce,** *es-Sünen, rakam:2291, 2/769;* **Ebû Hanîfe,** *el-Müsned rakam:1 sh:1;* **İmâm Muhammed eş-Şeybânî,** *Kitâbü'l-Asl, 7/182;* **İbnü Ebî Şeybe,** *el-Musannef, rakam24178, 12/438;* **Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:6902, 11/503;* **İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 4/214)*

Dolayısıyla bu âyet-i kerîmede **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın oğluna **"Amel"** denmesinin bir mânâsı da çocuğun babasının kendi ameli ve icrâatı netîcesinde dünyâya gelmesi hasebiyle onun kazancı ve işi olarak değerlendirilmesi kabîlindendir.

Geride zikredilen hadîs-i şerîf, babanın muhtaç olması durumunda çocuğun babasından zararı defetmekle memur olduğunu ve anne baba çalışsalar kazanabilecek olsalar da yine de çalışmaları durumunda yorulacakları göz önünde bulundurularak nafakalarını çocuğun temin etmesinin vâcib olduğunu ifâde etmektedir. **(el-Merğînânî,** *el-Hidâye, 2/293)*

Yoksa her imkânı yerinde olan babanın sırf canı istediği için çoluk çocuğunun malına el koymasının meşrû olduğu anlamına gelmez!

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; bu âyet-i kerîmede **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın oğlunun, ona kurtarılacağı vaad edilen ehlinden olmadığının bildirilmesi ehliyetin medârının (çocukların ve yakınların bir insanın ehlinden sayılmasının ana merkezinin) karâbet-i dîniyye (din, îmân, îtikād ve mezheb) bakımından yakınlık olduğunu ifâde etmektedir.

Dolayısıyla (baba evlât ilişkisinde bile) müminle kâfir arasında bir alâka yoktur. Bu hususta hikmet sâhibi bir zât:

قَالَ بَعْضُ الْحُكَمَاءِ: «اَلْاِبْنُ إِذَا لَمْ يَفْعَلْ مَا فَعَلَ الْأَبُ انْقَطَعَ عَنْهُ وَالْأُمَّةُ إِذَا لَمْ يَفْعَلُوا مَا فَعَلَ نَبِيُّهُمْ أَخَافُ اَنْ يَنْقَطِعُوا عَنْهُ.»

"Bir oğul babasının yaptıklarını yapmazsa ondan kopar (ayrılır)**. Bir ümmet de nebîlerinin yaptığını yapmazlarsa korkarım ki ondan koparlar."** demiştir. **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/213)*

Bundan anlaşıldığına göre; ilim ve amelsiz olan nesebler(le övünmek)de ve sâdece atalarla iftiharda hiçbir fâide zuhûr etmez, nitekim bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)* **Efendimiz**:

وَفِى الْحَدِيثِ: «يَا بَنِي هَاشِمٍ! لَا يَأْتِينِي النَّاسُ بِأَعْمَالِهِمْ وَتَأْتُونِي بِأَنْسَابِكُمْ.»

"Ey Hâşim oğulları! (Mahşerde) **siz neseplerinizle bana gelirken insanlar bana amelleri ile gelmesin** (yâni; herkes güzel ameli ile gelip benden şefâat isterken sizin sâde soy bağınızı öne sürerek bana gelmeniz vâki olmasın, yoksa sizden bir azâbı savuşturamam)" buyurmuştur. **(el-Cessâs,** *Ehkâmü'l-Kur'ân, 1/102;* **et-Tiybî,** *Fütûhu'l-ğayb, 113/3;* **el-Hatîb eş-Şirbînî,** *es-Sirâcü'l-münîr, 1/96;* **Ebu's-Su'ûd,** *İrşâdü'l-'akli's-selîm, 1/165;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/214)*

Bu hadîs-i şerîften maksat **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in soy-sopla iftihâr etmeyi çirkin gördüğünün beyânıdır.

Nitekim (şâir ne güzel söylemiştir):

وَمَا يَنْفَعُ الْأَصْلُ مِنْ هَاشِمٍ إِذَا كَانَتِ النَّفْسُ مِنْ بَاهِلَهْ

"Aslın (ve soyun) **Hâşim'den olması fayda vermez,**
Nefis Bâhile (kabîlesin)**den olduğu zaman!"**

Bâhile ise ölmüş hayvanların kemiklerini yiyen ve alçak tabiatlı olmakla tanınan bir kabîlenin adıdır." (**İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/214;* **el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/505)*

"Kurtubî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; bu âyet-i kerîme sâlih (ve velîlerden) olan kimseler içerisinde oğulları bozuk olan zatlara bir nevî tesellî bahşetmektedir.

Nitekim rivâyet edildiğine göre:

وَرُوِيَ أَنَّ ابْنَ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نَزَلَ مِنْ فَوْقٍ وَمَعَهُ حَمَامٌ قَدْ غَطَّاهُ، فَعَلِمَ مَالِكٌ أَنَّهُ قَدْ فَهِمَهُ النَّاسُ، فَقَالَ مَالِكٌ: «اَلْأَدَبُ أَدَبُ اللهِ لَا أَدَبُ الْآبَاءِ وَالْأُمَّهَاتِ، وَالْخَيْرُ خَيْرُ اللهِ لَا خَيْرُ الْآبَاءِ وَالْأُمَّهَاتِ.»

(Büyük müctehid İmâm) **Mâlik İbnü Enes** *(Rahimehullâh)*ın oğlu çatıdan aşağı inerken yanında (yukarıda uçurttuğu) bir güvercin vardı ki onu (insanlardan gizlemek için) örtmüştü.

İmâm Mâlik *(Rahimehullâh)* yanında bulunanların bunu anladığını farkedince: **"Edeb** (ve terbiye) **ancak Allâh'ın edebidir, babaların annelerin** (öğrettikleri) **edebi değildir. Hayır da ancak Allâh'ın** (vereceği) **hayırdır, babaların annelerin** (verdikleri) **hayırları değildir"** dedi. **(el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/136;* **er-Râmehermüzî,** *el-Muhaddisü'l-fâsıl, sh:241;* **ed-Demîrî,** *Hayâtü'l-hayevân, 1/370)*

"İsfehânî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; bu âyet-i kerîme din yakınlığının neseb karâbetine baskın çıktığını ifâde etmektedir.

Dolayısıyla dinde berâber olduğun kişi **Habeşî,** sen ise **Kuraşî** (Kureyşli) olsan o senin en yakınındır, ama en yakın akrabândan olan kimse senin dînin üzere olmasa işte o senden uzak olanların en uzağıdır.

Görüldüğü üzere; **Allâh-u Te'âlâ** bu makamda **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın oğlunun amelinin fâsid olduğunu beyân edecek yerde, amelinin sâlih olmadığını açıklayarak şunu bildirmiş olmaktadır ki **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın ehlinden kurtulanların necât sebebi onun âilesi ve akrabâsı olmaları değil de ancak salâh (düzgün hâl ve takvâ)dır. Bu oğlunda ise salâh hâli bulunmadığından **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın babalığı ona fayda vermemiştir. **(Mahmûd İbnü 'Abdillâh el-İsfehânî:** *Tefsîru'l-İsfehânî/ Envâru'l-hakāiki'r-Rabbâniyye fî tefsîri'l-letâifi'l-Kur'âniyye, 7/206-207)*

Âyet-i kerîmede geçen: (فَلَا تَسْأَلْنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ) **"Hakkında senin için bir bilgi olmayan şeyi Bana sorma"** kavl-i şerîfinin tefsîrinde **Taberî** *(Rahimehullâh)* şöyle mânâ vermiştir:

"**Allâh-u Te'âlâ**: 'Ey **Nûh**! Oğlunu niçin helâk ettiğim hakkındaki suâlinin cevâbını verdim.

Artık Benim yaptığım işlerden hangisi hakkındaki bilgiyi senden gizlediysem onları Bana sorma!' buyurarak, yüce Zât'ının fiilerinden hangisinin ilmini (ve hikmetini) ondan vesâir insanlardan gizlediyse o konularda bir daha Kendisine bir şey sormaktan nebîsi **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ı nehyetmiştir." **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân,436/12;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr,8/80)*

"Medârik Tefsîri"nde zikredildiğine göre; burada geçen: **"Hakkında senin için bir ilim bulunmayan"** kavl-i şerifi: "(Hikmeti) hakkında Bana soru sormanın câiz olduğuna dâir bilgin olmayan şeyleri bir daha bana sorma" demektir. **(en-Nesefî,** *el-Medârik, 2/64)*

Beyzâvî *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: "Aslında **Nûh** *(Aleyhisselâm)* **Allâh-u Te'âlâ**'ya bir şey sormamıştı, sâdece: "Oğlum benim ehlimdendir, Senin benim ehlimi kurtaracağına dâir vaadin ise haktır (peki benim oğlum niçin boğulanlardan oldu?)" şeklinde bir nidâda bulunmuştu.

Ama **Allâh-u Te'âlâ** onun bu seslenişini suâl (ve hikmetini sorma) olarak adlandırdı. Çünkü âilesinin kurtuluşuna dâir olan vaadin evvelce konu edilmiş olması **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın bu vaadin oğlu hakkında geçerli olmasına hangi şeyin mâni olduğunu sormasına sebeb olduğu için bu müracaat "İstifsâr (îzah isteme)" anlamına geldi.

Allâh-u Te'âlâ ise soru kabûl ettiği bu nidâya cevâben:

﴿إِنِّي أَعِظُكَ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ﴾

"Câhillerden olmayasın diye Ben sana vaaz ediyorum" buyurarak, onu böyle şeyleri sormaktan zecretti (şiddetle men etti ve engelledi).

Geldiğimiz bu noktada **Allâh-u Te'âlâ**'nın **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın oğlunun helâk sebebini sormasını cehâlet kabûl etmesi ise şöyle açıklanmıştır. **Allâh-u Te'âlâ** evvelce **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a:

﴿وَأَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ﴾

"Âileni de (gemiye bindir)**, lâkin** (onların içerisinden) **kendileri aleyhine** (azab) **sözü hak olmuş kimseler müstesnâ** (onlar kurtulamaz)**"** *(Hûd Sûresi:40)* diye bildirmişti ki bu istisnâ, ona âilesinden kurtulmayanlar olacağını anlattığı için bu durum onu bu soruyu sormaktan müstağnî (ihtiyaçsız) bırakmalıydı, lâkin evlât sevgisi onu meşgul ettiği için ne yapacağını karıştırdı. Bunun üzerine **Allâh-u Te'âlâ** ona bu şekilde uyarıda bulundu." **(el-Beyzâvî,** *Envâru't-Tenzîl, 3/137)*

Âyet-i kerîmede geçen: (إِنِّي أَعِظُكَ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ) **"Sen câhillerden olursun diye Ben sana vaaz ediyorum"** kavl-i şerîfinin tefsîrinde **Taberî** *(Rahimehullâh)* **İbnü Zeyd** *(Radıyallâhu Anh)*ın şöyle dediğini nakletmiştir:

"**Allâh-u Te'âlâ** bu cümle-i celîlesiyle **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a: "Sen Benim sana vaad etmiş olduğum bir sözü yerine getirmeyeceğimi düşünerek bu konuda bir cehâlet etmeyesin diye sana vaaz ediyorum" buyurmuş olmaktadır. **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân,436/12;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/80)*

İmâm-ı Mâtürîdî *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: "**Allâh-u Te'âlâ Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in aslâ câhillerden olmayacağını bildiği hâlde ona:

﴿فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ﴾

"Sakın sen câhillerden olmayasın" *(el-En'âm Sûresi:35)* buyurduğu gibi, **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a da:

﴿إِنِّي أَعِظُكَ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ﴾

"Câhillerden olmayasın diye Ben sana vaaz ediyorum" buyurmuştur.

Çünkü ısmet (peygamberlerin günahlardan korunmuş olma sıfatı) onların bâzı şeylerden nehyedilmesine mâni olmaz, bilakis ısmet ancak nehy ile zâhir olur.

(Yâni herkese nehiyler gelir ama herkes korunmasa da özellikle nebîler o yasaklara yanaşmadıkları için korunmuşluk sıfatları ortaya çıkar.)" **(el-Mâturîdî,** *Te'vîlâtü-Ehli's-Sünne, 6/138;* **en-Nesefî,** *et-Teysîr, 8/212)*

Tebe-'ı tâbi'înden olan **Vüheyb İbnü'l-Verd el-Hadramî** *(Radıyallâhu Te'âlâ Anh)* (v. 153) şöyle demiştir:

عَنْ وُهَيْبِ بْنِ الْوَرْدِ الْحَضْرَمِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: «لَمَّا عَاتَبَ اللهُ نُوحًا عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي ابْنِهِ وَأَنْزَلَ عَلَيْهِ ﴿إِنِّي أَعِظُكَ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ﴾ بَكَى ثَلَاثَمِائَةِ عَامٍ حَتَّى صَارَ تَحْتَ عَيْنَيْهِ مِثْلُ الْجَدْوَلِ مِنَ الْبُكَاءِ.»

"**Allâh**(-u Te'âlâ) **Nûh** *(Aleyhisselâm)***a oğlu hakkında 'ıtabda** (sitemde) **bulunup ona "Sen câhillerden olmayasın diye Ben sana vaaz ediyorum" vahyini indirince Nûh** *(Aleyhisselâm)* **üç yüz sene ağladı hattâ iki gözünün altında ağlamaktan kanallar peydâ oldu."** **(Ahmed İbnü Hanbel,** *ez-Zühd, rakam:277, sh:45;* **İbnü Ebi'd-dünyâ,** *el-'Ukubât, rakam:115, sh:78;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/80;* **el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/488)*

Abdullâh İbnü Mübârek *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir:

عَنِ ابْنِ الْمُبَارَكِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: «لَوْ أَنَّ رَجُلًا اتَّقَى مِائَةَ شَيْءٍ وَلَمْ يَتَّقِ شَيْئًا وَاحِدًا لَمْ يَكُنْ مِنَ الْمُتَّقِينَ، وَلَوْ تَوَرَّعَ مِنْ مِائَةِ شَيْءٍ وَلَمْ يَتَوَرَّعْ مِنْ شَيْءٍ وَاحِدٍ لَمْ يَكُنْ وَرِعًا وَمَنْ كَانَ فِيهِ خَلَّةٌ مِنَ الْجَهْلِ كَانَ مِنَ الْجَاهِلِينَ. أَمَا سَمِعْتَ إِلَى مَا قَالَ نُوحٌ عَلَيْهِ السَّلَامُ ﴿إِنَّ ابْنِي مِنْ أَهْلِي﴾ قَالَ اللهُ: ﴿إِنِّي أَعِظُكَ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ﴾.»

"Gerçekten bir adam (haramlardan) yüz şeyden sakınsa ama bir şeyden sakınamasa o kişi müttakîlerden (takvâ sâhibi kimselerden) olamaz.

Yine bir kişi yüz tâne şüpheli şeyden sakınsa ama bir tâne şüpheli şeyden sakınmasa vera' sâhibi olamaz. Her kimde de cehâlet hasletlerinden bir huy bulunursa o kişi câhillerden olur.

İşitmedin mi ki **Nûh** *(Aleyhisselâm)*: **"Şüphesiz oğlum benim ehlimdendir"** deyince **Allâh-u Te'âlâ: "Sen câhillerden olmayasın diye Ben sana vaaz ediyorum"** buyurdu." **(es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/80;* **Ebû Nu'aym,** *Hılyetü'l-evliyâ, 8/167)*

Ebu's-Su'ûd *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; **Nûh** *(Aleyhisselâm)* oğlunun bütün hâllerini, yaptığı ve terkettiği şeylerin her biri hakkındaki tüm tafsîlâtı hakkıyla düşünseydi, onun evvelce kendisine kurtuluştan istisnâ edileceği bildirilenlerden olduğunu anlardı.

İşte bu âyet-i kerîmede geçen 'ıtâbın medârı (sitemin merkezî noktası) bu iştibahtır (konuyu karıştırarak onu da kurtuluş ehlinden sanmasıdır). **(Ebu's-Su'ûd,** *İrşâdü'l-'akli's-selîm, 4/213;* **el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/486-487)*

Âlûsî *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: "Bu âyet-i kerîmede **Allâh-u Te'âlâ** (Nebîsi) **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a vaaz ettiğini bildirerek:

'Senin gibi uzun müddet dâvet ve tebliğin zahmetlerini çekerek irşâd makāmında bulunan bir zâtın doğru yolu bulmak için konuşan biri ile inadına konuşanın sözlerini karıştırmaması gerekirdi.

(Nitekim sen oğlunun hâllerinden ve konuşmalarından onun muânid olduğunu anlamalıydın ve Bana onun helâkinin sebebini sormamalıydın)' buyurmuş olmaktadır.

İşte bu sitem (aslâ bir günahtan sebeb vâki olmamış lâkin) evlânın terkine râci olmuştur. Yâni **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın, oğlu hakkında soru sorarak evlâ olan şeyi terkettiğine dikkat çekilmiştir." **(el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/486)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Sülemî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; bu âyet-i kerîmede **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a: **"Hakkında bilgin olmayan şeyleri Bana sorma"** buyurularak:

"Sen Benim şekāvet ve saâdet hâllerini ezelde karara bağladığımı ve hükmümü ve takdîrimi kimsenin geri çeviremeyeceğini bilmedin mi? Şüphesiz ki Ben hükümlerim hakkında câhil kalmayasın diye sana vaaz ediyorum." buyurulmuş olmaktadır. **(es-Sülemî,** *Hakāiku't-Tefsîr, 1/319)*

"Kuşeyrî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **"Nûh** *(Aleyhisselâm)* oğlu hakkında **Allâh-u Te'âlâ**'ya latîf bir şekilde suâlde bulunarak oğlunun kendi ehlinden olduğunu zikredince **Allâh-u Te'âlâ** ona:

'O, nisbet (soy) **cihetinden senin oğlun ise de kısmet** (takdîr) **bakımından vasl ehlinden** (Allâh-u Te'âlâ'nın rahmetine erişecek kişilerden) **değildir.**

Dolayısıyla senin ona dâir Bize hitâb etmen sâlih olmayan bir ameldir, çünkü o da sâlih olmayan işler yapmıştır.

Artık sen, hakkında ilim sâhibi olmadığın şeyi Bana sorma!

Çünkü Ben dostlarım ve düşmanlarımın ahvâli hakkındaki gayb ilimlerimi (herkesten gizleyip) **setrettim.**

Benim takdîrimin (ve kaderimin) **sırlarını Benden gayrısı bilemez'** buyurmuştur.

Daha sonra hitapta lütufkâr davranarak: **'Şüphesiz Ben sana vaaz ediyorum'** buyurmuştur.

Çünkü çocuğu hakkındaki duâsına icâbet etmediği için, ayrıca yaşının büyüklüğüne ve ihtiyarlığının hürmetine îtibâr ederek husn-ü hitâb ile kalbini tesellî etmiştir." **(el-Kuşeyrî,** *Letâifü'l-işârât, 2/325)*

İbnü Acîbe *(Rahimehullâh)*ın nakline göre; **Vertecebî** *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: **"Allâh-u Te'âlâ,** nebîsi **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ı kadere uymayan şeyleri istememesi husûsunda te'dîb etmiştir (edeblendirmiştir).

Nitekim **Allâh-u Te'âlâ**'nın ezelî ilmindeki murâdına muvâfık düşmeyen hiçbir duâ, duâ edenin murâdının husûlüne tesir etmez.

Sonra **Allâh-u Te'âlâ Nûh** *(Aleyhisselâm)*ı câhillerden olmaması için uyardı ki câhil, **Allâh-u Te'âlâ**'nın kadrini (ve yüceliğini) bilmeyen kimse demektir.

Böylece **Allâh-u Te'âlâ Nûh** *(Aleyhisselâm)*a: "Ben seni soru ve taleb hususlarında sû-i edebten (edebe riâyetsizlikten) tenzîh ediyorum (ve uzak tutmak için sana vaaz ediyorum)" buyurmuş olmaktadır.

Nitekim (velîlerin reîsi ve meşâyihın el kitâbı olan) ***"Hıkem-i 'Atâiyye"*** müellifi **İbnü Atâillâh el-İskenderî** *(Kuddise Sirruhû)*:

«مَا الشَّأْنُ وُجُودُ الطَّلَبِ، إِنَّمَا الشَّأْنُ أَنْ تُرْزَقَ حُسْنَ الْأَدَبِ.»

"Önemli olan, talebin varlığı (duâ ederek istemiş olman) **değildir, mühim olan** (Allâh-u Te'âlâ'dan bir şey isterken O'na karşı takınman gereken) **güzel bir edebin sana ihsân edilmesidir."** **(İbnü 'Atâillâh el-İskenderî,** *el-Hıkemü'l-'Atâiyye, hikmet rakamı:128, sh:28)* demiştir. **(İbnü 'Acîbe,** *el-Bahru'l-medîd, 3/219)*

MÜNÂSİB ÂYET-İ KERÎMELER

Allâh-u Te'âlâ Nûh (Aleyhisselâm)ın Îmânsız Oğlunu Ehlinden Saymadığı Gibi Nûh ve Lût (Aleyhimesselâm)ın Îmân Etmeyen Eşlerini de Onların Ehli Saymayıp Cehenneme Attığı

﴿ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا لِّلَّذِينَ كَفَرُوا امْرَاَتَ نُوحٍ وَامْرَاَتَ لُوطٍ
كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا صَالِحَيْنِ فَخَانَتَاهُمَا فَلَمْ يُغْنِيَا
عَنْهُمَا مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا وَقِيلَ ادْخُلَا النَّارَ مَعَ الدَّاخِلِينَ﴾

"Allâh(-u Te'âlâ)**, o kâfir olmuş kimseler için Nûh'un hanımı ile Lût'un hanımını bir örnek olarak açıklamıştır. Bu ikisi Bizim** (özel) **kullarımız içerisinden sâlih olan o iki kimsenin** (nikâhı) **altında bulunmakta idiler; fakat o iki kadın** (îmân etmeyerek) **o ikisine hâinlik ettiler.**

O ikisi de (peygamber oldukları hâlde) **Allâh**(ın azâbın)**dan** (gelecek) **en ufak bir şeyi** (bile) **o iki kadından defedemediler.**

Böylece (kıyâmet günü onlara)**: "**(Cehenneme) **giren** (diğer kâfir)**lerle birlikte ikiniz de o** (cehennem) **ateş**(in)**e girin" denil**(eceğine dâir onlar hakkında hüküm veril)**di."** *(et-Tahrîm Sûresi:10)*

Tefsîrlerde zikredildiğine göre; **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın hanımının hıyâneti, insanlara kocasının deli olduğunu söylemesi, **Lût** *(Aleyhisselâm)*ın hanımının hâinliği ise, eve gelen misâfirleri livata yapan (eşcinsel) kötü niyetli kavmine bildirmesidir.

İmâm-ı Dahhâk *(Rahimehullâh)*dan rivâyete göreyse, ikisinin de hıyâneti; **Allâh-u Te'âlâ**'nın vahiylerini müşriklere ifşâ ederek söz taşımalarıdır.

Nâmus bakımından hâinlik ise söz konusu değildir, nitekim **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Anhümâ)*:

«مَا بَغَتِ امْرَأَةُ نَبِيٍّ قَطُّ.»

"Hiçbir peygamberin hanımı zinâya düşmedi" demiştir. (**'Abdürezzâk,** *et-Tefsîr, rakam:1234)*

Allâh-u Te'âlâ'nın Nûh (Aleyhisselâm)ın Oğlunu Âyetleri Tekzîb Edenlerden Olup Gemiye Binenlerden Olmadığı İçin Kurtarmadığı

﴿فَكَذَّبُوهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِى الْفُلْكِ وَجَعَلْنَاهُمْ خَلَآئِفَ وَاَغْرَقْنَا الَّذِينَ
كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا ۚ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ﴾

"Böylece onlar onu (sürekli) **yalanladılar, nihâyet Biz onu ve berâberindekileri o gemide kurtardık, üstelik onları** (tûfanla helâk edilen tüm dünyâ halkının yerine geçecek) **halîfeler yaptık ve o kişileri suyla boğduk ki onlar Bizim âyetlerimizi** (sürekli) **yalanlamıştılar. Artık bak** (gör) **ki o uyarılmış olan kimselerin** (fecî) **âkıbeti nasıl olmuş."** *(Yûnus Sûresi:73)*

Allâh-u Te'âlâ'nın Nûh** (Aleyhisselâm)**a Vaaz Ettiği Gibi Bize de Kur'ân ve Sünnet İndirerek Vaaz Ettiği

﴿وَلَا تَتَّخِذُوا اٰيَاتِ اللّٰهِ هُزُوًا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ
وَمَآ اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنَ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُمْ بِهٖ
وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾

"(Ey kullar!) **Siz Allâh'ın** (ciddiye alınması gereken) **âyetlerin**(den yüz çevirip kendilerin)**i** (hafife almak sûretiyle onları) **bir eğlence** (vesîlesi) **edinmeyin.**

Bir de siz, Allâh'ın sizin üzerinizde bulunan (bunca) **nîmetini** (özellikle de; İslâm'a hidâyet ve Muhammed *(Aleyhisselâm)*a verilen nübüvvet gibi nîmetlerini) **ve kendisiyle size vaaz etmek üzere size indirmiş olduğu o Kitâb'ı ve hikmeti** (Kur'ân ve Sünnet'i) **hatırlayın** (da, onlarda bulunan vaazlardan öğütlenerek ve emirlerini tutup yasaklarından kaçarak Rabbinize karşı şükrünüzü îfâ edin)!

Ayrıca siz (emir ve nehiylerine karşı gelme husûsunda) **Allâh'tan hakkıyla sakının ve** (iyi) **bilin ki şüphesiz Allâh** (günah ve sevâb cinsinden gizli açık yaptığınız) **her şeyi** (hakkıyla bilen ve karşılığını verecek olan bir) **Alîm'dir."** *(el-Bakara Sûresi:231)*

KIRK YEDİNCİ ÂYET-İ KERÎME

﴿ قَالَ رَبِّ اِنِّی اَعُوذُ بِكَ اَنْ اَسْـَٔلَكَ مَا لَيْسَ لِی بِهٖ عِلْمٌ ۖ وَاِلَّا تَغْفِرْ لِی وَتَرْحَمْنِی اَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (47)

(قَالَ) (Nûh *(Aleyhisselâm)*) **dedi,** neyi dedi? (رَبِّ) **ey Rabbim!** (اِنِّی) **muhakkak ben,** (اَعُوذُ) **sığınıyorum,** kime? (بِكَ) **Sana,** neden? (اَنْ اَسْـَٔلَ) **sormamdan,** kime? (كَ) **Sana,** neyi? (مَا) **o şeyi ki,** (لَيْسَ) **olmadı,** kim için? (لِی) **benim için,** ne hakkında? (بِهٖ) **onun** (hikmetini sormamın cevâzı) **hakkında,** ne olmadı? (عِلْمٌ) **hiçbir ilim,** (وَاِلَّا تَغْفِرْ) **ve eğer bağışlamada bulunmazsan,** kim için? (لِی) **benim için,** daha? (وَتَرْحَمْ) **ve merhamet etmezsen,** kime? (نِی) **bana,** (اَكُنْ) **olurum,** kimlerden? (مِنَ الْخَاسِرِينَ) **hüsrâna uğrayanlardan.**

MEÂL-İ ŞERÎF

"(Rabbinin bu nasîhatini kabûl eden Nûh *(Aleyhisselâm)*) **dedi ki: 'Ey Rabbim! Muhakkak ben, kendisi**(ni sormamın doğru olup olmayacağı) **hakkında benim için hiçbir ilim bulunmayan bir şeyi Sana sormamdan Sana sığınıyorum!**

Eğer benim için (bu uygunsuz isteğimi) **mağfirette bulunmazsan ve bana acı**(yıp da makbûl bir tevbe nasîb etmezsen, bir de beni benzeri bir yanılgıya düşmekten koru)**mazsan,** (şüphesiz ki) **ben** (zarar ve) **hüsrâna uğrayanlardan olurum.'"**

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a boğulan oğlu ile ilgili mürâcaatı hakkında verdiği cevabları beyân ettikten sonra bu âyet-i kerîmede ise **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın, hakîkatini bilmediği şeyleri bir daha sormaktan **Allâh-u Te'âlâ**'ya sığındığını ve bu sorgusundan dolayı da mağfiret taleb ettiğini açıklamıştır.

Taberî *(Rahimehullâh)* bu âyet-i kerîmenin tefsîrini şöyle yapmıştır: "**Allâh-u Te'âlâ, Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın, oğlunun helâkinin hikmetini sormakla ilgili (evlâ olanı terketmekten ibâret olan) zellesinden **Allâh-u Te'âlâ**'ya tevbe ile nasıl inâbe ettiğini bu âyet-i kerîmede Nebîsi **Muhammed** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e beyân ederken onun: "Ey Rabbim! Kendisi hakkındaki bilgiyi Zât'ına tahsîs buyurup kullarından gizlemiş olduğun şeyler içerisinden herhangi birini sorma külfetine girmekten Sana sığınıyorum.

Artık Sen benim oğlum hakkındaki suâlim yüzünden düşmüş olduğum zellemi mağfiret eyle. Eğer Sen onu benim için bağışlamazsan ve bana acıyarak beni gazabından kurtarmazsan elbette ben hüsrâna düşenlerden ve nefislerine hazlarını kaybettirerek helâk olanlardan olurum." dediğini zikretmiştir (et-Taberî, *Câmi'u'l-beyân,437/12)*

İmâm Nesefî *(Rahimehullâh)* **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın bu duâsını: "Yâ Rabbi! Eğer oğlumla ilgili bu suâlimden geçmiş olan şeyi setretmezsen (örtüp bağışlamazsan) ve inâbemi (tevbemi) kabûl edip bana merhamet etmezsen ben helâk olanlardan olurum" diye tefsîr ettikten sonra şöyle demiştir:

«وَهٰذَا ثَنَاءٌ مِنَ اللهِ تَعَالٰى عَلٰى نَبِيِّهِ نُوحٍ، وَتَعْرِيفٌ لِنَبِيِّهِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِمَا وَسَلَّمَ تَعْظِيمَ الْأَنْبِيَاءِ قَبْلَهُ أَمْرَ اللهِ، وَتَوَقِّيهِمْ عَنْ تَقْصِيرٍ يَقَعُ مِنْهُمْ أَوِ انْبِسَاطٍ وَإِنْ قَلَّ.»

"İşte bu (âyet-i kerîme), **Allâh-u Te'âlâ**'nın, Nebîsi olan **Nûh** *(Aleyhisselâm)* hakkında çok büyük bir senâsıdır (ve Allâh-u Te'âlâ'dan son derece korktuğuna dâir onun hakkındaki övgüsüdür).

Aynı zamanda (bu âyet-i kerîme,) **Allâh-u Te'âlâ**'nın, evvelce geçmiş olan peygamberlerin **Allâh-u Te'âlâ**'nın emrini ne kadar büyük tuttukları ve çok az da olsa kendilerinden sudûr eden en ufak bir kusûr veyâ rahat hareketlerden ne kadar sakındıklarına dâir **Nebîsi Muhammed** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e bir târîfidir (ve anlatımıdır)." (**'Ömer en-Nesefî,** *et-Teysîr, 8/213)*

İmâm-ı Mâturîdî *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; bu âyet-i kerîmede geçen: (وَإِلَّا تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِي أَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ) **"Sen beni mağfiret etmezsen ve bana acımazsan ben hüsrân ehlinden olurum"** ifâdesi kinâye yoluyla mağfiret taleb etme anlamına geldiği için, (açık ifâde ile söylenen): (اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِي) "Ey **Allâh**(ım)! Beni mağfiret et" sözünden daha mübâlağalı ve daha büyük anlam taşımaktadır.

Zîrâ bu sözde **Allâh**'tan gayrından mağfiret umûdunu kesme ve başkasının buna gücü yetmeyeceğini bildirme mânâları vardır.

Ama: "Beni bağışla" sözünde başkasından ümit kesme anlamı yoktur. Onun için bu söz daha mübâlağalı (ve tesirli) olmuştur.

Nitekim **Âdem** ile **Havvâ** *(Aleyhimesselâm)* mağfiret taleb ederlerken:

﴿رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾

"Ey Rabbimiz! Biz (unutarak da olsa emrine muhâlefet edip, kendimizi cennetten çıkartacak iş yaparak) **nefislerimize zulmettik** (ve kendimize yazık etmiş olduk).

Eğer Sen (hatâlarımızı bağışlayarak) **bizim için mağfirette bulunmazsan ve bize acımazsan andolsun ki; muhakkak biz** (iki cihanda da en büyük zarar ve) **hüsrâna uğrayanlardan oluruz"** *(el-A'râf Sûresi:23)* demişlerdir ki kinâye yollu olan bu istek, taleb husûsunda daha ziyâde mübâlağalıdır. **(el-Mâturîdî,** *Te'vîlâtü-Ehli's-Sünne, 6/138;* **'Ömer en-Nesefî,** *et-Teysîr, 8/213)*

İmâm Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; **Allâh-u Te'âlâ Nûh** *(Aleyhisselâm)*ı oğlu hakkındaki sorusu gibi suâlleri sormaktan nehyedince **Nûh** *(Aleyhisselâm)* bu âyet-i kerîmede nakledilen **Allâh**'a sığınma ve mağfiret talebi ile ilgili duâyı yapmıştır.

Buna göre **Allâh-u Te'âlâ** ona: "Bir daha Bana, hakkında ilmin olmayan şeyleri sorma" buyurunca o: "Yâ Rabbi! Bu buyruğunu kabûl ettim, bir daha böyle şeylere avdet etmeyeceğim lâkin Senin yardımın ve hidâyetin olmaksızın ben bunlardan sakınmaya kādir olamam." demiştir.

İşte bundan dolayı duâsına:

﴿رَبِّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَسْئَلَكَ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ﴾

"Ey rabbim! Kendisi(ni sormanın cevâzı) **hakkında benim için bir bilgi bulunmayan şeyleri Sana sormamdan Sana sığınırım."** sözleriyle başlamıştır. Şu bilinsin ki; **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın:

﴿رَبِّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَسْئَلَكَ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ﴾

"Ey Rabbim! Kendisi(ni sormanın cevâzı) **hakkında benim için bir ilim olmayan** (bilgi bulunmayan) **şeyleri Sana sormamdan Sana sığınırım."** şeklindeki duâsı müstakbelde olacaklarla ilgili bir ihbar (bildirim) olduğu için mânâsı:

"Ben böyle bir iş yapmaya bir daha dönmeyeceğim" demektir. İşte bundan sonra **Nûh** *(Aleyhisselâm)* geçmişte yaptığından özür dilemekle iştigâl ederek: (وَإِلَّا تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِي أَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ) **"Sen beni mağfiret etmezsen ve bana merhamet etmezsen ben hüsrâna düşenlerden olurum"** demiştir.

Zâten tevbenin hakîkati iki şeyi gerektirir ki bunlardan biri müstakbelle (gelecekle) alâkalı olarak terki azmetmek, yâni gelecekte o günahı yapmamaya kararlı olmaktır. İşte:

﴿رَبِّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَسْئَلَكَ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ﴾

"Ey Rabbim! Kendisi(ni sormanın cevâzı) **hakkında benim için bir bilgi bulunmayan şeyleri Sana sormamdan Sana sığınırım."** duâsı buna işâret etmektedir.

Tevbe için gerekli olan ikinci husus ise geçmişte olana nedâmet (ve pişmanlık) çekmektir ki:

﴿وَإِلَّا تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِي أَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾

"Sen beni mağfiret etmezsen ve bana merhamet etmezsen ben hüsrâna düşenlerden (zarara uğrayanlardan) **olurum"** sözüyle de buna işâret edilmiştir. (**Fahrurrâzî**, *Mefâtîhu'l-ğayb, 18/6)*

Hülâsa; **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın bu sığınması, aslında âhirette amel bakımından zarara düşenlerden olmaması için yapmış olduğu bir talebtir.

Zîrâ düşmanların helâki ve dostların kurtuluşuyla ilgili böyle bir nîmete şükredecek yerde, gaflete düşüp yararsız şeylerle meşgul olmak, hele de kötü amele sâhib olduğu bildirilen bir kişinin kurtuluşu için duâ ile uğraşmak, hiç şüphesiz ki kâr getirmeyecek ve açıkça zarara sevk edecek bir muâmeledir.

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; o günden sonra **Nûh** *(Aleyhisselâm)* vefât edene kadar devamlı istiğfâr kademi üzere bulunmuştur, (yâni sürekli tevbe ayağı üzere yaşamıştır).

Zâten sâlih kulların âdeti sürekli böyle cereyân etmiştir ki onlara vaaz edildiği zaman hemen öğüt alırlar ve bir hatâdan dolayı uyarıldıkları zaman istiğfâr ederek **Allâh-u Te'âlâ**'ya sığınırlar. İşte bu âyet-i kerîmelerde enbiyâ *(Aleyhimüsselâm)*ın başlarına gelenler anlatılarak bizlerden istiğfâr husûsunda onlara uymamız ve **Allâh**'ın rahmetinden ümit kesmememiz taleb edilmektedir. (**İsmâ'îl Hakkî**, *Rûhu'l-beyân, 4/215)*

Nûh *(Aleyhisselâm)*ın: "Eğer Beni Bağışlamazsan Hüsrâna Uğrayanlardan Olurum" Sözü Peygamberlerin İsmet (Günahsızlık) Sıfatına Halel Getirmez

Hâzin *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: "Bâzıları **Allâh-u Te'âlâ**'nın **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a bu âyet-i kerîmelerde yönelttiği:

﴿فَلَا تَسْأَلْنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنِّي أَعِظُكَ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ﴾

"Artık sen Bana, hakkında ilmin olmayan şeyleri sorma, şüphesiz Ben câhillerden olursun diye sana vaaz ediyorum" şeklindeki hitablardan ve bunun peşi sıra **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın mağfiret ve rahmet taleb etmesinden yola çıkarak **Nûh** *(Aleyhisselâm)*dan günah sudûr ettiği görüşüne varmışlardır. (Hâlbuki bu aslâ doğru değildir.)

Buna şöyle cevâb verilmiştir: "**Allâh-u 'Azze ve Celle Nûh** *(Aleyhisselâm)*a, kendisini ve âilesini kurtaracağını vaad etmiş olduğu için **Nûh** *(Aleyhisselâm)* âile lâfzının zâhirine bakarak hareket etmiş, kendisinden uzak kalan hakîkati bi-

lememiş, **Allâh-u Sünhânehû**'nun vaadinde şüphe etmediği için oğlunun da âilesinden olduğunu ve mutlaka kurtulacağını zannederek bu soruyu sormaya teşebbüs etmiştir.

Allâh-u Te'âlâ da hikmetini sormasının câiz olduğu konusunda ilmi bulunmayan (yâni bilmediği) bir şeyi Kendisine suâl ettiğinden dolayı ona sitem ederek oğlu kâfir olup amelleri sâlih olmadığı için onun, (evvelce) kurtarılması vaad edilen ehlinden olmadığını beyân etmiştir.

Bunun üzerine **Nûh** *(Aleyhisselâm)* kendisine izin verilmeyen konudaki bu sorusundan dolayı çok korkarak helâk olacağını sanmış da yüce Rabbine iltică ederek huşû üzere O'na sığınmış ve O'ndan mağfiret (bağışlanma) ve rahmet niyâz etmiştir. Zîrâ:

«حَسَنَاتُ الْأَبْرَارِ سَيِّئَاتُ الْمُقَرَّبِينَ.»

"Ebrârın haseneleri mukarreblerin seyyieleridir."

Dolayısıyla hakkında soru sorma izni bulunmayan bir şeyi bir te'vîl yaparak sormaya teşebbüsten başka günah ve mâsiyet gerektirecek bir şeyin **Nûh** *(Aleyhisselâm)*dan sudûruna (ve vukûuna) dâir bu âyetlerde en ufak bir delil yoktur. **(el-Hâzin,** *Lübâbü't-te'vîl, 2/488)*

Fahrurrâzî, Hâzin ve **Hatîb-i Şirbînî** *(Kaddesellâhu Esrârahum)* gibi birçok müfessirin bu makamda naklettiği bu söz meşâyih-i kirâm hazarâtının ulularından **Ebû Sa'îd el-Harrâz** *(Kuddise Sirruhû)*ya âittir. **(İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Dimeşk, rakam:70, 5/137;* **es-Sehâvî,** *el-Mekāsıdü'l-hasene, rakam:404, sh:305;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 9/8, 1/108)*

Bu sözün mânâsı ise: " 'Berr' yâni orta derecedeki iyi amel sâhibi kulların bâzı sevapları vardır ki (Allâh-u Te'âlâ'ya en yakın olan) mukarrab kullara göre o ameller günah sayılır" demektir.

İşte bu kāideye binâen başkaları yapsaydı sevâb alacakları bir şeyden dolayı makāmı yüksek olan **Nûh** *(Aleyhisselâm)* siteme mâruz kalmıştır.

"Kuşeyrî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; "Görüldüğü üzere; **Nûh** *(Aleyhisselâm)* oğluna şefkat diliyle konuşarak:

﴿يَا بُنَيَّ ارْكَبْ مَعَنَا وَلَا تَكُنْ مَعَ الْكَافِرِينَ﴾

"Ey oğulcağızım! Bizimle birlikte (îmân ederek bu gemiye) **bin ve sen o** (gemiye binmeyen) **kâfirlerle berâber olma"** deyiverdi. Ama ona: "Kâfirlerden olma" demedi.

Çünkü oğlunun durumu **Nûh** *(Aleyhisselâm)* nezdinde karışık idi. Oğlu ona münâfıklık yapıyordu." **(el-Kuşeyrî,** *Letâifü'l-işârât, 2/323)*

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)* bu hususta şöyle demiştir: "Şu bilinsin ki; **Allâh-u Te'âlâ**'nın, enbiyâ *(Aleyhimüsselâm)*ı bütün günahlardan kesinlikle tenzîh ettiğine (ve onların günahsız olduğunu beyân ettiğine) dâir birçok delil sâbit olduğuna göre; bu gibi âyet-i kerîmelerde geçen hususları peygamberlerin, efdal ve ekmel olanı terkettikleri görüşüne hamletmek vâcib olmuştur.

(Yâni onların büyük günah bir yana küçük günah dahî işlemediklerini, ancak daha fazîletli ve daha mükemmel olanı yapmadıkları için siteme mâruz kaldıklarını kabûl etmek gerekir. Nitekim bu babda):

«حَسَنَاتُ الْأَبْرَارِ سَيِّئَاتُ الْمُقَرَّبِينَ.»

"Ebrârın haseneleri mukarreblerin seyyieleridir." (buyurulmuştur.)

İşte bu sebeble 'ıtâb (sitem) ve istiğfâr emri hâsıl olmuştur ama bu, evvelinde bir günah geçmiş olduğuna delâlet etmez.

Nitekim **Allâh-u Te'âlâ** (Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e hitâben):

﴿إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللهِ وَالْفَتْحُ ۞ وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللهِ أَفْوَاجًا ۞
فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا﴾

"(Habîbim!) **Allâh'ın** (düşmanlarına karşı sana) **yardımı ve** (şirk beldelerinin, özellikle de) **o** (Mekke'nin) **feth**(i) **geldiği zaman.**

Bir de sen (Mekke, Tâif ve Yemen ehliyle, Hevâzin vesâir Arab kabîlelerine mensup) **insanları**(n evvelce tek tek Müslüman olduklarını görmüşken, daha sonra onları) **kalabalık cemâatler hâlinde Allâh'ın dînine giriyorlarken gördüğün zaman.**

Artık sen (dâimâ) **Rabbine hamd** (etme) **ile birlikte olarak** (ve şânına yakışmayan tüm noksan sıfatlardan O'nun uzak olduğunu ifâde etmek üzere) **tesbîhte bulun ve** (bir de nefsini kırmak ve amelini küçümsemek için) **O'ndan mağfiret taleb et! Zîrâ muhakkak ki O, dâimâ** (tevbeleri çokça kabûl eden bir) **Tevvâb olmuştur."** *(en-Nasr Sûresi:1-3)* buyurmuştur.

Hâlbuki **Allâh**'ın yardımının ve fethinin gelmesiyle insanların fevc fevc (cemâat cemâat) **Allâh**'ın dînine girmesinin istiğfârı gerektirecek bir günah olmadığı (herkes tarafından) malûmdur.

Yine böylece **Allâh-u Te'âlâ** (Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e hitâben):

﴿وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ﴾

"Kendi günahın ve müminler ile îmân eden kadınlar için mağfiret taleb et" *(Muhammed Sûresi:19)* buyurmuştur.

Hâlbuki Müslümanların hepsinin günahkâr olmadığı sâbittir. İşte bu da delâlet etmektedir ki bâzen efdali terk (daha fazîletli olanın yapılmaması) sebebiyle de istiğfâr emredilir.

İşte burada **Nûh** *(Aleyhisselâm)*, oğlunun kâfir olduğunu tesbit noktasında ve bunun netîcesinde helâk sebebini sormaması gerektiği hakkında iyi düşünmeden **Allâh-u Te'âlâ**'ya mürâcaatta bulunarak ictihâdında bir hatâ yapmıştır ki bunun îzâhı şöyledir: "**Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın ümmeti üç kısım üzere idi; bir kısmı kâfirliğini açıklayan kimselerdi, diğer kısmı îmânı bilinen müminlerdi, bir de münâfık topluluğu vardı.

Müminler hakkındaki hüküm necât (kurtuluş), kâfirler hakkındaki hüküm boğulma olarak mâlûm idi. Fakat nifâk ehlinin hükmü gizli kalmıştı ki **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın oğlu da onlardan idi.

Bu yüzden **Nûh** *(Aleyhisselâm)* onun mümin olduğunu da düşünebiliyordu. Tabî ki bir babanın, oğlu hakkındaki aşırı şefkati **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ı oğlunun yaptığı yanlış işleri kâfir olduğuna yormaya değil de uygun teviller yapmaya sevkediyordu.

Tûfan başladığında onu müminlerden uzak yerde görünce kendisinden gemiye binmesini taleb etti, fakat o bir dağa sığınıp kurtulacağını söyleyince onun bu kelâmı kâfir olduğu için söylediğini düşünemedi de bilakis boğulmaktan kurtulmak için dağa çıkmanın da gemiye binmek gibi kurtarıcı olduğunu kastettiğini düşündü ve ona: **'Bugün ancak Allâh'ın korudukları kurtulur'** diye cevâb verdi.

Bütün bu konuşmalar yaşanırken dâimâ **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın kalbinde oğlunun mümin kalabileceği düşüncesi var olduğu için **Allâh-u Te'âlâ**'dan bir vesîle ile onu kurtarmasını ya gemiye bindirerek ya da dağ tepesinde muhâfaza ederek halâs etmesini taleb edince **Allâh-u Te'âlâ** da ona oğlunun münâfık olduğunu ve onun dîninin ehlinden olmadığını haber vermiş oldu.

Dolayısıyla **Nûh** *(Aleyhisselâm)*dan sâdır olan (ve evlâ olanı terketmekten ibâret olan) zelle; oğlunun nifâkına ve kâfirliğine delâlet eden konuları iyi araştırmayıp mümin olduğunu zannederek onun kurtuluşu için duâ etmesinin câiz olduğu hakkındaki ictihâdında hatâ etmesinden ibârettir.

Nitekim biz bu konuyu **Âdem** *(Aleyhisselâm)*dan sudûr eden (ve evlâ olanı terketmekten ibâret olan) zelle(si)nin de aynı böyle bir ictihâd hatâsından kaynaklandığı konusunu işlerken de zikretmiştik.

İşte bütün bu anlattıklarımız ile şu hakîkat sâbit oldu ki; **Nûh** *(Aleyhisselâm)* dan sâdır olan iş aslâ büyük günahlar bâbından olmayıp sâdece bir görüş isâbetsizliği bâbındandır. **(Fahrurrâzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 18/5-6)*

Hatîb-i Şirbînî *(Rahimehullâh)* bu makamda şöyle demiştir: "**Nûh** *(Aleyhisselâm)* ın, oğlu hakkında **Allâh-u Te'âlâ**'ya mürâcaatı (aslâ bir günah kabîlinden olmayıp ancak onun hâllerini tam araştırarak kâfir olduğuna karar veremeyip Müslüman olarak kurtulacağını düşünerek yaptığı) ictihâdındaki hatâdan kaynaklanmıştır. (İctihaddaki hatâdan dolayı ise bir mesûliyet yoktur.) Dolayısıyla ondan hiçbir mâsiyet sudûr etmemiştir.

Nitekim **Âdem** *(Aleyhisselâm)*ın ağaçtan yemesi husûsunda da ondan ancak ictihad hatâsı sudûr etmiştir. İşte böylece **Nûh** *(Aleyhisselâm)* hatâsını anlayınca **Allâh-u Te'âlâ**'ya iltică ederek huşû üzere O'na duâ etmiş ve mağfiret ve rahmet taleb etmiştir.

Zîrâ **Âdem** *(Aleyhisselâm)* da:

﴿رَبَّنَا ظَلَمْنَآ أَنفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾

"**Ey Rabbimiz! Biz** (unutarak da olsa emrine muhâlefet edip, kendimizi cennetten çıkartacak iş yaparak) **nefislerimize zulmettik** (ve kendimize yazık etmiş olduk).

Eğer Sen (hatâlarımızı bağışlayarak) **bizim için mağfirette bulunmazsan ve bize acımazsan andolsun ki; muhakkak biz** (iki cihanda da en büyük zarar ve) **hüsrâna uğrayanlardan oluruz**"" *(el-A'râf Sûresi:23)* demiştir.

Bir de (bu hususta şu kāide sâbittir ki):

«حَسَنَاتُ الْأَبْرَارِ سَيِّئَاتُ الْمُقَرَّبِينَ.»

"**Ebrârın haseneleri** (iyi kulların güel işleri) **mukarreblerin seyyieleri** (kötü işleri gibi)**dir.**" **(el-Hatîb eş-Şirbînî,** *es-Sirâcü'l-münîr, 2/61)*

"Rûhu'l-beyân" sahibi şöyle demiştir: "**Nûh** *(Aleyhisselâm)* **Allâh-u Te'âlâ**'nın kurtuluştan istisnâ ettiği yakınları olacağını bildirmesinden meseleyi anlayıp bir daha oğlunu sormaması gerektiğini düşünemeyerek işi karıştırınca kendisine karışık gelmemesi gereken bir şeyde şüphelendiği için **Allâh-u Te'âlâ** tarafından itâba (siteme) mâruz bırakıldı.

İşte o zaman: "Yâ Rabbi! Bu buyruğunu kabûl ettim, bir daha böyle şeylere avdet etmeyeceğim lâkin Senin yardımın ve hidâyetin olmaksızın ben bunlardan sakınmaya güç yetiremem." dedi. İşte bundan dolayı (bir sonraki âyet-i kerîmede zikredilen) duâsına:

﴿رَبِّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَسْئَلَكَ ما لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ﴾

"**Ey Rabbim! Kendisi**(ni sormanın cevâzı) **hakkında benim için bir bilgi bulunmayan şeyleri Sana sormamdan Sana sığınırım.**"

Yâni "Bir daha beni bu gibi sorular sormaya dönmekten muhâfaza eyle." sözleriyle başladı." (İsmâ'îl Hakkî, *Rûhu'l-beyân, 4/214-215)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

Ebû Sa'îd el-Harrâz *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: "Safveden (en seçkin kullardan) ve ülül-azm rasüllerden olan **Nûh** *(Aleyhisselâm)* Rabbi için dokuz yüz elli sene samîmiyetle amel edip birçok sıkıntılar çektikten sonra sâdece: **"Oğlum benim ehlimdendir"** dedi diye (düşmüş olduğu ve aslında sâdece evlâ olanı terketmekten ibâret olan) bu zelle ona çok ağır gelmiş ve onu yıllarca ağlatmıştır.

Artık o (yüzyıllar boyunca Allâh yolundaki) gayretlerini ve çektiği meşakkatleri unutarak kalan ömrünü sâdece bu kelimeden dolayı mağfiret talebiyle geçirmiş ve:

﴿وَإِلَّا تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِي أَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾

"Eğer benim için (bu uygunsuz isteğimi) **mağfirette bulunmazsan ve bana acı**(yıp da makbûl bir tevbe nasîb etmezsen, bir de beni benzeri bir yanılgıya düşmekten koru)**mazsan,** (şüphesiz ki) **ben** (zarar ve) **hüsrâna uğrayanlardan olurum."** demiştir." (es-Sülemî, *Hakâiku't-Tefsîr, 1/319)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **şu bilinsin ki; tevbe ve istiğfâr** ile **Melik-i Ğaffâr** olan **Allâh-u Te'âlâ**'ya sığınmak ölüme kadar bitmeyecek olan bir virddir ve (dünyâdan çıkarak) fevt olma zamânına kadar sürecek bir fiildir. Zîrâ mümin sürekli tenezzülât ve terakkıyât arasında mütekallib olmaya devâm edecektir. (Îmânlı kimse iniş çıkışlar arasında dönüp dolaşacak ve git geller yaşayacaktır.)

Sâlik (Allâh-u Te'âlâ'ya mânen kavuşmak için tarîkata giren mürîd) dâimâ istitâr ve tecelliyât (feyizlerin örtünmesi ve parlamaları) ile mübtelâ olacak (araya perde çekilince darlanacak, tecellî başlayınca ferahnâk olacak) tır. (Mânevî makamlarda kemâle ermiş olan) kâmil kimse ise sıfât ve Zât âlemlerindeki seyr(-i sülûk) mertebelerinin nihâyetlerine kadar tedrîcen (derece derece) yükselmekten hiçbir zaman ayrı kalmayacaktır.

İşte bu (âyet-i kerîmelerde anlatılan) **Nûh** *(Aleyhisselâm)* **Allâh-u Te'âlâ**'dan bir şey istemiş, sonra tevbe etmiştir. İşte böylece **Mûsâ** *(Aleyhisselâm)* **Allâh-u Te'âlâ**'dan (Yüce Zât'ını görme husûsunda) bir talebte bulunmuş, daha sonra (uyarılınca vazgeçerek Allâh-u Te'âlâ'ya yönelip) inâbe etmiştir.

İşte bütün bunlar **Allâh-u Te'âlâ**'nın kazâ ve kaderiyle cereyân etmektedir ki o takdîr meydana gelince kulun kendi güç ve kuvvetleri muattal olur (boşa çıkar). (İsmâ'îl Hakkî, *Rûhu'l-beyân, 4/215)*

KIRK SEKİZİNCİ ÂYET-İ KERÎME

﴿ قِيلَ يَا نُوحُ اهْبِطْ بِسَلَامٍ مِنَّا وَبَرَكَاتٍ عَلَيْكَ وَعَلَىٰ أُمَمٍ مِمَّنْ مَعَكَ وَأُمَمٌ سَنُمَتِّعُهُمْ ثُمَّ يَمَسُّهُمْ مِنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (48)

(قِيلَ) (Gemiden inme zamânı gelince Allâh-u Te'âlâ tarafından) **buyuruldu,** ne buyuruldu? (يَا نُوحُ) **ey Nûh!** (اِهْبِطْ) **in,** ne ile birlikte olduğun hâlde? (بِسَلَامٍ) **büyük bir selâm ile,** öyle selâm ki kimden olucu, (مِنَّا) **Bizden,** daha ne ile birlikte in? (وَبَرَكَاتٍ) **ve ziyâde bereketlerle,** öyle bereketler ki kimin üzerine olucu? (عَلَيْكَ) **senin üzerine,** daha kim üzerine? (وَعَلَىٰ أُمَمٍ) **ve birtakım ümmetler üzerine,** o ümmetler de kimden oldukları hâlde? (مِمَّنْ) **o kimselerden ki,** kiminle berâberdirler? (مَعَكَ) **seninle berâber,** (وَأُمَمٌ) **ve birtakım** (kâfir) **ümmetler ise,** onların hâli nedir? (سَنُمَتِّعُهُمْ) **yakında rahatça yaşatacağız,** kimi? (هُمْ) **onları,** (ثُمَّ يَمَسُّ) **sonra dokunacaktır,** kime? (هُمْ) **onlara,** kim tarafından? (مِنَّا) **Bizden,** ne? (عَذَابٌ) **büyük bir azab,** öyle azâb ki, (أَلِيمٌ) **çok acı verici.**

MEÂL-İ ŞERÎF

"(Gemiden inme zamânı gelince Allâh-u Te'âlâ tarafından) **buyuruldu ki: 'Ey Nûh! Sana ve seninle birlikte olan ümmetlere Bizden büyük bir selâm** (ve boğulmak gibi âfetlerden selâmet müjdesi) **ve** (hem nesline, hem de rızkına) **ziyâde bereketler** (vaadi) **ile** (o gemiden) **in!**

(Senin neslinden gelecek) **birtakım** (kâfir) **ümmetler ise, yakında onları** (yaratıp, sınırlı bir zaman bol rızıklarla) **rahatça yaşatacağız sonra da** (âhirette) **çok acı verici büyük bir azâb Bizden onlara dokunacaktır.'"**

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın, boğulan oğlu hakkında Kendisine yaptığı mürâcaattan dolayı pişmân olarak istiğfarda bulunduğunu beyân ettikten sonra bu âyet-i kerîmede ise tûfânın vakti tamamlandıktan sonra **Allâh-u Te'âlâ**'nın **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a selâmet ve bereketlerle gemiden inmesini emrettiğini açıklamıştır.

Taberî *(Rahimehullâh)* bu âyet-i kerîmeyi şöyle tefsîr etmiştir: "Ey **Nûh**! Gemiden yere Bizden bir selâm, Bizim helâk etmemizden selâmet ve kurtuluş ile in, üstelik sana ve berâberindeki ümmetlere; evlâdından seninle birlikte olanların zürriyetlerinden asırlar boyunca gelecek olan müminlere yağdıracağımız bereketlerle birlikte in!" **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân,438-437/12)*

Âyet-i kerîmede geçen: (وَعَلَىٰٓ أُمَمٍ مِّمَّنْ مَّعَكَ) **"Seninle berâber olanlardan** (gelecek) **ümmetler üzerine de** (tarafımızdan bereketler indirilerek)" cümle-i celîsinden kimlerin kastedildiği hakkında **İmâm Ebû Mansûr el-Mâtürîdî** *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir:

قَالَ الْإِمَامُ أَبُو مَنْصُورٍ رَحِمَهُ اللهُ: «أَرَادَ الْأُمَمَ الَّذِينَ كَانُوا مِنْ بَعْدِهِ، فَإِنَّهُ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ يَوْمَئِذٍ إِلَّا نَفَرٌ يَسِيرٌ، وَدَلَّ هٰذَا أَنَّ دِينَ الْأَنْبِيَاءِ جَمِيعًا دِينٌ وَاحِدٌ وَإِنِ اخْتَلَفَتْ شَرَائِعُهُمْ، فَإِنَّهُ جَعَلَهُمْ مِمَّنْ مَعَهُ عَلَى اخْتِلَافِ شَرَائِعِهِمْ.»

"**Allâh-u Te'âlâ** bunlar ile kendisinden sonra gelecek ümmetleri kastetmiştir. Zîrâ o gün onunla birlikte gemide çok az nefer mevcut idi. İşte bu da delâlet etmektedir ki peygamberlerin şerîatları(nın hükümleri bâzı konularda) farklılık arzetse de cümle enbiyânın dîni tek dindir (ki o da İslâm'dır).

Zîrâ bu âyet-i kerîmede **Allâh-u Te'âlâ** onları, şerîatlarının ihtilâf edeceğini bildiği hâlde **Nûh** *(Aleyhisselâm)* ile birlikte olanlardan saymıştır. **(el-Mâturîdî,** *Te'vîlâtü-Ehli's-Sünne, 6/140;* **'Ömer en-Nesefî,** *et-Teysîr, 8/214)*

Taberî *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: "**Allâh-u Te'âlâ** burada **Nûh** *(Aleyhisselâm)* ın zürriyetinden gelecek müminleri kastetmiştir ki onlar hakkında **Allâh-u Te'âlâ**'dan ezelde saâdet karârı geçmiştir ve **Allâh-u Te'âlâ** onları annelerinin karınlarında ve babalarının sulblerinde yaratmadan önce onlara bereketler yağdırmıştır." **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/437-438)*

Beğavî *(Rahimehullâh)*ın nakli vechile; bereket demek; hayırların sübûtu (ve bütün iyiliklerin, güzelliklerin hâsıl olması) demektir ki burada **Nûh** *(Aleyhisselâm)* hakkında kastedilen bereketten maksat özellikle kıyâmet gününe kadar onun zürriyetinin (dünyâda) bâkî kalacak olmasıdır. **(el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 4/182;* **el-Hâzin,** *Lübâbü't-te'vîl, 2/488)*

Nitekim: (وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ) **"Ayrıca Biz ancak onun zürriyetini,** (yeryüzünde dâim) **kalan kimseler yaptık.** (Böylece insan neslini Nûh *(Aleyhisselâm)* ın; Sâm, Hâm ve Yâfis isimli üç çocuğuyla sürdürdük.)" *(es-Sâffât Sûresi:77)* âyet-i kerîmesi bu hakîkati nâtıktır.

Tâbi'înin büyüklerinden **Muhammed İbnü Ke'ab el-Kurazî** *(Radıyallâhu Anh)* bu âyet-i kerîmeyi okuduktan sonra şöyle demiştir:

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ كَعْبٍ الْقُرَظِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: ﴿قِيلَ يَا نُوحُ اهْبِطْ بِسَلَامٍ مِنَّا وَبَرَكَاتٍ عَلَيْكَ وَعَلَى أُمَمٍ مِمَّنْ مَعَكَ﴾ إِلَى اٰخِرِ الْاٰيَةِ، قَالَ: «دَخَلَ فِي ذٰلِكَ السَّلَامِ كُلُّ مُؤْمِنٍ وَمُؤْمِنَةٍ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَدَخَلَ فِي ذٰلِكَ الْعَذَابِ وَالْمَتَاعِ كُلُّ كَافِرٍ وَكَافِرَةٍ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ.»

"**Allâh-u Te'âlâ**'nın **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a verdiği bu selâma (ve selâmet müjdesine) kıyâmet gününe kadar gelecek her mümin (îmânlı) erkek ve kadın dâhil olmuştur.

Daha sonra dünyâda metâlandırıp âhirette azâba düşüreceğini bildirdiği kimseler içerisine de kıyâmet gününe kadar gelecek bütün kâfir erkek ve kadın dâhil olmuştur." **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 438/12;* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:414, 9/167;* **el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 4/182;* **el-Hâzin,** *Lübâbü't-te'vîl, 2/488;* **Ebu'l-Leys es-Semerkandî,** *Bahru'l-'ulûm, 2/129-130;* **el-Vâhidî,** *el-Vesît, 2/576;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/82-83)*

Taberî *(Rahimehullâh)*ın nakli vechile; **Hasen-i Basrî** *(Radıyallâhu Anh)* bir kere bu âyet-i kerîmeyi okuduktan sonra şöyle demiştir:

"**Allâh-u Te'âlâ** (Nebîsi) **Hûd** *(Aleyhisselâm)*ı **Âd** kavmine gönderdiği zaman da aynı hâdiseler yaşanmıştı, tasdîk ehli ona inanmış, yalanlayıcılar ise onu tekzîb etmişti. Nihâyet **Allâh**'ın azâb emri gelmiş, işte o zaman **Allâh-u Te'âlâ Hûd** *(Aleyhisselâm)* ve onunla birlikte îmân etmiş olanları kurtarmış, ama (dünyâ nîmetleriyle) bolca metâlanan o müşrikleri helâk etmişti.

Sonra **Allâh-u Te'âlâ** (Nebîsi) **Sâlih** *(Aleyhisselâm)*ı **Semûd** kavmine gönderdiği zaman da aynı olaylar yaşanmıştı, îmân ehli onu tasdîk etmiş, tekzîb ehli ise onu yalanlamıştı. Sonunda **Allâh**'ın azâb emri gelmiş, işte o zaman **Allâh-u Te'âlâ Sâlih** *(Aleyhisselâm)*ı ve onun maiyyetinde îmân etmiş olanları necâta erdirmiş, ama (peygamberleri inkâr ettikleri hâlde dünyâ nîmetleriyle) bolca faydalanan o müşrikleri helâk etmişti."

Sonra **Hasen** *(Radıyallâhu Anh)* bu sûrede zikredilen diğer peygamberleri(n kıssalarını) birer birer bu üslub üzere saymıştır. **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân,441/12)*

Yine **Hasen**(-i Basrî) *(Radıyallâhu Anh)*:

عَنِ الْحَسَنِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فِي قَوْلِهِ: ﴿يَا نُوحُ اهْبِطْ بِسَلَامٍ مِنَّا وَبَرَكَاتٍ عَلَيْكَ وَعَلَى أُمَمٍ مِمَّنْ مَعَكَ وَأُمَمٌ سَنُمَتِّعُهُمْ﴾ «فَمَا زَالَ اللهُ يَأْخُذُ لَنَا بِسَهْمِنَا وَحَظِّنَا وَيَذْكُرُنَا مِنْ حَيْثُ لَا نَذْكُرُ أَنْفُسَنَا كُلَّمَا هَلَكَتْ أُمَّةٌ خَلَّصَنَا فِي أَصْلَابِ مَنْ نَجَوْا بِلُطْفِهِ حَتَّى جَعَلَنَا فِي خَيْرِ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ.»

"Ey Nûh! Sana ve seninle birlikte olan ümmetlere Bizden bir selâm (ve boğulmak gibi âfetlerden selâmet müjdesi) **ve** (hem nesline, hem de rızkına) **bereketler** (vaadi) **ile** (o gemiden) **in!**

(Senin neslinden gelecek) **birtakım** (kâfir) **ümmetler ise, yakında onları** (yaratıp, sınırlı bir zaman bol rızıklarla) **rahatça yaşatacağız sonra da** (âhirette) **çok acı verici büyük bir azâb Bizden onlara dokunacaktır."** âyet-i kerîmesinin tefsîrinde şöyle demiştir:

"**Allâh-u Te'âlâ** dâimâ bizim (ümmetin) hissemizi ve nasibimizi almış ve daha biz kendimizi (hatırlayıp) anamazken O bizi (Nûh *(Aleyhisselâm)*ın gemisinde kurtulanlar içerisinde) zikretmiş, her bir ümmet helâk olduğu zaman O bizi lütfu (ve keremi) ile kurtulanların sulblerinde (yok olmaktan) halâs etmiş ve nihâyet bizi insanlar(ın menfeaati) için (dünyâya) çıkarılmış olan ümmetlerin en hayırlısı içerisinde yaratmıştır." **(İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:413, 9/166;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/81)*

Âyet-i kerîmede geçen: ﴿وَأُمَمٌ سَنُمَتِّعُهُمْ ثُمَّ يَمَسُّهُمْ مِنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ **"Bir de ümmetler var ki yakında onları metâlandıracağız, sonra Bizden onlara elem verici azâb dokunacaktır"** kavl-i şerîfinin tefsîrinde kastedilenler **Nûh** *(Aleyhisselâm)* ın zürriyetinden olan şekâvet (bedbahtlık ve îmânsızlık) ehlidir ki bu âyet-i kerîmede **Allâh-u Te'âlâ** (Nebîsi) **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın zürriyetinden birçok asırlar ahâlisi geleceğini fakat onların kâfir olacaklarını, Kendisinin de onlara dünyâ hayâtında ecellerine ulaşacakları zamanlarına kadar metâlanacakları (yeyip, içip, yatacakları) birçok rızıklar vereceğini ama âhirette huzûruna vardıkları zaman onlara çok acı verici azablar tattıracağını beyân etmiştir. **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/437-438)*

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; **Allâh-u Te'âlâ** (Nebîsi) **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın neslinden ve zürriyetinden selâm ve berekete mazhar olacakların durumunu beyân ettikten sonra azâb ehlinin hâllerinin şerhine temas etmiş ve onlara dünyâda bolluk verse de âhirette azâb dokunduracağını zikretmiştir.

İşte bu, **Allâh-u Te'âlâ** nezdinde dünyânın hasâsetine (alçaklığına) delâlet etmektedir. Zîrâ **Allâh-u Te'âlâ** müminlerin hâllerini anlatırken onlara dünyâlık nîmetler verip vermeyeceğini konu etmemiştir. Ama kâfirlerin hâllerini anlatırken onlara dünyâlık vereceğini zikretmiştir.

İşte bu da cismânî saâdetlerin (fizikî mutlulukların) kıymetsizliği(ni anlama) ve rûhânî makamları kazanmaya teşvîk hakkında büyük bir tenbîhtir (uyarıdır). **(Fahrurrâzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 18/8-9)*

Vehb (İbnü Münebbih) *(Radıyallâhu Anh)* şöyle demiştir:

عَنْ وَهْبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ اللهُ لِنُوحٍ: «اِهْبِطْ بِسَلَامٍ مِنَّا» فَلَمَّا هَبَطَ مِنَ السَّفِينَةِ قَالَ اللهُ: «يَا نُوحُ! هَلْ تَعْلَمُ مَا صَنَعْتُ وَمَا صَنَعْتُ بِكَ وَفِيمَا اسْتَجَبْتُ لَكَ وَمَنْ أَهْلَكْتُ مِنْ أَعْدَائِي فَكَيْفَ أَهْلَكْتُهُمْ؟ يَا نُوحُ! إِنِّي خَلَقْتُ خَلْقِي لِعِبَادَتِي، وَأَمَرْتُهُمْ بِطَاعَتِي فَعَصَوْنِي وَعَبَدُوا غَيْرِي وَاسْتَأْثَرُوا مَعْصِيَتِي عَلَى طَاعَتِي حَتَّى اسْتَوْجَبُوا غَضَبِي فَعَذَّبْتُ بِمَعْصِيَةِ الْعَاصِينَ مَنْ لَمْ يَعْصِنِي، وَأَهْلَكْتُ بِهَلَاكِ الْخَاطِئِينَ جَمِيعَ خَلْقِي فَمَنْ مِثْلِي؟! وَمَنْ يَقْدِرُ مِثْلَ قُدْرَتِي؟! وَإِنِّي أَقْسَمْتُ بِعِزَّتِي الْيَوْمَ وَأَيُّ شَيْءٍ مِثْلِي وَمَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ مِنِّي.

إِنِّي لَا أُعَذِّبُ بِالْغَرْقِ الْعَامَّةَ بَعْدَ هٰذَا، وَلَا أُعَذِّبُ بِمَعْصِيَةِ الْعَاصِينَ بَعْدَهَا جَمِيعَ خَلْقِي وَلٰكِنْ أَجْعَلُ الدُّنْيَا دُوَلًا بَيْنَ عِبَادِي ثُمَّ أَجْزِيهِمْ يَوْمَ يَجْتَمِعُونَ عِنْدِي.»

"Allâh-u Te'âlâ (Nebîsi) **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a: **"Bizim tarafımızdan büyük bir selâm** (ve selâmet) **ile in"** buyurdu.

O da gemiden inince **Allâh-u Te'âlâ: "Ey Nûh! Benim neler yaptığımı** (biliyor musun)**; Benim sana neler yaptığımı, senin hangi duâlarına icâbet ettiğimi, düşmanlarımdan kimleri helâk ettiğimi ve onları nasıl helâk ettiğimi biliyor musun?!**

Ey Nûh! Şüphesiz Ben kullarımı Bana ibâdet etsinler diye yarattım ve onlara Bana itâat etmelerini emrettim, ama onlar Bana isyân ettiler, Benden gayrine kulluk ettiler ve Bana isyânı Bana itâata tercîh ettiler de nihâyet gazabımı (ve azâbımı) **hak ettiler.**

Ben de âsîlerin günahları yüzünden Bana isyân etmeyenlere de azâb ettim ve (tüm dünyâyı tûfâna gark ederek) **hatâkârların helâkıyla birlikte bütün halkımı helâk ettim.**

(Böyle yaptım diye kimse Bana hesap soramaz.) **Benim mislim** (ve benzerim) **kim olabilir?! Kim Benim gibi kudrete sâhib olabilir?!**

Ama bugün izzetime (ululuk ve yüceliğime) **kasem ettim ki -zâten hangi şey Benim mislim olabilir ve kim Benden daha ziyâde sözünde durabilir- artık bundan sonra umum kullarıma boğmakla azâb etmeyeceğim ve âsîlerin günahları sebebiyle bütün kullarıma azâb etmeyeceğim.**

Velâkin dünyâyı kullarım arasında düvel (farklı şekillere dönen dönemler yâni bâzen onların bâzen de diğerlerinin gâlip gelip birbirini kırıp geçirecekleri bir yer) **yapacağım, sonra Benim huzûrumda toplandıkları günde onlara cezâlarını** (ve karşılıklarını) **vereceğim' buyurdu."** (**İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Medîneti Dimeşk, 62/268;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/82)*

İmâm-ı Vâhidî *(Rahimehullâh)*ın nakline göre; tâbi'înin büyüklerinden **Muhammed İbnü Ke'ab el-Kurazî** *(Radıyallâhu Anh)* şöyle demiştir:

قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ كَعْبٍ الْقُرَظِيُّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ: «لَمْ يَبْقَ مُؤْمِنٌ وَلَا مُؤْمِنَةٌ فِي أَصْلَابِ الرِّجَالِ وَأَرْحَامِ النِّسَاءِ يَوْمَئِذٍ إِلٰى أَنْ تَقُومَ السَّاعَةُ إِلَّا دَخَلَ فِي ذٰلِكَ السَّلَامِ وَالْبَرَكَاتِ، وَلَمْ يَبْقَ كَافِرٌ إِلَّا دَخَلَ فِي ذٰلِكَ الْمَتَاعِ وَالْعَذَابِ الْأَلِيمِ.»

"(Allâh-u Te'âlâ Nûh *(Aleyhisselâm)*a gemiden inerken selâm ve bereketlerle inmesini emredip daha sonra gelecek zürriyetlerinden kimine ise azâb dokunacağını bildirdiği) o günden îtibâren kıyâmet kopuncaya kadar erkeklerin

sulblerinde ve kadınların rahimlerinde bulunacak hiçbir îmânlı erkek ve kadın dışarıda kalmaksızın hepsi de mutlaka o selâm (selâmet) ve bereketlerin içine dâhil olmuştur.

Hiçbir kâfir de hâriçte kalmaksızın o (dünyâda) metâ(landırılma) ve (âhirette ise) azâb-ı elîme (uğratılma tehdîdine) dâhil olmuştur." **(el-Vâhidî,** *el-Vesît, 2/576;* **et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 438/12;* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:414, 9/167;* **el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 4/182;* **el-Hâzin,** *Lübâbü't-te'vîl, 2/488;* **Ebu'l-Leys es-Semerkandî,** *Bahru'l-'ulûm, 2/129-130;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/82-83)*

Büyük müfessir ve yüce velî **Hatîb-i Şirbînî** *(Kuddise Sirruhû)* bu âyet-i kerîmenin tefsîrinde şu mânâları vermiştir:

"Boğulma azâbı yeryüzünün tümüne şâmil olduğu için **Nûh** *(Aleyhisselâm)* gemiden inince yeryüzünde kendisinden istifade edilecek hiçbir bitki ve hayvan kalmadığını anladığı için nasıl yaşayacağını ve yeme içme konularındaki ihtiyaçlarını nasıl karşılayacağını düşünerek korkar gibi oldu.

İşte bunun üzerine **Allâh-u Te'âlâ** ona: (يَا نُوحُ اهْبِطْ بِسَلَامٍ مِنَّا) **"Ey Nûh! Bizden büyük bir selâm** (ve selâmet) **ile** (gemiden) **in"** buyurunca bu hitâb selâmet (ve kurtuluş) hâsıl olacağına delâlet ettiği için, bu ifâdeden gemiden çıkışının mutlaka emniyet (güven) ve geniş rızıkla birlikte olacağını anlayarak bu korku kendisinden zâil oldu.

Allâh-u Te'âlâ ona selâmet vaad ettikten sonra peşine: (وَبَرَكَاتٍ عَلَيْكَ) **"Senin üzerine** (yağacak) **bereketlerle** (gemiden in)" buyurdu ki bereket; devam, bekâ (kalıcılık) ve sebattan ibârettir.

İşte bunun bir tezâhürü olarak **Allâh-u Te'âlâ** (Nebîsi) **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ı beşerin (ikinci) babası yaptı. Zîrâ dünyâda yaşayanların hepsi onun neslinden geldiler. Nitekim **Nûh** *(Aleyhisselâm)* gemiden çıkınca, gemide bulunup da onun zürriyetinden olmayanların hepsi (çocuk doğurmadan) öldüler, onun için bütün nesil onun zürriyetinden hâsıl oldu.

Zâten bir rivâyete göre ise gemide onun zürriyetinden olmayan kimse yoktu. İki takdîr (ve görüş) üzere de (Nûh *(Aleyhisselâm)*dan sonra kıyâmete kadar gelecek) bütün halk onun neslindendir.

Nitekim: (وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ) **"Biz ancak onun zürriyetini** (dünyâda) **bâkî kalanlar yaptık"** *(es-Sâffât Sûresi:77)* kavl-i şerîfi buna delâlet etmektedir.

İşte böylece sâbit olmuştur ki **Nûh** *(Aleyhisselâm)* **Âdem-i esğar** (küçük ve ikinci Âdem) olmuştur ki dolayısıyla da tûfandan sonra gelen cümle peyğamberlerin ve insanların babası olmuştur.

Nûh *(Aleyhisselâm)* ile **Âdem** *(Aleyhisselâm)* arasında sekiz dede bulunmaktadır." **(el-Hatîb eş-Şirbînî,** *es-Sirâcü'l-münîr, 2/61-62)*

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)*ın nakli vechile; **Allâh-u Te'âlâ Nûh** *(Aleyhisselâm)*a gemiden çıkarken ilk olarak **"Selâmet"**, ikinci olarak da **"Bereketler"** vaad etmiştir. Selâmet vaadine gelince bu iki veche muhtemil (iki yönde değerlendirilmeye ihtimâlli)dir.

Birinci veche göre; (o şöyle îzâh edilmiştir:) **Allâh-u Te'âlâ** bir önceki âyet-i kerîmede **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın, (evlâ olanı terketmekten ibâret olan) zellesinden tevbe ettiğini ve:

﴿وَإِلَّا تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِي أَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾

"Eğer beni mağfiret etmezsen ve bana merhamet etmezsen ben hüsrâna düşenlerden olurum" diyerek **Allâh-u Te'âlâ**'ya tazarrûda bulunduğunu (yalvarıp yakardığını) zikretmişti ki bu, (evlâ olanı terketmekten ibâret olan) zellesinden tevbe ettiği zaman **Âdem** *(Aleyhisselâm)* ın söylemiş olduğu:

﴿رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾

"Ey Rabbimiz! Biz (unutarak da olsa emrine muhâlefet edip, kendimizi cennetten çıkartacak iş yaparak) **nefislerimize zulmettik** (ve kendimize yazık etmiş olduk).

Eğer Sen (hatâlarımızı bağışlayarak) **bizim için mağfirette bulunmazsan ve bize acımazsan andolsun ki; muhakkak biz** (iki cihanda da en büyük zarar ve) **hüsrâna uğrayanlardan oluruz"** *(el-A'râf Sûresi:23)* sözünün aynısıdır.

Dolayısıyla **Nûh** *(Aleyhisselâm)* **Allâh-u Te'âlâ**'nın, kendisini tehdid ve va'îdden selâmetle müjdelemesine muhtaç durumda kalmıştı.

İşte ne zaman ki ona: (اِهْبِطْ بِسَلَامٍ مِنَّا) **"Bizden büyük bir selâm** (ve selâmet) **ile** (gemiden) **in"** buyuruldu, o vakit kendisi için din ile alâkalı istenmedik her şeyden emin olabileceğine dâir güven hâli hâsıl oldu.

İkinci veche göre ise; boğulma azâbı bütün yeryüzünü kapladığı için **Nûh** *(Aleyhisselâm)* gemiden çıktığında yeme-içme ihtiyaçlarını nasıl karşılayacağı endişesine düşünce **Allâh-u Te'âlâ** ona selâmetle ineceğini bildirmesi üzerine bu korkudan da kurtulmuş oldu, zîrâ rızık genişliği olmadan insan âfetlerden selâmet bulamaz.

Daha sonra **Allâh-u Te'âlâ** (Nebîsi) **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a ona bereket vaad etti ki bereket kelimesi; devamlılık, süreklilik, sâbit kalma, kalıcı olma ve isteğe nâil olma gibi mânâlara gelir.

Nitekim içinde suların biriktiği ve kalıcı olduğu yere (اَلْبِرْكَة) denilir. Yine böylece devenin sâbit kalmak üzere yere çökmesine (بُرُوكُ الْإِبِلِ) denilir.

(Zîrâ develerin çöktüğü yerlere de (bu mastardan alınma olarak) (مَبْرَكٌ) ve cemîsine (مَبَارِكُ الْإِبِلِ) denilir. **Allâh-u Te'âlâ** hakkında kullanılan (تَبَارَكَ) fiilinin mânâsı da: "(Allâh-u Te'âlâ'nın) tâzîmi (ve yüceliği) sâbit oldu" demektir.

Nûh *(Aleyhisselâm)*a vaad edilen bu bereketin tefsîri hakkında müfessirler ihtilâf etmiştir. **Birinci kavle göre;** bu bereket, **Nûh** *(Aleyhisselâm)*dan sonra gelen bütün insanların onun neslinden gelmesi îtibârıyla onun zürriyetinin dünyâda sebat ve bekâsı ile tefsîr edilmiştir.

Zîrâ **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın gemisine binenler ya (sekiz kişi olma rivâyetine göre) sâdece onun zürriyeti (oğulları ve gelinleri) idiler veyâ (seksen kişi olma rivâyetine göre; diğer müminler var idiyse de gemiden indikten sonra bir salgın ile) diğerleri öldüler.

İki hâl üzere de halkın tamâmı **Nûh** *(Aleyhisselâm)*dan ve onun evlâdından tevellüd ettiler (doğdular) ki işte **Allâh-u Te'âlâ**'nın kendisine vaad ettiği bereketlerden murad budur.

İkinci kavle göre ise; Allâh-u Te'âlâ (Nebîsi) **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a âfetlerden selâmet vaad edince, peşisıra bereketler vaad ederek de ona bu selâmetin, rahatlığın ve ferâğatin (düşmanlardan kurtulduktan sonraki meşakkatlerden boş kalma hâlinin) îcâblarından olarak, bu güzel hâlinin devamlı ve istikrarlı olacağını ve günbegün artacağını söz vermiştir. **(Fahrurrâzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 18/7-8)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; bu âyet-i kerîmede geçen **"Selâm"** kelimesinden sonra (مِنَّا) ("Bizden olan selâm") buyurulması **Allâh-u Te'âlâ**'nın **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a verdiği selâmın çok büyük olduğuna delâlet etmektedir. Zîrâ büyük olan **Allâh**'tan gelen selâm elbette büyük olur.

Nitekim: (سَلَامٌ عَلَى نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ) **"Âlemler içerisinde Nûh'a büyük selâm olsun"** *(es-Sâffât Sûresi:79)* kavl-i şerîfinde de bu selâma işâret edilmiştir.

Nûh *(Aleyhisselâm)* ile gemiye binenlerin sayısının sekiz olması rivâyetine göre (gemiye binen diğerlerinden zürriyet gelmedi şeklindeki) te'villere ihtiyaç yoktur. (Zîrâ o durumda gemiye binenler sâdece onun zürriyetinden ibârettir.)

Ama diğer sayılara îtibâr edilecek olursa o zaman gemiden indikten sonra onun evlâdından gayrısı çocuk doğurmadı denilir ki ercah (en ziyâde tercîh edilen) olan görüş budur.

Herhâlükârda **Nûh** *(Aleyhisselâm)* bütün insanlığın babasıdır. Bundan dolayı **Âdem-i Sânî** (ikinci Âdem) olarak adlandırılmıştır. **Allâh-u Te'âlâ** onun azıcık zürriyetinden kemâl-i kudretiyle birçok halk çıkarmıştır. Nitekim (Ehl-i Beyt imamlarından İmâm Alî İbnü'l-Huseyn) **Zeynelâbidîn** *(Radıyallâhu Anh)*ın sulbünden de ziyâde mübârek nesiller çıkartmıştır.

Zîrâ **Sultânü'ş-şühedâ Hazret-i Huseyn** *(Radıyallâhu Anh)* ile berâber ehl-i beytinin (hâne halkının) hepsi şehîd edilmiş, ancak oğlu **Alî Zeynelâbidîn** *(Radıyallâhu Anh)* kurtulabilmişti.

İşte çocuklarının en küçüğü olan bu imamdan **Allâh-u Te'âlâ** (Huseynî olan ve bugün sayıları milyonları aşan) seyyidler zürriyetini bereketlendirmiş ve artırmıştır. (**İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/217)*

Nûh *(Aleyhisselâm)*ın Gemiden İnmesiyle İlgili Tefsirlerde Geçen Bâzı Rivâyetler

İbnü İshâk *(Radıyallâhu Anh)* şöyle demiştir: **Allâh-u Te'âlâ** tûfanı durdurmak istediği zaman yeryüzüne bir rüzgâr salıverdi, böylece sular sâkinleşti ve yeryüzünün kaynaklarıyla göğün kapıları kapandı.

İşte bu hususta **Allâh-u Te'âlâ**:

﴿وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَيَا سَمَاءُ أَقْلِعِي وَغِيضَ الْمَاءُ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ وَقِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾

"Böylece (bütün kâfirler tûfâna gark olunca, Allâh-u Te'âlâ tarafından:) **'Ey yer**(yüzü)**!** (Üzerinde taşıdığın) **suyunu çek. Ey gök! Sen de** (yağmurunu) **tut' buyuruldu.**

Derken su(lar) **azaldı da** (kâfirlerin helâk edilip, müminlerin kurtarılmasıyla ilgili) **o iş bitirildi ve o** (gemi), **Cûdî** (Dağı'nın) **üzerine yerleşti de** (nihâyet) **o zâlimler toplumu için: '**(Allâh'ın rahmetinden) **tam bir uzak olmakla** (uzak olup helâk olun)**!' buyuruldu."** *(Hûd Sûresi:44)* buyurmuştur.

Sonra gemi **Cûdî Dağı**'na yerleşti, kırk gün geçtikten sonra **Nûh** *(Aleyhisselâm)* gemide yapmış olduğu pencereyi açarak baktı, sonra suyun ne durumda olduğunu anlamak için kargayı gönderdi, o geri dönmeyince güvercini gönderdi. O kendisine bir zeytin yaprağı getirince yeryüzünün sudan açıldığını anladı.

İşte bunun üzerine **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a:

﴿يَا نُوحُ اهْبِطْ بِسَلَامٍ مِنَّا وَبَرَكَاتٍ عَلَيْكَ وَعَلَى أُمَمٍ مِمَّنْ مَعَكَ ۚ وَأُمَمٌ سَنُمَتِّعُهُمْ ثُمَّ يَمَسُّهُمْ مِنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾

"Ey Nûh! Sana ve seninle birlikte olan ümmetlere Bizden bir selâm (ve boğulmak gibi âfetlerden selâmet müjdesi) **ve** (hem nesline, hem de rızkına) **bereketler** (vaadi) **ile** (o gemiden) **in!**

(Senin neslinden gelecek) **birtakım** (kâfir) **ümmetler ise, yakında onları** (yaratıp, sınırlı bir zaman bol rızıklarla) **rahatça yaşatacağız sonra da** (âhirette) **çok acı verici büyük bir azâb Bizden onlara dokunacaktır."** buyurdu. **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/423-424)*

Taberî *(Rahimehullâh)*ın rivâyetine göre **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Te'âlâ Anhümâ)* şöyle demiştir:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: «كَانَ بَيْنَ دَعْوَةِ نُوحٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَبَيْنَ هَلَاكِ قَوْمِهِ ثَلَاثُمِائَةِ سَنَةٍ وَطَافَتْ سَفِينَةُ نُوحٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِالْبَيْتِ أُسْبُوعًا.»

"Nûh *(Aleyhisselâm)*ın **bedduâsı ile kavminin helâk olması arasında üç yüz sene geçmiştir, Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın **gemisi** (Mekke'ye varıp) **Beytullâh'ı yedi** (şavt yaparak bir kere) **tavâf etmiştir."** **(el-Hâkim,** *el-Müstedrek, rakam:3764, 2/514;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr fi't-tefsîri bi'l-me'sûr, 8/46-47)*

İbnü Sâd ve **İbnü 'Asâkir** *(Rahimehümellâh)* **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Te'âlâ Anhümâ)*nın şöyle anlattığını nakletmişlerdir:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: «كَانَ لِلَمَكٍ يَوْمَ وُلِدَ نُوحٌ اثْنَانِ وَثَمَانُونَ سَنَةً وَلَمْ يَكُنْ أَحَدٌ فِي ذٰلِكَ الزَّمَانِ يَنْتَهِي عَنْ مُنْكَرٍ فَبَعَثَ اللهُ نُوحًا إِلَيْهِمْ ثُمَّ أَمَرَهُ بِصَنْعَةِ السَّفِينَةِ فَصَنَعَهَا وَرَكِبَهَا وَغَرِقَ مَنْ غَرِقَ فَسَارَتْ بِهِمُ السَّفِينَةُ فَطَافَتْ بِهِمُ الْأَرْضَ كُلَّهَا فِي سِتَّةِ أَشْهُرٍ لَا تَسْتَقِرُّ عَلَى شَيْءٍ حَتَّى أَتَتِ الْحَرَمَ فَلَمْ تَدْخُلْهُ وَدَارَتْ بِالْحَرَمِ أُسْبُوعًا فَلَمَّا دَارَتْ بِالْحَرَمِ ذَهَبَتْ فِي الْأَرْضِ تَسِيرُ بِهِمْ حَتَّى انْتَهَتْ إِلَى الْجُودِيِّ فَهَبَطَ نُوحٌ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِلَى قَرْيَةٍ فَبَنَى كُلُّ رَجُلٍ مِنْهُمْ بَيْتًا فَسُمِّيَتْ سُوقَ الثَّمَانِينَ فَغَرِقَ بَنُو قَابِيلَ كُلُّهُمْ وَمَا بَيْنَ نُوحٍ إِلَى اٰدَمَ مِنَ الْاٰبَاءِ كَانُوا عَلَى الْإِسْلَامِ وَدَعَا نُوحٌ عَلَى الْأَسَدِ أَنْ يُلْقَى عَلَيْهِ الْحُمَّى وَلِلْحَمَامَةِ بِالْأُنْسِ وَلِلْغُرَابِ بِشَقَاءِ الْمَعِيشَةِ فَلَمَّا ضَاقَتْ بِهِمْ سُوقُ الثَّمَانِينَ تَحَوَّلُوا إِلَى بَابِلَ فَبَنَوْهَا وَهِيَ بَيْنَ الْفُرَاتِ وَالصَّرَاةِ فَمَكَثُوا بِهَا حَتَّى بَلَغُوا مِائَةَ أَلْفٍ وَهُمْ عَلَى الْإِسْلَامِ.»

"Nûh *(Aleyhisselâm)* **doğduğunda** (babası) **Lemek seksen iki yaşında idi. O zamanda hiçbir kimse hiçbir münkerden** (ve gayr-ı meşrû işlerden) **geri durmuyordu.**

Bunun üzerine Allâh-u Te'âlâ (Nebîsi) **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ı **onlara gönderdi. Sonra ona gemi yapmasını emretti, o da gemiyi yaparak ona bindi. Böylece boğulanlar boğuldu.**

Derken gemi onları gezdirdi ve (her yer su ile kaplı olduğu için) **hiçbir şeyin üzerinde yerleşmeksizin altı ay içerisinde onlara bütün dünyâyı dolaştırdı. Nihâyet** (Mekke'deki) **Harem'e geldi, ona girmedi, lâkin yedi kere onun etrâfında döndü. Harem'i tavâf edince yeryüzünde onları dolaştırmaya devâm etti, nihâyet Cûdî Dağı'na vardı.**

Sonra Nûh *(Aleyhisselâm)* **bir karyeye indi. Derken onlardan her biri bir ev binâ etti de** (sayıları seksen olduğu için) **o karyeye** ('Seksenler sokağı' mânâsına gelen) **'Sûku's-semânîn' adı verildi.**

İşte o zaman (Nûh *(Aleyhisselâm)* döneminde, kâfir olup boğulan insanların tümünün soyunun kendisine dayandığı) **Kābîl'in oğullarının tamâmı boğulmuş oldu.**

Nûh *(Aleyhisselâm)* **ile Âdem** *(Aleyhisselâm)* **arasında bulunan babaların** (ve ataların) **hepsi İslâm üzere idiler.**

(Aslan gemide diğer hayvanlara saldırmasın diye) **Nûh** *(Aleyhisselâm)* **aslanın üzerine sıtma** (hastalığı) **salınması için duâ etti, güvercin** (yerden suyun çekildiği müjdesini getirdiği) **için** (ona da) **ünsiyet** (ve insanların evlerinde ocaklarında onlarla içiçe rahatlıkla yaşabilme) **duâsında bulundu.**

Karga(yı yeryüzünün haberini getirsin diye gönderdiğinde o leşlerin üzerine düşüp geciktiği) **için** (onun hakkında) **ise geçiminin zor olması ile bedduâda bulundu.**

Seksenler sokağı (köyü) **onlara dar gelince Bâbil'e intikāl ettiler ve Fırât ile** (Irak'ta bulunup Dicle'ye dökülen) **Sarât** (Irmağı) **arasında bulunan o bölgede orayı** (Bâbil şehrini) **binâ ettiler.**

Sonra sayıları yüz bine ulaşıncaya kadar orada kaldılar ki hepsi de İslâm (dîni) **üzere bulunuyorlardı."** (**İbnü Sâd,** *et-Tabekātü'l-kübrâ, 1/40-42;* **İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Medîneti Dimeşk, rakam: 62/245;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/70-72)*

"Rûhu'l-beyân" sâhibi tefsîrlerden naklen şöyle zikretmiştir: **"Nûh** *(Aleyhisselâm)* suyun çekilme durumunu tesbit için kargayı göndermişti, o ise bir leşe takılıp geç kalmıştı, bundan dolayı darb-ı meselde: (اَبْطَأُ مِنْ غُرَابِ نُوحٍ) **"Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın kargasından daha ziyâde geciken" tâbîri kullanılır.

İşte bu sebeble **Nûh** *(Aleyhisselâm)* kargaya devamlı korku içinde yaşaması için bedduâda bulunmuştur ki bu nedenle o evlere ülfet edemez.

Arablar karganın ismini uğursuzluk alâmeti olarak kullanırlar ve (eşinden dostundan uzakta kalma anlamında kullanılan) (غُرْبَة) kelimesini de onun ismi olan (اَلْغُرَابْ) lafzından istihrâc etmişlerdir. Yine böylece karga hakkında: ('Ayrılık kargası' anlamına gelen) (غُرَابُ الْبَيْنِ) tâbîrini kullanırlar ki bunun sebebi karganın **Nûh** *(Aleyhisselâm)*dan ayrı düşmesidir.

Sonra güvercini gönderdiğinde o zeytin yaprağı ile gelince ona bereket ve eman duâsı yapmıştır. Bundan dolayı o, insanların evlerinde rahatça yaşar." (**İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/218;* **el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 4/179;* **el-Hâzin,** *Lübâbü't-te'vîl, 2/486;* **el-Mazharî,** *et-Tefsîru'l-Mazharî, 4/397)*

İbnü Ebî Hâtim *(Rahimehullâh)*ın rivâyetine göre; **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Te'âlâ Anhümâ)* şöyle demiştir:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: «أَوَّلُ شَيْءٍ غَرَسَ نُوحٌ حِينَ خَرَجَ مِنَ السَّفِينَةِ الْأُسُ.»

"Nûh *(Aleyhisselâm)***ın gemiden çıktıktan sonra diktiği ilk şey mersin ağacıdır."** (**İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:405, 9/163;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/81)*

İbnü 'Asâkir *(Rahimehullâh)*ın rivâyetine göre; (Osmân *(Radıyallâhu Anh)*ın âzatlısı ve İbnü Mes'ûd *(Radıyallâhu Anh)*ın teşehhüdünün râvîsi olan) **Husayf** (İbnü Abdirrahmân) **el-Cezerî el-Harrânî** *(Rahimehullâh)* (v. 136) şöyle demiştir:

"**Nûh** *(Aleyhisselâm)* gemiden inince (Harrân ovasına üstten bakan) **Hısmâ** dağından aşağıya doğru bakınca (Fırât ve Dicle'den ibâret) iki ırmağın arasında **Harrân** tepesini gördü, sonra **Harrân**'a gelerek oranın sınırını belirledi.

Sonra **Dimeşk**'e (Şâm'a) vararak oranın hattını belirledi. (Dolayısıyla tûfandan sonra hattı tesbit edilen ilk şehir Harrân, sonra Dimeşk olmuştur.) (**İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Dimeşk, 1/12;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/82)*

Ke'ab *(Radıyallâhu Anh)* şöyle demiştir: "Tûfandan sonra yeryüzünde kurulan ilk duvar (sur) **Harrân, Dimeşk** (Şam) sonra **Bâbil** surları olmuştur. (**İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Medîneti Dimeşk, 1/11;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr,8/82)*

"Nefâisü'l-mecâlis" isimli eserde zikredildiğine göre; tûfan kalkınca **Nûh** *(Aleyhisselâm)* yeryüzünü üç evlâdı arasında bölüştürmüştür. **Hicâz, Yemen** ve **Şâm** beldelerini **Sâm** oğluna vermiştir ki o, Arabların babasıdır.

Sûdân beldelerini (ve Afrika topraklarının tümünü) **Hâm** oğluna vermiştir ki o, **Sûdânlılar**'ın (ve bütün zencîlerin) babasıdır.

Şark beldelerini (doğu ve asya topraklarını) ise **Yâfis** oğluna vermiştir ki o, **Türkler**'in babasıdır.

Yine de (meskûn olmayan) harâb topraklar içerisinde mâmur olan topraklar sizin birinizin avucunuzdaki bir hardal tânesi kadar küçüktür, yâni dünyânın ekserîsi mâmur değildir. (**'Ömer İbnü'l-Muzaffer el-Verdî el-Kuraşî,** *Harîdetü'l-'acâib ve ferîdetü'l-ğarâib, sh:421;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/217)*

Vehb İbnü Münebbih *(Radıyallâhu Te'âlâ Anh)* **Nebî** *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)*in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir:

عَنْ وَهْبِ بْنِ مُنَبِّهٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ:

«إِنَّ لِلّٰهِ تَعَالٰى ثَمَانِيَةَ عَشَرَ أَلْفَ عَالَمٍ؛ اَلدُّنْيَا مِنْهَا عَالَمٌ وَاحِدٌ، وَمَا الْعُمْرَانُ فِي الْخَرَابِ إِلَّا كَخَرْدَلَةٍ فِي كَفِّ أَحَدِكُمْ.»

"Şüphesiz Allâh-u Te'âlâ'ya âit on sekiz bin âlem vardır ki dünyâ bunlar içerisinde tek bir âlem(i teşkil etmekte)**dir.**

Yine de (meskûn olmayan) **harâb** (arâziler) **içerisinde mâmur olan** (toprak)**lar sizin birinizin avucundaki bir hardal tânesi gibidir** (yâni kıyâmete kadar dünyânın ekserîsi mâmur olmayıp boş kalacaktır). **(Muhammed İbnü Ahmed el-İbşîhî,** *el-Müstedraf fi külli fennin müstazraf, sh:385;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 1/13, 4/218)*

(İmâm-ı İbşîhî *(Rahimehullâh)*ın naklettiği) bir haberde vârid olduğuna göre;

وَفِي الْخَبَرِ: «إِنَّ لِلّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ دَابَّةً فِي مَرْجٍ مِنْ مُرُوجِهِ فِي غَامِضِ عِلْمِهِ رِزْقُهَا فِي كُلِّ يَوْمٍ بِقَدَرِ رِزْقِ الْعَالَمِ بِأَسْرِهِ.»

"Şüphesiz Allâh-u 'Azze ve Celle'ye âit olan ve O'nun gizli ilminde (mevcut olup kimseye bildirmediği bir yerde) **bulunan merâlardan bir otlakta öyle bir hayvan vardır ki her gün onun rızkı** (yiyecekleri) **âlemin tamâmının rızkı kadardır."** **(Muhammed İbnü Ahmed el-İbşîhi,** *el-Müstedraf fi külli fennin müstazraf, sh:385;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân fi tefsîri'l-Kur'ân, 1/13, 4/218)*

İmâm-ı Süyûtî *(Rahimehullâh)* bu âyet-i kerîmenin tefsîrinde, **Ke'ab** *(Radıyallâhu Anh)*ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir:

عَنْ كَعْبٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: «لَمْ يَزَلْ فِي الْأَرْضِ بَعْدَ نُوحٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَرْبَعَةَ عَشَرَ يُدْفَعُ بِهِمُ الْعَذَابُ.»

"Nûh *(Aleyhisselâm)***dan sonra yeryüzünde mutlaka** (velîlerden) **on dört kişi bulunmuştur ki onların hürmetine azablar** (insanlardan) **defedilmiştir."** **(Ebû Nu'aym,** *Hilyetü'l-evliyâ, 6/20;* **İbnü Ebi'd-dünyâ,** *el-Evliyâ, rakam:61, 1/28;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/83)*

Bu hususta farklı sayılar da rivâyetler arasında zikredilmiştir. Nitekim **Ahmed İbnü Hanbel** *(Rahimehullâh)* ***"ez-Zühd"*** isimli eserinde ve **Hallâl** *(Rahimehullâh)* ***"Kerâmâtü'l-evliyâ"*** kitabında **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Te'âlâ Anhümâ)*nın:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالٰى عَنْهُمَا قَالَ: «مَا خَلَتِ الْأَرْضُ مِنْ بَعْدِ نُوحٍ مِنْ سَبْعَةٍ يَدْفَعُ اللّٰهُ تَعَالٰى بِهِمْ عَنْ أَهْلِ الْأَرْضِ.»

"Nûh *(Aleyhisselâm)***dan sonra yeryüzü** (en az) **yedi** (velî kimse)**den boş kalmamıştır ki Allâh-u Te'âlâ onlar**(ın ibâdetleri hürmeti vesîlesi) **ile yer halkından** (insan neslinin kökünü kurutacak) **belâları sürekli defetmiştir."** **(el-Hallâl,** *Kerâmâtü'l-evliyâ, rakam:8, sh:4;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 3/157)* sözünü nakletmişlerdir.

İşte bu rivâyet ***"Buhârî"*** ve ***"Müslim"***in (sıhhat) şartlarına uygun (olan) sahîh bir sened ile zikredilmiştir.

Ayrıca **İmâm-ı Hallâl** *(Rahimehullâh)* ***"Kerâmâtü'l-evliyâ"*** isimli eserinde (Alî İbnü Ebî Tâlib, İbnü Mes'ûd ve Selmân-ı Fârisî *(Radıyallâhu Anhüm)* gibi zatlardan rivâyet yapması hasebiyle tâbi'înin büyüklerinden olan Ebû Ömer) **Zâzân** (el-Kûfî) (v. 82) *(Radıyallâhu Te'âlâ Anh)*ın:

«مَا خَلَتِ الْأَرْضُ بَعْدَ نُوحٍ مِنِ اثْنَيْ عَشَرَ فَصَاعِدًا يَدْفَعُ اللهُ بِهِمْ عَنْ أَهْلِ الْأَرْضِ.»

"Nûh *(Aleyhisselâm)***dan sonra yeryüzü on iki kişi veyâ daha fazla** (Allâh dostun)**dan boş kalmamıştır. Allâh**(-u Te'âlâ) **onlar hürmetine yer halkından** (azabları) **savuşturmuştur."** dediğini nakletmiştir. **(el-Hallâl,** *Kerâmâtü'l-evliyâ, rakam:10, sh:4;* **es-Süyûtî,** *el-Hâvî li'l-fetâvâ, 2/371;* **es-Sâlihî,** *Sübülü'l-hüdâ ve'r-reşâd, 1/256)*

Nûh *(Aleyhisselâm)*ın kıssası hakkında tafsîlatlı mâlûmât ve bilgileri almanız için A'râf Sûresi'nin 59. âyet-i kerîmesi ile 64. âyet-i kerîmesi arasına *(Rûhu'l-Furkān, 13/742-783)* bakınız.

Nûh *(Aleyhisselâm)*ın Gemiden İndiği Gün Olan Âşûrâ Gününün Fazîletleri, Orucu Ve Bâzı Amelleri Hakkındaki Hadîs-i Şerîf ve Rivâyetler

Ebû Hureyre *(Radıyallâhu Anh)* şöyle anlatmıştır:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: مَرَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأُنَاسٍ مِنَ الْيَهُودِ قَدْ صَامُوا يَوْمَ عَاشُورَاءَ، فَقَالَ: «مَا هٰذَا مِنَ الصَّوْمِ؟» قَالُوا: هٰذَا الْيَوْمُ الَّذِي نَجَّى اللهُ مُوسٰى وَبَنِي إِسْرَائِيلَ مِنَ الْغَرَقِ، وَغَرَّقَ فِيهِ فِرْعَوْنَ، وَهٰذَا يَوْمٌ اسْتَوَتْ فِيهِ السَّفِينَةُ عَلَى الْجُودِيِّ، فَصَامَ نُوحٌ وَمُوسٰى شُكْرًا لِلّٰهِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَنَا أَحَقُّ بِمُوسٰى، وَأَحَقُّ بِصَوْمِ هٰذَا الْيَوْمِ.» فَأَمَرَ أَصْحَابَهُ بِالصَّوْمِ.»

"Bir kere **Nebî** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* Yahûdîlerden bâzı insanlara uğramıştı ki onlar **Âşûrâ** gününde oruç tutuyorlardı.

Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* onlara: **"Bu oruç neyin nesidir?"** diye sorunca onlar: "İşte bu gün öyle bir gündür ki **Allâh-u Te'âlâ** (Nebîsi) **Mûsâ** ile Benî İsrâil'i boğulmaktan kurtarmıştır, **Firavun**'u bu günde (Kızıldeniz'de sulara) garketmiştir.

Yine işte bu, öyle bir gündür ki (Nûh *(Aleyhisselâm)*ın bindiği) o gemi kendisinde **Cûdî** üzerine yerleşmiştir. İşte bu sebeble **Nûh** ve **Mûsâ** *(Aleyhimesselâm)* **Allâh**'a şükretmek için (o günde) oruç tutmuşlardır" dediler.

Bunun üzerine **Nebî** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*: **"Ben Mûsâ'yı** (ve onun kurtuluşunu kutlamayı bu Yahûdîlerden) **daha ziyâde hak ediciyim** (ve ona uymaya daha yakınım) **ve işte bu gün oruç tutmayı da daha ziyâde hak ediciyim"** buyurdu ve ashâbına (Âşûrâ gününde) oruç tutmalarını emretti." **(Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:8717, 14/335;* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm,12/553;* **İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 7/442;* **el-Heysemî,** *Mecme'u'z-zevâid, rakam:5105, 3/184;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/74;* **el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 6/259)*

Kāzî 'Iyâz *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: "Yahûdîlerin haberi makbul olmadığına göre; ihtimâldir ki **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e bu günün kıssası ile ilgili onların anlattıkları şeyleri tasdîk eden bir vahiy gelmiştir.

Ya da **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* nezdinde bu haber mütevâtir olduğu için bu konuda kendisi için kesin ilim vâki olmuştur. Zâten **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in şerîatında **Allâh-u Te'âlâ**'nın, kendi rasüllerini kâfirlere gâlip ettiği günlere tâzim (ve hürmet) etmek ve onlarda oruç tutmayı güzel sayma hükümleri mevcuttur. " **(Kāzî 'Iyaz,** *İkmâlü'l-mu'lim bi fevâidi Müslim, 4/83)*

İbnü'l-Cevzî *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: "Şu bilinsin ki; bizim Nebîmiz *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* (فَبِهُدَاهُمُ اقْتَدِهِ) **"Sen de onların hidâyetine tâbi ol"** *(el-En'âm Sûresi:90)* âyet-i kerîmesiyle amel etmek üzere kendisi için bir benzeri veyâ muhâlifi (ters düşen bir ameli) meşrû edilmemiş olan hükümlerde geçmiş peyğamberlerin yolunu izlerdi.

Bundan dolayı ramazan orucu farz edilmeden önce Âşûrâ gününün orucunu tutuyordu. Zîrâ **Medîne**'ye Rabîulevvel ayında geldiğinde ramazan (orucu) ona farzedilmemişti, sonra Âşûrâ gününe kadar ikāmet ettiği zaman Yahûdîlerin o günde oruç tuttuğunu görünce o da tuttu.

Hicretin ikinci senesinde şâban ayı gelince ramazan farzedildi, ondan sonra (farz olarak) sâdece ramazanı tuttu. **(İbnü'l-Cevzi,** *Keşfü'l-müşkil, rakam:1035, 2/355)*

İbnü Hacer *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: **"Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* kendisi hakkında bir şey ile emrolunmadığı konularda özellikle de müşriklere (putperestlere) muhâlif olan meselelerde Ehl-i Kitâb'a muvâfakati (uyum sağlamayı) severdi.

Mekke fethedilip İslâm'ın işi meşhur olunca bu sefer Ehl-i Kitâb'a da muhâlefet etmeyi istedi.

İşte bu konuda da ilk başta Âşûrâ orucunda onlara muvâfakat etti, daha sonra Âşûrâ'dan bir gün önce veyâ sonra oruç eklenmesini emrederek onlara muhâlefet yapmak istedi.

Nitekim **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Anhümâ)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

«صُومُوا يَوْمَ عَاشُورَاءَ، وَخَالِفُوا فِيهِ الْيَهُودَ، صُومُوا قَبْلَهُ يَوْمًا، أَوْ بَعْدَهُ يَوْمًا.»

"Âşûrâ gününde oruç tutun, onda Yahûdîlere muhâlefet edin; ondan önceki bir günde yâhut ondan sonraki bir günde de oruç tutun" buyurmuştur. (**Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:2154, 4/52;* **İbnü Huzeyme,** *es-Sahîh, rakam:2095, 3/290;* **el-Beyhakî,** *Şu'abü'l-îmân, rakam:330/5 ,3511)*

Yine böylece ***"Sahîhu Müslim"***de **Abdullâh İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Anhümâ)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*:

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَئِنْ بَقِيتُ إِلَى قَابِلٍ لَأَصُومَنَّ التَّاسِعَ.»

"Eğer gelecek seneye kalırsam elbette dokuzunda da oruç tutacağım." buyurmuştur. (**Müslim,** *es-Sahîh, rakam:1134, 2/798;* **İbnü Mâce,** *es-Sünen, rakam:1736, 1/552;* **Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:2106, 4/16)*

Ama **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* bir dahaki seneye kadar vefât edince ihtiyatlı olan amel iki günü birlikte oruçlu geçirmek olmuştur.

Dolayısıyla Âşûrâ orucunun üç mertebesi vardır, ednâsı tek gün olarak tutulmasıdır, onun üstü (ortası) dokuzuncu gün ile birlikte tutulmasıdır. Onun fevki (âlâsı) ise dokuz ve on birinci günlerle birlikte tutulmasıdır. (**İbnü Hacer el-'Askalânî,** *Fethu'l-bârî, 4/245-246)*

İbnü Hacer *(Rahimehullâh)*ın: "İhtiyatlı davranarak dokuzu da tutmak uygun olur" görüşü çok isâbetlidir. Nitekim **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Anhümâ)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنْ عِشْتُ إِنْ شَاءَ اللهُ إِلَى قَابِلٍ صُمْتُ التَّاسِعَ؛ مَخَافَةَ أَنْ يَفُوتَنِي يَوْمُ عَاشُورَاءَ.»

"İnşâallâh seneye kadar yaşarsam Âşûrâ gününü kaçırma korkusundan dolayı dokuzuncu günü de oruç tutacağım" (**et-Taberânî,** *el-Mu'cemü'l-Kebîr, rakam:10817, 10/330)* buyurmuştur.

İşte bu da bu mübârek günün orucunun ehemmiyetine ve ihtiyatlı davranarak dokuzuncu günü de tutmaya teşvîk etmektedir.

Ebû Hureyre *(Radıyallâhu Anh)*ın şöyle dediği rivâyet olunmuştur:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: «يَوْمُ عَاشُورَاءَ الْيَوْمُ الَّذِي تَابَ اللهُ فِيهِ عَلَى اٰدَمَ، وَالْيَوْمُ الَّذِي اسْتَوَتْ فِيهِ سَفِينَةُ نُوحٍ عَلَى الْجُودِيِّ، وَالْيَوْمُ الَّذِي فَرَّقَ اللهُ فِيهِ الْبَحْرَ لِبَنِي إِسْرَائِيلَ، وَالْيَوْمُ الَّذِي وُلِدَ فِيهِ عِيسَى؛ صِيَامُهُ يَعْدِلُ سَنَةً مَبْرُورَةً.»

"Âşûrâ günü öyle gündür ki Allâh-u Te'âlâ Âdem *(Aleyhisselâm)***ın** (evlâyı terkten ibâret olan zellesinden) **tevbesini o gün kabûl etmiştir.**

Yine öyle bir gündür ki Nûh *(Aleyhisselâm)***ın gemisi Cûdî üzerine o gün yerleşmiştir. Dahî öyle bir gündür ki Allâh-u Te'âlâ İsrâîloğullarına denizi o günde yar**(arak onları kurtar)**mıştır. Yine öyle bir gündür ki Îsâ** *(Aleyhisselâm)* **o günde doğmuştur. O günde oruç tutmak makbul** (oruçlarla geçirilen) **bir seneye denk olur."** **(el-İsbehânî,** *et-Terğîb, rakam: 1868, 3/232-233;* **İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Dimeşk, 62/264;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürrü'l-mensûr, 8/75)*

(Tebe'ı tâbi'înden olan) **Hâlid** (İbnü Mihrân) **ez-Zeyyât** (el-Basrî) (v. 139) *(Radıyallâhu Anh)* şöyle anlatmıştır:

عَنْ خَالِدٍ الزَّيَّاتِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: «بَلَغَنَا أَنَّ نُوحًا رَكِبَ السَّفِينَةَ أَوَّلَ يَوْمٍ مِنْ رَجَبَ وَقَالَ لِمَنْ مَعَهُ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ: «صُومُوا هٰذَا الْيَوْمَ فَإِنَّهُ مَنْ صَامَهُ مِنْكُمْ بَعُدَتْ عَلَيْهِ النَّارُ مَسِيرَةَ سَنَةٍ وَمَنْ صَامَ مِنْكُمْ سَبْعَةَ أَيَّامٍ أُغْلِقَتْ عَنْهُ أَبْوَابُ النَّارِ السَّبْعَةُ وَمَنْ صَامَ مِنْكُمْ ثَمَانِيَةَ أَيَّامٍ فُتِحَتْ لَهُ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ الثَّمَانِيَةُ وَمَنْ صَامَ مِنْكُمْ عَشَرَةَ أَيَّامٍ قَالَ اللهُ لَهُ: «سَلْ تُعْطَ.» وَمَنْ صَامَ مِنْكُمْ خَمْسَةَ عَشَرَ يَوْمًا قَالَ اللهُ تَعَالٰى لَهُ: «اِسْتَأْنِفِ الْعَمَلَ فَقَدْ غُفِرَ لَكَ مَا مَضٰى.» وَمَنْ زَادَ زَادَهُ اللهُ. فَصَامَ نُوحٌ فِي السَّفِينَةِ رَجَبَ وَشَعْبَانَ وَرَمَضَانَ وَشَوَّالَ وَذَا الْقِعْدَةِ وَذَا الْحِجَّةِ وَعَشْرًا مِنَ الْمُحَرَّمِ فَأَرْسَتِ السَّفِينَةُ يَوْمَ عَاشُورَاءَ فَقَالَ نُوحٌ لِمَنْ مَعَهُ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ: «صُومُوا هٰذَ الْيَوْمَ الَّذِي تَابَ اللهُ فِيهِ عَلٰى اٰدَمَ وَحَوَّاءَ.»

"Bize ulaşan rivâyete göre: "Nûh *(Aleyhisselâm)* **gemiye receb ayının ilk gününde bindi ve berâberinde bulunan cinlere ve insanlara: 'Bu günde oruç tutun, zîrâ içinizde her kim bu gün oruç tutarsa cehennem ondan bir senelik mesâfede uzaklaşır.**

Her kim ondan yedi gün oruç tutarsa cehennemin yedi kapısı ona kapatılır. Her kim ondan sekiz gün oruç tutarsa cennetin sekiz kapısı ona açılır. Her kim ondan on gün oruç tutarsa Allâh ona: 'İste (ne dilersen) **sana verilecek' buyurur.**

Her kim ondan on beş gün oruç tutarsa Allâh-u Te'âlâ ona: 'Amellerine yeniden başla, gerçekten (günahlardan) **geçmiş olan şeyler senin için mağfiret edildi** (bağışlandı)**' buyurur.**

Kim (Receb ayında orucu) **artırırsa Allâh da ona** (sevablarını) **ziyâde eder. Böylece Nûh** *(Aleyhisselâm)* **gemide receb, şa'bân, ramazân, şevvâl, zülka'de, zülhicce ve muharremden on günü oruçlu geçirdi.**

(Muharremin onuna denk gelen) **Âşûrâ gününde gemi karaya oturdu.**

O zaman Nûh *(Aleyhisselâm)* **kendisiyle birlikte bulunan cinlere ve insanlara: 'Allâh-u Te'âlâ'nın kendisinde Âdem ile Havvâ'nın tevbelerini kabûl ettiği bu günde oruç tutun' buyurdu."** (**İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Dimeşk, 62/264;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr, 8/56-57; Receb ayındaki oruçların günlerinin sevapları hakkındaki bu rivâyetin hadîs olan şekli için bkz.:* **el-Beyhakî,** *Fezâilü'l-evkāt, rakam: 9, sh:92)*

Abdülazîz eş-Şâmî *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ الشَّامِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «فِي أَوَّلِ يَوْمٍ مِنْ رَجَبَ رَكِبَ نُوحٌ السَّفِينَةَ، فَصَامَ هُوَ وَجَمِيعُ مَنْ مَعَهُ، وَجَرَتِ السَّفِينَةُ سِتَّةَ أَشْهُرٍ، فَانْتَهَى ذٰلِكَ إِلَى الْمُحَرَّمِ، فَأَرْسَتِ السَّفِينَةُ عَلَى الْجُودِيِّ يَوْمَ عَاشُورَاءَ، فَصَامَ نُوحٌ، وَأَمَرَ جَمِيعَ مَنْ مَعَهُ مِنَ الْوَحْشِ وَالدَّوَابِّ، فَصَامُوا شُكْرًا لِلّٰهِ.»

"Nûh *(Aleyhisselâm)* **gemiye recebden ilk günde bindi ve hem kendisi hem de berâberinde olanların tamâmı** (o günde) **oruç tuttu.**

Gemi onları altı ay gezdirdi. Nihâyet (gemide kalma süresi aylardan) **muharreme vardı.**

Âşûrâ gününde gemi Cûdî üzerine yerleşti, işte o zaman Nûh *(Aleyhisselâm)* (o günde) **oruç tuttu, yanında bulunan vahşîlere vesâir hayvanlara varıncaya kadar hepsine** (oruç tutmalarını) **emretti, onlar da Allâh'a şükretmek için oruç tuttular."** (**et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 420-419/12;* **İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Dimeşk, 51/238;* **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/119;* **el-Vâhidî,** *el-Vesît, 2/575;* **es-Süyûtî,** *ed-Dürru'l-mensûr,8/74-75;* **el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 11/467; Râvinin ismi ve nisbesi hakkında bkz.:* **et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, Ahmed Şâkir tahkikli, müessesetü'r-risâle baskısı, 15/335)*

Tâbi'înin büyüklerinden **Katâde** *(Radıyallâhu Anh)* şöyle demiştir:

عَنْ قَتَادَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: «هَبَطَ نُوحٌ مِنَ السَّفِينَةِ يَوْمَ الْعَاشِرِ مِنَ الْمُحَرَّمِ، فَقَالَ لِمَنْ مَعَهُ: مَنْ كَانَ مِنْكُمُ الْيَوْمَ صَائِمًا فَلْيُتِمَّ صَوْمَهُ، وَمَنْ كَانَ مُفْطِرًا فَلْيَصُمْ.»

"**Nûh** *(Aleyhisselâm)* muharremin onuncu gününde gemiden indi, berâberinde olanlara: **'Bugün içinizden her kim oruçlu ise orucunu tamamlasın, ama kim oruç tutmadıysa** (bundan sonraki saatlerinde bir şey yemeyip) **oruç tutsun'** buyurdu." (**et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 420/12)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde şöyle zikredilmiştir: "Şunu bil ki; **Nûh** *(Aleyhisselâm)* Âşûrâ günü berâberindekilerle gemiden indi ve o günü oruçlu geçirdi, **Allâh-u Te'âlâ**'ya şükretsinler diye yanındakilere de oruç tutmalarını emretti.

O sırada gemide azıkları bitmişti, (Nûh *(Aleyhisselâm)* yanlarında olan azıkları getirmelerini isteyince) biri bir avuç buğday getirdi, biri bir avuç mercimek getirdi, biri bir avuç humus (nohut) getirdi, nihâyet hubûbatın sayısı yedi tâneye ulaşınca **Nûh** *(Aleyhisselâm)* onları pişir(melerini emret)di ve iftarlarını onunla açtılar ve **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın bereketleriyle hep birlikte doydular.

İşte bu (Âşûrâ çorbası) tûfandan sonra yeryüzünde pişirilen ilk yemek oldu. Bundan dolayı insanlar bu yemeği Âşûrâ günü (pişirmeyi) sünnet (âdet) edindiler. İşte bunda böyle yapanlar için ve (özellikle Âşûrâ gününün iftarında) fakirlere ve yoksullara yedirenler için büyük bir ecir vardır." **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/218-219)*

İmâm-ı Safûrî *(Rahimehullâh)*ın nakli vechile; Âşûrâ günü Âşûrâ çorbası pişirmek ve konu komşuya ikrâm etmek de **Nûh** *(Aleyhisselâm)*dan kalma güzel bir sünnettir.

İmâm Ahmed el-Bûnî *(Rahimehullâh)*a âit ***"el-Mevridü'l-'Azb"*** isimli eserde nakledildiği üzere: "**Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın gemisi Âşûrâ günü **Cûdî Dağı**'na yerleştiği zaman o yüce **Peygamber** *(Aleyhisselâm)*:

«اِجْمَعُوا مَا مَعَكُمْ مِنَ الزَّادِ.»

"Yanınızda olan rızıkları bir araya getirin" buyurdu.

Bunun üzerine biri bir avuç arpa, bir başkası buğday, bir diğeri bakla, bir başkası da mercimek getirmiş, o zaman **Nûh** *(Aleyhisselâm)*:

«اُطْبُخُوهَا جَمِيعًا فَقَدْ هُنِّيتُمْ بِالسَّلَامَةِ.»

"Bunların hepsini birlikte pişirin, muhakkak ki siz (kâfirleri boğan tûfandan) **kurtulma ile bereketlendirildiniz."** demiştir ki, o gün bugün Müslümanlar Âşûrâ gününde hubûbat (tâneli erzak) pişirmeyi âdet edinmişlerdir." **(es-Safûrî,** *Nüzhetü'l-mecâlis, 157/1)*

"er-Ravzu'l-fâik" isimli eserde nakledildiğine göre:

وَذُكِرَ: «اَنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَخْرُقُ لَيْلَةَ عَاشُورَاءَ زَمْزَمَ اِلَى سَائِرِ الْمِيَاهِ
فَمَنِ اغْتَسَلَ يَوْمَئِذٍ أَمِنَ مِنَ الْمَرَضِ فِى جَمِيعِ السَّنَةِ.»

"Allâh-u Te'âlâ Âşûrâ gecesi zemzemden diğer sulara bir hark açar, işte o gün kim gusledersе bir sene boyunca bütün hastalıklardan emîn olur."

(İsmâ'îl Hakkî, *Rûhu'l-beyân,* 4/219; **Ebû Medyen Şu'ayb el-Hureyfîş,** *er-Ravzu'l-fâik fi'l-mevâ'ızı ve'r-rakâik, meclis rakamı: 42, sh:301)*

Âşûrâ günü çoluk çocuğa bolluk yapmak da teşvîk edilen amellerdendir. Nitekim **İbnü Mes'ûd** *(Radıyallâhu Te'âlâ Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
«مَنْ وَسَّعَ عَلَى عِيَالِهِ يَوْمَ عَاشُورَاءَ لَمْ يَزَلْ فِي سَعَةٍ سَائِرَ سَنَتِهِ.»

"Her kim Âşûrâ gününde âilesine genişlik yapar (da ikramlarda bulunur)**sa, senenin geri kalanında da hep** (rızık bakımından) **genişlik içerisinde olur."** **(et-Taberânî,** *el-Mu'cemü'l-Kebîr, rakam:10007, 10/77;* **el-Beyhakî,** *Şu'abü'l-îmân, rakam:3792, 3/365;* **Ebû 'Abdillâh Muhammed el-Hubeyşî,** *el-Berake fi fazli's-sa'yi ve'l-harake, rakam:1677, sh:415)*

Süfyân İbnü 'Uyeyne *(Radıyallâhu Anh)* demiştir ki: "Biz bunu elli senedir denedik, bolluktan başka bir şey görmedik." **('Abdülkādir el-Geylânî,** *el-Ğunye, 2/89;* **Ebû 'Abdillâh Muhammed el-Hubeyşî,** *el-Berake fi fazli's-sa'yi ve'l-harake, rakam:1678, sh:415)*

(İbnü Fahruddîn er-Rûmî *(Rahimehullâh)*a âit) ***"el-Esrâru'l-Muhammediyye"*** isimli eserde zikredildiğine göre:

«وَمَنْ وَسَّعَ فِيهِ عَلَى عِيَالِهِ فِي النَّفَقَةِ وَسَّعَ اللهُ لَهُ سَائِرَ سَنَتِهِ.
قَالَ ابْنُ سِيرِينَ جَرَّبْنَاهُ وَوَجَدْنَاهُ كَذٰلِكَ.»

"Her kim Âşûrâ gününde çoluk çocuğuna yaptığı harcamalarda bolluk yaparsa Allâh da ona senesinin kalan kısmında genişlik yapar. İbnü Sîrîn ***(Radıyallâhu Anh)*****: "Biz bunu tecrübe ettik ve böylece bulduk" demiştir."** **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân fi tefsîri'l-Kur'ân, 4/219)*

Huseyn *(Radıyallâhu Anh)*ın Âşûrâ Günü Şehâdetiyle İlgili Hadîs-i Şerîf ve Rivâyetler

Şu bilinsin ki; **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*, torunu **Hazret-i Huseyn** *(Radıyallâhu Te'âlâ Anh)* **Efendimiz**'in **Kerbelâ**'da şehîd edileceğini **Allâh-u Te'âlâ**'nın bildirmesiyle bilmiş ve haber vermiştir.

Nitekim **Ümmü Seleme** *(Radıyallâhu Anhâ)* şöyle anlatmıştır:

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يَلْعَبَانِ بَيْنَ يَدَيِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَيْتِي، فَنَزَلَ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ، فَقَالَ: «يَا مُحَمَّدُ! إِنَّ أُمَّتَكَ تَقْتُلُ ابْنَكَ هٰذَا مِنْ بَعْدِكَ.» فَأَوْمأَ بِيَدِهِ إِلَى الْحُسَيْنِ، فَبَكَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَضَمَّهُ إِلَى صَدْرِهِ، ثُمَّ قَالَ: «أَلَا أُرِيكَ مِنْ تُرْبَةِ مَقْتَلِهِ؟» قَالَتْ: فَجَاءَهُ بِحَصَيَاتٍ، فَجَعَلَهُنَّ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي قَارُورَةٍ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «وَدِيعَةٌ عِنْدَكِ هٰذِهِ التُّرْبَةُ» . فَشَمَّهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَالَ: «وَيْحَ كَرْبٍ وَبَلَاءٍ» قَالَتْ: وَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يَا أُمَّ سَلَمَةَ! إِذَا تَحَوَّلَتْ هٰذِهِ

التُّرْبَةُ دَمًا فَاعْلَمِي أَنَّ ابْنِي قَدْ قُتِلَ.» قَالَ: فَجَعَلَتْهَا أُمُّ سَلَمَةَ فِي قَارُورَةٍ، ثُمَّ جَعَلَتْ تَنْظُرُ إِلَيْهَا كُلَّ يَوْمٍ، وَتَقُولُ: «إِنَّ يَوْمًا تَحَوَّلِينَ دَمًا لَيَوْمٌ عَظِيمٌ.»

"(Bir gün) **Hasen** ve **Huseyn** *(Radıyallâhu Anhümâ)* **Nebî** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in önünde benim evimde oynuyorlardı.

O sırada **Cibrîl** *(Aleyhisselâm)* (onun yanına) inerek: 'Yâ **Muhammed**! Şüphesiz senin ümmetin senin ardından senin bu oğlunu öldürecek' dedi ve eliyle **Huseyn**'i işâret etti. Bunun üzerine **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* ağlayarak onu göğsüne bastı.

Sonra **Cibrîl** *(Aleyhisselâm)*: 'Sana onun öldürüleceği topraktan bir parça göstereyim mi?' dedi ve ona birkaç çakıl taşı getirdi, **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* de onları bir şişenin içerisine koydu.

Sonra **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* (bana): **'Bu toprak senin yanında emanettir'** buyurdu.

Ardından **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* o toprağı koklayarak: **'Vay** (başımıza gelecek) **kerb** (sıkıntı) **ve belâya!'** buyurdu.

Akabinde **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*: **'Ey Ümmü Seleme! Bu toprak kana dönüştüğü zaman bil ki benim oğlum** (Huseyn) **gerçekten öldürülmüştür'** buyurdu.

Böylece **Ümmü Seleme** *(Radıyallâhu Anhâ)* o taşları bir şişenin içerisine koydu, sonra her gün onlara bakıyor ve: 'Şüphesiz bunların kana dönüştüğü gün (hicrî 61. yılın Muharrem ayının 10. günü) elbette çok büyük bir gündür' diyordu. **(et-Taberânî,** *el-Mu'cemü'l-Kebîr, rakam:2817, 3/108;* **İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Dimeşk, 14/192;* **'Abdülkādir el-Geylânî,** *el-Ğunye, 2/92,* **İbnü'l-Cevzî,** *Bustânü'l-vâ'ızîn, rakam:412, sh:261; Parantez içi ziyâde için bkz.:* **Yahyâ eş-Şecerî,** *el-Emâlî, 1800, 2/115;* **Sıbt İbnü'l-Cevzî,** *Mir'âtü'z-zamân, 8/130)*

Ümmü Seleme *(Radıyallâhu Anhâ)* şöyle anlatmıştır: **"Huseyn**'in şehîd edildiği gece bir hâtifin (kendisi görülmeyen bir seslenicinin):

قَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهَا: «فَلَمَّا كَانَ لَيْلَةُ قَتْلِ الْحُسَيْنِ سَمِعْتُ قَائِلًا يَقُولُ:

أَيُّهَا الْقَاتِلُونَ جَهْلًا حُسَيْنًا أَبْشِرُوا بِالْعَذَابِ وَالتَّذْلِيلِ

قَدْ لُعِنْتُمْ عَلَى لِسَانِ ابْنِ دَاوُ ـدَ وَمُوسَى وَحَامِلِ الْإِنْجِيلِ

قَالَتْ: فَبَكَيْتُ وَفَتَحْتُ الْقَارُورَةَ، فَإِذَا التُّرْبَةُ قَدْ جَرَتْ دَمًا.»

'Ey câhilce Hüseyin'i öldürenler!
Müjde olsun size azâb ve zilletler.

Dâvûd'un oğlunun (Süleymân *(Aleyhisselâm)*ın) **lisânı üzere, Mûsâ'nın ve İncîl'in hâmili** (Îsâ Nebî)**nin diliyle de lanetlendiniz sizler.'**

diye söylediğini duydum. Sonra ağlayarak o şişeyi açtığımda bir de ne göreyim, gerçekten o toprak kan(a dönüşüp) akmıştı." **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/221;* **Yahyâ eş-Şecerî,** *el-Emâlî, 1800, 2/115)*

Yine bu hususta **'Âmir eş-Şa'bî** *(Radıyallâhu Anh)* şöyle anlatmıştır:

عَنْ عَامِرٍ الشَّعْبِيِّ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ مَرَّ عَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ بِكَرْبَلَاءَ عِنْدَ مَسِيرِهِ إِلَى صِفِّينَ فَوَقَفَ وَسَأَلَ عَنِ اسْمِ هٰذِهِ الْأَرْضِ فَقِيلَ: كَرْبَلَاءُ فَبَكَى حَتَّى بَلَّ الْأَرْضَ مِنْ دُمُوعِهِ ثُمَّ قَالَ: «دَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللهِ وَهُوَ يَبْكِي فَقَالَ: كَانَ عِنْدِي جِبْرِيلُ آنِفًا وَأَخْبَرَنِي أَنَّ وَلَدِيَ الْحُسَيْنَ يُقْتَلُ بِشَاطِئِ الْفُرَاتِ بِمَوْضِعٍ يُقَالُ لَهُ كَرْبَلَاءُ ثُمَّ قَبَضَ جِبْرِيلُ قَبْضَةً مِنْ تُرَابٍ أَشَمَّنِي إِيَّاهَا فَلَمْ أَمْلِكْ عَيْنَيَّ أَنْ فَاضَتَا.»

"Bir kere **Alî** *(Radıyallâhu Anh)* **Sıffîn**'e giderken **Kerbelâ**'ya uğradı, orada durarak o arâzinin adını sordu. Kendisine: **"Kerbelâ"** denince, gözyaşlarından toprak ıslanıncaya kadar ağladı ve sonra: **"Bir kere Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)***in yanına girdiğimde kendisi ağlıyordu, derken** (bana yönelerek)**:**

'Biraz önce yanımda Cibrîl vardı ki, bana Huseyn oğlumun Fırat (ırmağın)**ın kenarında kendisine Kerbelâ denilen bir mevzide öldürüleceğini haber verdi. Sonra Cibrîl oranın toprağından bir avuç alarak onu bana koklattı, ben de iki gözüme mâlik olamadım da o ikisi** (ağlamaktan dolup) **taştılar' buyurdu" diye anlattı."** **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/220; Benzeri rivâyetler için bkz.:* **İbnü Sâd,** *et-Tabekātü'l-Kübrâ, 6/419;* **et-Taberânî,** *el-Mu'cemü'l-Kebîr, rakam:2813, 3/106)*

Şu bilinsin ki; **Hazret-i Huseyn** *(Radıyallâhu Anh)*ı şehîd edenler hakkında büyük tehditler vârid olmuştur.

Nitekim **Alî** *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «قَاتِلُ الْحُسَيْنِ فِي تَابُوتٍ مِنْ نَارٍ عَلَيْهِ نِصْفُ عَذَابِ أَهْلِ الدُّنْيَا.»

"Huseyn'i öldüren (âhirette) **ateşten bir tâbûtun içine konulacaktır ki dünyâ ehlin**(den cehenemlikler)**in azâbının yarısı** (kadar işkence) **sâdece onun üzerine olacaktır."** **(ed-Deylemî,** *el-Firdevs bi Me'sûri'l-Hıtâb, rakam:4639, 3/220;* **İbnü Müğâzilî,** *Menâkıbu Alî, rakam:95, sh:120;* **es-Sehâvî,** *el-Mekāsıdü'l-hasene, rakam:753 sh:483;* **ez-Zürkānî,** *Şerhu'l-Mevâhib, 10/152;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/220)*

(İbnü'r Rassâm el-Hanbelî *(Rahimehullâh)*a âit) ***'Ikdü'd-dürer** (ve'l-leâlî)"* isimli eserde zikredildiğine göre; **Huseyn** *(Radıyallâhu Anh)*ı şehîd edenin vay hâline!

(Yarın âhirette) **Huseyn** *(Radıyallâhu Anh)*ın ebeveyni (Alî ve Fâtıme *(Radıyallâhu Anhümâ)*), bir de dedesi (Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*) ile onun hâli nice olacak?! İşte (bu mânâda şu şiiri) inşâd etmişlerdir:

لَا بُدَّ أَنْ تَرِدَ الْقِيَامَةَ فَاطِمُ وَقَمِيصُهَا بِدَمِ الْحُسَيْنِ مُلَطَّخُ

وَيْلٌ لِمَنْ شُفَعَاؤُهُ خُصَمَاؤُهُ وَالصُّورُ فِي يَوْمِ الْقِيَامَةِ يُنْفَخُ

"Fâtıme mutlaka kıyâmet (günü mahşer)**e gelecek,**
Onun gömleği Huseyn'in kanıyla bulanmış olacak.

Vay hâline o kimsenin ki, şefâatçileri hasımları olmuş,
(O zaman ki) **kıyâmet gününde Sûr'a üflenmiş olacak."**

(İbnü'r Rassâm Ahmed el-Hanbelî, *'Ikdü'd-dürer ve'l-leâlî, 1/84;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/220)*

(Nûruddîn el-Halebî *(Rahimehullâh)*a âit) ***"İnsânü'l-'uyûn** (es-Siyratül-Halebiyye)"* isimli eserde zikredildiğine göre; (merkezi Şâm olan İslâm devletinin başında Yezîd hükümdâr iken) **Kûfe** ehli **Huseyn** *(Radıyallâhu Anh)*a elçi göndererek kendilerine gelmesi durumunda (halîfe olarak) ona bî'at edeceklerini ilettiler.

O da onlara gitmek istedi, fakat **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Anhümâ)* **Kûfe** ehlinin gaddarlığını (sözlerinde durmadıklarını), babasını (Alî *(Radıyallâhu Anh)*ı) öldürdüklerini ve kardeşi **Hasen** *(Radıyallâhu Anh)*ı yardımsız bıraktıklarını açıklayarak onu (Kûfe'ye gitmekten) nehyetti.

İbnü Ömer ve **İbnü'z Zübeyr** *(Radıyallâhu Anhümâ)* da onu engellediler. Fakat o illâ da gitmek isteyince **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Anhümâ)*: (وَاحَبِيبَاهُ) "Yazık sana sevgili dostum!" diye ağlamaya başladı.

İbnü Ömer *(Radıyallâhu Anhümâ)* da: (أَسْتَوْدِعُكَ اللهَ مِنْ قَتِيلٍ) "(Diri olarak dönemeyeceğine inandığım için) **öldürülmüş biri olarak seni Allâh'a emânet ediyorum"** dedi. Evvelce kardeşi **Hasen** *(Radıyallâhu Anh)* da ona:

«إِيَّاكَ وَسُفَهَاءَ الْكُوفَةِ أَنْ يَسْتَخِفُّوكَ فَيُخْرِجُوكَ وَيُسْلِمُوكَ فَتَنْدَمَ وَلَاتَ حِينَ مَنَاصٍ.»

"**Kûfe**'nin sefih (ve beyinsiz)lerinin seni harekete geçirip (Medîne'den) çıkarmalarından ve seni (düşmanlarına) teslim etmelerinden sakın! Sonra geri durmanın (ve kaçmanın) olmadığı bir zamanda pişman olursun" demişti.

Huseyn *(Radıyallâhu Anh)* öldürüleceği gece bu sözü hatırladı ve kardeşi **Hasen** *(Radıyallâhu Anh)*ı rahmetle andı.

(Huseyn *(Radıyallâhu Anh)* yola çıkarken) **Mekke**'de onun gitmesine üzülmeyen bir kimse kalmadı.

O sırada o **Müslim İbnü 'Akîl**'i kendinden önce **Kûfe**'ye göndermişti ki **Müslim Kûfe** ehlinden olan on iki bin veyâ daha fazla kişiden **Hazret-i Huseyn** *(Radıyallâhu Anh)* için bî'at almıştı.

Hazret-i Huseyn *(Radıyallâhu Anh)* **Kûfe**'ye yaklaşınca **Yezîd**'in **Kûfe** emîri olan **Abdullâh İbnü Ziyâd** yirmi bin savaşçı hazırlamıştı ki onların ekserîsi peşin haram (para) için ona bî'at edenlerdendi.

Hazret-i Huseyn *(Radıyallâhu Anh)* onlara vardığında ordunun çokluğunu görünce onlardan üç şeyin birini taleb etti.

Ya geldiği yere geri dönmesini veyâ (İslam memleketlerinin) nöbet beklenen sınırlarından birine gitmesini veyâ **Yezîd**'e giderek onun kendisi hakkında istediğini yapmasını teklif ettiyse de onlar bunların hiçbirini kabûl etmeyerek kendisinden **İbnü Ziyâd**'ın kararına boyun eğerek **Yezîd**'e bî'at etmesini taleb ettiler.

Hazret-i Huseyn *(Radıyallâhu Anh)* da bunu kabûl etmeyince onunla savaştılar, nihâyet yaralar onu ağırlaştırınca yere düştü, onlar da hemen başını kestiler. İşte bu hâdise (H.61) senesinin Âşûrâ gününde vukû buldu. **(Nûruddîn el-Halebî,** *İnsânü'l-'uyûn, 1/241;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/220)*

"Ravzatü'l-ehyâr" isimli eserde zikredildiğine göre: **"Hazret-i Huseyn** *(Radıyallâhu Anh)*ın kabr-i şerîfi **Kerbelâ**'dadır ki orası **Irak** topraklarındadır. Ra's-i şerîfi (mübârek başı) ise **Dimeşk** (Emevî) Mescidi'nde bir direğin başının üzerindedir." **(Muhammed el-Emâsî el-Hanefî,** *Ravzu'l-ehyâr el-müntehab min rabîu'l-ebrâr, sh:94)*

-(Daha sonra oradan Kāhire'deki Mescid-i Huseyn'e nakledildiğini İmâm-ı Şa'rânî (Rahimehullâh) et-Tabekātü'l-kübrâ'da bu konuyu şöyle anlatmıştır: "Daha sonra Huseyn (Radıyallâhu Anh)ın ra's-i şerîfi -mübârek başı- Mısır'a nakledilerek orada -Kāhire'de Mescid-i Huseyn'de bulunan- meşhur meşhedde -ve ziyâretgâhda- defnedildi. -Şam'dan nakledilirken- Gazze şehrinden Mısır'a gelinceye kadar insanlar ona tâzim için önünde yalınayak yürüdüler" diyerek zikretmiştir. **('Abdülvehhâb eş-Şa'rânî,** *et-Tabekâtü'l-kübrâ / Levâkıhu'l-envâr fi tabekâti'l-ehyâr, terceme rakamı:24, sh:42)***)-**

Ebu'ş-Şeyh *(Rahimehullâh)*ın nakline göre; bir cemâat kendi aralarında: **"Huseyn** *(Radıyallâhu Anh)*ı öldürmeye kim yardım ettiyse ölmeden önce mutlaka ona bir belâ isâbet etti" diye konuşurlarken orada bulunan yaşlı bir adam: "Ben de yardım ettim ama bana bir şey isâbet etmedi" dedi.

Derken o adam bir kandili(n fitilini) düzeltmek için ayağa kalktığı sırada birden ateş onu(n üzerine sıçrayıp) yakaladı, sonra o: 'Ateş! Ateş!' diye bağırmaya başladı.

O sırada (ateşi söndürmek için) **Fırat** (Irmak'ın)a daldı, bununla berâber ölene kadar ateş sönmedi. Yine onlardan biri susuzluğa mübtelâ oldu ki büyük bir tulum dolusu su içse kanmıyordu.

Yine onlardan bir kısmı gebertildi, kimisi kör oldu, kiminin suratı kapkara oldu, kiminin de kısa bir zaman içerisinde mülk ve saltanatı zevâl buldu (elinden çıktı). **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/221)*

(İsmâ'îl Hakkî *(Rahimehullâh)* bu nakilleri yaptıktan sonra şöyle demiştir:) İşte sen bunları anladığına göre artık Ehl-i Beyt'e düşmanlık edenlerden ve onlarla birliktelikten dâimâ uzak dur.

Çünkü onlarla dostluk etmek Ehl-i Beyt'e düşmanlık etmek ve onlara buğzetmek sayılır. Sen (Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in akrabâsının saygınlığını ve) hürmeti(ni) muhâfaza et ki **Allâh** da seni muhâfaza etsin!

Nitekim **Ebû Sa'îd el-Hudrî** *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ لِلّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ حُرُمَاتٍ ثَلَاثًا، مَنْ حَفِظَهُنَّ حَفِظَ اللهُ لَهُ أَمْرَ دِينِهِ وَدُنْيَاهُ، وَمَنْ لَمْ يَحْفَظْهُنَّ لَمْ يَحْفَظِ اللهُ لَهُ شَيْئًا: حُرْمَةَ الْإِسْلَامِ، وَحُرْمَتِي، وَحُرْمَةَ رَحِمِي.»

"Şüphesiz Allâh-u 'Azze ve Celle'ye âit (kulların koruyup gözetmesi gereken) **üç hürmet vardır ki kim onları muhâfaza ederse Allâh da o kişi için din ve dünyâ işlerini** (yoluna koyup zarar ve zevallerden) **korur. Ama kim onları muhâfaza etmezse Allâh da onun hiçbir şeyini korumaz.**

(İşte korunması gereken o hürmetli şeyler;) **İslâm'ın** (hükümlerinin) **hürmeti**(ni ve saygınlığını koruyarak yasaklarından uzak durmak), **benim hürmetim** (ve sevgi saygımı muhâfaza ederek şânıma yakışmayacak her şeyden beni tenzîh etmek), **bir de rahimimin** (ve akrabâm olan Ehl-i Beyt'imin) **hürmeti**(ni koruyarak onlara saygı duymak ve hiçbir sûretle eziyet etmemek)! **(et-Taberânî,** *el-Mu'cemü'l-Kebîr, rakam:2881, 3/126;* **Ebû Nu'aym,** *Ma'rifetü's-sahâbe, rakam:1799 2/670;* **el-Heysemî,** *Mecme'u'z-zevâid, rakam:300 1/88;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/221)*

Alî *(Radıyallâhu Te'âlâ Anh)*: **"Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)*i şöyle buyururken işittim" demiştir:

عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «مَنْ لَمْ يَعْرِفْ حَقَّ عِتْرَتِي، وَالْأَنْصَارِ، وَالْعَرَبِ فَهُوَ لِإِحْدَى ثَلَاثٍ: إِمَّا مُنَافِقٌ، وَإِمَّا لِزِنْيَةٍ، وَإِمَّا لِغَيْرِ طُهُورٍ.»

"Her kim benim Ehl-i Beyt'imin, (sahâbem içerisinden özellikle Medîne ehli olan) **ensârın ve** (Müslüman olan) **Arabların hakkını tanımazsa** (ve İslâm'a yaptıkları hizmetin kıymetini takdîr etmeyip onlara gereken değeri vermezse) **işte o kişi üç şeyden biri için** (böyle hareket etmiş)**dir.**

Ya (Müslüman gözüküp aslında kalbiyle îmân etmemiş olan) **bir münafıktır ya zinâ**(dan doğma olduğu) **içindir veyâ** (anası ona hâmile iken) **tahâretsiz** (ve gusülsüz yâni İslâmî hükümlerden habersiz) **olduğu içindir."** (**el-Beyhakî,** *Şu'abü'l-îmân, rakam:1500, 3/162-163;* **ed-Deylemî,** *el-Firdevs bi Me'sûri'l-Hıtâb, rakam:5955 3/626;* **İbnü 'Adiyy,** *el-Kâmil, terceme rakamı:700, 3/203;* **es-Süyûtî,** *el-Câmi'u'l-kebîr, rakam:23864 21/410;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/221)*

Beyhakî *(Rahimehullâh)* bu hadîs-i şerîfi rivâyet ettikten sonra son cümleyi:

«أَيْ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ عَلٰى غَيْرِ طُهُورٍ.

"Yâni annesi onu tahâretsiz (ve mânevî pislik sayılan abdestsizlik ve gusülsüzlük hâlleri üzere) taşımıştır" diye şerhetmiştir. (**el-Beyhakî,** *Şu'abü'l-îmân, rakam:1500, 3/163)*

"Rûhu'l-beyân" sâhibi bu nakilleri yaptıktan sonra:

«اَللّٰهُمَّ احْفَظْنَا مِنَ الْاِنْقِطَاعِ عَنِ الْوَسَائِلِ الْحَقَّةِ وَاَلْحِقْنَا
فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ بِالطَّائِفَةِ الْمُحِقَّةِ.»

"Ey **Allâh**(ım)! Sen bizi hak olan vesîlelerden kopmaktan muhâfaza eyle. Yine Sen bizi dünya ve âhirette hak üzere olan tâifeye ilhâk eyle" diye duâ etmiştir. (**İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/221)*

Âşûrâ Günü Hazret-i Huseyn'in Şehâdeti ile İlgili Konuları Anlatmanın Hükmü

"Rûhu'l-beyân" sâhibi bu konuda şöyle demiştir: "Her kim Âşûrâ gününde ve muharrem ayının başlarında **Huseyn** *(Radıyallâhu Anh)***ın şehîd** ediliş kıssalarını okursa gerçekten o kişi râfizîlere (Şî'îlere) benzemiş olur.

Özellikle de dinleyenleri hüzne gark etmek için (diğer sahâbe hakkında gereken) tâzîm (ve hürmet)i ihlâl eden lâfızlarla bunu yapıyorsa (bu daha sakıncalı olur)! (Hanefî fıkhına dâir yazılmış büyük eser olan Muhammed el-Horâsânî) **el-Kuhistânî** *(Rahimehullâh)*a âit olan (*"Câmi'u'r-rumûz"* isimli eserinin) kerâhiyet bahsinde zikredildiği üzere; bir insan **Hazret-i Huseyn** *(Radıyallâhu Anh)*ın öldürülüş kıssalarını anlatmak isterse râfizîlere benzememek için ilk başta diğer sahâbenin şehîd edilmelerini anlatması gerekir." (**İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân fi tefsîri'l-Kur'ân, 4/219)*

Huccetü'l-İslâm **İmâm-ı Ğazâlî** *(Kuddise Sirruhû)* şöyle demiştir: **"Hazret-i Huseyn** *(Radıyallâhu Anh)*ın öldürülmesini (konu eden kıssaları) rivâyet etmek ve sahâbe arasında cereyân etmiş olan münâzaa ve çekişmeleri nakletmek vaaz edenlere ve diğerlerine haram kılınmıştır.

Zîrâ bu(nları anlatmak insanların akıllarında) sahâbeye buğzu ve onlar hakkında tenkitleri tahrîk eder. Hâlbuki onlar bu dînin bayraklarıdır.

Onlar arasında vukû bulmuş olan çekişmeler ise ancak doğru niyetlere dayalı yorumlarla te'vîl edilir ve: "Tabî ki bunlar riyâset (baş olma arzusu) ve dünyâ talebi için değil, ictihâdda vukû bulan hatâdan sebebtir" denilir. (**İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/219)*

(Şâfi'î fukahâsının büyüklerinden) **'Izzüddîn İbnü Abdisselâm** *(Rahimehullâh)* dilin âfetleri (ve insanın başına açacağı belâlar) faslında şöyle demiştir:

"Bâtıl konulara dalma türlerinden biri de mâsiyetlerle ilgili konuşmalardır, nitekim cimâ hâllerini, şarap meclislerini ve zâlimlerin zorbalıklarını anlatmak bu kabildendir.

Yine böylece ehvâ (ve îtikādda bid'at) ehlinin mezheblerini anlatmak, özellikle sahâbe-i kirâm arasında cereyân etmiş olan (çekişmeli) şeyleri nakletmek de mâsiyet içerikli günahlardandır." (**İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/219-220)*

Âşûrâ Günü Yapılması Teşvîk Edilen Amellerin Bâzısına Îtirâz Edenlerin Gerekçeleri ve Ulemânın Onlara Verdiği Cevaplar

"Rûhu'l-beyân" sâhibi şöyle demiştir: "Âşûrâ gününde müstehab olan şeyler; sadaka, zikir ve diğer hayırlı amelleri yapmaktır.

Bir mümin için o gün bâzı işlerde **Yezîd**'e benzemek uygun olmadığı gibi Şî'aya, Râfıza'ya ve Hârîcilere benzemesi de uygun olmaz.

Yâni o günü bayram günü de yapmamalı, mâtem günü de yapmamalı, artık her kim âşûrâ günü sürme sürerse **Yezîd**'e ve kavmine benzemiş olur, gerçi o gün sürme çekme husûsunda (hadîs-i şerîflerde) sahîh bir asıl vardır.

Zîrâ bir sünnet, bid'at ehli için şi'âr (ve alâmet) olmuş ise o sünneti terk etmek de sünnettir. Meselâ sağ parmağa yüzük takmak aslında sünnettir, velâkin bid'at ehlinin ve zâlimlerin şi'ârı olduğu için bizim zamânımızda yüzüğün sol elin en küçük parmağına takılması sünnet olmuştur.

Nitekim ***"Şerhu'l-Kuhistânî"***de de böylece zikredilmiştir. Elbiseleri kısaltmak ve uzatmak da bunun gibidir.

Lâkin bir Müslüman (âşûrâ gününde Yezîd'e veyâ Şî'îlere) benzeyip benzememe gibi şeyler aklından geçirmeksizin gusül, ihvân ziyâreti ve çoluk çocuğa bolluk yapma gibi bâzı fiilleri yaparsa bu müstesnâ (o zaman bunda bir beis ve sakınca olmaz)!

Nitekim bir kişi Hristiyanların nevrûz gününde veyâ Acemlerin nevrûzunda hava alıp ferahlamak için gezintiye çıkarsa o arada da kalbine kâfirlere benzeme gibi bir şey gelmeksizin rastlantı yoluyla veyâ lüzumlu bir maslahat için bir kardeşine bir şey hediye ederse şüphesiz ki bunda bir beis (dînen bir sakınca) olmaz. (**İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/219)*

"Rûhu'l-beyân" sâhibinin bu beyanlarını terceme ettikten sonra geldiğimiz bu noktada şunu ifâde ederiz ki; şu anda kimse Âşûrâ günü sürme çekerken **Yezîd**'e benzemeye niyet etmediği gibi, sağ eline yüzük takarken de bid'at ehline benzemeyi kastetmemektedir.

Yine böylece elbisesi topuğuna kadar uzun olanlar da kibir kastında değildir. Dolayısıyla **İsmâ'îl Hakkî Efendi**'nin de, **Kuhistânî** *(Rahimehullâh)* gibi hanefî fakihlerinden nakli vechile; bu gibi kötü maksatlar olmadığı sürece Âşûrâ gününde yapılması teşvîk edilen ameller terkedilmemelidir.

Nitekim kendisi de Âşûrâ günü sürme çekmenin sünnette sahîh bir aslı olduğunu ifâde etmiştir.

Yine burada doğru anlaşılması gereken husûs şudur ki; "Sünnetin terki bâzen sünnet olur" ifâdesi sünnetin tamâmen terki anlamında değildir, zîrâ sol elin küçük parmağına yüzük takılması da sünnette vârid olmuştur. (**en-Nevevî,** *el-Mecmû'u Şerhu'l-Mühezzeb, 4/462)*

Yine böylece **İmâm-ı Ğazâlî** *(Rahimehullâh)*: "Şu bilinsin ki; **Nebî** *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)* ekseriyetle saçını uzatırdı, saçını traş ettiği ise sayılıdır, lâkin bizim zamânımızda saç uzatmak şîîlerin şi'ârı (özel nişânı) olduğundan dolayı mekrûh olmuştur, kendisi şîî olmasa da milletin aklını karıştırmış olur." (**İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 1/222)* demiştir.

Bundan anlaşıldığına göre; burada sünnetin tamâmen terki kastedilmiş olmayıp lâkin **"İki sünnet varken, kişi yaşadığı zaman ve mekâna göre hareket ederek bid'at ehline ve zâlimlere benzemekten daha ziyâde uzak olan sünneti tercîh etmelidir"** demektir.

Âşûrâ Günü Mâtem Tutmanın Ehl-i Sünnet'e Göre Hükmü

Abdülkādir el-Geylânî *(Rahimehullâh)* bu konuda özel bir bâb açmış ve o bâbda bu hususta şunları söylemiştir:

Bâzı Şî'a fırkaları: "**Huseyn** *(Radıyallâhu Anh)*ın öldürüldüğü gün oruç tutulmaz, mâtem tutulur. Bu musîbet bütün Müslümanlarca dâimâ tâze tutulmalıdır. Siz (Ehl-i Sünnet) bugünü çoluk çocuğa bolluk ve fakirlere sadaka günü ittihâz ederek bayram günü gibi kutlamak sûretiyle (Hazret-i) **Huseyn** *(Radıyallâhu Anh)*ın hâtırasına karşı haksızlık yapmaktasınız" şeklinde hezeyân savurmaktadırlar.

Oysa onların bu görüşleri hatâlı ve çirkindir. Çünkü **Allâh-u Te'âlâ** (Nebîsi) **Muhammed** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in torununun şehîd olması için günlerin en şereflisini ve Kendi nezdinde en değerli olanını tercîh etmiştir ki bu sûretle o yüce şehîdin kendi mertebesine izâfeten, onu fazladan olarak birçok dereceye hattâ hepsi de şehîd olan dört büyük halîfe *(Radıyallâhu Anhüm Ecma'în)* in mertebesine ulaştırmak murâd etmiştir.

Eğer onun ölüm gününü mâtem günü yapmak câiz olsaydı, ilk başta pazartesi günlerini mâtem günü kabûl etmemiz lâzım gelirdi. Çünkü **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* o gün rûh-u şerîfini **Refîk-i E'lâ**'ya teslîm etti.

Ebû Bekr es-Sıddîk *(Radıyallâhu Anh)* da o gün vefât etti. Hattâ **Hişâm İbnü 'Urve** *(Radıyallâhu Anh)*ın nakline göre **Âişe** *(Radıyallâhu Anhâ)* şöyle anlatmıştır:

"Bir kere babam **Ebû Bekr** *(Radıyallâhu Anh)* **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in hangi gün vefât ettiğini sordu. Ben: 'Pazartesi günü' deyince:

«إِنِّي أَرْجُو أَنْ أَمُوتَ فِيهِ.»

'Ben de o gün öleceğimi ummaktayım' dedi." **('Abdülkādir el-Geylânî,** *el-Ğunye li-tâlibî tarîki'l-Hakkı 'Azze ve Celle, 2/93)*

Şimdi iyi düşünelim! **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* ile **Ebû Bekr** *(Radıyallâhu Anh)*ın kaybı, diğer herkesin vefâtından daha büyük değil midir?!

Oysa bütün ümmet pazartesi gününün fazîletli bir gün olup orucunun sünnet olduğu, bir de amellerin o gün Rabbimize arz edilip, perşembe günlerinde refedildiği (kabul makāmına yükseltildiği) konusunda ittifâk hâlindedir.

Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in vefât günü musîbet günü kabûl edilemezken, **Allâh-u Te'âlâ**'nın bunca peygamberi düşmanlarından kurtardığı, gökler ve yerler gibi birçok şerefli eşyâyı kendisinde yarattığı, **Âdem** babamızı, dolayısıyla hepimizin aslını kendisinde halkettiği, kendisini oruçlu geçirenlere birçok sevâb hazırladığını bildirdiği bir gün, nasıl mâtem günü edinilebilir?!

Kendisinde günahların bağışlandığı, kötülüklerin silindiği bir gün, elbette bu ümmet hakkında cumâ, arefe ve bayram günleri gibi şerefli tutulacaktır. Sonra zâten bugünü mâtem günü kabûl etmek câiz olsaydı, elbette **Hazret-i Huseyn** *(Radıyallâhu Anh)*a bizden daha yakın ve saygılı olan sahâbe ve tâbi'în de bunu yaparlardı. Oysa bugünde oruç tutma ve çoluk çocuğa bolluk yapma rivâyetleri bize onlardan ulaşmıştır.

Özellikle **Alî** *(Radıyallâhu Te'âlâ Anh)* Âşûrâ orucunu mühim sayardı. **Âişe** *(Radıyallâhu Anhâ)*: "Size Âşûrâ orucunu kim emrediyor?" diye sorduğunda "**Alî** emrediyor" cevâbını alınca:

«أَمَا إِنَّهُ أَعْلَمُ مَنْ بَقِيَ بِالسُّنَّةِ.»

"(O söyledi ise doğrudur, çünkü) şimdi sünneti en iyi bilen(lerden geriye) gerçekten o kaldı" demiştir. **(Abdülkādir el-Geylânî,** *el-Ğunye, 2/94)*

Alî *(Radıyallâhu Te'âlâ Anh)*dan rivâyete göre **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
«مَنْ أَحْيَا لَيْلَةَ عَاشُورَاءَ أَحْيَاهُ اللهُ مَا شَاءَ.»

"Her kim Âşûrâ gecesini (ibâdetle, zikirle, namaz ve duâlarla geçirerek) **ihyâ ederse, Allâh-u Te'âlâ da onu dilediğince ihyâ eder."** (**'Abdülkādir el-Geylânî,** *el-Ğunye li-tâlibî tarîki'l-Hakkı 'Azze ve Celle, 2/94)*

Dolayısıyla bu hadîs-i şerîf de Âşûrâ gecesinin ve gününün ihyâsını engelleyenlerin sözünün bâtıl olduğuna delâlet etmektedir. (**'Abdülkādir el-Geylânî,** *el-Ğunye li-tâlibî tarîki'l-Hakkı 'Azze ve Celle, 2/94)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Kuşeyrî Tefsîri"nde zikredildiğine göre: **"Allâh-u Te'âlâ** yeryüzünü Kendi düşmanlarından tertemiz etti, **Nûh** *(Aleyhisselâm)* ile onunla berâber olan dostlarını ve akrabâsını belâlarından selâmet (kurtuluş) ile tahsîs etti (seçkin kıldı).

Daha sonra kendilerini bir zaman metâlandırıp akabinde onlara azâb dokunacağını bildirdiği ümmetler ise, (ezelde kendileri hakkında bedbahtlık ve îmânsız ölme karârı kesinleşmiş olan) saâdet ehlinden olmayan kimselerdir." (**el-Kuşeyrî,** *Letâifü'l-işârât, 2/326)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre: **"Nûh** *(Aleyhisselâm)*dan doğanların hepsi Müslüman ve mübârek değildir, bilakis içlerinde kâfirler ve şekâvet ehli (bedbahtlar) vardır, çünkü bütün insanların şakî veyâ sa'îd olmaları (îmansızlıkta veyâ Müslümanlıkta birleşmeleri) **Allâh-u Te'âlâ**'nın (rızâsına uygun ise de) hikmetine muhâliftir.

Çünkü **Allâh-u Te'âlâ** (ezeldeki yanılmaz ilmi ile bütün insanların hidâyette veyâ dalâlette birleşmeyeceğini görüp bilmiştir. Dolayısıyla) Kendi tedbîrinin muktezâsınca (ve dostlarıyla düşmanlarını bir tutmama hikmetine binâen, onlar hakkındaki yönetiminin îcâblarına göre) cemâlini (dostlarına karşı lütfunun ve merhametinin eserlerini) de, celâlini (düşmanlarına karşı heybetinin ve gazabının eserlerini) de onların içerisine yerleştirmiştir.

Dolayısıyla her ikisinin de eserlerinin zuhûru (ve açığa çıkması) mutlaka lâzımdır." (**İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/218)*

KIRK DOKUZUNCU ÂYET-İ KERÎME

﴿ تِلْكَ مِنْ اَنْبَآءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَآ اِلَيْكَ ۚ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَآ اَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هٰذَا ۛ فَاصْبِرْ ۖ اِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ ۧ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (49)

(تِلْكَ) (Habîbim!) **İşte sana! Bu** (anlatıla)**nlar,** nedendir? (مِنْ اَنْبَآءِ الْغَيْبِ) **gayb haberlerindendir,** daha nedirler? (نُوحِيهَآ) **Biz vahyediyoruz,** neyi? (هَآ) **onları,** kime? (اِلَيْكَ) **sana,** (مَا كُنْتَ) **sen olmadın,** nedir olmadın? (تَعْلَمُ) **bilirsin,** neyi? (هَآ) **onları,** kim? (اَنْتَ) **sen,** daha kim bilir olmadı? (وَلَا قَوْمُكَ) **senin kavmin de** (bilir) **olmadı,** neden önce? (مِنْ قَبْلِ هٰذَا) **işte bu** (Kur'â)**ndan önce,** (فَاصْبِرْ) **artık sen sabret,** (اِنَّ الْعَاقِبَةَ) **şüphesiz ki o** (güzel) **âkıbet,** kim içindir? (لِلْمُتَّقِينَ) **takvâ sâhibleri içindir.**

MEÂL-İ ŞERÎF

"(Habîbim!) **İşte sana! Bu** (anlatıla)**nlar,** (senin döneminde kimsenin bilip anlatamayacağı) **gayb haberlerindendir ki onları sana Biz vahyetmekteyiz. Sen işte bu** (Kur'â)**ndan önce onları bilmekte değildin, kavmin de** (bunlardan haberdâr) **değildi.**

Artık (Nûh *(Aleyhisselâm)* sabrettiği gibi, risâleti tebliğdeki zorluklara ve kavminin eziyetlerine karşı) **sen** (de) **sabret! Şüphesiz ki** (dünyâda gâlibiyet, âhirette de cennetle sonuçlanacak) **o** (güzel) **âkıbet** (şirkten ve inkârdan sakınan) **takvâ sâhiblerine âittir."**

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede tûfânın bitmesinin ardından **Nûh** *(Aleyhisselâm)*a gemide bulunanlarla birlikte selâmet ve bereket içerisinde gemiden inmelerini emrettiğini beyân ettikten sonra **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın kıssasının tamâmını bitirmiş, akabinde vahyettiği bu âyet-i kerîmede ise bu kıssanın, **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in ve kavminin okuyup öğreneceği bilgiler kabîlinden olmayıp, ancak gayb haberlerinden olduğunu açıklamış ve âyet-i kerîmenin sonunda **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e:

﴿ فَاصْبِرْ ۖ اِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ ۧ ﴾

"Sen sabret! Şüphesiz ki o (güzel) **âkıbet müttakîler içindir."** buyurarak, müşrik kavminin inkârlarına îtibâr etmemesi gerektiğini, zîrâ **Nûh** *(Aleyhisselâm)* dokuz yüz elli sene ümmetinden çile çektikten sonra netîcede zafere erdiği gibi, kendisinin sonunun da hayr olacağını ve bu güzel âkıbetin, takvâ sâhibi olduğu için kendisine nasîb olacağını bildirmiştir.

Taberî *(Rahimehullâh)* bu âyet-i kerîmenin tefsîrinde şöyle demiştir: "**Allâh-u Te'âlâ** bu âyet-i kerîmede Habîbine: '**Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın ve kavminin haberleriyle ilgili bu kıssa gayb haberlerindendir ki sen bunlara şâhid olmadın ki (gözünle görüp) bilesin! Lâkin bunları sana Biz vahyederek anlattık. Bizim vahyimizden önce bunları ne sen ne de kavmin bilmiyordunuz' buyurmuş olmaktadır." **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/441-442)*

"Hâzin Tefsîri"nde zikredildiğine göre; eğer burada: "**Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın kıssası âlemde meşhur ve mâruf bir hâdise iken bu âyet-i kerîmede: **"Sen ve kavmin bundan önce bunu bilmiyordun"** buyurulmasının îzâhı nedir?" denilecek olursa buna birkaç vecihten cevâb verilmiştir:

"Birinci veche göre; bunun cevâbı: '**Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* ve kavmi bu kıssayı mücmel (topluca) biliyorlardı ise de **Kur'ân-ı Kerîm** onun tafsîlâtını ve beyânını getirdiği için bu söz yerinde olmuştur.

İkinci veche göre ise; Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* (bir hocanın önüne diz çökmemiş, okuma-yazma bilmeyen) ümmî (bir zat) idi ki geçmiş kitabları okumamıştı ve içeriklerini bilmemişti.

Ümmeti (ve kavmi olan Kureyş) de ümmî (okuma-yazması olmayan) bir topluluk idi. Bundan dolayı **Kur'ân** inip bu kıssayı bildirilmeden önce **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in ve kavminin **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın kıssasını bilmemesine dâir bu beyan anlaşılır olmuştur. **(el-Hâzin,** *Lübâbü't-te'vîl, 2/488-489)*

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)* bu makamda şunları söylemiştir: "Eğer biri çıkıp: '**Allâh-u Te'âlâ** bu kıssayı Yûnus Sûresi'nde zikretmişti, sonra burada diğer bir kere iâde etti, peki bu tekrarlamadaki fayda nedir?' diyecek olursa buna cevâben şöyle deriz:

'Bir kıssadan birkaç yönden faydalanılabilir, birinci sûrede kâfirler (Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*den) azâbın acele gelmesini istiyorlardı, işte orada **Allâh-u Te'âlâ** (Nebîsi) **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın kıssasını zikrederek onun kavminin de (yüzlerce yıl) azâbın belirmemesi sebebiyle onu tekzîb ettiklerini ama netîcede azâbın zuhûr (ederek onları helâk) ettiğini beyân etmiştir.

İşte **Muhammed** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in vâkıasında da (yıllarca müşriklere azâb gelmeyerek inkârlarına sebeb olmuş ama daha sonra Bedir ve sonraki muhârebelerde) böylece (zafer onun tarafında) olmuştur.

Şimdi bu sûrede ise **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın kıssasını, kâfirler **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* ve ashâbına vahşîce davranmakta aşırı gittikleri için zikretmiştir ki böylece **Allâh-u Te'âlâ** kâfirlerin eziyet ve vahşete kalkışmalarının **Nûh** *(Aleyhisselâm)* zamânında da hâsıl olduğunu ama onun (bu sıkıntılara yüzlerce yıl) sabredince fetih ve zafere nâil olduğunu açıklamıştır.

İşte böylece **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e 'Yâ **Muhammed**! Sen de onun gibi sabırlı ol ki maksada nâil olasın' buyurmuş olmaktadır.

Dolayısıyla her sûrede aynı kıssadan intifâ vechi (faydalanma yönü) farklı cihettten olduğu için kıssanın tekrârı aslâ faydalardan hâlî (boş) olmamıştır." **(Fahrurrâzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 18/9-10)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; aslında bu haberler evvelce yaşanmış oldukları için ğaybi konular sayılmazsa da zamânı çok geride kaldığından dolayı onların bilgisi(nin tafsîlâtı) **Allâh-u Te'âlâ**'dan gayrısı nezdinde bulunmadığı için ğayb haberleri olarak anılmıştır.

Bundan dolayı **Allâh-u Te'âlâ** bu kıssanın **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* ve kavmi nezdinde mechûl olduğunu açıklayarak, onun müşrik olan ümmetini, **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*i tekzîb etmeleri durumunda **Nûh** kavmine isâbet eden belânın bir benzerinin başlarına gelmesinden sakındırmıştır. **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/222)*

Âyet-i Kerîmede Geçen: (فَاصْبِرْ إِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ) **"Sabret, şüphesiz o** (güzel) **âkıbet müttakîler içindir"** kavl-i şerîfinin tefsîrinde **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Anhümâ)* şöyle demiştir:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا فِي قَوْلِهِ: ﴿لِلْمُتَّقِينَ﴾: «اَلَّذِينَ يَحْذَرُونَ مِنَ اللهِ عُقُوبَتَهُ فِي تَرْكِ مَا يَعْرِفُونَ مِنَ الْهُدَى، وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ بِالتَّصْدِيقِ بِمَا جَاءَهُمْ مِنْهُ.»

"Şüphesiz güzel âkıbet (ve iyi netîceler) **o kimselere âittir ki onlar anladıkları hidâyeti** (kazandıran sâlih amelleri) **terketmelerinden dolayı Allâh'tan** (başlarına) **gelecek azâbından sakınırlar ve yine O'ndan gelen şeyleri tasdîk ederek O'nun rahmetini umarlar."** **(İbnü Hişâm,** *es-Sîretü'n-Nebeviyye, 2/127;* **et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân,237/1;* **İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:425, 9/169;* **İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm,1/261)*

Taberî *(Rahimehullâh)* bu âyet-i kerîmenin tefsîrinde şöyle demiştir: **"Allâh-u Te'âlâ** bu âyet-i kerîmede Habîbine şöyle buyurmuş olmaktadır:

"**Nûh** *(Aleyhisselâm)* sabrettiği gibi sen de **Allâh-u Te'âlâ**'nın emri üzere kāim olup O'nun risâletini teblîğ ederken kavminin müşriklerinden çektiğin sıkıntılara sabret.

Zîrâ güzel âkıbet takvâ sâhiblerine âittir; bütün işlerin âkıbetlerindeki hayırlar **Allâh-u Te'âlâ**(nın haramların)dan sakınanlar, O'nun farzlarını edâ edenler ve O'na karşı mâsiyetler (ve günahlar işlemek)den ictinâb edenler (uzak duranlar) için (nasip) olacaktır.

İşte ancak onlar dünyâda istedikleri zafere, âhirette de umdukları nîmetlere kavuşacak olanların ta kendileridir.

Nitekim **Allâh**'ın emrine sabrettiği için **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın âkıbeti böylece olmuş, **Allâh-u Te'âlâ** ona îmân edenlerle birlikte kendisini helâktan kurtarmış, kendisine lütfedeceği birçok ikrâmı âhirette ona vermiş ve onu yalanlayanları (tûfâna) garkederek onları hep birlikte helâk etmiştir. **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân,442-441/12)*

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)* burada: "Yâ **Muhammed! Nûh** *(Aleyhisselâm)* ve (mümin) kavmi o kâfirlerin eziyetlerine sabrettiği gibi sen ve (mümin olan) kavmin de bu kâfirlerin eziyetlerine sabret" mânâsı verdikten sonra: "İşte bu cümle-i celîlede **Nûh** *(Aleyhisselâm)* ve kavmi için hâsıl olduğu gibi, sabrın âkıbetinin nusret (yardıma nâiliyet), zafer, ferah ve sürûr (sevinç) olduğuna dâir büyük bir tenbih (ve dikkat çekme) vardır" demiştir. **(Fahrurrâzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 18/9-10)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"de zikredildiğine göre; **Allâh-u Te'âlâ** bu âyet-i kerîmesinde: "Habîbim! Eğer onlar seni tasdîk etmiyorlarsa, **Nûh** *(Aleyhisselâm)* uzun müddet sabrettiği gibi sen de risâlet vazîfeni teblîğ etmenin meşakkatlerine, kavminin eziyet ve tekziblerine karşı sabırlı ol.

Zîrâ dünyâda sonunda zafere ermek, âhirette ise fevz-ü necâta erişmek müttakîler ve sabreden mümin muvahhidler için hâsıl olacaktır. Nitekim sen bunu **Nûh** *(Aleyhisselâm)* ve kavminde müşâhede ettin ve onda senin için üsve-i hasene (örnek alacağın güzel bir ibret) vardır" buyurmuş olmaktadır ki işte bu âyet-i kerîmede **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* ve müminler için büyük bir tesellî bulunmaktadır. **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/222)*

(Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* bu âyet-i kerîme ve benzerlerinden tesellî bularak eninde sonunda müşriklere karşı gâlip geleceğini bilmiş ve buna dâir hiçbir şüphe taşımamıştır.

Lâkin sahâbe-i kirâm arasında müşriklerden eziyet çeken özellikle fakirler meşakkatlere dayanamayarak **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e birçok kere yardımın ne zaman geleceği hakkında mürâcaatta bulunmuşlardır. Nitekim) **Habbâb İbnü'l-Eratt** *(Radıyallâhu Anh)* şöyle anlatmıştır:

عَنْ خَبَّابِ بْنِ الْأَرَتِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: «شَكَوْنَا إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ مُتَوَسِّدٌ بُرْدَةً لَهُ فِي ظِلِّ الْكَعْبَةِ قُلْنَا لَهُ: أَلَا تَسْتَنْصِرُ لَنَا، أَلَا تَدْعُو اللهَ لَنَا؟ قَالَ: «كَانَ الرَّجُلُ فِيمَنْ قَبْلَكُمْ يُحْفَرُ لَهُ فِي الْأَرْضِ فَيُجْعَلُ فِيهِ، فَيُجَاءُ بِالْمِنْشَارِ فَيُوضَعُ عَلَى رَأْسِهِ فَيُشَقُّ بِاثْنَتَيْنِ، وَمَا يَصُدُّهُ ذٰلِكَ عَنْ دِينِهِ، وَيُمْشَطُ بِأَمْشَاطِ الْحَدِيدِ مَا دُونَ لَحْمِهِ مِنْ عَظْمٍ أَوْ عَصَبٍ، وَمَا يَصُدُّهُ ذٰلِكَ عَنْ دِينِهِ، وَاللهِ لَيُتِمَّنَّ هٰذَا الْأَمْرَ حَتَّى يَسِيرَ الرَّاكِبُ مِنْ صَنْعَاءَ إِلَى حَضْرَمَوْتَ، لَا يَخَافُ إِلَّا اللهَ أَوِ الذِّئْبَ عَلَى غَنَمِهِ وَلٰكِنَّكُمْ تَسْتَعْجِلُونَ.»

"(İslâm'ın ilk günlerinde) **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*, **Kâ'be**'nin gölgesinde kaftanını yastık yaparak ona dayanmış bir hâlde iken (yanına gelip) kendisine (Kureyş müşriklerinin işkencelerinden) şikâyette bulunduk ve: "(Yâ Rasûlellâh!) Bizim için **Allâh**'dan yardım dilemez misin? Bizim (bunların zulmünden kurtulmamız) için **Allâh**'a duâ etmez misin?" dedik.

(Bunun üzerine) **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: **"Sizden önceki**(ümmet)**ler içerisinde öyle** (mazlum) **bir adam bulunmuştur ki,** (müşrikler tarafından) **onun için toprakta bir çukur kazılırdı, o kişi bu çukura** (başı dışarıda kalacak şekilde gömülerek) **konulurdu.**

Sonra büyük bir testere getirilir, başının üstüne konulur da böylece o kişi ikiye ayrılırdı ama bu (işkence) **onu dîninden döndüremezdi.**

(Bir başkasının da) **demir taraklarla etinin altındaki kemiği ve damar**(lar)**ı taranırdı da bu** (işkence) **onu dîninden çeviremezdi. Allâh'a yemin olsun ki, şüphesiz O** (Rabbiniz), **şu** (İslâm dînini gâlib kılma) **işi**(ni) **kesinlikle tamamlayacaktır.**

Hattâ (öyle bir derecedeki) **bir süvâri** (yalnız başına Yemen'de bulunan) **San'â'dan Hadramevt'e kadar** (yüzlerce fersah yolu) **Allâh'tan başka bir şeyden korkmaksızın gidecektir.**

Yâhut (yolcu koyun sâhibi ise sâdece) **koyunu üzerine kurt** (saldırmasın) **dan korkacaktır. Fakat sizler** (çektiğiniz sıkıntılara tahammül edemeyerek yardımı) **acele istiyorsunuz!"** (**el-Buhârî,** *es-Sahîh, rakam:3612, 4/201;* **Ebû Dâvûd,** *es-Sünen, rakam:2649, 3/47;* **Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:21069, 34/548;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/223*)

Enes İbnü Mâlik *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يُؤْتَى بِأَنْعَمِ أَهْلِ الدُّنْيَا مِنْ أَهْلِ النَّارِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَيُصْبَغُ فِي النَّارِ صَبْغَةً، ثُمَّ يُقَالُ: يَا ابْنَ اٰدَمَ! هَلْ رَأَيْتَ خَيْرًا قَطُّ؟ هَلْ مَرَّ بِكَ نَعِيمٌ قَطُّ؟ فَيَقُولُ: لَا، وَاللهِ يَا رَبِّ! وَيُؤْتَى بِأَشَدِّ النَّاسِ بُؤْسًا فِي الدُّنْيَا، مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ، فَيُصْبَغُ صَبْغَةً فِي الْجَنَّةِ، فَيُقَالُ لَهُ: يَا ابْنَ اٰدَمَ! هَلْ رَأَيْتَ بُؤْسًا قَطُّ؟ هَلْ مَرَّ بِكَ شِدَّةٌ قَطُّ؟ فَيَقُولُ: لَا، وَاللهِ يَا رَبِّ! مَا مَرَّ بِي بُؤْسٌ قَطُّ، وَلَا رَأَيْتُ شِدَّةً قَطُّ.»

"Kıyâmet gününde cehennem ehlinden olanlardan dünyâ ehlinin en ziyâde nîmeti bol olanı getirilir de hemen o ateşin içerisine bir (anlık) **daldırılış ile daldırılır** (da o kişi yanmış vaziyette simsiyah oluverir).

Sonra (ona): **'Ey Âdemoğlu! Sen** (dünyâda iken) **hiçbir** (iyilik ve) **hayır gördün mü? Sana hiçbir nîmet uğradı mı?' denilir.**

O da: 'Yâ Rabbi! Vallâhi hayır (Allâh beni yarattığı günden beri ben hep bu belânın içinde idim)' **der.**

Yine böylece cennet ehlinden olanlardan dünyâda ızdırab bakımından insanların en şiddetlisi (ve en ziyâde sıkıntı çekmiş olanı) **getiririlir ki o da cennet içerisinde bir** (anlık) **daldırma ile** (onun içerisine sokularak) **daldırılır** (da o dolunay gecesindeki ay gibi yüzü parlar olarak çıkar).

Sonra ona: 'Ey Âdemoğlu! Sen (dünyâda iken) **hiçbir şiddet** (ve zorluk) **gördün mü? Sana hiçbir şiddet uğradı mı?' denilir.**

O da: 'Yâ Rabbi! Vallâhi hayır, bana hiçbir ızdırap aslâ uğramadı ve ben aslâ hiçbir şiddet görmedim (Allâh beni yarattığı günden beri ben hep bu nîmetin içinde idim)' **der."** (**Müslim,** *es-Sahîh, rakam:2807, 4/2162;* **Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:13122, 20/378; Parantez içi mânâlar için bkz.:* **Ebu'l-Leys es-Semerkandî,** *Tenbîhü'l-ğâfilîn, rakam:329, sh:249;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 223/4)*

İsmâ'îl Hakkî *(Rahimehullâh)* bu hadîs-i şerîfleri zikrettikten sonra şöyle demiştir: "Sabredip dünyâda murâdına ulaşamayanlar da olabilir.

Zâten ulemânın: (أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللهِ قَرِيبٌ) **"Âgâh olun ki Allâh'ın yardımı gerçekten çok yakındır"** *(el-Bakara Sûresi:214)* âyet-i kerîmesinin tefsîrinde beyân ettikleri üzere; zafer ve yardımın bir çeşidi de ölüp kurtulmaktır.

Zîrâ meyyit ya "Müsterîh"tir ya "Müsterâhun minh"tir (yâni iyi biriyse kendi kurtulur, kötü biriyse başkaları ondan kurtulur).

Lâkin âdet-i İlâhiyye (Allâh-u Te'âlâ'nın sürekli âdeti) ekseriyetle âcizlere âcil yardım indirmek üzere cereyân etmiştir ki ben kendi asrımda bu babdan çok maddeler müşâhede ettim.

Nitekim ben **Rûm** diyârındaki **Üsküb**'te bulunuyorken nehyi anilmünker yapıyordum (ve gördüğüm şerîatsızlıkları engellemeye çalışıyordum) ki orada bulunduğum altı sene müddetince o milletten îzâhın kemeri dar gelecek kadar sıkıntılar çektim.

Nihâyet iş o beldeden hicrete vardı da onlar beni aralarından ihrâc ettiler. Bu sefer de imtihan eş ve çocuklarla birlikte hicretin zorluklarına tahammüle inkılâb etti (dönüştü) ve nihâyet **Hazret-i Şeyh** (Kutub Osmân Fazlî Atpazârî) *(Kuddise Sirruhû)*nun işâretiyle **Bursa** şehrine dâhil oldum ve onda çok büyük bir rahatlık buldum.

Ama (benim arkamdan) kâfirler **Rûm** beldelerini (şu andaki Makedonya'yı) istîlâ ederek **Üsküb**'ü yak(ıp yık)tılar.

Böylece **Allâh-u Te'âlâ** orada bulunan müstekbirleri adı sanı anılmamış (gibi) keen lem yekün yaptı. (**İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/223)*

Yaşadığım olaylardan biri de şudur:

Sultan dördüncü Muhammed (Mehmet)in devletinin sonlarında vezir olan (Sadrazam Kara) **İbrâhîm** (Paşa), **Allâh-u Te'âlâ**'nın bu aydınlık dönemin âyetlerinden (insanların hidâyet bulması için) önemli bir alâmet kıldığı yüce Şeyhimiz (Kutub Osmân Fazlî Atpazârî) **Hazretleri**'ni (şu anda Bulgaristan'da bulunan) **Şümni**'ye nefyetti (sürgün gönderdi).

O zaman kendisi **Kostantîniyye**'de (İstanbul'da) mütemekkin (ziyâde imkân ve iktidar sâhibi) biri iken çok geçmeden **Allâh** o vezîri (Rodos adasına) sürgün etti ve sonra (vezirler arasındaki rekâbetten dolayı sultana gammazlanarak) katledildi.

Daha sonra vezâret (vezirlik makāmı) **Sultan ikinci Süleyman**'ın devleti döneminde **Köprülüzâde** diye bilinen (Sadrazam Fâzıl) **Mustafa** (Paşa)'ya rucû edince o da kötü bir maksatla **Hazret-i Şeyh**'i **Kıbrıs** adasına (Mağosa şehrine) ihrâc etti ki daha bir sene geçmeden o vezir de öldürülerek, ibret alacaklara büyük bir ibret ve diğerlerine de darb-ı mesel (olarak başına gelenler anlatılacak bir kimse) yapıldı.

Hazret-i Şeyh mezkûr adada bulunuyorken ben onun işleri hakkında çok üzülüyordum.

Bir gün bu düşüncelere dalmıştım ki onun yüce cenâbından bana bir mektûb geldi ve o mektubta **Allâh-u Te'âlâ**'nın:

﴿وَلَا تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ
بَلَاغٌ فَهَلْ يُهْلَكُ إِلَّا الْقَوْمُ الْفَاسِقُونَ﴾

"**Onlar için** (azâbı) **acele isteme! Onlar sürekli tehdîd olundukları o şeyi görecekleri gün** (azâbın şiddetine ve süresinin uzunluğuna şâhit oldukları zaman) **gerçekten onlar** (dünyâda) **sanki gündüzden ancak bir saat durmuş** (gibi olacak)**lardır.**

(İşte bu Kur'ân) **yeterli bir duyurudur. Artık** (vaaz-u nasîhat dinlemeyen) **o fâsıklar toplumundan başkası helâk edilecek değildir."** *(el-Ahkāf Sûresi:35)* kavl-i şerîfi yazılı bulunuyordu.

Tam da bu mektûbun gelişi o vezîrin katline rast geldi ki işte bu onun acâyip kerâmetlerinden biridir. **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/223- 224)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Sülemî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **Cüneyd** *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: "**Allâh-u Te'âlâ** her peygamber için gaybdan bir taraf keşfettirmiştir.

Bizim **Nebîmiz Muhammed** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* için ise "Enbâü'l-ğayb"ı (ğaybın haberlerini) keşfettirmiştir ki işte bu, keşfin nihâî noktası olup mahlûkattan hiçbirine keşfettirilmesi(ni kabullenmek) câiz olmayan gaybî haberler böylece **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* için mekşûf olmuştur.

İşte bu da onun emânetinin azameti (Allâh nezdindeki güvenilirliğinin büyüklüğü) ve kadrinin celâleti (değerinin yüceliği) sebebiyle olmuştur. Zîrâ esrâr ancak ümenâya keşfettirilir (sırlar ancak emin kimselere açıklanır).

Dolayısıyla kim emânet (ve güvenilirlik vasfı) cihetinden daha büyük ise keşif bakımından da en büyük o olur. **(es-Sülemî,** *Hakāiku't-Tefsîr, 1/319)*

Meşâyih hazarâtının büyüklerinden olan **Nasrâbâzî** *(Kuddise Sirruhû)*:

"Âkıbet kurtuluş ancak takvâ ile nişanlanan ve onunla zînetlenen kimselere has olacaktır" dedikten sonra:

﴿ فَاصْبِرْ ۖ إِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ ﴾

"Sabret, şüphesiz o (güzel) **âkıbet müttakîler içindir"** *(Hûd Sûresi:49)* kavl-i şerîfini okumuştur. **(es-Sülemî,** *Hakāiku't-Tefsîr, 1/320)*

"Kuşeyrî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **"Allâh-u Te'âlâ** bu âyet-i kerîmesiyle **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e şöyle buyurmuş olmaktadır:

"(Ey Habîbim!) Senin bu cümleleri bilmen ve bunca kıssaları (ümmetine) getirmen Bizim seni özel târîf (ve tâlîm) ile tahsîs buyurduğumuz (seçkin kıldığımız) şeylerdendir ki, sen bunları hiçbir şahıstan öğrenmedin ve hiçbir kitabtan okumadın. Buna rağmen kavmin seni tekzîb (ve inkâr) ile karşılıyorsa sen güzelce sabret, çok yakında bütün bu işler tersine dönecektir." **(el-Kuşeyrî,** *Letâifü'l-işârât, 2/326)*

ELLİNCİ ÂYET-İ KERÎME

﴿ وَاِلٰى عَادٍ اَخَاهُمْ هُودًا ۟ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ ۟ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا مُفْتَرُونَ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (50)

(وَاِلٰى عَادٍ) **Âd** (toplumun)**a da** (gönderdik), kimi? (اَخَاهُمْ) **kardeşlerini,** ondan bedel? (هُودًا) **Hûd'u,** (قَالَ) **dedi,** neyi dedi? (يَا قَوْمِ) **ey kavmim!** (اُعْبُدُوا) **ibâdet edin,** kime? (اَللّٰهَ) **Allâh'a,** (مَا لَكُمْ) **sizin için olmadı,** ne? (مِنْ اِلٰهٍ) **hiçbir ilâh,** öyle ilâh ki, (غَيْرُهُ) **O'ndan başka,** (اِنْ اَنْتُمْ) **siz değilsiniz,** (اِلَّا مُفْتَرُونَ) **ancak iftirâda bulunan kimseler**(siniz).

MEÂL-İ ŞERÎF

"Âd (toplumun)**a da** (soyca) **kardeşleri Hûd'u** (peygamber olarak gönderdik)**! O** (elçilik vazîfesini alır almaz onlara) **dedi ki: 'Ey kavmim!** (Sâdece) **Allâh'a ibâdet edin. Sizin için O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur.**

Siz (hiçbir ilme dayanmayan) **ancak** (evvelce yontup yaptığınız sonra da taptığınız bu faydasız ve zararsız putları, kendilerine tapınılma husûsunda Allâh-u Te'âlâ'ya ortak ederek sonra da onları Allâh nezdinde şefâatçiler îlân ederek) **iftirâda bulunan kimselersiniz.'"**

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

Allâh-u Te'âlâ önce geçen yirmi beş âyet-i kerîmede **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın, kavmi ile yaşadığı olayları tafsîlatla zikrettikten sonra bu sûrede zikrettiği ikinci kıssa olan **Âd** kavminin başına gelenleri bundan sonra gelecek on iki âyet-i celîlede beyân etmiş ve **Hûd** *(Aleyhisselâm)* ile müşrik kavmi arasında geçen muhâvereleri ve sonunda nasıl helâk olduklarını açıklamıştır.

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **"Âd"**, **Yemen** taraflarında bulunan bir Arab kabîlesidir. **Hûd** *(Aleyhisselâm)* da onlardan biridir. Çünkü o, **Nûh oğlu Sâm oğlu İrem oğlu Avs oğlu Halûd oğlu Rabâh oğlu Abdullâh oğlu Hûd**'dur. (**İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/224; Benzeri rivâyetler için bkz.:* **el-Hâkim,** *el-Müstedrek, 2/615;* **el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 3/242)*

(Dolayısıyla Hûd *(Aleyhisselâm)* soy bakımından onlardan biridir.)

Bâzı ulemânın beyânı vechile; **Âd** kabîlenin ismidir ki, kabîle demek bir asıldan şûbelenmiş olan fürûdur (bir babadan yayılmış olan dallardır). Bu durumda hakîkatte en büyük baba olanın adı o kabîleye isim olarak verilir.

Ühuvvet (kardeşlik) mefhûmu ise; iki şahsın bir (babanın) sulb(ün)e veyâ bir (annenin) rahm(in)e veyâ bir sulb ile bir rahme birlikte intisâbı (bağlanması) demektir (ki birinci durumda baba bir kardeş, ikincisinde anne bir kardeş, üçüncüsünde ise ana-baba bir kardeş olurlar).

Rivâyet edildiğine göre; **Hûd** *(Aleyhisselâm)*, kavminin yurdunda kırk sene **Allâh-u Te'âlâ**'ya ibâdet ederek onların putlarından uzak durdu. Sonra **Cibrîl** *(Aleyhisselâm)* ona **Âd** oğullarına risâlet (ve peygamberlik vazîfesin)i indirdi.

Bunun üzerine **Hûd** *(Aleyhisselâm)* onların yanına gitti, onlar kumluklardan ve tepelerden oluşan **Ahkâf** isimli bölgede müteferrik (dağınık) bulunuyorlardı. **Hûd** *(Aleyhisselâm)* onları **Allâh-u Te'âlâ**'ya ibâdete ve putlara kulluğu terketmeye dâvet etmeye başladı. İşte bu âyet-i kerîmede onun, müşrik kavmine söylediği kelâmlar zikredilmiştir. **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/224)*

Âyet-i Kerîmede Geçen: (اَخَاهُمْ هُودًا) **"Kardeşleri Hûd'u** (gönderdik)" kavl-i şerîfinde geçen "Kardeş" tâbîri hakkında **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Anhümâ)*: "Onların babalarının oğlu" demiştir ki bunun mânâsı **Hûd** *(Aleyhisselâm)*ın din bakımından değil de neseb (soy) bakımından onların kardeşi olduğunu açıklamaktır. **(el-Vâhidî,** *el-Vesît, 2/577)*

Hatîb-i Şirbînî *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: "Eğer burada: '**Allâh-u Te'âlâ Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın oğlu hakkında: (إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ) **"Şüphesiz o senin ehlinden değildir"** buyurarak, din yakınlığı hâsıl olmadığı zaman neseb karâbetinin (soy yakınlığının) fayda vermeyeceğini beyân etmiş iken burada ise dinde ihtilâf olduğu hâlde uhuvvet (kardeşlik) sıfatını sâbit kılmıştır (ki bunun hikmeti nedir)?' denilecek olursa buna şöyle cevâb verilmiştir:

"**Muhammed** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in kavmi (olan müşrikler) kendi kabîlelerinden bir fert olan kişinin **Allâh-u Te'âlâ** tarafından rasül olarak gönderilmesini uzak görüyorlardı (çünkü onlar rasûlün ancak melek gibi kendilerinden olmayan cinsten gönderileceğini düşünüyorlar ve beşerden gönderilmesini yadırgıyorlardı).

İşte **Allâh-u Te'âlâ** onların bu istib'âdını (insandan peygamber gönderilmesini uzak görmelerini) izâle etmek için bu âyet-i kerîmede **Âd** kavminden biri olan **Hûd** *(Aleyhisselâm)*ı onlara rasül gönderdiğini, (sonra gelecek âyet-i kerîmede de) **Semûd** kavminden biri olan (tanıyıp bildikleri) **Sâlih** *(Aleyhisselâm)*ı kendi kavmine gönderdiğini zikretmiştir." **(el-Hatîb eş-Şirbînî,** *es-Sirâcü'l-münîr, 2/63)*

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: "**Allâh-u Te'âlâ** burada **Hûd** *(Aleyhisselâm)*ın kendi kavmini bir kaç türlü mükellefiyet(i üstlenmey)e dâvet ettiğini nakletmiştir ki onların birincisi:

﴿يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا مُفْتَرُوْنَ﴾

"Ey kavmim! (Sâdece) **Allâh'a ibâdet edin! Sizin için O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Siz** (hiçbir ilme dayanmayan) **ancak** (putları Allâh-u Te'âlâ'ya ortak ederek) **iftirâda bulunan kimselersiniz."** diyerek kendilerini tevhîde dâvet etmesidir.

İşte burada şöyle bir suâl vârid olarak: "**Hûd** *(Aleyhisselâm)* bir ilâhın varlığına dâir delil ikâme etmeden önce onları **Allâh**'a ibâdete nasıl dâvet etti" denilirse buna şöyle cevâb verilmiştir:

"**Allâh-u Te'âlâ**'nın varlığının delilleri zâhir (çok âşikâr ve belirgin)dir ki bunlar da (insanın dışında ve içinde bulunan) âfâk ve enfüs delilleridir.

Zâten dünyâda bir ilâhın varlığını inkâr eden gürûh çok az bulunur. Bundan dolayı **Allâh-u Te'âlâ** kâfirlerin sıfatı hakkında:

﴿وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ﴾

"(Habîbim!) **Bir de andolsun ki; sen o** (şirk koşa)**nlara: 'Gökleri ve yeri** (yaratan o taptığınız putlar ve siz olmadığınıza göre, bunca âlemler de kendi kendilerine vâr olamayacağına göre peki ya bunları) **kim yarattı?' diye sorsan, yemîn olsun ki; elbette** (her akıllı gibi) **onlar** (da hakkı kabullenmek zorunda kalarak varlık ve yoklukları mümkün olan bütün mevcûdâtın yaratılışının, varlığı kimseye bağımlı olmayan bir Zât'a dayanması gerektiğini ifâde etmek üzere): **'Allâh** (yarattı)**' diyeceklerdir."** *(Lokmân Sûresi:25)* buyurmuştur.

Bu kitabı (Tefsîr-i Kebîr'i) tasnif eden **Muhammed İbnü Ömer er-Râzî** ki **-Allâh** ona rahmet etsin ve husnü hâtime nasîb etsin- der ki:

"Ben **Hind** beldelerine girdim ve oradaki kâfirleri bir ilâhın varlığını îtirâf konusunda müttefik buldum. **Türk** beldelerinin ekserîsi de böylece (tek ilâhın varlığını kabûl edici)dir.

Ama esas mühim mesele putlara tapma husûsundadır. Zîrâ gerçekten bu durum yeryüzünün etrâfının ekserîsini kaplamış bir âfet (ve musîbet)tir.

Zamân-ı kadîmde yâni **Nûh, Hûd** ve **Sâlih** *(Aleyhimüsselâm)*ın yaşadığı zamanlarda da iş böyle idi.

İşte bunca enbiyâ (peyğamberler) *(Salevâtüllâhi ve Selâmühû Aleyhim)* (اُعْبُدُوا اللهَ) **"Allâh'a ibâdet edin"** diyerek kavimlerini putlara tapmaktan men ediyorlardı. Çünkü bunun mânâsı: (لَا تَعْبُدُوا غَيْرَ اللهِ) "**Allâh**'tan gayrına kulluk etmeyin" demektir.

Bunun bu mânâya geldiğinin delîli ise hemen akabinde: (مَا لَكُمْ مِنْ إِلٰهٍ غَيْرُهُ) **"Sizin için O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur"** demiş olmalarıdır ki işte bu ifâde bu kelâmdan maksadın, kulları putlara tapmakla meşgul olmaktan men etmek olduğuna delâlet etmektedir.

Hûd *(Aleyhisselâm)* daha sonra onlara: (إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مُفْتَرُونَ) **"Siz ancak iftirâ edici kimselersiniz"** demiştir ki bunun mânâsı:

"Siz 'Bu putlara ibâdet yapmak güzel olur ve bunlar ibâdet olunmayı hak ediyor' diyorsunuz ki bu sözünüzde yalan söylüyorsunuz ve iftirâ ediyorsunuz (gerçek dışı şeyler uyduruyorsunuz).

Nasıl böyle olmasın ki taptığınız bu şeyler his ve idrâk (duyu ve anlayış) sâhibi olmayan cemâdât (donuk varlıklar)dır. Onları birleştirip bu şekli veren ise insandır.

Artık bunları yapan bir insanın bu putlara tapması ve onlara tâzim için alnını toprağın üzerine koyması nasıl yakışık alır" demektir. **(Fahrurrâzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 18/10-11)*

Âd kavminin **Hûd** *(Aleyhisselâm)* ile yaşadığı kıssanın tafsîlâtı (ve detayları) için A'râf Sûresi'nin 65-72. âyetlerinin tefsîrlerine bakınız! *(Rûhu'l-Furkān Tefsîri, 13/784-835, Özellikle sh:825-834)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Kuşeyrî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; -özellikle de kendilerinden önce geçen nebîlerin başına gelen türlü türlü belâları gördükleri zaman- peyğamberler hazarâtına kullar(ın ayakların)a gitmek (ve onlarla uğraşmak) ağır geldi ve lâkin **Hakk Te'âlâ** kendilerine onlara yönelmelerini emredince bu vazîfeyi yüklendiler ve onlara giderek delâlet (yol göstericilik) izhâr ettiler, risâlet (elçilik vazîfelerini) edâ ettiler, ama bu onların, ümmetleri nezdinden ancak nefret üzerine nefretlerini artırdı. **(el-Kuşeyrî,** *Letâifü'l-işârât, 2/327)*

ELLİ BİRİNCİ ÂYET-İ KERÎME

﴿يَا قَوْمِ لَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًاۜ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى الَّذِي فَطَرَنِيۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (51)

(يَا قَوْمِ) **Ey kavmim!** (لَآ اَسْـَٔلُ) **istemiyorum,** kimden? (كُمْ) **sizden,** neye karşılık? (عَلَيْهِ) **ona karşılık,** neyi istemiyorum? (اَجْرًا) **hiçbir ecri** (ve mükâfâtı), (اِنْ اَجْرِيَ) **benim ecrim olmadı,** (اِلَّا عَلَى الَّذِي) **ancak o Zât'a âittir ki,** (فَطَرَ) **yarattı,** kimi? (نِي) **beni,** (اَفَلَا تَعْقِلُونَ) **hâlâ anlamayacak mısınız?!**

MEÂL-İ ŞERÎF

"Ey kavmim! O (tebliğin size ulaştırılması)**na karşılık ben sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ecrim**(i ve mükâfâtımı vermek) **ancak, beni yaratmış olan O Zât'a âittir. Hâlâ siz** (akıllarınızı kullanıp da, kimin haklı, kimin haksız ve neyin doğru, neyin yanlış olduğunu) **anlamayacak mısınız?!"**

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede **Âd** kavmine **Hûd** *(Aleyhisselâm)*ı peyğamber olarak gönderdiğini beyân ettikten sonra bu âyet-i kerîmede ise onlara yaptığı tebliğlere karşılık kendilerinden ücret istemediğini bildirdiği **Hûd** *(Aleyhisselâm)*ın açıklamıştır.

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; **Hûd** *(Aleyhisselâm)* müşrik kavmini tevhîde irşâd edip onları putlara tapmaktan menettikten sonra kendilerine:

﴿يَا قَوْمِ لَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًاۜ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى الَّذِي فَطَرَنِيۜ﴾

"**Ey kavmim! O** (tebliğin size ulaştırılması)**na karşılık ben sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ecrim**(i vermek) **ancak, beni yaratmış olan O Zât'a âittir"** dedi ki işte bu, **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın kavmine söylediği kelâmın aynısıdır. Zîrâ **Allâh-u Te'âlâ**'ya dâvet etmek tamahkârlık kirinden arındırılmış olursa onun kalpte tesîri kuvvetli olur.

Daha sonra **Hûd** *(Aleyhisselâm)* onlara: (اَفَلَا تَعْقِلُونَ) **"Siz hâlâ anlamayacak mısınız?!"** diyerek "Siz benim putlara ibâdeti menetmekte isâbetli olduğumu anlamıyor musunuz?!" demiş olmaktadır ki böylece putlara tapmayı engellemenin doğru bir şey olduğu bilgisinin akılların bedâhetinde (düşünme ihtiyâcı duymadan evvel emirde anlayabileceği şeyler arasında) merkûz (yerleşmiş) olduğuna dikkat çekmiştir. (Yâni onlara: 'En ufak bir aklınız varsa hiç düşünmeksizin en başta putlara tapmanın yanlış olduğunu anlamanız gerekir' demiş olmaktadır.) **(Fahrurrâzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 18/11)*

*"Rûhu'l-beyân Tefsîri"*nde zikredildiğine göre; bu kelâmıyla **Hûd** *(Aleyhisselâm)* kavmine:

"Ben risâlet vazîfemi tebliğden dolayı sizden harçlık ve rüşvet istemiyorum, ben sizin mallarınıza tamah edici biri değilim" dedikten sonra:

﴿إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى الَّذِي فَطَرَنِي﴾

"**Benim ecrim ancak, beni yaratmış olan O Zât'a âittir**" diyerek **Allâh-u Te'âlâ**'nın en büyük nîmeti olarak fıtrat nîmetini (yaratma iyiliğini) konu etmiştir. Zîrâ **Allâh-u Te'âlâ**'nın cenâbından kullar üzerine akmış olan ve dolayısıyla şükrü mûcib olan nîmetlerin akdemi (en önce olanı) hiç şüphesiz ki yaratılış nîmetidir.

Şu bilinsin ki; mal, câh (makam, îtibâr), kulların medh-u senâsı ve diğer bâzı şeyler (vardır ki bunlar) ehlullâh nezdinde nefsin meşreblerinden (en çok sevdiği isteklerinden)dir.

Bundan dolayı ulemâ: "Her rasûl (kendisi hakkındaki) töhmeti izâle ve nasîhati hâlisleştirme gâyesiyle mutlaka kavmine bu sözle hitâb etmiştir. Yâni onlara tebliğden dolayı kendilerinden ücret istemediğini ve ecrini ancak **Allâh**'ın vereceğini bildirmiştir.

Zîrâ vaaz-u nasîhat, tamah edilecek şeylerin herhangi biriyle bulaşmamış olmadıkça ve onlardan hâlis (arınmış) olmadığı sürece aslâ tesir etmez ve fayda vermez.

Nitekim nakledildiği üzere; meşâyihtan birinin bir kedisi varmış, civârında bulunan bir kasaptan kedisi için biraz sakatat alırmış. Bir kere kasabın üzerinde bir münker (şerîata muhâlif bir hâl) görünce eve girip evvelâ kediyi çıkartmış, sonra gidip kasaba emr-i bi'l-ma'rûf yapmış.

Kasap ona: 'Bugünden sonra senin kedine bir şey vermeyeceğim' deyince o da: 'Ben zâten kediyi (evden) çıkarıp senden beklentiyi kestikten sonra sana vaaz ettim' demiş.

Tamahkârlık demek; kalbin şüpheli bir menfaatle sükûnet bulması demektir. Enbiyâ *(Aleyhimüsselâm)* ile evliyâ *(Kaddesellâhu Esrârahum)* hazarâtının kalb sahaları ise dâvet ve irşâd husûsunda **Allâh-u Te'âlâ**'dan gayrı ile alâka kurma kirlerinden mutahherdir (son derece arınmıştır).

Bu ümmet içerisinde ehl-i irşâd olanlar (yaptıları vaaz-u nasîhatler ile) ancak ve ancak **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e tâbi olanların sayısını çoğaltarak onun câhına tâzim (makāmına hürmet) murâd ederler. Yoksa mal ve dünyevî menfaatleri istemezler. Zîrâ âhiret daha hayırlı ve daha kalıcıdır.

Bir darb-ı meselde:

وَفِي الْمَثَلِ: «أَجْهَلُ مِنْ دَاعِي ثَمَانِينَ مِنَ الضَّأْنِ.»

"(Bu adam) seksen koyun isteyenden daha câhildir" denilir. **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/225)*

(Meşhur kırâat, luğat, nahiv ve hadîs âlimi) **İbnü Hâleveyh** *(Rahimehullâh)* (bu seksen koyun isteyenden daha ahmak olan adamın kim olduğu hakkında) şöyle demiştir:

قَالَ ابْنُ خَالَوَيْهِ رَحِمَهُ اللهُ: «إِنَّهُ رَجُلٌ قَضَى لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَاجَةً، فَقَالَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «ائْتِنِي بِالْمَدِينَةِ.» فَأَتَاهُ، فَقَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ لَهُ: «أَيُّمَا أَحَبُّ إِلَيْكَ، ثَمَانُونَ مِنَ الضَّأْنِ أَوْ أَدْعُو اللهَ أَن يَجْعَلَكَ مَعِيَ فِي الْجَنَّةِ؟» فَقَالَ: بَلْ ثَمَانُونَ مِنَ الضَّأْنِ، فَقَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ: «أَعْطُوهُ إِيَّاهَا.» ثُمَّ قَالَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ صَاحِبَةَ مُوسَى كَانَتْ أَعْقَلَ مِنْكَ، وَذٰلِكَ أَنَّ عَجُوزًا دَلَّتْهُ عَلَى عِظَامِ يُوسُفَ، عَلَيْهِ السَّلَامُ، فَقَالَ لَهَا مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ: أَيُّمَا أَحَبُّ إِلَيْكِ؛ أَسْأَلُ اللهَ أَنْ تَكُونِي مَعِيَ فِي الْجَنَّةِ أَوْ مِائَةٌ مِنَ الْغَنَمِ؟ قَالَتِ الْجَنَّةُ.»

"Şüphesiz o, öyle bir adamdır ki **Nebî** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in bir işini gördü, **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* de ona: **"Bana Medîne'de gel"** buyurdu.

O da gelince **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* ona: **"Hangisi sana daha sevgili? Seksen koyun mu, yoksa Allâh'a duâ edeyim de seni cennette benimle birlikte yapsın** (teklifi mi)**?"** buyurdu.

O ise: "Doğrusu seksen koyun" deyince **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*: **"Ona onları verin"** buyurdu.

Sonra **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*: **"Şüphesiz Mûsâ'nın yanında olan** (yaşlı) **kadın senden daha akıllı idi, şöyle ki o kocakarı ona Yûsuf** *(Aleyhisselâm)* **ın kemiklerini** (barındıran beden-i şerîfinin yerini) **göstermişti.**

Mûsâ *(Aleyhisselâm)* **da ona: 'Senin için hangisi daha sevgili? Allâh'tan isteyeyim de cennette benimle birlikte olasın, ya da yüz koyun** (mu istersin)**?' deyince o: 'Cennet** (isterim)**' demişti."** buyurdu. **(ed-Demîrî,** *Hayâtü'l-hayevân, 2/106;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/225-226;* **İbnü Manzûr,** *Lisânü'l-'Arab, 13/82; Benzeri rivâyetler için bkz.:* **es-Sem'ânî,** *Tefsîru'l-Kur'ân, 4/49;* **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 13/108)*

İşte dîni tam mânâsıyla muhâfaza etmek için önceki ulemâ yaptıkları vaaz, tâlim (öğretme ve ders okutma), imâmet (imamlık yapma), hitâbet (mescidlerde hatiblik yapma) ve te'zîn (ezan okuma gibi) vazîfelerden dolayı hiçbir ücret kabûl etmezlerdi." **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/226)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Kuşeyrî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; enbiyâdan herhangi bir peygamber ümmetine gönderildiyse mutlaka onlara mallarında bir tamahı bulunmadığını ve onlardan ücret istemediğini bildirmiştir.

Zâten **Allâh** için iş yapan kimse **Allâh**'tan başkasından ücret taleb etmez. Daha doğrusu **Allâh** için amel eden ve **Allâh**'ı tanıyan kişi **Allâh**'ın gayrından da ücret istemez, **Allâh**'tan da ecir istemez." **(el-Kuşeyrî,** *Letâifü'l-işârât, 2/327)*

İmâm-ı Kuşeyrî *(Kuddise Sirruhû)*nun bu beyânı yanlış anlaşılabilir, oysa burada kastedilen mânâ **Allâh-u Te'âlâ**'nın orta derecedeki sâlih kulları sevâb isterler ve cennet taleb ederler.

Velâkin "Bana Seni gerek Seni!" diyenler gibi en üst seviyede olanlar **Allâh-u Te'âlâ**'dan, **Allâh-u Te'âlâ**'nın Zât'ından ve rızâsından başka bir şey istemezler.

İşte bu makam birçok velîde hâsıl ise de **Râbi'atü'l-'Adeviyye, Yûnus Emre** ve **İmâm-ı Kuşeyrî** *(Kaddesellâhu Esrârahum)* gibi zâtların bu sözlerinde açığa çıkmaktadır.

Nitekim **Allâh-u Te'âlâ** bu fikrin yüceliğine işâret etmek üzere **Zebûr** Kitabında:

قَالَ اللهُ تَعَالَى فِي الزَّبُورِ: «وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ عَبَدَنِي لِجَنَّةٍ أَوْ نَارٍ؟! فَلَوْ لَمْ أَخْلُقْ جَنَّةً وَلَا نَارًا أَلَمْ أَكُنْ مُسْتَحِقًّا لِأَنْ أُعْبَدَ؟!»

"Bana cennet(e girmek) **ya da cehennem**(den kurtulmak) **için ibâdet edenden daha zâlim kim olabilir?! Ben cenneti ve cehennemi yaratmış olmasaydım, ibâdet olunmayı hak etmiş olmayacak mıydım?!"** buyurmuştur. **(İsmâ'îl Hakkî el-Bursevî,** *Rûhu'l-beyân, 244/1)*

Yine böylece **Ebû Tâlib el-Mekkî** *(Kuddise Sirruhû)*nun rivâyet ettiği bir hadîs-i şerîfte **Nebî** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir:

رُوِيَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا يَكُونَنَّ أَحَدُكُمْ كَالْعَبْدِ السُّوءِ؛ إِنْ خَافَ عَمِلَ، وَلَا كَالْأَجِيرِ السُّوءِ إِنْ لَمْ يُعْطَ أَجْرًا لَمْ يَعْمَلْ.»

"Sakın sizin biriniz sâdece korktuğu zaman iş yapan kötü köle gibi olmasın, kendisine bir ücret verilmediği zaman çalışmayan (kölelerden) **kötü işçi gibi de olmasın."** **(Ebû Tâlib el-Mekkî,** *Kûtü'l-kulûb, 2/93;* **el-Ğazâlî,** *İhyâu 'ulûmi'd-dîn, 4/306;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 2/39)*

İşte bu rivâyetler **İmâm-ı Kuşeyrî** *(Kuddise Sirruhû)*nun bu îzâhını doğru anlamamız için yardımcı olmakta ve bizlere sevâb için değil **Allâh** için ibâdet etmemiz gerektiğini açıklamaktadır.

MÜNÂSİB ÂYET-İ KERÎMELER

Hûd (Aleyhisselâm), Kendilerinden Ücret İstemediğini Kavmine Bildirdiği Gibi, Rasûlüllâh (Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)e de Aynı Sözü Ümmetine Söylemesinin Emredildiği

﴿قُلْ مَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ اِلَّا مَنْ شَآءَ اَنْ يَّتَّخِذَ اِلٰى رَبِّهٖ سَبِيلًا﴾

"(Rasûlüm!) **De ki:** '(Îmân ve ibâdetle) **Rabbin**(in cennetin)**e** (ulaştıran) **bir yol edinmeyi istemiş olan kimse**(nin Allâh yoluna infakta bulunması) **dışında bu** (peygamberlik görevimin size ulaştırılması)**na karşılık ben sizden** (kendim için) **hiçbir ücret istemiyorum.** (Artık siz: 'Muhammed, dâveti karşılığında bizden mallarımızı istiyor. Bu da bize ağır geldiğinden kendisine tâbi olamıyoruz' diyemezsiniz.)'" *(el-Furkān Sûresi:57)*

Hûd (Aleyhisselâm) Gibi Diğer Nebîlerin de Kimseden Ücret İstemedikleri

﴿وَمَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ ۚ اِنْ اَجْرِىَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَمِيْنَ ۚ﴾

"(Nûh *(Aleyhisselâm)* kavmine dedi ki:) **'Ben bu** (teblîğin ulaştırılması)**na karşı ben sizden hiçbir ücret istemiyorum, benim ecrim**(i vermek) **ancak bütün âlemlerin Rabbine âittir.'"** *(eş-Şu'arâ Sûresi:109)*

﴿وَمَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ ۚ اِنْ اَجْرِىَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَمِيْنَ ۚ﴾

"(Sâlih *(Aleyhisselâm)* kavmine dedi ki:) **'Ben bu** (teblîğin ulaştırılması)**na karşı ben sizden hiçbir ücret istemiyorum, benim ecrim**(i vermek) **ancak bütün âlemlerin Rabbine âittir.'"** *(eş-Şu'arâ Sûresi:145)*

﴿وَمَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ ۚ اِنْ اَجْرِىَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَمِيْنَ ۚ﴾

"(Lût *(Aleyhisselâm)* kavmine dedi ki:) **'Ben bu** (teblîğin ulaştırılması)**na karşı ben sizden hiçbir ücret istemiyorum, benim ecrim**(i vermek) **ancak bütün âlemlerin Rabbine âittir.'"** *(eş-Şu'arâ Sûresi:164)*

﴿وَمَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ ۚ اِنْ اَجْرِىَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَمِيْنَ ۚ﴾

"(Şu'ayb *(Aleyhisselâm)* kavmine dedi ki:) **'Ben bu** (teblîğin ulaştırılması)**na karşı ben sizden hiçbir ücret istemiyorum, benim ecrim**(i vermek) **ancak bütün âlemlerin Rabbine âittir.'"** *(eş-Şu'arâ Sûresi:180)*

ELLİ İKİNCİ ÂYET-İ KERÎME

﴿ وَيَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَىٰ قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِينَ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (52)

(وَيَا قَوْمِ) **Bir de ey kavmim!** (اِسْتَغْفِرُوا) **mağfiret taleb edin,** yâni evvelce işlemiş olduğunuz şirkten dolayı bağışlanma isteyin, kimden? (رَبَّكُمْ) **Rabbinizden,** (ثُمَّ تُوبُوا) **sonra tevbe edin,** yâni her günah işlediğiniz zaman dönüş yapın, kime? (إِلَيْهِ) **O'na,** (يُرْسِلْ) **salsın,** neyi? (اَلسَّمَاءَ) **göğü**(n yağmurunu), kimin üzerine? (عَلَيْكُمْ) **sizin üzerinize,** yağmur ne olduğu hâlde? (مِدْرَارًا) **bolca akar olduğu hâlde,** daha ne yapsın? (وَيَزِدْ) **ve artırsın,** kimi? (كُمْ) **sizi,** neyinizi artırsın? (قُوَّةً) **kuvveti**(nizi), ne ile berâber? (إِلَىٰ قُوَّتِكُمْ) (mevcut) **kuvvetinizle berâber,** burada (إِلَىٰ) harf-i cerri (مَعَ) mânâsındadır, *(el-Âlûsî)* daha ne yapın? (وَلَا تَتَوَلَّوْا) **ve yüz çevirmeyin,** ne olduğunuz hâlde? (مُجْرِمِينَ) **suçlu kimseler olarak.**

MEÂL-İ ŞERÎF

"Yine ey kavmim! (Allâh-u Te'âlâ'ya îmân ederek evvelce işlemiş olduğunuz şirk ve günahlardan dolayı) **Rabbinizden** (mağfiret ve) **bağışlanma isteyin.**

Sonra da (her günah işlediğinizde sürekli) **O'na tevbe edin ki, göğü**(n yağmurunu) **üzerinize bolca akar vaziyette salsın ve** (olanca) **kuvvetinizle birlikte sizi kuvvet bakımından artırsın. Bir de siz** (şirk ve inkâr günahında ısrâr eden) **suçlu kimseler olarak** (benim bu dâvetimden) **yüz çevirmeyin."**

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede **Hûd** *(Aleyhisselâm)*ın, müşrik kavmine teblîğden dolayı onlardan ücret istemediğini söylediğini beyân ettikten sonra bu âyet-i kerîmede ise **Hûd** *(Aleyhisselâm)*ın onlara tevbe istiğfârı emrettiğini ve bunu yaptıkları zaman **Allâh-u Te'âlâ**'nın onlara bolluk ve kuvvet vereceğini bildirdiğini açıklamıştır.

Taberî *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; bu âyet-i kerîmede emredilen istiğfâr bu mevzide **Allâh**'a îmân mânâsındadır. Zîrâ **Hûd** *(Aleyhisselâm)* kavmini ancak **Allâh-u Te'âlâ**'yı tevhîde (O'nun birliğini kabûl etmeye) dâvet etmiştir ki böylece onlara îmân sebebiyle **Allâh-u Te'âlâ**'nın onların günahlarını bağışlayacağını beyân etmiştir.

Nitekim **Nûh** *(Aleyhisselâm)* da kavmine:

﴿ اُعْبُدُوا اللّٰهَ وَاتَّقُوهُ وَاَطِيعُونِۙ ۞ يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرْكُمْ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى ﴾

"Allâh'a ibâdet edin, O'ndan sakının ve bana itâat edin ki O sizin için günahlarınızdan bir kısmını mağfiret eylesin ve muayyen bir ecele kadar sizi tehir etsin (yaşatsın)" *(Nûh Sûresi:3-4)* demiştir.

Daha sonra **Hûd** *(Aleyhisselâm)* onlara:

﴿ ثُمَّ تُوبُٓوا اِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَٓاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا ﴾

"Sonra da (her günah işlediğinizde sürekli) **O'na tevbe edin ki, göğü**(n yağmurunu) **üzerinize bolca akar vaziyette salsın"** buyurarak:

"(Îmân ettikten) sonra geçmiş günahlarınızdan ve **Allâh**'tan gayrına ibâdet yapmanızdan dolayı **Allâh**'a tevbe edin ki siz **Allâh**'a îmân ederseniz ve kâfirliğinizden tevbe ederseniz O her muhtaç olduğunuz zaman size bol yağmurlar gönderir ve böylece beldeleriniz kıtlıktan ve kuraklıktan kurtularak canlanır" demiş olmaktadır. **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 444/12)*

"Mazharî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; bu âyet-i kerîmede emredilen istiğfâr evvelce işlenmiş olan şirk ve mâsiyetler için mağfiret (bağışlanma) taleb etmek anlamına gelmektedir ki müşrikler hakkında bu, ancak İslâm'a girmek ile mümkün olur.

Nitekim **Amr İbnü'l-Âs** *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عن عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
«إِنَّ الْإِسْلَامَ يَهْدِمُ مَا كَانَ قَبْلَهُ.»

"Şüphesiz İslâm('a girmek) **kendinden önce** (geçmiş) **olan** (şirk ve günah)**ları mahveder** (sildirir)." **(Müslim,** *es-Sahîh, rakam:121, 1/112;* **İbnü Sâd,** *et-Tabekātü'l-Kübrâ, 4/195;* **el-Beyhakî,** *es-Sünenü'l-kübrâ, rakam:18190, 9/167;* **el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 4/182;* **el-Hâzin,** *Lübâbü't-te'vîl, 2/489;* **el-Mazharî,** *et-Tefsîru'l-Mazharî, 4/401;* (يَهْدِمُ) *fiilinin mânâsı için bkz.:* **'Alî el-Kārî,** *Mirkātü'l-mefâtîh, rakam:28, 1/102)*

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; **Hûd** *(Aleyhisselâm)* onlara iki teklifte bulundu. Birinci olarak onları tevhîde dâvet etti, ikinci olarak ise bu makamda onları önce istiğfâra sonra tevbeye dâvet etti ki bu ikisi arasındaki fark bu sûrenin evvelinde geçmişti. *(sh:21-23)*

Ebû Bekr el-Esamm *(Rahimehullâh)* (bu ikisi arasındaki farkı îzah sadedinde): "Ey kavmim! Siz (ilk başta îmân ederek) evvelce geçmiş olan şirklerinizden dolayı **Allâh**'tan sizi bağışlamasını isteyin, sonra da geçmişe nedâmet (pişmanlık) çekerek ve bir daha misline (benzeri günahlara) dönmemeye azmederek O'na tevbe edin" diye mânâ vermiştir. **(Fahrurrâzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 18/12)*

"İbnü Kesîr Tefsîri"nde zikredildiğine göre; bu âyet-i kerîmede önce geçmiş günahlara keffâret olsun diye istiğfâr emredilmiş, daha sonra ise gelecek zamanlarda yapılacak günahlardan dâimâ tevbe üzere olma emredilmiştir.

İşte kim bu sıfatla muttasıf olursa **Allâh-u Te'âlâ**:

﴿يُرْسِلِ السَّمَآءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا﴾

"(İstiğfâr ve tevbe ederseniz) **gökten size bol yağmurlar gönderir"** buyurduğu vechile; ona rızkına ulaşmayı kolay eder, bütün işlerini âsân eder ve şân-ı şerefini muhâfaza eder.

Nitekim **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Te'âlâ Anhümâ)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ لَزِمَ الْاِسْتِغْفَارَ جَعَلَ اللهُ لَهُ مِنْ كُلِّ ضِيقٍ مَخْرَجًا وَمِنْ كُلِّ هَمٍّ فَرَجًا وَرَزَقَهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ.»

"Her kim istiğfâra devâm ederse, Allâh(-u Te'âlâ) **o kimse için her darlıktan bir çıkış yolu ve her kederden bir ferahlık yaratır. Ayrıca onu hiç beklemediği bir yerden rızıklandırır."** **(Ebû Dâvûd,** *es-Sünen, rakam:1518, 1/476,* **İbnü Mâce,** *es-Sünen, rakam:3819, 2/1254-55,* **Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:2234, 4/104,* **en-Nesâî,** *es-Sünenü'l-kübrâ, rakam:10290;* **İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, 7/447)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; tevbe ancak îmân ettikten sonra sahîh olacağı için burada evvelâ istiğfâr sonra tevbe emredilmiştir ki bu: "**Allâh**'a îmân ederek şirk vesâir geçmiş günahlarınız için ondan mağfiret taleb edin, çünkü îmân kendisinden önce geçenleri kesip atar. Sonra O'na tevbe edin. Yâni ibâdet ve tâat ile O'na dönüş yapın" mânâsına gelmektedir.

Zîrâ noktasız olan (تَخْلِيَة) tahliye, noktalı olan (تَحْلِيَة)den sonra gelir ki bu durumda âyet-i kerîmede tevbe emrinin başında gelen ve: **"Sonra"** mânâsını ifâde eden (ثُمَّ) lafzı bâbı üzere kabûl edilir. **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/226)*

Yâni önce boşaltma ve arındırma daha sonra ise süsleme ve donatma yapılacağına göre; önce îmân etmek sûretiyle şirkten istiğfâr daha sonra ise tevbe ve ibâdet emredilmiştir. Bu âyet-i kerîmede istiğfardan sonra tevbenin emredilmesinin îzâhı hakkında Hûd Sûresi'nin (bu ciltte geçen) üçüncü âyet-i kerîmesinin îzâhına bakınız. *(sh:21-23)*

İbnü 'Atıyye *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; rivâyet olunduğu üzere: "**Allâh-u Te'âlâ** (kâfir olan) **Âd** kavminde üç sene yağmuru engellemişti, onlar ekin, bostan ve ürün ehli idiler. Beldeleri de Arab yarımadasının şark (doğu) tarafına düşüyordu."

Bundan dolayı **Hûd** *(Aleyhisselâm)* onlara (îmân etmeleri durumunda) yağmur vaad etti ve îmân ve inâbe (Allâh'a yönelme) vesîlesiyle **Allâh**'tan yağmur indirmesini istemelerine onları teşvîk etti.

Zâten **Allâh-u Te'âlâ**'nın kulları hakkındaki değişmez âdeti hep bu şekilde cereyân etmiştir.

Nitekim **Nûh** *(Aleyhisselâm)* da ümmetine:

﴿اِسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ اِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا ۞ يُرْسِلِ السَّمَآءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا﴾

"Rabbinizden mağfiret taleb edin, çünkü gerçekten O (günahları çokça bağışlayan) **bir Ğaffâr olmuştur ki** (böyle yaparsanız) **size gökten bol yağmurlar gönderir"** *(Nûh Sûresi:10-11)* demiştir.

Âd kavmi yağmura çok muhtaç olduklarından dolayı **Allâh-u Te'âlâ** onları helâk edeceği zaman üzerlerine bir bulut göndermiş, onlar da: (هٰذَا عَارِضٌ مُمْطِرُنَا) **"İşte bu bir buluttur ki bize yağmur yağdıracak"** *(el-Ahkāf Sûresi:24)* diyerek altında toplanmışlar, sonra rahmet bekledikleri yerden azâb yağınca helâk olmuşlardı. **(İbnü 'Atıyye,** *el-Muharraru'l-vecîz, 5/326)*

Şu bilinsin ki; bu ve benzeri âyet-i kerîmelerden anlaşıldığı üzere; tevbe-istiğfarda bulunmak yağmurların yağmasına, duâların kabûlüne ve maddî-mânevî anlamda kuvvet bulmaya vesîledir.

Nitekim **Şa'bî** *(Radıyallâhu Anh)* şöyle anlatmıştır:

عَنِ الشَّعْبِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: «خَرَجَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ (يَسْتَسْقِي بِالنَّاسِ) يَسْتَغْفِرُ فَمَا زَادَ عَلَى الْاِسْتِغْفَارِ حَتّٰى رَجَعَ قَالُوا: «مَا رَأَيْنَاكَ اسْتَسْقَيْتَ.» قَالَ: «لَقَدْ طَلَبْتُ الْمَطَرَ بِمَجَادِيحِ السَّمَاءِ الَّتِي يُسْتَنْزَلُ بِهَا الْمَطَرُ.» ثُمَّ قَرَأَ: ﴿وَيَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلٰى قُوَّتِكُمْ﴾.

"Bir kere **Ömer İbü'l-Hattâb** *(Radıyallâhu Anh)* insanlara yağmur duâsı yaptırmak üzere çıktı, fakat sâdece istiğfarda bulundu, dönene kadar istiğfardan fazla hiçbir şey yapmadı.

Bunun üzerine (insanlar): 'Senin yağmur istediğini görmedik' deyince o:

"Gerçekten ben yağmuru (câhiliye döneminde) **yağmurun inmesinin kendisiyle taleb edildiği o semânın** (yağmur yağdıran yıldızları diye şirk olarak îtikād edilen) **burçları**(nın yerine istiğfâr) **ile taleb ettim"** dedi.

Sonra (Hûd *(Aleyhisselâm)*ın kelâmında geçen): **"Yine ey kavmim! Rabbinizden bağışlanma isteyin.**

Sonra da O'na tevbe edin ki, göğü(n yağmurunu) **üzerinize bolca akar vaziyette salsın ve** (olanca) **kuvvetinizle birlikte sizi kuvvet bakımından artırsın"** âyet-i kerîmesini okudu. (**İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:431, 9/172;* **el-Beyhakî,** *Ma'rifetü's-sünen, rakam:7201, 5/174;* **'Abdürrezzâk,** *el-Musannef, rakam:5040, 3/365)*

Ömer *(Radıyallâhu Anh)* bu sözüyle -hâşâ şirk îtikādı olan- yağmuru gökteki bâzı yıldızların yağdırdığı konusunu kabûl etmiş olmayıp bilakis yağmur yağdıranın ancak **Allâh-u Te'âlâ** olduğunu ve bunun sebebinin de yıldızlar olmayıp günahlardan istiğfâr olduğunu ifâde etmek istemiştir.

Nitekim **İbnü Manzûr** *(Rahimehullâh)* bu sözü naklettikten sonra:

«وأَرَادَ عُمَرُ إِبْطَالَ الْأَنْوَاءِ وَالتَّكْذِيبَ بِهَا لِأَنَّهُ جَعَلَ الْاِسْتِغْفَارَ هُوَ الَّذِي يُسْتَسْقَى بِهِ، لَا الْمَجَادِيحَ وَالْأَنْوَاءَ الَّتِي كَانُوا يَسْتَسْقُونَ بِهَا.»

"Aslında **Ömer** *(Radıyallâhu Anh)* bu sözüyle yıldızların yağmur yağdırmasını iptal ve onları tekzîb etmeyi (yalanlamayı) kastetti. Çünkü câhiliye döneminde Arabların kendilerinden yağmur taleb ettikleri yıldızları ve burçları değil de istiğfârı **Allâh**'tan yağmur taleb edilme vesîlesi kıldı" demiştir. (**İbnü Manzûr,** *Lisânü'l-'Arab, 2/426)*

Hasen İbnü Alî *(Radıyallâhu Anhümâ)* şöyle anlatmıştır:

وَعَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُمَا: «أَنَّهُ وَفَدَ عَلَى مُعَاوِيَةَ، فَلَمَّا خَرَجَ تَبِعَهُ بَعْضُ حُجَّابِهِ فَقَالَ: «إِنِّي رَجُلٌ ذُو مَالٍ وَلَا يُولَدُ لِي فَعَلِّمْنِي شَيْئًا لَعَلَّ اللهَ يَرْزُقُنِي وَلَدًا.» فَقَالَ: «عَلَيْكَ بِالْاِسْتِغْفَارِ.» فَكَانَ يُكْثِرُ الْاِسْتِغْفَارَ حَتَّى رُبَّمَا اسْتَغْفَرَ فِي يَوْمٍ وَاحِدٍ سَبْعَمِائَةِ مَرَّةٍ فَوُلِدَ لَهُ عَشْرُ بَنِينَ، فَبَلَغَ ذٰلِكَ مُعَاوِيَةَ فَقَالَ: «هَلَّا سَأَلْتَهُ مِمَّ قَالَ ذٰلِكَ؟» فَوَفَدَ مَرَّةً أُخْرَى فَسَأَلَهُ الرَّجُلُ فَقَالَ: «أَلَمْ تَسْمَعْ قَوْلَ هُودٍ: ﴿وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَى قُوَّتِكُمْ﴾ وَقَوْلَ نُوحٍ: ﴿وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ﴾

"Bir kere o (Hasen *(Radıyallâhu Anh)*) **Mu'âviye** *(Radıyallâhu Anh)*ın yanına gitmişti. Çıkınca onun korumalarından biri peşine düşerek: 'Ben mal sâhibi bir adamım ama çocuğum olmuyor, bana bir şey öğret de ola ki **Allâh** bana bir çocuk ihsân eder' dedi. O da: **'İstiğfâra devâm et'** dedi.

Bunun üzerine o adam istiğfârı çok yapmaya başladı, hattâ çoğu kere bir gün içinde yedi yüz istiğfarda bulunuyordu.

Nihâyet onun on çocuğu oldu. Bu haber **Mu'âviye** *(Radıyallâhu Anh)*a ulaşınca o adama: 'Sen **Hasen** *(Radıyallâhu Anh)*a niye sormadın ki hangi şeyden (anlayarak) bunu sana söylemiş?' dedi.

Derken **Hasen** *(Radıyallâhu Anh)* diğer bir kere (Mu'âviye *(Radıyallâhu Anh)*ın yanına) gelince o adam ona bunu sorduğu zaman **Hasen** *(Radıyallâhu Anh)*: 'Sen **Hûd** *(Aleyhisselâm)*ın: '(İstiğfâr ederseniz) **O sizin kuvvetinize kuvvet artıracak'** *(Hûd Sûresi:52)* buyurduğunu, bir de **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın: '(İstiğfâr edin ki) **O size mallar ve oğullarla meded etsin'** *(Nûh Sûresi:13)* sözünü işitmedin mi?' diye cevâb verdi. **(el-Hatîb eş-Şirbînî,** *es-Sirâcü'l-münîr, 2/63-64;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/226-227)*

Âyet-i Kerîmede Geçen: (وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَىٰ قُوَّتِكُمْ) **"O sizin kuvvetinize kuvvet ziyâde etsin"** kavl-i şerîfinin tefsîrinde **Taberî** *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir:

"**Âd** kavminin senelerce nesli kesildiği için **Hûd** *(Aleyhisselâm)* onlara: 'Eğer **Allâh**'a îmân ederseniz **Allâh** beldelerinizi ihyâ edecek, size mal ve evlât verecek' diye vaadde bulundu. Daha sonra ise kuvvet ziyâdeliğini zikretti, zîrâ mal ve evlâd insanı kuvvetlendiren şeylerdendir." **(et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 12/445)*

İbnü 'Atıyye *(Rahimehullâh)*: "Bu âyet-i kerîmenin zâhirî ifâdesinden **Allâh-u Te'âlâ**'nın kullarına ihsan buyurduğu şeylerin hepsinde onlara kuvvet artışı yapacağı anlaşılmaktadır.

Ama bâzı ulemâ: '**Allâh-u Te'âlâ** onların neslini kesmişti' dedikleri için onlar burada geçen kuvveti 'Evlâd (çocuk verme)' ile tefsîr etmişlerdir." demiştir. **(İbnü 'Atıyye,** *el-Muharraru'l-vecîz, 5/327)*

"Beğavî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **Allâh-u 'Azze ve Celle** onlardan üç sene yağmuru menetmiş ve kadınların rahimlerini kısır etmişti ki onlar çocuk doğuramıyorlardı.

İşte bundan dolayı **Hûd** *(Aleyhisselâm)* onlara: "Eğer îmân ederseniz **Allâh-u Te'âlâ** size bol yağmur gönderecek de bu sebeble siz mal bakımından çok artış sağlayacaksınız.

Sonra annelerin rahimlerini evvelki (doğurgan) hâline iâde edecek de onlar çocuk doğuracaklar, böylece siz hem mal hem evlât ile kuvvetinize kuvvet katacaksınız" demiş olmaktadır.

Diğer bir kavle göre ise mânâ: "Bedeninizin kuvvetine ilâveten din konusunda da ziyâdelik kazanacaksınız" demektir. **(el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 4/182-183;* **el-Hâzin,** *Lübâbü't-te'vîl, 2/489;* **el-Mazharî,** *et-Tefsîru'l-Mazharî, 4/401)*

İmâm-ı Şirbînî *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; **Hûd** *(Aleyhisselâm)* onları çok yağmur ve ziyâde kuvvet kazanma vaadi ile îmâna teşvîk etti, çünkü o topluluk ziraat, bostanlar ve binâlar sâhibi olup bunlara karşı aşırı ihtiraslı idiler, bundan dolayı da suya en ziyâde sûrette muhtaç idiler.

Zâten kendileri son derece güçlü kuvvetli, saldırgan ve heybetli oldukları için her cihetten korkulan kimselerdi ve diğer insanları sürekli zelil kılıyorlardı (ve onları zorbalıkla eziyorlardı.

Ama yağmursuzluğun getirdiği kuraklık onların bütün işlerini bozuyor ve güçlerini azaltıyordu, onun için **Hûd** *(Aleyhisselâm)* onlara yağmur ve kuvvet vadetti). **(el-Hatîb eş-Şirbînî,** *es-Sirâcü'l-münîr, 2/63)*

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; **Hûd** *(Aleyhisselâm)* bu âyet-i kerîmede geçen kelâmıyla kavmine: "Siz bu emrolunan (tevbe ve istiğfâr)ı yaparsanız **Allâh-u Te'âlâ** sizin yanınızdaki nîmetleri çoğaltacak ve size o nîmetlerden yararlanmak için kuvvet verecek" buyurmuş olmaktadır.

İşte bu, saâdet nâmına istenecek olan şeylerin nihâyetidir. Zîrâ nîmetler hâsıl olmadığı zaman onlardan faydalanmak imkânsız olur. Bir de nîmetler mevcut olup da onlardan faydalanmaya mâni olan durumlar sâbit olursa o zaman yine maksat hâsıl olmaz.

Ama hem nîmetler çok olup hem de onlardan faydalanmak için lâzım gelen mükemmel kuvvet hâsıl olursa işte o zaman saâdet ve sevincin zirvesi ele geçmiş olur.

İşte **Allâh-u Te'âlâ**'nın: (يُرْسِلِ السَّماءَ عَلَيْكُمْ مِدْرارًا) **"Size gökten bol yağmurlar indirir"** kavl-i şerîfi nîmetlerin çoğaltılmasına işâret etmektedir. Zîrâ nîmetlerin meydana gelmesinin ana maddesi (ürünlerin yetişmesine) muvâfık düşen yağmurlardır.

Daha sonra **Allâh-u Te'âlâ**'nın: (وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَىٰ قُوَّتِكُمْ) **"Sizin kuvvetinize kuvvet ziyâde edecek"** kavl-i şerîfi ise o nîmetlerle faydalanmayı mümkün hâle getirecek nîmetlerin durumunun mükemmelliğine işâret etmektedir.

Hiç şüphe yoktur ki bu cümle-i celîle saâdetleri tahsîl (mutlulukları kazanma) müjdesi husûsunda bütün mânâları cem etmiş bir ifâdedir ki aklın sarih (ve net) anlayışına göre; bu müjdeleri ifâde etme husûsunda bu cümleye ziyâde bir şey eklemek imkânsızdır.

İşte aklı olan kimsenin bu Kitâb-ı Kerîm'de bulunan gizlenmiş sırları anlayabilmek için bu letâifi (ince mânâları) iyi düşünmesi vâcib olur.

Müfessirlere gelince; onlar bu konuda şöyle demişlerdir: **Hûd** *(Aleyhisselâm)*ın kavmi olan **Âd** iki konuda üstünlük ve mükemmellik ile seçkin kılınmıştılar. Bunlardan birincisi bostanlarının ve mezralarının (ekim alanlarının) son derece güzel ve münbit olmasıydı ki **Allâh-u Te'âlâ**'nın:

﴿إِرَمَ ذَاتِ الْعِمَادِ ۝ الَّتِي لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلَادِ﴾

"O sütunlar sâhibi İrem ki onun misli (bir yer) **beldeler içerisinde hiç yaratılmamıştı"** *(el-Fecr Sûresi:7-8)* kavl-i şerîfi buna delâlet etmektedir. İkinci büyük nîmetleri ise onların son derece kuvvetli ve (düşmanlarını) şiddetle yakalama sıfatına sâhib olmaları idi.

İşte bunun için onlar(ın âyet-i kerîmede): (مَنْ أَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً) **"Kuvvet bakımından bizden daha şiddetli kim olabilir?!"** *(Fussılet Sûresi:15)* de(dikleri zikredil)miştir.

İşte ne zaman ki **Âd** kavmi diğer kullara karşı bu iki (özel sıfat ve) iş ile iftihâr ediyordular, bundan dolayı **Hûd** *(Aleyhisselâm)* onlara putlara tapmayı terkedip istiğfâr ve tevbe ile meşgul olmaları durumunda **Allâh-u Te'âlâ**'nın bu iki istekleri hakkında onların vaziyetlerini güçlendireceğini ve bu konularda onları çok fazla derecelerle ziyâde edeceğini vaad etti.

Yine nakledildiğine göre; **Hûd** *(Aleyhisselâm)* onlara gönderildiğinde onu tekzîb ettikleri zaman **Allâh-u Te'âlâ** cezâ olarak yıllarca onları yağmursuz bırakmış ve kadınlarının rahimlerini kısır yapmıştı.

İşte bunun üzerine **Hûd** *(Aleyhisselâm)* onlara îmân şartıyla **Allâh-u Te'âlâ**'nın onların şehirlerini yeniden canlandıracağını ve kendilerine mal ve evlât ihsân edeceğini vaad etmiş oldu.

İşte bu âyet-i kerîmede (istiğfâra devâm edenlere) vaad edilen: **"Kuvvet"** tâbîrini müfessirler mal, evlât ve uzuvların güçlü olması olarak tefsîr etmişlerdir. Zîrâ bütün bunlar insanın kendisiyle tekavvî ettiği (güç bulduğu) şeylerdir. **(Fahrurrâzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 18/12)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Kuşeyrî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; bu âyet-i kerîmenin işârî mânâsı: "Rabbinizden mağfiret taleb edin, bu istiğfardan sonra ise kurtuluşunuzun sizin istiğfârınızdan dolayı olduğunu vehmetmenizden (ve aklınıza getirmenizden) dolayı O'na tevbe edin.

Daha doğrusu siz şunu gerçek mânâda idrâk edin ki siz kurtuluşunuzu ancak Rabbinizin fazlı (keremi) ile bulabilirsiniz. (O size afv istemeyi öğretmeseydi ve onu size yaptırmasaydı siz istiğfar da edemezdiniz.) Dolayısıyla siz ancak O'nun lütfu ve tevfîki (muvaffak kılması) ile istiğfâr (yapmay)a ulaştınız, yoksa istiğfârınızla kurtuluşa ulaşmadınız.

Eğer O (Rabbiniz) rahmetiyle sizi istiğfâr etmeye ehil kılmasaydı (O'na karşı mahcûbiyetten) renginiz bozulup tevbe ve istiğfârınıza ve O'ndan özür dileme (hâli)nize ulaşamazdınız" demektir. **(el-Kuşeyrî,** *Letâifü'l-işârât, 2/327)*

(Bu âyet-i kerîmede geçen) **"Üzerinize bol yağmurlar gönderir"** kavl-i şerîfinden anlaşıldığı üzere; istiğfâr rızık kapısını çalmaktır, bir kul husn-ü tazarrûda bulunarak (güzelce yalvarıp yakararak) **Allâh-u Te'âlâ**'ya döndüğü zaman **Allâh-u Te'âlâ** ona rahmetinin ebvâbını fetheder (merhametinin bütün kapılarını açar) ve nîmetinin esbâbını tevfîr eder (ulaştırmak istediği bütün iyiliklerin sebeblerini bolca ihsân eder). **(el-Kuşeyrî,** *Letâifü'l-işârât, 2/328)*

*"İbnü 'Acîbe Tefsîri"*nde zikredildiğine göre; peygamberlerin kıssalarının ve haberlerinin tekrar edilmesinde, îtibâr ehli (ibret alanlar) için vaaz ve uyarı olduğu gibi, basîret ehli için ziyâde yakîn (şüphesiz inanç artışı) ve (günahlarda) ısrâr ehli için ise tehdîd ve tahvîf (korkutma) vardır ki yine bunda (îmân ehli için) tevbe ve istiğfâra süratle koşmaya büyük bir teşvîk bulunmaktadır.

Allâh-u Te'âlâ'nın: (اِسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ) **"Rabbinizden mağfiret taleb edin ve sonra da O'na tevbe edin"** kavl-i şerîfinin işârî mânâsı ise: "Gizli şirk (olan riyâ ve gösteriş)ten dolayı Rabbinizden mağfiret taleb edin, sonra kendi varlığınıza nazar (ve îtibâr ederek onu hesâba katmak)dan ve amellerinizi (güzel) gör(üp beğen)mekten **Allâh-u Te'âlâ**'ya tevbe edin ki **Allâh-u Te'âlâ** vâridât-ı İlâhiyye (Allâh-u Te'âlâ'dan özel gönderilen tecellîler) ve ulûm-ü ilhâmiyye (öğrenme zahmeti çekmeksizin kalbe ilhâm edilen ledün ilimlerinin) bulutlarından sizin kalpleriniz ve sır latîfeleriniz üzerine bol tecellîler salıversin ve sıfatları müşâhede husûsundaki kuvvetinize, bir de (öz) Zât'ı (Pâk-i Sübhâniyye'yi) müşâhede (ve görür gibi olma) kuvvetini ziyâde eylesin.

Ama sakın siz O'nun eserlerini müşâhede etme sebebiyle farkında olmadığınız hâlde Zât'ını müşâhededen yüz çevirerek büyük günahlara ısrâr eden mücrimler zümresinde sayılan kimseler olmayın" demektir.

Vertecebî *(Rahimehullâh)* bu makamda **Allâh-u Te'âlâ**'nın hitâbı olarak şu mânâyı vermiştir: "Benden gayrına nazar etmekten dolayı mağfiret taleb edin ve nefisleriniz(in uygunsuz isteklerin)den, onların kendi ibâdetlerini (değerli) görmesinden ve karşılıklar beklemesinden sebeb Bana tevbe edin ki **Allâh-u Te'âlâ** kalpleriniz üzerine kıdem semâsından bolca tecellî nurları göndersin ve ruhlarınızı (mânevî mîracdaki) uçuşlarında kuvvet bakımından ziyâdeleştirsin." **(İbnü 'Acîbe,** *el-Bahru'l-medîd, 3/221)*

MÜNÂSİB ÂYET-İ KERÎMELER

İstiğfar ve Tevbenin Güzel Yaşamaya ve Çok Bolluklara Ulaşmaya Vesîle Olduğu, Bunlardan Yüz Çevirmenin İse Büyük Azablara Sebebiyet Vereceği

﴿وَاَنِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوٓا اِلَيْهِ يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى وَيُؤْتِ كُلَّ ذِى فَضْلٍ فَضْلَهُ ۖ وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنِّٓى اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ﴾

"Yine siz (günahlarınız için) **Rabbinizden mağfiret taleb edin, sonra da** (her günah işlediğinizde geciktirmeksizin hemen) **O'na tevbe edin ki O sizi** (ömürlerinizin nihâyeti için) **belirlenmiş bir ecele kadar** (sıhhat, âfiyet, emniyet ve bitmez tükenmez nîmetler içerisinde) **güzel bir faydalandırma ile yaşatsın ve** (sâlih amel bakımından) **fazlalık sâhibi her bir kimseye** (dünyâda da âhirette de) **o fazlalığını**(n mükâfâtını tastamam) **versin.**

Ama eğer (getirdiğim hidâyetten) **yüz çeviri**(p de eski kâfirliğinizi sürdürü)**rseniz, muhakkak ki ben sizin üzerinize o** (dehşeti) **çok büyük olan bir günün azâbın**(ın gelip çatmasın)**dan endişelenmekteyim."** *(Hûd Sûresi:3)*

Şu'ayb (Aleyhisselâm)ın da Hûd (Aleyhisselâm) Gibi, Kendi Kavmine Önce İstiğfârı Sonra Tevbeyi Emrettiği

﴿وَاسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوٓا اِلَيْهِ اِنَّ رَبّى رَحِيمٌ وَدُودٌ﴾

"(Ey kavmim!) **Bir de siz** (Allâh-u Te'âlâ'ya îmân ederek evvelce işlemiş olduğunuz şirk ve günahlardan dolayı) **Rabbinizden** (mağfiret ve) **bağışlanma isteyin. Sonra da** (her günah işlediğinizde sürekli) **O'na tevbe edin.**

Gerçekten benim Rabbim (tevbe edenlere karşı rahmeti pek büyük olan bir) **Rahîm'dir,** (dostlarını çok seven ve seven bir kişinin sevdiğine yaptığı lütuf ve ihsanları onlara revâ gören bir) **Vedûd'dür."** *(Hûd Sûresi:90)*

Nûh (Aleyhisselâm)ın da Bolluk ve Rahatlık Bulmaları İçin Kavmine İstiğfârı Emrettiği

﴿فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ اِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا ۞ يُرْسِلِ السَّمَآءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا ۞
وَيُمْدِدْكُمْ بِاَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ اَنْهَارًا﴾

"Nihâyet (kavmime): '(Îmân ederek) **Rabbinizden mağfiret** (ve bağışlanma) **isteyin. Şüphesiz ki O dâimâ** (tevbe edenlerin günahlarını çokça bağışlayan bir) **Ğaffâr olmuştur.**

(İstiğfâr edin ki; yetmiş sene süren kuraklık ve kısırlıktan sonra rabbiniz) **göğü**(n yağmurunu) **üzerinize** (bardaktan boşanırcasına) **bolca akan bir hâlde** (art arda) **göndersin.**

(İstiğfâra devâm edin ki) **çok mallarla ve oğullarla** (lütufta bulunarak) **size yardım etsin** (ve geniş imkânlar versin)**, üstelik sizin** (faydalanmanız) **için çok kıymetli bostanlar yaratsın ve yine sizin için** (gürül gürül akan) **ırmaklar vâr etsin' dedim."** *(Nûh Sûresi:10-12)*

ELLİ ÜÇÜNCÜ ÂYET-İ KERÎME

﴿قَالُوا يَا هُودُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِي آلِهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (53)

(قَالُوا) **Dediler,** neyi dediler? (يَا هُودُ) **ey Hûd!** (مَا جِئْتَ) **sen getirmedin,** kime? (نَا) **bize,** neyi? (بِبَيِّنَةٍ) **hiçbir açık delîli,** (وَمَا نَحْنُ) **zâten biz değiliz,** kimler değiliz? (بِتَارِكِي آلِهَتِنَا) **ilâhlarımızı aslâ terk ediciler,** neden sebeb? (عَنْ قَوْلِكَ) **senin sözünden sebeb,** daha? (وَمَا نَحْنُ) **ve yine biz değiliz,** kime? (لَكَ) **özellikle sana,** nedir değiliz? (بِمُؤْمِنِينَ) **aslâ îmân edici kimseler.**

M E Â L - İ Ş E R Î F

"(Bu etkili nasîhatlere rağmen onlar aşırı inatları yüzünden) dediler ki: 'Ey Hûd! Sen bize (dâvânın doğruluğuna delâlet eder nitelikte) **hiçbir açık delil getirmedin.**

Zâten biz senin sözünden sebeb ilâhlarımız(a tapmay)ı **aslâ bırakıcı kimseler değiliz. Biz aslâ sana îmân edecek kişiler de değiliz.'"**

Î Z Â H Â T - I M Ü F Î D E

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede **Hûd** *(Aleyhisselâm)*ın, müşrik kavmine tevbe istiğfârı emrettiğini ve buna karşılık onlara bolluk ve kuvvet vaad ettiğini beyân ettikten sonra bu âyet-i kerîmede ise onların kendisine verdikleri ters cevabları açıklamıştır.

İbnü 'Atıyye *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; müşrikler bu âyet-i kerîmede geçen: (مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ) **"Sen bize hiçbir açık delil getirmedin"** derken aslında: "Sen bize bizi sana îmâna mecbur bırakacak bir âyet getirmedin" diyerek kendi zanları hasebiyle ve hakkı görmekten kör oldukları için **Hûd** *(Aleyhisselâm)*ın mûcizelerini âyet (ve hârikulâde bir hâdise) olarak görmeyi nefyetmiş oldular. Nitekim **Kureyş** de **Kur'ân**'ı sihir ve şiir olarak nitelemiştir.

Hâlbuki **Ebû Hureyre** *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَا مِنَ الْأَنْبِيَاءِ نَبِيٌّ إِلَّا قَدْ أُعْطِيَ مِنَ الْآيَاتِ مَا مِثْلُهُ آمَنَ عَلَيْهِ الْبَشَرُ، وَإِنَّمَا كَانَ الَّذِي أُوتِيتُ وَحْيًا أَوْحَاهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيَّ، وَأَرْجُو أَنْ أَكُونَ أَكْثَرَهُمْ تَبَعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ.»

"Peygamberlerden bir nebî yoktur ki mutlaka her birine, misline (ve ona benzeyen şeyi gördüğünde) **beşerin îmân edeceği** (hârikulâdelikte alâmet sayılacak) **mûcizelerden bir şey verilmiştir.**

Bana verilmiş olan şey ise özellikle ancak Allâh-u 'Azze ve Celle'nin bana vahyetmiş olduğu vahiyler olmuştur.

Ayrıca ben kıyâmet gününde tâbîleri bakımından onların en çoğu olacağımı ummaktayım." (**Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:8491, 14/190;* **el-Buhârî,** *es-Sahîh, rakam:4696, 4/1905;* **Müslim,** *es-Sahîh, rakam:152, 1/134;* **en-Nesâî,** *es-Sünenü'l-kübrâ, rakam:7923, 7/24;* **İbnü 'Atıyye,** *el-Muharraru'l-vecîz, 5/327-328)*

İşte bu hadîs-i şerîf şu hususta kesin hüküm ifâde etmektedir ki, bâzısı bize muayyen olarak bildirilmemiş olsa da **Hûd** *(Aleyhisselâm)*a ve diğer rasüllere mutlaka bâzı mûcizeler verilmiştir. (**İbnü 'Atıyye,** *el-Muharraru'l-vecîz, 5/327-328)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; müşriklerin **Hûd** *(Aleyhisselâm)*a "Sen bize dâvânın doğruluğuna delâlet edecek bir huccet ile gelmedin" sözü **Hûd** *(Aleyhisselâm)*ın onlara getirdiği mûcizelere îtibâr etmemelerinden ve aşırı inatçılıklarından neş'et etmiş bir kelâmdır.

Nitekim **Kureyş** de **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in sayılamayacak kadar mûcizelerini gördükleri hâlde: (لَوْلَآ أُنْزِلَ عَلَيْهِ ءَايَةٌ مِنْ رَبِّهِۦ) **"Rabbinden onun üzerine bir âyet indirilseydi ya"** *(Yûnus Sûresi:20)* demişlerdir.

İşte onlar âyet-i kerîmenin sonunda geçen:

﴿وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِىٓ ءَالِهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ﴾

"Biz senin sözünden sebeb ilâhlarımızı bırakacak kimseler değiliz ve biz aslâ sana îmân edenler de olmadık" sözleriyle **Hûd** *(Aleyhisselâm)*ın kendilerini dâvet ettiği tevhîd inancını tasdîk etmeyeceklerini ve bâtıl ilâhlara ibâdeti bırakmayacaklarını ifâde ederek **Hûd** *(Aleyhisselâm)*ı, dâvetine icâbet ve tasdîk olunmaktan ümit kestirmeyi hedeflemişlerdir. (**İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/227)*

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)* bu makamda şunları söylemiştir: **"Allâh-u Te'âlâ Hûd** *(Aleyhisselâm)*ın kendi kavmine neler söylediğini zikrettikten sonra kavminin de ona neler dediklerini naklederken bir kaç şey açıklamıştır.

Birincisi; onların: (مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ) **"Sen bize bir beyyine getirmedin"** sözleridir.

Huccet (kesin delil) mânâsında kullanılan mûcizeye **'Beyyine'** ismi verilmesinin sebebi, hakkı bâtıldan kesin bir şekilde beyân etmesi (ve açıklaması) sebebiyledir ki **Hûd** *(Aleyhisselâm)*ın onlara mûcizeler izhâr ettiği kesinlikle bilinmektedir.

Lâkin onun kavmi cehâletleri yüzünden mûcizeleri inkâr etmişler ve hiçbir mûcize getirmediğini yalan yere iddiâ etmişlerdir.

İkincisi; onların:

﴿وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِي آلِهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ﴾

"Biz senin sözünden sebeb günahlarımızı bırakacak kimseler değiliz" sözleridir ki bu ifâdeleri de çok rakîktir (ve düşüktür).

Zîrâ onlar fayda ve zarar yaratacak olanın ancak **Allâh-u Te'âlâ** olduğunu ve putların bir menfaat ve zarar sağlayamayacağını îtirâf eden bir toplumdular. Hâl böyle olunca zâten akıl hiç düşünmeden böyle şeylere ibâdetin câiz olmayacağını çoktan anlamalıydı.

Dolayısıyla onların, bâtıl ilâhlarını terketmeleri sâdece **Hûd** *(Aleyhisselâm)*ın sözünden sebeb olmayıp bilakis aklın isâbetli düşüncesi ve vicdânın düşünmeden anlayışı sebebiyle olmalıydı.

Hâl böyle iken onlar putları bırakmamalarını **Hûd** *(Aleyhisselâm)*ın sözünün etkisizliğine bağladılar.

Üçüncüsü ise; onların: (وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ) **"Biz aslâ sana îmân eden kimseler olmayacağız"** hezeyanlarıdır ki işte bu da onların şirkte ısrâr, körü körüne taklid ve bile bile inkâr sıfatlarına sâhib olduklarına delâlet etmektedir.

(Çünkü bu sözleriyle onlar hangi mûcizeyi görseler de ve hangi delîli anlasalar da peşînen îmân etmemeye karar verdiklerini açıklamış olmaktadırlar.) **(Fahrurrâzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 18/13-14)*

اِنْ نَّقُوْلُ اِلَّا اعْتَرٰىكَ بَعْضُ اٰلِهَتِنَا بِسُوْٓءٍ ؕ قَالَ اِنِّيْٓ اُشْهِدُ اللّٰهَ
وَاشْهَدُوْٓا اَنِّيْ بَرِيْٓءٌ مِّمَّا تُشْرِكُوْنَ ۙ﴿٥٤﴾ مِنْ دُوْنِهٖ فَكِيْدُوْنِيْ جَمِيْعًا
ثُمَّ لَا تُنْظِرُوْنِ ﴿٥٥﴾ اِنِّيْ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ رَبِّيْ وَرَبِّكُمْ ؕ مَا مِنْ دَآبَّةٍ
اِلَّا هُوَ اٰخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا ؕ اِنَّ رَبِّيْ عَلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿٥٦﴾ فَاِنْ
تَوَلَّوْا فَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ مَّآ اُرْسِلْتُ بِهٖٓ اِلَيْكُمْ ؕ وَيَسْتَخْلِفُ رَبِّيْ قَوْمًا
غَيْرَكُمْ ۚ وَلَا تَضُرُّوْنَهٗ شَيْـًٔا ؕ اِنَّ رَبِّيْ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيْظٌ ﴿٥٧﴾
وَلَمَّا جَآءَ اَمْرُنَا نَجَّيْنَا هُوْدًا وَّالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَهٗ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا ۚ
وَنَجَّيْنٰهُمْ مِّنْ عَذَابٍ غَلِيْظٍ ﴿٥٨﴾ وَتِلْكَ عَادٌ ۘ جَحَدُوْا بِاٰيٰتِ رَبِّهِمْ
وَعَصَوْا رُسُلَهٗ وَاتَّبَعُوْٓا اَمْرَ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيْدٍ ﴿٥٩﴾ وَاُتْبِعُوْا فِيْ هٰذِهِ
الدُّنْيَا لَعْنَةً وَّيَوْمَ الْقِيٰمَةِ ؕ اَلَآ اِنَّ عَادًا كَفَرُوْا رَبَّهُمْ ؕ اَلَا بُعْدًا
لِّعَادٍ قَوْمِ هُوْدٍ ﴿٦٠﴾ وَاِلٰى ثَمُوْدَ اَخَاهُمْ صٰلِحًا ؕ قَالَ يٰقَوْمِ اعْبُدُوا
اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ ؕ هُوَ اَنْشَاَكُمْ مِّنَ الْاَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ
فِيْهَا فَاسْتَغْفِرُوْهُ ثُمَّ تُوْبُوْٓا اِلَيْهِ ؕ اِنَّ رَبِّيْ قَرِيْبٌ مُّجِيْبٌ ﴿٦١﴾ قَالُوْا
يٰصٰلِحُ قَدْ كُنْتَ فِيْنَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هٰذَآ ۘ اَتَنْهٰىنَآ اَنْ نَّعْبُدَ
مَا يَعْبُدُ اٰبَآؤُنَا ؕ وَاِنَّنَا لَفِيْ شَكٍّ مِّمَّا تَدْعُوْنَآ اِلَيْهِ مُرِيْبٍ ﴿٦٢﴾

ELLİ DÖRDÜNCÜ ÂYET-İ KERÎME

﴿ اِنْ نَقُولُ اِلَّا اعْتَرٰيكَ بَعْضُ اٰلِهَتِنَا بِسُوٓءٍ قَالَ اِنِّٓي اُشْهِدُ اللّٰهَ وَاشْهَدُوٓا اَنِّي بَرِٓيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (54)

(اِنْ نَقُولُ) **Biz demiyoruz,** (اِلَّا اعْتَرٰي) **ancak** (şunu diyoruz ki) **isâbet ettirmiş,** kime? (كَ) **sana,** kim? (بَعْضُ اٰلِهَتِنَا) **ilâhlarımızdan birisi,** neyi? (بِسُوٓءٍ) **çok büyük bir kötülüğü,** (قَالَ) (bunun üzerine Hûd *(Aleyhisselâm)*) **dedi ki,** (اِنِّي) **şüphesiz ben,** (اُشْهِدُ) **şâhit koşuyorum,** kimi? (اَللّٰهَ) **Allâh'ı,** (وَاشْهَدُوا) **siz de şâhit olun,** neye şâhit olun? (اَنِّي) **gerçekten ben,** kimim? (بَرِٓيءٌ) **tamâmen uzak biriyim,** neden? (مِمَّا تُشْرِكُونَ) (birtakım ilâhları) **şirk koşmanızdan.** Burada (مَا) harfi, masdariyyedir, mevsûle de olabilir ki meâl-i şerîfteki mânâ buna göredir.

MEÂL-İ ŞERÎF

"(Onlar:) **'Biz** (senin hakkında) **ancak: 'İlâhlarımızdan biri sana** (delilik gibi) **çok büyük bir kötülük isâbet ettirmiş** (ve seni çarpmış)' **diyoruz'** (dediler. Bunun üzerine Hûd *(Aleyhisselâm)*:) **'Şüphesiz ben Allâh'ı şâhit koşuyorum, siz de şâhit olun ki gerçekten ben sizin** (Allâh'a) **şirk koşmakta olduğunuz şeyler**(e tapmaktan ve onları bir şey yerine koyup şerlerinden endişelenmek)**den tamâmen uzak biriyim' dedi."**

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede **Hûd** *(Aleyhisselâm)*ın kavminin ona verdikleri ters cevabları beyân ettikten sonra bu âyet-i kerîmede de onların bu sözlerinin devâmında **Hûd** *(Aleyhisselâm)*ı putlar tarafından çarpılmışlıkla niteleddiklerini ve bunun üzerine **Hûd** *(Aleyhisselâm)*ın onlardan teberrîsini açıklayan ifâdelerini açıklamıştır.

Beğavî *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; müşrikler bu âyet-i kerîmede geçen sözleriyle **Hûd** *(Aleyhisselâm)*a: "Sen bizim ilâhlarımıza hakāret ediyorsun ve onlara ibâdeti menediyorsun. Bu yüzden onlardan bâzısı seni çarpıp sana delilik isâbet ettirmiş olacak ki sen böyle (bir olan İlâh'a ibâdet gibi aslı astarı olmayan) hurâfeler konuşabiliyorsun" demiş oldular. **(el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 4/183;* **el-Hâzin,** *Lübâbü't-te'vîl, 2/489;* **el-Mazharî,** *et-Tefsîru'l-Mazharî, 4/401)*

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: "Müşrikler **Hûd** *(Aleyhisselâm)*a: "Sen bizim ilâhlarımıza şetmettin (ve onlara hakāret ettin), onlar da senin aklını ifsâd ederek seni mecnûn (deli) yaptılar" deyince **Hûd** *(Aleyhisselâm)* da onlara:

﴿إِنِّي أُشْهِدُ اللَّهَ وَاشْهَدُوا أَنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ ۝ مِنْ دُونِهِ﴾

"Şüphesiz ben Allâh'ı şâhit koşuyorum, siz de şâhit olun ki gerçekten ben sizin O'ndan başka (ilâhlar edinip Allâh'a) **şirk koşmakta olduğunuz o şeylerden tamâmen uzak biriyim"** diye cevâb vermiştir ki bunun mânâsı zâhirdir (ve îzâha muhtaç değildir)." **(Fahrurrâzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 18/14)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Kuşeyrî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **Hûd** *(Aleyhisselâm)* müşrik kavmine **Allâh**'ın âyetlerini ne kadar genişçe anlattıysa ve mûcizelerini ne kadar îzah ettiyse de mutlaka bu onları (kendilerinde bulunan) körlük üzerine körlük bakımından ziyâdeleştirmiş ve onlara basîret ve hidâyet kazandırmamıştır.

Nitekim onlar olanca gayretleriyle yaptıkları uzun konuşmaların ardından (hiçbir hakîkat ortaya koyamadıkları gibi, bir de):

﴿إِنْ نَقُولُ إِلَّا اعْتَرَاكَ بَعْضُ آلِهَتِنَا بِسُوءٍ﴾

"Biz (senin hakkında) **ancak: 'İlâhlarımızdan biri sana** (delilik gibi) **çok büyük bir kötülük isâbet ettirmiş** (ve seni çarpmış)' **diyoruz."** sözünü sarfederek, cehâletlerinin aşırılığına ve dalâletlerinin şiddetliliğine delâlet eden bir hitabtan fazlasını söyleyememişlerdir.

Ayrıca onlar kendi ilâhlarının, düşmanlarına kötülük dokundurabileceğini nasıl düşünebilmişlerdir?! Hâlbuki o ilâhların o zamâna kadar kendilerine hiçbir hayır dokunduramadığını bilmişlerdir.

İşte şu bir gerçektir ki ğavâyet (şaşkınlık ve azgınlık) onlar üzerine çöküp istîlâ etmiştir. Yoksa (kendileri de bilmektedir ki) o putlar düşmanlarına zarar veremez, dostlarına da fayda veremez." **(el-Kuşeyrî,** *Letâifü'l-işârât, 2/328)*

İbnü 'Acîbe *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; bu âyet-i kerîmenin işârî mânâsı şöyledir:

"Rasüllere ne denildiyse evliyâya da aynı şeyler söylenmektedir. Nitekim bir kul Mevlâsına teveccüh ettiği zaman terbiye ehli (seyr-i sülûk yaptıracak) bir zâtın eline düşer de evvelce intisâb etmiş olduğu diğer (ehliyetsiz) şeyhi bırakırsa o sırada da onun başına istenmedik bir şey gelirse insanlar onun hakkında: 'O terkettiği sâlih zat onu çarptı' derler. İşte bu durumda o, **Hûd** *(Aleyhisselâm)*ın kavmine verdiği cevâbı vermelidir." **(İbnü 'Acîbe,** *el-Bahru'l-medîd, 3/222-223)*

ELLİ BEŞİNCİ ÂYET-İ KERÎME

﴿ مِنْ دُونِهِ فَكِيدُونِى جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنْظِرُونِ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (55)

Öyle ilâhları şirk koşmanızdan berîyim ki, (مِنْ دُونِهِ) **O'nun gayrinden,** yâni Allâh'tan başka birtakım ilâhları O'na ortak koşmanızdan berîyim, (فَكِيدُو) **artık tuzak kurun,** kime? (نِى) **bana,** ne olduğunuz hâlde? (جَمِيعًا) (hepiniz) **bir araya gelici olarak,** (ثُمَّ لَا تُنْظِرُو) **sonra mühlet vermeyin,** kime? (نِ) **bana.**

M E Â L - İ Ş E R Î F

"(Yine şâhit olun ki; ben) **O'ndan başkasın**(ı O'na ortak koşmanızdan da, O'ndan gayrinden korkmak)**dan** (da uzağım)**!**

Artık (sizin dediğiniz gibi ilâhlarınız, kendilerine ibâdeti engelleyen kişilere zarar verme gücüne sâhib bulunuyorlarsa, bunu ispatlamak üzere) **hep birlikte bana tuzak kurun, sonra da bana** (göz açacak kadar bile) **mühlet vermeyin."**

Î Z Â H Â T - I M Ü F Î D E

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede **Hûd** *(Aleyhisselâm)*ın, müşrik kavminden teberrîsini ifâde eden sözlerini beyân ettikten sonra bu âyet-i kerîmede ise **Hûd** *(Aleyhisselâm)*ın onlara kendisini durdurmak için ellerinden geleni yapmaları husûsunda meydan okuduğunu açıklamıştır.

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile: "**Hûd** *(Aleyhisselâm)*ın bu âyet-i kerîmede geçen:

﴿فَكِيدُونِى جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنْظِرُونِ﴾

"Hepiniz birlikte bana hîle kurun, sonra bana mühlet vermeyin" sözü **Nûh** *(Aleyhisselâm)*ın (Yûnus Sûresi'nde) söylemiş olduğu:

﴿ فَاَجْمِعُوٓا اَمْرَكُمْ وَشُرَكَآءَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُنْ اَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُوٓا اِلَىَّ وَلَا تُنْظِرُونِ ﴾

"Öyleyse siz (Allâh'ın şerikleri sandığınız) **ortaklarınızla birlikte** (benimle ilgili) **işinizi** (ve hîlelerinizi) **bir araya getirin de, sonra** (bu karârınız ve) **işiniz size örtülü** (ve kapalı) **bir şey olmasın,** (bilakis yapacağınız saldırıya açıkça azmedin) **sonra da bana yönelik karar verin ve bana mühlet vermeyin."** *(Yûnus Sûresi:71)* sözünün bir nazîri (benzeri)dir. Şu bilinsin ki; peygamberlerin bu sözleri, kâhir (üstünlük sağlayıcı) bir mûcizedir.

Zîrâ tek bir adam büyük bir topluluğa yönelip onlara:

"Bana düşmanlıkta ve eziyet edici şeyler yapmakta çok ileri gidin ve sakın bana süre tanımayın" diyorsa o kişi kesinlikle **Allâh-u Te'âlâ**'nın onu muhâfaza edeceğine ve düşmanlarının şerrinden onu koruyacağına dâir **Allâh** tarafından aldığı bir temînâta tam mânâsıyla güveniyor demektir." **(Fahrurrâzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 18/14)*

Mazharî *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; **Hûd** *(Aleyhisselâm)* bu sözüyle onlara:

"Siz ve bütün ortaklarınız toplaşarak birbirinize yardım etmek sûretiyle bana zarar vermek için tuzaklar kurun ve beni helâk etmek için hîlelere başvurun ve aslâ bana mühlet vermeyin" demek sûretiyle aslında onları hafife aldığını beyân etmiş ve aynı zamanda **Allâh-u Te'âlâ**'ya olan sonsuz îtimâdını açıklamıştır.

Ayrıca bu sözüyle onların ilâhlarının âcizliğini de izhâr etmiş olmaktadır. Çünkü onlar gerçekten zarar ve fayda veremeyen taşlardan ibârettir.

İşte **Hûd** *(Aleyhisselâm)*ın bu şekilde kavmine meydan okuması onun göstermiş olduğu mûcizelerden biridir.

Zîrâ o, kendilerine bu şekilde hitâb ettiği hâlde misli (ve benzeri) âlemlerde yaratılmamış olan en kuvvetli cebbâr ve zorba toplum olan **Âd** kavmi **Hûd** *(Aleyhisselâm)*ın kanını akıtamamışlar ve ona hiçbir zarar verememişlerdir. **(el-Mazharî,** *et-Tefsîru'l-Mazharî, 4/402)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

Bu âyet-i kerîmenin ***"Kuşeyrî Tefsîri"***ndeki işârî mânâsı bir sonraki âyet-i kerîme ile çok irtibatlı olduğu için orada cem edilmiştir.

MÜNÂSİB ÂYET-İ KERÎME

Nûh** (Aleyhisselâm)**ın da Hûd** (Aleyhisselâm) **Gibi,
Kavminin Kendisine Eziyet Etmesi İçin
Meydan Okuduğunu Bildiren Âyet-i Kerîme

﴿وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ نُوحٍ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖ يَا قَوْمِ اِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ
مَقَامِى وَتَذْكِيرِى بِاٰيَاتِ اللّٰهِ فَعَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْتُ فَاَجْمِعُوٓا اَمْرَكُمْ وَشُرَكَآءَكُمْ
ثُمَّ لَا يَكُنْ اَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُوٓا اِلَىَّ وَلَا تُنْظِرُونِ﴾

"**Nûh'un** (o kâfirlik ve inatta seni inkâr edenlere çok benzeyen kavmiyle yaşamış olduğu) **önemli haberini de o** (Mekke ehlinden müşrik ola)**nlara peş peşe oku.**

Hani o, kavmine demişti ki:

'Ey Kavmim! Eğer benim (Allâh'a dâvet vazîfesini sürdürerek uzun süre aranızda) **ikāmetim ve Allâh'ın** (birliğine delâlet eden) **âyetlerini hatırlatmam size büyük** (ve ağır) **geldiyse, işte ben ancak Allâh'a tevekkül ettim** (ve bütün işlerimi ancak O'na ısmarladım).

Öyleyse siz (Allâh'ın şerikleri sandığınız) **ortaklarınızla birlikte** (benimle ilgili) **işinizi** (ve hîlelerinizi) **bir araya getirin de, sonra** (bu karârınız ve) **işiniz size örtülü** (ve kapalı) **bir şey olmasın,** (bilakis yapacağınız saldırıya açıkça azmedin) **sonra da bana yönelik karar verin ve bana mühlet vermeyin.'''** *(Yûnus Sûresi:71)*

Nûh *(Aleyhisselâm)* bu sözü müşrik kavmin acziyetini ortaya çıkarma kastıyla söylemiştir ki böylece o, **Allâh-u Te'âlâ**'ya karşı sonsuz tevekkülünü (îtimâd ve güvenini) açıklayarak, kâfirlerin hîlelerinden korkmadığını ve ne onların ne de ilâhlarının hiçbir fayda ve zarara muktedir olmadıklarını yakînen bildiğini ortaya koymuştur.

ELLİ ALTINCI ÂYET-İ KERÎME

﴿اِنِّی تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ رَبِّی وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَآبَّةٍ اِلَّا هُوَ اٰخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا اِنَّ رَبِّی عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (56)

(اِنِّی) **Muhakkak ben,** ne yaptım? (تَوَكَّلْتُ) **tevekkül ettim,** kime? (عَلَى اللّٰهِ) **Allâh'a,** öyle Allâh ki, (رَبِّی) **benim Rabbim,** daha? (وَرَبِّكُمْ) **sizin de Rabbiniz,** (مَا مِنْ دَآبَّةٍ) **hafifçe hareket eden hiçbir** (canlı) **şey yoktur ki,** (اِلَّا هُوَ) **ancak O** (Allâh), kimdir? (اٰخِذٌ) **tutucudur,** neyi? (بِنَاصِيَتِهَا) **onun perçemini,** (اِنَّ رَبِّی) **şüphesiz benim Rabbim,** ne üzeredir? (عَلٰى صِرَاطٍ) **bir yol üzeredir,** öyle yol ki, (مُسْتَقِيمٍ) **dosdoğru olucu.**

MEÂL-İ ŞERÎF

"Muhakkak ki ben (var ya)**; benim** (de) **Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allâh'a tevekkül ettim** (ve ancak O'na güvenip îtimâd ettim)**. Hafifçe hareket eden hiçbir** (canlı) **şey** (bile) **yoktur ki; illâ O** (Rabbim) **onun perçemini tutucudur** (ve ona dilediğini uygulayıcıdır)**.**

Şüphesiz benim Rabbim (bütün kazâ ve kaderlerinde, fiil ve icrâatlarında hak ve adâleti temsil eden) **dosdoğru bir yol üzeredir.** (Bu yüzden Kendisine sığınanı zâyi etmez ve hiçbir zâlimi cezâsız bırakmaz.)"

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede **Hûd** *(Aleyhisselâm)*ın, müşrik kavmine kendisine zarar vermek için ellerinden geleni yapmaları konusunda meydan okuduğunu beyân ettikten sonra bu âyet-i kerîmede ise **Hûd** *(Aleyhisselâm)*ın **Allâh-u Te'âlâ**'ya tevekkül husûsundaki kelamlarını açıklamıştır.

"Beğavî ve Hâzin" tefsîrlerinde zikredildiğine göre; bu âyet-i kerîmede geçen: **"Mutlaka O her canlının perçeminden yakalamıştır"** kavl-i şerîfindeki **"Perçeminden yakalama"** tâbîri ezici güce sâhib olan birinin mağlub ettiği birine uyguladığı muâmelenin bir temsîlidir ki böylece makhûr (ve mağlub) olan bir kişinin kendisine gâlip gelenin önündeki zillet içindeki durumu ve güçlü olanın o kişi hakkında dilediği şekilde tasarrufta bulunabileceği anlatılmak istenmiştir.

Allâh-u Te'âlâ yarattıklarını her yönden yakalamış olduğu hâlde özellikle ('Alın saçı' ve 'Perçem' mânâlarına gelen) **'Nâsıye'** tâbîrinin kullanılması ise Arabların isti'mâline göre zikredilmiştir.

Zîrâ Arablar bir insanı zillet (ve diğer bir kimsenin karşısında düştüğü alçak durum) ile nitelemek istedikleri zaman: "Felan kişinin perçemi felanın elindedir" derler.

İmâm Dahhâk *(Rahimehullâh)* bu cümle-i celîleye: "Yâni **Allâh-u Te'âlâ** onları öldürür ve diriltir" diye mânâ vermiştir.

İmâm Ferrâ *(Rahimehullâh)* ise: "**Allâh-u Te'âlâ** her canlının mâliki (yegâne sâhibi)dir ve onlar hakkında (dilediğini yapmaya) Kādir olandır" diye tefsîr etmiştir. **Kuteybî** *(Rahimehullâh)* ise bu cümle-i celîleye: "**Allâh-u Te'âlâ** her dâbbeyi Kāhirdir, yâni her canlıya karşı ezici kuvvete sâhibtir" mânâsı verdikten sonra: "Nitekim sen bir kimsenin alın saçından tutabildiysen demek ki onu kahrettin, yâni ona gâlip geldin" demiştir. (**el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 4/183;* **el-Hâzin,** *Lübâbü't-te'vîl, 2/490;* **el-Mazharî,** *et-Tefsîru'l-Mazharî, 4/402)*

Taberî *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: "Bu âyet-i kerîmede cesedin diğer uzuvları değil de sâdece nâsıyenin (alın saçının) zikredilmesi Arabların isti'mâline göre vârid olmuştur.

Nitekim onlar bir insanın diğerine itâatkâr olduğunu ve onun tasarruflarına boyun eğdiğini anlatırken onu zillet ve huzû (boyun eğme) sıfatlarıyla vasfetmek istedikleri zaman: "Felanın nâsıyesi ancak felânın elindedir" derler ve bir esiri önce tutsak alıp sonra ona iyilikte bulunmak için salıvermek istedikleri zaman onun alın saçını keserler ve böylece iftiharlaşma ânında bunu ona karşı iftihâr vesîlesi olarak kullanırlardı.

İşte **Allâh-u Te'âlâ** onlara bu âyet-i kerîmede kendi kelâmlarında bildikleri üslûb ile hitâb etmiş oldu." (**et-Taberî,** *Câmi'u'l-beyân, 449/12;* **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/144)*

Kurtubî *(Rahimehullâh)*ın nakline göre; **Hakîm-i Tirmizî** *(Rahimehullâh)* ***"Nevâdiru'l-usûl"*** isimli eserinde şöyle demiştir:

"Bu âyet-i kerîmenin bizim nezdimizdeki îzah vechi şöyledir ki; **Allâh-u Te'âlâ** bütün kullarının amellerinin mukadderâtını (yâni ne yönde gelişeceğini tâ ezelde hatâsız ilmiyle bilerek) takdîr buyurdu.

Sonra onlara nazar ederek mahlûkātını yarattı ama onları yaratmadan önce, onlar yaratıldıktan sonra yapacak oldukları her şey hakkında **Allâh-u Te'âlâ**'nın basarı (görmesi) nâfiz (ve geçerli) olmuştu.

Sonra onları yarattığı zaman evvelce onlara yönelttiği nazarının (bakış ve tecellîsinin) nûrunu onların alın saçlarının içerisine yerleştirdi ki işte o nur bütün kulların perçemlerini tutmuş olup onları kaderlerinin zuhûr edeceği günlerde yapmaları mukadder olan amellerine doğru sürüp götürmektedir." (**el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/144)*

Nitekim **Abdullâh İbnü 'Amr İbni'l-'Âs** *(Radıyallâhu Anhümâ)*: **"Rasûlüllâh** *(Sallâlâhu Aleyhi ve Sellem)*i şöyle buyururken işittim" demiştir:

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «قَدَّرَ اللهُ الْمَقَادِيرَ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِخَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ.»

"Allâh(-u Te'âlâ sonsuza kadar olup bitecek her şeyi ezelî ilmiyle bilmiş ve) **gökleri ve yerleri yaratmadan ellibin sene önce** (Levh-i Mahfûz'da yazarak) **kaderleri takdîr etmiştir."** **(Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:6579, 11/144;* **et-Tirmizî,** *es-Sünen, rakam:2156, 4/30;* **el-Bezzâr,** *el-Bahru'z-zehhâr, rakam:2456, 6/426;* **İbnü Hibbân,** *es-Sahîh, rakam:3852, 5/5;* **el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân, 11/144; Parantez için bkz.:* **el-Münâvî,** *Feyzu'l-kadîr, 4/510)*

İşte bu hakîkati bilen rasüller bundan kuvvet almış ve ülü'l'azm (azim ve kararlılık sâhibi kimseler)den olmuşlardır.

Çünkü onlar kulların alın saçlarında bulunan nûru görmüşler ve **Allâh-u Te'âlâ**'nın yarattığı bütün kulların o nurlar ile birlikte **Allâh-u Te'âlâ**'nın onlardaki tecellîsine boyun eğeceklerini (ve neler yapacaklarını ezelde) görmüş (ve bilmiş) olduğu şeyleri yapacaklarını yakînen bilmişlerdir.

İşte peygamberler içerisinde bu mülâhazadan nasîbi en bol olan zât, azmde (ve kararlılıkta) onların en kuvvetlisi (dolayısıyla ülü'l-'azm içerisinde en fazîletlisi) olmuştur.

Nitekim **Hûd** *(Aleyhisselâm)* bu mülâhazaya sâhib olarak mânevî kuvvet kesbetmiş ve nihâyet:

﴿فَكِيدُونِي جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنظِرُونِ ۞ إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ ۚ مَا مِن دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا﴾

"**Artık** (sizin dediğiniz gibi ilâhlarınız bir şey yapabiliyorsa) **hep birlikte bana tuzak kurun, sonra da bana mühlet vermeyin. Muhakkak ki ben** (var ya)**; benim** (de) **Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allâh'a tevekkül ettim** (ve ancak O'na güvenip îtimâd ettim). **Hafifçe hareket eden hiçbir** (canlı) **şey** (bile) **yoktur ki; illâ O** (Rabbim) **onun perçemini tutucudur** (ve ona dilediğini uygulayıcıdır)" diyebilmiştir. **(el-Kurtubî,** *el-Câmi'u li-ehkâmi'l-Kur'ân, 11/144)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **Allâh-u Te'âlâ**'nın kulların alın saçlarından yakalamış olma sıfatı O'nun mülk ve kudretini beyân ile birlikte Yüce Zâtı'nın irâdesi doğrultusunda her kul hakkında dilediği tasarrufta bulunduğunu ifâde etmektedir ki bu kelâmdan maksad; **Allâh-u Te'âlâ**'nın azametine, şânının yüceliğine, saltanatının büyüklüğüne ve kudretinin bâhir (belirgin) olduğuna dikkat çekmektir.

İşte böylece: 'Yaratılmış herhangi bir şey kuvvet ve cüsse bakımından ne kadar büyük ve güçlü olsa da **Allâh-u Te'âlâ**'nın kudretine nisbetle ziyâdesiyle küçük ve O'nun kahr-ı saltanatının altında (ezilmiş ve) makhûr olup O'nun kendisi hakkında yapmak istediği her şeye ister istemez boyun eğicidir ve aslâ O'na direnecek güce sâhib değildir' mânâları ifâde buyurulmuş olmaktadır. **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/228-229)*

Âyet-i Kerîmenin Sonunda Geçen: (إِنَّ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ) **"Şüphesiz benim Rabbim sırât-ı müstakîm üzeredir"** kavl-i şerîfinin tefsîrinde **'Atâ** *(Rahimehullâh)* **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Anhümâ)*nın:

وَقَالَ عَطَاءٌ رَحِمَهُ اللهُ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا:

«يُرِيدُ: أَنَّ الَّذِي بَعَثَنِيَ اللهُ بِهِ دِينٌ مُسْتَقِيمٌ.»

'Şüphesiz **Allâh**'ın beni kendisi ile gönderdiği din dosdoğru bir dindir.' dediğini nakletmiştir ki bu durumda âyet-i kerîmenin mânâsı (bir muzâf takdîri üzere): 'Şüphesiz benim Rabbimin dîni çok istikāmetli bir yol üzere kurulmuştur' demek olur. **(el-Vâhidî,** *el-Vesît, 2/578)*

İbnü 'Atıyye ve **Kurtubî** *(Rahimehümellâh)*ın beyânları vechile; bu cümle-i celîle **Allâh-u Azze ve Celle**'nin bütün fiillerinin (ve işlerinin) gâyet muhkem (ve sağlam) olduğunu, bütün sözlerinin dosdoğru ve vaadlerinin hak olduğunu beyân etmektedir.

İşte böylece **Allâh-u Te'âlâ**'ya nisbet edilen her şey hakkında zikredilen istikāmet tâbîri; doğruluk, muhkemlik (sağlamlık) ve hatâdan, düzensizlikten, bozulma ve aksamadan uzaklık mânâlarında (kullanıla) gelmiştir. Dolayısıyla burada bir muzâf takdîri vardır ki ona göre mânâ (أَفْعَالُ رَبِّي) "Rabbimin fiilleri dosdoğru yol üzeredir" demektir. **(İbnü 'Atıyye,** *el-Muharraru'l-vecîz, 5/328)*

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; **Allâh-u Te'âlâ** bu cümle-i celîleden evvel Yüce Zât'ının her canlının perçeminden yakalamış olduğunu beyân ederek üstün kudretini ve ezici gücünü ifâde edince peşisıra: (إِنَّ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ) **"Şüphesiz benim Rabbim** (yaptığı bütün işlerde) **dosdoğru bir yol üzeredir"** kavl-i şerîfini getirerek: "Benim Rabbim bütün kullarına karşı üstün kudrete sâhibtir, lâkin aslâ onlara zulmetmez ve onlar hakkında ancak hak, adâlet ve doğru olan muâmeleyi yapar" buyurmuş olmaktadır. **(Fahrurrâzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 18/14)*

Mazharî ve **İsmâ'îl Hakkî** *(Rahimehümellâh)* bu cümle-i celîlenin tefsîrinde: **"Benim Rabbim dosdoğru yol üzeredir."** Yâni O, işlerini hak ve adâlet üzere yapar, dolayısıyla O, güzel amel işleyenleri bu ihsanlarından dolayı mükâfatlandıracak, günahkârları ise isyanlarından dolayı cezâlandıracaktır.

Şüphesiz şu bir gerçektir ki O'na sarılan hiç kimse O'nun nezdinde zâyi olmayacak, O'ndan kaçmak isteyen hiçbir zâlim de kaçıp kurtulamayacaktır" diye mânâ vermişlerdir. (**el-Mazharî**, *et-Tefsîru'l-Mazharî, 4/402;* **İsmâ'îl Hakkî**, *Rûhu'l-beyân, 4/229)*

Bu Âyet-i Kerîmeyi Okumanın Bâzı Havâssı

Yahyâ İbnü Saîd *(Radıyallâhu Anh)* şöyle demiştir:

عَنْ يَحْيَ بْنِ سَعِيدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: «مَا مِنْ أَحَدٍ يَخَافُ لِصًّا عَادِيًا أَوْ سَبُعًا ضَارًّا أَوْ شَيْطَانًا مَارِدًا فَيَتْلُو هٰذِهِ الْاٰيَةَ: ﴿اِنِّى تَوَكَّلْتُ عَلَى اللهِ رَبِّى وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَآبَّةٍ اِلَّا هُوَ اٰخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا اِنَّ رَبِّى عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ إِلَّا صَرَفَهُ اللهُ عَنْهُ.»

"Herhangi bir kimse saldırgan bir hırsızdan veyâ yırtıcı hayvandan yâhut serkeş (ve inatçı) bir şeytandan korkar da işte bu:

﴿اِنِّى تَوَكَّلْتُ عَلَى اللهِ رَبِّى وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَآبَّةٍ اِلَّا هُوَ اٰخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا اِنَّ رَبِّى عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾

"Muhakkak ki ben (var ya)**; benim** (de) **Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allâh'a tevekkül ettim** (ve ancak O'na güvenip îtimâd ettim).

Hafifçe hareket eden hiçbir (canlı) **şey** (bile) **yoktur ki; illâ O** (Rabbim) **onun perçemini tutucudur** (ve ona dilediğini uygulayıcıdır). **Şüphesiz benim Rabbim** (yaptığı bütün işlerde) **dosdoğru bir yol üzeredir"** âyetini okursa mutlaka **Allâh** ondan o şeyleri geri çevirir (ve ona zarar vermelerini engeller)." (**İbnü Ebî Hâtim**, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:445, 9/177;* **es-Süyûtî**, *ed-Dürru'l-mensûr, 8/85-86;* **Necmüddîn el-Ğazzî**, *Husnü't-tenebbüh limâ verade fi't-teşebbüh, 6/490)*

Bu rivâyeti zikrettikten sonra **İmâm-ı Ğazzî** *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: "Bu âyeti okuyan kişiyi bir kişi değil çok kuvvetli ve îtibârlı kalabalık bir cemâat dahî (öldürmek veyâ zarar vermek) kastetseler yine böylece bu âyet-i kerîme onu korur.

İşte bu rivâyet insanın kendi görüşüyle söyleyebileceği kabîlden değildir. Zâten âyet-i kerîmenin mevridi (vârid olduğu bahsedilen konu) bundan ibârettir. Görmez misin ki **Hûd** *(Aleyhisselâm)* bu âyeti, ümmetler içerisinde kuvvet, yakalama, asabiyyet ve tarafgirlik bakımından en güçlü olan **Âd** kavmine karşı okumuştur.

Keşif ehlinden bir zâtın naklettiğine göre; bir kimse bu âyet-i kerîmeyi sâdık bir teveccüh ile (mânâsını düşünerek kalp huzûruyla) kendisine yönelen bir kişinin karşısında okursa, her şer sâhibinin şerrini ondan def eder. Ârif olan bir kimseye bu âyet-i kerîmenin mânâsını kalbiyle tasdîk etmesi bunun için yeterli olacaktır." (**Necmüddîn el-Ğazzî**, *Husnü't-tenebbüh limâ verade fi't-teşebbüh, 6/490)*

Bu Âyet-i Kerîme Kurtarıcı Yedi Âyet-i Kerîmeden Biridir

Şu bilinsin ki; bu âyet-i kerîmenin de aralarında bulunduğu yedi âyet-i kerîme vardır ki bu âyet-i kerîmeler, üstâdımız **Alî Hayder el-Ahıshavî** *(Kuddise Sirruhû)* **Hazretleri**'nin ve silsilemizdeki diğer meşâyihın *(Kaddesellâhü Esrârahüm)* her gün okuduğu ***"Evrâd-ı Behâiyye"*** ismiyle musemmâ olup, **Muhammed Bahâüddîn Şâh-ı Nakşibend** *(Kuddise Sirruhû)* **Hazretleri**'ne nisbet edilen eserde de zikredilmiştir. Bu âyet-i kerîmeler sırasıyla şunlardır:

Tevbe Sûresi'nin 51. âyet-i kerîmesi, Yûnus Sûresi'nin 107. âyet-i kerîmesi, Hûd Sûresi'nin 6. ve 56. âyet-i kerîmeleri, Ankebût Sûresi'nin 60. âyet-i kerîmesi, Fâtır Sûresi'nin 2. âyet-i kerîmesi ve Zümer Sûresi'nin 38. âyet-i kerîmesidir ki bu âyet-i kerîmelerin, kendilerini sürekli okuyanları kurtardıkları ve **Uhud Dağı** kadar belâ gelse bu sâyede kalkacağı denenmiştir.

Nitekim Yemen muhaddislerinden **İmâm-ı Terîmî** *(Rahimehullâh)* ve büyük müfessir **İbnü 'Acîbe** *(Rahimehullâh)* **Hazret-i Alî** *(Kerremallâhu Vechehû)*nun bunların fazîleti hakkında şöyle buyurduğunu rivâyet etmişlerdir:

وَقَدْ وَرَدَ عَنْ سَيِّدِنَا عَلِيٍّ كَرَّمَ اللهُ وَجْهَهُ أَنَّهُ قَالَ: «سَبْعُ اٰيَاتٍ؛ مَنْ قَرَأَهَا أَوْ حَمَلَهَا مَعَهُ، لَوِ انْطَبَقَتِ السَّمَاءُ عَلَى الْأَرْضِ لَجَعَلَ اللهُ تَعَالٰى لَهُ فَرَجًا وَمَخْرَجًا مِنْ أَمْرِهِ، مَنْ جَعَلَ هٰذِهِ السَّبْعَ وِرْدَهُ صَبَاحًا وَمَسَاءً أَمِنَ مِنْ اٰفَاتِ الزَّمَانِ وَطَوَارِقِ الْحِدْثَانِ وَيَتَجَلْبَبُ بِجِلْبَابِ حِفْظِ اللهِ مِنْ كَيْدِ الْأَعْدَاءِ وَدَخَلَ فِي سُرَادِقَاتِ كُلِّ اٰيَةٍ مِنْ اٰيَاتِ اللهِ وَحُفِظَ مِنْ أَنْوَاعِ الشَّرِّ وَالْبَلَايَا بِإِذْنِ اللهِ تَعَالٰى فَعَلَيْكَ بِالْمُحَافَظَةِ عَلَيْهَا.»

"Yedi âyet vardır ki; her kim onları okursa veyâ (muska hâlinde yazıp) **yanında taşırsa gök yerin üzerine tabak gibi kapansa elbette Allâh ona uğradığı o sıkıntılı işten bir ferahlık ve çıkış kapısı yaratır.**

Her kim bu yedi âyeti sabah-akşam (sürekli okuduğu) **virdi edinirse zamânın âfetlerinden ve ânî ortaya çıkan belâlarından emîn olur.**

Bunları okuyan kişi düşmanların hîlesine karşı Allâh(-u Te'âlâ'nı)**ın korumasının örtüsüne bürünür, o kişi Allâh'ın âyetlerinden her birinin** (husûsî koruma) **perdelerinin içine girer ve Allâh-u Te'âlâ'nın izniyle her türlü şerden ve belâlardan muhâfaza olunur. Artık sen bu âyetleri okumaya devâm et."** **(Muhammed İbnü 'Alî Hırid et-Terîmî,** *el-Vesâilü'ş-şâfi'a fi'l-ezkâri'n-nâfi'a, sh:109-110;* **İbnü 'Acîbe,** *el-Bahru'l-medîd, 3/84;* **Ahmed ed-Deyrabî,** *el-Mücerrebât, sh:28)*

Alî *(Radıyallâhu Anh)* bu âyet-i kerîmelerin lafızlarından çok mânâlarına işâret etmiştir, zîrâ bunların hepsi de kaderin (Allâh-u Te'âlâ'nın kulları hakkındaki yazısının) ezelî olduğunu düşünmeye ve **Rabbimiz**'e tevekkülün lüzûmuna delâlet etmektedir.

Ke'abü'l-Ehbâr *(Radıyallâhu Anh)*ın şöyle buyurduğu rivâyet olunmuştur:

عَنْ كَعْبِ الْأَحْبَارِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: «مَنْ قَرَأَهُنَّ لَوِ انْطَبَقَتِ السَّمَاءُ عَلَى الْأَرْضِ لَا أُبَالِي لَمْ أَخْشَ عَلَيْهِ شَرًّا.»

"Gök yerin üzerine kapansa bu âyetleri okuyan kimse hakkında hiçbir şerden korkmam ve onun adına endişe duymam." **(Muhammed İbnü 'Alî Hırid et-Terîmî,** *el-Vesâilü'ş-şâfi'a, sh:109)*

İmâm-ı Terîmî *(Rahimehullâh)*ın naklettiği bir haberde vârid olduğu üzere:

وَرَدَ فِي الْخَبَرِ: «مَنْ قَرَأَهُنَّ أَوْ حَمَلَهُنَّ لَوْ نَزَلَ مِنَ السَّمَاءِ عَذَابٌ مِثْلُ أُحُدٍ لَرَفَعَهُ اللهُ وَدَفَعَهُ عَنْهُ.»

"Her kim bu âyetleri okur yâhut üzerinde taşırsa gökten Uhud Dağı kadar azâb inse de elbette Allâh-u Te'âlâ o kişiden onu def-u ref eder." **(Muhammed İbnü 'Alî Hırid et-Terîmî,** *el-Vesâilü'ş-şâfi'a, sh:109;* **Habîb Tâhir İbnü Huseyn Bâ'alevî,** *el-Meslekü'l-karîb li-külli nâsikin münîb, sh:82-83)*

İmâm-ı Nefrâvî *(Rahimehullâh)*ın nakli vechile; bu âyet-i kerîmelerin okunması veya üstte taşınması özellikle nazar ve bütün âfetlerden korunmak için tecrübe edilmiştir.

Ancak bununla faydalanmanın bir şartı vardır ki o da bunları okurken veya taşırken niyeti düzgün olacak, kalbi huzur üzere bulunacak ve muhâfaza için bu âyetlerin okunmasını **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* öğretti diye îtikâd sâhibi olacak. **(Ahmed İbnü Ğânim en-Nefrâvî,** *el-Fevâkihüd devânî 'alâ risâleti'l-Kayravânî, 2/343)*

İmâm-ı Nefrâvî *(Rahimehullâh)*ın bu beyânından anlaşıldığına göre; kendisi **Alî** *(Radıyallâhu Anh)*dan nakledilen bu rivâyeti onun kendi nezdinden söyleyemeyeceği şeyler kabîlinden olduğunu değerlendirdiği için onu merfû hadîs hükmünde saymıştır.

Kurtarıcı Yedi Âyetin Birlikte Okunuşu

أَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

﴿قُلْ لَنْ يُصِيبَنَآ إِلَّا مَا كَتَبَ اللهُ لَنَا هُوَ مَوْلٰينَا وَعَلَى اللهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ﴾، ﴿وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَآدَّ لِفَضْلِهِ يُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ﴾، ﴿وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا كُلٌّ فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾، ﴿إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَآبَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا إِنَّ رَبِّي عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾، ﴿وَكَأَيِّنْ مِنْ دَآبَّةٍ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَا اللهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ

وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾، ﴿مَا يَفْتَحِ اللَّهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا ۖ وَمَا يُمْسِكْ فَلَا مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾، ﴿وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ ۚ قُلْ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ أَرَادَنِيَ اللَّهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّهِ أَوْ أَرَادَنِي بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِهِ ۚ قُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ ۖ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ﴾

1) "(Habîbim!) **'Allâh'ın bizim için yazmış olduğu** (ve takdîr buyurduğu) şeylerden başkası bize aslâ erişemez. Bizim Mevlâmız (sâhibimiz) **ancak O'dur. İnananlar ancak Allâh'a tevekkül etsin**(ler ve her konuda yalnız O'na güvenip, tüm işlerini sâdece O'na ısmarlasınlar)**.' de."** *(et-Tevbe Sûresi:51)*

2) **"Allâh sana** (hastalık ve fakirlik gibi) **bir zarar dokunduracak olursa, onu Kendisinden başka** (giderip) **açacak yoktur.**

Ama O sana (sıhhat ve zenginlik gibi) **bir hayır** (ulaştırmayı) **murâd ederse,** (dilediği iyilikler dâhil) **O'nun fazlını** (sana ihsân edeceği lütufları) **geri çevirebilecek kimse de yoktur. O** (lütfu)**nu kullarından dilediğine O ulaştırır.** (Belâları günahlara keffâret yapan) **Ğafûr da,** (kullarına ziyâdesiyle acıdığı için âfiyetler veren) **Rahîm de ancak O'dur."** *(Yûnus Sûresi:107)*

3) **"Yer**(yüzün)**de hafifçe yürüyen hiçbir canlı** (bile) **yoktur ki, mutlaka onun rızkı**(nı vermek) **Allâh'a âittir.**

O, onların (babalarının sulplerindeki yerlerini de, dünyâya çıkışlarının ardından hayatlarını sürdürecekleri mesken ve) **karargâhlarını da,** (ana rahimlerinde ve ölümlerinin ardından defnedilip) **emânet bırakıldıkları yerleri de** (hakkıyla) **bilmektedir.** (Tüm canlıların sayısı, rızıkları, yerleri, kaderleri ve ecelleri, işte bunların) **hepsi** (kendisine bakan meleklere) **çok açık bir Kitâb** (olan Levh-i Mahfûz)**dadır."** *(Hûd Sûresi:6)*

4) **"Muhakkak ki ben; benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allâh'a tevekkül ettim** (güvenip îtimâd ettim).

Hareket eden hiçbir (canlı) **varlık yoktur ki, mutlaka O onun perçemini yakalayıcı** (ve ona dilediğini uygulayıcı)**dır.**

Şüphesiz benim Rabbim (bütün işlerinde hak ve adâleti temsil eden) **dosdoğru bir yol üzeredir.** (Bu yüzden Kendisine sığınanı zâyi etmez ve hiçbir zâlimi cezâsız bırakmaz.)" *(Hûd Sûresi:56)*

5) **"**(Hiç görmüyor musunuz ki; sinek ve karınca gibi) **nice hareket eden canlı vardır ki** (zayıflığından ve küçüklüğünden dolayı) **rızkını taşıyamamaktadır,** (ama) **Allâh onları da sizi de** (bolca) **rızıklandırmaktadır.**

(Rızık telâşesi hakkındaki sözlerinizi ziyâdesiyle hakkıyla işiten) **Semî de,** (kalplerinizdeki niyetlerinizi tam mânâsıyla bilen) **Alîm de ancak O'dur.** (Artık siz fakirlikten korkup ibâdetten geri kalmayın.)" *(el-Ankebût Sûresi:60)*

6) "Allâh insanlara (sıhhat, zenginlik, ilim ve nübüvvet gibi) **herhangi bir rahmet açarsa, artık onu tutacak** (ve sâhibine ulaşmasını engelleyecek) **hiçbir kimse yoktur.**

Ama neyi de tutarsa, artık O'nun (engellemesinin) **ardından onu salıverecek** (size ulaştıracak) **hiçbir kimse de yoktur.**

(Hiçbir engel tanımaksızın dilediğini yapma gücüne sâhib olan) **Azîz de,** (gönderdiği ve engellediği her şeyi hikmet üzere yapan) **Hakîm de ancak O'dur."** *(el-Fâtır Sûresi:2)*

7) "Andolsun ki sen o (şirk koşa)**nlara: 'Gökleri ve yeri** (yaratan, putlarınız ve siz olmadığınıza göre, bu kadar hârika varlık da kendi kendine yaratılamayacağına göre, peki ya bunları) **kim yaratmıştır?' diye soracak olsan, yemîn olsun elbette** (her akıllı gibi) **muhakkak onlar** (da)**: 'Allâh.' diyeceklerdir.**

De ki: '(Mâdem ki bütün âlemlerin yaratıcısının Allâh olduğunu ikrâr ettiniz) öyleyse Allâh'ı bırakıp da tapmakta olduğunuz şeyleri gördünüz mü (söyleyin bakalım)**?!**

Eğer Allâh bana (hastalık ve fakirlik gibi) **bir zarar murâd ederse** (dokundurmayı dilerse) **onlar O'nun zarârını açа**(rak gidere)**bilecek şeyler midir?!**

Ya da bana bir rahmet murâd ederse (sıhhat-ü âfiyet ve zenginlik gibi bir nîmet ulaştırmak dilerse) **onlar O'nun rahmetini tuta**(rak engelleye)**bilecek şeyler midir?!'**

(Öyleyse) **sen:** '(Tüm işlerimde) **bana kâfî gelen** (yeterli olan) **ancak Allâh'tır. Tevekkül edenler** (her şeyin Allâh-u Te'âlâ'nın idâresi altında bulunduğunu bildikleri için) **ancak O'na tevekkül eder**(ler, o da onları zâyi etmez)**.' de."** *(ez-Zümer Sûresi:38)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR:

"Kuşeyrî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **Hûd** *(Aleyhisselâm)* (müşrik kavminin tehditleri üzerine) yakîninin fazlalığını (şüphesiz îmânının ziyâdeliğini) açıkça beyân etmek, ihlâsını ve güzel îkânını açıklamak üzere onlara:

﴿اَنِّی بَرِیۡٓءٌ مِّمَّا تُشۡرِکُوۡنَ ۙ مِنۡ دُوۡنِہٖ فَکِیۡدُوۡنِیۡ جَمِیۡعًا ثُمَّ لَا تُنۡظِرُوۡنِ﴾

"Gerçekten ben sizin (Allâh'a) **şirk koşmakta olduğunuz şeylerden tamâmen uzak biriyim.** (Yine ben) **O'ndan başkasından** (korkmak)**dan** (da uzağım)**!**

Artık (sizin dediğiniz gibi ilâhlarınız bir şey yapabiliyorsa) **hep birlikte bana tuzak kurun, sonra da bana mühlet vermeyin.** *(Hûd Sûresi:54-55)* demiştir.

Böylece **Hûd** *(Aleyhisselâm)* onlara yalvarmaya ve kendilerinden bir fayda beklemeye ihtiyaç hissetmemiş, barış ve mühlet istemek için onlara bir taleb iletmemiş, bunu yaparken de kendi gücüne ve kuvvetine istinâd etmemiş (dayanmamış), bilakis:

﴿إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللهِ﴾

"Şüphesiz ben ancak Allâh'a tevekkül ettim" diyerek kendisinin **Allâh-u Te'âlâ**'nın vaad ettiği nusrete vâsık (yardım sözüne güvenici) ve Rabbine yaptığı ibâdetlerde hâlisâne oluşu ve O'nun hakkındaki mârifetinin sâfiyâneliği hakkında söylediği sözlerde sâdık (doğru konuşucu) olduğunu bildirmiştir. **(el-Kuşeyrî,** *Letâifü'l-işârât, 2/328-329)*

"et-Te'vîlâtü'n-Necmiyye"* ve *"Rûhu'l-beyân" tefsîrlerinde zikredildiğine göre; bu âyet-i kerîmenin işârî mânâsı şöyledir:

"Hayır veyâ şerri taleb husûsunda debelenen hiçbir canlı yoktur ki mutlaka **Allâh-u Te'âlâ** onun perçeminden yakalamış olup onu hayra veyâ şerre çekmektedir. Çünkü onlar O'nun kabza-i kudretinde (ve yönetiminde)dir ve O'na karşı zelil kılınmışlardır. Şüphesiz benim Rabbim hayır ehlinin hâlini ıslâh (durumlarını düzeltme) ve şer ehlinin hâlini ifsâd (bozma) husûsunda dosdoğru bir yol üzerindedir."

Burada diğer bir işârî mânâ daha vardır ki o da: "Şüphesiz benim Rabbim sırât-ı müstakîm üzeredir ki Kendisinin tâliblerine Yüce Zât'ına ulaşma yolunu gösterir. Artık O'nu arayan kişi, tarîkat adımlarına riâyet ederek şerîatın müstakîm yolu üzere sebât ederek arasın. İşte o zaman hakîkat (yoluna sülûk etmesi vesîlesi) ile O'na ulaşır." şeklindedir.

Sırât-ı müstakîm hakkında diğer bir mânâ ise: "Dosdoğru yol öyle bir yoldur ki onun nihâyeti **Allâh**'tan başka birine değil, sâdece **Allâh**'a varır." demektir. Nitekim **Allâh-u Te'âlâ**'nın: (وَأَنَّ إِلَى رَبِّكَ الْمُنتَهَى) **"Şüphesiz müntehâ ancak senin Rabbine'dir."** *(en-Necm Sûresi:42)* kavl-i şerîfi bu mânâdadır. **(Ahmed İbnü Ömer Necmüddîn-i Kübrâ,** *et-Te'vîlâtü'n-Necmiyye, 3/281-282;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/229)*

"İbnü 'Acîbe Tefsîri"nde zikredildiğine göre; bu âyet-i kerîmenin işârî mânâsı şöyledir: "Ben şübhesiz benim ve sizin Rabbiniz olan **Allâh**'a tevekkül ettim. Hiçbir canlı yoktur ki mutlaka O, onun alın saçından yakalamıştır.

Sizler **Hakk Te'âlâ**'nın kabzasının (kudret ve tasarrufunun) altında makhûr (mağlub ve ezilmiş) bir takım debeleşen canlılarsınız. Şüphesiz benim Rabbim dosdoğru bir yol üzeredir. O Ancak intikam alınmayı hak edenlerden intikam alır.

Nitekim (Ebû Hureyre *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i kudsîde):

«مَنْ عَادٰي لِي وَلِيًّا فَقَدْ اٰذَنْتُهُ بِالْحَرْبِ.»

"Kim Benim bir velî kuluma düşmanlık ederse muhakkak Ben ona harb îlân ederim." **(el-Buhârî,** *es-Sahîh, rakam:6502, 8/105)* buyurulmuştur." **(İbnü 'Acîbe,** *el-Bahru'l-medîd, 3/223)*

MÜNÂSİB ÂYET-İ KERÎMELER

Mûsâ (Aleyhisselâm)ın da Hûd (Aleyhisselâm) Gibi Firavun'un Şerrinden Allâh-u Te'âlâ'ya Sığındığı

﴿وَاِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ اَنْ تَرْجُمُونِ﴾

"(Mûsâ *(Aleyhisselâm)* dedi ki:) **Muhakkak ki ben sizin beni taşlayıp öldürmenizden benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz** (olan Allâh-u Zü'l-Celâl)**e sığındım!"** *(ed-Duhân Sûresi:20)*

Bu Âyet-i Kerîmede Allâh-u Te'âlâ'nın Her Şeyin Nâsıyesinden Yakaladığı Buyrulduğu Gibi, Her Şeyin Melekûtünün Allâh-u Te'âlâ'nın Tasarrufunda Olduğunu Bildiren Âyet-i Kerîmeler

﴿قُلْ مَنْ بِيَدِهٖ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾

"(Habîbim! Müşriklere) **de ki: "Kimdir O zât ki; her bir şeyin mülkünün tamâmı** (ve bütün mahlûkātın mülkiyeti ve yönetimi) **ancak Kendi tasarrufundadır, üstelik Kendisi** (istediği şeyi dilediğinden) **korur.**

Fakat O(nun korunmaması hakkındaki buyruğu)**na rağmen** (hiçbir kimse) **korunulamaz?!** Eğer (bu gücün yegâne sâhibini) **bilmekte olduysanız** (cevap verin bakalım)**!"** *(el-Mü'minûn Sûresi:88)*

﴿فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهٖ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾

"İşte O Zâtı (diriltmekten âcizlik gibi bütün noksan sıfatlardan) **tesbîh ile** (tenzîh ederim) **ki; her şeyin tam mülkü** (görünen ve görünmeyen tüm yönleriyle) **sâdece O'nun tasarrufu** (ve yönetimi altı)**ndadır, siz de ancak O**(nun âhiret yurdu)**na döndürüleceksiniz."** *(Yâsîn Sûresi:83)*

ELLİ YEDİNCİ ÂYET-İ KERÎME

﴿ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ مَّا اُرْسِلْتُ بِهٖٓ اِلَيْكُمْ ۚ وَيَسْتَخْلِفُ رَبِّى قَوْمًا غَيْرَكُمْ ۚ وَلَا تَضُرُّونَهُ شَيْـًٔا ۚ اِنَّ رَبِّى عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ حَفِيظٌ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (57)

(فَإِنْ تَوَلَّوْا) **Artık eğer yüz çevirirseniz,** (فَقَدْ اَبْلَغْتُ) **muhakkak ben ulaştırdım,** kime? (كُمْ) **size,** neyi? (مَّا) **o şeyi ki,** (اُرْسِلْتُ) **gönderildim,** ne ile? (بِهٖٓ) **onunla,** kime gönderildim? (اِلَيْكُمْ) **size,** (وَيَسْتَخْلِفُ) **zâten halef yapacaktır,** yâni sizi yok edip yerinize getirecektir, kim? (رَبِّى) **Rabbim,** kimi? (قَوْمًا) **bir toplumu,** öyle toplum ki, (غَيْرَكُمْ) **sizden başka,** (وَلَا تَضُرُّونَ) **ve siz zarar veremezsiniz,** kime? (هُ) **O'na,** ne ile? (شَيْـًٔا) **hiçbir şeyle,** (اِنَّ رَبِّى) **muhakkak benim Rabbim,** ne üzerine? (عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ) **her bir şey üzerine,** kimdir? (حَفِيظٌ) **Hafîz'dır.**

MEÂL-İ ŞERÎF

"Artık eğer (bu dâvetime icâbetten) **yüz çevirirseniz, gerçekten de ben, kendisiyle size gönderilmiş olduğum şeyi size ulaştırdım.** (Artık ben herhangi bir ihmalden dolayı bu hususta siteme mâruz kalmam.)

Ayrıca Rabbim (bu inkârınız yüzünden sizi helâk edecek de) **sizden başka bir toplumu** (yurtlarınıza ve mallarınıza sâhib kılarak sizin) **yerinize getirecektir. Zâten siz O'na hiçbir şeyle zarar veremezsiniz.**

Muhakkak benim Rabbim her bir şey üzerine (murâkıb olup onları hakkıyla gözeten ve koruyan bir) **Hafîz'dır.** (Dolayısıyla yaptığınız hiçbir kötülük Kendisine gizli kalmayacağından dolayı cezânızı ihmâl etmesi ve beni sizin şerrinizden korumaması gibi bir şey O'ndan beklenemez.)"

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede **Hûd** *(Aleyhisselâm)*ın, müşrik kavminin hîlelerine karşı **Allâh-u Te'âlâ**'ya tevekkül ettiğini ifâde eden sözlerini beyân ettikten sonra bu âyet-i kerîmede ise onun, kâfirlere hitâben "Ben size tebliğ vazîfesini ulaştırdım, siz îmân etmezseniz **Allâh** başkalarını sizin yerinize getirir" diyerek onları tehdîd ettiğini açıklamıştır.

"Beğavî ve Hâzin" tefsîrlerinde zikredildiğine göre; **Hûd** *(Aleyhisselâm)* bu âyet-i kerîmede geçen sözü ile müşriklere şöyle demiş olmaktadır: "Eğer siz benim teblîğlerimi kabûl etmekten yüz çevirirseniz **Allâh** sizi helâk edecek ve sizin yerinize sizden başka öyle toplumlar getirecek ki onlar sizin olmadığınız kadar O'na itâat edecekler, O'nu tevhîd edecekler ve O'na ibâdet edecekler.

Çünkü ben kendisiyle gönderilmiş olduğum şeyi size tebliğ ettikten sonra artık sizin için (îmân etmemekte) hiçbir mâzeret kalmamıştır, bundan dolayı benim üzerime de bir sıkıntı gelmeyecektir.

Zîrâ ben gerçekten üzerime düşen tebliğ görevini hakkıyla edâ ettim (yerine getirdim). Siz benim dînimden yüz çevirmekle **Allâh**'a hiçbir zarar veremezsiniz. Siz böyle yaparak ancak kendinize zarar verirsiniz."

Âyet-i Kerîmde Geçen: (وَلَا تَضُرُّونَهُ شَيْئًا) **"Siz O'na en ufak bir şeyle dahî zarar veremezsiniz"** kavl-i şerîfinin tefsîrinde farklı bir mânâ olarak **İmâm Beğavî** ve **Mazharî** *(Rahimehümellâh)*:

"O Sizi helâk ettiği zaman siz O'nun hiçbir şeyini noksan edemezsiniz, zîrâ O'nun nezdinde sizin varlığınızla yokluğunuz müsâvîdir (eşittir, dolayısıyla sizin hepinizi helâk etse mülkünden bir şey eksilmez ve size hiç de ihtiyaç hissetmez)" diye tefsîrde bulunmuşlardır. **(el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 4/184;* **el-Hâzin,** *Lübâbü't-te'vîl, 2/490;* **el-Mazharî,** *et-Tefsîru'l-Mazharî, 4/402)*

Âyet-i Kerîmde Geçen: (إِنَّ رَبِّي عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ) **"Şüphesiz benim Rabbim herşeyin üzerine Hafîz'dır"** kavl-i şerîfine **Beğavî** *(Rahimehullâh)*: "Şüphesiz benim Rabbim (korumak istediği) herşeyi muhâfaza edicidir. Dolayısıyla beni de sizin bana bir kötülük ulaştırmanızdan koruyacaktır." diye mânâ vermiştir. **(el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 4/184;* **el-Hâzin,** *Lübâbü't-te'vîl, 2/490)*

İmâm Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)* bu cümle-i celîlenin tefsîrinde üç vecih (îzâh şekli) zikretmiştir:

Birinci veche göre; mânâ: "Benim Rabbim kulların amellerini kollayıp gözetendir ve nihâyet onların karşılığını verecektir." demektir.

İkinci veche göre; mânâ: "Benim Rabbim son derece muhâfaza edicidir, beni de sizin şerrinizden ve mekrinizden (tuzaklarınızdan) koruyacaktır." şeklindedir.

Üçüncü veche göre ise; mânâ: "Benim Rabbim herşeyi koruma gücüne sâhibtir. Dilediği zaman bir şeyi helâk olmaktan muhâfaza eder, dilediği zaman ise istediği şeyi helâk eder." demek olur. **(Fahrurrâzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 18/15)*

Mazharî *(Rahimehullâh)* ise bu cümle-i celîlenin tefsîrinde: "Benim Rabbim herşey üzerine bir **Hafîz**'dır. Yâni **Rakîb**'dir; sizin yaptıklarınızdan hiçbir şey O'na gizli kalmaz ve O size karşılığınızı vermekten aslâ gaflet etmez." mânâsını vermiştir.

Diğer bir kavle göre ise mânâ: "Benim Rabbim her şeyi koruyup kollayan ve herşeyi hükmü ile istîlâ etmiş (kuşatmış) bir Zât'tır. Dolayısıyla hiçbir şeyin O'na zarar vermesi mümkün olmaz." demektir. **(el-Mazharî,** *et-Tefsîru'l-Mazharî, 4/402)*

*"Rûhu'l-beyân Tefsîri"*nde zikredildiğine göre; şu bilinmelidir ki **Allâh-u Te'âlâ** önceki âyet-i kerîmede (Hûd *(Aleyhisselâm)*ın dilinden) Kendisine tevekkülün vâcib olduğunu beyân ettikten sonra bu âyet-i kerîmede ise kendisinin **Hafîz** (kullarını koruyucu) olduğunu beyân ederken her yerde **"Rabb"** sıfatını zikretmiştir.

Birinci olarak; burada rubûbiyetinin (yarattıklarını terbiye ve yönetiminin) her bir ferde umûmî (ve şâmil) olduğunu ve böyle bir **Rabb** ve **Müdebbir**'in yönetimi altında bulunan kimsenin artık başkasının korumasına muhtaç olmadığını açıklamış bulunmaktadır.

İkinci olarak; her canlının O'nun kahrı (ezici gücü) altında esir ve bir iş yapmaktan ya da başkasını etkilemekten âciz bulunduğunu ifâde ederek artık O'na güvenen kimsenin başkasından (korkup) sakınma ihtiyâcı olmadığını beyân etmiştir.

Üçüncü olarak; Yüce Zât'ının sırât-ı müstakîm üzere olduğunu beyân ederek Kendisinin, bütün fiillerinde adâlet yolu üzere bulunduğunu, dolayısıyla bir günah ve cürüm sebebiyle hakediş olmadığı sürece kimseyi kimseye musallat etmeyeceğini açıklamıştır.

Demek ki **Allâh-u Te'âlâ** küçük de olsa bir zelle (ayak kayması) bulunmadığı sürece kimseye azâb etmez. Evet, bâzı kere (suçsuz günahsız olan) bir kimseyi de tezkiye (nefsini kötü huylardan tamâmen arındırma) ve derecesini yükseltmek için imtihân edebilir.

Allâh-u Te'âlâ insanlara zerre miktârı zulmetmez. Zulüm sûretinde görünen bâzı şeyler varsa, onlar O'nun gizli sırrından ve hikmetinden kaynaklanmaktadır.

Dolayısıyla (Allâh-u Te'âlâ'yı tanıyan) ârif kişi (hâdiselerin dış görünüşüne değil de) İlâhî sırlara nazar eder ve vâkıaları (gördüğü bütün olayları) hikmetlere hamleder. (Yâni akıl erdiremediği şeyler olursa da onları kendisinin bilmediği bir hikmete mebnî olarak yorumlar.)

Nitekim naklolunduğuna göre; **Buhâra** şehrinde bir kuyumcunun evine otuz sene boyunca her gün su götüren saka bir adam varmış, o kuyumcunun da son derece güzel ve parlak yüzlü olan sâliha bir zevcesi (hanımı) varmış. Yine bir gün o saka âdeti üzere eve su bırakmaya gelmiş ama hiç yapmadığı bir iş yaparak kadının elini tutup sıkmış. Sonra kocası çarşıdan geldiği zaman kadın ona:

«مَا فَعَلْتَ الْيَوْمَ خِلَافَ رِضَى اللهِ تَعَالٰى؟»

"Bugün Allâh'ın rızâsına muhâlif olarak ne yaptın?" deyince kocası bir şey yapmadığını söylemiş fakat kadın çok ısrâr edince o:

"Bugün dükkânıma bir kadın geldi, benim yanımda bilezikler vardı, ben onları onun bileğine yerleştirdim. O sırada elinin beyazlığı hoşuma gidince elini sıkıverdim." demiş.

Bunun üzerine o kadın tekbîr getirerek:

«اَللّٰهُ اَكْبَرُ، هٰذِهِ حِكْمَةُ خِيَانَةِ السَّقَّاءِ الْيَوْمَ.»

"Allâhü Ekber! İşte bugün sakanın bana yaptığı hiyânetin hikmeti buymuş" demiş.

O zaman o kuyumcu o kadına giderek: "Ben evvelce yaptığımdan tevbe ettim bana hakkını helâl et." demiş. Ertesi gün de o saka gelerek: "Ey ev sâhibi! Bana hakkını helâl et, çünkü şeytan gerçekten beni saptırdı." demiş.

Bunun üzerine o kadın: "Sen işine yürü git, çünkü yanlış, dükkândaki yaşlı adamdan başladı, **Allâh** da yaptığını ondan dünyâda çıkarttı." demiş.

İşte **Allâh-u Te'âlâ**'nın adâletinin tecellîsi (ve yaptığı her işin yerinde olduğu) ile ilgili buna benzer kıssalar çoktur. Artık bütün kullar özellikle de hâkimler ve sultanlar dâimâ adâlet üzere bulunsunlar, çünkü adâlet gerçekten dünyâda da âhirette de fayda verir.

Hikâye olunduğuna göre; **Zülkarneyn** *(Aleyhisselâm)* **Aristatalyos**'a: "Hükümdârlar için şecâat (cesâret) mi daha fazîletlidir yoksa adâlet mi?" diye sormuş.

O da cevâben:

«إِذَا عَدَلَ السُّلْطَانُ لَمْ يَحْتَجْ اِلَى الشَّجَاعَةِ.»

"Bir sultan adâletli davrandığı zaman şecâate (ve tehlikeleri göze almaya) muhtaç olmaz." diye cevâb vermiş.

İşte her kim (bütün kulları hesâba çekecek yüce pâdişâh olan) Melik-i Deyyân'a îmân etmiş ve O'nun azâbından her an haşyet (ve korku) içinde bulunmuşsa artık o kişi kesinlikle adâletli davranır, zulümden ve azgınlıktan iyice sakınır ve cennetin en yüksek derecelerine kavuşur.

Değilse kendisini nîrân (cehennem ateşlerinin) azâbına arzetmiş olur. Hattâ (âhiretten önce kendisini) dünyâ azâbının en şiddetlilerine mâruz bırakmış olur.

Nitekim **Allâh-u Te'âlâ**'nın (Hûd *(Aleyhisselâm)*dan naklen buyurmuş olduğu): (وَيَسْتَخْلِفُ رَبِّي قَوْماً غَيْرَكُمْ) **"Rabbim** (sizleri yok ettikten sonra) **sizden başka bir kavmi yerinize getirir"** kavl-i şerîfini görmez misin (ki onları nasıl tehdîd ediyor)? Üstelik (iki cihanda Allâh'ın rahmetinden uzaklık anlamında) kendisine yönelen lânetler de cabası! **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/230)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Kuşeyrî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **"Allâh-u Te'âlâ** bu âyet-i kerîmede **Hûd** *(Aleyhisselâm)*a müşrik kavmine şöyle demesini vahyettiğini bildirmiştir:

"Ey benim kavmim! Eğer yüz çevirir de îmân etmezseniz şüphesiz ki ben size, üzerime yüklenmiş bulunduğum risâlet vazîfelerimi tebliğ ettim, muhakkak ki ben şuna iyice güveniyorum ki **Allâh** sizi helâk ederse O'na sizden daha itâatkâr olacak sizden başka kavimleri (yerinize) getirecektir ve sizin yok olmanız O'nun mülküne bir halel (bozukluk) getirmeyecektir.

Zîrâ tevhîd ehli olsalar da (Allâh-u Te'âlâ'dan) başkalarının var olmasıyla **Hakk Sübhânehû**'ye bir güzellik ulaşmaz.

Ama inkâr ve ilhâd (hak yoldan ayrılıp zındıklık) yapan kâfirlerin yok olmasıyla da O'na bir çirkinlik dokunamaz." **(el-Kuşeyrî,** *Letâifü'l-işârât, 2/329)*

"İbnü 'Acîbe Tefsîri"nde zikredildiğine göre; bu âyet-i kerîmenin işârî mânâsı şöyledir:

"İşte bir velî insanlara **Allâh**'ı hatırlatır ve onları **Allâh**'a ulaştıracak yola delâlet eder de onlar onu tekzîb edip kendisinden yüz çevirirlerse o da onlara:

"Yakında Rabbiniz sizi (dünyâdan) giderir de yerinize sizden başka kavimler getirir ki onlar sizin gibi olmazlar, Rablerine son derece müteveccih (yönelici) olurlar.

Zâten siz Rabbinize en ufak bir şeyle dahî zarar veremezsiniz." desin. **(İbnü 'Acîbe,** *el-Bahru'l-medîd, 3/223)*

ELLİ SEKİZİNCİ ÂYET-İ KERÎME

﴿ وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا هُودًا وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَنَجَّيْنَاهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (58)

(وَلَمَّا جَاءَ) **Ve ne zaman ki geldi,** ne? (أَمْرُنَا) **Bizim** (azab) **emrimiz,** (نَجَّيْنَا) **Biz kurtardık,** kimi? (هُودًا) **Hûd'u,** daha? (وَالَّذِينَ) **o kimseleri de ki,** (آمَنُوا) îmân ettiler, kimle birlikte? (مَعَهُ) **onunla birlikte,** ne sebebi ile kurtardık? (بِرَحْمَةٍ) **büyük bir rahmet sebebiyle,** *(el-Âlûsî, 11532/)* öyle rahmet ki kim tarafından olucu? (مِنَّا) **Bizden,** daha ne yaptık? (وَنَجَّيْنَاهُمْ) **ve kurtardık,** kimi? (هُمْ) **onları,** neden? (مِنْ عَذَابٍ) **büyük bir azabdan,** öyle azâb ki, (غَلِيظٍ) çok ağır olucu.

MEÂL-İ ŞERÎF

"Böylece (o inkârcı topluma azâb edilmesine dâir) **emrimiz**(in vakti saati) **geldiği zaman, Hûd'u ve berâberinde îmân etmiş olan kimseleri Bizden** (kendilerine lütfedilen îmânın kazandırdığı) **büyük bir rahmet sebebiyle kurtardık ve böylece onları ziyâdesiyle ağır olan çok büyük bir azabdan kurtardık."**

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede **Hûd** *(Aleyhisselâm)*ın, müşrik kavmini **Allâh-u Te'âlâ**'nın onları helâk edip yerlerine başkalarını getirmesiyle tehdîd ettiğini beyân ettikten sonra bu âyet-i kerîmede ise azâb geldiğinde **Hûd** *(Aleyhisselâm)*ı ve berâberindeki müminleri kurtardığını açıklamıştır.

Âyet-i Kerîmede Geçen: (نَجَّيْنَا هُودًا وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا) **"Hûd'u ve berâberinde îmân etmiş olan kimseleri Bizden** (kendilerine lütfedilen îmânın kazandırdığı) **büyük bir rahmet sebebiyle kurtardık"** cümle-i celîlesinde zikredilen: **"Büyük bir rahmet sebebiyle"** kavl-i şerîfinin tefsîrinde **İbnü Abbâs** *(Radıyallâhu Anhümâ)*: "Ben onları îmâna hidâyet ettiğim ve onları Beni inkâr etmekten koruduğum haysiyetle onları kurtardım" mânâsı vermiştir ki **İmâm-ı Vâhidî** *(Rahimehullâh)* bu rivâyeti zikrettikten sonra: "Buna göre burada geçen **'Rahmet'**in mânâsı **Allâh-u Te'âlâ**'nın; **Hûd** *(Aleyhisselâm)*a ve ümmetine göstermiş olduğu hidâyet ve açıklamalardır." demiştir. **(el-Vâhidî,** *el-Vesît, 2/578)*

İbnü 'Atıyye *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; bu ifâde-i celîle şuna dikkat çekmektedir ki; **Hûd** *(Aleyhisselâm)*ın kurtuluşu onun kendi amelleri sâyesinde değil de mücerred mânâda (sâdece) **Allâh-u Te'âlâ**'nın rahmeti ve onlara acıması sebebiyle olmuştur.

Nitekim **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in sözünün mânâsı da budur.

Şöyle ki **Ebû Hureyre** *(Radıyallâhu Anh)* şöyle demiştir: "Bir kere **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ - يَعْنِي رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَنْ يُنْجِيَ أَحَدًا مِنْكُمْ عَمَلُهُ!» قَالُوا: وَلَا أَنْتَ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ: «وَلَا أَنَا، إِلَّا أَنْ يَتَغَمَّدَنِي رَبِّي بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَفَضْلٍ.»

"Sizden hiçbirinizi amelleri aslâ kurtaramaz" buyurduğunda onlar: "Yâ **Rasûlellâh**! Seni de mi kurtaramaz" dediler.

Bunun üzerine **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*: **"Evet, beni de kurtaramaz, lâkin Rabbimin beni Kendi nezdinden** (bana ulaştıracağı) **büyük bir rahmet ve lütuf ile kaplamış olması müstesnâ!"** buyurdu. **(Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:10330, 16/220;* **el-Buhârî,** *es-Sahîh, rakam:6098, 5/2373;* **Müslim,** *es-Sahîh, rakam:2816, 4/2169;* **el-Bezzâr,** *el-Bahru'z-zehhâr, rakam:3121, 8/118;* **İbnü 'Atıyye,** *el-Muharraru'l-vecîz, 5/330)*

İmâm-ı Mâturîdî *(Rahimehullâh)* bu babda şöyle demiştir: **"Tarafımızdan bir rahmetle kurtardık"** ifâdesi, kurtulanların ancak **Allâh**'ın acımasına mazhar oldukları için necât bulduklarına, yoksa amelleri sâyesinde kurtulamayacaklarına delâlet etmektedir.

Bu da Mu'tezile'nin: "Kurtulan ancak kendi ameliyle kurtulur, **Allâh**'ın rahmetiyle kurtulamaz" şeklindeki görüşünün bâtıl olduğunu ifâde eder. **(el-Mâturîdî,** *Te'vîlâtü-Ehli's-Sünne, 6/146,* **'Ömer en-Nesefî,** *et-Teysîr, 8/222)*

Âyet-i Kerîmede Geçen: (وَنَجَّيْنَاهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ) **"Böylece onları ziyâdesiyle ağır olan çok büyük bir azabdan kurtardık"** kavl-i şerîfinde geçen azâb **Kur'ân-ı Kerîm**'de zikredilen meşhur kasırga azâbıdır.

İbnü 'Atıyye *(Rahimehullâh)*ın nakline göre: "O kasırga onları kaldırıp atıyordu ve evlerini yıkıyordu." **(İbnü 'Atıyye,** *el-Muharraru'l-vecîz, 5/330)*

Zeccâc *(Rahimehullâh)*ın naklettiğine göre ise: "O rüzgâr onların bedenlerinin içerisine giriyor, makadlarından çıkıyor ve o sırada onları uzuv uzuv parçalıyordu." **(İbnü 'Atıyye,** *el-Muharraru'l-vecîz, 5/330)*

"Hâzin Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **Allâh-u Te'âlâ** (müşrik) **Âd** kavmi üzerine yedi gece sekiz gün süren çok kuvvetli ağır bir kasırga göndermişti ki işte o günler (âyet-i kerîmede) **"Eyyâm-ı nehisât** (uğursuz günler)**"** olarak anılmıştır.

İşte o rüzgâr onların tümünü birden helâk etmiş, bu sırada **Allâh-u Te'âlâ** bütün müminleri kurtarmış ve o rüzgâr onlara hiçbir şeyle zarar verememiştir. **(el-Hâzin,** *Lübâbü't-te'vîl, 2/490;* **el-Mazharî,** *et-Tefsîru'l-Mazharî, 4/402;* **el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 4/184)*

Allâh-u Te'âlâ el-Hâkka Sûresi'nde **Âd** kavmine gönderdiği azâb hakkında şöyle buyurmuştur:

﴿وَاَمَّا عَادٌ فَاُهْلِكُوا بِرِيحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ ۞ سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَانِيَةَ اَيَّامٍ حُسُومًا فَتَرَى الْقَوْمَ فِيهَا صَرْعٰى كَاَنَّهُمْ اَعْجَازُ نَخْلٍ خَاوِيَةٍ ۞ فَهَلْ تَرٰى لَهُمْ مِنْ بَاقِيَةٍ﴾

"Bir de Âd (kavminin yıkımın)**a gelince; işte onlar çok soğuk ve** (şiddetle esen, gürültü çıkarmakta ise) **haddi aşan büyük bir rüzgâr** (ve fırtına) **ile helâke uğratıldılar.**

O (Rableri onları fırtına ile helâk etmek için) **onu art arda gelen yedi gece ve sekiz gün** (kesintisiz olarak) **onların üzerine musallat etmişti ki;** (ey görebilen kişi! O fırtınadan sonra) **sen orada** (bulunsan)**, o kavmi çarpılıp yere yıkılan kimseler olarak görürdün. Sanki onlar içi boş hurma kütükleri** (gibi yere serilmişler)**dir.**

Artık (her görebilen insana:) **onlar için hiçbir kalıntı görebiliyor musun?!** (denilecek hâle geldiler.)" *(el-Hâkka Sûresi:6-8)*

Yine böylece **Allâh-u Te'âlâ** Fussılet Sûresi'nde şöyle buyurmuştur:

﴿فَاَمَّا عَادٌ فَاسْتَكْبَرُوا فِى الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَقَالُوا مَنْ اَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ الَّذِى خَلَقَهُمْ هُوَ اَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَكَانُوا بِاٰيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ۞ فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِى اَيَّامٍ نَحِسَاتٍ لِنُذِيقَهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَخْزٰى وَهُمْ لَا يُنْصَرُونَ﴾

"**Sonra Âd** (toplumuna gelince)**; işte onlar hak etmeksizin yer**(yüzün) **de iyice büyüklük tasladılar ve** (boylarının uzunluğuna ve bedenlerinin büyüklüğüne aldanarak)**: 'Kim kuvvet bakımından bizden daha güçlüdür?!' dediler.**

Onlar görmediler mi ki; O (eşsiz kudretiyle) **kendilerini** (yoktan) **yaratmış olan Allâh; gerçekten kuvvet bakımından ancak O, onlardan daha güçlüdür?! Üstelik onlar özellikle Bizim âyetlerimizi bile bile inkâr etmekte idiler.**

Bu sebeble Biz o en yakın (dünyâ) **hayât**(ın)**da kendilerine alçaltıcı azâbı tattıralım diye onların üzerine** (yedi gece sekiz gün süren) **o uğursuz günlerde şiddetli soğuk esen** (dondurucu) **bir rüzgâr gönderdik.**

Âhiret azâbı ise (dünyâ azâbının vereceği rezilliğe göre) **elbette daha ziyâde rezil edicidir. Üstelik** (orada) **onlar** (herhangi bir sûretle kendilerinden azâbın kaldırılması için) **yardım olunmayacaklar.**" *(Fussılet Sûresi:15-16)*

Mazharî *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; **Allâh-u Te'âlâ** konuyu te'kîd etmek, **Hûd** *(Aleyhisselâm)*ın ve ümmetinin kurtuluşunu değerli göstermek ve kurtarıldıkları azâbın büyüklüğünü ifâde etmek için âyet-i kerîmenin başında onları kurtardığını beyân ettikten sonra tekrar (وَنَجَّيْنَاهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ) **"Böylece onları ziyâdesiyle ağır olan çok büyük bir azabtan kurtardık"** buyurmuştur. **(el-Mazharî,** *et-Tefsîru'l-Mazharî, 4/402)*

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; âyet-i kerîmede geçen: (وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا) **"Bizim emrimiz gelince"** kavl-i şerîfinden maksat; "Azâbımız gelince" demektir ki o azâb da onların başlarına inen (ve Kur'ân-ı Kerîm'de: "Kısır rüzgâr" mânâsına gelen) **"Rîh-ı Akîm"** (tâbîriyle zikredilen musîbet)dir.

Allâh-u Te'âlâ bu kasırga ile onlara yedi gece sekiz gün azâb etmiş olup o rüzgâr onların burun deliklerinden girerek dübürlerinden çıkmıştır ve o sırada onları yüzüstü toprağın üstüne yıkmıştır ki böylece onlar (dünyâda misli görülmemiş büyük cüsseleriyle) sanki içi boş hurma kütükleri gibi olmuşlardır.

Bu rüzgârın onları helâk etmesinin tesir yönü hakkında "Ya sıcağının şiddetinden veyâ çok soğuk olduğundan ya da çok kuvvetli olduğundan" şeklinde mânâlar zikredilmiştir ki rüzgâr çok kuvvetli olduğu için onları kaparak yerden kaldırıp sonra tekrar yere çarpmıştır.

Şu bilinsin ki; dünyâda mümine de kâfire de birlikte belâ gelebilir. Ancak o zaman o belâ mümine rahmet, kâfire ise azâb sayılmış olur. Ama peygamberleri tekzîb edenlerin başına inen azablara gelince **Allâh-u Te'âlâ**'nın hikmetinde (ve hükmünde) müminlerin onlardan kurtarılması kesin karara bağlanmıştır. Zâten eğer böyle olmasaydı o azâbın müşriklerin kâfirliğinden dolayı olduğu anlaşılmazdı. **(Fahrurrâzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 18/16)*

İşte bu babda **Allâh-u Te'âlâ**: (نَجَّيْنَا هُودًا وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ) **"Biz Hûd'u ve onunla berâber îmân etmiş kimseleri kurtardık"** buyurmuştur.

Âyet-i Kerîmede Geçen: (بِرَحْمَةٍ مِنَّا) **"Tarafımızdan bir rahmetle kurtardık"** kavl-i şerîfinde üç türlü îzah vardır.

Birincisi; bir kişi îmân ve amel-i sâlihte ne kadar gayret etmiş olsa da **Allâh**'ın rahmeti kendisine ulaşmadıkça kurtulamaz.

İkincisi; buradaki "Rahmet"ten maksat **Allâh-u Te'âlâ**'nın onları, Yüce Zât'ına îmân edip sâlih amel işlemeye hidâyet buyurmuş olmasıdır.

Üçüncüsü; burada **Allâh-u Te'âlâ**'nın onlara o vakitte rahmet ederek kendilerini azâb husûsunda kâfirlerden ayrı tuttuğunu beyan vardır.

Âyet-i Kerîmede iki kere geçen: (نَجَّيْنَا) **"Kurtardık"** kavl-i şerîfindeki birinci necâttan (kurtuluştan) murâd; dünyâ azâbından kurtuluştur. İkinci necât ise kıyâmet azâbından kurtuluştur.

Bu mânâya göre âhiret azâbının **"Ğalîz** (çok ağır)" olmak ile sıfatlanması, onların dünyâdaki helâklarından sonra başlarına âhirette gelecek olan azâbın, öncekine nisbetle çok daha şiddetli olacağını ifâde etmektedir.

Bu mânâya göre müminler hakkında ise: "Biz müminlerin âhirette o çok ağır azâbı hak etmeyeceklerine ve onun içine düşmeyeceklerine hükmettik" buyurulmuş olmaktadır. **(Fahrurrâzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 18/15-16)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **Hûd** *(Aleyhisselâm)* ile berâber îmân edip kurtulanların sayısı dört bin kişi idi ki **Allâh-u Te'âlâ** onları ziyâde rahmetiyle ve fazl-u keremiyle kurtardığını beyân etmiştir ki bu da onları kurtaran şeyin, amelleri olmayıp rahmet-i İlâhiyye olduğunu ifâde eder.

Nitekim Ehl-i Sünnet'in mezhebi budur. Rivâyet edildiğine göre:

رُوِيَ: «اَنَّ اللهَ تَعَالٰى لَمَّا أَهْلَكَ عَادًا وَنَجّٰى هُودًا وَالْمُؤْمِنِينَ مَعَهُ أَتَوْا مَكَّةَ وَعَبَدُوا اللهَ تَعَالٰى فِيهَا حَتّٰى مَاتُوا.»

"**Allâh-u Te'âlâ** Âd kavmini helâk edip **Hûd** *(Aleyhisselâm)*ı ve onunla birlikte müminleri kurtardığı zaman onlar **Mekke**'ye geldiler ve ölünceye kadar **Allâh-u Te'âlâ**'ya ibâdet ettiler." **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/231)*

(Nûruddîn el-Halebî *(Rahimehullâh)*a âit) ***"İnsânü'l-'uyûn"*** isimli eserde zikredildiğine göre; kavminin kendisini tekzîb ettiği her bir nebî (peyğamber) onların arasından (hicret edip) çıkarak **Mekke**'ye gelmiş ve ölünceye kadar orada **Allâh-u Te'âlâ**'ya ibâdet etmiştir. **(Nûruddîn el-Halebî,** *İnsânü'l-'uyûn, 1/223;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/231)*

Haberde (ve rivâyette) şöyle gelmiştir:

وَجَاءَ فِي الْخَبَرِ: «مَا بَيْنَ الرُّكْنِ الْيَمَانِيِّ وَالْحَجَرِ الْأَسْوَدِ رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ وَإِنَّ قَبْرَ هُودٍ وَصَالِحٍ وَشُعَيْبٍ وَإِسْمَاعِيلَ فِي تِلْكَ الْبُقْعَةِ.»

"Rukn-ü Yemânî ile Hacer-i Esved arasında bulunan yer cennet bahçelerinden bir bahçedir.

Şüphesiz ki Hûd, Sâlih, Şu'ayb ve İsmâ'îl *(Aleyhimüsselâm)***ın kabirleri o buk'ada** (mübârek mekânda)**dır."** **(Nûruddîn el-Halebî,** *İnsânü'l-'uyûn, 1/223;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/231; Benzeri rivâyetler için bkz.:* **Hasen-i Basrî,** *Fezâilü Mekke, sh:26;* **el-Mâverdî,** *el-Hâvi'l-kebîr, 4/138;* **er-Rûyânî,** *Bahrü'l-mezheb, 3/476)*

İbnü Sâbıt *(Radıyallâhu Anh)*ın şöyle dediği rivâyet olunmuştur:

عَنِ ابْنِ سَابِطٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ: «بَيْنَ الرُّكْنِ وَالْمَقَامِ وَزَمْزَمَ قَبْرُ تِسْعَةٍ وَتِسْعِينَ نَبِيًّا، وَإِنَّ قَبْرَ هُودٍ، وَشُعَيْبٍ، وَصَالِحٍ، وَإِسْمَاعِيلَ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ فِي تِلْكَ الْبُقْعَةِ.»

"O Rukün (Hacer-i Esved) **ve o Makām**(-ı İbrâhîm) **ile zemzem arasında doksan dokuz peygamberin kabri vardır. Şüphesiz ki Hûd, Şu'ayb, Sâlih ve İsmâ'îl** *(Aleyhimüsselâm)***ın kabirleri o buk'ada** (mübârek mekânda) **dır."** **(el-Cenedî el-Mufaddal İbnü Muhammed,** *Fezâilü Mekke, 38sh:105;* **es-Sa'lebî,** *el-Keşfü ve'l-beyân, 12/410;* **el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 3/246;* **İbnü 'Asâkir,** *Târîhu Dimeşk, 74/90)*

Selef ulemâsından olup **İbnü'l-Fakîh** diye mâruf olan **Ebû Abdillâh Ahmed el-Hemedânî** *(Rahimehullâh)*ın (v. 365) naklettiği bir hadîs-i şerîfte şöyle buyurulmuştur:

رُوِيَ فِي الْحَدِيثِ: «إِنَّ قَبْرَ هُودٍ وَشُعَيْبٍ وَصَالِحٍ فِيمَا بَيْنَ زَمْزَمَ وَالْمَقَامِ، وَإِنَّ فِي الْكَعْبَةِ قَبْرَ ثَلَاثِمِائَةِ نَبِيٍّ، وَمَا بَيْنَ الرُّكْنِ الْيَمَانِيِّ إِلَى الرُّكْنِ الْأَسْوَدِ قَبْرُ سَبْعِينَ نَبِيًّا.»

"Şüphesiz Hûd, Şu'ayb ve Sâlih *(Aleyhimüsselâm)***ın kabirleri zemzem ile Makām**(-ı İbrâhîm) **arasındadır. Şu muhakkak ki Kâ'be'de üç yüz nebînin kabri vardır. Rukn-i Yemânî ile Rukn-i** (Hacer-i) **Esved arasında ise yetmiş peygamberin kabri vardır."** **(Ahmed İbnü'l-Fakîh el-Hemedânî,** *el-Büldân, sh:74; Benzeri rivâyetler için bkz.:* **el-Fâkihî,** *Ehbâru Mekke, 2/291)*

Hûd *(Aleyhisselâm)*ın, müşrik kavmi ile yaşadıkları hakkında tafsîlatlı mâlûmât için A'râf Sûresi'nin 65. âyet-i kerîmesi ile 72. âyet-i kerîmesi arasına *(Rûhu'l-Furkān, 13/784-835)* bakınız.

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Kuşeyrî Tefsîri"nde zikredildiğine göre: **"Allâh-u Te'âlâ** bu âyet-i kerîmede: "Biz **Hûd**'u nübüvveti vesîlesiyle veyâ ibâdetlerinin büyüklüğü ve risâletinin hâtırı için kurtuluşu hak ettiğinden dolayı kurtardık" buyurmamıştır.

Bilakis: **"Biz Hûd'u tarafımızdan** (ona ulaşan) **büyük bir rahmet vesîlesiyle kurtardık"** buyurmuştur.

İşte böylece **Allâh-u Te'âlâ** herkesin şunu iyi bilmesini murâd etmiştir ki enbiyâ *(Aleyhimüsselâm)* ve onlardan aşağı mertebede olanların hepsi de **Allâh-u Te'âlâ**'nın rahmetinin atîki (âzatlısı) ve minnetinin ğarîki (iyiliklerinin içerisinde gömülmüş kimseler)dir.

Hiç kimsenin **Allâh**'tan bir istihkākı (hak edişi) yoktur ve hiçbir beşer için **Allâh** üzerinde (O'nu mecbur bırakacak) bir vâcibi (ve alacağı) yoktur." **(el-Kuşeyrî,** *Letâifü'l-işârât, 2/329-330)*

ELLİ DOKUZUNCU ÂYET-İ KERÎME

﴿ وَتِلْكَ عَادٌ جَحَدُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ وَعَصَوْا رُسُلَهُ وَاتَّبَعُوٓا اَمْرَ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (59)

(وَتِلْكَ) (Habîbim!) **Ve işte sana! Bunlar,** nedir? (عَادٌ) Âd (kavminin o zâlim halkı)**dır,** ne yaptılar? (جَحَدُوا) **onlar bile bile inkâr ettiler,** neyi? (بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ) **Rablerinin âyetlerini,** daha ne yaptılar? (وَعَصَوْا) **ve isyân ettiler,** kime? (رُسُلَهُ) **O'nun rasüllerine,** daha ne yaptılar? (وَاتَّبَعُوٓا) **ve iyice tâbi oldular** (uydular), neye? (اَمْرَ كُلِّ جَبَّارٍ) **her bir zorbanın emrine,** öyle zorba ki, (عَنِيدٍ) **çok inatçı olan.**

MEÂL-İ ŞERÎF

"(Habîbim!) **İşte sana! Bunlar Âd** (kavminin o zâlim halkı)**dır. Onlar Rablerinin âyetlerini** (ve peygamberinin getirdiği mûcizeleri) **bile bile inkâr etmiştirler ve O'nun elçilerine isyân etmiştirler, bir de onlar** (hakkı kabûle yanaşmayan) **her çok inatçı zorbanın emrine tamâmen uymuşturlar."**

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede **Hûd** *(Aleyhisselâm)*ı ve berâberindeki müminleri kurtardığını açıkladıktan sonra bu âyet-i kerîmede ise **Âd** kavminin **Allâh**'ın âyetlerini inkâr ettiklerini, rasüllerine isyân ettiklerini ve zorbaların peşine gittiklerini beyân etmiştir.

İbnü Kesîr *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; **Allâh-u Te'âlâ** bu âyet-i kerîmede: **"İşte bu Âd** (kavmi var ya)**, Rablerinin âyetlerini bilerek inkâr ettiler ve O'nun rasüllerine isyân ettiler"** buyurmuştur.

(Hâlbuki onlar sâdece Hûd *(Aleyhisselâm)*a isyân ettiler.) İşte (bu da şunu ifâde ediyor ki) bir peygamberi inkâr eden, cümle nebîleri inkâr etmiş olur.

Zîrâ kendilerine îmân edilmesinin farz oluşu hakkında onların hiçbiri arasında bir fark yoktur.

Dolayısıyla Âd kavminin **Hûd** *(Aleyhisselâm)*ı inkâr etmeleri bütün rasülleri inkâr (ve hepsine isyan) menzilesine indirilmiştir. **(İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm,7/449)*

"Hâzin Tefsiri"nde zikredildiğine göre; bu âyet-i kerîmede (ism-i işâret olan ve 'İşte sana şu' mânâsına gelen) (تِلْكَ) lâfzı ile **Âd** kavminin eserlerine (kalıntılarına) işâret edilmiş olmaktadır ki bunun mânâsı: "Yeryüzünde seyahat yapın ve onlara bakın" demektir. **(el-Hâzin,** *Lübâbü't-te'vîl, 2/490;* **el-Mazharî,** *et-Tefsîru'l-Mazharî, 4/402)*

*"Mazharî Tefsîri"*nde zikredildiğine göre; peygamberlerin hepsi tevhîd inancına dâvet edip hepsi de birbirini tasdîk ettiği için onlardan birine isyân etmek hepsine isyân sayılmıştır.

Yine bu âyet-i kerimede:

﴿وَاتَّبَعُوٓا۟ أَمْرَ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ﴾

"Bir de onlar (hakkı kabûle yanaşmayan) **her çok inatçı zorbanın emrine tamâmen uymuşturlar."** buyurulmuştur ki bunun mânâsı:

"Âd kavminin sefelesi (aşağı takımı), azgın olan liderlerine tâbi oldular ve böylece onlar kendilerini îmâna dâvet eden zâta isyân ederek onları kurtaracak olan şeyi terkettiler, aksine onları kâfirliğe dâvet ederek kendilerini helâk edecek şeyi başlarına getirecek olan kimselere itâat ettiler" demektir. **(el-Mazharî,** *et-Tefsîru'l-Mazharî, 4/402-403)*

*"Teysîr Tefsîri"*nde zikredildiğine göre; bu âyet-i kerîmede müşriklerden çektiği belâlardan dolayı **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e büyük bir tesellî bulunmakla birlikte müminlere de, **Allâh-u Te'âlâ**'ya husn-ü recâda (güzel ümit bağlamada) bulunmaları ve çektikleri zorlukların bolluklara tebdîl edileceği müjdesine inanmaları husûsunda teşvîk yapılarak büyük bir takviye (mânevî kuvvet) bahşedilmiştir. **(Ömer en-Nesefî,** *et-Teysîr, 8/223)*

Tefsîrlerde zikredildiğine göre; âyet-i kerîmede geçen **"Cebbâr"** kelimesi (kullar hakkında kötü bir sıfat olup mânâsı): "Mürtefi' (insanlara karşı yükseklik taslayan ve üstten bakan) ve mütemerrid (inatçı ve serkeş)" demektir.

"Anîd" kelimesi ise: "Anûd ve mu'ânid (inatçı)" demektir ki bu ise "Münâzi' (sürekli çekişen) ve mu'ârız (karşı gelen)" mânâlarına gelmektedir. **(el-Hatîb eş-Şirbînî,** *es-Sirâcü'l-münîr, 2/65;* **Fahrurrâzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 18/16-17)*

Fahrurrâzî *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir: Şu bilinsin ki; **Allâh-u Te'âlâ** Âd kavminin kıssasını anlattıktan sonra **Muhammed** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in kavmine hitâb ederek: (وَتِلْكَ عَادٌ) **"İşte sana! Bu Âd kavmidir"** buyurmuştur ki bu onların kabirlerine ve âsârına (kalıntılarına) işâret ettiği için sanki burada: "Yeryüzünde gezin dolaşın, onlara bakın da ibret alın" buyurulmuş olmaktadır.

Allâh-u Te'âlâ bu âyet-i kerîmede Âd kavmini üç sıfatla tanıtmıştır.

Birinci sıfat: Onların Rablerinin âyetlerini bile bile inkâr etmiş olmalarıdır ki bundan maksat; onların **Hûd** *(Aleyhisselâm)*ın doğru konuştuğuna delâlet eden mûcizelerini inkâr etmiş olmalarıdır veyâ bu âlemde yaratılanların hikmet sâhibi bir yaratıcının varlığına delâlet ettiğini inkâr eden zındıklardan olmalarıdır.

İkinci sıfat: Âd kavminin rasüllere isyân etmiş olmalarıdır ki bunun da sebebi onların bir rasûle isyân ettikleri zaman bütün rasüllere isyân etmiş sayılmalarıdır.

Çünkü onlara **Hûd** *(Aleyhisselâm)*dan başka bir rasûl gönderilmemiştir. Ama **Allâh-u Te'âlâ**:

﴿ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ ﴾

"Rasüllerden hiçbirinin arasında ayırım yapmayız" *(el-Bakara Sûresi:285)* buyur(arak bir rasûlü tekzîbin, hepsini inkâr sayılacağını duyur)muştur.

Üçüncü sıfat: Onların zorba ve inatçı kimselerin işlerine tâbi olmalarıdır ki bunun mânâsı; aşağı takımın, kendilerine:

﴿مَا هَٰذَا إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ﴾

"İşte bu, sizin gibi bir beşerdir" *(el-Mü'minûn Sûresi:33)* diyen kodamanlarının sözlerini dinleyerek **Hûd** *(Aleyhisselâm)*ı inkâr ettiklerinin beyânıdır. **(Fahrurrâzî,** *Mefâtîhu'l-ğayb, 18/16-17)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Kuşeyrî Tefsîri"nde zikredildiğine göre:

"**Âd** kavminin kıssasının inzâli **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* için müşrik kavminden çektiği belâlardan dolayı büyük bir tesellî olduğu gibi aynı zamanda müminlere de büyük bir takviye (mânevî kuvvet)dir.

İşte böylece onlar (sıfat olarak sâhib olsunlar diye) teşvîk olundukları üzere; **Allâh-u Te'âlâ**'dan güzel beklentiye girsinler ve çektikleri zorlukların bollukla değiştirileceğine dâir olan **Allâh**'ın vaadine güvensinler (diye Allâh-u Te'âlâ onlara bu kıssaları anlatmıştır)!" **(el-Kuşeyrî,** *Letâifü'l-işârât, 2/330)*

ALTMIŞINCI ÂYET-İ KERÎME

﴿ وَأُتْبِعُوا فِي هٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ أَلَآ إِنَّ عَادًا كَفَرُوا رَبَّهُمْ أَلَا بُعْدًا لِعَادٍ قَوْمِ هُودٍ ﴾

ÂYET-İ KERÎMENİN KELİME MÂNÂSI: (60)

(وَأُتْبِعُوا) **Ve o** (Âd kavminden ola)**nlar tâbi tutuldular,** nerede? (فِي هٰذِهِ) **işte bunda,** ondan bedel? (اَلدُّنْيَا) **dünyâda,** neye? (لَعْنَةً) **büyük bir lânete,** daha nerede? (وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ) **kıyâmet gününde de** (lânete uğratıldılar), (أَلَآ إِنَّ عَادًا) **iyi bilin ki, gerçekten Âd** (kavmi), (كَفَرُوا) **inkâr ettiler,** kimi? (رَبَّهُمْ) **Rablerini,** (أَلَا بُعْدًا) âgâh **olun ki;** (Allâh onları rahmetinden uzak etmiştir, onlar da) **tam bir uzak olmakla** (uzak kalarak helâk olmuşlardır)! Bu mânâya göre bu kelime "İhbârî" olup kendisinden önce gizli olan bir fiil için mef'ûlü mutlak düşmüştür ki o fiil cümlesi de diğer bir mahzûf cümle üzerine mâtûftur, bunun takdîri: (أَبْعَدَهُمُ اللهُ فَبَعُدُوا بُعْدًا) şeklindedir, (**Zekeriyyâ el-Ensârî,** *İ'râbu'l-Kur'ân, sh:332)* Gerçi bu cümlenin "Du'âiyye" kabûl edilmesi de câiz görülmüştür ki takdîri (بَعُدُوا بُعْدًا مِنْ رَحْمَةِ اللهِ) şeklindedir, (**el-Âlûsî,** *Rûhu'l-me'ânî, 18/78)* ki meâl-i şerîfte mânâ buna göredir. Bu uzaklaştırma kim için olmuştur? (لِعَادٍ) **Âd için,** burada lâm harfi beyâniyyedir, yâni uzaklaştırılan kavmin kim olduğunu beyân etmektedir, (**es-Semîn el-Halebî,** *ed-Dürru'l-masûn, 6/334)* öyle Âd kavmi ki, (قَوْمِ هُودٍ) **Hûd'un kavmi.**

MEÂL-İ ŞERÎF

"Böylece onlar işte bu dünyâda da, kıyâmet gününde de (bütün rahmet ve hayırlardan uzaklaştırılarak) **büyük bir lânete tâbi tutulmuşturlar. İyi bilin ki; gerçekten Âd** (kavmi), **Rablerini inkâr etmiştirler. Âgâh olun ki; Hûd'un kavmi** (olan) **Âd için** (tüm rahmetlerden) **tam bir uzaklık ile** (uzaklaştırılma ve lânet olsun! Çünkü onlar bunu hak ettiler)!"

ÎZÂHÂT-I MÜFÎDE

Allâh-u Te'âlâ bir önceki âyet-i celîlede **Âd** kavminin **Allâh-u Te'âlâ**'nın âyetlerini inkâr edip rasüllerine isyân ettiklerini ve zorbaların peşine gittiklerini beyân ettikten sonra bu âyet-i kerîmede ise onların iki cihanda da lânete uğratıldıklarını ve **Allâh**'ın rahmetinden uzak kaldıklarını açıklamıştır.

Süddî *(Rahimehullâh)* bu âyet-i kerîmenin tefsîrinde:

عَنِ السُّدِّيِّ رَحِمَهُ اللهُ قَالَ: «لَمْ يُبْعَثْ نَبِيٌّ بَعْدَ عَادٍ إِلَّا لُعِنَتْ عَادٌ عَلَى لِسَانِهِ.»

"Allâh-u Te'âlâ Âd kavminin peşine bu dünyâda lânetini takmıştır. Âd kavminden sonra hangi peygamber gönderilmişse onun diliyle Âd kavmi lânetlendi" demiştir. **(İbnü Ebî Hâtim,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm, rakam:451, 9/179)*

"Mazharî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; **âyet-i kerîmede geçen**: (وَأُتْبِعُوا فِي هٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً) **"Onlar bu dünyâda lânete tâbi kılındılar"** kavl-i şerîfi onlara bütün insanların ve meleklerin lânet okuduğunu beyân etmekte olup (وَيَوْمَ الْقِيامَةِ) **"Kıyâmet gününde de"** kavl-i şerîfi ise âhirette **Allâh-u Te'âlâ**'nın lânetine çarpılacaklarını, dolayısıyla iki cihanda da lânetin onların peşini bırakmayacağını ifâde etmektedir. Lânetin mânâsı ise; **Allâh**'ın rahmetinden kovulup uzak tutulmak demektir. **(el-Mazharî,** *et-Tefsîru'l-Mazharî, 4/403)*

"İbnü Kesîr Tefsîri"nde ise; bu cümle-i celîle "Kıyâmet gününde bütün şâhidlerin huzûrunda onlara:

﴿اَلَآ اِنَّ عَادًا كَفَرُوا رَبَّهُمْ اَلَا بُعْدًا لِعَادٍ قَوْمِ هُودٍ﴾

"İyi bilin ki; gerçekten Âd (kavmi)**, Rablerini inkâr etmiştirler. Âgâh olun ki; Hûd'un kavmi** (olan) **Âd için** (tüm rahmetlerden) **tam bir uzaklık ile** (uzaklaştırılma ve lânet olsun! Çünkü onlar bunu hak ettiler)**!"** diye seslenilecek" şeklinde mânâ verilmiştir." **(İbnü Kesîr,** *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm,7/449)*

"Hâzin Tefsîri"nde zikredildiğine göre; âyet-i kerîmede geçen **"Lânet"**in mânâsı, "İb'âd (Allâh-u Te'âlâ'nın rahmetinden uzaklaştırma)" demek olduğu hâlde âyet-i kerîmenin sonunda tekrar Âd kavmine uzaklık bedduâsı yapılarak aynı mânânın tekrârının hikmeti şöyle açıklanmıştır:

"Burada Âd kavminin **Allâh**'ın rahmetinden uzak kalmasının, iki farklı tâbir ile ifâde edilmesi elbette son derece te'kîd (mânâyı güçlendirme) kazandırdığı gibi, bir de onların bu azâbı hak ettiklerine dâir mânâ içermektedir. Eğer burada: "Âd kavminin **Hûd** *(Aleyhisselâm)*ın ümmeti olduğu bilindiği hâlde tekrar: (لِعَادٍ قَوْمِ هُودٍ) **"Hûd'un kavmi olan Âd"** denilmesinin faydası nedir?" denilecek olursa buna şöyle cevâb verilmiştir:

"Âd kavmi iki kabîle idiler, **birincisi; Hûd** *(Aleyhisselâm)*ın kavmi olan kadîm Âd toplumudur ki bunlara **"Âd-i Ûlâ"** denilmektedir. (Nitekim Necm Sûresi'nin 50. âyetinde bu tâbirle anılmışlardır.)

İkinci kabîle ise; (Fecr Sûresi'nin 7. âyet-i kerîmesinde) (اِرَمَ ذَاتِ الْعِمَادِ) **"Kazıklar sâhibi İrem"** diye bahsedilen ikinci Âd kabîlesidir ki bunlar **Amâlika** (toplumun)dan ibârettir.

İşte bu iştibâh zâil olsun (ve karışıklık ortadan kalksın) diye bu âyet-i kerîmede: **"Hûd'un kavmi olan Âd"** buyrulmuştur. Bununla berâber şu da var ki açıklama yapılırken fazla ifâde kullanmak elbette mânâyı güçlendirmeyi te'kîd eder. **(el-Hâzin,** *Lübâbü't-te'vîl, 2/491)*

İmâm-ı Beğavî ve **Mazharî** *(Rahimehümellâh)*ın beyânları vechile; (بُعْدٌ) kelimesinin iki mânâsı vardır ki birincisi; "Kurb" kelimesinin zıddı olan "Uzaklık" mânâsıdır. Diğeri ise helâk mânâsıdır. Dolayısıyla bu cümle onlar hakkında lânet ve helâk bedduâsı olup onların başlarına gelen azâbı hak ettiklerini ifâde etmektedir. **(el-Mazharî,** *et-Tefsîru'l-Mazharî, 4/403;* **el-Beğavî,** *Me'âlimü't-Tenzîl, 4/185)*

Bu âyet-i kerîmede ('Âgâh olun ve dikkat edin' mânâlarını ifâde eden) (أَلَا) lâfzının tekrâr edilmesi **Âd** kavminin başına gelen işin büyüklüğünü beyân etme ve onların hâlinden ibret almaya teşvîk etme hikmetine mebnîdir.

Âyet-i kerîmenin sonunda: **"Hûd'un kavmi olan Âd"** buyurularak, ziyâde beyan yapılmasının faydası ise onların **Allâh**'ın rahmetinden uzak kalmalarının yegâne sebebinin **Hûd** *(Aleyhisselâm)* ile aralarında geçen hâller olduğuna işâret etmektir. **(el-Mazharî,** *et-Tefsîru'l-Mazharî, 4/403)*

"Semerkandî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; tâbiîn tabakasından olan **İmâm Dahhâk** *(Rahimehullâh)* şöyle demiştir:

قَالَ الضَّحَّاكُ رَحِمَهُ اللهُ: «تُرْفَعُ لَهُمْ رَايَةُ الْغَدْرِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَيُنَادِي مُنَادٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: «هٰذِهِ غَدْرَةُ قَوْمِ عَادٍ، فَيَلْعَنُهُمُ الْمَلَائِكَةُ وَجَمِيعُ الْخَلْقِ، فَذٰلِكَ قَوْلُهُ تَعَالٰى: ﴿أَلَا بُعْدًا﴾ يَعْنِي: خِزْيًا وَسُحْقًا ﴿لِعادٍ قَوْمِ هُودٍ﴾

"Kıyâmet gününde Âd kavmi için ğadr râyesi (vefâsızlık ve hâinlik sancağı) **yükseltilecek ve yevm-i kıyâmette bir münâdî: 'İşte bu, Âd kavminin gaddarlığı**(nın sancağı)**dır' diye nidâ edecektir.**

Bunun üzerine bütün melekler ve cümle halk onlara lânet edecektir. İşte Allâh-u Te'âlâ'nın: (أَلَا بُعْدًا لِعَادٍ قَوْمِ هُودٍ) **"Âgâh olun ki; Hûd'un kavmi Âd için büyük rüsvaylık ve helâk** (hâsıl) **olsun" kavl-i şerîfinin mânâsı budur.**
(Ebu'l-Leys es-Semerkandî, *Bahru'l-'ulûm, 2/132)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; ***"Tibyân Tefsîri"*** sâhibinin beyânı vechile; bu âyet-i kerîmede geçen **"Cebbâr"** tâbîri; kendini büyük gören ve kullara karşı büyüklük taslayan kimse demektir. **"Anîd"** tâbîri ise; hakkı söyleyemeyen ve kabûl etmeyen kimse demektir.

Sâdî Müftî *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; bu âyet-i kerîmede geçen **"Cebbâr"**ın mütekebbir mânâsında olduğuna işâret eder. Nitekim bu **"Anîd"** tâbîri kelimenin "Kendisinin üzerinde hiç kimsenin hakkı bulunmadığını iddiâ edecek kadar kibirli kimse" mânâsına geldiği nakledilmiştir.

Yine bu âyet-i kerîmede hem tâbi hem metbû yâni hem aşağı kesim hem de liderlerin hepsine birden lânete tâbi kılındığı beyân edilerek, bir adamın arkasından gelip onu azâba atan kimse gibi, **Allâh**'ın lânetinin de **Âd** kavminin arkasından gönderilerek onları azâba tökezlettiği anlatılmak istenmiştir.

İşte bu ifâde-i celîle ile lânetin onlara yapışması husûsunda mübâlağa olsun diye tebe'ıyyet tâbîri kullanılmıştır ki bu da, onlar nereye gitseler de lânetin onlardan ayrılmayacağı, bilakis dönüp dolaştıkları her yerde lânetin de onlarla birlikte döneceği anlamına gelmektedir.

Âyet-i kerîmede özellikle (tâbi olma kökünden gelen) "İtbâ'" fiilinin getirilmesi, onların dünyâda yaptıkları "Reislerine tâbi olma" işlerine uygun bir cezâ olarak peşlerine lânetin tâbi kılınması olarak değerlendirilmiştir ki bu lânetten maksat cehennemde ebedî kalma azâbıdır.

Âyet-i kerîmede **Âd** kavminin Rablerini inkâr ettikleri beyân edilerek onların (her şeyin kendi kendine meydana geldiğini savunan) Dehriyye fırkasından olduklarına işâret edilmiştir ki böylece onların gördüklerine inanıp görmediklerini reddeden ve meydana gelen her şeyi zamânın geçmesine nisbet eden (zındık) kimseler olduklarına dikkat çekilmiştir. (**İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/232)*

Sâdî el-Müftî *(Rahimehullâh)*ın beyânı vechile; **Âyet-i Kerîmede Geçen**: (أَلَا بُعْدًا لِعَادٍ قَوْمِ هُودٍ) "Âgâh olun ki; Hûd'un kavmi Âd için tam bir uzaklık ile!" kavl-i şerîfi (onların Allâh'ın rahmetinden uzak olduklarını bildiren ihbârî bir cümle olabileceği gibi), onlara karşı lânet bedduâsı olarak da tefsîr edilebilir.

(Hanefî fıkhının en mühim metinlerinden olan) ***"el-Hidâye"*** şerh(ler) i(nden olan el-Harzemî *(Rahimehullâh)*a âit) ***"el-Kifâye"*** (isimli eser)de zikredildiğine göre; lânet iki kısım üzeredir.

Birincisi; **Allâh-u Te'âlâ**'nın rahmetinden kovulmak demektir ki bu ancak kâfirler hakkında vâki olur.

İkincisi ise; ebrâr (sâlih kullar)ın derecesinden ve sâlihlerin makāmından uzak edilme mânâsındadır ki **Ömer İbnü'l-Hattâb** *(Radıyallâhu Te'âlâ Anh)*dan rivâyet edilen:

عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ تَعَالٰى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «وَالْمُحْتَكِرُ مَلْعُونٌ.»

"(İnsanların ihtiyâcı olan malları pahalansın diye bekletip satmayarak) **ihtikâr** (stok) **yapan kimse lânetlenmiştir."** (**İbnü Mâce,** *es-Sünen, rakam:2153, 2/728;* **ed-Dârimî,** *es-Sünen, rakam:2586, 3/1657;* **el-Beyhakî,** *Şu'abü'l-îmân, rakam:10700, 13/509;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/233)* hadîs-i şerîfinden maksat budur.

Çünkü Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat büyük günah yaptı diye hiç kimseyi îmândan çıkarmazlar. Yine umûmî lânet husûsunda (Alî İbnü Ebî Tâlib *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte) **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَعَنَ اللهُ مَنْ لَعَنَ وَالِدَهُ، وَلَعَنَ اللهُ مَنْ ذَبَحَ لِغَيْرِ اللهِ، وَلَعَنَ اللهُ مَنْ آوَى مُحْدِثًا، وَلَعَنَ اللهُ مَنْ غَيَّرَ مَنَارَ الْأَرْضِ.»

"Babasına (ve annesine) **lânet okuyana** (ve başkasının lânet etmesine ve sövüp saymasına sebebiyet verene) **Allâh lânet etsin! Allâh'tan başkası için** (kurban) **kesene de Allâh lânet etsin!**

(Haram ve) **münker bir iş yapanı barındıran** (yaptığı işi reddedip engelleyeceği yerde onları savunan) **kimseye de Allâh lânet etsin!**

Bir de arâzi sınırlarını değiştire(rek insanların yerlerini bilmesi)**ne** (mâni olana) **Allâh lânet etsin!"** (**Müslim,** *es-Sahîh, rakam:1978, 3/1567;* **en-Nesâî,** *es-Sünen, rakam:4422, 7/232;* **Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:954, 2/265;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/233)*

Bu hadîs-i şerîfte geçen **"Muhdis"**; kendisine haram edilmiş olan yasaklı bir şeyi ve münker bir işi meydana getiren (suçlu) kimse demektir. Onu barındıran ise; onu himâye edip savunan, yaptığı işi reddetmeyip vazgeçirmeye çalışmayan kişi demektir.

"Arâzinin menârı" ise; yollarda olan alâmetler ve arâziler arasında olan sınırlar demektir.

Yine **Alî** *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte:

عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: «لَعَنَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آكِلَ الرِّبَا وَمُوكِلَهُ وَشَاهِدَيْهِ وَكَاتِبَهُ وَالْوَاشِمَةَ وَالْمُسْتَوْشِمَةَ لِلْحُسْنِ وَمَانِعَ الصَّدَقَةِ.»

"Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* **fâiz yiyene ve yedirene, onun iki şâhidine ve** (fâiz sözleşmesini yazan) **kâtibine, güzelleşmek için dövme yapana, yaptırana, zekât** (vermeyerek veyâ engel olarak on)**a mâni olana lânet etti."** buyurulmuştur. (**'Alî el-Müttakî,** *Kenzü'l-'ummâl, rakam:15460, 5/858; Benzeri rivâyetler için bkz.:* **Ebû Dâvûd,** *es-Sünen, rakam:3333, 5/222;* **Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:3725, ;* **İbnü Mâce,** *es-Sünen, rakam:2277;* **et-Tirmizî,** *es-Sünen, rakam:1247;* **İbnü Hibbân,** *es-Sahîh, rakam:5025;* **en-Nesâî,** *es-Sünenü'l-kübrâ, rakam:5512;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/233)*

Sevbân *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte ise:

عَنْ ثَوْبَانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: «لَعَنَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الرَّاشِيَ وَالْمُرْتَشِيَ وَالرَّائِشَ» يَعْنِي: الَّذِي يَمْشِي بَيْنَهُمَا.

"Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* **rüşvet verene de rüşvet alana da ve ikisi arasında aracılık yapana da lânet etti."** (**Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:22399, 37/85;* **İbnü Ebî Şeybe,** *el-Musannef, rakam:22529;* **el-Bezzâr,** *el-Bahru'z-zehhâr, rakam:4160;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/234)* buyurulmuştur.

İbnü Ömer *(Radıyallâhu Anhümâ)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَعَنَ اللهُ الْخَمْرَ، وَلَعَنَ شَارِبَهَا، وَسَاقِيَهَا، وَعَاصِرَهَا، وَمُعْتَصِرَهَا، وَبَائِعَهَا، وَمُبْتَاعَهَا، وَحَامِلَهَا، وَالْمَحْمُولَةَ إِلَيْهِ، وَآكِلَ ثَمَنِهَا.»

"Allâh(-u Te'âlâ) **şaraba lânet etti, onu içene de, onu sunana da, onu sıkana da, onu sıktırana da, onu satana da, onu satın alana da, onu taşıyana da, o kendisine taşınana da, parasını yiyene de lânet etmiş** (ve onları rahmetinden mahrum etmiş ve cennetinden uzak etmiş)**tir."** **(Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:5716, 10/9;* **Ebû Dâvûd,** *es-Sünen, rakam:3674, 3/366;* **İbnü Mâce,** *es-Sünen, rakam:3380, 2/1121;* **İbnü Hibbân,** *es-Sahîh, rakam:5356;* **el-Hâkim,** *el-Müstedrek, 4/145* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/234)*

(Büyük Hanefî fakîhi İbnü Nüceym *(Rahimehullâh)*a âit) ***"el-Eşbâh** (ve'n-Nezâir)"* isimli fıkıh kitabında zikredildiğine göre; Müslümanın üzüm sıkmak için bir kâfirin yanında işçi olarak çalışması mekrûh olur. Ama bekletip şarap yapma ihtimâli bulunan kimseye de olsa üzüm suyu satmak câiz olur.

Zîrâ o (sıkma üzüm suyu hâlinde iken) mâsiyetten ârîdir (günahlıktan uzaktır). Fesâd ise ona ancak değişiminden (ve alkolleşmesinden) sonra lâhık olur (eklenir). Fakat fitne (iç savaş) günlerinde silah satmak buna benzemez.

Nitekim silah değişikliğe uğramayıp bizzât kendisi kullanılan bir âlettir. Dolayısıyla müşterinin fitne ehlinden olduğunu (ve birilerini vurabileceğini) bilen bir kişinin ona silah satması mekrûh olur. Zîrâ o, mâsiyete sebeb olur.

Sâbit İbnü Dahhâk *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ ثَابِتِ بْنِ الضَّحَّاكِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «وَلَعْنُ الْمُؤْمِنِ كَقَتْلِهِ.»

"Mümine lânet etmek onu öldürmek gibidir" **(Müslim,** *es-Sahîh, rakam:110, 1/104;* **Ahmed İbnü Hanbel,** *el-Müsned, rakam:16385, 26/312;* **el-Buhârî,** *es-Sahîh, rakam:6047, 8/151;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/234)*

(Büyük Şâfi'î fakîhi) **İbnü's Salâh** *(Rahimehullâh)* (kendisine sorulan suallere cevâb mâhiyetinde fetvâlara verdiği cevabların toplandığı) ***"el-Fetâvâ"*** isimli eserinde şöyle demiştir:

"**Huseyn** *(Radıyallâhu Anh)*ı öldüren kişi bu yaptığı günah sebebiyle kâfir sayılmaz, ancak çok büyük bir günah irtikâb etmiştir. Adam öldürdü diye ancak enbiyâdan birini öldüren kişi kâfir sayılır.

Yezîd hakkında insanlar üç fırkadır; bir fırka onu sevip dost bilir, bir fırka ona sövüp lânet eder, bir fırka da bu hususta orta gider. Ne dost edinir, ne de lânet eder.

Onun hakkında, râşid olmayan diğer İslâm sultanlarının ve halîfelerinin hakkında izlenen yollara sülûk eder.

İşte isâbet ehli olan ancak bu fırkadır ki şerîat-ı mutahharanın kâidelerini bilen ve geçmiş büyüklerin siyerini anlayan kimselere yakışan mezheb ancak budur. **Allâh** bizi şerîat ehlinin hayırlılarından eylesin. Âmîn! (**İbnü's Salâh,** *el-Fetâvâ, fetvâ rakamı:61, 1/216-219;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân, 4/234*)

"Hayâtü'l-hayevân" isimli eserde (İmâm-ı Demîrî) şöyle demiştir: "Şüphesiz ki **Allâh-u Te'âlâ** dünyâyı li-zâtihî maksat yapmamıştır yâni kendisi için istenmesi ve peşine düşülmesi gereken bir (maksat ve taleb olunacak) yer yapmamıştır bilakis onu li-zâtihî maksat olan yâni kastedilip ulaşılması hedeflenen yer olan âhirete ulaştıran bir yol yapmıştır.

Yine böylece dünyâyı ikâmet ve cezâ (sürekli oturum ve karşılık görme) yeri yapmamış lâkin onu ancak rihlet (göçüş) ve belâ yurdu yapmıştır.

Bu îtibarladır ki ekseriyetle dünyâyı câhillere ve kâfirlere mülk yapmış, enbiyâ ve evliyâ ile ebdâl (olan seçkin velîler)i ondan himâye etmiştir (yâni kendilerine fazla dünyâlık vermeyerek onları dünyânın zararlarından korumuştur).

Dünyânın **Allâh** nezdindeki alçaklığını anlaman için şu sana yeterli gelmelidir ki **Allâh-u Te'âlâ** onu küçük saymış, hakir tutmuş, ona buğzetmiş ve onun ehline de, onu sevenlere de ğazâb etmiştir ve hiçbir akıllı için onda (âhirete) irtihâl için azık toplama dışında bir şeye (farklı zevklere) râzı gelmemiştir." (**İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/234*)

Ebû Hureyre *(Radıyallâhu Te'âlâ Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
«اَلدُّنْيَا مَلْعُونَةٌ وَمَلْعُونٌ مَا فِيهَا إِلَّا ذِكْرَ اللهِ وَمَا وَالَاهُ أَوْ عَالِمًا أَوْ مُتَعَلِّمًا.»

"Dünyâ lânetlenmiştir, içinde ne varsa onlar da melûndur. Lâkin Allâh(-u Te'âlâ'n)**ın zikri ve** (İslâm'ın emir ve yasaklarına tâbi olmak gibi) **ona yakın olan şeyler, bir de** (İslâm'ı iyi bilen) **âlim ve** (İslâmî ilimleri tahsîle gayret eden) **müteallim** (talebe, Allâh-u Te'âlâ'nın dînine hizmette oldukları için bu lânetten) **müstesnâ** (kalmışlar)**dır."**

(**et-Tirmizî,** *es-Sünen, rakam:2322, 4/561;* **İbnü Mâce,** *es-Sünen, rakam:4112, 2/1377;* **el-Beyhakî,** *Şu'abü'l-îmân, rakam:1708, 2/265;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/235*)

Ama bu hadîs-i şerîften, genel mânâda dünyâya lânet etmek ve ona sövmenin mübah olduğu gibi bir mânâ anlaşılamaz.

Nitekim **Ebû Mûsâ el-Eş'arî** *(Radıyallâhu Anh)*dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا تَسُبُّوا الدُّنْيَا فَنِعْمَتْ مَطِيَّةُ الْمُؤْمِنِ عَلَيْهَا يَبْلُغُ الْخَيْرَ وَبِهَا يَنْجُو مِنَ الشَّرِّ، وَأَنَّهُ إِذَا قَالَ الْعَبْدُ: «لَعَنَ اللهُ الدُّنْيَا.» قَالَتِ الدُّنْيَا: «لَعَنَ اللهُ أَعْصَانَا لِرَبِّهِ.»

"Dünyaya sövmeyin (lânet okumayın)**! İşte o müminin ne güzel bineğidir ki onun üzerinde** (dururken onun nîmetlerinden istifâde ederek) **hayırlara ulaşır ve onun vesîlesiyle şerlerden kurtulur.**

Bir de şu muhakkaktır ki bir kul: 'Allâh dünyaya lanet etsin' dediği zaman dünyâ da: 'Hangimiz Rabbine daha çok isyân ediyorsa Allâh ona lanet etsin' der."

(**Muhammed İbnü Ved'ân,** *el-Erba'ûne'l-Ved'âniyye, rakam:10, sh:11;* **Muhammed ed-Demîrî,** *Hayâtü'l-hayevân, 1/186;* **el-Feyyûmî,** *Fethu'l-karîb, 12/695;* **Muhammed İbnü 'Allân es-Sıddîkî,** *Delîlü'l-fâlihîn, 4/410;* **İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/235; benzeri rivâyetler için bkz.:* **et-Taberânî,** *Kitâbü'd-Du'â, rakam:2052;* **Şîreveyh ed-Deylemî,** *el-Firdevs bi Me'sûri'l-Hıtâb, rakam:7288)*

İşte bu hadîs-i şerîf dünyâya seb ve lânet okumayı engellemeyi iktizâ eder ki bu ikisinin arasında cem yapmak için şöyle denilmiştir: "Dünyâda hangi şey kişiyi **Allâh-u Te'âlâ**'dan uzaklaştırıyor ve meşgul ediyorsa ona lânet okumak mübah olur.

Nitekim selef-i sâlihîn:

«كُلُّ مَا شَغَلَكَ عَنِ اللهِ سُبْحَانَهُ مِنْ مَالٍ وَوَلَدٍ فَهُوَ مَشْؤُومٌ عَلَيْكَ.»

"Seni **Allâh-u Sübhânehû**'den meşgul eden (ve O'nun zikrinden ve tâatından alıkoyan) mal, evlât cinsinden her şey senin hakkında uğursuzdur" demişlerdir.

Ama dünyâdan olup da **Allâh**'a yaklaştıran ve ibâdete yardım eden her şey, her lisan ile övülen ve her insan tarafından sevilen bir şeydir. Artık böyle bir şeye aslâ hakāret edilemez, bilakis sevilip teşvîk edilir.

Nitekim (geride zikredilen):

«إِلَّا ذِكْرَ اللهِ وَمَا وَالَاهُ.»

"Ancak Allâh'ın zikri ile bir de ona yakın düşen şeyler müstesnâ" hadîs-i şerîfi ile buna işâret edilmiştir.

Yine böylece **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in (geride zikredilen): (نِعْمَتْ مَطِيَّةُ الْمُؤْمِنِ) **"Dünyâ mümin için ne güzel binektir"** hadîs-i şerîfinde sarâheten ifâde edilen mânâ bundan ibârettir ki böylece iki hadîs arasında teâruz (çelişki gibi görünen durum) ortadan kalkar. **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/235)*

İŞÂRÎ MÂNÂLAR

"Kuşeyrî Tefsîri"nde zikredildiğine göre; bu âyet-i kerîmede bildirildiği üzere; **Hûd** *(Aleyhisselâm)*ın kavmi dünyâ ve âhirette hüsrâna uğradılar. Dünyâya gelince; orada acı veren şiddetli azabla istîsâl olundular (da kökleri kazınıp zürriyetleri bile bırakılmadı).

Sonra onun peşisıra lânete çarpıldılar (da Allâh'ın rahmetinden kovuldular), daha sonra âhirette kavuşacakları ebedî şekâvet (bedbahtlık) ve **Allâh**'ın rahmetinden uzak kalmaları ise bütün bu mihnet çeşitleri içerisinde en zor olanıdır. **(el-Kuşeyrî,** *Letâifü'l-işârât, 2/330)*

"Rûhu'l-beyân Tefsîri"nde zikredildiğine göre; şunu bil ki lânetin (zâhirî mânâsı, rahmetten ve cennetten kovulmak ise de) hakîkati ise İlâhî huzurdan kovulup dünyânın şehvetlerini arama zahmetine, sonra onları bulmanın yorgunluğunu çekme, daha sonra da kaybetmenin sıkıntısına katlanma alçaklığına itilmektir ki dünyevî lânet bundan ibârettir.

Kıyâmet günündeki lânet ise (Allâh-u Te'âlâ'nın rızâsından) uzak kalma, (cenneti) kaybetme, (cemâlini görmekten) mahrum olma ve cehennem azâbına dûçâr kılınma sûretleriyle tahakkuk edecektir.

Bir nefis kalbin nasîhatini dinlemez, kalbin dînî ve bâkî olan meşreblerini terkeder de canının istediği şehvetlerin ve hayvânî lezzetlerin fânî meşreblerine, insanların kendilerini medhetmesine ve onlar nezdinde itibâr kazanmaya yönelirse artık onun hakkında: "Âgâh olun ki böyle bir nefse tard (kovulma), firkat (ayrılık), katî'a (kopukluk) ve hasret (pişmanlık) hâsıl olsun" bedduâsı hak olur.

Allâh-u Te'âlâ bizi ve sizi nefs-i emmârenin hîlelerinden muhâfaza buyursun, ömürlerin sonuna ve ecellere ulaşıncaya kadar salâh-ı hâl (düzgün yaşamak) ile müşerref buyursun. Âmîn! **(İsmâ'îl Hakkî,** *Rûhu'l-beyân, 4/235)*

"İbnü 'Acibe Tefsîri"nde zikredildiğine göre: "İki cihan selâmetine kavuşmak ve göz aydınlığına erişmek isteyen kişi **Allâh**'a ve **Allâh** tarafından gelen her rasûle îmâna temessük etsin (sımsıkı sarılsın), kendisini **Allâh**'a dâvet edenlere ittibâ etsin ki onlar İlâhî muhabbet ve sevgi ehli olup reşâd ve sedâd menheclerine sülûk eden (hakka isâbet eden ve doğruluk yollarına giren bahtiyar) kimselerdir.

Yine böylece (iki cihanda kurtuluş arayan kişi) her cebbâr ve anîdden (zorba inatçıdan) uzak dursun ki o da seninle **Allâh**'ın arasına giren ve seni **Allâh**'ı zikretmekten gâfil bırakan her şeyden ibârettir.

Bu âyet-i kerîme ve benzerlerinde geçen: (أَلَا بُعْدًا) **'Âgâh olun ki** (felancalar için) **uzaklık vardır'** ifâdelerinde kurb ve visâl ehli (olan Allâh-u Te'âlâ'ya mânen yakınlık kesbedip O'na mânen ulaşmış kimseler) için büyük bir tahvîf (korkutma) bulunmaktadır.

Zîrâ (İmâm Ğazâlî *(Rahimehullâh)*) ***"el-İhyâ"***da şöyle demiştir:

'(Allâh-u Te'âlâ'yı hakkıyla seven) husûsî muhibler için bu muhabbet makāmında öyle korkular (ve tehlikeler) söz konusudur ki onlar başkaları hakkında sâbit değildir.

Nitekim onların korkularının bâzısı diğerlerinden daha şiddetlidir. İşte bu korkuların birincisi i'râz (Allâh-u Te'âlâ'nın, kulunu sevmeyip ona değer vermeme) korkusudur.

Ondan daha şiddetli olan ise hıcâb (Allâh-u Te'âlâ'nın onunla arasına perde ve engel koyma) korkusudur. Ondan daha şiddetlisi ise ib'âd (rahmetinden uzaklaştırılma) korkusudur.

İşte Hûd Sûresi'nde geçen bu mânâ **Seyyidü'l-muhibbîn** (Allâh-u Te'âlâ'yı sevenlerin efendisi olan) **Rasûlüllâh** *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*i yaşlandırmıştır.

Çünkü o: (أَلَا بُعْدًا لِعَادٍ) **"'Agâh olun! Âd** (kavmi) için uzaklık (ve mahrûmiyet) **vardır"** kavl-i şerîfini yine böylece: (أَلَا بُعْدًا لِمَدْيَنَ) **"Uyanık olun! Medyen için uzaklık** (ve kovulmuşluk) **vardır"** kelâm-ı şerîfini işitmiş (ve çok etkilenmiş)tir. Zâten uzak kalma korkusu ve çekincesi ancak yakınlığa alışan ve onu tadarak ondan zevk almış olan kimselerin kalbinde büyük yer tutar.

Bu korkulardan sonra ise vukûf (yerinde sayma) korkusu ile selb-i mezîd (fazlasından mahrum edilme) korkusu belirir.

Zîrâ geride de zikrettiğimiz üzere: "Kurb dereceleri için nihâyet yoktur (Allâh-u Te'âlâ'ya yakınlık mertebelerinin sonu yoktur)." **(İbnü 'Acîbe,** *el-Bahru'l-medîd, 3/224)*

FİHRİSTLER

Tefsîri Yapılan Âyet-i Kerîmeler
(511-513)

Bu Cildde Zikredilen Âyet-i Kerîmeler
(514-521)

Hadîs-i Şerîfler
(522-528)

Eserler
(529-537)

Duâlar ve Zikirler
(537)

Arabça Beytler
(538)

Farsça Beytler
(539)

Konular
(540-604)

Tefsîri Yapılan Âyet-i Kerîmeler

حرف الألف

اَفَمَنْ كَانَ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهٖ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ وَمِنْ قَبْلِهٖ كِتَابُ مُوسٰٓى اِمَامًا وَرَحْمَةً 177

اِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ كَبِيرٌ 113

اَلَآ اِنَّهُمْ يَثْنُونَ صُدُورَهُمْ لِيَسْتَخْفُوا مِنْهُ اَلَا حِينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْ 44

اَلَّا تَعْبُدُوٓا اِلَّا اللّٰهَ اِنَّنِى لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ 16

اَلَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ 207

الٓرٰ كِتَابٌ اُحْكِمَتْ اٰيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ 8

اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ 38

اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ قُلْ اِنِ افْتَرَيْتُهُ فَعَلَىَّ اِجْرَامِى وَاَنَا بَرِىٓءٌ مِمَّا تُجْرِمُونَ 289

اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ قُلْ فَاْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِثْلِهٖ مُفْتَرَيَاتٍ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ 133

اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَاَخْبَتُٓوا اِلٰى رَبِّهِمْ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ 221

اَنْ لَا تَعْبُدُٓوا اِلَّا اللّٰهَ اِنَّنِى اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ اَلِيمٍ 240

اِنْ نَقُولُ اِلَّا اعْتَرٰيكَ بَعْضُ اٰلِهَتِنَا بِسُوٓءٍ قَالَ اِنِّى اُشْهِدُ اللّٰهَ وَاشْهَدُٓوا اَنِّى بَرِىٓءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ 469

اِنِّى تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ رَبِّى وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَآبَّةٍ اِلَّا هُوَ اٰخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا 474

اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ خَسِرُٓوا اَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ 215

اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ اِلَّا النَّارُ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ 156

اُولٰٓئِكَ لَمْ يَكُونُوا مُعْجِزِينَ فِى الْاَرْضِ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ اَوْلِيَآءَ 210

تِلْكَ مِنْ اَنْبَآءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَآ اِلَيْكَ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَآ اَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هٰذَا 438

حرف الحاء والفاء

حَتّٰٓى اِذَا جَآءَ اَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ قُلْنَا احْمِلْ فِيهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَاَهْلَكَ 329

فَاِلَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُوٓا اَنَّمَآ اُنْزِلَ بِعِلْمِ اللّٰهِ وَاَنْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ 139

فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ مَا اُرْسِلْتُ بِهٖٓ اِلَيْكُمْ وَيَسْتَخْلِفُ رَبِّى قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّونَهُ شَيْـًٔا 485

فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَاْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ 327

فَقَالَ الْمَلَاُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهٖ مَا نَرٰيكَ اِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا وَمَا نَرٰيكَ اتَّبَعَكَ 242

فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحٰٓى اِلَيْكَ وَضَآئِقٌ بِهٖ صَدْرُكَ اَنْ يَقُولُوا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ كَنْزٌ 122

حرف القاف

قَالَ اِنَّمَا يَأْتِيكُمْ بِهِ اللّٰهُ اِنْ شَآءَ وَمَآ اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ 278

قَالَ رَبِّ اِنِّى اَعُوذُ بِكَ اَنْ اَسْـَٔلَكَ مَا لَيْسَ لِى بِهِ عِلْمٌ 399

قَالَ سَاٰوِى اِلٰى جَبَلٍ يَعْصِمُنِى مِنَ الْمَآءِ قَالَ لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ اِلَّا مَنْ رَحِمَ 360

قَالَ يَا قَوْمِ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّى وَاٰتٰىنِى رَحْمَةً مِنْ عِنْدِهٖ فَعُمِّيَتْ عَلَيْكُمْ 250

قَالَ يَا نُوحُ اِنَّهٗ لَيْسَ مِنْ اَهْلِكَ اِنَّهٗ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ فَلَا تَسْـَٔلْنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ 387

قَالُوا يَا نُوحُ قَدْ جَادَلْتَنَا فَاَكْثَرْتَ جِدَالَنَا فَاْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ 276

قَالُوا يَا هُودُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِى اٰلِهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ 465

قِيلَ يَا نُوحُ اهْبِطْ بِسَلَامٍ مِنَّا وَبَرَكَاتٍ عَلَيْكَ وَعَلٰى اُمَمٍ مِمَّنْ مَعَكَ وَاُمَمٌ سَنُمَتِّعُهُمْ 408

حرف اللام والميم

لَا جَرَمَ اَنَّهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ هُمُ الْاَخْسَرُونَ 219

مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ كَالْاَعْمٰى وَالْاَصَمِّ وَالْبَصِيرِ وَالسَّمِيعِ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا اَفَلَا تَذَكَّرُونَ 225

مِنْ دُونِهٖ فَكِيدُونِى جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنْظِرُونِ 471

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ اِلَيْهِمْ اَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ 146

حرف الواو

وَاُتْبِعُوا فِى هٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَلَآ اِنَّ عَادًا كَفَرُوا رَبَّهُمْ 499

وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا وَلَا تُخَاطِبْنِى فِى الَّذِينَ ظَلَمُوا اِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ 300

وَاِلٰى عَادٍ اَخَاهُمْ هُودًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ 446

وَاَنِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا اِلَيْهِ يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى 20

وَاُوحِىَ اِلٰى نُوحٍ اَنَّهٗ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ اِلَّا مَنْ قَدْ اٰمَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ 295

وَتِلْكَ عَادٌ جَحَدُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ وَعَصَوْا رُسُلَهٗ وَاتَّبَعُوا اَمْرَ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ 496

وَقَالَ ارْكَبُوا فِيهَا بِسْمِ اللّٰهِ مَجْرٖيهَا وَمُرْسٰيهَا اِنَّ رَبِّى لَغَفُورٌ رَحِيمٌ 349

وَقِيلَ يَا اَرْضُ ابْلَعِى مَآءَكِ وَيَا سَمَآءُ اَقْلِعِى وَغِيضَ الْمَآءُ وَقُضِىَ الْاَمْرُ 364

وَلَآ اَقُولُ لَكُمْ عِنْدِى خَزَآئِنُ اللّٰهِ وَلَآ اَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَآ اَقُولُ اِنِّى مَلَكٌ 266

وَلَا يَنْفَعُكُمْ نُصْحِى اِنْ اَرَدْتُ اَنْ اَنْصَحَ لَكُمْ اِنْ كَانَ اللّٰهُ يُرِيدُ اَنْ يُغْوِيَكُمْ 280

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِهٖٓ اِنِّى لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ 232

وَلَمَّا جَآءَ اَمْرُنَا نَجَّيْنَا هُودًا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهٗ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَنَجَّيْنَاهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ 490

وَلَئِنْ اَخَّرْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ اِلٰٓى اُمَّةٍ مَعْدُودَةٍ لَيَقُولُنَّ مَا يَحْبِسُهُ 99
وَلَئِنْ اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ اِنَّهُ لَيَؤُسٌ كَفُورٌ 105
وَلَئِنْ اَذَقْنَاهُ نَعْمَآءَ بَعْدَ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ ذَهَبَ السَّيِّئَاتُ عَنِّى 109
وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِى الْاَرْضِ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا 52
وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اُولٰٓئِكَ يُعْرَضُونَ عَلٰى رَبِّهِمْ 194
وَنَادٰى نُوحٌ رَبَّهُ فَقَالَ رَبِّ اِنَّ ابْنِى مِنْ اَهْلِى وَاِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَاَنْتَ اَحْكَمُ الْحَاكِمِينَ 383
وَهُوَ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ فِى سِتَّةِ اَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَآءِ 72
وَهِىَ تَجْرِى بِهِمْ فِى مَوْجٍ كَالْجِبَالِ وَنَادٰى نُوحُ ابْنَهُ وَكَانَ فِى مَعْزِلٍ يَا بُنَىَّ ارْكَبْ مَعَنَا 356
وَيَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوٓا اِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَآءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً 455
وَيَا قَوْمِ لَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مَالًا اِنْ اَجْرِىَ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ وَمَآ اَنَا بِطَارِدِ الَّذِينَ اٰمَنُوا 254
وَيَا قَوْمِ مَنْ يَنْصُرُنِى مِنَ اللّٰهِ اِنْ طَرَدْتُهُمْ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ 262
وَيَصْنَعُ الْفُلْكَ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَاٌ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ قَالَ اِنْ تَسْخَرُوا مِنَّا 313

حرف الياء

يَا قَوْمِ لَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا اِنْ اَجْرِىَ اِلَّا عَلَى الَّذِى فَطَرَنِى اَفَلَا تَعْقِلُونَ 450

Bu Cildde Zikredilen Âyet-i Kerîmeler

حرف الألف

إِذْ تَبَرَّأَ الَّذِينَ اتُّبِعُوا مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا وَرَأَوُا الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ 217

إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللهِ وَالْفَتْحُ 404

اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّى 251

اِرَمَ ذَاتِ الْعِمَادِ 461

اِسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ اِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا 29, 37, 458

اُعْبُدُوا اللهَ وَاتَّقُوهُ وَاَطِيعُونِ 456

اِعْلَمُوا اَنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِى الْاَمْوَالِ وَالْاَوْلَادِ 154

أَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ 480

اَفَحَسِبْتُمْ اَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَاَنَّكُمْ اِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ 89

اَفَرَاَيْتَ اِنْ مَتَّعْنَاهُمْ سِنِينَ 174

اَلَا اِنَّ عَادًا كَفَرُوا رَبَّهُمْ اَلَا بُعْدًا لِعَادٍ قَوْمِ هُودٍ 500

اَلَّذِى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِى سِتَّةِ اَيَّامٍ 96

اَلَّذِى خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ 17

اَلَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللهِ زِدْنَاهُمْ عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يُفْسِدُونَ 212

اَللهُ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِى سِتَّةِ اَيَّامٍ 97

الٓمٓ، تَنْزِيلُ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ 186

الٓمٓ، ذٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ 186

اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى 27

اَلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلٰى أَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ 198

اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللهِ 138

إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى الَّذِي فَطَرَنِي 451

اَنِ اعْبُدُوا اللهَ وَاتَّقُوهُ وَاَطِيعُونِ 29

إِنِ افْتَرَيْتُهُ فَعَلَيَّ إِجْرامِي وَأَنَا بَرِيءٌ مِمَّا تُجْرِمُونَ 290

اِنَّ الْاِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا 106

اِنَّ الَّذِينَ اَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ اٰمَنُوا يَضْحَكُونَ 316

إِنَّ اللهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ 112
إِنَّ اللهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا 112
إِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُّونَ مِنْهُ فَإِنَّهُ مُلَاقِيكُمْ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ 174
إِنْ تَحْرِصْ عَلَى هُدَيهُمْ فَإِنَّ اللهَ لَا يَهْدِي مَنْ يُضِلُّ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ 285
إِنْ تَسْخَرُوا مِنَّا فَإِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ 314, 327
إِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ وَلَا يَرْضَى لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ وَإِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ 284
إِنَّ رَبَّكُمُ اللهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ 97
إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ 226
إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ 118
إِنْ كَانَ اللهُ يُرِيدُ أَنْ يُغْوِيَكُمْ 281
إِنَّ كِتَابَ الْأَبْرَارِ لَفِي عِلِّيِّينَ 87
إِنْ نَقُولُ إِلَّا اعْتَرٰيكَ بَعْضُ آلِهَتِنَا بِسُوءٍ 470
إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَى قَوْمِهِ أَنْ أَنْذِرْ قَوْمَكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ 241
إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لَهَا لِنَبْلُوَهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا 92
إِنَّا لَمَّا طَغَا الْمَاءُ حَمَلْنَاكُمْ فِي الْجَارِيَةِ 356
انْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا 128
إِنَّمَا اتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِ اللهِ أَوْثَانًا مَوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ 217
إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ 211
إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ 383-384
أَنُؤْمِنُ لَكَ وَاتَّبَعَكَ الْأَرْذَلُونَ 246
إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ أَلِيمٍ 240
إِنِّي أُشْهِدُ اللهَ وَاشْهَدُوا أَنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ + مِنْ دُونِهِ 470
إِنِّي أَعِظُكَ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ 393-394
أَنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ 482
إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا إِنَّ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ 478
إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللهِ 483
إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ 240

حرف الباء والثاء

بِسْمِ اللهِ مَجْرٖيهَا وَمُرْسٖيهَا اِنَّ رَبّٖى لَغَفُورٌ رَحٖيمٌ 351, 353
ثُمَّ تُوبُوا اِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَآءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا 456
ثَمانِيَةَ أَزْواجٍ مِنَ الضَّأْنِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْمَعْزِ اثْنَيْنِ 332

حرف الجيم والراء

جَعَلُوا اَصَابِعَهُمْ فٖى اٰذَانِهِمْ وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ 236
رَبِّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَسْئَلَكَ ما لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ 401, 406
رَبِّ اِنّٖى دَعَوْتُ قَوْمٖى لَيْلًا وَنَهَارًا 304
رَبِّ لا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكافِرِينَ دَيَّارًا 234
رَبَّنَا ظَلَمْنَآ اَنْفُسَنَا وَاِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ 400, 406, 414

حرف الزاء والسين

زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ 153
سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ 352
سَلَامٌ عَلٰى نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ 325

حرف الضاد والعين

ضَرَبَ اللهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ كَفَرُوا امْرَاَتَ نُوحٍ وَامْرَاَتَ لُوطٍ كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا صَالِحَيْنِ 396
عَسٰى اَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَحْمُودًا 86

حرف الفاء

فَاَجْمِعُوا اَمْرَكُمْ وَشُرَكَآءَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُنْ اَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُوا اِلَيَّ وَلَا تُنْظِرُونِ 471
فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالدَّمَ اٰيَاتٍ مُفَصَّلَاتٍ 13
فَاصْبِرْ اِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ 438, 445
فَاَمَّا عَادٌ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَقَالُوا مَنْ اَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً 492
فَاَوْحَيْنَآ اِلَيْهِ اَنِ اصْنَعِ الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا فَاِذَا جَآءَ اَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ 347, 385
فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ 484
فَفَتَحْنَآ اَبْوَابَ السَّمَآءِ بِمَآءٍ مُنْهَمِرٍ 357
فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ اِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا 464
فَكَذَّبُوهُ فَاَنْجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ وَاَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا عَمِينَ 326

فَكَذَّبُوهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِى الْفُلْكِ وَجَعَلْنَاهُمْ خَلَآئِفَ وَاَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا 397

فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَآءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ 95, 103

فَكِيدُونِى جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنْظِرُونِ 471, 476

فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ 297-298

فَلَا تَسْئَلْنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ اِنِّى اَعِظُكَ اَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ 402

فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ 394

فَلَا يَأْمَنُ مَكْرَ اللهِ اِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ 112

فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا 233

فَنَظَرَ نَظْرَةً فِى النُّجُومِ 115

فَنِعْمَ الْقَادِرُونَ 302

فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ 302

فَوَجَدَا عَبْدًا مِنْ عِبَادِنَآ اٰتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا 14

حرف القاف

قَالَ اِنَّمَا يَأْتِيكُمْ بِهِ اللهُ اِنْ شَآءَ وَمَآ اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ 236

قَالُوا يَا نُوحُ قَدْ جَادَلْتَنَا فَاَكْثَرْتَ جِدَالَنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ 236

قُلْ اَئِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذِى خَلَقَ الْاَرْضَ فِى يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُونَ لَهٗ اَنْدَادًا 97

قُلْ سُبْحَانَ رَبِّى هَلْ كُنْتُ اِلَّا بَشَرًا رَسُولًا 129

قُلْ لَنْ يُصِيبَنَآ اِلَّا مَا كَتَبَ اللهُ لَنَا هُوَ مَوْلٰينَا وَعَلَى اللهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ 480

قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلٰٓى اَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هٰذَا الْقُرْاٰنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهٖ 137

قُلْ مَآ اَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ اِلَّا مَنْ شَآءَ اَنْ يَتَّخِذَ اِلٰى رَبِّهٖ سَبِيلًا 261, 454

قُلْ مَنْ بِيَدِهٖ مَلَكُوتُ كُلِّ شَىْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ 484

قُلْ يَآ اَيُّهَا النَّاسُ اِنِّى رَسُولُ اللهِ اِلَيْكُمْ جَمِيعًا 186

حرف الكاف

كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِى شَأْنٍ 78

كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا 215

كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِما أَسْلَفْتُمْ فِى الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ 316

حرف اللام

لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ 126
لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِنْ رُسُلِهٖ 498
لَا يَسْتَوِى أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَائِزُونَ 227
لَا يُسْئَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْئَلُونَ 373
لِأُنْذِرَكُمْ بِهٖ وَمَنْ بَلَغَ 185
لِيَكُونَ لِلْعالَمِينَ نَذِيرًا 239
لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ 114

حرف الميم

مَآ اَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللّٰهِ وَمَآ اَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ 110
مَا هٰذَآ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ 498
مَا نَرٰيكَ اِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا 251
مَا نَنْسَخْ مِنْ اٰيَةٍ اَوْ نُنْسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَآ اَوْ مِثْلِهَا 12
مِمَّا خَطِيٰتِهِمْ اُغْرِقُوا فَاُدْخِلُوا نَارًا فَلَمْ يَجِدُوا لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَنْصَارًا 359, 363
مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيٰوةً طَيِّبَةً 26
مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ اِلَيْهِمْ اَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ 173
مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهٗ فِيهَا مَا نَشَآءُ لِمَنْ نُرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهٗ جَهَنَّمَ 146
مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْاٰخِرَةِ نَزِدْ لَهٗ فِى حَرْثِهٖ وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهٖ مِنْهَا 147
مِنْهُ اٰيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ اُمُّ الْكِتَابِ وَاُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ 12

حرف الهاء

هُوَ الَّذِى اَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ اٰيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ اُمُّ الْكِتَابِ 15
هٰؤُلَآءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلٰى رَبِّهِمْ اَلَا لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الظَّالِمِينَ 203
هٰؤُلَآءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلٰى رَبِّهِمْ 202

حرف الواو

وَاتَّبَعُوا اَمْرَ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ 497
وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ اٰلِهَةً لِيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا 216
وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً 238

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ نُوحٍ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖ يَا قَوْمِ اِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ مَقَامِى وَتَذْكِيرِى بِاٰيَاتِ اللّٰهِ 472
وَاٰتِينِى رَحْمَةً مِنْ عِنْدِهٖ 251
وَاخْتَارَ مُوسٰى قَوْمَهٗ سَبْعِينَ رَجُلًا لِمِيقَاتِنَا ۚ فَلَمَّا اَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ اَهْلَكْتَهُمْ 286
وَاِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ أَعْدَاءً وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِرِينَ 216
وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِناتِ 404
وَاسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوٓا اِلَيْهِ ۚ اِنَّ رَبِّى رَحِيمٌ وَدُودٌ 37, 464
وَاصْبِرْ عَلٰى مَآ اَصَابَكَ ۖ اِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُورِ ۚ 129
وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ 256
وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا 306
وَاِلَّا تَغْفِرْ لِى وَتَرْحَمْنِى أَكُنْ مِنَ الْخاسِرِينَ 402, 407, 414
وَالْعَصْرِ ۙ 105, 113
وَالنَّجْمِ اِذَا هَوٰى ۙ 206
وَاَمَّا عَادٌ فَاُهْلِكُوا بِرِيحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ ۙ 492
وَأْمُرْ اَهْلَكَ بِالصَّلٰوةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا ۖ لَا نَسْـَٔلُكَ رِزْقًا ۖ نَحْنُ نَرْزُقُكَ ۗ 26
وَاَنِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوٓا اِلَيْهِ يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى وَيُؤْتِ كُلَّ ذِى فَضْلٍ فَضْلَهٗ 463
وَاِنْ تُطِعْ أَكْثَرَ مَنْ فِى الْأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ 187
وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنِّى اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ 35
وَاِنْ كُنْتُمْ فِى رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهٖ ۖ وَادْعُوا شُهَدَآءَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ 137, 141
وَاِنَّ مِنْها لَما يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ 365
وَاِنَّا لَمُوسِعُونَ 302
وَأَنْتَ أَحْكَمُ الْحَاكِمِينَ 384
وَاِنِّى عُذْتُ بِرَبِّى وَرَبِّكُمْ اَنْ تَرْجُمُونِ 484
وَاِنِّى كُلَّمَا دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ جَعَلُوا اَصَابِعَهُمْ فِى اٰذَانِهِمْ وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ 45
وَاَهْلَكَ اِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ 393
وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ ۙ 224
وَتَرَى الْمَلٰٓئِكَةَ حَافِّينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ 86
وَجادِلْهُمْ بِالَّتِى هِىَ أَحْسَنُ 277
وَجَزاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُها 315

وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ 306
وَحَمَلْنَاهُ عَلٰى ذَاتِ اَلْوَاحٍ وَدُسُرٍ 357
وَقَالَ نُوحٌ رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْاَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا 299
وَقَالُوا لِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدْتُمْ عَلَيْنَا قَالُوا أَنْطَقَنَا اللهُ الَّذِى أَنطَقَ كُلَّ شَىْءٍ وَهُوَ خَلَقَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ 198
وَقَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتّٰى تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْاَرْضِ يَنْبُوعًا 128
وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِى أَصْحَابِ السَّعِيرِ 213
وَقَالُوا مَالِ هٰذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِى فِى الْاَسْوَاقِ لَوْلَآ اُنْزِلَ اِلَيْهِ مَلَكٌ 127
وَقَدِمْنَآ اِلٰى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَآءً مَنْثُورًا 157
وَقَلِيلٌ مِنْ عِبَادِىَ الشَّكُورُ 114
وَقِيلَ يَا اَرْضُ ابْلَعِى مَآءَكِ وَيَا سَمَآءُ اَقْلِعِى وَغِيضَ الْمَآءُ وَقُضِىَ الْاَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ 416
وَكَذٰلِكَ مَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِى قَرْيَةٍ مِنْ نَذِيرٍ اِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَآ اِنَّا وَجَدْنَآ اٰبَآءَنَا عَلٰٓى اُمَّةٍ 244
وَكُلٌّ فِى فَلَكٍ يَسْبَحُونَ 74
وَلَآ اَقُولُ لِلَّذِينَ تَزْدَرِى اَعْيُنُكُمْ لَنْ يُؤْتِيَهُمُ اللهُ خَيْرًا اَللهُ اَعْلَمُ بِمَا فِى اَنْفُسِهِمْ 270
وَلَا تَتَّخِذُوٓا اٰيَاتِ اللهِ هُزُوًا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللهِ عَلَيْكُمْ وَمَآ اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنَ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ 397
وَلَا تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ كَاَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوٓا اِلَّا سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ 444
وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ 255
وَلِتُصْنَعَ عَلٰى عَيْنِى 303
وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِهِ فَلَبِثَ فِيهِمْ اَلْفَ سَنَةٍ اِلَّا خَمْسِينَ عَامًا 235, 348
وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِى كُلِّ اُمَّةٍ رَسُولًا اَنِ اعْبُدُوا اللهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ 16
وَلَقَدْ صَدَّقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ إِلَّا فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ 187
وَلَمَّا جَآءَهُمْ كِتَابٌ مِنْ عِنْدِ اللهِ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ وَكَانُوا مِنْ قَبْلُ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا 180
وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا 12, 135
وَلَوْ نَشَآءُ لَاَرَيْنَاكَهُمْ فَلَعَرَفْتَهُمْ بِسِيمٰيهُمْ 188
وَلَوْلَآ اَنْ يَكُونَ النَّاسُ اُمَّةً وَاحِدَةً لَجَعَلْنَا لِمَنْ يَكْفُرُ بِالرَّحْمٰنِ لِبُيُوتِهِمْ سُقُفًا مِنْ فِضَّةٍ 25
وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللهُ 448
وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا نُوحِى اِلَيْهِ اَنَّهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنَا فَاعْبُدُونِ 16
وَمَآ اَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ اِنْ اَجْرِىَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَمِينَ 454
وَمَا اَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ 187

وَمَآ اٰمَنَ مَعَهٗٓ اِلَّا قَلِيلٌ 336
وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْاِنْسَ اِلَّا لِيَعْبُدُونِ 90
وَمَا خَلَقْنَا السَّمَآءَ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا ذٰلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا 89
وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِى اٰلِهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ 466-467
وَمَا نَرٰيكَ اتَّبَعَكَ اِلَّا الَّذِينَ هُمْ اَرَاذِلُنَا بَادِىَ الرَّأْيِ 247, 249
وَمَا يَسْتَوِى الْاَعْمٰى وَالْبَصِيرُ 227, 231
وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِاٰيَاتِ رَبِّهٖ فَاَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِىَ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ 287
وَمَنْ كَانَ فِى هٰذِهٖٓ اَعْمٰى فَهُوَ فِى الْاٰخِرَةِ اَعْمٰى وَاَضَلُّ سَبِيلًا 35
وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ فَهُوَ حَسْبُهٗ 28
وَمَنْ يَعْمَلْ سُوءًا أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللّٰهَ 22
وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ مِنَ الْأَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ 185
وَنُقِرُّ فِى الْاَرْحَامِ مَا نَشَآءُ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى 63
وَنُقَلِّبُ اَفْـِٕدَتَهُمْ وَاَبْصَارَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا بِهٖٓ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَنَذَرُهُمْ فِى طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ 287
وَيَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُٓوا اِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَآءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا 27, 37
وَيَا قَوْمِ مَنْ يَنْصُرُنِى مِنَ اللّٰهِ اِنْ طَرَدْتُهُمْ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ 262
وَيُؤْتِ كُلَّ ذِى فَضْلٍ فَضْلَهٗ 33

حرف الياء

يَآ اَرْضُ ابْلَعِى مَآءَكِ وَيَا سَمَآءُ اَقْلِعِى 374-375
يَآ اَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ 124, 131
يَآ اَيُّهَا الرَّسُولُ لَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِى الْكُفْرِ مِنَ الَّذِينَ قَالُٓوا اٰمَنَّا بِاَفْوَاهِهِمْ 286
يَآ اَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ 17
يَا بُنَىَّ ارْكَبْ مَعَنَا وَلَا تَكُنْ مَعَ الْكَافِرِينَ 359, 403
يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا مُفْتَرُونَ 447
يَا قَوْمِ لَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا اِنْ اَجْرِىَ اِلَّا عَلَى الَّذِى فَطَرَنِى 450
يَا نُوحُ اهْبِطْ بِسَلَامٍ مِنَّا وَبَرَكَاتٍ عَلَيْكَ وَعَلٰٓى اُمَمٍ مِمَّنْ مَعَكَ 416
يُرْسِلِ السَّمَآءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا 457
يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا إِلٰى أَجَلٍ مُسَمًّى 24, 33
يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ اَلْسِنَتُهُمْ وَاَيْدِيهِمْ وَاَرْجُلُهُمْ 198

Hadîs-i Şerîfler

حرف الألف

اِئْتِنِي بِالْمَدِينَةِ، أَيُّمَا أَحَبُّ إِلَيْكَ، ثَمَانُونَ مِنَ الضَّأْنِ أَوْ أَدْعُو اللهَ أَن يَجْعَلَكَ مَعِيَ فِي الْجَنَّةِ؟ 452

أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ السَّمْعِ وَالْبَصَرِ مِنَ الرَّأْسِ 190

أَتَانِي اللَّيْلَةَ رَبِّي تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ! إِذَا صَلَّيْتَ فَقُلْ: اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ 264

أَتَدْرُونَ مَا أَخْبَارُهَا؟ فَإِنَّ أَخْبَارَهَا أَنْ تَشْهَدَ عَلَى كُلِّ عَبْدٍ أَوْ أَمَةٍ بِمَا عَمِلَ عَلَى ظَهْرِهَا أَنْ تَقُولَ 199

أَتَدْرِي مَا يَقُولُ هٰذَا الطَّيْرُ يَا أَنَسُ؟ 53

اِتَّقُوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ فَإِنَّهُ يَنْظُرُ بِنُورِ اللهِ 49

أَجَلْ! شَيَّبَتْنِي هُودٌ وَأَخَوَاتُهَا: اَلْوَاقِعَةُ، وَالْقَارِعَةُ، وَالْحَاقَّةُ، وَإِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ وَسَأَلَ سَائِلٌ 6

اِجْمَعُوا مَا مَعَكُمْ مِنَ الزَّادِ 426

أُحُدٌ جَبَلٌ يُحِبُّنَا وَنُحِبُّهُ، فَإِذَا جِئْتُمُوهُ فَكُلُوا مِنْ شَجَرِهِ، وَلَوْ مِنْ عِضَاهِهِ 371

أُحُدٌ رُكْنٌ مِنْ أَرْكَانِ الْجَنَّةِ 371

إِذَا جَمَعَ اللهُ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ، نَادَى مُنَادٍ: مَنْ كَانَ أَشْرَكَ فِي عَمَلٍ 159

إِذَا سَمِعْتُمْ صِيَاحَ الدِّيَكَةِ فَاسْأَلُوا اللهَ مِنْ فَضْلِهِ، فَإِنَّهَا رَأَتْ مَلَكًا 343

إِذَا كَانَ أَجَلُ أَحَدِكُمْ بِأَرْضٍ، أَوْثَبَتْهُ إِلَيْهَا الْحَاجَةُ، فَإِذَا بَلَغَ أَقْصَى أَثَرِهِ 63

إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ صَارَتْ أُمَّتِي ثَلَاثَ فِرَقٍ: فِرْقَةٌ يَعْبُدُونَ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ خَالِصًا 160

أَشَدُّ النَّاسِ بَلَاءً الْأَنْبِيَاءُ ثُمَّ الْأَمْثَلُ فَالْأَمْثَلُ 25

أَشَدُّ النَّاسِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَنْ يَرَى النَّاسُ فِيهِ خَيْرًا وَلَا خَيْرَ فِيهِ 170

أَصْحَابِي كَالنُّجُومِ بِأَيِّهِمُ اقْتَدَيْتُمُ اهْتَدَيْتُمْ 183

اِعْقِلْهَا وَتَوَكَّلْ 60

اِقْرَأُوا سُورَةَ هُودٍ يَوْمَ الْجُمُعَةِ 6

أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ الْجَنَّةِ؟ كُلُّ ضَعِيفٍ مُتَضَعَّفٍ 249

أَلَا إِنَّ مَثَلَ أَهْلِ بَيْتِي فِيكُمْ مَثَلُ سَفِينَةِ نُوحٍ، مَنْ رَكِبَهَا نَجَا 361

إِلَّا ذِكْرَ اللهِ وَمَا وَالَاهُ 506

اَلْأَرْوَاحُ جُنُودٌ مُجَنَّدَةٌ فَمَا تَعَارَفَ مِنْهَا ائْتَلَفَ وَمَا تَنَاكَرَ مِنْهَا اخْتَلَفَ 69

اَلْإِيمَانُ نِصْفَانِ؛ نِصْفٌ فِي الصَّبْرِ، وَنِصْفٌ فِي الشُّكْرِ 117

اَلدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ وَجَنَّةُ الْكَافِرِ 25

اَلدُّنْيَا مَلْعُونَةٌ وَمَلْعُونٌ مَا فِيهَا إِلَّا ذِكْرَ اللهِ وَمَا وَالَاهُ أَوْ عَالِمًا أَوْ مُتَعَلِّمًا 505
اَلْقُضَاةُ ثَلَاثَةٌ: وَاحِدٌ فِي الْجَنَّةِ، وَاثْنَانِ فِي النَّارِ، فَأَمَّا الَّذِي فِي الْجَنَّةِ فَرَجُلٌ عَرَفَ الْحَقَّ فَقَضَى بِهِ 384
اَلْمُسْتَغْفِرُ مِنَ الذَّنْبِ وَهُوَ مُقِيمٌ عَلَيْهِ كَالْمُسْتَهْزِئِ بِرَبِّهِ 102
اَلْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا 144
أَمَانٌ لِأُمَّتِي مِنَ الْغَرَقِ إِذَا رَكِبُوا السُّفُنَ أَنْ يَقُولُوا: بِسْمِ اللهِ الْمَلِكِ الرَّحْمٰنِ 352
إِنَّ أَحَدَكُمْ يُجْمَعُ خَلْقُهُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا، ثُمَّ يَكُونُ عَلَقَةً مِثْلَ ذٰلِكَ 66
إِنَّ أَخْوَفَ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمُ الشِّرْكُ الْأَصْغَرُ 168
إِنَّ أَصْدَقَ كَلِمَةٍ قَالَهَا الشَّاعِرُ كَلِمَةُ لَبِيدٍ: أَلَا كُلُّ شَيْءٍ مَا خَلَا اللهَ بَاطِلٌ 175
إِنَّ أَطْيَبَ مَا أَكَلَ الرَّجُلُ مِنْ كَسْبِهِ، وَإِنَّ وَلَدَهُ مِنْ كَسْبِهِ 390
إِنَّ الْإِسْلَامَ يَهْدِمُ مَا كَانَ قَبْلَهُ 456
إِنَّ اللهَ أَوْحَى إِلَيَّ أَنْ تَوَاضَعُوا حَتَّى لَا يَبْغِيَ أَحَدٌ عَلَى أَحَدٍ، وَلَا يَفْخَرَ أَحَدٌ عَلَى أَحَدٍ 369
إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ خَلَقَ خَلْقَهُ فِي ظُلْمَةٍ، فَأَلْقَى عَلَيْهِمْ مِنْ نُورِهِ. فَمَنْ أَصَابَهُ مِنْ ذٰلِكَ النُّورِ اهْتَدَى 50
إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ فَرَغَ إِلَى كُلِّ عَبْدٍ مِنْ خَلْقِهِ مِنْ خَمْسٍ مِنْ أَجَلِهِ وَعَمَلِهِ 67
إِنَّ اللهَ كَرِهَ الظُّلْمَ وَنَهَى عَنْهُ وَقَالَ: ﴿أَلَا لَعْنَةُ اللهِ عَلَى الظَّالِمِينَ﴾ 201
إِنَّ اللهَ لَا يَظْلِمُ الْمُؤْمِنَ حَسَنَةً يُعْطَى عَلَيْهَا فِي الدُّنْيَا، وَيُثَابُ عَلَيْهَا فِي الْآخِرَةِ 151
إِنَّ اللهَ لَيُمْلِي لِلظَّالِمِ، حَتَّى إِذَا أَخَذَهُ لَمْ يُفْلِتْهُ 212
إِنَّ الْمَلَائِكَةَ يَرْفَعُونَ أَعْمَالَ الْعَبْدِ مِنْ عِبَادِ اللهِ، يَسْتَكْثِرُونَهُ 161
إِنْ عِشْتُ إِنْ شَاءَ اللهُ إِلَى قَابِلٍ صُمْتُ التَّاسِعَ؛ مَخَافَةَ أَنْ يَفُوتَنِي يَوْمُ عَاشُورَاءَ 423
إِنَّ لِكُلِّ أَمْرٍ مِفْتَاحًا، وَمِفْتَاحُ الْجَنَّةِ حُبُّ الْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَبِيدِ 263
إِنَّ لِلّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ حُرُمَاتٍ ثَلَاثًا، مَنْ حَفِظَهُنَّ حَفِظَ اللهُ لَهُ أَمْرَ دِينِهِ وَدُنْيَاهُ 432
إِنَّ لِلّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ خَوَاصَّ يُسْكِنُهُمُ الرَّفِيعَ مِنَ الْجِنَانِ، كَانُوا أَعْقَلَ النَّاسِ 292
إِنَّ مِنَ الْعِلْمِ كَهَيْئَةِ الْمَكْنُونِ لَا يَعْلَمُهُ إِلَّا الْعُلَمَاءُ بِاللهِ، فَإِذَا نَطَقُوا بِهِ لَا يُنْكِرُهُ 10
أَنَا دَارُ الْحِكْمَةِ وَعَلِيٌّ بَابُهَا 183
أَنَا مَدِينَةُ الْعِلْمِ وَعَلِيٌّ بَابُهَا، فَمَنْ أَرَادَ الْمَدِينَةَ فَلْيَأْتِ الْبَابَ 183
أَنْتَ وَمَالُكَ لِأَبِيكَ 390
إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى 152, 176
إِنِّي أَرَاكَ تُحِبُّ الْغَنَمَ وَالْبَادِيَةَ، فَإِذَا كُنْتَ فِي غَنَمِكَ، أَوْ بَادِيَتِكَ 200
إِنِّي رَأَيْتُكُمْ تَطْلُبُونَ مَعَايِشَكُمْ، هٰذَا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ جِبْرِيلُ نَفَثَ فِي رُوعِي 60

أَهْلُ الْمَعْرُوفِ فِي الدُّنْيَا هُمْ أَهْلُ الْمَعْرُوفِ فِي الْآخِرَةِ 32
أَوْلِيَاءُ اللهِ الَّذِينَ إِذَا رُؤُوا ذُكِرَ اللهُ 189
أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَقْلًا، وَأَوْرَعُ عَنْ مَحَارِمِ اللهِ، وَأَسْرَعُ فِي طَاعَةِ اللهِ؟ 88, 91

حرف الباء والتاء

بَادِرُوا بِالْأَعْمَالِ فِتَنًا كَقِطَعِ اللَّيْلِ الْمُظْلِمِ، يُصْبِحُ الرَّجُلُ مُؤْمِنًا وَيُمْسِي كَافِرًا 204
بِحَسْبِ امْرِئٍ مِنَ الشَّرِّ أَنْ يَحْقِرَ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ 274
بَعَثَنِيَ اللهُ بِرِسَالَاتِهِ، فَضِقْتُ بِهَا ذَرْعًا، فَأَوْحَى إِلَيَّ: إِنْ لَمْ تُبَلِّغْ رِسَالَاتِي عَذَّبْتُكَ 143
تَدْرُونَ كَمْ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ؟ بَيْنَهُمَا مَسِيرَةُ خَمْسِمِائَةِ سَنَةٍ 76
تَعَوَّذُوا بِاللهِ مِنْ جُبِّ الْحَزَنِ، وَادٍ فِي جَهَنَّمَ تَتَعَوَّذُ مِنْهُ جَهَنَّمُ كُلَّ يَوْمٍ مِائَةَ مَرَّةٍ 162
تَفَكُّرُ سَاعَةٍ فِي اخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ ثَمَانِينَ سَنَةً 92
تَمُوتُونَ كَمَا تَعِيشُونَ وَتُحْشَرُونَ كَمَا تَمُوتُونَ 291

حرف الثاء

ثَلَاثٌ مَنْ رُزِقَهُنَّ فَقَدْ رُزِقَ خَيْرَيِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ؛ اَلرِّضَا بِالْقَضَاءِ 120
ثَلَاثَةٌ لَا تَمَسُّهُمْ فِتْنَةُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ؛ اَلْمُقِرُّ بِالْقَدَرِ وَالَّذِي لَا يَنْظُرُ فِي النُّجُومِ وَالْمُتَمَسِّكُ بِسُنَّتِي 115
ثَمَنُ الْجَنَّةِ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ 40

حرف الجيم والحاء

جَدِّدُوا إِيمَانَكُمْ، أَكْثِرُوا مِنْ قَوْلِ: لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ 145
حُبُّ الْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ مِنْ اَخْلَاقِ الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ. وَبُغْضُ مُجَالَسَتِهِمْ مِنْ اَخْلَاقِ الْمُنَافِقِينَ 263

حرف الخاء

خَلَقَ اللهُ بَحْرًا دُونَ سَمَاءِ الدُّنْيَا مِقْدَارَ ثَلَاثِ فَرَاسِخَ، فَهُوَ مَوْجٌ مَكْفُوفٌ قَائِمٌ فِي الْهَوَاءِ 74
خَلَقَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ التُّرْبَةَ يَوْمَ السَّبْتِ وَخَلَقَ فِيهَا الْجِبَالَ يَوْمَ الْأَحَدِ وَخَلَقَ الشَّجَرَ يَوْمَ الِاثْنَيْنِ 79

حرف السين والشين

سَأَلْتُ رَبِّي ثَلَاثًا، فَأَعْطَانِي ثِنْتَيْنِ وَمَنَعَنِي وَاحِدَةً، سَأَلْتُ رَبِّي: أَنْ لَا يُهْلِكَ أُمَّتِي بِالسَّنَةِ 358
سَامٌ أَبُو الْعَرَبِ، وَحَامٌ أَبُو الْحَبَشِ، وَيَافِثُ أَبُو الرُّومِ 334
شَيَّبَتْنِي هُودٌ، وَالْوَاقِعَةُ، وَالْمُرْسَلَاتُ، وَعَمَّ يَتَسَاءَلُونَ، وَإِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ 5

حرف الصاد والعين

صُومُوا يَوْمَ عَاشُورَاءَ، وَخَالِفُوا فِيهِ الْيَهُودَ، صُومُوا قَبْلَهُ يَوْمًا، أَوْ بَعْدَهُ يَوْمًا..... 423
عَجَبًا لِأَمْرِ الْمُؤْمِنِ! إِنَّ أَمْرَهُ كُلَّهُ خَيْرٌ. وَلَيْسَ ذَاكَ لِأَحَدٍ إِلَّا لِلْمُؤْمِنِ إِنْ أَصَابَتْهُ سَرَّاءُ 118

حرف الفاء

فَتَعَلَّمُوهُنَّ فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّهُنَّ لَحَقٌّ»..... 264
فِي أَوَّلِ يَوْمٍ مِنْ رَجَبَ رَكِبَ نُوحٌ السَّفِينَةَ، فَصَامَ هُوَ وَجَمِيعُ مَنْ مَعَهُ 425

حرف القاف

قَاتِلُ الْحُسَيْنِ فِي تَابُوتٍ مِنْ نَارٍ عَلَيْهِ نِصْفُ عَذَابِ أَهْلِ الدُّنْيَا..... 429
قَالَ رَبُّكُمْ تَعَالَى: ابْنَ اٰدَمَ! تَفَرَّغْ لِعِبَادَتِي أَمْلَأْ قَلْبَكَ غِنًى..... 29
قَدَّرَ اللهُ الْمَقَادِيرَ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِخَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ 476

حرف الكاف

كَانَ الرَّجُلُ فِيمَنْ قَبْلَكُمْ يُحْفَرُ لَهُ فِي الْأَرْضِ فَيُجْعَلُ فِيهِ، فَيُجَاءُ بِالْمِنْشَارِ..... 441
كَانَ اللهُ قَبْلَ كُلِّ شَيْءٍ، وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ، وَكَتَبَ فِي اللَّوْحِ ذِكْرَ كُلِّ شَيْءٍ..... 84
كَانَ حَمَلَ نُوحٌ مَعَهُ فِي السَّفِينَةِ مِنْ جَمِيعِ الشَّجَرِ 340
كَانَ عِنْدِي جِبْرِيلُ انِفًا وَأَخْبَرَنِي أَنَّ وَلَدِيَ الْحُسَيْنَ يُقْتَلُ بِشَاطِئِ الْفُرَاتِ 429
كَتَبَ اللهُ مَقَادِيرَ الْخَلَائِقِ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِخَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ..... 66, 84
كُنْ كَذٰلِكَ 103

حرف اللام

لَا تَحَاسَدُوا، وَلَا تَنَاجَشُوا، وَلَا تَبَاغَضُوا، وَلَا تَدَابَرُوا، وَلَا يَبِعْ أَحَدُكُمْ عَلَى بَيْعِ أَخِيهِ..... 272
لَا تَسُبُّوا الدُّنْيَا فَنِعْمَتْ مَطِيَّةُ الْمُؤْمِنِ عَلَيْهَا يَبْلُغُ الْخَيْرَ وَبِهَا يَنْجُو مِنَ الشَّرِّ..... 506
لَا تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ لِتُبَاهُوا بِهِ الْعُلَمَاءَ، وَلَا لِتُمَارُوا بِهِ السُّفَهَاءَ..... 164
لَا تُفَضِّلُونِي عَلَى يُونُسَ بْنِ مَتَّى فَإِنَّهُ كَانَ يُرْفَعُ لَهُ كُلَّ يَوْمٍ مِثْلُ عَمَلِ اَهْلِ الْأَرْضِ..... 91
لَا حَاجَةَ لِي بِهِمَا، أَمَّا أَخُوكَ فَهَتَكَ عِرْضِي، وَصِهْرِي وَقَالَ لِي بِمَكَّةَ مَا قَالَ..... 125
لَا يَسْتَقِيمُ إِيمَانُ أَحَدِكُمْ حَتَّى يَسْتَقِيمَ قَلْبُهُ. وَلَا يَسْتَقِيمُ قَلْبُهُ حَتَّى يَسْتَقِيمَ لِسَانُهُ..... 274
لَا يَسْمَعُ بِي أَحَدٌ مِنْ هٰذِهِ الْأُمَّةِ وَلَا يَهُودِيٌّ وَلَا نَصْرَانِيٌّ ثُمَّ لَا يُؤْمِنُ بِمَا أُرْسِلْتُ بِهِ إِلَّا دَخَلَ النَّارَ..... 184
لَا يَكُونَنَّ أَحَدُكُمْ كَالْعَبْدِ السُّوءِ؛ إِنْ خَافَ عَمِلَ، وَلَا كَالْأَجِيرِ السُّوءِ 453
لَعَنَ اللهُ الْخَمْرَ، وَلَعَنَ شَارِبَهَا، وَسَاقِيَهَا، وَعَاصِرَهَا، وَمُعْتَصِرَهَا، وَبَائِعَهَا..... 504

لَعَنَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اٰكِلَ الرِّبَا وَمُوكِلَهُ وَشَاهِدَيْهِ وَكَاتِبَهُ 503
لَعَنَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الرَّاشِيَ وَالْمُرْتَشِيَ وَالرَّائِشَ 503
لَقَدْ كَانَ نُوحٌ يَضْرِبُونَهُ بِكُلِّ شَيْءٍ حَتَّى يُغْشَى عَلَيْهِ فَإِذَا أَفَاقَ قَالَ: اَللّٰهُمَّ اهْدِ قَوْمِي 298
لَمَّا حَمَلَ نُوحٌ فِي السَّفِينَةِ مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ قَالَ أَصْحَابُهُ: وَكَيْفَ نَطْعَمُ أَوْ تَطْعَمُ الْمَوَاشِي 336
لَنْ يُنْجِيَ أَحَدًا مِنْكُمْ عَمَلُهُ! وَلَا أَنَا، إِلَّا أَنْ يَتَغَمَّدَنِي رَبِّي بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَفَضْلٍ 491
لَوْ رَحِمَ اللهُ أَحَدًا مِنْ قَوْمِ نُوحٍ لَرَحِمَ أُمَّ الصَّبِيِّ. كَانَ نُوحٌ مَكَثَ فِي قَوْمِهِ أَلْفَ سَنَةٍ 372
لَيْسَ صَغِيرٌ بِصَغِيرٍ مَعَ الْإِصْرَارِ، وَلَيْسَتْ كَبِيرَةٌ بِكَبِيرَةٍ مَعَ الْاسْتِغْفَارِ 22
لَيْسَ مِنْ يَوْمٍ يَأْتِي عَلَى ابْنِ اٰدَمَ إِلَّا يُنَادِي فِيهِ: يَا ابْنَ اٰدَمَ! أَنَا خَلْقٌ جَدِيدٌ 200
لَئِنْ بَقِيتُ إِلَى قَابِلٍ لَأَصُومَنَّ التَّاسِعَ 423

حرف الميم

مَا السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ فِي الْكُرْسِيِّ إِلَّا كَدَرَاهِمَ سَبْعَةٍ أُلْقِيَتْ فِي تُرْسٍ 85
مَا عَرَضْتُ الْإِسْلَامَ عَلَى أَحَدٍ إِلَّا كَانَتْ لَهُ فِيهِ نَظْرَةٌ غَيْرَ أَبِي بَكْرٍ فَإِنَّهُ لَمْ يَتَلَعْثَمْ 245
مَا مِنَ الْأَنْبِيَاءِ نَبِيٌّ إِلَّا قَدْ أُعْطِيَ مِنَ الْاٰيَاتِ مَا مِثْلُهُ اٰمَنَ عَلَيْهِ الْبَشَرُ 465
مَا مِنْ زَرْعٍ عَلَى الْأَرْضِ، وَلَا ثِمَارٍ عَلَى الْأَشْجَارِ، إِلَّا عَلَيْهَا مَكْتُوبٌ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ 65
مَا نَقَصَتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ، وَمَا زَادَ اللهُ عَبْدًا بِعَفْوٍ إِلَّا عِزًّا 369
مَا هٰذَا مِنَ الصَّوْمِ؟ قَالُوا: هٰذَا الْيَوْمُ الَّذِي نَجَّى اللهُ مُوسَى وَبَنِي إِسْرَائِيلَ مِنَ الْغَرَقِ 421
مَثَلِي وَمَثَلُ أُمَّتِي كَمَثَلِ سَفِينَةِ نُوحٍ مَنْ تَمَسَّكَ بِهَا نَجَا وَمَنْ تَخَلَّفَ عَنْهَا غَرِقَ 311
مُرُوا أَبَا بَكْرٍ، فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ 189
مِفْتَاحُ الْجَنَّةِ شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ 40
مَنْ أَحْسَنَ مِنْ مُحْسِنٍ، فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللهِ فِي عَاجِلِ الدُّنْيَا وَاٰجِلِ الْاٰخِرَةِ 153
مَنْ أَحْيَا لَيْلَةَ عَاشُورَاءَ أَحْيَاهُ اللهُ مَا شَاءَ 437
مِنَ الْمَاءِ (خُلِقَ الْخَلْقُ) 83
مَنْ تَعَلَّمَ عِلْمًا لِغَيْرِ اللهِ أَوْ أَرَادَ بِهِ غَيْرَ اللهِ فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ 163
مَنْ تَعَلَّمَ عِلْمًا مِمَّا يُبْتَغَى بِهِ وَجْهُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَتَعَلَّمُهُ إِلَّا لِيُصِيبَ بِهِ عَرَضًا مِنَ الدُّنْيَا 163
مَنْ جَاعَ أَوِ احْتَاجَ فَكَتَمَهُ النَّاسَ حَتَّى أَفْضَى بِهِ إِلَى اللهِ (تَعَالَى) فَتَحَ اللهُ (تَعَالَى) لَهُ رِزْقَ سَنَةٍ مِنْ حَلَالٍ 56
مَنْ طَلَبَ الْعِلْمَ لِيُمَارِيَ بِهِ السُّفَهَاءَ، أَوْ لِيُبَاهِيَ بِهِ الْعُلَمَاءَ، أَوْ لِيَصْرِفَ وُجُوهَ النَّاسِ إِلَيْهِ 164
مَنْ عَادَى لِي وَلِيًّا فَقَدْ اٰذَنْتُهُ بِالْحَرْبِ 484
مَنْ قَالَ حِينَ يُمْسِي: صَلَّى اللهُ عَلَى نُوحٍ وَعَلَى نُوحٍ السَّلَامُ، لَمْ يَلْدَغْهُ عَقْرَبٌ تِلْكَ اللَّيْلَةَ 340

مَنْ قَتَلَ وَزَغَةً فِي أَوَّلِ ضَرْبَةٍ فَلَهُ كَذَا وَكَذَا حَسَنَةً، وَمَنْ قَتَلَهَا فِي الضَّرْبَةِ الثَّانِيَةِ 343
مَنْ كَانَتِ الْآخِرَةُ هَمَّهُ جَعَلَ اللهُ غِنَاهُ فِي قَلْبِهِ وَجَمَعَ لَهُ شَمْلَهُ وَأَتَتْهُ الدُّنْيَا وَهِيَ رَاغِمَةٌ 154
مَنْ كَانَتْ نِيَّتُهُ طَلَبَ الْآخِرَةِ جَعَلَ اللهُ غِنَاهُ فِي قَلْبِهِ، وَجَمَعَ لَهُ شَمْلَهُ 152
مَنْ لَزِمَ الْاِسْتِغْفَارَ جَعَلَ اللهُ لَهُ مِنْ كُلِّ ضِيقٍ مَخْرَجًا وَمِنْ كُلِّ هَمٍّ فَرَجًا 457
مَنْ لَمْ يَعْرِفْ حَقَّ عِتْرَتِي، وَالْأَنْصَارِ، وَالْعَرَبِ فَهُوَ لِإِحْدَى ثَلَاثٍ: إِمَّا مُنَافِقٌ، وَإِمَّا لِزِنْيَةٍ، وَإِمَّا لِغَيْرِ طُهُورٍ ... 432
مَنْ لَمْ يَنْسَ الْقَبْرَ وَالْبِلَى، وَتَرَكَ أَفْضَلَ زِينَةِ الدُّنْيَا، وَاثَرَ مَا يَبْقَى عَلَى مَا يَفْنَى 203
مَنْ مَاتَ وَهُوَ يَعْلَمُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ 145
مَنْ وَسَّعَ عَلَى عِيَالِهِ يَوْمَ عَاشُورَاءَ لَمْ يَزَلْ فِي سَعَةٍ سَائِرَ سَنَتِهِ 427

حرف الهاء

هٰذِهِ السَّمَاءُ مَوْجٌ مَكْفُوفٌ، وَسَقْفٌ مَحْفُوظٌ 74
هَلْ تَدْرُونَ مِمَّ أَضْحَكُ؟ مِنْ مُخَاطَبَةِ الْعَبْدِ رَبَّهُ، يَقُولُ: يَا رَبِّ! أَلَمْ تُجِرْنِي مِنَ الظُّلْمِ؟ 198

حرف الواو

وَإِذَا كَثُرَتْ ذُنُوبُ أَحَدِكُمْ فَلْيُكْثِرْ مِنَ الْاِسْتِغْفَارِ، فَإِنَّهَا تَأْكُلُ الْخَطِيئَةَ كَمَا يَأْكُلُ الْمَاءُ النَّارَ 23
وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ 361
وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَا يَسْمَعُ بِي أَحَدٌ مِنْ هٰذِهِ الْأُمَّةِ يَهُودِيٌّ وَلَا نَصْرَانِيٌّ 185
وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْبَدَتِ الشَّمْسُ مِنْ ذٰلِكَ الْبَحْرِ، لَأَحْرَقَتْ كُلَّ شَيْءٍ فِي الْأَرْضِ 75
وَالْمُحْتَكِرُ مَلْعُونٌ 502
وَإِنَّ اللهَ أَوْحَى إِلَيَّ أَنْ تَوَاضَعُوا حَتَّى لَا يَفْخَرَ أَحَدٌ عَلَى أَحَدٍ، وَلَا يَبْغِي أَحَدٌ عَلَى أَحَدٍ 111
وَإِنْ تَقَرَّبَ إِلَيَّ بِشِبْرٍ تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ ذِرَاعًا 43
وَإِنَّ هٰذَا الْمَالَ خَضِرٌ حُلْوٌ، وَنِعْمَ صَاحِبُ الْمُسْلِمِ هُوَ لِمَنْ أَعْطَى مِنْهُ الْمِسْكِينَ 201
وَتَصْعَدُ الْحَفَظَةُ بِعَمَلِ الْعَبْدِ إِلَى السَّمَاءِ السَّابِعَةِ مِنْ صَوْمٍ وَصَلَاةٍ 170
وَصِلَةُ الرَّحِمِ تَزِيدُ فِي الْعُمُرِ 30
وَقَالَتِ الْجَنَّةُ: مَا لِي لَا يَدْخُلُنِي إِلَّا ضُعَفَاءُ النَّاسِ وَسَقَطُهُمْ 249
وَلَعْنُ الْمُؤْمِنِ كَقَتْلِهِ 504

حرف الياء

يَا بَنِي فِهْرٍ، يَا بَنِي عَدِيٍّ، أَرَأَيْتَكُمْ لَوْ أَخْبَرْتُكُمْ أَنَّ خَيْلًا بِالْوَادِي تُرِيدُ أَنْ تُغِيرَ عَلَيْكُمْ 18
يَا بَنِي هَاشِمٍ! لَا يَأْتِينِي النَّاسُ بِأَعْمَالِهِمْ وَتَأْتُونِي بِأَنْسَابِكُمْ 391

يَا يَزِيدُ! هٰذِهِ الْقِرَاءَةُ فَأَيْنَ الْبُكَاءُ 6
يَأْتِي اللهُ الْمُؤْمِنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيُقَرِّبُهُ مِنْهُ حَتّٰى يَجْعَلَهُ فِي حِجَابِهِ مِنْ جَمِيعِ خَلْقِهِ 196
يَقُولُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: وَعِزَّتِي لَا أَجْمَعُ عَلَى عَبْدِي خَوْفَيْنِ وَلَا أَجْمَعُ لَهُ أَمْنَيْنِ 101
يُؤْتٰى بِأَنْعَمِ أَهْلِ الدُّنْيَا مِنْ أَهْلِ النَّارِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَيُصْبَغُ فِي النَّارِ صَبْغَةً 442
يُؤْمَرُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِنَاسٍ مِنَ النَّاسِ إِلَى الْجَنَّةِ حَتّٰى إِذَا دَنَوْا مِنْهَا وَاسْتَنْشَقُوا رَايِحَتَهَا 159

Eserler

حرف الألف

أَبْقَى اللهُ سَفِينَةَ نُوحٍ حَتَّى أَدْرَكَهَا أَوَائِلُ هٰذِهِ الْأُمَّةِ 367
أَجْهَلُ مِنْ دَاعِي ثَمَانِينَ مِنَ الضَّأْنِ 452
أَخْبِرْنِي عَنْ أَوَّلِ شَجَرَةٍ نَبَتَتْ عَلَى الْأَرْضِ؟ 324
اٰخِرُ مَا يَخْرُجُ مِنْ قُلُوبِ الصِّدِّيقِينَ حُبُّ الرِّيَاسَةِ 370
إِذَا أَرَادَ أَنْ تُرْسِيَ قَالَ: بِسْمِ اللهِ، فَأَرْسَتْ، وَإِذَا أَرَادَ أَنْ تَجْرِيَ قَالَ: بِسْمِ اللهِ فَجَرَتْ 349
إِذَا رَكِبْتَ فِي السَّفِينَةِ تَذْكُرُ نِعْمَةَ اللهِ وَإِنْ شَاءَ قَالَ كَمَا قَالَ نُوحٌ 351
إِذَا عَدَلَ السُّلْطَانُ لَمْ يَحْتَجْ إِلَى الشَّجَاعَةِ 488
إِذَا وَصَلَتْ إِلَيْكُمْ أَطْرَافُ النِّعَمِ فَلَا تُنَفِّرُوا أَقْصَاهَا بِقِلَّةِ الشُّكْرِ 114
أَرَادَ الْأُمَمَ الَّذِينَ كَانُوا مِنْ بَعْدِهِ، فَإِنَّهُ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ يَوْمَئِذٍ إِلَّا نَفَرٌ يَسِيرٌ 409
اِسْتَصْعَبَ عَلَيْهِ الْمَاعِزَةُ أَنْ تَدْخُلَ السَّفِينَةَ فَدَفَعَهَا فِي ذَنَبِهَا 338
اِسْمُ اللهِ الْأَعْظَمُ هُوَ اللهُ، أَلَا تَرَى أَنَّهُ فِي جَمِيعِ الْقُرْاٰنِ يَبْدَأُ قَبْلَ كُلِّ اسْمٍ 351
اَشْتَهِي اَنْ أَمُوتَ بِبَلْدَةٍ غَيْرِ بَغْدَادَ مَخَافَةَ اَنْ لَا يَقْبَلَنِي قَبْرِي فَاَفْتَضِحَ عِنْدَهُمْ 102
أَشَدُّ الْخَلْقِ الْجِبَالُ الرَّوَاسِي، وَالْحَدِيدُ أَشَدُّ مِنْهَا 370
أَشْرَافُ النَّاسِ اتَّبَعُوهُ أَمْ ضُعَفَاؤُهُمْ؟ 243
أَشْهَدُ أَنَّ هٰذَا لَا يُعَارَضُ أَبَدًا وَمَا هُوَ مِنْ كَلَامِ الْبَشَرِ 375
أَصْنَعُ بَيْتًا يَمْشِي عَلَى الْمَاءِ 315
أُطْبُخُوهَا جَمِيعًا فَقَدْ هُنِّيتُمْ بِالسَّلَامَةِ 426
اِطْمَأَنُّوا إِلَيْهِ تَعَالَى وَهُوَ يُصَلِّي بِخُضُوعٍ وَخُشُوعٍ وَسُكُونٍ وَإِنْصَاتٍ 223
أَكْرَمَ اللهُ ثَلَاثَةَ جِبَالٍ بِثَلَاثَةِ نَفَرٍ: اَلْجُودِيَّ بِنُوحٍ، وَطُورَ سَيْنَاءَ بِمُوسَى 368
اَلْاِبْنُ إِذَا لَمْ يَفْعَلْ مَا فَعَلَ الْأَبُ انْقَطَعَ عَنْهُ وَالْأُمَّةُ إِذَا لَمْ يَفْعَلُوا مَا فَعَلَ نَبِيُّهُمْ 391
اَلْأَدَبُ أَدَبُ اللهِ لَا أَدَبُ الْاٰبَاءِ وَالْأُمَّهَاتِ، وَالْخَيْرُ خَيْرُ اللهِ لَا خَيْرُ الْاٰبَاءِ وَالْأُمَّهَاتِ 392
اَلْأَرَاذِلُ هُمُ الْفُقَرَاءُ، وَالَّذِينَ لَا حَسَبَ لَهُمْ، وَالْخَسِيسُو الصِّنَاعَاتِ 243
اَلْإِسْتِغْفَارُ بِلَا إِقْلَاعٍ تَوْبَةُ الْكَذَّابِينَ 21
اَلْأَشْهَادُ أَرْبَعَةٌ: اَلْأَنْبِيَاءُ، وَالْمَلَائِكَةُ، وَالْمُؤْمِنُونَ، وَالْأَجْسَادُ 195
اَلْبَاءُ مِنْ بَهَاءِ اللهِ، وَالسِّينُ مِنْ سَنَاءِ اللهِ، وَالْمِيمُ مِنْ مُلْكِ اللهِ، وَاللهُ؛ يَا إِلٰهَ الْخَلْقِ 351

اَلَّذِينَ يَحْذَرُونَ مِنَ اللهِ عُقُوبَتَهُ فِي تَرْكِ مَا يَعْرِفُونَ مِنَ الْهُدٰى 440
اَلٓرٓ حُرُوفُ الرَّحْمٰنِ مَعْرُوفَةٌ فَحَدَّثْتُ بِهِ الْأَعْمَشَ 9
اَلٓرٓ مِنْ أَسْمَاءِ الْقُرْآنِ 9
اَلرِّزْقُ مَقْسُومٌ. وَالْحَرِيصُ مَحْرُومٌ. وَالْبَخِيلُ مَذْمُومٌ. وَالْحَاسِدُ مَغْمُومٌ. 57
اَلسَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ فِي عِظَمِ الْكُرْسِيِّ كَحَلْقَةٍ فِي فَلَاةٍ وَالْكُرْسِيُّ مَعَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ 86
اَلظَّاهِرُ عُنْوَانُ الْبَاطِنِ 274
اَلْعَدَاوَةُ شُغْلٌ 49
اَلْعَرْشُ يَاقُوتَةٌ حَمْرَاءُ 85
اَلْفَلَكُ مَاءٌ مَكْفُوفٌ يَجْرِي فِيهِ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ 75
اَللهُ اَكْبَرُ، هٰذِهِ حِكْمَةُ خِيَانَةِ السَّقَّاءِ الْيَوْمَ 488
أَمَا إِنَّهُ أَعْلَمُ مَنْ بَقِيَ بِالسُّنَّةِ 436
أُمِرَ نُوحٌ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنْ يَحْمِلَ مَعَهُ مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ فَحَمَلَ مَعَهُ مِنَ التَّمْرِ الْعَجْوَةَ 338
اٰمَنَ مِنْ قَوْمِهِ ثَمَانُونَ إِنْسَانًا، مِنْهُمْ ثَلَاثَةٌ مِنْ بَنِيهِ، سَامٌ وَحَامٌ وَيَافِثُ 335
إِنَّ إِبْلِيسَ جَاءَ لِيَرْكَبَ السَّفِينَةَ فَدَفَعَهُ نُوحٌ فَقَالَ: يَا نُوحُ! إِنِّي مُنْظَرٌ وَلَا سَبِيلَ لَكَ عَلَيَّ 344
إِنَّ الْأَرْضَ صَاحَتْ وَقَالَ: يَا رَبِّ! مَا أَحْلَمَكَ عَلٰى هٰؤُلَاءِ الْكَفَرَةِ يَمْشُونَ عَلٰى ظَهْرِي 309
أَنَّ الْأَشْعَرِيِّينَ؛ أَبَا مُوسٰى وَأَبَا مَالِكٍ وَأَبَا عَامِرٍ فِي نَفَرٍ مِنْهُمْ 59
أَنَّ الْجُودِيَّ مِنْ جِبَالِ الْجَنَّةِ، فَلِهٰذَا اسْتَوَتْ عَلَيْهِ 368
إِنَّ الْحَوَارِيِّينَ قَالُوا لِعِيسٰى عَلَيْهِ السَّلَامُ: لَوْ بَعَثْتَ لَنَا رَجُلًا شَهِدَ السَّفِينَةَ 320
إِنَّ الْحَيَّةَ وَالْعَقْرَبَ أَتَيَا نُوحًا عَلَيْهِ السَّلَامُ، فَقَالَتَا: اِحْمِلْنَا 324
إِنَّ الرَّجُلَ لَيُصَلِّي وَيَلْعَنُ نَفْسَهُ فِي قِرَاءَتِهِ فَيَقُولُ: ﴿أَلَا لَعْنَةُ اللهِ عَلَى الظَّالِمِينَ﴾ وَإِنَّهُ لَظَالِمٌ 202
إِنَّ الصَّحَابَةَ كَانُوا يَسْتَغْفِرُونَ مِنْ عِبَادَتِهِمُ اسْتِقْلَالًا لَهَا وَمَا يَقَعُ فِيهَا 41
إِنَّ الْعَرْشَ كَانَ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ اللهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ، ثُمَّ قَبَضَ قَبْضَةً مِنْ صَفَاءِ الْمَاءِ 83
أَنَّ اللهَ تَعَالٰى أَوْحٰى إِلَى الْجِبَالِ أَنَّ السَّفِينَةَ تُرْسٰى عَلٰى وَاحِدٍ مِنْهَا فَتَطَاوَلَتْ 367
إِنَّ اللهَ تَعَالٰى أَوْحٰى إِلَيْهِ فَإِنِّي مُنْزِلُ الْمَطَرِ عَلَى الْأَرْضِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا وَأَرْبَعِينَ لَيْلَةً 307
إِنَّ اللهَ تَعَالٰى لَا يُخْلِي الْأَرْضَ مِنْ مَطَرِ عامٍ أَوْ عَامَيْنِ 366
اَنَّ اللهَ تَعَالٰى لَمَّا أَهْلَكَ عَادًا وَنَجّٰى هُودًا وَالْمُؤْمِنِينَ مَعَهُ أَتَوْا مَكَّةَ 494
إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ أَوْحٰى إِلَيْهِ أَنِ اصْنَعِ الْفُلْكَ، وَلْيَكُنْ طُولُهَا ثَلَاثَمِائَةِ ذِرَاعٍ 317
اَنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَخْرُقُ لَيْلَةَ عَاشُورَاءَ زَمْزَمَ إِلٰى سَائِرِ الْمِيَاهِ 426

أَنَّ الْمَلَائِكَةَ كَانَتْ تُعَلِّمُهُ كَيْفَ يَصْنَعُهَا 319
إِنَّ الْمُنَافِقِينَ الْيَوْمَ شَرٌّ مِنْهُمْ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ 48
إِنَّ قَبْرَ هُودٍ وَشُعَيْبٍ وَصَالِحٍ فِيمَا بَيْنَ زَمْزَمَ وَالْمَقَامِ، وَإِنَّ فِي الْكَعْبَةِ قَبْرَ ثَلَاثِمِائَةِ نَبِيٍّ 495
إِنَّ لِلّٰهِ تَعَالَى ثَمَانِيَةَ عَشَرَ أَلْفَ عَالَمٍ؛ اَلدُّنْيَا مِنْهَا عَالَمٌ وَاحِدٌ، وَمَا الْعُمْرَانُ فِي الْخَرَابِ 420
إِنَّ لِلّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ دَابَّةً فِي مَرْجٍ مِنْ مُرُوجِهِ فِي غَامِضِ عِلْمِهِ رِزْقُهَا فِي كُلِّ يَوْمٍ 420
أَنَّ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ عِنْدَ نُزُولِ الْوَحْيِ عَلَيْهِ بِالذَّهَابِ إِلَى فِرْعَونَ لِلدَّعْوَةِ 55
إِنَّ نُوحًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَازَعَهُ الشَّيْطَانُ فِي عُودِ الْكَرْمِ 341
أَنَّ نُوحًا عَلَيْهِ السَّلَامُ لَمْ يَدْعُ عَلَى قَوْمِهِ حَتَّى نَزَلَتْ هٰذِهِ الْآيَةُ: ﴿وَأُوحِيَ إِلَى نُوحٍ﴾ 296
إِنَّ نُوحًا عَلَيْهِ السَّلَامُ لَمَّا رَكِبَ فِي السَّفِينَةِ فَلَمَّا أَتَى الْجُودِيَّ 333, 381
أَنَّ نُوحًا عَلَيْهِ السَّلَامُ مَرَّ بِكَلْبٍ فَقَالَ: مَا أَقْبَحَهُ! فَأَوْحَى اللهُ تَعَالَى إِلَيْهِ 234
أَنَّ نُوحًا عَلَيْهِ السَّلَامُ مَرَّ بِكَلْبٍ مَجْذُومٍ، فَقَالَ: اِخْسَأْ يَا قَبِيحُ! 234
إِنَّ نُوحًا كَانَ يُضْرَبُ ثُمَّ يُلَفُّ فِي لِبْدٍ فَيُلْقَى فِي بَيْتٍ مُظْلِمٍ 296
أَنَّ نُوحًا لَمَّا أُمِرَ أَنْ يَصْنَعَ الْفُلْكَ قَالَ: يَا رَبِّ! وَأَيْنَ الْخَشَبُ؟ قَالَ: اِغْرِسِ الشَّجَرَ 322
أَنَا اللهُ أَرَى 9
إِنَّا لَنَدْخُلُ عَلَى سَلَاطِينِنَا فَنَتَكَلَّمُ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ بِشَيْءٍ 48
إِنَّمَا سُمِّيَ الْعَرْشُ عَرْشًا لِارْتِفَاعِهِ 85
أَنَّهُ لَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ قَطْرَةٌ مِنْ مَاءٍ إِلَّا بِكَيْلٍ مَعْلُومٍ وَوَزْنٍ مَعْلُومٍ إِلَّا مَا كَانَ يَوْمَ الطُّوفَانِ 366
إِنِّي أَرْجُو أَنْ أَمُوتَ فِيهِ 436
إِنِّي رَجُلٌ ذُو مَالٍ وَلَا يُولَدُ لِي فَعَلِّمْنِي شَيْئًا لَعَلَّ اللهَ يَرْزُقُنِي وَلَدًا 459
إِنِّي لَا أَغْبِطُ مَلَكًا مُقَرَّبًا، وَلَا نَبِيًّا مُرْسَلًا، وَلَا عَبْدًا صَالِحًا! 101
أَوْحَى اللهُ تَعَالَى إِلَى دَاوُودَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: تَزْعُمُ أَنَّكَ تُحِبُّنِي وَتُسِيءُ بِي الظَّنَّ صَبَاحًا وَمَسَاءً 56
أَوَّلُ شَيْءٍ غَرَسَ نُوحٌ حِينَ خَرَجَ مِنَ السَّفِينَةِ الْآسُ 419
أَوَّلُ شَيْءٍ كَتَبَهُ اللهُ تَعَالَى فِي اللَّوْحِ الْمَحْفُوظِ: أَنِّي أَنَا اللهُ لَا إِلٰهَ إِلَّا أَنَا وَمُحَمَّدٌ رَسُولِي 120
أَوَّلُ مَنِ اتَّخَذَ الْكَلْبَ (لِحِرَاسَةٍ) نُوحٌ، قَالَ: يَا رَبِّ! أَمَرْتَنِي أَنْ أَصْنَعَ الْفُلْكَ 319
أَوَّلُ نَبِيٍّ بُعِثَ نُوحٌ عَلَيْهِ السَّلَامُ 233
اِهْبِطْ بِسَلَامٍ مِنَّا، فَلَمَّا هَبَطَ مِنَ السَّفِينَةِ قَالَ اللهُ: يَا نُوحُ! هَلْ تَعْلَمُ مَا صَنَعْتُ 411
أَيْ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ عَلَى غَيْرِ طُهُورٍ 433
إِيَّاكَ وَسُفَهَاءَ الْكُوفَةِ أَنْ يَسْتَخِفُّوكَ فَيُخْرِجُوكَ وَيُسْلِمُوكَ فَتَنْدَمَ وَلَاتَ حِينَ مَنَاصٍ 430

اِئْتِ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ قِبَلِ وَجْهِهِ، فَقُلْ لَهُ مَا قَالَ إِخْوَةُ يُوسُفَ 126

حرف الباء

بِحِفْظِنَا إِيَّاكَ حِفْظَ مَنْ يَرَاكَ 302
بَلَغَنِي: أَنَّ قَوْمَ نُوحٍ مَلَؤُا الْأَرْضَ، حَتّٰى مَلَؤُا السَّهْلَ وَالْجَبَلَ 318
بَيْنَ الرُّكْنِ وَالْمَقَامِ وَزَمْزَمَ قَبْرُ تِسْعَةٍ وَتِسْعِينَ نَبِيًّا، وَإِنَّ قَبْرَ هُودٍ 494
بَيْنَمَا أَنَا أَمْشِي مَعَ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا اٰخِذٌ بِيَدِهِ، إِذْ عَرَضَ رَجُلٌ 196

حرف التاء

تُبْتُ وَأَسَأْتُ وَلَا أَعُودُ اِلَيْهِ اَبَدًا فَاغْفِرْ لِي يَا رَبِّ! 22
تُرْفَعُ لَهُمْ رَايَةُ الْغَدْرِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَيُنَادِي مُنَادٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: هٰذِهِ غَدْرَةُ قَوْمِ عَادٍ 501
تَرْكُ الْعَمَلِ لِاَجْلِ النَّاسِ رِيَاءٌ وَالْعَمَلُ لِاَجْلِ النَّاسِ شِرْكٌ وَالْإِخْلَاصُ الْخَلَاصُ مِنْ هٰذَيْنِ 172
تَفَكُّرُ سَاعَةٍ يَعْدِلُ عِبَادَةَ سَبْعِينَ سَنَةً 92

حرف الجيم والحاء

جَاءَ رَجُلٌ إِلٰى عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَقَالَ: إِنِّي قَدِ اشْتَرَيْتُ رَاحِلَةً 331
حُدِّثْتُ أَنَّ نُوحًا حَمَلَ مَعَهُ بَنِيهِ الثَّلَاثَةَ، وَثَلَاثَ نِسْوَةٍ لِبَنِيهِ 333
حَسَنَاتُ الْأَبْرَارِ سَيِّئَاتُ الْمُقَرَّبِينَ 403-404, 406
حَفِظْتُ مِنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وِعَائَيْنِ، فَاَمَّا اَحَدُهُمَا فَبَثَثْتُهُ 10
حَمَلَ نُوحٌ مَعَهُ فِي السَّفِينَةِ ثَمَانِينَ إِنْسَانًا، أَحَدُهُمْ جُرْهُمُ 335

حرف الخاء

خَرَجَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ (يَسْتَسْقِي بِالنَّاسِ) يَسْتَغْفِرُ فَمَا زَادَ عَلَى الْاِسْتِغْفَارِ 458
خَلَقَ اللهُ تَعَالٰى يَاقُوتَةً خَضْرَاءَ ثُمَّ نَظَرَ إِلَيْهَا بِالْهَيْبَةِ فَصَارَتْ مَاءً 81

حرف الدال والذال

دَخَلَ الْمَدِينَةَ، فَإِذَا هُوَ بِرَجُلٍ قَدِ اجْتَمَعَ عَلَيْهِ النَّاسُ، فَقَالَ: مَنْ هٰذَا؟ فَقَالُوا: أَبُو هُرَيْرَةَ 165
دَخَلَ فِي ذٰلِكَ السَّلَامِ كُلُّ مُؤْمِنٍ وَمُؤْمِنَةٍ إِلٰى يَوْمِ الْقِيَامَةِ 409
دَخَلَ مَلَكُ الْمَوْتِ إِلَى سُلَيْمَانَ فَجَعَلَ يَنْظُرُ إِلٰى رَجُلٍ مِنْ جُلَسَائِهِ يُدِيمُ النَّظَرَ إِلَيْهِ 64
ذُكِرَ لَنَا أَنَّ الْغُرَابَ بُعِثَ؛ لِيَنْظُرَ إِلَى الْأَرْضِ فَرَاٰى جِيفَةً 380

حرف الراء

رَبِّ اغْفِرْ لِقَوْمِي فَإِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ 304
رَفَعْتُ بَصَرِي فِي بَيْتِهِ، فَوَاللهِ مَا رَأَيْتُ فِيهِ شَيْئًا يَرُدُّ الْبَصَرَ 149

حرف السين

سَأَلْتُ مُجَاهِدًا عَنْ قَوْلِ اللهِ: ﴿يَوْمَ يَقُومُ الْأَشْهَادُ﴾ قَالَ: الْمَلَائِكَةُ 195
سَبْعُ اٰيَاتٍ؛ مَنْ قَرَأَهَا أَوْ حَمَلَهَا مَعَهُ، لَوِ انْطَبَقَتِ السَّمَاءُ عَلَى الْأَرْضِ 479
سِرُّ اللهِ فَلَا تَطْلُبُوهُ. وَاللهُ تَعَالَى لَا يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا إِلَّا مَنِ ارْتَضَى مِنْ رَسُولٍ 9
سُكُونُ النَّفْسِ لِقَبُولِ الْمَدْحِ أَشَدُّ لَهَا مِنَ الْمَعَاصِي 294
سُمِّيَ بِذٰلِكَ لِكَثْرَةِ مَا نَاحَ عَلَى نَفْسِهِ 233

حرف الصاد والعين

صُومُوا هٰذَا الْيَوْمَ فَإِنَّهُ مَنْ صَامَهُ مِنْكُمْ بَعُدَتْ عَلَيْهِ النَّارُ مَسِيرَةَ سَنَةٍ 424
عَلَى أَيِّ شَيْءٍ كَانَ الْمَاءُ قَبْلَ أَنْ يُخْلَقَ شَيْءٌ؟ 82

حرف الفاء

فَارَ التَّنُّورُ مِنْ مَسْجِدِ الْكُوفَةِ مِنْ قِبَلِ أَبْوَابِ كِنْدَةَ 330
فَارَ الْمَاءُ مِنَ التَّنُّورِ مِنْ دَارِ نُوحٍ مِنْ تَنُّورٍ تَخْتَبِزُ فِيهِ ابْنَتُهُ فَكَانَ نُوحٌ يَتَوَقَّعُ ذٰلِكَ 315
فَبَعَثَ نُوحٌ مَنْ يَأْتِيهِ بِخَبَرِ الْأَرْضِ فَجَاءَ الطَّيْرُ الْأَهْلِيُّ 379
فَكَانَ قَدْرُ كُلِّ قَطْرَةٍ مِثْلَ مَا يَجْرِي مِنْ فَمِ الْقِرْبَةِ فَلَمْ يَبْقَ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ شَيْءٌ إِلَّا هَلَكَ 307
فَلَمَّا جَمَعَهُمْ فِي السَّفِينَةِ رَأَتِ الْبَهَائِمُ وَالْوَحْشُ وَالسِّبَاعُ الْعَذَابَ 340
فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ يُدْخِلُهُ السَّفِينَةَ طَبَّقَ السَّفِينَةَ 317
فَلَمَّا كَانَ لَيْلَةُ قَتْلِ الْحُسَيْنِ سَمِعْتُ قَائِلًا يَقُولُ 428
فَمَا زَالَ اللهُ يَأْخُذُ لَنَا بِسَهْمِنَا وَحَظِّنَا وَيَذْكُرُنَا مِنْ حَيْثُ لَا نَذْكُرُ أَنْفُسَنَا 410
فَوْقَ السَّمَاءِ السَّابِعَةِ عِنْدَ قَائِمَةِ الْعَرْشِ الْيُمْنَى 87

حرف القاف

قَالَ اٰدَمُ صَلَوَاتُ اللهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ: يَا رَبِّ إِنَّكَ سَلَّطْتَ عَلَيَّ إِبْلِيسَ 40
قَدْ فُعِلَ بِهٰؤُلَاءِ هٰذَا فَكَيْفَ بِمَنْ بَقِيَ مِنَ النَّاسِ؟ 168
قُلْ لِفِرْعَوْنَ اِنْ اٰمَنْتَ بِاللهِ وَحْدَهُ عَمَّرَكَ فِي مُلْكِكَ وَرَدَّكَ شَابًّا طَرِيًّا 24

حرف الكاف

كَانَ أَوَّلُ مَا حَمَلَ نُوحٌ فِي الْفُلْكِ مِنَ الدَّوَابِّ الدُّرَّةَ 342
كَانَ بَيْنَ دَعْوَةِ نُوحٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَبَيْنَ هَلَاكِ قَوْمِهِ ثَلَاثُمِائَةِ سَنَةٍ 417
كَانَ تَنُّورًا مِنْ حِجَارَةٍ كَانَ لِحَوَّاءَ حَتَّى صَارَ إِلَى نُوحٍ 330
كَانَ رَازُ سَفِينَةِ نُوحٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَالرَّازُ: اَلْقَيِّمُ بِعَمَلِ السُّفُنِ 306
كَانَ طُولُهَا ثَلَاثَمِائَةِ ذِرَاعٍ، وَعَرْضُهَا خَمْسُونَ، وَسُمْكُهَا ثَلَاثُونَ ذِرَاعًا 319
كَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ فَلَمَّا خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ قَسَمَ ذٰلِكَ الْمَاءَ قِسْمَيْنِ 82
كَانَ لِلَمَكٍ يَوْمَ وُلِدَ نُوحٌ اثْنَانِ وَثَمَانُونَ سَنَةً وَلَمْ يَكُنْ أَحَدٌ فِي ذٰلِكَ الزَّمَانِ 417
كَانَ مَعَ نُوحٍ فِي السَّفِينَةِ ثَمَانُونَ رَجُلًا مَعَهُمْ أَهْلُوهُمْ وَأَنَّهُمْ كَانُوا فِي السَّفِينَةِ 381
كَانَتْ نَاقَةٌ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تُسَمَّى: الْعَضْبَاءُ 369
كُلُّ مَا شَغَلَكَ عَنِ اللهِ سُبْحَانَهُ مِنْ مَالٍ وَوَلَدٍ فَهُوَ مَشْؤُومٌ عَلَيْكَ 506
كُلُوا يَا مَنْ جَوَّعُوا بُطُونَهُمْ. وَاشْرَبُوا يَا مَنْ عَطَّشُوا أَكْبَادَهُمْ 316

حرف اللام

لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ فِي الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ. أَنَا السَّفِينَةُ الَّتِي مَنْ رَكِبَنِي نَجَا 322
لَا تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ لِثَلَاثٍ لِتُمَارُوا بِهِ السُّفَهَاءَ، وَتُجَادِلُوا بِهِ الْعُلَمَاءَ 164
لَقَدْ نَجَرَ نُوحٌ سَفِينَتَهُ فِي وَسَطِ هٰذَا الْمَسْجِدِ وَفَارَ التَّنُّورُ مِنْ جَانِبِهِ الْأَيْمَنِ 331
لَمْ يُبْعَثْ نَبِيٌّ بَعْدَ عَادٍ إِلَّا لُعِنَتْ عَادٌ عَلَى لِسَانِهِ 499
لَمْ يَبْقَ مُؤْمِنٌ وَلَا مُؤْمِنَةٌ فِي أَصْلَابِ الرِّجَالِ وَأَرْحَامِ النِّسَاءِ 412
لَمْ يَحْمِلْ نُوحٌ فِي السَّفِينَةِ إِلَّا مَا يَلِدُ وَيَبِيضُ، فَأَمَّا مَا يَتَوَلَّدُ مِنَ الطِّينِ 340
لَمْ يَزَلْ فِي الْأَرْضِ بَعْدَ نُوحٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَرْبَعَةَ عَشَرَ يُدْفَعُ بِهِمُ الْعَذَابُ 420
لَمَّا اسْتَقَرَّتِ السَّفِينَةُ عَلَى الْجُودِيِّ لَبِثَ مَا شَاءَ اللهُ ثُمَّ إِنَّهُ أُذِنَ لَهُ فَهَبَطَ عَلَى الْجَبَلِ 378
لَمَّا اسْتَنْقَذَ اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى مَنْ فِي الْأَصْلَابِ وَالْأَرْحَامِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ 318
لَمَّا اسْتَنْقَذَ اللهُ مِنْ أَصْلَابِ الرِّجَالِ وَأَرْحَامِ النِّسَاءِ كُلَّ مُؤْمِنٍ وَمُؤْمِنَةٍ 295
لَمَّا أُمِرَ نُوحٌ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنْ يَحْمِلَ مَعَهُ فِي السَّفِينَةِ مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ 337
لَمَّا أُمِرَ نُوحٌ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنْ يَحْمِلَ مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ 339
لَمَّا تَوَاضَعَ الْجُودِيُّ وَخَضَعَ عَزَّ، وَلَمَّا ارْتَفَعَ غَيْرُهُ وَاسْتَعْلَى ذَلَّ 368
لَمَّا حَمَلَ نُوحٌ فِي السَّفِينَةِ مَا حَمَلَ جَاءَتِ الْعَقْرَبُ تَحْجَلُ 339

لَمَّا رَسَتِ السَّفِينَةُ سَفِينَةُ نُوحٍ إِذَا هُوَ بِإِبْلِيسَ عَلَى كَوْثَلِ السَّفِينَةِ 344
لَمَّا رَكِبَ نُوحٌ السَّفِينَةَ رَأَى فِيهَا شَيْخًا لَمْ يَعْرِفْهُ، قَالَ لَهُ نُوحٌ: مَا أَدْخَلَكَ؟ 345
لَمَّا عَاتَبَ اللهُ نُوحًا عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي ابْنِهِ وَأَنْزَلَ عَلَيْهِ ﴿إِنِّي أَعِظُكَ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ﴾ 394
لَمَّا كَثُرَتِ الْأَرْوَاثُ وَالْأَقْذَارُ أَوْحَى اللهُ إِلَى نُوحٍ اغْمِزْ ذَنَبَ الْفِيلِ 337
لَوْ أَنَّ رَجُلًا اتَّقَى مِائَةَ شَيْءٍ وَلَمْ يَتَّقِ شَيْئًا وَاحِدًا لَمْ يَكُنْ مِنَ الْمُتَّقِينَ 394
لَوْ كَانَ الشُّكْرُ وَالصَّبْرُ مَطِيَّتَيْنِ لَمَا بَالَيْتُ أَيَّهُمَا رَكِبْتُ 117
لَوْلَا الْأَسْبَابُ لَمَا ارْتَابَ مُرْتَابٌ 34
لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ الَّذِينَ وَعَدْتُكَ أَنْ أُنْجِيَهُ مَعَكَ 388

حرف الميم

مَا الشَّأْنُ وُجُودُ الطَّلَبِ، إِنَّمَا الشَّأْنُ أَنْ تُرْزَقَ حُسْنَ الْأَدَبِ 396
مَا بَغَتِ امْرَأَةُ نَبِيٍّ قَطُّ 397
مَا بَيْنَ الرُّكْنِ الْيَمَانِيِّ وَالْحَجَرِ الْأَسْوَدِ رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ 494
مَا جَاءَهَا مِنْ رِزْقٍ فَمِنَ اللهِ، وَرُبَّمَا لَمْ يَرْزُقْهَا حَتَّى تَمُوتَ جُوعًا 53, 57
مَا خَلَتِ الْأَرْضُ بَعْدَ نُوحٍ مِنِ اثْنَيْ عَشَرَ فَصَاعِدًا يَدْفَعُ اللهُ بِهِمْ عَنْ أَهْلِ الْأَرْضِ 421
مَا خَلَتِ الْأَرْضُ مِنْ بَعْدِ نُوحٍ مِنْ سَبْعَةٍ يَدْفَعُ اللهُ تَعَالَى بِهِمْ عَنْ أَهْلِ الْأَرْضِ 420
مَا فَعَلْتَ الْيَوْمَ خِلَافَ رِضَى اللهِ تَعَالَى؟ 487
مَا مِنْ أَحَدٍ يَخَافُ لِصًّا عَادِيًا أَوْ سَبُعًا ضَارًّا أَوْ شَيْطَانًا مَارِدًا 478
مَا مِنْ رَجُلٍ مِنْ قُرَيْشٍ إِلَّا وَقَدْ أُنْزِلَتْ فِيهِ الْآيَةُ وَالْآيَتَانِ 182
مَا وَصَفَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى بِهِ نَفْسَهُ فِي كِتَابِهِ فَقِرَاءَتُهُ تَفْسِيرُهُ 301
مَتَى أَلَمَكَ عَدَمُ إِقْبَالِ النَّاسِ عَلَيْكَ، أَوْ تَوَجُّهُهُمْ بِالذَّمِّ إِلَيْكَ 293
مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُعْرَفَ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَيْرِ، أَوْ يُذْكَرَ بِهِ، فَقَدْ أَشْرَكَ مَعَ اللهِ فِي عِبَادَتِهِ 294
مَنْ زَادَتْ حَسَنَاتُهُ عَلَى سَيِّئَاتِهِ دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَمَنْ زَادَتْ سَيِّئَاتُهُ عَلَى حَسَنَاتِهِ 32
مَنْ سَجَدَ فِي مَوْضِعٍ عِنْدَ حَجَرٍ، أَوْ شَجَرَةٍ شَهِدَ لَهُ عِنْدَ اللهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ 200
مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً كُتِبَتْ عَلَيْهِ سَيِّئَةٌ، وَمَنْ عَمِلَ حَسَنَةً كُتِبَتْ لَهُ عَشْرُ حَسَنَاتٍ 31
مَنْ عَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فِي غَيْرِ تَقْوَى أُعْطِيَ عَلَى ذَلِكَ أَجْرًا فِي الدُّنْيَا 148
مَنْ قَرَأَ سُورَةَ هُودٍ أُعْطِيَ مِنَ الْأَجْرِ عَشْرَ حَسَنَاتٍ بِعَدَدِ مَنْ صَدَّقَ بِنُوحٍ 7
مَنْ قَرَأَ سُورَةَ هُودٍ يَخْرُجُ مِنَ الدُّنْيَا كَمَا يَخْرُجُ يَحْيَى بْنُ زَكَرِيَّا طَاهِرًا مُطَهَّرًا 7
مَنْ قَرَأَهُنَّ أَوْ حَمَلَهُنَّ لَوْ نَزَلَ مِنَ السَّمَاءِ عَذَابٌ مِثْلُ أُحُدٍ لَرَفَعَهُ اللهُ وَدَفَعَهُ عَنْهُ 480

مَنْ قَرَأَهُنَّ لَوِ انْطَبَقَتِ السَّمَاءُ عَلَى الْأَرْضِ لَا أُبَالِي لَمْ أَخْشَ عَلَيْهِ شَرًّا 480
مَنْ كَثُرَتْ طَاعَاتُهُ فِي الدُّنْيَا زَادَتْ دَرَجَاتُهُ فِي الْجَنَّةِ لِأَنَّ الدَّرَجَاتِ تَكُونُ بِالْأَعْمَالِ 31

حرف الهاء

هَبَطَ نُوحٌ مِنَ السَّفِينَةِ يَوْمَ الْعَاشِرِ مِنَ الْمُحَرَّمِ 425
هٰذَا مَثَلٌ ضَرَبَهُ اللهُ لِلْكَافِرِ وَالْمُؤْمِنِ، فَأَمَّا الْكَافِرُ فَصُمَّ عَنِ الْحَقِّ 225
هُوَ مِنْ مُحَاوَرَةِ نُوحٍ لِقَوْمِهِ 290
هِيَ أَسْرَارُ اللهِ يُبْدِيهَا إِلَى أُمَنَاءِ أَوْلِيَائِهِ وَسَادَاتِ النُّبَلَاءِ مِنْ غَيْرِ سَمَاعٍ 10
هِيَ حَقِيقَةٌ يُؤَيِّدُهَا ظَاهِرُ الْعِلْمِ 192-193

حرف الواو

وَأَرَادَ عُمَرُ إِبْطَالَ الْأَنْوَاءِ وَالتَّكْذِيبَ بِهَا لِأَنَّهُ جَعَلَ الْاِسْتِغْفَارَ هُوَ الَّذِي يُسْتَسْقَى بِهِ 459
وَالْأَشْهَادُ الْمَلَائِكَةُ، يَشْهَدُونَ عَلَى بَنِي آدَمَ بِأَعْمَالِهِمْ 195
وَإِنَّهُ كَانَ ابْنَهُ لِصُلْبِهِ 388
وَدَعَا نُوحٌ عَلَى حَامٍ أَلَّا يَعْدُوَ شَعْرُ أَوْلَادِهِ آذَانَهُمْ، وَأَنَّهُمْ حَيْثُمَا كَانَ وَلَدُهُ 334
وَذٰلِكَ أَنَّهُ لَمْ يَعْلَمْ كَيْفَ صَنْعَةُ الْفُلْكِ، فَأَوْحَى اللهُ إِلَيْهِ أَنْ يَصْنَعَهَا عَلَى مِثْلِ جُؤْجُؤِ الطَّائِرِ 304
وَرُسُلُ الْبَشَرِ أَفْضَلُ مِنْ رُسُلِ الْمَلَائِكَةِ، وَرُسُلُ الْمَلَائِكَةِ أَفْضَلُ مِنْ عَامَّةِ الْبَشَرِ 270
وَكَانَ آدَمُ قَدْ أَوْصَى وَلَدَهُ أَنْ يَحْمِلُوا جَسَدَهُ فَوَرِثَهُمْ فِي ذٰلِكَ نُوحٌ فَتَوَارَثَ الْوَصِيَّةَ 324
وَكَانَ مَهْبِطُهُ بِأَرْضِ الْهِنْدِ بِجَبَلٍ عَالٍ يَرَاهُ الْبَحْرِيُّونَ مِنْ مَسَافَةِ أَيَّامٍ 77
وَلَا يَنْفَعُكُمْ نُصْحُنَا إِنْ أَرَدْنَا أَنْ نَنْصَحَكُمْ إِنْ كَانَ اللهُ يُرِيدُ أَنْ يُغْوِيَكُمْ 285
وَمَتَى يَسْتَقِيمُ الظِّلُّ وَالْعُودُ أَعْوَجُ 173
وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ عَبَدَنِي لِجَنَّةٍ أَوْ نَارٍ؟! فَلَوْ لَمْ أَخْلُقْ جَنَّةً وَلَا نَارًا 453
وَمَنْ وَسَّعَ فِيهِ عَلَى عِيَالِهِ فِي النَّفَقَةِ وَسَّعَ اللهُ لَهُ سَائِرَ سَنَتِهِ 427
وَهٰذَا ثَنَاءٌ مِنَ اللهِ تَعَالَى عَلَى نَبِيِّهِ نُوحٍ، وَتَعْرِيفٌ لِنَبِيِّهِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِمَا وَسَلَّمَ 400
وَهِيَ مَا يُعْطِيهِمُ اللهُ مِنَ الدُّنْيَا بِحَسَنَاتِهِمْ، وَذٰلِكَ أَنَّهُمْ لَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا 150

حرف الياء

يَا رَبِّ اغْفِرْ لِقَوْمِي فَإِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ 235
يَا رَبِّ! أَمَرْتَ الْمَاءَ فَجَمَدَ فِي وَسَطِ الْهَوَاءِ، فَجَعَلْتَ مِنْهُ سَبْعًا 83
يَا رَبِّ! دُلَّنِي عَلَى عَمَلٍ إِذَا عَمِلْتُهُ رَضِيتَ عَنِّي 120

يَا رَبِّ! وَمَا الْفُلْكُ؟ قَالَ: بَيْتٌ مِنْ خَشَبٍ يَجْرِي عَلَى وَجْهِ الْمَاءِ 303
يَا مُحَمَّدُ! إِنَّ أُمَّتَكَ تَقْتُلُ ابْنَكَ هٰذَا مِنْ بَعْدِكَ فَأَوْمأَ بِيَدِهِ إِلَى الْحُسَيْنِ 427
يَا مُحَمَّدُ! بَشِّرْ أُمَّتَكَ بِالسَّنَاءِ وَالدِّينِ وَالرِّفْعَةِ وَالنَّصْرِ وَالتَّمْكِينِ 169
يَا نَائِمُ! قُمْ فَتَعَبَّدْ فَقَالَ: يَا رُوحَ اللهِ! قَدْ تَعَبَّدْتُ، فَقَالَ: وَبِمَ تَعَبَّدْتَ؟ 88
يَا نُوحُ! إِنِّي خَلَقْتُ خَلْقِي لِعِبَادَتِي وَأَمَرْتُهُمْ بِطَاعَتِي فَعَصَوْنِي 307
يُرِيدُ: أَنَّ الَّذِي بَعَثَنِي اللهُ بِهِ دِينٌ مُسْتَقِيمٌ 477
يَقُولُ نُوحٌ: إِنَّ ابْنِي مِنْ أَهْلِي، أَكَانَ مِنْ أَهْلِهِ؟ أَكَانَ ابْنَهُ؟ فَسَبَّحَ اللهَ طَوِيلًا 388
يَوْمُ عَاشُورَاءَ الْيَوْمُ الَّذِي تَابَ اللهُ فِيهِ عَلَى اٰدَمَ، وَالْيَوْمُ الَّذِي اسْتَوَتْ فِيهِ سَفِينَةُ نُوحٍ 423

Duâlar ve Zikirler

حرف الألف

اَللّٰهُمَّ احْفَظْنَا مِنَ الْاِنْقِطَاعِ عَنِ الْوَسَائِلِ الْحَقَّةِ وَاَلْحِقْنَا فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ 433
اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَتَرْكَ الْمُنْكَرَاتِ وَحُبَّ الْمَسَاكِينِ 264

حرف الباء

بِسْمِ اللهِ الْمَلِكِ الرَّحْمٰنِ وَمَا قَدَرُوا اللهَ حَقَّ قَدْرِهٖ وَالْاَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ 352
بِسْمِ اللهِ مَجْرَاهَا وَمُرْسَاهَا 355

Arabça Beytler

حرف الألف

أَبِعَيْنِي أَرَاكَ أَمْ بِفُؤَادِى؟ 49
اَلطُّرُقُ شَتّٰى وَطَرِيقُ الْحَقِّ مُقْفِرَةٌ 192
أَيُّهَا الْقَاتِلُونَ جَهْلًا حُسَيْنًا 428

حرف الصاد

صَفَاءٌ وَلَا مَاءٌ، وَلُطْفٌ وَلَا هَوًا 96

حرف الكاف واللام

كَيْفَ أَخَافُ الْفَقْرَ وَاللهُ رَازِقِي 58
لَا بُدَّ أَنْ تَرِدَ الْقِيَامَةَ فَاطِمُ 430

حرف الميم

مَثَلُ الرِّزْقِ الَّذِي تَطْلُبُهُ 62
مُرِيدُ الْخَيْرِ وَالشَّرِّ الْقَبِيحِ 284

حرف الواو

وَإِذَا تَذَلَّلَتِ الرِّقَابُ تَخَشُّعًا 368
وَإِنَّ السُّحْتَ رِزْقٌ مِثْلَ حِلٍّ 63
وَإِنْ لَمْ تَرَ الْهِلَالَ فَسَلِّمْ 96
وَتَعْذِيبُكُمْ عَذْبٌ لَدَيَّ وَجَوْرُكُمْ 28
وَعَلٰى تَفَنُّنِ وَاصِفِيهِ بِحُسْنِهِ 377
وَمَا يَنْفَعُ الْأَصْلُ مِنْ هَاشِمٍ 391

Farsça Beytler

حرف التاء

تَرْسَمْ نَرَسِی بَه کَعْبَه اَیْ اَعْرَابِی 205

حرف الحاء

حُبُّ دَرْوِیشَانْ کِلِیدِ جَنَّتَسْتْ 264

حرف الدال

دَرْ بَیَانْ وَ دَرْ فَصَاحَتْ کِی بُودْ یَکْسَانْ سُخَنْ 376
دِلَتْ آیِینَهءِ خُدَایِ نُمَاسْتْ 145

حرف الگاف

گَرْ تَوَکُّلْ مِیکُنِی دَرْ کَارْ کُنْ 70

حرف المیم

مَکُنْ سَعْدِیَا دِیْدَه بَرْ دَسْتِ کَسْ 68

Konular

- A -

A'râf ehli kimdir ve cennete nasıl girecek? ... 32, 291
Abdullâh İbnü 'Amr *(Radıyallâhu Anh)*ın ilminin büyüklüğü ... 324
Abdullâh İbnü Ebî Ümeyye'nin İslâm'a giriş kıssası ve şehâdeti ... 124-126
Abdullâh İbnü Selâm *(Radıyallâhu Anh)*ın İslâm'a girme sebebi ... 190
Âbidlerin karargâhı mescidlerdir ... 69
Âbidlerin rûhlarının karargâhı hangi kat semâdır? ... 73
Acele davranılması güzel sayılan işler nelerdir? ... 79
Acelecilik insan fıtratına konmuştur ... 107
Acemlerin nevruzunda birine hediye vermenin hükmü ... 434-435
Acılar ve nîmetler âhirette hatırlanmayacak ... 442-443
Acve hurması cennetten gelmiştir ... 338-339
Aç kalanların âhirette mükâfatları ... 316
Aç kalıp insanlardan gizleyene ne mükâfat verilir? ... 56-57
Aç kalmış kabîlesi için Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*den yemek istemeye giden adam hangi âyet-i kerîmeyi duyunca istemeden geri döndü? ... 59-60
"Açlıktan ölen varken Allâh onu niye rızıklandırmadı?" diyene ne cevâb verilir? ... 57
Âd kabîlesi nerede yaşadı? ... 446-447
Âd kavmine gelen azâb ... 458, 490-495
Âd kavmine üç sene yağmur yağdırılmadı ... 457-458, 460-461
Âd kavminin diğer ümmetlerden üstün olduğu konular ... 461-462
Âd kavminin Hûd *(Aleyhisselâm)* ile yaşadığı kıssanın tafsîlâtı ... 449-502
Âd kavminin Hûd *(Aleyhisselâm)*a deli demesi ... 469-470
Âd kavminin Hûd *(Aleyhisselâm)*a verdiği ters cevablar ... 465-467
Âd kavminin iki ayrı dönemde yaşayan topluluk olduğu ... 500
Âd kavminin lânetlenmesi ... 499-502,507-508
Âd kavminin üç kötü sıfatı ... 497-498
Adâlet ile hüküm veren hâkimler cennettedir ... 384
Adâlet-i İlâhîden korkarak devamlı azâb beklemek gerekir ... 223
Adâletin özellikle yöneticilerde bulunmasının önemi ... 488
Âdem *(Aleyhisselâm)* hangi gün yaratıldı? ... 79
Âdem *(Aleyhisselâm)* ile Nûh *(Aleyhisselâm)* arasında kaç sene ve kaç dede vardır? ... 233-234, 413
Âdem *(Aleyhisselâm)*ı İblîs cennetten hangi yolla çıkarttı ... 346
Âdem *(Aleyhisselâm)*ın binâ ettiği Beytullâh tûfânda ne oldu ... 358
Âdem *(Aleyhisselâm)*ın cennetten indiği yer ve ayak izi olan dağ ... 77-78
Âdem *(Aleyhisselâm)*ın cesedinin Nûh *(Aleyhisselâm)*ın gemisine alınması ... 317-318, 324
Âdem *(Aleyhisselâm)*ın İblis'ten korunma hususunda Allâh-u Te'âlâ'ya mürâcaatı ... 40-41
Âdem *(Aleyhisselâm)*ın Kābîl ismindeki oğlu kâfir idi ... 357, 389
Âdem *(Aleyhisselâm)*ın kabrine secde ile emrolunan İblis ne cevâb verdi? ... 344-345
Âdem *(Aleyhisselâm)*ın, çocuklarına yaptığı ilginç vasiyet ... 324
Âdem ile Havvâ *(Aleyhimesselâm)*ın mağfiret talepleri ... 400-402

Âdem ile Havvâ *(Aleyhimesselâm)*ın tevbeleri hangi gün kabûl edildi ... 424-425
Âdem-i esğar ve Âdem-i Sânî (küçük ve ikinci Âdem) kimdir? ... 233,413, 415
Âdemoğlunun dünyâ hırsı ve isteklerinin bitmemesi ... 152
Adiyyoğullarına Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in Safâ Tepesi'nden hitâbı ... 18-19
Adnânî olan hâlis Arablar hangi âyeti dinleyince fesâhatinden secdeye vardılar? ... 374-375
Afrika topraklarını Nûh *(Aleyhisselâm)* Hâm oğluna verdi ... 419
Afvetmek en çok güçlülere yakışır ... 39
Afvetmek insanın ancak şerefini artırır ... 369
Ağaç ve taş bile yanında secde edene mahşerde şâhidlik edecek ... 200
Ağaçlar hangi gün yaratıldı? ... 79
Ağaçların üzerindeki ürünlerde hangi âyet yazıyor? ... 65
Ağlamaktan Nûh *(Aleyhisselâm)*ın gözlerinin altında kanallar peydâ oldu ... 394
Ağlayıp inlemek kimlerin sıfatıdır? ... 239
Âhiret için amel edenin sevâbı ne kadar katlanır? ... 147
Âhiret için yapılacak ameli dünyâlık menfaat için yapmak ... 169
Âhiret saâdetlerinin mertebeleri sonsuzdur ... 32-33
Âhiret tûfânından kurtaracak amellerin başında ne gelir? ... 361
Âhiret ve dünyânın değil, Allâh-u Te'âlâ'nın tâlibi olmak ... 155
Âhiret ve dünyânın hayırlarını kazandıran üç şey ... 120-121
Âhiret ve ölüme hazırlık hakkında İmâm-ı Ğazâlî *(Rahimehullâh)*ın çok mühim nasîhatları ... 173-175
Âhiret yolunda insanların iki sınıf olması ... 101
Âhireti kazanmayı arzulayan kişinin sevâbı ne kadar katlanır? ... 147
Âhiretin fitnesinden emin olan üç kişi ... 115-116
Âhiretin ve dünyânın fitnelerinden emin olan üç kişi ... 115-116
Âhirette Allâh-u Te'âlâ'dan başka yönetici olmayacağı ... 38-39
Âhirette amelleri boşa gidecek olanlar şu kişilerdir ... 150
Âhirette insanların amellerine kim şâhid olacak? ... 195-201
Âhirette korkmayacak olanlar dünyâda korkanlardır ... 101
Âhirette nasîbi olmayan kişiler kimlerdir? ... 147, 150
Ahlaklı insan olmak kurtuluş için yeter mi? ... 274
Ahmed İbnü Ebi'l-Havârî'nin ihlâs hakındaki sözü ... 294
Ahnes İbnü Şerîg Müslüman oldu mu ve sahâbeden sayıldı mı? ... 46
Âişe *(Radıyallâhu Anhâ)*nın Cemel vakasında Alî *(Radıyallâhu Anh)*a söylediği söz ... 39
Âkıbetin güzel olanı takvâ sâhiblerine âittir ... 440-441, 445
Akıl, rûh, nefis ve kalbin iletişimi hakkında işârî mânâlar ... 362-363
Akılların rızkı nelerden ibârettir ... 71
Akla sığınıp şerîatı bırakan helâk olur ... 362-363
Aklı daha güzel olan ortaya çıksın diye bu âlemin yaratıldığı ... 88
Akl-ı evvel Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in rûhuna da denir ... 82, 87
Aklı ziyâde olan insanların sıfatları nelerdir? ... 292
Akrabâyı arayıp sormak ömrü uzatan bir ameldir ... 30, 148
Akrep gemiye binebilmek için Nûh *(Aleyhisselâm)*a ne söz verdi? ... 324-325, 339
Akrep sokmaması için hangi âyet okunur? ... 324-325, 340

Akrep ve yılandan koruyan duâlar 324-325, 340
Akşamdan sabaha kâfir olup çıkanlar 204
Akşam-sabah- korunmak için vird edinilecek âyetler 479-482
Alâüddîn *(Rahimehullâh)* hangi âyet hakkında yüz elli meziyet topladı? 377-378
Âlem-i ervâhta ruhların yerleştiği dört saf 69
"Âlemler içerisinde Nûh'a selâm olsun" âyetinin vaad ettiği selâmet 415
"Alın saçından yakalama" tâbîrinin îzâhı 474-477, 483
Alın yazısının sırrı 50, 65-67
Alî *(Radıyallâhu Anh)* Ebû Süfyân İbnü'l-Hâris'e Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e ne söylemesini tavsiye etti? 126
Alî *(Radıyallâhu Anh)* Mescid-i Aksâ'ya gidecek adamı niçin Kûfe Mescidi'ne çevirdi? 331
Alî *(Radıyallâhu Anh)*ın fazîleti hakkındaki hadîs-i şerîfler 182-183
Alî *(Radıyallâhu Anh)*a Cemel Vakası'nda Âişe *(Radıyallâhu Anhâ)* ne söyledi? 39
Alî *(Radıyallâhu Anh)*ın fazîleti hakkında hadîs-i şerîfler 182-183
Alî *(Radıyallâhu Anh)*ın Sıffîn'e giderken Kerbelâ'ya uğrayıp ağlaması 429
Alî *(Radıyallâhu Anh)*ın, sünneti en iyi bilen kimselerden olduğu 436
Alî el-'Umrânî *(Rahimehullâh)* kıyâmetin kopmasını niçin isterdi? 326
Alî Hayder Efendi Hazretleri tarîkata dâveti niçin yasakladı? 252
Alî Hayder Efendi Hazretleri'nin Allâh-u Te'âlâ'nın, bâzı kullarını saptırması konusunda cemettiği âyet-i kerîmeler ve îzâhları 285-288
Âlimler evvelce yaptıkları hizmetten ücret kabûl etmezdi 452
Âlimler nezdinde îtibâr için amel edenin âhiretteki kötü hâli 170-172
Âlimler sözleri dinlenilmeyecek diye vaazı terkedemez 129
Âlimler ve vâizlere bir hediye verilirse kabûl edebilirler 261
Âlimlere karşı iftihâr etmek için ilim tahsîl edenin azâbı 164
Âlimlere, karşılık beklememeleri hakkında büyük uyarı 260-261
Âlimlerin dünyânın lânetinden hâric oldukları 505-506
Allâh adına iftirâ eden zâlimlerin bâzı sıfatları ve azâbları 207-220
Allâh adına yalan uyduran zâlimlerin bâzı sıfatları 207-208
Allâh âşıklarının kadere rızâsı 28
Allâh için ibâdet ederken cennet-cehennemi bile düşünmemek 453
Allâh için yapılacak bir ameli insanlar için terketmek riyâdır 172
Allâh ile kalbi meşgul etmekten daha güzel bir nîmet olamaz 36
Allâh indindeki fazîletlerin neye göre belirlendiği 247
Allâh isminin havâssından biri de şudur 142
Allâh korkusu kalbinde bulunmayan ne kadar amel etse de takvâ sâhibi olamaz 273
Allâh rızâsı için amel edenin âhiretteki durumu 160-161
"Allâh sana gökten para mı indiriyor" diyen kimseye Hâtim el-Esamm *(Kuddise Sirruhû)* ne cevâb verdi? 58
Allâh yolunda savaşmış bir kişi niçin cehenneme atılan ilk üç kişiden biri olacak? 165-167
Allâh'a bağlı olanın başına ne gelse de niçin tadı kaçmaz? 28
Allâh'a hiçbir şeyin gizli kalmayacağı 44-50
Allâh'a husn-ü zanda bulunanların ümitleri gerçekleşir 36
"Allâh'a tevekkül edene Allâh kâfî gelir" diyen kuş 54

Allâh'a tevekkül husûsunda îmânı artıracak âyetler 479-482
Allâh'a tevekkül konusunda Hûd *(Aleyhisselâm)*ın beyanları 474-478
Allâh'ı kimsenin âciz bırakamayacağı 278-279
Allâh'ın azâbından Allâh'a sığınmak gerektiği 361
Allâh'ın ilminin değişmeyeceği 50, 65-67
Allâh'ın kudretine dâir tartışmak mekrûhtur 277
Allâh'ın nûru ile bakan mümindeki ferâset 49-50
Allâh'ın rızâsını kazandıracak işlere koşan en akıllı insandır 292
Allâh'ın saptırdığını kimsenin hidâyet edemeyeceği 285-286
Allâh'ın sırrı olan hurûf-u mukatta'a 9
Allâh'ın zikrinden meşgul eden her şey uğursuzdur 506
Allâh'tan başkası için kurban kesen lânetlenmiştir 503
Allâh'tan başkasıyla aklı meşgul etmek insanı kör eder 33-34
Allâh'tan korkma sıfatının müminler hakkında medhedilişi 221
Allâh'tan uzak olma korkusunun velîlerdeki etkisi 508
Allâh'tan uzaklaşanları başına gelecek maddî mânevî belâlar 29
Allâh'tan, Allâh'tan gayrını talep etmeme makāmı 42-43
"Allâh" ism-i şerîfi İsm-i Âzam'dır 351
Allâh-u Te'âlâ hakkında geçen "Nüzûl" tâbîrinin Ehl-i Sünnet'e göre îzâhı 168
Allâh-u Te'âlâ hakkında Kur'ân'da geçen cemî (çoğul) ifâdelerin mânâsı 302
Allâh-u Te'âlâ ihlâslı ve ihlâssız yapılan amel hakkında meleklere ne buyurdu? 161-162
Allâh-u Te'âlâ îmân etmesi karşılığında Firavun'a ne vaad etti? 24
Allâh-u Te'âlâ mahşerde kulunu teke tek hesâba çektiğinde yaşanacaklar 196-197
Allâh-u Te'âlâ nîmet verdiği için değil, Zât'ı için sevilmelidir 111
Allâh-u Te'âlâ riyâkârlara kıyâmet günü ne buyuracak? 169
Allâh-u Te'âlâ tûfanı durdurmak istediği zaman yere-göğe ne buyurdu? 416
Allâh-u Te'âlâ, Nûh *(Aleyhisselâm)*ı hangi şeyleri sormaktan nehyetti 392-396
Allâh-u Te'âlâ, Nûh kavminden bir kişiye acıyacak olsaydı kime acırdı? 372-374
Allâh-u Te'âlâ' nın gizli açık her şeyi bilmesi 44-50
Allâh-u Te'âlâ' nın her şeye Kādir olmasının mânâsı, müjde ve tehdîdi 39
Allâh-u Te'âlâ'dan başkasına ilgi kalbi bulandırır 290
Allâh-u Te'âlâ'dan gâfil olanların inkâr ettiği sırlı ilim 9-10
Allâh-u Te'âlâ'dan uzaklaşmak neye sebeb olur? 29
Allâh-u Te'âlâ'ın azâba atacağı ilk üç kişinin amelleri neydi? 165-168
Allâh-u Te'âlâ'nın azâbından kaçılamayacağının beyânı 38-39
Allâh-u Te'âlâ'nın azametine delâlet eden âyet-i kerîme 364-365
Allâh-u Te'âlâ'nın bilmesiyle yetinmeyip insanlardan îtibâr beklemek ne bakımdan büyük bir musîbettir? 293-294
Allâh-u Te'âlâ'nın bir insanda bulunmasını istemediği kötü sıfatlar 107-112
Allâh-u Te'âlâ'nın cemâlini görmek sabır ve sâlih amel ehline vaad edilen büyük ecirden biridir 119
Allâh-u Te'âlâ'nın düşmanlarının gizledikleri şeyleri Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e bildirmesi 49
Allâh-u Te'âlâ'nın Ehkamü'l-hâkimîn olmasının mânâsı 383

Allâh-u Te'âlâ'nın emirlerinden yüz çevirenin başına ne gelir? 34-35
Allâh-u Te'âlâ'nın emirlerinin yer-gök gibi cansız varlıklara da yöneldiği 364-366
Allâh-u Te'âlâ'nın ezelde her şeyi bildiği 65-67
Allâh-u Te'âlâ'nın faydasız iş yapmaktan münezzeh olduğu 89
Allâh-u Te'âlâ'nın harp îlân ettiği kimse 484
Allâh-u Te'âlâ'nın hayrı murâd ettiği gibi şerri de murâd ettiği 281-284
Allâh-u Te'âlâ'nın her canlının rızkını üstlendiği 52-71
Allâh-u Te'âlâ'nın her şey üzerine Hafîz olmasının mânâları 486-487
Allâh-u Te'âlâ'nın her şeyden evvel mevcud oluşu 84-85, 95-96
"Allâh-u Te'âlâ'nın insanları önce karanlıkta yaratıp sonra üzerlerine nûrundan salıvermesi" hakkındaki hadîsin îzâhı 50
Allâh-u Te'âlâ'nın irâde edip rızâ göstermediği şeyler nelerdir 283-284
Allâh-u Te'âlâ'nın İsm-i Âzam'ı hangisidir? 351
Allâh-u Te'âlâ'nın îtibâr ettiği kişlerden yüz çeviren Allâh-u Te'âlâ'dan yüz çevirmiş olur 260
Allâh-u Te'âlâ'nın kıyâmet gününde cülesâsı kimdir? 263
Allâh-u Te'âlâ'nın kullarını imtihan etmesinin hikmeti 88-89, 93
Allâh-u Te'âlâ'nın kullarını saptırması konusunda cemedilen âyet-i kerîmeler ve îzahları 285-288
Allâh-u Te'âlâ'nın Kur'ân'ın mislini getirmelerine dâir müşriklere meydan okuduğu âyet-i kerîmeler 137-138
Allâh-u Te'âlâ'nın lânet ettiği kimseler 170-172, 503-504
Allâh-u Te'âlâ'nın lâneti zâlimler üzerine olsun 201-202
Allâh-u Te'âlâ'nın mekrinden emîn olmamak gerekir 112
Allâh-u Te'âlâ'nın Nûh *(Aleyhisselâm)*a kavminden artık kimsenin îmân etmeyeceğini vahyetmesi 295
Allâh-u Te'âlâ'nın Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* hakkında maddî mânâda fakirlik sıfatını seçmesinin sebebi 259
Allâh-u Te'âlâ'nın Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e okumasını emrettiği çok önemli bir duâ 264-265
Allâh-u Te'âlâ'nın rızâsını kazanmak sabır ve sâlih amel ehline vaad edilen büyük ecirden biridir 119
Allâh-u Te'âlâ'nın sâdece rasüllerine ve vârislerine öğrettiği ilim 9
Allâh-u Te'âlâ'nın suya heybetle tecellîsi sebebiyle suyun titremesi 81
Allâh-u Te'âlâ'nın tâlibi olup iki cihandan gönlünü çeviren, ikisinin dertlerinden kurtulur 155
Allâh-u Te'âlâ'nın uzuvlardan münezzeh olduğu 301-303
Allâh-u Te'âlâ'nın yolundan menedenlerin bâzı sıfatları ve azâbları 207-220
Allâh-u Te'âlâ'nın, âyetlerden yüz çevirenlerin kalblerinin üzerine Kur'ân'ı anlamasınlar diye perdeler yerleştirdiği 287-288
Allâh-u Te'âlâ'nın, dağları peygamberlerinin kürsîleri yapması 370
Allâh-u Te'âlâ'nın, ortaklardan ziyâde münezzeh olduğu 159
Allâh-u Te'âlâ'ya bir şeyi yapmak vâcib olur mu? 53
Allâh-u Te'âlâ'ya hiçbir yaptığında îtirâz edilemeyeceği 373-374
Allâh-u Te'âlâ'ya ibâdet etmek için ilk ve en önemli şart nedir? 17
Allâh-u Te'âlâ'ya îtimâd etmenin lüzûmu 68-69
Allâh-u Te'âlâ'ya karşı yalan uydurup iftirâ edenlerin âhiretteki kötü hâlleri 194-197, 202-203
Allâh-u Te'âlâ'ya muhabbet ve mârifette derinleşen kimsenin güzel hâli 26, 32-33

Allâh-u Te'âlâ'ya yönelen kimselerin âhiretteki saâdetleri 221-224
Allâh-u Te'âlâ'yı hatırlatan velîler 189
Allâh-u Te'âlâ'yı tanımak "Beyyine" üzere olmaktan ibârettir 192
Altın ve gümüş sevgisi insana ziynetli gösterilen şeylerdendir 153
Altıncı kat semâ hangi maddeden yaratılmıştır? 73
Altından olan semâ göğün hangi katıdır? 73
Âlûsî *(Rahimehullâh)*ın hangi şeyhinin bir âyet hakkında yüz elli meziyet topladı 377-378
'Amâ hadîsi îtikād bâbında huccet olmaz 84
Amel bakımından en kötü olan kişi kimdir? 94
Amel defterinde hangi ameli bulana müjdeler olsun 22
Amel etmeyen âlim ile amelsiz câhil ne bakımdan eşittir? 325
Amel ve ilmin Allâh indindeki îtibârı 247
"Amel" ismi ne mânâda çocuğa verilmiştir? 390
Amelde niyetin önemi 152, 176
Ameli beğendirmek için teşhîr etmek neyin alâmetidir? 293
Ameli güzel işleyene kaç hasene verilir? 31
Amel-i sâlih işlemek güzel hayat sürmeye vesîle olur 26
Amel-i sâlih işleyenlerin âhiretteki saâdetleri 221-224
Amel-i sâlih işleyip sabredenlere vaad edilen büyük ecir 118-119
Amel-i sâlih ve sabır olmasa insan ümit kesip kâfir olur 105-106
Amel-i sâlih yapan kişi mümin ise dünyâ âhiret karşılık bulur 151
Amel-i sâlihin târifi nedir? 116
Amel-i sâlihlere fitne gelmeden önce koşmak gerekir 204
Amelin cezâsının kendisini yapan kişiye ânında ulaşması 95
Amelin güzel kabûl edilmesinin şartları nelerdir? 90-91
Ameline Allâh-u Te'âlâ'dan başkasını ortak edenin hüsrânı 159
Ameller anne karnında yazılmıştır, değişmez 66-67
Ameller değil, ancak Allâh'ın rahmeti kurtarır 490-491, 493, 495
Ameller düzelmedikçe dil düzelmez 274
Ameller görünüş îtibârıyla takvâya delâlet etmez 273
Amellerde ihlâsın önemi 293-294
Amelleri Allâh'tan bilmenin ve küçük görmenin önemi 36
Amelleri beğenmekten istiğfâr 463
Amelleri sâlih olanlar hangi kötü sıfatlardan müstesnâdır 113-121
Amelleri sâlih olanların amel defteri nerededir? 87
Amelleri yazan meleklerin amelleri göklere çıkarmaları 170-172
Amellerin cennetteki derecelere etkisi 31
Amellerin en güzel sayılması için hangi şartlar aranır? 94
Amellerin görünenleri niyetlerin alâmetidir 274
Amellerinin konuşulmasını isteyen kişi ne bakımdan şirktedir? 294
Amellerle mükellefiyetin cennette kalkması sabır ve sâlih amel ehline vaad edilen büyük ecirden biridir 119
Amelsiz ve ilimsiz sâdece soy-sopla övünmek faydasızdır 391-392

Ammâr ve Bilâl gibi fakirleri kovmasını Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*den isteyen müşrikler 256-257
Amme Sûresi Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*i ihtiyarlatan sûrelerdendir 5
Ana rahimlerindekine kadar İlm-i İlâhî'nin her şeye ulaştığı 52, 63-65
Ana rahmiyle görevli meleğe ana karnındaki çocuk hakkında yazdırılan dört kelime 66-67
Anasına babasına lânet okuyan kimse lânetlenmiştir 503
"Anîd" kelimesinin mânâsı 497
Ankebût Sûresi'nin hangi âyeti korunmak için okunur? 479-482
Anlaşmanın ve çekişmenin arkasında yatan ruhlar âlemiyle ilgili sır 69-70
Anne karnında yaratılan çocuk hakkındaki işlemler 66-67
Anne-babaların verdiği edeb Allâh'ın edebine yetişemez 392
Annenin, çocuğunu tûfândan kurtarmak için gayreti niçin fayda vermedi? 372-373
Arab dili dâhil seksen lisân hangi kavimde ilk olarak belirdi 381
Arabların babası Nûh *(Aleyhisselâm)*ın oğlu Sâm'dır 334-335, 419
Arabların hakkını tanıyanların fazîleti 432-433
Arafât Dağı bir rivâyet yer üzerine ilk konan dağdır 371
Arâzînin hudûdunu değiştiren lânetlenmiştir 503
Arıyı takip eden İbnü Edhem *(Rahimehullâh)* neyle karşılaştı? 54-55
Ârif-i Billâh olanlara öğretilen sırlı ilim 9-10
Aristotalyûs'a Zülkarneyn'in adâlet hakkındaki sorusu 488
Arpanın aşûre çorbasındaki yeri 426
Arş hangi maddeden yaratıldı? 85
Arş hangi şeylerden önce yaratılmıştır? 80-82
Arş ile Kürsî arasındaki mesâfe ne kadardır? 76
Arş ilk yaratılan cisimdir 82, 87
Arş kaçıncı felektedir? 73
Arş kelimesinin mânâsı 85
Arş suyun üzerindeyken ne kadar önce kaderler yazılmıştı? 66
Arş'a niye "Arş" denildi? 85
Arş'ı taşıyan melekler kaç tânedir ve şekilleri nasıldır? 76
Arş'ın altında bulunan Bahr-i mescûr 82
Arş'ın azameti ile ilgili rivâyetler 85
Arş'ın meleklerin aynası mesâbesinde oluşunun mânâsı 87
Arş'ın sağ direğinin yanında 'Illiyyîn makāmı bulunur 87
Arş'ın su üzerinde durması 80-82, 84
Arş'ın yaratılışı ve yaratılmasında bulunan hikmetler 85-87
Arş'ın yaratılmasının îzâhı Hûd Sûresi'nin maksatlarındandır 5
Arş'ın, kendisinin üzerine konduğu su hangi mücevherden yaratılmıştır? 81-82
Arş'ın, Kürsî'ye nisbetle büyüklüğü 85-86
Arş'taki horozun sesini duyan dünyâdaki horozlar bağırır 343
Arşın (zira') tâbîri ne kadar bir ölçü birimidir? 319
Arz-ı Mukaddes'e kadar Nûh *(Aleyhisselâm)*ın gemisinin ulaştığı 368
"Ashâbım yıldızlar gibidir" hadîs-i şerîfinin kaynaklarının sahîh olduğu 183
Ashâbü'l-yemîn dünyâdan îmânla çıkanlardır 291

Ashâbü'ş-şimâl dünyâdan îmânsız çıkanlardır 291
Aslanın burnundan kedilerin düşüp gemideki fâreleri yemesi 321, 336-338
Aslanın ineğe saldırması gemide nasıl engellendi? 339
Aslanın üzerine sıtma niçin salıverildi? 323, 336-338, 417-418
Astroloji ilimleri ile uğraşmanın hükmü 115-116
Asya topraklarını Nûh *(Aleyhisselâm)* Yâfis oğluna verdi 419
Âşûrâ Gecesi gusletmenin fazîleti 426
Âşûrâ Gecesi'ni ihyânın fazîleti 437
Âşûrâ günü aşûre çorbası pişirip dağıtmanın fazîleti 426
Âşûrâ günü bayram da matem de yapılmamalı 434
Âşûrâ günü Hazret-i Huseyn'in şehâdetini anlatmanın hükmü 433-434
Âşûrâ günü mâtem tutmanın Ehl-i Sünnet'e göre hükmü 435-437
Âşûrâ günü peygamberler niçin oruç tuttular? 421-422
Âşûrâ günü sürme çekmenin fazîleti 434-435
Âşûrâ gününün orucu ve bâzı amelleri hakkındaki hadîs-i şerîf ve rivâyetler 421-427, 436-437
Âşûrâ orucunda Ehl-i Kitâb'a muhâlefet etmek 422-423
Âşûrâ orucunun üç mertebesi vardır 423
Aşûre çorbası hangi peygamber tarafından yapıldı? 425-426
Atalarla iftihâr etmenin îtibârsızlığı 391-392
Ateş ne bakımdan demirden daha güçlüdür? 370
Ateşe tapanlar müşrik tâbîrine dâhildir 169
Ateşi suyun söndürmesi gibi istiğfâr da günahları söndürür 23
Atîke Bintü Abdilmüttalib kimdir? 124
Atların sevgisi insana ziynetli gösterilen şeylerdendir 153
Avâm Müslümanlar genel meleklerden üstündür 270
Avâmmın (sıradan insanların) istiğfârı nasıl olur? 35
Ayaklar eller âhirette şâhidlik edecektir 195, 198
Âyetler arasında belâğat farkı var mıdır? 375-376
Âyetler içerisinde en fasîh ve belîğ kabûl edilen hangisidir? 374-378
Âyetler tefsîr edilirken hangi usûle riâyet edilmeli 88-89
Âyetlerden hangisini duyan adam Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*den yemek istemeye gitmişken geri döndü? 59-60
Âyetlerden yüz çevirenlerin kalblerinin üzerine Kur'ân'ı anlamasınlar diye perdeler yerleştirilmesi 287-288
Âyetlerin muhkem ve mufassal olmasının îzâhları 8, 10-15
Ayın güzelliğinin görünmesine engel olan gökteki büyük deniz 75
Ayın yörüngesi göğün hangi katıdır? 73
Ayın, kendisinin içerisinde yüzdüğü gökteki büyük deniz 74-75
Ayne'l-yakîn mertebesine ulaşanlar 229
"Ayrılık kargası" tâbîri nereden geliyor? 418
Az amele çok ecir vaad edilen amellerden biri 7
Azâb bakımından insanların en şiddetlisi Huseyn *(Radıyallâhu Anh)*ı şehîd edendir 429
Azâb geciktirilse de mutlaka kâfirleri kaplayacak 99-104

Azabdan emîn olmak sabır ve sâlih amel ehline vaad edilen büyük ecirden biridir 119
Azâbı acele isteyen kavmine Nûh *(Aleyhisselâm)*ın sözleri 276-285
Azâb-ı İlâhî'den Allâh'a sığınmak gerektiği 361
Azâbı katlanacak olan zâlimler ve fesat çıkaranlar 212
Azâbın, hak edenlere hemen gönderilmemesinin hikmeti 103-104
Azabların, kendileri hürmetine defedildiği velîlerin sayıları 420-421
Azbâ isimli Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in devesini yarışta hangi deve nasıl geçebildi? 369
Azgınlık yapmayı Allâh-u Te'âlâ nehyetmiştir 111, 369
Azrâîl *(Aleyhisselâm)*ı gören adam Süleymân *(Aleyhisselâm)*dan ne istedi? 64-65

- B -

"Bâ" harfi Besmele'de hangi mânâya işâret eder? 351
Baba evlât ilişkisinde müminle kâfir arasında fark var mıdır? 391
Baba muhtaçsa çocuk ona bakmakla mükellef midir? 390-391
Baba ve annelerin verdiği edeb Allâh'ın edebine yetişemez 392
Babanın yediği şeylerin en temiz olanı çocuğunun kazancıdır? 390
Babasına anasına lânet okuyan kimse lânetlenmiştir 503
Bâbil şehrini kim, ne zaman ve nerede kurdu? 417-418
Bağ bahçelere kavuşmaya vesîle olan amel 29
Bağdat kadısına Yahûdî'nin ilginç sorusu 27
Bağdat'ta ölmek istemeyen velînin korkusu 102
Bâhile kabîlesinin değersizliği 391-392
Bahr-i mescûr hangi denizdir ve nerededir? 82
Bakırdan olan semâ göğün hangi katıdır? 73
Bâkī olan âhireti fânîye tercîh edenlerin fazîleti 204
Baklanın aşûre çorbasındaki yeri 426
Balık cinsi hangi gün yaratıldı? 79
Balıkların rızkına kefil olan Allâh 58
Baş olma sevgisi kalblerden en son çıkan sevdâdır 370
Bâtılda ısrar kâfirlerin en özel sıfatıdır 277
"Bed'ü'l-Emâlî Kasîdesi"nde Allâh'ın irâdesi hakkında beyit 284
Bedende hükmü geçerli olan uzuv nedir? 48
Bedenin ve kalbin rızıkları ile rûhun rızıkları 69,70-71
Bedir günündeki azâbın büyüklüğü 34
Beğenilmeyi sevmek günahlardan daha zararlıdır 294
Beğensinler için amel işleyeni tehdîd eden âyet-i kerîme 147-148
Beklentilere kapılmak dünyâ hayâtının özelliklerindendir 153
Belâ insanlar içinde en çok kime gelir? 25
Belâ mümin hakkında niçin hayırlıdır? 118
Belâ ve hastalıklar velîler aleyhine konuşmaktan gelir 103
Belâğat bakımından en belîğ sayılan âyet hangisidir? 374-378
Belâğat cânibinden bir âyet-i kerîmede hangi konular işlenir 377
Belâlar Uhud Dağı kadar gelse de defedecek âyetler 479-482
Belâlar velîlerin aleyhine konuşmaktan gelir ama anlaşılmaz 103

Belâlara sabır ve nîmetlere şükrün kazandırdıkları ... 120
Benî İsrâîl Firavun'dan hangi gün kurtuldu? ... 421-422
Berberî ırkının babası Nûh *(Aleyhisselâm)*ın oğlu Hâm'dır ... 335
Bereket kelimesinin luğat ve ıstılâh mânâları ... 409, 414-415
Bereket vaadi Nûh *(Aleyhisselâm)* ile ilgili kimleri içine aldı? ... 414-415
"Berr" kelimesinin mânâsı ... 403
Besmele'deki Lafza-i Celâl'in mânâsı nedir? ... 351
Besmelenin her ekinin ve ürünün üzerinde yazılı olduğu ... 65
Beş şey vardır ki ezelde yazılmıştır ... 66-67
Beşerden gönderilmesine Nûh *(Aleyhisselâm)*ın kavminin îtirâzı ... 245-246
Beşere nübüvveti çok gören zihniyet hacere ilâhlık pâyesi verdi ... 247
Beşerin ikinci babası kimdir? ... 335,413
Beşeriyetin Kur'ân'ın bir mislini getirmekten âciz kaldığı ... 375-376
Beşinci kat semâ hangi maddeden yaratılmıştır? ... 73
Beşîr sıfatı Nûh *(Aleyhisselâm)* hakkında niçin zikredilmedi? ... 237-238
Beyân ilmi cihetinden bir âyette bulunan hangi konular açıklanır ... 376
Beyaz inciden olan semâ göğün hangi katıdır? ... 73
Beyt-i Ma'mûr nedir ve nerededir? ... 358
Beyti Makdis'e gidecek adamı Alî *(Radıyallâhu Anh)* niçin Kûfe Mescidi'ne çevirdi ... 331
Beytullâh Nûh tûfânında ne oldu? ... 358
Beytullâh yeryüzünün kendisinden döşendiği yerdir ... 83
"Beyyine üzere olan kimseye hiçbir sır gizli kalmaz" sözü ne demektir? ... 187
"Beyyine üzere olma"nın tasavvufî mânâları ... 191
"Beyyine" tâbîrinden Hûd Sûresi'nin 17. âyet-i kerîmesinde kimlerin ve nelerin kastedildiği ... 187-188, 191-193
Bidat ehlinin mezheblerini anlatmak günah sayılmıştır ... 434
Bilâl ve Ammâr gibi fakirleri kovmasını Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*den isteyen müşrikler ... 256-257
Bilgisizce hüküm veren hâkimler cehennemdedir ... 384
Bineklerin sevgisi insana ziynetli gösterilen şeylerdendir ... 153
Birinci kat semâ hangi maddeden yaratılmıştır? ... 73
Birinci kat semânın önünde bulunan büyük deniz ... 74-75
"Birleri onlarına gâlib gelen helâk oldu" hadîs-i şerîfinin îzâhı ... 31
Birr-u takvâ üzere olan kişi Rabbinden "Beyyine" üzeredir ... 187
Bismillâh kavl-i şerîfinin her harfinin işârî mânâları ... 351
Bismillâh zikri ile Nûh *(Aleyhisselâm)* gemiyi yönetiyordu ... 349
Bişr-i Hâfî Hazretleri'nin ihlâs hakkındaki sözleri ... 294
Bitki türlerinin gemiye yüklendiği ... 340
Bitkiler kaç günde yaratıldı? ... 78-80
Bolluk ânında duâ yapmanın önemi ... 120-121
Bolluk mümin hakkında niçin hayırlıdır? ... 118
Bollukta ve darlıkta kul Rabbine karşı ne yapmalıdır? ... 114
Boş laflar konuşturmak için İblîs binek üstündekine ne der? ... 351
Boşnakların babası Nûh *(Aleyhisselâm)*ın oğlu Yâfis'dir ... 335

Böceğin kayadan çıkarak yaptığı zikirler 55-56
Böcekler Nûh *(Aleyhisselâm)*ın gemisinde yoktu 340
Buğdayın aşûre çorbasındaki yeri 426
Buhârâ daki kuyumcunun hanımının başına gelen 487-488
Bulut ne bakımdan sudan daha güçlüdür? 370
Burçlar yerine istiğfâr ile yağmur taleb etmek gerekir 458-459
Bursa'daki Ulu Câmî'nin yerinin özelliği 354
Bursa'ya İsmâ'îl Hakkî Hazretleri'nin intikâli 443
Büyük günahlar îmândan çıkarmaz 502-503
Büyük günahtan istiğfâr edilirse büyüklüğü kalmaz 22

- C -

Câhız gibi edebiyatçılar Kur'ân misli bir şey getiremedi 376
Câhillerden olmaması için Nûh *(Aleyhisselâm)*a yapılan uyarı 393-396
Câhillerle mücâdele için ilim tahsîl edenin azâbı 164
Canlılar hangi gün ve kaç günde yaratıldı? 78-80
Canlıların kendisinden yaratıldığı şey nedir? 83
Cansız varlıklar müezzinin lehine mahşerde şâhidlik edecek 200
Cansız varlıklara da Allâh-u Te'âlâ'nın emirlerinin yöneldiği 364-366
Cebbâr kelimesinin mânâsı 497
Cebrâîl *(Aleyhisselâm)* hangi karârını bozdurmak için Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e müdâhale etti 256-257
Cebrâîl *(Aleyhisselâm)*ın rızık ile ilgil igetirdiği vahiy 60-61
Cebrâîl *(Aleyhisselâm)*ın Nûh *(Aleyhisselâm)*ın gemisinin mîmârı olduğu 306
Cebrâîl *(Aleyhisselâm)*ın Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e, Huseyn *(Radıyallâhu Anh)*ın Kerbelâ'da şehîd edileceğini haber vermesi 427-429
Cehâlet (bilgisizlik) rûhu bulandırır 290
Cehâlet üzere hüküm veren hâkimler cehennemdedir 384
Cehennem ehlinden dünyâda en ziyâde nîmeti bol olan kimsenin kıyâmet günündeki durumu 442-443
Cehenneme girecek olanlardan biri de sâdece dünyâyı isteyenlerdir 146
Cehenneme girecek olanların Mîzân'daki durumu nasıl olur 32
Cehennemin ateşi ne zaman sönse yeniden alevlendirilir 215-216
Cehennemin kendileriyle tutuşturulacağı ilk üç kişi kimdir? 165-168
Cehennemin yedi kapısını kapattıracak Receb-i Şerîf orucu 424
Celâl ve cemâl tecellîlerine mazhar olanlar kimlerdir? 291
Cemâl-i bâ kemâli görmek sabır ve sâlih amel ehline vaad edilen büyük ecirden biridir 119
Cemel'de Âişe *(Radıyallâhu Anhâ)*nın Alî *(Radıyallâhu Anh)*a sözü 39
Cenîne ruh gelmeden önce meleğe yazdırılanlar 66-67
Cennet Allâh-u Te'âlâ'ya ne sordu ve ne cevâb aldı? 249
Cennet cehennemin sonsuzluğu tartışmak mekrûhtur 277
Cennet dağlarından olan Cûdî Dağı 368
Cennet ehli kimselerden bâzılarının hâli 248-249
Cennet ehlinden dünyâda en çok çile çekmiş kimsenin kıyâmet günündeki durumu 442-443
Cennet ehlinin sıfatları şunlardır 249

Cennet için ibâdet edenlerin kötü durumu ... 453
Cennet ile seksen koyun istemek arasında kalan adam neyi tercîh etti? ... 452
Cennet ile yüz koyun istemek arasında kalan kocakarı neyi tercîh etti? ... 452
Cennete doğru gönderilip sonra geri döndürülenler ... 159-160
Cennete giren bir hâkim ile cehenneme giren iki hâkimin sıfatları ... 384
Cennete girmek için Mîzân'da durumun nasıl olması lâzım? ... 32
Cennete girmek için neyi bilmek şarttır? ... 145
Cennete girmek, sabır ve sâlih amel ehline vaad edilen büyük ecirden biridir ... 119
Cennetin anahtarı fakirleri sevmektir ... 263-264
Cennetin kokusunu bulamayacak kişi hangi âlimdir? ... 163
Cennetin köşelerinden biri Uhud Dağı'dır ... 371
Cennetin parası ve anahtarı hangi zikirdir? ... 40
Cennetin sekiz kapısını açtıracak Receb-i Şerîf orucu ... 424
Cennetin, peşine düşüp kendisine girmesini taleb ettiği kişi ... 224
Cennetle müjdelenen muhbit kimselerin sıfatları ... 224
Cennette dereceler neye göre yükseltilir? ... 30-31
Cennette Yahyâ *(Aleyhisselâm)*ın refîkı olmak için okunacak sûre ... 7
Cennette yenilenler bedenden nasıl çıkacak? ... 222-223
Cennette yüksek derecelere yerleştirilecek kulların sıfatları ... 292
Cennetteki derecelere ulaşmakta amellerin etkisi ... 31
Cennetten Âdem *(Aleyhisselâm)*ı İblîs hangi yolla çıkarttı? ... 346
Cennetten gelen hurma hangisidir? ... 338-339
Cesâretin özellikle yöneticilerde bulunmasının önemi ... 488
Cesedler âhirette şâhidlik edecektir ... 195
"Cesûr" denilsin diye cihâd yapan cehenneme ilk atılanlardandır ... 165-167
"Cezâ amel cinsindendir" sözüne misaller ... 316
Cezâların âhirete tehîr edilmesi aslâ âcizlikten değildir ... 211-212
Cezâların bizim ümmette kıyâmet gününe tehîr edilmesi ... 100
Cibrîl *(Aleyhisselâm)* Hassân *(Radıyallâhu Anh)*ı ne konuda destekledi? ... 144
Cibrîl *(Aleyhisselâm)* niçin müşriklerden bâzısının bedenine parmağını batırdı? ... 103
Cihadda şehîd düşmüş biri niçin cehenneme ilk önce atılacak? ... 165-167
Cimâ ile ilgili (müstehcen) konuşmak günah sayılmıştır ... 434
Cimriler İslâm'da kınanmıştır ... 57
Cimrilik, hırs ve sabırsızlık insan fıtratına konmuştur ... 106
Cinler ve insanlar müezzine mahşerde şâhidlik edecek ... 200
Cinler ve insanlar toplansa Kur'ân'ın mislini getiremezler ... 137
Cinlerin ve insanların tümüne gönderilen tek peygamber ... 238-239
Cinlerin ve insanların yaratılış sebebi ... 90
Cisimler içinde yaratılan ilk varlık nedir? ... 82,87
Cizre'de bulunan Cûdî Dağı'na geminin oturması ... 381
Cizre'de bulunan Cûdî Dağı'nın tevâzûlu davranışı ... 367
"Cömert" denilsin diye hayır yapan cehenneme ilk atılanlardandır ... 165-167
Cûdî Dağı gemi için diğer dağlar arasından niçin seçildi? ... 367-369

Cûdî Dağı Nûh *(Aleyhisselâm)* ile değerlenmiştir 368
Cûdî Dağı'na geminin yerleşmesi hakkındaki rivâyetler 333, 367-369, 378-382, 416-418, 425
Cumâ günü hangi şeyler yaratıldı? 79
Cumâ günü Hûd Sûresini okuma emri 6-7
Cumartesi günü hangi şeyler yaratıldı? 79
Cüneyd-i Bağdâdî *(Kuddise Sirruhû)*ya sorulan soruya kerâmetiyle verdiği cevâb 187
Cürhum (Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in atası) gemiye binmişti 335
Cürhum kabîlesinden Kubeys isimli birinin Ebû Kubeys Tepesi'ne defnedilmesi 358
Cüzamlı köpeği azarladığı için Allâh-u Te'âlâ'dan uyarı alan peygamber 234

- Ç -

Çalgı söylemesi için İblîs merkebe binene gelip ne der? 351
Çarşamba günü hangi şeyler yaratıldı? 79
Çek ırkının babası Nûh *(Aleyhisselâm)*ın oğlu Yâfis'dir 335
Çekişmenin ve anlaşmanın arkasında yatan ruhlar âlemiyle ilgili sır 69-70
Çene kemiklerini yaratan öğüteceği rızkı da yaratır 58
"Çift" tâbîriyle ilgili önemli îzâhât 331-332
Çise gökteki hangi denizden inmektedir? 82
Çocuğa "Amel" denilmesinin sebebi 390
Çocuğun kazancı baba için en temiz rızıktır? 390
Çocuk ana rahminde kaç günde canlanır? 66-67
Çocuk babasına bakmakla hangi şartlarda mükelleftir? 390-391
Çocuk sâhibi olmak için istiğfârın önemi 459-460
Çocuklara yeni doğunca şeytandan koruyan melek verilir 40-41
Çocukların bile Nûh *(Aleyhisselâm)*ı taşladıkları 296-297
Çoluk çocuğa Âşûrâ günü bolluk yapmak bir sene rızık genişliğine sebebtir 426-427
Çoluk-çocuk ne zaman uğursuz olur? 506
Çürümeyi ve kabri unutmayanların fazîleti 204

- D -

Dağ keçisi görünümünde bulunan sekiz melek 76
Dağlar arasından Cûdî Dağı'nın seçilmesinin hikmeti 367
Dağlar Dâvûd *(Aleyhisselâm)* ile birlikte tesbîh ediyordu 365
Dağlar hangi gün yaratıldı? 79
Dağlar peygamberlerin kürsüleridir 370
Dağlardan hangisinin daha fazîletli olduğu 370-371
Dağlardan üç tânesi üç zât ile değerlenmiştir 368
Dağların en güçlü varlıklar olduğu 370
Dağların en uzununun üstüne tûfânda kaç arşın su çıktı? 358
Dağların sayısı kaçtır? 370
Damlalardan her birinin belli bir ölçü ile indirildiği 366
Darlık mümin hakkında niçin hayırlıdır? 118
Darlıklardan çıkış için istiğfârın önemi 457
Darlıkta ve bollukta kul Rabbine karşı ne yapmalıdır? 114
Davarların sevgisi insana ziynetli gösterilen şeylerdendir 153

Dâvûd *(Aleyhisselâm)*a rızıkla ilgili ne vahyedildi? ... 56
Dâvûd *(Aleyhisselâm)*ın çok ağlamasının hikmeti ... 239
Defin yerlerine kadar ilm-i İlâhînin her şeye ulaştığı ... 63
Defin yerlerini Allâh-u Te'âlâ'nın bildiği ... 52, 63-65
Değirmeni yaratan öğüteceği şeyi de getirir ... 58
Değişmesi mümkün olmayan dört şey nedir? ... 67
Demir ne bakımdan dağlardan daha güçlüdür? ... 370
Demirden olan semâ göğün hangi katıdır? ... 73
Denizdeki balığın rızkına kefil olan Allâh ... 58
Denizin Benî İsrâîl için yarıldığı gün Âşûrâ günüdür ... 423-424
Denizler hangi sulardan oluşmuştur? ... 366
Denizlerin en büyüğü yedi kat semânın üstündedir ... 76
Denizlerin en büyüğünün birinci kat semâda olup süratle akması ... 74-75
Deriler âhirette şâhidlik edecektir ... 195, 198
Ders okutmak için ücret kabûl etmemek ... 452
Ders okuturken âhireti kazanmayı murâd etmek ... 164
Dertlerden kurtuluş için istiğfârın önemi ... 457
Dervişe saldırmayan katırın kıssası ... 143
Dervişleri ağırlayanlar hediye kabûl edebilir ... 261
Dervişleri sevmeyenlerin lânete müstehak olduğu ... 264
Dervişlerle arkadaşlık nasîb olsun diye hangi amel işlenir? ... 36
"Desinler" için amel işleyeni tehdîd eden âyet-i kerîme ... 147-148
Deveyi sağlam kazığa bağlamak tevekküle mâni midir? ... 60
Dicle ve Fırat arasında Harran şehrini Nûh *(Aleyhisselâm)* binâ etti ... 419
Dicle'ye dökülen Sarât Irmağı ... 418
Dil düzelmedikçe kalb düzelmez ... 274
Dil hangi amellerde kullanılmalı? ... 102
Dilin insana değer kazandırmadaki önemi ... 248
Dilini Allâh-u Te'âlâ'ya bağlayan kullar mukarrebdir ... 91-92
Diller âhirette sâhibinin aleyhine şâhidlik edecektir ... 198
Dimeşk (Şam)ı Nûh *(Aleyhisselâm)*ın binâ etmiştir ... 419
Dimeşk'te Emevî Mescidi'nde Huseyn *(Radıyallâhu Anh)*ın mübârek başının bulunduğu direk ... 431
Dimne ve Kelîle isimli masalı Arabça'ya çeviren İbnü'l-Mukaffa' ... 375
Dîn husûsunda yükseklik soy-sopla hâsıl olmaz ... 247
Dîn ilmine çalışan dünyânın lânetinden hâric olur ... 505-506
Dîn konusundaki ilimleri dünyâlık için tahsîl etmek ... 163
Dinde fıkıh ilmine sâhib olmanın Allâh'ın rahmetinin eseri olduğu ... 250-251
Dîni bilmemek rûhu bulandırır ... 290
Dînî ilimler kaç kısma ayrılır? ... 13
Dinlerarası diyaloğu reddeden âyet-i kerîme ve hadîs-i şerîfler ... 184-186
Dinsizlerden bâzısı niçin mutlu yaşatılır? ... 148-149
Dinsizlerin yaptığı iyiliklerin karşılığı ne olacak? ... 148-149
Dirilme gibi konuların keyfiyetini tartışmak mekrûhtur ... 277

Diriltileceklerini duyan müşrikler bu söze ne mânâda sihir dediler? ... 93
Dişi keçinin avret yeri niçin örtülü? ... 338
Doğu topraklarını Nûh *(Aleyhisselâm)* Yâfis oğluna verdi ... 419
Dokuma sanatını Nûh kavmi niçin hakîr gördüler? ... 243
Dokuz Muharrem'de oruç tutmanın önemi ... 423
Dokuzuncu felek Kürsî'nin de fevkındedir ... 73
Domuzun filin kuyruğundan düştüğü ... 321, 337-338
Dördüncü kat semâ hangi maddeden yaratılmıştır? ... 73
Dört karar vardır ki ana karnında yazılmıştır ... 66-67
Dövme yapan ve yaptıran lânetlenmiştir ... 503
Dövülüp hakârete mâruz kalan peygamber kimdir? ... 235-236, 296-298
Duâ ederken edebe riâyet çok önemlidir ... 396
Duâ ederken elleri yukarıya kaldırmanın hikmeti ... 86
Duâlardan hangisini okumak Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e emredildi ... 264-265
Duâyı bolluk ânında yapmanın önemi ... 120-121
Duyduğu her şeyi Allâh'tan geldi diye düşünen velînin başına gelenler ... 230
Dünyâ dile gelip kime lânet etmektedir ... 506
Dünyâ ehli ile birliktelik neye sebeb olur? ... 154
Dünyâ hangi şeyler ortaya çıksın diye yaratıldı ... 88
Dünyâ hayâtı Kur'ân-ı Kerîm'de nelerden ibâret sayılıyor? ... 153-154
Dünyâ hayâtını gâye edinenlerin âhiretteki durumu ... 156-176
"Dünyâ kâfirin cenneti, müminin zindanıdır" hadîsinin îzâhı ... 25, 27
Dünyâ kimlerin peşine düşer? ... 152, 153-154
Dünyâ nîmetlerine neden "Metâ'" denilmiştir? ... 27
Dünyâ nimetlerinin kâfirlerin tümüne bolca verilmeyişinin sebebi nedir? ... 25
Dünyâ on sekiz bin âlemden sâdece biridir ... 420
Dünyâ ve âhiretin fitnelerinden emîn olan üç kişi ... 115-116
Dünyâ ve âhiretin hayırlarını kazandıran üç şey ... 120-121
Dünyâ velî kullardan hiç boş kalmamıştır ... 420-421
Dünyâ zînetini terk edenlerin fazîleti ... 204
Dünyâ'nın lânetlenmesinin mânâsı ... 505-507
Dünyâcıların iki gözü arasına fakirlik yazılınca işleri nasıl olur? ... 152, 153-154
Dünyâcılarla sohbet etmek dünyâya meyil sayılıp hak yoldan saptırır ... 154
"Dünyâda bu kadar açlıktan ölen var, Allâh onları niye rızıklandırmadı?" diyene ne cevâb verilir? ... 57
Dünyâda cezâlandırılanın sevapları eksiltilir mi? ... 31
Dünyâda hangi ameli işleyenler müreffeh yaşar? ... 24
Dünyâda ibâdet eden kişiye belâ gelirse hikmeti nedir? ... 25-28
Dünyâda insanların birbiri ile anlaşmasının ve çatışmasının ruhlar âleminden kaynaklandığı ... 69-70
Dünyâda korku hâli üzere yaşayanlar âhirette korkmaz ... 101
Dünyâda metâlandırılıp âhirette azâba düşürülecek olanlar ... 409-410, 412-413
Dünyâda ne şey yükseldiyse sonunda alçalır ... 369
Dünyâdaki nîmetler ve acılar âhirette hatırlanmayacak ... 442-443

Dünyâdan soğutma hakkında İmâm-ı Ğazâlî'nin çok mühim nasîhatları 173-175
Dünyâdan temiz çıkmak için Hûd Sûres'ini okumak 7
Dünyâlık az bir menfaat için dînini satanlar 204
Dünyâlık için çok çalışmak rızkı arttırır mı? 152
Dünyâlık için ibâdet edenin âhiretteki durumu 160-161
Dünyâlık isteyene istediği kadar verilir mi? 146-147
Dünyânın Allâh nezdindeki değersizliği 411
Dünyânın ekserisi kıyâmete kadar mâmur olmaz 419
Dünyânın mümin için iyi bir binek olmasının mânâsı 506-507
Dünyânın yaratılması ile ilgili âyet-i kerîme 72-85
Dünyânın yaratılmasın hikmetlerinden birisi de şudur 87-88
Dünyâya bağlı olanların dilinde ve kalbinde neler bulunur? 91-92
Dünyâya karşı soğuk olan kimseler en akıllı insanlardır 292
Dünyâya karşı soğuk olmayan "Beyyine" üzere olamaz 191
Dünyâya meyletmemek peygamberlerin en büyük fazîletidir 257-258
Dünyâya soğukluk husûsunda insanların en üstünü kimdir? 203-204
Dünyâyı seven Allâh'ın buğzettiği şeyi sevmiş olur 154
Dünyâyı sevenlere ölüm niçin zor gelir? 35
Dünyâyı terketmek ibâdetlerin en fazîletlisidir 88
Düşmanların hîlelerini defedecek âyet-i kerîmeler 479-482
Düşmanlık beslemek insanı çok yorar 49
Düşük sayılan kimselerin cennet ehlinden oldukları 249

- E -

Ebrâr kulların âhirete bağlılık husûsundaki hâli 91-92
Ebrâr kulların amel defteri hangi makamda duruyor? 87
"Ebrârın hasenâtı mukkarreblerin seyyiâtıdır" sözünün îzâhı 403-406
Ebû 'Âmir *(Radıyallâhu Anh)* erzak istemeye giderken giderken hangi âyeti duyunca geri döndü? 59-60
Ebû Bekr *(Radıyallâhu Anh)* pazartesi günü vefât etti 435-436
Ebû Bekr *(Radıyallâhu Anh)*ın fazîleti hakkındaki hadîs-i şerîf ve rivâyetler 189-190
Ebû Bekr *(Radıyallâhu Anh)*ın hiç düşünmeden İslâm'ı kabûl ettiği 245
Ebû Cehl'in Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*ile alay etmesi 102-103
Ebû Hureyre *(Radıyallâhu Anh)*ın açıklamadığı ilim 10
Ebû Hureyre'nin rivâyet ederken üç kere bayıldığı hadîs-i şerîf 165-168
Ebû Kubeys Tepesi yer üzerine ilk konan dağdır 371
Ebû Kubeys Tepesi'ne Hacer-i Esved ne zaman emânet bırakıldı? 358
Ebû Leheb'in bile Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in yalan konuşmadığını tasdîki 18-19
Ebû Mâlik *(Radıyallâhu Anh)* erzak istemek için Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e gittiği hâlde hangi âyeti duyunca geri döndü? 59-60
Ebû Mûsâ *(Radıyallâhu Anh)* erzak istemeye giderken hangi âyeti duyunca geri döndü? 59-60
Ebû Osmân el-Hîrî Hazretleri'nin, geçimini sorana verdiği cevâb 67
Ebû Osmân el-Mağribî *(Kuddise Sirruhû)*nun velîlerin ğaybı bilmesi hakkındaki sözü 187
Ebû Sa'îd el-Harrâz'a âit "Ebrârın hasenâtı mukkarreblerin seyyiâtıdır" sözünün îzâhı 403-406
Ebû Süfyân İbnü'l-Hâris'in Müslüman olması 125-126

Ebû Süfyân'ın Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* hakkında Hirakl'e cevâbı 243-244
Ebû Üseyd el-Fezârî *(Rahimehullâh)*ın rızkla ilgili sözü 58
Ecel Ehl-i Sünnet'e göre bir tânedir? 30
"Ecel" tâbîrinin mânâsı nedir? 29-30
Ecelden gaflet dünyâ hayâtının özelliklerindendir 153
Ecele kadar rahat yaşatılmak isteyen hangi amele devâm etsin 20, 27-30
Ecelin insanı öleceği yere sevketmesi 63-64
Eceller anne karnında yazılmıştır, değişmez 66-67
Edeb anne-babaların verdiği değil Allâh'ın verdiği terbiyedir 392
Edebe riâyet duâ ederken çok önemlidir 396
Edebiyatta Kur'ân-ı Kerîm'in âciz bırakmasının sınırı nedir? 375-376
Efrâd makāmındaki velîler 191-192
Eğlence ve oyunlar dünyânın aldatıcı metâdır 154
Ehl-i Beyt'e düşmanlık edenlerden uzak durmak 432
Ehl-i Beyt'i sevmenin önemi ve fazîletleri 361, 432-433
Ehl-i Beyt'in Nûh *(Aleyhisselâm)*ın gemisine hangi yönden benzetildiği 361
Ehl-i Beyt'ten Zeynelâbidîn *(Radıyallâhu Anh)*ın sulbünden ziyâde nesiller çıkması 415-416
Ehl-i Kitâb'dân Müslümân olmayanların cennete giremeyeceğini ifâde eden âyet ve hadîs-i şerîfler 184-185
Ehl-i Sünnet dışı görüşleri anlatmak günah sayılmıştır 434
Ehl-i Sünnet îtikādının Nûh *(Aleyhisselâm)*ın gemisine benzetildiği hadîs-i şerîf 311
Ehli Sünnet'e göre Allâh-u Te'âlâ hakkında geçen "Nüzûl" tâbîrinin îzâhı 168
Ehl-i Sünnet'e göre büyük günah îmândan çıkarmaz 502-503
Ehl-i Sünnet'e göre kazâ ve kaderin hak olduğunun delîli 297
Ehl-i Sünnet'e göre peygamberler meleklerden üstündür 270
Ehli Sünnet'in "Hayrı da şerri de murâd edip yaratan ancak Allâh'tır" görüşü 281-284
Ehl-i Sünnet'in "Öldürülen eceliyle ölmüştür" görüşü 30
Ehl-i Sünnet'in Âşûrâ günüyle alakalı Şî'a fırkasına reddiyesi 435-437
Ehliyetsiz şeyhleri bırakmak gerektiği 470
Ekinlerin sevgisi insana ziynetli gösterilen şeylerdendir 153
Ekinlerin üzerinde hangi âyet yazıyor? 65
Ekra' İbnü Hâbis gibi zenginlerin Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e uygunsuz teklifi 256-257
"Elbiselerine büründükleri zaman Allâh onları bilir" âyetinin îzâhı 46-47
Elbiseyi kısa veyâ uzun giymenin hükmü 434-435
Elif, Lâm, Râ harfleri Allâh-u Te'âlâ'nın hangi isminden gelir? 9
Eller ayaklar âhirette şâhidlik edecektir 195, 198
Elleri duâ ederken yukarıya kaldırmanın hikmeti 86
"Emâlî Kasîdesi"nden Allâh'ın irâdesi hakkında beyit 284
Emellere kapılmak dünyâ hayâtının özelliklerindendir 153
Emevî Mescidi'nde Huseyn *(Radıyallâhu Anh)*ın mübârek başının bulunduğu direk 431
Emr-i bi'l-ma'rûf yapanlar sözleri dinlenilmeyecek diye terkedemez 129
Emr-i bi'l-ma'rûf yapanlara verilen korunma müjdesi 143
Enbiyâ ve evliyânın çok ağlamasının hikmeti 239
Enbiyânın dîninin tek olduğu 409

Enbiyânın ervâhının makāmı olan semâ göğün hangi katıdır? ... 73
"Engellenmiş deniz" tâbîri semâdakihangi deniz hakkında ne mânâda kullanılmıştır? ... 73-75
Ensârın hakkını tanıyanların fazîleti ... 432-433
Erkek evlat için istiğfârın önemi ... 29, 459-460
Erkek evlat sevgisi insana ziynetli gösterilen şeylerdendir ... 153
Erkeklerin sulblerindeki menîlere kadar ilm-i İlâhînin her şeye ulaştığı ... 63
Esma'î gibi edebiyatçıların Kur'ân'ın mislini getiremedikleri ... 376
Eş'arîlere Allâh-u Te'âlâ'nın gönderdiği rızık ... 59-60
Eşeğin anırması ve horozun öttüğünü duyan ne okusun? ... 343
Eşek gemiye binerken şeytan onun kuyruğuna takıldı ... 342
Eşek Nûh *(Aleyhisselâm)*ın gemiye soktuğu son hayvandır ... 342
"Eşhâd" tâbîrinden Hûd Sûresi'nin 18. âyet-i kerîmesinde kimler kastedilmektedir? ... 195-201
Eşinin günahı yüzünden kadının başına ne geldi? ... 487-488
Eşrâf takımı ekseriyetle rasüllere tâbi olmamıştır ... 243-244
Ev'âl (dağ keçisi sûretindeki melekler hakkında) hadîs-i şerîf ... 76
Evlat ve mal çoğaltmak dünyânın aldatıcı metâ'ıdır ... 154
Evliyâ geçinen niceleri kul haklarına riâyet etmez ... 273
Evliyâ hakārete uğrayınca insanlara ne desin? ... 326
Evliyâ hakkında niçin "Dağ" tâbîri kullanılır? ... 371
Evliyâ kullardan dünyâ hiç boş kalmamıştır ... 420-421
Evliyâ nazarında donuk varlıklarda hakkānî bir hayat vardır ... 366
Evliyâ niçin en çok belâya uğrayan kimselerdir? ... 25
Evliyâ ve enbiyânın çok ağlamasının hikmeti ... 239
Evliyâda aranan şartlar nelerdir? ... 275
Evliyâda bulunan Allâh korkusu ... 101-102
Evliyâda kerâmet zuhûru şart mıdır? ... 275
Evliyâdan "Efrâd makāmı"nda olanlar ... 191-192
Evliyâdan himmet istemeyi reddedenler ne yönden İblîs gibidir? ... 345
Evliyâdan yüz çeviren kişi Allâh-u Te'âlâ'dan yüz çevirmiş olur ... 260
Evliyânın aleyhine konuşmaktan belâ ve hastalıklar gelir ... 103
Evliyânın Allâh'tan uzak kalma korkusu ... 508
Evliyânın Allâh-u Te'âlâ'nın konuşturmasıyla konuştukları ... 188-189
Evliyânın gaybı bilmesi ... 187
Evliyânın genelinin ruhları âlem-i ervâhta ikinci saftadır ... 69-70
Evliyânın ğaybî ilimlere vâkıf olmasına işâret eden âyet-i kerîme ... 187-189
Evliyânın kalbleri kimi reddederse o kişi de merdûttur ... 203
Evliyânın kâmil olanlarının kabirde diri oldukları ... 345
Evliyânın ruhlarının makāmı olan semâ göğün hangi katıdır? ... 73
Evliyânın seçkin olanlarının ruhları âlem-i ervâhta birinci saftadır ... 69-70
Evliyâullâh hadîs-i şerîfte nasıl târîf edilmiştir? ... 189
Evliyâya düşmanlık edene Allâh'ın harp îlân ettiği ... 483-484
Evliyâya öğretilen sırlı ilim ... 9-10
"Evrâd-ı Behâiyye"de geçen yedi kurtarıcı âyet ... 479-482

Evrenin yaratılması ile ilgili âyet-i kerîme 72-85
Eyyâm-ı nehisât (uğursuz günler) hangi günlerdir? 491
Ezan okumak için ücret kabûl etmemek 452
Ezân okuyanın sesini duyan mahşerde şâhidlik edecek 200
Ezelde Allâh-u Te'âlâ'nın her şeyi bildiği? 65-66
Ezelde saâdet veyâ şekâvet hükmüne tâbi olanlara peygamber bile bir şey yapamaz 346-347
Ezelî ilimde hakkında dalâlet kararı geçenlere nasîhat fayda vermez 285
Ezelî ilm-i İlâhîde kaderin tesbît edildiğinin delîli 297
Eziyete uğramaktan zevk almak hakîkate erişmenin alâmetidir 294

- F -

Fahrurrâzî'nin ömrünü kitâb mütâlaasıyla geçirdiği hâlde kusûrunu îtirâfı 39-40
Fâiz yiyen ve yediren lânetlenmiştir 503
Fakîr olmanın en büyük sebebi nedir? 29
Fakirler dâimâ rasüllerin tâbîlerinden olmuştur 243-244
Fakirlere iyilik yapanlar âhirette günahkârlara şefâat edecekler 32
Fakirlere yardım edenler için mal ne güzel bir şeydir 201
Fakirleri hakîr görmek büyük bir zulümdür 272-273
Fakirleri kovmaması konusunda Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e gelen emir 255-257
Fakirleri misâfir ettikleri için ulemâ ve evliyâ hediye kabûl edebilir 261
Fakirleri sevmek cennetin anahtarıdır 263-264
Fakirleri sevmeyenlerin lânete müstehak olduğu 264
Fakirleri sevmeyi isteme duâsı 264-265
Fakirlerin cennet ehlinden oldukları 249
Fakirlerin Müslüman olmasını Nûh *(Aleyhisselâm)*ın kavmi kabûl etmediler 245-246
Fakirlerle birlikteliği sevmek peygamberlerin ahlâkındandır 263-264
Fakirleşen insanın ümitsizliğe kapılması fıtratı gereğidir 106-107
Fakirlik iki gözü arasına yazılan şahıs kimdir? 152, 153-154
Fakirlikten korkmamak için söylenmiş hikmetli beyt 58
Fârenin ifsatları karşısında Nûh *(Aleyhisselâm)* ne yaptı? 321, 336-337
Fâris mecûsîlerinden İbnü'l-Mukaffa' Kur'ân'a muâraza yapmaktan niçin kaçındı? 375
Farsların babası Nûh *(Aleyhisselâm)*ın oğlu Sâm'dır 335
Farsların zenginliğinden bahseden Ömer *(Radıyallâhu Anh)*a Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* ne cevâb verdi? 149
Fâtıme *(Radıyallâhu Anhâ)*nın, kıyâmet günü Huseyn *(Radıyallâhu Anh)*ın kâtillerinden şikâyeti 430
Fâtır Sûresi'nin hangi âyeti korunmak için okunur? 479-482
"Fazîlet sâhibleri" olarak âyette geçenler kimlerdir? 30-33
Fazîletli ameller nelerdir? 32-34
Felek nedir ve onda hangi gezegenler yüzmektedir? 75
Felek-i a'lâ Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in rûhuna da denir 82,87
Felekler kaç tânedir? 73
Felekteki gezegenlerin bu âlemde etkisi var mıdır? 116
Felsefeciler gibi akla sığınan helâk olur 362-363
Felsefecilerin ecelle ilgili yanlış görüşü 30

Ferâsetin îmânlı kimsedeki etkisi 49-50
Fesâhat bakımından en fasîh sayılan âyet hangisidir? 374-378
Fesâhat cihetinden bir âyet-i kerîmede hangi konular işlenir 377
Fesat çıkaranların ve zâlimlerin azâbının katlanması 212
Fıkıh ilmine sâhib olmanın Allâh'ın rahmetinin eseri olduğu 250-251
Fıkıh ilminin konusu nedir? 13
Fıkıh okumak hangi niyetle olursa azâba sebebiyet verir 163
Fıkıhçılar nezdinde îtibâr için amel edenin âhiretteki kötü hâli 170-172
Fırat Irmağı'nın kenarında Huseyn *(Radıyallâhu Anh)*ın şehâdeti 429
Fırat ile Sarât nehirleri arasında Nûh *(Aleyhisselâm)*ın kurduğu şehir 417-418
Fırat ve Dicle arasında Nûh *(Aleyhisselâm)*ın binâ ettiği şehir 419
Fıtratı bulandıran şey şehvete uymaktır 290
Fihroğullarına Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in hitâbı 18-19
Filin kuyruğundan gemide hınzırların düşmesi 321, 337-338
Filozofların mücerred ilimle kurtuluş görüşüne reddiye 325-326
Firavun hangi gün boğuldu? 421
Firavun'a giderken âilesini düşünen Mûsâ *(Aleyhisselâm)*a ne vahiy geldi? 55-56
Firavun'a îmân etmesi için Allâh-u Te'âlâ ne vaad etti? 24
Firavun'un îmânına kim mâni oldu? 24
"Fitneler gelmeden önce sâlih amellere koşma" emri 204
Fitnelere uğramadan ölüm isteme duâsı 264-265
Fitneye düşmesini Allâh'ın murâd ettiği kişiyi kimsenin hidâyet edemeyeceğini beyân eden âyet-i kerîmeler 285-286
"Fitneye düşürmeyi murâd etme" sıfatının Allâh-u Te'âlâ'ya isnâdının mânâsı nedir? 288
Fuzayl İbnü 'Iyâz'ın Allâh korkusu hakkında sözü 101-102
Füveysika hangi hayvana denir? 336-337

- G -

Gayb (gelecek) ilmine vâkıf olmak velîde şart değildir 275
Gayb ile ilgili Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in verdiği haberler 427-429
Gayb ilmi kimlere öğretilir 9-10
Gayb ilmini Allâh bildirmedikçe peygamberler iddiâ etmemiştir 267-268
Gaybdan (gelecekten) haber vermek için yızdıznâmelere ve gezegen harîtalarına bakmanın hükmü 116
Gaybî ilimlere vâkıf olmak hakkında velîlerin sözleri 187-189
Gazâlî *(Rahimehullâh)*ın vaaz edenlere nasîhatları 173-175
Gece ve gündüzün geliş-gidişi hakkında tefekkürün fazîleti 92-93
Geçmiş kitabların nesholunduğu 11-12
Gelecekle ilgili bilgileri Allâh bildirmedikçe peygamberler iddiâ etmemiştir 267-268
Gemi dile gelerek neler söyledi? 322
Gemi tûfân bitince nereye yerleşti 333, 367-369, 378-382, 416-417-418, 421, 425
Gemi tûfânda su üzerinde ne kadar kaldı ve nereleri dolaştı? 358, 381, 417-418
Gemi yapma sanatını Nûh *(Aleyhisselâm)*a kim öğretti? 303-304
Gemi yapmakta Nûh *(Aleyhisselâm)*a yardım eden adam ücretini alınca nasıl boğuldu? 361
Gemide kaç kişi vardı ve kaç gün kaldılar? 332-333, 381

Gemide ortaya çıkan fesatlar nasıl engellendi? 320-322
Gemide pislikleri hangi hayvan temizledi? 337-338
Gemideki herkesin oruç tuttuğu günler 424-425
Gemiden selâmetle inme müjdesine dâhil olanlar 409-410, 412-413
Gemilerden hangisi Kâ'be'yi tavâf etti? 417
Geminin baş orta ve kuyruk kısımlarının şekli nasıldı? 322-323
Geminin tabakaları kaç kattı? 321-323
Geminin tahtalarının Cûdî Dağı'nda uzun süre kaldığı 367
Geminin yapıldığı malzeme hangi ağaçtı 319, 322-324
Geminin yapımıyla ilgili tefsîrlerde geçen rivâyetler 317-325
Gemiye bindirilen hayvan ve eşyâ hakkında rivâyetler 336-340
Gemiye binildiği zaman hangi duâ okunur? 351-353
Gemiye pisleyen müşriklere Allâh uyuz verdi 328
Gemiyi bozmaya çalışanları köpek nasıl engelledi? 319-320
Gemiyi yapan marangozlardan birinin ücret istemesi 315,361
Gezegen harîtalarına bakmanın hükmü 116
Gezegenlerin bu âlemde etkisi var mıdır? 116
Gezegenlerin felekte yüzmeleri 74-75
Gezegenlerin yörüngeleri semânın hangi katlarıdır? 73
Gıybet edileceğini bildiği için nâfile ameli terk etmek riyâ olmaz 172-173
Gizli şeylere vâkıf olmak hakkında velîlerin sözleri 187-189
Gizli şirk neden ibârettir? 168-169
Gizli şirkten istiğfâr nasıl yapılır? 463
Göğün katmanları hakkında kesin konuşmamak gerekir 73-74
Göğün önünde bulunan büyük deniz 74-75
Göğün suyu ile yerin suyunun farkı tûfânda ne ile anlaşıldı? 366
Göğün ve yerin yaratılışın boşuna olmadığı 89-90
Gök katmanları hakkında îzâhât 73-76
Gökler yerler yaratılmadan ne kadar önce kaderler yazılmıştı? 66, 476
"Gökleri ve yerleri altı günde yarattı" kavl-i şerîfinin îzâhı 78-83
Göklerin kıyâmet gününde dürüleceği 352
Göklerin Kur'ân'da yerden önce zikredilmesinin hikmeti 76-77
Göklerin Kürsî'ye nisbetle küçüklüğü 85-86
Göklerin ve yerin altı günde yaratıldığını açıklayan âyet-i kerîmeler 96-98
Göklerin ve yerlerin yaratılması ile ilgili âyet-i kerîme 72-85
Göklerin yaratılmasın hikmetlerinden birisi de nedir? 87-88
Gökten inen her damla belli bir tartı ve ölçek ile inmektedir 366
Gök-yer gibi cansız varlıklara da Allâh-u Te'âlâ'nın emirlerinin yöneldiği 364-366
Gönül kimin aynasıdır, niye parlak olması gerekir? 145
Gören ile körün eşit olmadığını ifâde eden âyet-i kerîmeler 225, 227, 231
Görme ve işitme sıfatları mânevî olarak hangi Müslümanlara âittir 228-231
Gösteriş için ibâdet edenin âhiretteki durumu 160-161
Gösteriş yapmak Allâh'ın bildiği ile yetinmemenin alâmetidir 293

Gösterişten uzak olmayan amel kabûl edilmez 90
Guslü Âşûrâ günü yapmak hastalıktan bir sene kurtarır 426
Gusül abdesti almanın Âşûrâ günü önemi 426
Gücü ele geçirenin afvedici olması 39
Güç ve kuvvet kazanmak için istiğfârın önemi 458-460
Gümüş ve altın sevgisi insana ziynetli gösterilen şeylerdendir 153
Gümüşten olan semâ göğün hangi katıdır? 73
Günah işlemekten peygamberler mâsumdur 402-407
Günah olmayan konularda Müslümanların birbirini desteklemesi 144
Günah yapmak adamın eşinin başına ne getirdi? 487-488
Günahkârın mâsiyetini Allâh murâd eder ama rızâ göstermez 283-284
Günahkârlar yüzünden tûfânda herkese azâb edildiği 307-308
Günahlar Ehl-i Sünnet'e göre îmândan çıkarmaz 502-503
Günahlara devâm ettiği hâlde istiğfâr edenin kötü hâli 102
Günahlara rızık endişesi ile bulaşmaktan sakınmak 60-61
Günahlara tevbe yetmez, çok üzülmek gerekir 223
Günahlardan arınmak için hangi sûre okunur? 7
Günahlardan daha zararlı olan şey nedir? 294
Günahlardan hangisi mağfiret olunmaz? 29
Günahlardan istiğfâr edildiği sürece rûhun paklığı bozulmaz 290
Günahlardan istiğfârın sebebiyet verdiği bolluklar 455-464
Günahlardan vazgeçmeden istiğfâr etmek kabûl olunur mu? 21
Günahları Allâh-u Te'âlâ'dan başkasının bağışlayamayacağına inanmak bağışlanma sebebidir 197
Günahları mağfiret hakkında Allâh-u Te'âlâ'nın mahşerdeki rahmeti 196-197
Günahları sildirecek Receb-i Şerîf orucu 424
Günahları tarîkat bahânesiyle hafîfe alanların zemmi 208
Günahları ve sevabları denk gelenler A'râf ehlidir 291
Günahlarını afvetmek kim hakkında Allâh'a hafif gelir? 193
Günahsız çocukların tûfânda boğulmasının hikmeti 372-374
Günahsızlara azâb etti diye Allâh'a îtirâz edilemez 412
Güneş'in yörüngesi göğün hangi katıdır? 73
Güneşin yeryüzünü yakmasına engel olan büyük deniz 75
Güneşin, içerisinde yüzdüğü gökteki büyük deniz 74-75
Günlerden her biri insanlara her sabah nasıl seslenir? 200
Güven hâli üzere dünyâda yaşayanlar âhirette korkar 101
Güven ve korku iki cihanda bir araya gelmez 101
Güvercin oynatan çocuğundan İmam Mâlik'in utanması 392
Güvercine kedinin saldırması gemide nasıl engellendi 339
Güvercine Nûh *(Aleyhisselâm)* niçin duâ etti? 320-322, 378-381, 417-419
Güvercinin Nûh *(Aleyhisselâm)*dan isteği 378-380
Güzel ahlâkı gösteriş için yapanın âhiretteki kötü hâli 170-172
Güzel amel işleyene kaç hasene verilir? 31
"Güzel metâ'" kavl-i şerîfi nelerden ibârettir? 23-28,34,36

Güzel şeylerin Allâh'tan, kötülüklerin nefisten geldiği ... 110
Güzelleşmek için dövme yapan lânetlenmiştir ... 503

- Ğ -

Ğayb (gelecek) ilmine vâkıf olmak velîde şart değildir ... 275
Ğayb il ilgili Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in verdiği haberler ... 427-429
Ğayb ilmi kimlere öğretilir ... 9-10
Ğaybdan haber vermek için yızdıznâmelere ve gezegen harîtalarına bakmanın hükmü ... 116
Ğaybî ilimlere vâkıf olmak hakkında velîlerin sözleri ... 187-189
Ğazâlî *(Rahimehullâh)*ın vaaz edenlere nasîhatları ... 173-175
Ğıybet edileceğini bildiği için nâfile ameli terk etmek riyâ olmaz ... 172-173
"Ğurâb" kelimesinin "Ğurbet" kelimesiyle ilişkisi ... 418
"Ğurâbü'l-beyn" tâbîri nerden geliyor? ... 418

- H -

Habbâb İbnü'l-Eratt *(Radıyallâhu Anh)*ın, müşriklerden Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e sığınması ... 441-442
Habeşistan'a kadar Nûh *(Aleyhisselâm)*ın gemisinin ulaştığı ... 368
Habeşli olan dîn kardeşin sana en yakınlarından daha yakındır ... 392
Habeşlilerin babası Nûh *(Aleyhisselâm)*ın oğlu Hâm'dır ... 334-335
"Habîr" ism-i şerîfinin mânâsı ... 14
Hacamat (kan alma) mesleğini Nûh kavminin hakîr görmesi ... 243
Haccı gösteriş için yapanın âhiretteki kötü hâli ... 170-172
Hacer-i Esved ile Rukn-i Yemânî arasında yatan nebîler ... 494-495
Hacer-i Esved tûfânda nereye kaldırıldı ... 358
Hâcet namazı kılarak rızık için Allâh'a yalvarmak ... 56
Hâcetlerin verilmesi için Receb-i Şerîf orucu ... 424
Hadîs okumak hangi niyetle olursa azâba sebebiyet verir ... 163
Hadîs rivâyeti bulunan yerde âyet onunla tefsîr edilmeli ... 88-89
Hadîs-i şerîflerde Allâh-u Te'âlâ hakkında geçen "Nüzûl" tâbîrinin Ehl-i Sünnet'e göre îzâhı ... 168
Hadîslerden her birini Kur'ân'da tasdîk eden bir şey vardır ... 184
Hafaza-i Kirâm'ın kayıtlarında kaderlerin tesbît edildiği ... 66
Hâfız biri niçin cehenneme atılan ilk üçten biri olacak? ... 165-167
Hâfız Sâdî'nin rızık hakkındaki beytleri ... 67
Hâfızlık yapmak hangi niyetle olursa azâba sebebiyet verir ... 163
"Hafîz" ism-i şerîfinin tefsîri ... 486-487
Hak ve adâlet ile hüküm veren hâkimler cennettedir ... 384
Hakāret etmek bir Müslüman'a şer olarak yeter ... 274
Hakārete uğrayan velîler insanlara ne desin? ... 326
Hakîkate erişmenin başlangıcının alâmeti nedir? ... 294
"Hakîm" ism-i şerîfinin mânâsı ... 14
"Hâkimlerin biri cennette ikisi cehennemdedir" hadîsinin îzâhı ... 384
Hakir görme sıfatının gözlerle ilişkisi ... 272
el-Hâkka Sûresi Rasûlüllâh *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)*i ihtiyarlatan sûrelerdendir ... 6
Hakka tâbi olanlar gerçek eşraftır ... 244

Hakka'l-yakîn mertebesine ulaşanlar ... 229
Hakkın karşısında düşünmeden teslîm olan sahâbî kimdir ... 245
Haktan sağır ve kör olan kâfirlerin ilginç hâlleri ... 212-214, 225-228
Hâlid İbnü Mihrân ez-Zeyyât tebe-'ı tâbi'îndendir ... 424
el-Halîl şehrinde İbrâhîm *(Aleyhisselâm)*ın mağarasında Nûh *(Aleyhisselâm)*ın medfûn olduğu ... 235
Hallâc-ı Mansûr'un, Allâh ile muâmele hakkında hikmetli sözü ... 385
Hâm (Nûh *(Aleyhisselâm)*ın oğlu) ile ilgili rivâyetler ... 233, 333-336, 380, 409, 419
Hâm İbnü Nûh hangi ırkların babasıdır ... 334-335, 419
Hâm oğluna Nûh *(Aleyhisselâm)* dünyânın hangi bölgelerini verdi ... 419
Hâm'ın oğlu Ka'b'ı diriltmesini Havârîler Îsâ *(Aleyhisselâm)*dan niçin istediler? ... 320-322
Hâmân Firavun'un îmân etmesine nasıl mâni oldu? ... 24
Hâmile iken anası gusülsüz olanlar Ehl-i Beyt'e hakâret eder ... 432-433
Hamza *(Radıyallâhu Anh)*ın, eteğinde yattığı dağı ziyâret ... 371
Haram aylardan hangilerinde Nûh *(Aleyhisselâm)* gemide oruç tuttu ... 424
Haram olan bir şey rızık sayılır mı? ... 62-63
Haram yapmak adamın eşinin başına ne getirdi? ... 487-488
Harama aracılık yapan lânetlenmiştir ... 503
Haramlardan kimin sakındığı ortaya çıksın diye bu âlem yaratıldı ... 88
Haramlardan sakınanlar güzel âkıbete kavuşacaklardır ... 440-441, 445
Haramlardan sakınarak rızık peşine düşmek ... 61
Harem-i Şerîf'e tûfân sularının girmediği ... 307, 317, 358
Hark açarak su ulaştırmanın fazîleti ... 148
Harran'ı Nûh *(Aleyhisselâm)*ın binâ etmesi ... 419
Hased ve hırs İblîs'in insanları helâk ettiği iki şeydir ... 345-346
Hasen *(Radıyallâhu Anh)* çocuk olması için neyi tavsiye etti? ... 459-460
Hasen *(Radıyallâhu Anh)*ı Kûfe ehlinin yardımsız bırakması ... 430
Hasen *(Radıyallâhu Anh)*ın Huseyn *(Radıyallâhu Anh)*ı Kûfe'ye gitmekten nehyetmesi ... 430
Hased ve kıskançlık nehyedilmiştir ... 272-273
Hasetçiler niçin devamlı dertlidir? ... 57
Hassân *(Radıyallâhu Anh)*ın müşrikleri hicveden beytler söylemesi ... 144
Hastalanan insanın ümitsizliğe kapılması fıtratı gereğidir ... 106-107
Hastalıklar velîlerin aleyhine konuşmaktan gelir ama anlaşılmaz ... 103
Hastalıktan bir sene kurtulmak için Âşûrâ günü ne yapmalı? ... 426
Haşerât Nûh *(Aleyhisselâm)*ın gemisinde yoktu ... 340
Hâşimoğullarına Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in özel uyarısı ... 391-392
Hatîblik için ücret kabûl etmemek ... 452
Hâtim el-Esamm'ın rızık hakkındaki beyânı ... 58
Havârîler Îsâ *(Aleyhisselâm)*dan kimi niçin diriltmesini istedi? ... 320-322
Havâs (seçkin) kullara öğretilen sırlı ilim ... 9-10
Havâssın (seçkin kulların) istiğfârı nasıl olur? ... 35
Havvâ *(Radıyallâhu Anhâ)*ya âit tandırdan su fışkırması ... 330
Havvâ ile Âdem *(Aleyhimesselâm)*ın tevbelerinin kabûl edildiği gün ... 424-425
Havvâ ve Âdem *(Aleyhimesselâm)*ın mağfiret talepleri ... 400-402

Hayevânî tabîatlı olan insanlar 290-291
Hayır işleri iki kısım olup hangi amellerden ibârettir? 147-148
Hayır sâhibi biri niçin cehenneme atılacak? 165-167
Hayır yapanlar âhirette günahkârlara şefâat edecekler 32
Hayır yapmak Âşûrâ gününün fazîletli amellerindendir 434
Hayırlı işlere muvaffakiyet isteme duâsı 264-265
Hayru'n-Nessâc'ın, kendisini köle yapan adama teslîmiyeti 230
Hayvanlar bile Âşûre günü oruç tuttu 425
Hayvanlar Nûh *(Aleyhisselâm)*ın ayağını niye yaladılar? 340
Hayvanlar tûfânda geminin ikinci katına konulmuştu 322-323
Hayvanlardan her gün herkesin yediği kadar yiyen vardır 420
Hayvanlardan şeytanın dostu ve düşmanı hangisidir? 343
Hayvanların günahsızken tûfânda boğulmasının hikmeti 373-374
Helâl haram demeden mal yığmanın zemmi 153
Hevâya (kötü arzuya) uymak fıtratı bulandırır 290
Hınzırın gemide filin kuyruğundan düşmesi 321, 337-338
Hıristiyanlar müşrik tâbîrine dâhildir 169
Hıristiyanların cennete giremeyeceğini ifâde eden âyet ve hadîs-i şerîfler 184-185
Hırs ve hased İblîs'in insanları helâk ettiği iki şeydir 345-346
Hırs, cimrilik ve sabırsızlık insan fıtratına konulmuştur 106
Hırsızdan kurtulmak için okunacak âyet-i kerîme 478
Hırvat ırkının babası Nûh *(Aleyhisselâm)*ın oğlu Yâfis'dir 335
Hicâz, Yemen ve Şâm'ı Nûh *(Aleyhisselâm)* Sâm oğluna verdi 419
Hidâyet bulmamış olanlara mâni olan şey nedir? 50
Hidâyet ve dalâleti yaratan ancak Allâh'tır 281-284
"Hikmetin kapısı Alî'dir" hadîs-i şerîfinin mânâsı 183
Hind beldelerini gezen Râzî'nin karşılaştığı şirk 448
Hindistan'a rüzgârla gönderilmek için Süleymân *(Aleyhisselâm)*a gelen adamın ilginç kıssası 64-65
Hindistan'da Âdem *(Aleyhisselâm)*ın cennetten indiği yer 77
Hirâ Dağı Muhammed *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* ile değerlenmiştir 368
Hirakl (Rum kralı) Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* hakkında Ebû Süfyân'a ne sordu? 243-244
Hor görmek bir Müslüman'a şer olarak yeter 274
Hor görülen kimselerin cennet ehlinden oldukları 249
Horasan yolculuğundan İbnü Edhem *(Rahimehullâh)* niye döndü? 54
Horoz İblîs'in düşmanı, meleklerin dostudur 343
Horozun öttüğünü ve eşeğin anırdığını duyan ne okusun? 343
Hubûbât (taneli erzâk) Âşûrâ günü niçin pişirilir? 426
Hûd *(Aleyhisselâm)*ı tasdîk edenlerle tekzîb edenler adedince (her şahsa mukābil) on hasene kazanmak için Hûd Sûresi okumak 7
Hûd *(Aleyhisselâm)*ın Âd kavmi ile yaşadığı kıssanın tafsîlâtı 449-502
Hûd *(Aleyhisselâm)*ın Âd kavminin kardeşi olmasının îzâhı 446-447
Hûd *(Aleyhisselâm)*ın Allâh-u Te'âlâ'ya tevekkülü ve kavmine meydan okuması 471-472, 474, 482-487
Hûd *(Aleyhisselâm)*ın kabri nerededir? 494-495
Hûd *(Aleyhisselâm)*ın kavmi ile yaşadıklarını anlatmak Hûd Sûresi'nin maksatlarındandır 5

Hûd *(Aleyhisselâm)*ın neseb-i şerîfi 446
Hûd *(Aleyhisselâm)*ın, îmân etmeleri durumunda kavmine vaadleri 456-458, 460-462
Hûd *(Aleyhisselâm)*ın, kavmine istiğfârı emretmesi 455-464
Hûd *(Aleyhisselâm)*ın, müşrik kavminden teberrîsi 469-470,482-483
Hud Sûre-i Celîlesi'nin iniş yeri, âyetlerinin sayısı, kendisinden önce geçen sûre ile münâsebeti ve maksatları 4-5
Hûd Sûresi ile kardeş olan diğer sûreler 6
Hûd Sûresi Rasûlüllâh *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)*i ihtiyarlatan sûrelerdendir 5-6, 508
Hûd Sûresi'ni cumâ günü okumak 6-7
Hûd Sûresi'nin başında geçen üç harfin mânâsı 9
Hûd Sûresi'nin ehemmiyeti ve fazîletleri 5-7
Hûd Sûresi'nin hangi âyetleri korunmak için okunur 479-482
Hudeybiye'de müşriklerin Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in sözlerini duymaktan imtinâ ettikleri 214
Humus (nohut)un aşûre çorbasındaki yeri 426
Hurûf-u mukatta'a hakkında mühim bâzı mâlûmât 8-10
Hurûf-u mukatta'a ilmi kimlere öğretilir? 9-10
Husayf el-Cezerî (Osmân *(Radıyallâhu Anh)*ın âzatlısı) 419
Huseyn *(Radıyallâhu Anh)* hangi günde şehîd edildi? 428-429
Huseyn *(Radıyallâhu Anh)*ı Kûfe'ye gitmekten nehyeden sahâbîler 430
Huseyn *(Radıyallâhu Anh)*ı öldürenlerin başına ne belâlar geldi? 431-432
Huseyn *(Radıyallâhu Anh)*ı şehîd edenler hakkında vârid olan büyük tehditler 428-430
Huseyn *(Radıyallâhu Anh)*ın hangi oğlu Kerbelâ'da kurtuldu? 415-416
Huseyn *(Radıyallâhu Anh)*ın İbnü Ziyâd'dan talebi 431
Huseyn *(Radıyallâhu Anh)*ın kabr-i şerîfi nerededir? 431
Huseyn *(Radıyallâhu Anh)*ın kātili kâfir midir? 504
Huşû' sıfatının alâmetleri 223
Huşû' sıfatının müminler hakkında medhedilişi 221, 223
Hükümdâr için şecâat mi daha fazîletli yoksa adâlet mi? 488
Hükümdârın herkesi öldüren katırı kime dokunmadı? 143
Hükümlerin hikmetlerini araştırma konusunda tartışmak mekrûhtur 277
Hüseyn *(Radıyallâhu Anh)*ın kılıcının üzerindeki yazı 57

- I -

'Illiyyîn makāmı neresidir? 87
'Illiyyîn'de sıddıklardan yazılmak için lâzım gelen sıfatlar 120
'Illiyyîn'e kaydedilen güzel amel hangisidir? 161-162
Irak vâlîsi Abdullâh İbnü 'Âmir'in kıssası 61
Irmakları harklarla bahçelere akıtmanın fazîleti 148
Israrla günah işleyene hiçbir vaaz fayda vermez 252

- İ -

İbâdet bakımından kimin daha fazla olduğu ortaya çıksın diye bu âlem yaratıldı 88
İbâdet ederken cennet-cehennemi bile düşünmemek 453
İbâdet ehlinin rûhlarının karargâhı neresidir? 73

İbâdet etmeleri kulların yaratılış gâyesidir 307-308
İbâdet yapanlara rızıkları zahmetsiz gönderilir 28-29
İbâdet yapmak mağfirete ve hayırlı ömre sebebtir 29-30
İbâdete yönelenler dünyâda müreffeh yaşarlar 23-24
İbâdeti Allâh'a tahsîs bütün peygamberlerin teblîğidir 16-18
İbâdeti gösteriş için yapanın âhiretteki kötü hâli 170-172
İbâdetlerden seksen senelik olandan daha hayırlı amel 92-93
İbâdetlerin en fazîletlisinin dünyâyı terketmek olduğu 88
İbâdette Allâh'a ortak etmenin tasavvufî mânâsı 294
İbâdetten sonra sahâbe niçin istiğfâr yapardı? 41
İblîs'in Allâh'ı bildiği ve kadere îmân ettiği 281-283
İblîs'in insanları helâk ettiği iki şey nedir? 345-346
İblîs'in tevbesinin kabûlü için Allâh-u Te'âlâ ne şart koştu? 344-345
İblîs'in üzüm ağacı hakkında Nûh *(Aleyhisselâm)* ile tartışması 341-342
İblîs'ten korunma hususunda Âdem *(Aleyhisselâm)*ın Allâh-u Te'âlâ'ya mürâcaatı 40-41
İbnü Abbâs'ın Huseyn *(Radıyallâhu Anhüm)*u Kûfe'ye gitmekten nehyi 430
İbnü Câbir *(Radıyallâhu Anh)* bir şey istemek için vâlîye giderken hangi düşünce ile geri döndü? 61-62
İbnü Ebî Ümeyye'nin Müslüman oluşu ve şehâdeti 124-126
İbnü Hâleveyh *(Rahimehullâh)*ın rivâyet ettiği ilginç hadîs-i şerîf 452
İbnü Mes'ûd'un teşehhüdünün râvîsi Husayf el-Cezerî 419
İbnü Ömer'in Huseyn *(Radıyallâhu Anhüm)*u Kûfe'ye gitmekten nehyi 430
İbnü Sîrîn'in rızık bolluğu için tecrübe ettiği amel 427
İbnü Ziyâd'ın, Huseyn *(Radıyallâhu Anh)*ı şehîd etmesi 431
İbnü'l-Fârız'ın kadere rızâ hakkındaki beyti 28
İbnü'l-Hâris'in Müslüman olması 125-126
İbnü'l-Mukaffa' Kur'ân'a muâraza yapmaktan niçin vazgeçti? 375
İbnü'z-Zübeyr'in Huseyn *(Radıyallâhu Anhüm)*u Kûfe'ye gitmekten nehyi 430
İbrâhîm *(Aleyhisselâm)* zamânına kadar Hacer-i Esved neredeydi? 358
İbrâhîm *(Aleyhisselâm)*a çocuk hîbe kıssası Hûd Sûresi'nin maksatlarındandır 5
İbrâhîm *(Aleyhisselâm)*ın ateşini körükleyen katır ve kertenkele 343
İbrâhîm *(Aleyhisselâm)*ın mağarasında medfûn olan Nebî 235
İbrâhîm *(Aleyhisselâm)*ın yıldızlara bakarak hasta olacağını anlaması 115-116
İbrâhîm İbnü Edhem *(Rahimehullâh)* arıyı tâkîb edince ne gördü? 54-55
İbrâhîm İbnü Edhem *(Rahimehullâh)* Horasan seferinden niye vazgeçti? 54
İbrâhîm Paşa'nın Rodos adasına sürgünü 443
İbrâhîm Teymî'ye riyâkâr denilince niçin hoşuna gitti? 293
İç savaş tehlikesinden bu ümmetin kurtulamayacağı 358-359
İçki sofralarıyla ilgili konuşmak günah sayılmıştır 434
İdlâl (saptırma) sıfatının Allâh-u Te'âlâ'ya isnâdı 288
İdrîs *(Aleyhisselâm)* Nûh *(Aleyhisselâm)*ın dedelerindendir 233
İdrîs *(Aleyhisselâm)* zamanında nücûm ilmi hak idi 115,116
İftihâr etmek için ilim tahsîl etmenin azâbı 164
İftihâr etmek yasaklanmıştır 111-112, 369

İftihâr için yapılan işler dünyânın aldatıcı metâ'ıdır 154
"İğvâ" kelimesinin luğat ve istılâh mânâları 281-283
İhbât sıfatı olarak Hûd Sûresi'nde geçen, müminlere âit vasfın mânâları 221-223
İhlâs ile ibâdet edenin âhiretteki durumu 160-161
İhlâs nedir ve nasıl ulaşılır? 172
İhlâsın delîli insanların görmediği yerde de o ameli yapmaktır 172
İhlâsın önemi 293-294
İhtikâr (stokçuluk) yapan kimsenin lânetlenmesi 502
İkinci Âdem kimdir? 233, 413, 415
İkinci kat semâ hangi maddeden yaratılmıştır? 73
İlâhî adâletten korkarak devamlı azâb beklemek gerekir 223
İlhâm ile vesveseyi ayırabilenin sıfatları 228
İlim okuyanların dünyânın lânetinden hâric olduğu 505-506
İlim öğretene bir hediye verilirse kabûl edebilir 261
İlim öğretenler niçin ücret istememelidir? 260-261
"İlim şehrinin kapısı Alî'dir" hadîs-i şerîfinin mânâsı 183
İlim ve amelin Allâh indindeki îtibârı 247
İlim ve amelsiz olan neseblerle övünmek faydasızdır 391-392
İlim ve mârifet Kur'ân ve Sünnet'e uyulmadıkça kurtarmaz 325-326
İlme'l-yakîn mertebesine ulaşanlar 229
İlmi Allâh için öğrenmeyenlerin âhiretteki durumu 163-168
İlm-i beyân ve ilm-i me'ânî cihetinden bir âyette bulunan hangi konular açıklanır? 376-377
İlm-i Ezelî'de Allâh-u Te'âlâ'nın her şeyi bildiği? 65-67
İlm-i Ezelî'de bilinen değişmez 50, 65-67
İlm-i Ezelî'de dalâlet kararı geçenlere nasîhat fayda vermez 285
İlm-i Ezelî'de kaderin tesbît edildiğinin delîli 297
İlm-i Ezelî'deki kaderlerin başlangıcı yoktur 84
İlmi iftihâr etmek için tahsîl etmenin azâbı 164
İlmi insanlar tasdîk etsin diye neşretmek nehyedilmiştir 294
İlmi insanların beğenmesi için teşhîr etmenin zemmi 293
İlmî tartışmaların hangisi meşrû hangisi yasaktır? 277
İlmin desteklemediği tasavvuf mûteber olmaz 188, 192
İmâm Mâlik'in güvercin oynatan çocuğundan utanması 392
İmâm Mâsûm Hazretleri'nin tavsiye ettiği bir duâ 264-265
İmâm Zeynelâbidîn *(Radıyallâhu Anh)*ın sulbünden ziyâde nesiller çıkması 415-416
İmâm-ı Ğazâlî *(Rahimehullâh)*ın çok mühim nasîhatları 173-175
İmamlık için ücret kabûl etmemek 452
Îmân edip amel-i sâlih işleyenlerin âhiretteki saâdetleri 221-224
Îmân edip amel-i sâlih işleyenlerin fazîletleri 113-114
"Îmân iki parçadır" hadîsi şerîfinin îzâhı 117-118
Îmâna hidâyet Allâh'ın rahmetinin eseridir 250-251
Îmânı yenilemek hangi zikirle olur? 145
Îmânın düzgün olması için kalbin, dilin ve amellerin düzgün olması gerekir 274

Îmânını sabahtan akşama koruyamayanlar 204
Îmânla ölmek için Hûd Sûresi okumak 7
Îmânlı kimseye lânet etmek onu öldürmek gibidir 504
İmânlı ve îmânsız ölmek anne karnında yazılmıştır 66-67
Îmânsızların yaptığı iyiliklerin karşılığı ne olacak? 148-149
İmtihan etme muâmelesini Allâh-u Te'âlâ niçin yapar? 88-89,93
İmtihan sa'îdlere ve şakîlere göre farklıdır 94
İnâbe (Allâh'a yönelme) sıfatının medhedilişi 221
İnatçı şeytandan kurtulmak için okunacak âyet-i kerîme 478
İneğe aslanın saldırması gemide nasıl engellendi? 339
İnfâk sâhibi biri niçin cehenneme atılacak? 165-167
İnfâkı gösteriş için yapanın âhiretteki kötü hâli 170-172
İnkâr ile karşılaşınca yapılması gereken şey nedir? 292-293
İnsan hırslı, cimri ve sabırsız yaratılmıştır 106
"İnsan iki uzvuyla değerlendirilir" kelâmının mânâsı 248
İnsan mizâcında bulunan kötü huylar 106-107
İnsan ne bakımdan rüzgârdan daha güçlüdür? 370
İnsan niçin mahşerde meleklerin şâhidliğini reddedecek? 198-199
İnsan yaratıldığı zaman hakkındaki beş şey bellidir 67
İnsan, rûhunun nerede yerleştiğini nasıl bilebilir? 69
İnsanın dünyâ malına hırsı 152
İnsanın kendini helâktan koruması farzdır? 300
İnsanın uzuvlarının kıyâmette şâhidliği 197-199
İnsanın yaratılış evreleri 66-67
İnsanlar âhireti düşünmek bakımından üç sınıftır 292
İnsanlar beş kısım üzeredir 290-291
İnsanlar görür endişesiyle ameli terketmek riyâdır 172
İnsanlar içinde belâ en çok kime gelir? 25
İnsanlar ve cinler müezzine mahşerde şâhidlik edecek 200
İnsanlar ve cinler toplansa Kur'ân'ın mislini getiremez 137
İnsanlara iyilik yapmanın fazîleti 148
İnsanlardan kaç kişi Nûh *(Aleyhisselâm)*ın gemisine bindi? 322-323, 332-333, 335-336, 381, 415
İnsanların akıllarını kör eden şey nedir? 33-34
İnsanların beğenisi için ilim tahsîl edenin azâbı 164
İnsanların ekserîsinin îmân etmeyeceği 186
İnsanların en akıllıları kimlerdir? 292
İnsanların genel mânâda kötü huylarını anlatan âyetler 105-112
İnsanların kâfirlikte birleşme tehlikesi olmasaydı Allâh-u Teâlâ kâfirlere ne verecekti? 25
İnsanların kendisinden türediği ikinci peygamber kimdir? 233
İnsanların tamamı niçin Nûh *(Aleyhisselâm)*ın neslindendir? 413
İnsanların tenkitlerine üzülmek büyük bir musîbettir 293
İnsanların ve cinlerin tümüne gönderilen tek peygamber kimdir? 238-239
İnsanların yaratılmasından nihâî maksat nedir? 90-91

İrâde ile rızâ mefhumlarının farkı 283-284
İrâde kelimesinin luğat ve istılâh mânâsı nedir? 283-284,288
İrem kabîlesinin mükemmel kuvveti 461,500
Îsâ *(Aleyhisselâm)* hangi gün doğmuştur? 423-424
Îsâ *(Aleyhisselâm)* uyuyan bir adama rastladığında ne dedi? 88
Îsâ *(Aleyhisselâm)* vâsıtasıyla Huseyn *(Radıyallâhu Anh)*ın kātilinin lânetlendiği 428-429
Îsâ *(Aleyhisselâm)*ın Nûh *(Aleyhisselâm)*ın oğlu Hâm'ın oğlu Kâ'b'ı diriltmesi 320-322
İshâk *(Aleyhisselâm)*ın anne babasına müjdelenmesinin kıssasını işlemek Hûd Sûresi'nin maksatlarındandır 5
İslâm Dîni'nden menedenlerin bâzı sıfatları ve azâbları 207-220
İslâm'a girmek geçmiş günahları siler 456
İslâm'a hidâyet Allâh'ın rahmetinin eseridir 250-251
İslâm'a hizmet edenlerin dünyânın lânetinden hâric olduğu 505-506
İslâm'dan tâvîz vermeyip işkencelere dayanan eski ümmetler 441-443
İslâm'ı, hiç düşünmeden kabûl eden sahâbî kimdir 245
İslâm'ın hürmetini koruyanların korunacağı 432
İslâm'ın ilk günlerinde sahâbenin acele yardım istemesi 441-442
İslâm'ın sahîh ve hak olduğuna delâlet eden üç husûs 179
İslâm'ın tek hak dîn olduğu 409
İsmâ'îl *(Aleyhisselâm)*ın kabri nerededir? 494-495
İsmâ'îl Hakkî Hazretleri'nin Üsküp'te çektiği çileler 443
İsmet sıfatı peygamberlere âit olup onların istiğfârı günah işledikleri anlamına gelmez 402-407
İsmet sıfatına "Habîbim! Belki de sen sana vahyedilenin bâzısını tebliğ etmeyi terkedeceksin" kavl-i şerîfinin ters düşmediği 131
İsmet sıfatının peygamberlerde sâbit olduğu 130-131
İsrâîloğulları Firavun'dan hangi gün kurtuldu 421-422
İsteklerin gerçekleşmesi için Allâh'a husn-ü zan etmek 36
İsti'ârenin anlamı ve hangi ilimde kullanıldığı 376
İstidrâc nedir ve niçin dâimâ ondan korkmak gerekir? 223
İstiğfâr ederken günahlara devâm edenin kötü hâli 102
İstiğfâr edildiği sürece günahlar rûhun paklığını bozamaz 290
İstiğfâr etmekle emrolunmaları peygamberlerin günahkâr olduğu anlamına gelmez 402-407
İstiğfâr husûsunda peygamberlere tâbi olmak gerekir 402
İstiğfâr ile tevbenin farkları 20-23
İstiğfardan sonra tevbe edenlere bolluk vaad eden âyetler 37
İstiğfardan sonra tevbe etmek ne demektir? 36
İstiğfârı çok yapmak günahları yiyip bitirir 23
İstiğfârın günahları bitirmesi için ilâve ne şart gerekir? 21-23
İstiğfârın güzel hayat sürmeye vesîle oluşu 20, 27-30
İstiğfârın mânâsı kişilere göre nasıl değişir? 35, 455-456
İstiğfârın sebebiyet verdiği hayırlar ve bolluklar 455-464
İş yapmaya başlarken Allâh-u Te'âlâ'nın ismini zikretmek 350-351
İşitme ve görme sıfatları mânevî olarak hangi Müslümanlara âittir 228-231
"İşitmeme" ve "Görmeme" tâbîrlerinin kâfirler hakkındaki mânâsı 212-214

İşittirmek için amel işleyenleri tehdîd eden âyet 147-148
İşkencelere dayanan eski ümmetler 441-443
İtâatkâr olmak mağfirete ve hayırlı ömre sebebtir 29-30
İtibâr için amel edenin âhiretteki kötü hâli 170-172
İtibârı insanlardan beklemek büyük bir musîbettir? 293
İtibârı mal-mülkte sananlara reddiye 247
İyi kulların amel defteri hangi makamdadır? 87
İyiliği emreden ulemâya verilen korunma müjdesi 143
İyilik severlere hürmet etmek lâzımdır 262-263
İyilik yapan âhirette nasıl şefâat edecek? 32
İyilik yapan kâfirin karşılığı nasıl verilecek? 32
İyilik yapanla kötülük yapanı eşit görmenin fazîleti 294
İyilikleri ancak Allâh'tan görmenin önemi 36
"İze'ş-şemsü küvvirat" Sûresi Rasûlüllâh *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)*i ihtiyarlatan sûrelerdendir 5-6

- J -

Jüpiter'in yörüngesi göğün hangi katıdır? 73

- K -

Ka'b İbnü Hâm'ı diriltmesini Havârîler Îsâ *(Aleyhisselâm)*dan niçin istediler? 320-322
Kâ'be'de üç yüz nebinin kabri vardır 495
Kâ'be'deki cennet bahçesi neresidir? 494-495
Kâ'be'nin toprağı yeryüzünün kendisinden döşendiği yerdir 83
Kâ'be'ye asılan mu'allaka kasîdelerini terkettiren en fasîh âyet-i kerîme 374-375
Kâ'be'ye gittiğini zannederken Türkistân'a gidenin hâli 204
Kâ'be'yi Nûh *(Aleyhisselâm)*ın gemisi tavâf etti 417
Kâ'be-i Mu'azzama dünyâ topraklarının ortasıdır 77
Kâ'be-i Mu'azzama Nûh tûfânında ne oldu? 307, 317, 358
Kābîl ismindeki Âdem *(Aleyhisselâm)*ın oğlu kâfir idi 357, 389
Kābîl'den gelen neslin tamâmı tûfânda boğuldu 417
Kabir ziyaretlerinde evliyâdan himmet istemeyi reddedenler ne yönden İblîs gibidir? 345
Kabirlere kadar ilm-i İlâhînin her şeye ulaştığı 63
Kabri ve çürümeyi unutmayanların fazîleti 204
Kabûl olmayan tevbe hangisidir? 21-22
Kader ve kazâ inancının hak olduğunun Ehl-i Sünnet'e göre delîli 297
Kaderde olanın değişmemesinin sırrı 50, 65-67
Kadere inanan iki cihanın fitnelerinden kurtulur 115
Kadere rızâ hakkında İbnü'l-Fârız'ın beyti 28
Kadere rızâ istiğfâr edenlere vaad edilen güzel mükafattır 36
Kadere ve kazâya rızâ Allâh-u Te'âlâ'nın rızâsını kazandırır 120
Kaderi inkâr eden adam hakkında İmâm Tâvûs ne söyledi? 282
Kaderin sırları aklın kıyası üzere cereyân etmez 346
Kaderiyye'nin "Allâh şerri murâd etmez" görüşüne reddiyeler 281-284, 287-288
Kaderler göklerden ve yerden ne kadar önce yazıldı? 66-67, 84, 476
"Kadıların (hâkimlerin) biri cennette, ikisi cehennemdedir" hadîs-i şerîfinin îzâhı 384

Kadın sevgisi insana ziynetli gösterilen şeylerdendir ... 153
Kadının (kocakarının) Nûh tûfânından kurtuluş kıssası ... 354
Kadının başına gelen hâdise kocasının hangi günahı sebebiyle oldu ... 487-488
Kāf Dağı bir rivâyete göre yer üzerine ilk konan dağdır ... 371
Kāf Dağı var mıdır ve nerededir? ... 77
Kâfir kavme peygamber olarak gönderilen ilk nebî kimdir? ... 233,235
Kâfir olarak akşama sabaha çıkanlar ... 204
Kâfir veyâ mümin ölmek anne karnında yazılmıştır, değişmez ... 66-67
"Kâfirin cenneti dünyâdır" hadîs-i şerîfinin izâhı ... 25, 27
Kâfirin inkârını Allâh murâd eder ama rızâ göstermez ... 283-284
Kâfirin yanında üzüm sıkmak için işçi olmanın hükmü ... 504
Kâfirin yaptığı güzel ameller kabûl edilmez ... 32
Kâfirler âhirette dünyâdaki nimetlerine niçin pişman olacaklar? ... 24
Kâfirler hakkında şâhidlerin kıyâmet günündeki lânetleri ... 196-197
Kâfirler ne sebeble kör ve sağır sayılmışlardır? ... 225-228
Kâfirlerden bâzısının geçimi bol edilip niçin mutlu yaşatılır? ... 148-149
Kâfirlerden hayırlı işler yapanlar için Allâh-u Te'âlâ dünyâda ne güzellik yapar? ... 148-151, 157
Kâfirlerin azâbı yaptıkları iyiliklerden dolayı hafifletilir mi? ... 157-158
Kâfirlerin dünyâya bağlılık hususundaki hâli ... 91-92
Kâfirlerin hepsi Nûh *(Aleyhisselâm)*a bildirilen azâba kıyâmete kadar dâhildir ... 409-410, 412-413
Kâfirlerin kalblerinin îmândan çevrildiği hakkında âyet-i kerîmeler ... 287-288
Kâfirlerin Kur'ân-ı Kerîm'in mislini getirmekten âciz olmaları ... 133-142, 374-378
Kâfirlerin Nûh *(Aleyhisselâm)*a meydan okumaları ... 276-277
Kâfirlerin Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*den uygunsuz şeyler istemesi ... 123-124, 127-129
Kâfirlerin ruhları âlem-i ervâhta dördüncü saftadır ... 69-70
Kâfirlerle ilmî tartışmalara girmenin hükmü ... 277
Kâfirlerle müminlerin hiçbir yönden eşit olamayacağı ... 225-231
Kâfirlik ve îmân fırkalarının ilginç hâlleri ... 225-228
Kāhire'de Mescid-i Huseyn'de Huseyn *(Radıyallâhu Anh)*ın mübârek başının bulunduğu ... 431
Kahtânî olan hâlis Arablar hangi âyeti dinleyince fesâhatinden secdeye vardılar ... 374-375
Kalb amellerinin en faziletlisi nedir? ... 92
Kalb düzelmedikçe îmân düzelmez ... 274
Kalb huzûru istiğfâr edenlere vaad edilen güzel mükafattır ... 36
Kalb kimin aynasıdır, niye parlak olması gerekir? ... 145
Kalb ve dil gibi uzuvları hangi amellerde kullanmak lâzım ... 102
Kalb, rûh, akıl ve nefsin iletişimi hakkında işârî mânâlar ... 362-363
Kalbi bulandıran şey Allâh-u Te'âlâ'dan başkasına ilgidir ... 290
Kalbi cilâlamak için ne yapmak lâzım gelir? ... 145, 290
Kalbin Allâh ile meşgûl olmasından daha güzel bir nîmet olamaz ... 36
Kalbin Allâh'tan gayrından beklentiyi kesmesi ... 451
Kalbin ıslâhı niçin her şeyden daha önemlidir? ... 48
Kalbin öldüğünün alâmetleri nelerdir? ... 107
Kalbin ve bedenin rızıkları nelerdir? ... 69

Kalbin zenginlikle dolması için hangi amelleri işlemek gerekir? ... 28-29
Kalbinde Allâh korkusu bulunmayan ne kadar amel etse de takvâ sâhibi olamaz ... 273
Kalbine zenginlik yerleştirilen kişinin dünyâ işleri derli toplu olur ... 152-154
Kalbini ve dilini Allâh-u Te'âlâ'ya bağlayan kullar mukarreblerdir ... 91-92
Kalbler mârifetullahın emânet bırakıldığı yerlerdir ... 69
Kalblerde olanı Allâh-u Te'âlâ'nın bilmesi ... 44-50
Kalblerdeki gizli şeylere vakıf olmak hakkında velîlerin sözleri ... 187-189
Kalblerden en son çıkan kötü haslet nedir? ... 370
Kalbleri ızdırabdan kurtulamayacak olanlar kimlerdir? ... 26
"Kalbleri îmândan çevirme" sıfatının Allâh-u Te'âlâ'ya isnadının mânâsı nedir? ... 288
Kalbleri îmândan çevrilen müşrikler hakkında âyet-i kerîmeler ... 287-288
Kalblerin ve bedenlerin rızkı nelerden ibârettir? ... 69-71
"Kalem Allâh'ın ilmi üzere kurudu" hadîsi şerîfinin îzâhı ... 50
Kamer Sûresi ne îtibârla Hûd Sûresi'nin kardeşidir? ... 6
Kamer'in (Ay'ın) feleği göğün hangi katıdır? ... 73
Kan alma (hacamat) işini Nûh kavmi niçin hakîr gördüler? ... 243
Karada bineğe binildiği zaman hangi duâ okunur? ... 351-353
Karganın Arabçadaki adı ve ondan türetilen kelimeler ... 418
Kargaya Nûh *(Aleyhisselâm)* niçin bedduâ etti? ... 320-322, 378-381 ,417-418
Kāri'a Sûresi Rasûlüllâh *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)*i ihtiyarlatan sûrelerdendir ... 6
Karşılık istemediklerine dâir peygamberlerin teblîğleri ... 450-451, 454
Kasapla bir velî arasında geçen hikmetli kıssa ... 451
Kasırganın Âd kavmini helâk edişi ... 491-493
Katır herkesi öldürürken dervişe niçin dokunmadı? ... 143
Katır İbrâhîm *(Aleyhisselâm)*ın ateşine odun taşıdığı için bedduâ almıştır ... 343
Kātiller ehl-i sünette göre kâfir sayılmaz ... 504
Kayadan çıkan küçük kurt nasıl zikrediyordu? ... 55-56
Kazâ ve kader inancının hak olduğunun Ehl-i Sünnet'e göre delîli ... 297
Kazâ ve kadere rızâ Allâh-u Te'âlâ'nın rızâsını kazandırır ... 120
Keçi görünümünde bulunan sekiz melek hangileridir? ... 76
Keçinin erkeğinin Nûh *(Aleyhisselâm)*a çıkardığı zorluk ... 338
Kederlerden kurtuluş için istiğfârın önemi ... 457
Kedilerin gemide aslanın burnundan düşmesi ... 321, 336-338
Kedinin güvercine saldırması gemide nasıl engellendi? ... 339
Kedisini evden çıkartan velînin kıssası ... 451
Keler hayvanının rızkına kefil olan Allâh ... 58
Kelîle ve Dimne isimli masalı Arabçaya çeviren İbnü'l-Mukaffa' ... 375
Kelime-i tevhîd cennetin parası ve anahtarıdır ... 40
Kelime-i tevhîd zikri üzere sebâtın lüzûmu ... 144-145
Ken'ân oğlu için Nûh *(Aleyhisselâm)*ın duâdan menedilmesi ... 308
Ken'ân'ın Nûh *(Aleyhisselâm)*ın öz oğlu olduğunun delilleri ... 357, 383-384, 387-390
Kendini beğenmekten istiğfâr etmek gerekir ... 463
Kendini beğenmekten uzak olmayan amel kabûl edilmez ... 90

Kerâmet bâzen istikāmeti mükemmel olmayan insanlarda da görülebilir 275
Kerâmet zuhûr etme şartı velîlikte var mıdır? 275
Kerbelâ'da Huseyn *(Radıyallâhu Anh)*ın şehîd edileceğini Cebrâîl *(Aleyhisselâm)*ın bildirmesi 427-429
Kerbelâ'ya Alî *(Radıyallâhu Anh)*ın Sıffîn'e giderken uğrayıp ağlaması 429
Kertenkele İbrâhîm *(Aleyhisselâm)*ın ateşini körüklediği için bedduâ almıştır 343
Kertenkeleyi bir, iki veyâ üç vuruşta öldürmenin fazîletleri 343-344
Keşf iddiâsında yalancı olanların alâmetleri ve azâbları 203-205
Keşf ve zuhûrâtın doğruluğunu anlamak için hangi delil gerekir 191-193
Kıbrıs adasına Osman Fazlî Hazretleri'nin sürgünü 443
Kıbtîlerin babası Nûh *(Aleyhisselâm)*ın oğlu Hâm'dır 335
Kırâat ilmini tahsîl eden biri niçin cehenneme atılan ilk üçten biri olacak? 165-167
Kırmızı yâkût Arş'ın kendisinden yaratıldığı mücevherdir 85
Kısırlıktan kurtulmak için istiğfârın önemi 37, 459-460
Kıskançlık ve tamahkârlık İblîs'in insanları helâk ettiği iki şeydir 345-346
Kıssalar nakletmek Kur'ân-ı Kerîm'in usûllerindendir 237
Kıssalardan hisseler alınması gerekir 230
Kıtlıkla ümmetin tümünün helâk edilmeyeceği Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e söz verilmiştir? 358-359
Kıyâmet günü Allâh-u Te'âlâ riyâkârlara ne buyuracak? 169
kıyâmet günü Allâh-u Te'âlâ'nın çağırıp azâba atacağı ilk üç kişinin amelleri neydi? 165-168
Kıyâmet günü insanların amellerine şâhid olacak kimseler 195-201
Kıyamet günü Ümmet-i Muhammed'in üç fırka olması 160-161
Kıyâmet gününde Allâh-u Te'âlâ kulunu teke tek hesâba çektiğinde yaşanacaklar 196-197
Kıyâmet gününde Allâh-u Te'âlâ'nın mânen en yakın tutacağı toplum kimlerdir? 263,265
Kıyamet gününde amel defterinde hangi ameli bulana müjdeler olsun? 22
Kıyâmet gününde azâb bakımından insanların en şiddetlisi 170
Kıyâmet gününde cennet ehli ile cehennem ehlinden bâzılarına sorulacak ilginç soru 442-443
Kıyâmet gününde cennetin kokusunu bulamayacak kişi hangi âlimdir? 163
Kıyamet gününde dönüşün ancak Allâh-u Te'âlâ'ya olmasının mânâları 39
Kıyamet gününde kullara gelecek nidâ 159
Kıyâmet gününde sa'îdlerden olmak için okunacak sûre 7
Kıyâmet gününde toprak Allâh-u Te'âlâ'ya ne diyecek? 63-64
Kıyâmete kadar dünyânın ekserîsinin mâmûr olmayacağı 419-420
Kıyâmete kadar gelecek müminler Nûh *(Aleyhisselâm)*a yapılan bereket duâsına dâhildir 409-410,412-413
Kıyâmetin isimlerinden biri de ne mânâda Teğâbün günüdür? 220
Kıyâmette sa'îdlerden olmak için Hûd Sûresi okumak 7
Kıyâmette yaşanacak acâyip haller ve ilginç şâhidler 189-195
Kibirlileri Allâh-u Te'âlâ sevmez 112
Kibredeni alçaltmak Allâh-u Te'âlâ'nın âdetidir 368
Kimseden duymadan ve ders okumadan öğrenilen sırlı ilim 9
Kinâyenin anlamı ve hangi ilimde kullanıldığı 376
Kirâmen kâtibîn'in mahşerde şâhidliğini insan niçin reddedecek? 198-199

Kocakarının biri Yûsuf *(Aleyhisselâm)*ın kabrini Mûsâ *(Aleyhisselâm)*a gösterince karşılık olarak ne istedi? ... 452
Kodamanlar ekseriyetle rasüllere tâbi olmamıştır ... 243-244
Konuşmamayı gösteriş için yapanın âhiretteki kötü hâli ... 170-172
Korku hâli üzere dünyâda yaşayanlar âhirette korkmaz ... 101
Korku ve güven iki cihanda bir araya gelmez ... 101
Koruma âyetleri okumaya devâm edenler bütün belâlardan mahfuz olur ... 479-482
"Koyunlardan seksen tâne isteyenden daha ahmak" tâbîri kim hakkında kullanılmıştır? ... 452
Köleleri sevmek cennetin anahtarıdır ... 263-264
Köpeği azarladığı için Allâh-u Te'âlâ'dan uyarı alan peygamber ... 234
Köpek edinerek korunan ilk insan kimdir? ... 319-320
Köprü yapmak hayırlı bir ameldir ... 148
Kör ile görenin eşit olmadığını ifâde eden âyet-i kerîmeler ... 225, 227, 231
Kör kuşun nasıl rızıklandırıldığının kıssaları ... 53-55
Körlerin hakîkati görmemesi akıllılara zarar vermez ... 252
Körlük sıfatı aslında kimlere âittir? ... 225-228
Körlük ve sağırlık sıfatları mânevî olarak hangi Müslümanlara âittir ... 228-231
Körü körüne taklitçilik kâfirlerin en özel sıfatıdır ... 277
Kötü amel işleyene kaç seyyie verilir? ... 31
Kötü ameline karşılık dünyâda cezâlandırılanın sevapları eksiltilir mi? ... 31
Kötü şeylerin nefisten, güzel şeylerin Allâh-u Te'âlâ'dan geldiği ... 110
Kötülük yapanla iyilik yapanı eşit görebilme erdemi ... 294
Kubeys isimli birinin Ebû Kubeys Tepesi'ne defnedildiği ... 358
Kudüs havâlîsine kadar Nûh *(Aleyhisselâm)*ın gemisinin ulaştığı ... 368
Kudüs'te el-Halîl şehrinde İbrâhîm *(Aleyhisselâm)*ın mağarasında Nûh *(Aleyhisselâm)*ın medfûn olduğu ... 235
Kûfe ehlinin Huseyn *(Radıyallâhu Anh)*a elçi göndererek çağırmaları ... 430
Kûfe Mescidi'nin fazîletleri hakkındaki rivâyetler ... 331
Kulların ibâdet için yaratıldığı ... 307-308
Kulluğu Allâh'a tahsîs bütün peygamberlere vahyedilen hakîkattir ... 16-18
Kur'ân âyetlerinde neshin sâbit olduğu ... 11-12
Kur'ân âyetlerinin tafsîl ve tahkîm edilmiş olmasının mânâları ... 8,10-15
Kur'ân okurken kendisine lânet okuyan insan kimdir? ... 202
Kur'ân ve Sünnet ile amel etmeyeni ilim kurtarmaz ... 325-326
Kur'ân'a mu'âraza yapmak isteyen İbnü'l-Mukaffa' niçin vazgeçti? ... 375
Kur'ân'da geçen "Bahr-i Mescûr" hangi denizdir ve nerededir? ... 82
Kur'ân'da olan bir şeyin tersini söyleyen adama Sa'îd İbnü Cübeyr *(Radıyallâhu Anh)*ın tepkisi ... 388
Kur'ân'ı ezberlemiş biri niçin cehenneme atılan ilk üçte olacak? ... 165-167
"Kur'ân'ın Allâh'ın ilmiyle indirildiği" âyetinin mânâsı ... 140-141
Kur'ân'ın Allâh'ın kitâbı olduğunun en büyük delîli nedir? ... 135
Kur'ân'ın âyetlerine yerleştirilen ilim ... 14-15
Kur'ân'ın i'câz (âciz bırakma) sıfatının sınırı nedir? ... 375-376
Kur'ân'ın isimlerinden bâzıları ... 9
Kur'ân'ın mislini getirme konusunda müşriklere yapılan meydan okuma ... 133-142

Kur'ân'ın mislinin getirilememesinin beyânı Hûd Sûresi'nin maksatlarındandır 5
Kur'ân'ın mu'ciz olmasının mânâsı 135-142, 374-378
Kur'ân'ın muhkem ve mufassal olmasının îzahları 8, 10-15
Kur'ân'ın sahîh ve hak olduğuna delâlet eden üç husûs 179
Kur'ân'ın zâhirî ve bâtınî mânâları olduğu 14-15
Kur'ân-ı Kerîm diğer kitablardan farklı olarak ne gibi şeylerden korunmuştur? 10-11
Kur'ân-ı Kerîm okurken ağlamak 6
Kur'ân-ı Kerîm'de Allâh-u Te'âlâ hakkında geçen cemî ifâdelerin mânâsı 302
Kur'ân-ı Kerîm'de bulunan âyetlerde tenâkuz bulunmadığı 12
Kur'ân-ı Kerîm'de hangi konular nesh kabûl etmez? 12
Kur'ân-ı Kerîm'de yere-göğe yapılan nidâlar hakîkate hamledilir 366
Kur'ân-ı Kerîm'in bütün sûreleri ve âyetleriyle fesâhat ve belâğat husûsunda mûciz oluşu .. 374-378
Kur'ân-ı Kerîm'in fesâhat ve belâğat bakımından en fasîh ve beliğ sayılan âyeti hangisidir? 374-378
Kur'ân-ı Kerîm'in indiriliş gâyesi nedir? 16-19
Kur'ân-ı Kerîm'in konularının özellikle nelerden bahsettiği 13
Kur'ân-ı Kerîm'in, beyân ettiği konularda misli olmamasının îzâhı 13
Kuraklıkla ümmetin tümünün helâk olmayacağı Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e söz verilmiştir? 358-359
Kuraklıktan kurtaracak amel istiğfardır 37
Kurbet (Allâh'a yakınlık) rızkı, kalb latîfesine âittir 71
Kurdun oğlağa saldırması gemide nasıl engellendi 339
Kureyş boylarından bâzılarına Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in hitâbı 18-19
Kureyş kâfirleri Kur'ân'a muâraza için toplandıklarında hangi âyeti duyunca vazgeçtiler .374-375
Kureyş müşriklerinin bile Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in yalan konuşmadığını tasdîk etmeleri 18-19
Kureyşliye en yakın kimse Habeşli de olsa dîn kardeşidir 392
Kurtarıcı yedi âyet-i kerîmeyi muhâfaza için okumak 479-482
Kurtuluş amelle değil Allâh'ın rahmetiyledir 490-491, 493, 495
Kuru ve yaş her şeyin Levh-i Mahfuz'da yazıldığı 65
Kuruntulara kapılmak dünyâ hayâtının özelliklerindendir 153
Kuşlar tûfânda geminin ikinci katına konulmuştu 322-323
Kuşlardan birinin kendisine gelen rızık hakkında yaptığı hamd 54
Kuşların tûfânda boğulması ecellerinin vaktinin gelmesindendi 373-374
Kuşun göğsü gibi gemi yapması Nûh *(Aleyhisselâm)*a vahyedildi 303-304
Kutub Osman Fazlî Hazretleri'nin fazîleti hakkında bâzı kıssalar 443
Kuvvet ve güç kazanmak için istiğfârın önemi 37, 458-460
Kuyumcunun bilezik alan kadının elini sıkması neye sebeb oldu? 487-488
Küçük çocukların tûfânda boğulmasının hikmeti 372-374
Küçük günahlarda ısrar etmek günahı büyük yapar 22
Kürsî hangi kat semânın üstündedir? 73
Kürsî ile Arş arasındaki mesâfe ne kadardır? 76
Kürsî ile yedinci kat semâ arasındaki mesâfe ne kadardır? 76
Kürsî'nin Arş'a nisbetle küçüklüğü 85-86

Kürsî'nin yedi kat göklere nisbetle büyüklüğü 85-86

- L -

"Lâ ilâhe illâllâh" kelimesi cennetin parası ve anahtarıdır 40
Lafza-i Celâl zikri İsm-i Âzam'dır 351
Lafza-i Celâl'in havâssından biri de şudur? 142
Lânet kelimesinin mânâları ve lânet okuma hakkında mâlûmât 502-508
Lânet okurken kendisine de lânet okuyan insan kimdir? 202
Lânete çarpılmış kimseler hakkında hadîs-i şerîfler 502-504
Lânetin iki kısmı vardır 502
Lât putunun şefâatini reddeden âyet-i kerîme 194
Ledün ilmi ve ulaşma yolları hakkında mâlûmât 14-15, 42
Ledün ilminin Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e vahyolunup teblîğ etmesinde muhayyer bırakıldığı 143
Leh ırkının babası Nûh *(Aleyhisselâm)*ın oğlu Yâfis'dir 335
Lemk *(Aleyhisselâm)* Nûh *(Aleyhisselâm)*ın babasının ismidir 233, 417
Letaiflere (beden ve ruhun basamakları olan latîfelere) emânet bırakılan hâller 69
Levh-i Mahfûz hangi şeylerden önce yaratılmıştır? 84
Levh-i Mahfûz'a kaderler gökler ve yer yaratılmadan ne kadar önce yazıldı? 84, 476
Levh-i Mahfûz'da Allâh-u Te'âlâ'nın yazdığı ilk şey 120
Levh-î Mahfuz'da yaş kuru her şeyin yazılı olduğu 52, 65-67, 84
Lisân düzelmedikçe kalb düzelmez 274
Luğatlardan seksen tânesi ilk olarak hangi kavimde belirdi 381
Lukmân *(Aleyhisselâm)*ın oğluna emri 129
Lût *(Aleyhisselâm)*ı tasdîk edenlerle tekzîb edenler adedince on hasene kazanmak için Hûd Sûresi okumak 7
Lût *(Aleyhisselâm)*ın eşinin hâinliği ne bakımdan oldu? 389, 396-397
Lût *(Aleyhisselâm)*ın, ücret istemediğine dâir teblîği 454
Lût kavminin helâk ediliş kıssasını beyân etmek Hûd Sûresi'nin maksatlarındandır 5

- M -

Mâdenler hangi gün yaratıldı? 79
Mağfireti ancak Allâh-u Te'âlâ'nın yapabileceğine inanmak bağışlanma sebebidir 197
Mağusa'ya (Kıbrıs'a) Osman Fazlî Hazretleri'nin sürgünü 443
Mahlûkât içerisinde en güçlü şeyler hangileridir? 370
Mahlûkâtın kendisinden yaratıldığı şey nedir? 83
Mahlûkâtın yaratılmasından nihâî maksat nedir? 90-91
Mahsüllerin sevgisi insana ziynetli gösterilen şeylerdendir 153
Mahşerde Allâh-u Te'âlâ kulunu teke tek hesâba çektiğinde yaşanacaklar 196-197
Mahşerde yaşanacak acâyip haller ve ilginç şâhidler 189-195
Mahşere farklı haller üzere toplanacak insanların sıfatları 291
Mahşere herkesin öldüğü hâl üzere sevk edileceği 291
Makām-ı İbrâhîm ile Zemzem arasında yatan peygamberler 494-495
Makām-ı Mahmûd nerededir ve niçin yaratılmıştır? 86
Makedonların babası Nûh *(Aleyhisselâm)*ın oğlu Yâfis'dir 335

Mal istememek peygamberlerin sürekli âdetlerindendir ... 260
Mal ne zaman güzel hangi durumda ise kıyâmette aleyhe şâhid olacağı ... 201
Mal ve evlat ne zaman uğursuz olur? ... 506
Mal ve mülkün insana tatlı geldiği ... 201
Mal ziyâdeliğine sebep olan amel istiğfârdır ... 455-464
Mal, evlat çoğaltmaya uğraşmak dünyânın aldatıcı metâ'dır ... 154
Malı sadaka vermek bir şey eksiltmez ... 369
Mâlik İbnü Enes'in güvercin oynatan çocuğundan utanması ... 392
Mallara kavuşmaya vesîle olan amel çok ibâdet yapmaktır ... 29
Mâmûr yerler harab yerlere göre hardal tânesi kadardır ... 420
Mâneviyâtı zâhirî ilim desteklemezse mûteber olmaz ... 188, 192
Marangoz oldu diye kendisiyle alay edilen peygamber ... 319
Marangozlardan birinin Nûh *(Aleyhisselâm)*dan ücret istemesi üzerine yaşananlar ... 315,361
Mârifet ehlinin ervâhının makāmı olan semâ göğün hangi katıdır? ... 73
Mârifetullâh (Allâh-u Te'âlâ'yı tanımak) "Beyyine" üzere olmaktan ibârettir ... 192
Mars'ın yörüngesi göğün hangi katıdır? ... 73
Mâsivâya (Allâh-u Te'âlâ'dan başkalarına) ilgi kalbi bulandırır ... 290
Mâsumluk sıfatına "Habîbim! Belki de sen sana vahyedilenin bâzısını teblîğ etmeyi terkedeceksin" kavl-i şerîfinin ters düşmediği ... 131
Mâsumluk sıfatının peygamberlerde sâbit olduğu ... 130-131
Mâtem tutmanın özellikle Âşûrâ günündeki hükmü ... 435-437
Me'ânî ilmi cihetinden, bir âyette hangi konular açıklanır ... 376
Me'âric Sûresi Rasûlüllâh *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)*i ihtiyarlatan sûrelerdendir ... 6
Mecâzın anlamı ve hangi ilimde kullanıldığı ... 376
Mecûsîler müşrik tâbîrine dâhildir ... 169
Mecûsîlerden İbnü'l-Mukaffa' Kur'ân'a muâraza yapmaktan niçin vazgeçti? ... 375
Medhedilmeyi sevmek günahlardan daha zararlıdır ... 294
Medîne'de Uhud Dağı'nı ziyâret eden ondan bir şey yemeli ... 371
Mekânların kıyâmet gününde insanın aleyhine şâhidlik yapması ... 199-201
Mekedonya'yı kâfirlerin istilâsının bir hikmeti ... 443
Mekke ehli kaç sene niçin kıtlık yaşadı? ... 34
Mekke fethinden sonra Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* Ehl-i Kitâb'a muhâlefeti artırdı ... 422
Mekke Haremi'ne tûfân sularının girmediği ... 307,317,358
Mekke müşriklerinin Rasûlüllâh *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)*e îmân etmek için koştukları şartlar ... 255-257,259
Mekke müşriklerinin Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*den uygunsuz istekleri ... 123-124, 127-129
Mekke'ye kadar Nûh *(Aleyhisselâm)*ın gemisinin ulaştığı ... 368
Mele-i E'lâ'nın (yüksek melek cemâatinin) konuştuğu duâ ... 264-265
Melek olmayı Nûh *(Aleyhisselâm)* gibi peygamberlerin aslâ iddiâ etmediği ... 266, 268-270
Melekî tabîatlı olan insanlar kimlerdir? ... 290-291
Melekler âhirette şâhidlik edecektir ... 195
Melekler nebîlerden üstün değildir ... 269-270
Melekler Nûh *(Aleyhisselâm)*a gemi yapmayı öğretiyordu ... 319
Melekler'in tavâf ve ibâdet yeri neresidir? ... 86

Meleklerden Arş'ı taşıyanlar kaç tânedir ve şekilleri nasıldır? ... 76
Meleklerden bâzılarının fizîkî büyüklüğünü anlatan hadîs-i şerîf ... 76
Meleklerden gelen ilhâm ile şeytandan gelen vesveseyi ayırabilenin sıfatları ... 228
Meleklere "Atın bunları cehenneme" diye emredilecek ilk üç kişi kimdir? ... 165-168
Meleklerin çok beğendiği bâzı amelleri Allâh-u Te'âlâ niçin reddetti? ... 170-172
Meleklerin hesâbı olmaksızın gökten hiçbir suyun indirilmediği ... 366
Meleklerin horozlara görünmesi ... 343
Meleklerin lânet ettiği kişiler kimlerdir? ... 170-172
Meleklerin mahşerde şâhidliğini insan niçin reddecek? ... 198-199
Meleklerin makbul gördükleri amel kabûl olunmazken hakîr gördükleri niçin kabûl olundu? ... 161-162
Meleklerin rasülleri sıradan Müslümandan üstündür ... 270
Melekten gönderilmedi diye Nûh *(Aleyhisselâm)*ın kavminin îtirâzı ... 246-247
Melekûtün Allâh-u Te'âlâ'nın tasarrufunda olduğunu bildiren âyet-i kerîmeler ... 484
Meni anne karnında kaç günde toplanır? ... 66-67
Menilere varıncaya kadar ilm-i İlâhînin her şeye ulaştığı ... 63
Mercimeğin âşûre çorbasındaki yeri ... 426
Merkep gemiye binerken şeytanın onun kuyruğuna takılması ... 342
Merkür gezegeninin yörüngesi göğün hangi katıdır? ... 73
Merrîh gezegeninin feleği göğün hangi katıdır? ... 73
Mersin ağacı tûfândan sonra ilk dikilen bitkidir ... 419
Mescid-i Aksa'ya gidecek adamı Alî *(Radıyallâhu Anh)* niçin Kûfe Mescidi'ne çevirdi? ... 331
Mescid-i Huseyn'de (Kâhire) Huseyn *(Radıyallâhu Anh)*ın mübârek başının bulunduğu ... 431
Mescidler âbidlerin karargâhıdır ... 69
Meşakkat hangi durumda lütuf sayılır? ... 28
Meşâyihtan birinin kasapla olan kıssası ... 451
Meşgûliyetlerin çok olmasının en büyük sebebi nedir? ... 29
Meşhûr olmak için amel edenin âhiretteki kötü hâli ... 170-172
Metâ' tâbîrinin mânâsı nedir? ... 27
Metâ-'ı hasen kavl-i şerîfi nelerden ibârettir? ... 23-28, 34, 36
Mevc-i mekfûf birinci kat semânın yartaıldığı madde olup mânâsı nedir? ... 73-75
Meyvelerin üzerinde hangi âyet yazıyor? ... 65
Mezar yerine kadar her şeyin kaderle sâbit olduğu ... 67
Mezarlara kadar ilm-i İlâhînin her şeye ulaştığı ... 63
Mısır-Kâhire'de Mescid-i Huseyn'de Huseyn *(Radıyallâhu Anh)*ın mübârek başının bulunduğu ... 431
Mi'râc Gecesi'nde Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e öğretilen duâ ... 264-265
"Mîm" harfi Besmele'de hangi mânâya işâret eder? ... 351
Molla Câmî Hazretleri'nin kelîme-i tevhîd hakkındaki beyitleri ... 145
Mu'allaka kasîdelerini terkettiren en fasîh âyet-i kerîme ... 374-375
Mu'âviye *(Radıyallâhu Anh)* hangi hadîs-i şerîfi duyunca etkilenip bayıldı? ... 167-168
Muâviye *(Radıyallâhu Anh)* Hasen *(Radıyallâhu Anh)*a neyin sorulmasını istedi? ... 459-460
Mûcize olarak mutlaka her peygambere bir şey verilmiştir ... 465-466
Mûcizelerin ortak noktası halkı mislini getirmekten âciz bırakmaktır ... 134
Muhabbet (Allâh'ı sevme) makāmında bulunan tehlikeler ... 508

Muhabbet kuşu niçin geminin en üst katına konuldu? 322-323
Muhabbet ve sevgi üzere amel eden riyâdan sakınır 294
Muhâfaza âyetlerini okumak belâlardan kurtarır 479-482
Muhammed *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* ile Hırâ Dağı değerlenmiştir 368
Muhammed *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in ümmetine Nûh *(Aleyhisselâm)*ın gemisinde Allâh'ın büyük lütfu 410-411
Muhammed *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)*in rûhu ilk yaratılan ruhtur 82, 87
Muharrem ayının ilk onunda Nûh *(Aleyhisselâm)* gemide oruç tuttu 424
Muharrem'in dokuzunda oruç tutmanın önemi 423
Muhbitler kimdir ve hangi âyetle müjdelenmişlerdir 224
Muhkem ve müteşâbih âyetler hakkında îzâhât 10-14
"Muhkem" ve "Mufassal" sıfatlarının Kur'ân hakkında kullanılmasının îzâhı 8, 10-14
Muhtaç kalıp hâlini insanlardan gizleyene ne mükafat verilir? 56-57
Muhtaçlara iyilik yapanlar âhirette günahkârlara şefâat edecekler 32
Muhyiddin İbnü 'Arabî Hazretleri'nin ihlâs hakındaki sözü 294
Mukarrabûn diye methedilenler kimlerdir? 291
Mukarreb kulların Allâh-u Te'âlâ'ya bağlılık husûsundaki hâli 91-92
"Mukarreblerin seyyiâtı ebrârın hasenâtı sayılır" sözünün îzâhı 403-406
Mûsâ *(Aleyhisselâm)* âilesinin rızkı için endişeye düşünce Allâh-u Te'âlâ ona ne vahyetti? 55-56
Mûsâ *(Aleyhisselâm)* Âşûrâ günü niçin oruç tuttu? 421-422
Mûsâ *(Aleyhisselâm)* ile Benî İsrâîl Firavun'dan hangi gün kurtuldu? 421-422
Mûsâ *(Aleyhisselâm)* ile Tûr Dağı değerlenmiştir 368
Mûsâ *(Aleyhisselâm)* îmân etmesi karşılığında Firavuna ne vaad etti? 24
Mûsâ *(Aleyhisselâm)* rızâsını kazandıracak bir amel sorduğunda Allâh-u Te'âlâ ne buyurdu? 120
Mûsâ *(Aleyhisselâm)* vâsıtasıyla Huseyn *(Radıyallâhu Anh)*ın katilinin lânetlendiği 428-429
Mûsâ *(Aleyhisselâm)*ın asâsı ile yarılan kayadan çıkan böceğin tesbihatı 55-56
Mûsâ *(Aleyhisselâm)*a Yûsuf *(Aleyhisselâm)*ın kabrini gösteren kocakarı karşılık olarak ne istedi? 452
Mûsâ *(Aleyhisselâm)*ı tasdîk edenlerle tekzîb edenler adedince on hasene kazanmak için Hud Sûresi okumak 7
Mûsâ *(Aleyhisselâm)*ın Allâh-u Te'âlâ'ya sığınma duâsı 484
Mûsâ *(Aleyhisselâm)*ın makāmı yüksek olduğu için Allâh-u Te'âlâ'nın ona farklı muâmele yaptığı 406-407
Mûsâ *(Aleyhisselâm)*ın, sapıtan kavmi hakkında söylediği Allâh'ın onları saptırdığına atıf yapan sözü 286-287
Musîbet mümin hakkında niçin hayırlıdır? 118
Musîbetler Uhud Dağı kadar gelse de defedecek âyetler 479-482
Musîbetlere sabır Lukmân *(Aleyhisselâm)*ın vasiyetidir 129
Mûsul nâhiyesinde bulunan Cûdî Dağı 367
Mûsul tarafında Nûh *(Aleyhisselâm)*ın binâ ettiği köyün adı 335-336
Mûtezile fırkasının görüşlerine reddiyeler 62-63
Mûtezile'nin "Dalâlet ve azgınlığı Allâh yaratmaz" görüşüne reddiye 281-284
Mûtezile'nin "Allah şeri murâd etmez" görüşüne reddiyeler 281-284, 287-288
Mümin Allâh-u Te'âlâ'nın muhâsebesinde helâk olduğunu sandıktan sonra nasıl kurtulacak? 196-197

Mübîn sıfatı peygamberler hakkında ne mânâya gelmektedir ... 237
Mücâdele için ilim tahsîl edenin azâbı ... 164
Mücâdele kâfirlerle hangi konuda yapılır? ... 277
Müezzinin sesini duyan herkes onun lehine mahşerde şâhidlik edecek ... 200
Mühendislik ve mîmârlık gibi ilimler dünyâlık için okunurken insanlara iylik kastedilirse ecir kazandırır ... 163
Mükellefiyetin cennette kalkması sabır ve sâlih amel ehline vaad edilen büyük ecirden biridir.. 119
Mülkiyetinde bulunan şey senin rızkın mıdır? ... 58
Mümin kimsenin mümin kimseye yardımı gerekir ... 144
Mümin kimsenin, yaptığı amele dünyâ âhiret karşılık bulacağı ... 151
Mümin olan hangi soruyu soramaz? ... 67
Mümine lânet etmek onu öldürmek gibidir ... 504
Müminin başına belâlar da geldiği hâlde hadîs-i şerîfte niçin "Îmânlının başına gelen her şey hayırlıdır" buyrulmuştur? ... 118
Müminin ferâseti Allâh-u Te'âlâ'nın nûruyla bakmasından gelmektedir ... 49-50
Müminin sıfatlarından bâzısı şunlardır ... 117
Müminin zindanı niçin dünyâdır? ... 25, 27
Müminler âhirette şâhidlik edecektir ... 195
Müminler hangi sıfatları sebebiyle işiten ve gören sayıldılar? ... 229
Müminler ne sebeble cennete vâris olmuşlardır? ... 222-223
Müminlerden hangilerine tâzîm ve hürmette bulunmak lâzımdır? ... 262-263
Müminlerin âhirette kâfirlere güleceği ... 316
Müminlerin âhiretteki saâdetleri ... 221-224
Müminlerin genelinin ruhları âlem-i ervâhta üçüncü saftadır ... 69-70
Müminlerin hangi konularda başlarındaki yöneticilere yardım etmeleri gerekir? ... 144
Müminlerin hepsi Nûh *(Aleyhisselâm)*a bildirilen bereket duâsına dâhildir ... 409-410, 412-413
Müminlerin rûhlarının karargâhı göğün hangi katıdır? ... 73
Müminlerin seçkin olanlarının ruhları âlem-i ervâhta ikinci saftadır ... 69-70
Münâfık olmanın alâmetlerinden biri Ehl-i Beyt'e hakārettir ... 432-433
Münâfıklar günümüzde niçin asr-ı saâdettekilerden daha şerlidir? ... 48-49
Münâfıklar hakkında şâhidlerin kıyâmet günündeki lânetleri ... 196-197
Münâfıklar Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* ile karşılaştığı zaman nasıl gizlenirdi? ... 46-47
Münâfıkların âhirette cennete doğru gönderilip sonra geri döndürülmesi ... 159-160
Münâfıkların ahlâkından biri de fakirleri sevmemektir ... 263
Münâfıkların bildirildiği Huzeyfe *(Radıyallâhu Anh)* onlar hakkında ne demiştir? ... 48-49
Münâfıkların dünyâya bağlılık hususundaki hâli ... 91-92
Münâfıkların ruhları âlem-i ervâhta dördüncü saftadır ... 69-70
Münâfıkların sözüne üzülmemesi için Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e tesellî ... 286
Münâfıklık nedir? ... 48-49
Müneccimlerin sahtekârlığının ortaya çıktığı kıssa ... 116
Münkerleri terketmeyi isteme duâsı ... 264-265
Mürâî (gösterişçi)ler hangi mânâda müşrik tâbîrine dâhildir ... 169
Mürîdi şeyhinin çarpması söz konusu olur mu ... 470
Mürîdleri kendine döndürmek için şeyhlik iddiâ eden sahtekârlar ... 203-205

Mürselât Sûresi Rasûlüllâh *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)*i ihtiyarlatan sûrelerdendir 5
Mürtedler müşrik tâbîrine dâhildir 169
Müslim İbnü 'Akîl'in Huseyn *(Radıyallâhu Anh)* tarafından Kûfe'ye gönderilmesi 431
Müslüman olan putperestin hikmetli kısssası 55
Müslümanın diğer Müslüman nezdinde dokunulmaz olduğu şeyler 272-273
Müslümanların avâmmı genel meleklerden üstündür 270
Müslümanların kardeş olması emri 272-273
Müslümanların riyâkârlarının cehennemde ebedî kalmayacağı 158
"Müstekarr" ve "Müstevda'" kelimelerinin mânâları 63-65
Müşâhede rızkı ruhlara âittir 71
"Müşrik" tâbîri kimler hakkında kullanılır? 169
Müşrikler hangi söz karşısında "Bu açık bir sihirdir" dediler? 93
Müşriklerden bâzısının bedenine Cibrîl *(Aleyhisselâm)* niçin parmağını batırdı? 103
Müşriklerden bâzısının geçimi bol edilip niçin mutlu yaşatılır? 148-149
Müşriklerin âhirette neleri kaybettiklerini anlayacakları 219-220
Müşriklerin Allâh-u Te'âlâ'yı âciz bırakamayacağı 278-279
Müşriklerin hakkı işitmemesi ve görmemesi 212-214
Müşriklerin kalblerinin îmândan çevrilmesi hakkında âyet-i kerîmeler 287-288
Müşriklerin kıyâmet gününde birbirlerine lânet okuyacakları 217
Müşriklerin Kur'ân-ı Kerîm'in mislini getirmekten âciz olmaları 133-142, 374-378
Müşriklerin peygamberimizden uygunsuz istekleri 123-124, 127-129
Müşriklerin putlarının âhirette fayda vermeyeceği 216-217
Müşriklerin Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in fakîr olmasını ve yemek yemesini sorgulaması 127-129
Müşriklerin yaptığı iyiliklerin karşılığı ne olacak? 148-149
Müşterî gezegeninin feleği göğün hangi katıdır? 73
Müteşâbih âyetler hakkında vazîfelerimiz 301-302
"Müteşâbih âyetlerin tefsîri sâdece onları kırâattir" sözü ne demektir? 301
Müteşâbih ve muhkem âyetler hakkında îzâhât 10-14
Müteşâbihâttan olan "Nüzûl" tâbîrinin Ehl-i Sünnet'e göre îzâhı 168
Müteşeyyih (sahte şeyh)lerin alâmetleri ve azapları 202-205, 218, 220
Müteveşlih *(Aleyhisselâm)* Nûh *(Aleyhisselâm)*ın dedelerindendir 233

- N -

Nâfile ibâdetleri yapanlara rızıkları zahmetsiz gönderilir 28-29
Nakşibend Hazretleri'ne âit "Evrâd-ı Behâiyye"de geçen yedi kurtarıcı âyet 479-482
Namaz kılarken şu sıfatları takınmak huşû' sıfatının alâmetleridir 223
Namaza devâm etmek rızkı bollaştırır 26
Namazı çoluk-çocuğa emretmek rızkı bollaştırır 26
Namazı dünyâ menfeati için kılana dünyâ ve âhirette ne verilir? 150
Namazı gösteriş için kılanın âhiretteki kötü hâli 170-172
Namazın içinde kendisine lânet okuyan insan kimdir? 202
Namazların sevâbı katlanacak Kûfe Mescidi 331
Nankörlük ve ümit kesme sıfatlarını Allâh-u Te'âlâ sevmez 105-108

Nâsıyeden yakalama tâbîrinin îzâhı 474-477, 483
Nasîhat ancak ne zaman tesir eder 451
Nasîhat kâr etmeyeceği bilinse de vaaz terk edilmemelidir 285
Nasîhat kelimesinin luğat ve istılâh mânâsı nedir? 280-281
Nasîhatleri reddedilen kişi ne yapmalıdır? 292-293
Nasrânîler müşrik tâbîrine dâhildir 169
Nebe' Sûresi Rasûlüllâh *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)*i ihtiyarlatan sûrelerdendir 5
Nebî *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* Safâ Tepesi'ne çıkarak Kureyş'e seslendi 18-19
Nebî *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in ekseriyetle saçını uzatması 435
Nebîler âhirette şâhidlik edecektir 195
Nebîler içerisinde ömrü en uzun ve belâsı en şiddetli olan peygamber 234
Nebîler meleklerden üstündür 269-270
Nebîler niçin en çok belâya uğrayan kimselerdir? 25
Nebîler ve velîlerin çok ağlamasının hikmeti 239
Nebîler zümresinde haşrolmak isteyen âlimler ne yapmalıdır? 260
Nebîlerden birini inkâr eden, hepsini inkâr etmiş olur 496-497
Nebîlerden birini öldüren kâfir sayılır 504
Nebîlerden hangilerinin eşleri cehennemliktir? 333
Nebîlerden yetmiş tânesinin namaz kıldığı Kûfe Mescidi 331
Nebîlere verilen mûcizelerin ortak noktası mislini getirmekten halkı âciz bırakmaktır 134
Nebîlerin ahlâkından biri de fakirleri sevmektir 263
Nebîlerin Allâh'a karşı dâimâ hadlerini korudukları 279
Nebîlerin Allâh-u Te'âlâ'nın emirlerine tâzîmi 400
Nebîlerin beşerî sûretlerine aldananların yanıldığı nokta 248
Nebîlerin çocuklarından kâfir olanlar vardır 357,389
Nebîlerin hepsine mûcize verilmiştir 465-466
Nebîlerin iddiâ etmediği konular hangileridir? 266-272
Nebîlerin istiğfârı günah işledikleri anlamına gelmez 402-407
Nebîlerin kabirde diri oldukları 345
Nebîlerin kâfirlerle mücâdelesi en önemli vazîfeleridir 277
Nebîlerin kürsîleri dağlardır 370
Nebîlerin makāmının yüksekliğine nisbetle Allâh-u Te'âlâ'nın onlara farklı muâmele yaptığı 406-407
Nebîlerin mâsûm olması 130-131
Nebîlerin ruhları âlem-i ervâhta birinci saftadır 69-70
Nebîlerin rûhlarının makāmı olan semâ göğün hangi katıdır? 73
Nebîlerin sürekli âdeti ücret istememektir 260
Nebîlerin tamâmı kimin neslinden gelmiştir? 334
Nebîlerin tek dîni İslâm'dır 409
Nebîlerin tevbelerinin kabûl günü hangisidir? 423-424
Nebîlerin vârislerine öğretilen sırlı ilim 9-10
"Nebîlerinin hakkı için (bana şunu ver)" duâsı hadislerde sâbit midir? 53
Nebîlerinin yaptığını yapmayan ümmet ondan kopar 391
"Necvâ" ne demektir ve kıyâmette nasıl gerçekleşecektir? 196-197

Nefis, rûh, akıl ve kalbin iletişimi hakkında işârî mânâlar 362-363
Nefislerin, bedenlerin ve ruhların rızkı nelerden ibârettir? 70-71
Nefret ve kin sıfatları nehyedilmiştir 272-273
Nefsi bulandıran şey kötü arzuya uymaktır 290
Nefsin en büyük zâlimlerden olduğu sâbittir 310-311
Neseble iftihârın îtibârsızlığı 391-392
Nesh hangi konularda geçerli olmaz 12
Nesr putunun kendisini kurtaracağını zanneden marangozun helâkı 315
Nessâc Hazretleri'nin, kendisini köle yapan adama teslîmiyet kıssası 230
Nevruz gününde birine hediye vermenin hükmü 434-435
Nifâk nedir ve hangi sıfatlar münâfıklık sayılmıştır? 48-49
Nîku'l-'Ukāb (mekkeye 189 km. mesâfedeki bir mekân) 125
Nîmete kavuşanın şımarması zemmedilmiştir 109-112
Nîmetler alındığında amel-i sâlih ve sabır olmasa insan ümit kesip kâfir olur 105-106
Nîmetler ve acılar âhirette hatırlanmayacak 442-443
Nîmetlere şükür ve belâlara sabrın kazandırdıkları 120
Nîmetlerin bir kul hakkında ednâsı, a'lâsı ve ortası hangileridir? 119
Nîmetlerin kaçmasının en büyük sebebi nedir? 114-115
Niyetlerin amellerin kabûlüne tesiri 152,176
Nohutun aşûre çorbasındaki yeri 426
Nûh *(Aleyhisselâm)* Âşûrâ günü niçin oruç tuttu? 421
Nûh *(Aleyhisselâm)* doğduğunda babası kaç yaşındaydı? 417
Nûh *(Aleyhisselâm)* gemiye binerken yanına ne kadar azık aldı? 317-318
Nûh *(Aleyhisselâm)* gemiye hangi gün bindi? 424-425
Nûh *(Aleyhisselâm)* gemiyi hangi zikirle durduruyordu? 349
Nûh *(Aleyhisselâm)* hangi oğluna ne bedduâ etti? 333-334
Nûh *(Aleyhisselâm)* hangi vahiy gelince üç yüz sene ağladı? 394
Nûh *(Aleyhisselâm)* ile Âdem *(Aleyhisselâm)* arasında kaç dede ve kaç sene vardır? 233-234, 413
Nûh *(Aleyhisselâm)* ile Cûdî Dağı değerlenmiştir 368
Nûh *(Aleyhisselâm)* nerede yaşamış nerede defnedilmiştir? 234-235
Nûh *(Aleyhisselâm)* niçin Âdem-i esğar sayılmıştır? 413
Nûh *(Aleyhisselâm)* şehirlerin sudan çıktığını nasıl anladı? 320-322, 378-381, 416-417
Nûh *(Aleyhisselâm)* tûfanın ardından ilk olarak ne yapmıştır? 233
Nûh *(Aleyhisselâm)* ülül azm rasüllerdendir 233
Nûh *(Aleyhisselâm)*a gemi yapılmasının emredilmesi 300-311
Nûh *(Aleyhisselâm)*a îmân eden yaşlı kadının tûfândan kurtuluşu 354
Nûh *(Aleyhisselâm)*a kavminden artık kimsenin îmân etmeyeceğinin vahyedilmesi 295
Nûh *(Aleyhisselâm)*a salevât okumak hangi hayvanlardan korur? 339-340
Nûh *(Aleyhisselâm)*a tâbi olmak için müşrikler ne şart koştular? 255, 258-260
Nûh *(Aleyhisselâm)*a vahyedilen "Onların yaptıklarına üzülme" kavl-i şerîfinin tefsîri 295-298
Nûh *(Aleyhisselâm)*a verilen selâmet ve bereket vaadinin îzâhları 414-415
Nûh *(Aleyhisselâm)*a yapacağı gemi için vahyedilen ölçüler 317-319
Nûh *(Aleyhisselâm)*dan sonra yeryüzünde mutlaka şu sayıda velîler bulunmuştur 420-421

Nûh (Aleyhisselâm)ı müşriklerin Allâh'a iftirâ ile suçlamaları ve Nûh (Aleyhisselâm)ın onlara verdiği cevâb 289-290
Nûh (Aleyhisselâm)ı tasdîk edenlerle tekzîb edenler adedince (her şahsa mukābil) on hasene kazanmak için Hud Sûresi okumak 7
Nûh (Aleyhisselâm)ın Allâh-u Te'âlâ'dan mağfiret talep etmesi 399-402
Nûh (Aleyhisselâm)ın asıl ismi nedir? 235
Nûh (Aleyhisselâm)ın azâbı acele isteyen kavmine cevablar 278-285
Nûh (Aleyhisselâm)ın bayılana kadar dövüldükten sonra ümmeti hakkında yaptığı duâ 298
Nûh (Aleyhisselâm)ın bedduâsı ile kavminin helâk olması arasında kaç sene vardır? 417
Nûh (Aleyhisselâm)ın boğulan oğlu hakkında mürâcaatın Allâh-u Te'âlâ ne cevâb verdi? 387-396
Nûh (Aleyhisselâm)ın boğulan oğlu münâfık olup kâfir olduğunu tam açıklamıyordu 403, 405
Nûh (Aleyhisselâm)ın bolluk ve rahatlık için kavmine istiğfârı emretmesi 464
Nûh (Aleyhisselâm)ın çok ağlamasının sebebi nedir? 233-234
Nûh (Aleyhisselâm)ın en sevdiği oğlu kimdir? 334
Nûh (Aleyhisselâm)ın eşinin hâinliği ne bakımdan oldu? 389, 396-397
Nûh (Aleyhisselâm)ın gemi yapmaya teşebbüs etmesinin bağlı olduğu iki iş 301
Nûh (Aleyhisselâm)ın gemide çıkan fesatları engellemesi 320-322
Nûh (Aleyhisselâm)ın gemide yanında bulundurduğu hayvan 322-323
Nûh (Aleyhisselâm)ın gemiden çıktıktan sonra diktiği ilk bitki 419
Nûh (Aleyhisselâm)ın gemiden indiği gün olan âşûrâ gününün fazîletleri 421-427
Nûh (Aleyhisselâm)ın gemiden inmesi 408-421
Nûh (Aleyhisselâm)ın gemisi Cûdî üzerine hangi gün oturmuştur? 421-424
Nûh (Aleyhisselâm)ın gemisi Kâ'be'yi tavâf etti 417
Nûh (Aleyhisselâm)ın gemisine Ehl-i Beyt hangi yönden benzetilmiştir 361
Nûh (Aleyhisselâm)ın gemisini yonttuğu yer 331
Nûh (Aleyhisselâm)ın gemisinin Cûdî'ye yerleşmesi hakkında rivâyetler 378-381
Nûh (Aleyhisselâm)ın gemisiyle Ümmet-i Muhammed'in benzerliği 311
Nûh (Aleyhisselâm)ın gemiyi yapmasıyla ilgili tefsîrlerde geçen rivâyetler 317-325
Nûh (Aleyhisselâm)ın kaç eşi vardı, hangisi gemiye bindi? 332-333
Nûh (Aleyhisselâm)ın kâfir olan eşi ve oğlu için duâ etmekten men edilmesi 308-309
Nûh (Aleyhisselâm)ın kâfir olan eşinin ismi ne idi? 308,333
Nûh (Aleyhisselâm)ın kargaya bedduâsı güvercine duâsı 378
Nûh (Aleyhisselâm)ın kavmi ona îmân eden müminleri neye nisbet ederek tahkîr ettiler? 243
Nûh (Aleyhisselâm)ın kavmi ondan kendilerine azâbı acele getirmesini taleb edince o da onlara ne cevâb vermiştir? 278-279
Nûh (Aleyhisselâm)ın kavmindeki kadınların kısır olması 327, 372-374
Nûh (Aleyhisselâm)ın kavminden çektiği eziyetler 296-299
Nûh (Aleyhisselâm)ın kavmine bedduâ etmesine hangi hâdiseler sebeb oldu? 296-299
Nûh (Aleyhisselâm)ın kavmine niçin uyuz musallat edildi? 328
Nûh (Aleyhisselâm)ın kavmine yaptığı uyarılar 240-241
Nûh (Aleyhisselâm)ın kavminin azâb istemeleri 276-277
Nûh (Aleyhisselâm)ın kavminin gemiyle alay etmesinin beş vechi 313-314
Nûh (Aleyhisselâm)ın kavminin onun hakkındaki üç şüphesi ve cevabları 245-247, 266-272
Nûh (Aleyhisselâm)ın kavminin tûfândan önce ne kadar çok olduğu 318

Nûh *(Aleyhisselâm)*ın kendisini ayıplayan kavmine verdiği hikmetli cevablar? ... 250-252, 257-258, 266-272
Nûh *(Aleyhisselâm)*ın kendisiyle alay eden kavmine cevâbı ... 314-315
Nûh *(Aleyhisselâm)*ın kıssası en ziyâde Hûd Sûresi'nde anlatılmıştır ... 4-5
Nûh *(Aleyhisselâm)*ın kıssasının birkaç sûrede tekrarlanmasının hikmeti ... 439-440
Nûh *(Aleyhisselâm)*ın makāmı yüksek olduğu için Allâh-u Te'âlâ'nın ona farklı muâmele yaptığı ... 406-407
Nûh *(Aleyhisselâm)*ın müşrik kavminden çektiği eziyetler ... 235-236, 296-298
Nûh *(Aleyhisselâm)*ın müşrik kavmine acıdığı için yaptığı duâ ... 235
Nûh *(Aleyhisselâm)*ın neseb-i şerîfi ... 233
Nûh *(Aleyhisselâm)*ın oğlunun onun ehlinden olmamasının îzâhı ... 387-391
Nûh *(Aleyhisselâm)*ın ömrü, kaç yaşında peygamber olduğu ve peygamberlik süresi ... 232-233, 235
Nûh *(Aleyhisselâm)*ın risâleti ile Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in risâleti arasındaki fark ... 238-239
Nûh *(Aleyhisselâm)*ın tûfândan sonra İslâm üzere olan yüz bin çocuğunu gördüğü ... 417-418
Nûh *(Aleyhisselâm)*ın uyarılarına karşı kavminin cevabları ... 242-249
Nûh *(Aleyhisselâm)*ın ümmetiyle yaşadıklarını beyân eden âyet-i kerîmeler ve tefsîrleri ... 232-437
Nûh *(Aleyhisselâm)*ın yeryüzünü üç evlâdı arasında bölüştürmesi ... 419
Nûh *(Aleyhisselâm)*ın zürriyetinin bâkî kalanlar olmasının mânâsı ... 306
Nûh *(Aleyhisselâm)*ın, kavminden çektikleri ve bunun üzerine bedduâsı ... 304-306
Nûh *(Aleyhisselâm)*ın, kavminden niçin mal istemediği? ... 257-258
Nûh *(Aleyhisselâm)*ın, kavmine meydan okuması ... 472-473
Nûh *(Aleyhisselâm)*ın, oğluna îmân edip gemiye binmesi için nidâ etmesi ... 356-357, 359-363
Nûh *(Aleyhisselâm)*ın, ücret istemediğine dâir teblîği ... 454
Nûh *(Aleyhisselâm)*ın, yanındaki fakirleri kovmamasının hikmeti ... 258-260, 269
Nûh kavminden bir kişiye Allâh-u Te'âlâ acıyacak olsaydı kime acırdı? ... 372-374
Nûh kelimesinin anlamı ve Nûh *(Aleyhisselâm)*a bu ismin verilmesinin sebebi ... 233-234
Nûh tûfanı ne kadar sürmüştür? ... 233
Nûh tûfânından sonra Allâh-u Te'âlâ'nın bir daha toptan azâb yapmayacağı ... 411-412
Nûh tufânının bütün dünyâyı kaplamış olduğunun delilleri ... 306-308, 317-318, 357-358
Nûh tûfânının tesiri her sene nasıl zuhûr eder? ... 358
Nûr hangi gün yaratıldı? ... 79
Nübüvvet ilmi ile alaklı vahyi açıklamak Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e yasaklanmıştır ... 143
Nübüvvet makāmının çalışmakla değil Allâh'ın rahmetinin eseri olduğu ... 250-251
Nübüvvetin Allâh'ın rahmetinin eseri olduğu ... 250-251
Nücûm ilmi doğru bilgi verir mi? ... 116
Nücûm ilmi ile uğraşmanın hükmü ... 116
Nücûm ilmini ilk önce kim istihrâc etmiştir? ... 116
"Nüzül" tâbîrinin Allâh-u Te'âlâ hakkında kullanıldığı hadîslerin îzâhı ... 168

- O -

Oğlağa kurdun saldırması gemide nasıl engellendi ... 339
Oğul babanın yaptığını yapmazsa ondan kopar ... 391
Oğulların sevgisi insana ziynetli gösterilen şeylerdendir ... 153
Okyanuslar nasıl meydana gelmiştir ... 366
On dört velî vardır ki Allâh onlar sayesinde azâbı defetmektedir ... 420

On sekiz bin âlemden dünyâ sâdece biridir ... 420
Orucu dünyâ menfeati için tutana dünyâ ve âhirette ne verilir? ... 150
Orucu gösteriş için tutanın âhiretteki kötü hâli ... 170-172
Oruç tutanların âhirette mükâfatları ... 316
Osman *(Radıyallâhu Anh)*ın Irak vâlîsi Abdullâh İbnü Âmir'in kıssası ... 61
Osman Fazlî Atpazârî Hazretleri'nin fazîleti hakkında bâzı kıssalar ... 443
Otuz senede bir tûfânının tesiri nasıl zuhûr eder? ... 358
Oyunlar ve eğlence dünyânın aldatıcı metâ'ıdır ... 154

- Ö -

Öfke ve buğz nehyedilmiştir ... 272-273
Öldürme günahından dolayı insan kâfir olmaz ... 504
Öldürülen eceliyle ölmüştür ... 30
Ölene kadar rahat yaşamak için hangi amellerle meşgul olmak gerekir? ... 23-24
Ölüm herkese yaşadığı hal üzere gelecektir ... 291
Ölüm meleği Süleymân *(Aleyhisselâm)*ın yanındaki adama niye şaşırarak baktı? ... 64-65
Ölüm meleğini gören adamın Süleymân *(Aleyhisselâm)*dan isteği ... 64-65
Ölüm ne bakımdan her şeyden daha güçlüdür? ... 370
Ölüm ve âhirete hazırlık hakkında İmâm Ğazâlî *(Rahimehullâh)*ın çok mühim nasîhatleri ... 173-175
Ölümden sonra diriltileceklerini duyan müşrikler bu söze ne mânâda sihir dediler? ... 93
Ölümden sonra diriltilmeyi inkâr edenler ... 72,93
Ölüme karşı isteksizlik dünyâ hayâtının özelliklerindendir ... 153
Ömer *(Radıyallâhu Anh)* Rasûlüllâh *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)*den ümmetin zenginleşmesi için duâ isteyince ne cevâb aldı? ... 149
Ömer *(Radıyallâhu Anh)*ın fazîleti hakkında hadîs-i şerîf ve rivâyetler ... 190
Ömer İbnü'l-Hattâb *(Radıyallâhu Anh)* yağmur duâsı yaparken niçin sâdece istiğfâr etti? ... 458-459
Ömrü uzatacak ameller nedir? ... 29-30
Ömürler değişmez ... 67
Öne geçmek için ilim tahsîl edenin azâbı ... 164
Örme sanatını Nûh kavmi niçin hakîr gördüler? ... 243
Övülmeyi sevmek günahlardan daha zararlıdır ... 294
Övünme için yapılan işler dünyânın aldatıcı metâ'ıdır ... 154

- P -

Pâdişâhın şarap küplerini kıran dervişin kıssası ... 143
Padişahlar için şecâat mi daha fazîletlidir yoksa adâlet mi? ... 488
Papağan Nûh *(Aleyhisselâm)*ın gemiye ilk soktuğu hayvandır ... 342
Pazar günü hangi şeyler yaratıldı? ... 79
Pazartesi günü hangi şeyler yaratıldı? ... 79
Pazartesi gününün Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in vefât günü oluşu ... 435-436
Perçeminden yakalama tâbîrinin îzâhı ... 474-477, 483
Perslerin babası Nûh *(Aleyhisselâm)*ın oğlu Sâm'dır ... 335
Perslerin zenginliğinden bahseden Ömer *(Radıyallâhu Anh)*a Rasûlüllâh *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)* ne cevâb verdi? ... 149
Perşembe günü hangi şeyler yaratıldı? ... 79

Peygamber vârislerine öğretilen sırlı ilim ... 9-10
Peygamberler âhirette şâhidlik edecektir ... 195
Peygamberler en çok belâya uğrayan kimselerdir ... 25
Peygamberler içerisinde ömrü en uzun ve belâsı en şiddetli olan Nebiyy ... 234
Peygamberler meleklerden üstündür ... 269-270
Peygamberler zümresinde haşrolmak isteyen âlimler ne yapmalıdır? ... 260
Peygamberlerden birini inkâr eden, hepsini inkâr etmiş olur ... 496-497
Peygamberlerden birini öldüren kâfir sayılır ... 504
Peygamberlerden hangilerinin eşleri cehennemliktir? ... 333
Peygamberlerden yetmiş tânesinin namaz kıldığı Kûfe Mescidi ... 331
Peygamberlere verilen mûcizelerin ortak noktası mislini getirmekten halkı âciz bırakmaktır ... 134
Peygamberlerin ahlâkından biri de fakirleri sevmektir ... 263
Peygamberlerin Allâh'a karşı dâimâ hadlerini korudukları ... 279
Peygamberlerin Allâh-u Te'âlâ'nın emirlerine tâzîmi ... 400
Peygamberlerin beşerî sûretlerine aldananların yanıldığı nokta ... 248
Peygamberlerin çocukların kâfir olanlar vardır ... 357, 389
Peygamberlerin hepsine mûcize verilmiştir ... 465-466
Peygamberlerin iddiâ etmediği konular ... 266-272
Peygamberlerin istiğfârı günah işledikleri anlamına gelmez ... 402-407
Peygamberlerin kabirde diri oldukları ... 345
Peygamberlerin kâfirlerle mücâdelesi en önemli vazîfeleridir ... 277
Peygamberlerin kürsîleri dağlardır ... 370
Peygamberlerin makāmının yüksekliğine nisbetle Allâh-u Te'âlâ'nın onlara farklı muâmele yaptığı ... 406-407
Peygamberlerin mâsûm olması ... 130-131
Peygamberlerin ruhları âlem-i ervâhta birinci saftadır ... 69-70
Peygamberlerin ruhlarının makāmı olan semâ göğün hangi katıdır? ... 73
Peygamberlerin sürekli âdeti ücret istememektir ... 260
Peygamberlerin tamâmı kimin neslinden gelmiştir? ... 334
Peygamberlerin tek dîni İslâm'dır ... 409
Peygamberlerin tevbelerinin kabûl günü hangisidir? ... 423-424
Peygamberlerin ve velîlerin çok ağlamasının hikmeti ... 239
"Peygamberlerinin hakkı için (bana şunu ver)" duâsı hadîslerde sâbit midir? ... 53
Peygamberlerinin yaptığını yapmayan ümmet ondan kopar ... 391
Peygamberliğin Allâh'ın rahmetinin eseri olduğu ... 250-251
Pirinçten olan semâ göğün hangi katıdır? ... 73
Polonyalıların babası Nûh *(Aleyhisselâm)*ın oğlu Yâfis'dir ... 335
Pomakların babası Nûh *(Aleyhisselâm)*ın oğlu Yâfis'dir ... 335
Puta tapanlara müşrik tâbîrine dâhildir ... 169
Putlara tapma konusu bir ilâhın varlığını kabûl edenlerde de yaygındır ... 448
Putların âhirette dile gelip kendilerine tapanlara neler söyleyeceği? ... 216-217
Putların kendisini çarptığını iddiâ eden müşriklere Hûd *(Aleyhisselâm)* ne cevâb verdi? ... 469-475
Putların şefâatini iddiâ eden bir müşrikin sözü üzerine nâzil olan âyet-i kerîme ... 194
Putların, kendilerine tapanlara âhirette düşman olup lânet okuyacakları ... 216-217

Putperest iken Müslüman olan adamın kıssası 55

- R -

Râfizîlere benzememek için Âşûrâ günü Huseyn *(Radıyallâhu Anh)*ın kıssaları anlatılmamalı.. 433-435
Rahat ölmek için hangi amellerle meşgul olmak gerekir? 23-24
Rahimle görevli meleğe ana karnındaki çocuk hakkında yazdırılan dört kelime 66-67
Rahimlerde olanlara kadar İlm-i İlâhî'nin her şeye ulaştığı 63
Rahmânî tabîatlı olan insanlar 290-291
Rahmet-i İlâhiyye'den başkası insanı kurtaramaz 490-491, 493,495
Rahmet-i İlâhiyye'nin ancak cennete girenlere nasîb olduğu 249
Ramazân ayında Nûh *(Aleyhisselâm)* gemide oruç tuttu 424
Ramazan orucu ne zaman farz oldu? 422
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* Âşûrâ günü niçin oruç tuttu? 421-422
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* hakkında sâbit olan umûmî risâlet diğer peyğamberlerde yoktur 238-239
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* hangi iki sıfatla gönderilmiştir? 17-19
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* Hassân *(Radıyallâhu Anh)*ın beyt söylemesi için ona minber kurdurdu 144
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* ile karşılaşan müşrikler ve münâfıklar ne yapardı? 45-48
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* ile tek başına kaldığı bir evde sâdece Ebû Hureyre'nin duyduğu müdhiş bir hadîs-i şerîf 165-168
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* istese de Allâh'ın saptırdığını kimsenin hidâyet edemeyeceği 285-286
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* müşriklere niye bedduâ etti? 34
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* pazartesi günü vefât etti 435-436
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* vahiy gelmeyen konularda Ehl-i Kitâb'a muvâfakati severdi. 422
Rasûlüllah *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*den iki çeşit ilim ezberleyen sahâbî kimdir? 9
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*den yemek istemeye giden adam hangi âyet-i kerîmeyi duyunca istemeden geri döndü? 59-60
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e hangi vahyi teblîğ etmesi yasaklanmıştır? 143
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e istiğfâr emredilmesi onun günahsız olduğu ile çelişmez 404-405
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e kâfirlerden korunma vaadi 143
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e kâfirlerin yaptıklarına üzülmemesini emreden âyet-i kerîme 286
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e üç duâsından ikisi verilip de hangisi verilmedi? 358-359
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*ın hasta iken Ebû Bekr *(Radıyallâhu Anh)*ı imâmete geçirmesi.. 189-190
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*i duymamak için kulaklarını tıkayan müşrikler 213-214
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*i seven dağ hangisidir? 365
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in 'Azbâ isimli devesini yarışta hangi deve nasıl geçebildi? 369
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in Allâh-u Te'âlâ'nın nûrundan yaratıldığı 96
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in amca oğlu olan Ebû Süfyân İbnü'l-Hâris'in Müslüman oluş kıssası 125-126
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in bâzı kimselerden gizlediği vahiy 143
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in cennetteki makāmı 86
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in Ebû Cehil'e bedduâsı 102-103

Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in en büyük mûcizesi nedir? 133-134
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in gaybla ilgili verdiği haberler 427-429
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in gönderildiğini duyup da îmân etmeyenlerin cennete giremeyeceğini ifâde eden âyet ve hadîsler 184-185
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in gönderileceğinin önceki kitablarda bildirildiği 179-181
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in hâne-i saâdetlerinde bulunan üç eşyâ nedir? 149
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in hürmetini koruyanların korunacağı 432
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in ısmet sıfatına: "Habîbim! Belki de sen sana vahyedilenin bâzısını teblîğ etmeyi terkedeceksin" kavl-i şerîfinin ters düşmediği 131
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in işini gören adam karşılık olarak ne istedi? 452
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in lânet okuduğu kimseler 503-504
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in mâsum olması 130-131
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in okumamızı emrettiği çok önemli bir duâ 264-265
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in rûhu ilk yaratılan ruhtur 82,87
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in rûhunun makāmı göğün hangi katıdır? 73
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in şerefini izhâr için Makām-ı Mahmûd'un yaratılması 86
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in teblîğden kalbi darlanınca ona ne vahyedildi? 143
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in Uhud Dağı'nı sevmesi 371
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in Yûnus *(Aleyhisselâm)*a medhiyesi 91
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in, müşriklerin şu sözleri sebebiyle kalbinin daralması 131
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in, torunu Huseyn *(Radıyallâhu Anh)*ın Kerbelâ'da şehîd edileceğini haber vermesi 427-429
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)* Yezîd İbnü Ebân (er-Rakkāşî) *(Radıyallâhu Anh)*a rüyâsında ne dedi? 6
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)*e kimlerle berâber olmasının emredildiği 255-257
Rasûlüllâh *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)*i ihtiyarlatan sûreler 5-6, 508
Rasüller âhirette şâhidlik edecektir 195
Rasüllerden birini inkâr eden, hepsini inkâr etmiş olur 496-497
Rasüllerden birini öldüren kâfir sayılır 504
Rasüllerden Ülü'l-Azm olanların ruhlarının makāmı göğün hangi katıdır? 73
Rasüllere dâimâ fakirler tâbi olmuştur 243-244
Rasüllere özellikle öğretilen sırlı ilim 9-10
Rasüllerin ahlâkından biri fakirleri sevmektir 263
Rasüllerin beşerî sûretlerine aldananların yanıldığı nokta 248
Rasüllerin hepsine mûcize verilmiştir 465-466
Rasüllerin her birine müştereken vahyedilen tek hakîkat 16-18
Rasüllerin irsâlinden maksat nedir? 130-131
Rasüllerin rûhlarının makāmı olan semâ göğün hangi katıdır? 73
Receb ayında Nûh *(Aleyhisselâm)* gemide oruç tuttu 424
Receb ayında oruç tutmanın fazîletleri 424-425
Receb'in ilk günü Nûh *(Aleyhisselâm)* gemiye bindi 424
Rızâ ile irâde mefhumlarının farkı 283-284
"Rızâ" kelimesinin luğat ve istılâh mânâsı nedir? 283-284, 288
Rızâ-i İlâhî Allâh-u Te'âlâ'nın kaderine rızâdadır 120

Rızâ-i İlâhîyi kazandıracak işlere koşanlar en akıllı insanlardır ... 292
Rızâ-i İlâhîyi kazanmak sabır ve sâlih amel ehline vaad edilen büyük ecirden biridir ... 119
"Rızık Allâh'a âit iken niçin açlıktan ölenler var" diyene ne cevâb verilir? ... 57
Rızık bakımından bir sene genişlik olması için Âşûrâ günü ne yapmalı? ... 427
Rızık bolluğu ile tevbe istiğfârın alakası ... 455-464
Rızık derdi ne zaman biter? ... 70
Rızık endişesine kapılmamak velîlerin sıfatlarındandır ... 275
Rızık ezelde takdîr edilmiştir ... 57
Rızık genişliği istiğfâr edenlere vaad edilen güzel mükafattır ... 36
Rızık husûsunda kalbin sükûnete ermesi ne zaman olur? ... 68
Rızık için sebeblere sarılmak tevekküle mâni midir? ... 60
Rızık kapısının bir sene helâlinden açılması için ne yapılmalı ... 57
Rızık mefhumuna haramlar dâhil olur mu? ... 62-63
Rızık sâdece sebeblere mi bağlıdır? ... 61-62
Rızık vermenin Allâh'a âit olmasını nasıl anlamalıyız? ... 58
Rızıkla ilgili peygamberlere bildirilen hikmetli vahiyler ... 55-56
Rızıklar anne karnında yazılmıştır, değişmez ... 66-67
Rızıklar değişmez ... 67
Rızka zahmetsiz kavuşmanın yolu hangi amelleri işlemek gerekir ... 28-29
Rızkı âlemin tamâmının rızkı kadar olan hayvan ... 420
Rızkı insan yaratılmadan önce belli miydi? ... 65
"Rızkın Allâh'a âit olması" âyetinin îzâhları ... 52-71
Rızkın gecikmesi insanı günaha bulaştırmamalı ... 60-61
Rızkın gölgeye benzetildiği beyitler ... 62
Rızkın hakîkati ve mâhiyeti ne şeyden ibârettir? ... 57-58
Rızkın ruhlara ve bedenlere âit olan iki kısımı ... 70-71
Rîh-ı 'Akîm (kısır rüzgâr) nedir? ... 493
Risâlet vazîfesi umûmî mânâda ancak Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* hakkında sâbit olmuştur ... 238-239
Riyâ için ibâdet edenin âhiretteki durumu ... 160-161
Riyâ için iyi amel yapan kimselerin iki cihanda başına gelecekleri anlatan âyet-i kerîmeler ... 146-176
Riyâ ile yapılan hayırlı işler kabûl görmez ... 148, 157-158
Riyâ kelimesinin luğat ve ıstılâh (dînî anlamı ve) mânâsı nedir? ... 158
Riyâ ve gösterişten istiğfâr ... 463
Riyâ ve işittirme için amel işleyenleri tehdîd edeni âyet-i kerîme ... 147-148
Riyâkârlara Allâh-u Te'âlâ kıyâmet günü ne buyuracak? ... 169
Riyâkârlarının cehennemde ebedî kalmayacağı ... 158
Riyânın gizli şirk olması ... 168-169
Riyâset sevgisi kalblerden en son çıkan sevdâdır ... 370
Riyâya hangi mânâda şirk denilir? ... 169
Riyâyı zemmeden hadîs-i şerîf ve rivâyetler ... 159-173
Ruh bedende bulunduğu sürece tevbe kabûl edilir ... 41
Ruh üflemeden önce cenin hakkında meleğe yazdırılanlar ... 66-67

Rûh, nefis, akıl ve kalbin iletişimi hakkında işârî mânâlar 362-363
Rûhânî nurları ne bulandırır? 32-33
Ruhlar âlem-i ervâhta toplu ordulardır 69-70
Ruhlar âleminde tanışanların dünyâda birbiri ile anlaştığı 69-70
Ruhlar âlemindeki tanışmanın ve sürtüşmenin dünyâda görünen etkileri 69-70
Ruhlar muhabbet ve sevginin emânet bırakıldığı yerdir 69
Rûhlardan ibâdet ehlinin karargâhı neresidir? 73
Ruhlardan ilk yaratılan şey nedir? 82, 87
Ruhların rızıkları ile bedenlerin rızıklarının farkları 70-71
Ruhların yerleştiği dört safta bulunan özel kimseler 69-70
Rûhu bulandıran şey cehâlettir 290
Rûh-u Muhammedî ilk yaratılan ruhtur 82, 87
Rukn-i Yemânî ile Hacer-i Esved arasında yatan peygamberler 494-495
Rum diyârına kadar Nûh *(Aleyhisselâm)*ın gemisinin ulaştığı 368
Rum kralı Hirakl, Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* hakkında Ebû Süfyân'a ne sordu? 243-244
Rumların babası Nûh *(Aleyhisselâm)*ın oğlu Yâfis'dir 334-335
Rumların zenginliğinden bahseden Ömer *(Radıyallâhu Anh)*a Rasûlüllâh *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)* ne cevâb verdi? 149
Rusların babası Nûh *(Aleyhisselâm)*ın oğlu Yâfis'dir 335
Ruveym *(Kuddise Sirruhû)*nun velîlerin ğaybı bilmesi hakkındaki sözü 187
Rüşvet alıp veren lânetlenmiştir 503
Rüzgâr ne bakımdan buluttan daha güçlüdür? 370
Rüzgârın Âd kavmini helâk edişi 491-493
Rüzgârın üstüne konan suyun yâkuttan yaratılışı 81

- S -

Sa'îd İbnü Cübeyr *(Radıyallâhu Anh)*ın Kur'ân'da olan bir şeyin tersini söyleyen adama tepkisi 388
Sa'îdlerden olmak için Hûd Sûresi okumak 7
Saâdet ve şekâvet anne karnında yazılmıştır, değişmez 66-67
Saâdet veyâ şekâvet hükmüne ezelde tâbi olanlara peygamber bile bir şey yapamaz 346-347
Sabah-akşam korunmak için vird edinilecek âyetler 479-482
Sabahları yeni gün insanlara nasıl seslenir? 200
Sabahtan akşama kâfir olup çıkanlar 204
Sabır ve amel-i sâlih olmasa insan ümit kesip kâfir olur 105-106
Sabır ve şükrün önemi 117
Sabırlı olanlar hangi kötü sıfatlardan müstesnâdır 113-121
Sabırlı olmak Lukmân *(Aleyhisselâm)*ın vasiyetidir 129
Sabırlı olmanın 'Illiyyîn makāmında yazılmak için önemi 120
Sabırlı olmanın güzel âkıbeti 439-441
Sabırsızlık, hırs ve cimrilik insan fıtratına konmuştur 106
"Sâbikûn" diye medhedilenler kimlerdir? 291
"Sabînin annesine Allâh rahmet etseydi çocuğunu boğmazdı" hadîsinin îzâhı 372-374
Sabredip amel-i sâlih amel işleyenlere vaad edilen büyük ecir ve mağfiret 118-119
Sabrın ve şükrün kazandırdıkları 120

Saç uzatmanın hükmü ... 435
Saçları kulaklarını geçmeyen ırk hangisidir? ... 334
Sadaka veren bir kişi niçin cehenneme atılan ilk üç kişiden biri olacak? ... 165-167
Sadaka vermek Âşûrâ gününün fazîletli amellerindendir ... 434
Sadaka vermek maldan bir şey eksiltmez ... 369
Sadrazam Kara İbrâhîm Paşa'nın Rodos adasına sürgünü ... 443
Safâ Tepesi'nden Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in Kureyş'e hitâbı ... 18-19
Sağ elinden defterini alanlar îmânlı ölenlerdir ... 291
Sağ veyâ sol parmağa yüzük takmanın hükmü ... 434-435
Sağırlık sıfatı aslında kimlere âittir? ... 225-228
Sağırlık ve körlük sıfatları mânevî olarak hangi Müslümanlara âittir ... 228-231
Sahâbe arasındaki harpler ictihâda dayanmaktadır ... 433-434
Sahâbe arasındaki harpleri konuşmak günah sayılmıştır ... 434
Sahâbe hakkında buğzu tetikleyen kıssaların anlatmamak gerektiği ... 433-435
Sahâbe niçin ibâdetlerinden istiğfâr ederlerdi? ... 41
Sahâbeden fakîr olanların Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*den müşriklere karşı yardım istemeleri ... 441-442
"Sahâbem yıldızlar gibidir" hadîs-i şerîfinin kaynaklarının sahîh olduğu ... 183
Sahâbenin fakirlerini kovmasını Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*den isteyen müşrikler ... 256-257
Sahâbenin rivâyetleri tefsîrde ne zaman tercîh edilir ... 88-89
Sahte şeyhlerin alâmetleri ve azapları ... 202-205, 218, 220
Sakalı saçı siyaha boyamanın hükmü nedir? ... 24
Sakâlib kimlerdir? ... 335
Sakanın su götürdüğü evde kadının elini sıkmasının hikmeti ... 487-488
Salı günü hangi şeyler yaratıldı? ... 79
Sâlih *(Aleyhisselâm)*ı tasdîk edenlerle tekzîb edenler adedince (her şahsa mukâbil) on hasene kazanmak için Hud Sûresi okumak ... 7
Sâlih *(Aleyhisselâm)*ın kabri nerededir? ... 494-495
Sâlih *(Aleyhisselâm)*ın kavmi ile yaşadıklarını anlatmak Hûd Sûresi'nin maksatlarındandır ... 5
Sâlih *(Aleyhisselâm)*ın, ücret istemediğine dâir teblîği ... 454
Sâlih amel işlemek güzel hayat sürmeye vesîle olur ... 26
Sâlih amel sâhibi iyi kulların amel defteri hangi makamdadır? ... 87
Sâlih amel sâhipleri hangi kötü sıfatlardan müstesnâdır ... 113-121
Sâlih ameli yapan kişi mümin ise dünyâ âhiret karşılık bulur ... 151
"Sâlih amellere fitneler gelmeden önce koşun" emri ... 204
Sâm (Nûh *(Aleyhisselâm)*ın oğlu) ile ilgili rivâyetler ... 233, 333-336, 380, 409, 419
Sâm İbnü Nûh hangi ırkların babasıdır? ... 334-335
Sâm ile Yâfis'in, babalarını çıplak görünce örtmeleri ne kazandırdı? ... 333-334
Sâm oğluna Nûh *(Aleyhisselâm)* dünyânın hangi bölgelerini verdi? ... 419
Sarât ile Fırât nehirleri arasında Nûh *(Aleyhisselâm)*ın kurduğu Bâbil şehri ... 417-418
Sâre Vâlidemiz ile eşine çocuk bağışlama kıssasını işlemek Hûd Sûresi'nin maksatlarındandır ... 5
Satışı bozmak için fazla teklif etmek nehyedilmiştir ... 272-273
Satürn gezegeninin yörüngesi göğün hangi katıdır? ... 73
Sebeplere sarılmak tevekküle mâni midir? ... 60

Sebeplere takılmayıp Allâh-u Te'âlâ'yı görmenin önemi hakkında işârî mânâlar 309-311
Secde edenlere ağaçlar ve taşlar bile mahşerde şâhidlik edecek 200
Seele Sâilün (Me'âric) Sûresi Rasûlüllâh *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)*i ihtiyarlatan sûrelerdendir 6
Sefihlerle mücâdeleye tutuşmak için ilim tahsîl edenin azâbı 164
Sekizinci felek gezgin olmayan yıldızların yörüngesidir? 73
"Seksen koyun isteyenden daha ahmak" tâbîri kim hakkında kullanılmıştır? 452
Seksen lisân hangi kavimde ilk olarak belirdi? 381
Seksen senelik ibâdetten daha hayırlı en kolay amel nedir? 92-93
Seksenler köyü 233, 335-336, 380-381, 417-418
Sel felâketiyle ümmetin tümünün helâk olmayacağı Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e söz verilmiştir? 358-359
Selâmet vaadi Nûh *(Aleyhisselâm)* ile ilgili neleri içine almaktadır? 414-415
Selefîlere ve Vehhâbîlere reddiyeler 301-303
Sellere sebebiyet veren çok yağmur otuz senede bir niçin zuhûr eder? 358
Selmân *(Radıyallâhu Anh)*ın İslâm'a girmesinin sebebi 190
Semâ katlarının kalınlıkları ne kadardır? 76
Semânın katmanları hakkında malûmât 73
Semânın üstünde 'Illiyyîn makāmı bulunur 87
Semânîn karyesi (Nûh *(Aleyhisselâm)*ın ilk binâ ettiği köy) 233, 335-336, 380-381, 417-418
Senelerden bir veyâ iki sene geçmeden mutlaka yağmur yağar 366
Serendîb (Âdem *(Aleyhisselâm)*ın cennetten indiği ve ayak izinin bulunduğu dağ) 77-78
Serendîb Dağı Âdem *(Aleyhisselâm)*ın kürsîsidir 370
Seriyy-i Sekatî *(Kuddise Sirruhû)* niçin Bağdat'ta ölmek istemiyordu? 102
Sevâbit (gezgin olmayan yıldızların) feleği neresidir? 73
Sevapları ve günahları denk gelen A'râf ehlidir 291
Sevdiklerinden ayrılma korkusu dünyâ hayâtının özelliklerindendir 153
Sevgi ve muhabbet üzere amel eden riyâdan sakınır 294
Sıddîklardan yazılmak için sabrın ve şükrün önemi 120
Sıddîkların kalblerinden en son çıkan şey nedir? 370
Sıfat âyetleri müteşâbihâttandır 301
"Sıfat âyetlerinin tefsîri sâdece onları kırâattir" sözü ne demektir? 301
Sıffîn'e giderken Alî *(Radıyallâhu Anh)*ın Kerbelâ'ya uğrayıp ağlaması 429
Sıla-i rahîm yapan bir kişi niçin cehenneme atılan ilk üçten biri olacak? 165-167
Sıla-i rahîm yapmak hayırlı bir ameldir 148
Sıla-i rahîmin ömrü uzatmasının mânâsı 30
Sınırları değiştiren kişi lânetlenmiştir 503
Sır latîfeleri müşâhedelerin emânet bırakıldığı yerdir 69
Sır latîfesi ile devamlı Allâh-u Te'âlâ'dan yardım dilemek gerekir 223
Sır latîfesinin rızkı nelerden ibârettir? 71
Sırpların babası Nûh *(Aleyhisselâm)*ın oğlu Yâfis'dir 335
Sıtma ilk olarak hangi hayvanın üzerine gönderildi? 323, 336-337, 417-418
Siccîn'e kaydedilen güzel amel nedir? 161-162
"Sihir" tâbîrini müşrikler diriltilme hakkında ne mânâda kullandılar? 93
Silah satmanın iç savaş döneminde hükmü 504

"Sîn" harfi Besmele'de hangi mânâya işâret eder? 351
Sivrisinekler Nûh *(Aleyhisselâm)*ın gemisinde yoktu 340
Siyah insanlar kimin soyundan geliyor? 333-335, 419
Siyâhî olan dîn kardeşin sana en yakınlarından daha yakındır 392
Slavların babası Nûh *(Aleyhisselâm)*ın oğlu Yâfis'dir 335
Slovakların babası Nûh *(Aleyhisselâm)*ın oğlu Yâfis'dir 335
Slovenlerin babası Nûh *(Aleyhisselâm)*ın oğlu Yâfis'dir 335
Sofilerden nicesi kul haklarına riâyet etmez 273
Sol elinden defterini alanlar îmânsız ölenlerdir 291
Soylular ekseriyetle rasüllere tâbi olmamıştır 243-244
Soy-sopla iftihâr etmenin îtibârsızlığı 391-392
Sözleri reddedilen kişi ne yapmalıdır? 292-293
Stokçuluk yapan kimsenin lânetlenmesi 502
Su hangi şeylerden önce yaratılmıştır? 80-82
Su her şeyin kendisinden yaratıldığı şeydir 83
Su iki kısma bölünerek bu kısımlardan hangisinden denizler yaratıldı? 82
Su ne bakımdan ateşten daha güçlüdür? 370
Su ulaştırmanın fazîleti 148
Suçluyu barındıran kimse lânetlenmiştir 503
Sûdân beldelerini Nûh *(Aleyhisselâm)* Hâm oğluna verdi 419
Sûdanlıların babası Hâm İbnü Nûh'tur 419
Sûdânlıların babası Nûh *(Aleyhisselâm)*ın oğlu Hâm'dır 334
Sûfiyye hazarâtı (هُوَ) lafzını niçin vird yaptılar? 142
Sulblerdeki menîlere kadar ilm-i İlâhînin her şeye ulaştığı 63
Sultanlar için şecâat mi yoksa adâlet mi daha fazîletlidir? 488
Sûrelerden hangisi Yahyâ *(Aleyhisselâm)*ın annesinin sevâbını kazandırır 7
Surlar içinde tûfândan sonra ilk binâ edilen şehirler 419
Suyun ateşi söndürmesi gibi istiğfâr da günahları söndürür 23
Suyun devamlı titremesinin sırrı 81
Suyun topraktan ayrılması için Allâh-u Te'âlâ'nın emir buyurulması 82-83
Süfyân İbnü Uyeyne'nin rızık bolluğu için tecrübe ettiği bir amel 427
Süleymân *(Aleyhisselâm)* vâsıtasıyla Huseyn *(Radıyallâhu Anh)*ın kātilinin lânetlendiği 428-429
Süleymân *(Aleyhisselâm)*ın yanındaki adama Azrâîl *(Aleyhisselâm)* niye şaşırıp baktı 64-65
Süm'a (işittirme) için amel işleyenleri tehdîd eden âyet-i kerîme 147-148
Sünnet ve Kur'ân ile amel etmeyeni ilim kurtarmaz 325-326
Sünnet'e sımsıkı sarılan iki cihanın fitnelerinden kurtulur 115
"Sünnet'in terki bâzen sünnet olur" sözünün yanlış anlaşılmaması için îzâhât 434-435
Sünnetlerden iki rivâyet bir konuda varsa hangisi tercîh edilir? 435
Sürme çekmenin Âşûrâ günü fazîleti 434-435
Süsleri ve zînetleri terk edenlerin fazîleti 204
Süvâ' putunun kendisini kurtaracağını zanneden marangozun helâkı 315

- Ş -

Şa'bân ayında Nûh *(Aleyhisselâm)* gemide oruç tuttu 424

Şâh-ı Nakşibend Hazretleri'ne âit "Evrâd-ı Behâiyye"de geçen yedi kurtarıcı âyet 479-482
"Şâhid" tâbîrinden Hûd Sûresi'nin 17. âyet-i kerîmesinde kimlerin kastedildiği 181-183, 189, 192-193
Şâhidler âhirette dört kısım olacaktır 195
Şâhidlerin huzûrunda günahlarını îtirâf edecek kimseler 193
Şâirlerin söylediği kelâmların en doğrusu hangisidir? 175
Şâkir ismindeki peygamber kimdir? 235
Şâm, Hicâz ve Yemen'i Nûh *(Aleyhisselâm)* Sâm oğluna verdi 419
Şam'da Emevî Mescidi'nde Huseyn *(Radıyallâhu Anh)*ın mübârek başının bulunduğu direk 431
Şam'da Yezîd hükümdâr iken Kûfe ehlinin Huseyn *(Radıyallâhu Anh)*ı çağırmaları 430
Şâm'ı Nûh *(Aleyhisselâm)* ne zaman binâ etmiştir? 419
Şarap içen, sunan, sıkan ve taşıyan lânetlenmiştir 504
Şarap meclisleriyle ilgili konuşmak günah sayılmıştır 434
Şark beldelerini Nûh *(Aleyhisselâm)* Yâfis oğluna verdi 419
Şâzelî Hazretleri'nin ihlâs hakkındaki sözü 294
Şefâat hakkı verilecek kimselerin bâzı sıfatları 31-32
Şehîd düşen bir kişi niçin cehenneme atılan ilk üç kişiden biri olacak? 165-167
Şehvete uymak fıtratı bulandırır 290
Şekâvet ve saâdet anne karnında yazılmıştır, değişmez 66-67
Şekâvet veyâ saâdet hükmüne ezelde tâbi olanlara peygamber bile bir şey yapamaz 346-347
Şems'in (Güneş'in) feleği göğün hangi katıdır? 73
Şer olarak insana Müslüman kardeşini hor görmesi yeter 274
Şerîat gemisine binmeyen kurtulamaz 362,382
Şerîat herkesin mükellefiyetidir, tarîkat meşreb meselesidir 252
Şerîat hükümlerinin hikmetlerini araştırma konusunda tartışmak mekrûhtur 277
Şerîat ilimlerini okumak hangi niyetle olursa azâba sebebiyet verir 163
Şerîat üzere yapılmayan amel reddedilir 90
Şerîatlar değişse de tek hak dîn İslâm'dır 409
Şerîatsızlık yapmak adamın eşinin başına ne getirdi 487-488
Şerlerden koruyacak âyet-i kerîme 478
Şerleri savuşturmaya çalışmak hayırlı bir ameldir 148
Şerri de Allâh-u Te'âlâ'nın murâd ettiğinin dellilleri 281-284
Şeyh kendisini terkeden mürîdi çarpabilir mi? 470
Şeyhlik iddiâ eden sahtekârların alâmetleri ve azapları 202-205, 218, 220
Şeytan zikirsiz merkebe binene gelip ne der? 351
Şeytandan gelen vesvese ile meleklerden gelen ilhâmı ayırabilenin sıfatları 228
Şeytandan korunma hususunda Âdem *(Aleyhisselâm)*ın Allâh-u Te'âlâ'ya mürâcaatı 40-41
Şeytandan kurtulmak için okunması gereken âyet-i kerîme 478
Şeytanın eşeklere görünmesi sebebiyle anırmaları 343
Şeytanın gemiye binmesi ile ilgili rivâyetler 341-346
Şeytanın hîlelerinden biri de insanlar görüyor diye ameli bıraktırmaktır 172
Şeytanın insanları helâk ettiği iki şey nedir? 345-346
Şeytanın tevbesini kabûl etmek için Allâh-u Te'âlâ ne şart koştu? 344-345
Şeytanın üzüm ağacı hakkında Nûh *(Aleyhisselâm)* ile tartışması 341-342

Şeytânî tabîatlı olan insanlar 290-291
Şımarıkları Allâh-u Te'âlâ'nın sevmemesi 109-112
Şıra içmenin hükmü nedir? 341
Şî'a fırkasının Âşûrâ günüyle alâkalı Ehl-i Sünnet'e îtirazlarına cevablar 435-437
Şî'îlere benzememek için Âşûrâ günü Huseyn *(Radıyallâhu Anh)*ın kıssaları anlatılmamalı 433-435
Şirk ehlinden bâzısının geçimi bol edilip niçin mutlu yaşatılır? 148-149
Şirkin en küçüğü riyâdan ibârettir? 168-169
Şu'ayb *(Aleyhisselâm)*ı tasdîk edenlerle tekzîb edenler adedince (her şahsa mukābil) on hasene kazanmak için Hud Sûresi okumak 7
Şu'ayb *(Aleyhisselâm)*ın kabri nerededir? 494-495
Şu'ayb *(Aleyhisselâm)*ın kavmi ile yaşadıklarını anlatmak Hûd Sûresi'nin maksatlarındandır 5
Şu'ayb *(Aleyhisselâm)*ın kendi kavmine önce istiğfârı sonra tevbeyi emretmesi 464
Şu'ayb *(Aleyhisselâm)*ın, ücret istemediğine dâir teblîği 454
Şüfeyy *(Radıyallâhu Anh)*ın isteği üzere Ebû Hureyre *(Radıyallâhu Anh)*ın rivâyet ettiği hadîs-i şerîf 165-168
Şükrün 'Illiyyîn makāmında yazılmak için önemi 120
Şükrün önemi ve gerçekleşmesi için yapılması gerekenler 114
Şükrün ve sabrın önemi ve kazandırdıkları 117,120
Şümnî şehrine Kara İbrâhîm Paşa'nın sürgünü 443

- T -

Tâbi'înin rivâyetleri tefsîrde ne zaman tercîh edilir? 88-89
Tağuttan sakınmak bütün peygamberlere vahyedilen hakîkattir 16
Tahammülsüzlük insan fıtratına konmuştur 107
Taklitçilik kâfirlerin en özel sıfatıdır 277
Takvâ mağfirete ve hayırlı ömre sebebtir 29-30
Takvâ nedir ve insanın hangi uzvunda bulunur? 273-274
Takvâ sahibi olan kimsenin namaz kılmasına gerek var mıdır? 274
Takvâ sâhibleri güzel âkıbete kavuşacaklardır 440-441, 445
Takvâ sâhibleri niçin en çok belâya uğrayan kimselerdir? 25
Takvâ sâhiblerine hürmette bulunmak lâzımdır 262-263
Takvâya riâyet bakımından kimin daha üstün olduğu ortaya çıksın diye bu âlemin yaratıldığı . 88
Takvâyı gösteriş için yapanın âhiretteki kötü hâli 170-172
Talebenin dünyânın lânetinden hâric olduğu 505-506
Tamahkârlar isteğine ulaşmaktan mahrum kalır 57
Tamahkârlığın mânâları nelerdir? 451
Tamahkârlık ve kıskançlık İblîs'in insanları helâk ettiği iki şeydir 345-346
Tandır tûfanda nerede bulunuyordu ve kime âittir? 330-331
Tânelere varıncaya kadar her şey Levh-i Mahfuz'da yazılmıştır 65
Tarîkat ilminin Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e vahyolunup, teblîğ etmesinde muhayyer bırakıldığı 143
Tarîkat meşreb meselesidir, insanlar şerîatla mükelleftir 252
Tarîkata girmeye kimler teşvîk edilmez 252
Tarîkatı inkâr edenler kimlere benzetilmiştir? 50
Tarîkatta günahları hafîfe alanların zemmi 208

Tartışma için ilim tahsîl edenin azâbı ... 164
Tartışma kâfirlerle hangi konuda yapılır? ... 277
Tasavvuf ehli (هُوَ) lafzını niçin vird yaptılar? ... 142
Tasavvuf ilminin konusu nedir? ... 13
Tasavvuf ilminin Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e vahyolunup teblîğ etmesinde muhayyer bırakıldığı ... 143
Tasavvuf ve tarîkatı zâhirî ilim desteklemezse mûteber olmaz ... 188, 192
Tasavvufu inkâr edenler kimlere benzetilmiştir? ... 50
Taş ve ağaç bile yanında secde edene mahşerde şâhidlik edecek ... 200
Taşlara ilâhlık pâyesi verenlerin insanlara peygamberlik makāmını çok görmelerindeki ilginçlik ... 247
Taşların Allâh korkusundan düşmesi ... 365
Tavuk neden uçamaz? ... 378-380
Tâvûs *(Rahimehullâh)* kaderi inkâr eden adam hakkında ne söyledi? ... 282
Teberrük maksadıyla Uhud Dağı'nın bitkilerinden yemenin önemi ... 371
Teblîğ husûsunda muhayyer bırakılan vahiy hangi kısımdır? ... 143
Tefekkürün mânâsı ve fazîletleri ... 91-93
Tefsîr okumak hangi niyetle olursa azâba sebebiyet verir? ... 163
Tefsîr yapılırken hangi usûle riâyet edilmeli ... 88-89
Teğâbün günü ne demektir? ... 220
Teheccüdü dünyâ menfaati için kılana dünyâ ve âhirette ne verilir? ... 150
Tehlikeden korunmak farzdır ... 300
Tehlikelerden koruyacak âyet-i kerîme ... 478
Tekvîr Sûresi Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*i ihtiyarlatan sûrelerdendir ... 5-6
Tekzîb ile karşılaşınca yapılması gereken şey nedir? ... 292-293
Telvîn ve temkîn makamlarının mürîd için önemi ... 382
Tenkitlere üzülmek ne bakımdan büyük bir musîbettir? ... 293
Terbiye anne-babaların verdiği değil Allâh'ın verdiği edebdir ... 392
Teşehhüdün İbnü Mes'ûd'dan râvîsi Husayf el-Cezerî *(Radıyallâhu Anhüm)* ... 419
Tevâzu sıfatının müminler hakkında medhedilişi ... 221
Tevâzu yapanı yükseltmek Allâh-u Te'âlâ'nın âdetidir ... 368
Tevâzu yapması Cûdî Dağı'nın tercîh edilmesine sebeb oldu ... 367-369
Tevâzulu olmayı Allâh-u Te'âlâ emretmiştir ... 111
Tevâzuun önemi hakkındaki rivâyetler ... 368-370
Tevbe ile birlikte geçmiş günahlara çok üzülmek gerekir ... 223
Tevbe nasîb olma duâsı ... 264-265
Tevbe ne zamâna kadar kabûl edilir? ... 40-41
Tevbe Sûresi'nin hangi âyeti korunmak için okunur? ... 479-482
Tevbe ve istiğfârın farkları ... 20-23
Tevbe ve istiğfârın güzel bir hayat sürmeye vesîle oluşu ... 20, 27-30
Tevbe-i nasûh üzere olmayan kişi "Beyyine" üzere olamaz ... 191
Tevbe-istiğfârın sebebiyet verdiği hayırlar ve bolluklar ... 455-464
Tevbenin hakîkatinin gerektirdiği iki şey nedir? ... 401-402
Tevbenin kabûlünün şartlarından biri de şu sözleri söylemektir ... 22

Tevbesinin kabûlü için İblîs'e ne teklîf edildi? 344-345
Tevekkül eden velînin sebebe sarılan arkadaşından daha çok rızıklandırılması hakkında ilginç bir kıssa 61
"Tevekkül edene Allâh kâfî gelir" diye zikreden kuş 54
Tevekkül husûsunda îmânın kuvvetini artıracak âyetler 479-482
Tevekkül konusunda Hûd *(Aleyhisselâm)*ın beyanları 474-478
Tevekkül sebeblere tevessül ile çelişir mi? 60
Tevekkülü bozmamak velîlerin sıfatlarındandır 275
Tevekkülün hakîkati neden ibârettir? 70
Tevhîd kelimesi cennetin parası ve anahtarıdır 40
Tevhîd zikri üzere sebâtın lüzûmu 144-145
Tevrât'ta Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in gönderileceğinin bildirildiği 179-181
Tib gibi ilimler dünyâlık için okunurken insanlara iylik kastedilirse ecir kazandırır 163
Tik ağacı yer yüzünde biten ilk ağaçtır 324
Tik ağacından Nûh *(Aleyhisselâm)*ın gemisinin yapıldığı 319, 322-324
Toprağın kâfirlerden şikâyet için Allâh-u Te'âlâ'ya feryâdı 309
Toprağın kana dönüşmesi Âşûrâ gününde neye işâret oldu? 428-429
Toprağın sudan ayrılması için Allâh-u Te'âlâ'nın emir buyurması 82-83
Toprağın, içinde gömülü olan ölü hakkındaki sözü 64
Tufan günü indirilen su ölçüsüz tartısız indirildi 366
Tûfânda gemide olmadığı hâlde kurtulan kadın 354
Tûfanda gök ile yerin suları arasındaki fark ne ile anlaşılıyordu? 366
Tûfanda küçük çocukların boğulmasının hikmeti 372-374
Tûfânda su dağların üzerine ne kadar yükseldi? 357-358
Tûfânda yağan yağmurun damlalarının büyüklüğü 307,317
Tûfânda yağdırılan yağmur kaç gün sürdü? 307, 317-318, 357-358
Tûfândan kurtulanlar ne sebeble kurtulmuşlardır? 353-354
Tûfandan kurtulanların vebâya yakalanarak ölmeleri 380
Tûfândan kurtulmak için yapılan geminin ölçüleri 317-322
Tûfandan sonra Allâh-u Te'âlâ'nın bir daha toptan azâb yapmayacağı 307-308,
Tûfândan sonra gemi ehlinin binâ ettikleri kasaba 335-336, 378-381
Tûfandan sonra hattı tesbît edilen ilk şehir neresidir? 419
Tûfandan sonra Nûh *(Aleyhisselâm)*ın İslâm üzere olan yüz bin çocuğunu gördüğü 417-418
Tûfandan sonra yeryüzünde pişirilen ilk yemek nedir? 426
Tûfânın bütün dünyâyı kaplamış olduğunun delilleri 306-308, 317-318, 357-358
Tûfanın kırk gün kırk gece devâm edip her şeyi telef ettiği 307
Tûfânın tesîri her sene nasıl zuhûr eder? 358
Tûfânın vakti tamamlanınca Nûh *(Aleyhisselâm)*ın gemiden inmesi 408-421
Tûfânın yeryüzündeki her şeyi telef ettiği 307
Tûr Dağı bir rivâyet yer üzerine ilk konan dağdır 371
Tûr Dağı Mûsâ *(Aleyhisselâm)* ile değerlenmiştir 368
Tûr Dağı Mûsâ *(Aleyhisselâm)*ın kürsîsidir 370
Tûr Sûresi'nde geçen "Bahr-i mescûr" hangi denizdir ve nerededir? 82
Türk beldelerini gezen Fahrurrâzî'nin karşılaştığı şirk 448

Türkistân'a giderken Kâ'be'ye gittiğini zannedenin hâli 204
Türklerin babası Nûh *(Aleyhisselâm)*ın oğlu Yâfis'dir 334

- U -

Uğursuz günler olarak âyet-i kerîmede anılan günler 491
Uhud Dağı kadar belâ gelse defedecek âyetler 479-482
Uhud Dağı Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in kürsîsidir 370
Uhud Dağı'nı ziyâret eden ondan bir şey yemeli 371
Uhud Dağı'nın fazîletleri 371
Uhud Dağı'nın Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*i sevmesi 365, 371
Ukâz panayırında kurulan yarışmalardaki şiirleri unutturan en fasîh âyet-i kerîme hangisidir? 374-375
Ukbe İbnü Ebî Mu'ayt'ın Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*ile alay edince başına gelenler 103
Ukraynalıların babası Nûh *(Aleyhisselâm)*ın oğlu Yâfis'dir 335
Ulemâ ücret istemezlerse enbiyâ zümresinde haşredilir 260
Ulemâya bir hediye verilirse kabûl edebilirler 261
Ulu Câmî'nin (Bursa'daki) yerinin özelliği 354
Ulûm-u şer'iyye okumak hangi niyetle olursa azâba sebebiyet verir? 163
Umreyi gösteriş için yapanın âhiretteki kötü hâli 170-172
Utârid gezegeninin feleği göğün hangi katıdır? 73
Uyku ne bakımdan insandan daha güçlüdür? 370
Uyuz hastalığı Nûh *(Aleyhisselâm)*ın kavmine niçin musallat edildi? 328
Uzun ömre vesîle olan ameller hangileridir 29-30
Uzuvların güçlü olmasının istiğfâr ile alâkası nedir? 462
Uzuvların kıyâmet gününde sâhibinin aleyhine şâhidlik yapacağı 197-199
Uzzâ putunun şefâatini reddeden âyet-i kerîme 194

- Ü -

Ücret istemediklerine dâir peygamberlerin teblîğleri 450-451, 454
Ücret istememek peygamberlerin sürekli âdetlerindendir 260
Ücret istememek Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e de emredilmiştir 261
Üç duâ var ki ikisi Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e verildi, biri kabûl edilmedi 358-359
Üç şey vardır ki dünyâ ve âhiretin bütün hayırlarını kazandırır 120-121
Üç şey vardır ki; onların hürmetini koruyanın Allâh dünyâ ve âhiret işlerini korur 432
Üçüncü kat semâ hangi maddeden yaratılmıştır? 73
Ümit kesme insan fıtratına konmuştur 106-107
Ümit kesme ve nankörlük sıfatlarını Allâh-u Te'âlâ sevmez 105-108
Ümmet-i Muhammed'e Allâh-u Te'âlâ'nın Nûh *(Aleyhisselâm)*ın gemisinde büyük lütfu nedir? 410-411
Ümmet-i Muhammed'in Nûh *(Aleyhisselâm)*ın gemisine benzetildiği hadîs-i şerîf 311
Ümmetin ikisinden kurtarılıp birinden kurtulamayacağı üç felâket 358-359
Ümmetler, peygamberlerinin yaptığını yapmazsa ondan kopar 391
Ümmetlerden öncekilerin Allâh yolunda işkencelere nasıl dayandıkları 441-443
Ümmü Seleme *(Radıyallâhu Anhâ)*nın kardeşi İbnü Ebî Ümeyye'nin Müslüman olması 125-126
Ümmü Seleme *(Radıyallâhu Anhâ)*ya Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*in emânet ettiği taşların kana dönüşmesi 427-429

Üsküp'te bulunuyorken İsmâ'îl Hakkî Hazretleri'nin çektiği çileler 443
Üzüm ağacı hakkında şeytanın Nûh *(Aleyhisselâm)* ile tartışması 341-342
Üzüm ağacı tûfândan sonra ilk dikilen ağaçtır 381
Üzüm sıkmak için kâfirin yanında işçi olmanın hükmü 504
Üzüm suyu içmenin hükmü 341
Üzümü yaş ve kuru olarak yemek 341
"Üzüntü kuyusu" nerededir ve ona kimler girecektir? 162-163

- V -

Vaaz eden kişide bulunması gereken vasıf 173
Vaaz edenler nelere dikkat etmelidir? 252
Vaaz edenler niçin ücret istememelidir? 260-261
Vaaz edenler sözleri dinlenilmeyecek diye vaazı terkedemez 129
Vaaz ederken bâki olan âhireti kazanmayı murâd etmek 164
Vaazları reddedilen kişi ne yapmalıdır? 292-293
Vaaz-u nasîhat ancak ne zaman tesîr eder 451
Vahiyler üç kısım üzeredir 143
Vahşî hayvanlar bile Âşûre günü oruç tuttu 425
Vahşî hayvanlar tûfânda geminin ikinci katına konulmuştu 322-323
Vâizlere ve âlimlere bir hediye verilirse kabûl edebilirler 261
Vâkı'a Sûresi Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*i ihtiyarlatan sûrelerdendir 5-6
Vâli'a/Vâ'ile isimli eşi için Nûh *(Aleyhisselâm)*ın duâdan menedilmesi 308, 333
Vebâya yakalanarak gemiden inenlerden bâzıları öldüler 380
Vedd putunun kendisini kurtaracağını zanneden marangozun helâkı 315
"el-Vedûd" ism-i şerîfinin mânâsı 37
Vehhâbî ve Selefîlere reddiyeler 301-303
Veled-i zinâ olmanın alâmetlerinden biri Ehl-i Beyt'e hakārettir 432-433
Velî kullardan dünyâ hiç boş kalmamıştır 420-421
Velîler hadîs-i şerîfte nasıl târîf edilmiştir? 189
Velîler hakārete uğrayınca insanlara ne desin? 326
Velîler hakkında niçin "Dağ" tâbîri kullanılır? 371
Velîler nazarında donuk varlıklarda hakkānî bir hayat vardır 366
Velîler niçin en çok belâya uğrayan kimselerdir? 25
Velîler ve nebîlerin çok ağlamasının hikmeti 239
Velîlerde aranan şartlar nelerdir? 275
Velîlerden "Efrâd makāmı"nda olanlar 191-192
Velîlerden geçinen niceleri kul haklarına riâyet etmez 273
Velîlerden himmet istemeyi reddedenler ne yönden İblîs gibidir 345
Velîlerden yüz çeviren kişi Allâh-u Te'âlâ'dan yüz çevirmiş olur 260
Velîlere düşmanlık edene Allâh'ın harp îlân ettiği 483-484
Velîlere öğretilen sırlı ilim 9-10
Velîlerin aleyhine konuşmaktan belâ ve hastalıklar gelir 103
Velîlerin Allâh korkusu 101-102
Velîlerin Allâh'tan uzak kalma korkusu 508

Velîlerin Allâh-u Te'âlâ'nın konuşturmasıyla konuştukları 188-189
Velîlerin gaybı bilmesi 187
Velîlerin genelinin ruhları âlem-i ervâhta ikinci saftadır 69-70
Velîlerin ğaybî ilimlere vâkıf olmasına işâret eden âyet-i kerîme 187-189
Velîlerin kalbleri kimi reddederse o kişide merdûttur 203
Velîlerin kâmil olanlarının kabirde diri oldukları 345
Velîlerin rûhlarının makāmı olan semâ göğün hangi katıdır? 73
Velîlerin seçkin olanlarının ruhları âlem-i ervâhta birinci saftadır 69-70
Venüs gezegeninin yörüngesi göğün hangi katıdır? 73
Vesvese ile ilhâmı ayırabilen kimsenin sıfatları 228
Vuslat (Allâh-u Te'âlâ'ya ulaşma) rızkı sır latîfesine âittir 71
Vüheyb İbnü'l-Verd el-Hadramî (tebe-'ı tâbi'înden) 394

- Y -

Ya'kûb *(Aleyhisselâm)*ın çok ağlamasının hikmeti 239
Yâfis (Nûh *(Aleyhisselâm)*ın oğlu) ile ilgili rivâyetler 233, 333-336, 380, 409, 419
Yâfis İbnü Nûh hangi ırkların babasıdır? 334-335
Yâfis ile Sâm'ın, babalarını çıplak görünce örtmeleri ne kazandırdı? 333-334
Yâfis oğluna Nûh *(Aleyhisselâm)* dünyânın hangi bölgelerini verdi? 419
Yâfis Türklerin babasıdır 334-335, 419
Yağmur yağması için istiğfârın önemi 456-460
Yağmura kavuşmaya vesîle olan ameller 29, 37
Yağmurun her gün yağdığı dağ hangisidir? 77
Yağmurun sellere sebebiyeti otuz senede bir niçin zuhûr eder? 358
Yahûdî'nin Bağdat kadısına mânâsını sorduğu hadîs-i şerîf 27
Yahûdîler müşrik tâbîrine dâhildir 169
Yahûdîler'in Âşûrâ Günü niye oruç tuttukları 421-422
Yahûdîlere muhâlefet için Âşûrâ gününden bir gün önce veyâ sonra oruç tutmak 422-423
Yahûdîlerin Âşûrâ günü oruç tuttuklarını görünce Rasûlüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)* ne buyurdu 421-422
Yahûdîlerin cennete giremeyeceğini ifâde eden âyet ve hadîs-i şerîfler 184-185
Yahûdîlerin sözüne üzülmemesi için Rasülüllâh *(Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)*e tesellî 286
Yahyâ *(Aleyhisselâm)*ın çok ağlamasının hikmeti 239
Yâkûttan suyun yaratılıp Arş'ın onun üzerine konulması 81
Yâkûtun kırmızı olanı Arş'ın kendisinden yaratıldığı mücevherdir 85
Yalancıların tevbesi hangi çeşit tevbeye denilir? 21
Yapmacık davranmak Allâh'ın bildiği ile yetinmemenin alâmetidir 293
Yaprağın düşmesine kadar Allâh-u Te'âlâ'nın her şeyi bildiği 65
Yaratılanlar içerisinde en güçlü şeyler hangileridir? 370
Yaratılmadan önce rızkımız hangi kitabta yazılıydı? 65
Yarını günlerinden saymayanların fazîleti 204
Yasaklardan sakınanlara hürmette bulunmak lâzımdır 262-263
Yaş ve kuru her şeyin Levh-i Mahfuz'da yazıldığı 65
Yaşlı kadının Nûh tûfânından kurtuluş kıssası 354

Yatağında rahat ölmek için hangi amellerle meşgul olmak gerekir? 23-24
Yazıcı meleklerin kayıtlarında kaderlerin tesbît edildiği 66
"Yazılan bozulmaz" kâidesinin sırrı 50, 65-67
Ye'ûk putunun kendisini kurtaracağını zanneden marangozun helâkı 315
Ye'cûc ile Me'cûc'un babası Nûh *(Aleyhisselâm)*ın oğlu Yâfis'dir 334-335
Yedi âyet vardır ki bütün belâlardan korur 479-482
Yedi iklimde bulunan meşhûr dağların sayısı 370
Yedi kat göklerin Kürsî'ye nisbetle küçüklüğü 85-86
Yedi kat semânın fevkında olan felek gezgin olmayan yıldızların yörüngesidir 73
Yedi kat semânın üstündeki büyük deniz 76
Yedi velî vardır ki Allâh onlar sâyesinde azâbı defetmektedir 420
Yedinci kat semâ hangi maddeden yaratılmıştır? 73
Yedinci kat semâ ile Kürsî arasındaki mesâfe ne kadardır? 76
Yeğûs putunun kendisini kurtaracağını zanneden marangozun helâkı 315
Yemeklerden hangisi tûfândan sonra ilk pişirildi 426
Yemen, Hicâz ve Şâm'ı Nûh *(Aleyhisselâm)* Sâm oğluna verdi 419
Yemen'in Eş'ar kabîlesinden olan sahâbenin kıssası 59-60
Yemen'in hâlis Arabları hangi âyeti dinleyince fesâhatinden secdeye vardılar 374-375
Yengecin beslediği kör kuş 54
Yenilenler cennette bedenden nasıl çıkacak? 222-223
Yer halkının ameli kadar her gün ibâdet yapan peygamber kimdir? 91
Yer ile göğün sularının farkı tûfânda ne ile anlaşılıyordu 366
Yer üzerindeki denizler hangi sulardan oluşmuştur? 366
Yer üzerine konan ilk dağ hangisidir? 371
Yer-gök gibi cansız varlıklara da Allâh-u Te'âlâ'nın emirlerinin yöneldiği 364-366
Yerin altına yerleştirilen deniz 82
Yerler gökler yaratılmadan ne kadar önce kaderler yazılmıştı? 66
Yerlerin ve göklerin yaratılması ile ilgili âyet-i kerîmenin tefsîri 72-85
Yerlerin yaratılmasın hikmetlerinden birisi de nedir? 87-88
Yeryüzü bir veyâ iki sene yağmursuz kalmaz 366
Yeryüzü hangi gün yaratıldı? 79
Yeryüzünde biten ilk ağaç nedir? 324
Yeryüzünün göğe en yakın yeri neresidir? 77-78
Yeryüzünün kâfirlerden şikâyet için Allâh-u Te'âlâ'ya feryâdı 309
Yeryüzünün kendisinden yaratılmaya başlandığı yer neresidir? 83-84
Yeryüzünün yaratıldığı altı günden ne kastedilmiştir? 78-79
Yeryüzünün ziynetli ve süslü yaratılmasının hikmeti 92
Yeryüzünün, kullar hakkında şâhidlik yapacağı 199
Yeşil yâkûttan suyun yaratılıp Arş'ın onun üzerine konulması 81
Yetîmlere yardım verenler için mal ne güzel bir şeydir 201
Yetmiş peygamberin namaz kıldığı Kûfe Mescidi 331
Yetmiş senelik ibâdete denk olan en kolay amel nedir? 92
Yezîd hakkında insanların üç fırka olması 505

Yezîd İbnü Ebân (er-Rakkāşî) (*Radıyallâhu Anh*)ın rüyâsı 6
Yezîd Şam'da hükümdâr iken Kûfe ehlinin Huseyn (*Radıyallâhu Anh*)ı çağırmaları 430
Yıkanmayı Âşûrâ günü yapmak hastalıktan bir sene kurtarır 426
Yılan gemiye binebilmek için Nûh (*Aleyhisselâm*)a ne söz verdi? 324-325
Yılan ve akrepten koruyan duâlar 324-325, 340
Yıldız ilimleri ile uğraşmanın hükmü 115-116
Yıldızlar yerine istiğfâr ile yağmur talep etmek 458-459
Yıldızlara bakarak İbrâhîm (*Aleyhisselâm*)ın hasta olacağını anlaması 115-116
Yıldızların, kendisinin içerisinde yüzdüğü gökteki büyük deniz 74-75
Yıldıznâmelere bakmanın hükmü 116
Yırtıcı hayvandan kurtulmak için okunacak âyet-i kerîme 478
Yırtıcılar tûfânda geminin en alt katına konulmuştu 322-323
Yoksullara yardım verenler için mal ne güzel bir şeydir 201
Yoksulları sevmek cennetin anahtarıdır 263-264
Yoksulları sevmeyi isteme duâsı 264-265
Yolda kalmışlara verenler için mal ne güzel bir şeydir 201
Yolları düzeltmek hayırlı bir ameldir 148
Yöneticilere yağcılık yapmak asr-ı saâdette münâfıklık sayılırdı 48
Yûnus (*Aleyhisselâm*)ın ibâdetinin fazlalığı 91
Yûnus Sûresi'nin hangi âyeti korunmak için okunur? 479-482
Yûsuf (*Aleyhisselâm*)ın kabrini Mûsâ (*Aleyhisselâm*)a gösteren kocakarı karşılık olarak ne istedi? 452
Yüksek melek cemâatinin konuştuğu duâ 264-265
Yükselen her şeyi alçaltmak Allâh'ın sürekli âdetidir 369
Yüzüğü sağ veyâ sol parmağa takmanın hükmü 434-435

- Z -

Zâhid bir kimse hükümdârın şarap küplerini kırınca yaşananlar 143
"Zâhir bâtının ünvânıdır" sözünün îzâhı 274
Zâhirî ameller takvânın husûlü için yeterli değildir 273-274
Zâhirî ilmin desteklemediği tasavvuf ilmi mûteber olmaz 188, 192
Zâlimlere bir süre mühlet verilse de sonunda mutlaka yakalanacakları 212
Zâlimlerin Allâh'ı âciz bırakamayacakları 210-212
Zâlimlerin ve fesat çıkaranların azâbının katlanması 212
Zâlimlerin zorbalıkları hakkında konuşmak günah sayılmıştır 434
Zamânların kıyâmet gününde insanın aleyhine şâhidlik yapması 199-201
Zayıf tutulan kimselerin cennet ehlinden oldukları 249
Zekâta mâni olan kimse lânetlenmiştir 503
Zelleler ağlamaya sebeb olsa da enbiyâ ve evliyâ hakkında farklı makām kazandırır 239
Zemzem ile Makām-ı İbrâhîm arasında yatan peygamberler 494-495
Zemzemden Âşûrâ Gecesi diğer sulara hark açıldığı 426
Zencî olan dîn kardeşin sana en yakınlarından daha yakındır 392
Zencilerin babası Nûh (*Aleyhisselam*)ın oğlu Hâm'dır 333-335, 419
Zengin olmak için hangi amelleri işlemek gerekir? 28-29
Zengin olsa da iki gözünün arasına fakirlik yazılanın işleri toplanmaz 152-154

Zengin olup infâk eden biri niçin cehenneme atılan ilk üçden biri olacak? 165-167
Zenginleşme duâsı isteyen Ömer *(Radıyallâhu Anh)* Rasûlüllâh *(Sallellâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem)*den ne cevâb aldı? 149
Zenginliğe kavuşan insanın fıtratı, cimrilik yapmaktır 106
Zenginlik eline değil de kalbine yazılan kişinin işleri derli toplu olur 152-154
"Zevc" ve "Zevceyn" lafızlarıyla ilgili önemli îzâhât 331-332
Zeynelâbidîn *(Radıyallâhu Anh)*ın sulbünden ziyâde nesiller çıkması 415-416
Zeytin yaprağını güvercinin Nûh *(Aleyhisselâm)*a getirmesi 381
Zındık tâbîri kim hakkında kullanılır? 169
Zındıklar müşrik tâbîrine dâhildir 169
Zift gözesinin Nûh *(Aleyhisselâm)* için fışkırtılması 322-323
Zikir Âşûrâ gününün fazîletli amellerindendir 434
Zikir üzere işlerine başlayan kişi başarıya erer 350
Zikirle ilgili konuların dünyânın lânetinden hâric olduğu 505-506
Zikirlerden hangisi kalbi cilâlar? 145
Zikirsiz olarak merkebe binene şeytan gelip ne telkîn eder? 351
"Zikredeni Allâh unutmaz" diyerek zikreden kuş 54
Zikrin tadını kaybeden kişi üzülmüyorsa kalbi ölüdür 107
Zinâdan doğma olmanın alâmetlerinden biri Ehl-i Beyt'e hakārettir 432-433
Zînetleri ve süsleri terk edenlerin fazîleti 204
Zira' (arşın tâbîri) ne kadardır? 319
Zirâatçılık sevgisi insana ziynetli gösterilen şeylerdendir 153
Zorluklar hangi durumda lütuf sayılır? 28
Zuhal gezegeninin feleği göğün hangi katıdır? 73
Zuhûrât iddâsında bulunanların alâmetleri ve azâbları 203-205
Zuhûrâtın doğruluğunu anlamak için hangi delîl gerekir? 193
Zulmün ve zâlimin zemmi hakkında 201-202
Zulüm yapan hâkimler cehennemdedir 384
Zühd husûsunda insanların en üstünü kimdir? 203-204
Zühd sâhibi olmayan "Beyyine" üzere olamaz 191
Zühd sâhibleri niçin en akıllı insanlardır? 292
Zühd sıfatının ibâdetlerin en fazîletlisi olduğu 88
Zühre gezegeninin feleği göğün hangi katıdır? 73
Zülhicce ayında Nûh *(Aleyhisselâm)* gemide oruç tuttu 424
Zülka'de ayında Nûh *(Aleyhisselâm)* gemide oruç tuttu 424
Zülkarneyn'in Aristotalyus'a adâlet hakkındaki sorusu 488
Zümer Sûresi'nin hangi âyeti korunmak için okunur 479-482
Zünnûn-u Mısrî Hazretleri'nin rızık husûsunda tevekkülle ilgili ilginç kıssası 55